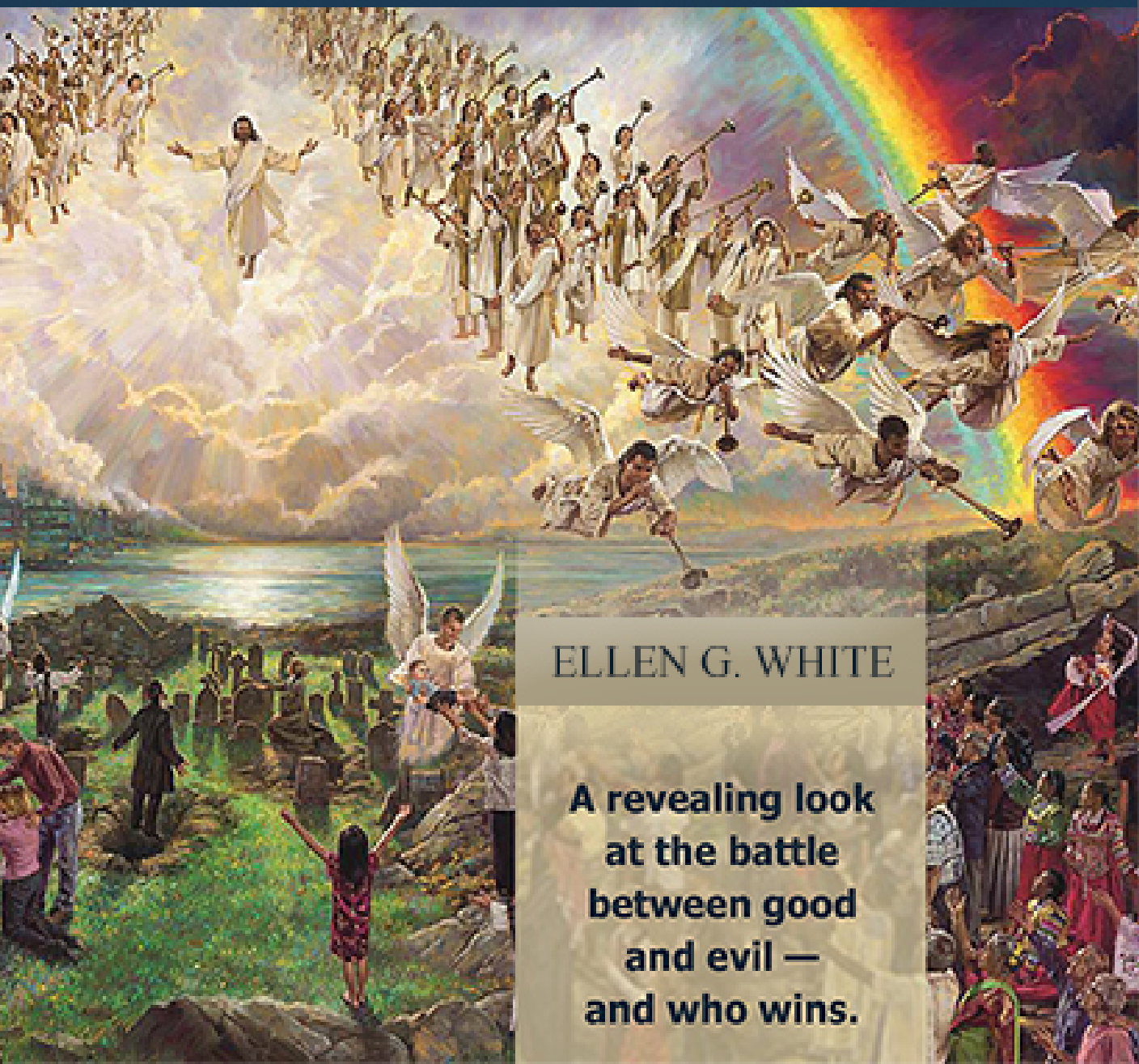


ELLEN G. WHITE ESTATE

ANG DAKUNG PAGLAUM



ELLEN G. WHITE

**A revealing look
at the battle
between good
and evil —
and who wins.**

Ang Dakung Paglaum

Ellen G. White

2011

**Copyright © 2021
Ellen G. White Estate, Inc.**

Information about this Book

Overview

This eBook is provided by the [Ellen G. White Estate](#). It is included in the larger free [Online Books](#) collection on the Ellen G. White Estate Web site.

About the Author

Ellen G. White (1827-1915) is considered the most widely translated American author, her works having been published in more than 160 languages. She wrote more than 100,000 pages on a wide variety of spiritual and practical topics. Guided by the Holy Spirit, she exalted Jesus and pointed to the Scriptures as the basis of one's faith.

Further Links

[A Brief Biography of Ellen G. White](#)
[About the Ellen G. White Estate](#)

End User License Agreement

The viewing, printing or downloading of this book grants you only a limited, nonexclusive and nontransferable license for use solely by you for your own personal use. This license does not permit republication, distribution, assignment, sublicense, sale, preparation of derivative works, or other use. Any unauthorized use of this book terminates the license granted hereby. (See [EGW Writings End User License Agreement](#).)

Further Information

For more information about the author, publishers, or how you can support this service, please contact the Ellen G. White Estate

at mail@whiteestate.org. We are thankful for your interest and feedback and wish you God's blessing as you read.

Pasiuna

Kini nga libro, magbabasa, wala gipatik karon pagsugilon kanato nga adunay sala ug kasub-anan ug kagul-anan dinhi sa kalibutan. Nahibalo na kaayo kita niana. Kini wala usab gipatik aron sa pagsulti kanato nga adunay dili mahusay nga away tali sa kangitngit ug kahayag, sala ug pagkamatarong, sayup ug husto, kamatayon ug kinabuhi. Nakahibalo kita niini sa atong mga kasingkasing, ug nasayod nga kita mga sumasalmot, mga aktor, niini nga away.

Apan moabut kanato usahay ang handum nga masayod og dugang pa mahitungud sa dakong away. Unsa ang sinudanan sa away? Unsa man ang katapusan niini? Unsa ang mga hinungdan nga nalambigit niining halabihan ka makuti nga butang? Sa unsa ako nahilambigit niini? Unsay akong katungdanan? Nahimugso ako niining kalibutana sa dili nako pagpili. Nagkahulugan ba kana nga daotan o maayo alang kanako?

Unsa man ang dagkong mga prinsipyo ang nahiapil? Unsa kadugay molungtad ang away? Unsa may katapusan niini? Malunod ba kining yutaa, sumala sa gibutyag sa uban nga mga syentista ngadto sa mga kahiladman sa dapit nga wala nay adlaw, nagahi sa kabugnaw, walay kinutuban nga kagabhion? o aduna bay labi pa ka maayong kaugmaon sa luyo niini?

Ang pangutana nagakaduul og samut: Unsaon sa away sulud sa akong kaugalingong kasingkasing, ang panagkabingkil taliwala sa pagpangdugok sa kahakog sa sulud ug sa pag-agay sa gugma, pagkahasay diha sa kadaugan sa maayo, ug masulbad na sa dayon? Unsay gisulti sa Biblia? Unsay gitudlo sa Dios kanato bahin niining walay katapusan nga kahinungdanon nga pangutana?

Maoy tumong niini nga libro, magbabasa, sa pagtabang sa nasamok nga kalag ngadto sa husto nga sulbad niini nga mga suliran. Gisulat kini sa usa ka tawo nga nakatagamtam ug nakakaplag sa pagkamaayo sa Dios, ug kinsa nakakat-on sa pagpakigsulti sa Dios ug sa pagtoon sa Iyang pulong nga ang tinago sa Ginoo naguban

kanila nga adunay kahadok Kaniya, ug nga Iyang ipakita kanila ang Iyang pakigsaad.

Aron molabi pa ka maayo ang atong pagsabut sa mga patukuranan sa tanan niining mahinungdanon nga panagkaaway, diin ang kinabuhi sa usa ka uniberso nalambigit, ang magsusulat nagbutang sa atong atubangan diha sa dako, lig-on sa tumong nga mga leksyon sa miaging 20 ka mga siglo.

Ang libro nagaabli uban sa makasusubo nga mga talan-awon sa naghinapus nga kasaysayan sa Jerusalem, ang siyudad sa mga pinili sa Dios, human sa iyang pagsalikway sa Tawo sa Kalbaryo, nga mianhi aron sa pagluwas. Dayon gikan dinhi ngadto sa unahan subay sa dagkong mga agianan sa kanasuran, nagatudlo kini kanato ngadto sa mga paglutos sa mga anak sa Dios sa nahaunang mga siglo; ang dakong pagkahimulag gikan sa kamatuuran nga nagsunud sa Iyang iglesya; ang nakapapukaw sa kalibutan nga Repormasyon, diin ang pipila ka dagkong mga patukuranan sa away napakita diha sa katin-aw; ang dakong leksyon sa pagsalikway sa France sa husto nga mga patukuranan; ang pagpabuhi ug pagtuboy sa Kasulatan, ug ang ilang makaayo, makaluwas sa kinabuhi nga kabuyohan; ang rilihiyoso nga pagpukaw sa katapusang mga adlaw; ang pagtukas sa selyo sa masanag nga tuburan sa pulong sa Dios, uban sa matahum nga mga pagpadayag sa kahayag ug sa kahibalo aron sa pagsumpo sa makalaglag nga sugwak sa matag limbong sa kangitngit.

Ang dili mabangbang nga away karon, uban sa dagkong mga patukuranan nga nalambigit, diin walay usa nga makalikay, gipas-antup nga yano, tin-aw, lig-on.

Sa katapusan, gisultihan kita sa dayon ug mahimayaong kadaugan sa maayo ibabaw sa daotan, ang husto ibabaw sa sayup, ang kahayag ibabaw sa kangitngit, sa kalipay ibabaw sa kasub-anan, paglaum ibabaw sa kagul-anan, himaya ibabaw sa kaulawan, ang kinabuhi ibabaw sa kamatayon, ug ang walay katapusan, mainantu-son nga gugma ibabaw sa madinumtanon nga panimalus.

Ang unang mga hulad niini nga libro nakadala sa daghang mga kalag ngadto sa Matuud nga Magbalantay sa karnero; maoy pagampo sa mga magpapatik, nga kini nga hulad molabaw pa gayud ka mabun-ghon sa walay katapusan nga kaayohan.

ANG MAGPAPATIK

Introduksyon

[6]

Sa wala pa makasulud ang sala, si Adan nagpahimulus sa dayag nga pakig-sulti sa Iyang Magbubuhay; apan sukad sa pagkahimulag sa tawo gikan sa Dios tungud sa paglapas, ang tawhanong kaliwat nahimulag gikan niining hataas nga pribilihiyo. Hinoon, pinaagi sa plano sa pagtubus, usa ka dalan ang naablihan diin ang mga nanag-puyo sa yuta madugtong gihapon sa langit. Ang Dios nagpakigsulti sa mga tawo pinaagi sa Iyang Espiritu, ug ang diosnong kahayag nahatag nganhi sa kalibutan pinaagi sa mga pagpadayag sa Iyang mga alagad. “Mga balaang tawo sa Dios nanagpanulti maingon nga sila minandoan sa Espiritu Santo.” 2 Pedro 1:21.

Sulud sa kaluhaan ug lima ka gatus ka mga tuig sa tawhanong kasaysayan, walay sinulat mahitungud sa pagpadayag. Kadtong natudloan bahin sa Dios, nagasulti sa ilang kahibalo ngadto sa uban, ug kini gikapasapasa gikan sa amahan ngadto sa anak, sa nagsunud nga mga kaliwatan. Ang pagandam sa nasulat nga mga pulong nagsugod sa panahon ni Moises. Ang dinasig nga mga pagpadayag natingub diha sa usa ka minandoan nga libro. Kini nga buhat nagpadayon sa hataas nga panahon sulud sa napulo ug unum ka gatus ka mga tuig—gikan kang Moises, ang magsasaysay sa paglalang ug sa balaod, ngadto kang Juan, ang tagsulat sa labing halangdon nga mga kamatuuran sa ebanghelyo.

Ang Biblia nagtudlo ngadto sa Dios ingon nga mao ang magsusulat niini; apan pinaagi sa tawhanong mga kamut; ug sa nagkalainlain nga mga estilo sa nagkalainlain nga mga libro nga makita sa mga kinaiyahan sa daghang mga magsusulat. Ang tanan nga mga kamatuuran nga gipadayag “gihatag nga minandoan sa Dios” (2 Timoteo 3:16); apan kini gipahayag diha sa mga pulong sa mga tawo. Ang Walay Kinutuban pinaagi sa Iyang Balaang Espiritu nagpadan-ag sa kahayag ngadto sa mga hunahuna ug sa mga kasingkasing sa Iyang mga alagad. Naghatag Siya og mga damgo ug mga panan-awon, mga simbolo ug mga hulagway; ug ngadto sa mga nalamdagan, sila naglarawan sa panghunahuna pinaagi sa tawhanong pulong.

Ang Dios mismo ang nagsulti sa Napulo ka Sugo ug gisulat kini sa Iyang kaugalingong tudlo. Balaan kini sila ug dili kini tawhanong tinagik. Apan ang Biblia, uban sa mga kamatuuran nga hinatag sa Dios nga gipahayag sa tawhanong pinulongan, nagpakita sa pagkausa sa diosnon ug sa tawhanon. Kana nga pagkausa anaa kang Cristo, nga mao ang Anak sa Dios ug ang anak sa tawo. Busa mao man usab ang bahin sa Biblia, maingon man diha kang Cristo, nga “ang Pulong nahimong unod, ug nagpuyo ipon kanato.” Juan 1:14.

Nasulat sa nagkalainlaing mga kaliwatan, sa mga tawo nga dako kaayo og mga kalahian sa ilang katungdanan ug buluhaton, ug sa kaisipan ug sa espirituhanong mga gasa, ang mga libro sa Biblia nagpakita sa halapad nga kalainan sa estilo, ug sa nagkalainlain usab nga kinaiyahan sa mga suheto nga gipadayag. Lainlain nga mga matang sa pagkasulti gigamit sa nagkalainlaing mga magsusulat; sagad nga ang mao ra nga kamatuuran labaw ka tin-aw nga pagpahayag kay sa uban. Ug samtang ang nagkalainlaing mga magsusulat magsaysay sa usa ka suheto ubus sa nagkalainlaing mga butang ug mga kadugtungan, adunay mobasa tingali sa hapaw, dinanghag, o masawayon nga magbabasa, sa pagkawalay pagkaangay o nagkasumpakiay, samtang alang sa mahunahunaon, matinahuron nga tinun-an, uban sa labaw ka tin-aw nga pagsabut, makasabut sa lintunganay nga pagkauyonay.

Maingon nga gipahayag sa nagkalainlaing mga tawo, ang kamatuuran mapasantup sa nagkalainlaing mga bahin. Ang usa ka magsusulat labaw ka makusganon nga nadasig sa usa ka bahin sa suheto; iyang huptan kanang mga punto nga takdo sa iyang kaugalingong kasinatian o uban sa iyang gahum sa pagsabut ug pagpasalamat; samtang ang uban maghuput sa lahi nga bahin; ug ang matag usa, ilalum sa pagmando sa Balaang Espiritu, magpahayag sumala sa iyang labing kusganon nga pagsabut sa iyang hunahuna—sa usa ka lahi nga bahin sa kamatuuran diha sa matag usa, apan ang hingpit nga panagkauyon anaa sa tanan. Ug ang mga kamatuuran nga napadayag nagkahiusa sa paghulma sa hingpit nga pagkabug-os, gipahaum sa pagsangkap sa mga panginahanglan sa katawhan sa tanang kahimtang ug mga kasinatian sa kinabuhi.

[7] Ang Dios nahimuut sa pagpasabut sa Iyang kamatuuran ngadto sa kalibutan pinaagi sa tawhanong mga ahensya, ug Siya, pinaagi sa Iyang Balaang Espiritu, nagsangkap sa mga tawo ug naghimo

kanila nga takus sa pagbuhat niini nga buluhaton. Iyang gimandoan ang hunahuna sa pagpili kon unsay isulti ug unsa ang isulat. Ang bahandi napiyal sa yutan-on nga mga sudlanan, apan bisan pa niini, kini nagagikan sa Langit. Ang pamatuud gipasabut pinaagi sa dili hingpit nga pagkasulti sa tawhanong pinulongan, apan pamatuud gihapon kini sa Dios; ug ang matinumanon, matinoohon nga anak sa Dios makakita sa himaya sa usa ka diosnong gahum, puno sa grasya ug kamatuuran.

Sa Iyang pulong, gitugyan sa Dios ngadto sa mga tawo ang kahibalo nga kinahanglan alang sa kaluwasan. Ang Balaang Kasulatan kinahanglan dawaton ingon nga usa ka kasaligan, dili masayup nga pagpadayag sa Iyang kabubut-on. Sila maoy sukdanan sa kinaiya, ang tigpadayag sa mga doktrina, ug ang magsukud sa kasinatian, “Ang tibook nga Kasulatan gibugna sa Dios, ug may kapuslanan usab alang sa pagtudlo, sa pagbadlong, sa pagsaway, sa pagmatuto sa pagkamatarung: Aron ang tawo sa Dios mamahingpit, nga maandam sa bug-os alang sa tanang maayong buhat.” 2 Timoteo 3:16,17.

Apan tungud kay ang Dios nagpadayag sa Iyang kabubut-on ngadto sa katawhan pinaagi sa Iyang Pulong, dili sabton nga dili kinahanglan ang mapadayunon nga presensya sa magmamando nga Balaang Espiritu. Gani, ang Espiritu gisaad sa atong Manluluwas, sa pagabli sa pulong ngadto sa Iyang mga alagad, sa pagpahayag ug pagkinabuhi sa mga pagtolon-an niini. Ug tungud kay ang Espiritu sa Dios mao man ang nagdasig sa Biblia, imposibli nga ang pagtolon-an sa Espiritu magkasumpakiay sa pulong.

Ang Espiritu wala ihatag—ni ikahatag kini—nga malabwan ang Biblia; kay ang Kasulatan tin-aw nga nagpasabut nga ang pulong sa Dios mao ang sukdanan diin ang tanang pagtolon-an ug kasinatian pagasukdon. Matod ni apostol Juan, “Dili ninyo pagatohoan ang tanan nga espiritu, kondili sulayan ninyo ang mga espiritu kong iya ba kini sa Dios. Kay daghang bakakon nga mga manalagna nga nanungha sa kalibutan.” 1 Juan 4:1. Ug si Isaias nagpahayag, “Ngadto sa Kasugoan ug sa pagpamatuod! kong sila dili managsulti sumala niining mga pulonga, sa pagkamatuod walay kabuntagon alang kanila.” Isaias 8:20.

Dakong kaulawan ang napahamtang ngadto sa buluhaton sa Espiritu Santo tungud sa mga sayup sa usa ka pundok nga, nagaangkon sa kalamdagan niini, nagpahayag nga wala na sila magkinahanglan

sa dugang pa nga mando gikan sa pulong sa Dios. Gigamhan sila pinaagi sa mga panghunahuna nga ilang giila nga tingog sa Dios diha sa kalag. Kining pagsunud sa mga panghunahuna, nga wala nay pagtagad sa Kasulatan, makahatud lamang ngadto sa kalibog, sa limbong ug kalaglagaan. Makadugang lamang kini sa mga pamaagi sa daotan. Tungud kay ang ministryo sa Balaang Espiritu mahinungdanon man kaayo alang sa iglesya ni Cristo, usa kini sa mga ginamiton ni Satanas, pinaagi sa mga sayup sa mga tigpalabi ug mga panatiko, sa pagtamay sa buhat sa Espiritu, ug magdani sa katawhan sa Dios sa dili pagtagad niining tuburan sa kusog nga gihatag mismo sa atong Ginoo.

Agi og pagpahiuyon sa pulong sa Dios, ang Iyang Espiritu magapadayon sa buluhaton niini sulud sa panahon sa ebanghelyo. Panahon sa mga katuigan samtang gihatag ang Kasulatan sa Daan ug Bagong Tugon, wala mohunong ang Espiritu Santo sa pagpahayag sa mga hunahuna sa katawhan, gawas pa sa mga pagpadayag sa Balaan nga Kasulatan. Ang Biblia mismo nagasulti kon sa unsa, pinaagi sa Espiritu Santo, ang mga tawo makadawat sa pasidaan, pagbadlong, tambag, ug mga pahimangno, sa mga butang nga dili maoy paagi bahin sa paghatag sa Kasulatan. Ug gihisgotan ang mga manalagna sa nagkalainlaing mga katuigan, kansang mga pamahayag walay usa nga nahisulat. Sa sama nga kaagi, human sa pagsira sa talaan sa mga libro sa Kasulatan, ang Balaang Espiritu nagapadayon sa buluhaton niini, sa pagpadan-ag, sa pagpasidaan, ug sa paglipay sa mga anak sa Dios.

[8] Gisaaran ni Jesus ang Iyang mga tinunan, “Ang Maglilipay, nga mao ang Espiritu Santo, nga ipadala sa Amahan sa Akong ngalan, Siya magatudlo kaninyo sa tanang butang, ug magdala sa tanang butang sa inyong panumduman, bisan unsa nga akong ginasulti kaninyo” “Kong Siya, ang Espiritu sa kamatuoran, moabut, Siya magamando kaninyo ngadto sa tanang kamatuoran:... ug Siya magapakita kaninyo sa mga butang nga umalabut.” Juan 14:26; 16:13. Ang Kasulatan sa tin-aw nagtudlo nga kini nga mga saad, nga dili lamang gipakatub sa kaadlawan sa mga apostoles, nagapadayon ngadto sa iglesya ni Cristo sa tanang katuigan. Ang Manluluwas nagpasalig sa Iyang mga sumusunod, “Ako magauban kaninyo sa kanunay, bisan hangtud sa katapusan sa kalibutan.” Mateo 28:20. Ug si Pablo nagpamatuud nga ang mga gasa ug mga pagpadayag

sa Espiritu ginabutang diha sa iglesya “alang sa paghingpit sa mga balaan, alang sa buhat sa ministryo, alang sa paglig-on sa lawas ni Cristo: hangtod nga makadangat kitang tanan sa paghiusa sa pagtoo, ug sa pag-ila sa Anak sa Dios, ngadto sa pagkahamtong nga tawo, ngadto sa sukdanan sa gitag-on sa kahupnangan ni Cristo.” Efeso 4:12,13.

Alang sa mga magtotoo sa Efeso nagampo ang apostol, “Nga unta ang Dios sa atong Ginoong Jesu-Cristo, ang mahimayaon nga Amahan, magahatag kaninyo sa *espiritu sa kaalam ug sa pinadayag* diha sa kahibalo mahitungod kaniya: *nga magalamdag sa mga mata sa inyong kasingkasing*; aron inyong masayran kon unsa ang inyong kalauman diha sa Iyang pagtawag... ug kon unsa ang *dili masukod nga pagkadaku* sa iyang gahum nga ania kanato nga nanagtoo.” Efeso 1:17-19. Ang ministryo sa balaang Espiritu sa pagiwag sa salabutan ug pagabli ngadto sa hunahuna sa halalum nga mga butang sa balaang pulong sa Dios, mao ang panalangin nga gihangyo ni Pablo alang sa iglesya sa Efeso.

Human sa kahibulungan nga pagpadayag sa Balaang Espiritu sa adlaw sa Pentecostes, gitambagan ni Pedro ang katawhan ngadto sa paghinulsul ug sa bawtismo sa ngalan ni Cristo, alang sa kapasayloan sa ilang mga sala; ug siya miingon: “Ug madawat ninyo ang gasa nga Espiritu Santo. Kay ang saad alang kaninyo ug sa inyong mga anak ug sa tanan nga atua sa halayo, sa matag-usa nga pagatawgon sa Ginoong atong Dios.” Buhat 2:38, 39.

Sa hinanali nga pagkadugtong sa mga talan-awon sa dakong adlaw sa Dios, si Jehova pinaagi kang propeta Joel nagsaad og pinasahi nga pagpakita sa Iyang Espiritu. Joel 2:28. Kini nga tagna nakadawat og katumanan sa bahin panahon sa pagbubu sa Espiritu sa Adlaw sa Pentecostes; apan moabut kini sa bug-os nga katumanan sa pagpadayag sa diosnong grasya nga mag-atiman sa pagtapos sa buluhaton sa ebanghelyo.

Ang dakong away taliwala sa maayo ug daotan magadugang sa kainit hangtod sa pagsira sa panahon. Sa tanang katugan ang kaligutgut ni Satanas napadayag batok sa iglesya ni Cristo; ug ang Dios naghatag sa Iyang grasya ug Espiritu ibabaw sa Iyang katawhan aron sa pagligon kanila sa pagbarog batok sa gahum sa daotan. Sa pagdala sa mga apostoles ni Cristo sa Iyang ebanghelyo ngadto sa kalibutan ug sa pagrekord niini alang sa umalabot nga kaliwatan,

sila gihatagan sa pinasahi nga pagpahayag sa Espiritu. Apan samtang ang iglesya nagkaduul sa iyang katapusang pagkaluwas, si Satanas magabuhat sa labi pa kadako nga gahum. Mokanaog siya nga “puno sa dakung kapungot sanglit nasayud man siya nga hamubo na lamang ang iyang panahon!” Pinadayag 12:12. Siya magabuhat “pagaubanan sa tanang kagahum ug bakak nga mga ilhanan ug katingalahan.” 2 Tesalonica 2:9. Sulud sa unum ka libo ka tuig nga paggahum sa hunahuna nianang kanhi kitas-an sa mga manulunda sa Dios, nagapanglimbasog nga manglimbong ug manglaglag. Ug ang tanang kahiladman sa yawan-ong mga kahanas ug kamalinglahon nga nabatonan, ang tanan nga naugmad sa kabangisan, panahon niining mga away sa katuigan, ipaatubang sa katawhan sa Dios sa katapusang away. Ug niining panahona ang mga sumusunod ni Cristo magapas-an ngadto sa kalibutan sa pasidaan sa ikaduhang pag-anhi sa Ginoo; ug adunay katawhan nga mangandam sa pagtindog sa Iyang atubangan sa Iyang pag-anhi, “nga walay mansa ug ikasaway.” 2 Pedro 3:14. Niining panahona ang pinasahi nga gasa sa diosnong grasya ug gahum kinahanglanon gihapon sama sa pagkinahanglan sa iglesya panahon sa mga apostoles.

[9] Pinaagi sa pagbanwag sa Espiritu Santo, ang mga talan-awon sa dugay nang nagpadayon nga away taliwala sa maayo ug daotan naablihan ngadto sa magsusulat niini nga mga pahina. Sa ngadto-ngadto gipakitaan ako sa buhat, sa nagkalainlain nga mga katuigan, sa dakong away taliwala ni Cristo, ang Prinsipe sa kinabuhi, ang Mag-uugmad sa atong kaluwasan, ug ni Satanas, ang prinsipe sa daotan, ang maguugmad sa sala, ang unang nagalapas sa balaang mga kasugoan sa Dios. Ang pakigaway ni Satanas batok kang Cristo napadayag batok sa Iyang mga sumusunod. Ang sama nga pagdumut sa mga prinsipyo sa balaod sa Dios, ang sama ra nga paagi sa paglimbong, nga niini ipakita ang kasaypanan sa kamatuuran, diin ang tawhanong mga balaod gipuli sa balaod sa Dios, ug ang katawhan gigiyahan sa pagsimba sa linalang baylo sa Magbubuhat, masubay sa tanang kasaysayan sa nangaging panahon. Ang paningkamot ni Satanas sa pagdaot sa kinaiya sa Dios, naghatud sa mga tawo sa paghigugma sa bakak nga pagsabut sa Magbubuhat, ug pag-ila Kaniya ubus sa kahadlok ug pagdumut inay sa gugma; ang iyang mga paningkamot sa pagsalikway sa balaang kasugoan, nga nakahatud sa mga tawo sa paghunahuna nga libre na sila gikan sa

pagtuman niini; ug ang iyang paglutos niadtong mosupak sa iyang mga paglimbong, kanunay nagpadayon sa tanang katuigan. Masubay kini sa kasaysayan sa mga patriarka, mga manalagna, ug sa mga apostoles, sa mga martir ug sa mga repormador.

Sa katapusan sa dakong away, si Satanas mogamit sa sama ra nga paagi, magpakita sa mao ra nga espiritu, ug magbuhat sa sama ra nga tumong, maingon sa tanang nag-una nga mga katuigan. Ang kanhi, mao gihapon, gawas nga ang umalabot nga away mailhan uban sa makalilisang nga kainit nga wala pa gayud masaksihi sa kalibutan kanhi. Ang mga paglimbong mahimong labi pa ka malinglahon, adunay matinguhaon nga paagi. Kon mahimo iyang pasalaagon bisan pa ang mga pinili. Marcos 13:22.

Samtang ang Espiritu sa Dios nagabli sa akong hunahuna sa dagkong mga kamatuuran sa Iyang pulong, ug sa mga talan-awon nga nangagi ug sa umalabot, gisugo ako sa pagpahibalo ngadto sa uban sa gipadayag—sa pagsubay sa kasaysayan sa away sa nangaging mga katuigan, ug ilabina gayud sa pagpadan-ag sa kahayag bahin sa kakusog sa umalabot nga away. Sa paghimo niini nga katuyoan, akong gipaningkamutan ang pagpili ug pagtigum sa mga hitabo sa kasaysayan sa iglesya sa paagi nga masubay ang pagpadayag sa dagkong nagasulay nga mga kamatuuran nga nahatag sa nagkalainlaing mga panahon sa kalibutan, nga nakapukaw sa kasuko ni Satanas, ug ang pakigaway sa usa ka iglesya nga mahigugmaon sa kalibutan, ug nga gipadayon sa pagsaksi niadtong “wala maghigugma sa ilang kinabuhi bisan hangtud sa kamatayon.”

Niini nga mga pulong atong makita ang landong sa kagubot sa atong atubangan. Bahin kanila sumala sa pulong sa Dios, ug pinaagi sa lamdag sa Iyang Espiritu, atong makita ang pagkaabli sa mga paagi sa daotan, ug ang mga katalagman nga kinahanglan likayan niadtong makaplagan nga “walay mansa” sa atubangan sa Ginoo sa Iyang pag-anhi.

Ang dagkong mga hitabo nga nagtimaan sa kalamboan sa reporma sa nangaging katuigan, mga butang sa kasaysayan, nabantog pag-ayo ug giangkong sa Protestante nga kalibutan; mga kamatuuran kadto nga walay usa nga makalimud. Kini nga kasaysayan nga akong gipahayag sa hamubo, sumala sa masakup sa libro, ug sa kahamubo nga kinahanglan buhaton, ang mga kamatuuran nga gipahamubo aron masulud sa limitado nga dapit nga giisip nga subay sa usa ka

husto nga pagsabut sa ilang kagamitan. Sa ubang mga bahin diin ang magsasaysay naghugpong sa minugbo, sa halapad nga pagtan-aw sa suheto, o ginalangkub ang mga detalye sa kasayon nga paagi, gikutlo ang iyang mga pulong; apan sa ubang bahin walay tukma nga pagpahinungud ang gihatag, tungud kay ang mga kinutlo wala man ihatag sa tuyo nga magpahinungud sa magsusulat ingon nga awtoridad, kundili tungud kay ang iyang pamahayag makahatag ug usa ka an dam ug kusganon nga pagpahayag sa suheto. Sa pagsaysay sa kasinatian ug mga panghunahuna niadtong nagpadayon pagbuhat sa buluhaton sa reporma sa atong panahon, ang mao ra nga paggamit ang nahimo sa ilang napatik nga mga sinulat.

[10] Dili gayud maoy tumong niini nga libro ang paghatag sa bag-ong mga kamatuuran bahin sa mga kagubot sa nangaging mga panahon, kay sa paghatag sa mga kamatuuran ug sa mga patukuranan nga maoy magatudlo sa umalabot nga mga hitabo. Apan kon tan-awon ingon nga kabahin sa panagkaaway taliwala sa mga kagamhanan sa kahayag ug sa kangitngit, ang tanang rekord sa nangagi matan-aw nga adunay usa ka bag-ong kahulugan; ug pinaagi kanila ang usa ka kahayag gipadan-ag sa umalabot, magadan-ag sa agianan niadtong sama sa kanhing mga repormador, pagatawgon, bisan sa pagkawala sa tanang yutan-on nga mga butang, aron sa pagsaksi “alang sa pulong sa Dios, ug alang sa pamatuud ni Jesu-Cristo.”

Sa pagbukas sa mga talan-awon sa dakong away taliwala sa kamatuuran ug sa sayup; aron sa pagpadayag sa mga lit-ag ni Satanas, ug sa mga paagi aron nga siya masumpo niini nga malampuson; sa paghatag sa makatagbaw nga sulbad sa dakong suliran sa kadaotan, ang pagpadan-ag niana nga kahayag ibabaw sa sinugdanan ug sa katapusan nga pagwagtang sa sala ingon nga bug-os nga pagpadayag sa hustisya ug sa pagkamanggihatagon sa Dios sa tanan Niya nga pagtagad sa Iyang mga linalang; ug sa pagpakita sa balaan, dili mausab nga kinaiyahan sa Iyang balaod, maoy tumong niini nga libro. Nga pinaagi sa kabuyohan niini ang mga kalag malikay gikan sa gahum sa kangitngit, ug mahimong “mga umalambit sa panulundon sa mga balaan diha sa kahayag,” aron sa pagdayeg Kaniya nga nahigugma kanato, ug nagtugyan sa Iyang kaugalingon alang kanato, maoy mainiton nga pagampo sa magsusulat.

E.G.W.

Contents

Information about this Book	i
Pasiuna	iii
Introduksyon	v
1 - Ang Paglumpag sa Jerusalem	15
2 - Pagpanglutos sa Una nga mga Siglo	38
3 - Ang Panahon sa Espirituhanong Kangitngit	48
4 - Ang Waldenses	61
5 - John Wycliffe	80
6 - Si Huss ug si Jerome	99
7 - Pagbulag ni Luther Gikan sa Roma	124
8 - Si Luther Atubangan sa Hukmanan	151
9 - Ang Swiss nga Repormador	178
10 - Kalamboan sa Repormasyon sa Germany	192
11 - Protesta sa mga Prinsipe	205
12 - Ang Repormasyon sa France	220
13 - Ang Netherlands ug Scandinavia	248
14 - Ulahing mga Repormador nga English	257
15 - Ang Biblia ug ang Rebolusyon sa France	278
16 - Ang Langyaw nga mga Mag-uugmad	303
17 - Ang mga Magsasangyaw sa Kabuntagon	314
18 - Amerikano nga Repormador	333
19 - Kahayag Latas sa Kangitngit	360
20 - Usa ka Dako nga Rilihiyosong Pagpamukaw	372
21 - Gisalikway nga Pasidaan	393
22 - Mga Tagna Natuman	410
23 - Unsa ang Santuwaryo?	428
24 - Sa Balaan sa mga Balaan	442
25 - Ang Balaod sa Dios Dili Mausab	452
26 - Usa ka Buhat sa Pagreporma	471
27 - Moderno nga mga Pagpabuhi sa Pagtoo	482
28 - Pag-atubang sa Talaan sa Kinabuhi	501
29 - Ang Sinugdanan sa Daotan	515
30 - Panagaway Taliwala sa Tawo ug ni Satanas	529
31 - Ahensya sa mga Espiritu nga Daotan	536

32 - Mga Lit-ag ni Satanas	543
33 - Ang Unang Dako nga Limbong	557
34 - Makahimo ba ang mga Patay sa Pakigsulti Kanato?	578
35 - Ang Kagawasan sa Kaisipan Gihulga	590
36 - Ang Dili Matukib nga Away	611
37 - Ang Kasulatan Usa ka Panalipod	623
38 - Ang Katapusan nga Pasidaan	634
39 - Ang Panahon sa Kasamok	644
40 - Katawhan sa Dios Giluwas	667
41 - Pagkaawaaw sa Yuta	686
42 - Ang Away Natapos	696

1 - Ang Paglumpag sa Jerusalem

[11]

“Kon unta bisan karon nahibalo pa lamang ikaw sa mga butang nga maoy pasikaranan sa kalinaw! Apan natago kini karon gikan sa imong mga mata. Kay ikaw pagahiabtan ra sa mga adlaw nga ang imong mga kaaway magapakural ug yuta libot kanimo, ug ikaw pagalikusan ug pagapiiton sa tanang dapit, ug igapusdak ikaw sa yuta, ikaw ug ang imong mga kabataan sa sulod kanimo, ug dili nila ikaw binlan ug usa ka bato nga magapatong sa bato; kay ikaw wala man makaila sa panahon sa pagduaw kanimo.” Lucas 19:42-44.

Gikan sa tumoy bungtod sa Olibo, nag- tutok si Jesus sa Jerusalem. Matahum ug malinawon ang talan-awon nga nagwadwad sa Iyang atubangan. Panahon kadto sa Pasko sa mga Hebreohanon, ug naghugpong didto ang mga anak ni Jacob nga gikan sa tanan nga kayutaan aron sa pagsaulog sa dako nga nasudnon nga pista. Taliwala sa mga tanaman ug mga kaparrasan, ug sa lunhaw nga mga bakilid nga gilarayan sa mga tolda sa mga magpapanaw, nagtindog ang naghagdanhagdan nga mga bungtod, ang hatag-as nga mga palasyo, ug ang dagkong mga paril sa ulohang siyudad sa Israel. Ang anak nga babaye sa Sion daw mapagarbohon nga nag-ingon, Nagalingkod ako nga rayna, ug dili makakita og kasubanan; ingon nga matahum, ug nag-isip sa iyang kaugalingon nga pinaboran sa Langit, kaniadto pa, sa nangaging kapanahunan, ang harianon nga mga magalawit miawit: “Matahum sa gitas-on, ang kalipay sa tibuok nga yuta, mao ang bukid sa Sion...ang ciudad sa gamhanang Hari.” Salmo 48:2. Makita sa dayag ang matahum nga mga gambalay sa templo. Ang mga silaw sa nagkasalup nga adlaw midan-ag sa nyebihon nga kaputi sa iyang marmol nga mga paril, ug misidlak gikan sa bulawanon nga ganghaan ug sa torre ug sa kinatas-an. “Ang kahingpitan sa katahum” kini nagbarog, ang garbo sa nasod nga Judio. Unsa ang makita nga talan-awon sa anak sa Israel nga dili maghinamhinam sa kalipay ug pagdayeg! Apan layo nga laing mga hunahuna ang nag-okupar sa kaisipan ni Jesus. “Ug sa nagkahiduol na Siya ug sa pagkakita Niya sa siyudad, kini Iyang gihilakan.”

Lucas 19:41. Taliwala sa nagalukup nga pagmaya sa madaugon nga pagsulud, samtang giwarawara ang mga palwa sa palma, samtang ang malipayon nga pagdayeg nagapukaw sa mga lanog nga misi-baw sa kabukiran, ug linibo nga mga tingog nagpama- tuud Kaniya nga hari, ang Manunubos sa kalibutan nasanapan og kalit sa usa ka mysteryoso nga kasub-anan. Siya, ang Anak sa Dios, ang Sinaad sa Israel, kansang gahum nakabuntog sa kamatayon ug nagtawag sa mga piniutan niini gikan sa lubnganan, naghilak, dili tungud sa kasarangan nga kaguul, kundili sa hilabihan, dili kapugngan nga kasakit.

Ang Iyang mga luha dili alang sa Iyang kaugalingon, bisan Iyang nasayran pag- ayo kon diin padulong ang Iyang mga tiil. Sa Iyang atubangan naghay-ad ang Getsemane, ang talan-awon sa Iyang nagsingabut nga kasakit. Ang ganghaan sa mga karnero makita usab, nga sulud sa mga kasiglohan nagaagi ang mga biktima nga halad, ug kini pagaablihan alang Kaniya sa panahon nga Siya “ingon sa usa ka nating carnero... ginadala ngadto sa ihawan.” Isaias 53:7. Dili layo gikan niini mao ang Kalbaryo, ang dapit nga pagalansangan. Diha sa agianan diin sa dili madugay pagalaktan ni Cristo mahulog ang makahahadlok nga dakung kangitngit samtang ang Iyang kalag mahimo nga usa ka halad alang sa sala. Apan dili ang pagpamalandong niining mga talan-awon ang nakatakyap Kaniya ngadto sa kasubo niining takna sa kalipay. Walay tilimad-on sa Iyang kaugalingon alang sa hilabihan kadako nga tawhanong pagagulo ang nagsalimbong niadtong dili hakog nga espiritu. Mihilak Siya alang sa linibo nga malaglag sa Jerusalem—tungud sa pagkabuta ug pagkadili mahinulsulon niadtong Iyang gianhi aron panalanginan ug luwason.

[14] Ang kasaysayan sa kapin sa usa ka libo ka tuig sa pinasahi nga pagpanalangin ug pagbantay sa Dios, nga gipakita sa pinili nga katawhan, dayag sa mga mata ni Jesus. Didto ang Bukid sa Moria, diin ang anak sa saad, ang matinugyanon nga bik- tima, gigapus ibabaw sa halaran—simbolo sa paghalad sa Anak sa Dios. Didto ang pakigsaad sa panalangin, ang mahimayaon nga saad alang sa Mesias, gipanghimatuud ngadto sa amahan sa matinumanon. Genesis 22:9, 16-18. Didto ang kalayo sa halad nga misulbong ngadto sa langit gikan sa giukan ni Ornan nagpahiklin sa espada sa manulunda nga nagalaglag (1 Cronicas 21)—tukma nga simbolo sa pagantos sa

Manluluwas ug sa pagpataliwala sa sad-an nga katawhan. Ang Jerusalem maoy pinasidunggan sa Dios labaw sa tanan dinhi sa yuta. Si Jehova “nagpili sa Sion,” Iyang “gitinguha nga kini alang sa Iyang puloyanan.” Salmo 132:13. Didto, sa daghang kaliwatan, gilitok sa mga manulunda ang ilang mga mensahe sa pasidaan. Didto ang mga saserdote, nagtabyog sa ilang mga insensaryo, ug ang aso sa insenso, uban sa mga pagampo sa mga nanagsimba, naga- saka sa atubangan sa Dios. Didto sa matag adlaw ang dugo sa gipatay nga mga nating karnero gihalad, nga nagatudlo ngadto sa umalabot nga Cordero sa Dios. Didto gipadayag ni Jehova ang Iyang presensya pinaagi sa panganod sa himaya ibabaw sa trono sa kalooy. Didto nahimutang ang giugbokan niadtong kahibulungan nga hagdan nga nagdugtong sa yuta ug langit (Genesis 28:12; Juan 1:51)—niana nga hagdan diin ang mga manulunda sa Dios nagasaka ug nagakanaog, ug nagaabli alang sa kalibutan sa dalan ngadto sa labing balaan sa tanan. Kon ang Israel ingon nga nasod nagpabilin pa nga maunungon sa Langit, ang Jerusalem magpabilin unta sa kahangturan, nga pinili sa Dios. Jeremias 17:21-25. Apan ang kasaysayan niadtong pinalabi nga katawhan maoy usa ka talaan sa paglapas ug pagrebelde. Sila misalikway sa grasya sa Langit, miabuso sa ilang mga pribilihiyo, ug mitamay sa ilang mga kahigayunan.

Bisan og “ilang gibiaybiay ang mga sulogoon sa Dios, ug gitamay ang Iyang mga pulong, ug gipanamastamasan ang Iyang mga manalagna” (2 Cronicas 36:16), nagpadayag gihapon Siya sa Iyang kaugalingon ngadto sa Israel, ingon nga “si Jehova, usa ka Dios nga maloloy-on, mapuangoron, mahinay sa pagkasuko, ug madaku sa mahigugmaon nga kalolot ug kamatuoran” (Exodo 34:6); bisan pa sa sinublisubli nga pagsalikway, ang Iyang kalooy nagpadayon sa mga paghangyo. Uban sa labaw pa ka maloloy-on nga gugma sa usa ka amahan alang sa iyang anak, ang Dios “nagpaadto kanila pinaagi sa Iyang mga sulogoon, nga mingbangon pagsayo ug nagpadala, tungod kay Siya may kalooy sa Iyang katawhan, ug sa Iyang dapit nga puloy-anan.” 2 Cronicas 36:15. Sa diha nga ang pagsaway, pagpaki-looy, ug ang pagbadlong napakyas, Iyang gipadala kanila ang labing maayong gasa sa langit; labaw pa niana, Iyang gibubu ang tibuuk langit nianang usa ka Gasa.

Ang Anak sa Dios mismo gipadala aron sa pagpakilooy sa dili mahinulsulon nga siyudad. Si Cristo maoy nagpagula sa Israel in-

gon nga usa ka maayong parras gikan sa Ehipto. Salmo 80:8. Ang Iyang kaugalingong kamut maoy nagpapahawa sa mga dili mati-noohon gikan niini. Siya ang nagtanum niini “sa usa ka bungtod nga mabungahon kaayo.” Ang Iyang maa- limahon nga pagbantay naganpanlipod sa palibot niini. Iyang ginapadala ang Iyang mga alagad sa pagmatuto niini. “Unsa pay arang buhaton Ko sa Akong kaparrasan,” nagkanayon Siya, “nga wala Nako buhata?” Isaias 5:1-4. Bisan sa Iyang pagtan-aw nga kini kinahanglan magbunga og mga parras namunga man hinoon kini og ihalas nga mga parras, apan uban sa mahidlawon nga paglaum nga magmabungahon kini, Siya mismo ang miadto sa Iyang kaparrasan, basin pa diay og makalingkawas kini sa pagkalaglag. Iyang gikalutan ang palibot sa mga punoan; gipulongan ug gipangga kini. Siya wala gibati og kakapoy sa Iyang tinguha sa pagluwas sa Iyang gitanum nga kaparrasan.

Sulud sa tulo ka tuig ang Ginoo sa kahayag ug sa himaya nagsige og sulud ug gawas taliwala sa Iyang katawhan. Siya “nagpangadto- adto sa paghimog mga kaayohan ug sa pagpang-ayo sa tanan nga gisakit sa yawa,” sa pagbugkos sa nasub-an sa kasingkasing, sa paghatag og kagawasan kanila nga mga binihag, sa pagpang-ayo sa mga buta, sa pagpalakaw sa mga bakol ug sa pag-ayo sa mga bungol, sa paghinlo sa mga sanlahon, sa pagbanhaw sa mga patay, ug sa pagwali sa maayong balita ngadto sa mga kabus. Buhat 10:38; [15] Lucas 4:18; Mateo 11:5. Ngadto sa tanang hut-ong sa katilingban gipahinungud ang maloloy-ong tawag: “Umari Kanako, kamong tanan nga nabudlay ug nabug-atan, ug papahulayon ko kamo.” Mateo 11:28.

Bisan og gibalosan og daotan ang Iyang pagkamaayo, ug pagdumut alang sa Iyang gugma (Salmo 109:5), Siya gihapon nagpadayon sa Iyang buluhaton sa kalooy. Walay usa nga gibalibaran niadtong nangita sa Iyang grasya. Ang walay balay nga libudsuroy, ang pagpakaulaw ug ang pagtamay maoy Iyang naangkon sa matag adlaw, nagkinabuhi Siya aron sa pagalagad sa mga panginahanglan ug sa pagpagaan sa mga pagkaalaot sa katawhan, aron sa pagpakilooy kanila sa pagdawat sa gasa sa kinabuhi. Ang mga balud sa kalooy, nga gidagmalan pagbalik niadtong mga gahian og mga kasingkasing, karon nagabalik ingon nga labaw pa ka kusganon nga balud sa maloloy-on, dili matukib nga gugma. Apan ang Israel mitalikod sa iyang labing maayong Higala ug nag-inusarang Katabang. Ang mga pak-

ilooy sa Iyang gugma gitamay, ang Iyang mga tambag giyam-iran, ang Iyang mga pasidaan gibiaybiay.

Ang takna sa paglaum ug pagpasaylo kusog nga milabay; ang kopa sa kasuko sa Dios nga gipugngan sa dugay nang panahon hapit na mapuno. Ang panganod nga nagatigum latas sa kapanahunan sa paglapas ug sa pagrebelde, karon itum na sa kaalaot, hapit nang mobusdak ibabaw sa sad-an nga katawhan; ug Siya nga mao lamang ang makaluwas kanila gikan sa ilang dili matukib nga kalaglagan gipasipadan, giabusaran, gisalikway, ug sa wala madugay gilansang. Sa nagabitay na si Cristo sa krus sa Kalbaryo, ang adlaw sa Israel ingon nga nasod nga pinalabi ug pinalanginan sa Dios natapos. Ang pagkawala sa bisan usa lamang ka kalag maoy usa ka kalamidad nga sa walay kinutuban molabaw sa bili sa mga bahandi sa kalibutan; apan sa pagtanaw ni Cristo sa Jerusalem, ang pagpanudya sa tibuuk siyudad, sa tibuuk nga nasod, diha sa Iyang atubangan—kanang siyudad, kanang nasod, nga sa kanhi pinili sa Dios, ang Iyang taglagaong bahandi.

Ang mga manalagna nagahilak tungud sa paglapas sa Israel ug sa makalilisang nga mga kagul-anan pinaagi sa mga kasal-anan nga hingkaplagan diha kanila. Naghandum si Jeremias nga ang iyang mga mata mahimong tuburan sa mga luha, aron siya magahilak sa adlaw ug gabii tungud sa pagkalaglag sa anak nga babaye sa Iyang katawhan, alang sa panon ni Jehova nga nabihag. Jeremias 9:1; 13:17. Busa unsa man, ang gikasub-anan Niya kansang mga matagnaong pagtanaw, moabut dili lamang sa mga katuigan, kundili sa mga kapanahunan! Iyang nakita ang manlulumpag nga mga manulunda nga adunay gibakyaw nga espada batok sa siyudad nga sa kanhi maoy puluyanan ni Jehova. Gikan sa mga bukid sa Olibo, ang mao gayud nga dapit diin sa ulahi pagapuyan ni Titus ug sa iyang kasundalohan, Siya nagatutok ngadto sa walog ibabaw sa mga sagrado nga sawang ug mga partiko, ug uban sa nalubog sa luha nga mga mata Iyang nakita, diha sa makalilisang nga panlantaw, ang mga paril nga gilubutan sa mga langyaw nga panon. Iyang nadungog ang tunub sa kasundalohan nga nangandam alang sa gubat. Iyang nadungog ang tingog sa mga inahan ug mga anak nga nagahilak alang sa tinapay diha sa gisu-long nga siyudad. Iyang nakita ang iyang balaan ug matahum nga balay, ang iyang mga palasyo ug mga

torre, gitugyan sa mga kalayo, ug sa diin sila kanhi nagabarog, karon usa na lamang ka pundok sa nagkaugdaw nga mga kadaot.

[16] Nagalantaw latas sa mga kaliwatan, Iyang nakita ang katawhan sa saad nga nagkatibulaag sa kayutaan, “sama sa mga gapnod sa baybayon sa kamingawan.” Sa yutan-ong panimalus nga hapit nang ipahamtang sa iyang mga anak, Iyang nakita ang unang inawas gikan niadtong kopa sa kasuko nga sa katapusang paghukum kini iyang tibawason hangtod sa katapusang mga tinulo. Ang diosnong kalooy, ang gugma nga naghandum, gilitok sa masulub-on nga mga pulong: “O Jerusalem, Jerusalem, nga nagapatay sa mga profeta ug nagabato sa mga sinugo nganha kanimo! Sa makadaghan gipangandoy Ko ang pagtigum unta sa imong mga anak, maingon sa himungaan nga nagatigum sa iyang mga piso ilalum sa iyang mga pako, apan nagadumili kamo!” O nga ikaw, usa ka nasod nga pinalabi kay sa uban, mahibalo unta sa panahon nga ikaw pagaduawon, ug sa mga butang nga nahisakup sa imong kalinaw! Akong gipugngan ang manulunda sa hustisya, gitawag Ko ikaw sa paghinulsul, apan sa kakawangan lamang. Dili lamang ang mga sulugoon, mga delegado, ug mga manalagna, ang imong gibalibaran ug gisalikway, kundili ang Balaan sa Israel, ang imong Manunubos. Kon ikaw magun-ob, ikaw lamang ang hinungdan niini. “Dili kamo moari Kanako aron unta makabaton kamog kinabuhi.” Mateo 23:37; Juan 5:40.

Nakita ni Cristo sa Jerusalem ang usa ka simbolo sa kalibutan nga migahi sa pagkawalay pagtoo ug sa pagsupak, ug nagadali sa pagsugat sa panimalus nga hukum sa Dios. Ang mga kagul-anan sa nahulog nga kaliwatan, nga nagpiit sa Iyang kalag, nagpugus gikan sa Iyang mga ngabil niadtong mapait nga pagtuaw. Iyang nakita ang talaan sa sala nga nakaplagan diha sa tawhanong kagul-anan, mga luha, ug dugo; natandog ang Iyang kasingkasing sa walay kinutuban nga kalooy alang sa mga gisakit ug nagantos sa yuta; naghandum Siya sa paghumpay kanilang tanan. Apan bisan ang Iyang kamut dili na makapabalik sa taub sa tawhanong kagul-anan; dyutay lamang ang mangita sa ilang bugtong Tinubdan sa panabang. Andam Siya sa pagbubu sa Iyang kalag ngadto sa kamatayon, aron sa pagdala sa kaluwasan nga ilang makab-ot; apan dyutay lamang ang moduul Kaniya aron makabaton unta sila og kinabuhi.

Ang Halangdon sa Langit diha sa mga luha! ang Anak sa walay kinutuban nga Dios nasamok diha sa espiritu, miduko sa kahigwaos!

Ang talan-awon nagpuno sa tibuuk Langit sa katingala. Kining talan-awon nagpadayag kanato sa pagkamaka-lilisang sa sala; kini nagpakita kon unsa kalisud kining buluhatona, bisan alang sa walay Kinutuban nga Gahum, sa pagluwas sa sad-an gikan sa mga sangputanan sa paglapas sa balaod sa Dios. Si Jesus, nga naga-lantaw ngadto sa katapusang kaliwatan, nakakita sa kalibutan nga mahi-agum sa usa ka limbong nga susama niadtong mahimong hinungdan sa pagkagun-ub sa Jerusalem. Ang dakung sala sa mga Judio mao ang ilang pagsalikway kang Cristo; ang dakung sala sa Cristohanong kalibutan mao ang ilang pagsalikway sa balaod sa Dios, ang patukuran sa pangagam-hanan sa langit ug yuta. Ang kalagdaan ni Jehova pagatamayon ug isipon nga walay hinungdan. Minilyon nga nabilanggo sa sala, mga naulipon ni Satanas, gikatakda nga magantos sa ikaduhang kamatayon, magadumili sa pagpatalinghog sa mga pulong sa kamatuuran sa ilang adlaw sa pagduaw. Makalilisang nga pagkabuta! kahibulongan nga gugmang binuang!

Duha ka adlaw sa wala pa ang Pasko, sa diha nga si Cristo sa katapusang panahon mibiya sa templo, human masaway ang pagkasalingkapaw sa mga pangulong Judio, migawas na usab Siya uban sa Iyang mga tinon-an ngadto sa Bukid sa mga Olibo ug milingkod uban kanila sa bakilid nga balilihon nga nagdungaw sa siyudad. Sa makausa pa Iyang gitan-aw ang mga paril niini, ang iyang mga torre ug mga palasyo. Sa makausa pa Iyang gitan-aw ang templo diha sa nagagilak nga kaanindot, usa ka diadema sa katahum nga nagkorona sa sagrado nga bungtod.

Usa ka libo ka tuig kanhi, ang salmista nagpatin-aw sa pagpalabi sa Dios sa Israel, pinaagi sa paghimo sa iyang balaang balay nga Iyang puluy-an: “Sa Salem usab atua ang Iyang tabernaculo, ug ang Iyang puloy-anan atua sa Sion.” Iyang “gipili ang banay ni Juda, ang bukid sa Sion nga Iyang gihigugma. Ug gitukod Niya ang Iyang balaang puloy-anan sama sa mga kahitas-an.” Salmo 76:2; 78:68, 69. Ang unang templo natukod sa labing malamboon nga panahon sa kasaysayan sa Israel. Dagkong bahandi nga gitipigan alang niini nga katuyoan ang gitigum ni Haring David, ug ang mga plano sa pagtukod niini nahimo pinaagi sa diosnong kamandoan. 1 Cronicas 28:12, 19. Si Salomon, ang labing maalam nga hari sa Israel, ang naghuman sa buhat. Kini nga templo maoy labing matahum nga gambalay nga nahikit-an sukad sa kalibutan. Apan

si Jehova nagpamatuud pinaagi kang manalagna Haggeo, bahin sa ikaduha nga templo: “Ang ulahing himaya niining balaya molabaw pa sa unang himaya.” “Ug uyogon Ko ang tanang mga nasud; ug ang Gipangandoy sa tanang mga nasud moabut; ug kining balaya pun-on Ko sa himaya, nagaingon si Jehova sa mga panon.” Haggeo 2:9,7.

[17] Human sa pagkagun-ub sa templo pinaagi kang Nabucodonosor gitukod kini pag-usab mga lima ka gatus ka tuig sa wala pa matawo si Cristo pinaagi sa katawhan nga gikan sa hataas nga pagkabihag nahibalik ngadto sa nadaot ug halos awaaw nga nasod. Uban kanila ang mga tigulang nga nakakita kanhi sa himaya sa templo ni Salomon, ug mihilak sa patukuranan sa bag-o nga gambalay, tungud sa pagkaubus niini sa kalidad kay sa una. Ang pagbati nga nagpatigbabaw sa makusganon nag-hulagway sa manalagna: “Kinsa diha ang nanghibilin kaninyo nga nanagpakakita niining balaya sa iyang himaya kanhi? ug unsa ang inyong pagtan-aw niana karon? dili ba kana sa inyong mga mata ingon sa walay nahot?” Haggeo 2:3; Esdras 3:12. Dayon gihatag ang saad nga ang himaya niining ulahing balay kinahanglan mola-baw pa kay sa nahauna.

Apan ang ikaduha nga templo wala makatupong sa nahauna sa katahum; ni gibalaan kini pinaagi sa dayag nga mga handuman sa diosnong presensya nga napa-hinungud sa unang templo. Walay makita nga talagsaong gahum sa pagtimaan sa iyang dedikasyon. Walay panganod sa himaya nga makita aron magpuno niining bag-o nga natukod nga santuwaryo. Walay kalayo gikan sa langit nga manaog aron sa pagsunog sa halad diha sa iyang altar. Ang *Shekinah* o ang himaya sa Dios wala na magapuyo sa taliwala sa kerubin sa labing balaang dapit; ang arka, ang lingkoranan sa kalooy, ug ang mga lamisa sa pagpamatuud dili na makita sa sulud. Walay tingog nga milanug gikan sa langit aron sa pagpahibalo sa nangutana nga pari bahin sa kabubut-on ni Jehova.

Sulud sa mga siglo ang mga Judio kakawangang naningkamot sa pagpakita kon diin natuman ang saad sa Dios nga gihatag pinaagi kang Haggeo; apan ang garbo ug ang pagkawalay pagtoo nagbuta sa ilang mga hunahuna ngadto sa matuud nga kahulugan sa mga pulong sa manalagna. Ang ikaduha nga templo wala pasidunggi sa panganod sa himaya ni Jehova, kundili sa buhing presensya sa Usa kansang nagapuyo ang kahupnganan sa pagka-Dios sa lawas—nga

ang Dios mismo nga napadayag diha sa unud. Ang “Handum sa tanang kanasuran” nahiabut gayud sa Iyang templo sa diha nga ang Tawo sa Nasaret nanudlo ug nanambal sulud sa balaan nga mga sawang. Diha sa presen sya ni Cristo, ug pinaagi lamang niini, nga ang ikaduhang templo milabaw kay sa nahauna diha sa himaya. Apan ang Israel misalikway sa gitanyag nga Gasa sa langit. Diha sa mapainubsanong Magtutudlo nga nianang adlaw migawas gikan sa iyang bulawanong ganghaan, ang himaya mibiya sa kahangturan gikan sa templo. Natuman na ang mga pulong sa Manluluwas: “Tan-awa, mabiniyaan ug magamingaw ang inyong balay.” Mateo 23:28.

Ang mga tinun-an napuno sa kataha ug kahibulong sa tagna ni Cristo bahin sa pagkapukan sa templo, ug sila naghandum nga makasabut og dugang sa kahulugan sa Iyang mga pulong. Ang bahandi, pangabudlay, ug kinaadman sa pagtukod sulud sa kapin sa kap-atan ka mga tuig gigugol aron lamang sa pagsiguro sa katahum niini. Si Herodes nga Dako nagpatuyang og gasto alang niini gikan sa Romanhon nga kadato ug sa Judio nga bahandi, ug bisan pa gani ang emperador sa kalibutan nagdayandayan sa pagpaanyag niini pinaagi sa iyang mga gasa. Ang dagkong mga bloki sa puti nga mga marmol, sa matahum nga pagkadako, gikuha gikan sa Roma alang niini nga katuyoan, naghulma og usa ka bahin niining gambalay; ug tungud niini ang mga tinon-an nanawag sa pagtagad sa ilang Agalon, nga nag-ingon: “Tan-awa ra, Magtutudlo, kadagku niining mga batoha ug kadagku niining mga balaya!” Marcos 13:1.

Alang niining mga pulonga, si Jesus naghatag og solemne ug katingalahang tubag: “Sa pagkatinuod, magaingon Ako kaninyo, nga dinhi wala unyay mahibiling usa ka bato nga pinatong sa bato nga dili pagatumpagon.” Mateo 24:2.

Uban sa pagkalumpag sa Jerusalem giusa sa mga tinon-an ang mga panghitabo sa personal nga pag-anhi ni Cristo sa temporaryo nga himaya alang sa pagkuha sa trono sa tibuuk ginharian, alang sa pagsilot sa masukihon nga mga Judio, ug alang sa pagpalingkawas sa nasod gikan sa Romanhong yugo. Ang Ginoo nagsulti kanila nga Siya magaanhi sa ikaduhang higayon. Busa sa paghisgot sa mga paghukum sa Jerusalem, ang ilang mga hunahuna nahisantup alang sa maong pag-anhi; ug samtang sila nagaalirong sa Manluluwas didto sa Bukid sa mga Olibo, sila nangutana: “Kanus-a man kini

mahitabo, ug unsa man ang mga ilhanan sa Imong pag-anhi ug sa pagkatapus sa kapanahonan?” Bersikulo 3.

[18] Ang umalabot sa maloloy-on gitago gikan sa mga tinon-an. Kon niadtong tungura nakasabut pa unta sila sa duha ka makaha-hadlok nga kamatuuran—ang pagantos ug ang kamatayon sa Manunubos, ug ang pagkagun-ub sa ilang siyudad ug sa ilang templo—mapuno gayud unta sila sa kalisang. Gipakita ni Cristo sa ilang atubangan ang latid sa dagkong mga panghitabo nga moabut sa dili pa ang pagsira sa kapanahunan. Ang Iyang mga pulong wala masabti sa bug-os; apan ang ilang kahulugan pagabuksan samtang ang Iyang katawhan magkinahanglan sa pahimangno nga gina-hatag niini. Ang tagna nga Iyang gisulti adunay duha ka kahulugan; nga samtang kini naghulagway sa pagkagun-ub sa Jerusalem, naghulagway usab kini sa mga makalilisang nga panghitabo sa katapusang dakung adlaw.

Gipamatuud ni Jesus ngadto sa nagpatalinghog nga mga tinon-an ang mga paghukum nga ipahamtang sa malapason nga Israel, ug ilabi na sa pagpanimalus nga magaabut kanila tungud sa ilang pagsalikway ug paglansang sa Mesias. Ang dili masayup nga mga timaan magauna sa makalilisang nga mga katapusan. Ang gikahadlukan nga takna magaabut sa makalit ug matulin. Ug ang Manluluwas nagpasidaan sa Iyang mga sumusunod: “Inigkakita ninyo sa gihisgutan sa profeta nga si Daniel, sa iyang gihisgutang malaglagon nga pasipala nga magatindog sulod sa dapit nga balaan (pasabta niini ang magabasa), nan, sila nga anaa sa Judea pakalagiwa ngadto sa kabukiran.” Mateo 24:15, 16; Lucas 21:20, 21. Kon ang mga makidyosdyos nga mga bandila sa mga Romano ipabarog na sa balaan nga yuta, nga pila lamang ka metros gikan sa paril sa siyudad, ang mga sumusunod ni Cristo mangita og kasigurohan diha sa pagkalagiw. Sa diha nga ang timaan sa pasidaan kinahanglang makita, kadtong buut moikyas kinahanglan dili maglangan. Sa tibuuk yuta sa Judea ug sa Jerusalem gayud, ang pahimatngon alang sa pagkalagiw kinahanglan tumanon dihadhiha. Siya nga maabtan nga atua sa atop sa iyang balay kinahanglan dili na manaog pa sa pagsulud sa iyang balay, bisan sa pagsalbar sa iyang bilihon nga mga bahandi. Kadtong maabtan sa ilang mga uma o kaparrasan kinahanglan dili na mobalik aron sa pagilis sa ilang bisti nga gitrabaho ilalum sa kainit sa tibuuk ad-

law. Kinahanglan dili sila maglangan sa usa ka gutlo, aron dili sila mahiapil sa kalaglagan.

Sa paghari ni Herodes, ang Jerusalem wala lamang mapaanyag sa hilabihan katahum, kundili pinaagi sa pagpabarog sa mga torre, mga paril, ug mga kota, nga nagdugang sa iyang natural nga kalig-on, giila kini nga daw dili malumpag. Siya nga niining panahona magapasidaan sa publiko sa pagkaguba niini, sama kang Noe sa iyang panahon, pagatawgon og usa ka buangbuang nga tigpakurat. Apan si Cristo miingon: “Ang langit ug ang yuta mangahanaw, apan ang Akong mga pulong dili gayud mahanaw.” Mateo 24:35. Tungud sa iyang mga sala, ang kaligutgut gipakanaog batok sa Jerusalem, ug ang iyang kagahian sa pagtoo nagahatud kaniya ngadto sa siguro nga kalaglagan.

Ang Ginoo nagpamatuud pinaagi kang manalagna Miqueas: “Pamatia kini, ipangamuyo ko kaninyo, kamo nga mga pangulo sa balay ni Jacob, ug mga magmamando sa balay sa Israel, nga nagaayad sa hustisya, ug nagbalit-ad sa tibook nga buhat sa katul-id. Ang Sion gitukod nila inubanan sa dugo, ug ang Jerusalem inubanan sa kasal-anan. Ang mga pangulo niina nagahukom alang sa hiphip nga maoy ganti, ug ang mga saserdote niana nagatudlo tungod sa suhol, ug ang mga manalagna nagapanagna tungod sa salapi: bisan pa niana sila nagasandig pa gayud kang Jehova, ug nagaingon: Dili ba si Jehova ania kanato? walay kadautan nga moabut kanato.” Miqueas 3:9-11.

Kining mga pulonga matinumanon nga naghulagway sa daotan ug sa maot nga mga lumulupyo sa Jerusalem. Samtang sila naganngkon sa hingpit nga pagtuman sa kalagdaan sa balaod sa Dios, ilang gilapas ang tanan nga patukuranan niini. Ilang gidumtan si Cristo tungud kay ang Iyang kaputli ug pagkabalaan nagpadayag sa ilang kasal-anan; ug sila nagsumbong Kaniya nga maoy hinungdan sa tanang kagubot nga miabut kanila ingon nga sangputanan sa ilang mga sala. Bisan og nakaila sila Kaniya ingon nga walay sala, ilang gipamatuud nga ang Iyang kamatayon kinahanglanon alang sa ilang kasigurohan ingon nga usa ka nasod. “Kon pasagdan ta Siya niini,” matod pa sa mga pangulong Judio, “ang tanan mosalig Kaniya, ug unya ang mga Romanhon manganhi ug ilang laglagon ang atong balaang dapit ug ang atong nasud.” Juan 11:48. Kon si Cristo igahalad, tingali sa makausa pa, sila mahimong usa ka nasod

[19]

nga kusganon, nahiusa nga katawhan. Busa sila nangatarungan ug miuyon sa desisyon sa ilang labaw nga saserdote, nga labi pang maayo nga adunay usa ka tawong mamatay kay sa tibuuk nga nasod ang malaglag.

Busa ang mga pangulo sa Judio nagtukod sa Sion “inubanan sa dugo, ug ang Jerusalem inubanan sa kasal-anan.” Miqueas 3:10. Apan bisan pa niini, sa ilang pagpatay sa ilang Manluluwas tungud sa Iyang pagbadlong sa ilang mga sala, mao kadto ang ilang pagpakamatarong sa kaugalingon nga sila giila sa Dios ingon nga pinalabi nga katawhan ug nagpaabut sa Ginoo sa pagluwas kanila gikan sa ilang mga kaaway. “Busa,” nagpadayon ang manalagna, “ang Sion tungod kaninyo pagadarohon sama sa usa ka uma, ug ang Jerusalem mahimo nga mga tinapok, ug ang bukid sa balay maingon sa hatag-as nga mga dapit sa kalasangan.” Bersikulo 12.

Sulud sa hapit magkap-atan ka mga tuig human gikasulti ni Cristo ang pagkalaglag sa Jerusalem, ang Ginoo nagangan-angan sa Iyang mga paghukum ibabaw sa siyudad ug sa nasod. Kahibulungan ang pagkamainantuson sa Dios ngadto sa mga nagsalikway sa Iyang ebanghelyo ug sa mga mamumuno sa Iyang Anak. Ang samingay sa kahoy nga dili mabungahon nagrepresentar sa pagtagad sa Dios sa nasod nga Judio. Ang kamandoan nagkanayon, “Putla kini; nganong pausikan pa man niini kining yuta?” (Lucas 13:7) apan ang diosnong kalooy naglugway pa niini sa dyutay nga panahon. Aduna pay daghan taliwala sa mga Judio nga walay alamag sa kinaiya ug sa buluhaton ni Cristo. Ug ang mga anak wala pa makapahimulus sa mga kahigayunan ni makadawat sa kahayag nga giyam-iran sa ilang mga ginikanan. Pinaagi sa pagwali sa mga apostoles ug sa ilang kaubanan, ang Dios magapasidlak sa kahayag ngadto kanila; sila tugutan sa pagtan-aw kon sa unsang paagi ang tagna natuman, dili lamang sa pagkahimugso ug sa kinabuhi ni Cristo, kundili diha sa Iyang kamatayon ug pagkabanhaw. Ang mga anak wala siloti tungud sa mga sala sa mga ginikanan; apan sa diha, nga uban sa kahibalo sa tanang kahayag nga gihatag ngadto sa ilang mga ginikanan, ang mga anak mosalikway sa dugang kahayag nga gihatag kanila, sila mahimong umalambit sa kasal-anan sa ilang mga ginikanan, ug magpuno sa sukdanan sa ilang kasal-anan.

Ang makanunayong pagantos sa Dios alang sa Jerusalem nagpamatuud lamang sa kagahian sa mga Judio sa ilang pagsuki. Sa

ilang pagdumut ug pagminaldito ngadto sa mga tinon-an ni Jesus, ilang gisalikway ang katapusang tanyag sa kalooy. Dayon ang Dios mikuha sa Iyang panalipod gikan kanila, ug sa Iyang gahum nga nagapu- gong gikan kang Satanas ug sa iyang mga manulunda, ug ang nasod gipasagdan diha sa pagmando sa pangulo nga iyang gipili. Ang iyang mga anak nagtamay sa grasya ni Cristo, nga mao untay makasangkap kanila sa pagsumpo sa ilang daotang mga taras, ug karon kini maoy nahimong mga mananaog. Si Satanas nagpukaw sa labing bangis ug daotan nga mga pagbati sa kalag. Ang mga lalaki wala na mangatarungan; dili na sila makapangatarungan—gigam- han sa pagbati ug sa buta nga kasuko. Nahimo silang mga yawan-on sa ilang pagkamaldito. Sa panimalay ug sa nasod, taliwala sa labing hataas ug sa labing ubus nga mga hut-ong, dihay pagduda, kasina, pagdumut, kagubot, pagrebelde, pagpatay. Walay kasigurohan sa kinabuhi sa bisan diin nga dapit. Mga higala ug mga paryente magbudhiay sa usag usa. Mga ginikanan magpatay sa ilang mga anak, ug ang mga anak sa ilang mga ginikanan. Ang mga pangulo sa katawhan walay gahum sa pagdumala sa ilang kaugalingon. Ang dili mapugngan nga mga pagbati naghimo kanila nga maharharion. Ang mga Judio nagadawat og mini nga pamatuud aron sa paghukum sa walay sala nga Anak sa Dios. Karon ang bakak nga mga sum- bong naghimo sa ilang mga kinabuhi nga walay kasigurohan. Pinaagi sa ilang mga binuhatan dugay na silang nag-ingon: “Himoa nga ang Balaan sa Israel mopahawa gikan sa among atubangan.” Isaias 30:11. Karon ang ilang handum gitugutan. Ang pagkahadlok sa Dios wala na magsamok kanila. Si Satanas mao na ang pangulo sa nasod, ug ang labing hatag-as nga mga kagamhanang sibil ug rilihiyoso ubus na sa iyang pagmando.

[20]

Ang mga pangulo sa nagkaatbang nga mga pundok usahay magkahiusa sa pagpasipala ug pagsakit sa ilang makalolooy nga mga biktima, ug sa makausa pa sila nag-usa sa ilang pwera, ug nagpamatay sa walay kokalooy. Bisan ang pagkabalaan sa templo dili makapugong sa ilang makalilisang nga kabangis. Ang mga magsisimba gipamatay atubangan sa halaran, ug ang santuwaryo nahugawan sa mga lawas sa mga pinatay. Apan diha sa ilang buta ug mapasipad-on nga pangagpas ang mga nagpasiugda niining yawan-on nga mga buhat dayag nga nagpamatuud nga sila wala nahadlok nga pagagun-ubon ang Jerusalem, kay kadto mao ang siyudad sa

Dios. Alang sa dugang nga pagpalig-on sa ilang gahum, ilang gihiphipan ang mini nga mga manalagna sa pagmantala, bisan og ang Romanhon nga mga kasundalohan nagaasdang na sa templo, nga ang katawhan magapaabut sa kaluwasan gikan sa Dios. Ngadto sa katapusan, ang panon sa katawhan nagahuput sa pagtoo nga ang Labing Hataas molaban alang sa pagbuntog sa ilang mga kaaway. Apan ang Israel nagsalikway sa diosnon nga panalipod, ug karon wala na siyay panalipod. Walay kalipay nga Jerusalem! Nga naguba pinaagi sa panagbingkil sa sulud niini, ang dugo sa iyang mga anak nga gipatay sa usag usa nila ka mga kamut nagpapula sa iyang mga kadalanan, samtang ang langyaw nga mga kasundalohan naglumpag sa iyang mga paril ug nagpatay sa iyang mga tawo sa panggubatan!

Ang tanang panagna ni Cristo bahin sa pagkagun-ub sa Jerusalem nangatuman gayud. Ang mga Judio nakasinati sa kamatuuran sa Iyang mga pulong sa pagpasidaan: “Ug ang takus nga inyong ipanghatag, mao usab ang takus nga inyong pagadawaton.” Mateo 7:2.

Mga timaan ug mga kahibudngan nanagpanggula, dagkong katalagman ug kalaglagan. Sa tungang gabii ang talagsaon nga kahayag misidlak ibabaw sa templo ug sa halaran. Sa mga panganod sa pagsalup sa adlaw nahulagway ang mga karwahe ug mga kasundalohan nga nagakatigum alang sa gubat. Ang mga pari nga nagalagad sa kagabhion diha sa santuwaryo nangalisang sa kahibulongang mga tunog; ang yuta mikurog, ug ang usa ka panon sa mga tingog nadungog nga nanagsinggit: “Mamiya kita dinhi.” Ang dakung ganghaan sa silangan, nga hilabihan ka bug-at nga dili gani halos masira pinaagi sa kaluhaan ka mga kalala- kihan, ug nga gisirhan pinaagi sa dagkong mga puthaw nga gipadulot sa agianan nga batong bantilis, naabli nianang gabhiona, nga walay nakitang naghimo.—Milman, *THE HISTORY OF THE JEWS*, libro 13.

Sulud sa pito ka tuig usa ka tawo ang makanunayong nagtungas ug naglugsong sa kadalanan sa Jerusalem, nagbutyag sa mga kaparutan nga moabut sa maong siyudad. Sa adlaw ug sa gabii iyang gilay- lay ang awit sa pagbalata: “Usa ka tingog gikan sa silangan! usa ka tingog gikan sa kasadpan! usa ka tingog gikan sa upat ka mga hangin! usa ka tingog batok sa Jerusalem ug batok sa templo! usa ka tingog batok sa pamanhonon ug sa mga panga- saw-onon! usa ka tingog batok sa tibuuk katawhan!”— *Ibid.* Kining katingala-

hang binuhat gibilanggo ug gibunalan, apan walay pagreklamo nga migula sa Iyang mga ngabil. Sa insulto ug abuso, mitubag lamang siya: “Alaot, alaot ang Jerusalem!” “alaot, alaot ang mga pumuluyo niini!” Ang iyang singgit sa pasidaan wala mohunong hangtod nga siya gipatay panahon sa pagsulong nga iyang gipasidaan.

Walay usa ka Cristohanon nga nalaglag sa pagkagun-ub sa Jerusalem. Si Cristo naghatag og pasidaan sa Iyang mga tinonan, ug ang tanan nga misalig sa Iyang mga pulong nanagtukaw alang sa gisaad nga timaan. “Apan sa diha nga makita ninyo ang Jerusalem nga pagalikusan sa mga kasundalohan,” nag-ingon si Jesus, “nan, inyong masabut nga nagakahiduol na ang pagkalaglag niini. Ug unya sila nga anha sa Judea, pakalagiwa ninyo ngadto sa kabukiran, ug sila nga anaa sa sulod sa siyudad, papahawaa sila.” Lucas 21:20, 21. Human maliboti ang siyudad sa mga Romano nga ilalum sa pagdumala ni Cestius, sa kalit lang ilang giundang ang pagsulong sa diha nga andam na unta kaayo ang tanan alang sa kalit nga pag-ataki. Ang gilikusan, nga walay nay paglaum nga molampos sa pagsukol, diha na sa panahon sa paghural, sa diha nga ang Romanhong heneral mikuha sa iyang pwersa nga walay bisan gamayng tino nga hinungdan. Apan ang maloloy-ong pagbantay sa Dios maoy nag- mando sa tanang mga panghitabo alang sa kaayohan sa Iyang katawhan. Ang gisaad nga timaan gihatag ngadto sa nagpaabut nga Cristohanon, ug karon usa ka kahi- gayunan ang gihatag ngadto sa tanan nga buut motuman sa pasidaan sa Manluluwas. Ang mga panghitabo gigamhan pag-ayo sa pagkaagi nga walay mga Judio ni mga Romanhon nga makapugong sa pagpanga- lagiw sa mga Cristohanon. Sa pag-atras ni Cestius, ang mga Judio, nga mibutho gikan sa Jerusalem, migukod sa iyang nangatras nga kasundalohan; ug samtang ang duruha ka mga pwersa nanaggubat, ang mga Cristohanon nakahigayon sa pagbiya sa siyudad. Niining panahona ang nasod usab nahawanan sa mga kaaway nga unta maningkamot sa pag-atang kanila. Sa panahon sa pagsulong, ang mga Judio nagakatangum sa Jerusalem sa pagsaulog sa pista sa mga Tabernakulo, ug busa ang tanang Cristohanon sa tibuuk yuta nakaikyas nga wala gayud mahilabti. Sa walay langan mikalagiw sila ngadto sa usa ka dapit sa kasigurohan—ang siyudad sa Pella, sa yuta sa Perea, unahan sa Jordan.

[21]

Ang pwersa sa mga Judio, nga naggu- kod kang Cestius ug sa iyang kasundalohan, migukod kanila uban sa kabangis nga naghulga kanila sa bug-os nga kalaglagan. Diha sa dakung kalisud nga ang mga Romanhon nakahimo sa ilang pag-atras. Ang mga Judio namalik nga halos walay usa nga nakalas, ug uban sa ilang nakuha gikan sa kaaway mibalik nga madaugon sa Jerusalem. Apan kini nga daw kalampusan nagdala lamang kanila og kadaotan. Kini nagdasig kanila nianang espiritu sa kompi- yansang pagsukol sa mga Romanhon nga maoy nagadala sa kalit ug dili malitok nga kalaglagan sa siyudad.

Makalilisang ang mga kalamidad nga mihugpa sa Jerusalem sa panahon nga ang pagsulong gipadayon ni Titus. Ang siyudad gisulong sa panahon sa Pasko sa mga Hebreohanon, samtang minilyon sa mga Judio ang nagkatigum sulud sa iyang mga paril. Ang ilang mga tipiganan sa pag- kaon, nga kon maayo lang ang pagkatipig makasangkap sa panginahanglanon sa mga lumulupyo sulud sa ka- tuigan, naguba kanhi tungud sa kasina ug panimalus sa nagkaatbang nga mga pundok, ug karon ang tanang mga kalisang sa kagutmanan nasinati. Ang usa ka takus nga harina gibaligya na sa usa ka talento. Hilabihan kasakit sa kagutum nga nasinati sa katawhan nga bisan ang mga lalaki mikaon na sa panit sa ilang mga bakus ug mga sandalyas ug sapin sa ilang mga taming. Daghang katawhan ang modalikyat panahon sa kagabhion aron sa pagpanguha ug ihalas nga mga tanum nga nanubo gawas sa mga paril sa siyudad, bisan og daghan na ang gipangdakup ug gipangpatay pinaagi sa bangis nga pagsakit, ug kadtong maka- balik sa sulud sagad matulis sa ilang na- hagdaw atul sa dakung katalagman. Ang labing bangis nga pagsakit gipahamtang pinaagi niadtong anaa sa kagamhanan, aron sa pagpugus gikan sa naglisud nga katawhan sa katapusang tinagoan nga pagkaon nga unta matagoan nila. Ug ki-ning mga pagpanglupig kanunay gibuhay sa mga tawong saktog kaon, ug nga gusto lamang magtigum og panginahanglan alang sa umalabot.

Linibo ang nangamatay tungud sa kagutum ug balatian. Daw nawala na ang natural nga pagbinatiay. Ang mga bana nanag- pangawat sa ilang mga asawa ug ang mga asawa sa ilang mga bana. Ang mga kabataan manglunggub og pagkaon bisan diha na sa baba sa ilang tigulang nga mga ginikanan. Ang pangutana sa manalagna, “Malimot ba ang usa ka babaye sa iyang masuso nga

bata?” nakadawat og tubag gikan sa sulud sa paril niadtong nalaglag nga siyudad: “Ang mga kamot sa makalolooy nga mga babaye nga nanag- lata sa kaugalingon nilang mga anak; sila nahimong ilang kalanon sa pagkalaglag sa anak nga babaye sa akong katawhan.” Isaias 49:15; Lamentaciones 4:10. Sa makausa pa natuman ang pasidaan sa tagna nga gihatag napulog-upat ka mga siglo kanhi: “Ang malomo ug ang maluya nga babaye sa taliwala ninyo, nga dili gayud motunub sa lapalapa sa iyang tiil sa ibabaw sa yuta tungod sa pagkalomo ug pagkaluya, ang iyang mata magamangil-ad alang sa bana sa iyang dughan, ug alang sa iyang anak nga lalaki, ug alang sa iyang anak nga babaye...ug alang sa iyang mga anak nga igaanak niya; kay sila pagakanon niya sa tago tungod sa pagkakulang sa tanang mga butang, sa paglikos kanimo ug sa kaguol nga ipaguol kanimo sa imong kaaway sa imong mga ganghaan.” Deuteronomio 28:56, 57.

[22]

Ang Romanhon nga mga pangulo naningkamot sa pagpahamtang og kalisang ngadto sa mga Judio aron sila mohural. Kadtong mga binilanggo nga misuki sa diha nga dad-on, gipamunalan, gisakit, ug gilansang atubangan sa mga paril sa siyudad. Ginatus ang gipamatay sa maong paagi matag adlaw, ug ang makahahadlok nga buhat naga-padayon hangtod nga, subay sa walog sa Josafat ngadto sa Kalbaryo, giugbok ang hilabihan ka daghan nga krus nga daw wala nay luna pa aron katamnan og laing krus sa matag gintang. Hilabihan ka makalilisang ang katumanan sa tunglo nga gisulti atubangan sa hukmanan ni Pilato: “Ang iyang dugo ipapaningil lang gikan kanamo ug sa among kaanakan.” Mateo 27:25.

Andam unta si Titus nga mopahunong sa makalilisang nga talaran-awon, aron nga ang Jerusalem maluwas gikan sa pagtagamtam sa bug-os nga sukud sa iyang kalaglagan. Napuno siya sa kalisang samtang iyang nakita ang mga patay nga lawas nga gipundok didto sa mga walog. Ingon sa natingala, midungaw siya gikan sa tumoy sa Olibo ngadto sa matahum nga templo ug nagmando nga walay usa ka bato niini nga pagahilabtan. Sa wala pa niya sulayi ang pag-ilog sa lig-on nga panalipod, nagpakilooy siya sa mga pangulo sa Judio sa dili pagpugus kaniya sa paghugaw sa balaan nga dapit pinaagi sa dugo. Kon sila mogawas ug makigaway sa lain nga dapit, walay Romano nga manghilabot sa pagkabalaan sa templo. Si Josephus, sa usa ka labing makatandog nga paghangyo, nagpakilooy kanila sa

paghural, aron sa pagluwas sa ilang kaugalingon, sa ilang siyudad, ug sa ilang dapit nga alampoanan. Apan ang iyang mga pulong gitubag lamang sa pait nga mga balikas. Ang mga pana gipunting kaniya, nga ilang katapusang tawhanong tigpataliwala, samtang nagbarog siya sa pagpakilooy kanila. Ang mga Judio nagsalikway sa mga pakilooy sa Anak sa Dios, ug karon ang paghangyo nakapaugdang lamang sa ilang tinguha sa pagbatok hangtod sa katapusan. Kawang lamang ang mga paningkamot ni Titus sa pagsalbar sa templo; ang Usa nga labaw pa kadako kay kaniya nagpamatuud na nga walay usa ka bato nga mahabilin ibabaw sa usa.

Ang buta nga pagkasukihan sa mga pangulo sa Judio, ug ang mangilngig nga mga krimen nga gihimo sulud sa gisulong nga dakbayan, nakapaukay sa kalisang ug sa kasuko sa mga Romanhon, ug si Titus sa katapusan nakahukum sa paghasmag sa templo. Hinoon, naninguha siya nga kon mahimo lang luwason kini gikan sa pagkalaglag. Apan ang iyang mga kamandoan wala tagda. Apan sa nakapahulay na siya sa iyang tolda nianang gabhiona, ang mga Judio nga migawas pagkalit gikan sa templo, miataki sa mga sundalo sa gawas. Diha sa panagaway, usa ka sundalo ang milabay og agipo sa kalayo ngadto sa ganghaan sa beranda sa templo ug dihadhiha ang mga lawak nga giaporohan og sedro nga nagpalibot sa templo midilaab sa kalayo. Midalagan si Titus ngadto sa maong dapit, gisundan sa iyang mga heneral ug mga kasundalohan, ug nagsugo sa mga sundalo sa pagpalong sa mga kalayo. Wala tagda ang iyang mga pulong. Sa ilang kapungut ang mga sundalo milabay pa ug mga nagsiga nga agipo ngadto sa silingang mga lawak sa templo, ug unya uban sa ilang mga espada daghan ang mga gipamatay sa mga Judio nga nanagtago didto. Mibaha ang dugo sa mga hagdanan sa templo sama sa tubig. Linibo sa mga Judio ang nangamatay. Milabaw sa tunog sa paggubatan, nadungog ang mga tingog nga nagsinggit: “*Ichabod!*”—ang himaya mibiya.

“Nakita ni Titus nga dili na mahimo ang pag-usisa sa kapungut sa mga sundalo; misulud siya uban sa iyang mga opisyaes, ug gisusi ang sulud sa sagrado nga gambalay. Ang katahum niini nagpuno kanila sa kahibulong; ug sa wala pa makaon sa kalayo ang sulud sa balaang dapit, iyang gihimo ang katapusang paningkamot sa pagluwas niini, ug midalikyat sa paggawas, nagmando sa mga sundalo sa pagpahunong sa sunog. Ang senturion nga si Liberalis

naningkamot sa pagpatuman sa kamandoan uban sa iyang mga tawo sa buhatan; apan bisan ang pagtahud sa emperador wala na tagda tungud sa kabangis sa ilang kasuko batok sa mga Judio, ngadto sa bangis nga pag-ulbo sa gubat, ug ngadto sa dili matagbaw nga tinguha sa pagpanglungkab. Nakita sa mga sundalo ang ilang palibot nga nagadan-ag sa bulawan, nga misidlak tungud sa mga siga sa kalayo; ilang gitooohan nga ang dili maihap nga bahandi gitipigan didto sa santuwaryo. Usa ka sundalo, nga wala himatikdi, miduslit og kalayo taliwala sa mga bisagra sa pultahan: ang tibuuk gambalay kalit misilaub. Ang makabuta nga aso ug kalayo nakapugus sa mga sundalo sa pag-atras, ug ang halangdon nga tinukod gipasagdan sa iyang gidangatan.

“Usa kadto ka makasusubo nga talanawon ngadto sa Romanhon—unsa kaha kadto alang sa Judio? Ang tibuuk tumoy sa bungtod nga maoy nagmando sa dakbayan, misilaub sama sa usa ka bulkan. Nagsunudsunud ang pagkahugno sa mga gambalay, uban sa dakung pagkagun-ub, ug gipanglamoy sa nagkalayo nga bung-aw. Ang mga atop nga hinimo sa sedro nahisama sa mga panid sa kalayo; ang mga taluktuk misiga sama sa mga bangkil sa pula nga kahayag; ang mga torre sa ganghaan nagdilaab sa hatag-as nga mga haligi sa siga ug aso. Ang kasikbit nga mga bungtod nahayagan; ug ang mangitngit nga mga pundok sa katawhan hikaplagnan nga nanagtan-aw sa makalilisang nga kabalaka sa nagpadayon nga kalaglagnan: ang mga paril ug ang mga tag-as nga dapit sa dakbayan gitapukan sa mga panagway, ang uban nangluspada tungud sa pagagulo sa kasubanan, ang uban nagpangagut sa dili mahimong pagpanimalus. Ang mga singgit sa Romanhong kasundalohan samtang sila nanalagan ngadto nganhi, ug ang mga tiyabaw sa mga insurektos nga nangahanaw diha sa kalayo, misagol sa naghagurus nga mga kalayo ug sa mga dagkong lipak sa nahulog nga mga troso. Ang mga lanog sa kabukiran mitubag sa mga piliik sa mga tawo didto sa hatag-as nga mga dapit; sa tanang daplin sa mga paril nadungog ang panagsinggit ug panagminatay; mga katawhan nga himalatyon tungud sa kagutum naningkamot sa ilang katapusang kusog sa palitok sa singgit sa panghingutas.

“Ang pinatyanay sa sulud labaw pa ka makalilisang kay sa makita sa gawas. Mga lalaki ug mga babaye, tigulang ug batan-on, mga manggugubut ug mga pari, kadtong nakigaway ug ang nagpakilooy,

gipamatay sa walay pili. Ang kadaghanon sa gipangihaw labaw pa kay sa mga mangiihaw. Ang mga sundalo kinahanglan mokatkat ibabaw sa mga pundok sa mga patay aron sa pagpadayon sa buhat sa pagpamatay.”—Milman, *THE HISTORY OF THE JEWS*, libro 16.

Tapos sa pagkaguba sa templo, ang tibuuk siyudad nahulog gilayon sa mga kamut sa mga Romanhon. Ang mga pangulo sa Judio mibiya sa ilang dili mabuntog nga mga torre, ug nakaplagan sila ni Titus nga biniyaan. Iyang gitan-aw sila uban sa katingala ug nagpamatuud nga ang Dios nag- tugyan kanila ngadto sa ilang mga kamut, tungud kay walay mga makina, bisan unsa ka gamhanan, ang makahimo sa pagbuntog batok niadtong makalilisang nga mga hinagiban. Ang siyudad ug ang templo naut-ut ngadto sa ilang mga patukuranan, ug ang yuta diin ang balaang balay gitukod naingon og “gidaro nga uma.” Jeremias 26:18. Sa pagsulong ug sa pagpangihaw nga nagsunud, kapin sa usa ka milyon sa mga tawo ang nangamatay; ang mga nabi- lin gidala ingon nga mga bihag, gibaligya ingon nga mga ulipon, gipangtaral ngadto sa Roma aron sa pag-adorno sa kadaugan sa mananaog, gipanglabay ngadto sa bangis nga mga mananap sa mga ampitiyatro, o gikatag ingon nga mga layas sa tibuuk kalibutan.

Ang mga Judio maoy nagpanday sa ilang kaugalingong mga talikala, sila maoy nagpuno alang sa ilang kaugalingon sa kopa sa pagpanimalus. Sa tumang pagkalaglag nga miabut kanila ingon nga usa ka nasod, ug sa tanan nga mga kagul-anan nga nagsunud kanila sa ilang pagkatibulaag, sila nagaani lamang sa ilang kaugalingong pinugas. Ang manalagna nag-ingon: “Kini mao ang imong pagkalaglag, Oh Israel;” “kay ikaw nahulog tungod sa imong kasalanan.” Oseas 13:9; 14:1. Ang ilang mga pagantos kanunay nga nagsimbolo ingon nga silot nga miabut kanila pinaagi sa laktod nga kamandoan sa Dios. Pinaagi niini ang dakung limbongan naninguha sa pagtago sa iyang kaugalingong binuhatan. Tungud sa pagsalikway sa diosnong gugma ug kalooy, nakuha ang panalipod sa Dios gikan sa mga Judio, ug si Satanas gitugutan sa paggahum kanila sumala sa iyang kabubut-on. Ang makalilisang nga mga kabangis nga gibuhat diha sa pagkalaglag sa Jerusalem maoy pagpaila sa masilagong gahum ni Satanas alang niadtong magpasakup kaniya.

Dili nato masukod ang kadako sa atong utang kang Cristo sa kalinaw ug panalipod nga atong gipahimuslan karon. Ang gahum

sa Dios mao ang nagapugong sa katawhan gikan sa bug-os nga pagpailalum sa pagmando ni Satanas. Ang dili matinumano ug dili mapasalamat adunay dakung katarungan sa pagpasalamat sa kalooy sa Dios ug sa hataas nga pagantos pinaagi sa Iyang pagpugong sa ilang pagminaldito, mananakod nga gahum sa daotan. Apan kon ang katawhan molapas na sa mga utlanan sa diosnong mga pagantos, ang maong panalipod pagakuhaon. Ang Dios dili magabarog ngadto sa makasasala ingon nga maoy tigpahamtang sa silot batok sa paglapas; kundili Iyang pasagdan ang mga nagsalikway sa Iyang kalooy, aron sa pagani sa ilang kaugalingong pinugas. Ang matag gihay sa kahayag nga gisalikway, matag pasidaan nga giyamiran o dili tumanon, matag kailibgon nga gipatuyangan, matag paglapas sa balaod sa Dios, maoy usa ka binhi nga gipugas nga mosangpot ngadto sa dili mosipyat nga ani. Ang Espiritu sa Dios, nga kanunay gisuklan, sa katapusan kuhaon gikan sa makasasala, ug wala na unyay mahabilin nga gahum sa pagsumpo sa daotan nga mga tinguha sa kalag, ug nga wala nay panalipod gikan sa pagdumut ug kasuko ni Satanas. Ang kalaglagaan sa Jerusalem maoy usa ka makalilisang ug solemne nga pasidaan sa tanan nga nagtiawtiaw sa mga tanyag sa diosnong grasya, ug nagsalikway sa mga pagpakilooy sa diosnong gugma. Wala nay molabaw pang matapatong pagpamatuud sa pagdumut sa Dios sa sala, ug sa kasigurohan sa silot nga ipahamtang sa makasasala.

Ang tagna sa Manluluwas bahin sa pag-abut sa mga paghukom sa Jerusalem adunay lain pa nga katumanan, diin ang maong makalilisang nga pagkalaglag usa lamang ka hanap nga landong. Sa gidangatan sa pinili nga dakbayan atong makita ang kalaglagaan sa usa ka kalibutan nga magsalikway sa kalooy sa Dios ug magyatak sa Iyang balaod. Mangitngit ang mga talaan sa tawhanong mga kasub-anan nga nasaksihan sa yuta panahon sa iyang hataas nga kasiglohan sa pagpaka-sala. Ang kasingkasing mogahi, ug ang hunahuna magmaluya diha sa pagpamalandong. Makalilisang gayud ang mga mahimong sangputanan sa pagsalikway sa kagamhanan sa Langit. Apan ang usa ka talan-awon nga labaw pa ka dulum gipakita diha sa mga pinadayag bahin sa umalabot. Ang mga rekord sa nangagi—ang hatag-as nga prosesyon sa kagubot, panagkaaway, ug mga gubat, ang “gubat sa manggugubat... didto sa kagubut, ug ang mga saput nga gilimisan sa dugo” (Isaias 9:5)—unsa ra man kini, kon itandi sa

mga kalisang nianang adlaw sa diha nga ang Espiritu sa Dios nga nagapugong pagakuhaon na gikan sa mga daotan, nga wala na gayud pagpugong sa pag-ulbo sa tawhanong pagpatuyang ug sa yawan-on nga kasuko! Ang kalibutan unya makakita, ingon nga wala pa gayud mahitabo sukad, ang mga sangputanan sa paghari ni Satan.

Apan nianang adlaw, sama sa panahon sa pagkalaglag sa Jerusalem, ang katawhan sa Dios pagaluwason, ang matag usa kansang ngalan makaplagnan nga nasulat uban sa mga buhi. Isaias 4:3. Si Cristo nagpamatuud nga Siya moanhi sa ikaduhang higayon, aron sa pagtigum sa Iyang mga matinumanon ngadto Kaniya: “Ug unya ang tanang kabanayan sa yuta managminatay, ug ilang makita ang Anak sa Tawo nga moabut nga sinapwang sa mga panganod sa langit inubanan sa kagahum ug dakung himaya. Ug pagasuguon Niya ang Iyang mga manulunda pinaagi sa makusog nga tingog sa trumpeta, ug ilang pagahipuson ang Iyang mga pinili gikan sa mga sugdanan sa upat ka mga hangin, gikan sa usa ka tumoy sa langit ngadto sa usa.” Mateo 24:30, 31. Unya sila nga wala magatuman sa ebanghelyo pagalamyon sa espiritu sa Iyang baba ug malaglag uban sa kahayag sa Iyang pag-abut. 2 Tesalonica 2:8. Sama sa karaan [25] nga Israel ang mga daotan maglaglag sa ilang kaugalingon; sila mangapukan pinaagi sa ilang kasalanan. Pinaagi sa kinabuhi nga diha sa sala, ilang gibutang ang ilang kaugalingon gawas sa kabubut-on sa Dios, ang ilang mga kinaiyahan naunlod sa hilabihan tungud sa pagkadaotan, nga ang pagpadayag sa Iyang himaya mahimong kalayo nga magaut-ut alang kanila.

Pabantaya ang mga katawhan basin og ilang isalikway ang pagtolon-an nga natudlo kanila diha sa mga pulong ni Cristo. Maingon nga Siya nagpasidaan sa Iyang mga tinon-an sa kalaglagnan sa Jerusalem, naghatag kanila og timaan sa umalabot nga pagkaguba, aron nga sila makagawas; mao man usab nga Siya nagpasidaan sa kalibutan sa adlaw sa katapusang kalaglagnan ug naghatag kanila og mga ilhanan sa pag-abut niini, aron ang tanan nga buut moikyas makalagiw sa kaligutgut nga moabut. Si Jesus nagpamatuud: “Ug aduna unyay mga ilhanan diha sa adlaw ug sa bulan ug sa kabitoonan, ug diha sa yuta adunay kagulanan sa kanasuran.” Lucas 21:25; Mateo 24:29; Marcos 13:24-26; Pinadayag 6:12-17. Kadtong makakita mining mga tilimad-on sa Iyang pag-abut kinahanglan “masayran nga haduol na Siya, anaa na gayud sa mga pultahan.” Mateo 24:33.

“Busa pagtukaw kamo,” mao ang Iyang mga pulong sa pagtambag. Marcos 13:35. Sila nga magtu- man sa pasidaan dili mabiyaan diha sa kangitngit, nga ang maong adlaw moabut kanila nga dili andam. Apan kanila nga dili magbantay, “ang adlaw sa Ginoo moabut ra unya sama sa kawatan sa kagabhion.” 1 Tesalonica 5:2-5.

Ang kalibutan dili molabaw ka andam sa pagtagad sa mensahe alang niining panahona kay sa pagdawat sa mga Judio sa pasidaan sa Manluluwas bahin sa Jerusalem. Moabut kini bisan kanus-a, ang adlaw sa Dios magaabut nga dili mahibaloan sa mga dili diosnon. Samtang ang kinabuhi magpadayon sa gihapon; samtang ang katawhan magamhan sa kalipayan, sa negosyo, sa komersyo, sa pagpanapi; sa diha nga ang mga pangulo sa rilihiyon magpadako sa kauswagan sa kalibutan ug sa iyang kahibalo, ug ang katawhan gidu- yan diha sa mini nga kasigurohan—unya, maingon nga ang kawatan sa tungang gabii mosulud sa mga puluy-anan nga wala mabantayi, mao man nga ang kalit nga kalaglagaan moabut ibabaw sa mga lampingasan nga dili diosnon, “ug sila dili makaikyas.” Bersikulo 3.

2 - Pagpanglutos sa Una nga mga Siglo

Sa gipadayag ni Jesus ngadto sa Iyang mga tinun-an ang dangatan sa Jerusalem ug ang mga talan-awon sa ikaduha nga pag-anhi, gipasidaan usab Niya ang kasinatian sa Iyang katawhan gikan sa panahon nga Siya pagakuhaon gikan kanila, ngadto sa Iyang pag-balik diha sa gahum ug himaya alang sa pagluwas kanila. Gikan sa Olibo nakita sa Manluluwas ang mga bagyo nga moabut sa iglesya apostolika; ug ngadto pa gayud sa unahan, nakita sa Iyang mga mata ang mabangis nga mga unus nga mohampak sa Iyang mga sumusunod sa umalabot nga katuigan sa kangitngit ug pagpanglutos. Sa pila ka hamubo nga mga pahayag sa makahinuklog nga kahulugan Iyang gipasidaan ang yugto diin ang mga pangulo niining kalibutana magadagmal sa iglesya sa Dios. Mateo 24:9, 21, 22. Ang mga sumusunod ni Cristo kinahanglan magalakaw sa sama nga dalan sa kaulawan, pagtamay, ug pagantos nga gilaktan sa ilang Agalon. Ang panagkaaway nga misulbong batok sa Manunubos sa kalibutan gipadayag batok sa tanan nga motoo sa Iyang ngalan.

Ang kasaysayan sa unang iglesya nagpamatuud sa katumanan sa mga pulong sa Manluluwas. Ang mga gahum sa yuta ug impyerno nagkumboya batok kang Cristo pinaagi sa paglutos sa iyang mga sumusunod. Nakita sa paganismo nga kon ang ebanghelyo modaog, ang iyang mga templo ug mga halaran mangawagtang; busa iyang gipatawag ang iyang mga kasundalohan sa paglaglag sa Cristianismo. Ang mga kalayo sa paglutos gipasilaub. Ang mga Cristohanon gikuhaan sa ilang mga kabtangan, ug gipapahawa sa [26] ilang mga puluy-anan. Ilang “giantos ang malisud nga pagpakig-bisog sa mga kasakitan.” Hebreohanon 10:32. Sila “nanag-antos sa mga pagbiaybiay ug mga paghampak, ug bisan pa gani sa mga talikala ug sa mga pagbilanggo.” Hebreohanon 11:36. Daghan ang nagsilyo sa ilang pamatuud pinaagi sa ilang dugo. Ang mga halangdon ug ulipon, kabus ug adunahan, maalam ug walay alamag, pareho nga gipamatay sa walay kokalooy.

Kini nga mga paglutos, nga nagsugod ilalum kang Nero sa panahon sa pagsakit kang Pablo, nagpadayon uban sa nagkausab-usab nga kabangis sulud sa mga kasiglohan. Ang mga Cristohanon gibutang- butangan sa labing makahahadlok nga mga salaod ug gipamatud-an nga maoy hinungdan sa dagko nga kalamidad— kagutum, kamatay, ug linog. Samtang sila nahimo nga mga tumong sa pagdumut ug pagduda, ang tigpanumbong kanunay nga andam, tungud sa ganansya nga ilang mabatonan, sa pagbudhi sa walay sala. Sila gihukman nga mga rebelde batok sa emperyo, ingon nga mga kaaway sa rilihiyon, ug mga dangan sa katilingban. Daghan kanila ang gibanlod ngadto sa gahong sa bangis nga mga mananap o gisunog nga buhi didto sa mga ampitiyatro. Ang uban gipanglansang sa krus; ang uban gipangbistihan sa mga panit sa ihalas nga mga mananap ug gilabay ngadto sa mga dapit sa kalingawan aron kuniskunison sa mga iro. Ang pagsilot kanila kanunay nga gihimo nga dakung kalingawan sa publiko. Baga nga hut-ong sa katawhan ang manambong aron malingaw sa talan-awon, ug dayon mangatawa ug mamakpak sa ilang mga pagagulo ngadto sa kamatayon.

Bisan asa sila modangup, ang mga sumusunod ni Cristo gipangayam sama sa mga mananap nga tukbonon. Napugus sila sa pagtago sa mamingaw ug awaaw nga mga dapit. “Nanag-antos sa kawalad-on, mga sinakit, mga dinagmalan; (nga kanila ang kalibutan dili takus) naglaroylaroy na lang sila sa mga kamingawan ug mga kabukiran, sa mga lungib ug mga langub sa yuta.” Mga bersikulo 37, 38. Ang mga katakumba naghatag og tagoanan alang sa linibo. Ilalum sa mga kabukiran gawas sa siyudad sa Roma, hatag-as nga mga laray sa langub ang gikalot latas sa yuta ug pangpang; ang mangitngit ug makuti nga mga panagkuroskuros sa mga agianan nagkutay sa pipila ka milyas gawas sa mga paril sa siyudad. Niining pahulayanan sa yuta, ang mga sumusunod ni Cristo naglubong sa ilang mga patay; ug dinhi usab kon madudahan ug lutuson, sila makakaplag ug puluy-anan. Sa diha nga ang Maghahatag sa kinabuhi magpukaw na unya niadtong nagpakigaway sa maayo nga bugno, daghan sa mga sinakit tungud kang Cristo mabanhaw gikan niadtong mangitngit nga mga lungib.

Ilalum sa labing bangis nga paglutos kini nga mga saksi ni Jesus nagtipig sa ilang pagtoo nga walay mantsa. Bisan og hinikawan sa kasayon, ug sa silaw sa adlaw, nagpuyo didto sa mangitngit apan

mahigalaon nga sabakan sa yuta, walay silay gilitok nga reklamo. Uban sa mga pulong sa pagtoo, pailub, ug paglaum, nagdinasigay sila sa usa og usa aron sa paglahutay sa kamingaw ug kalisdanan. Ang pagkawagtang sa matag yutan-on nga panalangin dili makapugus kanila sa pagtahan sa ilang pagtoo kang Cristo. Ang mga pagsulay ug paglutos mao hinoon ang mga lakang nga nagdala kanila duul sa ilang kapahulayan ug ganti.

Sama sa mga alagad sa Dios kanhi, daghan ang “gipanagsakit ngadto sa kamatayon, nga nanagsalikway sa kagawasan, aron sila mangabanhaw ngadto sa labi pa ka maayong kinabuhi.” Bersikulo 35. Kini nagpahinumdom sa mga pulong sa ilang Agalon, nga kon pagalutuson tungud kang Cristo, sila magmalipayon gayud, kay dako ang ilang balus didto sa langit; kay sa maong pagkaagi ang mga manalagna ginalutos una kanila. Sila nalipay nga sila giisip nga takus nga magantos alang sa kamatuuran, ug ang mga awit sa kadaugan misaka gikan sa taliwala sa nagpitipiti nga mga siga. Nagatutok sa ibabaw pinaagi sa pagtoo, ilang nakita si Cristo ug ang mga manulunda nga nagdungaw sa langit sa pagtan-aw sa mga gubat, nagtan-aw kanila uban sa dako nga kasibot ug nagtagad sa ilang kalig-on nga may pag-uyon. Usa ka tingog miabut kanila gikan sa trono sa Dios: “Himoa ang pagkamaunongon Kanako bisan pa sa kamatayon, ug hatagan Ko ikaw sa purongpurong nga kinabuhi.” Pinadayag 2:10.

[27] Kawang ang paningkamot ni Satanas sa paglaglag sa iglesya ni Cristo pinaagi sa pakusog. Ang dako nga away diin ang kinabuhi sa mga tinun-an ni Jesus gitahan wala mohunong sa diha nga kin-ing matinumanon nga nagadala sa bandila nangapukan na sa ilang gibarogan. Pinaagi sa kapildihan sila nakadaog. Ang mga suloon sa Dios gipamatay, apan ang Iyang buluhaton nagapadayon sa unahan. Ang ebanghelyo nagpadayon sa pagkaylap ug ang mga kinabig nagkadaghan. Kini misulud sa mga rihyon nga kanhi dili masulud, bisan ngadto sa mga gingharian sa Roma. Matod pa sa usa ka Cristohanon, nga nakigharong sa daotan nga mga hari nga maoy nag-awhag sa pagpadayon sa mga paglutos: “Mahimo nga inyo kaming patyon, sakiton, kondenahon.... Ang inyong pagkawalay hustisya maoy usa ka pamatuud nga kami inosente.... Ni ang inyong kapintas... magpulos kaninyo.” Usa kadto ka mas makusganon nga panawagan sa pagdani sa uban sa ilang pangatarungan. “Kon

kanunay kami nga gipangtapas, mas daghan pa unya ang motubo; ang dugo mga Cristohanon usa ka binhi.”—Tertullian, *APOLOGY*, parapo 50.

Linibo ang gibilanggo ug gipamatay, apan ang uban mitungha sa paghulip sa ilang mga dapit. Ug kadtong gipamatay tungud sa ilang pagtoo nasiguro diha kang Cristo ug giisip nga Iyang mga mananaog. Gibugno na nila ang maayo nga pakig- bugno, ug ilang pagadawaton ang korona sa himaya sa pagbalik ni Cristo. Ang mga pagantos nga ilang gilatas naghatud sa mga Cristohanon ngadto sa pagkasuud sa usag-usa ug ngadto sa ilang Manunubos. Ang ilang buhi nga sumbanan ug naga- kapid-ok nga pamatuud kanunay nahimo nga saksi alang sa kamatuuran; ug sa wala dahuma, ang mga sakup ni Satanas namiya sa iyang buluhaton, ug nagpalista ilalum sa bandila ni Cristo.

Busa si Satanas nagpahigayon sa iyang mga plano sa pagpakig- gubat sa labaw ka malampuson batok sa kagamhanan sa Dios pinaagi sa pagtanum sa iyang bandila sulud sa Cristohanon nga iglesya. Kon malimbungan ang mga sumusunod ni Cristo, ug magiyahan sa pag- pasubo sa Dios, ang ilang kusog, panagang, ug kaligon mapakyas, ug sila mahulog ingon nga sayon nga mga tukbonon.

Ang dako nga kaaway naningkamot karon sa pagdaog pinaagi sa mga lipatlipat sa napakyas niyang pagbuntog kaniadto pinaagi sa pakusog. Ang pagpanglutos mihunong, ug sa dapit niini gip- uli ang makatalagmanon nga mga kalingawan sa lumalabay nga kauswagan ug kalibu- tanon nga dungog. Ang mga tigsimba ug dyosdyos gigiyahan pagdawat sa ubang bahin sa Cristohanon nga pagtoo, samtang ilang gisalikway ang mahinungdanon nga mga kamatuuran. Nagangkon sila nga nagdawat kang Jesus ingon nga Anak sa Dios, ug nga nagtoo sa Iyang kamatayon ug pagkaban- haw, apan wala silay pagbati sa sala ug wala magkinahanglan sa pag- hinulsul o pagkausab sa kasingkasing. Uban sa pila ka mga pagtugot diha sa ilang kaugalingon, sila nagsugyot nga ang mga Cristohanon maghimo og mga pagtahan o pagtugot, aron nga ang tanan magkahiusa sa baroganan sa pagtoo kang Cristo.

Karon ang iglesya anaa sa mangilngig nga katalagman. Ang bilanggoan, pagsakit, kalayo, ug espada maisip pa nga panalangin kaysa niini. Ang ubang mga Cristohanon nagbarog nga malig-on, nagpamatuud nga dili nila ikatahan ang kamatuuran. Ang uban

miuyon sa pagtahan o pag-usab sa pipila ka mga latid sa ilang pagtoo ug nakighiusa niadtong nagadawat og tipik nga bahin sa Cristianismo, namugus nga mao na kini ang paagi sa ilang tinuuray nga pagkakabig. Mao kadto ang panahon sa dakung kabalaka sa matinumanong sumusunod ni Cristo. Nagtakuban sa salingkapaw nga Cristianidad, si Satanas nagtanyag sa iyang kaugalingon ngadto sa iglesya, aron sa pagdaot sa ilang pagtoo ug sa pagliso sa ilang mga hunahuna gikan sa pulong sa kamatuuran.

[28] Kasagaran sa mga Cristohanon miuyon sa katapusan sa pagpaubus sa ilang baroganan, ug ang pakiguban nahulma tali sa Cristianismo ug sa paganismo. Bisan ang mga tigsimba og mga larawan nagangkon nga sila nakabig, ug nakighiusa sa iglesya, nagsagup gihapon sila sa ilang pagkamaki-dyosdyos, ila lang ginailisan ang mga butang sa pagsimba sa mga larawan ni Jesus, ug bisan pa kang Maria ug sa mga santos. Ang mabaho nga libadora sa pagsimbag dyosdyos, nga nakasulud sa iglesya, nagpadayon sa iyang makauulaw nga buhat. Ang dili masaligan nga mga pagtolon-an, mga tulumanon sa patootoo, ug mga kasaulugan sa mga dyosdyos giusa ngadto sa iyang pagtoo ug pagsimba. Ingon nga ang mga sumusunod ni Cristo nakighiusa sa mga makidyosdyos, ang Cristohanong rilihiyon nahugawan, ug ang iglesya nawad-an sa iyang kaputli ug gahum. Hinoon, adunay pipila nga wala malimbongi. Sila nagpabilin sa ilang pagkamatinumanon ngadto sa Maguugmad sa kamatuuran ug nagsimba sa Dios lamang.

Sa kanunay adunay duha lamang ka klase niadtong nagangkon nga mga sumusunod ni Cristo. Samtang ang usa nagtoon sa kinabuhi sa Manluluwas ug matinudanon nga nagtul-id sa ilang mga kahiwian ug nagsunud sa Sumbanan, ang usa usab nagsalikway sa tin-aw, praktikal nga mga kamatuuran nga nagpadayag sa ilang mga sayup. Bisan sa iyang labing maayo nga kahimtang, ang iglesya wala gayud magsakup sa lonlon matuud, putli, ug matinud-anon. Ang atong Manluluwas nagtudlo nga kadtong nagtuyo sa pagpakasala dili pagadawaton sa iglesya; apan Siya nakigdugtong sa katawhan nga masalaypon og kinaiya, ug naghatag kanila sa mga kaayohan sa Iyang mga pagtolon-an ug panigingnan, aron sila makakita sa ilang kasaypanan ug mag-usab niini. Sa napulo ug duha ka mga apostoles, ang usa mabudhion. Si Judas gidawat, dili tungud sa iyang mga kahiwian sa kinaiya, kundili bisan pa og anaa kini. Gidugtong siya

uban sa mga tinun-an, aron nga pinaagi sa pagtudlo ug panigingnan ni Cristo, iyang makat-onan kon unsay maghulma sa Cristohanong kinaiya, ug unya magiyahan sa pag-ila sa iyang mga sayup, aron maghinulsul, ug pinaagi sa tabang sa diosnong grasya, magputli sa iyang kalag “diha sa pagtuman sa kamatuuran.” Apan si Judas wala maglakaw diha sa kahayag nga sa madagayaon gipadanag kaniya. Pinaagi sa pagkinabuhi sa sala iyang gidapit ang mga tentasyon ni Satanas. Ang iyang daotang mga taras maoy mipatigbabaw kaniya. Iyang gitugyan ang iyang hunahuna ngadto sa mga gahum sa kangitngit, nasuko siya sa dihang gibadlong sa iyang mga kasaypanan, ug busa nahatud siya ngadto sa pagbuhat sa makalilisang nga salaod nga mao ang pagbudhi sa iyang Agalon. Mao man usab ang pagabuhaton sa tanan nga mahigugma sa daotan ilalum sa pagangkon sa pagkadiosnon nga magdumut niadtong magsamok sa ilang kalinaw pinaagi sa pagsaway sa ilang dalan sa sala. Kon adunay kahigayunan, sila, sama kang Judas, magbudhi niadtong naningkamot alang sa ilang kaayohan pinaagi sa pagbadlong kanila.

Ang mga apostoles nakahibalag sulud sa iglesya kanila nga nagangkon sa pagkadiosnon samtang sa tago ilang gimahal ang kasal-anan. Si Ananias ug Safira nagbuhat og bahin sa mga manglilimbong, nagpakaaron-ingnon nga sila naghatag og bug-os nga halad alang sa Dios, nga sa pagkamatuud sila tungud sa kaibog nagpugong sa bahin sa Dios alang sa ilang kaugalingon. Ang Espiritu sa kamatuuran nagpadayag ngadto sa mga apostoles sa matuud nga kinaiya niining mga salingkapaw, ug ang mga paghukum sa Dios naghinlo sa iglesya niining baho nga mansa gikan sa iyang pagkaputli. Kining kamatuuran sa masusihong Espiritu ni Cristo diha sa iglesya maoy kalisang alang sa mga nagpakaaron ingnon ug mga magbubuhat sa kadaotan. Dili sila makapabilin og dugay nga madugtong niadtong naanad sa pagkinabuhi ingon nga makanunayong representante ni Cristo; ug samtang ang mga pagsulay ug mga paglutos moabut sa Iyang mga sumusunod, kadto lamang andam sa pagbiya sa tanan tungud ug alang sa kamatuuran maoy maghandum nga mahimong Iyang mga tinun-an. Busa, samtang ang paglutos nagpadayon, ang iglesya nagpabiling maputli. Apan sa paghunong niini, nadugang ang mga kinabig nga dili kaayo matinud-anon ug maalagaron, ug ang dalan naablihan alang kang Satanas sa pagbaton og sukaranan.

[29] Apan walay panagkadugtong tali sa Prinsipe sa kahayag ug sa prinsipie sa kangitngit, ug walay pagkahiusa tali sa ilang mga sumusunod. Kon ang mga Cristohanon mouyon sa pakighiusa niadtong hilawhilaw nga kinabig gikan sa paganismo, sila misulud sa usa ka dalan nga maghatud kanila palayo sa kamatuuran. Si Satanas nalipay nga siya milampos sa paglimbong sa daghang mga sumusunod ni Cristo. Busa iyang gipabalik ang iyang bug-os nga gahum diha kanila, ug nagdasig kanila sa paglutos niadtong nagpabilin nga matuud ngadto sa Dios. Walay usa nga nahinasa pag-ayo sa pagbatok sa matuud nga Cristohanon nga pagtoo sama niadtong sa nanglabay nga panahon maoy mga manlalaban niini; ug kining nahimulag nga mga Cristohanon, nga naghiusa sa ilang pagano nga mga kauban, nagpunting sa ilang pakiggubat batok sa labing kinahanglanong mga bahin sa pagtolon-an ni Cristo.

Nagkinahanglan kadto og usa ka malisud nga pakigbisog alang niadtong nagmatinumanon sa pagbarog nga lig-on batok sa mga lingla ug mga dulumtanan nga nagtakuban diha sa mga kupo sa pagkasaserdote ug sa gipaila diha sa iglesya. Ang Biblia wala dawata ingon nga sulundan sa pagtoo. Ang pagtolon-an sa rilihiyoso nga kagawasan ginganlan og erehes o patootoo, ug ang nagbaton niini gidumtan ug gipalayas.

Human sa hataas ug mabug-at nga panagaway, ang pipila nga matinumanon nakahukum sa pagputol sa tanan nga panagkauban sa nahulog nga iglesya kon siya modumili gihapon sa pagpahigawas sa iyang kaugalingon gikan sa kabakakan ug pagsimba og dyos-dyos. Ilang nakita nga ang pagbulag gikinahanglan gayud kon buut silang motuman sa pulong sa Dios. Dili sila makapangarisgo sa pagpasagad sa mga kasaypanan nga makalaglag sa ilang mga kalag, ug sa pagpakita og sumbanan nga mahimo nga piligro sa pagtoo sa ilang mga anak ug sa mga kaanakan sa ilang mga anak. Aron sa pagsiguro sa kalinaw ug panaghiusa andam sila nga makigsabut sa paagi nga kini magpabilin sa pag-unong ngadto sa Dios; apan ilang gibati nga bisan ang kalinaw mahal pa kaayo kon matahan ang prinsipyo. Kon ang panaghiusa mabatnan pinaagi lamang sa pagtahan sa kamatuuran ug pagkamatarong, tuguti nga mahitabo ang kabangian, ug bisan pa, ang gubat.

Maayo gayud alang sa iglesya ug sa kalibutan kon ang mga prinsipyo nga nakapalihok niadtong malig-on nga mga kalag gibuhi

pag-usab diha sa mga kasingkasing sa katawhan sa Dios. Adunay makapakuyaw nga pagkawalay pagtagad ngadto sa mga pagtolon-an nga maoy mga haligi sa Cristohanong pagtoo. Ang panghunahuna naganam ug kalig-on, nga kon buut hunahunaon, kining mga butanga dili mahinungdanon. Kining pagpahuyang sa mga patukuranan nakapalig-on sa mga kamut sa mga sakup ni Satanas, sa pagkaagi nga ang bakak nga mga pagtolonan ug makalaglag nga mga limbong nga maoy gipakamatyan sa mga matinumanon tungud sa pagpakgang ug pagbutyag niini, karon gidawat na sa linibo nga nagangkon nga mga sumusunod ni Cristo.

Lahi ra gayud ang unang mga Cristohanon. Ang ilang walay ikasaway nga panglihok ug ang tul-id nga pagtoo kanunay nahimong badlong nga makahasol sa kalinaw sa makasasala. Bisan og dyutay lamang sila, walay bahandi, pangatungdanan, o dungganon nga mga titulo, sila nahimong kalisang sa mamumuhat og kadaotan sa bisan diin ang ilang kinaiya ug mga pagtolonan mahibaloan. Busa gidumtan sila sa mga daotan, maingon nga si Abel gidumtan sa dili diosnon nga Cain. Sa mao nga katarungan nga gipatay ni Cain si Abel, mao man usab ang gibuhat niadtong nagtinguha sa pagsalikway sa pagbadlong sa Balaang Espiritu, sa pagpatay sa katawhan sa Dios. Sa mao gihapon nga katarungan nga ang mga Judio nagsalikway ug naglansang sa Manluluwas—kay ang kaputli ug kabalaan sa Iyang kinaiya kanunay nagsaway sa ilang pagkahakog ug sa ilang pagkangilad. Gikan sa kaadlawan ni Cristo hangtod karon ang Iyang matinumanon nga mga tinun-an nakapaukay sa pagdumut ug pagsupak niadtong nahigugma ug nagsunud sa mga dalan sa sala.

Busa unsaon man, nga ang ebanghelyo matawag nga mensahe sa pakigdait? Sa gitagna ni Isaias ang pagkahimugso sa Mesias, iyang gipahinungud Kaniya ang titulo, “Prinsipe sa Pakigdait.” Sa diha nga gipahibalo sa mga manulunda ngadto sa magbalantay sa mga karnero nga si Cristo natawo, sila nanag-awit ibabaw sa kapatagan sa Betlehem: “Himaya sa Dios sa kalangitan, ug sa yuta panagdait sa mga tawo nga Iyang gikahimut-an.” Lucas 2:14. Daw adunay pagkasupakay tali niining matagnaon nga mga pamatuud ug sa mga pulong ni Cristo: “Wala Ako moanhi sa pagdalag pagdinaitay, kondili espada hinoon.” Mateo 10:34. Apan kon husto ang pagsabut, kining duruha hingpit nga nagkauyon. Ang ebanghelyo maoy mensahe sa pakigdait. Ang Cristianismo maoy usa ka sistema nga, kon dawaton

ug tumanon, magsabwag sa pakigdait, panagkauyon, ug kalipay sa tibuuk yuta. Ang rilihiyon ni Cristo magbugkos diha sa suud nga panagigsoon sa tanan nga magdawat sa pagtolon-an niini. Maoy buluhaton ni Cristo ang pagpasig-uli sa katawhan ngadto sa Dios ug ngadto sa usag usa. Apan ang kalibutan sa kinatibuk-an nailalum sa pagmando ni Satanas, ang higpit nga kaaway ni Cristo. Ang ebanghelyo nagpakita kanila sa mga patukuranan sa kinabuhi nga sa bug-os sukwahi sa ilang mga batasan ug mga handum, ug sila magatindog sa pakiggubat batok niini. Ilang gidumtan ang kaputli mga maoy nagpadayag ug naghukum sa ilang mga sala, ug ilang gilutos ug gilaglag kadtong magaawhag kanila sa pagtuman sa matarong ug balaan nga mga pagtolonan. Niini nga katarungan—tungud kay ang gituboy nga mga kamatuuran niini nagdala og pagdumut ug kagubot—ang ebanghelyo gitawag ug usa ka espada.

Ang kahibulongang diosnon nga kabubut-on nga nagtugot sa mga matarong sa pagantos sa paglutos diha sa kamut sa mga daotan, maoy hinungdan sa dako nga kalibog sa daghan nga maluyahon sa pagtoo. Gani ang uban andam na nga mosalikway sa ilang pagsalig sa Dios tungud kay Siya nagtugot sa mga daotan nga molambo, samtang ang labing maayo ug labing putli gisakit ug gipaantos pinaagi sa ilang mangtas nga gahum. Sa unsa nga paagi, maoy pangutana, nga ang Usa nga matarong ug maloloy-on, ug kinsa usab ang walay kinutuban diha sa gahum, makatugot sa pagkawalay hustisya ug pagdaogdaog? Usa kini ka pangutana nga wala kitay labot sa pagtubag. Ang Dios naghatag kanato og igo nga ebidensiya sa Iyang gugma, ug dili kita magduhaduha sa Iyang pagkamaayo tungud kay dili man kita makasabut sa Iyang Diosnong binuhatan. Nagsulti ang Manluluwas ngadto sa Iyang mga tinun-an, sa nakita ang pagduda nga magpiit sa ilang mga kalag sa kaadlawan sa pagsulay ug kangitngitan: “Hinumdami ang pulong nga Akong giingon kaninyo, Ang ulipon dili labaw sa iyang agalon. Kon Ako ilang gilutos, kamo usab ilang pagalutuson.” Juan 15:20. Si Jesus nagantos alang kanato labaw kay sa bisan kinsa sa Iyang sumusunod nga gipaantos pinaagi sa daotan nga mga tawo. Kadtong gitawag sa paglahutay sa pagsakit ug sa kamatayon igo lang magasunud sa mga lakang sa mahal nga Anak sa Dios.

“Bahin sa Iyang saad ang Ginoo dili langaylangayan.” 2 Pedro 3:9. Dili siya makalimot ni magsalikway sa Iyang mga anak; apan

magtugot sa mga daotan sa pagpadayag sa ilang matuud nga kinaiya, nga walay usa nga naghandum sa pagbuhat sa Iyang kabubut-on ang malimbungan bahin kanila. Sa makausa pa, ang mga matarong igabutang sa hudno sa kasakitan, aron sila maputli; aron masuta sa uban diha sa ilang panig-ingnan ang pagkatinuud sa ilang pagtoo og pagkadiosnon; ug usab nga ang ilang makanunayon nga panglihok makabadlong sa mga dili diosnon ug sa dili motoo.

Ang Dios nagtugot sa daotan sa paglambo ug sa pagpadayag sa ilang kaligutgut batok Kaniya, aron nga kon ilang mapuno ang taksanan sa ilang pagkadaotan, makita sa tanan ang Iyang hustisya ug kalooy diha sa ilang bug-os nga pagkalaglag. Ang adlaw sa Iyang pagpanimalus nagadali, diin ang tanan nga nakalapas sa Iyang balaod ug nanglupig sa Iyang katawhan makadawat sa makatarunganon nga balos sa ilang mga binuhatan; sa panahon nga ang matag binuhatan nga minaldito o paghikaw sa justicia ngadto sa mga matinumanon sa Dios pagasilutan ingon nga gibuhat ngadto kang Cristo.

Adunay lain ug labaw pa ka mahinungdanon nga pangutana nga nagkinahanglan sa pagtagad sa mga iglesya karong panahona. Si Apostol Pablo nagpamatuud nga “pagalutuson gayud hinoon ang tanan nga nagatinguha sa diosnon nga pagkinabuhi diha kang Cristo Jesus.” 2 Timoteo 3:12. Apan ngano man, nga ang paglutos daw nahikatulog man pag-ayo? Ang bugtong katarungan mao nga ang iglesya miuyon sa sulundan sa kalibutan ug busa wala makapukaw sa pagsupak. Ang rilihiyon karon sa atong panahon wala maanaa sa putli ug balaan nga kinaiya nga maoy nagtimaan sa Cristohanon nga pagtoo sa kapanahunan ni Cristo ug sa Iyang mga apostoles. Tungud lamang sa espiritu nga nagpailin-ilin sa sala, tungud sa lahi kaayo nga pagtagad sa dagko nga mga kamatuuran sa pulong sa Dios, tungud kay adunay gamay ra kaayong mahinungdanon nga pagkadiosnon sa iglesya, nga ang Cristianidad daw nabantog pag-ayo sa kalibutan. Tuguti ang pagpabuhi sa pagtoo ug gahum sa unang iglesya, ug ang espiritu sa paglutos mapabuhi, ug ang mga kalayo sa paglutos madagkutan pag-usab.

[31]

3 - Ang Panahon sa Espirituhanong Kangitngit

Si apostol Pablo, sa iyang ikaduhang sulat sa taga-Tesalonica, nagpasidaan sa dako nga pagbulag gikan sa kamatuuran nga mosangpot sa pagkatukod sa gahum sa papado. Nagpamatuud siya nga ang adlaw ni Cristo dili moabut, “hangtud nga mahitabo una ang pagsupil, ug ang pagtungha sa tawo sa kalapasan, ang tawong pagalaglagon; nga magasupak ug magapahitaas sa iyang kaugalingon batok sa tanang gitawag ug Dios o sa bisan unsa nga ginasimba, nga tungod niana siya magapahigayon sa paglingkod sulod sa templo sa Dios, ug magapahayag nga siya Dios.” Ug dugang pa ang apostol nagpasidaan sa iyang mga kaigsoonan nga “ang tinagoan sa kalapasan gikapalihok na.”² Tesalonica 2:3, 4, 7. Bisan nianang sayo nga panahon iyang nakita, nga mikamang pagsulud sa iglesya, ang mga kasaypanan nga magandam sa dalan sa paglambo sa papado.

Sa hinayhinay, sa pagsugod diha sa katinago ug kahilum, ug unya labaw nga napadayag sa nagtubo kini sa kusog ug nakaangkon og paggahum sa mga hunahuna sa katawhan, ang “tinagoan sa kalapasan” nagpadayon sa iyang malimbungon ug mapasipad-on nga buhat. Halos dili mamatikdan nga ang mga pamatasan sa pagano nakakaplag og agianan ngadto sa Cristohanon nga iglesya. Ang espiritu sa pagkom-promiso ug pagpahiuyon nasanta sulud sa usa ka panahon pinaagi sa mabangis nga mga paglutos nga giantos sa iglesya ilalum sa paganismo. Apan sa mihunong ang paglutos, ug ang Cristianidad misulud sa mga korte ug mga palasyo sa mga hari, gihiklin sa iglesya ang mapainubsanon nga pagkayano ni Cristo ug sa Iyang mga apostoles tungud sa pagpagawal ug pagpagarbo sa mga pagano nga kaparian ug mga pangulo; ug inay sa mga kamandoan sa Dios, iyang gipuli ang tawhanon nga mga pagtolon-an ug mga tradisyon. Ang pagkakabig ni Constantino sa ngalan lamang, sa unang bahin sa ikaupat nga siglo, nakadala og dakung pagmaya; ug ang kalibutan, nga nabistihan sa dagway sa pagkamatarong, misulud sa iglesya. Karon ang buhat sa pagkadaotan kusog nga milambo. Ang paganismo, bisan og kini daw nabuntog, nahimong mananaog.

Ang iyang espiritu maoy nagagahum sa iglesya. Ang iyang mga pagtolon-an, mga seremonyas, ug mga patootoo giapil sa pagtoo ug pagsimba sa nagangkon nga mga sumusunod ni Cristo.

Kining pagkompromiso tali sa paganismo ug Cristianismo misangpot ngadto sa pagkaugmad sa “tawo sa kalapasan” nga gipasidaan sa tagna nga magsupak ug magpataas sa iyang kaugalingon ibabaw sa Dios. Ang kanang dakung sistema sa bakak nga rilihiyon maoy usa ka dako nga binuhatan sa gahum ni Satanas—usa ka bantayog sa iyang tinguha sa pagpa- himutang sa iyang kaugalingon sa trono aron sa paghari sa yuta sumala sa iyang kabubut-on.

Sa makausa naningkamot si Satanas sa pakigsabutsabut kang Cristo. Miduul siya sa Anak sa Dios didto sa kamingawan sa pagsulay, ug nagpakita Kaniya sa tanang gingharian sa kalibutan ug sa ilang himaya, nagtanyag sa paghatag niining tanan ngadto sa Iyang mga kamut kon moila lang Siya sa pagkalabing hataas sa prinsipie sa kangitngit. Gibadlong ni Cristo ang mapangahason nga manunulay ug mipugus kaniya sa pagpahawa. Apan si Satanas nagmalampuson sa pagtanyag sa mao gihapon nga mga pagtintal ngadto sa tawo. Aron sa pagbaton sa kalibutanong bintaha ug mga dungog, ang iglesya gigiyahan sa pagpangayo sa pabor ug tabang sa bantugang mga tawo sa yuta; ug sa iyang pagsalikway kang Cristo, gilingla siya sa pagtuman sa representante ni Satanas—ang obispo sa Roma. [32]

Usa sa nag-una nga pagtolon-an sa Romanismo mao ang pagpatoo nga ang papa maoy makita nga ulo sa iglesya ni Cristo sa uniberso, gitugyanan sa labing hataas nga kagamhanan ibabaw sa mga obispo ug mga pastor sa tanan nga bahin sa kalibutan. Labaw pa niini, ang papa gisab-ungan sa mismo mga titulo sa pagka-Dios. Gipaila siya ingon nga “Papa nga Ginoong Dios” (tan-awa ang *Appendix*), ug gipaila nga dili masayup. Iyang gisukna ang pagtahod sa tanan nga katawhan. Ang sama nga pagangkon nga gimando ni Satanas didto sa kamingawan sa pagsulay gimando gihapon niya pinaagi sa Iglesya sa Roma, ug daghan ang andam sa pagtahod kaniya.

Apan sila nga adunay kahadlok ug pagtahod sa Dios makigbisog niini nga langitnon nga pangahas sa pagkamapahitas-on sama sa pagpakigbatok ni Cristo sa haylo sa malinglahon nga kaaway didto sa kamingawan: “Maoy simbaha ang Ginoong nga imong Dios, ug Siya lamang mao ang alagara.” Lucas 4:8. Ang Dios wala gayud

maghatag og usa ka pagpasabut diha sa Iyang Pulong nga nagtudlo Siya kang bisan kinsa nga mahimong pangulo sa Iyang Iglesya. Ang doktrina sa pagkalabing hataas sa papa kasupak sa mga pagtolonan sa Kasulatan. Ang papa dili gayud makagahum sa iglesya ni Cristo gawas sa pagpangilog.

Ang mga Romanista nagpadayon sa pagsumbong batok sa mga Protestante nga mga erehes, ug nagtuyo sa pagbulag gikan sa matuud nga iglesya. Apan kini nga sumbong mapahinungud hinoon sa ilang kaugalingon. Sila maoy nagyatak sa bandila ni Cristo, ug mibulag “sa tinoohan nga sa makausa ra ug sa dayon gitugyan ngadto sa mga balaan.” Judas 3.

Nahibalo pag-ayo si Satanas nga ang Kasulatan makapasabut sa katawhan sa iyang mga limbong ug makatabang sa pagbarog batok sa iyang gahum. Pinaagi sa pulong nga bisan ang Manlu-luwas sa kalibutan mihimo og pagsukol sa iyang mga panghasi. Sa matag panulong sa kaaway, gigamit ni Cristo ang taming sa walay katapusang kamatuuran, sa pagingon, “Nahisulat na.” Ngadto sa matag sugyot sa kaaway, Iyang gisupak ang kaalam pinaagi sa gahum sa Pulong. Aron mapadayon ni Satanas ang iyang pagdani sa katawhan, ug mapabarog ang kagamhanan sa mangingilog nga papa, kinahanglan iyang pugngan sila nga magpabiling ignorante sa Kasulatan. Ang Biblia magtuboy sa Dios ug magbutang sa may kinutuban nga katawhan sa ilang matuud nga dapit; busa ang bal-aang mga kamatuuran niini kinahanglan matagoan ug mapugngan. Kini nga pangatarungan gisagup sa Iglesya sa Roma. Sa gatusan ka mga tuig gipugngan ang sirkulasyon sa Biblia. Gidid-an ang mga tawo sa pagbasa niini o sa pagbaton niini sa ilang mga balay, ug ang walay baroganan nga mga pari ug mga layko sa simbahan maoy naghubad sa mga pagtolon-an niini aron sa paglig-on sa ilang pagpakaaron-ingnon. Busa ang papa nahimong labing inila sa halos tibuuk kalibutan nga maoy puli sa Dios sa yuta nga gitugyanan sa kagamhanan sa iglesya ug estado.

Sa natangtang na ang tigpaila sa sayup, si Satanas nagbuhat dayon sumala sa iyang kaugalingong pagbuut. Ang tagna nagpamatuud nga ang papado “maghunahuna sa pag-usab sa mga panahon, ug sa Kasugoan.” Daniel 7:25. Wala kini langana sa paghimo. Agi og pagsalili sa pagsimba og dyosdyos alang sa mga kinabig nga wala mag-ila sa matuud nga Dios kanhi, ug sa pagpadasig sa ilang taphaw

nga pagdawat sa Cristianismo, ang pagsimba sa mga larawan ug mga relikyas gianam-anam paglakip sa Cristohanon nga pagsimba. Ang balaodnon sa kinatibuk-an nga konsilyo (Tan-awa ang *Appendix*) sa katapusan nagpabarog niini nga sistema sa pagsimba og mga dyosdyos. Aron sa paghingpit niining buhat nga bugalbugal sa pagkabalaan, ang Roma naghunahuna sa pagkuha sa ikaduha nga sugogikan sa balaod sa Dios, nga nagdili sa pagsimba og mga larawan, ug sa pagbahin sa ikanapulo ka sugog ngadto sa duha aron mahusto gihapon ang gidaghanon.

Ang espiritu sa panagsabutsabut ngadto sa paganismo nagabli sa dalan ngadto sa nagkalayo na nga pagsalikway sa kagamhanan sa Langit. Giusab usab ni Satanas ang ikaupat nga sugog pinaagi sa mapasipad-on nga mga pangulo sa iglesya, ug nagpahayag sa paghiklin sa karaan nga Igpapahulay, ang adlaw nga gipanalanginan ug gibalaan (Genesis 2:2, 3), ug sa baylo niini ang pagpasidungog sa kapistahan nga gisaulog sa mga pagano ingon nga " *venerable day of the sun* o talamdong adlaw sa adlaw." Kini nga kausaban wala una buhata sa dayag. Sa unang mga siglo ang matuud nga Igpapahulay gibantayan sa tanang Cristohanon. Masibuton sila sa pagpasidungog sa Dios, ug sa nagtoo nga ang Iyang balaod dili mausab, ilang gikugihan sa pagbantay ang pagkabalaan sa Iyang mga kalagdaan. Apan uban sa dakung kahilum si Satanas nagbuhat pinaagi sa iyang mga ahensya sa pagpatunhay sa iyang tumong. Aron ang katawhan madani sa pagbalaan sa Domingo, gihimo kin-ing adlaw sa kasaulugan sa pagkabanhaw ni Cristo. Gitunong niining adlaw ang rilihiyosong mga serbisyo; apan giila gihapon kini ingon nga adlaw sa paglolinghayaw, samtang ang Sabado gibantayan gihapon sa pagkabalaan.

[33]

Aron maandam ang agianan alang sa iyang katuyoan, gigiyahan ni Satanas ang mga Judio, sa wala pa mianhi si Cristo, sa paghimo sa Igpapahulay nga salagubangon pinaagi sa labing makuti nga mga kalagdaan, nga maoy nakapabug-at sa pagbantay niini. Karon, sa pagpahimulus sa mini nga kahayag nga iyang gipaila, iyang gipadayag ang bikil niini ingon nga Igpapahulay nga ila sa mga Judio. Samtang ang mga Cristohanon sa kinatibuk-an nagpadayon sa pagbantay sa Domingo ingon nga malipayon nga kapistahan, iyang gigiyahan sila, aron mapaila ang ilang pagdumut sa tinoohan

nga Judio, sa paghimo sa Igpapahulay nga usa ka puasa, usa ka adlaw sa pagsubo ug pagkadili malipayon.

Sa unang bahin sa ikaupat ka siglo, si emperador Constantine nagpakanaog og kamandoan sa paghimo sa Domingo ingon nga pista sa publiko sa tibuuk Emperyong sa Roma. (Tan-awa ang *Appendix*) Ang adlaw sa adlaw gitahod sa iyang pagano nga mga sumusunod, ug gipasidunggan sa mga Cristohanon; maoy pamalaod sa emperador ang paghiusa sa nagkalahi nga mga kagustohan sa paganismo ug Cristianismo. Sa paghimo niini gimandoan siya sa mga obispo sa iglesya, nga nadasig pinaagi sa pangadoy ug kauhaw sa gahum, ug nakamatikod usab nga kon ang maong adlaw bantayan sa mga Cristohanon ug mga pagano, magpadasig kini sa taphaw nga pagdawat sa mga pagano sa Cristianismo, nga maoy magpalambo sa gahum ug himaya sa iglesya. Apan samtang daghan sa mga Cristohanon nga mahinadlukon sa Dios ang giganoy sa pag-ila sa Domingo ingon nga may matang sa pagkabalaan, ila usab sa gihapon gibantayan ang matuud nga Igpapahulay ingon nga balaan sa Ginoo ug gibantayan kini sa pagtuman sa ikaupat ka sugo.

Wala pa matapos sa punoang limbongan ang iyang buluhaton. Matinguhaon siya sa pagtigum sa Cristohanon nga kalibutan ilalum sa iyang bandila ug sa paggamit sa iyang gahum pinaagi sa iyang salili, ang mapahitas-on nga papa nga nagangkon nga representante ni Cristo. Pinaagi sa mga pagano nga taphaw ang pagkakabig, sa ambisyoso nga mga layko, ug mga pangulo sa Iglesya nga mahigugmaon sa kalibutan, iyang nakab-ot ang iyang katuyoan. Dagkong mga konsilyo ang gipahigayon sa matag karon ug unya, diin ang mga kadagkoan sa simbahan sa tibuuk kalibutan nagtigum. Halos sa matag konsilyo ang Igpapahulay nga gitukod sa Dios gipaibus, samtang ang Domingo gituboy. Busa ang pagano nga kasaulogan sa katapusan gipasidunggan ingon nga usa ka diosnong tinukod, samtang ang Igpapahulay sa Biblia gipahayag ingon nga kabilin sa tinoohan nga Judio, ug ang nanagbantay niini giila nga mga tinunglo.

Ang dako nga apostata milampos sa pagtuboy sa iyang kaugalingon “batok sa tanang ginatawag ug Dios o sa bisan unsa nga ginasinba.” 2 Tesalonica 2:4. Iyang gipangahasan ang pag-usab sa bugtong lagda sa diosnon nga balaod nga sa walay sayup nagtudlo sa tibuuk katawhan ngadto sa matuud ug buhi nga Dios. Sa ikaupat ka sugo, ang Dios gipaila ingon nga Magbubuhay sa mga

langit ug sa yuta, ug pinaagi niini naila nga lahi sa tanang mini nga mga dios. Usa kini ka handumanan sa buhat sa paglalang nga ang ikapito nga adlaw gibalaan ingon nga adlaw nga Igpapahulay alang sa tawo. Gimugna kini aron sa pagpasantup kanunay sa hunahuna sa katawhan bahin sa buhi nga Dios ingon nga tuburan sa tanang butang ug tumong sa pagtahod ug pagsimba. Nangingkamot si Satanas sa pagliso sa mga tawo gikan sa ilang pagtahod sa Dios, ug sa ilang pagtuman sa Iyang balaod; busa iyang gitumong ang iyang masingkamutong pagbatok ilabi na nianang sugo nga nagtudlo sa Dios ingon nga Magbubuhat.

[34]

Nag-awhag ang mga Protestante karon nga ang pagkabanhaw ni Cristo diha sa Domingo nakahimo niini ingon nga Cristohanong Igpapahulay. Apan ang Kasulatan wala magpamatuud niini. Walay ingon nga pagpasidungog ang gihatag sa mao nga adlaw ni Cristo ug sa Iyang mga apostoles. Ang pagsaulog sa Domingo ingon nga Cristohanong tinukod nagagikan niadtong “tinagoan sa kalapasan” (2 Tesalonica 2:7) nga, bisan pa sa kaadlawan ni Pablo, nagsugod na sa iyang buhat. Hain ug kanus-a man ang Ginoo nagsagup niini nga anak sa papado? Unsa nga katarungan ang mahimo nga ihatag alang sa kausaban nga wala itugot sa Kasulatan?

Sa ikaunum ka siglo ang papado napaligon pag-ayo. Ang lingkoran sa iyang gahum nahimutang sa punoang dakbayan sa emperyo, ug ang obispo sa Roma giila ingon nga ulo ibabaw sa tibuuk iglesya. Gihatag sa paganismo ang dapit alang sa papado. Gihatag sa dragon ngadto sa mapintas nga mananap ang “iyang gahum ug iyang trono ug ang dakung pagbulotan.” Pinadayag 13:2. Ug dinhi nagsugod ang 1260 ka mga tuig sa pagpanglupig sa papado sumala sa gipasidaan sa mga tagna sa Daniel ug Pinadayag. Daniel 7:25; Pinadayag 13:5-7. (Tan-awa ang *Appendix*.) Gipugus ang mga Cristohanon sa pagpapili kon motahan ba sila sa ilang dungog ug modawat sa mga seremonyas ug pagsimba nga papado, o sa paggasto sa ilang kinabuhi diha sa mga bilanggoan o sa pagantos sa kamatayon pinaagi sa bitayan, sa kalayo, o sa atsa sa berdugo. Niining panahona nangatuman ang mga pulong ni Jesus: “Ug igapanugyan kamo bisan gani sa inyo rang kaugalingong mga ginikanan ug mga igsoon, ug mga kaparyentihan ug mga kahigalaan; ug ang uban kaninyo ilang ipapatay. Ug kamo paga- dumtan sa tanang tawo tungod sa Akong ngalan.” Lucas 21:16, 17. Ang paglutos gisugdan batok sa mga matinumanon

uban sa dakung kabangis kay sa nahitabo sukad, ug ang kalibutan nahimong dakung natad sa panggubatan. Sulud sa ginatusan ka mga tuig ang iglesya ni Cristo nakakaplag ug tagoanan sa hilit nga mga dapit. Busa nagsulti ang manalagna: “Ug ang babaye mikalagiw ngadto sa kamingawan, diin may dapit siya nga gitagana kaniya sa Dios, diin pagatil-ogan siya sulud sa usa ka libo duha ka gatus ug kan-uman ka adlaw.” Pinadayag 12:6.

Ang pagsaka sa Iglesya Romana ngadto sa gahum nagtimaan sa pagsugod sa Mangitgit nga Katuigan. Sa nag-uswag ang iyang gahum, ang kangitgit nagkalalum. Ang pagtoo gibalhin gikan kang Cristo, ang matuud nga patukuranan, ngadto sa papa sa Roma. Inay sa pagsalig diha sa Anak sa Dios alang sa kapasayloan sa mga sala ug alang sa walay katapusan nga kaluwasan, ang katawhan mitan-aw ngadto sa papa, ug ngadto sa kaparian ug mga layko sa simbahan nga iyang gitugyanan sa kagamhanan. Gitudloan sila nga ang papa mao ang ilang manlalaban sa yuta ug walay makaduul sa Dios kundili pinaagi kaniya; ug dugang pa, nga siya nagbarog sa dapit sa Dios ngadto kanila, ug busa kinahanglang tumanon sa hingpit. Ang pagtipas gikan sa iyang mga kamandoan igo na nga hinungdan sa labing bug-at nga silot nga moabut sa mga lawas ug mga kalag sa mga makasala. Busa ang mga hunahuna sa katawhan gipahimulag gikan sa Dios ngadto sa masalaypon ug bangis nga mga tawo, ug labaw pa, ngadto sa prinsipal sa kangitgit, nga naggamit sa iyang gahum pinaagi kanila. Ang sala nagtakuban diha sa bisti sa pagkabalaan. Kon ang Kasulatan pugngan, ug ang tawo magpaila sa iyang kaugalingon nga labing taas, makaplakan gayud nato ang pagpanglimbong, panikas, ug makauulaw nga kasal-anan. Uban sa pagtuboy sa tawhanong mga kabalaoran ug mga tradisyon, gipakita ang kahugawan nga kanunayng mosangpot tungud sa paghiklin sa balaod sa Dios.

[35] Mao kadto ang mga adlaw sa katalag- man alang sa iglesya ni Cristo. Dyutay lang gayud ang matinumanon nga magdala sa bandila. Bisan og ang kamatuuran wala pasagdi sa mga saksi, usahay daw mopatigbabaw ang kasaypanan ug patoo- too, ug ang matuud nga rilihiyon daw mapanas gikan sa yuta. Ang ebanghelyo nalimtan, apan ang mga matang sa rilihiyon nagdagsang, ug ang katawhan nabug-atan sa makuti nga mga kamandoan.

Gitudloan sila dili lang sa pagtutok ngadto sa papa ingon nga ilang tigpataliwala, kundili sa pagsalig sa ilang kaugalingong mga binuhatan alang sa pagpasaylo sa sala. Ang hatag-as nga mga pagpanaw, mga buhat sa pagpasakit, ang pagsimba sa mga larawan, ang pagpatukod og mga sim- bahan, mga bantayog, ug mga altar, ang pagbayad ug dagko nga kantidad ngadto sa simbahan—kining tanan ug daghang pang susama nga binuhatan ginasugo aron sa paghupay sa kasuko sa Dios ug sa pagbaton sa Iyang kalooy; nga daw ang Dios sama sa mga tawo, nga masuko sa mga walay hinungdan, o mapahupay pinaagi sa mga gasa o sa mga binuhatan sa penitensya!

Bisan og nagpadayon ang bisyo, bisan diha sa mga pangulo sa Iglesia Romana, ang iyang kabuyohan daw nagpadayon sa pagtubo. Sa duul na masira ang ikawalo ka siglo, ang mga papista nagangkon nga sa unang mga katuigan sa iglesya ang mga obispo sa Roma nagbaton sa sama nga espirituhanong gahum nga karon ilang gihuptan. Aron sa pagpalig-on niini nga pagangkon, ang pila ka mga paagi kinahanglan gamiton aron ikapakita nga kini may katinuuran; ug andam kaayo kining gisugyot sa amahan sa mga bakak. Ang karaang mga sinulat gipalsipikar sa mga monghe. Ang mga kabalaoran sa konsilyo nga wala sukad madunggi nakaplagnan, nga nagpabarog sa pagkalabing hataas sa papa sa tibuuk kalibutan gikan sa labing unang mga panahon. Ug ang usa ka iglesya nga nagsalikway sa kamatuuran, sa kahakog midawat niining mga limbong. (Tan-awa ang *Appendix*.)

Ang pipila sa mga matinumanon nga magtutukod ibabaw sa matuud nga patukuranan (1 Corinto 3:10, 11) nalibog ug nalangan sa diha nga ang mga basura sa bakak nga pagtolon-an nagbalda sa buluhaton. Sama sa mga magtutukod sa paril sa Jerusalem sa panahon ni Nehemias, ang uban andam sa pag-ingon: “Ang kusog sa magdadala sa mga mabug-at nangaluya, ug may daghang sagbut; mao nga kita dili makahimo sa pagtukod sa kuta.” Nehemias 4:10. Gikapuyan sa kanunay nga pakigbisog batok sa pagpanglutos, panikas, kasal-anan, ug sa matag babag nga mahimo ni Satanas sa paglangan sa ilang pag-uswag, ang uban nga sa kanhiay matinumanong magtutukod nangaluya; ug alang sa kalinaw ug kasigurohan sa ilang kabtangan ug sa ilang kinabuhi, mitalikod sila gikan sa matuud nga patukuranan. Ang uban, nga wala mangaluya sa pag-supak sa ilang mga kaaway, sa maisugon nagpamatuud: “Ayaw

kamo kahadlok kanila; hinumdumi ang Ginoo, nga maoy daku ug makalilisang” (bersikulo 14); ug nagpadayon sila sa buluhaton, ang matag-usa nga ang iyang hinagiban gitakin diha sa iyang kiliran. Efeso 6:17.

Ang sama nga espiritu sa pagdumut ug pagsupak sa kamatuuran nakapadasig sa mga kaaway sa Dios sa matag kaliwatan, ug ang sama nga pagtukaw ug pagkamaunongon gikinahanglang ipakita sa Iyang mga sulugoon. Ang mga pulong ni Cristo ngadto sa unang mga tinun-an magamit sa Iyang mga sumusunod ngadto sa pagsira sa panahon: “Ang Akong ginaingon kaninyo ginaingon Ko sa tanan, Pagtukaw kamo.” Marcos 13:37.

Daw nagkabaga ang kangingit. Ang pagsimba sa larawan nahimo nang batasan sa kadaghanan. Ang mga kandila gidagkutan atubangan sa mga larawan, ug ang mga pagampo gipahinungod ngadto kanila. Ang labing dili katoohan ug nabatasan nga pagpa-tootoo midagsang. Ang mga hunahuna sa katawhan hingpit nga nagamhan sa patootoo nga ang pagpangatarungan daw nawad-an na sa iyang gahum. Samtang ang kaparian ug mga obispo sa ilang kaugalingon mahigugmaon sa kalingawan, mga hilas, ug kurakot, magpaabot lamang nga ang katawhan nga nagatan-aw kanila alang sa paggiya malunod diha sa pagkawalay alamag ug sa bisyo.

[36] Lahi na usab nga ang-ang ang gisaka diha sa pagpangangkon sa papa, nga sa ikanapulo og usa ka siglo, si Papa Gregory VII nagmantala sa pagkahingpit sa Iglesya Romana. Lakip sa mga sugyot nga iyang gipasupot mao nga ang iglesya wala gayud masayup, ni makahimog sayup, sumala sa Kasulatan. Apan ang mga pruwera sa kasulatan wala mag-uyon sa maong pagpamatuud. Giangkon usab sa garboso nga papa ang gahum sa pagpakanaog sa mga emperador gikan sa ilang trono, ug nagpamatuud nga walay hukum nga iyang ipakanaog ang mahimo nga usbon ni bisan kinsa, kundili maoy iyang katungud ang pag-usab sa mga desisyon sa uban. (Tan-awa ang *Appendix*.)

Ang dayag nga ilustrasyon sa madaog- daogong kinaiya niining nagtudlo sa pagkadili masayup gipaila diha sa iyang gibuhad ngadto sa emperador nga German, si Henry IV. Tungud sa dili pagtahod sa kagamhanan sa papa, kini nga hari gitakda nga paphaon gikan sa talaan sa iglesya ug pakanaugon sa iyang trono. Nalisang sa pagbudhi ug mga paghulga sa iya mismong mga prinsipe, nga gidasig

sa pag-alsa batok kaniya pinaagi sa kamandoan sa papa, si Henry mibati nga kinahanglan siya maghimo og pakigdait sa Roma. Uban sa iyang asawa ug sa usa ka matinumanon nga sulugoon, iyang gilatas ang mga bukid sa Alps atul sa tungatungang tingtugnaw, aron ipakita ang iyang pagpaubus atubangan sa papa. Sa pag-abut didto sa kastilyo nga gitalikdan ni Gregory, gihatud siya nga wala ang iyang mga bantay, ngadto sa hawanan sa gawas, ug didto, sa hilabihang kabugnaw sa tingtugnaw, nga walay tabon ang ulo ug walay sapin ang mga tiil, ug diha sa makalolooy nga bisti, nagpaabut siya sa pagtugot sa papa nga pasudlon ngadto sa iyang atubangan. Wala hangtod nga natapos niya ang tulo ka adlaw ang pagpuasa ug pagkumpisal, nga gitugot sa papa ang pagpasaylo kaniya. Apan bisan pa, ubus lang kini sa kasabutan nga ang emperador maghulat sa kamandoan sa papa sa dili pa siya mopadayon sa pagsul-ub sa mga timaan sa pagkahari o pagbalik sa iyang gahum nga harianon. Ug si Gregory nga nalipay sa iyang kadaugan, nanghambog nga katungdanan niya ang paghukas sa garbo sa mga hari.

Daw unsa ka dako ang kalainan tali sa garbo niining papa ug sa kalumo ug kalolot ni Cristo, nga nagpadayag sa Iyang kaugalingon ingon nga nagpakilooy diha sa pultahan sa kasingkasing aron pasudlon, aron Siya makasulud sa pagdala og pasaylo ug kalinaw, ug nga nagtudlo sa Iyang mga tinun-an: “Bisan kinsay gustong maghawod kaninyo, kinahanglan mainyo siyang ulipon.” Mateo 20:27.

Ang nagpadayon nga kasiglohan nakasaksi sa makanunayong pagtubo sa kasaypanan diha sa mga pagtolon-an nga nagagikan sa Roma. Bisan sa wala pa ang pagpabarog sa papado, ang mga pagtolon-an sa pagano nga mga pilosopo nakadawat na og pagtagad ug nakainpluwensya sulud sa iglesya. Daghan nga nagangkon sa pagkakabig naggakus lang gihapon sa mga pagtolon-an sa ilang pagano nga pilosopiya, ug wala lamang nagpadayon sa pagtoon niini sa ilang kaugalingon, kundili nagtudlo hinoon niini sa uban ingon nga paagi sa pagpadako sa ilang inpluwensya taliwala sa mga pagano. Busa dagko nga mga kasaypanan ang gitudlo ngadto sa Cristohanon nga pagtoo. Ang labing inila niining tanan mao ang pagtolon-an nga walay kamatayon ang tawo ug nga siya adunay pangisip samtang siya patay na. Kini nga pagtolon-an maoy napahimutang sa patukuranan diin ang Roma nagmugna sa pangaliya sa mga santos ug sa pagsimba kang Birhen Maria. Ug gikan ni-

ini mitubo usab ang patootoo sa walay katapusan nga pagsakit sa makasasala didto sa kalayo, nga unang gilakip sa pagtolon-an sa papa.

Ug dayon ang dalan giandam alang sa pagtudlo sa lain na usab nga imbento sa paganismo, nga ginganlan sa Roma og purgatoryo, ug gigamit kini sa pagpanglisang sa matootoohon nga panon sa katawhan. Pinaagi niini nga pagtolon-an napalig-on ang pagtoo bahin sa usa ka dapit sa pagsakit, diin ang mga kalag nga wala pa makabaton sa walay katapusang kalaglagan magaanos sa silot alang sa ilang mga sala, ug gikan dinhi, kon sila maputli na, sila pagadawatong ngadto sa Langit. (Tan-awa ang *Appendix*.)

[37] Sa gihapon usa na usab ka pinanday ang gikinahanglan aron sa pagpaganansya sa Roma pinaagi sa mga kalisang ug mga bisyo sa iyang mga sumusunod. Gisang- kap kini pinaagi sa pagtolon-an sa mga indulhensya. Hingpit nga kapasayloan sa mga sala, sa nangagi, sa presente, ug sa umalabot, ug ang pagpahigawas kanila gikan sa tanang kasakit ug mga silot nga nahiaguman, gisaad ngadto sa tanan nga nagpalista alang sa mga gubat sa papa aron sa pagpauswag sa iyang kalibutanon nga paghari, sa pagsilot sa iyang mga kaaway, o sa pagpoo niadtong mangahas sa paglimud sa iyang espirituhanong pagkalabing hataas. Gitudloan usab ang katawhan nga pinaagi sa pagbayad og salapi ngadto sa simbahan ilang malibre ang ilang kaugalingon gikan sa sala, ug makapahigawas usab sa mga kalag sa namatay na nilang mga higala nga natang- gong sa mga kalayo sa pagsakit. Sa maong paagi gipuno sa Roma ang iyang mga panudlanan ug gipatunhay ang iyang pagkadako, pagkagastoso, ug bisyo sa nag- pakaaron-ingnon nga mga representante Kaniya nga walay kapaurarayan sa Iyang ulo. (Tan-awa ang *Appendix*.)

Ang kamandoan sa Biblia bahin sa Panihapon sa Ginoo gipulihan sa makidyosdyos nga sakripisyo panahon sa misa. Ang mga pari sa papado nagpakaaron-ingnon, pinaagi sa walay kahulugan nga pagmaskara, sa pag-usab sa yano nga tinapay ug bino ngadto sa mismo gayud “lawas ug dugo ni Cristo.”—Cardinal Wiseman, *THE REAL PRESENCE OF THE BODY AND BLOOD OF OUR LORD JESUS CHRIST IN THE BLESSED EUCHARIST, PROVED FROM SCRIPTURE*, lektura 8, sec. 3, parapo 26. Uban sa masipad-on nga pagtumotumo, dayag nga ilang giang- kon ang gahum sa paglalang og Dios, ang Maglalang sa tanang butang. Gimandoan ang mga

Cristohanon, diha sa kasakit sa kamatayon, sa pagtugyan sa ilang pagtoo niini nga makalilisang, nanginsulto sa Langit nga pagtolonan. Ang katawhan nga midumili gipangbanlod sa kalayo. (*Tan-awa ang Appendix.*)

Sa ikanapulog-tulo ka siglo naugmad ang labing makalilisang sa tanang mga makina sa papado—ang Inquisition (tigsu- si nga korte sa Catolico batok sa eheriya). Ang prinsipie sa kangitngit nagbuhat uban sa mga pangulo sa papado. Sa ilang tinago nga mga konsilyo si Satanas ug ang iyang mga manulunda nagbuut sa mga hunahuna sa daotan nga katawhan, samtang sa taliwala ang dili makita nga nagtingdog nga manulunda sa Dios, nagtala sa makahahadlok nga listahan sa ilang malapason nga mga kamandoan ug nagsulat sa kasaysayan sa mga binuhatan nga hilabihan ka makahahadlok nga makita sa tawhanon nga mga mata. “Ang dakung Babilonia” “nahubog sa dugo sa mga balaan.” Ang nalaslas nga mga lawas sa minilyon nga mga martir mituaw ngadto sa Dios alang sa panimalus ibabaw nianang nahulog nga gahum.

Ang papado nahimong tigharihari sa kalibutan. Ang mga hari ug mga emperador miyukbo ngadto sa mga kabalaoran sa Romanhong papa. Ang mga padulngan sa katawhan, alang sa usa ka panahon ug alang sa eternidad, daw nailalum sa iyang pagbulut-an. Sa ginatusan ka mga tuig ang mga pagtolon-an sa Roma sangkad ug bug- os nga gidawat, ang iyang mga tulumanon gihimo nga may pagtahod, ang iyang mga pista gisaulog sa kinatibuk-an. Ang iyang kaparian gipasidunggan ug madagayaong gisustentohan. Wala pa sukad nga ang Romanhong Iglesya nakadangat sa labaw nga kadunggan, kadako, o kagahum.

Apan “ang kaudtohon sa papado mao ang tungang-gabii sa kalibutan.”—J. A. Wylie, *THE HISTORY OF PROTESTANTISM*, b. 1, ch. 4. Ang Balaang Kasulatan wala na halos mailhi, dili lamang sa katawhan, kundili sa mga pari usab. Sama sa mga Pariseo sa karaan, ang mga papadong pangulo nagdumut sa kahayag nga magapadayag sa ilang mga sala. Ang balaod sa Dios, ang sumbanan sa pagkamatarong, sa ila nang napapha, migamit dayon sila sa gahum sa walay limitasyon, ug gibuhat ang mga bisyo sa walay pugongpugong. Ang panikas, kahangol, ug kahigal nagpatigbaw. Ang katawhan wala na maglikay sa salaod nga pinaagi niini sila makaangkon og bahandi o pangatungdanan. Ang mga palasyo sa

papa ug mga obispo maoy mga talan-awon sa labing talamayon nga pagpatuyang. Ang uban sa nagmando nga mga papa sad-an sa krimen nga hilabihan ka mangilngig nga ang kalibutanon nga mga pangulo naningkamot sa pagpa- kanaog niining mga talahuron sa iglesya ingon nga mga mangtas nga malisud kaayo nga pagapasyloon. Sulud sa mga kasiglohan ang Europe walay nahimong kauswagan diha sa kahibalo, sa mga arte, o sa sibilisasyon. Ang usa ka moral ug utuknon nga pagkabakol maoy naangkon sa Cristianismo.

[38] Ang kahimtang sa kalibutan ilalum sa Romanista nga gahum nagpakita og usa ka makalilisang ug tukma nga katumanan sa mga pulong sa manalagnang Oseas: “Ang akong katawohan ginalaglag tungod sa kakulang sa kahibalo: tungod kay imong gisalikway ang kahibalo, igasalikway ko usab ikaw:...sanglit imong hingkalmotan ang Kasugoan sa imong Dios, ako usab mahikalimot sa imong mga anak.” “Walay kamatuoran, ni kaayo, ni pag-ila sa Dios dinha sa yuta. Walay lain kondili ang pagpanumpa ug ang pagpamakak, ug pagpamatay, ug pagpangawat, ug pagpanapaw mao lamang ang milukop; sila nanulis ug nagamit ang dugo sa dugo.” Oseas 4:6, 1, 2. Mao kini ang mga sangputanan sa paghingilin sa pulong sa Dios.

4 - Ang Waldenses

Taliwala sa kangiub nga milukop sa yuta sulud sa hataas nga panahon sa papado nga gahum, ang kahayag sa kamatuuran dili mahimo nga palungon sa hingpit. Sa matag kaliwatan dihay mga saksi alang sa Dios—katawhan nga nagmahal sa pagtoo diha kang Cristo ingon nga bugtong tigpataliwala sa Dios ug sa tawo, nagkuput sa Biblia ingon nga bugtong sumbanan sa kinabuhi, ug nagbalaan sa matuud nga Igpapahulay. Kon unsa ka dako ang utang-kabubut-on sa kalibutan alang niini nga mga tawhana, ang sunud nga kaliwatan dili gayud mahibalo. Ginganlan sila og mga erehes o manunupak sa pagtoo, gipugngan ang ilang katuyoan, gidaot ang ilang pagkatawo, gisumpo ang ilang mga sinulat, gisayup pagsabut, o gikuniskunis. Apan lig-on sila nga mibarog, ug sulud sa mga katuigan nagpadayon sa ilang pagtoo diha sa kaputli niini, ingon nga balaang panulundon alang sa umalabot nga mga kaliwatan.

Ang kasaysayan sa katawhan sa Dios panahon sa mga katuigan sa kangitngit nga nagsunud sa paggahum sa Roma gisulat didto sa langit, apan dyutay lamang sila og luna sa tawhanon nga mga rekord. Pipila lang ang mga timaan nga makaplakan sa ilang pagpuyo, gawas diha sa mga sumbong sa ilang mga manlulutos. Palakat kadto sa Roma ang pagpanas sa matag ilhanan sa pagsupak sa iyang mga doktrina o mga kabalaoran. Ang matag butang nga supak sa tinoohan, bisan mga tawo o mga sinulat, gipaningkamutan niyang malaglag. Ang mga pahayag sa pagduhaduha, o ang pagsukitsukit sa awtoridad sa mga pagtolon-an sa papado, igo na nga hinungdan sa pagbawi sa kinabuhi sa dato o kabus, sa tag-as o ubus. Nangingkamot usab ang Roma sa pagpapas sa matag rekord sa iyang pagkabangis ngadto sa mga magsusupak. Gimando sa mga konsilyo sa papado nga sunugon ang tanan nga libro ug mga sinulat nga adunay ingon nga mga saysay. Sa wala pa maimbento ang patikanan, pipila pa lang ang mga libro, ug sa matang nga dili angayan tipigan; busa dili kaayo mapakgang ang mga Romanista sa pagpatuman sa ilang katuyoan.

Walay simbahan nga sakup sa gahum sa Roma nga wala mabalda sa ilang pagpahimulus sa kagawasan sa tanlag. Dihadiha nga nabatnan sa papado ang gahum iya dayon nga gituy-od ang iyang mga bukton aron sa pagdugmok sa tanan nga nagdumili sa pag-ila sa iyang pagmando, ug nagulhos ang mga simbahan sa pagpasakup ngadto sa iyang kamandoan.

Sa Great Britain sayo kaayo nga nakagamut ang kinaraan nga Cristianismo. Ang ebanghelyo nga gidawat sa mga Briton sa naguna nga mga siglo wala pa kanhi mahugawi sa Romanhon nga apostasiya. Ang pagpanglutos sa pagano nga mga emperador, nga mikaylap bisan pa niining halayo nga mga baybayon, maoy bugtong gasa nga nadawat sa unang mga simbahan sa Britain gikan sa Roma. Daghan sa mga Cristohanon, nga nangalagiw gikan sa paglutos didto sa England, nakadangup didto sa Scotland; ug gikan didto ang kamatuuran mikaylap ngadto sa Ireland, ug niining mga nasura gidawat kini sa kalipay.

[39] Sa diha nga gisulong sa mga Saxon ang Britain, nakagahum ang paganismo. Ang mga mananaog mitamay sa mga pagtudlo gikan sa ilang mga ulipon, ug napugus ang mga Cristohanon sa pagpanago ngadto sa kabukiran ug ngadto sa panas nga mga dapit. Apan ang kahayag, nga natago sa usa ka panahon, nagpadayon sa pagsiga. Sa Scotland, paglabay sa usa ka siglo, midanag kini uban sa kasanag nga mikaylap ngadto sa halayong kayutaan. Gikan sa Ireland miabut ang diosnon nga Columba uban sa iyang mga masigkamagbubuhay, nga sa ilang pagtigum sa nagkatibulaag nga mga magtotoo sa mamingaw nga isla sa Iona, naghimo niining dapita nga sentro sa ilang buluhatong misyonero. Usa niini nga mga magwawali nagbantay sa Igpapahulay sa Kasulatan, ug busa kini nga kamatuuran gitudlo ngadto sa katawhan. Usa ka tulunghaan ang natukod sa Iona, diin nagagikan dinhi ang mga misyonero, dili lamang ngadto sa Scotland ug England, apan ngadto usab sa Germany, Switzerland, ug bisan pa sa Italy.

Apan gitutok sa Roma ang iyang mga mata sa Britain, ug nagtapat sa pagsakup niini ilalum sa iyang gahum. Sa ikaunum nga siglo gikabig sa iyang mga misyonero ang pagano nga mga Saxon. Gidawat sila uban ang kalipay sa mapahitas-on nga mga luug, ug ilang gihaylo ang linibo sa paghuput sa Romanista nga pagtoo. Sa naguswag ang buluhaton, ang mga pangulo sa papado ug ang ilang mga

kinabig naka- hibalag sa karaan nga mga Cristohanon. Nakita ang usa ka dako nga kalainan. Ang ulahi nga pundok yano, mapainubsanon, ug nagsukad sa Kasulatan ang kinaiya, pagtolon-an, ug mga pamatasan, samtang ang nag-una nagpakita sa pagkamato- toohon, pagpagawal, ug kahambog sa papado. Ang mga sinugo gikan sa Roma nagmando nga kining mga simbhang Cristohanon moila sa pagkalabing taas sa halangdon nga papa. Malumong mitubag ang mga Briton nga naghandum sila sa paghigugma sa tanan nga katawhan, ug nga ang papa dili angayan nga mahimo nga labing taas sa iglesya, ug ang ilang mahatag kaniya mao lamang kanang pagpasakup nga angay usab sa matag sumusunod ni Cristo. Sublisubli nga pangahas ang gihimo aron sa pag-awhag sa ilang pagpasakup sa Roma; apan kining mapainubsanon nga mga Cristohanon, nga nahibulong sa garbo nga gipakita sa iyang mga pinadala, lig-on nga mitubag nga wala silay lain nga nailhan nga agalon gawas kang Cristo. Napadayag karon ang matuud nga espiritu sa papado. Matod sa pangulo nga Romanista: “Kon dili ninyo dawaton ang mga kaigsoonan nga magdala kaninyo og pakigdait, makadawat kamo og mga kaaway nga magdala kaninyo og gubat. Kon dili kamo makighiusa kanamo sa pagpakita sa mga Saxon sa pamaagi sa kinabuhi, inyong madawat gikan kanila ang hapak sa kamatayon.”— J. H. Merle D’Aubigné, *HISTORY OF THE REFORMATION OF THE SIXTEENTH CENTURY*, b. 17, ch. 2. Dili tiawtiaw kini nga mga panghulga. Gubat, pagpanglipot, ug paglimbong maoy gigamit batok niining mga saksi alang sa pagtoo nga gipasikad sa Biblia, hangtod nga nangagun-ub ang mga simbahan sa Britain, o napugus sa pagpasakup ngadto sa awtoridad sa papa.

Sa kayutaan nga wala na masakup sa Roma adunay mga pundok sa Cristohanon nga sulud sa daghan nga mga siglo nagpabilin nga halos libre gikan sa kahugawan sa papado. Gilibutan sila sa paganismo ug sa paglabay sa katuigan naapektohan sa mga sayup niini; apan nagpadayon sila sa pag-ila sa Biblia ingon nga bugtong sukdanan sa pagtoo, ug nagtuman sa kadaghanan sa mga kamatuuran niini. Kini nga mga Cristohanon nagtoo sa pagkamalung-taron sa balaod sa Dios ug nagbantay sa Igpapahulay sa ikaupat ka sugo. Ang mga simbahan nga nagbaton niini nga pagtoo ug pamatasan naglungtad sa Central Africa ug taliwala sa mga Armenian sa Asia.

Apan niadtong misukol sa pagpanghilabut sa papadong gahum, nag-una ang mga Waldenses. Sa mismong yuta diin ang papado nagpahiluna sa iyang lingkoranan, didto ang iyang pagkadili tinuud ug pagkamahilayon walay puas nga gisuklan. Sulud sa mga kasiglohan ang mga simbahan sa Piedmont naghuput sa ilang pagkagawasan; apan sa katapusan miabut ang panahon nga gipugus ang ilang pagpasakup sa Roma. Pagkahuman sa dili malampuson nga mga pakigbisog batok sa iyang pagpanglupig, ang mga pangulo niini nga mga simbahan kontra-gusto nga miila sa pagkalabaw sa kagamhanan nga ang kalibutan daw nagtahod. Hinoon adunay pipila nga midumili sa pagpasakup ngadto sa awtoridad sa papa o kaparian. Sila matinguhaon sa pagpatunhay sa ilang pagsimba sa Dios ug sa pagtipig sa kaputli ug sa kayano sa ilang pagtoo. Nahitabo ang usa ka panagbulag. Kadtong nagpabilin sa karaan nga pagtoo mibulag niining panahona; ang uban nga mibiya sa ilang lumad nga dapit sa [40] Alps, mipataas sa bandera sa kamatuuran sa langyaw nga kayutaan; ang uban miatras ngadto sa awaaw nga mga walog ug sa batoon nga mga kabukiran, ug didto nagpadayon sa ilang kagawasan sa pagsimba sa Dios.

Ang pagtoo nga sulud sa daghang mga kasiglohan gibatonan ug gitudlo sa mga Cristohanon nga Waldensian may dako nga kalainan sa bakak nga mga pagtolonan nga nagagikan sa Roma. Ang ilang rilihiyoso nga pagtoo natukod diha sa nahisulat nga pulong sa Dios, ang matuud nga pamaagi sa Cristianismo. Apan kadtong kabus nga mga mag-uuma, sa ilang awaaw nga mga tagoanan, nga nahilit gikan sa kalibutan, ug nahigut sa inadlaw- adlaw nga buluhaton taliwala sa ilang mga kahayopan ug sa ilang kaparrasan, wala sa ilang kaugalingon makadangat sa kamatuuran nga kasupak sa mga pagtolonan ug mga erehiya sa iglesya apostata. Dili usa ka bag-o nga nadawat nga pagtoo ang ilang gihuptan. Ang rilihiyoso nilang tinoohan mao ang ilang gipanunod gikan sa ilang mga amahan. Nakigaway sila alang sa pagtoo sa iglesya apostolika—“ang tinoohan nga sa makausa ug sa dayon gitugyan ngadto sa mga balaan.” Judas 3. “Ang iglesya sa kamingawan,” ug dili ang mapahitas-on nga kagamhanan sa iglesya nga naglingkod sa trono sa dako nga kaulohan sa kalibutan, mao ang matuud nga iglesya ni Cristo, ang magbalantay sa mga bahandi sa kamatuuran nga gitugyan sa Dios ngadto sa Iyang katawhan nga igahatag ngadto sa kalibutan.

Pipila sa nag-una nga mga hinungdan nga nakahatud ngadto sa pagbulag sa matuud nga iglesya gikan sa Roma mao ang pagdumut sa Roma batok sa Igpapahulay sa Biblia. Sumala sa gipasidaan sa tagna, isalibay sa gahum sa papado ang kamatuuran diha sa yuta. Giyatakan ang balaod sa Dios diha sa abog, samtang gituboy ang mga tradisyon ug mga nabatasan sa katawhan. Ang mga simbahan nga ilalum sa kamandoan sa papado sayo pa nga gipugus sa pagpasidungog sa Domingo ingon nga usa ka adlawng balaan. Taliwala sa nagpatigbabaw nga kasaypanan ug patootoo, daghan, bisan pa sa matuud nga katawhan sa Dios, ang nalibog pagayo nga samtang ilang gibantayan ang Igpapahulay, mihunong usab sila pagtra- baho sa Domingo. Apan wala kini makatagbaw sa mga pangulo sa papado. Ilang gimando nga dili lang nga ang Domingo pagabalaanon, kundili nga ang Sabado pagapasipalahan; ug ilang gisaway pinaagi sa labing bug-at nga pagkasulti kadtong nangahas sa pagpasidungog niini. Pinaagi lamang sa pagkalagiw gikan sa gahum sa Roma nga ang usa ka tawo makatuman sa balaod sa Dios diha sa kalinaw. (Tan-awa ang *Appendix*.)

Ang mga Waldenses nahiapil sa labing una sa mga katawhan sa Europe nga nakabaton sa hinubad nga Balaang Kasulatan. (Tan-awa ang *Appendix*.) Ginatus ka mga katuigan sa wala pa ang Repormasyon ila na nga gihuptan ang Biblia pinaagi sa manuskrito diha sa ilang lumad nga sinultihan. Gitipigan nila nga wala masambogi ang kamatuuran, ug tungud niini nahimo silang pinasahi nga tumong sa pagdumut ug paglutos. Ilang gipahayag nga ang Iglesya sa Roma mao ang nahulog nga Babilonia sa Pinadayag, ug diha sa katalagman sa ilang mga kinabuhi mibarog sila sa pagpakigbatok sa iyang kahugawan. Samtang ang pipila, nga ubus sa pagpugus sa nagpadayon nga pagpanglutos sa taas nga panahon, mitahan sa ilang pagtoo, nga hinayhinay nga nagtahan sa dugukan nga mga patukuran niini, ang uban nagpabiling lig-on diha sa kamatuuran. Latas sa mga katuigan sa kangitngit ug pagkahulog dihay mga Waldenses nga midumili sa pagkalabing gamhanan sa Roma, misalikway sa pagsimba og larawan maingon sa pagsimba og mga dyosdyos, ug nagbantay sa matuud nga Igpapahulay. Ilalum sa labing bangis nga unus sa pagsupak ilang gipadayon ang ilang pagtoo. Bisan og nasamaran sa bangkaw sa mga Savoyard, ug napaig sa mga sugnod

sa mga Romanista, nagpabilin sila nga wala matarog alang sa pulong sa Dios ug sa Iyang dungog.

Luyo sa hatag-as nga salipdanan sa kabukiran—nga sa tanang katuigan mao ang tagoanan sa mga linutos ug linupigan—ang mga Waldenses nakakaplag og dapit nga katagoan. Dinhi ang kahayag sa kamatuuran walay undang nga gipasiga taliwala sa kangitngit sa Mga Katungang Katuigan. Dinhi, sulud sa usa ka libo ka tuig, gipadayon sa mga saksi sa kamatuuran ang karaan nga pagtoo.

[41] Ang Dios naghatag alang sa Iyang katawhan og santuwaryo nga tumang katahum, nga haum sa dagko nga mga kamatuuran nga gitugyan ngadto kanila. Ngadto sa mga matinumanon nga gihinginlan, ang kabukiran maoy usa ka simbolo sa dili mausab nga pagkamatarong ni Jehova. Ilang gitudlo sa ilang mga anak ang kabukiran nga nagtuybo ibabaw kanila diha sa walay pagkausab nga kahalangdon, ug nagsulti kanila bahin Kaniya nga walay pagkausab ni may landong sa pagkabalhin, kansang mga pulong ingon ka malungtaron sa walay katapusan nga kabungturan. Gipabarog nga lig-on sa Dios ang kabukiran ug nagbakus kanila sa kusog; walay bukton gawas niana nga iya sa Walay Kinutuban nga Gahum nga sarang makabalhin kanila gikan sa ilang nahimutangan. Sa maong pagkaagi usab nga Iyang gipabarog ang Iyang balaod, ang patukoranan sa Iyang kagamhanan sa langit ug sa yuta. Ang bukton sa tawo mahimong mokabot sa iyang isigkatawo ug molaglag sa ilang mga kinabuhi; apan kana nga bukton daw dali rang makaibot sa mga bukid gikan sa ilang mga patukuranan, ug magsalibay kanila ngadto sa dagat, ingon nga kini daw makausab sa usa ka lagda sa balaod ni Jehova, o makapapas sa usa sa Iyang mga saad ngadto kanila nga nagbuhat sa Iyang kabubut-on. Sa ilang pagkamaunungon sa Iyang balaod, kinahanglan nga ang mga alagad sa Dios magmalig-on sama sa walay pagkausab nga mga kabungturan.

Ang mga bukid nga nagbakus sa lalum nilang mga walog mao ang kanunay nga nagsaksi alang sa malalangon nga gahum sa Dios, ug ang dili mapakyas nga kasigurohan sa Iyang nagpanalipod nga pag-amoma. Kadtong mga magpapanaw nakakat-on sa paghigugma sa mahilum nga mga simbolo sa presensya ni Jehova. Wala sila magbagulbol tungud sa mga kalisdanan nga ilang naangkon; wala sila magmagul-anon taliwala sa hilit nga kabukiran. Gipasalamatang nila ang Dios nga nagsangkap kanila og dalangpanan gikan sa kaligutgut

ug kabangis sa katawhan. Nagmaya sila diha sa ilang kagawasan sa pagsimba sa Iyang atubangan. Kanunay nga kon gukdon sa ilang mga kaaway, ang kalig-on sa kabungturan maoy siguro nga panalipod. Gikan sa hatag-as nga mga pangpang ilang ginaawit ang pagdayeg sa Dios, ug ang kasundalohan sa Roma dili makapahilum sa ilang mga kanta sa pasalamat.

Lunsay, yano, ug mainiton ang pagkadiosnon niining mga sumusunod ni Cristo. Ilang gimahal ang mga prinsipyo sa kamatuuran labaw sa mga balay ug kayutaan, mga higala, kaliwat, bisan sa kinabuhi. Matinud-anon nilang gitinguha nga masilsil kini nga mga prinsipyo diha sa mga kasingkasing sa mga batan-on. Gikan sa labing sayo sa pagkabata gimatoto ang mga batan-on diha sa Kasulatan ug gitudloan nga tagdon ingon nga balaan ang gisulti sa balaod sa Dios. Talagsaon kaayo ang mga kopya sa Biblia; busa ginasagulo ang bililhon nga mga pulong niini. Daghan ang nakasag-ulo sa dagko nga mga bahin sa Daan ug sa Bag-o nga Tugon. Ang handurawan sa Dios giisip nga susama sa dungganon nga mga talanawon sa kinaiyahan ug sa yano nga mga panalangin sa inadlaw-adlaw nga kinabuhi. Nakakat-on ang gagmay nga kabataan sa pagtan-aw uban sa pagpasalamat ngadto sa Dios ingon nga maghahatag sa matag panalangin ug kalipay.

Ang mga ginikanan, nga malumo ug mabination, mihigugma sa ilang mga anak nga nagpahilayo kanila sa pagpatuyang sa kaugalingon. Sa ilang atubangan mao ang usa ka kinabuhi sa pagsulay ug kalisdanan, tingali kamatayon sa usa ka martir. Gimatuto sila gikan sa pagkabata sa paglahutay sa kalisud, sa pagpasakup ngadto sa pagmando, apan sa paghunahuna ug pagbuhat alang sa ilang kaugalingon. Sayo kaayo nga sila gitudloan sa pagpas-an og mga katungdanan, sa pagbantay diha sa pagpanulti, ug sa pagsabut sa kaalam sa kahilum. Ang usa ka dili mainampingon nga pulong nga madungog sa ilang mga kaaway mahimong makapapiligro dili lamang sa kinabuhi sa nagasulti, kundili sa kinabuhi sa gatusan sa iyang mga kaigsoonan; kay sama sa mga lobo nga nangayam sa ilang tukbonon nga ang mga kaaway sa kamatuuran nagagukod niadtong nangahas sa pagangkon sa kagawasan sa rilihiyoso nga pagtoo.

Gisakripisyo sa mga Waldenses ang kalibutanon nilang kausbawan tungud ug alang sa kamatuuran, ug uban sa malahutayon nga pailub naghago alang sa ilang tinapay. Ang matag yuta nga mahi-

mong matikad taliwala sa kabukiran mainampingon nga gipalambo; ang mga walog ug ang dili kaayo tambok nga mga bakilid gitikad aron makahatag sa ilang abut. Ang ekonomiya ug ang mapig-ot nga pagdumili sa kaugalingon naghulma og bahin sa edukasyon nga gidawat sa kabataan ingon nga bugtong nilang panulundon. Gitudloan sila nga tuyo sa Dios nga ang kinabuhi usa ka pagmatuto, ug nga ang ilang kagustohan makuha lamang pinaagi sa personal nga pangabudlay, pinaagi sa paglaraw, pagalima, ug pagtoo. Ang paagi trabahoso ug makapakapoy, apan kini malangkubon, nga mao gayud ang gikinahanglan sa tawo sa iyang makasasala nga kahimtang, ang tulunghaan nga gihatag sa Dios alang sa Iyang pagbansay ug kalamboan. Samtang ang mga batan-on wala maanad sa trabaho ug kalisod, ang pagpalambo sa kaisipan wala pasagdi. Gitudloan sila nga ang tanan nilang kusog Iya sa Dios, ug kinahanglan nga ang tanan ipauswag ug ipalambo alang sa Iyang buluhaton.

Ang mga simbahan sa Vaudois, diha sa ilang kaputli ug kayano, nahisama sa iglesya sa kapanahunan sa mga apostoles. Nagsalikway sa pagkalabing hataas sa papa ug sa mga pari, ilang gihuptan ang Biblia ingon nga labing taas, dili masayup nga awtoridad. Ang ilang mga pastor, nga dili sama sa hariharion nga mga pari sa Roma, nagsunud sa panig-ingnan sa ilang Agalon, nga “mianhi dili aron alagaron, kondili aron moalagad.” Ilang gipakaon ang panon sa Dios, nagagiya kanila ngadto sa lunhaw nga mga sibsibanan ug buhi nga mga tuburan sa balaan Niyang pulong. Halayo gikan sa mga bantayog sa tawhanong pasundayag ug garbo, ang katawhan nagtigum, dili sa matahum nga mga simbahan o dagko nga mga katedral, kundili ilalum sa landong sa kabukiran, didto sa mga walog sa Alpine, o, kon panahon sa katalagman, didto ilalum sa mga pangpang, aron mamati sa mga pulong sa kamatuuran gikan sa mga sulugoon ni Cristo. Ang mga pastor wala lamang magwali sa ebanghelyo, kundili nagduaw usab sa mga masakiton, nagdoktrina sa mga kabataan, nagtambag sa mga masalaypon, ug naghusay sa nagbingkilanay ug nagpatunhay sa panag-hiusa ug gugmang minagsoon. Sa mga panahon sa kalinaw gisustintohan sila pinaagi sa mga halad nga kinabubut-on sa katawhan; apan, sama kang Pablo nga mamuhatay og tulda, ang matag usa nagkaton ug pila ka patigayon o propesyon, kon kinahanglan, aron magsangkap sa iyang kaugalingong panginahanglanon.

Gikan sa ilang mga pastor ang mga batan-on nakadawat sa pahimangno. Samtang ang pagtagad gihatag ngadto sa mga sanga sa kinatibuk-an nga pagtoon, ang Biblia gihimo nga sentro sa pagtoon. Ang mga Ebanghelyo ni Mateo ug Juan ginasag-ulo, uban sa daghang mga Sinulat ni Pablo. Gigamit usab sila sa pagkopya sa Kasulatan. Ang ubang mga sinulat naglakip sa tibuuk Biblia, ang uban minugbo lamang nga mga kinutlo, nga niini ang pipila ka yano nga pagpatin-aw sa teksto gidugang niadtong makahimo sa pagpasabut sa Kasulatan. Busa mipatigbabaw ang mga bahandi sa kamatuuran nga sa dugayng panahon gitagoan niadtong buut motuboy sa ilang kaugalingon ibabaw sa Dios.

Pinaagi sa mapailubon, walay puas nga pangabudlay, nga usahay diha sa halalum, mangitngit nga mga lungib sa yuta, pinaagi sa kahayag sa mga sulo, ang Balaang Kasulatan ginasulat, matag bersikulo, matag kapitulo. Busa nagpadayon ang buluhaton, ang gipadayag nga kabubut-on sa Dios nga nagsidlak sama sa lunsay nga bulawan; kon unsa ka dan-ag, ka tin-aw, ug labaw pa ka gamhanan tungud sa mga pagsulay nga naagian niini, kadto lamang nalambigit niini nga buluhaton ang makaaninag. Ang mga manulunda sa langit nanaglibot niining matinumanon nga mga magbubuhat.

Miawhag ni Satanas diha sa papadong kaparian ug sa mga obispo sa paglubong sa pulong sa kamatuuran ilalum sa mga basura sa sayup, erehiya, ug patootoo; apan sa labing katingalahang paagi kini natipigan nga wala mahugawi latas sa mga katuigan sa kangitngit. Wala kini magdala sa silyo sa tawo, kundili ang timaan sa Dios. Wala kapuya ang mga tawo sa ilang paningkamot sa pagpalubog sa tin-aw, yano nga kahulugan sa Kasulatan, ug sa paghimo kanila nga magkasinupakay sa ilang pamatuud; apan sama sa arka ibabaw sa baluron nga lawod, ang pulong sa Dios milatas sa mga unus nga naghulga sa paglaglag niini. Ingon nga ang mina natugub sa mga ugat sa bulawan ug salapi nga natago ilalum sa yuta, aron nga kinahanglan magakalot ang tanan nga buut makakaplag sa hamiling mga tipiganan niini, mao man usab nga ang Balaang Kasulatan adunay mga bahandi sa kamatuuran nga ipadayag ngadto lamang sa matinud-anon, mapainubsanon, mainampoon nga tigpangita. Gituyo sa Dios ang Biblia nga mahimong usa ka libro sa pagtolon-an ngadto sa tanang mga tawo, diha sa pagkabata, pagkabatanon, ug pagkahamtong, ug pagaton-an sa tanang panahon. Iyang gihatag ang Iyang

[43]

Pulong ngadto sa katawhan ingon nga usa ka pagpadayag sa Iyang kaugalingon. Ang matag bag-o nga kamatuuran nga nasabtan maoy usa ka lab-as nga pagpadayag sa kinaiya sa Mag-uugmad niini. Ang pagtoon sa Kasulatan maoy diosnon nga tinuga nga paagi aron sa pagdala sa katawhan ngadto sa suud nga panagkadugtong sa ilang Magbubuhat ug aron sa paghatag kanila sa tin-aw nga kahibalo sa Iyang kabubut-on. Mao kini ang paagi sa pagsultihanay tali sa Dios ug sa tawo.

Samtang giisip sa mga Waldenses ang kahadlok kang Jehova ingon nga sinugdanan sa kaalam, dili sila buta sa pagkamahinungdanon sa pakigkita sa kalibutan, sa kahibalo sa katawhan ug sa aktibo nga kinabuhi, sa pagpalapad sa hunahuna ug sa pagpaabtik sa panabut. Gikan sa ilang mga tulunghaan sa kabukiran ang uban sa mga batan-on gipadala ngadto sa mga tulunghaan sa mga dakbayan sa France ug Italy diin adunay dugang mga natad sa pagtoon, panghunahuna, ug pagpaniid kon itandi sa ilang lumad nga dapit sa Alps. Ang mga batan-on nga gipadala nakahibalag sa mga pagsulay, nakasaksi sa bisyo, nakahibalag sa malinglahon nga mga ahente ni Satanas, nga nagsugyot kanila sa pagdawat sa labing malimbungon nga mga pagtolonan ug sa labing makatalagmanon nga mga lingla. Apan ang ilang edukasyon gikan pa sa pagkabata nahimong usa ka kinaiya nga nagandam kanila alang niining tanan.

Sa mga tulunghaan diin sila moadto, sila dili angay magsalig sa bisan kinsa. Ang ilang mga bisti maayong paghapnig nga makatago sa labing dako nilang bahandi—ang hamiling mga sinulat sa Kasulatan. Kini, nga mao ang bunga sa mga binulan ug mga tinuig nga pagbudlay, ilang gidala, ug kon ilang mahimo nga dili makaaghat og pagduda, mainampingon nilang gibutang ang pila ka mga bahin diha sa agianan niadtong mga kasingkasing daw abli sa pagdawat sa kamatuuran. Gikan sa pag-atiman sa ilang inahan, ang Waldensian nga mga batan-on nabansay nga may paglantaw niini nga katuyoan; ilang nasabtan ang ilang buluhaton ug matinumanon nga nagbuhat niini. Ang mga kinabig ngadto sa matuud nga pagtoo nadaog niining mga tulunghaan sa pagtoon, ug kanunay nga ang mga prinsipyo niini nakaplagan nga nagsuhot sa tibuuk tulunghaan; apan dili masubay sa papadong mga pangulo, pinaagi sa labing hugut nga pagsukitsukit, ang tinubdan sa gitawag konohay nga makahugaw nga erehiya o patootoo.

Ang espiritu ni Cristo usa ka espiritu sa pagkamisyonero. Ang labing unang handum sa nabag-o nga kasingkasing mao ang pagdala usab sa uban ngadto sa Manluluwas. Mao kini ang espiritu sa mga Cristohanon nga Vaudois. Ilang gibati nga ang Dios nagkinahanglan og dugang pa gikan kanila kay sa igo lang pagtipig sa kamatuuran sa kaputli niini diha sa ilang mga simbahan; nga ang usa ka solemne nga katungdanan nahisangon kanila sa pagpasidlak sa ilang kahayag ngadto sa mga anaa sa kangitngit; pinaagi sa dako nga gahum sa pulong sa Dios naninguha sila sa paglumpag sa kaulipnan nga gipahamtang sa Roma. Gibansay ang mga ministro nga Vaudois ingon nga mga misyonero, nga ang matag usa nga buut mosulud sa ministryo gikinahanglan nga makabaton una og kasinatian ingon nga usa ka magwawali. Kinahanglan nga ang matag usa magalagad og tulo ka tuig sa pipila ka misyonerong kaumahan sa dili pa mangulo og usa ka iglesya sa ilang puluy-anan. Kini nga buluhaton, nga sa pag-sugod pa lang nagkinahanglan na og pagdumili sa kaugalingon ug pagantos, maoy usa ka haum nga sinugdanan sa kinabuhi sa pastor niadtong mga panahon nga nagsulay sa mga kalag sa katawhan. Ang mga batan-on nga nakadawat sa ordinasyon ngadto sa balaan nga pangatungdanan nakakita sa ilang atubangan, dili ang kalagmitan sa pagbaton sa yutan-on nga bahandi ug himaya, kundili ang usa ka kinabuhi sa kahago ug katalagman, ug malagmit ang palad sa usa ka martir. Nanglakaw ang mga misyonero sa tinagurha, ingon sa pagpadala ni Jesus sa Iyang mga tinun-an. Sagad ang usa ka batan-on parisan ug ham-tong sa pangidaron ug may kasinatian, nga ang batan-on magpailalum sa paggiya sa iyang kauban, nga adunay kapangakuhan sa pagbansay kaniya ug kansang pahimangno kinahanglan niyang tumanon. Kini nga mga masigkamagbubuhat dili sa tanang panahon magkauban, kundili kanunay nga mag-abut alang sa pagampo ug pagtinambagay, nga tungud niini magapalig-on sa usa og usa diha sa pagtoo.

[44]

Ang pagbutyag sa tumong sa ilang bulu-haton makasiguro sa kapildihan niini; busa mainampingon nilang gitago ang matuud nilang pagkatawo. Ang matag ministro nagbaton og usa ka kahibalo sa pipila ka mga trabaho o propesyon, ug ang mga misyonero nagbuhat ilalum sa pagtakuban diha sa trabaho nga dili rilihiyoso. Sagad magpakita sila nga daw negosyante o mamaligyaay. “Ilang gibitbit ang mga sida, mga alahas, ug ubang mga baligya, nga niadtong

panahona dili daling mapalit gawas lang sa lagyo nga mga tindahan; ug giabiabi sila ingon nga mga negosyante sa dapit nga isalikway gayud sila kon ingon nga mga misyonero.”—Wylie, b. 1, ch. 7.

Niining mga higayona gibayaw nila ang ilang mga kasingkasing ngadto sa Dios alang sa kaalam sa pagpaila sa bahandi nga labaw pa ka bililhon sa bulawan o mga mutya. Gidala nila sa tago ang mga kopya sa Biblia, sa tibuuk o tipik lamang; ug kon adunay kahigayunan, ilang tawgon ang pagtagad sa ilang mga pumapalit ngadto niining mga sinulat. Sagad nga mapukaw ang kasibot sa pagbasa sa pulong sa Dios tungud niini, ug ang pipila ka mga tipik ibilin niadtong nangandoy sa pagdawat niini.

Ang buluhaton niining mga misyonero nagsugod sa mga kapatagan ug mga walog sa tiilan sa mga bukid nga ilang gipuyan, apan miabut kini sa unahan pa niining nga mga utlanan. Nagtiniil ug nagsul-ub sa hagashason ug mahugaw nga bisti tungud sa panaw sama niadtong gisul-ub sa ilang Agalon, miagi sila latas sa dagkong mga dakbayan, ug misuhot sa halayo nga kayutaan. Bisan asa ilang gikatag ang bililhon nga binhi. Miturok ang mga simbahan sa ilang giagian, ug ang dugo sa mga martir nagsaksi alang sa kamatuuran. Ang adlaw sa Dios magpadayag unya sa usa ka madagayaon nga pagani sa mga kalag nga matigum tungud sa pagbuhat niining matinumanon nga katawhan. Tinabunan ug walay timik, nagpadayon ang pulong sa Dios latas sa Cristianismo ug nakahibalag sa malipayon nga pagdawat diha sa mga puluy-anan ug sa mga kasingkasing sa katawhan.

Alang sa mga Waldenses ang Kasulatan dili lamang usa ka rekord sa mga pagtagad sa Dios sa katawhan sa nangaging panahon, ug usa ka pagpadayag sa mga katungdanan ug mga buluhaton sa presente, kundili usa ka pagbutyag sa mga katalagman ug kahimayaan sa umalabot. Nagtoo sila nga haduul na lamang ang katapusan sa tanang butang, ug samtang ilang giton-an ang Biblia uban sa pagampo ug sa mga luha, mas lalum pa gayud silang nadani sa bililhon nga mga pulong ug sa ilang katungdanan sa pagpahibalo ngadto sa uban sa nagaluwas nga mga kamatuuran niini. Ilang nakita ang plano sa kaluwasan nga tin-aw nga gipadayag sa balaan nga mga panid, ug ilang nakaplagan ang kalipay, paglaum, ug kalinaw diha sa pagsalig kang Jesus. Samtang gibanwagan sa kahayag ang ilang salabutan ug naglipay sa ilang mga kasingkasing, ilang gihandum ang

pagpadan-ag sa mga silaw niini ngadto kanila nga anaa sa kangitngit sa papadong kasaypanan.

Ilang nakita nga ubus sa pagmando sa papa ug pari, naningkamot sa kakawangan lamang ang panon sa katawhan sa pagangkon sa pasaylo pinaagi sa pagsakit sa ilang mga lawas tungud sa sala sa ilang mga kalag. Gitudloan sa pagsalig sa ilang maayong mga binuhatan sa pagluwas kanila, kanunay nilang gitan-aw ang ilang kaugalingon, kanunayng naghunahuna sa ilang makasasala nga kahimtang, nagtanaw sa ilang kaugalingon nga bantang sa kaligutgut sa Dios, nagsakit sa ilang kalag ug lawas, apan wala makakaplag og kahumpayan. Tungud niini ang mabalak-on nga mga kalag nagapos sa mga doktrina sa Roma. Linibo ang mibiya sa mga higala ug mga paryente, ug mipuyo sa mga selda sa kombento. Pinaagi sa kanunay nga mga pagpuasa ug walay kalooy nga mga lapdos, pinaagi sa mga pagtukaw sa tungang gabii, pinaagi sa pagantos sa makaluya nga mga takna diha sa katugnaw, umogon nga mga bato sa ilang mangilad nga mga bilangoan, pinaagi sa lagyo nga mga panaw, pinaagi sa makauulaw nga pagsilot ug makalilisang nga pagsakit, linibo ang naningkamot sa kakawangan sa pagbaton og malinawon nga tanlag. Gidaogdaog sa pagbati sa sala, ug gisamok sa kahadlok sa nagabalus nga kasuko sa Dios, daghan ang nagpadayon sa pagantos, hangtod nga ang gikapuyan na nga lawas mitugyan, ug sa walay usa ka bidlisiw sa kahayag o paglaum sila miunlod ngadto sa lubnganan.

[45]

Naghandum ang mga Waldenses sa pagpikaspikas sa tinapay sa kinabuhi ngadto niining gigutum nga mga kalag, sa pagabli ngadto kanila sa mga mensahe sa kalinaw diha sa mga saad sa Dios, ug sa pagtudlo kanila ngadto kang Cristo ingon nga ilang bugtong paglaum sa kaluwasan. Ang doktrina nga ang maayong mga buhat makapasaylo sa paglapas sa balaod sa Dios, ilang gitoohan nga gipasikad sa kabakakan. Ang pagsalig sa tawhanong kahimoan magabalda sa pagsabut sa walay utlanan nga gugma ni Cristo. Si Jesus namatay ingon nga halad alang sa tawo tungud kay ang nahulog nga kalawatan walay mahimo sa pagpahimuut sa Dios. Ang mga kahimoan sa nalansang ug nabanhaw nga Manluluwas maoy patukuranan sa Cristohanon nga pagtoo. Ang pagsalig sa kalag diha kang Cristo ingon gayud ka tinuud, ug ang kadugtungan niini ngadto Kaniya kinahanglan nga ingon ka suud, sa panagkadugtong sa bukton ngadto sa lawas, o sa usa ka sanga ngadto sa punoan.

Ang mga pagtolon-an sa mga papa ug kaparian nakagiya sa katawhan sa pagtan-aw sa kinaiya sa Dios, ug bisan kang Cristo, ingon nga mapintas, estrikto, ug makalilisang. Ang Manluluwas gihulagway ingon nga kulang kaayo sa kahingawa sa tawo diha sa iyang nahulog nga kahimtang nga kinahanglan pang sangpiton ang pagpataliwala sa mga pari ug mga santos. Sila nga kansang mga salabutan nalamdagan sa pulong sa Dios naghandum sa pagtudlo niini nga mga kalag ngadto kang Jesus ingon nga ilang maloloy-on, mahigugmaon nga Manluluwas, nga nagatindog uban sa nagtuy-od nga mga bukton, nga nagdapit sa tanan sa pagduul Kaniya dinala ang ilang lulan sa sala, ang ilang kabalaka ug kakapoy. Naghandum sila sa pagpadaplin sa tanan nga mga babag nga gipundok ni Satanas aron dili makita sa katawhan ang mga saad, ug laktod nga makaduul ngadto sa Dios, nga magsugid sa ilang mga sala, ug magbaton sa kapasayloan ug kalinaw.

Madasigon nga giablihan sa misyonero nga Vaudois ngadto sa masusihon nga hunahuna ang bililhon nga mga kamatuuran sa ebanghelyo. Mabinantayon niyang gipagawas ang inampingan nga sinulat nga mga bahin sa Balaang Kasulatan. Maoy iyang labing dako nga kalipay ang paghatag og paglaum ngadto sa matarong, gisakit sa sala nga kalag, nga ang nakita mao lamang ang usa ka Dios sa pagpanimalus, naghulat sa pagpahamtang sa hustisya. Uban sa nagkurog nga ngabil ug nagaluha nga mata, sa kanunay diha sa napiko nga mga tuhod, iyang abrihan ngadto sa iyang mga kaigsoonan ang bililhon nga mga saad nga nagpadayag sa bugtong paglaum sa makasasala. Busa ang kahayag sa kamatuuran misuhot sa daghan nga nangitngitan nga hunahuna, nagtakli sa panganod sa kangitngit, hangtod nga ang Adlaw sa Pagkamatarong misubang sulud sa kas-ingkasing nga may kaayohan diha sa Iyang mga bidlisiw. Ka-nunay kadtong mahitabo nga ang ubang bahin sa Kasulatan gisublisubli pagbasa, nga ang nagpatalinghog naghandum nga balikbalikon kini, nga daw buut siyang makasiguro nga husto ang iyang pagkadungog niini. Gihandum pag-ayo ang pagsubli sa pagbasa ilabi na niining mga pulonga: “Ang dugo ni Jesus nga iyang Anak nagahinlo kanato gikan sa tanang sala.” 1 Juan 1:7. “Ug maingon nga ang halas giisa ni Moises didto sa kamingawan, maingon man usab kinahanglan igaisa ang Anak sa Tawo, aron ang tanan nga mosalig kaniya makabaton sa kinabuhing dayon.” Juan 3:14, 15.

Daghan ang wala malimbungi sa mga pagangkon sa Roma. Ilang nakita kon daw unsa ka kawang ang pagpataliwala sa mga tawo o sa mga manulunda alang sa mga makasasala. Sa mibanagbanag ang matuud nga kahayag sa ilang mga hunahuna, misinggit sila uban sa kalipay: “Si Cristo mao ang akong saserdote; ang Iyang dugo mao ang akong halad; ang Iyang altar mao ang akong kumpisalan.” Ilang itugyan sa bugos ang ilang mga kaugalingon ngadto sa katakus ni Jesus, nagsubli sa mga pulong, “Ug kon walay pagtoo dili gayud mahimo ang pagpahimuot kaniya.” Hebreohanon 11:6. “Walay bisan unsa pang lain nga ngalan sa silong sa langit, nga gikahatag ngadto sa mga tawo, nga pinaagi niini maluwas kita.” Buhat 4:12.

[46]

Ang kasigurohan sa gugma sa Manluluwas daw sobra ra kaayo nga hunahunaon sa uban niining gisamok nga mga kalag. Hilabihan ka dako ang kahumpayan nga gitanyag niini, misidlak kanila ang ingon nga bul-og sa kahayag, nga daw gibayaw sila ngadto sa langit. Ang ilang mga kamut nahimutang nga masaligon diha sa kamut ni Cristo; ang ilang mga tiil naugbok ibabaw sa Bato sa Katuigan. Nahanaw ang tanang kahadlok sa kamatayon. Mahimo na nilang handumon karon ang bilanggoan ug ang binangan nga igsusunog kon tungud niini buut nilang pasidunggan ang ngalan sa ilang Manunubos.

Sa tinago nga mga dapit ang pulong sa Dios gidala ug gibasa, usahay ngadto sa usa ka tawo, usahay sa usa ka gamay nga pundok nga naghandum alang sa kahayag ug kamatuuran. Kanunay nga gigamit ang tibuuk gabii sa ingon niini nga paagi. Dako kaayo ang katingala ug kahinangup sa mga tigpaminaw nga ang mensahero sa kalooy sa kanunay napugus sa paghunong sa iyang pagbasa hangtod ang salabutan makasagup sa mga balita sa kaluwasan. Kanunayng isulti ang mga pulong sama niini: “Dawaton ba gayud kaha sa Dios ang *akong* halad? Mopahiyum ba Siya *kanako*? Iya kaha *kong* pasayloon?” Ang tubag gibasa: “Umari kanako, kamong tanan nga nabudlay ug nabug-atan, ug papahulayon ko kamo.” Mateo 11:28.

Ang pagtoo migunit sa saad, ug ang malipayon nga tubag nadungog: “Wala nay pagahimoon nga lagyo nga mga pagpanaw; walay nay masakit nga mga panaw ngadto sa balaang mga dapit nga alam-poanan. Mahimo na akong moduul kang Jesus bisan unsa pa ako, makasasala ug dili balaan, ug dili Niya yam-iran ang mahinulsulon

nga pagampo. ‘Ang imong mga sala gipasaylo na.’ Ang ako, bisan pa ang ako, mahimong mapasaylo!”

Ang taub sa balaan nga kalipay magpuno sa kasingkasing, ug ang ngalan ni Jesus pagapadak-on pinaagi sa pagdayeg ug pagpasalamat. Kadtong malipayon nga mga kalag namauli ngadto sa ilang mga puluy-anan aron sa pagpadan-ag sa kahayag, sa pagsubli ngadto sa uban, kutub sa labing maayo nilang mahimo, sa ilang bago nga kasi-natian; nga ilang nakaplagaan ang matuud ug buhi nga Dalan. Dihay usa ka katingalahan ug solemne nga gahum diha sa mga pulong sa Kasulatan nga nagsulti og laktod ngadto sa mga kasingkasing niadtong naghandum sa kamatuuran. Mao kadto ang tingog sa Dios, ug gidala niini ang pagkakabig alang niadtong nakadungog.

Ang mensahero sa kamatuuran nagpadayon sa iyang paglakaw; apan ang iyang panagway sa pagkamapainubsanon, ang iyang pagka-matinud-anon, ang iyang pagkamainiton ug halalum nga kadasig, maoy kanunay nga namatikdan. Sa daghan nga mga higayon ang iyang mga tigpaminaw wala na makapangutana kaniya kon diin siya gikan o hain siya paingon. Napuno sila pag-ayo, sa pagsugod uban sa kakurat, ug unya uban sa pagpasalamat ug kalipay, nga wala sila makahunahuna sa pagsukitsukit kaniya. Sa diha nga ila siya nga giawhag sa paguban kanila ngadto sa ilang mga puluy-anan, mitubag siya nga kinahanglan niyang duawon ang nawala nga mga karnero sa panon. Dili kaha nga usa siya ka manulunda gikan sa langit? Nangutana sila.

Sa daghan nga mga hitabo ang mensahero sa kamatuuran dili na igkita. Miadto siya sa ubang yuta, o iyang gitapos ang iyang kinabuhi sulud sa bilangoan nga wala mailhi, o tingali ang iyang mga bukog namuti na sa dapit diin siya nagsaksi alang sa kamatu-uran. Apan ang mga pulong nga iyang gibilin dili malaglag. Kini nagahimo sa buluhaton sulud sa mga kasingkasing sa katawhan; ang bulahang mga sangputanan mahibaloan lamang sa hingpit sa adlaw sa paghukum

[47] Ang mga misyonero nga Waldensian miasdang sa gingharian ni Satanas, ug napukaw ang mga gahum sa kangitngit ngadto sa labaw pa ka dako nga pagtukaw. Ang matag paningkamot sa pagpalambo sa kamatuuran gibantayan sa prinsipie sa pagkadaotan, ug iyang gipukaw ang mga kahadlok sa iyang mga sakup. Nakita sa mga pan-gulo sa papado ang pasidaan sa katalagman sa ilang katuyoan tungud

sa mga pangabudlay niining yano nga mga suroyan. Kon tugutan pa ang kahayag sa kamatuuran sa pagsidlak nga dili mababagan, magatakli gayud kini sa baga nga mga panganod sa kasaypanan nga nagputos sa katawhan. Ihatud niini ang hunahuna sa katawhan ngadto sa Dios lamang ug sa katapusan magalaglag sa pangagamhanan sa Roma.

Ang pagpuyo niining mga tawhana, nga nagkuput sa pagtoo sa karaan nga iglesya, mao ang makanunayon nga pamatuud sa pagkahulog sa Roma, ug busa nakapalihok sa labing mapait nga pagdumut ug pagpanglutos. Ang ilang pagdumili sa pagtahan sa Kasulatan mao usab ang usa ka salaod nga dili mahimong pasagdan sa Roma. Nakahukum siya sa pagpanas kanila gikan sa yuta. Nagsugod karon ang labing makalilisang nga mga krusada batok sa katawhan sa Dios sa ilang mga puluy-anan sa kabukiran. Gibutang sa ilang mga agianan ang mga berdugo, ug kanunayng nasubli ang talan-awon sa walay sala nga Abel nga natumba atubangan sa mamumuno nga si Cain.

Sa makadaghan nahimo nga awaaw ang ilang tambok nga kayutaan, gipangguba ang ilang mga puluy-anan ug mga simbahan, sa pagkaagi nga diin gani kanhi ang mausbawon nga kaumhan ug mga kabalayan sa walay sala, ug kugihan nga katawhan, nagpabilin na lamang ang usa ka kamingawan. Maingon nga ang manunukub nga mananap nahimo nga labing mabangis pinaagi sa pagtilaw og dugo, mao man usab nga ang kapungut sa papado misilaub pa gayud pinaagi sa pagpaantos sa ilang mga biktima. Daghan niini nga mga saksi alang sa putli nga pagtoo ang gipanggukod latas sa kabukiran ug giayam diha sa mga walog diin sila gitagoan, gitabunan sa baga nga kalasangan ug sa mga tumoy sa pangpang.

Walay salaod nga ikasumbong batok sa moral nga kinaiya niining hininginlan nga katawhan. Bisan ang ilang mga kaaway nagpamatuud nga sila makigdaiton, hilumon, ug diosnon nga mga tawo. Ang ilang dako nga salaod mao nga dili sila mosimba sa Dios sumala sa kabubut-on sa papa. Tungud niini nga salaod, gipundok ibabaw kanila ang matag pakaulaw, insulto, ug pagsakit nga sarang maugmad sa mga tawo ug mga yawa.

Sa usa ka panahon samtang ang Roma matinguhaon sa pagwagtang sa dinumtan nga rilihiyon, gipakanaog sa papa ang usa ka kasulatan sa kamandoan, naghukum kanila ingon nga mga erehes,

ug naghatud kanila ngadto sa pag-ihaw. (Tan-awa ang *Appendix*.) Wala sila gisumbong ingon nga mga tapulan, o mga limbungan, o samokan; apan gipahayag nga sila adunay dagway sa pagkadios-non ug pagkabalaan nga nakalingla “sa mga karnero sa matuud nga toril.” Busa ang papa nagmando “nga ang daotan og tinguha ug dulumtanan nga sekta sa mga mananakod,” kon sila “magdumili sa pagbulag sa ilang pagtoo, pagadugmokon sama sa malala nga mga bitin.”—Wylie, b. 16, ch. 1. Gipaabut ba niini nga garboso nga magmamando nga madungog pag-usab kining mga pulonga? Nasayud ba siya nga kini natala diha sa mga basahon sa langit, sa pagsudya kaniya sa paghukum? “Nga maingon nga gibuhath ninyo kini ngadto sa usa sa mga labing gamay niining akong mga igsoon,” matod pa ni Jesus, “gibuhath usab ninyo kini kanako.” Mateo 25:40.

Kini nga Kamandoan nagtawag sa tanang sakup sa simbahan sa pagsalmot sa kampanya batok sa mga erehes. Ingon nga usa ka hulhog sa pag-apil niining bangis nga buhat, “gipahigawas niini ang tanang mga pagsakit ug pagsilot gikan sa simbahan, sa kinatibuk-an ug sa tinagsa; malibre niini ang tanang nga moapil sa kampanya gikan sa bisan unsa nga mga panaad nga ilang nahimo; himoon niining legal ang ilang titulo sa bisan unsang kabtangan nga ilang naangkon nga dili subay sa balaod, ug nagsaad og kapasayloan sa tanan nilang mga sala kon makapatay og bisan kinsa nga erehes. Himoon niini nga walay bili ang tanang kasabutan nga nahimo pabor sa mga Vaudois, magsugo sa ilang mga katabang sa pagbiya kanila, magdili sa tanang tawo sa paghatag kanila og bisan unsa nga panabang, ug maghatag ug gahum sa tanang tawo sa pagpanag-iy sa ilang kabtangan.”—Wylie, b. 16, ch. 1. Tin-aw nga gipadayag niini nga kasulatan ang espiritu nga nangulo luyo niini nga mga talan-awon. Mao kini ang ngulub sa dragon, ug dili ang tingog ni Cristo, ang madungog niining bahina.

Wala ipahaum sa mga pangulo sa papado ang ilang mga kinaiya ngadto sa dako nga sukdanan sa balaod sa Dios, kundili nagpabarog og usa ka sulundan nga nagpahaum sa ilang kaugalingon, ug nan-ingkamot sa pagpugus sa tanan sa pagsunud niini tungud kay mao kini ang pagbuut sa Roma. Ang labing makalilisang nga mga kata-lagman ginahimo. Gibuhath sa daotan ug mapasipad-on nga mga pari ug mga papa ang buluhaton nga gipabuhath ni Satanas kanila. Walay dapit ang kalooy sa ilang kinaiyahan. Ang mao ra gihapon

nga espiritu nga naglansang kang Cristo ug nagpatay sa mga apostoles, ang mao ra gihapon nga nagpalihok sa giuhaw og dugo nga Nero batok sa mga matinumanon sa iyang panahon, nagabuhat sa pagpanas gikan sa yuta niadto nga mga hinigugma sa Dios.

Ang mga pagpanglutos nga nasinati sa daghan nga kasiglohan niini nga katawhan nga mahinadlukon sa Dios giantos uban sa pailub ug pagkamakanunayon nga nagpasidungog sa ilang Manunubos. Bisan pa sa mga kampanya batok kanila, ug sa bangis nga pagpangihaw kanila, nagpadayon sila sa pagpadala sa ilang mga misyonero aron sa pagtagtag sa bilihon nga kamatuuran. Gipangita sila hangtod sa kamatayon; apan ang ilang dugo maoy nagbisibis sa binhi nga gipugas, ug wala kini mapakyas sa pagpamunga. Sa ingon nga paagi ang mga Waldenses nagsaksi alang sa Dios pipila ka mga siglo sa wala pa matawo si Luther. Nakatag sa daghan nga kayutaan, ilang gitanum ang mga binhi sa Repormasyon nga nagsugod sa panahon ni Wycliffe, mitubo sa gidak-on ug kaladmon sa kaadlawan ni Luther, ug kini pagadad-on hangtod sa pagtak-up sa panahon niadtong andam usab sa pagantos sa tanang butang alang “sa pulong sa Dios ug sa pagpanghimatuod mahitungod kang Jesus.” Pinadayag 1:9.

5 - John Wycliffe

Sa wala pa ang Repormasyon, adunay mga panahon nga pipila ra ang mga kopya sa Biblia; apan wala pasagdi sa Dios nga ang Iyang pulong malaglag sa hingpit. Dili matago sa hangtod ang mga kamatuuran niini. Dali ra Niyang tang-tangon ang mga kadina sa mga pulong sa kinabuhi maingon nga Iyang maabli ang mga pultahan sa bilangoan ug matangtang ang kandado sa mga ganghaan aron pagawson ang Iyang mga alagad. Sa nagkalainlain nga mga nasod sa Europe gipalihok sa Espiritu sa Dios ang mga tawo sa pagpangita sa kamatuuran ingon sa tinago nga mga bahandi. Minandoan sa Dios padulong sa Balaang Kasulatan, ilang giton-an ang balaan nga mga panid uban sa mainiton nga kasibot. Andam sila sa pagdawat sa kahayag, bisan unsa pa may dangatan sa ilang kaugalingon. Bisan og wala nila makita ang mga butang sa tuman nga ka tin-aw, nakasabut sila sa daghan nga kamatuuran nga nalubong sa dugay na nga panahon. Ingon nga mga mensahero nga pinadala sa Langit, nanglakaw sila nga gipangtangtang ang mga kadina sa kasaypanan ug patootoo, ug nagtawag niadtong naulipon sa dugay nang panahon, aron motindog ug makigbisog alang sa ilang kagawasan.

Gawas sa mga Waldenses, nasirhan sulud sa katuigan ang pulong sa Dios diha sa mga pinulongan nga masabtan sa mga maalamon lamang; apan miabut ang panahon nga ang Kasulatan pagahubaron ug igahatag ngadto sa katawhan sa nagkandaiya nga mga dapit diha sa kaugalingon nilang pinulongan. Ang kalibutan nakalatas na sa iya nga tungang gabii. Naganam na og kahanaw ang mga takna sa kangitngit, ug sa daghan nga mga dapit mitumaw ang mga ilhanan sa umalabot nga kadlawon.

[49] Sa ikakatorse nga siglo misubang didto sa England ang “bitoon sa kabuntagon sa Repormasyon.” Si John Wycliffe mao ang tigmantala sa reporma, dili alang sa England lamang, kundili alang sa tibuuk Cristianismo. Ang labing dako nga protesta batok sa Roma nga gitugot aron iyang isulti, dili gayud mapahilum. Gibuksan niini

nga protesta ang pagpakigbisog nga misangpot sa pagpahigawas sa mga tawo, mga iglesya, ug kanasuran.

Naangkon ni Wycliffe ang buhong nga kinaadman, ug alang kaniya ang kahadlok sa Ginoong maoy sinugdan sa kaalam. Nabantog siya sa kolehiyo sa iyang pagkadiosnon maingon man sa iyang mga hiyas ug pagkamaalam. Sa iyang kauhaw alang sa kahibalo naningkamot siya aron mahinasa sa matag sanga sa edukasyon. Nae-dukar siya sa pilosopiya, sa mga balaodnon sa simbahan, ug sa balaod sibil, ilabina sa balaod sa iyang kaugalingong nasod. Sa mga butang nga iyang nahimo, makita gayud ang bili sa sayo niyang pagbansay. Ang bug-os nga pagkahinasa sa tinumotumo nga pilosopiya sa iyang panahon nakatabang kaniya sa pagbutyag sa mga kasaypanan niini; ug pinaagi sa iyang pagtoon sa balaod sa nasod ug sa simbahan naandam siya sa dako nga pagpakigbisog alang sa sibil ug rilihiyoso nga kagawasan. Samtang iyang magamit ang mga hinagiban nga gikan sa pulong sa Dios, iyang nabatnan ang utuknon nga pagbansay sa mga tulunghaan, ug iyang nasabtan ang mga pamaagi sa mga magtutudlo sa tulunghaan. Gitahod siya sa mga higala ug mga kaatbang tungud sa kalantip sa iyang kaisipan ug sa kasangkad sa iyang kahibalo. Ang iyang mga sumusunod nalipay sa pagtan-aw nga ang ilang kamyon nag-una sa tanang mga manggialamon sa nasod; ug ang mga kaaway nasanta gikan sa pagkasuko batok sa hinungdan sa reporma pinaagi sa pagbutyag sa pagkawalay alamag o kahuyang sa nagalaban niini.

Samtang didto pa sa kolehiyo si Wycliffe, nagsugod siya sa pagtoon sa Kasulatan. Niadtong mga panahona, nga ang Biblia mabasa lang sa karaan nga mga pinulongan, ang mga makinaadmanon natultulan ngadto sa tuburan sa kamatuuran, nga sirado alang sa mga tawo nga walay edukasyon. Busa naandam nang daan ang dalan alang sa umalabot nga buluhaton ni Wycliffe ingon nga usa ka Repormador. Giton-an sa maalamon nga mga tawo ang pulong sa Dios ug nakakaplag sa dakung kamatuuran sa Iyang libre nga grasya nga gipadayag dinhi. Sa ilang mga pagpanudlo ilang gipakaylap ang kahibalo niini nga kamatuuran, gigiyahan ang uban sa pagduul ngadto sa buhi nga mga pulong.

Sa diha nga nadani ang pagtagad ni Wycliffe ngadto sa Kasulatan, iya kining gisusi uban sa sama nga pagkamakugihon nga nakapahanas kaniya sa mga suheto sa mga tulunghaan. Gikan dinhi

iya nga gibati ang dako nga kakulangon, nga dili matagbaw sa iyang mga pagtoon sa tulunggaan ni sa pagtolon-an sa simbahan. Diha sa pulong sa Dios iyang nakaplagan ang iyang gipangita kanhi sa kawang. Dinhi iyang nakita ang plano sa kaluwasan ug si Cristo nga gipaila ingon nga mao ang bugtong nga manlalaban sa tawo. Iyang gitugyan ang iyang kaugalingon ngadto sa pagalagad kang Cristo ug nakahukum sa pagmatala sa mga kamatuuran nga iyang nakaplagan.

Sama sa uban nga mga Repormador, wala makita ni Wycliffe, sa pagsugod sa iyang buluhaton, kon hain kini magadala kaniya. Wala siya magpakita sa tinuyo nga pagsupak sa Roma. Apan ang pagkamaunungon ngadto sa kamatuuran nagbutang gayud kaniya diha sa kasungian batok sa kabakakan. Sa naglabi ka tin-aw ang iyang pagsabut sa mga kasaypanan sa papado, labi pa gayud siyang nagmakugihon sa pagtudlo sa pagtolon-an sa Biblia. Iyang nakita nga gisalikway sa Roma ang pulong sa Dios tungud sa tawhanon nga tradisyon; sa walay kukahadlok iyang gisudyaan ang kaparian sa pagwagtang sa Kasulatan, ug nagmando nga ang Biblia ipahiuli ngadto sa katawhan ug nga ang awtoridad niini palig-onon pag-usab diha sa iglesya. Usa siya ka hanas ug makugihon nga magtutudlo ug usa ka banggiitan nga magwawali, ug ang iya nga kinabuhi sa matag adlaw maoy usa ka paghulagway sa mga kamatuuran nga iya nga giwali. Nadaog niya ang pagtamud ug pagsalig sa katawhan tungud sa iyang kahibalo sa Kasulatan, sa kusog sa iya nga pangatarungan, sa kaputli sa iya nga kinabuhi, ug sa dili matarog niya nga kaisog ug kadungganan. Daghan sa katawhan ang wala na matagbaw sa ila nga tinoohan kanhi sa diha nga ila nga nakita ang kasal-anan nga nagpasulabi sulud sa Iglesya Romana, ug ilang gidayeg uban sa

[50] dayag nga kalipay ang mga kamatuuran nga gipadayag ni Wycliffe; apan napuno sa kasuko ang mga pangulo sa papado sa diha nga ilang nakita nga naganam ka dako ang dungog ug kabuyohan niini nga Repormador kay sa ilang kaugalingon.

Si Wycliffe usa ka maigmat nga tigpaila sa kasaypanan, ug siya walay kukahadlok sa pag-ataki sa daghan nga mga pangabuso nga gitugot sa kagamhanan sa Roma. Samtang nagalagad ingon nga *chaplain* sa hari, mibarog siya nga maisugon batok sa pagbayad og salapi nga dawaton sa papa gikan sa hari sa England, ug nagpakita nga ang pagpangilabot sa papa sa kagamhanan sa nasod nahisupak sa rason ug sa pagpadayag sa kasulatan. Ang mga kamandoan

sa papa nakapaukay og dako nga kasuko, ug ang mga pagtolonan ni Wycliffe nakainpluwensya sa mga pangulo sa nasod. Ang hari ug mga halangdon nagkahiusa sa pagsalikway sa pagpangsakup sa papa sa kalibutanon nga kagamhanan ug sa pagdumili sa pagbayad og salapi. Busa nahitabo ang malampuson nga paghapak batok sa paggahum sa papa didto sa England.

Lain pa nga pagkadaotan nga dugay ug mainiton nga gibugno sa Repormador mao ang pag-ugmad sa mga han-ay sa tigpalimus nga mga pari. Mikatap kining mga paria sa England nga nahimo nga dangan ibabaw sa kabantog ug kauswagan sa nasod. Ang industriya, edukasyon, moralidad, kining tanan mibatyang sa makalawos nga inpluwensya. Ang tapulan ug mapangayoon nga kinabuhi sa mga monghe wala lamang magpahubas sa panginabuhì sa katawhan, kundili nagtamay kini sa kadungganan sa pagpanarbaho. Nalugda ug nahugawan ang mga batan-on. Pinaagi sa kabuyohan sa mga pari daghan ang misulud sa monasteryo ug nahimo nga mga monghe, ug dili lamang nga wala kini tuguti sa ilang mga ginikanan, kundili misulud sila nga walay kalibutan ug supak kini sa ilang kagustohan. Ang usa sa unang mga magtutukod sa Iglesia Romana, nga nag-awhag nga kinahanglan nga mas palabihon ang kinabuhi sa monasteryo kay sa paghigugma sa ginikanan ug katungdanan, nagpahayag: “Bisan pa og ang imong amahan mohigda atubangan sa imong pultahan nga mohilak ug magbakho, ug ang imong inahan magpakita sa lawas nga nagkugos kanimo ug sa mga dughan nga nagpasuso kanimo, siguroha nga imo silang tamakan, ug padayunon mo ang paglakaw paingon kang Cristo.” Pinaagi niining “mang-tas nga pagkawalay kalooy,” sumala sa gihulagway ni Luther sa ulahi, “nga naglabi pa ang kinaiya sa lobo ug sa malupigon kay sa Cristohanon ug sa tawo,” nga migahi ang kasingkasing sa mga kabataan batok sa ilang mga ginikanan.—Barnas Sears, *THE LIFE OF LUTHER*, mga pahina 70, 69. Sa ingon niini nga paagi nga ang mga pangulo sa papado, sama sa mga Pariseo sa karaan, naghimo nga kawang sa kasugoan sa Dios pinaagi sa ilang tradisyon. Busa nahimo nga awaaw ang mga puluy-anan ug ang mga ginikanan nahikawan sa pakiguban sa ilang mga anak.

Bisan ang mga estudyante sa mga unibersidad nalimbungan sa mini nga pagpaila sa mga monghe ug nalingla sa pagkuyog sa ilang kapunungan. Daghan sa ulahi ang nagbasol niini nga lakang, sa

pagkakita nga ilang gisakit ang kaugalingon nilang kinabuhi ug gihatagan og kasub-anan ang ilang mga ginikanan; apan sa diha nga naipit na sila sa lit-ag, malisud na alang kanila ang pagbaton sa ilang kagawasan. Daghan sa mga ginikanan, nga nahadlok sa kabuyohan sa mga monghe, ang nagdumili sa pagpadala sa ilang mga anak ngadto sa mga unibersidad. Dihay dako nga pagkunhod sa gidaghanon sa mga estudyante sa dagko nga mga sentro sa pagtoon. Ang mga tulunghaan naglisud, ug nagpasulabi ang pagkawalay alamag.

[51] Ang papa naghatag og gahum ngadto sa mga monghe sa pagdawat og mga pangumpisal ug sa paghatag og pasaylo. Nahimo kining usa ka tuburan sa hilabihan nga pagkadaotan. Uban sa ilang tinguha nga makapanapi, dali kaayong pasayloon sa mga pari ang tanan nga matang sa kriminal nga modangup kanila, ug ingon nga sangputanan, dali kaayo nga mikaylap ang labing ngil-ad nga mga bisyo. Napasagdan nga magantos ang masakiton ug ang kabus, samtang ang mga gasa nga unta makatabang sa ilang mga kakulangan nahiadto sa mga monghe, nga uban sa mga paghulga nangayo og mga limus sa katawhan, nga nagsaway sa pagkadili diosnon niadtong dili mohatag sa ilang mga gasa. Bisan og nagangkon nga sila kabus, ang bahandi sa mga pari kanunay nga nagtubo, ug ang matahum nilang mga gambalay ug mapatuyangon nga mga lamisa maoy nagpaila sa naguswag nga kakabus sa nasod. Ug samtang nagpahimulus diha sa pagpatuyang ug kalingawan, ilang gipadala alang sa ilang dapit ang mga tawo nga walay alamag, nga igo lamang makaasoy og mga kahibulungan nga mga istorya, mga tinumotumo nga mga sugilanon, ug mga pasyaw aron sa paglingaw sa katawhan ug sa paghimo kanila nga labi pa gayung tulontohon sa mga monghe. Apan bisan pa niini ang mga pari nagpadayon sa pagpangulo sa matootohon nga panon sa katawhan ug nagpatoo kanila nga ang tanan nga rilihiyoso nga katungdanan nasakup sa pag-ila sa pagkalabing taas sa papa, pagsimba sa mga santos, ug paghatag og mga gasa ngadto sa mga monghe, ug igo na kini aron makabaton silag dapit sa langit.

Ang maalamon ug rilihiyoso nga mga tawo naningkamot sa kawang aron sa pagreporma niining mga hut-ong sa monasteryo; apan giataki ni Wycliffe, nga may labing tin-aw nga panglantaw, ang gamut sa pagkadaotan, nagpamatuud nga mini ang mao nga

sistema ug nga kinahanglan kini nga wagtangon. Mitumaw ang mga paghuluhisgot ug mga pangutana. Samtang gilibot sa mga monghe ang nasod, nga namaligya sa pasaylo sa papa, daghan ang nagduda kon posibli ba gayud ang pagbayad sa sa sala pinaagi sa salapi, ug nangutana sila kon kinahanglan ba silang mangayog pasaylo gikan sa Dios inay nga gikan sa papa sa Roma. (Tan-awa ang nota sa *Appendix* alang sa pahina 37) Daghan ang nahikugang sa pagpangilad sa mga pari, kansang kahakog daw walay katagbawan. “Ang mga monghe ug mga pari sa Roma,” matod nila, “nagkutkut kanamo sama sa usa ka kanser. Kinahanglan nga ipahigawas kami sa Dios, o mangalaglag ang katawhan.”—D’Aubigné, b. 17, ch. 7. Aron matabunan ang ilang kahakog, giangkong niining nagpalimus nga mga monghe nga nagsunud sila sa sumbanan sa Manluluwas, nagpamatuud nga si Jesus ug ang Iyang mga tinun-an gisustintohan pinaagi sa kalooy sa katawhan. Kini nga pagangkong misangpot ngadto sa kadaot sa ilang katuyoan, kay naghatud kini sa daghan sa pagsusi sa Biblia aron magtoon sa kamatuuran—usa ka sangputanan nga wala magustohi sa Roma. Gimandoan ang mga hunahuna sa katawhan ngadto sa Tuburan sa kamatuuran, nga maoy iyang tumong nga tagoan.

Nagsugod si Wycliffe sa pagsulat ug pagpatik og mga tratados batok sa mga pari, nga wala kaayo magtinguha sa pagpakigbingkil kanila ingon sa pagtawag sa pagtagad sa katawhan ngadto sa mga pagtolon-an sa Biblia ug sa Mag-uugmad niini. Iyang gipahayag nga ang gahum sa pagpasaylo o sa pagtaktak sa pagkasinakup sa iglesya gibatonan sa papa nga dili molabaw ka dako kay sa gahum sa kaparian, ug nga walay tawo nga mataktak sa tinud-anay gayud gawas kon siya mismo naghagit sa paghukom sa Dios. Wala nay laing masangputon nga paagi nga iyang mahimo sa paglumpag sa higanti nga tinukod sa espirituhanon ug kalibutanon nga pagbulut-an nga gipabarog sa papa ug nga niini ang mga kalag ug mga lawas sa minilyon nangabihag.

Gitawag na usab si Wycliffe aron sa pagpanalipod sa mga katungud sa hari sa England batok sa mga pagpanghilabut sa Roma; ug gitudlo ingon nga usa ka embahador sa hari, gigasto niya ang duha ka tuig didto sa Netherlands, sa pagpakigsabot sa mga komisyonado sa papa. Dinhi iyang nahinabi ang mga pangulo sa simbahan nga gikan sa France, Italy, ug Spain, ug nakahigayon siya sa pagtan-aw

sa mga larawan sa likod ug nasayod sa daghan nga mga butang nga magapabilin unta nga tinago alang kaniya didto sa England. Daghan siyag nakat-onan nga mao unyay maghatag og bintaha sa ulahi niyang mga pangabudlay. Niining mga sinugo nga gikan sa sawang sa papa iyang nabasa ang matuud nga kinaiya ug mga tumong sa kagamhanan sa simbahan. Mibalik siya sa England aron sublion ang kanhi niyang mga pagtolon-an nga labaw pa ka dayag ug uban sa mas dako nga kakugi, nagpamatuud nga ang pangibog, garbo, ug paglimbong maoy mga dyosdyos sa Roma.

[52] Sa usa sa iyang mga tratados siya miingon, bahin sa papa ug sa iyang mga kubrador: “Ilang gipanguha gikan sa atong yuta ang panginabuhian sa mga kabus, ug linibo matag tuig, ang salapi sa hari, alang sa mga sakramento ug espirituhanong mga butang, nga usa ka gitunglo ingon nga supak sa pagpamaligya og mga panalangin, ug nagmando sa tanang Cristohanon sa pagpabilin sa iyang mini nga pagtolon-an. Ug sa pagkatinuud bisan ang atong hutong adunay dakung pundok sa bulawan, ug walay laing tawo sukad nga nakakuha gikan niini kundili kining mapahitas-on ug kalibutanon nga kubrador sa pari, sa paglabay sa panahon kini nga bungdo kinahanglan gastohon; kay kanunay siyang nagakuha og salapi gikan sa atong yuta, ug walay laing gipadala pag-usab kundili ang tunglo sa Dios alang sa iyang pagpamaligya og pasaylo.”—John Lewis, *HISTORY OF THE LIFE AND SUFFERINGS OF J. WICUFF*, pahina 37. (Tan-awa ang *Appendix*.)

Wala madugay tapos sa iyang pagbalik sa England, nadawat ni Wycliffe gikan sa hari ang iyang pagkatudlo ngadto sa kombento sa Lutterworth. Usa kini ka kasigurohan nga ang hari wala masuko sa dayag niyang pagpanulti. Nakita ang inpluwensya ni Wycliffe diha sa aksyon sa korte sa hari, ug usab diha sa paghulma sa tinoohan sa nasod.

Gilabay dayon batok kaniya ang mga dalogdog sa papado. Tulo ka mga kamandoan ang gipadala ngadto sa England—ngadto sa unibersidad, sa hari, ug sa mga pangulo sa simbahan—ang tanan nagmando sa dinalian nga pamaagi sa pagpahilum sa magtutudlo sa erehiya. (Augustus Neander, *GENERAL HISTORY OF THE CHRISTIAN RELIGION AND CHURCH, period 6, sec. 2, pt. 1, par. 8*. Tan-awa usab ang *Appendix*.) Sa wala pa moabut ang mga kamandoan, gipatawag sa mga obispo, diha sa ilang kainiton, si

Wycliffe aron siya bistahon sa ilang atubangan. Apan duha sa labing gamhanan nga mga prinsiphe sa gingharian ang miuban kaniya ngadto sa hukmanan; ug ang katawhan, nga naglibot sa mao nga gambalay ug kalit nga nanulud, nakahulga pag-ayo sa mga maghuhukum ug ang pagbista niadtong panahona gihunong, ug gipalakaw siya uban sa pakigdait. Sa ulahi, si Edward III, nga sa iyang pagkatigulang buut danihon sa mga pari aron mahimo nga kabatok sa Repormador, namatay, ug ang kanhi tigpanalipod ni Wycliffe nahimo nga dako nga pangulo sa gingharian.

Apan ang pag-abut sa mga sulat sa papado nagmando sa tibuuk England sa pagdakup ug pagbilanggo sa erehes. Kini nga mga paagi sa laktod nagtudlo ngadto sa sunogan. Daw dayag nga si Wycliffe mahulog ingon nga biktima ngadto sa pagpanimalus sa Roma. Apan Siya nga nagpamatuud sa karaan, “Ayaw kahadlok:... ako mao ang imong kalasag” (Genesis 15:1), mituy-od na usab sa Iyang kamut aron sa pagpanalipod sa Iyang alagad. Miabut ang kamatayon, dili ngadto sa Repormador, kundili ngadto sa papa nga nagmando sa iyang kalaglagan. Namatay si Gregory XI, ug ang mga pangulo sa simbahan nga nagkatigum aron sa pagbista kang Wycliffe, nagkatibulaag.

Ang pagmando sa Dios nagagahum gihapon sa mga hitabo aron sa paghatag og kahigayunan sa pagtubo sa Repormasyon. Ang kamatayon ni Gregory gisundan sa pagpili sa duha ka magkaatbang nga mga papa. Duha ka nagsumpaki nga mga gahum, ang matag usa nagangkon nga dili masayup, karon nagangkon og pagtuman. (Tanawa ang nota sa *Appendix* alang sa pahina 32 ug 52) Ang matag usa nanawag sa mga sumusunod sa pagtabang kaniya sa pagpakiggubat sa usa, namugus sa iyang kamandoan pinaagi sa makalilisang nga mga tunglo batok sa iyang mga kaaway, ug pinaagi sa mga saad sa mga ganti didto sa langit ngadto sa iyang mga dumadapig. Kini nga hitabo nakapahuyang pag-ayo sa gahum sa papado. Anaa sa magkaatbang nga mga pundok ang tanan nga ilang mahimo aron atakihon ang usag usa, ug si Wycliffe nakahigayon sa pagpahulay. Nanglupad ang mga tunglo ug mga pangdaot gikan sa usa ka papa ngadto sa usa, ug ang mga baha sa dugo mibanaw aron sa paglaban sa nagkasungi nilang mga pagangkon. Milunup sa simbahan ang mga krimen ug pagpakaulaw. Samtang ang Repormador, diha sa kahilum sa iyang pagpahulay didto sa iyang parokya sa Lut-ter-

worth, naningkamot nga makugihon sa pagtudlo sa katawhan gikan sa nanagaway nga mga papa ngadto kang Jesus, ang Prinsipe sa Pakigdait.

[53] Ang pagkabahinbahin, uban sa kagubot ug kahugawan nga maoy gisangputan niini, nagandam sa dalan alang sa Repor-masyon pinaagi sa pagpakita sa katawhan kon unsa gayud ang papado. Sa tratados nga iyang gipatik, *BAHIN SA PAGKABAHINBAHIN SA MGA PAPA*, gitawag ni Wycliffe ang katawhan sa pag-ila kon kinsa niining duha ka mga pari ang wala magsulti sa kamatuuran sa paghinukmanay sa usag usa ingon nga anticristo. “Ang Dios,” matod pa niya, “dili na motugot sa yawa nga maghari diha sa usa lang ka pari, kundili...nagbahin sa duruha, aron ang katawhan, diha sa ngalan ni Cristo, dali rang makadaog batok kanilang duruha.”—R. Vaughan, *LIFE AND OPINIONS OF JOHN DE WYCLIFFE*, p. 2, p. 6.

Si Wycliffe, sama sa iyang Agalon, nagwali sa ebanghelyo ngadto sa mga kabus. Wala matagbaw sa pagpasidlak sa kahayag sa ilang kabus nga mga puluy-anan diha sa iyang parokya sa Lutterworth, iyang gitinguha nga mokaylap kini ngadto sa tibuuk England. Aron sa paghimo niini, iyang giorganisar ang usa ka pundok sa mga magwawali, yano, ug makugihon nga mga tawo, nga nahigugma sa kamatuuran ug walay lain nga handum kundili ang pagpalapad niini. Kining mga tawhana nanglakaw bisan asa, nagpanudlo bisan pa sa mga baligyaanan, sa kadalanan sa dagko nga mga dakbayan, ug sa mga agianan sa kalungsoran. Ilang gipangita ang mga tigulang, mga masakiton, ug ang mga kabus, ug nagabli ngadto kanila sa maayo nga mga balita sa grasya sa Dios.

Ingon nga propesor sa teyolohiya sa Oxford, giwali ni Wycliffe ang pulong sa Dios sa dagko nga mga lawak sa unibersidad. Matinumanon kaayo nga iyang gipahayag ang kamatuuran ngadto sa mga estudyante sa iyang klase, mao nga iyang nadawat ang titulo nga “doktor sa ebanghelyo.” Apan ang labing dako nga buluhaton sa iyang kinabuhi mao ang paghubad sa Kasulatan ngadto sa pinulongan nga English. Sa iyang sinulat, *ON THE TRUTH AND MEANING OF THE SCRIPTURE*, iyang gipahayag ang iyang tumong sa paghubad sa Biblia, aron nga ang matag tawo sa England makabasa, diha sa pinulongan nga iyang natawhan, sa kahibulungan nga mga buhat sa Dios.

Apan kalit lang napahunong ang iyang pagbuhat. Bisan og wala pa siya mag-edad og 60, ang walay hunong nga pagtrabaho, pagtoon, ug ang panghasi sa iyang mga kaaway, nakapaluya sa iyang kusog ug dali ra siya natigulang. Giataki siya sa usa ka delikado nga balatian. Ang balita nakalipay pag-ayo sa kaparian. Karon nagtoo sila nga maghinulsul na gayud siya sa kadaotan nga iyang nabuhat sa simbahan, ug midali sila pag-adto sa iyang lawak aron mamati sa iyang pagkompisal. Mga representante gikan sa upat ka rilihiyoso nga orden, uban sa upat ka mga opisyaes sa kagamhanan, naglibot sa tawo nga gitooan nga himalasyon. “Adunay kamatayon diha sa imong mga ngabil,” matod nila; “matandog ka sa imong mga sayup, ug bakwia dinhi sa among atubangan ang tanan nga imong nasulti nga nakasamad kanamo.” Naminaw ang Repormador diha sa kahilum; ug iyang gisugo ang iyang bantay sa pagpabangon kaniya sa iyang higdaanan, ug nagtutok kanila pag-ayo nga nagtindog ug naghulat sa pagbawi sa iyang gipanudlo, miingon siya, sa kusganon ug dako nga paningog nga sa kanunay kanhi nakapakurog kanila: “Dili ako mamatay, kundili mabuhi; ug magpamatuud pagusab sa daotan nga mga buhat sa kaparian.”—D’Aubigné, *b. 17, ch. 7*. Nahikurat ug nahilum, dali nga migawas ang mga monghe sa iyang lawak.

Natuman ang mga pulong ni Wycliffe. Nagkinabuhi siya aron ibutang diha sa mga kamut sa iyang mga tagilungsod ang labing gamhanan sa tanang mga hinagiban batok sa Roma—paghatag kanila sa Biblia, ang natudlo nga ahensya sa Langit sa pagpahigawas, pagbanwag, ug pagmensahe sa katawhan. Dihay daghan ug dagko nga labangonon nga mga babag sa paghimo niini nga buluhaton. Gibugatan si Wycliffe sa mga balatian; nasayod siya nga pipila na lamang ka tuig ang nahabilin alang sa iyang pagbuhat; iyang nakita ang pagsupak nga kinahanglan niyang sagubangon; apan sa nadasig pinaagi sa mga saad sa pulong sa Dios, nagpadayon siya nga wala malisang. Diha sa kahupnganan sa mga gahum sa iyang kalantip, puno sa kasinatian, natipigan siya ug naandam pinaagi sa pinasahi nga pagpaigo sa Dios alang niini, ang labing dako sa iyang mga nabuhat. Samtang napuno sa kaguliyang ang bug-os nga Cristianismo, ang Repormador nga atua sa iyang kombento sa Lutterworth, nga wala magpakabana sa unus nga miulbo sa gawas, nagbansay sa kaugalingon diha sa tahas nga iyang gipili.

Sa katapusan nahuman ang buluhaton— ang labing unang English nga hinubad sa Biblia nga sukad mahimo. Nabuksan ang pulong sa Dios alang sa England. Wala na karon malisang ang Repormador sa bilangoan o sa bitayan. Iya nang napahiluna sa mga kamut sa katawhang English ang usa ka kahayag nga dili na gayud mapalong. Sa paghatag sa Biblia ngadto sa iyang mga taginasod, labi pang daghan ang iyang nahimo sa pagbugto sa mga posas sa pagkawalay alamag ug bisyo, labi pang daghan sa pagpahigawas ug pagpataas sa iyang nasod, kay sa sukad nahimo sa labing masidlakon nga mga kadaugan diha sa mga panggubatan.

Wala pa maila ang mga paagi sa pagpatik, pinaagi lamang kini sa mahinay ug makapakapoy nga trabaho nga mahimo nga padaghanon ang mga kopya sa Biblia. Dako kaayo ang kasibot sa pagbaton og Biblia, nga daghan ang miapil sa buhat sa pagkopya niini, apan diha gayud sa kalisud nga ang mga nagkopya makasangkap sa gikinahanglan. Ang pipila sa arangan nga mga mopalitay naghandum sa tibuuk nga Biblia. Ang uban mipalit lamang og tipik niini. Kasagaran, nag-usa ang daghang mga panimalay aron mopalit og usa ka kopya. Niini nga paagi nahiabut ang mga Biblia ni Wycliffe sa mga panimalay sa katawhan.

Ang pangaliya ngadto sa tanlag sa katawhan maoy nagpukaw kanila gikan sa mauyonon nga pagtugyan ngadto sa mga pagtolon-an sa papa. Gitudlo karon ni Wycliffe ang linain nga mga doktrina sa Protestantismo—ang kaluwasan pinaagi sa pagtoo diha kang Cristo, ug ang naginusara nga pagkadili masayup sa Kasulatan. Ang mga magwawali nga iyang gipadala maoy nagkatagkatag sa Biblia, uban sa mga sinulat sa Repormador, ug uban sa kalampusan nga ang bag-ong pagtoo gidawat sa halos katunga sa katawhan sa England.

Ang pagbutho sa Kasulatan nakapalisang sa kagamhanan sa simbahan. Kinahanglan na nila karong atubangon ang ahensya nga labi pa ka gamhanan kang Wycliffe—usa ka ahensya nga batok niini diyutay lamang ang mahimo sa ilang mga hinagiban. Walay balaod niining panahona sa England nga nagsanta sa Biblia, kay wala pa kini sukad mamantala diha sa pinulongan sa katawhan. Ang ingon nga mga balaod sa ulahi na gipatuman ug gipangusgan pagpatuman. Sa laing bahin, bisan pa sa paningkamot sa mga pari, dihay kahigayunan sa usa ka diyutay nga panahon ang pagpakatap sa pulong sa Dios.

Gilaraw na usab sa mga punoan sa papa ang pagpahilum sa tingog sa Repormador. Atubangan sa tulo ka mga hukmanan sunudsunud siya nga gipatawag aron bistahon, apan sa kakawangan lamang. Una sa tanan gipahayag sa usa ka katiguman sa mga obispo nga erehes ang iyang mga sinulat, ug sa nadaog ang pagdapig sa batan-on nga hari nga si Richard II, ilang nabatnan ang balaodnon sa hari nga nagbanlod ngadto sa bilanggoan sa tanan nga maghuput sa gisaway nga mga doktrina.

Mihangyo si Wycliffe gikan sa katiguman ngadto sa Parlamento; walay kukalisang niyang gisumbong sa hukmanan ang kagamhanan sa simbahan atubangan sa konsilyo sa nasod ug nagmando og pagreporma sa hilabihan ka daghan nga mga abuso nga gitugutan sa simbahan. Uban sa madanihon nga gahum iyang gihulagway ang pagpangagaw ug mga pagpangurakot sa papadong kaulohan. Naglibog ang iyang mga kaaway. Napugus ang mga higala ug mga dumadapig ni Wycliffe sa pag-uyon, ug masaligon gayud nga gipaabut nga ang mismo Repormador, sa iyang pagkatigulang, nga nag-inusara ug walay higala, moyukbo ngadto sa hiniusang awtoridad sa nasod ug sa simbahan. Apan inay niini nakita sa papado nga sila nabuntog. Ang Parlamento, nga napukaw sa nagakutaw nga mga panawagan ni Wycliffe, mibawi sa nagagukod nga balaod, ug may kagawasan na usab ang Repormador.

Gibista siya sa ikatulo nga higayon, ug karon atubangan sa pinakataas nga hukmanan sa simbahan sa gingharian. Dinhi walay ipakitang kalooy alang sa erehiya. Dinhi ang Roma magmadaugon sa katapusan, ug maundang ang buhat sa Repormador. Mao kini ang gitooan sa papado. Kung molampos lang sila sa ilang katuyoan, mapugus gayud si Wycliffe sa pagbakwi sa iyang doktrina, o mobiya sa hukmanan aron lang patyon pinaagi sa pagsunog.

[55]

Apan wala mibakwi si Wycliffe; wala siya magpakaaron-ingnon. Walay kahadlok niyang gikuptan ang iyang mga pagtolonan ug nagwakli sa mga sumbong sa mga nagagukod kaniya. Wala na magtan-aw sa iyang kaugalingon, sa iyang katungdanan, sa mao nga okasyon, iyang gipatawag ang iyang mga tigpaminaw atubangan sa hukmanan, ug gitimbang ang ilang hiwi nga mga pangatarungan ug mga panglimbong diha sa timbangan sa walay katapusan nga kamatuuran. Nabati ang gahum sa Balaang Espiritu sa lawak sa konsilyo. Ang dili kabalibaran nga gahum sa Dios nagpaibabaw sa

mga tigpaminaw. Daw nawad-an sila og kagahum aron makabiya sa lawak. Ingon sa mga pana nga gikan sa udyongan sa Ginoo, mitugsok sa ilang mga kasingkasing ang mga pulong sa Repormador. Ang eheriya nga pasangil, nga ilang gidala batok kaniya, iyang gisalibay pabalik ngadto kanila uban sa madanohon nga gahum. Ngano, nangutana siya, nga nakapangahas man sila sa pagpakuyanap sa ilang mga sayup? Tungud ug alang sa ganansya, aron inegosyo ang grasya sa Dios?

“Kang kinsa, sa inyong hunahuna,” miingon siya sa katapusan, “nga kamo nakigbisog? batok sa usa ka tawo nga tigulang nga anaa sa ngilit sa lubnganan? Dili! batok sa Kamatuuran—sa Kamatuuran nga mas kusgan pa kay kaninyo, ug magabuntog kaninyo.”—Wylie, b. 2, ch. 13. Sa gikasulti na kini, mipahawa siya gikan sa katiguman, ug walay usa sa iyang mga kaatbang nga nakapangahas sa pagpugong kaniya.

Hapit na matapos ang buluhaton ni Wycliffe; ang bandera sa kamatuuran nga dugay na niyang gipas-an sa dili madugay mahulog na gikan sa iyang kamut; apan sa makausa pa kinahanglan siyang magasaksi alang sa ebanghelyo. Kinahanglan imantala ang kamatuuran gikan mismo sa kota sa gingharian sa kasaypanan. Gipatawag si Wycliffe alang sa pagbista atubangan sa hukmanan sa papa didto sa Roma, nga kanunay nang nagpaagay sa dugo sa mga balaan. Wala malilong kaniya ang katalagman nga naghulga kaniya, motuman unta siya sa pagpatawag kon wala pa magbalda kaniya ang pagataki sa paralisis aron himoon niya ang pagpanaw. Apan bisan og dili na pagadunggon ang iyang tingog didto sa Roma, makasulti siya pinaagi sa sulat, ug kini gayud nga buhaton. Gikan sa iyang kombento nagsulat ang Repormador og usa ka sulat alang sa papa, nga samtang matinahuron diha sa tonada ug Cristohanon diha sa espiritu, maoy usa ka mahait nga pagbadlong sa pagpagawal ug pagkamahitas-on sa papadong kaulohan.

“Sa pagkatinuud nagakalipay ako,” matod niya, “nga buksan ug ipahayag ngadto sa matag tawo ang pagtoo nga akong gikuptan, ug labi na gayud ngadto sa obispo sa Roma: nga, sanglit akong giisip nga maalamon ug matuud, sa labing matuguton siya magapamatuud sa akong pagtoo, o kon kini may daghan man nga sayup, tul-iron kini.

“Una sa tanan, ako nagtoo nga ang ebanghelyo ni Cristo mao ang bug-os nga lawas sa kasugoan sa Dios.... Akong itugyan ug kuptan ang obispo sa Roma, sanglit ingon nga usa siya ka halili ni Cristo dinhi sa yuta, nga mahimong labing may tulubagon, kay sa tanang tawo, ngadto sa balaod sa ebanghelyo. Kay ang kabantog taliwala sa mga tinun-an wala maglakip og kalibutanon nga kadungganan o mga pasidungog, apan diha sa suud ug piho nga pagsunud kang Cristo diha sa Iyang kinabuhi ug pamtasan...si Cristo, sa panahon sa Iyang pagpanaw dinhi, usa ka labing kabus nga tawo, nga nagtamay ug nagsalikway sa tanang kalibutanong pagmando ug kadungganan....

“Walay matinumanon nga tawo nga angayang mosunud sa papa o kang bisan kinsa sa balaang mga tawo, apan diha sa mga bahin nga siya nakasunud ni Ginoong Jesu-Cristo; kay si Pedro ug mga anak ni Zebedeo, pinaagi sa pagpangandoy sa kalibutanong dungog, nga kasupak sa pagsunud sa mga lakang ni Cristo, napakyas, ug busa niadto nga mga sayup dili sila pagasundon....

“Kinahanglan itugyan sa papa ngadto sa kalibutanon nga kagamhanan ang tanan nga yutan-ong paghari ug pagdumala, ug ni-ana magmalampuson sa pagpalihok ug pagmaymay sa tibuuk niyang kaparian; kay kini gihimo ni Cristo, ug labi na sa Iyang mga apos- toles. Busa, kon ako nasayup sa bisan asa niining mga bahina, labing mapainubsanon akong magatugyan sa akong kaugalingon ngadto sa pagbadlong, bisan pa sa kamatayon, kon kinahanglanon man; ug kon akong mahimo ang maghago sumala sa akong kabubut-on o kaugalingon nakong tinguha, itugyan ko gayud ang akong kaugalin- gon atubangan sa obispo sa Roma; apan inay niini giduaw hinoon ako sa Ginoong, ug gitudloan ako sa pagsunud sa Dios inay sa tawo.”

[56]

Sa pagtapos siya miingon: “Magampo kita ngadto sa atong Dios, nga Iyang kutawon ang atong Papa nga si Urban VI, sa iyang pagsugod, nga siya uban sa iyang mga kaparian mosunud unta kang Ginoong Jesu-Cristo diha sa kinabuhi ug pamtasan; ug nga ila untang tudloan sa malampuson ang katawhan, ug nga sila sa ingon nga paagi, magasunud unta kanila nga matinumanon diha sa mao rang pagtolon-an.”—John Foxe, *ACTS AND MONUMENTS*, p. 3, pp. 49, 50.

Busa gipakita ni Wycliffe ang kaaghop ug pagkamapainubsanon ni Cristo ngadto sa papa ug sa iyang mga kardinal, nga nagpasun- dayag dili lamang ngadto kanila kundili ngadto sa tibuuk Cristian-

ismo sa kalainan tali kanila ug sa Agalon nga ilang giangkong nga ilang girepresentahan.

Gipaabot gayud ni Wycliffe nga ang iyang kinabuhi maoy mamahimong bili sa iyang pagkamatinud-anon. Naghiusa ang hari, ang papa, ug ang mga obispo aron ipatuman ang iyang pagkalaglag, ug daw tataw nga pipila na lang ka mga bulan, sa labing siguro mahatud gayud siya ngadto sa sunoganan. Apan wala matay-og ang iyang kaisog. “Nganong maglikay man kamo sa paghisgot bahin sa pagpangita sa purongpurong sa pagkamartir?” matod niya. “Iwali ang ebanghelyo ni Cristo ngadto sa mapahitas-on nga kaparian, ug dili ka gayud pakyason sa kamatayon. Unsa! Magkinabuhi ako ug magpakahilum?... Dili gayud! Tuguti nga mohagsa ang pagdagmal, kay hulaton ko ang iyang pag-abut.”—D’Augbiné, *b. 17, ch . 8*.

Apan ang pagpahiluna sa Dios nagpanalipod gihapon sa Iyang sulugoon. Ang tawo nga sa tibuuk niyang kinabuhi mibarog nga maisugon sa pagpanalipod sa kamatuuran, sa inadlaw-adlaw nga katalagman sa iyang kinabuhi, gikatakda nga dili mahulog ingon nga biktima sa pagdumut sa iyang mga kaaway. Wala tinguhaa ni Wycliffe ang pagpanalipod sa iyang kaugalingon, apan ang Ginoo mao ang iyang tigpanalipod; ug karon, sa dihang gibati sa iyang mga kaaway nga siguro ang ilang tukbunon, gikuha siya sa kamut sa Dios nga dili na nila maabut. Didto sa iyang simbahan sa Lutterworth, samtang iya nang ipahigayon ang pagkalawat, natumba siya nga giataki sa paralysis, ug sa hamubo nga panahon mitugyan sa iyang kinabuhi.

Gitudlo sa Dios si Wycliffe sa iyang buluhaton. Gibutang Niya ang pulong sa kamatuuran diha sa iyang baba, ug Iya siyang gipalibutan og mga magbalantay aron kini nga pulong makaabut ngadto sa katawhan. Gipanalipdan ang iyang kinabuhi, ug gipadugay ang iyang mga pangabudlay, hangtod nga gikapahiluna na ang patukuranan alang sa dako nga buhat sa Repormasyon.

Mitungha si Wycliffe gikan sa kahanap sa Katuigan sa Kangitngit. Walay usa nga nag-una kaniya kansang mga buhat maoy himoon nga sukaranan sa iyang pamaagi sa pagreporma. Gimatoto sama kang Juan Bautista aron himoon ang usa ka pinasahi nga tahas, siya mao ang tigmantala sa usa ka bag-o nga panahon. Apan diha sa pamaagi sa kamatuuran nga iyang gitanyag, dihay panaghiusa ug kabug-os nga dili matupngan sa mga Repormador nga nagsunud

kaniya, ug nga wala makab-ot sa uban, bisan sa paglabay sa usa ka gatus ka tuig. Pagkasangkad ug pagkalalum ang pagpahiluna sa patukuranan, pagkalig-on ug pagkatinuud ang dugukan, nga dili na kini kinahanglang usbon pa pagtukod niadtong nagsunud kaniya.

Ang dako nga kalihukan nga giunahan ni Wycliffe, nga mao ang magpahigawas sa tanlag ug sa kinaadman, ug magpahigawas sa tanang kanasuran nga dugay nang gigapos sa madaugong karowahi sa Roma, nagasukad sa Biblia. Ania dinhi ang tinubdan nianang suba sa panalangin, nga sama sa tubig sa kinabuhi, midagayday latas sa katuigan sukad pa sa ikakatorse ka siglo. Gidawat ni Wycliffe ang Balaang Kasulatan uban sa masaligon nga pagtoo ingon nga tinuga nga pagpadayag sa ka- bubut-on sa Dios, ingon nga usa ka paigo nga sumbanan sa pagtoo ug binuhatan. Siya natudloan sa pag-ila sa Simbahan sa Roma ingon nga mao ang diosnon, dili masayup nga awtoridad, ug sa pagdawat uban sa walay pagsukitsukit nga pagtahod sa natukod nga mga pagtolon-an ug mga kustombre sa usa ka libo ka katuigan; apan iyang gitalikdan kining tanan aron mamati sa balaan nga pulong sa Dios. Mao kini ang awtoridad nga iyang giawhag nga ilhon sa katawhan. Inay ang iglesya mao ang nagasulti pinaagi sa papa, iyang gipahayag nga ang bugtong matuud nga awtoridad mao ang tingog sa Dios nga nagsulti pinaagi sa Iyang pulong. Ug iyang gitudlo nga dili lang ang Biblia maoy usa ka hingpit nga pagpadayag sa kabubut-on sa Dios, kundili nga ang Balaang Espiritu mao ang bugtong maghuhubad niini, ug nga ang matag usa ka tawo, pinaagi sa pagtoon sa mga pagtolon-an niini, kinahanglan makakat-on sa iyang katungdanan. Busa iyang giliso ang mga hunahuna sa katawhan gikan sa papa ug sa Iglesya sa Roma ngadto sa pulong sa Dios.

[57]

Usa si Wycliffe sa labing bantugan sa mga Repormador. Diha sa kasangkad sa kinaadman, sa ka tin-aw sa panghunahuna, sa kalig-on sa pagpatunhay sa kamatuuran, ug diha sa kaisog sa pagpanalipod niini, natupngan siya sa pipila lamang nga nagsunud kaniya. Ang kaputli sa kinabuhi, walay pagkakapoy nga kakugi diha sa pagtoon ug pagpangabudlay, dili madunuton nga katarong, ug ang gugma ug pagkamatinumanon nga sama kang Cristo diha sa iyang pagministryo, maoy naghulagway sa una sa mga Repormador. Ug kini usab nga mga kinaiya bisan pa sa kangitngit sa kinaadman ug kahugaw sa moral sa panahon diin siya migula.

Ang kinaiya ni Wycliffe maoy usa ka pamatuud sa nagatudlo, nagausb nga gahum sa Balaang Kasulatan. Ang Biblia maoy naghimo kaniya kon unsa siya. Ang paningkamot sa pagkuput sa dagko nga mga kamatuuran sa pinadayag naghatag og kalab-as ug kalagsik ngadto sa tanan nga mga galamhan. Nagpalapad kini sa hunahuna, nagpahait sa kaisipan, ug nagpahinog sa salabutan. Ang pagtoon sa Biblia magapataas sa matag hunahuna, pagbati, ug tingusbawan nga dili mahimo sa uban nga pagtoon. Naghatag kini og pagkamakanunayon sa katuyoan, pailub, kaisog, kalig-on; naglunsay kini sa kinaiya ug nagbalaan sa kalag. Ang usa ka matinguhaon, matinahuron nga pagtoon sa Kasulatan, nga naghatud sa hunahuna sa estudyante diha sa laktod nga pakigtugbo sa walay kinutuban nga hunahuna, magahatag ngadto sa kalibutan og mga tawo nga may labing lig-on ug labing madasigon nga kinaadman, maingon man sa labing halangdon nga prinsipyo, kon itandi sa gisangputan sa labing may ikasarang nga pagbansay nga ikatanyag sa tawhanon nga pilosopiya. “Ang sinugdan sa imong mga pulong,” nag-ingon ang salmista, “nagahatag ug kahayag; nagahatag kini ug salabutan.” Salmo 119:130.

Ang mga doktrina nga gitudlo ni Wycliffe nagpadayon sa pagkaylap sulud sa usa ka panahon; ang iyang mga sumusunod, nga naila ingon nga mga Wycliffite ug Lollard, wala lamang miagi sa England, kundili mikuyanap ngadto sa ubang kayutaan, nga nagdala sa kahibalo sa ebanghelyo. Karon nga nawala na ang ilang pangulo, nagbuhat ang mga magwawali nga may labing dako nga kadasig kay sa kaniadto, ug ang panon sa katawhan midugok sa pagpamati sa ilang mga pagtolon-an. Ang uban sa mga halangdon, ug bisan pa ang asawa sa hari, naapil sa mga kinabig. Sa daghan nga mga dapit nakita ang kausaban diha sa pamatasan sa katawhan, ug ang mga simbolo sa dyosdyos sa Romanismo gipangtangtang gikan sa kaiglesyahan. Apan wala madugay ang walay kalooy nga unus sa pagpanglutos miulbo batok niadtong nangahas sa pagdawat sa Biblia ingon nga ilang giya. Ang mga magmamando sa England, nga nagtinguha sa pagpalig-on sa ilang gahum pinaagi sa pagsiguro sa suporta sa Roma, wala magpanuko sa pagpatay sa mga Repormador. Sa labing unang higayon sa kasaysayan sa England ang pagsunog gimando batok sa mga sumusunod sa ebanghelyo. Ang pagpakamartir gisundan sa pagpakamartir. Ang mga dumadapig sa kamatuuran,

nga gisulatan ug gisakit, makahimo lamang sa pagbubu sa ilang mga pagtuaw ngadto sa igdulungog ni Jehova sa mga Panon. Gigukod ingon nga mga kaaway sa iglesya ug mga traydor sa gingharian, nagpadayon sila sa pagwali sa mga dapit nga tinago, nga nangitag katagoan kutub sa ilang masarangan diha sa mapainubsanon nga mga puluy-anan sa mga kabus, ug sagad nanago bisan pa sulud sa mga langub ug gagmay nga mga lungib.

[58]

Bisan pa sa kapintas sa pagpanglutos, nagpadayon nga gilitok ang usa ka hilum, mainiton, madasigon, mapailubon nga protesta batok sa nagpatigbabaw nga kahugawan sa rilihiyoso nga pagtoo sulud sa kasiglohan. Nagbaton ang mga Cristohanon niana nga sayo nga panahon og usa lamang ka tipik nga kahibalo sa kamatuuran, apan nakakat-on sila sa paghigugma ug pagtuman sa pulong sa Dios, ug nagmapailubon sila sa pagantos tungud ug alang niini. Sama sa mga tinun-an sa kaadlawan sa mga apostoles, daghan ang misakripisyo sa kalibutanon nilang mga kabtangan alang sa kawsa ni Cristo. Kadtong gitugutan sa pagpuyo sa ilang mga puluy-anan malipayon nga nagpapuyo sa hininginlan nilang mga kaigsoonan, ug sa diha nga sila na usab ang gipalayas malipayon nilang gidawat ang palad sa hininginlan. Linibo, oo tinuud kini, nalisang sa kapungut sa ilang mga manlulutos, ang mipalit sa ilang kagawasan sa pagsakripisyo sa ilang pagtoo, ug nanggawas sa ilang mga bilanggoan, sinul-oban sa mga kupo sa pagbasol, aron imantala ang ilang pagbiya. Apan dili diyutay ang panon—ug uban kanila mao ang mga katawhan nga may halangdon nga kagikan maingon man ang mga mapainubsanon ug mga kabus—niadtong nagpamatuud nga walay kukahadlok alang sa kamatuuran diha sa mga bilanggoan, sa “torre sa mga Lollard,” ug taliwala sa pagsakit ug sa kalayo, nga nagkalipay nga giisip silang takus sa paghibalo “sa pagambit sa iyang mga kasakit.”

Napakyas ang kaparian sa pagpatuman sa ilang pagbulut-an kang Wycliffe sa panahon sa iyang pagkinabuhi, ug dili masagmuyo ang ilang kasuko samtang malinawon nga mipahulay ang iyang lawas diha sa lubnganan. Pinaagi sa mando sa Konsilyo sa Constance, kapin sa kap-atan ka mga tuig human sa iyang kamatayon, gikalot ang iyang mga bukog ug gisunog atubangan sa daghan nga katawhan, ug gisalibay ang mga abo didto sa usa ka duul nga sapa. “Kini nga sapa,” matod pa sa usa ka tigulang nga magsusulat, “maoy midala sa iyang mga abo ngadto sa Avon, sa Avon ngadto sa Severn,

sa Severn ngadto sa hiktin nga mga dagat, dayon ngadto sa dako nga kadagatan. Ug niini ang mga abo ni Wycliffe maoy nahimong simbolo sa iyang doktrina, nga mikatap karon sa tibuuk kalibutan.”— T. Fuller, *CHURCH HISTORY OF BRITAIN*, b. 4, sec. 2, par, 54. Wala kaayo masabti sa iyang mga kaaway ang kahulugan sa ilang masilagon nga binuhatan.

Pinaagi sa mga sinulat ni Wycliffe nga si John Huss, sa Bohemia, nagiyahan sa pagbiya sa daghan nga mga sayup sa Romanismo ug aron mosalmot sa buhat sa pagreporma. Busa niining duha ka mga nasod, nga layo kaayo sa usa og usa, natisok ang binhi sa kamatuuran. Gikan sa Bohemia miuswag ang buhat ngadto sa uban nga kayutaan. Nagiyahan ang hunahuna sa katawhan ngadto sa dugay na nga nalimtan nga pulong sa Dios. Usa ka diosnon nga kamut ang nagandam sa agianan alang sa Dakung Repormasyon.

6 - Si Huss ug si Jerome

Ang ebanghelyo gipugas sa Bohemia sa ikasiyam nga siglo. Ang Biblia gihubad, ug ang pagsimba sa publiko gibuhad diha sa pinulongan sa katawhan. Apan sa nagkadako na ang gahum sa Papa, nasalipdan ang pulong sa Dios. Si Gregory VII, nga maoy nangahas sa pagpukan sa garbo sa mga hari, wala usab managana sa pagpangulipon sa mga tawo, ug sumala sa gipakanaog nga kamandoan sa pagdili sa publiko nga pagsimba nga himoon sa pinulongan sa Bohemia. Ang papa nagpamatuud nga “ang Dios mahimuut nga ang pagsimba Kaniya saulogon sa pinulongan nga dili mahibaloan ug ang dili pagtagad niini nakapatungha sa daghang daotan ug mga sayup nga pagtolon-an.”—Wylie, *b. 3ch. 1*. Busa nagbalaod ang Roma nga ang kahayag sa pulong sa Dios kinahanglan palungon, ug ang katawhan sirhan diha sa kangitngit. Apan ang Langit naghatag og ubang ahensya alang sa pagtipig sa iglesya. Daghan sa mga Waldenses ug Albigenses ang gipalayas pinaagi sa pagpangdagmal gikan sa ilang mga puluy-anan sa France ug Italy, midangup sa Bohemia. Bisan og wala sila mangahas sa pagtudlo sa dayag, makugihon sila nga nagbuhad sa tago. Busa ang matuud nga pagtoo napatunhay sulud sa mga kasiglohan.

[59]

Sa wala pa ang kaadlawan ni Huss, adunay mga tawo sa Bohemia nga mibarog aron sa pagsaway sa dayag sa pagkadunot sa iglesya ug sa pagpatuyang sa katawhan. Ang ilang mga buhat nakapasibot sa daghang dapit. Ang mga kahadlok sa nangagamhanan mitumaw, ug ang paglutos nabuksan batok sa mga tinun-an sa ebanghelyo. Sila ginabugaw ug nahatud sa pagsimba didto sa mga kalasangan ug sa mga kabukiran, sila gipangita sa mga kasundalohan, ug daghan ang gipamatay. Sa ulahi gibalaod nga ang mobulag gikan sa Romano nga pagsimba kinahanglan nga sunugon. Apan samtang ang mga Cristohanon nagtugyan sa ilang mga kinabuhi, naglantaw sila ngadto sa kadaugan sa ilang katuyoan. Ang usa niadtong nagtudlo nga “ang kaluwasan makaplaman lamang pinaagi sa pagtoo diha sa nalansang nga Manluluwas,” nagpamatuud samtang naghimalasyon:

“Ang kapungut sa mga kaaway sa kamatuuran nagagahum batok kanato, apan dili kini magpadayon sa walay katapusan; adunay usa nga mobarog gikan sa taliwala sa yano nga mga tawo, nga walay espada o kagamhanan, ug batok kaniya sila dili makadaog.”— *Ibid.*, b. 3 ch. 1. Layo pa ang panahon ni Luther; apan aduna nay usa nga mitumaw, kansang pamatuud batok sa Roma nag-ukay sa kanasuran.

Natawo si John Huss sa yano nga kagikan, ug sayo nga nailo sa iyang amahan. Ang iyang diosnon nga inahan, nga nagila sa edukasyon ug sa pagkahadlok sa Dios ingon nga labing bilihon sa mga kabtangan, nagtinguha sa pagsiguro niini nga kabilin alang sa iyang anak. Si Huss nagtungha sa tulunghaan sa probinsya, ug mipadayon ngadto sa unibersidad sa Prague, gidawat ingon nga ginastohan nga maalamong estudyante. Giubanan siya sa iyang inahan sa pagpanaw ngadto sa Prague; balo ug kabus, wala siyay gasa nga kalibutanong bahandi nga ipabalon sa iyang anak, apan sa nagkaduul na sila sa dakung siyudad, miluhud siya sa tupad sa batanon nga walay amahan ug naghangyo alang kaniya sa Langitnong Amahan sa panalangin. Gamay ra ang naamgohan niadto nga inahan kon unsaon pagtubag ang iyang pagampo.

Sa unibersidad, dali rang nabantog si Huss tungud sa iyang walay hupas nga paningkamot ug kapaspas nga paglambo, samtang ang iyang walay ikasaway ug malumo nga kinabuhi, makabihag nga panglihok nakahatag kaniya sa pagtahod sa tibuuk unibersidad. Matinud-anon siya nga sumusunod sa Romano nga Iglesya, ug usa ka makugihon nga nangita alang sa espirituhanon nga mga panalangin nga gipasalig niini. Panahon sa kasaulogan sa *jubilee*, miadto siya sa pagpangumpisal, naghatag sa katapusan nga mga sensilyo sa iyang gamay nga tipiganan ug miuban sa mga prosesyon, aron makaambit sa gisaad nga kapasayloan sa mga sala. Human sa iyang kurso sa kolehiyo, misulud siya sa pagtoon sa pagkapari, ug dali nakaangkon sa kadunggan, wala madugay nadugtong siya sa sawang sa hari. Nahimo siya nga propesor ug dayon direktor sa unibersidad diin siya nagkuha sa iyang edukasyon. Sa pila ka mga tuig ang kabus nga tinun-an nga wala pabayara sa kagastohan nahimo nga garbo sa iyang nasod, ug nabantog ang iyang ngalan sa tibuuk Europe.

Apan sa laing natad gisugdan ni Huss ang buhat sa reporma. Human sa daghan nga katuigan sa iyang pagdawat og mga kaman-

doan sa pari gitudlo siya nga magwawali sa kapilya sa Betlehem. Ang nag-ugmad niini nga kapilya naghimo og pagbulut-an, usa ka dakung mahinungdanong butang, ang pagwali sa Kasulatan diha sa pinulongan sa mga tawo. Bisan pa sa pagsupak sa Roma niining paagiha, wala gayud kini matangtang sa bug-os didto sa Bohemia. Apan adunay dako nga pagkawalay alamag sa katawhan bahin sa Biblia, ug ang ngil-ad nga mga bisyo sa mga tawo makita sa tanang hut-ong. Gisaway ni Huss sa walay lipodlipod kining mga kadaotan, ug naghangyo pinasikad sa pulong sa Dios sa pagtuman sa mga patukuranan sa kamatuuran ug sa kaputli nga iyang gipasantup.

Usa ka lumulupyo sa Prague, si Jerome, nga sa ulahi nasuod [60] pag-ayo ni Huss, sa iyang pagpauli gikan sa England nagdala sa mga sinulat ni Wycliffe. Ang rayna sa England, nga nakabig sa mga pagtolon-an ni Wycliffe, usa ka prinsesa nga taga-Bohemia, ug pinaagi usab sa iyang kabuyohan mikaylap ang mga sinulat sa Repormador sa iyang kaugalingon nasod. Gibasa ni Huss kini nga mga sinulat ni Wycliffe sa dako nga kasibot; iyang gitooan nga ang tagsulat niini usa ka matinud-anon nga Cristohanon, ug nakauyon siya sa iyang gipahayag nga mga reporma. Diha na, bisan og wala kini niya mahibaloi, si Huss nakasulud sa usa ka dalan nga magpabulag kaniya gikan sa Roma.

Niini nga panahona niabut sa Prague ang duha ka mga langyaw gikan sa England, maalam nga mga tawo, nga nakadawat sa kahayag ug niabut sa pagsangyaw niini diha sa layong dapit. Nagsugod sa pagataki sa kagahum sa papa, gipahilum dayon sila sa mga tinugyanan sa kagamhanan; apan sa pagkamadumilion sa pagbiya sa ilang katuyoan, naggamit sila sa lain nga mga paagi. Ingon nga mga tigdibuho ug mga magwawali usab, nagpadayon sila sa paggamit sa ilang kahanas. Sa usa ka dapit nga abli sa publiko nagpintal sila ug duha ka mga larawan. Ang usa nagrepresentar sa pagsulud ni Cristo sa Jerusalem, “Malumo, ug nagasakay sa usa ka asno” (Mateo 21:5) ug gisundan as Iyang mga tinun-an diha sa mga bisti nga nadugta sa panaw ug nagtiniil. Ang Iain nga litrato naghulagway sa usa ka prosesyon sa papa—ang papa nagbisti sa bililhon nga mga kupo ug tulo ka hutong nga korona, nagsakay sa usa ka kabayo nga nadayan-dayanan, giunahan sa mga musiko, ug gisundan sa mga kardinal ug mga pari sa nagsidlak nga mga bisti.

Ania dinhi ang usa ka wali nga nagsakmit sa pagtagad sa tanan nga mga katawhan—ang kadaghanan sa katawhan nanan-aw sa mao nga hulagway. Walay usa nga masipyat sa pagbasa sa leksyon niini, ug daghan ang natandog pag-ayo pinaagi sa pagtandi, tali sa pagkalumo ug pagkamapainubsanon ni Cristo nga Agalon ug ang garbo ug pagkamapahitas-on sa papa, ang nagangkon nga alagad ni Cristo. Adunay dako nga kagubot sa Prague, ug ang mga langyaw paglabay sa panahon nakakaplag sa kinahanglanon alang sa ilang kahilwasan, sa paggikan. Apan ang leksyon nga ilang gitudlo wala malimti. Ang mga hulagway nakadulot sa halalum sa hunahuna ni Huss, ug nakagiya kaniya sa labing masubsob nga pagtoon sa Biblia ug sa mga sinulat ni Wycliffe. Bisan ug wala siya maandam, sa pagdawat sa tanang reporma nga gitudlo ni Wycliffe, iyang nakita sa labaw ka dayag ang matuud nga kinaiya sa papado, ug sa labaw ka mainiton nagsaway sa garbo, sa pangandoy, ug sa pagkatampalasan sa kagamhanan sa simbahan.

Gikan sa Bohemia, ang kahayag nikaylap ngadto sa Germany, tungud sa mga kasamok sa Unibersidad sa Prague hinungdan sa paghawa sa gatusan ka mga estudyante nga German. Daghan kanila nakadawat gikan kang Huss sa ilang una nga kahibalo sa Biblia, ug sa ilang pagpauli, ilang gisangyaw ang ebanghelyo sa ilang yutang natawhan.

Ang mga maayo nga mga balita sa buhat didto sa Prague gidala didto sa Roma, ug si Huss gipaatabang dayon sa papa. Ang pagtuman niini mao ang kasigurohan sa iyang kamatayon. Ang hari ug rayna sa Bohemia, ang unibersidad, ang mga sakop sa mga halangdong mga tawo, ang mga opisyal sa kagamhanan, naghiusa sa paghangyo sa papa nga si Huss tugutan sa pagpabilin sa Prague, ug sa pagtubag sa Roma pinaagi sa delegado. Imbis nga motugot niini nga hangyo, gipadayon sa papa ang pagbista ug pagsilot kang Huss, ug dayon nagpadayag nga ang siyudad sa Prague ilalum sa silot.

Niadtong panahona kini nga paghukum, sa diha nga ipahamtang, nakapaukay sa katilingban. Ang mga seremonyas nga nagauban niini gipahaum pag-ayo aron sa pagpalisang sa katawhan nga miila sa papa nga maoy representante sa Diyos, nagkuput sa mga yawi sa langit ug sa impyerno, ug nagbaton sa gahum sa pagpahamtang sa temporaryo ug espirituhanon nga mga paghukum. Gitoohan nga ang mga ganghaan sa langit gisirhan batok sa rihiyon nga gihampak sa

silot; nga hangtod nga kini makapahimuut sa papa aron tangtangan ang hampak, ang mga patay gipagawas gikan sa mga dapit sa kalipay. Agi og handumanan niining makalilisang nga kalamidad, ang tanang mga serbisyo sa rilihiyon gihunong. Ang mga simbahan gisirhan. Ang mga kasal buhaton sa lataran sa simbahan. Ang mga minatay gilubong nga walay seremonyas, sa mga kanal, o sa mga uma. Busa pinaagi sa mga pamalaod nga makapahimuut sa panghanduraw, ang Roma nagagahum sa mga kaisipan sa katawhan.

[61]

Ang siyudad sa Prague napuno sa kagubot. Usa ka dakung pundok sa katawhan nisaway kang Huss ingon nga maoy hinungdan sa ilang mga kalamidad, ug nagsugo nga siya itugyan sa pagpanimalus sa Roma. Aron sa pagpalinaw sa bagyo, ang repormador mibiya sa mubong panahon ngadto sa dapit nga iyang natawhan. Nagsulat ngadto sa mga higala nga iyang gibiyaan didto sa Prague, miingon siya: “Kon ako mibiya sa inyong taliwala, kini mao lang ang pagsunud sa pagtolonan ug sumbanan ni Jesu-Cristo, aron dili makahatag og lawak sa daotan nga mga hunahuna sa paghulagway sa ilang kaugalingon sa walay katapusang silot, ug aron dili mahimong hinungdan sa kasakit ug paglutos sa mga balaan. Ako mihunong usab pinaagi sa kabalaka nga ang dili balaan nga mga pari tingali magdili sa hataas nga panahon sa pagwali sa pulong sa Dios sa inyong taliwala; apan wala ako magpahunong kaninyo sa paglimud sa balaan nga kamatuuran nga alang niini uban sa tabang sa Dios, ako andam nga mamatay.”—Bonnechose, *THE REFORMERS BEFORE THE REFORMATION*, vol. 1 p. 87. Si Huss wala mohunong sa iyang buluhaton, kundili nagpanaw ngadto sa naglibot nga nasod, nagwali sa mahinalangpon nga panon sa katawhan. Busa ang mga paagi nga gigamit sa papa sa pagsumpo sa ebanghelyo, maoy nakahimo niini sa labaw pa kahalapad nga pagpakaylap. “Wala kitay mahimo batok sa kamatuuran, kondili alang sa mga kamatuoran.” 2 Corinto 13:8.

“Ang hunahuna ni Huss, niini nga angang sa iyang buluhaton, daw nakakita sa talan-awon sa usa ka masakit nga panagsangka. Bisan og ang simbahan nagtinguha sa paglisang kaniya pinaagi sa iyang mga lipak, wala niya gisalikway ang iyang kagamhanan. Ang iglesya Romana alang kaniya mao gihapon ang asawa ni Cristo, ug ang papa maoy representante ug puli sa Dios. Ang gipakigbatokan ni Huss mao ang pagpangabuso sa panggahum, dili ang patukuranan

niini. Kini nagdala sa makalilisang nga panagkaaway tali sa mga gitooan sa iyang pagsabut ug sa mga pagangkon sa iyang konsyensya. Kon ang kagamhanan matarong ug dili masayup, sumala sa iyang pagtoo niini, ngano man nga napugus siya sa pagsupak niini? Ang pagtuman sumala sa iyang nakita, mao ang pagpakasala; apan ngano nga ang dili pagtuman sa dili masayup nga iglesya makahatud niadto nga maong isyu? Mao kini nga suliran nga dili niya masulbad; mao kini ang pagduhaduha nga nagsakit kaniya sa tanang takna. Ang labing duul nga pagbanabana sa usa ka sulbad nga iyang mahimo, mao nga kini nahitabo pag-usab, maingon sa mga nangagi nga mga panahon sa Manluluwas, nga ang mga kaparian sa simbahan mahimong mga daotan, ug nagagamit sa ilang makatarunganon nga kagamhanan alang sa dili makatarunganon nga tumong. Mao kini ang naghatud kaniya sa pagsagup sa iyang kaugalingon nga pagtudlo, ug sa pagwali ngadto sa uban alang sa ila, ang sultihunon nga ang mga lagda sa Kasulatan, nagpahayag pinaagi sa salabutan, maoy nagmando sa kaisipan; sa laing pagkasulti, nga ang Dios nagasulti diha sa Biblia, ug dili ang iglesya nagasulti pinaagi sa mga kaparian, maoy usa nga dili masayup nga giya.”—Wylie, *b. 3, ch. 2*.

Sa paglabay sa usa ka panahon nga ang kaguliyang sa Prague nahunong, si Huss mibalik ngadto sa iyang kapilya sa Betlehem, aron sa pagpadayon sa labaw pa nga kadasig ug kaisog sa pagwali sa pulong sa Dios. Ang iyang kaaway aktibo ug gamhanan, apan ang rayna ug kadaghanan sa mga harianon iyang mga higala, ug daghan nga mga tawo ang milaban kaniya. Ang pagtandi sa iyang putli ug makapatuboy nga mga pagtolon-an ug balaang kinabuhi ngadto sa makauulaw nga mga kalagdaan nga giwali sa mga Romanista, ug ang ilang pagpatuyang sa mga bisyo, daghan ang nagtoo nga dungganon ang pagkaanaa diha sa iyang kiliran.

[62] Hangtod niining panahona si Huss nagbarog nga nag-inusara sa iyang mga buluhaton; apan karon si Jerome, samtang didto siya sa England nagdawat sa mga pagtolon-an ni Wycliffe, miapil sa buhat sa reporma. Ang duha naghiusa sa ilang kinabuhi, wala magkabulag hangtod sa kamatayon. Ang kalantip sa pagsabut, ang pagkalarino mosulti ug sa kahibalo—mga gasa nga makadani sa kadaghanan—gibatonan sa pagkadungganon ni Jerome; apan niadtong mga kalidad nga nagsakup sa matuud nga kusog sa kinaiya, si Huss ang giila nga labaw ka dako niini. Ang iyang mainampingon nga paghukum

maoy nagsanta sa pagkamainiton sa espiritu ni Jerome, kinsa uban sa matuud nga pagpaubus, nakasabut sa iyang katakus, ug nag-patalinghog sa iyang mga tambag. Ubus sa ilang hiniusa nga mga buluhaton ang reporma mikaylap sa makusog.

Ang Dios nagtugot sa pagsidlak sa dako nga kahayag sa mga salabutan niining pinili nga mga tawo, nagpadayag kanila sa daghan nga kasaypanan sa Roma; apan wala sila makadawat sa tanan nga kahayag nga igahatag sa kalibutan. Pinaagi sa Iyang mga sulugoon, ang Dios naggiya og mga tawo sa pagpagawas sa kangitngitan sa Romanismo; apan daghan ug dagko ang mga babag nga ilang gi-hibalag, ug Iyang gimandoan sila sa pagpadayon, sa matag lakang sumala sa ilang madaog. Wala sila maandam sa pagdawat sa usa ka panahon sa tanan nga kahayag. Sama sa bug-os nga kahayag sa udtong tutok alang niadtong nagpuyo sa kangitngit sa dugay na nga panahon, nga kon ipadayag dayon, mosibog na hinoon sila gikan niini. Busa iyang gipasundayag kini ngadto sa mga pangulo, sa hinayhinay, sumala sa mahimo pagdawat sa katawhan. Sulud sa nagsunud nga mga kasiglohan, ang uban nga mga matinumanon nga mga magbubuhat mosunud, sa paggiya sa katawhan ngadto sa unahan pa sa dalan sa reporma.

Ang kabangian sa sulud sa iglesya nag-padayon. Tulo ka mga papa nag-ilogay sa labing hataas nga lingkoranan, ug ang ilang panagaway naglukup sa Cristianismo sa krimen ug kagubot. Wala pa matagbaw sa paglabayay sa mga tunglo, migamit sila sa kalibutanon nga mga hinagiban. Ang matag usa kanila nagsinumbongay batok sa usa og usa nga namalit og mga armas ug adunay mga sundalo. Gikinahanglan gayud ang salapi; ug aron sa pagbaton niini, ang tanang gasa, mga pangatungdanan, ug mga panalangin sa simbahan gitanyag nga mapalit. (Tan-awa ang nota sa *Appendix* alang sa pahina 37) Ang kaparian usab, nag-awat sa ilang mga labaw, namaligya og pasaylo ug nakiggubat aron sa pagpaubus sa ilang mga kaatbang, ug nagsigpalig-onay sa ilang kaugalingon nga gahum. Uban sa nagkadako nga kaisog sa matag adlaw, mibadlong si Huss batok sa mga dulum tanan nga gitugutan sa ngalan sa rilihiyon; ug gisumbong sa katawhan sa dayag ang mga pangulo nga Romanista nga maoy hinungdan sa mga kagul-anan nga nagpuno sa Cristianismo.

Sa makausa pa ang dakbayan sa Prague daw diha na sa tampi sa dugoon nga panagkaaway. Sama sa nanglabay nga mga kali-

watan, ang mga sulugoon sa Dios gi-sumbong ingon nga “siya nga nagasamok sa Israel.” 1 Hari 18:17. Ang dakbayan gibutang na ubus sa disiplina, ug mipahawa si Huss sa iyang natawhan nga dapit. Ang pamatuud nga gidala sa matinumanon gikan sa iyang hinigugma nga kapilya sa Betlehem natapos. Magsulti siya gikan sa labaw kadako nga plataporma, ngadto sa tanan nga Cristohanon, sa dili pa ihalad ang iyang kinabuhi ingon nga saksi alang sa kamatuuran.

Aron pagtambal sa mga daotan nga nagsamok sa Europe, ang kinatibuk-an nga konsilyo nagtigum didto sa Constance. Gipatawag ang konsilyo, ubus sa handum ni emperador Sigismund, pinaagi sa usa sa tulo ka nag-ilogay nga mga papa, nga si Juan XXIII. Ang pagsugo alang sa usa ka konsilyo layo ra kaayo sa kagustohan ni Papa Juan, kansang kinaiya dili makabarog sa pakisusi bisan pinaagi sa mga kaabag sa simbahan niadtong mga panahona. Apan, wala siya mangahas sa pagsupak sa kabubut-on ni Sigismund. (Tan-awa ang *Appendix*.)

[63] Ang dugukan nga mga tumong nga buhaton sa konsilyo mao ang pagtambal sa pagkabahinbahin sulud sa iglesya, ug sa pagpangin-labot sa pagtolon-an nga tinumotumo. Busa ang duha ka tawo nga supak sa papa gipatawag sa pag-atubang niini, ug ang nag-una nga nagamantala sa bag-o nga mga panghunahuna nga si John Huss. Ang nag-una, nga adunay pagtagad sa ilang kaugalingon nga kasigurohan, wala motambong sa personal, kundili girepresentahan sa ilang mga delegado. Si Papa Juan, nga maoy gisugo sa pagtawag og konsilyo, mitambong uban sa daghan nga bagutbut, nagduda sa nagpahipi nga katuyoan sa emperador sa pagpahawa kaniya, ug nahadlok tungud sa iyang mga bisyo nga nakapaulaw sa tiyara o harianong korona, ug usab sa mga salaod nga naghuput niini. Apan misulud siya sa dakbayan sa Constance uban sa dako nga prosesyon, giubanan sa mga kadagkoan sa labing hataas nga ranggo, ug gisundan sa hataas nga lumbay sa mga konsorte. Ang tanan nga mga pari ug mga pangulo sa dakbayan, uban sa dako nga duut sa katawhan, misugat kaniya. Ibabaw sa iyang ulo adunay bulawan nga tapangko, gipas-an sa upat ka nag-una nga mga sakup sa gingharian. Ang ostya gipas-an una kaniya, ug ang mga mabulukon nga mga bisti sa mga kardinal ug mga dungganon nga sakup sa simbahan nakadugang sa mabulukon nga prosesyon.

Wala madugay adunay lain nga pumapanaw ang nagkaduul sa Constance. Nakaamgo si Huss sa mga peligro nga naghulga kaniya. Mibulag siya gikan sa iyang mga higala nga daw dili na gayud sila magkakita pag-usab, ug nagpadayon sa iyang panaw uban sa pagbati nga siya nagpadulong sa bitayanan. Bisan og aduna siyay *safe-conduct* o usa ka nilagdaan nga kalig-unan nga magpahigawas ni bisan kinsa sa katalagman, nga iyang nadawat gikan sa hari sa Bohemia, ug adunay lain pa gikan kang emperador Sigismund, mihimo gihapon siya og pagpangandam alang sa kalagmitan sa iyang kamatayon.

Sa iyang sulat ngadto sa iyang mga higala sa Prague nag-ingon siya; “Mogikan na ako mga igsoon, nga adunay kasulatan nga ako pagabantayan sa hari, aron sa pakighibalag sa daghan mga kaaway hangtod sa kamatayon.... Ako motug-an niining tanang diha sa Dios nga makagagahum sa tanan, diha sa akong Manluluwas; nagsalig ako nga Siya magpatalinghog sa inyong mainiton nga mga pagampo, nga Siya maghatag kanako sa Iyang kaalam sa akong pagpanulti, aron ako makasukol kanila; Ug nga Siya maghatag kanako sa Iyang Balaang Espiritu sa pagpalig-on kanako sa Iyang kamatuuran, aron ako makaatubang diha sa kaisog, sa mga pagsulay, sa bilanggoan kon kinahanglan, sa mabangis nga kamatayon. Si Cristo-Jesus nagantos alang sa Iyang mga hinigugma; Ug busa mahibulong pa ba kita nga Siya nagpabilin kanato og sumbanan, aron nga kita makalahutay uban sa pailub sa tanang butang alang sa atong kaluwasan? Siya mao ang Dios, ug kita Iyang mga linalang; Siya ang Ginoo, ug kita Iyang mga alagad; Siya mao ang Agalon sa kalibutan, ug kita talamayon nga mga tawo—apan Siya nagantos! ngano man nga kita dili magantos usab, labi na kon ang pagantos alang sa pagputli kanato? Busa mga hinigugma, kon ang akong kamatayon makatampo ngadto sa Iyang himaya, magampo kamo nga kini moabut sa madali, ug nga Siya mohimo sa pagtabang sa kanunay sa akong mga kalisdanan. Apan kon maayo pa nga mahibalik ako kaninyo, magampo kita nga ako makabalik nga walay mansa—nga dili unta ako magpugong sa bisan gamay nga kamatuuran sa ebanghelyo, aron ako magbilin sa akong kaigsoonan og maayo nga sumbanan nga sundon. Tingali, dili na gayud kamo makakita sa akong nawong sa Prague; Apan kon kabubut-on sa gamhanan nga Dios nga ako makabalik nganha kaninyo, magpadayon kita uban sa nagdugang nga

kalig-on sa kasingkasing diha sa kahibalo ug sa gugma sa Iyang balaod.”—Bonnechose, *vol.* 1 pp. 147, 148.

Sa lain nga sulat, ngadto sa usa ka pari nga nahimo nga tinun-an sa ebanghelyo, si Huss nagsulti uban sa dako nga pagpaubus bahin sa iyang mga kasaypanan tungud sa “iyang kalipay nga nagasul-ub sa mabulukon nga bisti, ug sa pagwaldas sa mga takna sa mga trabaho nga walay kapuslanan.” Iyang gidugang kining makatandog nga mga tambag; “Hinaot nga ang himaya sa Dios ug ang kaluwasan sa mga kalag maoy magpuno sa akong mga hunahuna ug dili ang pagpanag-iya og mga kaayohan ug kayutaan. Magmatngon nga dili magpaanyag sa imong balay nga labaw kay sa imong kalag; ug labaw sa tanan, atimana ang imong espirituhanon nga gambalay. Magbal-aan ka ug magpaubus uban sa mga kabus ug ayaw hutda ang imong mga katigayunan diha sa pagkinan-anay. Kon dili ka magausab sa imong kinabuhi ug maglikay gikan sa mga pagpatuyang, nahadlok [64] ako nga ikaw kastiguhon pag-ayo, sama kanako.... Ikaw nasayod sa akong pagtolon-an, kay imong gidawat ang akong mga pahimangno gikan sa imong pagkabata; busa walay pulus nga ako magsulat pa kanimo bahin niini. Apan ako nagatugon kanimo, pinaagi sa kalooy sa Ginoo, sa dili pag-awat kanako sa bisan sa unsa sa akong mga kakawangan nga imong nakita nga maoy akong mahulugan.” Sa tabon sa maong sulat; iyang gidugang: “Ako nagatugon kanimo, higala ko, nga dili nimo ablihon kini nga selyo, hangtod nga imong masiguro ang kasayoran nga patay na ako.” — *Ibid.*, *vol.* 1, pp. 148, 149.

Sa iyang panaw, nakita ni Huss sa bisan diin nga dapit ang mga timaan sa pagkaylap sa iyang mga doktrina ug ang pinasahi nga katuyoan. Gipundukan siya sa mga tawo sa pagsugat kaniya, ug sa ubang mga lungsod ang mga pangulo ang nag-atiman kaniya sa iyang pagagi sa ilang mga dalan.

Sa iyang pag-abut sa Constance, si Huss gitagaan sa hingpit nga kagawasan. Gawas sa proteksyon nga gikan sa emperador alang sa iyang pagpanaw gidugangan sa personal nga pasalig sa panalipod nga gikan sa papa. Apan, diha sa paglapas niini nga solemne ug gisubli nga mga pamatuud, sa wala madugay gidakup ang Repormador ubus sa kamandoan sa papa ug sa mga kardinal, ug gitambog ngadto sa usa ka mahugaw nga bilanggoan. Sa ulahi gibalhin siya sa usa ka lig-on nga kastilyo tabok sa Rhine, ug didto siya nagpabilin

nga usa ka binilanggo. Ang papa, nga nakakuha ug gamay nga kaayohan sa iyang tinunto, wala madugay gibanlod usab sa mao nga bilanggoan. *Ibid.*, vol . 1, p. 247. Siya napamatud-an atubangan sa konsilyo nga sad-an sa labi nga ngil-ad nga krimen, gawas sa pagpatay, pagpamaligya og panalangin ug sa pagpanapaw, “mga sala nga dili angayan nga nganlan.” Busa ang konsilyo nagpahibalo; ug sa katapusan gikuha kaniya ang tiyara o tulo ka hut-ong nga korona, ug siya gibilanggo. Ug ang mga supak sa mga papa gipamapha usab, ug ang bag-o nga papa gipili.

Bisan og ang papa sad-an sa labaw pa ka dako nga mga salaod kay sa gisumbong ni Huss batok sa mga pari, tungud niini siya nanawag og reporma, ang mao gihapon nga konsilyo nga nagpakaulaw sa papa maoy nanghimaraot sa Repormador. Ang pagkabilanggo ni Huss nakapasilaub sa dako nga kapungut didto sa Bohemia. Ang gamhanan nga mga tawo nagpadala ngadto sa konsilyo sa ilang matinud-anon nga mga protesta batok niini nga gibuhat nila. Ang emperador, nga nagdumili sa pagtugot sa paglapas sa *safe-conduct*, nibabag sa pagbista batok kaniya. Apan ang mga kaaway sa Repormador naningkamot gayud. Sila midangup sa pagdumut sa emperador, sa iyang mga kahadlok, sa iyang kadasig sa iglesya. Ilang gipasaka ang hataas nga mga pangatarungan sa pagpamatuud nga “ang pagtoo dili pagabatonan uban sa eheres o magsusupak sa gidawat nga pagtoo, o sa mga tawo nga gitahapan nga nagpatootoo, bisan pa sa mga pasalig nga pagbantay nga gihitso kanila gikan sa mga emperador ug mga hari.” — Jacques Lenfant, *HISTORY OF THE COUNCIL OF CONSTANCE*, vol. 1, p. 516. Mao nga sila midaog batok kang Huss.

Naluya tungud sa balatian og pag-kabilanggo—tungud sa tunogon ug baho nga hangin sa iyang bilanggoan maoy nakapahilanat kaniya nga hapit motapos sa iyang kinabuhi—sa katapusan gidala si Huss atubangan sa konsilyo. Uban sa mga kadina siya nagbarog atubangan sa emperador, kansang kadunggan ug maayong pagtoo gisaad sa pagpalipod kaniya. Panahon sa iyang hataas nga bista siya nagbarog nga malig-on sa pagpabilin sa kamatuuran, ug sa presensya sa nagkatigum nga mga pangulo sa simbahan ug sa estado, iyang gisulti ang solemne ug matuud nga protesta batok sa mga kahugawan sa mga kagamhanan. Sa gipapili siya sa pagbulag sa iyang mga

doktrina o antuson ang kamatayon, iyang gidawat ang dangatan sa usa ka martir.

[65] Ang grasya sa Dios nagpalig-on kaniya. Sa mga semana sa iyang pagantos nga milabay sa wala pa ang iyang katapusan nga sentensya ang kalinaw sa Langit nagpuno sa iyang kalag. “Ako nagsulat niini nga sulat,” miingon siya sa usa ka higala, “sulud sa akong bilangoan, ug uban sa akong giposasan nga mga kamut, nagpaabot sa akong sentensya sa kamatayon ugma... kon, uban sa pagtabang ni Cristo Jesus, kita magkahibalag pag-usab sa matamis nga kalinaw sa umalabot nga kinabuhi, imong mahibaloan kon unsa ka maloloyon ang Dios kanako, unsa ka kusganon siya nagatabang kanako taliwala sa akong mga tentasyon ug mga pagsulay.”—Bonnechose, *vol. 2, p. 67*.

Diha sa kangitngit sa iyang bilangoan, iyang nakita ang kadaugan sa matuud nga pagtoo. Mibalik pinaagi sa iyang damgo ngadto sa kapilya sa Prague diin iyang giwali ang ebanghelyo, iyang nakita ang katawhan ug ang iyang mga obispo nga nagpanas sa mga hulagway ni Cristo nga iyang gipintal sa mga bongbong niini. “Kini nga panan-awon nakapaluya kaniya: apan pagkasunud adlaw iyang nakita ang daghang mga pintor nga nagkapuliki sa pagpabalik sa maong mga hulagway nga labi pa kadaghan ug sa mas masanag nga mga kolor. Pagkahuman sa ilang trabaho, ang mga pintor, nga gilibutan sa bagang pundok sa katawhan, nagkanayon, ‘Karon paanhia ang mga papa ug mga obispo; dili na sila makahimo pagpanas niini!’ ” Matod sa Repormador, sa iyang pag-asoy sa iyang damgo: “Akong gipaniguro kini, nga ang dagway ni Cristo dili na gayud mapanas. Naghandum sila nga mawagtang kini, apan ipintal na usab kini sa tanang kasingkasing pinaagi sa labaw pa ka maayong mga magwawali kay kanako.”—D’Aubigné, *b. 1, ch. 6*.

Sa katapusang higayon, gidala si Huss sa atubangan sa konsilyo. Usa kadto ka dako ug maalamon nga asembliya—ang emperador, ang mga prinsipe sa imperyo, ang harianong mga tinugyanan, ang mga kardinal, mga obispo, ug mga pari, ug ang bagang pundok sa katawhan nga mitambong aron motan-aw sa mga hitabo sa maong adlaw. Gikan sa tanang bahin sa Cristohanong kalibutan nagtigum ang mga saksi niining nahaunang dako nga halad sa dugay nang pagkaaway nga pinaagi niini masiguro ang kagawasan sa kaisipan.

Ingon nga gipatawag alang sa iyang katapusang desisyon, gipamatuud ni Huss ang iyang pagdumili sa pagtahan, ug, gipunting ang iyang mahait nga pasiplat ngadto sa hari kansang sinaaran nga pulong napakaulawan sa paglapas, siya nagpamatuud: “Akong gitinguha, uban sa akong gawasnon nga kabubut-on, ang pagpakita atubangan niining konsilyo, ilalum sa panalipod sa publiko ug sa pagsalig sa emperador nga mitambong dinhi.”—Bonnechose, vol. 2, p. 84. Namula pag-ayo si Sigismund sa diha nga gitan-aw siya sa tanan nga nanambong.

Gipakanaog ang hukum, nagsugod na ang seremonya sa pagpakaulaw. Gisuluban sa mga obispo ang ilang binilanggo sa kupo sa pagkaobispo, ug samtang siya mikuha sa kupo sa pari, miingon siya: “Ang atong Ginoong Jesucristo gitabunan sa puti nga kupo, aron sa pag-insulto, samtang gidala Siya ni Herodes sa atubangan ni Pilato.”—*Ibid.*, vol. 2, p. 86. Sa gisubli na usab siya pagaghat sa pagbakwi, iyang giatubang ang katawhan ug nagkanayon: “Sa unsa man diay nga nawong nga akong atubangan ang kalangitan? Unsaon nako pagtan-aw niadtong dakung panon sa katawhan nga akong nawalihan sa putli nga ebanghelyo? Dili; akong gimahal ang ilang kaluwasan labaw kay niining kabus nga lawas, nga karon gitudlo na ngadto sa kamatayon.” Samtang giusausa og tangtang ang kupo, ang matag usa ka obispo naglitok og pulong sa tunglo samtang iyang gibuhat ang iyang bahin sa seremonya. Sa katapusan “ilang gibutangan ang iyang ulo og kalo nga papel nga daw ingon og porma sa piramid nga gipintalan og makalilisang nga mga hulagway sa mga yawa uban sa pulong ‘Pangulong erehes’ nga dayag kaayo sa atubangan. ‘Sa labing dakung kalipay,’ matod ni Huss, ‘akong isul-ub kining korona sa kaulawan alang Kanimu, O Jesus, kinsa alang kanako nagsul-ub og korona sa mga tunok.’ ”

Sa human na ang pagdayandayan kaniya, “ang kaparian nag-ingon, ‘Karon among itugyan ang imong kalag ngadto sa yawa.’ ‘Ug ako,’ matod ni Huss, samtang iyang gitutok ang iyang mga mata ngadto sa langit, ‘magatugyan sa akong espiritu nganha sa Imong mga kamut, O Ginoong Jesus, kay Ikaw nagtubus kanako.’ “—Wylie, *b. 3, ch. 7.*

Gitugyan na siya ngadto sa kalibutanon nga mga kagamhanan ug gidala ngadto sa patyanan. Nagsunud ang prosesyon sa bagang duot sa katawhan, ginatus ka armado nga mga tawo, mga pari ug mga

[66] obispo sa ilang mahalon nga mga kupo, ug ang mga lumulupyong sa Constance. Sa paghigut kaniya sa usa ka poste, ug ang tanan andam na sa pagdagkot sa kalayo, giawhag pa gayud sa makausa ang martir sa pagsalikway sa iyang mga sayup aron siya maluwas. “Unsa nga mga sayup,” matod ni Huss, “nga akong isalikway? Nahibalo ako nga ako dili sad-an sa bisan unsa nga butang. Ang Dios mao ang akong saksi nga ang tanan nga akong gisulat ug giwali gitumong alang sa pagluwas og mga kalag gikan sa sala ug kalaglagan; ug busa, sa labing malipayon akong pamatudan uban sa akong dugo ang kamatuuran nga akong gisulat ug giwali.”— *Ibid*, b. 3, ch. 7. Sa nagdilaab na ang kalayo sa iyang palibot, nagsugod siya og awit, “Jesus Ikaw nga Anak ni David, malooy Ikaw kanako,” nagpadayon kini hangtod nga nahilum ang iyang tingog sa dayon.

Bisan ang iyang mga kaaway natandog sa iyang bayanihong panagway. Usa ka mainitong sumusunod sa papa, naghulagway sa pagkamartir ni Huss, ug ni Jerome, nga wala magdugay namatay sunud, nagkanayon: “Ang duruha nagbaton sa malig-on nga panghuhuhuna sa pagkaduul na sa ilang katapusang takna. Nangandam sila alang sa kalayo nga daw padulong sila sa kumbira sa kasal. Wala sila maglitok og mga pulong sa kasakit. Pagsilaub na sa kalayo, nagsugod sila sa pag-awit og mga alawiton sa pagdayeg sa Dios; ang talagsaon nga kabangis sa kalayo maoy nakapahunong sa ilang pagkanta.”— *Ibid.*, b. 3, ch. 7.

Sa pagkaugdaw na sa lawas ni Huss, ang iyang abo, uban sa yuta nga nahulogan niini, giponpon ug gilabay sa suba sa Rhine, ug gianod ngadto sa lawod sa dagat. Kawang lamang ang panghanduraw sa iyang mga manglulutos nga ilang naibut ang gamut sa mga kamatuuran nga iyang giwali. Dyutay lang ang ilang gidamgo nga ang mga abo nianang adlaw nga ilang gipaano ngadto sa dagat mahimong daw binhi nga nakatag sa tanang kanasuran sa yuta; nga sa kayutaan nga wala pa mahibalo niini magabunga og daghan nga saksi alang sa kamatuuran. Ang tingog nga nakasulti didto sa konsilyo sa hawanan sa Constance adunay napukaw nga mga lanog nga madungog sa tanang katuigan nga umalabot. Wala na si Huss, apan ang mga kamatuuran nga iyang gipakamatyan dili gayud mawala. Ang iyang panig-ingnan sa pagtoo ug pagkamakanunayon nakadasig sa panon sa katawhan sa pagbarog nga malig-on alang sa kamatuuran, atubangan sa pagsakit ug sa kamatayon. Ang pagpatay kaniya

nahimong talan-awon sa tibuuk kalibutan sa pagkamaldito sa Roma. Ang mga kaaway sa kamatuuran, bisan og wala sila makahibalo niini, nagpadako sa kawsa nga sa kawang ilang gipaningkamutan sa pagguba.

Apan lain na usab nga bitayan ang pabarogon sa Constance. Ang dugo sa lain nga saksi kinahanglan magpamatuud alang sa kamatuuran. Si Jerome sa iyang pagpagikan kang Huss padulong sa konsilyo, nagtambag kaniya nga magmaisugon ug magmalig-on, sa pag-ingon nga kon siya mapukan sa bisan unsa nga katalagman, siya modali sa paglupad aron sa pagtabang kaniya. Sa iyang pagkadungog sa pagkabilanggo sa Repormador, ang matinumanon nga sumusunod nagdali sa pagpangandam aron sa pagtuman sa iyang saad. Mipanaw siya padulong sa Constance nga walay dala nga *safe-conduct*, uban sa usa lamang ka kauban. Sa iyang pag-abut didto, nakatoo na siya nga iya lang gibutang ang iyang kaugalingon sa piligro, nga wala siyay mahimo aron sa pagluwas kang Huss. Mikalagiw siya gikan sa siyudad, apan gidakup siya sa iyang pagpauli ug gidala pagbalik nga puno na sa mga kadena ug gibantayan sa pundok sa kasundalohan. Sa iyang unang pag-atubang sa konsilyo ang iyang mga pagsulay sa pagtubag sa mga sumbong batok kaniya sugaton lamang og mga singgit, “Sunugon siya sa kalayo! sunugon!”—*Bonnechese, vol. 1, p. 234*. Gibilanggo siya, gikadenahan sa posisyon nga nakahatag kaniya sa hilabihang pagantos, ug ang gipakaon kaniya tinapay ug tubig lamang. Human sa pila ka mga bulan, ang kabangis sa iyang pagkapriso naghatag kang Jerome sa balatian nga naghulga sa iyang kinabuhi, ug sa kahadlok sa iyang mga kaaway nga tingali mawala siya, ilang gipaluagan ang pagtagad nila kaniya, bisan nagpabilin gihapon siya sa bilanggoan sa sulud sa usa ka tuig.

Ang kamatayon ni Huss wala mosangpot sumala sa gilauman sa mga papista. Ang paglapas sa kasabutan sa pagpanalipod kaniya nakapatumaw sa bagyo sa kasuko, ug ingon nga mas siguro nga paagi, natino sa konsilyo, nga imbis sunugon si Jerome, pugson siya sa pagbiya sa iyang baroganan. Gidala siya sa atubangan sa
[67] assemblya, ug gitanyagan sa pagpili sa pagsalikway, o mamatay sa sunogan. Ang kamatayon sa sinugdan sa iyang pagkabilanggo ikaingon nga kalooy kon itanding sa makalilisang nga mga pagantos nga iyang naagian; apan karon sa iyang pagkaluya tungud sa balatian, tungud sa kabug-at sa iyang kahimtang sulud sa bilanggoan,

ug ang pagsakit sa kahigwaos ug pagpaabot sa wala niya mahibaloi kon unsa, pagkahimulag gikan sa iyang mga higala, ug sa kaguul tungud sa kamatayon ni Huss, milukmay ang kalig-on ni Jerome, ug nagpasakup siya sa konsilyo. Iyang gitahan ang iyang kaugalingon sa pagsunud sa Catolico nga pagtoo, ug midawat sa hukum sa konsilyo sa paghukum nga sayup ang mga pagtolon-an ni Wycliffe ug Huss, gawas lang, sa “balaan nga mga kamatuuran” nga ilang gitudlo. — *Ibid.*, vol. 2, p. 141.

Tungud sa kakinahanglanon niini na-ningkamot si Jerome sa paghilum sa tingog sa kaisipan ug makalingkawas sa iyang kamatayon. Apan sa iyang pag-inusara didto sa bilanggoan iyang nakita sa labing tin-aw ang iyang nabuhat. Iyang gipamalandong ang kaisug ug ang pagkamaunungon ni Huss, ug nga nahisupak sa iyang paglimud ang kamatuuran. Naghunahuna siya sa balaan nga Agalon nga iyang gipanumpaang nga alagaron, kinsa tungud kaniya nagantos sa kamatayon didto sa krus. Sa wala pa siya moatras iyang nakaplagaan ang kalipay, taliwala sa iyang mga pagantos, diha sa kasigurohan sa pagpakamaayo sa Dios; apan karon ang kahigwaos ug pagduhaduha naghasol sa iyang kalag. Nahibalo siya nga aduna pay lain nga iyang isalikway sa dili pa siya makadawat sa pakigdait sa Roma. Ang dalan nga iyang gisubay mosangpot lamang sa hingpit nga pagkahulog gikan sa kamatuuran. Ang iyang panaad gikuha: Aron lang makaikyasa sa hamubo nga panahon sa pagantos dili niya ilimud ang iyang Ginoo.

Wala madugay gidala siya pagbalik sa konsilyo. Ang iyang pagpasakup wala makatagbaw sa mga maghuhukum. Ang ilang kauhaw sa dugo nga napagana tungud sa kamatayon ni Huss, nangita og bag-o nga mga biktima. Pinaagi lamang sa walay pagalang-alang nga pagtahan sa kamatuuran ang makaluwas sa kinabuhi ni Jerome. Apan lig-on ang iyang pagbati sa pagsunud sa iyang igsoon sa pagtoo nga martir ngadto sa mga siga sa kalayo.

Iyang gibawi ang iyang kanhi nga pagtahan ug, ingon sa usa ka himatyon nga tawo, sa solemne naghangyo og panahon nga isulti ang iyang paglaban. Nahadlok sa epekto sa iyang mga pulong, gimando sa mga kaparian nga igo lang siya magpamatuud o maglimud sa kamatuuran sa mga sumbong batok kaniya. Misupak ni Jerome batok sa maong kapintas ug pagkawalay hustisya. “Inyo akong gitang-gong ug gipahilum sulud sa tulo ka gatus ug kap-atan ka mga adlaw

sa usa ka makahahadlok nga bilangoan,” matod niya, “taliwala sa hugaw, ug luud nga kabaho, ug gihikawan sa tanang panginahanglan; dayon inyo ako nga gipaatabang kaninyo, ug inyong gipaminawan ang akong makamatay nga mga kaaway, apan maghikaw kamo sa pagpaminaw kanako.... Kon matuud gayud kamo nga maalamon nga mga tawo, ug nga mga kahayag sa kalibutan, dili ninyo isapayan ang paglapas sa hustisya. Maingon nga ako usa lamang nga maluya nga tawo; ang akong akong kinabuhi dili kaayo mahinungdanon; ug sa akong pagtambag kaninyo sa dili pagpahamtang sa dili makatarunganon nga hukum, dyutay lang ang akong ikasulti kay sa inyo.”— *Ibid.*, vol. 2, pp. 146, 147.

Sa katapusan, gitugutan ang iyang hangyo. Sa atubangan sa iyang mga maghuhukum, miluhud si Jerome ug nagampo nga ang balaan nga Espiritu magagahum sa iyang mga hunahuna ug mga pulong, aron dili siya makasulti og sukwahi sa kamatuuran o dili ikahimuut sa iyang Agalon. Alang kaniya natuman niadtong adlaw ang saad sa Dios ngadto sa unang mga tinun-an: “Ug tungod kanako kamo pagataralon ngadto sa atubangan sa mga punoan ug sa mga hari.... Ug sa diha nga igatugyan na kamo nila, ayaw kamo pagkalibog kon unsaon ninyo pagsulti o unsay inyong igasulti, kay ang inyong igasulti igahatag ra niadtong taknaa; kay dili man kamo ang magasulti, kondili ang Espiritu sa inyong Amahan mao ang magasulti pinaagi kaninyo.” Mateo 10:18-20.

Ang mga pulong ni Jerome nagpaukyab og kahibulong ug pagdayeg, bisan pa sa iyang mga kaaway. Sa tibuuk tuig, gibal hog siya sa bilangoan, dili makabasa o makakita, diha sa hilabihan nga pagantos ug kahigwaos sa panghunahuna. Apan ang iyang pangatarungan gipahayag sa ka tin-aw ug sa gahum nga daw wala matugaw ang iyang kahigayunan sa pagtoon. Iyang gitudlo sa mga naminaw kaniya ang hataas nga han-ay sa balaang mga tawo nga gihukman sa dili matarong nga mga maghuhukum. Halos sa matag usa ka kaliwatan adunay mga tawo, samtang sila nagtinguha sa pagtuboy sa panahon sa katawhan, gipakaulawan ug gisalikway, apan sa ulahi napamatud-an nga takus diay pasidunggan. Si Cristo gihukman ingon nga usa ka makasasala atubangan sa dili matarong nga hukmanan.

Sa iyang pagbawi, gisaway ni Jerome ang hukum nga napahamtang kang Huss; karon iyang gikasubo ug gisaksihan sa pagkawalay

sala ug pagkabalaan sa martir. “Nakaila ako kaniya sukad pa sa iyang pagkabata,” matod niya. “Usa siya ka labing maayo nga tawo, matarong ug balaan; gihukman siya, bisan wala siyay sala.... Ako usab—andam na mamatay: Dili ako malisang atubangan sa mga pagsakit nga giandam alang kanako sa akong mga kaaway ug sa bakakon nga mga saksi, nga sa umalabot manubag sa ilang mga pagpakaaron-ingnon atubangan sa gamhanan nga Dios, nga dili malimbungan.”—*Bonnechose, vol. p. 151.*

Uban sa kaulaw sa kaugalingon tungud sa iyang paglimud sa kamatuuran, nagpadayon si Jerome: “Sa tanang kasal-anan nga akong nabuhat sukad sa akong pagkabatan-on, walay bug-at kaayo sa akong hunahuna, ug nahimong dakung kahigwaos sa akong pagbati, ingon sa akong nabuhat niining makalaglag nga dapit, mao ang akong pag-uyon sa makasasala nga hukum nga gipahamtang kang Wycliffe, ug batok sa balaan nga martir, si John Huss, ang akong agalon ug higala. Oo! akong isugid gikan sa akong kasingkasing, ug ipamatuud uban sa kalisang nga akong gikaulaw ang pagdawat sa kahadlok sa ka-matayon, akong gikondinar ang ilang mga doktrina. Busa ako nagpakilooy.... Labing Gamhanan nga Dios sa pagpasaylo kanako sa akong mga sala, ug ilabina gayud kini, ang labing grabe sa tanan.” Nagtudlo sa iyang mga maghuhukum, malig-on siya

nga nagkanayon: “Inyong gihukman si Wycliffe ug si John Huss nga mga sad-an, dili tungud sa ilang pag-uyog sa doktrina sa simbahan, kundili sa ilang pagtumbok lamang sa makauulaw nga mga kahiwian nga gipasiugdahan sa kaparian—sa ilang pagpatuyang sa dungog, sa ilang garbo, ug ang tanang bisyo sa mga kaabag ug mga kaparian. Ang mga butang nga ilang gipamatud-an, ug dili malalis, ako usab naghunahuna ug nagpamatuud, sama kanila.”

Gisumpo ang iyang mga pulong. Ang mga kaparian nga nagkurog na sa kapungut, misinggit: “Unsa pay dugang nga kinahanglan nga kamatuuran? Atong nakita sa atong mga mata ang labing gahian sa mga eheres!”

Wala matandog sa kagubot, nakaingon si Jerome: “Unsa! naghunahuna ba kamo nga mahadlok ako mamatay? Inyo ako gipiutan sulud sa usa ka tuig sulud sa makahahadlok nga bilanggoan, nga labaw pang makalilisang kay sa kamatayon. Labi pa ka bangis ang inyong pagtagad kanako kay sa usa ka Turko, Judio, o pagano, ug ang akong mga unud nangadunot na gani bulag sa akong mga bukog

nga buhi; apan wala gihapon ako moriklamo, kay ang pagkaguul dili maayo alang sa usa ka tawo sa kasingkasing ug sa espiritu; apan dili ako makapugong sa kahibulong nianang dakung kabangis batok sa usa ka Cristohanon.”— *Ibid*, vol. 2, pp . 151-153.

Sa makausa pa mihagurus ang bagyo sa kasuko, ug gidali si Jerome pagpabalik sa bilangoan. Apan adunay mga tawo sa katilingban nga natandog sa mga pulong ni Jerome ug naghandum sa pagluwas sa iyang kinabuhi. Giduaw siya sa mga dagkong tawo sa simbahan ug nag-awhag sa pagpailalum kaniya sa konsilyo. Ang labing malantip nga mga sugyot gihatag kaniya ingon nga ganti sa iyang pag-usab sa iyang paghunahuna batok sa Roma. Apan sama sa iyang Agalon sa gitanyagan sa kahimayaan niining kalibutan, nagpabilin si Jerome nga lig-on.

“Ipamatuud kanako gikan sa Balaang Kasulatan nga nasayup ako,” matod niya, “ug mobiya ako niini.”

“Ang Balaang Kasulatan!” nagkanayon ang usa sa iyang mga manunulay, “ang tanan ba paghukman pinaagi kanila? Kinsa may makasabut kanila hangtod nga hubaron sila sa simbahan?”

“Labaw pa ba ka takus ang mga tradisyon sa pagtoo kay sa ebanghelyo sa atong Manluluwas?” mitubag si Jerome. “Wala magtambag si Pablo sa iyang mga gisulatan sa pagpaminaw sa mga tradisyon sa mga tawo, kundili nag-ingon siya, ‘Susiha ninyo ang mga Kasulatan.’ ” [69]

“Erehes!” mao ang tubag, “Nagbasol ako nga naghangyo ako kaninyo sa dugay nang panahon. Akong nakita nga ikaw gipadasig sa yawa.”—Wylie, b. 3, ch. 10.

Wala madugay gihukman siya. Gidala siya sa mao gihapon nga dapit diin si Huss nagtugyan sa iyang kinabuhi. Nag-awit siya sa dalan, misanag ang iyang panagway sa kalipay ug kalinaw. Nagatutok siya kang Cristo, ug nawad-an siya sa mga kalisang sa kamatayon. Sa pagduul na sa moduslit sa sugnod sa pagsunog kaniya, si Jerome nagkanayon: “Duul na ngari sa kaisog; iduslit na ang kalayo sa akong nawong. Kon nahadlok pa ako, wala unta ako dinhi.”

Ang iyang katapusang mga pulong, nga gipamulong samtang ang mga siga sa kalayo midilaab na sa iyang palibot, usa ka pagampo. “Ginoo, Makagagahum sa Tanan nga Amahan,” mituaw siya, “kaloy-i ako, ug pasayloa ang akong mga sala; kay nahibalo Ikaw nga

kanunay ako nahigugma sa Imong kamatuuran.”—Bonnechose, vol. 2, p. 168. Nahunong ang iyang tingog, apan nagpadayon paglihok ang iyang mga ngabil sa pagampo. Sa pagkapalong na sa kalayo, ang mga abo sa martir, uban sa yuta nga nahulugan niini, giponpon, ug sama sa kang Huss, gilabay ngadto sa suba sa Rhine.

Busa nalaglag ang matinumanon nga mga magdadala sa kahayag. Apan ang kahayag sa mga kamatuuran nga ilang gimantala—ang kahayag sa ilang bayanihon nga panig-ingnan—dili mapalong. Sama sa pagsulay sa mga tawo sa pagpabalik sa adlaw aron mapugngan ang pag-abut sa kadlawon nga duul na magdan-ag sa kalibutan.

Ang pagpatay kang Huss nakadagkot sa siga sa kasuko ug kalisang didto sa Bohemia. Nakatandog kini sa tibuuk nasod nga nahulog siya nga usa ka tukbonon sa daotan nga katuyoan sa kaparian ug sa pagka-mabudhion sa emperador. Gipaila siya nga usa ka matinumanon nga magtutudlo sa kamatuuran, ug ang konsilyo naghukum kaniya sa kamatayon gisumbong sa sala nga pagpatay. Ang iyang mga doktrina niining panahona nakadani sa labaw pa ka daghang pagtagad kay sa kaniadto. Pinaagi sa mga kamandoan sa papado ang mga sinulat ni Wycliffe gipangsunog. Apan ang uban nga nakaikyas sa sunog gipagawas na gikan sa mga tagoanan ug giton-an uban ang Biblia, o ang mga bahin niini nga nabatonan sa mga tawo, ug daghan ang nagiyahan sa pagdawat sa nareporma nga pagtoo.

Ang mga mamumuno ni Huss wala lang mobarog sa kahilum ug pagsaksi sa kadaugan sa iyang kawsa. Ang papa ug ang emperador nag-usa sa pagligis sa kalihukan, ug ang kasundalohan ni Sigismund gihandos ngadto sa Bohemia.

Apan usa ka tigluwas gipatumaw, si Ziska, nga sa wala madugay human sa pagsugod sa gubat nabuta sa hingpit, apan usa sa labing takus nga mga heneral sa iyang kapanahunan, mao ang pangulo sa mga taga-Bohemia. Nagsalig sa panabang sa Dios ug sa pagkamatarong sa ilang kawsa, nga ang katawhan mibarog pagsukol sa labing gamhanan nga kasundalohan nga ikapadala batok kanila. Kanunay nga nagatukod og armada sa kasundalohan ang emperador, ug gipasulong ngadto sa Bohemia, apan gipakaulawan lamang sila sa katawhan. Ang mga sumusunod ni Huss nagbarog ibabaw sa kahadlok sa kamatayon, ug walay makabatok kanila. Pila ka tuig human sa pagsugod sa gubat, namatay ang maisugon nga Ziska;

apan gipulihan ang iyang dapit ni Procopius, nga sama kaisog kang Ziska ug ingon ka hanas nga heneral, ug sa pila ka mga higayon labaw pa ka takus nga pangulo.

Ang mga kaaway sa mga taga-Bohemia, sa ilang pagkahibalo nga patay na ang buta nga manggugubat, naghunahuna nga mao na kadto ang ilang higayon sa pagbawi sa ilang nangaging kapildihan. Ang papa nagmando na og krusada (panon sa Catolikong kasundalohan nga gimugna sa pagbawi sa nailog) sa pakigbatok sa mga sumusunod ni Huss, ug adunay baga na usab nga pwersa nga iyang gipasulong sa Bohemia, apan nakasugat hinoon sa makalilisang nga kaparutan. Lain na usab nga krusada ang gipabarog. Sa Europe, gitigum sa papa ang tanang kanasuran, mga tawo, salapi, ug mga hinagiban sa gubat. Nagpunsisok ang panon sa katawhan sa bandila sa papa, gipasaligan nga sa katapusan masumpo na gayud ang mga erehes nga sumusunod ni Huss. Masaligon sa kadaugan, ang dakung armada misulong sa Bohemia. Nagkausa ang katawhan sa pagbuntog kanila. Nag-abot ang duha ka habig sa kasundalohan nga naulang lamang sa suba sa ilang taliwala. “Dako kaayo ang pwersa sa mga krusado, apan sa baylo nga molatas sa maong suba, ug makigaway sa mga katawhan ni Huss nga mao pa lang ang ilang pagkahibalagay, nanagtindog nalang sila nga nagtinan-aw sa kahilum sa mga manggugubat.”—Wylie, *b. 3, ch. 17*. Dayon kalit lang nga mihugpa ang kahibulongan nga kahadlok sa panon nga nanulong. Sa walay palanog, kadtong bagang panon sa kasundalohan nagkatibulaag nga daw gigukod sa dili makita nga gahum. Daghan ang gipamatay sa kasundalohan ni Huss, nga nanggukod sa mga layas, ug daghan kaayo ang nakuha nga mga butang gikan sa nanulong nga kasundalohan nga nahulog sa mga kamut sa mga mananaog, busa ang maong gubat, nga imbis makapapobre, nakapadato na hinoon sa mga tawo sa Bohemia.

Pila ka tuig sa ulahi, ilalum sa bag-ong papa, adunay lain na usab nga krusada ang gipasulong. Sama sa una, gitigum ang mga tawo ug mga salapi gikan sa mga kanasuran sa papa sa Europe. Dako kaayo ang mga pagpasibot nga gitanyag ngadto sa moapil niining makatalagmanon nga kalihukan. Ang hingpit nga pagpasaylo sa labing grabe nga krimen gipasalig ngadto sa matag krusado. Ang tanang mangamatay sa gubat gisaaran og dako nga ganti didto sa langit ug ang mahibilin nga buhi makaani og kadunggan ug kati-

[70]

gayunan sa natad sa panggubatan. Sa makausa pa dako gihapon nga armada ang natigum, ug sa ilang paglatas sa utlanan misulud sila sa Bohemia. Ang mga kasundalohan sa mga katawhan ni Huss miatras sa ilang atubangan ug hangtod nga nagkaduul na sila sa nasod, ug naggiya kanila sa pagangkon sa kadaugan nga nabatonan nang daan. Sa katapusan mibarog ang kasundalohan ni Procopius, midasdas sa nanulong ug nakigaway kanila sa tinud-anay gayud. Ang mga krusado nakaamgo sa ilang sayup, nanghigda didto sa ilang kampo nga nagpaabut sa kasundalohan sa pikas. Sa pagkadungog nila sa tingog sa nagkaduul nga armada, bisan wala pa nila makita ang mga katawhan ni Huss, gibati na usab og dakung kalisang ang mga diha sa krusada. Gipanglabay sa mga prinsipe, mga heneral, ug yano nga mga sundalo, ang ilang mga hinagiban, nanalagan sa bisan diin na lamang. Napakyas pag-ayo ang piniyalan sa papado, nga maoy nangulo sa pagsulong, sa iyang paningkamot sa pagdasig sa iyang nagkatibulaag nga pwersa. Bisan giunsa niya sa pagpaningkamot, sa katapusan midalagan na lang usab siya uban sa mga nangalagiw. Hingpit ang kapildihan, ug sa makausa pa daghan na usab ang nailog sa nanghibilin nga mga butang sa nanulong nga kasundalohan nga naangkon sa mga kamut sa mga mananaog.

Busa sa ikaduhang higayon usa ka dakung armada ang gipadala sa labing gamhanan nga mga nasod sa Europe, usa ka panon sa mga maisog, manggugubat nga mga tawo, gibansay ug gisangkapan alang sa gubat, nanalagan nga walay hapak gikan sa gamay nga panon sa kasundalohan sa mahuyang nga nasod. Napakita dinhi ang diosnong gahum. Nabuntog ang mga nanulong sa usa ka dili kasarangan nga gahum. Siya nga nagbuntog sa mga panon ni Faraon didto sa Mapula nga Dagat, nga nakigaway sa mga kasundalohan sa Midian atubangan ni Gideon ug sa iyang tulo ka gatus, kinsa sa usa lamang ka gabii misumpo sa garboso nga mga Asiryanhon, nagtuy-od na usab sa Iyang kamut sa pagsumpo sa gahum sa malupigon. “Didto sila sa mga dagkong kahadlok, diin walay kahadlukan; kay ang Dios nagakatag sa mga bukog niya nga nagapahamutang batok kaniya. Ikaw nagapakaulaw kanila, tungod kay ang Dios nagasalikway kanila.” Salmo 53:5.

Ang mga pangulo sa papado, nga nangaluya sa pagbuntog pinaagi sa pakusog, sa katapusan migamit sa diplomasya. Usa ka kasabutan ang gihimo, sa paghatag sa taga-Bohemia og kagawasan

sa kaisipan, apan sa tinud-anay nabudhian sila ngadto sa gahum sa Roma. Ang taga-Bohemia nagtakda og upat ka punto ingon nga maoy sundon sa pakigdait sa Roma: ang kagawasan sa pagwali sa Biblia; ang katungud sa tibuuk nga simbahan sa pakig-ambit sa tinapay ug bino sa pagkalawat, ug ang paggamit sa inahan nga pinulongan sa balaan nga pagsimba; ang pagdili sa kaparian sa paghuput sa bisan unsa nga pangatungdanan nga kalibutanon ug pangagamhanan; ug mahitungud sa mga krimen, ang pangagamhanan sa hukmanan sibil maibabaw sa kaparian ug sa mga layko. Sa katapusan ang mga tinugyanan sa pangagamhanan sa papado “miuyon nga ang upat ka mga artikulo sa mga sumusunod ni Huss dawaton, apan ang katungud sa pagpasabut kanila, sa pagpatin-aw sa takdo nga kahulugan niini kinahanglan masakup sa konsilyo—sa laing pagkasulti, ngadto sa papa ug sa emperador.”—Wylie, b. 3, ch. 18. Niini nga sukaranan usa ka tratado ang gikauyunan, ug ang Roma nakabintaha pi-naagi sa pagpalibog ug pagpanglimbong sa wala niya makuha pinaagi sa away; tungud sa pagbutang sa iyang kaugalingon nga mao ang maghuhubad sa mga artikulo sa mga tawo ni Huss, maingon man usab sa Biblia, makahimo siya sa pagtuis sa ilang kahulugan aron sa pagpahaum sa iyang mga katuyoan.

[71]

Usa ka dakung pundok sa Bohemia, nakakita nga gibudhian niini ang ilang mga kagawasan, dili makauyon sa kasabutan. Mitungha ang pagsinupakay ug pagkabahinbahin, nga misangpot sa kagubot ug pagbanaw sa dugo sa ilang taliwala. Niini nga kagubot napukan ang halangdon nga Procopius, ug nawagtang ang mga kagawasan sa Bohemia.

Si Sigismund, ang nagbudhi kang Huss ug Jerome, nahimong hari sa Bohemia niining panahona, ug bisan pa sa iyang pagpanumpa sa pagpalig-on sa mga katungud sa taga-Bohemia, nagpadayon siya sa pagpalig-on sa papado. Apan diyutay ra ang iyang nakuha pinaagi sa iyang pagpasakup sa gahum sa Roma. Sulud sa kaluhaan ka tuig ang iyang kinabuhi napuno sa kahasol sa trabaho ug mga katalagman. Nagkaluya ang iyang armada ug nabangkaruta ang paninapi sa nasod tungud sa dugay ug walay kalampusan nga mga pakigbisog; ug karon human sa usa ka tuig nga paghari, namatay siya, nabiyaan ang iyang gingharian sa ngilit sa gubat sibil, ug nagbilin sa kaliwatan sa usa ka ngalan nga nailhan sa kaulawan.

Ang mga kasamok, kagubot, ug pinatyanay ang nahulagway. Gisulong na usab ang Bohemia sa langyaw nga gahum, ug ang pagkabahinbahin sa sulud nagpadayon sa pagpasalaag sa nasod. Kadtong nagapabilin nga matinumanon sa ebanghelyo napailalum sa dugoon nga paglutos.

Samtang ang ilang kanhing mga kaigsoonan sa pagtoo misulud sa pakigsabut sa Roma, pagpasuhot sa iyang mga sayup, kadtong nagsubay sa karaan nga pagtoo naghugpong sa ilang kaugalingon ngadto sa pagkalahi nga iglesya, nga nagngalan sa ilang pundok og “Nausa nga Kaigsoonan,” Kini nga buhat nakapadaot sa pagbati sa tanang hut-ong sa katilingban. Apan wala matarog ang ilang baroganan. Napugus sa pagpangita ug kadangpan ilalum sa kalasangan ug mga langub, nagtigum gihapon sila aron pagbasa sa pulong sa Dios ug paghiusa sa pagsimba.

Pinaagi sa mga mensahero nga gipadala sa tago ngadto sa nagkalainlain nga mga nasod, ilang nahibaloan nga dinhi ug didto adunay mga “nagkatag nga mga nagbaton sa kamatuuran, pipila niini nga dakbayan ug pipila didto sa lain, ang gitumong, sama kanila, sa paglutos; ug niana taliwala sa kabukiran sa Alps adunay usa ka karaan nga simbahan, nga nagasukad sa mga patukuran sa Kasulatan, ug nagasupak batok sa pagkamakidyosdyos nga mga kahiwian sa Roma.”—Wylie, b. 3, ch. 19. Kini nga tago nga kasayuran gidawat sa dakung kalipay, ug adunay sulat nga giablihan gikan sa Cristohanon nga mga Waldenses.

Nagbarog nga malig-on sa ebanghelyo, ang taga-Bohemia nagpaabot sa tibuuk gabii sa ilang paglutos, diha sa labing mangitngit nga takna nagatutok gihapon sila ngadto sa halayong dapit sama sa mga tawo nga nagpaabot sa kabuntagon. “Ang ilang kahimtang natambog sa daotang mga adlaw, apan...sila nakahinumdum sa mga pulong nga unang gisulti ni Huss, ug gisubli ni Jerome, nga ang usa ka siglo kinahanglan magatuyok sa dili pa mosilang ang adlaw. Alang kini nga mga pulong sa mga sumusunod ni Tabor [mga sumusunod ni Huss] sama sa mga pulong ni Jose ngadto sa mga tribo sa balay sa pagkaulipon: ‘Ako mamatay, ug siguro gayud nga ang Dios magaduaw kaninyo ug magpagawas kaninyo.’ “— *Ibid.*, b. 3, ch. 19. “Ang naghinapus nga panahon sa ikanapulo ug lima nga siglo nakasaksi sa mahinay apan kanunay nga pagtubo sa mga simbahan sa Nausa nga Kaigsoonan. Bisan og sa panagsa gisamok

gihapon sila, apan nakapahimulos sila sa pahulay nga maarang-arang. Sa pagsugod sa ika-16 ka siglo aduna silay 200 ka mga simbahan didto sa Bohemia ug Moravia.”—Ezra Hall Gillet, *LIFE AND TIMES OF JOHN HUSS*, vol. 2, p. 570 . “Maayo kaayo ang salin nga, sa nakalingkawas sila sa malaglagon nga kasuko sa kalayo ug espada, gitugutan sa pagtan-aw sa pag-abut sa kabuntagon niadtong adlaw nga gitagna ni Huss.”—Wylie, b. 3, ch. 19.

7 - Pagbulag ni Luther Gikan sa Roma

Ang nag-una sa mga gitawag sa pagpangulo sa iglesya gikan sa kangitngit sa papista ngadto sa kahayag sa usa ka labaw ka putli nga pagtoo, nagabarog si Martin Luther. Makugihon, mainiton, ug matinugyanon, walay nailhan nga kahadlok gawas sa pagkahadlok sa Dios, ug walay giila nga patukuranan alang sa rilihiyoso nga pagtoo kundili ang Balaang Kasulatan, si Luther mao ang tawo sa iyang panahon; pinaagi kaniya, ang Dios nakahimo sa dako nga buluhaton alang sa pagreporma sa iglesya ug sa paghatag sa kahayag sa kalibutan.

Sama sa una nga mga mensahero sa ebanghelyo, si Luther nagagikan sa kabus nga mga hut-ong sa katawhan. Nagpuyo siya sa usa ka yano nga balay sa usa ka German nga mag-uuma. Sa matag adlaw nga pagbuhat ingon nga magmimina, ang iyang amahan nan-ingkamot sa pagpangita og salapi alang sa iyang edukasyon. Siya nangandoy nga mahimo nga abogado ang iyang anak; apan ang Dios naghimo kaniya nga usa ka magtutukod sa dako nga templo nga nagatubo sa hinay kayo latas sa mga kasiglohan. Ang malisud, paginusara, ug mapig-ot nga pagdisiplina mao ang tulunghaan diin ang dili matugkad nga Kaalam nagandam kang Luther alang sa mahinungdanon nga buluhaton sa iyang kinabuhi.

Ang amahan ni Luther usa ka tawo nga kusgan ug aktibo sa panghunahuna, ug gamhanan nga puwersa sa kinaiya, matinud-anon, matinguhaon, ug madayganon. Matinud-anon siya sa iyang mga pagbati sa buluhaton, bisan unsa pa man ang sangputanan. Ang iyang dalisay nga maayong pagbati naghatud kaniya sa pagtamud sa sistema sa monasteryo nga dili kasaligan. Hilabihan ang iyang kasuko sa diha nga si Luther sa walay pagtugot niya, misulud sa monasteryo; ug duha pa ka tuig ang milabay usa ang amahan nakig-uli sa maayong kabubut-on sa iyang anak, apan bisan pa niini nagpabilin gihapon ang iyang pagbati batok sa monasteryo.

Ang mga ginikanan ni Luther naghatag og dako nga pagtagad sa edukasyon sa ilang mga anak. Ilang gipaningkamutan ang pag-

matoto kanila diha sa kahibalo sa Dios ug sa pagkinabuhi sa Cristohanon nga pamatasan. Ang pagampo sa amahan kanunay madunggan sa iyang anak, nga unta ang bata makahinumdom sa ngalan sa Ginoo, ug sa umalabot nga panahon makatabang sa pagpalambo sa Iyang kamatuuran. Ang matag bintaha alang sa moral o utuknon nga pagbansay nga ang ilang makugihong kinabuhi nagtugot kanila sa pagkalipay, gitinguha sa pagpalambo niini nga mga ginikanan. Matinud-anon ug malahutayon ang ilang pagbuhat sa pagandam sa ilang mga anak alang sa kinabuhi sa pagkadiosnon ug pagkama-puslanon. Uban sa ilang kalig-on ug kusog sa kinaiya usahay ilang mapahamtang ang hilabihan nga kahigpit sa pagpanton sa ilang mga anak; apan ang Repormador mismo, bisan og nakasabut nga sila nasayup sa uban nga mga bahin, nakakita diha sa ilang pagpanton og daghan nga madayeg kay sa masaway.

Sa tulunghaan diin siya gipadala sa sayong bahin sa iyang kinabuhi, si Luther nakaagum og kapintas ug mga pagdagmal pa gani. Hilabihan kakabus sa iyang mga ginikanan, nga gikan sa ilang balay padulong sa eskwelahan sa lain nga lungsod napugus siya sa usa ka panahon sa pag-awit sa mga kabalayan aron lang mahatagan og pagkaon, ug kanunay siya magantos sa kagutum. Ang mangiub, matootoohon nga mga panghunahuna bahin sa rilihiyon nga nagdagsang sa mao nga panahon nagpuno kaniya sa kahadlok. Matulog siya magabii uban sa masulubon nga kasingkasing, naglantaw sa mangitngit nga kaugmaon nga nagakurog, ug sa kanunay nga kalisang mamalandong bahin sa Dios ingon higpit, ug walay kalooy nga maghuhukum, usa ka maldito nga agalon, imbis nga usa ka maloloy-on nga langitnon nga Amahan.

Apan bisan pa sa daghan ug dagko nga mga kasub-anan, si Luther nagpadayon nga matinguhaon sa unahan ngadto sa hataas nga sukdanan sa moral ug utuknon nga pagkamaalamon. Giuhaw siya alang sa kahibalo, ug sa mainiton ug praktikal nga kinaiya sa iyang hunahuna naghatud kaniya sa paghamdum sa malig-on ug mapuslanon kay sa pagpagara ug pagkasalingkapaw.

Sa pangidaron nga 18 nagtungha siya sa Unibersidad sa Erfurt, ang iyang kahimtang maayoayo ug ang iyang kaugmaon mahayaghayag kay sa nangagi nga mga tuig. Ang iyang mga ginikanan pinaagi sa pagdaginot ug kakugi nakabaton sa pagkakasaligan, nakahimo sila sa paghatag kaniya sa tanan nga gikinahanglan nga

[73]

panabang. Ug ang kabuyohan sa maayo nga mga higala daw nakapakubus sa mangitngit nga kaagi sa iyang kanhi nga pagkabansay. Iyang giton-an ang labing bantugan nga mga magsusulat, makugihon nga nagmahal sa ilang labing maugdang nga mga panghunahuna, ug nagbaton sa kaalam sa mga maalamon sa iyang kaugalingon. Bisan ubus sa malisud nga pagpanton sa iyang nangagi nga mga magtutudlo siya sayo pa nga gitagaan og saad sa pagkadungganon, ug uban sa matinabangon nga mga kabuyohan ang iyang salabutan kusog nga milambo. Usa ka madumdumon nga panumduman, mapiskay nga pagpanghanduraw, kusganong mga gahum sa pagpangatarungan, ug walay pagkaluya sa paggamit niini, sa wala madugay nagbutang kaniya una sa iyang kanhi nga mga kaubanan. Ang utuknon nga pagpanton nagpahinog sa iyang pagsabut, ug nagpatubo sa kalihukan sa pangutok ug sa labing matin-aw nga pang-hunahuna nga nagandam kaniya alang sa kagubot sa iyang kinabuhi.

Ang kahadlok alang sa Ginoo nagpuyo sa kasingkasing ni Luther, nga nakapahimo kaniya sa pagbarog nga malig-on sa katuyoan, ug naghatud kaniya ngadto sa halalum nga pagpaubus atubangan sa Dios. Aduna siyay mahunahunaon nga pagsalig sa diosnon nga panabang, ug wala siya mapakyas sa pagsugod sa matag adlaw uban sa pagampo, samtang ang iyang kasingkasing nagpadayon sa pagginhawa sa paghangyo alang sa mando ug tabang “sa pagampo og maayo,” siya sa kanunay nagaingon, “mao ang paris sa pagtoon.”— D’Aubigné, *b. 2, ch. 2*.

Usa ka adlaw niana, samtang siya nagsusi sa mga libro sa *library* sa unibersidad, nakakaplag si Luther ug Biblia nga Latin. Kadto nga libro wala pa sukad niya makita. Wala siya kahibalo nga may anaa diay niini. Iyang nadunggan ang mga bahin sa mga Ebanghelyo ug mga Sinulat, nga basahon atubangan sa mga tawo sa publiko nga pagsimba, ug naghunahuna siya nga mao kini ang tibuuk Biblia. Karon, sa unang higayon, nagtan-aw siya sa tibuuk nga pulong sa Dios. Uban sa nagsagol nga kakulba ug kahibulong iyang gipakli ang mga bililhon nga panid; uban sa gaabtik nga pulso ug gapitikpitik nga kasingkasing iyang gibasa sa iyang kaugalingon ang mga pulong sa kinabuhi, mohunong karon ug unya sa pagsulti: “O, kon ang Dios magahatag unta kanako niana nga libro!”— *Ibid.*, *b. 2, ch. 2*. Ang mga manu-lunda sa langit diha sa iyang kiliran, ug ang mga silaw sa kahayag gikan sa trono sa Dios nagpadayag sa bililhon nga

mga bahandi sa kamatuuran sa iyang pagsabut. Mahadlok gayud siya sukad pa sa pagpasubo sa Dios, apan karon uban sa halalum nga pagbati sa iyang kahimtang ingon nga makasasala mikuput siya Kaniya sa paagi nga wala pa niya mahimo kanhi.

Ang mainiton nga handum sa pagkahigawas gikan sa sala ug sa pagpangita sa pakigdait uban sa Dios, naghatud kaniya sa katapusan sa pagsulud sa usa ka monasteryo, ug nagtugyan sa iyang kaugalingon sa kinabuhi sa pagkamonghe. Dinhi giki-nahanglan siya nga magabuhat sa mga makapapuul nga mga tulumanon, ug sa pagpakilimus sa mga balay. Anaa siya sa pangidaron nga ang pagtahod ug pagdayeg handumunon sa hilabihan gayud, ug kining yano nga mga buluhaton makapatay sa hilabihan gayud sa iyang kinaiyahan nga mga pagbati; apan iyang giantos sa mapailubon ang iyang pagpakaulaw, uban sa pagtoo nga tingali kini tungud sa iyang mga sala.

[74]

Ang matag higayon nga masobra gikan sa iyang matag adlaw nga tulumanon, iyang gamiton sa pagtoon, magagaw sa iyang kaugalingon sa katulugon, ug mapungut sa katas-on sa panahon nga iyang maggasto sa nihit niya nga pagkaon. Labaw sa tanan mali-payon siya sa pagtoon sa pulong sa Dios. Nakakaplag siya og Biblia nga gikadenahan sa bongbong sa kombento, ug ngadto niini siya sa kanunay nagsusi. Samtang ang iyang pag-ila sa sala nagkalalum, iyang gipangita pinaagi sa iyang mga binuhatan ang pagbaton og pasaylo ug kalinaw. Nagpuyo siya sa usa ka malisud nga kinabuhi, nagtinguha, pinaagi sa pagpuasa, pagtukaw, ug sa pagpabunal aron sa pagsumpo sa daotan sa iyang kinaiyahan, nga niini ang kinabuhi sa monasteryo wala gayud makahatag og kapahulayan. Wala siyay sakripisyo nga gidumilian nga pinaagi niini iyang mabatonan unta ang kaputli sa kasingkasing nga makapahimo kaniya sa pagtindog nga madawat atubangan sa Dios. “Usa gayud ako ka diosnon nga monghe,” siya miingon sa ulahi, “ug nagsunud sa akong mga tulumanon sa labaw ka higpit kay sa akong masulti. Kon ang monghe makaangkon sa Langit pinaagi sa binuhatan sa iyang pagkamonghe, siguro na gayud nga ako makabaton niini... Kon nagpadayon pa ako og labi pa kadugay, ako unta madala bisan pa ang akong pagsakit ngadto sa kamatayon.”— *Ibid.*, b. 2, ch. 3. Ingon nga sangputanan niining masakit nga pagpanton, nawad-an siya og kusog ug nagantos sa makapakuyap nga mga bikog, gikan sa mga sangputanan niini kon

diin siya wala na gayud maayo. Apan uban sa iyang mga paghago, ang iyang gibug-atan nga kalag wala gayud makakaplag og pahulay. Sa katapusan gihatud siya ngadto sa ngilit sa kasub-anan.

Sa diha nga daw nakita ni Luther nga ang tanan nawala, ang Dios mihatag kaniya og usa ka higala ug katabang. Ang rilihiyoso nga si Staupitz nagabli sa pulong sa Dios sa panghunahuna ni Luther, ug pinaagi niini mibulag siya sa pagtan-aw sa iyang kaugalingon, mihunong sa pagpamalandong sa walay katapusan nga silot alang sa paglapas sa kasugoan sa Dios, ug mitutok siya kang Jesus, ang iyang mapinasayloon nga Maluluwas. “Sa baylo sa pagsakit sa imong kaugalingon tungud sa imong mga sala, itugyan ang imong kaugalingon ngadto sa bukton sa imong Manunubos. Salig Kaniya, diha sa pagkamatarong sa Iyang kinabuhi, diha sa pagpasaylo pinaagi sa Iyang kamatayon.... Patalinghogi ang Anak sa Dios. Nagpakatawo Siya aron sa paghatag kanimo sa pasalig sa diosnon nga panabang.” “Higugmaa Siya nga maoy unang nahigugma kanimo.”— *Ibid.*, b. 2, ch. 4. Mao kini ang gisulti sa mensahero sa kalooy. Ang iyang pulong nakahimo sa halalum nga pagpamalandong sa hunahuna ni Luther. Human sa daghan nga paghago uban sa gimahal nga mga kasaypanan, gipasabut siya sa kamatuuran, ug ang kalinaw mitungha sa iyang nasamok nga kalag.

Si Luther naordinahan sa pagkapari ug gitawag gikan sa monasteryo ngadto sa pagkapropesor sa Unibersidad sa Wittenberg. Dinhi iyang giton-an ang Kasulatan sa orihinal nga pinulongan. Nagsugod siya sa paghatag og pakigpulong sa Biblia; ug sa libro sa Salmo, sa mga Ebanghelyo, ug iyang giablihan ang mga Epistle alang sa pagsabut sa mga panon sa katawhan nga nahinangup nga mga tigpalamati. Si Staupitz, nga iyang higala ug pangulo, nagawhag kaniya sa pagsaka sa pulpito, ug magwali sa pulong sa Dios. Nagduhaduha si Luther, gibati sa pagkadili niya takus sa pagsulti ngadto sa katawhan sa dapit ni Cristo. Human lang sa hataas nga pagpaningkamot nga siya mitugyan ngadto sa mga paghangyo sa iyang mga higala. Kusganon na siya sa iyang kahibalo sa Kasulatan, ug ang grasya sa Dios naguban kaniya. Ang iyang kalarino nga mosulti nakapadani sa mga naminaw kaniya, ang ka tin-aw ug gahum sa iyang pagsaysay sa kamatuuran nakapasantup sa pagsabut, ug ang kamaiton nakatandog sa ilang kasingkasing.

Si Luther matuud gihapon nga anak sa iglesya sa papado, ug walay hunahuna nga magpalahi pa gayud. Sa pagbantay sa Dios nahatud siya sa pagbisita sa Roma. Iyang gipadayon ang panaw pinaagi sa paglakaw, mopahulay lang sa mga monasteryo sa dalan. Sa kombento didto sa Italya napuno siya sa kahibulong sa bahandi, sa pagkaanindot, ug sa pagkamahalon sa mga butang nga iyang nasaksihan. Nahatagan sa harianon nga abut sa salapi ang mga monghe nagpuyo sa matahum nga mga puluy-anan, nagbisti sa ilang kaugalingon diha sa labing mahal nga mga kupo, ug nagkombira sa lamisa nga puno sa mga pagkaon. Uban sa masakit nga pagbati gitandi ni Luther kini nga mga talan-awon sa pagdumili sa kaugalingon ug kalisud sa iyang kinabuhi. Nasamok ang iyang hunahuna.

[75]

Sa katapusan iyang nakita sa halayo ang siyudad sa pito ka mga bungtod uban sa halalum nga pagbati mihapa siya sa yuta, nga nakaingon, “Balaan nga Roma, nagsaludo ako kanimo!”— *Ibid.*, b. 2, ch. 6. Misulud siya sa siyudad, mibisita sa mga simbahan, naminaw sa maanindot nga mga sugilanon nga kanunay gisubli sa mga pari ug mga monghe, ug nagbuhat sa tanang gisugo nga mga tulumanon. Sa bisan hain siya motan-aw iyang nakita ang mga talan-awon nga nagpuno kaniya sa kahibulong ug kalisang. Iyang nakita nga ang pagkadaotan nagpuyo diha sa taliwala sa tanang klase sa kaparian. Iyang nadungog ang mga tinistis sa mga pari ug napuno siya sa kalisang sa ilang mangilad nga sinultihan sa pagpamalikas bisan panahon sa misa. Samtang siya nakigsagol sa mga monghe ug mga tawo, iyang nahibalag ang kangil-aran ug pagpatuyang sa mga buhat. Bisin hain siya molingi, sa dapit sa pagkabalaan iyang nakita ang pagkatampalasan. “Walay bisan usa nga makahanduraw,” nagsulat siya, “unsa nga mga sala ug makauulaw nga gawi nga gipangbuhat sa Roma; kinahanglan sila makita ug madungog aron matoohan. Mao nga ila nang naandam sa pag-ingon, ‘kon aduna may impyerno, ang Roma natukod sa ibabaw niini; usa kini ka bung-aw nga gigikanan sa tanang sala.’ ”

Pinaagi sa bag-o nga kamandoan usa ka indulhensya (pagwag-tang sa silot tungud sa salang nahimo human mapasaylo) ang gisaad sa papa ngadto sa tanan nga mosaka pinaagi sa ilang mga tuhod sa “Hagdanan ni Pilato,” nga gipatoohan nga maoy gikanaugan sa atong Manluluwas sa Iyang pagbiya sa Romanhong lawakhukmanan, ug sa milagro gibalhin gikan sa Jerusalem ngadto sa Roma. Usa niana

ka adlaw samtang si Luther matinudanon nga nagsaka niini nga mga ang-ang, nga sa kalit adunay tingog nga sama sa dalugdog nga daw nagsulti kaniya, “ang mga matarung magkinabuhi pinaagi sa pag-too.” Roma 1:17. Mitindog siya ug midali sa pagbiya sa dapit uban sa kaulaw ug kalisang. Kadto nga teksto wala na gayud mawad-i sa gahum sa iyang kalag. Gikan niadto nga takna iyang nakita sa labi pa ka tin-aw sukad masukad ang kabakakan sa pagsalig sa tawhanon nga mga binuhatan alang sa kaluwasan, ug ang panginahanglan sa kanunay nga pagtoo sa mga kaayohan ni Cristo. Naabli ang iyang mga mata, ug wala na gayud masira pagusab, sa mga panglimbong sa papado. Sa iyang paglingiw sa iyang nawong gikan sa Roma, iya usab gipatalikod ang iyang kasingkasing, ug sukad niadto ang pagkabulag naganam og kalapad, hangtod iyang giputol ang tanang kadugtungan ngadto sa iglesya sa papado.

Sa iyang paghibalik gikan sa Roma, nadawat ni Luther sa Unibersidad sa Wittenberg ang titulo nga *doctor of divinity*. Karon ania na siya sa kagawasan sa paghatag sa iyang kaugalingon nga wala pa niya mahimo kanhi, ngadto sa mga Kasulatan nga iyang gihigugma. Siya matapaton nga nagpanaad sa pagtoon pagayo ug sa pagwali uban sa pagkamaungon sa pulong sa Dios, dili sa mga gipanulti ug mga doktrina sa mga papa, sa tanang katuigan sa iyang kinabuhi. Dili na siya ang kanhi monghe o propesor, kundili ang tinugyanan nga mensahero sa Biblia. Gitawag siya ingon nga magbalantay sa mga karnero nga magpakaon sa panon sa Dios nga gigutum ug giuhaw alang sa ka-matuuran. Siya malig-on nga gapamatuud nga ang mga Cristohanon magadawat sa walay lain nga mga pagtolon-an gawas sa mga nagasandig sa kagamhanan sa Balaang Kasulatan. Kini nga mga pulong nakapatay-og sa patukuranan gayud sa pagkahataas sa papado. Sila nagalangkub sa masukaranon nga mga patukuranan sa Repormasyon.

[76] Nakita ni Luther ang katalagman sa pagtuboy sa tawhanon nga mga teyoriya ibabaw sa pulong sa Dios. Iyang gisaway sa walay kukahadlok ang mga pangagpas nga mga pagtolon-an sa mga tawo nga nagbaton sa kahibalo sa tulunghaan, ug sa mga pilosopiya ug teyolohiya nga sa dugay na nga panahona nagagahum sa katawhan. Iyang gisaway ang mao nga mga pagtoon nga dili lamang walay pulus kundili makatalagmanon, ug naningkamot sa pagbalhin sa mga hunahuna sa mga naminaw kaniya gikan sa mga paglimbong

sa mga pilosopo ug mga teyologo ngadto sa walay katapusang mga kamatuuran nga gilagda sa mga propeta ug sa mga apostoles.

Bililhon ang mensahe nga iyang gidala ngadto sa mga katawhan nga naminaw sa iyang mga pulong. Wala pa sukad masukad madunggi nila ang mao nga mga pagtolon-an. Ang malipayon nga balita sa gugma sa Manluluwas, ang kasigurohan sa pasaylo ug kalinaw pinaagi sa iyang dugo nga makahinlo, nagmaya sa ilang mga kasingkasing, ug nadasig sa sulud nila sa paglaum nga walay kamatayon. Sa Wittenberg nadagkutan ang kahayag kansang mga silaw moabut sa labing halayo nga mga bahin sa yuta, ug naganam sa iyang kadan-ag hangtod sa pagsira sa panahon.

Apan ang kahayag ug kangitngit dili magkauyon. Taliwala sa kamatuuran ug bakak adunay dili mapugngan nga panagsumpaki. Ang pagtuboy ug pagpanalipod sa usa maoy pag-ataki ug paglaglag sa usa. Ang atong Manluluwas nagpamatuud, “Wala ako mianhi sa pagpadalag pagdinaitay, kondili espada.” Mateo 10:34. Matod pa ni Luther, pila ka tuig human sa pagsugod sa Repormasyon, “Ang Dios wala magmando, kundili nagatulod kanako sa unahan. Dili ako mao ang agalon sa akong mga kalihukan. Malipay nalang ako nga magpuyo sa pahulay, apan gilabay ako taliwala sa mga kagubot ug panagsangka.”—D’Aubigné, *b. 5, ch. 2*. Siya haduul na nga hagaron ngadto sa pakigsangka.

Ang Romanhon nga Iglesya naganegosyo sa grasya sa Dios. Ang mga lamisa sa mga mag-iilis og mga salapi (Mateo 21:12) gipahimutang tapad sa iyang mga halaran, ug ang hangin nagpalanog sa mga singgit sa mga mamamalit ug mamaligyaay. Ilalum sa tuyo sa pagpanigum og salapi alang sa pagtukod sa iglesya ni San Pedro sa Roma, ang mga indulhensya o pagpasaylo alang sa sala gipamalgigya sa publiko pinaagi sa kagamhanan sa papa. Pinaagi sa bili sa krimen usa ka templo ang pabarugon alang sa pagsimba sa Dios—ang patukoranan ipahimutang pinaagi sa mga halin sa kasal-anan. Apan ang pamaagi nga gisagup sa pagpadako sa Roma naghagit sa labing makamatay nga kadaot sa iyang gahum ug pagkabantugan. Mao kini ang nakapapukaw sa labing pagkamatinguhaon ug pagkamalampuson sa mga kaaway sa papa, ug misangko ngadto sa gubat nga nakapatay-og sa trono sa papado, ug nakahiwi sa tiyara sa ulo sa papa.

Ang opisyal nga gisugo sa pagpamaligya og mga indulhensya didto sa Germany— nga ginganlan og Tetzal—nakahimo sa labing ngil-ad nga kasal-anan batok sa katilingban ug sa kasugoan sa Dios; nakaikyas sa silot sa iyang mga kasal-anan, gisuholan siya sa pagpalambo sa maong pamatigayon ug sa dili makatarunganon nga mga proyekto sa papa. Sa pagkawalay ulaw iyang gisubli ang labing dayag nga kabakakan, ug nag-asoy sa mga maanindot nga sugilanon aron sa paglimbong sa mga walay alamag, matootoohon nga mga tawo. Kon nagbaton pa sila sa pulong sa Dios, dili unta sila malimbungan. Maoy tuyo ang pagpailalum kanila sa gahum sa papado, aron sa pagpadako sa gahum ug bahandi sa iyang mapangahason nga mga pangulo, nga ang Biblia gililong kanila. (Tan-awa ang John C.L. Gieseler, *A COMPENDIUM OF ECCLESIASTICAL HISTORY*, per. 4, seksyon 1, parapo 5.)

[77] Samtang si Tetzal misulud sa usa ka lungsod, usa ka mensahero ang miuna kaniya, nagapahibalo: “Ang grasya sa Dios ug sa balaang amahan anaa sa inyong mga ganghaan.”—D’Aubigne, b. 3, ch. 1. Ug ang mga katawhan miabiabi sa mapasipalahon nga tigpakaaron-ingnon nga daw siya mao ang Dios sa iyang kaugalingon nga nanaog gikan sa Langit ngadto kanila. Ang makauulaw nga pagbaligya gibutang sulud sa simbahan, ug si Tetzal misaka sa pulpito, magtuboy sa indulhensya ingon nga maoy labing bililhon nga gasa sa Dios. Siya nagpamatuud nga tungud sa gahum sa iyang mga sertipiko sa pagpasaylo ang tanan nga sala nga giplano sa makasasala nga iyang buhaton sa umalabot mapasaylo kini alang kaniya, ug nga “bisan ang paghinulsul dili na kinahanglanon.”—*Ibid.*, b. 3, ch. 1. Dugang pa niini, iyang gipasaligan ang iyang nga tigpalamati nga ang mga indulhensya adunay gahum sa pagluwas dili lamang sa mga buhi kundili sa mga patay usab; nga sa pagtagingting sa salapi sa ilalum sa kaban nga sudlanan, ang kalag nga gibayaran niini makaikyas gikan sa purgatoryo ug makapanaw na ngadto sa langit. (Tan-awa ang K.R. Hagenbach, *HISTORY OF THE REFORMATION*, vol. 1, p. 96.)

Sa pagtanyag ni Simon Magus sa pagpalit og gahum sa mga apostoles sa pagbuhat og mga milagro, giingnan siya ni Pedro: “Ang imong salapi malaglag pa unta uban kanimo, kay imong gidahum nga pinaagi og salapi mabatonan mo ang gasa sa Dios!” Buhat 8:20. Apan ang gipamaligya ni Tetzal gipunsisokan sa linibo nga gusto

mopalit. Bulawan ug salapi misulud sa iyang tipiganan sa bahandi. Ang usa ka kaluwasan nga mapalit og salapi mas sayon kaayo maangkon kay sa kadtong nagakinahanglan og paghinulsul, pagtoo, ug makugihon nga pagpaningkamot sa pagsukol ug pagbuntog sa sala. (Tan-awa ang nota sa *Appendix* alang sa pahina 37)

Ang doktrina sa mga indulhensya gisupak sa mga tawo nga maalamon ug mga matinumanon sa Iglesya Romana, ug daghan ang walay pagtoo sa mga pagpatootoo nga kasupak kaayo sa pangatarungan ug sa pinadayag. Walay pari nga misulay sa pagpatugbaw sa iyang tingog batok niini nga tampalasan nga pagpamaligya, apan ang mga hunahuna sa katawhan naganam na og kasamok ug kahigwaos, ug daghan ang nangutana kon ang Dios dili ba magbuhat pinaagi sa mga kagamitan alang sa pagputli sa Iyang iglesya.

Si Luther, bisan og matinumanon gihapon sa papa, napuno sa kalisang batok sa mapasipalahon nga pasalig sa namaligya og mga indulhensya. Daghan sa iyang mga myembro sa simbahan namalit og mga sertipiko sa pasaylo, ug wala madugay miduul sila sa ilang pastor, nagsugid sa ilang daghan nga kasal-anan, ug nagpaabot sa kapasayloan, dili tungud sa ilang paghinulsul ug handum sa pag-usab sa ilang binuhatan, kundili tungud sa mahimo sa indulhensya. Wala sila hatagi ni Luther sa pasaylo, ug gipasidan-an sila nga gawas kon sila maghinulsul ug mag-usab sa ilang kinabuhi, sila kinahanglan malaglag sa ilang kasal-anan. Uban sa dako nga kalibog nangutana sila kang Tetzal uban sa reklamo nga ang ilang gikomplisan nagsalikway sa iyang mga sertipiko; ug ang uban nangusog nga ipahiuli ang ilang salapi. Ang pari napuno sa hilabihan nga kasuko. Iyang gilitok ang labing makalilisang nga mga pulong sa pagtunglo, nagpadaob og mga kalayo sa pundokanan sa publiko, ug nagingon nga aduna siyay kamandoan gikan sa papa “sa pag-sunog sa mga erehes nga mosupak sa iyang labing balaan nga mga indulhensya.”—D’Aubigné, *b. 3, ch. 4*.

Niining panahona misulud na si Luther sa iyang labing maisugon nga buhat ingon nga usa ka kampiyon sa kamatuuran. Ang iyang tingog nadungog gikan sa pulpito sa mainiton, solemne nga pagpasidaan. Iyang gipadayag sa katawhan ang makalaglag nga kinaiya sa sala, ug nagtudlo kanila nga dili mahimo alang sa tawo, pinaagi sa iyang mga binuhatan, sa pagpakubos sa sala niini o pag-ikyas sa silot niini. Walay lain kundili ang paghinulsul ngadto sa Dios ug

pagtoo kang Cristo ang makaluwas sa makasasala. Dili mapalit ang grasya ni Cristo; usa kini ka gasa nga walay bayad. Iyang gitambagan ang katawhan sa dili pagpalit og mga indulhensya, kundili sa pagtan-aw pinaagi sa pagtoo ngadto sa gilansang nga Manunubos. Iyang giasoy ang iyang masakit nga kasinatian sa kakawangan nga pagpangita pinaagi sa pagpakaular ug pagpakasakit aron sa pagsiguro sa kaluwasan, ug iyang gipasaligan ang naminaw kaniya nga pinaagi lamang sa pagbulag sa pagtan-aw gikan sa kaugalingon ug pagtoo kang Cristo nga ang kalinaw ug kalipay makaplagan.

[78] Samtang nagpadayon si Tetzal sa iyang pagpamaligya ug sa pagbuhat sa dili binalaan nga pagpatootoo, naningkamot si Luther alang sa labing epektibo nga nga pagprotesta batok sa singgit sa pagpangabuso. Wala madugay dihay tanyag sa usa ka higayon. Ang simbahan sa kastilyo sa Wittenberg adunay daghan nga mga larawan nga linilok, nga sa natudlo nga mga adlaw ipakita sa katawhan, ug mabatonan ang hingpit nga kapasayloan sa mga sala sa tanan nga mobisita sa simbahan ug mangumpisal. Sa mao nga mga adlaw baga nga panon sa katawhan ang moadto didto. Ang usa sa labing importante niini nga mga higayon, ang pista sa “Tanan nga Santos,” haduul na moabut. Sa desperas sa mao nga pagsaulog, si Luther nga mikuyog sa katawhan padulong sa maong simbahan, nagpapilit sa pultahan sa simbahan og papel nga adunay 95 ka mga pamatuud batok sa pagtolon-an sa indulhensya. Andam siya nga manalipod niini nga mga pamatuud o mga theses pagkasunud adlaw didto sa unibersidad, batok sa tanan nga moataki niini.

Ang iyang mga pamatuud nakapaukay sa pagtagad sa tibuuk kalibutan. Gibasa kini ug gisublisubli pagbasa sa tanan nga dapit. Adunay dako nga pagkaukay diha sa unibersidad ug sa tibuuk siyudad bahin niini. Niini nga mga theses o mga pamatuud gipahayag nga ang gahum sa paghatag og pasaylo sa sala, ug sa pag-ikyas sa silot niini, wala gayud itugyan ngadto sa papa ug sa kang bisan kinsa nga tawo. Ang tibuuk nga paagi usa ka bakak—usa ka lingla sa pagpangwarta sa pagpamintaha sa pagkamatootoohon sa mga tawo—usa ka pamaagi ni Satanas sa paglaglag sa tanang kalag nga mosalig sa iyang bakak nga mga pasalig. Tin-aw usab nga gipahayag nga ang ebanghelyo ni Cristo maoy labing bililhon nga bahandi sa iglesya, ug ang grasya sa Dios nga napadayag niini, igahatag sa

walay bayad ngadto sa tanan nga nangita niini pinaagi sa paghinul-sul ug sa pagtoo.

Ang mga theses ni Luther naghagit og lantugi; apan walay usa nga nangahas sa pagbarog. Ang mga pangutana nga iyang gipasuput gikatag sa tibuuk Germany sulud sa pila ka adlaw, ug paglabay sa pila ka semana gipalanog na kini sa tibuuk Cristohanon nga kalibutan. Daghan nga masimbahon nga mga Romanista, nga nakakita ug nagbangotan sa makalilisang nga mga sala nga gibuhat sa iglesya, apan wala sila mahibalo kon unsaon sa pagsumpo sa kalamboan niini, nagbasa sa mga pamatuud uban sa dako nga kalipay, nag-ila niini nga maoy tingog sa Dios. Ilang gibati nga ang Ginoo sa kalooy nagbakyaw sa Iyang kamut sa pagsumpo sa makusog nga bul-og sa pagkadaotan nga nagagikan sa kagamhanan sa iglesya sa Roma. Ang mga prinsipe ug mga pangulo sa gingharian nalipay sa tago niini nga pagsumpo batok sa garboso nga gahum nga naghikaw sa katungud sa paghangyo sa mga pagbulut-an niini.

Apan ang mahigugmaon sa sala ug matootohon nga katawhan nangalisang sa pagkahanaw sa mga bakak nga mga pangatarungan nga maoy naghapuhap sa ilang kahadlok. Ang mga abilidaran nga mga pangulo sa simbahan, nangabalda sa ilang buluhaton sa pagtugot sa mga krimen, ug nagtan-aw sa kadaot nga modangat sa ilang mga pamintaha, nangasuko ug naghiusa sa pagpadayon sa ilang mga pagpatootoo. Ang Repormador adunay atubangon nga mapait nga mga magsusumbong. Ang uban nagsumbong batok kaniya nga madalidalion ug gikan sa ilang gibati. Ang uban nagsumbong kaniya nga nagpasaligsalig, gapahibalo nga siya wala giyahi sa Dios, kundili nagabuhat ubus sa iyang garbo ug pagkama-pangahason. “Kinsa may wala mahibalo,” mitubag siya, “nga ang usa ka tawo dili sagad makatudlo og bag-ong mga hunahuna nga walay dagway sa pagpagarbo, ug dili ikasumbong nga nagpadasig og mga panagaway?... Ngano nga si Cristo ug ang tanan nga martir gipamatay? Tungud kay sila nakita nga mapagarbohon nga nagta-may sa kaalam sa kapanahunan nga ilang gipuy-an, ug tungud kay sila nanudlo og bag-ong mga kamatuuran nga wala una mananghid sa mga pagtolon-an sa karaan nga mga panghunahuna.”

Ug dayon nagpamatuud usab siya: “Ang akong gibuhat dili ikapatuman pinaagi sa tawhanon nga kaalam, kundili sa tambag sa Dios. Kon ang buhat Iya sa Dios, kinsa man ang makahunong

niini? Kon dili, kinsa man ang makapadayon niini? Dili ang akong kabubut-on, dili ang ila, dili ang ato, kundili ang Imong kabubut-on, O balaan nga Amahan, nga anaa sa Langit!”—*Ibid.*, b. 3, ch. 6.

[79] Bisan og si Luther gipalihok pinaagi sa Espiritu sa Dios sa pag-sugod sa iyang buhat, dili kini niya mapadayon nga walay grabi nga mga kagubot. Ang mga pagpakaulaw sa iyang mga kaaway, ang ilang sayup nga mga paghulagway sa iyang mga tuyo, ug ang ilang mabintahaon ug daotan nga mga panghunahuna diha sa iyang kinaiya ug mga tumong, miabut kaniya nga daw sama og makalumus nga baha; ug sila nakapadulot. Masaligon siya nga ang mga pangulo sa katawhan, sa simbahan ug sa mga tulunghaan, malipay nga makig-usa kaniya sa mga tinguha sa pagreporma. Mga pulong sa pagpadasig gikan sa hatagas og mga katungdanan nakapalig-on kaniya uban sa kalipay ug paglaum. Iyang nang nakita ang nagkahayag nga adlaw nga mosubang alang sa iglesya. Apan ang pagpadasig nabayloan sa pagpakaulaw ug paghukum. Daghan sa kadagkoan, sa simbahan ug sa estado, nagatoo sa pagkatinuud sa iyang mga theses; apan sa wala madugay ilang nakita nga ang pagdawat niini nga mga kamatuuran maglangkub og dagko nga kausaban. Ang pagpadan-ag ug pagreporma sa katawhan maoy pag-supak sa kagamhanan sa Roma, sa pagpahunong sa linibo ka mga tuburan nga nag-agas ngadto sa iyang tigumanan og bahandi, ug ilabi na sa pagsumpo sa pagkagastador ug pagkamapatuyangon sa mga pangulo sa papado. Dugang pa, ang pagtudlo sa mga katawhan sa paghunahuna ug pagbuhat ingon nga mga masaligan nga mga binuhat, motan-aw ngadto lamang kang Cristo alang sa kaluwasan, maoy paglumpag sa trono sa papa, ug sa katapusan magguba sa ilang kaugalingon nga kagamhanan. Tungud niini nga katarungan nagdumili sila sa kahibalo nga gihatag kanila sa Dios, ug naghiusa sa ilang kaugalingon batok kang Cristo ug sa kamatuuran pinaagi sa ilang pagsupak sa tawo nga gipadala aron sa pagpadan-ag kanila.

Mikurog si Luther nga nagtan-aw sa iyang kaugalingon—usa ka tawo nga nisupak sa labing gamhanan nga mga gahum sa yuta. Usahay magduhaduha siya kon gimandoan ba kaha siya sa Dios sa pagbutang kaniya sa pakigbatok sa kagamhanan sa iglesya. “Kinsa man ako kaniadto,” nagsulat siya, “nga mosupak sa pagkahalangdon sa papa, nga sa iyang atubangan...ang mga hari sa yuta ug ang tibuuk kalibutan nagakurog?”... Walay usa nga nasayod sa akong

pagantos niadtong unang duha ka tuig, ug unsa nga kagulanan, ako makaingon ngadto sa unsa nga kaluya, ako nahiunlod.”—*Ibid.*, b. 3, ch. 6. Apan wala siya pasagdi para hingpit nga maluya. Sa diha nga ang tawhanong panabang napakyas, mitan-aw lamang siya ngadto sa Dios, ug nakaamgo nga siya makahimo sa pagsandig diha sa hingpit nga kasigurohan sa labing gamhanan nga bukton.

Ngadto sa usa ka higala sa Repormasyon si Luther nagsulat: “Dili kita makadangat sa pagsabut sa Kasulatan pinaagi sa pagtoon o pinaagi sa pangutok. Busa ang imong unang buluhaton mao ang pagsugod pinaagi sa pagampo. Pakilooy sa Ginoo sa paghatag kanimo, pinaagi sa iyang madagayaon nga kalooy, sa husto nga pagsabut sa Iyang pulong. Walay lain nga maghuhubad sa pulong kundili ang Nag-ugmad niana nga pulong, sumala sa iya mismo nga gisulti, “Silang tanan pagatudloan sa Dios.” Ayaw paglaum sa usa ka butang gikan sa imong kaugalingon nga mga paningkamot, gikan sa imong kaugalingon nga salabutan: itugyan la-mang ang imong pagsalig sa Dios ug sa pagmando sa Iyang Espiritu. Toohi kini gikan sa mga pulong sa usa ka tawo nga nakaagum niining butanga.”—*Ibid.*, b. 3, ch. 7. Ania dinhi ang mahinungdanon nga leksyon niadtong nagabati nga ang Dios nagatawag kanila sa paghatag ngadto sa uban sa solemne nga mga kamatuuran alang niining panahona. Kini nga mga kamatuuran makapaukay sa kasuko ni Satanas, ug sa mga tawo nga mahigugmaon sa mga tumotumo nga mga sugilanon nga iyang gimugna. Sa pakigaway sa mga gahum sa daotan, adunay panginahanglan sa usa ka butang nga labaw pa ka kusganon sa pangutok ug sa tawhanon nga kaalam.

Kon ang mga kaaway modangup ngadto sa nabatasan ug tradisyon, o sa mga pagangkon ug kagahum sa papa, si Luther nakigharong kanila pinaagi sa Biblia, ug sa Biblia lamang. Ania ang mga katarungan nga dili nila matubag; busa ang mga ulipon sa pormalidad ug patootoo nangayo alang sa iyang dugo, sama sa pagpangayo sa mga Judio sa dugo ni Cristo. “Ania ang usa ka erehes,” misinggit ang mga madasigong Romano. “Usa ka taas nga pagbudhi batok sa iglesya ang pagtugot sa usa ka makalilisang nga erehes nga mabuhi kapin sa usa ka takna! Himoa nga ipabarog ang ang bitayan alang kaniya!”—*Ibid.*, b. 3, ch. 9. Apan si Luther wala mahulog nga tukbunon sa ilang kapungut. Ang Dios adunay buluhaton nga ipabuhay kaniya, ug ang mga manulunda gipadala

sa Langit sa pagpanalipod kaniya. Daghan, hinoon, ang nakadawat gikan kang Luther sa bililhon nga kahayag nga nahimo nga mga tumong sa kasuko ni Satanas, ug alang sa kamatuuran walay kahadlok sa pagantos sa pagsakit ug sa kamatayon.

Ang mga pagtolon-an ni Luther nakapadani sa pagtagad sa mga hunahuna sa tibuuk Germany. Gikan sa iyang mga wali ug mga sinulat nagagula ang mga silaw sa kahayag nga maoy nakapamata ug nakapadan-ag sa linibo. Usa ka buhi nga pagtoo ang mipuli sa dapit sa patay nga pormalidad nga gibatonan sa iglesya sa dugay nga panahon. Ang katawhan nawad-an na sa matag adlaw sa ilang pagsalig sa mga patootoo sa Romanismo. Ang mga babag sa pagihig-ihig nagkahanaw. Ang pulong sa Dios, nga gigamit ni Luther sa pagsukud sa matag pagtolon-an ug sa matag pangangkong, daw sama sa espada nga duhay sulab nga nagpikas sa pagsulud sa mga kasingkasing sa katawhan. Sa bisan diin nga dapit adunay pagpukaw ngadto sa handum alang sa espirituhanon nga kalamboan. Sa bisan diin adunay kagutum ug kauhaw alang sa pagkamatarong nga wala pa gayud mahibaloi sukad masukad sa katuigan. Ang mga mata sa katawhan, nga sa dugay na nga panahon gigiyahan ngadto sa tawhanon nga mga tulumanon ug sa yutan-on nga mga tigpataliwala, niini nga higayona mibalhin na uban sa paghinulsul ug sa pagtoo, ngadto kang Cristo ug Kaniya nga gilansang.

Kining nilapnag nga kasibot nagpatumaw sa dugang nga kahadlok sa mga tinugyanan sa papado. Gipatawag si Luther ngadto sa Roma aron pagtubag sa sumbong sa tinumotumo nga pagtolon-an. Ang kamandoan nakapahadlok sa iyang mga higala. Nahibalo sila pag-ayo sa katalagman nga naghulga kaniya niana nga daotan nga siyudad, nga hubog na sa dugo sa mga martir kang Jesus. Misupak sila sa iyang pagngadto sa Roma, ug ilang gihangyo nga siya usisaon didto sa Germany.

Kini nga kasabutan gitugutan sa katapusan, ug ang mga tinugyanan sa papa miadto aron sa pagbista sa mao nga kaso. Sa mga pahimangno nga gipahibalo sa papa niini nga opisyal, gipamatuud nga si Luther usa ka erehes. Kini nga sinugo gitugon “sa pagpasaka og sumbong ug prisohon sa walay langan.” Kon siya magapabilin nga matapaton, ug ang tinugyanan mapakyas sa paghuput sa iyang pagkatawo, siya gigamhan sa “pagpalayas kaniya gikan sa tanan nga dapit sa Germany; sa paghingilin, pagtunglo, ug paghulog sa

pagkasinakup sa simbahan sa tanan nga moapin kaniya.”—*Ibid.*, b. 4, ch. 2. Ug dugang pa, ang papa nagmando sa iyang tinugyanan, aron sa pag-ibut sa hingpit ang makapoo nga erehiya, sa paglaglag sa tanan, bisan unsa ka ligdong diha sa iglesya o estado, gawas lang sa emperador, nga dili magtagad sa pagdakup kang Luther ug sa iyang mga sumusunod, ug itugyan sila ngadto sa pagpanimalus sa Roma.

Ania dinhi napadayag ang matuud nga espiritu sa papado. Walay ilhanan sa Cristohanon nga patukuranan, o bisan sa yano nga hustisya, nga makita sa tibuuk dokumento. Layo ra kaayo si Luther gikan sa Roma; wala siyay kahigayunan sa pagsaysay o sa pagpanalipod sa iyang baroganan; apan sa wala pa gani mabista ang iyang kaso, giila na siya sa hingpit ingon nga usa ka erehes, ug sa mao nga adlaw, gipasidan-an, gisumbong, gihukman, ug gisulatan; ug kining tanan gibut-an sa nagpaila sa iyang kaugalingon nga balaan nga amahan, ang bugtong nga labing hataas, dili masayup nga kagamhanan sa iglesya ug estado!

Niining panahona, nga si Luther nag-kinahanglan sa mga kalooy ug tambag sa usa ka matuud nga higala, ubus sa kabubut-on sa Dios gipadala si Melanchthon ngadto sa Wittenberg. Batan-on sa katuigan, yano ug ligdong sa iyang mga pamatasan, ang kasaligan nga paghukum ni Melanchthon, halapad nga kahibalo, ug makadani nga pagpanulti, gilangkuban sa kaputli ug pagkatarong sa iyang kinaiya, nakadaog sa pagdayeg ug pagtahod sa tibuuk kalibutan. Ang kalantip sa iyang mga hiyas dili lahi sa pagpaila sa iyang pagkalomo sa pamaagi. Siya sa wala madugay nahimo nga mainiton nga tinunan sa ebanghelyo, ug ang labing masaligan nga higala ug bililhon nga katabang ni Luther; ang iyang pagkalomo, pagkamainampingon, ug pagkawalay sipyat naghingpit sa kaisog ug kaabtik ni Luther. Ang ilang panaghiusa sa buluhaton nagdugang sa kusog sa Repormasyon ug usa ka dako nga tuburan sa kadasig ngadto kang Luther.

[81]

Ang Augsburg maoy dapit nga gikatakda diin siya pagabistahon, ug ang Repormador nanghitso alang sa pagsugod sa iyang panaw. Ang tinud-anay nga kahadlok naghari sa iyang mga higala. Dayag nga gisulti ang mga paghulga nga dakpon siya ug patyon sa dalan, ug nagpakilooy kaniya ang iyang mga higala sa dili pagpangahas. Ila siya nga gihangyo nga mobiya sa Wittenberg sulud sa usa ka panahon, ug magpuyo ipon kanila nga malipayon nga manalipod

kaniya. Apan siya dili mobiya sa katungdanan nga sa diin ang Dios nagbutang kaniya. Kinahanglan magpadayon siya nga matinumanon sa paglaban sa kamatuuran, gipawalay sapayan ang mga bagyo nga naghasi kaniya. Ang iyang pulong: “Sama ako kang Jeremias, usa ka tawo sa kagubot ug panagsumpaki; apan sa nagkadako ang ilang mga pagpanghulga, nagkadako usab ang akong kalipay.... Ila na nga gidaot ang akong kadungganang ug ang akong maayong ngalan. Ang nabilin kanako mao na lamang ang akong makalooloy nga lawas; ila na kini; ilang mapamubo ang akong kinabuhi sa pila nga mga takna. Apan sa akong kalag, dili sila makaangkon niana. Siya nga nanaad sa pagmantala sa pulong ni Cristo ngadto sa kalibutan, kinahanglan magpaabot sa kamatayon sa matag takna.”— *Ibid.*, b. 4, ch. 4.

Ang mga balita sa pag-abut ni Luther sa Augsburg nagkahatag og dako nga katagbawan sa sinugo sa papado. Ang samukan nga erehes nga nagdani sa pagtagad sa tibuuk kalibutan daw nailalum na sa gahum sa Roma, ug ang sinugo naninguha nga dili siya makalay. Wala makadala ang Repormador og papeles sa pagpanalipod sa iyang kinabuhi. Dili gusto ang iyang mga higala nga moatubang siya sa tinugyanan sa papa nga wala niini, ug sila mismo ang nan-ingkamot sa pagkuha niini gikan sa emperador. Ang tinugyanan nagtinguha sa pagpugus kang Luther, kon mahimo, sa pagsibog, o kon mapakyas sa paghimo niini, igatugyan na ngadto sa Roma, aron makaagum sa gidangatan nila ni Huss ug Jerome. Busa pinaagi sa iyang mga sinaligan iyang gihaylo si Luther sa pag-atubang nga walay kasabutan sa pagpanalipod kaniya, nagsalig sa iyang kaugalingon ubus sa iyang kalooy. Niini wala mosugut si Luther. Hangtod nga nadawat niya kini nga dokumento nga nagpasalig kaniya sa pagpanalipod sa emperador una pa siya miadto sa pag-atubang sa embahador sa papado.

Sigon sa patakaran, ang mga Romanista nagkahukum sa pagsulay sa pagdaog ni Luther sa pagpakita og kalumo. Ang tinugyanan, sa iyang mga pakighisgot kaniya, nagpakita sa iyang pagkamahigalaon kaayo; apan siya nagsukna kang Luther nga magpasakup siya sa hingpit sa kagamhanan sa iglesya, ug itahan ang tanang punto nga walay paglalis o pangutana. Wala kaayo niya masukud ang kinaiya sa tawo nga iyang gikaatubang. Si Luther, sa iyang tubag, mipahayag sa iyang pagtahod sa iglesya, sa iyang handum sa kamatuuran, sa iyang pagkaandam sa pagtubag sa tanang pagsu-

pak sa iyang gipanudlo, ug sa pagtugyan sa iyang mga doktrina sa desisyon sa nag-unang mga unibersidad. Apan sa maong higayon iyang giprotestahan ang pamaagi sa kardinal sa pagpasibog kaniya sa iyang baroganan nga walay pagpamatuud sa iyang sayup.

Ang gainusara nga tubag mao: “Bakwia, bakwia!” Ang Repormador nagpakita nga ang iyang baroganan mapamatud-an sa Kasulatan, ug sa makusganon iyang gipamatuud nga dili siya makasalikway sa kamatuuran. Ang tinugyanan, wala makatubag sa mga pangatarungan ni Luther, naghampak kaniya og unus sa pagpakaulaw, pagbiaybiay, ug pagulog-ulog, gisagol ang mga kinutlo nga mga pulong gikan sa tradisyon ug mga panultihon sa mga punoan sa iglesya, wala gatugot sa Repormador sa higayon sa pagsulti. Nakabatyag nga ang tigum, bisan pa kon ipadayon, mahimo nga kawang sa gihapon, si Luther sa katapusan nakakuha og gaalang-alang nga pagtugot sa pagpahayag sa iyang tubag pinaagi sa pagsulat.

“Sa ingon niini,” matod niya, sa iyang sulat ngadto sa iyang higala, “ang dinaogdaog nakakaplag og doble nga ganansya; una, ang nahisulat ikapakita ngadto sa uban aron mahukman; ug ikaduha, ang usa ka tawo adunay labi pa ka maayo nga kahigayunan sa pagbuntog sa mga kahadlok, kon dili sa tanlag, sa usa ka nagngalngal ug garboso nga mahariharion, nga sa laing paagi mahaworan unta sa mapahitas-on niya nga pinulongan.”—Martyn, *THE LIFE AND TIMES OF LUTHER*, mga pahina 271, 272.

[82]

Sa pagkasunud nga pakisusi, gipahayag ni Luther ang usa ka tinaw, tukma, ug kusganon nga pagpadayag sa iyang mga pangatarungan, gipamatud-an sa daghan nga mga kinutlo gikan sa Kasulatan. Kini nga papel, human sa makusog nga pagbasa, gihatag ngadto sa kardinal, kinsa, naglabay niini ngadto sa daplin tungud sa kasuko, nagmantala niini nga usa ka walay pulus nga mga pulong ug walay kapuslanan nga mga kinutlo. Si Luther, naaghat na pag-ayo, niining higayona nakig-asdang sa pari sa iyang kaugalingong baroganan—ang mga tradisyon ug mga pagtolon-an sa simbahan—ug sa hingpit nagbuntog sa iyang mga panghunahuna.

Sa pagkakita sa pari nga dili matubag ang mga pangatarungan ni Luther, nawadan siya sa pailub, ug diha sa kapungut misinggit: “Bakwia! kay kon dili, ipadala ko ikaw ngadto sa Roma, aron moatubang sa mga maghuhukum nga maoy mag-atiman sa imong kaso. Tagakon ko ikaw sa iglesya uban sa imong mga sumusunod,

ug ang tanan nga moila kanimo, ug pagawason ko silang tanan sa simbahan.” Ug sa katapusan iyang gihagit uban sa mapahitas-on ug masuk-anon nga paningog, “Bakwia, o ayaw na pagbalik.”—D’Aubigné, London *ed.*, *b. 4, ch. 8.*

Ang Repormador midali sa pagpahawa uban sa iyang mga higala, nga maoy tin-aw nga pagpamatuud nga walay pagbakwi nga pagapaabuton gikan kaniya. Dili kini maoy tumong sa kardinal. Iyang giulog-ulogan ang iyang kaugalingon nga pinaagi sa pagpanghulga iyang mahadlok si Luther ngadto sa pagtugyan. Karon, gibiyaaan nga nag-inusara kauban sa iyang mga dumadapig siya mitutok gikan sa usa ngadto sa usa sa hilabihan nga kasuko sa wala niya paabuta nga kapakyasan sa iyang pamaagi.

Ang mga paningkamot ni Luther niini nga higayona dili nga walay maayo nga mga gisangputan. Ang dako nga pundok sa katawhan nga nakadungog nakabaton sa kahigayunan sa pagtandi niini nga duha ka tawo, ug sa paghukum sa matang sa pamatasan o espiritu nga gipakita nila nga duha, ug usab sa kakusganon ug kaminud-anon sa ilang mga baroganan. Daw unsa ka dako og kalahian! Ang Repormador, yano ug mapainubsanon, malig-on, nagabarog diha sa kusog sa Dios, nga adunay kamatuuran sa iyang habig; ang tinugyanan sa papa, nagpakaimportante sa kaugalingon, palabilabihon, mapahitas-on, ug walay katarungan, wala gayuy usa ka katarungan gikan sa Kasulatan, apan sa makusog nga pagpanulti, “Sibog, o ipadala ikaw ngadto sa Roma aron silutan.”

Bisan pa si Luther nakakuha og dokumento sa pagpanalipod kaniya ang mga Romanista nagplano sa pagdakup ug pagbilanggo kaniya. Nagsugyot ang iyang mga higala nga walay kapuslanan nga magdugay pa siya sa pagpaabot, kinahanglan mobalik na siya ngadto sa Wittenberg sa walay langan, ug buhaton ang tumang pagmatngon aron matago ang iyang mga tumong. Mipanaw siya balik sa Augsburg sa wala pa mabuntag, sakay sa kabayo, gipaubanan lamang ug usa ka giya nga gipakuyog sa emperador. Uban sa daghang kalisdanan mipanaw siya sa tago ilalum sa kangitngit ug sa hilum nga mga karsada sa siyudad. Ang mga kaaway, nanagtukaw ug mga bangis, nagplano sa pagpatay kaniya. Makaikyas kaha siya sa mga lit-ag nga giandam kaniya? Mga gutlo kadto sa kahigwaos ug mainiton nga pagampo. Nakaabut siya sa gamay nga ganghaan diha sa paril sa siyudad. Giablihan kini alang kaniya, ug uban sa iyang

giya nakagawas siya dinhi nga walay kaulangan. Sa siguro na sila sa gawas, ang mga layas midali sa ilang pagpanglagiw, ug sa wala pa makahibalo ang tinugyanan sa papa sa paggikan ni Luther, dili na siya masakpan sa iyang mga manlulutos. Napildi si Satanas ug ang iyang mga sinugo. Ang tawo nga sa ilang hunahuna nailalum na sa ilang gahum wala na diha, nakaikyas sama sa usa ka langgam gikan sa lit-ag sa mga manglilit-ag.

Sa balita nga si Luther nakaikyas ang tinugyanan napuno sa kahibulong ug kasuko. Nagpaabot siya nga makadawat og dako nga pasidungog tungud sa iyang kaalam ug sa kahigpit sa pagtagad sa usa ka samokan sa simbahan; apan nasaguyo ang iyang mga paglaum. Iyang gipadayag ang iyang kapungut sa iyang sulat ngadto kang Frederick, ang elektor sa Saxony, nga nasuko pag-ayo kang Luther, ug nagsugo kang Frederick sa pagpadala sa Repormador ngadto sa Roma o palayason siya gikan sa Saxony.

[83]

Agi og depensa, nag-awhag si Luther nga kinahanglan ang papa ug ang iyang tinugyanan magpakita kaniya sa iyang mga sayup gikan sa Kasulatan, ug nagsaad sa labing solemne nga panaad nga iyang isalikway ang iyang mga pagtolon-an kon mapamatud-an kini nga nahisupak sa pulong sa Dios. Ug iyang gipasalamatan ang Dios nga giisip siya nga takus sa pagantos sa hilabihan ka balaan nga katuyoan.

Ang elektor wala pa kaayo kahibalo bahin sa mga doktrina nga nareporma, apan natandog siya pag-ayo sa pagkamatinudanon, gahum, ug ka tin-aw sa mga pulong ni Luther; ug hangtod nga mapamatud-an ang Repormador nga nasayup, nagsaad si Frederick nga mobarog siya nga maoy manalipod kang Luther. Agi og tubag sa kamandoan sa tinugyanan sa papa iyang gisulatan: “Tungud kay si Dr. Martin nakaatubang man kanimo sa Augsburg, matagbaw kana niana. Wala kami magpaabot nga imong paningkamutan nga mo bakwi siya nga walay pagpakita kaniya sa iyang kasaypanan. Walay usa nga maalam nga tawo sa among mga punoan nga nagpahibalo kanamo nga ang doktrina ni Martin dili balaan, kasupak sa Cristohanon, o erehes. Ang prinsipie midumili, dugang pa, sa pagpadala kang Luther ngadto sa Roma o nga palayason siya gikan sa iyang mga estado.”—D’Aubigné, *b.4, ch. 10*.

Nakita sa elektor nga adunay kinatibukan nga pagkahugno sa moral nga mga pagpugong sa katilingban. Usa ka dakung buluhaton

sa pagreperma ang gikinahanglan. Ang makuti ug gastoso nga mga pamaagi sa pagsumpo ug pagsilot sa krimen dili kinahanglanon kon moila lamang ang mga tawo ug motuman sa kasugoan sa Dios ug sa mga pagmando sa nahayagan nga kaisipan. Iyang nakita nga si Luther nagabuhat alang sa pagkab-ot niini nga tumong, ug sa tago nalipay nga ang usa ka labaw pa ka maayo nga kabuyohan gibati sulud sa iglesya.

Iya usab nakita nga ingon nga usa ka propesor sa unibersidad si Luther nilampos pag-ayo. Usa pa lang ka tuig ang milabay sukad ipapilit sa Repormador ang iyang mga mga theses o sinulat didto sa simbahan sa kastilyo, apan hilabihan na nga pagkunhod sa mga mangadto didto aron mosimba panahon sa pista sa Tanan nga Santos. Nahikawan na ang Roma sa iyang mga sumisimba ug mga halad, apan ang ilang dapit gipulihan sa lain nga klase, nga sa pagkakaran nangadto na sa Wittenberg, dili ingon nga mga dumuloong aron maghimaya sa iyang mga larawan, kundili mga estudyante nga magpuno sa iyang mga lawak sa pagtoon. Ang mga sinulat ni Luther nakadagkot og bag-o nga kasibot sa bisan diin nga dapit bahin sa Balaang Kasulatan, ug dili lamang sa tanan nga dapit sa Germany, kundili gikan usab sa lain nga kayutaan, mga estudyante nagpunsisok sa unibersidad. Mga kabatan-onan, nga nagpakita sa Wittenberg sa una nga higayon, “nagbayaw sa ilang mga kamut ngadto sa langit, ug naghimaya sa Dios tungud sa Iyang pagpasidlak sa kahayag sa kamatuuran gikan sa Wittenberg, maingon sa nangagi nga katuigan gikan sa Bukid sa Sion, aron nga kini mokaylap sa labing halayo nga kayutaan.”— *Ibid.*, b. 4, ch. 10.

Dili pa hingpit ang pagkakabig ni Luther sa pagbulag gikan sa mga kasaypanan sa Romanismo. Apan sa iyang pagtandi sa Mga Balaang Kasulatan sa mga kamandoan sa papado ug sa mga batakang-balaod, napun-an siya sa kahibulong. “Ako nagabasa,” nagsulat siya, “sa mga kabalaoran sa mga papa, ug...wala ako mahibalo kon ang papa mao ba ang anticristo, o ang iyang apostol; sa hilabihan nga kadako si Cristo gituis ug gilansang diha kanila.”— *Ibid.*, b. 5, ch. 1. Apan niining panahona si Luther usa gihapon ka umaabag sa Iglesya Romana, ug wala diha sa iyang hunahuna ang pagbiya gikan sa iglesiya.

Ang mga sinulat ug doktrina sa repormador mikaylap sa matag nasod nga Cristohanon. Ang sinulat miabut sa Switzerland ug

Holland. Ang mga kopya sa iyang mga sinulat nakaabut usab sa France ug Spain. Sa England gidawat ang iyang mga sinulat ingon nga pulong sa kinabuhi. Naabut usab kini ngadto sa Belgium ug Italy. Linibo ang nahigmata gikan sa ilang sama sa kamatayon nga pagkalipong ngadto sa kalipay ug paglaum sa usa ka kinabuhi sa pagtoo.

Nagsilaub na ang kapungut sa Roma sa mga pangataki ni Luther, ug gipamatuud sa uban sa iyang mga kaatbang nga matootoohon, bisan ang mga doktor sa Catolico nga mga unibersidad, nga siya nga makapatay sa masinupakon nga monghe dili makasala. Usa niana ka adlaw adunay dumuloong nga adunay pistola nga gitagoan sa iyang kupo, miduul sa Repormador, ug nangutana nganong nagalakaw siya nga nag-inusara. “Anaa ako sa mga kamut sa Dios,” mitubag si Luther. “Siya ang akong panabang ug panalipod. Unsa man ang mahimo sa tawo kanako?”— *Ibid.*, b. 6, ch. 2. Sa pagkadungog niini sa mao nga tawo nangluspada siya, ug mipahawa, nga daw mikalagiw gikan sa presensya sa mga manulunda sa Langit. [84]

Nagtinguha gayud ang Roma sa paglaglag kang Luther; apan ang Dios mao man ang iyang panalipod. Nadunggan ang iyang doktrina sa bisan diin—sa mga kombento, sa mga payag, sa mga kastilyo sa mga halangdon, sa mga unibersidad, sa mga palasyo sa mga hari; ug ang harianon nga mga tawo mitindog sa matag dapit sa pagpalig-on sa iyang mga paningkamot.— *Ibid.*, b. 6, ch. 2.

Niini nga panahona si Luther, sa pagbasa sa mga sinulat ni Huss, nakakaplag nga ang dako nga kamatuuran bahin sa pagpaka-matarong pinaagi sa pagtoo, nga gipangita niya sa iyang kaugalingon nga mahuptan ug itudlo, gibatonan na sa Bohemian nga Repormador. “Kaming tanan,” matod ni Luther, “si Pablo, si Augustine ug ako, mga sumusunod ni Huss nga walay kalibutan niini!” “Ang Dios magaduaw niini sa kalibutan,” nagpadayon siya, “nga ang kamatuuran giwali niini nga pahayag sa miaging usa ka gatus ka tuig, ug gisunog.”—Wylie, b. 6, ch. 1.

Sa usa ka hangyo ngadto sa emperador ug sa mga dungganon sa Germany kalabot sa Repormasyon sa Cristianidad, nagsulat si Luther bahin sa papa: “Usa kini ka makalilisang nga butang sa pagtan-aw sa tawo nga gitawag og puli ni Cristo, nga mapatuyangon sa pagkabantugan nga dili matupngan ni bisan kinsa nga emperador. Mao ba kini ang magrepresentar sa kabus ug makalolooy nga Jesus

o sa mapainubsanon nga San Pedro? Siya mao, ingon nila, ang dyos sa kalibutan! Apan si Cristo, nga iyang gipanghambog nga iyang gipulihan, nagsulti, “Ang akong gingharian dili niini nga kalibutan.” Makalabaw ba ang mga kagamhanan sa usa ka puli sa iyang pangulo?”—D’Aubigné, *b. 6, ch. 3*.

Nagsulat siya bahin sa mga unibersidad: “Nahadlok ako nga ang mga unibersidad makaplagan nga maoy dagkong mga ganghaan nga maghatud ngadto sa impyerno, kon dili sila maningkamot sa pagpasabut sa Balaang Kasulatan, ug sa pagkulit niini diha sa mga kasingkasing sa atong mga batan-on. Nagtambag ako sa matag usa sa dili pagbutang sa iyang anak sa dapit nga wala mag-ila sa Balaang Kasulatan ingon nga maoy sulundan sa kinabuhi. Ang matag institusyon nga walay makugihon nga pagtoon sa pulong sa Dios, mahimo gayud nga daotan.”—*Ibid.*, *b. 6, ch. 3*.

Kini nga hangyo gidali sa pagpahibalo sa tibuuk Germany, ug adunay kusganon nga inpluwensya diha sa katawhan. Naukay ang tibuuk nasod, ug mga panon sa katawhan mitindog sa paglaban sa sulundan sa reporma. Ang mga kaatbang ni Luther, nga nagdilaab sa tinguha sa pagpanimalus, nag-awhag sa papa sa pagpakanaog og kamandoan batok kaniya. Gimando nga ang iyang mga doktrina kondinahon sa labing madali. Kan-uman ka mga adlaw ang gitagal sa repormador ug sa iyang mga sumusunod, ug sa tapos niini, kon dili pa sila mosibog, silang tanan tagakon gikan sa simbahan.

Usa kini ka makalilisang nga kalisdanan alang sa Repormasyon. Sulud na sa ginatus ka mga tuig ang sentensiya sa Roma nga ekskomunyon o pagtagak sa pagkasakup sa iglesya nakapakurog sa kalisang sa gamhanan nga mga hari; nakapuno kini sa kagul-anan ug kasub-anan sa bantugan nga mga kagamhanan. Kadtong mapahamtangan sa maong sentensya, giila sa tibuuk kalibutan uban sa kahadlok ug kalisang; sila giputlan sa kahigayunan sa pagpakigsulti sa ilang isigkatawo, ug isipon nga mga manlalapas sa balaod, nga ginapangita aron patyon. Dili buta si Luther sa kagubot nga kabuthunon na kaniya; apan nagbarog siya nga malig-on, nagsalig kang Cristo nga iyang panabang ug panalipod. Uban sa pagtoo ug kaisog sa usa ka martir nagsulat siya: “Ang hapit na mahitabo

[85] wala ako mahibalo, ug wala ako magtinguha sa pagkasayod niini.... Bisan diin ako maabuti sa pagbuto niini, wala ako mahadlok. Dili kaayo sama sa usa ka dahon nga matagak, nga walay kabubut-on sa

atong Amahan; daw unsa pa kaha nga Siya magtagad kanato! Usa lang ka gaan nga butang ang pagpakamatay alang sa Pulong, tungud kay kini nga Pulong, nga nahimong unud alang kanato, namatay usab Siya sa Iyang kaugalingon. Kon kita mamatay uban Kaniya, mabuhi kita uban Kaniya; ug, sa pagagi latas sa Iyang naagian una kanato, moadto kita diin Siya atua, ug magpuyo uban Kaniya sa walay katapusan.”—*Ibid.*, 3d London ed., Walther, 1840, b. 6, ch. 9.

Sa pagkadawat ni Luther sa kamandoan sa papa, miingon siya: “Gitamay ug akong gisupak kini, ingon nga dili balaan ug bakak.... Si Cristo ang gihukman niini.... Naghimaya ako sa pagsagubang sa pagantos alang sa labing maayo nga mga katuyoan. Ako nang gibati ang mas dako nga kagawasan sa akong kasingkasing; kay sa katapusan ako nahibalo karon nga ang papa mao ang anticristo, ug ang iyang trono iya diay ni Satanas.”—*D’Aubigné*, b. 6, ch. 9.

Apan ang mando sa Roma adunay gisangputan. Ang pagbi-langgo, pagsakit, ug espada maoy mga hinagiban nga gamhanan sa pagpugus sa pagtuman. Ang mga maluyahon ug matootohon nangurog atubangan sa kamandoan sa papa, ug bisan adunay kinatibuk-an nga kalooy sa katawhan alang kang Luther, daghan ang nagbati nga ang kinabuhi mahal kaayo nga ibutang sa piligro diha sa kawsa sa reporma. Ang mga timaan nagpakita nga daw ang tanan nga kahigayunan sa paglampos sa buhat sa Repormador motapos na.

Apan wala gihapon mahadlok si Luther. Ang Roma naglabay na sa tanan nga panunglo batok kaniya, ug ang kalibutan nagtan-aw, walay pagduhaduha nga malaglag na siya o mapugus sa pagpasakup. Apan uban sa makalilisang nga gahum nga iyang gilabay pagbalik sa Iglesya Romana batok sa paghukum kaniya, atubangan sa publiko iyang gipadayag nga iyang biyaan ang maong iglesya hangtod sa kahangturan. Atubangan sa pundok sa mga estudyante, mga doktor, ug sa nagkalainlain nga mga hut-ong sa katawhan, gisunog ni Luther ang kamandoan sa papa, uban sa kabalaoran sa simbahan, ang mga kasugoan, ug ang pila ka mga sinulat nga nagtuboy sa gahum sa papado. “Ang akong mga kaaway nakaako sa pagsunog sa akong mga libro,” matod pa niya, “aron sa pagdaot sa kawsa sa kamatuuran sa mga hunahuna sa uban, ug paglaglag sa mga kalag; tungud niini nga katarungan ako usab sunugon ang tanan nila nga mga libro. Ang grabe nga pakigbisog nagsugod na. Hangtod dinhi akong gidulaan ang papa; karon makiggubat na ako sa dayag. Akong gisugdan

kining buhata sa ngalan sa Dios; kini matapos nga wala ako, ug pinaagi sa Iyang gahum.”— *Ibid.*, b. 6, ch. 10.

Sa mga pagtamay sa iyang mga kaaway, nga nagyagayaga kaniya sa kahuyang sa iyang kawasa, mitubag si Luther: “Kinsa man ang nasayud nga ang Dios nagtawag kanako sa pagbuhat niini nga gikinahanglan nga buluhaton, ug kon sila dili mahadlok nga, sa ilang pagtamay kanako, sila nagtamay mismo sa Dios? Si Moises nag-inusara sa iyang pagbiya sa Ehipto; si Elias nag-inusara panahon sa paghari ni Ahab; si Isaias nag-inusara lang didto sa Jerusalem; si Ezekiel nag-inusara didto sa Babilonya.... Ang Dios wala gayud magpili alang sa pagkamanalagna sa hataas nga propeta o bisan kinsa nga dungganon nga tawo; kundili, sa kalagmitan Iyang gipili ang ubus ug tinamay nga mga tawo, makausa bisan si Amos nga magbalantay sa karnero. Sa matag kaliwatan ang mga balaan giaghat sa pagbadlong sa mga hari, mga prinsipe, mapatuyangon nga kaparian, ug sa mga maalam nga mga tawo, sa katalagman sa ilang kinabuhi.... Wala ako moingon nga manalagna usab ako; apan moingon ako nga kinahanglan mahadlok gayud sila kay nag-inusara lang ug nga sila daghan. Ako sigurado niini, nga ang pulong sa Dios ania kanako ug kini wala kanila.”— *Ibid.*, b. 6, ch. 10.

Apan dili sayon nga matang sa pakigaway sa iyang kaugalingon nga si Luther sa katapusan nakahukum nga mobulag gikan sa iglesya. Niini nga panahona nagasulat siya: “Akong gibati sa matag adlaw kon daw unsa kalisod ang pagpadaplin sa mga katahap nga nasilsil sa usa ka tawo sukad pa sa iyang pagkabata. O, daw unsa kadako sa kasakitan nga misangpot kanako, bisan og ania sa akong kiliran ang mga Kasulatan, sa paghatag katarungan niini sa akong kaugalingon, nga ako kinahanglan mangahas sa pagbarog nga mag-inusara batok sa papa, ug mapaila siya mao ang anticristo! Unsa pa nga mga kagul-anan nga wala maagii sa akong kasingkasing! Makapila ako nangutana sa akong kaugalingon uban sa kapait sa pangutana nga anaa kanunay sa mga ngabil sa mga papista: “Ikaw ra ba ang naginusara nga maalam? Nasayup na ba gayud ang tanan? Unsa kaha, kon sa katapusan, ang imo nga kaugalingon ang nasayup, ug kinsa nag-angin sa daghan nga mga kalag sa kasaypanan, kinsa ang angayan nga tunglohon sa walay katapusan?” Busa nakiggubat ako sa akong kaugalingon ug sa kang Satanas, hangtod nga si Cristo, pinaagi sa Iyang dili masayup nga Pulong, nagpalig-on sa akong

kasingkasing batok niini nga mga pagduhaduha.”—Martyn, mga pahina 372, 373.

Ang papa naghulga kang Luther og ekskomunyon kon siya dili mobakwi, ug natuman na ang mao nga hulga. Usa ka bag-o nga kasulatan nga nagpamatuud sa katapusan nga pagbulag sa Repormador gikan sa Iglesya Romana, nagsaway kaniya ingon nga tinunglo sa Langit, uban niadtong tanan nga midawat sa iyang mga doktrina. Ang dako nga pakigaway gisugdan na sa hingpit.

Ang pagsupak maoy bahin sa tanan nga gigamit sa Dios sa pagpahayag sa Iyang mga kamatuuran labi na sa kaadlawan ni Luther—usa ka kamatuuran nga adunay talagsaon nga kahinungdanon sa maong panahon; adunay kamatuuran sa presente nga iglesya karon. Siya nga nagabuhat sa tanang butang ubus sa tambag sa Iyang kabubut-on, gilipay sa pagbutang sa mga tawo ubus sa nagkalainlain nga mga kahimtang, ug sa pagsugo kanila sa pagbuhat sa mga tulumanon nga lahi sa panahon nga ilang gipuy-an, ug sa mga ka-himtang nga gibutangan kanila. Kon ilang mahalon ang kahayag nga nahatag kanila, maganam og kalapad ang ilang pagtan-aw sa kamatuuran nga naablihan alang kanila. Apan ang kamatuuran wala gihandum sa kadaghanan karon nga kapanahunan kaysa kaniadto sa mga papista nga supak kang Luther. Mao gihapon ang pagdawat sa mga hunahuna ug mga tradisyon sa

katawhan baylo sa pulong sa Dios sama sa miagi nga mga katugan. Ang tanan nga magpahayag sa kamatuuran niini nga panahona dili makapaabot sa pagdawat og labaw kadako nga pagdapig kay sa nadawat sa nangagi nga mga repormador. Ang dakung away tali sa kamatuuran ug sa kabakakan, tali kang Cristo ug kang Satanas, maganam og kakusganon hangtod sa pagsira sa kasaysayan sa kalibutan.

Nag-ingon si Jesus sa Iyang mga tinunan: “Kong kamo iya pa sa kalibutan, ang kalibutan mahigugma sa mga iya; ug tungud kay dili man kamo iya sa kalibutan, kay gipili ko kamo gikan sa kalibutan, busa ang kalibutan nagadumot kaninyo. Hinumdumi ang mga pulong nga akong gisulti kaninyo. Ang sulogoon dili labaw sa iyang Agalon. Kon sila nagalutos kanako, lutoson usab kamo nila; kong sila nagtuman sa akong gisulti, tumanon usab nila ang inyo.” Juan 15:19, 20. Ug sa lain nga bahin nagpamatuud ang atong Ginoo sa tin-aw: “Alaut kamo sa diha nga ang tanang mga tawo magasultig

maayo mahitungod kaninyo, kay ang mga mini ng profeta gibuhatan man sa ingon nga paagi sa mga ginikanan sa maong mga tawo.” Lucas 6:26. Ang espiritu sa kalibutan wala na mahiuyon sa Espiritu ni Cristo karon nga panahona kay sa una nga mga panahon, ug kadto nga magwali sa pulong sa Dios sa pagkaputli niini dili makadawat og labaw pa kadako nga pabor karon kay sa kaniadto. Ang mga matang sa pagsupak sa kamatuuran tingali mausab, ang panagkaaway tingali dili na kaayo dayag apan maganam kini ka malimbungon; apan mao ra gihapon ang matang sa pagsupak ang ania, ug kini mapadayag hangtod sa katapusang panahon.

8 - Si Luther Atubangan sa Hukmanan

Ang bag-o nga emperador, Charles V, misaka sa trono sa Germany, ug ang mga piniyalan sa Roma midali sa paghatag sa ilang mga pagmaya, ug nag-awhag sa hari sa paggamit sa iyang gahum batok sa Repormasyon. Sa lain nga bahin, ang elektor sa Saxony, nga kaniya dako og utang kabubut-on si Charles sa iyang pagkahari, naghangyo sa dili paglutos kang Luther hangtod nga siya mapaminawan sa iya nga pangatarungan. Nabutang ang emperador sa dako nga kalibog ug kaulaw. Dili gayud matagbaw ang mga papista hangtod nga ang empiryo magpakanaog og hukum alang sa kamatayon ni Luther. Kusganon ang elektor sa pagpamatuud nga “wala ang iyang harianon nga kahalangdon o bisan kinsa nga nakapakita kaniya nga ang mga sinulat sa Repormador natubag;” busa siya naghangyo “nga si Dr. Luther hatagan og kalig-unan sa pagpanalipod sa iyang panaw, aron siya makatubag atubangan sa mga maalam nga magbabalaod, rilihiyoso, ug walay pinalabi nga mga maghuhukum.”—D’Aubigné, *b. 6, ch. 2*.

[87]

Ang pagtagad sa tanan nga mga pundok karon natumong ngadto sa asembleya sa mga estado sa Germany nga nagtigum didto sa Worms human dayon sa pagsaka ni Charles sa empiryo. Adunay mahinungdanon nga politikanhon nga mga pangutana ug mga katuyoan niini nga nasudnon nga konsilyo; sa una nga higayon ang mga prinsipe sa Germany makigtagbo sa ilang batan-on nga hari sa asembleya nga daghan og tukion. Gikan sa tanang dapit sa yutang natawhan nagagikan ang hatagas og mga katungdanan sa Iglesya ug sa estado. Ang kalibutanon nga mga pangulo, hatag-as og mga kahimtang sa hut-ong sa katilingban, gamhanan, ug masinahon sa ilang mga panulundon nga katungud; harianon nga mga tagasimbahan, nagalibwag sa ilang inampingan nga pagkahataas sa pangatungdanan ug gahum; ang mga matinahuron nga mga kabaljero ug ang ilang mga armado nga mga bantay; ug mga embahador sa halayo ug langyaw nga mga kayutaan—ang tanan nagtigum didto sa Worms. Apan niadtong dako nga asembleya ang suheto nga na-

gagahum sa dako nga kasibot, mao ang kawsa sa Repormador nga Saxon.

Si Charles nagsugo pag-una sa elektor sa pagdala kang Luther uban kaniya ngadto sa *Diet*, nagpasalig sa iyang panalipod, ug nagsaad og libre nga pagtuki, uban sa kasaligan nga mga tawo, bahin sa gikagubtan nga kawsa. Naghandum gayud si Luther sa pagpakita atubangan sa emperador. Naganam na og kaluya ang iyang panglawas niini nga panahona; apan nagsulat siya sa elektor: “Kon dili ako makahimo sa pagpanaw ngadto sa Worms sa maayo nga panglawas, magpabayong ako padulong didto, bisan sa akong pagkamasakiton. Tungud kay gipatawag ako sa emperador, dili ako magduhaduha nga tawag kini sa Dios. Kon ila ako pasakitan, nga malagmit ila gayud kanang buhaton (kay dili man tuyo nila nga makahibalo sa akong baroganan nga ila akong paatubangon didto), akong itugyan ang tanan ngadto sa mga kamut sa Ginoo. Buhi pa Siya ug nagahari nga maoy nanalipod sa kinabuhi sa tulo ka mga Israelhanon sa hudno sa kalayo. Kon dili Iyang kabubuton sa pagluwas sa akong kinabuhi, walay sapayan. Ato lang paningkamutan nga ang ebanghelyo dili mapakaulawan sa mga dili diosnon, ug atong iula ang atong dugo sa pagpanalipod niini sa baylo nga sila ang modaog. Kinsa man ang makasulti nga ang akong kinabuhi o ang akong kamatayon makatampo alang sa kaluwasan sa akong mga kaigsoonan? Paabuta gikan kanako ang bisan unsa gawas sa pagkalagiw o pagbakwi. Dili ako mokalagiw; o ilabina sa pagbawi.”— *Ibid.*, b. 7, ch. 1.

Sa pagkaylap sa balita didto sa Worms nga moatubang si Luther sa Diet, adunay pagkahugyaw sa tanan nga katawhan. Si Aleander, ang tinugyanan sa papa nga maoy gisaligan sa pag-atiman sa mao nga kaso, nabalaka ug nasuko. Iyang nakita nga ang sangputanan niini makadaot sa kawsa sa papado. Sa paghimo sa pagsukna ngadto sa kaso nga gihukman nang daan sa papa nga silutan maghimo og pagtamay sa kagamhanan sa hataas uyamot nga papa. Dugang pa, nabalaka siya nga ang pagkamaayong mosulti ug gamhanan nga mga pangatarungan niini nga tawhana makapabulag lang hinoon sa daghan nga mga prinsipie gikan sa kawsa sa papa. Busa siya, sa dinalian nga pamaagi, nagprotesta ngadto kang Charles batok sa pagpaatubang kang Luther didto sa Worms. Niini nga panahona ang kamandoan nga nagpahayag sa ekskomunyon o pagtagak sa simba-

han kang Luther, namantala na; ug kini, uban sa pagrepresentar sa tinugyanan sa papa, nagpugus sa emperador sa pagsugut. Nagsulat siya sa elektor nga kon si Luther dili gayud mobakwi, kinahanglan magapabilin lang siya didto sa Wittenberg.

[88]

Wala matagbaw niini nga kadaugan, uban sa iyang kagahum ug malipaton nga kamandoan, si Aleander naningkamot gayud sa pagpahamtang og silot kang Luther. Uban sa mapadayunon nga angayan sa usa ka mahinungdanon nga katuyoan, iyang gipadayon ang mao nga katuyoan ngadto sa pagtagad sa mga prinsipe, mga kaparian, ug uban pa nga mga sakup sa asembleya, nagsumbong batok sa Repormador sa buhat nga “paghulhog, pagsupak, kawalay pagtahod, ug pagkatampalasan.” Apan ang kapungut ug naghingapin nga pagbati nga gipakita sa tinugyanan sa papa nagpadayag lamang kon unsa nga espiritu ang nagpalihok kaniya. “Siya gipalihok sa iyang kasilag ug pagpanimalus,” mao ang pamatuud sa kadaghanan, “mas labaw pa kay sa kadasig ug pagtahod sa Dios.”— *Ibid.*, b. 7, ch. 1. Ang mayoriya sa Diet o katiguman sa mga kadagkoan sa nasod, mas nalig-on na hinoon sa ilang kaigag sa pagtagad sa kawasa ni Luther.

Uban sa gidoble nga paningkamot, si Aleander nag-awhag sa emperador sa pagpatuman sa mga kamandoan sa papado. Apan ubus sa pamalaod sa Germany dili kini mahimo kon walay pag-uyon sa mga prinsipe, ug sa katapusan, nadaog sa pagsige og hangyo sa tinugyanan sa papa, gitugutan siya ni Charles nga ipahayag ang iyang kaso atubangan sa asembleya. “Usa kadto ka magarbhon nga adlaw sa sinugo sa papa. Ang asembleya dako kaayo: apan labaw pa kadako ang kawasa. Si Aleander mopakilooy alang sa Roma ... ang inahan ug pangulo sa tanan nga simbahan.” Siya ang mola-ban sa pagkaprinsipe ni Pedro atubangan sa nagkatigum nga mga kagamhanan sa Cristianismo. Aduna siyay gasa sa pagkamaayo nga mosulti, ug mibarog siya taliwala sa kadako sa higayon. Ang Makagagahum nagbuut nga ang Roma mopadayag ug mohangyo pinaagi sa iyang labing bantugan nga mga magsusulti sa atubangan sa labing dako nga pundok sa mga maghuhukum, sa dili pa siya hukman.”—Wylie, b. 6, ch. 4. Uban sa mga kabalaka kadtong nagdapig sa Repormador nagpaabot gayud sa sangputanan sa pakigpulong ni Aleander. Wala diha ang elektor sa Saxony, apan pinaagi sa iyang

pahimangno mitambong ang iyang mga konsehales, aron magtimaan sa pakigpulong sa embahador sa papa.

Uban sa gahum sa kahibalo ug pagkalarino sa pagpanulti, si Alexander nagandam sa iyang kaugalingon sa paghugno sa kamatuuran. Iyang gihan-ay pag-ayo ang mga sumbong nga iyang gilabay batok kang Luther ingon nga kaaway sa Simbahan ug sa estado, sa mga buhi ug sa mga patay, mga kaparian ug mga layko, mga konsilyo ug pribado nga mga Cristohanon. “Sa mga kasaypanan ni Luther adunay daghan,” iyang gipamatuud, “nga takus sa pagsunog kaniya uban sa linibo ka mga erehes.”

Sa panapos iyang gipaningkamutan ang pagpadayag sa iyang kasuko batok sa mga sumusunod sa repormado nga pagtoo: “Unsa man kining mga Lutheran? Usa ka pundok sa mapangahason nga mga manunudlo, kurakot nga mga pari, makauulaw nga mga monghe, ignorante nga mga abogado, ug makauulaw nga mga halangdon, uban sa yano nga katawhan nga ilang gipasalaag ug gidaot. Unsa ka labaw kadako ang kadaghanon sa mga sakup sa habig nga Catolico, sa pangisip, ug sa gahum! Ang nausa nga kamandoan niining bantugan nga asembleya magabli sa mga mata sa mga yano, ipakita sa dili makigubaton ang ilang katalagman, magpadasig sa mga nagalangalang ug magpalig-on sa maluyahon og mga kasingkasing.”

Niana nga mga hinagiban ang mga naglaban sa kamatuuran sa matag kaliwatan gipangataki. Ang mao gihapon nga pangatarungan giaghat batok sa tanan nga mangahas sa pagpahayag sa kamatuuran, sa pagsupak sa naandan nga mga kasaypanan, sa tin-aw ug laktod nga pagtolon-an sa pulong sa Dios. “Kinsa man kining mga magwawali sa bag-o nga mga doktrina?” nakaingon ang mga naghandum og bantugan nga rilihiyon. “Wala silay kahibalo, diyutay ra sila, ug sakup sa kabus nga hut-ong sa katilingban. Apan nagangkon sila nga adunay kamatuuran, ug nga sila ang pinili nga katawhan sa Dios. Mga ignorante sila ug nalimbungan. Daw unsa ka daghan ug kabantugan ang atong iglesya! Pila ka mga bantugan ug maalam nga mga tawo ang kauban nato! Daw unsa kadako nga gahum ang ania sa atong habig!” Mao kini ang mga pangatarungan nga adunay nagasulti nga gahum ngadto sa kalibutan; apan dili na sila mahukmanon karon sa mga kaadlawan sa Repormador.

Ang Repormasyon wala, sumala sa gitoohan sa kadaghanan, matapos kang Luther. Kini pagapadayunon hangtod sa pagsira sa

kasaysayan sa kalibutan. Si Luther adunay dako nga buluhaton nga buhaton sa pagpadayag ngadto sa uban sa kahayag nga gitugutan sa Dios sa pagsidlak diha kaniya; apan wala niya madawat ang tanan nga kahayag nga ihatag ngadto sa kalibutan. Gikan niadto hangtod karon, bag-o nga kahayag nagpadayon pagsidlak sa Kasulatan, ug bag-o nga mga kamatuuran nagpadayon sa pagpadayag.

Ang pakigpulong sa sinugo sa papa nakapakutaw og dako sa panghunahuna sa Diet o asembleya sa kadagkoan sa gingharian. Walay Luther nga mitambong, nga may matin-aw ug makapadani nga pulong sa Dios, sa pagbuntog sa kampiyon sa papado. Walay misulay sa paglaban sa Repormador. Adunay nagpakita nga kinatibuk-an nga pag-uyon dili lamang sa paghukum kaniya uban sa iyang mga doktrina nga gitudlo, ug apan kon mahimo, wagtangon ang erehes nga pagtolon-an. Nalipay ang Roma sa labi nga pinaboran nga kahigayunan sa paglaban sa iyang kawsa. Ang tanan nga iyang ikasulti sa pagbawi sa iyang kaugalingon nga dungog nasulti na. Apan ang nakita nga kadaugan maoy nagtimaan sa kaparutan. Sukad niadtong panahona ang pagtandi sa kamatuuran ug sa bakak makita na sa tumang ka tin-aw, samtang sila mosulud ngadto sa natad sa panggubatan. Dili na gayud sukad niadto nga adlaw makabarog ang Roma sa kalig-on sama sa iyang nangagi nga kahimtang.

Bisan og ang kadaghanan sa nakatambong sa *Diet* o asembleya wala magduhaduha sa pag-uyon sa pagpanimalus sa Roma batok kang Luther, daghan kanila ang nakakita ug nakasaway sa nagatumaw nga kadaotan diha sa iglesya, ug naghandum sa pagsumpo sa mga pangabuso nga giantos sa katawhan sa Germany tungud sa kakurakot ug kahakog sa kapangulohan sa simbahan. Ang sinugo sa papa nakapadayag sa pamalaod sa papado sa makapadani nga kahayag. Karon ang Ginoo nagalihok pinaagi sa sakup sa *Diet* sa paghatag sa matuud nga pagkalahi sa mga epekto sa pagkahariharion sa papado. Uban sa halangdon nga kalig-on, si Duke George sa Saxony mibarog niana nga harianon nga asembleya, ug mitumbok uban sa makalilisang nga pagkatukma sa mga panglimbong ug mga kasal-anan sa papado, ug sa ilang mga sangputanan. Sa panapos siya miingon:

“Mao kini ang pipila lamang nga mga abuso nga nagatuaw batok sa Roma. Ang tanan nga kaulaw gihiklin, ug ang ilang usa lang ka tumong mao ang... salapi, salapi, salapi... mao nga ang mga mag-

wawali nga magatudlo sa kamatuuran, walay lain nga isulti kundili ang mga kabakakan, nga wala lamang tuguti kundili gantihan pa gayud, tungud kay kon magkadako ang ilang mga bakak, magkadako man usab ang ganansiya. Niini nga mahugaw nga tuburan nagaagas ang lubog nga tubig. Ang kahilayan nagatuy-od sa kamut ngadto sa kahangol.... Sa katapusan, mao kini ang kaulawan nga gipanghimo sa kaparian nga nakatukmod sa daghan nga kabus nga mga kalag ngadto sa walay katapusan nga kalaglagan. Ang hingpit nga reporma kina-hanglan ipakanaog.”— *Ibid.*, b. 7, ch. 4.

Ang labaw pa ka kusganon nga pagsaway sa mga abuso sa papado dili unta mapahayag ni Luther; tungud kay ang magsusulti nga usa ka matinguhaon nga kaaway sa Repormador, naghatag og labaw pa kadako nga inpluwensya sa iyang mga pulong.

Kon abli pa lang ang mga mata sa asem-bleya, ila unta makita ang mga manulunda sa Dios sa ilang taliwala, nagpasidlak sa mga silaw sa kahayag sa pagpaiway sa kangitngit sa kasaypanan, ug nagabli sa mga hunahuna ug kasingkasing sa pagdawat sa kamatuuran. Ang gahum sa Dios sa kamatuuran ug kaalam maoy nagagahum bisan pa sa mga kaaway sa Repormasyon, ug maoy nagandam sa agianan alang sa dako nga buluhaton nga hapit na buhaton. Wala makatambong si Martin Luther; apan ang tingog sa Usa nga labaw pa kadako kay kang Luther nadunggan niana nga asembleya.

[90] Usa ka komite gitudlo dayon sa Diet aron sa paghingalan sa mga pagdaogdaog sa papado nga nakapabug-at pag-ayo sa katawhan sa Germany. Kining lista nagsakup sa usa ka gatus ug usa ka mga ngalan, gipakita ngadto sa emperador, uban sa hangyo nga maghimo siya sa dinalian nga mga paagi sa pagtarong niini nga mga abuso. “Daw unsa nga kalaglagan sa tawhanon nga mga kalag,” matod pa sa mga nagahangyo, “daw unsa nga pagkawalay hustisya, unsa nga pagpanglupig, ang matag adlaw nga mga bunga sa makauulaw nga mga binuhatan nga gipakita sa espirituhanon nga pangulo. Ang pagkaguba ug pagpasipala sa atong nasod kinahanglan sumpoon. Busa kami, sa mapainubsanon, apan sa labing dinalian, naghangyo kanimo sa pagtugot sa Repor-masyon, sa pagbuhat alang niini, ug sa pagpadayon niini hangtod sa katapusan.”

Niini karon ang konsilyo nagkinahanglan na sa presensya sa Repormador sa ilang atubangan. Bisin pa sa mga pagpangaliyupo, mga pagsupak, ug mga hulga ni Aleander, sa katapusan mitugot

ang emperador, ug gipatawag si Luther atubangan sa *Diet*. Uban sa pagpatawag giisyoan og *safe-conduct* o papeles sa pagpanalipod kaniya aron sa kasigurohan sa iyang pagbalik sa iyang dapit. Gidala kini ngadto sa Wittenberg sa usa ka tigbalita nga maoy gisugo sa pagdala kaniya ngadto sa Worms.

Nalisang ug naluya ang mga higala ni Luther. Nahibalo sa dili maayo nga pagbati ug kasuko batok kaniya, nahadlok sila nga bisan ang iyang *safe-conduct* dili tahuron, ug ilang gihangyo siya sa dili pagbutang sa iyang kinabuhi sa piligro. Mitubag siya: “Ang mga papista wala mangandoy sa akong pag-adto didto sa Worms, apan nga ako itugyan sa paghukum ug kamatayon. Walay sapayan. Pagampo kamo dili alang kanako, kundili alang sa pulong sa Dios.... Hatagan ako ni Cristo sa Iyang Espiritu sa pagbuntog niini nga mga ministro sa kasaypanan. Ako sila nga gitamay sa tibuuk ko nga kinabuhi; modaog ako batok kanila pinaagi sa akong kamatayon. Nagkapuliki sila sa Worms bahin sa pagpasibog kanako. Ang akong pagsibog mao kini: Nag-ingon ako kaniadto nga ang papa maoy puli ni Cristo; apan karon ako moingon nga siya ang kaaway sa Ginoo, ug apostol sa yawa.”— *Ibid.*, b. 7, ch. 6.

Wala mag-inusara si Luther sa iyang piligro nga panaw. Gawas sa sinugo sa emperador, tulo sa iyang malig-on nga mga higala nagtinguha sa pagkuyog kaniya. Si Melanchthon naghandum gayud sa pagkuyog kanila. Natagik ang iyang kasingkasing kang Luther, ug naghandum siya sa pagsunud kaniya, kon gikinahanglan, bisan pa sa bilangoan o sa kamatayon. Apan gisalikway ang iyang mga hangyo. Kon mawala si Luther, ang mga paglaum sa Repormasyon kinahanglan masentro sa iyang batan-on nga kauban sa buhat. Matod pa ni Luther sa iyang pagbiya kang Melanchthon: “Kon dili na ako makabalik, ug patyon ako sa akong mga kaaway, padayon sa pagpanudlo; barog nga malig-on sa kamatuuran. Pagbuhat sa akong dapit... kon maluwas ang imong kinabuhi, gamay ra ka mahinungdanon ang akong kamatayon.” Ang mga tinun-an ug katawhan nga nagtigum sa pagsaksi sa paggikan ni Luther hilabihan kaguul. Usa ka duut sa katawhan kansang mga kasingkasing nangatandog sa ebanghelyo nagpagikan kaniya nga nanghilak. Busa ang Repormador ug mga kaubanan mipanaw gikan sa Wittenberg.

Sa ilang panaw ilang nakita ang mga hunahuna sa katawhan nga gisamok sa mangitngit nga mga katahap. Sa uban nga lungsod

walay mga pagpasidungog nga gihatag kanila. Sa ilang paghunong sa kagabhion, usa ka mahigalaon nga pari nagpadayag sa iyang mga kahadlok pinaagi sa pag-isa sa hulagway sa usa ka repormador nga Italiano nga nahiagum sa pagkamartir. Pagkasunud adlaw ilang nahibaloan nga ang mga sinulat ni Luther gikondinar na didto sa Worms. Ang mga mensahero sa empiryo nagmantala sa kamandoan sa emperador, ug nagtawag sa katawhan sa pagdala sa mga sinulat nga gikondinar ngadto sa mga magbabalaod. Ang mensahero nga nahadlok sa dangatan sa kinabuhi ni Luther didto sa konsilyo, ug naghunahuna nga natay-og na ang iyang resolusyon, nangutana kon gusto pa ba siya nga mopadayon. Mitubag siya: “Mopadayon ako, bisan og babagan ako sa matag lungsod.”— *Ibid.*, b. 7, ch. 7.

[91] Sa Erfurt, gipasidunggan si Luther. Gilibotan sa madayegon nga katawhan, miagi siya sa mga karsada diin kanhi iyang giagian sa pagpakilimus. Iyang gibisitahan ang gamay nga lawak sa iyang kombento sa pagkamonghe, ug naghunahuna sa mga pakigbisog nga pinaagi niini ang kahayag karon nagbaha na sa Germany nga maoy gipasidlak sa iyang kalag. Giaghat siya sa pagpawali. Bisán og gidid-an siya niini, apan gitugutan siya sa tigmantala, ang maong pari nga kanhi maoy nangabudlay sa kombento, karon misaka na sa pulpito.

Ngadto sa naghut nga katilingban nagsulti siya gikan sa mga pulong ni Cristo: “Ang kalinaw maanaa kaninyo.” “Mga pilosopo, mga doktor, mga magsusulat,” matod pa niya, “nangingkamot sa pagtudlo sa katawhan kon unsaon sa pagbaton sa kinabuhi nga dayon, apan wala sila molampos. Isulti ko na kini kaninyo.... Ang Dios nagbanhaw sa usa ka Tawo gikan sa mga patay, nga si Jesu-Cristo, aron Iyang laglagon ang kamatayon, magpasaylo sa sala, ug magsira sa mga ganghaan sa kamatayon. Mao kini ang buhat sa kaluwasan. Si Cristo nakadaog! Mao kini ang malipayon nga balita! Ug kita mangaluwas pinaagi sa Iyang buhat, ug dili sa atong kaugalingon.... Ang atong Ginoo nga Jesu-Cristo, ‘Ang kalinaw maanaa kaninyo! Tan-awa ang akong mga kamut;’ nagpasabut kini, Tan-awa, O tawo! Ako kini, Ako lamang, nga nakakuha sa imong sala, ug nakatubus kanimo; ug karon ikaw adunay kalinaw, nagingon ang Ginoo.”

Nagpadayon siya sa pagpahayag nga ang matuud nga pagtoo mapakita pinaagi sa balaan nga kinabuhi. “Tungud kay kita giluwás sa

Dios, atong tarungon ang atong mga binuhatan aron may kahimuut Siya kanila. Bahandianon ba ikaw? tuguti ang imong pagkabutang gamiton sa pagtabang sa mga panginahanglan sa mga kabus. Kabus ba ikaw? himoa nga ang imong katungdanan kahimut-an sa mga aduhan. Kon ang imong mga paningkamot alang lamang sa imong kaugalingon, ang imong pagalagad sa Dios usa lamang ka salingkapaw.”— *Ibid.*, b. 7, ch. 7.

Nahingangha ang katawhan sa pagpaminaw. Ang tinapay sa kinabuhi gibahinbahin ngadto sa mga kalag nga gigutum. Gituboy si Cristo sa ilang atubangan, labaw kay sa mga papa, sa mga piniyalan sa papa, mga emperador, ug mga hari. Wala maghisgot si Luther sa iyang makatalagmanon nga kahimtang. Wala siya magtinguha nga siya ang mahimo nga tumong sa panghunahuna ug sa kahingawa. Sa iyang pagpamalandong kang Cristo, nawala ang iyang pagtagad sa kaugalingon. Nagpaluyo siya sa Tawo sa Kalbaryo, igo lamang siya nagpaila kang Jesus nga maoy Manunubos sa makasasala.

Samtang nagpadayon ang repormador sa iyang panaw, giila siya sa bisan diing dapit sa dakung pagtagad. Ang usa ka masibuton nga duut sa katawhan nagalibot kaniya; ug ang mahigalaon nga mga tingog nagpasidaan kaniya sa katuyoan sa mga Romanista. “Sunugon ka nila,” matod pa sa uban, “ug ang imong lawas mahimong mga abo, sama kang John Huss.” Mitubag si Luther, “Bisan og ila akong dagkotan sa kalayo sa tibuuk nga panaw gikan sa Worms hangtod sa Wittenberg, kansang mga aso mosaka ngadto sa langit, akong latason kini sa ngalan sa Ginoo, ug mobarug ako sa ilang atubangan; Mosulud ako sa baba niini nga dako nga mananap, ug akong hingoan sa iyang mga ngipon, magsugid ako sa ngalan ni Ginoong Jesus.”— *Ibid.*, b. 7, ch. 7.

Ang balita sa iyang nagkaduul nga panaw sa Worms nakaukay sa dakung kagubot. Nagkurog ang iyang mga higala alang sa iyang kasigurohan; nahadlok ang iyang mga kaaway sa kalampusan sa ilang kawsa. Gipaningkamutan pag-ayo ang pagbabag kaniya sa pagsulud sa siyudad. Sa pagawhag sa mga papista, gisugyot nga paadtoon siya sa kastilyo sa usa ka mahigalaon nga sundalo, diin gipamatuud, ang tanan nga kalisdanan madaitong maayom-ayom lang. Naningkamot ang mga higala sa paghadlok kaniya pinaagi sa paghulagway sa mga katalagman nga naghulga kaniya. Napakyas ang tanan nilang paningkamot. Si Luther nga wala gihapon matarog,

nagpamatuud, “Bisan og aduna pay sama kadaghan nga mga yawa sa mga tisa sa mga atup sa kabalayan sa Worms, ako gihapon kini nga sudlon.”— *Ibid.*, b. 7, ch. 7.

Sa iyang pag-abut sa Worms, baga nga duut sa katawhan nagpaabot sa mga ganghaan sa pag-abiabi kaniya. Wala pa masama ang kabaga sa katawhan nga nagsugat sa emperador. Hilabihan kadako sa kulbahinam, ug gikan sa taliwala sa pundok sa katawhan usa ka langgas nga tingog nga naglitok sa mga pulong alang sa minatay, maoy usa ka pasidaan kang Luther sa nagpaabot nga kadaot kaniya. “Ang Dios maoy akong panalipod,” matod niya, sa iyang pagkanaog sa iyang kar wahe.

[92] Wala makatoo ang mga papista nga mangahas gayud si Luther sa pagpakita sa Worms, ug ang iyang pag-abut nakapungut pag-ayo kanila. Gipatawag dayon sa emperador ang iyang mga konsehal aron magsabut kon unsay maayo nga buhaton. Usa ka obispo, nga dapig kaayo sa papista, nag-ingon: “Dugay na kaayo kita og hisgot niining butanga. Kinahanglan ang imong harianong kadungganang magtapos dayon sa madali niini nga tawhana. Wala ba sunoga ni Sigismund si John Huss? Wala kitay katungdanan sa paghatag o sa pagsiguro sa pagpanalipod niini nga usa ka erehes.” “Dili,” mitubag ang emperador, “kinahanglan atong tumanon ang atong saad.” Gikaayunan nga ang Repormador madungog.

Ang tibuuk siyudad gusto kaayo nga motan-aw niini nga taglagaon nga tawo, ug wala madugay napuno sa mga tawo ang dapit nga iyang giabtan. Wala pa kaayo maulii si Luther sa iyang bag-o pa lang nga pagbalatian; naluya siya sa iyang pagpanaw, nga midangat og duha ka semana; kinahanglan mangandam siya sa pag-atubang sa dakung husay pagkaugma, ug nagkinahanglan siya sa malinaw nga pagpahulay. Apan hilabihan kadako sa handum sa mga tawo sa pagpakigkita kaniya nga pila lang ka oras ang iyang pagpahulay, sa diha nga ang mga halangdon katawhan, mga sundalo sa hari, kaparian, ug ang katawhan nagpalibot kaniya. Ang uban niini nga mga halangdon nga mga tawo nangahas sa pagsugo sa emperador sa pagreporma sa mga pangabuso sa simbahan, ug kinsa, matod ni Luther, “napahigawas sa akong ebanghelyo.”—Martyn, pahina 393. Mga kaaway ug mga higala, nagpundok aron makakita niini nga maisugon nga monghe; apan iyang giabiabi sila uban sa walay kahadlok nga kakalma, nagtubag sa tanan nga pangutana uban sa

kaligdong ug kaalam. Ang iyang pamarog malig-on ug maisugon. Ang iyang naglupad, niwang nga nawong, nagpaila sa mga timaan sa paghago ug balatian, nagpakita sa usa ka maloloy-on ug mali-payon nga panagway. Ang pagkasolemne ug kamatinud-anon kaayo nga mga pulong naghatag kaniya og gahum nga bisan pa ang iyang mga kaaway dili makahimo sa pagtubag. Mga higala ug mga kaaway napuno sa kahibulong. Ang uban nagtoo nga ang diosnon nga kabuyohan nagauban kaniya; ang uban nag-ingon, sama sa gisulti sa mga Pariseo bahin kang Cristo: “Aduna siyay usa ka dautan nga espiritu.”

Pagkasunud adlaw, gipatawag si Luther sa pagtambong sa Diet. Usa ka opisyal sa emperador maoy naguban kaniya ngadto sa tigu-manan sa katilingban; apan naglisud siya sa pag-abut sa mao nga dapit. Ang tanan nga agianan napuno sa mga mananan-aw, nga gusto gayud makasudong sa monghe nga nakaako sa pagsukol sa kagamhanan sa papa.

Sa hapit na siya mosulud sa atubangan sa iyang mga maghuhukum, usa ka tigulang nga heneral, ang bayani sa mga gubat, misulti sa maloloy-on kaniya, “Makalooloy nga monghe! makalooloy nga monghe! ikaw karon magapadulong sa labaw ka madungganon nga pakigbisog kay kanako o sa bisan kinsa sa mga kapitan nga nakasinati sa labing dugoon nga mga gubat. Apan kon matarong kanang imong kawsa, ug nakasiguro ikaw niana, padayon diha sa ngalan sa Dios, ug ayaw kahadlok sa bisan unsa! Dili ka Niya pasagdan.”—D’Aubigné, *b. 7, ch. 8*.

Sa kadugayan si Luther nakabarog na gayud atubangan sa konsilyo. Ang emperador naglingkod sa trono. Gilibutan siya sa labing bantugan nga mga tawo sa empiryo. Wala pay tawo sukad masukad nga nakaatubang sa dakung asembleya sama sa giatubang ni Luther aron motubag alang sa iyang pagtoo. “Kini nga pag-atubang maoy usa ka timaan sa kadaugan batok sa papado. Gihukman na sa papa ang tawo, ug nagtindog na siya niini nga panahona atubangan sa hukmanan, nga pinaagi niini nga buhata, nagpahimutang siya sa iyang kaugalingon labaw pa kay sa papa. Ang papa nagbutang na kaniya ilalum sa silot, ug nagdili kaniya sa paghugoyhugoy sa tanan nga katilingban sa katawhan, apan niining higayona gipatawag siya uban sa matinahuron nga mga pulong, ug gidawat atubangan sa labing dako nga panagkatigum sa kalibutan. Gihukman na siya sa

[93] papa sa paghilum sa kahangturan, apan karon pasultihon na siya atubangan sa linibo ka mga matukawon nga magpatalinghog nga nagagikan sa labing layo nga mga dapit sa Cristianismo. Ang dakung rebolusyon bag-o pang gisugdan ubus sa kagamitan ni Luther. Ang Roma naganam na pagkanaog sa iyang trono, ug ang tingog sa usa ka monghe maoy nakaingon niini nga kaulawan.”— *Ibid.*, b. 7, ch. 8.

Atubangan niadto nga gamhanan ug titulado nga *Diet*, ang kabusog kagikan nga Repormador daw nahinuklog ug naulaw. Daghan sa mga prinsiphe nga naniid sa iyang pagbati, miduul kaniya, ug usa kanila ang mihonghong kaniya. “Ayaw kahadloki sila nga makapatay sa lawas, apan dili makahimo sa pagpatay sa kalag.” Aduna pay usa nag-ingon, “Kong ikaw pagadadon sa atubangan sa mga gobernador ug mga hari tungod Kanako, ihatag kanimo, pinaagi sa Espiritu sa imong Amahan, kong unsay imong isulti.” Busa ang mga pulong ni Cristo gilitok sa bantugan nga mga tawo sa kalibutan aron sa pagpalig-on sa iyang alagad sa takna sa pagsulay.

Si Luther gidala sa atubangan gayud sa trono sa emperador. Dakung kahilum mihugpa sa nagsiot nga katilingban. Unya adunay mitindog nga opisyal sa empiryo, ug nagtudlo sa pundok sa mga sinulat ni Luther, ug nagsugo kang Luther sa pagtubag sa duha lang ka pangutana—kon iya ba angkunon ang mga sinulat, ug kon nagplano ba siya sa pagsibog gikan sa mga hunahuna nga iyang gipahayag niini. Sa nabasa na ang mga ulohan sa mga libro, mitubag si Luther niana sa unang pangu-tana, iyang giangkon nga iya kadtong mga libro. “Bahin sa ikaduha,” matod niya, “ingon nga kini usa ka pangutana nga manginlabut sa pagtoo, sa kaluwasan sa mga kalag, ug ang pulong sa Dios, nga maoy labi nga dako ug labi nga bililhon nga bahandi bisan sa Langit o sa yuta, ako mahimong dili maalamon kon tubagon ko kini sa walay pagpamalandong. Tingali ako makapamatuud sa kakulang kay sa gikinahanglan sa mga kahimtang, o subra ra kay sa gikinahanglan sa kamatuuran, ug makasala batok sa gipamulong ni Cristo: sa bisan diin niining duha ako magpailalum sa paghukum ni Cristo: “Bisan kinsa ang magalimod kanako atubangan sa mga tawo, igalimod ko usab siya atubangan sa akong Amahan nga atua sa Langit.” [Mateo 10:33].

Tungud niini nga katarungan nagahangyo ako sa imong halangdon nga empiryo, uban sa tanan nga pagpaubus, sa pagtugot kanako

og panahon, aron ako makahimo sa pagtubag nga dili makadaot batok sa pulong sa Dios.”—D’Aubigné, *b. 7, ch. 8*.

Sa paghimo niini nga hangyo, milihok si Luther nga maalamon. Ang iyang hangyo nakadani sa katilingban nga wala siya nagabuhat ubus sa pagbati o sa dinalidali. Kadto nga pagkakalma ug pagmando sa kaugalingon, nga wala paabuta gikan sa usa ka tawo nga nagpakita sa kaisog sa iyang kaugalingon ug dili magluagluag, nakadugang sa iyang gahum, ug nakapahimo kaniya sa pagtubag ubus sa pagkamainampingon, sa desisyon, kaalam, ug kaligdong, nga nakapahibulong ug nakapasaguyo sa iyang mga kaaway, ug nakabadlong sa ilang pagkagahian ug sa garbo.

Pagkasunud adlaw mohatag na siya sa iyang katapusan nga tubag. Sulud sa hamubo nga panahon nalusno ang iyang kasingkasing samtang siya namalandong sa mga pwersa nga nagkausa batok sa kamatuuran. Naluya ang iyang pagtoo; ang kahadlok ug pagkurog miabut kaniya, samtang ang kalisang maoy naghari sa iyang pagbati. Nagkadako ang kahadlok sa sulud niya, ug daw hapit na modaog ang iyang mga kaaway, ug mohari ang mga gahum sa kangitngit. Ang mga panganod nagalibot kaniya, ug daw nagpabulag kaniya gikan sa Dios. Naghandum siya sa pasalig nga si Jehova sa mga panon magauban kaniya. Uban sa kahigawaos sa espiritu mihapa siya sa yuta, ug iyang gipagawas kadtong nangabuak, mga pagtuaw nga makagisi sa kasingkasing, nga walay lain nga makasabut kundili ang Dios lamang.

“O makagagahum sa tanan ug walay katapusan nga Dios,” siya nagpakilooy, “Daw unsa ka makalilisang kini nga kalibutan! Tanawa, ania karon nagaabli sa iyang baba aron sa paglamoy kanako, ug ako adunay hilabihan ka gamay nga pagtoo diha Kanimoo.... Kon sa kusog lang niini nga kalibutan ako magasalig, tapos na ang tanan.... Ang akong katapusang oras miabut na, ang akong pagkahinukman gi-pamulong na.... O Dios, tabangi ako batok sa tanang kaalam niining kalibutan. Buhata kini...Ikaw lamang ang makahimo;... Ang buhat dili ako, kundili Imo. Wala akoy ikasukol niining mga kadagkoan sa kalibutan.... Apan ang buluhaton Imo man...ug kini usa ka matarong ug walay katapusan nga kawsa. O Ginoo, tabangi ako! Matinud-anon ug walay paglubad nga Dios, walay tawo nga kaniya ibutang ko ang akong pagsalig.... Ang tanan nga diha sa mga tawo mao ang pagkawalay kasigurohan; ang tanan nga nagagikan sa

tawo mapakyas.... Ikaw nagpili kanako niini nga buluhaton.... Barog sa akong kiliran, alang sa Imong hinigugma nga si Cristo Jesus, nga among tigpanalipod, akong taming, ug ang akong malig-ong torre.”— *Ibid.*, b.7, ch.8.

Ang Dios nga labing maalam sa tanan nagtugot kang Luther aron siya makakita sa iyang katalagman, aron nga dili siya magsalig sa iyang kaugalingon nga kusog, ug magdalidali ngadto sa katalagman. Apan dili ang kahadlok sa personal nga pagantos, kalisang sa pagsakit o sa kamatayon, nga daw nagdali sa pag-abut, nga maoy nakapaluya kaniya sa pagkamakalilisang niini. Nahiabut siya sa kalisdanan, ug iyang gibati ang pagkadili takus sa pagsagubang niini. Pinaagi sa iyang kaluyahon ang kamatuuran malagmit mapukan. Dili alang sa iyang kaugalingon nga kasigurohan, kundili alang sa kadaugan sa ebanghelyo, nagpakigbisog siya sa Dios. Sama kang Israel, niadtong gabii sa iyang pakigbisog sa daplin sa mingaw nga sapa, mao ang kahigwaos ug kagubot sa iyang kalag. Sama kang Israel siya nakadaog sa Dios. Sa iyang pagkawalay kahimoan iyang gihigut ang iyang pagtoo kang Cristo, ang gamhanan nga Manlu-luwas. Gipalig-on siya sa pagsalig nga dili lang siya mag-inusara sa iyang pag-atubang sa konsilyo. Mibalik ang kalinaw sa iyang kalag, ug nalipay nga siya gitugutan sa pagbayaw sa pulong sa Dios atubangan sa mga hari sa mga nasod.

Uban sa iyang hunahuna nga napalig-on diha sa Dios, nangan-dam si Luther alang sa iyang giatubang nga pakigbisog. Iyang gihunahuna ang plano sa iyang tubag, nagsusi sa mga tudling sa iyang mga sinulat, ug nagkuha gikan sa Balaan nga Kasulatan sa tukma nga mga pruwera sa pagpalig-on sa iyang mga baroganan. Dayon, iyang gipatong ang iyang walang kamut sa sagrado nga libro, nga abli sa iyang atu bangan, iyang gibayaw ang iyang toong kamut ngadto sa langit, ug nagsaad “sa pagpabilin nga masaligon sa ebanghelyo, ug sa pagsugid sa iyang pagtoo sa walay pagpana-gana, bisan pa og siya magaselyo sa iyang pamatuud uban sa iyang kaugalingon nga dugo.”— *Ibid.*, b. 7, ch. 8.

Sa pagdala pag-usab kaniya atubangan sa *Diet* walay timaan sa kahadlok o kaulaw ang iyang panagway. Kalma ug malinawon, apan ambongan ug maisog, nagbarog siya ingon nga saksi sa Dios tali-wala sa mga bantugan sa yuta. Ang opisyal sa empiryo nangayo na sa iyang desisyon kon naghandum ba siya sa pagsibog sa iyang mga

doktrina. Mitubag si Luther uban sa mahinay ug mapainubsanon nga tingog, walay paningog sa panghasi o kasub-anan. Maulawon ang iyang panlihok ug matinahuron; apan nagpakita sa iyang pagkamasaligon ug kalipay nga nakapahibulong sa katilingban.

“Labing malinawon nga emperador, dungganon nga mga prinsiphe, labing maloloy-on nga mga ginoo,” matod pa ni Luther, “niini nga adlaw miatubang ako kaninyo sa tibuuk nga pagpaubus, sumala sa inyong kamandoan; ug akong gihangyo kanimo halangdon, ug sa imong dakung pagkahataas, pinaagi sa mga kalooy sa Dios, sa pagpatalinghog uban sa pagdapig sa depensa sa usa ka kawsa nga ako gipasaligan pag-ayo nga maoy matarong ug husto. Kon sa akong pagtubag dili ako makagamit sa husto nga seremonya sa hukmanan, pasayloa ako, kay dili ako hinasa niini nga mga pamaagi; tungud kay wala ako magtubo sa palasyo sa mga hari, kundili sa pagpahilayo sa sulud sa kombento.”— *Ibid.*, b. 7, ch. 8.

Unya sa pagpadayon sa pangutana, nag-pamatuud siya nga ang iyang napatik nga mga sinulat dili managsama sa kinaiyahan. Sa pipila niini iyang gihisgotan ang pagtoo ug mga buhat, ug bisan ang iyang mga kaaway nagpamatuud kanila nga walay makadaot ug gani makatabang usab. Ang pagsibog niini maoy pagkondinar sa mga kamatuuran nga gisugid sa tanan nga mga habig. Ang ikaduha nga klase nagsakup sa mga sinulat nga nagpadayag sa mga pangurakot ug pangabuso sa papado. Ang pagtugot niini nga mga binuhatan makapalig-on sa pagharihari sa Roma, ug magabli sa nagkadako nga ganghaan sa daghan ug dagko nga pagkadili diosnon. Sa ikatulo nga klase sa iyang mga libro iyang giataki ang mga tawo nga nanalipod sa nagpadayon nga mga pagkadaotan. Bahin niini iyang gisugid sa walay lipodlipod nga misamut siya kapungut. Wala siya magangkon nga walay sayup; apan bisan kini nga mga libro dili makatugot, kay kana nga pamaagi makapaisog sa mga kaaway sa kamatuuran, ug mangita sila og higayon sa pagligis sa katawhan sa Dios sa labaw pa ka dako nga kabangis.

“Apan usa lang ako ka tawo, ug dili Dios,” nagpadayon siya. “Akong panalipdan ang akong kaugalingon sama sa gihimo ni Cristo, nga nag-ingon. “Kong dautan man ang akong gisulti, ipakita ang pagkadautan.”... Pinaagi sa kalooy sa Dios, akong gipakilooy sa imong kadungganan sa empiryo, o kang bisan kinsa nga makahimo, bisan kinsa siya, sa pagpakita kanako gikan sa mga sinulat sa mga

[95]

manalagna ug mga apostoles nga nasayup ako. Kon makatoo na ako, mosibog dayon ako sa akong mga sayup, ug ako ang mouna sa paglabay sa akong mga libro ngadto sa kalayo.

“Ang akong ginaingon karon, nagpakita nga akong gihunahuna ug gitimbang ang mga piligro nga akong giatubang; apan halayo ra gikan sa pagkaluya tungud kanila, nalipay kaayo ako og dako sa pagtan-aw sa ebanghelyo niini nga adlaw, sama sa karaan nga panahon, nga maoy usa ka hinungdan sa kagubot ug sa pagkabahinbahin. Mao kini ang kinaiya, ang dangatan sa pulong sa Dios. ‘Wala ako moanhi sa pagpadala og pakigdait, kundili sa usa ka espada,’ si Jesu-Cristo nag-ingon. Ang Dios kahibulungan ug makalilisang sa Iyang mga tambag. Magmatngon kita sa atong mga paninguha basi hinoon unya nga sa pagsumpo sa mga kagubot makaplagaan na hinoon kita nga nakigaway batok sa balaan nga pulong sa Dios, ug matugpahan ang atong mga ulo sa makalilisang nga baha sa dili mapugngan nga mga piligro, sa presente nga mga kalamidad, ug sa walay katapusan nga kasub-anan.... Maayo tingali nga magkuha ako og pananglitan gikan sa mga balaan nga pulong sa Dios. Akong mahisgutan ang mga Faraon, ang mga hari sa Babilonya, o sa Israel, nga wala gayud makatampo og labaw pa sa ilang kaugalingon nga kalaglagan kay sa diha nga, pinaagi sa mga sukud sa panagway sa labing maayo nga pamatasan, naghunahuna sila sa pagpalig-on sa ilang kaugalingon nga kagahum. ‘Ang Dios nagkuha sa mga bungtod, nga wala nila mahibaloi.’ “— *Ibid.*, b. 7, ch. 8.

Nagsulti si Luther sa pinulongan nga German; gihangyo na siya niini nga panahona sa pagsulti sa Latin sa mga pulong nga iyang nasulti. Bisan og gikapoyan na siya sa iyang una nga pagbuhat, misugut siya, ug nag-usab sa paghimo sa iyang pakigpulong, uban sa mao ra nga ka tin-aw ug kakusog sa una. Nagmando ang Dios niini nga butanga. Ang mga panghunahuna sa daghan nga mga prinsipe nabutaan pag-ayo sa sayup ug patootoo nga sa unang pakigpulong wala nila makita ang gahum sa pangatarungan ni Luther; apan ang pagsubli niya niini nakapahimo kanila sa pagsabut sa matin-aw sa mga puntos nga gipahayag.

Kadtong nagpagahi sa pagbuka sa ilang mga mata ngadto sa kahayag, ug nagsaad nga dili madani sa kamatuuran, nangasuko sa gahum sa mga pulong ni Luther. Sa iyang paghunong sa pagsulti, ang magsusulti sa labawng hukmanan nag-ingon uban sa kasuko:

“Wala ka makatubag sa pangutana. Ang usa ka tin-aw ug dali nga tubag gikinahanglan. Mosibog ka ba o dili?”

Ang Repormador mitubag: “Tungud kay ikaw nga labing malinawon nga halangdon ug ang mga prinsiphe nagkinahanglan sa usa ka yano, tin-aw, ug laktod nga tubag, mohatag ako og usa, ug mao kini: Dili ako makapasakup sa akong pagtoo ngadto sa papa o sa mga konsilyo, tungud kay kini klaro ingon sa udtong tutok nga sila sa kanunay mahulog ngadto sa kasaypanan, ug nagkasumpaki sa usag usa kanila. Gawas kon ako mapatoo pinaagi sa pamatuud sa Kasulatan o pinaagi sa labing masabtan nga pangatarungan, gawas sa mao nga mga teksto nga akong gikutlo, ug gawas kon ang akong paghukum gihuptan pinaagi sa pulong sa Dios, dili ako makahimo ug dili gayud ako mosibog, kay dili husto alang sa usa ka Cristohanon ang pagsulti og sukwahi sa iyang kaisipan. Ania ako nagabarog; wala akoy laing mahimo. O Dios Ikaw ang akong panabang! Amen.”— *Ibid.*, b. 7, ch. 8.

Busa nagabarog ang matarong nga tawo, ibabaw sa siguro nga patukuranan sa pulong sa Dios. Ang kahayag sa Langit nagadag sa iyang panagway. Ang iyang pagkadungganon ug kaputli sa kinaiya, ang iyang kalinaw ug kalipay sa kasingkasing, napadayag ngadto sa tanan samtang siya nagpamatuud sa gahum sa sayup, ug nagsaksi sa pagkalabaw sa tanan niadto nga pagtoo nga nagadaog sa kalibutan.

Wala dayon makatingog ang tibuuk katilingban uban sa kahibulong. Sa iyang una nga tubag, hinay ang paningog ni Luther, uban sa matinahuron, halos mapasakupon nga panagway. Ang mga Romanista nagsabot niini ingon nga maoy timaan nga ang iyang kaisog naganam og kaluya. Ilang giila nga ang hangyo sa paglangan ingon nga mao lamang ang sinugdan sa iyang pagsibog. Si Charles mismo, nga natan-aw nga daw napungut, sa maluya nga panglawas sa monghe, sa iyang yano nga pamisti, ug ang kayano sa iyang panulti nakaingon: “Kini nga tawhana dili gayud maghimo kanako nga erehes.” Ang kaisog ug kalig-on nga iyang gipakita niini nga panahona, ug sa gahum ug ka tin-aw sa iyang pangatarungan, nakapuno sa kahibulong sa katilingban. Ang emperador, nga natandog ngadto sa pagdayeg, nakaingon: “Kini nga monghe nagsulti uban sa malig-on nga kasingkasing ug walay pagkatarug nga kaisog.”

[96]

Daghan sa mga prinsiphe nga German nagpakita sa ilang garbo ug kalipay niini nga representante sa ilang nasod.

Ang mga taga-Roma napungut; ang ilang kawsa napakita diha sa dili maayo nga kahayag. Naninguha sila sa pagpabilin sa ilang gahum, dili pinasikad sa Kasulatan, kundili sa pagpanghulga, ang dili mausab nga pamaagi sa pangatarungan sa Roma. Matod sa mag-susulti sa *Diet*: “Kon dili ka mosibog, ang emperador ug ang mga estado sa empiryo mopadayon sa pagplano kon unsaon pagtagad niining dili mapanton nga erehes.”

peAng mga higala ni Luther nga naminaw uban sa dako nga kalipay sa iyang dungganon nga depensa, nangurog niini nga mga pulong; apan ang doktor nagsulti sa pagkakalma: “Hinaot unta nga ang Dios maoy akong katabang, kay wala akoy pagasibogan.”—*Ibid.*, b. 7, ch. 8.

Gimandoan siya sa paggawas sa Diet, samtang nagtigum ang mga prinsiphe. Gibati nga ang dako nga kalisdanan miabut na. Ang kanunay nga pagsupak ni Luther sa pagsibog, tingali og makausab sa kasaysayan sa iglesya sa mga katuigan. Gikauyunan sa paghatag kaniya og usa pa ka higayon sa pagsibog. Sa katapusan nga higayon gidala siya pagbalik sa asembleya. Sa makausa pa gisubli ang pangutana, kon mosibog ba siya sa iyang mga doktrina. “Wala akoy lain nga ikahatag nga tubag,” matod niya, “kay sa ako na nga gikahatag.” Dayag kaayo nga dili siya maalam-alaman, bisan pinaagi sa mga saad o mga hulga, sa pagtugyan sa kamandoan sa Roma.

Napungut ang mga pangulo nga mga papista nga ang ilang gahum, nga nakapakurog sa mga hari ug sa mga dungganon nga katawhan, tamayon lang sa usa ka ubus nga monghe; ilang gusto nga pabation siya sa ilang kapungut pinaagi sa pagsakit sa iyang kinabuhi. Apan si Luther, sa pagsabut sa iyang katalagman, nakasulti ngadto sa tanan uban ang Cristohanon nga kaugdang ug pagkakalma. Ang iyang mga pulong walay lama sa garbo, kasuko, ug sa pag-pakaaron-ingnon. Nawad-an siya sa paghunahuna sa iyang kaulingon ug sa bantugan nga mga tawo nga nagalibot kaniya, ug nagbati siya nga diha siya sa presensya sa Usa nga walay kinutuban ang pagkahataas kay sa mga papa, mga tinugyanan sa papado, mga hari, ug mga emperador. Si Cristo nakasulti pinaagi sa pamatuud ni Luther uban sa usa ka gahum ug pagkatahum nga niana nga panahona nakapadasig sa mga higala ug mga kaaway uban sa kahinuklog

ug katingala. Ang Espiritu sa Dios nagatambong niadto nga konsilyo, nagpahimuut sa mga kasingkasing sa mga pangulo sa empiryo. Daghan sa mga prinsiphe sa maisugon nagaila sa hustisya sa kawasa ni Luther. Daghan ang nadani sa kamatuuran; apan alang sa uban ang ilang pagbati dili malungtaron. Adunay lain nga klase nga niana nga panahona wala magpadayag sa ilang panghunahuna, apan kinsa, sa ilang pagtoon sa Kasulatan, sa ulahi nahimo nga walay kahadlok nga mga dumadapig sa Repormasyon.

Ang elektor nga si Frederick nagpaabot sa kahinam alang sa pag-atubang ni Luther sa *Diet*, ug uban sa halalum nga pagbati naminaw sa iyang pakigpulong. Uban sa kalipay ug garbo iyang nasaksihan ang kaisog sa doktor, sa kalig-on, ug pagkamasaligon sa kaugalingon, ug nagtinguha sa labaw pa kalig-on sa pagbarog sa iyang panalipod. Iyang gitandi ang mga habig nga naglantugi, ug iyang nakita nga ang kaalam sa mga papa, mga hari, ug sa mga tinugyanan sa papado, napakaulawan sa gahum sa kamatuuran. Nakaangkon ang papado sa kapildihan nga bation sa tanan nga kanasuran ug sa tanan nga katuigan.

[97]

Samtang nakasabut ang tinugyanan sa papa sa epekto sa pakigpulong ni Luther, nahadlok siya sa kahadlok nga wala pa niya nasinatii sukad, alang sa kasigurohan sa Romanista nga gahum, ug nagsaad sa paggamit sa tanan nga paagi sa iyang kamandoan sa pagpahamtang sa kalaglagaan sa Repormador. Uban sa pagkalarino manulti ug kahanas sa diplomasya, nga niini nabantog siya pag-ayo, iyang gihulagway sa batan-on nga emperador ang kabuangan ug piligro sa pagsakripisyo, diha sa kawasa sa usa ka walay dungog nga monghe, sa pagpakighigala ug tabang sa gamhanan nga lingkoranan sa Roma.

Adunay gisangputan ang iyang mga pulong. Sa adlaw sunud sa pagtubag ni Luther, adunay mensahe si Charles nga iyang gihatag sa *Diet*, nga nagpahibalo nga iyang padayunon ang polisa sa iyang mga gisundan aron sa pagpadayon sa pagpanalipod sa Catolico nga rilihiyon. Tungud kay wala man mosibog si Luther sa iyang mga sayup, ang labing kusganon nga paagi kinahanglan gamiton batok kaniya ug sa mga patootoo nga iyang gipanudlo. “Usa ka monghe, nga nahisalaag sa iyang kaugalingon nga mga kabuangan, nagpabarog sa iyang kaugalingon batok sa pagtoo sa Cristianismo. Akong itahan ang akong mga gingharian, ang akong gahum, akong mga higala, akong bahandi, akong lawas ug dugo, akong mga panghunahuna,

ug ang akong kinabuhi, aron sa pagpahunong sa kalamboan niini nga dili pagkadiosnon. Hapit na nako papahawaa ang Agostinong Luther, sa pagdili kaniya sa bisan gamay nga pagsamok sa mga tawo. Ako nga ipakanaog ang kamandoan batok kaniya ug sa iyang mga sumusunod, ingon nga dayag nga mga erehes, pinaagi sa ekskomunyon, pagsilot, ug ang matag paagi nga gikinahanglan alang sa ilang kalaglagan. Akong ginatawagan ang mga sakup sa mga estado sa pag-uyonay sa ilang kaugalingon ingon nga matinumanon nga mga Cristohanon.”— *Ibid.*, b. 7, ch. 9. Apan bisan pa niini nagsugo ang emperador nga ang *safe-conduct* sa pagpanaw ni Luther kinahanglan tahuron gihapon, ug nga sa dili pa ang pagbista batok kaniya ipakanaog, kinahanglan tugutan siya sa pagpauli sa iyang dapit nga hilway sa kakulian.

Duha ka nagkasumpaki nga mga hunahuna ang diha sa mga sakup sa Hukmanan. Ang mga sinugo ug mga representante sa papa nagsugo pag-usab nga ang *safeconduct* o kasabutan sa pagpanalipod ni Luther kinahanglan dili na tagdon. “Ang Rhine,” matod nila, “kinahanglan magadawat sa iyang mga abo, sama sa iyang pagdawat sa kang Huss usa ka gatus ka tuig nga milabay.”— *Ibid.*, b.7, ch. 9. Apan ang mga prinsiphe sa Germany bisan sila mga papista ug tataw nga mga kaaway ni Luther, misupak niana nga paglapas sa pagtoo sa publiko, ingon nga usa ka mansa sa dungog sa nasod. Ilang gitudlo ang mga kadaotan nga nagsunud sa kamatayon ni Huss, ug nagpamatuud nga dili sila mangahas sa paghampak niini batok sa Germany, ug sa ulo sa batan-on nga emperador, ang pagkasubli niini nga makalilisang nga mga daotan.

Si Charles sa iyang kaugalingon, sa pagtubag niadto nga barot nga sugyot, miingon: “Bisan ang dungog ug pagtoo pagawagtangon gikan sa tibuuk yuta, kinahanglan sila makakaplag og tagoanan sa sulud sa mga kasingkasing sa mga prinsiphe.”—*Ibid.*, b. 7, ch. 9. Gisugyot pa gihapon siya sa mga mas mapait nga kaaway ni Luther sa pagtagad sa Repormador sama sa pagtagad ni Sigismund kang Huss—itugyan siya sa mga kalooy sa simbahan; apan sa iyang pagsubay sa talan-awon sa diha nga si Huss nagtudlo sa iyang mga kadena atubangan sa publiko ug nagpahinumdom sa hari sa kata-lagman sa iyang pagtoo, si Charles nag-ingon: “Dili ako gusto nga mamula sama kang Sigismund.”—Lenfant, *vol.* 1, pahina 422.

Apan si Charles nagtuyo sa pagsalikway sa mga kamatuuran nga gipahayag ni Luther. “Siguro ako nga magsunud sa mga lakang sa akong mga katigulangan,” nag-kanayon ang sulat sa hari.— *D’Aubigne, b. 7. ch. 9*. Nakahukum siya nga dili motipas sa dalan sa nabatasan, bisan pa sa paglakaw sa mga dalan sa kamatuuran ug pagkamatarong. Tungud kay gibuhat man sa iyang mga amahan, iyang labanan ang papado, uban sa iyang tanan nga pagkamaldito ug pagkadaotan. Busa nagbaton siya sa iyang baroganan, nagdumili sa pagdawat sa bisan unsa nga kahayag nga unang gidawat sa iyang mga amahan, o sa pagbuhat sa bisan unsa nga katungdanan nga wala nila buhata.

[98]

Adunay daghan niining panahona nga nagagakos sa mga batasan ug mga tradisyon sa ilang mga amahan. Kon ang Ginoo magpadala kanila sa dugang nga kahayag, magdumili sila sa pagdawat niini, tungud kay wala man kini ihatag ngadto sa ilang mga amahan, kini wala usab madawat nila. Wala kita mahimutang sa dapit sa atong mga amahan; busa ang atong mga buluhaton ug mga katungdanan dili sama kanila. Dili kita uyunan sa Dios sa atong pagtan-aw sa mga sumbanan sa atong mga amahan sa pagsuta sa atong katungdanan kundili sa pagsusi sa pulong sa kamatuuran alang sa atong kaugalingon. Ang atong katungdanan labaw pa ka dako kay sa atong mga katigulangan. Kita manubag sa kahayag nga ilang nadawat, ug gipasa ingon nga atong panulundon, ug maghatag usab kita og husay sa kahayag nga karon nagadanag kanato gikan sa pulong sa Dios.

Nagsulti si Cristo sa dili matinoohon nga mga Judio. “Kong wala ako moanhi ug magsulti kanila, dili unta sila makasala; apan karon wala silay ikatabon sa ilang sala.” Juan 15:22. Ang mao gihapon nga balaan nga gahum nagasulti pinaagi kang Luther ngadto sa emperador ug sa mga prinsipe sa Germany. Ug samtang ang kahayag midan-ag gikan sa pulong sa Dios, ang Iyang Espiritu nagpakilooy sa katapusan nga higayon sa kadaghanan niadto nga assemblya. Sama kang Pilato, sa nangaging ginatus ka mga tuig, nagtugot sa garbo ug kabantugan sa pagsira sa iyang kasingkasing batok sa Manunubos sa kalibutan; sama sa nagkurog nga Felix nga nagmando sa mensahero sa kamatuuran, “Lakaw lang una karon; kong aduna akoy higayon ipatawag ko lang ikaw;” sama sa garboso nga Agripa nga nagpadayag “Hapit mo ako nadani sa pagkaCristohanon” (Buhat

24:25; 26:28), apan mitalikod gikan sa mensahe nga pinadala sa Langit—mao usab si Charles V, nga misugut sa mga sugyot sa kalibutanon nga garbo ug pamalaod, nakahukum siya sa pagsalikway sa kahayag sa kamatuuran.

Ang mga hungihong sa mga plano batok kang Luther gisabwag sa daghan nga mga dapit, nga nakapaukay sa tibuuk siyudad. Ang Repormador nakaamigo og daghan, kinsa maoy nakahibalo sa minaldito nga pagbudhi sa Roma sa tanan nga magpadayag sa iyang mga kadunutan, nakahukum nga kinahanglan dili siya ihalad. Ginatus ka mga dungganon nga mga katawhan nagsaad sa pagpanalipod kaniya. Dili dyutay ang dayag nga nagsupak sa kamandoan sa harianon nga mensahe ingon nga nagpakita sa usa ka huyang nga pagpasakup sa nagamando nga gahum sa Roma. Sa mga ganghaan sa mga balay ug sa publiko nga mga dapit, adunay mga karatula nga gipapilit, ang uban naghukum ug ang uban nagdapig kang Luther. Sa usa niini nasulat ang mahinungdanon nga mga pulong sa maalam nga tawo, “Alaut ikaw, O yuta, sa diha nga ang hari usa ka bata.” Ecclesiastes 10:16. Ang nabantog nga kadasig sa pagdapig kang Luther sa tibuuk Germany nagpamatuud nga ang emperador ug ang Diet nga bisan unsa nga dili hustisya nga ipakita kang Luther makapamiligro sa kalinaw sa empiryo, ug bisan sa kalig-on sa trono.

Si Frederick sa Saxony nagbaton sa pagpanagana, mainampingon nga nagtago sa iyang matuud nga mga pagbati ngadto sa Repormador, samtang sa mao nga panahon nagbantay kaniya uban sa walay pagkakapoy nga pagtukaw, nagbantay sa tanan niya nga mga lihok ug sa tanan niyang mga kaaway. Apan daghan ang wala magtago sa ilang kahingawa kang Luther. Gibisitahan siya sa mga prinsipe, mga konde, mga baron, ug uban pang mga inila nga mga tawo, mga layko ug taga simbahan. “Ang gamay nga lawak sa doktor,” matod pa ni Spalatin sa iyang sulat, “dili makapaigo sa mga namisita kaniya.” Gitan-aw siya sa mga tawo nga daw labaw pa sa kasarangan nga tawo. Bisan kadtong walay pagtoo sa iyang mga doktrina, dili makapugong kundili magdayeg niadtong halangdon nga kaligdong nga nagmando kaniya sa pagsagubang bisan pa sa kamatayon kay sa paglapas sa iyang kaisipan.

[99]

Mainiton nga mga paningkamot ang gihimo aron makuha ang pagtugot ni Luther aron sa pagkompromiso sa Roma. Dungganon nga mga tawo ug mga prinsipe naghangyo kaniya nga kon magpa-

dayon siya sa iyang paghukum batok sa iglesya ug sa mga konsilyo, sa dili madugay papahawaon siya gikan sa empiryo, ug wala na siyay panalipod. Gitubag ni Luther kini nga hangyo: “Dili mahimo ang pagwali sa ebanghelyo ni Cristo nga walay masakitan. Ngano man, nga ang kahadlok sa katalagman magpahimulag kanako gikan sa Ginoo ug nianang balaang pulong nga mao lamang ang kamatuuran? Dili; maayo pa nga akong itugyan ang akong lawas, ang akong dugo, ug ang akong kinabuhi.”—D’Aubigne, *b. 7, ch. 10*.

Sa makausa pa giawhag siya sa pagtuman sa hukum sa emperador, ug siya wala nay angayan nga kahadlukan. “Mosugut ako,” mitubag siya, “sa akong tibuuk kasingkasing, nga ang emperador, ang mga prinsipe, ug bisan pa ang labing ubus nga Cristohanon, mag-suta sa akong mga sinulat; apan ubus sa usa ka kondisyon, nga ilang batonan ang pulong sa Dios alang sa paggiya kanila. Walay laing mahimo ang katawhan kundili ang pagtuman niana. Ayaw tanyagi og pasipala ang ako nga kaisipan, nga nabugkos ug nagasalig sa Balaan nga mga Kasulatan.”—*Ibid.*, *b. 7, ch. 10*.

Agi og tubag sa lain pa nga hangyo, siya miingon: “Mosugut ako nga isalikway ang ako nga *safe-conduct*. Ako nga itugyan ang akong kaugalingon ug ang akong kinabuhi ngadto sa pagbulutan sa emperador; apan alang sa pulong sa Dios—dili gayud ako motahan!”—*Ibid.*, *b. 7, ch. 10*. Iyang gisulti ang iyang pag-uyon sa pagpasakup sa pagbuut sa kinatibuk-an nga konsilyo, apan ubus lamang sa usa ka kondisyon nga ang konsilyo maghukum subay sa Kasulatan. “Unsa man ang mga kalabtanan sa pulong sa Dios ug sa pagtoo,” gidugang niya pagsulti, “ang matag usa ka Cristohanon sama ra ka maayo nga maghuhukum sa papa, bisan ug uyunan siya sa usa ka milyon ka mga konsilyo.”—Martyn, *vol. 1*, pahina 410. Ang mga higala ug mga kaaway nakasabut nga dili na magpulus ang dugang pa nga mga paningkamot alang sa pagpasig-uli.

Kon misibog pa ang Repormador sa usa ka punto, makadaog unta si Satanas ug ang iyang mga panon. Apan ang iyang walay pagkausab nga baroganan maoy paagi sa pagpahigawas sa iglesya, ug sa pagsugod sa bag-o ug maayo nga katuigan. Ang kabuyohan niini nga usa ka tawo, nga nangahas sa paghunahuna ug pagbuhat alang sa iyang kaugalingon bahin sa rilihiyoso nga mga butang, maoy nakapatay-og sa iglesya ug sa kalibutan, dili lamang sa iyang kapanahunan, kundili sa tanan nga umalabot nga kaliwatan. Ang

iyang kaligon ug pagkamaunungon makapalig-on sa tanan, hangtod sa katapusan sa panahon, nga moagi sa sama nga kasinatian. Ang gahum ug pagkahalangdon sa Dios nagbarog ibabaw sa tambag sa katawhan, ibabaw sa dakung gahum ni Satanas.

Wala madugay gimandoan si Luther sa kagamhanan sa emperador sa pagbalik sa iyang puluy-anan, ug nasayod siya nga kini nga pahibalo sundan dayon sa pagpapatay kaniya. Ang mahulgaon nga mga panganod nagbitay sa iyang agianan; apan sa iyang paggikan sa Worms, napuno ang iyang kasingkasing sa kalipay ug pagdayeg. “Si Satanas mismo,” matod niya, “nagbantay sa paril sa papa; apan gibuslutan kini ni Cristo, ug ang yawa napugus sa pagsugid nga si Cristo labaw ka gamhanan kay kaniya.”—D’Aubigne, *b. 7, ch. 11*.

Human sa iyang paggikan, naghandum gihapon siya nga ang iyang lig-on nga pagbarog dili unta sabton nga usa ka rebelyon, nagsulat si Luther sa emperador. “Ang Dios maoy akong saksi, nga maoy nakahibalo sa mga kasingkasing,” matod niya, “nga ako andam sa akong tibuuk kasingkasing sa pagtuman sa imong kahalangdon, sa kadunganan o sa kaalautan, sa kinabuhi o sa kamatayon, sa walay mahimisik, gawas sa pulong sa Dios, nga pinaagi niini ang tawo mabuhi. Sa tanan nga kalihukan niini nga kinabuhia dili matarog ang ako nga pagkamaunungon; kay niini, ang alkansi o ganansya walay kalabutan sa kaluwasan. Apan supak sa kabubut-on sa Dios, nga ang tawo magpasakup sa pagbulut-an sa tawo bahin sa kinabuhi nga dayon. Ang pagpasakup sa mga espirituhanon maoy usa ka matuud nga pagsimba, ug kinahanglan ipahinungud lamang ngadto sa Magbubuhat.”—*Ibid., b. 7, ch. 11*.

[100] Sa panaw gikan sa Worms, ang pagdawat kang Luther labaw pa ka madayegon kay sa iyang kalamboan kaniadto. Ang harianon nga taga simbahan nag-abiabi sa gitagak nga monghe, ang mga pangulo sa kagamhanan nga sibil nagpasidungog sa tawo nga gisalikway sa emperador. Giawhag siya sa pagpawali, bisan pa sa pagdili sa empiryo, misulud na usab siya sa pulpito. “Wala gayud ako manumpa sa ako nga kaugalingon sa pagkadena sa pulong sa Dios, matod niya, “ug dili gayud ako.”—Martyn, *vol. 1*, pahina 420.

Dili pa siya dugay nga nakagikan sa Worms, sa diha nga ang mga papista nakadaog sa emperador sa pagpakanaog og usa ka kamandoan batok kaniya. Niini nga kamandoan si Luther gipaila nga “Satanas nga nagtakuban sa usa ka tawo ug nagsulub sa kupo sa

monghe.” Gimando nga sa paglabay na sa petsa sa iyang *safe-conduct*, hunungon dayon siya sa iyang buhat. Ang tanan nga katawhan gidid-an sa pagdawat kaniya, sa paghatag kaniya og pagkaon o mainum, o pinaagi sa pulong o buhat, diha sa publiko o pribado, sa pagtabang o pagtagad kaniya. Kinahanglan dakpon siya bisan diin siya ikahibalag ug dad-on ngadto sa mga tinugyanan sa balaod. Bilanggoon usab ang iyang mga sumusunod, ug imbargohon ang ilang mga katigayunan. Ang iyang mga sinulat kinahanglan sunugon, ug sa katapusan, ang tanan nga mosupak niini nga kamandoan iapil niini nga hukum. Ang Elektor sa Saxony, ug ang mga prinsipe nga amigo kaayo ni Luther mibiya sa Worms sunud sa paggikan ni Luther, ug ang kamandoan sa emperador giuyunan sa Diet. Nalipay na niini ang mga Romanista. Giisip nila nga selyado na ang katapusan sa Repormador.

Gihatagan sa Dios og kaikyasan ang Iyang alagad niini nga takna sa katalagman. Usa ka mabinantayon nga mata nagsunud sa kalihukan ni Luther, ug ang usa ka matuud ug mabination nga kasingkasing nagsaad sa pagluwas kaniya. Dayag nga ang Roma dili matagbaw gawas sa iyang kamatayon; pinaagi lamang sa pagtago siya mapanalipdan gikan sa mga ngipon sa liyon. Ang Dios nagahatag og kaalam kang Frederick sa Saxony sa pagplano alang sa kaluwasan sa Repormador. Uban sa tabang sa matuud nga mga higala, natuman ang tuyo sa elektor, ug si Luther maayo nga pagkatago gikan sa mga mata sa mga higala ug mga kaaway. Sa iyang panaw sa pagpauli gidakup siya, gibulag gikan sa iyang mga kauban, ug gidala ngadto sa lasang padulong ngadto sa kastilyo sa Wartburg, usa ka hilit nga tagoanan didto sa bungtod. Ang iyang pagkadakup ug pagkatago maayo kaayo nga pagkaplano nga bisan si Frederick sa dugay nga panahon wala mahibalo kon diin siya gidala. Kini nga pagkawalay kasayuran giplano; basta walay nasayran ang elektor sa nahimutangan ni Luther, wala siyay ikatug-an. Nagtoo lang siya nga siguro ang kahimtang ni Luther, ug natagbaw siya niini nga kasayuran.

Ang tingbukhad, ting-init ug ang tingdagdag miagi na, ug miabut na ang tingtug-naw, ug nagpabilin gihapon si Luther nga tinagoan. Si Aleander ug ang iyang mga kaabag nalipay samtang ang kahayag sa ebanghelyo daw naganam na og kapalong. Apan sa baylo niini, ang Repormador nakabaton sa kahigayunan sa pagdugang pa sa pagpuno

sa iyang lamparahan gikan sa tipiganang-balay sa kamatuuran; ug ang kahayag niini nagdugang sa pagdan-ag uban sa iyang kasilaw.

Diha sa makihigalaon nga kasigurohan sa Wartburg, si Luther sa pila ka panahon nalipay nga nakapahulay gikan sa kainit ug kagubot sa gubat. Apan dili siya mahimutang sa dugay nga panahon sa pagpakahilum. Naanad sa kinabuhi sa pagkapuliki ug kalisud nga pakigaway, dili siya makaantos sa pagpabilin nga walay gibuhat. Niadto nga mga adlaw sa pag-inusara, ang kahimtang sa iglesya naghari sa iyang hunahuna, ug mituaw siya sa kaguul: “Pagkalisod! walay usa ka tawo niining ulahi nga mga adlaw sa Iyang kasuko, nga makabarog sama sa usa ka paril atubangan sa Ginoo, ug makaluwas sa Israel!”—*Ibid.*, b. 9, ch. 2. Sa makausa pa ang iyang mga hunahuna mibalik ngadto kaniya, ug nahadlok siya nga isumbong sa pagkatalawan sa iyang pagsibog gikan sa away. Unya iyang gibadlong ang iyang kaugalingon sa pagkatamaran ug pagtagbaw sa kaugalingon. Apan sa mao ra nga panahon nakabuhat siya sa matag adlaw sa mga butang nga daw dili mahimo humanon sa usa lang ka tawo. Ang iyang pluma walay pahulay. Samtang ang iyang mga kaaway nalipay sa pagtoo nga nahilum na siya. Nahibulong sila ug nalibog pinaagi sa makita nga kamatuuran nga siya buhi pa gihapon. Usa ka bulto sa mga tratado, nga iyang mga sinulat, milukup sa tibuuk Germany. Nagbuhat usab siya sa usa ka labing mahinungdanon nga pagalagad alang sa iyang katawhan pinaagi sa paghubad sa Bag-ong Tugon sa pinulongan nga German. Gikan sa iyang batoon nga Patmos nagpabilin siya dinhi duul sa usa ka tuig sa pagmantala sa maayo nga balita, ug pagbadlong sa mga sala ug kasaypanan sa mga kapanahunan.

[101]

Apan dili lang aron sa pagpanalipod kang Luther gikan sa kasuko sa iyang mga kaaway, ni paghatag kaniya og panahon sa kalinaw alang niini nga mahinungdanon nga mga buluhaton, nga gipatago sa Dios ang iyang alagad gikan sa intablado sa publiko nga kinabuhi. Adunay mga sangputanan nga labaw pa ka bililhon kay niini nga kasigurohon. Sa kamingaw ug kaawaaw sa iyang gipahulayan nga bungtod, si Luther gibulagan sa yutan-on nga panabang, ug gisirhan gikan sa tawhanong pagdayeg. Naluwas pa gani siya gikan sa garbo ug sa pagsalig lamang sa kaugalingon nga sa kanunay modungan sa kalampusan. Pinaagi sa pagantos ug pagpaubus naandam na usab

siya sa paglakaw sa siguro diha sa makalipong nga mga kahabogon diin siya sa kalit lamang gituboy.

Samtang ang katawhan nangalipay sa kagawasan nga gidala sa kamatuuran ngadto kanila, naghandum sila sa pagbayaw kanila nga gigamit sa Dios sa pagbugto sa mga kadina sa kasaypanan ug pagpatootoo. Nangingkamot si Satanas sa pagpatipas sa mga hunahuna sa katawhan ug sa ilang paghigugma gikan sa Dios, ug sa pagbutang kanila diha sa tawhanon nga mga ahensya; iyang giyahan sila sa pagpasidungog lamang sa tawhanon nga kahimanan, ug sa dili pagtagad sa Kamut nga nagmando kanila sa tanan nga mga kalihukan sa Dios. Sa makadaghan, ang rilihiyoso nga mga pangulo nga dayegon ug balaanon mawad-an sa pagsalig sa ilang Dios, ug ihatud ngadto sa pagsalig nalang sa ilang kaugalingon. Ingon nga sangputanan, ilang gamhan ang mga hunahuna ug mga kaisipan sa katawhan, nga naanad sa pagsalig kanila alang sa paggiya sa baylo nga sila motan-aw ngadto sa pulong sa Dios. Ang buhat sa reporma sagad mohinay tungud sa matang sa espiritu nga batonan sa mga dumadapig niini. Gikan niini nga piligro ang Dios nagbantay sa kawsa sa Repormasyon. Naghandum Siya nga kanang buhata magdawat, dili sa pagdasig sa tawo, kundili sa Dios. Ang mga mata sa katawhan mitutok ngadto kang Luther ingon nga tigpasabut sa kamatuuran; gikuha siya aron ang tanan nga mata motutok ngadto sa Mag-uugmad sa kamatuuran.

9 - Ang Swiss nga Repormador

Sa pagpili sa mga ginamiton sa pagreporma sa iglesya, ang mao ra nga balaan nga plano makita sama nianang pagtukod og iglesya. Ang langitnong Magtutudlo gilabyan sa dagkong mga tawo sa yuta, sa mga titulado ug mga bahandianon, nga naanad sa pagdawat sa mga pagdayeg ug pagtahod sa mga pangulo sa katawhan. Mapagarbohon kaayo sila ug nagsalig sa kaugalingon sa ilang gi-panghambog nga pagkahataas nga sa pagkaagi wala na silay kalooy sa ilang isigkatawo, ug nga makauban sa buluhaton sa ubus nga Tawo sa Nasaret. Ngadto sa mga walay alamag, sa naghago nga mga mangingisda sa Galilea gihatag ang tawag, “Sumunod kamo kanako, ug himoon ko kamong mga mangingisda sa tawo.” Mateo 4:19. Kini nga mga tinun-an mapainubsanon ug matudloan. Kon mas wala sila matudloi sa bakak nga mga pagtolon-an sa ilang kapanahunan, mas dali silang matudloan ug mabansay ni Cristo alang sa Iyang buluhaton. Mao usab ang nahitabo sa panahon sa Repormasyon. Ang nag-una nga mga Repormador maoy mga tawo nga nagagikan lamang sa ubus nga kinabuhi—mga tawo nga gawasnon sa bisan kanus-a sa ilang panahon gikan sa garbo sa pangatungdanan, ug gikan sa kahayloan sa pagpalabilabi ug sa makauulaw nga pamaagi sa kaparian. Plano sa Dios ang paggamit sa ubus nga mga ginamiton aron sa pagbuhat nga adunay dagkong mga sangputanan. Unya ang himaya dili ikahatag ngadto sa mga tawo, kundili ngadto Kaniya nga maoy nagabuhat pinaagi kanila sa pagbuut ug pagbuhat sumala sa Iyang kaugalingon nga kahimut-an.

[102]

Pila ka semana human sa pagkahimugso ni Luther sa payag sa magmimina didto sa Saxony, si Ulric Zwingli natawo sa payag sa magbalantay sa kahayupan taliwala sa mga Alps. Ang palibot sa pagkabata ni Zwingli, ug ang iyang unang pagkabansay, mao ang nakaandam kaniya alang sa iyang umalabot nga buluhaton. Gimatoto taliwala sa mga talan-awon sa kinaiyanhon nga katahum, ug mahinuklugon nga pagkadungganon, ang iyang hunahuna sayo pa nga namatoto sa pag-ila sa labing dako nga gahum, ug sa pagka-

halangdon sa Dios. Ang kasaysayan sa maisugon nga mga buhat nga nahimo didto sa iyang lumad nga kabukiran, nakapasiga sa iyang batan-ong mga handum. Ug sa kiliran sa iyang rilihiyoso nga apohang babaye naminaw siya sa pipila ka bililhon nga mga sugilanon sa Biblia nga iyang nahagdaw gikan sa mga sugilanon sa karaan ug mga tradisyon sa simbahan. Uban sa dakung kasibot iyang nadunggan ang bantugan nga mga buhat sa mga patriyarka ug mga propeta, sa mga magbalantay sa mga karnero nga gatan-aw sa ilang mga panon didto sa mga bakilid sa Palestina diin ang mga manulunda nakigsulti kanila, bahin sa Masuso nga Bata sa Betlehem ug ang Tawo sa Kalbaryo.

Sama kang John Luther, ang amahan ni Zwingli naghandum og usa ka edukasyon alang sa iyang anak nga lalaki, ug ang bata sayo pa nga gipadala gikan sa iyang natawhan nga walog. Kusog ang pag-uswag sa iyang hunahuna, ug wala magdugay nahimong pangutana kon diin sila makakita og takus nga mga magtutudlo nga magtudlo kaniya. Sa nag-edad pa siya og trese gipadala siya ngadto sa Bern, nga kanhi nagbaton sa labing inila nga tulunghaan sa Switzerland. Apan dinhi, mitumaw ang usa ka piligro nga naghulga sa pagdaot sa panaad sa iyang kinabuhi. Gipaninkamutan sa mga pari sa pagpasibot kaniya sa pagsulud sa usa ka monasteryo. Ang mga Dominican ug Franciscan nga mga monghe nag-indigay sa pagkabantugan. Ila kini gihimo pinaagi sa pagpagara sa mga adorno sa ilang mga simbahan, ang kamabulukon sa ilang mga seremonyas, ug ang pagpasibot sa bantugan nga relikyas ug milagroso nga mga larawan.

Ang mga Dominican sa Bern nakahanduraw nga kon ilang madaog kini nga maalam nga batan-ong estudyante, ilang maangkon ang ganansya ug dungog. Ang iyang lahi nga pagkabatan-on, ang iyang natural nga katakus sa pagpanulti ug sa pagsulat, ug ang iyang kalantip sa musika ug sa balak, molabaw pa ka gamhanan kay sa ilang pasigarbo ug pasundayag, sa pagdani sa katawhan ngadto sa ilang mga buluhaton ug sa pagpadako sa paninapi sa ilang kapunungan. Pinaagi sa limbong ug pagulog-ulog ilang gipasibot si Zwingli sa pagsulud sa kombento. Si Luther sa iyang pagkatinun-an naglubong sa iyang kaugalingon sa selda sa kombento, ug mawagtang lang unta siya ngadto sa kalibutan kon wala pa siya mapagawas sa Dios. Wala tuguti si Zwingli sa pagsinati sa sama nga katalagman. Ubus sa

pagmando sa Dios nakadawat ang amahan ni Zwingli sa pahibalo sa mga paagi sa kaparian. Wala siyay tuyo sa pagtugot sa iyang anak sa pagsunud sa walay buhat ug walay pulus nga kinabuhi sa mga monghe. Iyang nakita ang mapuslanon nga kaugmaon sa iyang anak, ug nagsugo sa pagpauli kaniya sa walay langan.

[103] Gituman ang mando, apan ang batan-on dili matagbaw sa pagpuyo sa iyang yutang natawhan sa walog, ug wala madugay nagpadayon sa iyang mga pagtoon, ug miabut ang panahon, mibalhin siya ngadto sa Basel. Dinhi nadunggan ni Zwingli sa unang higayon ang grasya sa Dios nga libre. Si Wittembach, usa ka magtutudlo sa karaan nga mga pinulongan, samtang nagtoon og Griego ug Hebreo, nahatud ngadto sa Balaang Kasulatan, ug dayon ang mga silaw sa balaan nga kahayag gipadan-ag ngadto sa mga hunahuna sa iyang mga tinun-an. Iyang gipamatuud nga adunay usa ka kamatuuran nga labaw pa ka karaan, ug walay kinutuban sa labi pa kadako nga bili niini, kay sa gitudlo sa mga magtutudlo sa tulunghaan ug sa mga pilosopo. Kining karaan nga kamatuuran mao nga ang kamatayon ni Cristo mao lamang ang lukat sa makasasala. Alang kang Zwingli kini nga mga pulong maoy unang silaw sa kahayag nga naghatud ngadto sa pagbanagbanag sa kabuntagon.

Wala madugay gitawag si Zwingli gikan sa Basel, aron mosulud sa buluhaton sa iyang kinabuhi. Ang iyang una nga tahas mao ang parokya sa Alpine, dili layo sa iyang dapit nga natawhan. Sa naordinahan na siya sa pagkapari, “iyang gitugyan ang iyang tibuuk kalag sa pagsusi sa balaan nga kamatuuran; nga iyang naamgohan pagayo,” matod pa sa iyang isigkarepormador, “kon daw unsa kadako nga kinahanglan iyang mahibaloan alang sa mga panon nga gitugyan kaniya ni Cristo.”—Wylie, *b. 8, ch. 5*.

Sa nagkadako na ang iyang pagsusi sa Kasulatan, naganam ka tin-aw ang iyang pagtandi niini ug sa mga tinumotumo nga pagtolonan sa Roma. Iyang gidawat ang Biblia ingon nga mao ang pulong sa Dios, nga mao lamang ang bugtong sangkap nga dili masayup nga sulundan. Iyang nasabtan nga kinahanglan kini mao lamang ang iyang kaugalingon nga maghuhubad. Wala siya mangahas sa pagsaysay sa Kasulatan aron masuportahan ang iyang daan nang gitooan o doktrina, apan iyang gitinguha ang pagtoon kon unsa ang tumong ug dayag nga pagtolon-an. Iyang gipaningkamutan ang pagbaton sa tanang tabang aron sa pagbaton sa hingpit ug tukma nga

pagsabut sa ilang kahulugan, ug iyang gihangyo ang panabang sa Balaang Espiritu, nga mao ang makapadayag ngadto sa tanan nga matinud-anon nga nagtoon uban sa pagampo.

“Ang Kasulatan,” matod ni Zwingli, “nagagikan sa Dios, dili gikan sa tawo. Bisan pa niini nga ang Dios maoy magpahayag maghatag kanimo sa pagsabut nga ang pagpanulti nagagikan sa Dios. Ang pulong sa Dios...dili mapakyas; mahayag kini, magtudlo kini sa iyang kaugalingon, magpadayag sa iyang kaugalingon, magpadan-ag kini sa kalag sa tibuuk nga kaluwasan ug grasya, maglipay kini diha sa Dios, magpaubus niini, aron nga kini mawala ug bisan magbawi kini sa iyang kaugalingon, ug mogakos sa Dios.” Ang kamatuuran niini nga mga pulong napamatud-an ni Zwingli. Nag-sulti sa iyang kasinatian niini nga panahon, nagsulat siya sa ulahi: “Kon akong itugyan sa bug-os ang akong kaugalingon ngadto sa Balaan nga Kasulatan, ang pilosopiya ug teyolohiya (sa tulunggaan) kanunay magsugyot og mga kagubot kanako. Sa katapusan nahiabut ako niini, nga akong gihunahuna, “Ikaw kinahanglan magabiya sa tanan nga kabakakan, ug magtoon sa kahulugan sa Dios gikan sa Iyang yano nga Pulong.” Dayon nagsugod ako pagpangayo sa Dios sa Iyang kahayag, ug ang mga Kasulatan nahimo nga masayon alang kanako.”— *Ibid.*, b. 8, ch. 6.

Ang doktrina nga giwali ni Zwingli wala dawata gikan kang Luther. Doktrina kadto ni Cristo. “Kon si Luther nagawali kang Cristo,” matod sa Swiss nga Repormador, “nagbuhat siya sa akong ginabuhat. Nakahimo siya sa paggiya og labaw ka daghan nga mga kalag ngadto kang Cristo kay kanako. Apan kini walay sapayan. Dili ako magdala og lain nga ngalan kay sa kang Cristo, nga ako Iyang sundalo, ug kinsa mao lamang ang akong pangulo. Wala gayuy usa ka tudling nga akong gisaysay nga akong gipahinungud kang Luther, o kang Luther nganhi kanako. Ug ngano man? Aron mapakita sa tanan kon sa unsa sa hilabihan ang Espiritu sa Dios nauyon diha sa Iyang kaugalingon, ingon nga kaming duha, nga sa walay pagkasumbangi, nagatudlo sa doktrina ni Cristo nga may panag-uyon.”—D’Aubigné, b. 8, ch. 9.

Sa tuig 1516 si Zwingli gidapit nga mahimo nga usa ka magwawali didto sa kombento sa Einsiedeln. Dinhi siya makasusi pagayo bahin sa mga kahugawan sa Roma, ug makabuyo siya ingon nga Repormador nga maila sa labaw saylo pa sa iyang dapit sa Alps. Usa

[104]

sa dagko nga mga makadani sa Einsiedeln mao ang usa ka larawan sa Birhen nga giingon nga makahimo og mga milagro. Ibabaw sa ganghaan sa kombento adunay nasulat, “Dinhi mahimong maangkon ang hingpit nga kapasayloan sa mga sala.”— *Ibid.*, b. 8, ch. 5. Ang mga langyaw sa tanan nga panahon mobisita gayud niini nga larawan sa birhen, apan sa dakung adlaw sa tinuig nga pista sa pagsaulog niini, baga nga panon sa katawhan mangabut gikan sa tanan nga bahin sa Switzerland, ug bisan pa ang gikan sa France ug Germany. Si Zwingli nga nasakitan pag-ayo sa mao nga talan-awon, mihigayon sa pagmantala sa kagawasan pinaagi sa ebanghelyo ngadto niini nga mga naulipon sa patootoo.

“Ayaw kamo paghunahuna,” matod pa niya, “nga ang Dios ania niini nga templo labaw pa kay sa bisan hain nga bahin sa paglalang. Bisin hain kamo mamuyo Siya magalibut kaninyo, ug magpatalinghog kaninyo.... Makahimo ba ang walay pulus nga buhat, kapoy nga mga paglakbay, mga halad, mga pagampo ngadto sa Birhen ug sa mga santos, pagangkon sa kalooy sa Dios?... Unsay kapuslanan niana nga daghan nga mga pulong nga atong gibalaybalay diha sa pagampo? Unsay anaa niana nga labong nga kupo, pinasinaw nga korona, hatag-as ug nagawadwad nga bisti, ug dinayandayanan sa bulawan nga mga saput sa tiil?... Ang Dios nagatan-aw sa kasingkasing—ug ang atong kasingkasing halayo ra kaayo gikan sa Dios. “Si Cristo,” matod pa niya, “nga naghalad sa Iyang kaugalingon didto sa krus sa makausa, mao ang halad ug ang biktima nga makatagbaw alang sa tanang sala sa mga magtotoo sa walay katapusan.”— *Ibid.*, b. 8, ch. 5.

Alang sa daghan nga mga naminaw wala kahimut-i kini nga mga pulong. Usa kini ka mapait nga pagkasaguyo alang kanila nga sultihan nga walay kapuslanan ang ilang makapoy nga panaw. Ang pasaylo nga gitanyag kanila ni Cristo nga walay bayad dili nila masabtan. Matagbaw lang sila sa karaan nga dalan ngadto sa Langit nga maoy gilagda sa Roma alang kanila. Mokulo sila gikan sa kalibog sa pagpangita alang sa labaw pa ka maayo nga butang. Mas masayon nga ang ilang kaluwasan isandig ngadto sa kaparian ug sa papa kay sa pagpangita alang sa putli nga kasingkasing.

Apan ang laing pundok malipayon nga nagdawat sa maayo nga balita sa kaluwasan pinaagi kang Cristo. Ang pagsaulog nga gisugo sa Roma napakyas sa paghatag og kalinaw sa kalag, ug pinaagi sa

pagtoo ilang gidawat ang dugo sa Manluluwas nga makapasaylo sa ilang mga sala. Namauli sila sa ilang mga puluy-anan ug nanugilon sa uban sa bilihon nga kahayag nga ilang nadawat. Ang kamatuuran nadala ngadto sa kabalayan, sa kalungsuran, ug ang kadaghanon sa mga magduduaw ngadto sa balaan nga dapit sa birhen mikubus sa hilabihan. Mikunhod ang pagpangolekta sa mga halad, ug misangpot sa pagkunhod sa sweldo ni Zwingli, nga gikan sa mga halad. Apan nakahatag lang hinoon kini kaniya og kalipay samtang iyang nakita ang pagkahugno sa gahum sa pagkapanatiko ug pagpatootoo.

Ang mga tinugyanan sa simbahan dili buta sa buhat ni Zwingli; apan niini nga panahona ila lang una gipailuban ang pagpanghilabut. Naglaum pa gihapon nga ilang madani siya ngadto sa ilang kawsa, ilang gibulatikan siya; samtang ang kamatuuran nagatubo na sa kasingkasing sa katawhan.

Ang buluhaton ni Zwingli didto sa Einsiedeln nagandam kaniya sa labaw pa ka halapad nga kaumahan, ug kini sa madali iyang sudlon. Human sa tulo ka tuig dinhi gitawag siya sa katungdanan sa pagkamagwawali sa katedral didto sa Zurich. Mao kini kaniadto nga panahona ang labing bantugan nga lungsod sa Swiss Confederacy, ug ang kabuyohan dinhi layo kaayo og maabtan. Ang mga tinugyanan sa simbahan sa ilang pagdapit kaniya didto, naghandum sa pagdili kaniya sa paghimo og mga kausaban, ug sila ang magbuut sa iyang mga buluhaton.

“Kinahanglan ikaw maggamit sa imong labaw nga kakugi,” matod nila, “sa pag-pangolekta og mga salapi alang sa atong simbahan—dili mo kalimtan bisan ang labing gamay nga butang. Imong tambagan ang mga matinumanon, diha sa pulpito ug sa kumpisalan, sa pagbayad sa tanang balayranan ug sa ikapulo, ug sa pagpamatuud pinaagi sa ilang mga halad sa gugma nga ilang dad-on nganhi sa simbahan. Kinahanglan imong paningkamutan ang pagpadako sa abut sa paninapi nga magagikan sa mga masakiton, sa mga misa, ug sa kinatibuk-an nga mga kalagdaan sa simbahan. Alang sa pagdumala sa mga sakramento, sa pagwali, ug sa pagbantay sa panon, gidugang sa iyang mga magtutudlo, “mao usab kini ang uban nga mga katungdanan sa pari. Apan sa paghimo niini, maggamit ikaw og usa ka puli ni Cristo sa imong dapit—ilabina sa pagwali. Imong dumalahon ang mga sakramento ngadto sa dungganon nga mga tawo,

ug kon ikaw tawagon sa pinasahi; dili ka tugutan sa pagdumala niini nga walay pagpihig sa tawo.”— *Ibid.*, b. 8, ch. 6.

[105] Naminaw lang si Zwingli uban sa kahilum niini nga pahimangno, ug dayon sa pagtubag, human sa iyang pagpasalamat alang sa dungog sa maong tawag niini nga imporante nga katungdanan, nagpadayon siya sa paglagda sa iyang gisugyot nga buhaton. “Ang kasaysayan ni Jesus” matod niya, “dugay na kaayo nga panahon gitago gikan sa katawhan. Ako magawali sa kinatibuk-an sa Ebangelyo ni San Mateo...nga magsukad lamang sa mga patukuranan sa Kasulatan, magpatingog sa mga giladmon niini, magtandi sa mga teksto, ug maghimo sa matitud-anon ug walay hunong nga mga pagampo, aron ako tugutan unta sa pagsusi kon unsa ang anaa sa hunahuna sa Espiritu Santo. Alang kini sa kahimayaan sa Dios, sa pagdayeg sa Iyang bugtong nga Anak, ngadto sa kaluwasan sa mga kalag, ug alang sa pagtudlo kanila diha sa matuud nga pagtoo, nga naghandum ako sa pagtugyan sa akong ministeryo.”— *Ibid.*, b. 8, ch. 6. Bisan og wala mouyon ang uban nga taga simbahan sa iyang plano, ug naningkamot sila sa pagpahilayo kaniya gikan niini, si Zwingli nagpabilin nga malig-on. Nagpamatuud siya nga dili siya mohimo og laing bag-o nga paagi, kundili ang karaan nga paagi nga gigamit sa simbahan sa una ug putli pa nga mga panahon.

Nahigmata na ang katawhan sa kasibot diha sa mga kamatuuran nga gitudlo; ug baga ang katawhan nga motambong sa pagpaminaw sa iyang wali. Daghan nga dugay nang wala mosimba naminaw kaniya. Iyang gisugdan ang iyang ministeryo pinaagi sa pagabli sa mga Ebanghelyo, ug magbasa niini uban sa pagpasabut ngadto sa mga naminaw sa gidasig nga asoy sa kinabuhi, mga pagtolonan, ug sa kamatayon ni Cristo. Dinhi, sama didto sa Einsiedeln, iyang giwali ang pulong sa Dios nga mao lamang ang dili masayup nga kagamhanan, ug ang kamatayon ni Cristo nga mao lamang ang hingpit nga halad. “Ngadto kang Cristo,” matod niya, “nga akong gihandum nga kamo akong tultulan—ngadto kang Cristo, ang matuud nga tuburan sa kaluwasan.”— *Ibid.*, b. 8, ch.6. Naglibut sa magwawali ang tanan nga klase sa katawhan, gikan sa mga dagkong tawo sa kagamhanan ug mga estudyante ngadto sa mga mamumuo. Uban sa dakung kasibot naminaw sila sa iyang mga pulong. Wala lamang niya imantala ang libre nga tanyag sa kaluwasan, apan gisaway sa walay kukahadlok ang mga daotan ug kahugawan sa

kapanahunan. Daghan ang namauli gikan sa katedral nga nagadayeg sa Dios. “Kini nga tawhana,” matod nila, “maoy usa ka magwawali sa kamatuuran. Siya maoy atong Moises, sa paggiya kanato gikan sa Ehiptohanon nga kangitngit.”— *Ibid.*, b. 8, ch. 6.

Apan bisan og sa una ang iyang buhat gidawat uban sa dakung kadasig, paglabay sa panahon mitumaw ang pagsupak. Ang mga monghe nagkasabut sa pagbalda sa iyang buluhaton ug sa pagkondinar sa iyang mga pagtolon-an. Daghan ang nagyagayaga ug nagtamay kaniya; ang uban nanghulga kaniya. Apan nagpailub lang si Zwingli niini nga tanan, ug nag-ingon, “Kon manaog kita og mga kalag ngadto kang Cristo, kinahanglan magtoon kita sa pagpiyong sa atong mga mata batok sa daghang mga butang.”— *Ibid.*, b. 6, ch. 6.

Niini nga panahona adunay ahensya ang miabut alang sa pagpalambo sa buhat sa Reporma. Usa ka Lucian gipadala ngadto sa Zurich dala ang pila ka mga sinulat ni Luther sa usa ka higala sa nareporma nga pagtoo didto sa Basel, nga maoy nagsugyot nga ang pagbaligya niini nga mga libro tingali mahimo nga gamhanan nga paagi sa pagpakaylap sa kahayag. “Siguroha,” sa iyang sulat kang Zwingli, “kon kining maong tawo adunay igo nga kaalam ug kahanas; kon mao, paadtoa siya sa mga siyudad, sa mga lungsod, sa mga barangay, o sa kabalayan, sa tibuuk Switzerland, sa pagdala sa mga sinulat ni Luther, ug ilabina ang pagtudlo sa pagampo nga Amahan Namo nga gisulat alang sa mga layko. Kon mahibaloan kini pag-ayo, modaghan usab ang mamalit niini.”— *Ibid.*, b. 8, ch. 6. Busa ang kahayag nakakaplag og kaagian.

Sa panahon nga ang Dios magandam sa pagbugto sa mga kadina sa pagkawalay alamag ug pagpatootoo, si Satanas diha sa iyang labing gamhanan nga paningkamot sa pagsalipod sa katawhan diha sa kangitngit, ug sa paggapos kanila sa mga kadina sa labi pa kahugut. Samtang may mga tawo nga mitindog sa nagkalainlain nga yuta sa pagpasabut sa katawhan sa pagpasaylo ug pagkamatarong pinaagi sa dugo ni Cristo, ang Roma nagpadayon uban sa bag-o nga kusog sa pagabli sa iyang merkado sa tibuuk Cristianismo,

[106]

nagtanyag og pasaylo nga binayran. Ang matag sala adunay bili, ang katawhan gitugutan sa pagbuhat og salaod, basta ang tipiganan sa bahandi sa simbahan maayo kaayo nga pagkapuno sa bayad niini. Busa ang duha ka mga kalihukan

nagapadayon—ang usa ang pagpasaylo sa sala pinaagi sa salapi, ang usa pagpasaylo pinaagi kang Cristo—ang Roma naghatag og lisensya alang sa sala ug naghimo niini nga kapanapian; ang mga Repormador nagkondinar sa sala ug nagtudlo ngadto kang Cristo nga maoy makapasaylo ug Manluluwas.

Sa Germany ang pagpamaligya og mga indulhensya gitugyan ngadto sa kaparian nga Dominican, ug gidumala sa walay ulaw nga Tetzal. Sa Switzerland ang pagpamaligya niini gitugyan ngadto sa mga kamut sa mga Franciscan, ilalum sa pagmando ni Samson, usa ka monghe nga Italiano. Si Samson nakahimo na sa maayo nga pagalagad sa simbahan, sa iyang pagtigum og dakung salapi gikan sa Germany ug sa Switzerland aron sa pagpuno sa tipiganan sa papado. Karon naglatas siya sa Switzerland, sa pagdani sa duut sa katawhan, paglisudlisud sa kabus nga mga mamumuo sa ilang gagmay nga pinangitaan, ug nagkuha sa dagko nga mga gasa gikan sa mga dato. Apan ang kabuyohan sa reporma nakahimo na sa pagpakunhod niini, bisan og dili pa makapahunong, sa pagpamaligya sa indulhensya. Si Zwingli didto pa sa Einsiedeln sa dayon na pagsulud ni Samson sa Switzerland, naabut gikan sa silingan nga lungsod nagdala sa iyang baligya. Sa pagpahibalo kaniya bahin sa iyang buluhaton, midali dayon ang Repormador sa pagsupak kaniya. Wala nagkaabut kining duha, apan mao kadto ang kalampusan ni Zwingli sa pagpadayag sa mga pagpatootoo sa pagkaagi ang pari napugus sa pagbiya ngadto sa ubang dapit.

Sa Zurich, kusganon si Zwingli nagwali batok sa mga tigbaligya og pasaylo, ug sa pag-abut ni Samson sa mao nga dapit gihibalag siya sa usa ka mensahero gikan sa konsilyo, uban sa kasayuran nga iyang ipasa. Nakahimo siya sa pagsulud sa inantigo nga paagi, apan gipalakaw siya nga walay nahalin bisan usa ka pasaylo, ug wala madugay mipadayon siya ngadto sa Switzerland.

Usa ka kusganon nga pagpasantup miabut alang sa reporma, pinaagi sa pagtungha sa hampak, o sa Dako nga Kamatayon, nga milukup sa tibuuk Switzerland sa tuig 1519. Samtang ang katawhan nakig-atubang sa manlalaglag, daghan ang nagbati kon daw unsa ka kawang ug walay pulus ang mga pasaylo nga bag-o pa kaayo nila napalit; ug sila naghandum sa siguro nga patukuranan sa ilang pagtoo. Si Zwingli didto sa Zurich nagbalatian; hilabihan ka grabe sa iyang balatian nga nawad-an na sa tanang paglaum, ug mikaylap

ang balita bisan sa halayo nga dapit nga patay na siya. Niadto nga masulayon nga takna ang iyang paglaum ug kadasig wala matarog. Nagtutok siya sa krus sa Kalbaryo pinaagi sa pagtoo, nagasalig sa bug-os niini sa hingpit nga kapasayloan alang sa sala. Sa iyang paghibalik gikan sa mga ganghaan sa kamatayon, iyang giwali ang ebanghelyo sa labi pa ka madasigon kay sa kaniadto; ug ang iyang mga pulong adunay makatingala nga gahum. Gidawat sa katawhan uban sa kalipay ang ilang hinigugma nga pastor, nga giuli kanila gikan sa ngilit sa kamatayon. Sila usab gikan pa sa pagtabang sa mga masakiton ug mga himatyon, ug ilang gibati ang labaw pa ka bililhon sa ebanghelyo kay sa kaniadto.

Si Zwingli nakadangat sa labaw pa ka tin-aw nga pagsabut sa mga kamatuuran niini, ug nakasinati sa iyang kaugalingon sa maka-pabag-o nga gahum niini. Ang pagkahulog sa tawo ug ang plano sa kaluwasan maoy mga suheto nga iyang gitagad. “Sa kang Adan,” matod niya, “patay kitang tanan, nalunod ngadto sa kahugawan ug sa pagkahinukman.”—Wylie, *b. 8, ch. 9*. “Si Cristo...nagpalit alang kanato sa walay katapusan nga kaluwasan... Ang Iyang gugma...usa ka walay katapusan nga halad, ug sa kanunay makahimo sa pagluwas; kini nakatuman sa diosnon nga hustisya sa kahangturan alang sa tanan nga mosalig niini uban sa usa ka maligon, dili matarog nga pagtoo.” Apan sa tin-aw iyang gitudlo nga ang tawo walay, tungud sa grasya ni Cristo, kagawasan nga makapadayon sa pagpakasala. “Bisan diin nga adunay pagtoo sa Dios, ang Dios nagapuyo diha; ug bisan diin nga diha ang Dios, adunay nahigmata [107] nga kakugi nga magaghat sa katawhan sa pagbuhat og maayo.”—D’Aubigné, *b. 8, ch. 9*.

Mao kana ang nakapasibot sa pagwali ni Zwingli nga nakapasugwak sa katedral sa mga manimba nga maminaw kaniya. Sa anam-anam, kutub sa ilang masabut, iyang giablihan ang kamatuuran ngadto sa mga naminaw kaniya. Nagmatngon siya sa dili una pagpaila, sa unang higayon, sa mga punto nga makapakurat kanila ug maghimo og pagdumut niini. Iya giuna ang pagdani sa ilang mga kasingkasing ngadto sa mga pagtolon-an ni Cristo, sa pagpahumok kanila pinaagi sa Iyang gugma, ug pagtudlo kanila sa Iyang sulundan; sa diha nga modawat na sila sa mga prinsipyo sa ebanghelyo, nawala na ang ilang pagkamatootohon.

Sa matag higayon ang repormasyon nagpadayon sa Zurich. Sa kahikurat ang iyang mga kaaway mitindog sa pagsupak. Sa niaging tuig, ang monghe sa Wittenberg nakapamulong sa iyang Dili alang sa papa ug sa emperador sa Worms, ug niini karon daw nagpakita og susama nga pagsupak sa mga pagangkon sa papado didto sa Zurich. Ang kanunay nga pangataki gitumong ngadto kang Zwingli. Sa mga dapit nga makipapa, sa ngadto ngadto, ang mga sumusunod sa ebanghelyo gipangbitay ug gisunog, apan dili pa kini igo; ang magtutudlo sa patootoo kinahanglan pahilumon. Tungud niini, ang obispo sa Constance nagpadala og tulo ka mga tinugyanan ngadto sa Konsilyo sa Zurich, nagsumbong kang Zwingli nga nagtudlo sa mga tawo sa paglapas sa kasugoan sa simbahan, nga makapamiligro sa kalinaw ug kahusay sa katilingban. Kon ihiklin ang kagamhanan sa simbahan, iyang giawhag, mosangpot ang kagubot sa tibuuk kalibutan. Mitubag si Zwingli nga upat na siya ka tuig og panudlo sa ebanghelyo sa Zurich, “nga maoy labing malinawon kay sa ubang mga lungsod. “Dili ba diay,” matod pa niya, “ang Cristianismo maoy labing maayo nga panalipod sa kinatibuk-an nga kasigurohan?”—Wylie, *b. 8, ch. 2*.

Ang mga tinugyanan nagtambag sa mga konsehal sa pagpabilin diha sa iglesya, nga gawas niini, matod nila, walay kaluwasan. Mitubag si Zwingli: “Ayaw kamo kahadlok niini nga sumbong. Ang patukuranan sa iglesya mao ra nga Bato, ang mao ra nga Cristo, nga naghatag kang Pedro sa iyang ngalan tungud kay nagpamatuud man siya bahin Kaniya sa pagkamatinumanon. Sa matag nasod bisan kinsa nga motoo sa tibuuk niya nga kasingkasing kang Ginoong Jesus, dawaton sa Dios. Ania dinhi, ang matuud nga iglesya, nga gawas niini walay usa nga maluwas.”—D’Aubigné, *London ed., b. 8, ch. 2*. Ingon nga sangputanan sa komperensya, usa sa mga tinugyanan sa obispo midawat sa repormado nga pagtoo.

Nagdumili ang konsilyo sa pagpakanaog og kamandoan batok kang Zwingli, ug ang Roma nangandam sa bag-o nga pag-ataki. Sa pagpahibalo sa Repormador bahin sa plano sa iyang mga kaaway, nagingon, “Pabuhata sila niini; ang akong kahadlok kanila sama sa kahadlok sa titip nga pangpang sa mga balud ilalum sa iyang mga tiil.”—Wylie, *b. 8, ch. 2*. Ang mga paningkamot sa taga simbahan nakadugang lang hinoon sa kalamboan sa kawsa nga ilang bungkagon. Nagpadayon pagkaylap ang kamatuuran. Sa Germany

ang mga sumusunod niini, nga nangaluya sa pagkawala ni Luther, nangadasig pagusab sa ilang pagkakita sa kalamboan sa ebanghelyo didto sa Switzerland.

Sa pagkalig-on na sa Repormasyon sa Zurich, ang mga bunga niini makita kaayo sa pagsumpo sa mga bisyo ug kalamboan sa kahusay ug pagsinabtanay. “Ang kalinaw aduna nay iyang kapuy-an sa among lungsod,” maoy sulat ni Zwingli; “walay away, walay pagkasalingpkapaw, walay pagkasina, walay kagubot. Diin man kana gikan ang maong panaghiusa kundili gikan sa Ginoo, ug sa atong doktrina, nga nagapuno kanato sa mga bunga sa kalinaw ug pagkabalaan?”— *Ibid.*, b. 8, ch. 15.

Ang mga kadaugan sa Repormasyon nakaukay sa mga Romanista ngadto sa dugang pa nga paningkamot sa pagbungkag niini. Sa ilang pagkakita kon unsa ra ka gamay ang nahimo sa paglutot ug pagbabag sa buhat ni Luther sa Germany, nakahukum sila nga ilang hibalagon ang mga reporma sa iyang kaugalingon nga mga hinagiban. Ilang lantugion si Zwingli, ug sa magkasabut na sa mga paagi, ilang sigurohon ang pagdaog pinaagi sa pagpili, sa ilang kaugalingon, dili lamang sa dapit nga gubatan, kundili mga maghuhukum nga maoy mohukum sa mga maglantugi. Ug kon ilang madaog si Zwingli ngadto sa ilang gahum, ilang sigurohon nga dili siya makaikyas gikan kanila. Kon mapahilum ang pangulo, ang kalihukan dali ra mahugno.

[108]

Ang lantugi himoon didto sa Baden; apan wala motambong si Zwingli. Ang Konsilyo sa Zurich, nga nagduda sa mga plano sa mga papista, ug nakabantay sa nagsiga nga pundok sa sugnod nga gidagkutan sa mga dapit sa mga makipapa alang sa mga sumusunod sa ebanghelyo, gididan nila ang ilang pastor sa pagpakita sa iyang kaugalingon ngadto sa katalagman. Sa Zurich andam siya sa pakigatubang sa tanang sinugo nga ipadala sa Roma; apan ang pag-adto sa Baden, diin ang dugo sa mga martir alang sa kamatuuran bag-o pa lang giula, mao ang pagdangat ngadto sa kamatayon. Si Oecolampadius ug si Haller maoy gipili sa pagrepresentar sa mga Repormador, samtang ang bantugan nga si Doktor Eck, nga sinuportahan sa usa ka panon sa maalam nga mga doktor ug mga kaparian, mao ang kampiyon sa Roma.

Bisan og wala makatambong si Zwingli sa komperensya, gibati ang iyang kabuyohan. Ang mga kalihim gipili sa mga papista, ug

walay lain nga pasulaton og mga talaan, uban sa hulga nga patyon kon adunay mosuki. Apan bisan pa niini, nakadawat si Zwingli sa mga taho sa matag adlaw bahin sa mga gisulti didto sa Baden. Usa ka tinun-an nga mitambong sa lantugi, magsulat magabii sa mga argumento nga ipahayag nianang adlaw. Duha ka laing mga tinun-an ang maghatud kaniya niini nga mga papeles, uban sa mga sulat matag adlaw ni Oecolampadius ngadto kang Zwingli sa Zurich. Mobalos ang Repormador uban sa iyang tambag ug mga sugyot. Magsulat siya magabii, ug dad-on na usab kini sa duha ka tinun-an ngadto sa Baden pagkabuntag. Aron sa pag-ikyas sa mga bantay diha sa mga ganghaan sa dakbayan, kini nga mga mensahero maglukdo og bukag nga adunay sulud nga mga itlog sa manok, ug tugutan sila sa pagpasulud nga walay pag-usisa.

Busa si Zwingli nakapadayon sa iyang pakiggubat sa iyang malimbungon nga mga kaatbang. “Labaw pa kadako ang iyang nabuhat,” matod ni Myconius, “sa pagpamalandong ug pagtan-aw sa pagtigi, ug magpadala sa iyang tambag ngadto sa Baden, kay sa siya gayud ang moatubang didto taliwala sa iyang mga kaaway.”—*D’Aubigné, b. 2, ch. 13.*

Ang mga Romanista, nangalibwag sa gi-toohan nga kadaugan, nangabut sa Baden uban sa ilang mahal nga mga kupo, ug naggi-lakgilak nga mga alahas. Hilabihan ka gastuso sa ilang kahimtang, ang ilang mga lamisa napuno sa labing gastuso nga mga pagkaon ug pinili nga mga bino. Ang lulan sa ilang mga katungdanan sa simbahan napagaan pinaagi sa paghudyaka ug panaglipay. Sa lahi kaayo nga kahimtang diha ang mga Repormador, nga gitan-aw sa mga tawo nga mas ayoayo lang og dyutay sa mga makililimos, kansang barato nga mga pagkaon naghatag kanila og hamubo lamang nga panahon diha sa lamesa. Ang tag-iya sa balay nga giabtan ni Oecolampadius, nga usahay motan-aw sa iyang lawak, makakita kaniya nga magtoon ug magampo, ug dako ang iyang katingala nga ang erehes “diosnon man kaayo.”

Didto sa komperensya, “mapahitas-on kaayo si Eck nga misaka sa pulpito nga matahum kaayo ang pagkadekorar, samtang ang ubus nga Oecolampadius, yano kaayo sa pamisti, naglingkod atbang sa iyang kaaway ibabaw sa laksot kaayo nga pagkabutang nga pulpito.”—*Ibid., b. 2, ch. 13.* Wala gayud mohinay ang hilabihan ka kusog nga tingog ni Eck ug ang walay utlanan niya nga pasalig.

Ang iyang kadasig gipalihok tungud sa paglaum sa bulawan ug sa dungog; kay ang manlalaban sa pagtoo gantihan man sa dakung bayad. Kon mapakyas ang labaw ka maayo niya nga pangatarungan, siya magadangup sa pagpang-insulto, ug bisan sa mga pagpanumpa.

Si Oecolampadius, yano ug dili mapangahason sa kaugalingon, mikupos sa kombati, ug mipahayag sa solemne nga panaad, “Wala akoy laing ilhon nga sulundan sa pag-hukum gawas sa pulong sa Dios.”— *Ibid.*, b. 2, ch. 13. Bisan og malumo ug matinahuron sa iyang panlihok, napamatud-an niya ang iyang kaugalingon nga takus ug dili matarog. Samtang ang mga Romanista, sumala sa ilang pagdili, nagsalig sa kagamhanan sa mga nabatasan sa simbahan, ang Repormador lig-on nga migunit sa Balaang Kasulatan. “Nabatasan,” [109] matod niya, “walay gahum sa amo sa Switzerland, gawas kon kini nagsubay sa batakang balaod: apan kon mahitungud sa mga butang bahin sa pagtoo, ang Biblia maoy among batakang balaod.”— *Ibid.*, 2, ch. 13.

Ang kalainan tali sa duha ka mga habig sa lantugi adunay gisangputan. Ang kalma, tin-aw nga pangatarungan sa Repormador, nga gipahayag sa tumang kalumo ug pagkamapainubsanon, nakadani sa mga hunahuna sa katawhan nga napungut sa mga hambog ug kasabaan sa mga pangangkon ni Eck.

Nagpadayon ang lantugi sulud sa napulog-walo ka adlaw. Sa pagkatapus, ang mga papista nagangkon sa dakung pagsalig sa pagdaog. Ang kadaghanan sa mga tinugyanan midapig sa Roma, ug ang Diet nagpakanaog sa hukum nga nalupig ang mga Repormador, ug nagpahayag nga sila, uban kang Zwingli, ang ilang pangulo, gitagak na sa simbahan. Apan ang mga bunga sa maong komperensya nagpakita kon hain nga habig ang dakung bintaha. Ang lantugi misangpot sa kusganon nga pagpasantup sa kawsa sa Protestante, ug wala magdugay sukad niadto nga ang dagkong mga dakbayan sa Bern ug Basel nagpamatuud nga pabor sa Repormasyon.

10 - Kalamboan sa Repormasyon sa Germany

Ang misteryoso nga pagkawala ni Luther nakapaukay sa kasuko sa tibuuk Germany. Mga pangutana bahin kaniya madungog sa bisan diin. Ang labing luog nga hongihong mikaylap sa palibot, ug daghan ang nagtoo nga gipatay siya. Adunay dakung pagbangutan, dili lamang sa iyang suud nga mga higala, kundili sa linibo usab nga wala pa makahukum sa ilang baroganan bahin sa Repormasyon. Daghan ang nga nanaad sa solemne sa ilang kaugalingon sa pagpanimalus alang sa iyang dugo.

Ang mga pangulo nga Romanista nalisang sa pagsaka sa kapungut batok kanila. Bisan og sa una nalipay sila sa gitooan nga pagkamatay ni Luther, naghamdum sila sa pagtago og dali gikan sa kapungut sa katawhan. Ang iyang mga kaaway nasamok pag-ayo sa iyang mapangahason nga buhat samtang ang uban kanila naghandum nga mawala siya. Kadtong sa ilang kasuko nagtinguha sa paglaglag sa maisugon nga Repormador, napun-an na sa kahadlok karon nga siya nahimo nga makalolooy nga bihag. “Ang bugtong nga paagi sa atong pagpakahi,” matod sa usa kanila, “mao ang pagpasiga og sulo sa atong mga ulo, ug mangita kang Luther ngadto sa tibuuk kalibutan, hangtod ato siyang mapahiuli ngadto sa nasod nga nagatawag kaniya.”—D’Aubigné, b. 9, ch. 1. Ang kamandoan sa emperador daw nawagtangan sa gahum. Ang tinugyanan sa papa napun-an sa kasuko samtang ilang nakita nga wala na kaayo sila tagda kay sa kapalaran ni Luther.

Ang mga balita nga maayo ra siya, bisan og natago, nakapakalma sa mga kahadlok sa katawhan, samtang kini nagdugang sa ilang kadasig sa pagdapig kaniya. Ang iyang mga sinulat gibasa uban sa nagdugang nga kasibot kay sa kaniadto. Ang nagadugang nga kadaghanon misalmot sa kawsa sa bayanihon nga tawo nga diha sa makahahadlok nga mga kalisod, nanalipod sa pulong sa Dios. Ang Repormasyon kanunay nagtubo sa kakusgon. Ang binhi nga gipugas ni Luther miturok sa tanang dapit. Ang iyang pagtago nakahimo og usa ka buhat nga dili unta mahimo kon diha pa siya sa dayag

sa publiko. Ang uban nga mga magbubuhath nagbati sa bag-o nga katungdanan, karon nga ang ilang pangulo gikuha. Uban sa bag-o nga pagtoo ug kamainiton nagpadayon sila sa pagbuhath sumala sa ilang mahimo, aron nga ang buhat nga sa kadungganon gisugdan dili unta mababagan.

Apan si Satanas wala mohunong. Nangahas na siya karon sama sa iyang pagpangahas sa bisan unsa nga kalihukan sa reporma—aron sa paglimbong ug paglaglag sa katawhan pinaagi sa pagtanyag kanila sa usa ka mini nga puli sa matuud nga buluhaton. Maingon nga adunay bakakon nga mga cristo sa unang siglo sa Cristo- hanong iglesya, aduna usab mitumaw nga bakakon nga mga manalagna sa ikanapulo ug unum ka siglo.

[110]

Ang pipila ka mga tawo, nga natandog pag-ayo sa paukyab sa rilihiyosong kalibutan, naghanderaw sa ilang kaugalingon nga nakadawat og pinasahi nga mga pagpadayag gikan sa Langit, ug nagangkon nga sila gitugahan sa Dios sa pagdala sa pagpadayon ngadto sa katumanan niini nga Repormasyon nga, matod pa nila, gisugdan nga dili lig-on pinaagi ni Luther. Sa pagkatinuud ila hinoon giguba ang buhat nga iyang nahimo. Ilang gisalikway ang dakung prinsipyo nga maoy patukuran sa Repormasyon—nga ang pulong sa Dios mao lamang ang bug-os nga sukdanan sa pagtoo ug binuhatan; ug sa dapit niana nga dili masayup nga giya ilang gipulihan sa mausab-usab ug sa pipila ka mga sulundan sa ilang mga pagbati, ug mga panghunahuna. Pinaagi niini nga buhat sa pagsalikway sa dakung tigpaniid sa sayup ug babak, ang dalan naablihan alang kang Satanas sa paggahum sa mga hunahuna sa labing makalipay nga paagi alang kaniya.

Ang usa niini nga mga manalagna nagaangkon nga gipahimangnoan ni manulunda Gabriel. Ang usa ka tinun-an nga nakig-usa kaniya mibiya sa iyang mga pagtoon, nagpamatuud nga siya gitugahan sa Dios og kaalam sa pagsaysay sa Iyang pulong. Ang uban nga may kinaiyanhon sa pagdapig sa pagkapanatiko nakig-usa kanila. Ang mga paagi niining mga madasigon nakaukay og dili lamang gamay nga paukyab. Ang mga pagwali ni Luther nakapapukaw sa katawhan sa bisan diin nga dapit sa pagbati sa kakinahanglanon sa reporma, ug karon ang pila ka matinumanon nga mga tawo napasalaag sa pagpatootoo sa bag-o nga mga manalagna.

Ang mga pangulo sa kalihukan nagpadayon ngadto sa Wittenberg, ug nag-awhag sa ilang mga pagangkon ngadto kang Melanchthon ug sa iyang mga kaubanan sa buhat. Matod pa nila: “Gipadala kami sa Dios aron sa pagtudlo sa katawhan. Nakadawat kami og pinasahi nga mga pagpadayag gikan gayud sa Dios, ug kami nahibalo kon unsay mahitabo sa umalabot. Kita nga mga apostoles ug mga propeta, ug naghangyo kang Dr. Luther sa pag-ila sa kamatuuran nga among isulti.”— *Ibid.*, b. 9, ch. 7.

Nahibulong ug nasamok pag-ayo ang mga Repormador. Usa kini ka butang nga wala pa nila mahibalag sukad masukad, ug wala sila mahibalo kon unsay ilang buhaton. Matod ni Melanchthon: “Aduna gayuy mga espiritu nga dili kasarangan kini nga mga tawhana, apan unsa kaha nga mga espiritu?... Sa pikas nga bahin, magmatngon kita nga dili kita magapalong sa espiritu sa Dios, ug sa lain nga bahin, magmatngon sa pagkahisalaag pinaagi sa espiritu ni Satanas. *Ibid.*, b. 9, ch. 7.

Ang bunga sa bag-o nga pagtolon-an nadayag na pag-ayo. Ang katawhan wala na magtagad sa Biblia o sa bug-os nagsalikway niini. Ang mga tulunghaan nangalibog. Ang mga tinun-an naglapas sa tanan nga mga pagpugong, miundang sa ilang mga pagtoon, ug nanggawas gikan sa unibersidad. Ang mga tawo nga naghunahuna sa ilang katakus sa pagpabuhi ug paggahum sa buhat sa Repormasyon, milampos sa pagdala lang hinoon niini sa tampi sa pagkaguba. Ang mga Romanista nakabawi sa ilang pagsalig, ug nagkanayon sa kalipay, “Usa nalang ka paningkamot, ug maangkon na nato ang tanan.”— *Ibid.*, b. 9, ch. 7.

Pagkabati ni Luther didto sa Wartburg sa tanan nga hitabo, nakaingon sa hilabihan nga kabalaka. “Kanunay akong nagpaabot nga si Satanas magpadala kanato niini nga hampak.”— *Ibid.*, b. 9, ch. 7. Iyang nahibaloan ang matuud nga kinaiya niadto nga nagpakaaron-ingnon nga mga propeta, ug nakita sa katalagman nga naghulga sa kawsa sa kamatuuran. Ang pagsupak sa papa ug sa emperador wala kaayo maghatag og dakung kalibog ug kaluya kaniya sama sa iyang nasinatian karon. Gikan sa nagangkon nga mga higala sa Repormasyon mitumaw ang labing ngil-ad nga mga kaaway. Ang mga kamatuuran nga nagdala kaniya sa hilabihan kadako nga kalipay ug paghupay gigamit sa pagukay sa kagubot ug nakahimo og kalubog sa simbahan.

Sa buhat sa reporma, giawhag si Luther sa Espiritu sa Dios sa pagpadayon, ug gidala siya saylo pa sa iyang kaugalingon. Wala niya tuyoa ang pagkuha niana nga mga katungdanan sama sa iyang nahimo, o sa paghimo og kalit nga mga kausaban. Usa lang siya ka ginamiton diha sa kamut sa Walay Kinutuban nga Gahum. Apan kanunay siyang nagakurog sa gisangputan sa iyang buluhaton. Nakaingon siya kanhi, “Kon nahibalo ako nga ang akong doktrina nakasamad og usa ka tawo, bisan unsa ka kabus ug pagkawala-mailhi—nga unta dili kini, kay mao kini ang ebanghelyo—maayo pa nga moatubang ako sa kamatayon sa napulo ka besis kay sa dili mosibog gikan niini.”— *Ibid.*, b. 9, ch. 7.

[111]

Ug karon sa Wittenberg na gayud, ang sentro sa Repormasyon, dali kaayo nga nahulog ngadto sa pagkapanatiko ug pagkamalapason sa balaod. Kini nga makalilisang nga kahimtang wala magsukad sa pagtudlo ni Luther; apan sa tibuuk Germany kini gipasangil kaniya. Diha sa kapaitan sa kalag usahay makapangutana siya, “Mao ba kana ang katapusan sa dakung buhat sa Repormasyon?”—*Ibid.*, b. 9, ch. 7. Sa pag-usab niya sa pakigbisog sa Dios diha sa pagampo, mitubud ang kalinaw sa iyang kasingkasing. “Ang buluhaton dili ako, apan Imong kaugalingon,” matod pa niya; “dili Ikaw motugot niini nga mahugawan pinaagi sa mga patootoo o pagkapanatiko.” Apan ang paghunahuna sa pagpabilin og dugay gikan sa pakigaway niana nga kalisdanan, nahimong walay hinungdan. Nakahukum siya sa pagbalik ngadto sa Wittenberg.

Sa walay langan milakaw siya sa makatalagmanon nga panaw. Ilalum siya sa panalikway sa empiryo. Ang mga kaaway diha sa kagawasan sa pagkuha sa iyang kinabuhi; ang mga higala gidid-an sa pagtabang o pagpapuyo kaniya. Ang kagamhanan sa empiryo nagsagup sa labing hignit nga mga kamandoan batok sa iyang mga sumusunod. Apan iyang nakita nga namiligro ang buhat sa ebanghelyo, ug sa ngalan sa Ginoo migawas siya nga walay kahadlok aron makiggubat alang sa kamatuuran.

Sa iyang sulat ngadto sa elektor, human sa iyang pagpasabut sa iyang pagbiya sa Wartburg, miingon si Luher: “Ginapahibalo ngadto sa imong halangdon nga ako moadto sa Wittenberg ilalum sa panalipod nga labing gamhanan kay sa mga prinsipe ug elektor. Wala akoy hunahuna sa pagpangayo og panabang sa imong kahalangdon; ug layo ra kaayo ako sa paghandum sa imong panalipod kundili

ang akong tuyo mao ang pagpanalipod kanimo. Kon nahibalo ako nga ang imong halangdon makahimo sa pagpanalipod kanako, dili unta ako moanhi sa Wittenberg. Walay kalibutanon nga espada nga makahimo sa pagpalambo niini nga kawsa; ang Dios maoy maghimo niini nga tanan, nga walay panabang o pag-abag sa tawo. Siya nga adunay labing dako nga pagtoo maoy labing makahimo sa pagpanalipod.”— *Ibid.*, b. 9, ch. 9.

Sa ikaduhang sulat, nga iyang gisulat sa dalan padulong sa Wittenberg, midugang si Luther: “Tan-awa ako nga andam sa pagdala sa pagsupak sa imong kahalangdon ug sa kasuko sa tibuuk kalibutan. Dili ba ang taga-Wittenberg akong mga karnero? Wala ba ang Dios magtugyan niini kanila sa akong pagtagad? ug dili ba ako kinahanglan maghalad sa akong kinabuhi alang kanila? Gawas pa, nahadlok ako nga atong makita sa tibuuk Germany, ang kagubot nga isilot sa Dios sa atong nasod.”— *Ibid.*, b. 9, ch. 7.

Uban sa dakung pagmatngon ug pagpaubus, apan uban sa desisyon ug kalig-on, misugod siya sa iyang buluhaton. “Pinaagi sa pulong,” matod niya, “atong sumpoon ug pagawason ang nakaangkon sa dapit ubus sa pagpanghasi. Dili ako mogamit sa pakusog batok sa pagpatootoo ug sa dili pagkamatinooon.... Kinahanglan walay pinugsanay. Nagabuhat ako sa pagpalibre sa kaisipan. Ang kagawasan mao gayud ang mahinungdanon sa pagtoo.”— *Ibid.*, b. 9, ch. 8.

Gikahugyaw dayon sa tibuuk Wittenberg nga mibalik si Luther, ug siya magawali. Ang mga tawo nagpundok gikan sa tanan nga dapit, ug nagsugwak ang simbahan. Misaka siya sa pulpito uban sa dakung kaalam ug kalumo nanudlo, nanambag, ug namadlong. Sa iyang paghisgot sa uban nga naggamit sa pakusog nga pamaagi sa pagwagtang sa misa, siya nag-ingon:

“Ang misa usa ka ngil-ad nga butang. Supak ang Dios niini. Kinahanglan kini wagtangon, ug maayo nga sa bisan diin nga dapit pulihan kini sa panihapon sa ebanghelyo. Apan kinahanglan walay usa nga mobiya niini pinaagi sa pakusog. Kinahanglan atong itugyan ang mga sangputanan niini ngadto sa Dios. Dili kita kinahanglan ang mohimo niini. Ang Iyang pulong ang magabuhat, ug dili kita. [112] Ug kay ngano man? mangutana ka. Tungud kay ang mga kasingkasing sa katawhan wala sa akong mga kamut sama sa lapok diha sa kamut sa magkokolon. Aduna kitay katungud sa pagsulti, apan walay bisan unsa nga ipamugus. Magwali kita; ang uban Iya

na sa Dios. Kon mogamit ako sa pakusog, unsa may maako? Ang pagkulismaut, pormalidad, mga pagsunodsunod, mga tawhanon nga ordinansa, ug pagkasalingkapaw.... Apan walay pagkamatinud-anon sa kasingkasing, walay pagtoo, walay gugma. Diin kini nakulangan, ang tanan nakulangan, ug dili ko motoo niana nga matang sa kadaugan.... Ang Dios makahimo og labaw pa, pinaagi sa yano nga gahum sa Iyang pulong kay sa mahimo ninyo ug kanako ug sa tibuuk kalibutan pinaagi sa tanang paningkamot nga hiusahon. Ang Dios maoy mogahum sa kasingkasing, og kon kini makuha, ang tanan madaog....

“Ako magawali, mangatarungan, ug mosulat; apan wala akoy usa nga pugson, kay ang pagtoo usa ka butang nga buluntaryo nga buhat. Tan-awa ang akong nabuhat. Mibarog ako batok sa papa, sa mga indulhensya, ug mga papista; apan sa walay pakusog o kagubot. Akong gidala ang pulong sa Dios sa unahan; nagwali ako, nagsulat, ug dayon mihunong. Ug samtang ako mohigda ug matulog...ang pulong nga akong giwali nakahugno sa gahum sa papa sa yuta, aron nga walay prinsipio o emperador ang nakahimo niini og hilabihan nga kadaot. Apan wala akoy nabuhat; ang pulong maoy naghimo sa tanan nga kalihukan. Kon ako pa gigamit ang pakusog, tingali magbaha sa dugo ang Germany. Apan unsa man kaha ang dangatan? Pagkaguba ug pagkalaglag sa kalag ug lawas. Tungud niini ako naghilum ug akong gipasagdan ang pulong nga mopanaw ngadto sa gilay-on ug gidak-on sa yuta.”— *Ibid.*, b. 9, ch. 8.

Sa matag adlaw, sa tibuuk semana, si Luther nagpadayon sa pagwali sa mahinalangpon nga panon sa katawhan. Ang pulong sa Dios nagbuak sa lamat sa pagpatootoo. Ang gahum sa ebanghelyo nakapabalik sa gipasalaag nga katawhan ngadto sa dalan sa kamatuuran.

Walay handum si Luther sa pakigasdang sa mga panatiko kansang mga binuhatan nagmalambuon pag-ayo sa dakung pagkadaotan. Iyang nahibaloan sila ingon nga mga tawo nga dili kasaligan sa ilang paghukum ug wala mapanton nga mga hamdum, samtang sila nagangkon nga gilamdagan sa pinasahi gikan sa Langit, dili makalahutay sa bisan gamay lamang nga pagsupak, o bisan sa labing maloloy-on nga pagbadlong sa pagtambag. Nagpagarbo sa ilang labing hataas nga kagahum, ilang gimandoan ang matag usa, sa walay pagpangutana sa pag-ila sa ilang pagangkon. Apan

samtang sila nagsugo kaniya sa paghatag og pakisusi, nitugot siya sa paghibalag kanila, ug nagmalampuson siya pag-ayo sa pagpakita sa ilang pagpakaaron-ingnon, sa pagkaagi nga midali dayon pagbiya ang mga bakakong magtutudlo sa Wittenberg.

Ang pagpatootoo nahunong sa usa ka panahon; apan sa paglabay sa daghang katuigan mibalik kini sa dakung panghasi ug hilabihan ka makalilisang nga mga sangputanan. Matod ni Luther, bahin sa mga pangulo niini nga kalihukan: “Alang kanila ang Balaang Kasulatan usa lamang ka patay nga sulat, ug nagsugod sila pagpanghilak, ‘Ang Espiritu! Ang Espiritu!’ Apan sa labing siguro dili ako mosunud diin sila mandoan sa espiritu. Hinaot nga ang Dios sa Iyang kalooy magtipig kanako gikan sa usa ka simbahan walay lain kundili anaa kanang maong matang sa mga balaan. Naghandum ako sa pagpakiguban sa mga mapainubsanon, sa mga maluyahon, sa mga masakiton, nga nahibalo ug nagbati sa ilang mga sala, ug nagtuaw ug naghilak kanunay ngadto sa Dios gikan sa kahiladman sa ilang mga kasingkasing aron sa pagbaton sa Iyang paglipay ug panabang.”— *Ibid.*, b. 10, ch. 10.

[113] Si Thomas Munzer, ang labing aktibo sa mga panatiko, usa ka tawo nga adunay daghan nga mga abilidad, nga kon unta magiyahan sa husto, makahimo kaniya sa pagbuhat og maayo; apan wala siya makakat-on sa unang mga prinsipyo sa matuud nga rilihiyon. “Siya naghanduraw sa pagreporma sa kalibutan, ug nahikalimut, sama sa tanan nga mga madasigon, nga ang pag-usab kinahanglan nga magsugod sa iyang kaugalingon.”— *Ibid.*, b. 9, ch. 8. Ambisyoso siya sa pagbaton sa pangatungdanan ug kabuyohan, ug dili mosugut nga masegunda lang siya bisan sa kang Luther. Iyang gipamatuud nga ang mga Repormador, sa ilang pagsalili sa kagamhanan sa Kasulatan, sa iya sa papa, nagpabarog lang hinoon sa lain nga matang sa papado. Siya sa iyang kaugalingon, nagangkon nga gitawag sa Dios sa pagpaila sa matuud nga reporma. “Siya nga nagbaton sa Espiritu,” matod ni Munzer, “adunay matuud nga pagtoo, bisan tuud wala pa sukad makabasa og Biblia sa tibuuk niyang kinabuhi.”— *Ibid.*, b. 10, ch. 10.

Ang matootoohon nga mga magtutudlo naghatag sa ilang kaugalingon ngadto sa pagtoo nga ang matag panghunahuna ug pagbati maoy tingog sa Dios; dayon sila misaylo pag-ayo. Gani ang uban kanila nagsunog sa ilang mga Biblia, nga nagaingon, “Ang letra na-

gapatay, apan ang Espiritu naghatag og kinabuhi.” Ang pagtolon-an ni Munzer nakadani sa handum sa katawhan alang sa mga kahibulongan, samtang kini nagtagbaw sa ilang garbo tungud sa ilang pagbutang sa panghunahuna sa mga tawo ibabaw sa pulong sa Dios. Linibo ang nagdawat sa iyang mga doktrina. Ilang gisaway ang tanang paagi sa pagsimba sa publiko, ug nagpamatuud nga ang pagtuman sa mga prinsipie maoy tinguha sa pagsimba sa Dios ug kang Belial.

Ang panghunahuna sa mga tawo, nagsugod na sa pagsalikway sa yugo sa papado, nagsugod na usab sa pagsalikway sa mga pagpugong sa kagamhanan nga sibil. Ang rebolusyonaryo nga mga pagtolon-an ni Munzer, nga nagangkon nga tinuga sa Dios, nagpahigawas kanila sa tanan nga matang sa pagmando, ug nagtugyan sa ilang mga pagbulut-an sa dili maayo nga mga pagbati. Ang labing makalilisang nga talan-awon sa pagpalahi ug kagubot misunud, ug ang kaumahan sa Germany nagtulo sa dugo.

Ang kaguul sa kalag ni Luther nga dugay na niyang giantos didto sa Erfurt, nagpiit kaniya sa doble nga kabug-aton niini nga panahona sa iyang nakita nga mga sangputanan sa pagkapanatiko nga gipasingalan sa Repormasyon. Ang papista nga mga prinsipie nagpamatuud—ug daghan ang andam sa pagtoo sa pamahayag—nga ang rebelyon maoy makatarunganon nga bunga sa mga doktrina ni Luther. Bisan og kini nga pagpasingalan walay bisan gamay nga kapasikaran, dili mapugngan ang dakung kahigwaos sa Repormador. Nga ang kawsa sa kamatuuran mapakaulawan tungud sa pagbutang niini sa lumbay sa labing daotan nga pagpatootoo, daw dili na niya maantos. Sa laing bahin ang mga pangulo sa rebelyon nagdumut kang Luther tungud kay wala lamang siya magsupak sa ilang mga doktrina ug nagsalikway sa ilang mga pagangkon sa diosnon nga tuga, kundili nagpaila usab kanila nga mga rebelde batok sa kagamhanan nga sibil. Agi ug panimalus ilang gipaila siya nga usa ka labing daotan nga tigpakaaron-ingnon. Daw iyang napasuko batok kaniya ang mga prinsipie ug katawhan.

Ang mga Romanista nangalipay, nga nagpaabot sa dili na madugay nga pagkahugno sa Repormasyon; ug ilang gibasol si Luther, bisan pa sa mga sayup nga iyang gipaningkamutan sa pag-saway. Ang pundok sa mga panatiko, pinaagi sa pagangkon nga nahiagum sa dakung in hustisya, nilampos sa pagkuha sa pagdapig

sa usa ka dakung pundok sa mga tawo, ug sa kanunay mao kini ang pag-ila niadto nga anaa sa sayup nga habig, nga maoy isipon nga mga martir. Busa ang mga nagtinguha sa pagsupak sa Repormasyon maoy gikaloy-an ug gidayeg ingon nga mga biktima sa minaldito ug pagpangdaogdaog. Buhat kini ni Satanas, nga gipalihok sa sama nga espiritu sa pagrebelde nga maoy unang mitumaw didto sa Langit.

Kanunay si Satanas mangita og paagi sa paglimbong sa katawhan, ug maggiya kanila sa pag-ila sa sala ingon nga pagkamatarong, ug sa pagkamatarong ingon nga sala. Daw unsa ka malamponson ang iyang buhat! Daw unsa nga pagsaway ug pagpakaulaw ang gipahinungud ngadto sa matinumanon nga mga sulugoon sa Dios tungud sa ilang pagtindog nga walay kahadlok alang sa pagpanalipod sa kamatuuran! Ang mga tawo nga mga ahente ni Satanas maoy gidayeg ug gipasidunggan, ug giisip gani nga mga sinakit, samtang ang kadtong angayan unta tahuron ug labanan tungud sa ilang pagkamaunungon ngadto sa Dios, pasagdan lamang sa ilang pagbarog nga mag-inusara, ilalum sa pagduda ug pagkadili masaligan.

[114] Ang mini nga pagkadiosnon, katahapan nga pagkabalaan, nagbuhat gihapon sa pagpanglimbong. Ubus sa nagkandaiya nga matang sa pagpakita sa mao ra nga espiritu sama niadtong katapusan nga mga adlaw ni Luther, magpahimulag sa mga hunahuna gikan sa Kasulatan, ug magagiya sa katawhan sa pagsunud sa ilang kaugalingon nga mga pagbati ug mga hunahuna sa baylo nga sila motuman sa kasugoan sa Dios. Mao kini ang usa sa labing malamponson nga pamaagi ni Satanas sa pagpakaulaw sa kaputli ug kamatuuran.

Sa walay kahadlok gilabanan ni Luther ang ebanghelyo batok sa mga pangataki gikan sa tanang pundok. Ang pulong sa Dios napamatud-an nga usa ka gamhanan nga hinagiban sa matag away. Uban niana nga pulong iyang gipasidan-an ang nangilog nga gahum sa papa, ug ang mga pangatarungan sa mga maalam, samtang siya nagbarog sama kalig-on sa usa ka bato batok sa pagkapanatiko nga nangita og paagi sa pagkighiusa uban sa Repormasyon.

Ang matag usa niini nga mga elemento sa pagsupak diha na sa dalan sa paghilum sa Balaan nga Kasulatan, ug nagtuboy sa tawhanon nga kaalam, ingon nga tuburan sa rilihiyoso nga kamatuuran ug kahibalo. Ang pagpangatarungan nagasimba sa dyosdyos sa katarungan o rason, ug naggamit niini nga maoy sukdan alang

sa rilihiyon. Ang Romanismo nga nagangkon alang sa iyang labing hataas nga papa nga maoy tinuga nga nagagikan sa walay pagkabugto nga kutay gikan sa mga apostoles, ug walay pagkausab sulud sa mga kapanahunan, maghatag sa dakung kahigayunan sa matag matang sa pagkagastador ug kahugawan nga tagoan ilalum sa kamandoan sa pagkaapostoles. Ang pagkatinuga nga giangkon ni Munzer ug sa iyang mga kauban nagagikan sa dili lahi nga tuburan kay sa mapatuyangon nga panghanduraw, ug ang iyang kabuyohan masinupakon sa tanang pangagamhanan, tawhanon o diosnon. Ang matuud nga Cristianismo nagadawat sa pulong sa Dios nga maoy labing dako nga balay nga tipiganan sa bahandi sa gituga nga kamatuuran, ug ang sukud sa tanan nga matang sa pagtuga.

Sa iyang pagbalik gikan sa Wartburg, gitapos ni Luther ang iyang paghubad sa Bag-o nga Tugon, ug sa wala madugay nahatag ang ebanghelyo ngadto sa katawhan sa Germany sa ilang pinulongan. Kini nga hubad gidawat sa dakung kalipay sa tanan nga nahigugma sa kamatuuran; apan gisalikway uban sa kasuko niadtong nagpili sa tawhanon nga mga tradisyon ug kasugoan sa mga tawo.

Nangalisang ang kaparian sa pagtoo nga ang yano nga mga tawo makahimo na sa pakiglalalis kanila bahin sa mga kamandoan sa pulong sa Dios, ug ang ilang pagkawalay alamag mapadayag. Ang mga hinagiban sa ilang unudnon nga mga pangatarungan walay gahum batok sa hinagiban sa Espiritu. Gimandoan sa Roma ang tanan niyang mga piniyalan sa pagsumpo sa pagsabwag sa Kasulatan; apan ang mga kamandoan, mga paghulga sa pagdumut, ug mga pagsakit wala magpulus. Sa iyang dugang nga pagkondinar ug sa pagdili sa Biblia, naganam usab kahigwaos ang katawhan sa ilang handum sa pagsusi kon unsa gayud ang gitudlo niini. Ang tanang makabasa gusto magtoon sa pulong sa Dios alang sa ilang kaugalingon. Ilang daladalahon kini ug sigihan og basa, hangtod nga ilang masag-ulo ang daghan nga mga tudling gikan niini. Sa iyang pagkakita sa dakung kasibot sa mga tawo sa pagbasa sa Bag-o nga Tugon, gisugdan dayon ni Luther ang paghubad sa Daan nga Tugon, ug iyang gipapatik paganam-anam ang mga bahin nga iyang nahuman sa paghubad.

Ang sinulat ni Luther gidawat dili lamang sa siyudad apan usab sa kabarangayan. “Bisan unsa ang nahimo ni Luther ug sa iyang kaubanan, gipanagtag kini sa uban ngadto sa nagkalainlaing

dapit. Ang mga monghe nga gipakitaan sa pagkamakalilisang sa dili makatarunganon sa mga katungdanan sa monasteryo, naghandum nga makagawas gikan sa kinabuhi sa pagkatapol ngadto sa pagkamanggibuhaton, apan wala gayuy alamag sa pagsabwag sa pulong sa Dios, mitadlas sa mga probinsya, magbaligya sa mga sinulat sa repormador ug sa iyang mga higala. Ang Germany sa wala madugay nalukup niining makugihon nga mga kolportor.”— *Ibid.*, b. 9, ch. 11.

[115] Kini nga mga sinulat giton-an uban sa dakung kasibot sa mga dato ug mga kabus, sa mga maalam ug sa walay alamag. Magabii, ang mga magtutudlo sa mga tulunghaan sa barangay magbasa niini ngadto sa ginagmay nga mga pundok nga magalirong sa daub sa kalayo. Uban sa matag paningkamot ang ubang mga kalag sa wala madugay nadani sa kamatuuran, ug nagadawat sa pulong diha sa kalipay, misugilon na usab bahin niining maayong balita ngadto sa uban.

Ang mga pulong nga gituga nasuta: “Ang sinugdanan sa imong mga pulong nagahatag og kahayag; kini nagahatag og salabutan sa mga walay pagtagad.” Salmo 119:130. Ang pagtoon sa Kasulatan naghimo og dakung kausaban sa mga hunahuna ug mga kasingkasing sa katawhan. Ang paggahum sa papa nagpapas-an sa katawhan og yugo nga puthaw nga maoy nagbilanggo kanila sa pagkawalay alamag ug pagkamakalolooy. Ang pagkamatootohon sa pagtuman sa mga tulumanon gipadayon sa pagkamainampingon; apan sa ilang tanang pagalagad ang kasingkasing ug pagsabut gamay ra kaayo og bahin. Ang pagwali ni Luther, nga nagpahimutang sa mga kamatuuran sa pulong sa Dios, ug dayon ang pulong mismo, nga gidawat sa yano nga katawhan, maoy nakapapukaw sa ilang nagkatulog nga mga gahum, dili lamang makaputli ug makapadungganon sa espirituhanong kinaiyahan, kundili makahatag og bag-o nga kusog ug kalagsik sa kaisipan.

Ang tanan nga hut-ong sa katawhan makita nga nagbitbit og Biblia, naglaban sa mga doktrina sa Repormasyon. Ang mga papista nga nagtugyan ngadto sa kaparian ug sa mga monghe sa pagtoon sa Kasulatan, nanawag na kanila niini nga panahona sa pagduul ug pagsupak sa bag-o nga mga pagtolon-an. Apan, sa managsama nga walay alamag bahin sa Kasulatan ug sa gahum sa Dios, mga pari ug ang mga katabang sa simbahan hingpit nga napildi sa ilang giila nga

walay mga tinun-an ug mga erehes. “Makasusubo kaayo,” matod pa sa usa ka magsusulat nga Catolico, “nga gidani ni Luther ang iyang mga sumusunod sa pagtukod sa ilang pagtoo nga wala nay lain gawas diha sa Balaan nga Kasulatan.”—D’Aubigné, *b. 9, ch. 11*. Duut sa katawhan magpundok aron maminaw sa mga pagtudlo sa kamatuuran sa mga tawo nga gamay ra og edukasyon, ug bisan sa pasaysay niini ngadto sa mga maalam ug sa maayong magsusulti nga mga teyologo. Ang makauulaw nga nga pagkaignorante niining bantugan nga mga tawo nadayag samtang ang ilang pangatarungan atbangan sa yano nga mga pagtolon-an sa pulong sa Dios. Mga mamumuo, mga sundalo, mga babaye, ug bisan ang kabataan, maayo pa sa kasayuran bahin sa Biblia kay sa kaparian ug edukado nga mga doktor.

Ang kalainan tali sa mga apostoles sa ebanghelyo ug ang nagatuboy sa patootoo sa papa napakita pag-ayo diha sa hut-ong sa mga maalam ug komon nga mga tawo. “Nahisupak sa karaan nga mga manlalaban sa kagamhanan sa simbahan, kinsa nga wala magtagad sa pagbaton sa mga pinulongan ug sa pagpalambo sa literatura...mao ang manggihatagon nga mga batan-on sa ilang panghunahuna, nga ang kadaghanan kanila matinumanon sa pagsusi sa Kasulatan, ug hinasa sa mga bahandi sa literatura sa karaan. Ginasahan sa kaabtik sa kabalaka, pagtuboy sa kalag, ug sa kamaisugon sa kasingkasing, kini nga mga batan-on dali ra nakabaton sa kahanas sa kahibalo nga walay makaatbang kanila.... Busa sa mga katiguman sa publiko, kini nga mga batan-on nga naglaban sa Repormasyon sayon ra kaayo nga makig-asdang sa mga doktor nga Romanista ug masaligon sa pagpakaulaw sa kabugo sa ilang mga kaaway, ug nagpadayag kanila atubangan sa tanan nga angayan kasaban.”—*Ibid.*, *b. 9, ch. 11*.

Sa pagkakita sa mga kaparian nga Romanista sa nagkakunhod sa kadaghanon sa ilang katilingban, nagpakitabang sila sa mga hari, ug sa bisan unsa nga paagi nga mahimo sa ilang kagahum maningkamot sa pagpabalik sa mga nagpatalinghog kanila. Ang mga tawo nakakaplag sa bag-o nga mga pagtolon-an sa mga butang nga nakasangkap sa panginahanglan sa ilang mga kalag, ug mibulag sila kanila nga sa dugay nga panahon nagpakaon kanila sa walay pulus nga tahap sa mga kasaulogan sa mga patootoo ug sa tawhanong mga tradisyon.

[116] Sa pagduslit na sa paglutos batok sa mga magtutudlo sa kamatuuran, nagtuman sila sa mga pulong ni Cristo, “Ug sa diha nga lutoson kamo nila sa usa ka lungsod, pangalagiw kamo ngadto sa sunod nga lungsod.” Mateo 10:23. Mikaylap ang kahayag sa bisan diin nga dapit. Ang mga nangalagiw makakaplag og mga mga ganghaan nga mga madinawaton kanila, ug sa ilang pagpuyo didto, magwali sila bahin kang Cristo usahay sa simbahan, o kon did-an sila niini nga kahigayunan, moadto sa mga balay o sa gawas. Bisan diin sila makatigum og mga maminaw ila kini isipon nga usa ka natugyan nga templo. Ang kamatuuran nga nagsangyaw niana nga kakusog ug kasigurohan, mikaylap sa dili mapugngan nga gahum.

Wala molampos ang kagamhanan sa simbahan ug sa sibil nga gisugo sa pagligis sa pagtolon-an nga giila nga erehes. Wala molampos ang ilang pagpangbilanggo, pagsakit, ug pagsunog, ug sa paggamit sa espada. Linibo sa mga magtotoo nagselyo sa ilang pagtoo pinaagi sa ilang dugo, apan ang buhat nagpadayon gihapon. Ang paglutos nakatabang lang hinoon sa pagpakaylap sa kamatuuran; ug ang pagkapanatiko nga maoy gigamit ni Satanas sa paghiusa niini, misangpot ngadto sa labaw pa ka tin-aw nga pagtandi sa buhat ni Satanas ug sa Dios.

11 - Protesta sa mga Prinsipe

Usa sa labing halangdon nga pamatuud nga napahayag sukad alang sa Repormasyon mao ang Protesta nga gihimo sa mga Cristohanon nga prinsipal sa Germany didto sa Diet sa Spires sa tuig 1529. Ang kaisog, pagtoo, ug kalig-on niadto nga mga tawo sa Dios, maoy nakapaangkon sa kagawasan sa panghunahuna ug kaisipan sa nagsunud nga mga katuigan. Ang ilang Protesta maoy nakahatag og ngalan nga Protestante sa nareporma nga iglesya; ang mga patukuranan niini “mao gayud ang lintunganay sa Protestantismo.”—D’Aubigné, *b. 13, ch. 6*.

Usa ka mangitngit ug mahulgaon nga adlaw niabut alang sa Repormasyon. Bisan pa sa Kamandoan sa Worms, nga nagpaila kang Luther ingon nga gukdonon sa balaod, ug pagdili sa pagtolon-an o pagtoo sa iyang mga doktrina, ang kagawasan sa tinoohan milambo sa empiryo. Ang gahum sa Dios nagpugong sa mga pwersa nga nagsupak sa kamatuuran. Si Charles V naninguha gayud sa paglusak sa Re-pormasyon, apan sa kanunay sa pag-alsa niya sa iyang kamut aron sa paghampak, siya napugus sa pagpatipas sa pag-igo niini. Sa makadaghan ang labing dinalian nga paglaglag sa tanan nga nangahas sa pagsupak sa Roma daw dili na mapugngan; apan sa malisod nga higayon ang mga kasundalohan nga Turk mitungha sa utlanan sa silingang bahin, o ang hari sa France, o bisan pa ang papa mismo, nasina sa nagtubo nga kabantugan sa emperador, nakiggubat batok kaniya; ug taliwala sa panagaway ug kagubot sa kanasuran, ang Repormasyon napasagdan sa pagpalig-on ug pagkaylap.

Sa katapusan, ang pagkagamhanan sa papado nakapugong sa ilang panagaway, aron maghiusa sila sa pagbatok sa mga Repormador. Ang Diet sa Spires sa tuig 1526 naghatag sa matag usa ka estado sa kagawasan sa mga butang labut sa rilihiyon hangtod sa katiguman sa konsilyo heneral; apan dili sama kadali ang pagagi sa mga piligro nga nakakuha niini nga pagsabut, kaysa pagpatawag sa emperador sa ikaduha nga katiguman sa Diet niadtong 1529 alang sa paglusak sa mga erehes. Ang mga prinsipal gidani, pinaagi sa

malinawon nga mga pamaagi kon mahimo, sa pagsupak sa Repormasyon; apan kon kini mapakyas, andam si Charles sa paggamit sa espada.

Nalipay ang mga papista. Daghan kaayo sila nga mipakita sa Spires, ug nagpadayag sa ilang pagdumut sa mga Repormador ug sa tanan nga midapig kanila. Matod pa ni Melanchthon, “Kami mao ang mga dulumtanan ug mga sinilhig sa yuta; apan tagdon ni Cristo ang Iyang makalooloy nga katawhan, ug Iyang panalipdan sila.”— *Ibid.*, b. 13, ch. 5. Ang mga prinsiphe nga matinoohon nga nanambong sa Diet gidid-an bisan sa pagwali sa ebanghelyo sa ilang mga puluy-anan. Apan giuhaw ang mga tawo sa Spires sa pulong sa Dios, ug bisan pa sa pagdili, linibo ang nagpunsisok sa mga pagsimba sa mga kapilya sa Elektor sa Saxony.

[117] Mao kini ang nakapadali sa kalisdanan. Usa ka balita gikan sa empiryo nga gipahibalo sa Diet nga tungud kay ang kagawasan sa kaisipan makahimo man sa kagubot, nagsugo ang emperador nga kini wagtangon. Kini nga pagpugus nakahaling sa kasuko ug nakapaukay sa mga ebanghelyohanon nga Cristohanon. Matod pa sa usa kanila, “Nahulog na usab si Cristo sa mga kamut ni Caipas ug ni Pilato.” Ningsamut sa pagpanghagis ang mga Ro-manista. Ang usa ka panatiko nga papista nag-ingon: “Mas maayo ang mga Turk kay sa mga Lutheran; kay ang mga Turk nagsaulog sa mga adlaw sa puasa, ug ang mga Lutheran milapas niini. Kon kinahanglan papilion kita tali sa pulong sa Dios ug sa karaan nga mga sayup sa simbahan, kinahanglan atong isalikway ang una.” Matod pa ni Melanchthon, “Sa matag adlaw, sa bug-os nga panagtigum, si Faber maglabay gayud og bag-o nga bato kanato nga nagsangyaw sa ebanghelyo.”— *Ibid.*, b. 13, ch. 5.

Ang pagtugot sa rilihiyon naugmad sa legal nga paagi, ug ang mga ebanghelyohanon nga mga estado nagtinguha sa pagsupak sa paglapas sa ilang mga katungud. Si Luther, nga niining panahona ilalum pa sa kamandoan sa Worms sa pagdili kaniya sa pagwali, wala tuguti sa pagtambong didto sa Spires; apan gipulihan ang iyang dapit sa iyang mga katabang sa buhat ug sa mga prinsiphe nga gipabarog sa Dios aron sa paglaban sa Iyang kawsa niining panahon sa kalisdanan. Ang halangdon nga Frederick sa Saxony, ang tigpanalipod kang Luther kanhi, gikuha pinaagi sa kamatayon; apan si Duke John, ang iyang igsoon ug puli kaniya, malipayon nga

nagdawat sa Repormasyon, ug tungud kay siya higala sa kalinaw, iyang gipakita ang iyang dako nga panlimbasog ug kaisog sa tanang butang labot sa kaayohan sa pagtoo.

Ang kaparian nagsugo nga ang mga nasod nga nagdawat sa Repormasyon kinahanglan magpasakup sa hingpit sa paggahum sa Romanista. Samtang ang mga Repormador, sa lain nga bahin, nagangkon sa kagawasan nga sa bag-o pang gihatag kanila. Dili sila makatugot nga ang Roma mogahum lang gihapon sa mga estado nga sa malipayon kaayo midawat sa pulong sa Dios.

Sa katapusan, gikasabutan na lang nga sa mga dapit nga ang Repormasyon wala pa maugmad, ang Kamandoan sa Worms kinahanglan ipatuman gayud sa hingpit; ug nga “diha niadto diin ang katawhan mobiya, ug diin dili sila makauyon nga walay katalagman sa pagrebelde, sila kinahanglan dili sa bisan unsa ka gamay mohimo og pagreporma, sila dili gayud motandog sa mga lalisunon nga punto, dili gayud sila magsupaksupak bahin sa misa, dili gayud sila kinahanglan motugot nga adunay Romano Catolico nga modawat sa pagtolon-an ni Luther.”— *Ibid.*, b. 13, ch. 5. Kini nga mga pamalaod nga giuyunan sa Diet nakapahimuut og dako sa papista nga kaparian ug mga kaabag sa simbahan.

Kon ipatuman kini nga kamandoan, “dili na mapakaylap ang Repormasyon sa mga dapit nga wala pa maabut, ni mapalig-on sa patukuranan gayud...sa mga dapit nga nasugdan na niini.”—*Ibid.*, b. 13, ch. 5. Ang kagawasan sa pagsulti gipiutan. Wala nay tugutan sa pagpangabig. Ug ngadto niini nga mga pagdili ug pagpugong ang mga higala sa Repormasyon gimandoan sa pagpasakup dayon. Ang mga paglaum sa kalibutan daw duul na mapalong. “Ang pagpahiuli sa pangagamhanan sa papado... dili kapugngan nga makapabangon na usab sa karaan nga mga pangabuso;” ug ang usa ka higayon moabut dayon sa “pagtapos sa paglaglag sa buhat nga giuyog nang daan” sa panatisismo ug panagkabahinbahin.— *Ibid.*, b. 13, ch. 5.

Sa pagtigum na sa mga ebanghelyohanon nga pundok aron magplano, nagtinanaway nalang sila sa usag-usa sa kaluya. Gipasapasa ang pangutana, “Unsay kinahanglan buhaton?” Dagkong mga isyo sa kalibutan ang namiligro. “Magpasakup ba ang mga nag-una sa Repormasyon, ug modawat sa kamandoan? Daw unsa unta kadali sa mga Repormador niini nga panahon sa dakung kalisdanan, nga sa pagkatinuud usa ka makalilisang nga kalis-danan, maglantugi

[118] sa ilang kaugalingon ngadto sa pagbuhat sa sayup nga paagi! Pila ka huyang nga mga pasangil ug maayo nga mga rason nga ilang mahatag aron sila magpasakup! Ang mga prinsiphe nga Luterano gihatagan sa kagawasan sa ilang rilihiyon. Ang sama nga kaayohan gihatag ngadto sa ilang tanang ginsakupan, kinsa sa wala pa uyoni ang kamandoan, nagdawat na sa nareporma nga mga pagtoo. Dili ba unta kini makatagbaw kanila? Pila ka mga piligro ang malikayan sa pagpasakup! Sa unsa nga wala pa nahibaloan nga mga piligro ug panagaway nga ipakanaog sa kaaway! Kinsay nasayod kon unsang mga kahigayunan ang diha sa moabut? Atong batonan ang pakigdait; atong dakpon ang sanga sa olibo nga gitunol sa Roma, ug piluton ang mga samad sa Germany Kini nga mga pangatarungan mahatag unta sa mga repormador sa pagmatarong sa ilang pagpasakup nga mosangpot sa dali nga pagkahugno sa ilang kawsa.

“Sa kalipay ilang gitan-aw ang patukuranan nga gipasikaran niini nga pamaagi, ug sila naghimo niini pinaagi sa pagtoo. Unsa nga patukuranan? Katungud sa Roma ang pagpugus sa kaisipan ug sa pagdili sa libre nga pagpangutana. Apan wala ba sila sa ilang kaugalingon ug ang ilang mga sakup sa Protestante nagpahimulus sa kagawasan sa tinoohan? Oo, ingon nga usa ka pabor, ilabina sa gipahayag sa mao nga kasabutan, apan dili usa ka katungud. Alang sa tanan nga gawas sa maong kasabutan, ang dakung patukuranan sa kagamhanan kinahanglan matuman; ang kaisipan gawas na sa hukmanan; ang Roma usa ka dili masayup nga maghuhukum, ug kinahanglan tumanon. Ang pagdawat sa maong kasabutan maoy tin-aw nga pagangkon nga ang rilihiyosong kagawasan kinahanglan anaa lang sa repormadong Saxony nga estado; ug sa tibuuk Cristianismo, ang libre nga pagpangutana ug ang pagbaton sa repormado nga pagtoo maoy mga krimen, ug pahamtangan diha sa bilanggoan ug sa bitayan. Makatugot ba sila nga ang kagawasan sa tinoohan anaa lang sa lokal nga dapit? sa pagpahibalo nga ang Repormasyon nakadani na sa katapusan niya nga tawo, nakadaog sa katapusan nga luna sa yuta? ug nga bisan diing dapita ang Roma magagahum mining taknaa, ang iyang pangagamhanan kinahanglan nga molukup? Makaangkon ba ang Repormasyon nga adunay inosente nga mga dugo sa ginatus ug linibo ka mga tawo kinsa, sa pagpasakup niini nga kasabutan, kinahanglan magtahan sa ilang mga kinabuhi sa kayutaan sa papista. Usa unta kini ka pagbudhi niadtong labing

hataas nga takna, sa kawsa sa ebanghelyo, ug sa mga kagawasan sa Cristianismo.”— Wylie, b. 9 ch. 15. Dili ba maayo pa nga ilang ihalad ang ilang mga paggahum, ang ilang mga titulo, ang ilang kaugalingong kinabuhi.”—D’Aubigné, b. 13, ch. 5.

“Atong isalikway kini nga kamandoan,” matod sa mga prinsipe. “Kon bahin sa tanlag ang kadaghanan walay gahum.” Ang mga tinu-nyanan nag-ingon: “Tungud sa mando sa 1526 nga kita utangan sa kalinaw nga gikahimut-an sa tibuuk gingharian: ang pagbungkag ni-
ini magpuno sa empiryo sa mga kagubot ug sa mga pagkabahinbahin. Dili masaligan ang Diet sa paghimo pa og dugang kay sa pagpanali-
pod sa kagawasan sa tinoohan hangtod ang konsilyo magtigum.”—*Ibid.*, b. 13, ch. 5. Ang pagpanalipod sa kagawasan sa kaisipan maoy katungdanan sa estado, ug mao kini ang utlanan sa iya nga gahum kon mahitungud sa rilihiyon. Ang matag kagamhanan nga sibil nga mosulay sa paggahum o pagpatuman sa rilihiyoso nga mga tulumanon maoy pagwagtang sa patukuranan nga gipakigbisogan sa dungganon nga paagi sa ebanghelyohanon nga mga Cristohanon.

Ang mga papista naninguha gayud sa pagligis sa ilang ginganlan og “pangahas nga pagkamasukihon.” Ila kining gisugdan pinaagi sa bahinbahin sa mga lumalaban sa Repormasyon, ug sa paghulga sa nagpakahilum lamang sa pagdapig niini. Sa katapusan ang mga representante sa libre nga mga dakbayan gipatawag sa pagatubang sa Diet, ug gisugo sa pagpadayag sa ilang hunahuna kon mouyon ba sila sa mga nalagda diha sa sugyot. Naghangyo sila sa dugang nga panahon, apan wala tuguti. Sa dihang gisusi na, duul sa katunga sa ilang kadaghanon nilaban sa mga Repormador. Kadtong nanagdu-
mili sa pagtahan sa ilang kagawasan sa kaisipan ug sa katungud sa kaugalingon nga paghukum nahibalo pag-ayo nga ang ilang baro-
ganan gitiman-an alang sa umalabot nga pagsaway, pagkondinar, ug sa paglutos. Matod pa sa usa sa mga delegado, “Mahimo nga atong isalikway ang pulong sa Dios, o—nga masunog.”—*Ibid.*, b. 13, ch. 5.

Si Haring Ferdinand, ang representante sa emperador didto sa *Diet*, nakakita nga ang kamandoan makahimo sa dakung pagbahin-
bahin gawas kon ang mga prinsipe madani sa pagdawat ug pag-
patuman niini. Iyang gisulayan ang arte sa pagdani, tungud kay nahibalo siya pag-ayo nga ang paggamit sa pakusog nianang mga tawhana makapalig-on lamang hinoon pagayo sa ilang baroganan.

[119]

Iyang gipakiloy-an sila sa pagdawat na lang sa kamandoan, uban sa pagpasalig nga kanang buhata makalipay kaayo sa emperador. Apan kining matinumanon nga mga tawo nag-ila og usa kagamhanan nga labaw sa tanang yutan-on nga mga hari, samtang sa hinay nga paningog sila mitubag, “Motuman kami sa emperador sa tanang butang nga makatampo alang sa kalinaw ug pagpasidungog sa Dios.”— *Ibid.*, b. 13, ch. 5.

Sa presensya sa *Diet*, sa katapusan mipahibalo ang hari ngadto sa elektor ug sa iyang mga higala nga ang kamandoan “hapit na ipatik ingon nga kamandoan sa tibuuk empiryo, ug ang “ilang bugtong nga paagi nga nahabilin mao ang pagpasakup sa kadaghanan.” Sa pagsulti na niya niini, mibiya siya sa asembleya, nga wala maghatag og higayon sa mga Repormador sa pagpahayag sa ilang mga hunahuna o pagtubag. “Walay nahimo ang ilang pagsugo og mga mensahero sa paghangyo kaniya nga mobalik ngadto sa katiguman.” Sa ilang mga kasaguyo, igo lang siya mitubag, “Tapos na kanang butanga; ang pagpasakup na lang ang gikinahanglan.”— *Ibid.*, b. 13, ch. 5.

Ang pundok sa empiryo nakatoo nga ang Cristohanon nga mga prinsipe makatuman sa Balaan nga Kasulatan ingon nga labaw kay sa tanan nga tawhanon nga mga doktrina ug mga kasugoan; ug ilang nasayran nga bisan diin kini nga patukuranaan pagadawaton, sa anam-anam mahugno ang papado. Apan sama sa mga linibo, sukad sa ilang panahon, nga “nagtan-aw lamang sa mga butang nga makita,” nagsalig sila sa ilang kaugalingon nga ang kawsa sa emperador ug sa papa lig-on, ug ang sa mga Repormador huyang. Kon nagsalig pa lang ang mga Repormador sa tawhanon nga panabang, sama lang unta sila kahuyang sa gitooan sa mga papista. Apan bisan og huyang sa ilang kadaghanon, ug nagsupak sa Roma, lig-on sila. Sila mihangyo “gikan sa saysay sa *Diet* ngadto sa pulong sa Dios, ug gikan sa emperador nga Charles ngadto kang Jesu-Cristo, ang Hari sa mga hari ug Dios sa mga dios.”— *Ibid.*, b. 13, ch. 6.

Samtang midumili si Ferdinand sa pagtagad sa ilang matarong nga kaisipan, nakahukum ang mga prinsipe sa dili pagtagad sa pagkawala niya sa asembleya, kundili sa pagdala sa ilang Protesta ngadto sa nasudnong konsilyo sa walay langan. Usa ka solemne nga pagpamatuud gipanday ug gipahayag ngadto sa *Diet*:

“Among gipadayag ang among pag-supak pinaagi niini nga mga kasulatan, atubangan sa Dios, ang atong bugtong nga Magbubuhat,

Tigpanalipod, Manunubos, ug Manluluwas, ug kinsa sa moabut nga adlaw maoy atong Maghuhukum, ug usab atubangan sa tanan nga tawo ug mga binuhat, nga kami, alang kanamo, ug alang sa among katawhan, dili makatugot ni makatuman sa bisan unsa nga paagi kon unsa may gisugyot sa kamandoan sa bisan unsa nga butang nga dili uyon sa Dios, sa Iyang balaan nga pulong, sa among husto nga kaisipan, o alang sa kaluwasan sa among mga kalag.”

“Unsa! Amo nga gipamatud-an kini nga balaod! Kami mama-hayag nga kon ang Labaw nga Makagagahum nga Dios motawag sa usa ka tawo ngadto sa Iyang kahibalo, kini nga tawo sa gihapon dili makadawat sa kahibalo Dios!” “Walay matuud nga doktrina kundili kadto lang ang nagsubay sa pulong sa Dios.... Gidili sa Ginoo ang pagtudlo sa bisan unsa nga lahi nga pagtoo.... Ang Balaan nga Kasulatan kinahanglan nga isaysay pinaagi sa uban ug mas tin-aw nga mga teksto, kini nga Balaan nga Libro, sa tanan nga higayon kinahanglan alang sa mga Cristohanon, masayon sabton, ug gipahigayon sa pagpahigawas sa kangitngit. Busa nagkasabut kami pinaagi sa balaan nga grasya sa pagpadayon sa pagwali sa putli nga pulong sa Dios lamang, sumala sa nahisulat sa kasulatan sa Daan ug Bag-ong Tugon, nga walay bisan unsa nga butang nga idugang niini nga mag-supak niini. Kini nga pulong mao lamang ang kamatuuran; kini mao ang siguro nga sukdanan sa tanang doktrina ug kinabuhi, ug dili gayud mapakyas ug maglimbong kanamo. Siya nga magatukod sa ibabaw niini nga patu-kuranan makabarog batok sa tanan nga gahum sa kamatayon, samtang ang tanan nga kakawangan nga gipabarog batok niini mangahugno atubangan sa Dios.”

[120]

“Tungud niini nga hinungdan among isalikway ang yugo nga gipahamtang kanamo.” “Sa mao nga panahon kami nagpaabot nga kini nga halangdon nga kaharian magtagad kanamo ingon nga usa ka Cristohanon nga prinsipe nga nahigugma sa Dios labaw sa tanan nga butang; ug among ipamatuud nga kami andam sa paghatag ngadto kaniya, ug kanimo, maloloyon nga mga ginoo, sa tanang paghigugma ug pagtuman nga maoy among makatarunganon ug balaodnong katungdanan.”— *Ibid.*, b. 13, ch. 6.

Natandog pag-ayo ang *Diet*. Ang kadag-hanan napuno sa kahibulong ug kakurat sa pagkamaisugon sa mga nagprotesta. Alang kanila adunay dakung bagyo ug walay kasigurohan nga kaugmaon. Ang pagkabahinbahin, panagawayay, ug ang pag-agas sa dugo dili ma-

likayan. Apan ang mga Repormador nga gipasaligan og hustisya alang sa ilang kawsa, ug nagsalig sa kusganon nga bukton sa Dios, “napuno sa kaisog ug kalig-on.”

“Ang mga sukaranan nga nalangkub niini nga bantugan nga Protesta...naghan-ay sa pinakaunud sa Protestantismo. Karon kini nga Protesta nagsupak sa duha ka mga pagpangabuso sa tawo mahitungud sa pagtoo: una nagsalikway sa katungud sa mga pangulong kagamhanang sibil ug ikaduha ang malupigon nga awtoridad sa iglesya. Inay niini nga mga pangabuso, ang Protestanismo nagpahiluna sa gahum sa konsyensya ibabaw sa punoan sa kagamhanan, ug ang awtoridad sa pulong sa Dios ibabaw sa makita nga iglesya. Sa unang bahin, kini nagdumili sa sibil nga kagamhanan sa balaan nga mga butang, ug nagkanayon uban sa mga propeta ug apostoles, ‘Among palabihon pagtuman ang Dios kay sa tawo.’ Sa atubangan sa korona ni Charles V, kini nagtuboy sa korona ni Jesu-Cristo. Apan kini milapaw pa: kini nagpahiluna usab sa baroganan nga ang tanan nga pagtolon-an kinahanglan nga ubus sa mga pagtolon-an sa Dios.”— *Ibid.*, b. 13, ch. 6. Dugang pa, ang mga nagprotesta nagsubli sa ilang baroganan sa libre nga pagpadayag sa ilang pagtoo sa kama-tuuran. Wala lang sila mitoo ug nagtuman, kundili magtudlo kon unsay gipahayag sa pulong sa Dios, wala moila sa katungud sa pari o hari sa pagpanghilabut niini. Ang Protesta didto sa Spires maoy usa ka solemne nga saksi batok sa rilihiyoso nga pagbabag, ug ang pagpamatuud sa katungud sa tanan nga tawo sa pagsimba sa Dios sumala sa mando sa ilang kaugalingon nga mga kaisipan.

Gihimo ang pamatuud. Nasulat kadto sa panumduman sa mga linibo, ug nalista sa libro sa langit, nga walay tawhanong paningkamot ang makapapas niini. Ang tibuuk ebanghelyohanon nga Germany misagup sa Protesta ingon nga pamahayag sa iyang pagtoo. Sa bisan diing dapita nakita sa katawhan niini nga pamatuud ang saad sa usa ka bag-o ug maayo nga katuigan. Matod pa sa usa sa mga prinsipeng ngadto sa mga Protestante sa Spires: “Hinaot nga ang Labing Makagagahum, nga naghatag kaniyo og grasya aron sa pagsugid sa kusganon, sa libre, ug sa walay kahadlok, magdpig kaninyo nianang Cristohanon nga kalig-on hangtod sa adlaw sa eternidad.”—*Ibid.*, b. 13, ch. 6.

Kon ang Repormasyon, human sa iyang pagkaangkon sa kalam-pusan, misugut pa sa pagpakita og temporaryo nga pagpabor sa

kalibutan, dili unta kini magmatinud-anon ngadto sa Dios ug sa iyang baroganan, ug mosangko lang hinoon sa iyang kalaglagan. Ang kasinatian niadto nga dungganon nga mga Repormador adunay leksyon alang sa tanan nga magsunud nga mga kaliwatan. Ang pamaagi ni Satanas sa pagbuhat sa pakigbatok sa Dios ug sa Iyang pulong wala mausab; supak gayud gihapon siya sa Kasulatan nga maoy mando alang sa kinabuhi sama niadtong katuigan sa ikana-pulog-unum ka siglo. Sa atong panahon adunay dakung pagkatipas gikan sa ilang mga doktrina ug kalagdaan, ug gikinahanglan ang pagbalik ngadto sa dakung Protestante nga patukuranan—ang Biblia, ug ang Biblia lamang, maoy sukdanan sa pagtoo ug katungdanan. Nagbuhat gihapon si Satanas sa bisan unsa nga pamaagi sa tuyo nga iyang magamhan ug malaglag ang rilihiyoso nga kagawasan. Ang kontra-Cristiano nga gahum sa Spires nga gisalikway sa mga nagprotesta, nagbag-o karon sa ilang kusog ug paningkamot sa pagbawi sa ilang nawala nga pagkalabaw. Ang mao ra gihapon nga pagkamaunungon ngadto sa pulong sa Dios nga napakita niadto nga panahona sa kalisdanan sa Repormasyon, mao lamang ang bugtong paglaum sa pagreporma niini nga panahona.

[121]

Adunay mihataw nga mga timaan sa katalagman ngadto sa mga Protestante. Adunay mga timaan usab, nga ang diosnon nga kamut gituy-od alang sa pagpanalipod sa matinumanon. Atol usab niini nga panahona nga si “Melanchthon nagsugo sa iyang higala nga si Grynaeus sa pagdali sa paglakaw sa mga dalan sa Spires ngadto sa Rhine, ug nag-awhag kaniya sa pagtabok sa suba sa walay langan. Si Grynaeus nahibulong sa mao nga dinalian nga awthag. ‘Usa ka tigulang nga tawo nga adunay ligdong ug seryoso nga panagway, apan wala nako mailhi,’ pamatuud ni Melanchthon, ‘nagpakita kanako ug miingon, Sulud sa pila ka mga gutlo ang mga opisyales sa hukmanan ipadala ni Ferdinand aron sa pagdakup kang Grynaeus.’ ”

Sa adlawan pa, si Grynaeus napakaulawan sa wali ni Faber, ang nag-una nga papista nga doktor; ug sa pagkatapos, nagsaway kaniya sa paglaban “sa pipila ka talamayon nga mga kasaypanan.” Si Faber nagtago sa iyang kapungut, apan midali sa pagpahibalo sa hari, ug gihatagan og katungud sa pagdakup sa masupakon nga protestante sa Heidelberg. Si Melanchthon wala magduhaduha nga ang Dios nagluwas sa iyang higala pinaagi sa pagpadala sa usa ka balaang manulunda aron sa pagpabantay kaniya.

“Walay timik sa mga daplin sa sapa sa Rhine, siya nagpaabot hangtod ang katubigan sa sapa nagluwas kang Grynaeus gikan sa iyang mga manlulutos. ‘Sa katapusan,’ nag-ingon si Melanchthon, sa iyang pagkakita kaniya sa pikas daplin, ‘sa katapusan siya gilabni gikan sa mga mapintas nga koko sa mga giuhaw sa inosente nga dugo.’ Sa iyang pag-uli sa iyang balay, si Melanchthon gipahibalo nga adunay mga opisyales nga nangita ni Grynaeus nga ang nanglungkab niini gikan sa taas ngadto sa silong.”— *Ibid.*, b. 13, ch. 6.

Ang Repormasyon pagadad-on sa labaw pa ka dungganon atubangan sa mga gamhanan sa yuta. Ang mga ebanghelyohanon nga mga prinsipie gidumilian ni Hari Ferdinand; apan sila gihatagan og kahigayunan sa pagpahayag sa ilang katuyoan sa atubangan sa emperador ug sa nagkatigum nga mga dungganon nga mga pangulo sa simbahan ug sa estado. Aron sa pagpahilum sa mga pagsumpakiay nga nakasamok sa empiryo, si Charles V, sa tuig human sa Protesta sa Spires, nagpatawag og katiguman didto sa Augsburg, diin siya mismo ang nangulo. Didto gipatawag ang mga pangulo nga Protestante.

Dagko nga mga katalagman ang naghulga sa Repormasyon; apan ang mga mag-uugmad niini nagtugyan gihapon sa ilang kawsa ngadto sa Dios, ug nanaad sa ilang kaugalingon nga magbarog sila nga lig-on ngadto sa ebanghelyo. Ang elektor sa Saxony giawhag sa iyang mga konsehal sa dili pagtambong didto sa konseho sa Diet. Ang emperador, matod nila, nagsugo sa pagtambong sa mga prinsipie aron sila masulud sa usa ka lit-ag. “Dili ba usa ka pagbutang sa tanang butang diha sa kata-lagman ang pagtindog sulud sa mga paril sa usa ka dakbayan nga may gamhanang kaaway?” Apan ang uban sa maisugon nga nagpamatuud, “Palig-ona lamang ang mga prinsipie sa kaisog, ug maluwas ang kawsa sa Dios.” “Matinumanon ang atong Dios; dili kita Niya biyaan,” matod ni Luther.— *Ibid.*, b. 14, ch. 2. Ang elektor mipanaw uban sa iyang mga konsorte padulong ngadto sa Augsburg. Ang tanan nasinati sa mga katalagman nga naghulga kaniya, ug daghan ang nagpadayon nga adunay masulubon ug nasamok nga ka-singkasing. Apan si Luther, nga naguban kanila hangtod sa Coburg, nagpabuhi sa ilang nagkalunod nga pagtoo pinaagi sa pag-awit og alawiton nga gikomposo alang niadto nga panaw, “Usa ka lig-on nga tore ang ato nga Dios.” Daghan nga

kabalaka ang nahanaw, daghan nga mga kasingkasing nagaanan, sa tingog sa makapadasig nga alawiton.

Ang repormado nga mga prinsipe nagkasabut sa pagsagup sa pamahayag sa ilang mga panghunahuna sa sistematiko nga porma, uban sa kamatuuran sa Kasulatan, nga ilang ipahayag atubangan sa Diet; ug ang buhat alang sa pagandam niini ilang gisalig ngadto kang Luther, Melanchthon, ug sa ilang mga katabang. Ang Confession o pagsugid sa pagtoo gidawat sa mga Protestante ingon nga maoy pamahayag sa ilang pagtoo, ug nagtigum sila aron sa pagpirma sa ilang mga ngalan sa maong importante nga dokumento. Usa kadto ka solemne ug masulayon nga panahon. Ang mga Repormador naghangyo pag-ayo nga ang ilang kawsa dili libogon sa mga butang politikanhon; ilang gibati nga ang Repormasyon kinahanglan maghimo sa dili lain nga kabuyohan gawas niana nga magagikan sa pulong sa Dios. Samtang nanuol ang Cristohanon nga mga prinsipe aron mopirma sa Confession, misagbat si Melanchthon sa pag-ingon, “Ang mga teyologo ug mga ministro lamang ang magsugyot niini nga mga butanga, samtang ang kagamhanan sa mga labing gamhanan sa yuta kinahanglan ian dam alang sa ubang mga butang.” “Dili itugot sa Dios,” mitubag si John sa Saxony, “nga dili ako ninyo iapil. Nagsaad ako sa pagbuhat sa akong katungdanan, nga walay kabalaka alang sa akong korona. Naghandum ako sa pagsugid bahin sa akong Ginoo. Ang akong kalo ug mga bisti dili kaayo bililhon alang kanako nga sama sa krus ni Cristo Jesus.” Sa nakasulti na siya niini iyang gisulat ang iyang ngalan. Matod sa lain pa nga prinsipe sa iyang pagkuput sa igsusulat, “Kon gisugo kini alang sa kadungangan sa akong Ginoong Jesus, andam ako...sa pagbiya sa akong mga katigayunan ug kinabuhi. Maayo pa nga akong isalikway ang akong mga sakup ug ang akong mga estado, ug mobiya sa nasod sa akong mga amahan, sa baras diha sa kamut,” nagpadayon siya, “kay sa pagdawat sa ubang matang nga doktrina nga molahi sa nasulat niini nga Confession.”— *Ibid.*, b. 14, ch. 6. Mao kadto ang pagtoo ug pagpangahas sa katawhan sa Dios.

Miabut ang panahon nga natakda sa pagpakig-atubang sa emperador. Si Charles V, naglingkod sa iyang trono, gilibutan sa mga elektor ug mga prinsipe, naghatag og kahigayunan sa pagsulti sa mga Repormador nga Protestante. Gibasa ang Confession. Niadtong dako nga asembleya ang mga kamatuuran sa ebanghelyo napadayag

[122]

sa ka tin-aw, ug gitumbok ang mga kasaypanan sa iglesya sa papado. Maayo kaayo ang gipaila sa maong adlaw nga “ang labing dakung adlaw sa Repor-masyon, ug ang usa sa labing mahimayaon nga kasaysayan sa Cristianidad ug sa kalibutan.”— *Ibid.*, b. 14, ch. 7.

Apan nakalabay ang pila ka mga tuig sukad ang monghe sa Wittenberg nagbarog nga nag-inusara didto sa Worms atubangan sa nasudnon nga konsilyo. Karon sa iyang dapit mao na ang labing mga dungganon ug labing gamhanan nga mga prinsiphe sa empiryo. Gidid-an si Luther sa pag-atubang didto sa Augsburg, apan presente siya pinaagi sa mga pulong ug mga pagampo. “Nagamaya ako sa kalipay,” nagsulat siya, “nga buhi pa ako hangtod niini nga taknaa, diin si Cristo gituboy atubangan sa publiko sa mga bantugan nga mga pari nga tigpakumpisal, ug diha sa hilabihan ka mahimayaon nga katilingban.”—*Ibid.*, b. 14, ch. 7. Mao kini ang katumanan sa gi-ingon sa Kasulatan: “Igasulti ko usab ang imong mga pagpamatuod sa atubangan sa mga hari.” Salmo 119:46.

Sa kaadlawan ni Pablo, ang ebanghelyo nga maoy hinungdan sa iyang pagkabilanggo gidala usab atubangan sa mga prinsiphe ug mga halangdon sa dakbayan sa empiryo. Busa niining higayona, ang gidili sa emperador nga iwali sa pulpito, nasangyaw sa palasyo; ang giila sa daghan nga dili gani angayan alang sa mga sulugoon nga paminawan, gipaminawan uban sa kahibulong sa mga agalon ug mga ginoo sa empiryo. Mga hari ug bantugan nga mga tawo maoy naminaw, ang adunay kinoronahan nga mga prinsiphe maoy mga magwawali, ug ang wali mao ang harianon nga kamatuuran sa Dios. “Sukad sa katuigan sa mga apostoles,” matod pa sa usa ka magsusulat, “wala pay laing buhat nga labaw kadako sukad, o labaw ka matahum nga pagsugid bahin kang Cristo Jesus.”— *D’Aubigné b. 14, ch. 7.*

“Ang tanan nga gipamulong sa mga Lutheran matuud, ug dili kita makalilong niini,” matod pa sa usa ka papista nga obispo. “Makahimo ba kamo sa pagsupak pinaagi sa lig-on nga mga katarungan sa Confession nga gihimo sa elektor ug sa iyang mga alyado?” nangutana ang usa kang Doctor Eck. “Dili sa mga sinulat sa mga apostoles ug mga propeta,” maoy tubag, “kundili sa mga Amahan ug mga konsilyo makahimo ako.” “Nakasabut ako,” tubag pa sa tigsukit, “Ang mga Lutheran, matod pa nimo, anaa sa sulud sa Kasulatan, ug kita ania sa gawas.”— *Ibid.*, b. 14 ch. 8.

Ang uban nga mga prinsipe sa Germany nadani ngadto sa repormado nga pagtoo. Ang emperador mismo nagpamatuud nga ang Protestante nga pamahayag mao ang kamatuuran. Ang Confession gihubad ngadto sa daghan nga mga pinulongan, ug gitagtag sa tibuuk Europe, ug gidawat kini sa minilyon nga nagsunud nga mga kaliwatan ingon nga mao ang pamatuud sa ilang pagtoo.

Ang matinumanon nga mga sulugoon sa Dios wala mag-inusara sa ilang pagbuhat. Samtang ang mga punoan ug mga kagamhanan ug ang daotan nga mga espiritu sa hatag-as nga mga dapit nagkausa batok kanila, ang Ginoo wala magbiya sa Iyang katawhan. Kon maabli pa unta ang ilang mga mata, ilang makita ang timaan sa presensya ug panabang sa Dios sama sa nahatag ngadto sa usa ka manalagna sa karaan nga panahon. Sa pagtudlo sa alagad ni Eliseo ngadto sa iyang agalon sa naglibot kanila nga kaaway nga kasundalohan, ug nagputol sa tanan nga kahigayunan sa pagikyasa, nagampo ang propeta: “Jehova, ako nagaampo kanimo, bukha ang iyang mga mata, aron siya makakita.” 2 Hari 6:17. Ug ania karon, ang bungtod napuno sa mga karwahi ug mga kabayo nga kalayo, ang armada sa Langit gibutang aron sa pag-panalipod sa tawo sa Dios. Mao usab ang pagbantay sa mga manulunda sa mga magbubuhath diha sa kawasa sa Repormasyon.

Usa sa mga patukuranan nga gibarogan sa malig-on ni Luther mao nga dili gayud paggamit sa kalibutanon nga gahum sa pagtabang sa Repormasyon, ug walay paghangyo alang sa mga hinagiban alang sa pagpanalipod niini. Nalipay siya nga ang ebanghelyo gisugid sa mga prinsipe sa em-piryo; apan sa diha nga nagsugyot sila sa pag-usa sa pagpanalipod, iyang gisultihan nga “ang doktrina sa ebanghelyo panalipdan lamang sa Dios.... Kon dili kaayo maglabanlaban ang mga tawo sa buhat, makita sa labi pa ka dayag ang paglaban sa Dios niini. Ang tanang politikanhon nga pagpabantay nga gisugyot, alang sa iyang panghunahuna, nagsukad sa dili kasaligan nga kahadlok ug sa daotan nga pagkadili masaligon.”—D’Aubigné, *London ed.*, b. 10, *ch.* 14.

Sa paghiusa sa mga gamhanan nga mga kaaway aron sa paglumpag sa repormado nga pagtoo, ug sa hapit na ibta ang linibo ka mga espada gikan sa mga sakuban sa pakigbatok niini, si Luther nagsulat: “Nagsilaub ang kasuko ni Satanas; ang dili diosnon nga mga kaparian nagkasabut, ug gihulga kita sa usa ka gubat. Awhaga

ang katawhan sa pagpakigbisog nga mainiton atubangan sa trono ni Jehova, pinaagi sa pagtoo ug pagampo, nga ang atong mga kaaway, mabuntog pinaagi sa Espiritu sa Dios, mapugus sa pagbaton sa pakigdait. Ang labing dinalian sa atong mga kinahanglan, ang kinaunhan nato buhaton mao ang pagampo; pahibaloa ang katawhan nga sila niini nga taknaa nag-atubang sa sulab sa espada ug sa kasuko sa yawa, ug paampo sila.”—D, Aubigné, *b.* 10, *ch.* 14.

Sa makausa pa, sa ulahi nga petsa, mahitungud sa pag-usa nga giplanohan sa repormada nga mga prinsipe, nagpamatuud Luther nga ang bugtong nga hinagiban nga gamiton alang niini nga gubat mao lamang “ang hinagiban sa Espiritu.” Nagsulat siya sa elektor sa Saxony: “Dili makatugot ang atong kaisipan sa gisugyot nga panagkausa. Ang atong Ginoo labi pa ka gamhanan ug makahimo kaayo sa pagpangita og mga paagi sa pagluwas kanato gikan sa mga katalagman, ug pagwagtang sa mga panghunahua sa daotan nga mga prinsipe.... Gisulayan lamang kita ni Cristo kon andam ba kita sa pagtuman sa Iyang pulong o wala, ug ato ba nga gibatonan kini ingon nga kamatuuran o wala. Maayo pang mangamatay kita kanapulo ka pilo kay sa makakita sa atong ebanghelyo nga mao ang hinungdan sa pagtulo sa dugo. Ang atong angay buhaton mao ang magpakasama sa mga karnero sa ihawan. Kinahanglan nga pas-anon ang krus ni Cristo. Ayaw sagoli og kahadlok ang inyong pagkahalangdon. Makahimo kita og labaw pa kadako pinaagi sa atong mga pagampo kay sa mahimo nga mga panghambog sa tanan natong mga kaaway. Lamang ayaw pagmansahi ang inyong mga kamut sa dugo sa inyong mga igsoon. Kon itugyan kita sa emperador ngadto sa iyang mga hukmanan, andam kita moatubang. Dili kamo makapanalipod sa pagtoo; ang matag usa kinahanglan magabarog diha sa iyang kaugalingon nga piligro ug kalaglagaan.”—*Ibid.*, *b.* 14, *ch.* 1.

[124]

Gikan sa tago nga dapit sa pagampo nagagikan ang gahum nga nagtay-og sa kalibutan sa Bantugan nga Repormasyon. Didto, uban sa balaan nga pagkamalinawon, ang mga sulugoon sa Ginoo nagpahimutang sa ilang mga tiil ibabaw sa bato sa Iyang mga saad. Panahon sa pakigbisog didto sa Augsburg, si Luther “wala mapakyas sa paggahin og tulo ka takna matag adlaw sa pagampo ug gikuha kini sa bahin sa adlaw nga labing maayo alang sa pagtoon.” Diha sa iyang pribado nga lawak nadunggan siya nga naghuwad

sa iyang tibuuk nga pagbati atubangan sa Dios sa mga pulong nga “puno sa pagdayeg, kahadlok, ug sa paglaum, nga daw nagpakigsulti siya sa usa ka higala.” “Nahibalo ako nga Ikaw ang among Amahan ug among Dios,” matod niya, “ug ikaw magpatibulaag sa mga manglulutos sa Imong mga anak, kay Ikaw namiligro uban namo. Kining butanga Imo, ug pinaagi lamang sa Imong pag-awhag among ipahimutang ang among mga kamut sa pagbuhat niini. Busa, labani kami O Amahan!”— *Ibid.*, b. 14, ch. 6.

Ngadto kang Melanchthon, nga giligis ilalum sa lulan sa kabalaka ug kahadlok, nagsulat siya: “Grasya ug pakigdait diha kang Cristo—diha kang Cristo, ako magaingon, ug dili diha sa kalibutan. Amen! Akong gidumtan sa hilabihan gayud kanang naghinubra nga mga kabalaka nga nagpaluya kanimo. Kon ang kawsa dili matarong, biyai kini; kon matarong ang kawsa, ngano nga ato man ilimud ang Iyang mga saad kinsa nagsugo kanato sa pagkatulog sa walay kahadlok?... Si Cristo dili makulangan sa buluhaton sa hustisya ug kamatuuran. Buhi Siya, naghari Siya; busa, unsa may atong kahadlukan?”— *Ibid.*, b. 14, ch. 6.

Ang Dios nagpatalinghog sa mga pagtuaw sa Iyang mga alagad. Iyang gihatagan ang mga prinsipe ug mga ministro sa Iyang grasya ug kaisog sa pagpadayon diha sa kamatuuran batok sa mga pangulo sa kangitngit niini nga kalibutan. Si Jehova nagaingon: “Tan-awa, ginapahiluna ko sa Sion ang usa ka bato nga pinili, ang bililhong bato sa pamag-ang, ug siya nga magasalig kaniya dili gayud maulawan.” 1 Pedro 2:6. Ang mga Repormador nga Protestante nagatukod diha kang Cristo, ug ang ganghaan sa kamatayon dili makabuntog batok kanila.

12 - Ang Repormasyon sa France

Ang protesta sa Spires ug ang Confession sa Augsburg, nga maoy nagtimaan sa kadaugan sa Repormasyon sa Germany, gisundan sa katuigan sa panagaway ug kangitngit. Nahuyang tungud sa panagkabahinbahin sa mga lumalaban, ug gisamok sa gamhanan nga mga kaaway, ang Protestantismo daw nagpadulong na sa hingpit nga pagkahugno. Linibo ang nagselyo sa ilang pamatuud pinaagi sa ilang dugo. Mibuto ang gubat nga sibil; ang kalihukan sa Protestante gibudhian sa usa sa nag-una nga sumusunod; ang labing halangdon sa mga repormado nga mga prinsipal nahulog ngadto sa mga kamut sa emperador, ug giguyod ingon nga mga bihag sa kalungsuran. Apan sa higayon sa iyang dayag nga kadaugan, gihampak ang emperador sa iyang kaparutan. Iyang nakita ang iyang biktima nga milugnot gikan sa iyang gahum, ug sa katapusan napugus siya sa pagtugot sa mga doktrina nga maoy gihandum sa iyang kinabuhi nga laglagon. Iyang gitahan ang iyang gingharian, ang iyang bahandi, ug mismo ang iyang kinabuhi sa tinguha sa paglusak sa mga erehes. Karon iyang nakita ang iyang mga sundalo nga nangalaglag tungud sa gubat, nahubas ang iyang bahandi, ang iyang daghang mga gingharian gihulga sa kagubot, samtang sa bisan diing dapita ang pagtoo nga iyang gipaningkamutan sa pagsumpo sa kawang, naganam og kaylap. Si Charles V kanunay nakiggubat batok sa labing gamhanan sa tanan. Miingon ang Dios, “Motungha ang kahayag,” apan ang emperador gusto nga dili mawala ang kangitngit. Napakyas ang iyang katuyoan, ug sa sayo nga pagkatigulang, nagluya sa dugay nga pakigbisog, iyang gibiyaan ang iyang trono, ug nagloklok sa iyang kaugalingon sa kombento.

Sa Switzerland, sama sa Germany, dihay mangingit nga kaadlawan sa Repormasyon. Samtang adunay daghan nga pundok sa mga dapit nga midawat sa nareporma nga pagtoo, ang uban sa gihapon nagpabutabuta sa pagsagup sa mga pagtolon-an sa Roma. Ang ilang paglutos niadto nga naghandum sa pagdawat sa kamatuuran, sa katapusan nisangput ngadto sa gubat sibil. Si Zwingli ug ang daghan pa

nga nakig-usa kaniya sa reporma, nangamatay sa dugoon nga natad sa panggubatan didto sa Cappel. Si Oecolampadius nga naguul niini nga makalilisang nga mga hitabo, namatay sa wala madugay. Nagmadaugon ang Roma, ug sa daghan nga mga dapit daw iyang mabawi ang tanan nga nawala kaniya. Apan Siya kansang kaalam nagagikan sa walay katapusan wala magbiya sa Iyang kawisa o sa Iyang katawhan. Ang Iyang kamut nagdala kanila og kaluwasan. Sa ubang kayutaan nagpabarog siya og mga magbubuhay sa pagpadayon sa reporma.

Didto sa France, sa wala pa madungog ang ngalan ni Luther ingon nga Repormador, misubang na ang adlaw. Ang usa sa mga unang nakadawat sa kahayag mao ang tigulang na nga si Lefevre, usa ka tawo nga halapad og kaalam, usa ka propesor sa Unibersidad sa Paris, ug usa ka matinudanon ug madasigon nga papista. Sa iyang mga pagsusi sa karaan nga literatura, nadani ang iyang pagtagad sa Biblia, ug iyang gitanyag ang pagtoon niini ngadto sa iyang mga tinun-an.

Madasigon si Lefevre nga nagsimba og mga santos, ug nagsulat siya og kasaysayan bahin sa mga santos ug sa mga martir sumala sa giasoy sa mga sugilanon sa simbahan. Usa kini ka buluhaton nga nagkinahanglan og dako nga trabaho; apan dako na ang iyang kauswagan sa paghimo niini, sa diha nga nakahunahuna siya, nga tingali makatabang kaniya ang Biblia bahin niini nga buhata, iyang gitininuud ang pagtoon alang sa mao nga tuyo. Nabasahan ra gayud niya ang pagpaila sa mga santos, apan dili sumala sa gihulagway sa kalendaryo sa Romanista. Mibaha ang kahayag sa iyang hunahuna. Sa kahibulong ug kasubo iyang gitalikdan ang iyang gisugdan nga buhat, ug iyang gitugyan ang iyang kaugalingon ngadto sa pulong sa Dios. Ang bililhon nga mga kamatuuran nga iyang nakaplagan didto, wala madugay iyang gisugdan sa pagtudlo.

Sa tuig 1512, sa wala pa si Luther o si Zwingli makasugod sa buhat sa reporma, nagsulat si Lefevre: “Ang Dios maoy naghatag kanato, pinaagi sa pagtoo, niana nga pagkamatarong nga pinaagi sa grasya nagpamatarong ngadto sa kinabuhi nga walay katapusan.”—Wylie, *b.* 13, *ch.* 1. Sa pagtoon niya sa mga misteryo sa pagluwas, nakaingon siya, “O ang dili maasoy nga pagkadako niana nga pagbaylo—ang Walay Sala gihukman, ug siya nga makasasala nalibre; ang Panalangin nagsagubang sa tunglo, ug ang gitunglo

gidala ngadto sa pagkapanalangin; ang Kinabuhi namatay, ug ang mga patay nabuhi; ang Himaya nalimisan sa kangitngit, ug siya nga walay lain nga nahibaloan kundili ang kagubot sa panagway nabistihan sa himaya.”— D’Aubigné, London *ed.*, b. 12, ch. 2.

Ug samtang siya nagatudlo nga ang himaya sa kaluwasan Iya lamang sa Dios, siya usab nagpamatuud nga ang katungdanan sa pagtuman iya sa tawo. “Kon ikaw usa ka sakup sa iglesya ni Cristo,” matod pa niya, “sakup ikaw sa Iyang lawas; kon ikaw sakup sa Iyang lawas, puno ikaw sa diosnon nga kinaiyahan.... O, kon ang katawhan makasabut lamang niini nga pribilihiyo, daw unsa ka putli, ka pagkalahi, ug pagkabalaan, sila magkinabuhi, ug daw unsa ka makahinuklog, kon kini itandi sa himaya sa sulud nila—kana nga himaya nga dili makita sa mga mata sa unud— ilang hukman ang tanan nga himaya niini nga kalibutan.”— *Ibid.*, b. 12, ch. 2.

Adunay pipila sa mga tinun-an ni Lefevre nga masibuton nga naminaw sa iyang mga pulong, ug kinsa, sa dugay na nga napahunong ang tingog sa magtutudlo, nagapadayon sa pagpamatuud sa kamatuuran. Mao kadto si William Farel. Ang anak sa rilihiyoso nga mga ginikanan, ug gipaeskwela aron sa pagdawat sa tuman nga pagtoo sa mga pagtolon-an sa simbahan, siya mahisama, kang apostol Pablo, nagpamatuud bahin sa iyang kaugalingon, “Human sa labing kasigpit nga sekta sa among rilihiyon ako nagkinabuhi ingon nga usa ka Pariseo.” Buhat 26:5. Usa siya ka maunungon nga Romanista, nagdilaab sa kakugi sa paglaglag sa tanan nga mangahas sa pagsupak sa iglesya. “Akong pakaguton ang akong mga ngipon sama sa usa ka bangis nga lobo,” miingon siya sa pagkahuman, nagpasabut niini nga panahon sa iyang kinabuhi, “kon makadungog ako og magsulti batok sa papa.”—Wylie, b. 13, ch. 2. Wala siyay kaluya sa iyang pagsimba sa mga santos, kauban ni Lefevre nga naglibot sa simbahan sa Paris, nagsimba sa mga altar, ug nagdayandayan pinaagi sa mga gasa sa balaang mga dapit sa mga santos. Apan kini nga mga tulumanon wala makahatag og kalinaw sa kalag. Ang pag-ila sa sala maoy nasilsil sa iyang hunahuna, samtang ang tanang buhat sa mga pagpasakit, aron magbati sa kapasayloan sa mga sala wala gayud mobulag. Ingon nga usa ka tingog gikan sa Langit naminaw siya sa mga pulong sa Repormador: “Ang kaluwasan usa ka grasya. Ang Walay sala gihukman, ug ang kriminal gilibre. Ang

krus lamang ni Cristo ang makaabli sa mga ganghaan sa langit, ug magtak-up sa mga ganghaan sa impyerno.”— *Ibid.*, b. 13, ch. 2.

Malipayon nga nagdawat si Farel sa ka-matuuran. Pinaagi sa usa ka pagsinultihay sama niadto kang Pablo, mitalikod siya sa pagkaulipon sa mga tradisyon ngadto sa kagawasan sa mga anak sa Dios. “Sa baylo sa pumapatay nga kasingksing sa bangis nga lobo,” mibalik siya nga nag-ingon, “sa hilum, sama sa usa ka malumo ug buutan nga nating karnero, uban sa kasingkasing nga sa hingpit nibulag gikan sa papa, ug gihatag ngadto kang Cristo.”—D’ Aubigné, b. 12, ch. 3.

Samtang nagpadayon si Lefevre pagpadan-ag sa kahayag ngadto sa iyang mga tinun-an, si Farel, sama ka makugihon diha sa kawsa ni Cristo sama kanhi sa didto pa siya sa papa, nipadayon sa pagsangyaw sa kamatuuran atubangan sa publiko. Usa ka dakung tawo sa simbahan, ang obispo sa Meaux, sa wala madugay miipon kanila. Ang ubang mga magtutudlo nga mga bantugan sa ilang katakus ug sa kaalam, miapil sa pagmantala sa ebanghelyo, ug nakadani sila sa daghang sumusunod gikan sa nagkalainlaing hut-ong sa katilingban, gikan sa puluy-anan sa mga mekaniko ug mga mamumuo hangtod sa palasyo sa hari. Ang igsoon nga babaye ni Francis I, naglingkod sa trono kaniadto, nidawat sa repormado nga pagtoo. Ang hari mismo, ug ang inahan nga reyna, mipadayag sa pila ka panahon milaban niini, ug uban sa dakung mga paglaum nagpaabot ang mga Repormador sa panahon nga makabig na ngadto sa ebanghelyo ang France.

Apan dili matuman ang ilang mga paglaum. Ang pagsulay ug paglutos nagpaabot sa mga tinun-an ni Cristo. Apan, tungud sa kalooy, natagoan kini gikan sa ilang mga mata. Usa ka panahon sa kalinaw ang mipatunga, aron nga makabaton sila og kusog sa pag-atubang unya sa unus; ug ang Repormasyon kusog nga milambo. Ang obispo sa Meaux nagmakugihon pagayo sa iyang kaugalingon nga parokya sa pagtudlo sa kaparian ug sa katawhan. Ang ignorante ug daotan nga kaparian gipanangtang, ug kutub sa mahimo gipulihan sa maalam ug diosnon nga mga tawo. Dako ang handum sa obispo nga unta ang iyang katawhan makabaton sa pulong sa Dios, ug nahimo kini sa madali. Gihubad ni Lefevre ang Bag-o nga Tugon, ug sa mao nga takna nga ang German nga Biblia ni Luther bag-o pa napagula sa patikanan didto sa Wittenberg, ang French nga Bag-

o nga Tugon gipatik usab didto sa Meaux. Walay pagpugong sa kagastohan ang obispo sa pagsiguro nga kini matagtag sa iyang mga parokya, ug wala madugay ang mga mamumuo sa Meaux nakabaton na sa Balaan nga mga Kasulatan.

[127] Samtang ang mga magpapanaw nga nagakawala tungud sa kauhaw malipayon nga nagdawat sa usa ka buhing tuburan sa tubig, mao usab ang pagdawat niini nga mga kalag sa mensahe sa Langit. Ang mga mamumuo sa kaumahan, ang mga mekaniko sa ilang trabahoan, naglipay sa ilang matag adlaw nga pagbuhat pinaagi sa paghisgot sa bililhon nga mga kamatuuran sa Biblia. Sa pagkagabii, sa baylo nga moadto sila sa mga inumanan og bino, nagtigum sila sa ilang mga balay aron sa pagbasa sa pulong sa Dios ug mag-usa sa pagampo ug pagdayeg. Usa ka dakung kausaban nakita dayon niini nga mga komunidad. Bisan og sakup kini sa labing ubus nga hut-ong sa katilingban, walay edukasyon ug mga mamumuo sa mabug-at nga trabaho, ang makapausab, makatuboy nga diosnon nga grasya nakita sa ilang mga kinabuhi. Mapainubsanon, mahigugmaon, ug balaan, nagbarog sila ingon nga mga saksi sa mahimo sa ebanghelyo alang sa mga modawat niini sa matinud-anon.

Ang kahayag nga gidagkutan didto sa Meaux mikaylap sa iyang bidlisiw ngadto sa halayong mga dapit. Nagdugang ang mga nakabig sa matag adlaw. Sa makadiyut napugngan sa hari ang kapungut sa taga simbahan sa pila ka panahon, nga nitamay sa pagkama-tootohon sa mga monghe; apan sa katapusan nakadaog ra gayud ang mga papista. Karon gipatindog na ang bitayan. Ang obispo sa Meaux gipapili tali sa kalayo ug sa pagsibog, mipili sa sayon nga agianan; apan bisan pa sa pagkahulog sa pangulo, nagabarog nga lig-on ang iyang panon. Daghan ang nagsaksi alang sa kamatuuran taliwala sa mga dilaab sa kalayo. Tungud sa ilang kaisog ug pagkamaungon, kini nga ubus nga mga Cristohanon nakahimo sa pagsulti ngadto sa linibo kinsa sa panahon sa kalinaw wala gayud makadungog sa ilang pagpamatuud.

Dili lang ang ubus ug mga kabus, nga taliwala sa pagantos ug pagtamay nangahas sa pagsaksi alang kang Cristo. Sa ginoohon nga mga hawanan sa kastilyo ug palasyo, adunay harianon nga mga kalag kinsa nag-ila sa kamatuuran nga labaw ka bililhon kay sa bahandi o pangatungdanan sa kinabuhi. Ang harianon nga hinagiban nagtago og labaw pa ka hataas ug kalig-on nga espiritu kay sa kupo sa obispo

ug sa iyang korona. Si Louis de Berquin natawo gikan sa halangdon nga banay. Usa ka maisog ug harianon nga pagkasundalo, debotado sa pagtoon, maayo og pamatasan, ug walay ikasaway sa moralidad. “Siya,” matod sa usa ka magsusulat, “usa ka dakung sumusunod sa mga batakang balaod sa papa, ug bantugang tigpaminaw sa mga misa ug mga wali;...ug iyang gikoronahan ang iyang tanan nga hiyas pinaagi sa pagbaton og pinasahi nga pagdumut sa Lutheranism.” Apan, sama sa daghan, gimandoan sa Dios ngadto sa pagsusi sa Biblia, nahibulong siya sa pagkakaplag didto, dili ang mga doktrina Roma, kundili ang mga doktrina ni Luther.”—Wylie, b. 13, ch. 9. Sukad niadto iyang gitahan ang iyang kaugalingon, uban sa bug-os nga pag-alagad, ngadto sa kawsa sa ebanghelyo.

“Ang labing maalamon sa mga harianon sa France,” ang iyang kalantip sa salabutan ug ang kalarino sa pagpanulti, ang iyang walay pagkaluya nga kadasig ug bayanihon nga kakugi, ug ang iyang kabuyohan sa hukmanan—tungud kay siya pinalangga sa hari—maoy nakapatoo sa kadaghanan nga siya mahimong repormador sa iyang nasod. Matod ni Beza, “si Berquin mahimo unta nga ikaduhang Luther, kon iya pang nakaplagan kang Francis I ang ikaduhang elektor.” “Labaw pa siya ka grabe kay kang Luther,” matod pa sa papista. Labaw pa siya nga gikadlokan sa mga Romanista sa France. Ilang gibanlod siya sa bilanggoan ingon nga usa ka erehes, apan gipagawas siya sa hari. Nagpadayon sa katuigan ang pakigaway. Ang France nga naghatahata tali sa Roma ug sa Repormasyon, magbanosbanos sa pag-uyon ug pagpugong sa bangis nga kaisog sa mga monghe. Makatulo ka basis si Berquin gibilanggo sa mga tinugyanan sa kagamhanan nga papista, nga pagawason gi-hapon sa hari, kinsa, tungud sa iyang pagdayeg sa iyang kalantip sa salabutan ug sa harianon nga kinaiya, nagdumili sa pagtahan kaniya ngadto sa daotang tumong sa tagasimbahan.

Gisublisubli ang pagpasidaan kang Berquin bahin sa katalagman nga naghulga kaniya didto sa France, ug giawhag siya sa pagsunud sa mga lakang niadtong nalibre pinaagi sa bulontaryo nga pagkalagiw. Ang maulawon ug mapahimuslanon sa panahon nga si Erasmus, uban sa tanan niya nga kaambungan sa kinaadman napakyas sa moral nga pagkadungganon nga nagpaibabaw sa kinabuhi ug dungog baylo sa kamatuuran, nagsulat kang Berquin: “Paghangyo nga ipadala ka ingon nga embahador sa langyaw nga nasod; lakaw ngadto

sa Germany. Nakaila ka kang Beda, ug sama kaniya—siya ingon sa mananap nga adunay usa ka libo ang ulo, magbugwak ug makahilo nga laway sa bisan diin nga dapit. Ginganlan ang imong mga kawaway nga *legion*. Kon ang imong kawasa labaw pa ka maayo kay sa Iya ni Cristo Jesus, dili ka nila palakton hangtod nga sa walay kokalooy ikaw ilang laglagon. Ayaw kaayo pagsalig sa panalipod sa hari. Sa tanan nga higayon, *ayaw ako ipakompromiso* sa kabatid sa teyolohiya.”— *Ibid.*, b. 13, ch. 9.

[128] Apan samtang nagkabaga ang katalagman, naganam hinoon og kakusog ang kakugi ni Berquin. Busa sa baylo nga mosagup siya sa pamolitika ug pagalagad sa kaugalingon nga tambag ni Erasmus, naghimo hinoon siya og labaw pa ka maisugon nga mga paagi. Wala lang siya ingon nga mibarog alang sa pagpanalipod sa kaugalingon, kundili siya usab miataki sa sayup. Ang sumbong sa pagkaerehes nga ipahamtang kaniya sa mga Romanista, iyang isumbalik ngadto kanila. Ang labing aktibo ug madinumtanon sa iyang mga kaatbang mao ang maalamon nga mga doktor ug mga monghe sa departamento sa dakung unibersidad sa Paris, usa sa labing hataas nga mga tinugyanan sa kagamhanan sa simbahan sa siyudad ug sa nasod. Gikan sa mga sinulat niini nga mga doktor, nagkuha si Berquin og napulog duha ka mga proposisyon nga iyang gipamatuud sa publiko nga “sukwahi sa Biblia, ug busa tinumotumo;” ug naghangyo siya sa hari nga mahimong maghuhukum sa panagaway.

Ang hari, nga dili supak nga magtandi sa gahum ug kamaisugon sa nag-atbang nga mga kampiyon, ug malipay sa pagpaubus sa garbo niining malditohan nga mga monghe, nagsugo sa mga Romanista sa pagpanalipod sa ilang kawasa pinaagi sa Biblia. Kini nga hinagiban, sa ilang nahibaloan, dili kaayo makatabang kanila; ang pagbilanggo, pagsakit, ug ang pagbitay mao lamang mga armas nga ilang nahibaloan pag-ayo sa paggamit. Karon ang kahimtang mibaliktad, ug ilang nakita nga hapit na sila mahulog sa gahong nga ilang gilauman nga hulugan kang Berquin. Sa kahadlok nangita sila sa ilang palibot og dalan nga kaikyasan.

“Sa mao gayud nga panahon usa ka larawan sa birhen sa eskina sa usa sa mga dalan, giputolputol.” Adunay dakung pagkahugyaw sa siyudad. Panon sa katawhan nagpunsisok sa maong dapit, uban sa pagpadayag sa ilang kasubo ug kasuko. Natandog usab pag-ayo ang hari. Mao kadtong higayona nga makabintaha ang mga monghe

sa maayong higayon, ug midali sila sa pagpalambo niini. “Mao kini ang mga bunga sa mga doktrina ni Berquin,” misinggit sila. “Ang tanan halos na bungkagon—ang rilihiyon, ang mga balaod, ang trono mismo—niini nga Lutheran nga laraw sa pangdaot.”— *Ibid.*, b. 13, ch. 9.

Gidakup na usab si Berquin. Mibiya ang hari sa Paris, ug ang mga monghe gipasagdan nga libre sa paghimo sa ilang gusto. Ang Repormador gihusay, ug gihukman sa kamatayon, ug basi nga mola-ban gihapon kaniya si Francis, gipahamtang dayon sa maong adlaw ang hukum. Pagkaudto gidala si Berquin ngadto sa patyanan. Baga nga panon sa katawhan ang nagasaksi sa hitabo, ug daghan ang nagtan-aw uban sa katingala ug kasuko nga ang biktima gipili pa gikan sa labing maayo ug maisugon sa harianon nga mga pamilya sa France. Ang katingala, kasuko, pagtamay, ug pait nga pagdumut nagngitngit sa mga dagway niadtong nagsugwak nga panon sa katawhan; apan walay landong nga sama niini diha sa usa ka dagway. Ang mga hunahuna sa martir halayo gikan sa talan-awon sa kagubot; ang iyang namatngonan mao lamang ang presensya sa iyang Dios.

Ang gubaon nga sakyanan nga gipasakyan kaniya, ang nagkis-dong nga mga dagway sa iyang mga manglulutos, ang makalilisang nga kamatayon nga iyang padulngan—wala kini niya tagda; Siya nga nabuhi ug namatay, ug karon buhi hangtod sa walay katapusan, ug adunay mga yawi sa kamatayon ug sa impyerno, anaa sa iyang tupad. Nagdan-ag ang dagway ni Berquin sa kahayag ug sa kalinaw sa Langit. Nagbisti siya sa maayo, “usa ka kupo nga panapton balhiboon, usa ka tsaliko nga satin ug mabalibali nga hinabol nga panapton, ug bulawanong medyas.” Hapit na siya magpamatuud alang sa iyang pagtoo atubangan sa Hari sa mga hari ug sa nagsaksi nga uniberso, ug walay timaan sa pagbangotan ang naglimud sa iyang kalipay.

Samtang nagpadayon ang prosesyon sa hinay subay sa siot nga kadalanan, nakita sa katawhan uban sa ilang kahibulong ang sanag nga dagway, ang walay landong nga kalinaw, ang malipayon nga pagdaog, sa iyang pamayhon ug barog. “Siya,” matod nila, “sama sa usa nga naglingkod sa usa ka templo, ug namalandong sa balaang mga butang.”

[129] Didto sa bitayan, si Berquin naningkamot sa paghatag og hamubo nga pakigpulong ngadto sa mga tawo, apan ang mga monghe nga nahadlok sa sangputanan, misugod sa pagpaninggit, ug ang mga sundalo nagpinaknganay sa ilang mga armas, ug ang ilang kasaba nakalumus sa tingog sa martir. Busa sa 1529, ang labing literaryo ug kagamhanan sa simbahan sa maalam nga Paris “nagpabarog sa lumulupyong sa 1793 nga maoy ubus nga pananglitan sa pagsumpo diha sa bitayan sa mga sagrado nga mga pulong sa himatyon.” Gihikog si Berquin, ug gilamoy ang iyang lawas sa mga siga sa kalayo. Ang mga balita sa iyang kamatayon nakapaguul sa iyang mga higala sa Repormasyon sa tibuok France. Apan wala mawala ang iyang sulundan. “Kami, usab, andam,” matod pa sa mga saski sa kamatuuran, “sa pagsugat sa kamatayon nga malipayon, magpahimutang sa among mga mata diha sa kinabuhi nga umalabot.”

Panahon sa pagpanglutos didto sa Meaux, ang mga magtutudlo sa repormado nga pagtoo wala hatagi og lisensya sa pagwali, ug miadto sila sa ubang kaumhan. Wala madugay si Lefevre miadto sa Germany. Si Farel mibalik sa iyang yutang natawhan didto sa Silangang France, aron sa pagsangyaw sa kahayag sa dapit sa iyang pagkabata. Nahibaloan na kon unsay nagpadayon didto sa Meaux, ug sa kamatuuran nga iyang gitudlo sa walay kahadlok nga kakugi, nakakaplag og mga tigpaminaw. Wala madugay gipahilum siya sa mga tinugyanan sa kagamhanan, ug gipalayas siya gikan sa siyudad. Bisan og dili na siya makabuhat sa publiko, milatas siya sa mga patag ug sa mga barangay, nagtudlo sa pribado nga mga balay ug sa tago nga mga kakahoyan, ug nangita og kapahulayan sa kalasangan ug taliwala sa lungib sa mga pangpang nga maoy iyang pangayaman sa iyang pagkabata. Ang Dios nagandam kaniya alang sa labi pa kadako nga mga pagsulay. “Mga krus, paglutos, ug ang paghulat ni Satanas, nga sa akong paghunahuna, wala makulang,” matod niya; “sobra kaayo sila kay sa akong madaog sa akong kaugalingon kusog; apan ang Dios mao ang akong Amahan; Siya nakaalagad, ug magalagad sa walay katapusan, kanako sa tanan nga akong gikinahanglan nga kusog.”—D’Augbigné, *HISTORY OF THE REFORMATION OF THE SIXTEENTH CENTURY*, b. 12, ch. 9.

Maingon sa kaadlawan sa mga apostoles, “miabut ang paglutos nga mao hinoon ang nakapalambo sa ebanghelyo.” Filipos 1:12.

Gipalayas gikan sa Paris ug sa Meaux, “sila nga nagkatibulaag sa langyaw nga mga dapit nanglakaw aron sa pagwali sa pulong.” Buhat 8:4. Ug ang kahayag mikaylap ngadto sa daghang sudlunon nga mga probinsya sa France.

Ang Dios nagandam gihapon og mga magbubuhay aron sa pagpadako sa Iyang kawsa. Sa usa sa mga tulunghaan sa Paris adunay mahunahunaon, mahilumon nga batan-on, nga nagpakita na og kamatuuran sa usa ka gamhanan ug masuhuton nga hunahuna, ug usab sa timaan sa pagkawalay ikasaway sa iyang kinabuhi sama sa iyang pagkalantip sa kaisipan ug sa pagkamasimbahon. Ang iyang kalantip sa salabutan ug ang paggamit niini dali ra nga nakahimo kaniya nga maoy garbo sa kolehiyo, ug masaligon nga gipaabot nga si John Calvin mahimong usa sa labing takus ug pinasidunggan nga mga manlalaban sa iglesya. Apan ang usa ka silaw sa kahayag misuhot bisan pa sa mga bongbong sa pagkamaalamon sa pagtoon ug sa pagpatootoo diin si John Calvin nahimutang. Nakadungog siya og bagong doktrina uban sa pagkurog, sa walay pagduhaduha nga ang mga erehes angay sa kalayo nga gitugyanan kanila. Apan sa wala tuyoa siya napaatubang sa nawong ug nawong sa pagtolon-an nga erehes, ug napugus siya sa pagsukud sa gahum sa teyolohiya nga Romanista aron sa pakiggubat sa pagtolon-an nga Protestante.

Usa ka igagaw ni Calvin, nga mikuyog sa mga repormador, didto sa Paris. Kanunay magkahibalag ang duha ka magagaw, ug maghisgot sa mga butang nga nakagubot sa Cristianismo. “Adunay duha ka mga rilihiyon sa kalibutan,” matod ni Olivetan, nga Protestante. “Ang usa ka klase nga rilihiyon mao ang inimbento sa mga tawo, nga niining tanan ang tawo maluwas sa iyang kaugalingon pinaagi sa mga tulumanon sa maayong mga buhat; ang usa mao ang rilihiyon nga gipadayag sa Biblia, ug nagtudlo sa mga tawo sa pagpangita sa kaluwasan pinaagi sa walay bayad nga grasya sa Dios.”

“Wala koy tuyo sa inyong bag-ong mga doktrina,” nagkanayon si Calvin; “naghunahuna ba kamo nga nagkinabuhi ako sa sayup sa tanan kong adlaw?”

Apan napukaw ang mga panghunahuna sa iyang alimpatakan nga dili niya mapawagtang sa iyang kabubut-on. Naginusara sa iyang lawak namalandong siya sa mga pulong sa iyang igagaw. Ang pag-ila sa sala mihigut kaniya; iyang nakita ang iyang kaugalingon, nga walay manlalaban, atubangan sa balaan ug matarong nga

[130]

Maghuhukom. Ang pagpamalandong bahin sa mga santos, maayong mga buhat, ang mga tulumanon sa simbahan, ang tanan walay gahum sa pagpasaylo sa sala. Wala siyay makita sa iyang atubangan kundili ang kaitum sa pagkawalay paglaum sa kahangturan. Kawang ang paningkamot sa mga doktor sa simbahan sa pagkuha sa iyang pagkaalaot. Ang pagkompisal, ang pagsakit, gitinguha sa kakawangan; dili sila makapasig-uli sa kalag ngadto sa Dios.

Samtang diha pa sa paningkamot alang niining dili mabungahon nga mga pakigbisog, si Calvin nakahigayon usa ka adlaw niana sa pagbisita sa usa sa mga publiko nga tigumanan sa katawhan, nakasaksi sa pagsunog sa erehes. Napun-an siya sa kahibulong sa gipakita nga kalinaw nga nakita sa dagway sa martir. Taliwala sa mga pagsakit nianang makalilisang nga kamatayon, ug ilalum sa labaw pa ka makalilisang nga paghukom sa simbahan, ang sinakit nagpakita og pagtoo ug kaisog nga ang usa ka batan-ong tinun-an nasakitan sa pagtandi sa iyang kaugalingong kasub-anan ug kangitngit, samtang siya nagkinabuhi ilalum sa labing higpit nga pagtuman sa simbahan. Diha sa Biblia, siya nahibalo, nga ang mga erehes nagpahimutang sa ilang pagtoo. Iyang gitinguha ang pagtoon niini, ug sa pagpangita, kon arang niya mahimo, ang tinago sa ilang kalipay.

Sa Biblia iyang nakaplagan si Cristo. “O Amahan,” siya nagtuaw, “ang Iyang halad nakapahupay sa Imong kaligutgut; ang Iyang dugo maoy nakabanlas sa akong mga kahugawan; ang Iyang krus maoy nagpas-an sa akong tunglo; ang Iyang kamatayon maoy nakapasaylo kanako. Kita naghimo sa atong kaugalingon og daghang mga binuang nga walay kapuslanan, apan Ikaw maoy nagtandog sa akong kasingkasing, aron akong dumtan ang uban nga mga nabuhat nako gawas lamang niana kang Jesus.

Naedukar si Calvin sa pagkapari. Sa nagedad pa og dose natudlo siya nga chaplain sa usa ka gamay nga simbahan, ug ang iyang ulo gilipawan sumala sa kasugoan sa simbahan. Wala siya makadawat sa ordinasyon, ni magbuhat sa mga tulumanon sa usa ka pari, apan nahimo siyang usa ka sakup sa hut-ong sa kaparian, nagbaton sa titulo sa iyang pangatungdanan, ug nagdawatan og sustento alang sa maong buluhaton.

Karon, sa iyang gibati nga dili gayud siya mahimong pari, nagtoon siya sa anam-anam sa balaod, apan sa katapusan mibiya siya niini nga tuyo, ug nagtinguha sa pagtugyan sa iyang kinabuhi ngadto

sa ebanghelyo. Apan nanagana siya sa pagkahimong magtutudlo sa publiko. Maulawon siya, ug bug-at sa iyang panghunahuna kon hatagan og dakung katungdanan, ug naghandum gihapon siya sa pagtoon. Ang mainiton nga mga hangyo sa iyang mga higala, sa katapusan, maoy nakapasugut kaniya. “Daw unsa ka anindot,” matod niya, “nga ang usa ka tawo gikan sa kabus kaayo nga kagikanan igatuboy sa hilabi-han ka dako nga kadungganan.”

Sa hilum misulud si Calvin sa iyang buluhaton, ug ang iyang mga pulong daw sama sa yamog nga nangahulog aron sa pagpabugnaw sa yuta. Mibiya siya sa Paris, ug didto na siya sa lungsod sa usa ka probinsya ubus sa panalipod ni princesa Margaret, kinsa nahigugma sa ebanghelyo, ug naghatag og panalipod sa mga tinun-an niini. Batan-on pa si Calvin, malumo, dili hambugiro sa iyang pamarog. Nagsugod ang iyang buhat alang sa katawhan sa ilang mga puluy-anan. Linibotan sa mga sakup sa panimalay, magbasa siya sa Biblia, ug magsaysay sa mga kamatuuran sa kaluwasan. Ang nakadungog sa maayong balita manugilon niini ngadto sa uban, ug wala madugay ang magtutudlo mipadayon ngadto sa silingan nga mga lungsod ug mga barangay. Nakasulud siya sa mga dungganon ug kabus nga mga puluy-anan, ug nagpadayon siya sa pagpahimutang sa mga patukuran sa mga simbahan nga magsaksi alang sa kamatuuran nga walay kukahadlok.

Milabay ang pila ka bulan ug nahibalik na usab siya sa Paris. [131] Adunay dakung pagkaukay taliwala sa mga malaam ug mga nanag-tungha. Ang pagtoon sa karaang mga pinulongan nakahatud sa mga tinun-an ngadto sa Biblia, ug daghan kansang kasingkasing wala matandog sa mga kamatuuran niini masibuton nga nagahisgot kanila, ug gani nakiggubat aron sa pagpadaog sa Romanismo. Si Calvin, bisan og takus nga manggugubat sa mga natad sa away sa teyolohiya, nagbaton sa labaw pa ka hataas nga katuyoan kay sa mga sabaan nga mga tinun-an. Naukay ang mga hunahuna sa katawhan, ug miabut ang panahon nga ablihan na ang kamatuuran ngadto kanila. Samtang ang dagkong hawanan sa unibersidad napuno sa mga hangyo alang sa lantugi sa teyolohiya, si Calvin namalaybalay na, aron sa paghatag og mga pagtoon sa Biblia ngadto sa mga tawo, ug nagsaysay kanila bahin kang Cristo nga gilansang.

Ubus sa kabubut-on sa Dios, ang Paris nagadawat sa lain na usab nga pagdapit sa pagdawat sa ebanghelyo. Gisalikway ang

mga tawag ni Lefevre ug Farel, apan sa makausa pa ang mensahe kinahanglan ipadungog sa tanang hut-ong sa katawhan nianang dakung ulohan nga dakbayan. Ang hari, nga nabuyo sa politikanhon nga mga panghunahuna, wala pa gayud sa hingpit midapig sa Roma sa pakigbatok sa Repormasyon. Si Margaret nagalaum gihapon nga ang Protestantismo modaog sa France. Iyang gitinguha nga iwali ang repormado nga pagtoo sa Paris. Sa pana-hon nga wala diha ang hari, Iyang gisugo ang usa ka Protestante nga ministro sa pagwali sa mga simbahan sa siyudad. Tungud sa pagdili niini sa mga kadagkoan sa papado, giablihan sa mga prinsipe ang palasyo alang niini. Usa ka balay ang gipahigayon nga mahimong usa ka kapelya, ug gipahibalo nga sa matag adlaw, sa natakda nga takna, adunay wali, ug ang tanang matang sa katawhan gidapit sa pagtam-bong. Nagpunsisok ang duut sa katawhan panahon sa wali. Dili lamang ang kapelya kundili ang sikbit nga mga lawak ug mga hawanan napuno sa mga tawo. Linibo sa maong adlaw ang manambong—ang mga harianon, mga opisyaes sa nasod, mga abogado, mga negosyante, ug mga mamumuo. Ang hari sa baylo nga iyang did-an ang mga katiguman, nagsugo nga ablihan ang duha ka mga simbahan sa Paris. Wala pa sukad masukad naukay ang dakbayan sa pulong sa Dios. Ang Espiritu gikan sa Langit daw nagaginhawa diha sa katawhan. Ang pagpugong, kaputli, kahusay, ug kakugi maoy mipuli sa paghubog diha sa palasyo, pagpatuyang, kagubot, ug pagkawalay buhat.

Apan wala nagtinapol ang kagamhanan. Ang hari wala gihapon magpugong sa pagwali, ug miadto sila sa katawhan. Walay paagi nga gigamit sa paghadlok, ang mga pagdumut, ug ang pagkapanatiko sa walay mga alamag ug sa matootoohon nga panon sa katawhan. Nagsunud nga daw buta sa iyang bakak nga mga pagtudlo, ang Paris, sama sa Jerusalem sa karaan, wala mahibalo sa pag-abut sa panahon sa pagpanudya, ni bahin sa mga butang nga alang sa iyang kalinaw. Sulud sa duha ka tuig giwali ang pulong sa Dios niining ulohang dakbayan; apan bisan og daghan ang midawat sa ebanghelyo, ang kadaghanan misalikway niini. Nagpakita si Francis sa iyang pagtugot, aron lang sa iyang kaugalingong mga tuyo, ug ang mga papista milampos sa pagbawi sa ilang paghawod. Gisirhan na usab ang mga simbahan, ug gibutang na usab ang mga bitayan.

Didto pa si Calvin sa Paris, nagtoon aron pagandam sa iyang kaugalingon, pagpamalandong, ug sa pagampo, alang sa iyang umalabot

nga mga buluhaton, ug nagpadyon sa pagsangyaw sa kahayag. Sa katapusan, gikatahan siya. Ang mga tinugyanan sa balaod nagtinguha sa pagsunog kaniya. Nagsalig sa iyang iyang kaugalingon nga natago pag-ayo, wala maghunahuna sa piligro, sa diha nga ang iyang mga higala mikalit sa pagsulud sa iyang lawak aron sa pagtaho nga ang mga opisyales sa kasundalohan nagpadalong na pagdakup kaniya. Wala madugay dihay kusog nga tuktuk sa pultahan sa gawas. Walay usikan nga gutlo. Ang uban sa iyang mga higala nagpugong sa mga opisyal didto sa ganghaan, samtang ang uban nagtabang sa repormador sa pagpakanaog kaniya agi sa bintana, ug midali siya sa paggawas sa siyudad. Nakadangup sa usa ka payag sa mamumuo nga higala sa reporma, nagtakuban siya sa pagpamisti sama sa tag-iya sa payag, ug nagpas-an og sarol, nagpadayon siya pagpanaw. Padulong sa habagatan nakakaplag na usab siya og kadangpan sa mga gisakupan ni Margaret. (Tan-awa ang D'Augbigné, *HISTORY OF THE REFORMATION IN EUROPE IN THE TIME OF CALVIN*, b. 2, ch. 30.)

[132]

Dinhi sa pila ka bulan siya nagpabilin, siguro ilalum sa panalipod sa gamhanan niya nga mga higala, ug sama kaniadto nagtoon siya sa Biblia. Apan ang iyang kasingkasing naghandum gayud sa pagmensahe sa France, ug dili na siya makapabilin nga walay buhat. Sa diha nga daw ninglinaw na ang bagyo, nangita siya og bag-ong kaumhan nga iyang alagaran didto sa Poitiers, diin adunay unibersidad ug diin aduna nay nagdapig sa bag-ong mga panghunahuna. Mga tawo nga nagagikan sa tanang hut-ong sa katilingban malipayon nga naminaw sa mensahe. Walay pagwali sa publiko, apan sa balay sa unang pangulo, sa iyang kaugalingon nga mga puluy-anan, ug usahay sa usa ka publiko nga tanaman, si Calvin moabli sa pulong sa kinabuhi ngadto sa nahigugma pagpaminaw. Paglabay sa panahon, sa nagdaghan na ang naminaw, gihunahuna nga labaw ka siguro ang pagtigum didto sa gawas sa siyudad. Usa ka langub daplin sa lalum ug hiktin nga dapit taliwala sa duha ka bungtod, nga adunay бага nga kakahoyan ug nagdungaw nga mga pangpang, nahimong maayong panalipod sa ilang tigum. Ginagmay nga mga pundok, gikan sa dakbayan agi sa nagkalainlaing mga dalan, nakaabut didto. Niining awaaw nga dapit gibasa ang Biblia ug gisaysay. Dinhi gisaulog ang Katapusang Panihapon sa Ginoo sa unang panahon sa mga Protestante sa France.

Gikan niining gamay nga simbahan daghang matinumanon nga mga magwawali gipadala.

Mibalik na usab si Calvin sa Paris. Dili pa gayud siya makabiya sa paglaum nga ang France ingon nga usa ka nasod modawat sa Repormasyon. Apan halos ang tanang pultahan sirado alang sa pagbuhat. Ang pagtudlo sa mensahe maoy paglakaw sa dalan padulong sa bitayan, ug sa katapusan nakahukum siya sa pag-adto sa Germany. Hapit gayud siya maabuti sa pagbuto sa bagyo batok sa mga Protestante, nga maapil unta siya kon nagpabilin pa siya didto sa kinatibuk-an nga pagkaguba.

Ang mga French nga mga repormador, naghandum nga unta ang ilang nasod makaapas sa Germany ug Switzerland, nagtinguha sa pagpabuto sa maisugon batok sa mga patootoo sa Roma, nga maoy makapukaw sa tibuuk nasod. Tungud niini adunay gibutang nga karatula nga nag-ataki sa misa nianang usa ka gabii sa tibuuk France. Sa baylo nga mapalambo ang reporma, kining maisugon apan dili maayong pagkabuhat nga kalihukan nakadala sa pagkalaglag, dili lamang sa nanagpasiugda niini, kundili apil usab ang mga higala sa repormado nga pagtoo sa tibuuk France. Natuman ang dugay nang gihandum sa mga Romanista—ang pagpasingalan alang sa hingpit nga kalaglagan sa mga erehes ingon nga maoy tigpasiugda sa kagubot nga piligro sa kalig-on sa trono ug sa kalinaw sa nasod.

Pinaagi sa sekreto nga kamut—bisan sa mainampingon nga higala o sa malinglahon nga kaaway wala gayud nakahibalo—nga ang usa sa mga karatula gibutang sa pultahan sa pribado nga lawak sa hari. Ang hari napuno sa kalisang. Niini nga sinulat, ang mga patootoo nga gisimba sa dugay nang katuigan giataki sa walay lipudlipud. Ug ang walay gisundan nga kaisog sa pagpadayag niining tin-aw ug makahibulong nga mga pulong ngadto sa harianong presensya, nakapasilaub sa kasuko sa hari. Sa iyang kahibulong nagtindog siya ug sa pila ka gutlo nagkurog ug wala makasulti. Dayon ang iyang kasuko nakapagawas sa iyang makalilisang nga mga pulong: “Kinahanglan dakpon silang tanan; ug kinahanglan laglagon sa hingpit ang tanan nga Luterano.” Napakanaog na ang paghukum. Ang hari nakahukum alang sa iyang hingpit nga pagdapig sa Roma.

Gidali dayon pagpakanaog ang kasugoan sa pagdakup sa matag usa ka Luterano sa Paris. Usa ka kabus nga mamumuo, nga

sumusunod sa repormado nga pagtoo, nga naanad sa pagpatawag sa mga magtotoo ngadto sa ilang tago nga mga katiguman, gidakup; ug uban sa hulga sa hinanali nga kamatayon didto sa bitayan, maoy gisugo sa pagtultul sa sinugo sa papista sa tanang balay sa mga Protestante sa siyudad. Midumili unta siya sa linuog nga sugyot, apan sa katapusan tungud sa iyang kahadlok sa mga siga sa kalayo, misugut siya sa pagkahimong magbubudhi sa iyang mga igsoon. Giunahan sa panon, ug gilibutan sa usa ka lumbay sa kaparian, mga tigdala sa insenso, mga monghe, ug mga sundalo, si Morin, ang espiya sa hari, kauban sa traydor, sa hinay ug sa hilum miagi sa mga kadalanan sa siyudad. Ang pasundayag sa dayag gipahinungud sa pagpasidungog “sa balaang sakramento,” usa ka buhat sa pagpasaylo alang sa pagpasipala nga gipahamtang sa misa pinaagi sa mga nanagprotesta. Apan ilalum niining pasundayag nagtakuban ang makamatay nga tuyo. Sa ilang pag-abut atbang sa balay sa usa ka Luterano, misinyas ang traydor, apan walay pulong gilittok. Mihunong ang prosesyon, gisulud ang balay, giguyod ang mga sakup sa pamilya ug gikadenahan, ug ang makalilisang nga panon sa katawhan miduul aron sa pagpangita og bag-o nga mga biktima. “Walay balay nga gilabyan, dako o gamay, apil pa gani ang kolehiyo sa University sa Paris.... Si Morin nakahimo sa paglinog sa tibuuk siyudad.... Kadto maoy Paghari sa Kalisang.”— *Ibid.*, b. 4, ch. 10.

[133]

Gipamatay ang mga biktima pinaagi sa bangis nga pagsakit, ug sa pinasahi nga mando nga pahinayan ang kalayo, aron sa pagdugay sa ilang pagantos sa kasakit. Apan nangamatay sila ingon nga mananaog. Wala matarog ang ilang pagbarog, walay panganod ang ilang kalinaw. Ang ilang mga manglulutos, nga walay gahum sa pagtarog sa ilang dili mausab nga kaisog, mibati sa ilang kapildihan. “Ang mga bitayan gikatag sa tibuuk Paris, ug ang mga pagsunog og mga biktima ginahimo sa nagsunud nga mga adlaw, nga gituyo aron sa paghadlok sa pagsabwag sa makalilisang nga pagtudlo og bag-ong doktrina pinaagi sa pagpadaghan sa pagpamatay. Hinoon, ang bintaha, sa katapusan, nagpabilin diha sa ebanghelyo. Ang tibuuk Paris nakahimo sa pagtan-aw kon unsang matang sa mga tawo ang mabunga sa bagong mga panghunahuna. Walay pulpito nga sama sa lumbay sa mga martir. Ang malinawon nga kalipay nga nagsidlak sa mga dagway niining mga tawhana samtang niagi sila padulong...sa dapit nga patyanan, ang ilang pagkabayanihon sam-

tang sila nagtindog taliwala sa mga siga sa kalayo, ang ilang malumo nga pagpasaylo sa mga pagsakit, nagpabag-o, sa mga higayon nga dili diyutay, sa kasuko ngadto sa kalooy, ug ang pagdumut ngadto sa gugma, ug naghangyo uban sa walay pagsukol nga kalarino sa pagsulti alang sa kadaugan sa ebanghelyo.”—Wylie, *b.* 13, *ch.* 20.

Ang mga pari nga naanad sa pagbaton sa ilang kaligutgut nagpakaylap sa labing makalilisang nga mga sumbong batok sa mga Protestante. Gisumbong sila nga nagplano sa pagpatay sa mga Catolico, sa pagbungkag sa kagamhanan, ug sa pagpatay sa hari. Walay bisan anino sa ebidensya nga ilang makuha sa pagpamatuud sa ilang pagpasangil. Apan kining mga tagna sa pagkadaotan kinahanglan matuman: ilalum sa layo ra kaayo nga kalainan sa mga kahimtang, kundili, gikan sa mga hinungdan nga lahi og kinaiya. Ang mga pagkaminaldito nga gipahamtang sa walay sala nga mga Protestante sa mga Catolico natingub sa gibug-aton nga pagpanimalus, ug sa paglabay sa mga kasiglohan nakahimo sa mao nga kalaglagan nga ilang gitagna nga umalabot, diha sa hari, sa iyang pangagamhanan, ug sa iyang ginsakupan; apan kini gidala sa mga walay pagtoo sa Dios, ug sa mga papista mismo. Dili ang establimento, kundili tungud sa ilang pagpanglutos sa Protestantismo, nga sa paglabay sa tulo ka gatus ka mga tuig, maoy nakadala didto sa France niining dagkong mga kalamidad.

Ang pagduda, pagkawalay pagsalig, ug ang kalisang maoy naghari sa tanang hut-ong sa katilingban. Taliwala sa kinatibuk-an nga pagpabantay nakita kon unsa kalalum ang pagsagup sa pagtolon-an nga Luterano sa mga hunahuna sa katawhan nga nagbarog sa labing hataas nga edukasyon, kabuyohan, ug sa kahalangdon sa kinaiya. Ang mga pangatungdanan sa pagsalig ug kadunggan sa kalit nabakante. Ang mga mamumuo, mga tigpatik, mga tinun-an, mga magtutudlo sa unibersidad, mga magsusulat, ug bisan pa ang mga tig-atiman sa korte sa hari, namahawa. Ginatus ang nangagiw gikan sa Paris, nanglayas sa kinaugalingon gikan sa ilang yutang natawhan, ug sa daghang mga higayon mao pay unang higayon nga nakahatag sa ilang pagdapig sa repormado nga pagtoo. Gitan-aw sila sa mga papista uban sa katingala sa hunahuna nga wala nila toohi nga mga erehes nga ilang gitugutan sa ilang taliwala. Ang ilang kasuko natingob diha sa labaw pa ka kabus nga mga biktima nga nasakup sa ilang gahum. Nagsiot ang mga bilanggoan, ug ang hangin daw

[134]

naitum sa aso sa nagdilaab nga mga pundok, nga gipasiga alang sa mga nagsugid sa ebanghelyo.

Si Francis I naghimaya sa pagkapangulo sa dakung kalihukan alang sa pagpabuhi sa kahibalo nga maoy nagtimaan sa pagabli sa ikanapulog-unum ka siglo. Nalipay siya sa pagtigum sa iyang korte sa mga maalam nga tawo gikan sa nagkalainlaing kanasuran. Sa iyang paghigugma sa kahibalo ug kapungut sa pagkawalay alamag ug pagpatootoo sa mga monghe, maoy bahin sa gidangatan, tungud sa gidak-on sa pagtugot nga nahatag ngadto sa reporma. Apan nadasig sa kakugi sa pagsumpo sa pagkaerehes, kining agalon sa kahibalo nagpakanaog og kamandoan sa pagwagtang sa tanang pagpamatik sa tibuuk France! Si Francis I nagpasundayag ingon sa ubang daghang mga panig-ingnan nga narekord nga nagpakita nga ang kultura sa pagpangisip dili kasaligan sa pagpanalipod batok sa rilihiyoso nga pagpugong ug sa pagpanglutos.

Ang France pinaagi sa usa ka solomne ug publiko nga pasundayag nakasaad sa iyang kaugalingon sa bug-os nga pagguba sa Protestantismo. Ang kaparian nagsugo nga ang pagsupak nga gi-hatag ngadto sa hataas nga Langit tungud sa pag-ataki sa misa, kinahanglan hinloan pinaagi sa dugo, ug nga ang hari, tungud sa iyang katawhan, maghatag sa iyang pagsilot atubangan sa publiko niining makalilisang nga buhat.

Ang Enero 21, 1535, maoy gitakda alang niining mangilngig nga seremonyas. Ang kahadlok nga matootoohon ug gahi nga pagdumut sa tibuuk nasod napukaw. Gipunsisukan ang Paris sa panon sa katawhan nga gikan sa tanang silingan nga nasod nga nagsiot sa iyang kadalanan. Ang adlaw dawaton pinaagi sa usa ka dako ug mabulukon nga prosesyon. Sa giagian sa prosesyon ang kabalayan nagbitay og mga panapton sa pagbangutan o pagsubo. Nagsunudsunud ang mga altar, ug sa matag pultahan adunay gidagkutan nga mga sulo sa pagpasidungog sa “balaan nga sakramento.” Sa wala pa mabuntag naporma na ang prosesyon, didto sa palasyo sa hari. Sunud sa mga krus ug mga bandera sa mga parokya, mao ang katawhan, nga nagkuyog sa tinagurha, nagdala og dinagkutan nga mga sulo. Ang upat ka mga kapunungan sa mga pari nagsunud, sa ilang matag usa ka lahilahi nga bisti. Dayon nagsunud ang dakung tinigum nga mga larawan. Nagsunud niini nagsakay ang mga gamhanang pangulo sa simbahan sa ilang granate ug pula

nga mga kupo ug mga dayandayan nga alahas, usa ka matahum ug naggilawgilaw nga pagsundayag.

“Ang santos nga tinapay gidala sa obispo sa Paris ilalum sa matahum nga atup-atup... giabagan sa upat ka mga harianong prinsiphe.... Sunud niini nga santos nga tinapay mao ang hari nga naglakaw.... Si Francis I walay korona nianang adlaw, bisan korona sa nasod. Ang iyang ulo walay tabon, ang iyang mata natutok ra gayud sa yuta, ug diha sa iyang kamut may usa ka nagsiga nga gamay nga kandila. Busa ang hari sa France nagpakita sa publiko ingon nga usa ka mahinulsulon.”—*Ibid.*, b. 13, ch. 21. Sa matag altar moduko siya sa pagpaubus, dili tungud sa mga bisyo nga nakahugaw sa iyang kalag, ni alang sa walay sala nga mga dugo nga nakamansa sa iyang mga kamut, kundili tungud sa makamatay nga sala sa iyang gisakupan nga nakaako sa pag-ataki sa misa. Nagsunud kaniya ang reyna ug ang mga kadagkoan sa Estado, naglakaw usab sa tinagurha, nga adunay nagsiga nga sulo.

Ingon nga kabahin sa maong serbisyo ni-anang adlaw ang hari mismo naghatag og pakigpulong ngadto sa hatag-as nga mga opisyaless sa gingharian sa dakung hawanan sa palasyo sa obispo. Uban sa dagway nga masulub-on miatubang siya kanila, ug uban sa mga pulong nga makatandog sa maayong pagkasulti nagmahay sa “krimen ug pagpasipala, sa adlaw sa kasub-anan ug kaulawan,” nga miabut sa nasod. Ug iyang giawhag ang matag-usa ka matinud-anong sakup sa pagtabang sa pagpoo sa dangan nga pagtolon-an nga erehes nga naghulga sa France sa pagkaguba. “Sama ka matuud, [135] mga ginoo, maingon nga ako maoy inyong hari,” matod niya, “kon akong nahibaloan nga adunay usa ka bahin sa akong lawas ang natakdan niining mahugaw nga pagkadunot, akong ipaputol kini kaninyo.... Ug dugang pa, kon akong makita nga usa sa akong mga anak nahugawan usab niini, dili ko siya librehon.... Ako mismo ang motahan kaniya, ug akong ihalad siya ngadto sa Dios.” Natuk-an siya sa iyang mga luha, ug nanghilak ang tibuuk katilingban, sa pag-usa sa pag-ingon, “Kami mabuhi ug mamatay sa Catolico nga rilihiyon.”

Makalilisang ang kangitngit nga mihugpa sa nasod nga nagsalikway sa kahayag sa kamatuuran. Ang grasya nga “nagadala og kaluwasan” nagpadayag na; apan ang France, human sa iyang pagkakita sa gahum ug kabalaan niini, human sa pagkadani sa linibo

ngadto sa iyang diosnong katahum, human ang mga dakbayan ug mga barangay nalamdagan sa silaw niini, mitalikod gikan niini, nagpili sa kangitngit baylo sa kahayag. Ilang gisalikway ang langitnong gasa, sa diha nga kini gihatag kanila. Ilang gitawag ang daotan og maayo, ug ang maayo ingon nga daotan, hangtod nga silang tanan nangabiktima sa ilang tinuyoan nga paglimbong sa kaugalingon. Karon, bisan og sila nagatoo gayud nga nagbuhat sila sa buluhaton sa Dios sa paglutos sa Iyang katawhan, bisan ang ilang pagkamat-inud-anon wala magpaikyas kanila sa pagkasala. Ang kahayag nga unta makaluwas kanila gikan sa limbong, gikan sa pagmansa sa ilang mga kalag ug sa pagkasad-an sa pagpaagas og dugo, ilang gituyoan ang pagdumili niini.

Ang solemne nga panaad sa pagpoo sa erehes gihimo, didto sa dakung katedral, diin sa duul sa tulo ka gatus ka siglo sa ulahi, ang “Dyosa sa Pangatarungan” gituboy sa trono sa usa ka nasod nga nalimot sa buhi nga Dios. Gihimo na usab ang usa ka prosesyon, ug ang mga representante sa France nagsugod sa buhat nga ilang gipanaad nga buhaton. Sa sunudsunud, subay sa agianan sa pagpauli, adunay mga bitayan nga gipatindog aron bitayan sa mga erehes, ug gipahimutang kini pag-ayo sa paagi nga paglabay sa hari dagkutan dayon ang pundok sa sugnod sa kalayo, nga pinaagi niini siya makasaksi sa pagkamakalilisang sa tibuuk nga talan-awon. Ang mga detalye sa pagsakit nga giantos niining mga saksi alang kang Cristo hilabihan ka makahahadlok nga iasoy; apan walay pagtalikod nga gihimo sa mga biktima. Sa pag-awhag sa pagsibog, adunay usa kanila nga mitubag: “Igo lang ako nagtoo sa giwali kaniadto sa mga propeta ug mga apostoles, ug ang gitooohan sa pundok sa mga balaan. Ang akong pagtoo adunay pagsalig sa Dios nga maoy mosukol sa tanang gahum sa kamatayon.”

Sa makadaghan ang prosesyon mohunong sa mga dapit diin adunay gisakit. Sa ilang pag-abut sa dapit nga ilang gigikanan didto sa harianong palasyo, nagbulag ang panon sa katawhan, ug mibiya ang hari ug ang mga taga simbahan, natagbaw pag-ayo sa mga nahimo nianang adlawa, ug nagpahalipay sa ilang kaugalingon nga ang buhat nga gisugdan karon magpadayon hangtod sa hingpit nga pagkalaglag sa erehes.

Ang ebanghelyo sa kalinaw nga gisalikway sa France siguro gayud nga ibton, ug makalilisang ang mga sangputanan. Sa Enero

21,1793, may 258 ka anyos sukad sa pagkatugyan sa hingpit sa France ngadto sa paglutos sa mga repormador, lain na usab nga prosesyon, nga lahi ra kaayo ang katuyoan, miagi sa mga dalan sa Paris. “Sa makausa pa ang hari maoy nag-una nga tawo; sa makausa pa adunay kagubot ug pagsinggitay; sa makausa pa dihay pagpangayo og bag-ong mga biktima; sa makausa pa adunay itum nga mga bitayan; ug sa makausa pa ang talan-awon nianang adlawa gitapos pinaagi sa makalilisang nga pagpamatay; Si Louis XVI, nga nakigbisog sa kinamot sa iyang mga tigbilanggo ug sa mga birdugo, giguyod ngadto sa ihawan, ug didto napugngan sa dakung kusog hangtod gihulog ang atsa, ug ang iyang naputol nga ulo nahulog sa bitayan.” Dili lang ang hari maoy biktima; duul sa ma-ong dapit 2,800 ka mga tawo nangamatay pinaagi sa ihawan panahon sa dugoon nga mga adlaw sa Paghari sa Kalisang.

[136] Ang Repormasyon nakapakita sa kalibutan sa inablihan nga Biblia, nagtukas sa selyo sa mga kalagdaan sa balaod sa Dios, ug nag-awhag sa mga kaisipan sa katawhan. Ang Dayon nga Gugma nagpadayag ngadto sa katawhan sa mga kabalaoran ug mga patukuran sa Langit. Ang Dios nagsulti, “Busa bantayan, ug buhaton ninyo sila; kay kini mao ang inyong kinaadman ug salabutan sa mga mata sa katawohan, nga nakadungog niining tanan nga kabalaoran, ug magaingon: Sa pagkamatuod gayud kining dakung nasod maoy usa ka makinaadmanon ug masinabutong katawohan.” Deuteronomio 4:6. Sa pagsalikway sa France sa gasa sa langit, iyang gipugas ang binhi sa kagubot ug kalaglagaan; ug ang dili malikayan sa hinungdan ug sangputanan misangko sa Rebolusyon ug sa Paghari sa Kalisang.

Dugay nang panahon sa wala pa maukay ang kagubot tungud sa mga karatula, ang maisog ug mainiton nga Farel napugus sa pagkalagiw gikan sa iyang yutang natawhan. Miadto siya sa Switzerland, ug pinaagi sa iyang mga buhat, nga ikaduha sa gibuhat ni Zwingle, iyang natabangan ang pagtuwang sa timbangan dapig sa Repormasyon. Ang iyang ulahing katuigan iyang gigugol niining dapita, apan nagpadayon siya sa paghimo og kabuyohan sa reporma didto sa France. Sa unang tuig sa iyang pagkalagiw, ang iyang kusog gitumong sa pinasahi alang sa pagsangyaw sa maayong balita sa iyang nasod nga natawhan. Naggahin siya sa daghang panahon sa pagwali sa iyang kataginasod duul sa utlanan, diin sa walay pagbati

og kakapoy iyang gitan-aw ang panagaway, ug giabagan sa iyang mga pulong sa pagpadasig ug tambag. Uban sa pagtabang sa uban nga mga layas, ang mga sinulat sa German nga mga repormador gihubad ngadto sa pinulongan sa France, ug kuyog sa French nga pinulongan nga Biblia, gipatik kini sa daghan nga mga kopya. Gitagtag kini sa mga kolportor sa barato nga prisyo, ug ang mga ganansya sa ilang buhat nakahimo kanila sa pagpadayon niini.

Misulud si Farel sa iyang buhat sa Switzerland diha sa pagtakuban ingon nga magtutudlo sa kabataan. Nagpuyo siya sa usa ka awaaw nga parokia, nanudlo siya sa kabataan. Gawas sa ubang mga sanga sa pagtoon, mainampingon siya sa pagtudlo sa mga kamaturan sa Biblia, naglaum nga pinaagi sa kabataan maabut niya ang mga ginikanan. Adunay pipila nga nagtoo, apan miduul ang mga pari sa pagpahunong sa buhat, ug ang matootohon nga mga tawo sa nasod mialsa sa pagsupak niini. “Dili kana mao ang ebanghelyo ni Cristo,” nagsugyot ang mga pari, “tungud kay ang pagwali niana wala magdala og kalinaw kundili kagubot.”—Wylie, *b.* 14, *ch.* 3. Sama sa unang mga tinun-an, sa gilutos na sila sa usa ka dakbayan miadto sila sa laing dapit. Gikan sa mga kalungsoran, ngadto sa mga dakbayan, miadto siya, naglakaw lamang, nagantos sa kagutum, kabugnaw, ug kakapoy, ug sa tanang dapit diha sa katalagman sa iyang kinabuhi. Nagwali siya sa mga baligyaanan, sa mga simbahan, usahay sa mga pulpito sa mga katedral. Usahay walay sulud ang simbahan sa mga maminaw; usahay baldahon ang iyang wali sa mga singgit ug pagyagayaga, ug gibira siya pagkusog sa pagpakanaog sa pulpito. Kapin sa makausa gialirongan siya sa mga bugoy, ug gibunalan hapit na sa kamatayon. Apan nagpadayon gihapon siya. Bisan og kanunay siyang babagan, uban sa walay kaluya sa pagbuhat mibalik siya ngadto sa nag-ataki; ug sa usag-usa, iyang nakita ang mga lungsod ug mga dakbayan nga kusganon ang paggahum sa papado, nagabli sa ilang mga ganghaan alang sa ebanghelyo. Ang gamay nga parokya nga una niyang gitrabahoan, wala madugay midawat sa repormado nga pagtoo. Ang mga dakbayan sa Morat ug Neuchatel nagsalikway na usab sa mga tulumanon nga Romanista, ug gikuha nila ang mga larawan nga dyosdyos gikan sa ilang mga simbahan.

Dugay nang naghandum si Farel sa pagtanum sa patukuranan nga Protestante didto sa Geneva. Kon kini nga dakbayan madaog,

[137]

mahimo kining sentro alang sa Repormasyon sa France, sa Switzerland, ug sa Italy. Uban niini nga tumong, nagpadayon siya sa pagbuhat hangtod nga daghan sa naglibut nga mga lungsod ug mga barangay nadani. Dayon kuyog sa usa ka kauban misulud siya sa Geneva. Apan duha ra ka wali ang gitugot kaniya sa pagpawali. Ang mga pari nga wala molampos sa pagpatay kaniya pinaagi sa mga tingugyanan sa kagamhanang sibil, nagpatawag kaniya sa pag-atubang sa konsilyo sa simbahan, diin ang mga sakup niini nanambong nga nagdala og mga armas sa ilalum sa ilang mga kupo, nagtinguha sa pagkuha sa iyang kinabuhi. Sa gawas sa hawanan, ang bangis nga panon sa katawhan, nga nagdala og mga puspus ug mga espada, nagtigum sa pagsiguro sa iyang kamatayon kon molampos siya sa pag-ikyasa sa konsilyo. Ang presensya sa mga harianon ug ang armado nga pwersa, maoy nakaluwas kaniya. Sayo pagkasunud buntag gidala siya, kuyog sa iyang kauban, tabok sa linaw ngadto sa siguro nga dapit. Busa natapos ang iyang unang buhat sa pagmensahe sa Geneva.

Alang sa sunud nga bista usa ka mapuanguron nga ginamiton ang gipili—usa ka batan-ong lalaki, nga mapainubsanon kaayo sa panagway nga wala kaayo tagda bisan sa nagangkon nga mga higala sa reporma. Apan unsa may mahimo nianang usa ka tawo sa dapit diin si Farel gisalikway? Unsaon sa usa nga gamay ra og kaisog ug kasinatian pagbarog batok sa bagyo nga gani ang labing kusgan ug labing isog napugus sa pagkagiw? “Dili pinaagi sa kusog, ni sa gahum, kondili pinaagi sa akong Espiritu, nagaingon si Jehova.” Zacarias 4:6. “Gipili sa Dios ang ginapakaboang sa kalibutan aron sa pagpakaulaw sa mga manggilamon.” Kay ang binoang sa Dios labi pang maalam kay sa mga tawo, ug ang kahuyang sa Dios lapi pang kusgan kay sa mga tawo.” 1 Corinto 1:27, 25.

Si Froment nagsugod sa iyang buhat ingon nga magtutudlo sa kabataan. Ang mga kamatuuran nga iyang gitudlo sa kabataan sa eskwelahan, ilang gisubli sa ilang mga puluy-anan. Wala madugay nakadungog na ang mga ginikanan sa pagpasabut sa Biblia, hangtod ang lawak sa eskwelahan napuno sa naminaw. Ang Bagong Tugon ug mga tratados gipangtagtag nga walay bayad, apan nakaabut kini sila ngadto sa daghan nga wala mangahas sa pagpakita sa ilang pagpaminaw sa bagong mga doktrina. Paglabay sa panahon, kini nga magbubuhat napugus usab sa pagkalagiw; ang ang iyang natudlo

nga mga kamatuuran nakagamut sa mga hunahuna sa katawhan. Natanum na ang Repormasyon, ug nagpadayon kini sa kalig-on ug paglambo. Namalik ang mga magwawali, ug pinaagi sa ilang mga pagbuhat ang Protestante nga pagsimba sa katapusan naugmad didto sa Geneva.

Ang dakbayan nagpamatuud alang sa Repormasyon, sa diha nga si Calvin, human sa bisan diin niya nga pagsuroy ug sa mga nagkalainlaing kalisdanan, nisulud sa mga ganghaan niini. Pagbalik gikan sa iyang katapusang pagduaw sa iyang dapit nga natawhan, padulong na siya sa Basel, sa diha nga nangita siya sa laktod nga agianan nga gibantayan sa kasundalohan ni Charles V, napugus siya sa pagsubay sa liko nga dalan agi sa Geneva.

Sa iyang pagbisita, naila ni Farel ang kamut sa Dios. Bisan og nidawat na ang Geneva sa repormado nga pagtoo, dako pa gihapon ang buluhaton nga atimanon dinhi. Dili kay ang mga komunidad kundili ang mga tawo maoy makabig ngadto sa Dios; ang buhat sa pagbag-o kinahanglan mahitabo diha sa kasingkasing ug kaisipan pinaagi sa gahum sa Espiritu Santo, dili pinaagi sa mga kamandoan sa kon-silyo. Samtang ang katawhan sa Geneva misalibay na sa kagamhanan sa Roma, dili pa kaayo sila andam sa pagsalikway sa mga bisyo nga naghitak ilalum sa iyang paggahum. Ang pag-ugmad dinhi sa putli nga mga patukuranan sa ebanghelyo, ug sa pagandam niini nga katawhan sa takus nga paghaum sa katungdanan nga niini daw ang Dios nagtawag kanila, dili gaan nga mga buluhaton.

Si Farel masaligon nga nakaplagnan niya diha kang Calvin ang angayan nga ikauban niini nga buluhaton. Sa ngalan sa Dios iyang gipakiloy-an pag-ayo ang batan-on nga magwawali sa pagpabilin sa pagbuhat dinhi. Miatras si Calvin sa katingala. Maulawon ug mahigugmaon sa kalinaw, mikulo siya sa pagpakigkita sa maisugon, independente, ug malditohan nga kinaiyahan sa mga tawo sa Geneva. Ang kaluya sa iyang panglawas, uban sa iyang kinaiya sa pagkamat-inumanon, naghatud kaniya sa pagpangita og kapahulayan. Nag-too siya nga pinaagi sa pagsulat siya makaalagad sa labing maayo sa kawsa sa reporma, naghandum siya nga makakaplag og linaw nga dapit aron siya makatoon, ug didto, pinaagi sa patikanan, siya makatudlo ug makatukod og mga simbahan. Apan ang solemne nga tambag ni Farel miabut kaniya ingon nga usa ka tawag gikan sa Langit, ug wala siya makaako sa pagbalibad. Daw alang kaniya,

[138] matod niya, “nga ang kamut sa Dios gituy-od gikan sa Langit, ug gikuptan siya, ug nagbutang kaniya sa dili masupak ngadto sa dapit nga nagbalisa siya sa pagbiya.”—D’Augbigné, *HISTORY OF THE REFORMATION IN EUROPE IN THE TIME OF CALVIN*, b . 9, ch . 17.

Niining panahona dako ang mga katalagman ang naglibot sa kawsa sa Protestante. Ang pagpanghimaraut sa papa mibuto batok sa Geneva, ug ang gamhanan nga mga nasod naghulga sa pagguba niini. Unsaon niining gamay nga siyudad pagsukol sa gamhanan nga simbahan nga kanunay nakapugus sa mga hari ug mga emperador sa pagpasakup kaniya? Unsaon niini pag-asdang batok sa kasundalohan sa labing dakung mananaog sa kalibutan?

Sa tibuuk Cristianismo, ang Protestantismo gihadlok sa malig-on nga mga kaaway. Sa unang mga pagdaog sa Repormasyon kaniadto, ang Roma nagpatawag og bag-ong mga pwera, naglaum sa pagguba niini. Niining panahona ang hut-ong sa mga Jesuita gitukod, ang labing bangis, dili makatarunganon, ug gamhanan sa tanang kampiyon sa papado. Giputol gikan ang tanang kutay sa yutan-ong kadugtungan ug tawhanong katuyoan, patay ngadto sa tanang pagpangankon sa kinaiyanhon nga pagbati, katarungan ug kaisipan gipahilum sa hingpit, wala silay nahibaloan nga sulundan, walay kadugtungan, gawas iyang kahugpungan uban sa mga pari, ug walay lain nga katungdanan gawas sa pagpadako sa gahum niini. (Tan-awa ang Appendix.) Ang ebanghelyo ni Cristo nakapahimo sa mga sumusunod niini sa paghibalag sa piligro ug sa paglahutay sa pagantos, walay kaluya sa katugnaw, kagutum, pagbuhat, ug sa kakabus, aron sa pagtuboy sa bandila sa kamatuuran atubangan sa tumang kalaglagaan, sa bilangoan, ug sa bitayan. Aron sa pakiggu-bat niini nga mga pwera, ang pundok sa Jesuitas nagdasig sa iyang mga sumusunod uban sa usa ka pagpatootoo aron sa pagpalahutay kanila sa maong mga piligro, ug sa pagsupak batok sa gahum sa kamatuuran pinaagi sa tanang mga hinagiban sa paglimbong. Alang kanila walay dako kaayo nga sala nga ilang mahimo, walay panglimbong nga ngil-ad kaayo nga buhaton, walay pagtakuban nga malisud kaayo nila nga maangkon. Adunay panaad sa walay kinutuban nga pagkakabus ug pagpaubus, ilang giton-an pag-ayo ang pagbaton og bahandi ug gahum, nga gamiton aron sa pagbungkag sa

Protestantismo, ug sa pag-ugmad pag-usab sa pagkalabing hataas sa kagamhanan sa papado.

Kon motambong sila ingon nga mga sakup sa maong hut-ong, magsul-ub sila sa kupo sa pagkabalaan, magduaw sa mga bilangoan ug mga hospital, magalagad sa mga masakiton ug sa mga kabus, nagpatoo nga mitalikod sa kalibutan, ug nagdala sa nga sagrado nga ngalan ni Jesus, nga nagbuhat og mga kaayohan. Apan ilalum niining walay ikasaway nga dagway sa gawas ang labing makasasala ug makamatay nga mga katuyoan nagtago. Maoy dugukan nga patukuranan sa maong pundok nga ang katuyoan magpamatarong sa paagi. Pinaagi niini nga sulundan, ang pagbakak, pangawat, pagpasipala, pagpatay, dili kay mapasaylo lamang kundili dalayegon usab, kon kini alang sa kaayohan sa simbahan. Ilalum sa nagkalainlaing pagtakuban ang mga Jesuitas maningkamot sa pagpangatungdanan sa Estado, mosaka ngadto sa pagkahimong mga magtatambag sa mga hari, ug maghulma sa polisa sa mga nasod. Nahimo silang mga ulipon, aron mangispiya alang sa ilang mga agalon. Nagtukod sila og mga kolehiyo alang sa mga anak nga mga lalaki sa mga prinsipe ug mga harianon, ug mga tulunghaan alang sa komon nga katawhan; ug ang mga kabataan sa Protestante nga mga ginikanan dad-on ngadto sa pagtan-aw sa mga tulomanon sa papa. Ang tanang pasundayag sa Romanista nga pagsimba gihimo aron sa paglibog sa hunahuna, ug sa paglingaw ug pagdakup sa panghanduraw; ug busa ang kagawasan nga gihagoan sa mga amahan uban sa dugo budhian sa mga anak. Ang mga Jesuitas dali rang mikaylap sa tibuuk Europe, ug bisan diin sila moadto, adunay pagpabuhi sa papado.

Aron paghatag kanila og labaw pa kadako nga gahum, usa ka kamandoan gipakanaog sa pagtukod pag-usab sa Inquisition o Catolico nga Korte (Tan-awa ang Appendix.) Walay sapayan sa kinatibuk-an nga pagdumut niini bisan sa mga nasod nga Catolico, kining makalilisang nga hukmanan gipabarog sa mga pangulo nga papista, ug ang hilabihan nga makalilisang nga pagpangdaogdaog gibuhat sa sublisubli sulud sa tago nga mga bilangoan. Sa daghang kanasuran, linibo sa mga kabulakan sa nasod, gikan sa labing putli ug mga halangdon, ang labing maalamon ug edukado kaayo, rilihiyoso ug masimbahon nga mga pastor, makugihon ug maunungon nga mga lumulupy, malantip nga mga estudyante, utokan nga mga artista,

hanas nga mga mamumuo, gipamatay, o pugson sa pagkalagiw ngadto sa ubang kayutaan.

Mao kadtong mga paagi nga gigamit sa Roma sa pagpalong sa kahayag sa Repormasyon, sa pagbawi gikan sa mga tawo sa Biblia, ug sa pagpahiuli sa pagkaignorante ug sa pagpatootoo sa Mangitngit nga Katuigan. Apan ilalum sa pagpanalangin sa Dios ug sa mga buhat sa dungganon nga mga tawo nga iyang gipabarog sa pagsunud kang Luther, wala mabuntog ang Protestantismo. Wala kini magsalig sa pagdapig o sa mga armas sa mga prinsipal sa iyang kusog. Ang labing gamay nga mga nasod, ang labing ubus ug labing huyang nga mga nasod, nahimong lig-on nga mga sukaranan niini. Ang gamay nga Geneva taliwala sa gamhanang mga kaaway ang naglatid sa pagguba kaniya; ang Holand sa iyang balason nga mga utlanan sa silingang Dagat sa Amihanan, ang nakigbisog batok sa pagpangulipon sa Espanya, dayon sa labing dagko ug labing dato nga mga gingharian; ang mamingaw, walay kalamboan nga Sweden, maoy nakabaton og mga kadaugan alang sa Repormasyon.

Duul sa katloan ka mga tuig si Calvin nagbuhat didto sa Geneva, una sa pagugmad didto og simbahan nga nagsubay sa moralidad sa Biblia, ug dayon alang sa pagpalambo sa Repormasyon sa tibuuk Europe. Ang iyang buluhaton ingon nga usa ka pangulo sa publiko dili nga walay kasaypanan, ni ang iyang mga doktrina nahigawas gikan sa ubang sayup. Apan siya ang ginamiton sa pagsabwag sa mga kamatuuran nga pinasahing kahinungdanon sa iyang panahon, sa pagpabilin sa mga patukuranan sa Protestantismo batok sa nagsumbalik nga taub sa papado, ug sa pagpalig-on sa mga repormado nga simbahan diha sa kayano ug kaputli sa kinabuhi, baylo sa garbo ug pagkahugaw nga gipasiugdahan sa pagtolon-an nga Romanista.

Gikan sa Geneva, mga sinulat ug mga magtutudlo nanggawas aron sa pagsangyaw sa repormada nga mga doktrina. Hangtod niining panahona ang mga linutos sa tanang kayutaan nangita og pahimangno, tambag, ug pagpadasig. Ang dakbayan ni Calvin nahimong tagoanan sa gigukod nga mga repormador sa tibuuk Western Europe. Mikalagiw gikan sa dakung bagyo nga nagpadayon sa daghang mga siglo, ang mga nagtagotago nahiaabut sa mga ganghaan sa Geneva. Gutum, samdan, walay puluy-anan ug mga paryente, gidawat sila sa mainiton ug giatiman pag-ayo; ug sa ilang pagpuyo dinhi napanalanginan ang dakbayan pinaagi sa ilang mga kahanas,

sa ilang kahibalo, ug sa ilang pagakdiosnon. Daghan ang nangita dinhi og katagoan namalik sa ilang mga nasod aron pagsukol sa pagpangulipon sa Roma. Si John Knox, ang maisog nga repormador nga Scotch, daghang English nga mga Puritan, mga Protestante sa Holland, ug ang mga Huguenot sa France, nagdala sa sulo sa kamatuuran gikan sa Geneva aron sa pagpadan-ag sa kangitngit sa ilang yutang natawhan.

13 - Ang Netherlands ug Scandinavia

[140] Sa Netherlands ang pagpangulipon sa papado sayo kaayo nga nakapaukay sa kusganon nga protesta. Pito ka gatus ka tuig sa wala pa ang panahon ni Luther, ang papa sa Roma gipapha sa walay kukahadlok pinaagi sa duha ka obispo, kinsa, sa gipadala sa embahada sa Roma nakahibalo sa matuud nga kinaiya sa “balaang kapangulohan”: “Ang Dios naghimo sa Iyang reyna ug asawa, ang iglesya, nga usa ka halangdon ug walay katapusan nga sangkap alang sa Iyang panimalay, nga adunay bugay nga dili molubad ni madunot, ug naghatag kaniya og korona nga walay katapusan ug baras;...nga ang tanan alang sa imong kaayohan sama sa usa ka kawatan nga mangatang. Apan imong gipahimutang ang imong kaugalingon sa templo sama sa Dios; sa dapit nga usa unta ka magbalantay sa karnero; nahimo ikaw nga usa ka lubo sa panon;...imo kami gipatoo kanimo nga mao ang labing hataas nga obispo, ikaw usa diay ka mangungulipon.... Diin ikaw unta mahimong alagad sa mga alagad, maingon nagnalan sa imong kaugalingon, nangintriga ikaw sa pagkahimong ginoo sa mga ginoo.... Imong gipakaulawan ang kasugoan sa Dios.... Ang Balaang Espiritu mao ang manunukod sa tanang simbahan lukup sa tibuuk yuta.... Ang dakbayan sa atong Dios, diin kita mga lumulupyo, miabut sa tanang bahin sa kalangitan; ug kini labaw pa kadako kay sa dakbayan, pinaagi sa balaan nga mga propeta nga ginganlan og Babilonya, nga nagpakaaron-ingnon nga balaan, nakigtupong sa iyang kaugalingon ngadto sa Langit, ug nanghambog nga ang iyang kaalam dili mamatay; ug sa katapusan, bisan og sa walay katarungan, nga siya wala gayud makahimo og sayup, ni magahimo og sayup.”—Gerard Brandt, “*HISTORY OF THE REFORMATION IN AND ABOUT THE Low COUNTRIES* ” b. 1, p. 6.

Ang uban nanindog sa nagsunud nga mga siglo sa pagpalanog niini nga protesta. Ug kadtong unang mga magtutudlo, nga nanag-panglatas sa nagkalainlain nga kayutaan, ug nailhan sa nagkadaiya nga mga ngalan, nagbaton sa kinaiya sa mga misyonero nga Vaudois,

ug nagsangyaw sa bisan diin sa kahibalo bahin sa ebanghelyo, misulud sa Netherlands. Kusog ang pagkaylap sa ilang mga doktrina. Ang Waldensian nga Biblia ilang gihubad ang mga bersikulo ngadto sa pinulongan nga Dutch. Matod nila, “adunay dakung bintaha niini; walay kinumedyo, walay mga tinumotumo nga sugilanon, walay tiawtiaw, walay panglimbong, walay lain kundili ang mga pulong sa kamatuuran; adunay gahi nga tabon sa daghang bahin, apan aron nga ang diha sa uyok ug katamis kon unsay maayo ug balaan sayon kaayo nga pangitaon.”— *Ibid.*, b . 1, p. 14. Busa nagsulat ang mga higala sa karaang pagtoo, sa ikanapulog duha ka siglo.

Ug dayon gisugdan ang Romanista nga pagpanglutos, apan taliwala sa mga sulo ug pagsakit nagpadayon sa pagdaghan ang mga magtotoo, sa malig-on nagpamatuud nga ang Biblia mao lamang ang dili masayup nga kagamhanan sa rilihiyon, ug “walay tawo nga kinahanglan pugson sa pagpatoo, kundili daugon pinaagi sa pagwali niini.”—Martyn, *vol. 2, p. 87.*

Ang mga pagtolon-an ni Luther nakakaplag og maayo nga yuta didto sa Netherlands, ug ang matinud-anon ug matinumanon nga mga tawo mibarog aron sa pagwali sa ebanghelyo. Gikan sa usa sa mga probinsya sa Holland miabut si Menno Simons. Edukado nga Romano Catolico, ug ordinado nga pari, wala gayuy kalibutan bahin sa Biblia, ug dili siya mobasa niini, sa kahadlok nga basi taralon siya ngadto sa pagkaerehes. Sa diha nga mitumaw ang pagduda bahin sa *Transubstantiation* o ang tinapay og bino sa misa mahimo gayud nga tinuud nga lawas ug dugo ni Cristo nga gipugus sa pagpatoo kaniya, iya kini giila nga usa ka tentasyon gikan kang Satanas, ug pinaagi sa pagampo ug pagsugid nangita og paagi nga makaikyas siya niini; apan kawang lamang. Pinaagi sa pagsagol sa mga talan-awon sa mga kalingawan iyang gitinguha ang pagpahilum sa tingog nga nagasumbong sa iyang kaisipan; apan walay nahimo. Paglabay sa panahon nahatud siya ngadto sa pagtoon sa Bag-o nga Tugon, ug kini uban sa mga sinulat ni Luther nakahimo kaniya sa pagdawat sa repormado nga pagtoo. Wala madugay iyang nasaksihan sa silingan nga barangay ang pagpunggot sa ulo sa usa ka tawo tungud sa iyang pagpabawtismo pag-usab. Nakahatud kini kaniya sa pagtoon bahin sa bawtismo sa gamay nga bata. Wala siyay nakita nga kamatuuran sa Kasulatan alang niini, kundili iyang

nabasa nga ang paghinulsul ug pagtoo maoy anaa sa daghan nga dapit sa Biblia nga gikinahanglan aron sa pagdawat sa bawtismo.

[141] Miggawas si Menno gikan sa Iglesia Catolica, ug nagtugyan sa iyang kaugalingon ngadto sa pagtudlo sa mga kamatuuran nga iyang nadawat. Sa Germany ug Netherlands usa ka pundok sa mga panatiko mitumaw, nagtudlo sa dili tarong ug mapasipalahon nga mga pagtolon-an, nga nakapasuko sa kahusay ug kahinlo, ug nagbuhat pinaagi sa pakusog ug pagalsa batok sa kagamhanan. Nakita ni Menno ang makalilisang nga mga sangputanan nga maoy padulngan niini nga mga kalihukan, ug gipaningkamutan niya ang pagsumpo niini nga sayup nga mga pagtolon-an ug ihalas nga mga paagi sa mga panatiko. Hinoon, adunay daghan nga napasalaag sa mga panatiko apan nagsalikway sa ilang makatalagmanon nga mga doktrina; ug daghan gihapon ang nagpabilin nga mga kaliwat sa karaan nga mga Cristohanon, mga bunga sa pagtolonan sa mga Waldensian. Taliwala niini nga mga pundok si Menno makugihon kaayo nga nagbuhat ug malamposon siya.

Sulud sa kaluhaan ug lima ka tuig nagpanaw siya, uban ang iyang asawa ug mga anak, nagantos sa dagkong kalisdanan ug pagkalahi, ug sa kanunay diha sa katalagman sa iyang kinabuhi. Iyang gilatas ang Netherlands ug Amihanan nga Germany, nagbuhat ilabina taliwala sa ubus nga matang sa mga tawo, apan halapad ang giabutan sa iyang kabuyohan. Kinaiya niya ang pagkamaayo nga magsusulti, bisan og dili taas ang iyang edukasyon, usa siya ka tawo nga walay pagkausab ang kadungganan usa ka mapainubsanon nga espiritu ug malumo sa pamatasan, ug matitud-anon ug mainiton nga pagkadiosnon, nagkinabuhi sumala sa iyang gitudlo nga mga lagda, ug iyang nakuha ang pagsalig sa katawhan. Nagkatibulaag ang iyang mga sumusunod uggipangdaogdaog. Nagantos sila sa hilabihan gikan sa pagpanglibog sa mga panatiko nga Munsterites. Apan daghan kaayo ang nakabig sa iyang pagbuhat.

Walay dapit diin ang repormado nga pagtoo gidawat sa katibukan kay sa didto sa Netherlands. Sa pila ka nasod nagantos ang ilang mga sumusunod sa dugang pa nga mga paglutos. Sa Germany gididan ni Charles V ang Repormasyon, ug malipay siya nga madala ang tanang sumusunod niini ngadto sa bitayan; apan ang mga prinsipal mibarog sa pagbatok sa iyang pagdaogdaog. Sa Netherlands labaw pa kadako ang iyang gahum, ug nagsunudsunud ang mga kamandoan

sa paglutos. Ang pagbasa sa Biblia, ang pagwali niini o bisan ang paghisgot bahin niini, silutan sa kamatayon pinaagi sa pagbitay. Ang pagampo ngadto sa Dios sa tago, ang dili pagyukbo sa larawan, o ang pag-awit og usa ka salmo, silutanan usab sa kamatayon. Bisan kadtong mosaway sa ilang mga sayup, silutan, kon mga lalaki, patyon pinaagi sa espada; kon mga babaye ilubong nga buhi. Ang magpabilin nga lig-on sa ilang baroganan, usahay mahiagum usab sa sama nga silot. Linibo ang nangamatay ilalum sa paghari ni Charles ug ni Philip II.

Usa ka panahon niana usa ka pamilya ang gidala ngadto sa mga tigpangusisa, gisumbong nga wala na motambong sa misa, ug nagsimba sa ilang balay. Sa pagsusi sa ilang mga buhat sa tago, ang kamanghuran nga anak mitubag, “Mangluhod kami, ug magampo nga ang Dios magdan-ag sa among mga hunahuna ug magpasaylo sa among mga sala. Nagaampo kami sa among labaw, nga ang iyang paghari magmalamboon ug magmalipayon ang iyang kinabuhi. Nagaampo kami alang sa among mga harianong mga pangulo, nga bantayan sila sa Dios.”—Wylie, b. 18, ch. 6. Natandog pag-ayo ang uban nga mga maghuhukum, apan ang amahan ug ang usa sa iyang anak nga lalaki gipatay sa bitayan.

Ang kapungut sa mga manglulutos gitupngan sa pagtoo sa mga martir. Dili lamang mga lalaki kundili mga babaye ug batan-ong mga dalaga nagbarog nga maisugon. “Ang mga asawa mobarog tapad sa ilang mga bana didto sa bitayan, ug samtang siya nagantos sa kalayo maghonghong sila sa mga pulong sa paghupay, o mag-awit og mga salmos sa pagpadasig kaniya.” “Mga batan-ong babaye manghigda sa ilang buhing lubnganan nga daw mosulud na sila sa ilang mga lawak sa pagkatulog magabii; o moadto sa bitayan ug sa kalayo nga magsul-ub sa ilang pinakamatahum nga bisti, nga daw moadto sila sa kasal.”— *Ibid.*, b. 18, ch . 6.

Sama sa kaadlawan nga ang paganismo nagtinguha sa paglaglag sa ebanghelyo, ang dugo sa mga Cristohanon mao ang binhi. (Tan-awa ang Tertullian, APOLOGY, parapo 50.) Ang paglutos naka-padaghan hinoon sa mga saksi alang sa kamatuuran. Sa matag tuig ang hari, nahasol ngadto sa pagkalagot tungud sa dili mabuntog nga pagkamatinguhaon sa mga tawo, nga nagawhag sa iyang bangis nga buhat; apan walay nahimo. Ilalum sa halangdon nga si

William sa Orange, ang Rebolusyon sa katapusan maoy nakahatud sa kagawasan ngadto sa Holland sa pagsimba sa Dios.

[142] Sa kabukiran sa Piedmont, sa kapatagan sa France ug sa mga baybayon sa Holland, ang kalamboan sa ebanghelyo namarkahan sa dugo sa iyang mga tinun-an. Apan sa kanasuran sa Amihanan kini nakakaplag og malinawon nga agian. Ang mga tinun-an sa Wittenberg, nga namauli sa ilang puluy-anan, nagdala sa repormado nga pagtoo ngadto sa Scandinavia. Ang pagpatik sa mga sinulat ni Luther nakapakaylap usab sa kahayag. Ang yano, lig-on nga mga tawo sa Amihanan mitalikod sa kahugawan, sa pagpatuyang sa garbo, ug sa mga patootoo sa Roma, aron sa pagdawat sa kaputli, sa kayano, ug sa nagahatag og kinabuhi nga mga kamatuuran sa Biblia.

Si Tausen, “ang Repormador sa Denmark,” usa ka anak nga lalaki sa mamumuo. Ang bata nagpakita sa timaan sa malantip nga salabutan; naghandum siya alang sa edukasyon; apan gihikaw kini gikan kaniya tungud sa mga kahimtang sa iyang mga ginikanan, ug misulud siya sa monasteryo. Dinhi ang kaputli sa iyang kinabuhi, uban sa iyang kakugi ug pagkamaunungon, nakapadani sa gugma sa iyang labaw. Ang pakisusi nagpakita nga siya nagbaton og hiyas nga nanaad og maayong pagalagad sa simbahan sa umaabot nga adlaw. Gitinguha nga mahatagan siya og edukasyon sa usa sa mga unibersidad sa Germany o sa Netherlands. Gitugutan ang batanon nga tinun-an sa pagpili og tulunghaan nga iyang magustohan, apan ubus sa kasabutan nga dili siya maodto sa Wittenberg. Ang pinatungha sa simbahan kinahanglan dili mamiligro sa hilo sa erehes. Maoy gisulti sa mga pari.

Miadto si Tausen sa Cologne, nga maoy usa sa lig-on nga saliganan sa Romanismo. Wala madugay napungut siya sa mga kahibulungan o tinago nga mga pagpatoo sa mga magtutudlo. Sa maong panahon nakabaton siya sa mga sinulat ni Luther. Iya kining gibasa uban sa katingala og kalipay, ug naghandum sa personal nga pagtudlo sa repormador. Apan ang paghimo niini magbutang kaniya sa piligro sa kasuko sa iyang labing labaw sa monasteryo, ug mawad-an siya sa tabang. Dali ra siyang nakahukum, ug wala madugay nagpaenroll siya didto sa Wittenberg.

Sa iyang pagbalik sa Denmark misulud na usab siya sa iyang monasteryo. Wala pay usa nga nagduda kaniya sa pagkaLutherismo; wala niya ipadayag ang iyang tinago, apan naninguha, sa walay pag-

pukaw sa dili maayong pagbati batok kaniya sa iyang mga kaubanan, aron sila magiyahan ngadto sa labaw pa kaputli nga pagtoo ug balaan nga pagkinabuhi. Iyang gibasa ang Biblia, ug gipasabut ang matuud nga kahulugan, ug sa katapusan nagwali kang Cristo ngadto kanila ingon nga mao ang pagkamatarong sa makasasala ug ang iyang bugtong nga paglaum sa kaluwasan. Dako kaayo ang kapungut sa nagtabang kaniya, kinsa nagbaton sa hataas nga mga paglaum kaniya ingon nga mahimong kusganon nga manlalaban sa Roma. Gikuha dayon siya gikan sa monasteryo ug gibalhin ngadto sa lain, ug gibilanggo sa gamay nga lawak, ubus sa higpit nga pagbantay.

Sa kalisang sa iyang bag-o nga mga bantay, daghan sa mga monghe nagpaila sa ilang pagkakabig ngadto sa Protestantismo. Pinaagi sa mga rihasa sa iyang lawak, si Tausen nakahimo sa pagpasabut ngadto sa iyang mga kauban sa kahibalo sa kamatuuran. Kon hanas pa unta kadtong mga kaparian sa Denmark sa plano sa simbahan sa pagsumpo erehes nga pagtolon-an, dili na unta madungog pag-usab ang tingog ni Tausen; apan sa baylo nga ipadala nalang unta siya ngadto sa lubnganan sa usa ka bilanggoan ilalum sa yuta, gipagawas hinoon siya sa monasteryo. Karon wala na silay nahimo. Usa ka harianon nga kamandoan, bag-o pa lang gipakanaog, nagtanyag og panalipod sa mga magtutudlo sa bag-o nga doktrina. Si Tausen nagsugod sa pagwali. Abli ang mga simbahan alang kaniya, ug nagpundok ang katawhan sa pagpaminaw. Ang uban nagwali usab sa pulong sa Dios. Ang Bag-o nga Tugon nga gihubad ngadto sa Danish, gikatag sa daghan nga mga dapit. Ang mga paningkamot sa mga papista sa pagbungkag sa mao nga buhat misangpot hinoon sa labaw nga pagpakaylap niini, ug wala madugay ang Denmark nagpamatuud sa ilang pagdawat sa repormado nga pagtoo.

Sa Sweden usab, ang mga batan-ong lalaki nga nakainum gikan sa atabay sa Wittenberg magdala sa tubig sa kinabuhi ngadto sa ilang kataginasod. Duha sa mga pangulo sa Repormasyon sa Sweden, si Olaf ug si Laurentius Petri, mga anak nga lalaki sa usa ka panday sa puthaw sa Orebro, nagtoon ubus a pagtudlo ni Luther ug Melanchthon, ug ang kamatuuran nga ila nang nakat-onan sa makugihon ilang gipanudlo. Sama sa dakung Repormador, naukay ni Olaf ang katawhan tungud sa iyang kadasig ug pagkamaayo nga manulti, samtang si Laurentius, sama kang Melanchthon, maalam, mahunahunaon, ug kalma. Silang duha pulus rilihiyoso kaayo,

hatag-as og naton-an sa teyolohiya, ug maisugon nga nagpalambo sa kamatuuran. Daghan usab nga mga papista ang mibatok. Ang Catolico nga mga pari nagpaalsa sa mga ignorante ug matootohon nga mga tawo. Si Olaf Petri kanunay gubuton sa panon niini nga mga tawhana, ug sa makadaghan hapit na mamatay. Hinoon, kini nga mga Repormador gidapigan ug gipanalipdan sa hari.

Panahon sa paggahum sa Iglesia Romanista, ang katawhan nalubong sa kakabus, ug pagdaogdaog. Wala silay alamag bahin sa Kasulatan, ug nagbaton sa rilihiyon sa mga timaan ug mga sere-monyas, nga walay ikapahayag sa hunahuna, namalik sila sa pag-tootoo ug sa mga pagano nga mga buhat sa ilang mga katigulangan nga wala magsimba sa matuud nga Dios. Nabahin ang nasod sa nagkaaway nga mga pundok kansang walay hunong nga kagubot nagdugang lang sa kaalaot sa tanan. Nagtinguha ang hari sa pagre-porma sa Estado ug sa iglesia, ug iya gidawat kining takus nga mga tumatabang sa pakiggubat batok sa Roma.

Atubangan sa hari ug sa nag-una nga mga tawo sa Sweden, si Olaf Petri uban sa dakung katakus nanalipod sa mga pagtolon-an sa repormado nga pagtoo batok sa mga Romanista nga mananaog. Iyang gipamatuud nga ang mga pagtolon-an sa mga Amahan dawaton lamang kon kini magsubay sa Kasulatan; nga ang sukaranan sa mga doktrina sa pagtoo napahayag diha sa Biblia sa ka tin-aw ug sa yano nga paagi, aron masabtan sila sa tanan nga tawo. Si Cristo nagsulti, “Ang Akong pagtolon-an dili Ako, kondili Iya sa nagpadala Kanako” (Juan 7:16); ug si Pablo nagpamatuud nga kon siya magwali og lahi nga ebanghelyo kay sa iyang nadawat, kinahanglan siya pagatunglohon (Galacia. 1:8). “Unsaon man diay,” matod sa Repormador, “nga ang uban naghunahuna sa pagmugna sa mga pagtolon-an sumala sa ilang kahimutan, ug dayon magpahamtang niini kanila ingon nga maoy butang kinahanglan alang sa kaluwasan?”—Wylie, *b.* 10, *ch.* 4 Iyang gipahayag nga ang mga kamandoan sa sim-bahan walay kagahum kon kini kasupak sa mga kasugoan sa Dios, ug nagpadayon sa dakung patukuranan sa protes-tante nga “ang Biblia, ug ang Biblia lamang,” maoy sulundan sa pagtoo ug pagbuhat.

Kini nga panagsangka, bisan og gihimo diha sa entablado nga wala kaayo naila, naghatag sa “pagpakita kanato sa matang sa mga tawo nga naghulma sa mga pangulo ug sa mga sumusunod sa ka-

sundalohan sa mga Repormador. Sila dili nga walay nahibaloan, sumusunod og sekta, banhaan nga mga manglalantugi—layo gikan niana; mga tawo sila nga nagatoon sa pulong sa Dios, ug nakahibalo pag-ayo kon unsaon sa paggamit sa mga hinagiban nga sa diin ang tipiganan sa Biblia naghitso kanila. Bahin sa kaalam nag-una sila sa ilang kapanahunan. Kon ato lang ipunting ang atong pagtagad ngadto niadto nga mga magilakon nga mga sentro sama sa Wittenberg ug Zurich, ug ngadto sa bantugan nga mga ngalan sama sa ilang Luther ug Melanchthon, kang Zwingli ug Oecolampadius, kita angayan nga masultihan nga kadto sila maoy mga pangulo sa kalihukan, ug kita kinahanglan nga makasalig dinha kanila og kahibulungan nga gahum ug halapad nga mga naangkon; apan ang mga sakup dili ingon niini. Moadto kita sa wala maila nga teyatro sa Sweden, ug ang ubus nga mga ngalan nila ni Olaf ug Laurentius Petri—gikan sa mga agalon ngadto sa mga tinun-an—unsay atong makaplagaan?... Mga eskolar ug mga teyologo, mga katawhan nga nabansay na pag-ayo sa kinatibuk-an nga sistema sa ebanghelyo nga kamatuuran, ug sayon ra nga nakadaog batok sa mga tigpalipatlipat sa mga tulunghaan, ug sa mga tinahod sa Roma.”— *Ibid.*, *b* . 10, *ch* . 4.

Ingon nga sangputanan niini nga panaglalis, ang hari sa Sweden midawat sa pagtoo nga Protestante, ug wala magdugay ang nasudnon nga asembleya nagpamatuud sa pagdapig niini. Ang Bag-o nga Tugon gihubad ni Olaf Petri ngadto sa pinulongan nga Swedish, ug subay sa handum sa hari ang duha ka managsoon nga lalaki maoy naghubad sa tibuuk Biblia. Busa sa unang panahon ang mga tawo sa Sweden nakadawat sa pulong sa Dios sa ilang lumad nga sinultihan. Gimando sa *Diet* o Hukmanan nga sa tibuuk gingharian ang mga ministro kinahanglan magsaysay sa Kasulatan, ug ang kabataan sa mga tulunghaan kinahanglan tudloan sa pagbasa sa Biblia.

[144]

Sa kanunay ug sa kasiguro ang kangitngit sa pagkaignorante ug patootoo nahanaw pinaagi sa bulahan nga kahayag sa ebanghelyo. Naluwas gikan sa pagpanglupig nga Romanista, ang nasod nakabaton sa kusog ug kadungganan nga wala pa maabut sukad kaniadto. Ang Sweden nahimo nga mga panalipod sa Protestantismo. Usa ka siglo sa ulahi, sa panahon sa labing grabe nga katalagman, kini nga gamay ug kaniadto huyang nga nasod—ang bugtong lamang sa Europe nga nangahas sa pagtabang—miabut ngadto sa pagluwas sa

Germany sa makalilisang nga mga pakigbisog sa sulud sa Katloan ka Tuig nga Gubat. Ang tibuuk Northern Europe daw mahibalik na usab ilalum sa pagpangulipon sa Roma. Ang kasundalohan sa Sweden maoy nakapahimo sa Germany sa pagpahilayo sa balud sa kalampusan sa papado, aron sa pagpadaog sa pagtugot alang sa mga Protestante—sa mga Calvinista ug sa mga Luterano—ug sa pagpahiuli sa kagawasan sa kaisipan ngadto niadtong mga nasod nga nakadawat sa Repormasyon.

14 - Ulahing mga Repormador nga English

Samtang si Luther nagabli sa natakpan nga Biblia ngadto sa katawhan sa Germany, gidasig sa Espiritu sa Dios si Tyndale sa pagbuhat sama niini ngadto sa England. Ang *WYCLIFFE'S BIBLE* nga nahubad gikan sa Latin, may daghang mga sayup. Wala pa gayud kini mapatik, ug dako kayo ang kantidad sa sinulat nga niina pipila lamang ka mga adunahan ug mga harianon ang makahimo sa pagbaton niini; ug, dugang pa, ingon nga hugut kaayong gidili sa simbahan, daw dyutay ra ang nahimong pagpaambit. Sa tuig 1516, usa ka tuig sa wala pa mogawas ang pahayag ni Luther, si Erasmus nagpatik na sa iyang Greek ug Latin nga hubad sa Bag-ong Tugon. Karon sa unang higayon ang pulong sa Dios napatik sa orihinal nga pinulongan. Niini nga hulad ang daghang sayup gikan sa ubang mga hulad gihusto, ug tin-aw na ang pagpasabut niini. Nakahatud kini sa daghang mga edukado ngadto sa labaw pa ka maayo nga kahibalo sa kamatuuran, ug nakahatag sa bag-ong kusog sa buhat sa reporma. Apan ang yano nga mga tawo gidid-an gihapon sa pagbaton sa pulong sa Dios. Gitapos ni Tyndale ang buhat ni Wycliffe sa paghatag sa Biblia ngadto sa iyang kataginasod.

Usa ka makugihon nga tinun-an ug matinud-anon nga nangita sa kamatuuran, siya nakadawat sa ebanghelyo gikan sa Greek Testament ni Erasmus. Walay kahadlok siya nga nagwali sa iyang pagtoo, nag-awhag nga ang tanang doktrina kinahanglan sukdon pinaagi sa mga Kasulatan. Bahin sa pagangkon sa mga papista nga ang simbahan maoy naghatag sa Biblia, ug ang simbahan lamang maoy makapasabut niini, mitubag si Tyndale: “Nahibalo ba kamo kon kinsay nagtudlo sa mga agila sa pagpangita sa ilang matukub? Busa, ang mao nga Dios maoy nagtudlo sa Iyang gutum nga mga anak sa pagpangita sa Iyang Pulong. Halayo ra kaayo ang kamatuuran nga kamo maoy naghatag sa Kasulatan, inyo hinoon kini gitago gikan kanamo; kamo maoy nagsunog kanila nga nagatudlo bahin niini: ug kon mahimo pa ninyo, inyo usab sunugon mismo ang Kasula-

tan.”—D’Augbigné, *HISTORY OF THE REFORMATION OF THE SIXTEENTH CENTURY*, b. 18, ch. 4.

[145] Ang pagwali ni Tyndale nakahimo sa dakung kasibot; daghan ang nakadawat sa kamatuuran. Apan nagbantay ang kaparian, ug dali ra siya nga nakagikan ngadto sa ubang kaumhan kay sa ilang mga hulga ug sayup nga mga sumbong alang sa tinguha sa pagguba sa iyang buhat. Sa makadaghan sila nagmalampuson. “Unsa may pagabuhaton?” nagkanayon siya. “Samtang ako nagasabwag sa usa ka dapit, ang kaaway magadaot sa uma nga bag-o pa nako gibiyaan. Dili ako makahimo niini sa tanang dapit. Oh! kon ang mga Cristohanon nga nagbaton sa Balaang Kasulatan sa ilang kaugalingong pinulongan, makahimo unta sa pagsukol niining mga pilosopo. Kon walay Biblia dili mahimo ang pagpalig-on sa mga layko diha sa kamatuuran.”

Usa ka bag-ong tuyo maoy migahum sa iyang hunahuna karon. “Diha sa pinulongan sa Israel,” matod niya, “ang mga salmos giawit sa templo ni Jehova; ug dili ba ang ebanghelyo magsulti sa pinulongan sa England sa among taliwala?... Magbaton ba ang iglesya og kubus nga kahayag sa udto kay sa kadlawon?... Ang mga Cristohanon kinahanglan magbasa sa Bag-ong Tugon diha sa ilang lumad nga pinulongan.” Diha sa taliwala sa mga doktor ug mga magtutudlo sa simbahan adunay panagsumpaki. Pinaagi lamang sa Biblia ang mga tawo makadangat sa kamatuuran. “Ang usa ka tawo magtoo niini nga doktor, ang uban lain usab.... Ang matag usa niini nga mga magsusulat nagkasumpakiy sa ilang kaugalingon. Karon, unsaon naman nato pag-ila kaniya nga maoy nagsulti sa husto gikan sa usa nga nagsulti og sayup?... Unsaon?... Pinaagi lang gayud sa Pulong sa Dios.— *Ibid.*, 18, ch. 4.

Wala madugay sa human niadto nga ang usa ka maalamon nga doktor nga Catolico, nga nakiglalis kaniya, nakaingon: “Maayo pa alang kanato nga walay kasugoan sa Dios kay sa walay papa.” Mitubag si Tyndale: “Ako magasupak sa papa ug sa tanan niyang kasugoan; ug kon luwason sa Dios ang akong kinabuhi, sa daghan pang katuigan akong matudloan ang bata nga nagdaro sa labaw pa ka daghang nahibaloan bahin sa Kasulatan kay kanim.”—Anderson, *ANNALS OF THE ENGLISH BIBLE*, pahina 19.

Ang tuyo nga iyang nasugdan sa paghigugma, sa paghatag sa Bag-ong Tugon ngadto sa katawhan diha sa ilang pinulongan, na-

pamatud-an na karon, ug midali siya sa pagsugod sa buluhaton. Gipalayas gikan sa iyang puluy-anan pinaagi sa paglutos, miadto siya sa London, ug didto sulud sa usa ka panahon nagpadayon sa buhat nga wala mabalda. Apan miabut na usab ang pagpugus sa mga papista sa pagpalayas kaniya. Ang tibuuk England daw sirado batok kaniya, ug nakahukum siya sa pagdangup sa Germany. Dinhi iyang gisugdan ang pagpatik sa Bag-ong Tugon sa English. Makaduha ka basis gipahunong ang buhat; apan sa did-an siya sa pagpatik sa usa ka siyudad, moadto siya sa lain. Sa katapusan miadto siya sa Worms, diin sa milabay nga pila ka tuig, si Luther nanalipod sa ebanghelyo atubangan sa Diet. Nianang karaan nga dakbayan adunay daghang mga higala sa Repormasyon, ug didto si Tyndale nagpadayon sa iyang buhat nga wala nay dugang nga pagbabag. Tulo ka libo ka kopya sa Bag-ong Tugon dali ra nahuman, ug lain na usab nga hulad gipatik sa mao nga tuig.

Uban sa dakung kainiton ug paglahutay nagpadayon siya sa iyang mga buluhaton. Bisan pa sa pagbantay sa mga tinugyanan sa kagamhanan sa England sa ilang mga dunggoanan uban sa higpit nga pagtukaw, ang pulong sa Dios sa daghang tinago nga paagi nakaabut sa London, ug didto gipangtagtag sa tibuuk nasod. Misulay ang mga papista sa pagsumpo sa kamatuuran, apan kawang lamang. Ang obispo sa Durham usa ka panahon niana mipalit sa usa ka tigbaligya og libro nga higala ni Tyndale sa tanang niyang pundo sa mga Biblia, alang sa tuyo nga pagsunog niini, sa paghunahuna nga dako kini og mahimo sa pagbabag sa buhat. Apan, ang salapi nga halin sa mga Biblia mao hinoon ang gigamit sa pagpalit og ginamiton alang sa bag-o ug labi pa ka maayo nga hulad, nga kon wala pa kini, dili unta mapatik. Sa nabilanggo na si Tyndale sa ulahi, gitanyagan siya og kagawasan ubus sa kondisyon nga iyang itugyan ang mga ngalan sa nitabang kaniya sa paggasto alang sa pagpatik sa iyang mga Biblia. Iyang gitubag nga ang obispo sa Durham nakahimo og labaw pa kadako kay sa bisan kinsa nga tawo; kay sa iyang pagpalit sa tanang libro nga nahabilin sa dakung kantidad, nakahimo siya nagpadayon sa buhat uban sa maayong kadasig.

Gibudhian si Tyndale ngadto sa kamut sa iyang mga kaaway ug sa usa ka panahon niana nagantos siya sa pagkabinilanggo sulud sa pila ka mga bulan. Sa katapusan nagsaksi siya alang sa iyang pagtoo pinaagi sa kamatayon sa usa ka martir; apan ang mga hinagiban nga

iyang giandam nakahimo sa uban nga mga sundalo sa pakiggubat latas sa mga kasiglohan hangtod sa atong panahon karon.

[146] Si Latimer nagpamatuud sa pulpito nga ang Biblia kinahanglan mabasa sa pinulongan sa katawhan. Ang Magsusulat sa Balaang Kasulatan, matod niya, “mao ang Dios mismo;” ug kini nga Kasulatan nakaambit sa gahum ug sa pagkawalay katapusan sa iyang Magsusulat. Walay hari, ni emperador, mahistrado, ug magma-mando...apan ang tanan kinahanglan motuman...sa Iyang balaan nga pulong.” Magmatngon kita nianang mga laing dalan, apan himoon nga ang pulong sa Dios maggiya kanato. “Dili kita maglakaw sunud...atong mga ginikanan, ni magsusi sa ilang gibuhay, apan kon unsa ang angay unta nila nga himoon.”—“Hugh Latimer, *FIRST SERMON PREACHED BEFORE KING EDWARD VI.*”

Si Barnes ug si Frith, ang matinud-anon nga mga higala ni Tyndale, mitindog aron sa paglaban sa kamatuuran. Ang mga Ridlys ug mga Cranmer misunud. Kini nga mga pangulo sa English Reformation mga maalam, ug ang kadaghanan kanila giila sa hataas nga pagtahod sa ilang kakugi ug pagkadiosnon sa katilingban sa mga Romanista. Ang ilang pagsupak sa papado maoy resulta sa ilang kahibalo sa mga sayup sa “balaan nga kaulohan.” Ang ilang pagkasinati sa mga misteryo sa Babilonya nagdugang sa ilang gahum sa pagpamatuud batok kaniya.

“Karon mobungat ako og talagsaon nga pangutana,” matod ni Latimer, “Kinsa ang labing makugihon nga obispo sa England?... Akong nakita ang inyong pagpaminaw ug gusto nga ako siyang nganlan. Sultihan ko kamo. Ang yawa.... Dili gayud siya mohawa sa iyang parokya; tawga siya kon gusto ninyo, anaa siya kanunay sa balay;... kanunay siya nagkuput sa iyang daro.... Dili gayud siya ninyo makita nga natulog, ipasalig ko kaninyo.... Kon diin magpuyo ang yawa, didto usab nangawala ang mga libro, ug motindog pagbanos ang mga kandila; isalikway ang mga Biblia, ug pulihan sa mga rosaryo; isalikway ang kahayag sa ebanghelyo, ug mobanus ang kahayag sa mga kandila, Oo, sa udtong tutok;...pagpaubus sa krus ni Cristo, dayon pag-isa sa pitaka sa purgatoryo;...pagsalikway sa pagpabisti sa mga hubo, sa mga kabus, sa mga bakol, pagbarog sa mga dayandayan sa pagpabisti sa mga larawan ug ang pagdayandayan sa katahum pinaagi sa bililhong mga bato; pagbayaw sa tawhanong mga tulumanon ug sa iyang mga kasugoan, pagpaubus sa tulumanon

sa Dios ug sa Iyang balaang pulong.... Maayo unta nga ang atong kaparian magmakugihon sa pagsabwag sa binhi sa maayong doktrina, samtang si Satanas nagapugas og sagbot ug sampinit!”— *Ibid.*, “*SERMON OF THE PLOUGH.*”

Ang dakung patukuranan nga gibatonan niini nga mga repormador—sama sa gibarogan sa mga Waldenses, ni Wycliffe, ni John Huss, ni Luther, Zwingle, ug niadtong nakig-usa kanila—mao ang pagkadili masayup sa Balaang Kasulatan ingon nga maoy sukdanan sa pagtoo ug buhat. Wala nila tagda ang katungud sa mga papa, mga konsilyo, mga Amahan, ug mga hari, sa paggahum sa kaisipan kon bahin na sa rilihiyon. Ang Biblia maoy ilang kagamhanan, ug pinaagi sa pagtolon-an niini ang tanang doktrina ug mga pagangkon pagasulayan. Ang pagtoo sa Dios ug sa Iyang pulong maoy nakapalig-on niining balaan nga mga tawo samtang ilang gitahan ang ilang kinabuhi ngadto sa bitayan. “Magmalipayon kamo,” matod ni Latimer ngadto sa iyang isigkamartir samtang ang mga siga hapit na nakapahilum sa ilang mga tingog, “niining adlaw atong dagkotan kana nga kandila sa England, maingon nga ako nagsalig, nga pinaagi sa grasya sa Dios dili gayud kini mapalong.”— *WORKS OF HUGH LATIMER*, vol. 1, p. 13.

Sa Scotland ang binhi sa kamatuuran nga gisabwag ni Columba ug sa iyang mga kaubanan sa buhat wala gayud maguba sa hingpit. Sa kagatusan ka mga tuig human ang mga simbahan sa England magpasakup sa Roma, kadtong taga-Scotland nagbaton sa ilang kagawasan. Hinoon, sa ikanapulo ug duha ka siglo, naugmad ang papado dinhi, ug walay dakbayan nga nakabaton sa iyang hingpit nga pagbulotan. Wala nay laing dapit nga molabaw pa ka halalum ang kangitngit kay sa dinhi. Apan miabut gihapon ang bidlisiw sa kahayag sa paglagbas sa kangitngit, ug naghatag og paglaum sa umaabot nga adlaw. Ang mga Lollards gikan sa England, uban sa ilang mga Biblia ug mga pagtolon-an ni Wycliffe, nakatabang og dako sa pagtipig sa kahibalo sa ebanghelyo, ug ang matag siglo adunay iyang mga saksi ug mga martir.

Sa pagbukas sa Dakung Repormasyon miabut ang mga sinulat ni Luther, ug dayon kang Tyndale nga Bag-ong Tugon sa English. Wala mabantayi sa taga simbahan, kining mga mensahero hilum nga milatas sa kabungturan ug kawalugan, nagdagkot sa bag-o nga kinabuhi sa sulo sa kamatuuran nga hapit na gayud mapalong sa

[147]

Scotland, ug sa pagguba sa binuhatan sa pagpangdaogdaog sa Roma sulud sa kasiglohan.

Dayon ang dugo sa mga martir naghatag og lab-as nga kusog sa kalihukan. Ang papista nga mga pangulo, nga kalit lang nahigmata ngadto sa katalagman nga naghulga sa ilang kawsa, nagdala ngadto sa bitayan sa pila ka mga labing halangdon ug labing pinasidunggan nga mga anak sa Scotland. Nagtukod sila og usa ka pulpito, nga dinhi ang mga pulong niining himatyon nga mga saksi nadungog sa tibuuk yuta, naglipay sa mga kalag sa katawhan sa walay kamatayon nga katuyoan sa pagtangkang sa mga gapus sa Roma.

Si Hamilton ug si Wishart, mga harianon sa kinaiya ug sa pagkahimugso, nga adunay hataas nga kutay sa kaliwatan sa labaw pa ka mapainubsanon nga mga tinun-an, nagtugyan sa ilang mga kinabuhi didto sa bitayan. Apan gikan sa nagsiga nga pundok sa sugnod ni Wishart adunay miabut nga usa ka butang nga dili mapahilum sa mga siga, ang usa nga ubus sa pagmando sa Dios maoy mobagting sa kampana sa kamatayon sa papado didto sa Scotland.

Si John Knox mitalikod gikan sa mga tradisyon ug sa mga tinago nga katingalahan sa simbahan, aron siya mokaon diha sa mga kamatuuran sa pulong sa Dios; ug ang pagtolon-an ni Wishart maoy nagpalig-on sa iyang tinguha sa pagbiya sa pagkasinakup sa Roma, ug miipon uban sa mga linutos nga mga repormador.

Giawhag sa iyang kaubanan sa pagpangatungdanan sa pagkamagwawali, mikupos iya uban sa pagkurog sa katungdanan, ug sa paglabay lamang sa mga adlaw sa iyang pag-inusara sa pagpuyo ug masakit nga pakigbisog sa iyang kaugalingon nga mitugot siya. Apan sa iyang pagdawat sa maong katungdanan, nagpadayon siya sa unahan uban sa dili na mausab nga panaad ug dili malisang nga kaisog samtang magpadayon pa ang iyang kinabuhi. Kining matinud-anon sa kasingkasing nga repor mador dili mahadlok sa dagway sa tawo. Ang mga siga sa kalayo sa iyang palibot, nakapadugang lang hinoon sa iyang kakugi ngadto sa labaw pa ka kusog. Uban sa atsa sa madaogdaogon nga sa kakuyaw nagbitay ibabaw sa iyang ulo, nagatindog siya sa iyang baroganan, nga ang toong kamut nagbunal sa kusog nga mga hampak ug ang walang kamut aron sa pagbungkag sa pagsimba og mga dyosdyos.

Sa pagpaatubang kaniya sa reyna sa Scotlnad, sa kang kinsang presensya ang kaisog sa daghang mga pangulo sa mga Protestante

nangawala, si John Knox naghimo sa dili mapasalaag nga pagsaksi alang sa kamatuuran. Dili siya madani pinaagi sa mga parayeg; wala siya malisang atubangan sa mga paghulga. Ang reyna nagpasangil kaniya ingon nga erehes. Siya nagatudlo sa mga tawo sa pagdawat sa rilihiyon nga gidili sa Estado, nagpamatuud siya, ug busa nakalapas siya sa sugo sa Dios sa pag-awhag sa mga sakup sa pagtuman sa ilang mga prinsiphe. Si Knox mitubag sa hugut:

“Ingon nga ang matuud nga rilihiyon wala magdawat sa iyang sinugdanan ni sa iyang kagahum gikan sa mga prinsiphe, kundili gikan lamang sa walay katapusan nga Dios, mao man usab ang mga sakup niini dili mahigut sa pagpahaum sa ilang rilihiyon sumala sa gusto sa ilang mga prinsiphe. Kay sagad kaayo nga ang mga prinsiphe mao ang labing ignorante sa tanan bahin sa matuud nga rilihiyon.... Kon ang tanang kaliwatan ni Abraham nagagikan pa sa rilihiyon ni Faraon, kinsa dugay kaayo nasakup, naghangyo ako madam, unsa man unta nga rilihiyon ang ania sa kalibutan? Ug kon ang tanan sa kaadlawan sa mga apostoles nagbaton pa sa rilihiyon sa Romanhon nga mga emperador, naghangyo ako kanimo madam, unsa kaha nga matang sa rilihiyon dinhi sa yuta?... Busa, madam, tingali imong masabtan nga ang mga sakup dili mahigut sa rilihiyon sa ilang mga prinsiphe, bisan og sugoon pa sila sa pagtuman kanila.” Matod ni Mary: “Inyong hubaron ang Kasulatan sa usa ka paagi, ug sila [ang Romanista nga mga magtutudlol maghubad sa lahi nga paagi; kinsa man ang akong toohan, ug kinsa man ang mahimong maghuhukum?”

‘Tumoo kamo sa Dios, nga sa tin-aw nagasulti sa Iyang Pulong,’ [148] mitubag ang repormador; “ug dugang pa sa gitudlo kaninyo sa pulong, dili kamo motoo sa usa ni sa uban. Ang pulong sa Dios tin-aw, ug kon adunay usa bisan hain dapit nga makalibog, ang Balaang Espiritu, nga dili gayud magasupak sa Iyang kaugalingon, magpasabut niini sa labaw pa ka tin-aw sa ubang mga dapit, aron nga walay magpabilin nga pagduhaduha gawas niadtong magmagahi sa pagpabilin nga ignorante.”—David Laing, *THE COLLECTED WORKS OF JOHN KNOX*, vol. 2, pp. 281,284.

Mao kadtong mga kamatuuran ang gisulti sa repormador nga walay kahadlok, bisan pa sa katalagman sa iyang kinabuhi, ngadto sa hari. Sa sama nga walay pagkabalhin nga kaisog nagpadayon

siya sa iyang tuyo, nagampo ug nakigaway sa mga gubat sa Ginoo, hangtod ang Scotland nakagawas sa papado.

Sa England ang pagkaugmad sa Protes-tantismo ingon nga maoy nasudnon nga rilihiyon nagkahanaw, apan wala sa hingpit makahunong, sa pagpanglutos. Bisan og daghan sa mga doktrina sa Roma ang gisalikway, daghan sa mga dagway niini ang nagpabilin. Ang pagkalabing hataas sa papa gisalikway, ug sa iyang dapit ang hari maoy gituboy sa trono ingon nga maoy ulo sa simbahan. Sa serbisyo sa simbahan aduna gihapon pagbiya gikan sa pagkaputli ug kayano sa ebanghelyo. Ang dakung patukuranan sa rilihiyosong kagawasan wala pa gihapon masabti. Bisan og ang makalilisang nga mga minaldito sa Roma gigamit batok sa erehes nga pagtolon-an apan dili sa kanunay ngadto sa mga pangulo sa Protestante, apan sa gihapon ang katungud sa matag usa ka tawo sa pagsimba sa Dios sumala sa iyang kaisipan wala ilha. Ang tanan gisugo sa pagdawat sa mga doktrina ug pagtuman sa mga paagi sa pagsimba nga gimando sa simbahan. Ang mga nagsupak nagantos sa paglutos, sa labaw ka dako o ka gamay nga kalisdanan, sulud sa ginatus ka mga tuig.

Sa ikapito ka siglo linibo ka mga ministro ang gipangtagak sa ilang mga katungdanan. Ang katawhan gidid-an, ilalum sa bug-at nga mga silot, pagkabilanggo, ug pagpalayas, sa pagtambong sa rilihiyoso nga mga tigum gawas kon kini giuyunan sa simbahan. Ang matinumanong mga kalag nga dili mapugngan sa pagtigum aron sa pagsimba sa Dios, napugus sa pagtigum sa ngiub nga mga agianan, sa tago nga mga lawak ibabaw sa atop, ug sa pila ka mga panahon, didto sa mga lasang sa tungang gabii. Ilalum sa kapasilungan nga lasang, nga usa ka templo nga tinukod sa Dios, kadtong nagkatibu-laag ug gilutos nga mga anak sa Ginoo nanagtigum aron sa pagbubu sa ilang mga pagbati pinaagi sa pagampo ug pagdayeg. Apan bisan pa sa tanan nilang pagbantay, daghan ang nagantos alang sa ilang pagtoo. Nagsiot ang mga prisohan. Gibungkag ang mga pamilya. Daghan ang gipalayas ngadto sa langyaw nga kayutaan. Apan ang Dios nagauban sa Iyang katawhan, ug ang paglutos dili makabuntog sa pagpahilum sa ilang pamatuud. Daghan ang gipalayas latas sa kadagatan ngadto sa America, ug dinhi nagpabarog sa mga patukuranan sa sibil ug rilihiyoso nga kagawasan nga maoy panalipod ug himaya niini nga nasod.

Usab, sama sa kaadlawan sa mga apostoles, ang paglutos nahimong kalamboan sa ebanghelyo. Sa usa ka lang-og nga bilanggoan nga nagsiot sa mga gahian nga mga utangan ug mga kriminal, si John Bunyan naghanggap sa hangin sa langit; ug didto siya nagsulat sa iyang matahum nga sambingay sa panlakatan sa mga magpapanaw gikan sa yuta sa kalaglagan ngadto sa langitnong siyudad. Sulud sa duha ka gatus ka tuig kadtong tingog gikan sa bilanggoan sa Bedford nakasulti uban sa makalipay nga gahum ngadto sa kasingkasing sa katawhan. Ang sinulat nga *PILGRIM'S PROGRESS ug GRACE ABOUNDING TO THE CHIEF OF SINNERS* ni Bunyan nakagiya sa daghang mga tiil ngadto sa dalan sa kinabuhi.

Si Baxter, Flavel, Alleine, ug ubang mga tawo nga adunay hiyas, edukasyon, ug halalum nga Cristohanong kasinatian, mibarog sa kusganong paglaban sa pagtoo nga nahatag kanhi sa mga balaan. Ang buhat nga natapos niining mga tawhana, nga gidili ug gipangkugud sa balaod sa mga pangulo niining kalibutana, dili gayud mawala. Ang sinulat ni Flavel nga *FOUNTAIN OF LIFE* ug ang *METHOD OF GRACE* nakatudlo sa linibo kon unsaon nila pagtugyan sa ilang mga kalag ngadto kang Cristo. Ang sinulat ni Baxter nga *REFORMED PASTOR* nahimong panalangin ngadto sa daghan nga naghandum sa pagpabuhi sa buhat sa Dios, ug ang iyang *SAINTS' EVERLASTING REST* nakahimo sa paggiya sa mga kalag ngadto sa “kapahulayan” nga nagapabilin gihapon alang sa katawhan sa Dios.

[149]

Usa ka gatus ka tuig sa ulahi, sa adlaw sa dakung adlaw sa espirituhanong kangitngit, si Whitefield ug ang mga Wesley mitungha ingon nga mga magdadala sa kahayag alang sa Dios. Ubus sa balaod sa naugmad nga iglesya, ang katawhan sa England naganam og daos-os sa ilang rilihiyoso nga kahimtang nga daw wala nay kalainan sa dili motoo og Dios. Ang *natural religion* maoy kinaham nga tonan sa mga pari, apil sa kadaghanan sa ilang teyolohiya. Ang anaa sa hatag-as nga hut-ong sa katilingban nangyam-id sa pagkadiosnon, ug nagpagarbo sa ilang kaugalingon nga ibabaw sila sa gitawag og panatiko. Ang yano nga hut-ong sa katilingban mga ignorante kaayo ug mga bisyoso, samtang ang simbahan walay kaisog o pagtoo sa dugang nga pagtabang sa nahagba nga kawsa sa kamatuuran.

Ang dakung dotrina sa pagpakamatarong pinaagi sa pagtoo, nga sa tin-aw gitudlo ni Luther, hapit mawala sa hingpit; ug ang pag-

tolon-an sa Romanista sa pagsalig sa mga maayong buhat alang sa kaluwasan, maoy mipuli niini. Si Whitefield ug ang mga Wesley, nga mga sakup sa naugmad nga simbahan, mainiton nga mga nangita alang sa kalooy sa Dios, ug kini gitudlo kanila kinahanglan sigurohan pinaagi sa maayong kinabuhi ug sa pagtuman sa mga tulumanon sa rilihiyon.

Usa niana ka panahon samtang nagbalatian si Charles Wesley, ug nagpaabot nalang sa kamatayon, gipangutana siya kon diin niya gisalig ang iyang paglaum sa kinabuhing dayon. Ang iyang tubag mao, “Akong nagamit ang akong labing maayong mga paningkamot sa pagalagad sa Dios.” Ang higala nga nangutana daw wala matagbaw sa iyang tubag, naghunahuna si Wesley: “Unsa! dili ba ang akong mga paningkamot igo na saligan? Iya ba akong tulisan sa akong mga paninguha? Wala na akoy laing saligan pa.”—John Whitehead, *LIFE OF THE REV. CHARLES WESLEY*, pahina 102. Mao kadto ang baga nga kangitngit nga mihugpa sa iglesya, nagtago sa paghinlo sa kasal-anan, nagtulis kang Cristo sa Iyang himaya, ug nagpabulag sa mga hunahuna sa katawhan gikan sa ilang bugtong paglaum sa ilang kaluwasan—ang dugo sa nalansang nga Manunubos.

Si Wesley ug ang iyang mga katabang nagiyahan ngadto sa kamatuuran nga ang matuud nga rilihiyon nahimutang diha sa kasingkasing, ug nga ang balaod sa Dios nanginlabut sa mga hunahuna ug sa mga sinultihan usab ug sa mga buhat. Nadani sa pagkakinahanglanon sa pagkabalaan sa kasingkasing ug sa pagkatarong sa panglihok sa gawas, nagalakaw sila sa mainitong bag-ong kinabuhi. Pinaagi sa labing makugihon ug mainampoon nga mga paningkamot naninguha sila sa pagbuntog sa mga kadaotan sa *natural* nga kasingkasing. Nagkinabuhi sila sa kinabuhi sa pagdumili sa kaugalingon, sa kalooy, ug pagpaubus, sa pagalagad sa dakung kabudlay ug sa pagkatakdo sa matag sukud nga ilang gihunahuna nga makatabang kanila sa pagbaton kon unsay ilang labing gihandum—kanang pagkabalaan nga makaseguro sa kahimuut sa Dios. Apan wala nila maabut ang tumong nga ilang gipangita. Kawang lamang ang ilang mga paningkamot sa pagpagawas sa ilang kaugalingon gikan sa pagkahinukman sa sala o sa pagbulag gikan sa gahum niini. Kini sama sa gihapon sa nasinati ni Luther nga pakigbisog sa iyang selda didto sa Erfurt. Kini sama sa gihapon nga pangutana nga nagsakit

sa iyang kalag—“Unsaon sa tawo aron mamatarung sa atubangan sa Dios?” Job 9:2.

Ang mga kalayo sa balaan nga kamatuuran, nga hapit na mapalong sa halaran sa Protestantismo, nagkinahanglan madagkotan pag-usab gikan sa karaan nga sulo nga napasa sa mga katuigan gikan sa mga Cristohanon sa Bohemia. Human sa Repormasyon, ang Protestantismo sa Bohemia gitamakan sa pagpagawas sa mga sinaligan sa Roma. Ang tanang nagdumili sa pagsalikway sa kamatuuran napugus sa pagkalagiw. Ang uban niini nakadangup sa tagoanan didto sa Saxony, didto nagpadayon sa karaan nga pagtoo. Gikan sa kaliwatan niini nga mga Cristohanon nga ang kahayag miabut kang Wesley ug sa iyang mga katabang.

Si John ug Charles Wesley, human sa ilang pagkaordinar ngadto sa ministryo, gipadala alang sa buluhaton ngadto sa America. Diha sa barko mao ang kaubanan nga mga Moravians. Ang kusog nga bagyo ilang nasugatan sa ilang pagpanaw, ug si John Wesley nagatubang sa kamatayon, nagbati nga wala siyay kasigurohan sa kalinaw sa Dios. Apan ang mga German, sa pagkalahi, nagpakita sa ilang pagkakalma ug pagsalig nga wala niya masinatii. [150]

“Dugay na kaayo ako,” matod niya, “naniid sa ilang dakung pagkamatitud-anon sa ilang kinaiya. Sa ilang pagpaubus nakahatag sila sa kanunay nga pagpamatuud pinaagi sa pagtuman niadtong bug-at nga mga pangatungdanan alang sa ubang mga pasahero nga walay usa sa mga English mohimo; alang niini ilang gihandum ug walay madawat nga suhol, nag-ingon, maayo kana alang sa ilang mapagarbohon nga mga kasingkasing, ug ang ilang mahigugmaon nga Manluluwas nakahimo og labaw pa alang kanila. Ug ang matag adlaw naghatag kanila og higayon sa pagpakita sa pagkalumo nga walay kasakit nga makatarog. Kon sila itukmod, bunalan, o tumbahon, mobangon gihapon sila ug mapahawa; ug wala silay pagbagolbol. Diha nay kahigayunan sa pagsukud kon napagawas ba sila gikan sa espiritu sa kahadlok, ug sa pagpagarbo usab, kasuko, ug panimalus. Taliwala sa mga awit nga maoy gigamit pagsugod sa ilang serbisyo, ang dagat miulbo, migisi sa dakung layag, nagtabon sa barko, ug napundok diha sa salog sa barko nga daw ang dakung kalalum milamoy na kanamo. Ang makalilisang nga pagsiyagit nagagikan taliwala sa mga English. Ang mga German kalma lang nga nagpadayon pag-awit. Nangutana ako sa usa kanila pagkahu-

man, ‘Wala ba ikaw mahadlok?’ Mitubag siya, ‘Nagpasalamat ako sa Dios, wala.’ Nangutana ako, ‘Wala ba mangahadlok ang inyong mga kababayenhan ug mga bata?’ Mitubag siya sa hinay, ‘Wala; ang among mga babaye ug mga bata dili mahadlok nga mamatay.’ “— *Whitehead, LIFE OF THE REV. JOHN WESLEY*, pahina 10.

Sa pag-abut didto sa Savannah, si Wesley sa hamubo nga panahon nagpuyo uban sa mga Moravians, ug natandog pag-ayo sa ilang Cristohanong panlihok. Sa usa sa ilang rilihiyoso nga serbisyo, sa dakung pagkalahi sa walay kinabuhi nga pormalidad sa Iglesya sa England, nagsulat siya: “Ang dakung pagkayano, ug usab sa pagka-solemne sa kinatibuk-an nakapakalimot kanako sa napulog pito ka gatus ka mga tuig nga nagpataliwala kanila, ug naghunahuna ako sa akong kaugalingon nga didto niadtong usa sa mga katiguman, diin ang dagway ug kahimtang wala diha; apan si Pablo, ang mananahi og tulda, o si Pedro, ang mananagat, maoy nangulo; apan uban sa pagpadayag sa espiritu ug sa gahum.”— *Ibid.*, mga pahina 11, 12.

Sa iyang pagbalik sa England, si Wesley, ubus sa pahimangno sa usa ka magwawali nga Moravian, nahiabut sa labaw pa ka tinaw sa pagsabut sa pagtoo sumala sa Biblia. Nadani siya nga kinahanglan siya mobulag sa tanang pagsalig sa iyang kaugalingong mga buhat alang sa kaluwasan, ug kinahanglan mosalig sa hingpit sa “Kordero sa Dios nga nagakuha sa sala sa kalibutan.” Sa usa ka katiguman sa Moravian nga komunidad didto sa London, usa ka pamahayag gibasa gikan kang Luther, naghulagway sa kausaban diin ang Espiritu sa Dios magabuhay sulud sa kasingkasing sa magtotoo. Samtang naminaw si Wesley, napasiga ang pagtoo sa iyang kalag. “Akong gibati ang kahibulungan nga pagpinit sa akong kasingkasing,” matod niya. “Akong gibati nga nagsalig ako kang Cristo, kang Cristo lamang, alang sa kaluwasan: ug nahatag kanako ang kasigurohan nga Siya nagkuha sa akong mga sala, bisan ang akoo, ug nagluwas kanako gikan sa kasugoan sa sala ug kamatayon.”— *Ibid.*, pahina 52.

Sulud sa dugay nga katuigan sa makapoy ug walay kalipay nga paningkamot—mga tuig sa bug-at nga pagdumili sa kaugalingon, sa pagpakaulaw ug pagpaubus—si Wesley nagtuman sa higpit sa iyang usa ka tumong sa pagpangita sa Dios. Karon iya nang nakaplagan Siya; ug iyang nakaplagan nga ang grasya nga iyang gihagoan sa pagdaog pinaagi sa mga pagampo ug mga puasa, pinaagi sa paghatag

og mga limus, ug sa paghikalimot sa kaugalingon, maoy gasa nga, “walay salapi, ug walay bayad.”

Sa nalig-on na diha sa pagtoo kang Cristo, ang iyang tibuuk kalag nagkalayo uban sa handum sa pagsangyaw sa bisan diin sa kahibalo sa mahimayaong balita sa libre nga grasya sa Dios. “Akong gitanaw ang tibuuk kalibutan ingon nga akong parokya,” matod niya; “sa bisan unsa nga bahin niini, akong giila kini nga nakatuman sa husto, ug gimando nga katungdanan, sa pagpamatuud ngadto sa tanan nga mahigugma sa pagpatalinghog sa malipayong balita sa kaluwasan.”

[151]

Nagpadayon siya sa iyang higpit ug madumilion nga kinabuhi, dili na ingon nga basihanang kundili ang gisangputan sa pagtoo; dili na ang gamut, kundili ang bunga sa kabalaan. Ang grasya sa Dios diha kang Cristo maoy patukuranan sa pagtoo sa Cristohanon, ug kana nga grasya mapakita diha sa pagtuman. Ang kinabuhi ni Wesley natugyan ngadto sa pagwali sa dagkong kamatuuran nga iyang nadawat—ang pagpakamatarong pinaagi sa pagtoo diha sa nagahinlo nga dugo ni Cristo, ug ang makapabag-o nga gahum sa Balaang Espiritu nga diha sa kasingkasing magadala og bunga diha sa kinabuhi sumala sa panig-ingnan ni Cristo.

Si Whitefield ug ang mga Wesley giandam alang sa ilang bu-luhaton pinaagi sa hataas ug mahait nga personal nga mga pagbati sa ilang kaugalingong kahimtang ingon nga nangawala; ug aron sila makahimo sa paglahutay sa kalisdanan ingon nga mga maayong sundalo ni Cristo, gibutang sila ilalum sa kalayo sa kasuko, pagyagayaga, ug paglutos, sa unibersidad ug sa ilang pagsulud sa ministeryo. Sila ug ang pipila nga nalooy kanila gitamay sa pagtawag kanila nga mga Metodista pinaagi sa ilang dili diosnon nga mga isigkatinun-an—usa ka ngalan nga sa pagkakaran nga panahon gi-ila kini nga dungganon ingon nga labing dakung denominasyon sa England ug America.

Ingon nga mga sakup sa Iglesya sa England, lig-on sila nga nadugtong sa mga matang sa ilang pagsimba, apan gipakitaan sila sa Ginoo sa Iyang pulong sa labaw pa ka hataas nga sulundan. Ang Balaang Espiritu nag-awhag kanila sa pagwali kang Cristo ug Siya nga gilansang. Ang gahum sa Labing Hataas nagtabang sa ilang mga buhat. Linibo ang nakasabut ug matuud nga nadani. Kinahanglanon nga kining mga karnero mapanalipdan gikan sa

manunukub nga mga lubo. Si Wesley walay hunahuna sa pag-ugmad og bag-o nga denominasyon, apan iyang giorganisar sila ilalum sa gitawag kaniadto og Methodist Connection.

Mistryoso ug masulayon ang pagsupak nga nahibalag niini nga mga magwawali gikan sa naugmad nga iglesya; apan ang Dios, sa Iyang kaalam nagagahum sa mga hitabo aron sa pagpasugod sa Reporma sa iglesya mismo. Kon nagagikan pa kini sa hingpit sa gawas, dili unta kini makasulud sa dapit nga kini gikinahanglan pag-ayo. Apan ang mga magwawali sa pagpabuhi taga sulud man sa iglesya, ug nagbuhat sulud sa iglesya bisan diin sila makakaplag og kahigayunan, ang kamatuuran nakasulud diin unta ang mga ganghaan magpabilin nga sirado. Ang uban sa kaparian nangaukay sa kalang-og sa ilang moralidad, ug nahimong mga makugihon nga mga magwawali sa ilang mga parokya. Ang mga simbahan nga nabagtok sa pormalidad nabanhaw ngadto sa kinabuhi.

Sa panahon ni Wesley, sama sa tanang katuigan sa kasaysayan sa iglesya, mga tawo nga adunay nagkalainlaing mga hiyas nagabuhat sa ilang natudlo nga buluhaton. Wala sila magkahiusa sa matag usa ka punto sa doktrina, apan silang tanan napalihok sa Espiritu sa Dios, ug nahiusa sa mainiton nga tumong sa pagdaog og mga kalag ngadto kang Cristo. Ang mga kasungian tali kang Whitefield ug sa mga Wesley naghulga sa usa ka panahon niana sa pagbungol; apan sa ilang pagkakat-on sa kalumo sa tulunghaan ni Cristo, ang pag-pailub ug pagkalooy maoy nagpasig-uli kanila. Wala silay panahon sa paglalisay, samtang ang kasaypanan ug kasal-anan nagdagsang sa bisan diin, ug ang mga makasasala naglugsong padulong sa kalaglagaan.

Ang mga sulugoon sa Dios naglakaw sa batoon nga dalan. Mga tawo nga adunay inpluwensya ug kahibalo nagagamit sa ilang mga gahum batok kanila. Paglabay sa panahon daghan sa kaparian nagpakita sa tinud-anay nga pagsupak, ug gisirhan ang mga pultahan sa mga simbahan batok sa putli nga pagtoo ug sa nanagsangyaw niini. Ang paagi sa kaparian sa pagsupak kanila gikan sa mga pulpito, nakapapukaw sa gahum sa kangitngit, sa kaignorante ug kasal-anan. Sa makadaghang higayon si John Wesley nakaikyas sa kamatayon

[152]

pinaagi sa milagro sa kalooy sa Dios. Samtang ang kasuko sa panon sa katawhan gitumong batok kaniya, ug daw wala nay kaikyas, usa ka manulunda sa tawhanong dagway miduul sa iyang kiliran,

ang panon sa katawhan miatras, ug ang alagad ni Cristo miagi sa kasigurohan gikan sa dapit sa katalagman.

Sa iyang pagkaluwas gikan sa kapungut sa panon sa katawhan sa usa niini ka higayon, si Wesley nag-ingon: “Daghan ang nagtinguha sa pagtumba kanako samtang naglugsong kami sa danglog nga agianan padulong sa lungsod; ug nanagpanghukum usab nga kon matumba ako sa yuta, dili na ako gayud makabangon. Apan wala gayud ako mapangdol, bisan gamay nalang ka pagkadalinas, hangtod nga nakagawas ako sa hingpit gikan sa ilang mga kamut.... Bisan daghan ang nakigbisog sa pagkuput sa akong kwelyo, aron pagtumba kanako dili gayud sila makahimo sa pagkuput; usa ra ang nakakuput sa sapaw sa akong kupo sa hawak, nga dali rang nagisi ug nahabilin sa iyang kamut, ang usa ka sapaw, nga sa bulsa adunay papel de banko, nagisi ang katunga. Usa ka tawong kusgan nga duul sa akong likod, mibunat kanako sa makadaghan sa dakung sanga sa kahoy; nga kon iya pa akong gibunalan sa luyo sa akong ulo, dili na unta siya maglisod pa. Apan sa matag bunal nga dili makaigo, wala ako mahibalo kon naunsa kadto; kay dili man ako makalihok sa too ni sa wala nga kamut.... Lain na usab ang nagdali pagsuot sa duut sa katawhan nagbandira na sa iyang bukton aron sa pagbunal, ug sa kalit iyang gibutang kini, ug igo lang siya nakahapuhap sa akong ulo nga nag-ingon, “Pagkahumok sa iyang buhok.”... Ang unang mga tawo kinsang mga kasingkasing nabalhin mao ang mga bayani sa lungsod, kapitan sa mga bugoy sa tanang okasyon, ang usa kanila nakadaog sa away sa mga tanaman sa oso....

“Apan daw unsa ka lumo sa mga paagi sa Dios sa pagandam kanamo alang sa Iyang kabubut-on! Duha ka tuig nga milabay, usa ka bareta sa bika mipangos sa akong mga abaga. Sa pagkasunud tuig naigo ako sa gilabay nga bato taliwala sa akong duha ka mata. Sa miaging bulan nakadawat ako og usa ka bunal, ug karong gabii duha; usa sa wala pa kami moabut sa lungsod, ug ang usa sa paggawas na namo; apan daw wala lang nako batia; kay bisan ang usa ka tawo mohampak sa akong dughan sa tibuuk niyang kusog, ug ang laing tawo misumbag sa akong baba sa kakusog nga milugwa dayon ang dugo, wala ko magbati og kasakit sa bisan unsa nga paghampak kay daw igo lang ako gitandog og uhot.”—John Wesley, *WORKS*, vol. 3, pp. 297, 298.

Ang mga Methodist niadtong unang mga adlaw—ang mga tawo ug ang mga magwawali usab—nagantos sa pagtamay ug paglutot, gikan sa mga sakup sa simbahan ug sa mga dili rilihiyoso nga kanunay gipasuko sa ilang pagbutangbutang og mga sayup. Gi-paatubang sila sa mga hukmanan sa hustisya—sa ngalan lamang, kay nihit kaayo ang hustisya sa mga hukmanan niadtong panahona. Sagad sila magantos sa pagpasakit sa ilang mga manglulutos. Ang mga bugoy mamalaybalay, mangguba sa mga aparador ug ubang mga butang, bisan unsa nalang ang ilang mapilian, ug abusahan sa pagpasakit ang mga lalaki, mga babaye, ug mga kabataan. Sa ubang mga higayon, adunay mga pahibalo sa publiko nga ipapilit, manawag niadtong gusto motabang sa pagpamuak og mga bintana ug manulis og mga balay sa mga Methodist sa pagtigum sa gitakda nga dapit ug panahon. Kining dayag nga paglapas sa tawhanon ug diosnon nga balaod gibuhat batok sa mga tawo kansang pasangil mao lamang ang pagpatipas sa mga tiil sa mga makasasala gikan sa dalan sa kalaglagan ngadto sa dalan sa pagkabalaan.

Matod ni John Wesley, bahin sa mga sumbong batok kaniya ug sa iyang mga ka-tabang: “Ang uban nagsumbong nga ang mga doktrina niining mga tawhana bakak, sayup, ug madasigon; nga bag-o kini sila ug wala pa sukad madunggi hangtod niining ulahi; nga sila ila sa mga Quaker, panatiko, ug iya sa papa. Kining tibuok nga pagkasalingkapaw giputol na gikan sa mga gamut, nga napakita na sa kinatibuk-an nga ang matag sanga niini nga doktrina maoy tinaw nga doktrina sa Kasulatan nga gihubad sa atong kaugalingong simbahan. Busa dili mahimo nga bakak kini o sayup, basta magpabilin nga husto ang Kasulatan.” Ang uban nagsumbong, ‘higpit kaayo ang [153] ilang mga doktrina; nga ilang gipagamyan pag-ayo ang dalan sa Langit;’ Ug nga kini sa pagkamatuud ang orihinal nga pagsupak, (nga mao lamang kining usa sa pila ka panahon,) ug sa tago didto sa ilalum sa kapin sa usa pa ka libo, nga nagpakita sa nagkalainlaing dagway. Apan nakahimo ba sila sa pagpahigpit pa og dugang sa dalan ngadto sa Langit kay sa gihimo sa Ginoo ug sa Iyang mga apostoles? Labi pa ba ka higpit ang ilang mga doktrina kay sa anaa sa Biblia? Palandunga ang pila lamang ka mga tin-aw nga teksto: ‘Higugmaon mo ang Ginoo nga imong Dios sa tibuok mong kasingkasing, ug sa tibuok mong kalag, ug sa tibuok mong kusog, ug sa tibuok mong hunahuna; ug ang imong silingan sama sa imong

kaugalingon.’ ‘Ang matag pulong nga walay kapuslanan nga isulti sa mga tawo, sila maghatag og husay niini sa adlaw sa paghukom.’ ‘Busa, kon magakaon kamo o magainum, o magabuhat sa bisan unsa, buhata ninyo kining tanan aron sa paghimaya sa Dios.’

Kon labaw pa kahigpit ang ilang doktrina kay niini, sila ang mabasol; apan nahibalo kamo sa inyong kaisipan nga dili kini matuud. Ug kinsa ba nga makahimo sa bisan usa ka tuldok sa pagpakubus sa kahigpit nga dili makadaot sa pulong sa Dios? Makaplagan pa ang usa ka piniyalan sa Dios nga matinumanon kon iyang ilisan ang bisan unsa nga bahin nianang balaanon nga pamatuud? Dili. Siya dili makapahuyang; wala siyay mapahumok; mapugus siya sa pagpamatuud ngadto sa tanang tawo, dili ako makahimo sa pagpaubus sa Kasulatan sumala sa inyong gusto. Kinahanglan mosaka kamo ngadto niini, o mangalaglag kamo sa dayon. Ang naandan nga pagtuaw mao, Ang pagkawalay kalooy niining mga tawhana! Dili ba sila maloloy-on? Sa unsang bahina? Wala ba sila magpakaon sa mga gutum ug magpabisti sa mga hubo? Dili; dili mao kanang butanga; wala sila makulangi niini, kundili wala gayud silay kalooy sa paghukom; naghunahuna sila nga walay maluwas gawas niadtong nagsunud kanila.”— *Ibid.*, vol. 3, mga pahina 152, 153.

Ang pagkahuyang sa espirituwal sa England sa wala pa ang panahon ni Wesley, sa dakung bahin mao ang resulta sa pagtolon-an nga Antinomian o dili pagtuman sa moral nga kasugoan. Daghan ang nagpama tuud nga gibungkag ni Cristo ang balaod moral, ug ang mga Cristohanon dili na ilalum sa katungdanan sa pagtuman niini; nga ang magtotoo napahigawas na gikan sa “pagkaulipon sa mga maayong buhat.” Ang uban, bisan og nagangkon sa pagkadili mawala sa balaod, nagpamatuud nga dili na kinahanglanon alang sa mga ministro nga magtambag sa mga tawo sa pagtuman sa mga kalagdaan niini, tungud kay ang mga pinili sa Dios alang sa kaluwasan, “pinaagi sa dili mapugngan nga pagbati sa diosnong grasya, mandoan ngadto sa pagkinabuhi sa pagkabalaan ug pagkamaayo,” samtang kadtong padulong ngadto sa kalaglagan “wala na sa silay gahum sa pagtuman sa diosnon nga balaod.”

Ang uban, nagtoo usab nga “ang mga pinili dili na mahulog gikan sa grasya o mabawian sa diosnong kalooy,” niabut sa labaw pa ka piligro nga pagtoo nga “ang mga daotan nga mga binuhatan dili

gayud kana sala, ni isipon ingon nga mga kahimtang sa paglapas sa diosnong balaod, ug tungud niini wala na silay higayon sa pagsugid sa ilang mga sala o sa pagbulag kanila pinaagi sa paghinulsul.”—McClintock and Strong, *CYCLOPEDIA*, art. “Antinomians.” Busa, sila nagpamatuud nga bisan ang usa ka labing daotan sa mga sala, “nga giila sa tibuuk kalibutan nga usa ka dakung paglapas sa diosnong balaod, dili kini sala sa pagtan-aw sa Dios,” kon kini nahimo sa usa sa mga pinili, “tungud kay kini usa sa mga kinaiyahan sa mga pinili, nga dili sila makabuhat sa bisan unsang butanga nga makapasuko sa Dios o gidili sa balaod.”

Kining mananapon nga doktrina mao ra gihapon ingon nga gitudlo sa ulahi sa mga inila nga mga magtutudlo ug mga teyologo—nga “walay dili mausab nga balaang kasugoan ingon nga sulundan sa katarong, apan ang sulundan sa moralidad gitumbok mismo sa komunidad, ug kanunay nga ubus sa pagbag-o. Kining tanan nga mga panghunahuna dinasig sa mao ra gihapon nga espiritu sa agalon—pinaagi kaniya kinsa, bisan taliwala sa mga hingpit nga mga lumulupyong sa langit, nagsugod sa iyang buhat sa paglaglag sa matarong nga mga pagpugong sa kasugoan sa Dios.

[154]

Ang doktrina sa mga balaan nga kaman-doan, nga sa walay pagkausab nagabuut sa kinaiya sa mga tawo, nakahatud sa daghan ngadto sa hingpit nga pagsalikway sa balaod sa Dios. Si Wesley makusganon nga nagsupak sa mga sayup sa Antinomian nga mga magtutudlo, ug nagpakita nga kini nga mga doktrina nga naghatud ngadto sa *Antinomianismo* dili uyon sa Kasulatan. “Ang grasya sa Dios nga nagadala og kaluwasan nagpakita sa tanang katawhan.” “Kini maayo ug kahimut-an sa pagtan-aw sa Dios nga atong Manlu-luwas, nga buut nga ang tanang tawo maluwas, ug modangat ngadto sa kahibalo sa kamatuuran. Kay adunay usa ka Dios, ug usa ka manlalaban taliwala sa Dios ug mga tawo, ang tawo nga si Cristo Jesus, kinsa nagahatag sa iyang kaugalingon ingon nga lukat alang sa tanan.” Tito 2:11; 1 Timoteo 2:3-6. Ang Espiritu sa Dios gi-hatag sa walay bayad, aron sa pagpakuput sa matag usa sa paagi sa kaluwasan. Busa si Cristo, “ang matuud nga Kahayag,” “nagpahayag sa matag usa ka tawo, kinsa nagsingabut sa kalibutan.” Juan 1:9. Ang mga tawo mangapakyas sa pagbaton sa kaluwasan tungud sa ilang tinuyo nga pagsalikway sa gasa sa kinabuhi.

Agi og tubag sa pagangkon nga sa kamatayon ni Cristo gibungkag na ang kalagdaan sa napulo ka sugo uban sa seremonyal nga balaod, miingon si Wesley: “Ang balaod moral, nga anaa sa napulo ka sugo, ug gipatuman sa mga propeta, wala niya bungkaga. Dili tuyo sa Iyang pag-anhi sa pagwala sa bisan unsa nga bahin niini. Mao kini nga balaod nga dili gayud mabungkag, nga ‘mobarug ingon nga lig-ong saksi sa Langit.’... Gikan pa kini sa sinugdan sa kalibutan, nga ‘nasulat dili sa mga papan nga bato,’ kundili sa kasingkasing sa tanang mga anak sa katawhan sa paggula nila gikan sa mga kamut sa Magbubuhat. Ug bisan ang mga letra nga kanhi nasulat sa tudlo sa Dios sa dakung bahin napapas tungud sa sala, apan dili gayud sila mapapas sa hingpit, samtang kita aduna pay pag-ila tali sa maayo ug daotan. Ang matag bahin niini nga balaod kinahanglan ipatuman sa tanang tawo, ug sa tanang kaliwatan; nga wala magaagad og panahon o dapit, o sa bisan unsa nga mga kahimtang nga magsulay sa pag-usab, kundili nagaagad sa kinaiya sa Dios, ug sa kinaiyahan sa tawo, ug sa ilang dili mausab nga kadugtungan sa usa ngadto sa usa.

” ‘Wala ako moanhi sa pagbungkag, kondili sa pagtuman.’... Sa walay lantugi ang Iyang gipasabut niining dapita mao (sa kanunay uban sa tanan nga nag-una ug magsunud sa ulahi)—Ako mianhi sa pagpalig-on sa pagkahingpit niini, bisan pa sa unsang mga pagtabontabon sa mga tawo: Ako mianhi sa pagbutang niini sa bug-os ug tin-aw nga pagsabut bisan unsa ang kangitngit kanhi ug pagkalubog diha; Ako mianhi sa pagpamatuud sa tinuud ug hingpit nga kahulugan sa matag usa ka bahin niini; sa pagpakita sa gilay-on ug gilapdon, sa tibuuk nga sakup, sa matag sugo nga nasakup niini, ug sa gihabogon ug giladmon, ang dili mahunahuna nga kaputli ug pagkaespirituhanon sa tanang mga sanga niini.”—Wesley, sermon 25.

Gipamatuud ni Wesley ang hingpit nga panagkauyon sa balaod ug sa ebanghelyo. “Busa, ania dinhi ang labing suud nga pagkadugtong nga mahunahuna, tali sa balaod ug sa ebanghelyo. Sa usa ka bahin, ang balaod kanunay maghimo og dalan alang ug magtudlo kanato ngadto, sa ebanghelyo; sa laing bahin, ang ebanghelyo sa kanunany maghatud kanato ngadto sa dugang pa nga pagkatukma nga pagtuman sa balaod. Ang balaod, pananglitan, nagsugo kanato sa paghigugma sa Dios, sa paghigugma sa atong silingan, sa pagka-

malumo, o pagkabalaan. Atong gibati nga dili kita takus alang niining mga butanga; Oo nga ‘pinaagi sa tawo dili kini mahimo;’ apan atong makita ang usa ka saad sa Dios sa paghatag kanato ni-anang gugma, ug sa paghimo kanato nga mapainubsanon, malumo, ug balaan; magakuput kita niining ebanghelyo, niining maayong mga balita; buhaton kini kanato sumala sa atong pagtoo; ug ‘ang pagkamatarong sa kasugoan matuman dinhi kanato,’ pinaagi sa pag-too diha kang Cristo Jesus....

[155] “Sa labing hataas nga hut-ong sa mga kaaway sa ebanghelyo ni Cristo,” matod ni Wesley, “mao sila nga sa dayag ug sa tin-aw ‘maghukum sa kasugoan’ mismo, ug ‘magsulti og daotan bahin sa kasugoan;’ kinsa maoy magtudlo sa mga tawo sa paglapas (pag-wagtang, pagpaluag, paghubad gikan sa katungdanan niini) dili lamang sa usa niini, bisan sa labing gamay o labing dako, kundili sa tanang kasugoan sa usa lang ka hampak.... Ang labing kahibu-lungan sa tanang kahimtang nga naguban niining kusganon nga paglimbong, mao nga silang nagsalikway niini, nagtoo gayud nga sila nagpasidungog kang Cristo pinaagi sa pagbungkag sa Iyang balaod, ug sila nagpadako sa Iyang katungdanan, samtang sila nagaguba sa Iyang doktrina! Oo, ilang gipasidunggan Siya sama sa gihimo ni Judas, sa iyang pag-ingon, ‘Maghimaya ka, Agalon, ug mihalok Kaniya.’ Ug sa makatarunganon moingon Siya ngadto sa matag usa kanila, ‘Imo bang budhian ang Anak sa tawo uban sa usa ka halok?’ Dili ra kini maglahi kay sa pagbudhi Kaniya uban sa usa ka halok, sa paghisgot bahin sa Iyang dugo, ug pagkuha sa Iyang korona; sa pagpasiga sa bisan diing bahina sa Iyang kasugoan, aron ingnon nga nagpalambo sila sa Iyang ebanghelyo. Ni adunay usa nga makaikyias niini nga sumbong, kinsa magawali sa pagtoo nga sa ingon niana nga paagi, sa laktod o dili laktod mopahiklin sa bisan unsa nga sanga sa pagtuman; nga magwali kang Cristo aron sa pagwagtang, o pagpahuyang sa bisan unsa nga pamaagi, sa labing gamay sa mga kasugoan sa Dios.”— *Ibid.*

Alang niadtong nagaawhag nga “ang pagwali sa ebanghelyo maoy magatubag sa tanang tumong sa balaod, “si Wesley mitubag: “Mao kini sa hingpit among gisalikway. Dili kini makatubag sa unang tumong sa balaod, nga mao, ang pagpaila sa mga tawo bahin sa sala, ang pagpamata niadtong nangatulog gihapon sa ngilit sa impyerno.” Si apostol Pablo nagpamatuud nga “pinaagi sa kasugoan

mag-abut ang pag-ila sa sala; ug hangtod nga ang tawo moangkon sa sala, mobati siya sa iyang panginahanglan sa makahinlo nga dugo ni Cristo.... ‘Sila nga maayo og lawas,’ ingon maoy pagpaniid mismo sa atong Ginoo, ‘wala magkinahanglan og mananambal, kundili sila nga nagmasakit lamang.’ Busa dili makatarunganon, ang pagtanyag og mananambal ngadto kanila nga maayog mga lawas, o bisan kadtong naghunahuna nga mamaayo. Imo una sila pailhon nga sila masakiton; kay kundili dili sila magpasalamat sa imong pagbuhat. Sama ra usab nga dili makatarunganon ang pagtanyag kang Cristo kanila kansang kasingkasing maayo, nga wala pa gayud magbalatian.”

Busa samtang magwali sa ebanghelyo sa grasya sa Dios, si Wesley sama sa iyang Agalon, naningkamot sa “pagpadako sa balaod, ug sa paghimo niini nga dungganon.” Iyang gibuhad sa matinumanon ang buluhaton nga gihatag sa Dios kaniya, ug mahimayaon ang mga sangputanan nga gitugot kaniya sa pagsaksi. Sa pagsira sa iyang hataas nga kutay sa iyang kinabuhi sa kapin sa kawaloan ka tuig—kapin sa tunga sa usa ka gatus ka mga tuig nga iyang gigamit sa ministryo sa pagwali sa nagkalainlaing dapit—ang nagpaila nga mga sumusunod niya kapin sa tunga sa milyon ka mga kalag. Apan ang panon sa katawhan nga tungud sa iyang mga paghago natuboy gikan sa kalaglagaan ug kaulawan sa sala ngadto sa labaw pa ka hataas ug kaputli sa kinabuhi, ug ang kadaghanon sa mga tawo nga pinaagi sa iyang pagpanudlo nakabaton sa labaw pa ka halalum ug madagayaon nga kasinatian, dili gayud maiisip hangtod nga ang panimalay sa mga tinubus pagatigumon ngadto sa gingharian sa Dios. Ang iyang kinabuhi naghatag og usa ka leksyon sa dili matukib nga bili ngadto sa matag usa ka Cristohanon. Hinaot nga kadto nga pagtoo ug pagpaubus, ang walay pagkakapoy nga kakugi, pagantos sa kaugalingon ug pagalagad niining sulugoon ni Cristo mapadayag unta sa mga simbahan karon!

15 - Ang Biblia ug ang Rebolusyon sa France

[156] Sa ikanapulo ug unum ka siglo ang Repormasyon, nga nagaabli sa Biblia ngadto sa katawhan, nangita ug mga pamaagi sa pagsulud sa tanan nga kanasuran sa Europe. Ang ubang nasod nagdawat niini uban sa kalipay, ingon nga usa ka mensahero sa Langit. Sa uban nga kayutaan, ang papado milampos sa dako nga bahin, sa pagbabag sa pagsulud niini; ug ang kahayag sa kahibalo sa Biblia, uban sa iyang nagakauswag nga mga kabuyohan, halos isalikway sa hingpit. Sa usa ka nasod bisan og ang kahayag nakasulud, wala kini masabti tungud sa kangitngit. Sulud sa kasiglohan, ang kamatuuran ug ang sayup nakigbisog alang sa paggahum. Sa katapusan midaog ang daotan, ug ang kamatuuran sa Langit gilabay sa gawas. “Mao kini ang paghukom sa silot, nga ang kahayag mianhi sa kalibutan, ug ang mga tawo nahigugma sa kangitngit labi kay sa kahayag.” Juan 3:19. Ang nasod gipasagdan sa pagani sa mga bunga sa dalan nga iyang gipili. Ang pagpugong sa Espiritu sa Dios gikuha gikan sa katawhan nga nagatamay sa gasa sa Iyang grasya. Ang daotan gitugutan sa pagdangat sa pagkahamtong. Ug ang tibuuk kalibutan nakakita sa tinuyo nga pagsalikway sa kahayag.

Ang gubat batok sa Biblia, nagpadayon sulud sa daghan nga mga siglo didto sa France, nga misangko sa mga yugto sa Rebolusyon. Ang makalilisang nga kagubot mao lang ang tinuud nga sangputanan sa pagbabag sa Roma sa Kasulatan. (Tan-awa ang *Appendix*.) Kini nagpaila sa makatandog nga hulagway nga mao pay pagkasaksi sa kalibutan sukad, sa sangputanan sa pamalaod sa papado—usa ka hulagway sa mga sangputanan nga sa kapin sa usa ka libo ka tuig ang pagtolon-an sa iglesya Romana maoy gisunud.

Ang pagyatak sa Kasulatan panahon sa paggahum sa papado gipasidaan sa mga manalagna; ug ang Rebelador nagtudlo usab ngadto sa makalilisang nga mga sangputanan nga moabut ilabina ngadto sa France gikan sa paggahum sa “tawo sa sala.”

Matod sa manulunda sa Ginoo: “Ang balaang siyudad ilang pagayatakyatakan sulud sa kap-atan ug duha ka bulan. Ug ang akong

duha ka saksi, nga nanagsul-ub ug mga bisti nga sako pagahatagan kog kagahum sa paghimog propesiya sulud sa usa ka libo duha ka gatus ug kan-uman ka adlaw.... Ug sa makatapos na sila sa ilang pagpanghimatuod, ang mapintas nga mananap nga molugwa gikan sa bung-aw sa kahiladman nga walay kinutuban makiggubat batok kanila ug iyang pagadag-on sila ug iyang pamatyon sila, ug ang ilang mga patayng lawas anha managhay-ad sa kadalanan sa dakung siyudad nga, sa tinago nga pagkasulti, ginganlag Sodoma ug Egipto, diin didto ang ilang Ginoo ilansang sa krus.... Ug sila nga nanagpuyo sa yuta managkalipay tungod kanila ug managhatagayg mga gasa, tungod kay kining duha ka mga profeta nakahatag man ug kasakit ngadto sa mga nanagpuyo sa yuta. Apan tapos sa maong tulo ka adlaw ug tunga, usa ka gininhawa sa kinabuhi gikan sa Dios misulud kanila, ug sila nanagpanindog, ug ang mga nanagpakakita kanila giabut ug dakung kalisang.” Pinadayag 11:2-11.

Ang mga panahon nga gihisgutan dinhi —kap-atan ug duha ka bulan,” ug ang “usa ka libo duha ka gatus ug kan-uman ka mga adlaw”—managsama ra, mao ra nga nagrepresentar sa panahon nga ang iglesya ni Cristo magantos sa pagdaogdaog gikan sa Roma. Ang 1260 ka mga tuig sa paggahum sa papado nagsugod sukad sa pag-ugmad sa papado sa 538 A.D., ug kini matapos sa tuig 1798. (Tan-awa ang *Appendix* alang sa pahina 34.) Niana nga panahona ang kasundalohan sa France misulong sa Roma, ug ilang gibilanggo ang papa, ug namatay didto sa dapit nga gipalayanan kaniya. Bisan og dali ra ang pagpili sa bag-o nga papa human niadto, ang kagamhanan sa papado wala na gayud mahiulii sa iyang naandan nga gahum nga kanhi iyang nabatonan.

Wala na magpadayon ang paglutos sa iglesya sa tibuuk panahon sa 1260 ka mga tuig. Ang Dios sa Iyang kalooy sa mga tawo maoy nagpamubo sa panahon sa masakit nga pagsulay. Sa pagtagna sa “daku nga kagul-anan” nga moabut sa iglesya, nagsulti ang Man-luluwas, “Gawas kon pamuboon kadtong mga adlaw, wala untay unod nga maluwas; apan tungod sa mga pinili pamubon kadtong mga adlaw.” Mateo 24:22. Pinaagi sa kabuyohan sa Repormasyon, nahunong ang pagpanglutos sa wala pa ang 1798.

Bahin sa duha ka mga saksi, ang manalagna nagpamatuud sa dugang, “Ang mga saksi mao ang duha ka mga kahoyng olibo ug ang duha ka mga kandiliro nga nanagbarug sa atubangan sa Ginoo

[157]

sa kalibutan.” “Ang imong pulong,” matod sa salmista, “mao ang lamparahan sa akong mga tiil ug kahayag sa akong dalan.” Pinadayag 11:4; Salmo 119:105. Ang duha ka mga saksi nga nagrepresentar sa Kasulatan sa Daan ug Bag-o nga Tugon. Kining duha mahinungdanon nga mga pamatuud sa sinugdanan ug pagkamapadayunon sa balaod sa Dios. Ang duha mga saksi usab sa plano sa kaluwasan. Ang mga landong, mga halad, ug mga tagna sa Daan ug Bag-o nga Tugon nagatudlo ngadto sa usa ka umaabot nga Manluluwas. Ang mga Ebanghelyo ug mga Sulat sa Bag-o nga Tugon nagsulti bahin sa usa ka Manluluwas nga mianhi sa mao gayud nga paagi sumala sa gitagna pinaagi sa mga tmailhan ug sa propesiya.

“Sila magatagna og usa ka libo og duha ka gatus ug kan-uman ka mga adlaw, nagbisti sa sako.” Panahon sa labaw ka dako nga bahin niini nga panahon, ang mga saksi sa Dios nagpabilin diha sa kangitngit. Ang gahum sa papado nagtago gikan sa katawhan sa pulong sa kamatuuran, ug nagbutang sa ilang atubangan og bakak nga mga saksi aron sa pakiglalis sa pamatuud niini. (Tan-awa ang *Appendix*.) Sa pagdili sa mga tinugyanan sa simbahan ug sa kagamhanan sa Biblia; sa paghiwi sa pamatuud niini, ug gihimo ang tanang paningkamot aron ang mga tawo ug mga yawa makaimbento sa pagpasalaag sa hunahuna sa katawhan gikan niini; sa diha nga kadtong nangahas sa pagsangyaw sa sagrado nga mga kamatuuran niini gipangdakup, gipangbudhian, gisakit, gipiutan sa mga selda sa bilanggoan, gipatay tungud sa ilang pagtoo, o napugus sa pagpangalagiw ngadto sa kabukiran, ug ngadto sa mga lungib ug mga langub sa yuta—dayon ang matinumanon nga mga saksi nagabisti sa sako. Apan nagpadayon sila sa pagpamatuud sa tibuuk panahon sa 1260 ka mga tuig. Sa labing mangitngit nga mga panahon adunay matinumanon nga mga tawo nga nahigugma sa pulong sa Dios, ug masibuton alang sa Iyang kadunggan. Ngadto niini nga mga alagad gihatag ang kaalam, gahum, ug katungud sa pagpamatuud sa Iyang kamatuuran sa tibuuk niining panahona.

“Ug kon may buot modagmal kanila, adunay kalayo nga mag-agula sa ilang baba ug magaut-ut sa ilang mga kaaway; kon may buot modagmal kanila, sa ingon niining paagiha siya pagapatyon.” Pinadayag 11:5. Ang mga tawo dili makaikyas sa kastigo kon ilang yatakan ang pulong sa Dios. Ang kahulugan niining makalilisang nga pagbadlong makita sa katapusan nga kapitulo sa Pinadayag;

“Akong pasidanan ang tanang magapatalinghog sa mga pulong sa profesiya nining basahona: kon adunay magadugang niining bisan unsa, kaniya igadugang sa Dios ang mga hampak nga gihisgutan niining basahona. Ug kon adunay magataktak ug mga pulong gikan sa mga pulong sa basahon niining profesiya, pagataktakon sa Dios ang iyang bahin diha sa kahoy nga nagahatag sa kinabuhi ug diha sa balaang siyudad, nga gihisgutan niining basahona.” Pinadayag 22:18, 19.

Mao kana ang mga pasidaan nga gihatag sa Dios sa pagbantay sa mga tawo batok sa pag-usab sa bisan unsa nga paagi nga Iyang gipadayag o gisugo. Kining solemne nga pagpanimalus nag-apil sa tanan nga pinaagi sa ilang kabuyohan magagiya sa mga tawo sa dili pag-ila sa tinud-anay sa balaod sa Dios. Sila magpalisang ug magpakurog sa mga tawo nga magtiawtiaw sa pagtoo nga dili mahinungdanon ang pagtuman o ang paglapas sa balaod sa Dios. Ang tanan nga mopaibabaw sa ilang mga opinyon nianang dios-nong pagpadayag, ang tanan nga mousab sa tin-aw nga kahulugan sa Kasulatan aron sa pagpahaum sa ilang kasayon, o aron lang sa pagpahiuyon sa kalibutan, nagbutang sa ilang kaugalingon sa makalilisang nga katungdanan. Ang nasulat nga pulong, ang balaod sa Dios, maoy magsukud sa kinaiya sa tawo, ug magsilot sa tanan nga makaplakan nga nakulangan niining dili masayup nga sukdanan.

“Sa pagkatapos na nila (nagatapos pa) sa ilang pagpamatuud.” Ang panahon nga ang duha ka mga saksi nagtagna nga nagbisti og sako natapos na niadtong 1798. Sa nagkahaduul na sila sa pagtapos sa ilang buluhaton sa tago, gubaton sila sa gahum nga gihulagway ingon nga “ang mananap nga nagasaka gikan sa walay kinutoban nga bung-aw.” Sa daghan nga kanasuran sa Europe ang mga gahum nga nagmando sa iglesya ug estado sulud sa mga kasiglohan gimandoan ni Satanas, pinaagi sa papado. Apan gipakita dinhi ang usa ka bag-o nga pagpakita sa gahum ni Satanas.

Maoy pamaagi sa Roma, ilalum sa pagtakuban sa balaan nga pagtahod sa Biblia, sa pagsira niini sa dili maantigohan nga pinulongan ug gitago gikan sa katawhan. Ilalum niini nga paggahum ang duha ka mga saksi nagtagna, nga “nagbisti sa sako.” Apan adunay lain nga gahum—ang mananap nga migula gikan sa walay kinutuban nga gahong—mitindog aron sa pagpadayag, nga makiggubat sa Pulong sa Dios.

[158]

Ang “dakung siyudad” nga diha sa iyang mga dalan gipatay ang mga saksi, ug diin naghay-ad ang ilang patay nga mga lawas, “mao ang espirtual nga Ehipto.” Sa tanan nga kanasuran nga gipaila sa kasaysayan sa Biblia, ang Ehipto maoy labing maisugon nga nagsalikway sa pagkaanaa sa buhi nga Dios, ug misupak sa Iyang mga sugo. Walay lain nga hari nga nakapangahas sa dayag nga pagrebelde batok sa kagamhanan sa Langit kay sa hari sa Ehipto. Sa pagdala ngadto kaniya sa mensahe pinaagi kang Moises, sa ngalan ni Jehova, sa mapagarbohon mitubag si Faraon, “Kinsa ba kana si Jehova, nga magatuman ako sa iyang tingog sa pagpalakaw sa Israel? Wala ako makaila og Jehova, ni akong palakawon kining Israel.” Exodo 5:2. Mao kini ang ateismo, ug ang nasod nga girepresentahan sa Ehipto motingog sama sa pagsalikway sa mga pagangkon sa buhi nga Dios, ug magpakita sa sama nga espiritu sa pagsukol ug pagkawalay pagtoo. Ang “dakung ciudad” gipanigingon usab sa, “espirituwal” sa Sodoma. Ang pagkadaotan sa Sodoma sa paglapas sa balaod sa Dios gipakita ilabina sa pagpatuyang sa mga binuhatan. Ug kini nga sala daw maoy nagalabaw sa kanaiyahan sa nasod nga mohaum sa gihulagway niini nga kasulatan.

Sumala sa mga pulong sa manalagna, unya, sa hamubo nga panahon, sa pila ka panahon sa wala pa ang 1798 adunay gahum nga nagagikan kang Satanas ug sa iyang kinaiya motindog aron sa pakiggubat batok sa Biblia. Ug sa yuta diin ang pagpamatuud sa duha ka mga saksi sa Dios pahilumon, didto mapadayag ang ateismo ni Faraon, ug sa pagkamapatuyangon sa Sodoma.

Kini nga tagna nakadawat sa labing tukma ug tumong nga katumanan diha sa kasaysayan sa France. Panahon sa Rebolusyon sa 1793, “ang kalibutan sa unang higayon nakadungog sa panagtigum sa mga tawo, nangatawo ug naedukar sa sibilisasyon, ug nagaangkon sa katungud sa paggahum sa usa sa labing maanindot nga mga nasod sa Europe, mipataas sa ilang nagkausa nga tingog sa pagsalikway sa labing solemne nga kamatuuran nga kinahanglan dawaton sa kalag sa tawo, ug midumili sa tingub sa pagtoo ug pagsimba sa Makagagahum.”—Sir Walter Scott, *LIFE OF NAPOLEON*, vol. 1, ch. 17. “Ang France mao ra ang nasod sa kalibutan nga adunay matuud nga rekord, nga ingon nga usa ka nasod iyang gibakyaw ang iyang kamut sa dayag nga pagsukol batok sa Magbubuhay sa uniberso. Daghan sa mapasipalahon, daghan sa mga dili motoo og

Dios, nga diha sa kanunay, ug magpadayon gihapon, sa England, Germany, Spain, ug bisan diin pa; apan ang France maoy nagalabaw nga lahi sa kasaysayan sa kalibutan nga usa ka nasod nga pinaagi sa iyang asembleya o lawak balaoran nagpakanaog og kamandoan sa pagsalikway sa pagkatinuud sa Dios, ug nga ang tanang nagpuyo sa ulohang siyudad, ug ang baga nga lumulupyo sa bisan diin nga dapita, mga babaye ug mga lalaki, nagsayaw ug nag-awit sa kalipay sa pagdawat sa pahibalo.”— *BLACKWOOD’S MAGAZINE*, Nobyembre, 1870.

Ang France nagpakita usab sa kinaiyahan sama sa Sodoma. Panahon sa Rebolusyon adunay napadayag nga kahimtang nga pagkunuhod sa moralidad ug pagdagsang sa kadaotan nga sama sa nakaingon sa kalaglagan sa mga siyudad ug kapatagan. Ug ang istoryador nag-asoy sa paghiusa sa ateismo ug sa pagkamapatuyangon sa France, sumala sa natala sa tagna: “Ang suud nga pagkadugtong niini nga mga balaod nga nanginlabot sa rilihiyon mao ang pagpahuyang sa panaghiusa sa kaminyoon—ang labing sagrado nga panagkauban nga mahimo sa mga tawo, ug ang pagkamapadayunon niini maoy makahatud ngadto sa kalig-on sa katilingban—ngadto sa kasabutan sa kagamhanan nga sibil nga lumalabay lamang, diin ang duha ka mga binuhat magkasabot ug mahimo usab nga magkabulag sumala sa ilang gusto.... Kon ang mga daotan magkahiusa sa pagbuhat aron sa pagkakaplag og usa ka paagi sa labing epektibo pagguba sa bisan unsa nga balaanon, matahum, o mapadayunon sa lumad nga kinabuhi, ug pagbaton usab sa maong panahon sa kasigurohan nga ang binuang nga maoy ilang tumong nga buhaton padayunon gikan sa usa ka kaliwatan ngadto sa lain, dili unta sila makaimbento og labaw pa ka epektibo nga plano kay sa pagdaot sa kaminyoon.... Si Sophie Arnoult, usa ka artista nabantog nga maayong mosulti og maalamon nga mga pulong nag-ingon, “naghulagway sa *republican* nga kaminyoon ingon nga ‘sakramento sa pagpanapaw.’”—Scott, *vol. 1, ch. 17*.

[159]

“Diin usab ang atong Ginoo gilansang.” Kini nga pagtakda sa tagna natuman usab sa France. Walay yuta nga sama kaniya nga nagbaton sa espiritu sa pakigaway batok kang Cristo sa hilabihan nga pagpadayag. Walay laing nasod diin ang kamatuuran nakahibalag sa labi ka pait ug kabangis nga pagsupak. Ang paglutos nga gihimo sa

France sa mga nagasugid sa ebanghelyo, iyang gilansang si Cristo pinaagi sa Iyang mga apostoles.

Sa nagsunod nga mga siglo ang dugo sa mga balaan giula. Samtang ang mga Waldenses naghalad sa ilang kinabuhi sa kabungturan sa Piedmont “alang sa pulong sa Dios, ug alang sa pamatuud ni Cristo Jesus,” ang sama nga mga saksi ngadto sa kamatuuran gidala sa ilang mga kaigsoonan, ang mga Albigenses sa France. Sa kaadlawan sa Repormasyon, ang iyang mga apostoles gipamatay pinaagi sa makalilisang nga pagsakit. Mga hari ug mga harianon, dungganon nga mga babaye ug huyang nga mga dalaga, ang garbo ug ang kamaisugon sa nasod nagkombira sa pagtan-aw sa mga pagagulo sa mga mar tir ni Jesus. Ang isog nga mga Huguenot, nakigbatok niadto nga mga katungud nga gimahal sa tawhanon nga kasingkas-ing, nag-ula sa ilang dugo sa daghang malisud nga mga natad sa panggubatan. Ang mga Protestante giisip nga mga gukdonon sa balaod, adunay ganti alang sa ilang mga ulo, ug sila gipangita sama sa ihalas nga mga mananap.

Ang “Iglesya sa Kamingawan,” ang pila ka mga kaliwatan sa karaan nga mga Cristohanon nga naglangan gihapon didto sa France sa ikanapulo og walo ka siglo, nga nanago sa kabukiran didto sa habagatan, nagmahal gihapon sa pagtoo sa ilang mga amahan. Samtang nangahas sila sa pagtigum magabii sa daplin sa bungtod o sa lasang, gipanggukod sila sa mga sundalo, ug giguyod sila ngadto sa pagkaulipon sa tibuuk kinabuhi sa mga sakayan. “Ang labing putli, ug ang labing maayo og panglihok, ug ang labing malantip og salabutan sa France, gikadinahan, diha sa makalilisang nga pagsakit, taliwala sa mga tulisan ug mga mamumuno.” (Tanawa ang Wylie, *b. 22, ch. 6.*) Ang uban, gikaloy-an, gipamusil lang sa dayag, walay mga armas ug walay mahimo, nangluhod sila sa pagampo. Ginatus nga mga tigulang, walay panalipod nga mga babaye ug inosente nga kabataan gipamatay sa dapit nga ilang gitiguman. Sa ilang paglatas sa mga kabukiran o kalasangan, diin sila naanad sa pagtigum, dili kahibudngan nga “sa matag upat ka lakang adunay mga lawas nga patay nga nagkatag, mga patay nga gipangbitay sa kakahoyan.” Ang ilang nasod, “nahimong dakung kamingawan sa kangitngit pinaagi sa espada, sa hatsa, dinagkutan nga sulo, “nahimo nga usa halapad, mangiub nga kamingawan.” “Kini nga mga pagpanghasi sa kinabuhi... wala mahimo sa panahon sa mangitngit nga katuigan,

apan nianang maalamon nga panahon ni Louis XIV. Ang syensya gipalambo, ug nagdagsang ang kahibalo, sa panahon nga ang mga halangdon sa hukmanan ug ulohan nga mga siyudad maalamon ug larino nga manunulti, ug nakaapekto pag-ayo sa mga grasya sa kalumo ug kalooy.”— *Ibid.*, b. 22, ch. 7 .

Apan ang labing maitum sa maitum nga listahan sa krimen, labing makalilisang taliwala sa yawan-on nga mga buhat sa tanan nga makahahadlok nga mga siglo, mao ang Pagpamatay sa San Bartolome. Ang kalibutan mahinumdom gihapon sa makapakurog nga kalisang sa mga talanawon niadtong labing tinalawan ug bangis nga pagpamatay. Ang hari sa France, gidasig sa Romanista nga kaparian ug mga kaabag sa simbahan, maoy nagtugot sa makalilisang nga buhat. Ang dakung kampana sa palasyo, nagbagting sa tungang gabii, maoy nagtawag sa pagsugod sa pagpang-ihaw. Linibo nga mga Protestante nga malinawon nga nangatulog sa ilang mga balay, nagsalig sa masaarong dungog sa ilang hari, gipangguyod sa gawas nga walay kalibutan sa mahitabo, ug gipamatay.

Ingon nga si Cristo maoy dili makita nga pangulo sa Iyang katawhan gikan sa kaulipnan sa Ehipto, si Satanas usab maoy dili makita nga pangulo sa iyang mga sakup niini nga makalilisang nga buhat sa pagdugang sa kadaghanon sa mga martir. Nagpadayon ang pagpamatay sulud sa pito ka adlaw didto sa Paris, ang unang tulo maoy dili maasoy nga kabangis. Ug wala lamang kini buhata sulud sa siyudad, kundili pinaagi sa pinasahi nga kamandoan sa hari giapil usab ang tanang probinsya ug mga lungsod diin adunay Protestante. Walay pili sa edad, malalaki o mababaye. Ni ang inosente nga bag-o nga natawo ug ang mga ubanon na gilabyan. Mga dungganon ug mga mamumuo, tigulang o batan-on, inahan ug iyang anak, gipamatay pagdungan. Sa tibuuk France ang pagpang-ihaw milungtad og duha ka bulan. Kapitoan ka libo sa pinakabulak sa nasod ang nangamatay.

“Sa paglapnag sa balita mahitungud sa pagpamatay miabut sa Roma, ang pagmaya sa mga kaparian walay giilang kinutubanan. Gigantihan ni Lorraine ang mensahero og libo ka mga korona; ang kanyon ni Sto. Angelo nagdahunog sa malipayon nga saludo; ug ang mga kampana mibagting gikan sa matag tore; ang mga daub nagbali sa kagabhion ngadto sa kabuntagon; ug si Gregory XIII, kinuyogan sa mga kardinal ug uban pa nga iglesyanhon nga mga halangdon,

[160]

nagprosesyon paingon ngadto sa simbahan sa Sto. Louis, diin ang kardinal sa Loraine nag-awit og *Te Deum*.... Usa ka medalya ang gikulit aron sa paghandum sa mahimayaon nga pagpamatay; tulo ka mga kwadro nga Vasari anaa gihapon sa Vatican, naghulagway sa pagpangataki sa mga kardinal, ang hari sa konsilyo nga nagplano sa pagpamatay, ug ang mismo nga hitabo sa pagpamatay. Gipadad-an ni Gregory si Charles og Bulawan nga Rosas; ug upat ka bulan ang milabay human ang pagpamatay...malipayon siya nga naminaw sa wali sa French nga pari...nga nagsulti ‘niadtong adlaw nga puno sa kalipay ug pagmaya, sa pagkadawat sa balita, ug midangat sa solemne nga pagbati alang sa paghatag og mga pasalamat sa Dios ug kang Sto. Louis.’ “—Henry White, *THE MASSACRE OF ST. BARTHOLOMEW*, ch. 14, par. 34.

Ang mao nga espiritu nga nag-awhag sa Pagpamatay sa San Bartolome maoy nangulo sa mga talan-awon sa Rebolusyon. Si Cristo Jesus giisip nga usa ka mangingilad, ug ang singgit sa mga French nga walay pagtoo og Dios, “Laglagon ang Patay-gutum,” nagpasabut nga si Cristo. Ang pagpangahas sa pagpasipala sa langit ug ang dulumtanan nga pagkadaotan nanagkuyog, ug ang labing mangil-ad sa mga tawo, ang labing pinasagdan nga mananap sa kamaldito ug bisyo, maoy gituboy pag-ayo. Niining tanan, ang labing taas nga pagtahod gihatag ngadto kang Satanas; samtang si Cristo, sa Iyang mga kinaiyahan sa kamatuuran, kaputli, ug dili hinakog nga gugma, maoy gilansang.

“Ang mananap nga mitumaw gikan sa walay kinutoban nga gahong sa yuta makiggubat kanila, ug modaug batok kanila, ug mopatay kanila.” Ang gahum nga walay pagtoo sa Dios nga naghari sa France panahon sa Rebolusyon ug ang paghari sa kahadlok, nakiggubat sa Biblia sa matang nga wala pa masaksihi kanhi sa kalibutan. Ang pagsimba sa Dios giwala sa Nasudnon nga Asembleya. Ang mga Bibila gipanigum ug gisunog sa publiko uban sa kutub nga mapadayag nga kasuko. Giyatakan ang balaod sa Dios. Ang mga tinukod sa Biblia gibungkag. Ang semana nga Igpapahulay gihiklin, ug gipulihan sa matag ikanapulo ka adlaw sa paghudyaka ug sa pagpasipala batok sa Dios. Ang bawtismo ug *Communion* gidili. Ug ang mga pahibalo gipapilit sa dayag sa sementeryo nagpamatuud nga ang kamatayon maoy dayon nga katulog.

Ang pagkahadlok sa Dios giingon nga halayo ra kaayo gikan sa sinugdan sa kaalam ug nga kini maoy sinugdanan sa kabuangan. Ang tanang rilihiyoso nga pagsimba ginadili, gawas kon alang sa kagawasan ug sa nasod. “Ang obispo sa batakang balaod sa Paris gipauna aron sa pagpangulo sa labing makauulaw nga pagpakaaron-ingnon nga wala pa mahimo sukad sa usa ka nasudnon nga pagpadayag.... Siya gipadayag sa bug-os nga prosesyon, sa pagpahayag diha sa Katiguman nga ang rilihiyon nga iyang gitudlo sa daghan nga katuigan kanhi, sa matag bahin, maoy usa ka pagpatootoo sa pagkapari, nga wala gayuy patukuranan bisan sa kasaysayan o sa sagrado nga kamatuuran. Wala na niya angkona diha sa kasolemne ug dayag nga mga pulong ang pagkaanaa sa Dios, nga sa pagsimba Kaniya, siya natugyan, ug nagtugyan na sa iyang kaugalingon ngadto sa pagtahod sa kagawasan, kaangayan, kamaayo, ug sa moralidad. Iyang gibutang sa lamisa ang mga dayandayan sa iyang kupo sa pagkaobispo, ug nagdawat sa paggakus nga minagsoon sa pangulo sa Konbensyon. Daghan nga namulag nga mga pari misunud sa panig-ingnan niining pangulo sa simbahan.”—Scott, *vol. 1, ch. 17.*

[161]

“Ug sila nga nanagpuyo sa yuta magamaya tungod kanila, ug managkalipay, ug magpadala og mga gasa sa usa ngadto sa usa; tungod kay kining duha ka mga manalagna nagsakit kanila sa nanagpuyo sa yuta.” Ang mga walay pagtoo og Dios sa France nagpahilum sa tingog nga nagabadlong sa duha ka mga saksi sa Dios. Ang pulong sa kamatuuran naghay-ad nga patay diha sa iyang mga dalan ug kadtong nagadumut sa mga pagpugong ug mga kasugoan sa balaod sa Dios nangalipay. Mga tawo diha sa publiko wala na moila og Dios sa Langit. Sama sa karaang mga makasasala, sila mituaw, “Giunsa man sa pagkahibalo sa Dios? ug aduna bay kahibalo didto sa Labing Hataas?” Salmo 73:11.

Uban sa mapasipalahon nga pagpangahas nga dili na katoohan, usa sa mga pari sa bag-o nga kamandoan nag-ingon: “Dios, kon anaa ka man, bawia ang imong nasamdan nga ngalan. Wala ako moila kanimo! Nagpakahilum ka lang. Wala ka mangahas sa pagpabuto sa Imong mga dalogdog! Kinsa ba, sa human niini motoo sa Imong pagkatinuud?”—Lacretelle, *HISTORY OF EUROPE, vol. 1, ch. 10.* Daw unsa nga pagsubli kini sa gisulti ni Faraon: “Kinsa ba si Jehova, nga magatuman ako sa iyang tingog?” “Wala ako makaila kang Jehova!”

“Ang buang nag-ingon sa iyang kasing-kasing, Walay Dios.” Salmo 14:1. Ug si Jehova nagpamatuud bahin niining nagadaot sa kamatuuran, “Ang ilang kabuangan mapadayag ngadto sa tanan.” 2 Timoteo 3:9. Human sa pagsalikway sa France sa pagsimba sa buhi nga Dios, “Siya nga hataas ug halangdon nga nagapuyo sa walay katapusan,” sulud lang sa hamubo nga panahon hangtod nga siya mikanaog ngadto sa makauulaw nga pagsimba og Dyosa sa Salabutan, sa persona sa usa ka bigaon nga babaye. Ug kini anaa sa representante sa nagakatigum nga mga pangulo sa asembleya sa nasod, ug sa iyang labing hataas nga mga pangulo sa sibil ug sa pamalaod! Matod pa sa magsasaysay: “Usa sa mga seremonyas niining nabuang nga panahon nagabarog nga walay kaatbang sa walay kapuslanan uban sa walay pagkabalaan. Ang mga pultahan sa Katiguman giablihan alang sa banda sa mga musikero, nga giunahan sa mga sakup sa kapunungan sa munisipyo nga misulud diha sa solemne nga prosesyon, nagaawit sa alawiton sa kagawasan, ug giubanan, sa ilang umalabot nga simabahonon, usa ka tinabunan nga babaye nga ilang gitawag og Dyosa sa Salabutan. Sa pag-abut na niini didto sa ganghaan, gikuha ang tabon ug nakita ang matahum nga lawas, ug gitapad kini sa toong kamut sa presidente, sa diha nga nailhan kini nga mao ang babaye nga tigsayaw didto sa opera.... Ngadto niini nga persona, ingon nga maoy labing haum nga paghulagway sa rason nga ilang gisimba, ang Nasudnon nga Asembleya sa France naghatag sa ilang dayag nga pagtamud.

“Kining daotan ug binuang nga buhat adunay usa ka sundanan; ug ang pagpabarog sa gibag-o ug gisunud sa tibuuk nasod sa mga dapit diin ang mga nagpuyo naghandum sa pagpakita sa ilang kaugalingon nga makatupong sa tanan nga gitas-on sa Rebolusyon.”—Scott, *vol. 1, ch. 17*.

Matod sa orador nga maoy nag-ugmad sa pagsimba sa Salabutan: “Mga Magbabalaod! Ang pagkapanatiko naghatag og agianan alang sa rason. Ang hanap nga mga mata niini dili makatutok sa kasilaw sa kahayag. Niining adlawa ang baga nga panon nagkatigum ilalum sa iyang maanindot nga mga atop, nga sa unang higayon, mopalanog pag-usab sa tingog sa kamatuuran. Didto ang mga French nagsaulog sa matuud nga pagsimba—nga mao ang Kagawasan ug Salabutan. Didto among nahulma ang bag-o nga mga tinguha alang sa kalamboan sa mga kasundalohan sa Republika. Didto atong isalikway

ang walay kinabuhi nga pagsimba sa dili molihok nga mga dyos-dyos alang niana nga Salabutan—kining may kinabuhi nga dagway, ang labaw sa mga binuhat.”—M. A. Theirs, *HISTORY OF THE FRENCH REVOLUTION*, vol. 2, mga pahina 370, 371.

Sa pagdala na sa dyosa ngadto sa Kati-guman, gikuptan sa orador ang kamut niini, ug miatubang sila sa katilingban ug miingon: “Mga tawo, hunong na kamo sa pagkurog atubangan sa walay gahum nga mga dalogdog sa Dios nga ginama lang sa inyong mga kahadlok. Sukad karon ayaw na kamo pag-ila sa pagka-Dios kundili sa Salabutan. Akong itanyag kaninyo ang labing halangdon ug labing putli nga dagway; kon kinahanglan kamo magbaton ug mga dyos-dyos, maghalad lang kamo ngadto sa sama niini.... Panghapa kamo atubangan sa halandon nga Senado sa Kagawasan, oh! Belo sa Rason!”

[162]

“Ang dyosa, human gaksa sa pangulo, gipasakay sa matahum nga salakyan, ug giagi, taliwala sa bagang duut sa katawhan, ngadto sa katedral sa Notre Dame, aron ipuli sa Dios. Dayon gibutang siya sa hataas nga altar, ug nagdawat sa pagdayeg sa tanan nga nanambong.”—Alison, vol. 1, ch. 10,

Gisundan kini, sa wala madugay sa pagsunog sa Biblia atubangan sa publiko. Sa usa ka higayon “ang Bantugan nga Kapunungan sa Museyo” misulud sa hawanan sa munisipyo, nga nagkanayon, “Vive la Raison.!” ug nagdala sa katunga nga sunog nga mga libro sa tumoy sa tukon nga gibandera, ang uban niini ang brebiyaryo, basahon sa Misa, ug ang Daan ug Bag-o nga mga Tugon, nga “gisunog didto sa dakung kalayo,” nag-ingon ang presidente, “ang ilang tanang kabuangan nga gipahimo sa tawhanong kaliwat.”—*JOURNAL OF PARIS*, 1793, No. 318. Kinutlo gikan sa Buchez-Roux, *COLLECTION OF PARLIAMENTARY HISTORY*, vol. 30, mga pahina 200, 201.

Ang papado ang nagsugod sa buhat nga maoy ginatapos sa ateismo. Ang paagi sa Roma maoy naghimo niadto nga mga kondisyon, sosyal, politikal, ug sa rilihiyon, nga nagpadali sa France ngadto sa iyang pagkaguba. Ang mga magsusulat nagaasoy bahin sa mga makalilisang nga kaagi sa Rebolusyon, nagaingon nga kadtong mga pagpatuyang ipasangil gayud ngadto sa trono ug sa simbahan. (Tan-awa ang *Appendix*.) Diha sa higpit nga hustisya kinahanglan kini ipahamtang diha sa iglesya. Ang papa maoy naghilo sa hu-

nahuna sa mga hari batok sa repormasyon, ingon nga kaaway sa gingharian, usa ka butang nga nagdala sa kagubot nga makatalagmanon sa kalinaw ug kahusay sa nasod. Ang maalamon nga pamaagi sa Roma maoy nakadasig sa labing grabe nga minaldito ug mapait nga pagpanglupig nga nagagikan sa trono.

Ang espiritu sa kagawasan mikuyog sa Biblia. Bisan diin gidawat ang kamatuuran, nahigmata ang mga hunahuna sa katawhan. Ilang gisugdan pagtangtang ang mga kadena nga naghigut kanila ingon nga mga ulipon sa pagkaignorante, sa bisyo, ug sa pagpa-tootoo. Nagsugod sila sa paghunana ug pagbuhat ingon nga mga tawo. Nakita kini sa mga hari, ug mikurog sa ilang pagpangharihari.

Dili hinay ang Roma sa pagpadilaab sa ilang masinahon nga mga kahadlok. Nagsulti ang papa sa magmamando sa France sa tuig 1525: “Kini nga kabuang [Protestantismo] dili lamang magpalibog ug moguba sa rilihiyon, kundili sa tanang kagamhanan, kadungangan, mga kasugoan, ug gawas sa mga ranko.”—G. de Félice, *HISTORY OF THE PROTESTANTS OF FRANCE*, b. 1, ch. 2, par. 8. Pila ka tuig sa ulahi usa ka dungganon nga papista nagpasidaan sa hari: “Labing halangdon, ayaw pagpalingla. Ang mga Protestante makalumpag sa tanan nga sibil ug rilihiyoso nga kamandoan.... Ang trono mahimutang sa dako nga katalagman maingon sa altar.... Ang pagpaila og bag-o nga rilihiyon kinahanglan nga magpaila og bag-o nga kagamhanan.”—D’Aubigné, *HISTORY OF THE REFORMATION IN EUROPE IN THE TIME OF CALVIN*, b. 2, ch. 36. Ug ang mga teyologo naghangyo sa dili maayong pagtagad sa katawhan pinaagi sa pagpamatuud nga ang doktrina sa Protestante maoy “naglingla sa mga tawo palayo sa mga binag-o ug mga binuang; nakaagaw kini sa pagtahod sa mga tawo sa hari, ug makadaot sa Iglesia ug Estado.” Busa ang Roma nagmalampuson sa pagpalihok sa France sa pakigbatok sa Repormasyon. “Kini nagpataas sa trono, nakapanalipod sa mga dungganon, ug nagpalig-on sa mga balaod, ug ang espada maoy una nga gihuso sa sakuban didto sa France.”—Wylie, b. 13, ch. 4.

[163] Wala kaayo makita sa mga pangulo sa yuta ang mga sangputanan niadtong makatalagmanon nga pamaagi. Ang pagtolon-an sa Biblia matanum unta sa hunahuna ug kasingkasing sa katawhan niadto nga mga patukoranan ug hustisya, pagpugong, kamatuuran, kaangayan, ug pagkamanggihatagon nga maoy pamagang nga bato sa kalam-

boan sa usa ka nasod. “Ang pagkamatarung makatuboy sa usa ka nasod.” Pinaagi niana, “ang trono mapalig-on.” Proverbio 14:34; 16:12. “Ang buhat sa pagkamatarong mao ang pakigdait;” ug ang sangputanan, “kalinaw ug kasigurohan sa hangtud.” Isaias 32:17. Siya nga motuman sa diosnon nga balaod sa labing tinuud motahod ug motuman sa mga balaod sa iyang nasod. Siya nga mahadlok sa Dios magpasidungog sa hari sa pagpatunhay sa tanang hustisya ug makatarunganon nga kagahum. Apan ang dili malipayon nga France nagdili sa Biblia, ug nagbabag sa iyang tanang tinunan. Sulud sa daghan nga mga siglo, mga tawo nga adunay baroganan ug kadunganan, mga tawo nga halalum og mga pangisip ug kusog sa moralidad, kinsa adunay kaisog sa pagsugid sa ilang mga baroganan, ug pagtoo sa pagantos alang sa kamatuuran—sulud sa kasiglohan kini nga mga tawhana nagalagad ingon nga mga ulipon sa mga sakayan sa dagat, nangamatay sa bitayan, o nangadunot sa ilang mga bilangoan. Linibo ang nakakaplag sa ilang kaluwasan pinaagi sa pagkalagiw; ug kini nagpadayon sulud sa duha ka gatus ug kalim-an ka tuig human sa pagabli sa Repormasyon.

“Talagsa lang sa kaliwatan sa tagaFrance niana nga hataas nga panahon ang wala makasaksi sa pagpanglagiw sa mga tinun-an sa ebanghelyo sa wala pa ang hilabihan nga kasuko sa manglulutos, ug ilang gidala uban kanila ang malantip nga salabutan, mga arte, ang kakugi, ang kahusay, nga sa niini sila nahimong inila sa pagkalabaw, aron sa pag-ugmad sa mga kayutaan nga ilang nadangpan. Ug sa pagkasama niini sa ilang pagpuno pag-usab sa uban nga kanasuran niini nga maayo nga mga gasa, nabasiyohan sila sa ila. Kon ang tanan nga gipalayas nagpabilin pa sa France; kon, sulud niining tulo ka gatus ka tuig, ang kahanas sa mga hininginlan nga nag-ugmad sa iyang yuta; kon, sulud niining tulo ka gatus ka tuig, ang kakugi, ang ilang kalantip sa paglalang ug gahum sa pagtulutimbang nakapalambo sa iyang literatura ug nakapalambo sa iyang syensya; kon ang ilang kaalam nagagiya pa sa iyang mga konsilyo, ang ilang kaisog sa pakigaway sa iyang mga gubat, ang ilang pagkamakiangayon sa paghulma sa iyang mga balaod, ug ang rilihiyon sa Biblia sa pagpalig-on sa salabutan ug sa paggahum sa kaisipan sa iyang katawhan, daw unsa unta nga himaya niining adlaw ang magapuno sa France! Daw unsa ka dako, kamalamboon, ug pagkamalipayon

nga nasod—usa ka sulundan ngadto sa kanasuran—nga iya untang madangatan!

“Apan ang dili makakita ug dili matandog nga pagkagahi sa salabutan nanggukod sa matag usa ka magtutudlo sa pagkamaayo aron manggawas sa iyang yuta, sa matag-usa ka kampiyon sa kahusay, ang matag usa ka manlalaban sa trono; miingon ngadto sa mga tawo nga unta maoy makahimo sa ilang nasod nga “bantugan ug himaya” sa yuta, Magpili ka kon unsay imo, bitayan o hinginlan. Sa katapusan ang pagkaguba sa estado nahingpit; ug wala nay nagpabilin nga kaisipan nga pugngan; wala nay rilihiyon nga ganuyon ngadto sa bitayan; wala nay pagkamaunungon nga gukuran sa pagpalayas.”—Wylie, b. 13, ch. 20. Ug ang Rebolusyon uban sa iyang tanan nga pagkamakalilisang, maoy gihandum nga sangputanan.

“Uban sa pagkalagiw sa mga Huguenot miabut ang kinatibuk-an nga pagkaubus sa France. Ang malamboon nga mga maggalama nga mga dakbayan nahugno ngadto sa pagkadugta; ang mga mabuhong nga distrito nahibalik ngadto sa ilang lumad nga kalasangan; pagkahabol sa malantip nga kaisipan ug ang pag-ubus sa moralidad maoy mipuli sa panahon sa kalamboan. Ang Paris nahimong usa ka dako nga balay sa mga timawa, ug gibanabana nga, sa pag-abut sa Re-pormasyon, duha ka gatus ka libo nga mga makililimus nangayo og tabang gikan sa mga kamut sa hari. Ang mga Jesuita lamang maoy milambo niini nga nagkadunot nga nasod, ug nagagahum uban sa makalilisang nga pagpangulipon sa mga simbahan ug mga tulunghaan, sa mga bilanggoan ug sa mga galera.”

[164] Ang ebanghelyo mao unta ang makadala ngadto sa France sa kasulbaran niadtong politikanhon ug sosyal nga mga suliran nga nakapalibog sa kahanas sa kaparian, sa iyang hari, ug sa iyang mga magbabalaod, ug sa katapusan nakapatundag sa nasod ngadto sa kagubot ug pagkaguba. Apan ilalum sa paggahum sa Roma, nawadan ang katawhan sa mahimayaon nga leksyon sa Manluluwas sa pagdumili sa kaugalingon ug sa dili hakog nga gugma. Gipasalaag sila gikan sa pagkinabuhi nga magdumili sa kaugalingon alang sa kaayohan sa uban. Ang mga dato wala makakaplag sa pagbadlong sa ilang pagdaogdaog sa mga kabus, ang mga kabus walay tabang alang sa ilang pagpaulipon ug sa pagkamakaalaot. Ang kahakog sa mga dato ug sa mga gamhanan nagatubo ngadto sa kadayag ug kamalupigon. Sulud sa ginatusan ka mga tuig ang kahakog ug pag-

patuyang sa mga dungganon misangpot ngadto sa nagakagot nga pagpanglimbong sa mga magyuyuta. Ang mga bahandianon magbutangbutang og sayup sa mga kabus, ug ang mga kabus nanagdumut sa mga dato.

Sa daghan nga mga probinsya ang mga estado gigamhan sa mga harianon, ug ang mga trabahante mga saup lamang; ilalum lang sila sa kalooy sa ilang mga agalon, ug pugson sa pagtuman sa ilang walay puas nga mga panginahanglan. Ang lulan sa pagtabang sa iglesya ug sa estado napahat sa kasarangan ug sa ubus nga hut-ong sa katilingban, nga gipabugatan sa pagpabuhis sa sibil nga mga kagamhanan ug sa kaparian. “Ang kalipayan sa mga dungganon maoy giila nga labing hataas nga balaod; ang mga mag-uuma ug mga mamumuo mahimong gutumon, apan dili gayud magpakabana ang mga manlulupig.... Ang mga tawo gipugus sa kada lihok sa pagkonsulta alang lamang sa kaayohan sa agalon. Ang kinabuhi sa mga mamumuo maoy kinabuhi sa walay hunong nga pagtrabaho ug walay undang nga kapit-os; ang ilang mga pagmulo, kon mangahas man ugaling sila sa pagriklamo sugaton lang kini sa kasuko sa agalon. Ang mga hukmanan sa hustisya kanunay lang maminaw sa harianon kay sa nagriklamo nga mamumuo; anad kaayo sa pagdawat ang mga maghuhukum og mga hiphip; ug ang bisan unsay kagustohan sa anaa sa kaharian maoy labanan sa balaod, pinaagi niini nga sistema sa pagkadunot sa tibuuk uniberso. Ang mga buhis nga napuga gikan sa komon nga mga tawo, sa mga bantugan sa nasod sa pikas nga bahin, ug sa kaparian sa lain nga bahin, wala gayuy katunga niini nga maabut ngadto sa panudlanan sa gingharian o sa simbahan; ang uban gamiton sa pagusikusik sa pagpatuyang sa gusto. Ug ang mga tawo nga maoy naghukhuk sa mga kabus dili apil sa pagbayad og buhis, ug maoy itudlo sumala sa balaod o sa nabatasan sa panggamhanan sa estado. Ang pinaboran nga mga hut-ong sa katawhan nga mga usa ka gatus ug kalim-an ka libo, ug alang sa pagtagbaw sa ilang gusto minilyon ang nagpadulong ngadto sa walay paglaum ug makauulaw nga mga kinabuhi.” (Tan-awa ang *Appendix*.)

Ang hukmanan mapatuyangon sa pagpanggasto. Gamay lang kaayo ang pagsalig tali sa katawhan ug sa mga pangulo. Ang pagduda anaa kanunay sa tanan nga pamalaod sa kagamhanan ingon nga tinuyo ug hinakog. Kapin sa katunga sa siglo sa wala pa ang

panahon sa Rebolusyon, ang trono gilingkoran ni Louis XV, nga bisan niadtong daotan nga mga panahon nailhan nga usa ka hari nga tapolan, nagtiawtiaw lamang ug mapatuyangon sa gana. Uban niini nga makauulaw ug maldito nga kaharian ug ang gutum ug ignorante nga katawhan sa ubus nga hut-ong, ang estado nga nabangkarota sa paninapi, ug gikapuyan nga mga tawo, wala na magkinahanglan og mga mata sa manalagna sa pagtanaw sa umalabot nga kadaot. Sa mga pasidaan sa iyang mga magtatambag naanad nalang ang hari sa pagtubag, “Sulayi sa pagpadayon sa mga butang samtang buhi pa ako; human sa akong kamatayon tungud kay kini moabut man.” Kawang lang nga giawhag ang panginahanglan sa reporma. Iyang nakita ang pagkadaotan, apan wala siyay kaisog ni gahum sa paghibalag kanila. Ang kangitngit nga nagpaabot sa France maoy sa labing tinuud nahulagway sa iyang tapolan ug sa hakog nga tubag, “Human kanako, ang lunup!”

[165] Pinaagi sa pagbuhat sa kasina sa mga hari ug sa nagagahum nga mga klase, ang Roma mao ang nakapabuyo kanila sa pagpangulipon sa mga tawo, nga nahibalo pag-ayo nga ang estado mahuyang, ug nagtuyo nga pinaagi niini iyang mahigtan ang mga hari ug ang katawhan sa iyang kaulipnan. Uban sa layo nga panglantaw iyang nasabtan nga aron ang katawhan maulipon pag-ayo, ang mga kadena kinahanglan mahigut sa ilang mga kalag; nga ang labing siguro sa pagbabag kanila sa pag-ikyay gikan sa pagkaulipon mao ang dili paghatag kanila og kagawasan. Labaw pa sa usa ka libo ka pilo ka makalilisang kay sa lawasnon nga pagantos nga maoy gisangputan sa iyang pamalaod, mao ang moral nga kaulawan. Gihikawan sa Biblia, ug gitugyan ngadto sa mga pagtolon-an sa pagpalabilabi ug kahakog, ang katawhan gitabunan sa pagkaignorante ug patootoo, ug gilunod diha sa bisyo, aron sila sa bugos dili makahimo sa paggahum sa ilang kaugalingon.

Apan ang pamaagi niini nga tanan lahi ra kaayo kay sa gituyo sa Roma. Sa dapit nga maghimo sa misa diha sa walay pagsabut sa iyang mga pagtolon-an, ang iyang gibuhay mao ang paghimo kanila nga mga katawhan nga walay pagtoo og Dios ug mga rebolusyonaryo. Ang Romanismo ilang gitamay ingon nga limbong sa kaparian. Ilang giisip ang kaparian nga adunay kalambigitan sa pagdaogdaog kanila. Ang usa ka dyos nga ilang nailhan mao ra ang dyos sa Roma; ang iyang pagtolon-an mao ra ang ilang rilihiyon.

Ilang giila ang iyang kahakog ug kamaldito nga makatarunganon nga bunga sa Biblia o wala unta sila maghimo sa bisan usa niini.

Ang Roma nagdaot sa kinaiya sa Dios, ug naghugaw sa Iyang kasugoan, ug mining panahona ang mga tawo nagsalikway sa Biblia ug sa Tagamugna niini. Iyang gimando ang buta nga pagtoo sa iyang mga pagtolon-an, ubus sa pasangil nga kini giuyunan sa Biblia. Agi og reaksiyon, si Voltaire ug ang iyang kaubanan nagsalikway sa hingpit sa pulong sa Dios, ug nagpakaylap sa bisan diin sa hilo sa pagkawalay pagtoo ngadto sa Dios. Ang Roma midugmok sa katawhan ilalum sa iyang puthaw nga tikud; ug karon nga ang masa, gipakaulawan ug gidagmalan, tungud sa ilang pagsumbalik sa iyang pagpangulipon, milabay sa tanang pagpugong. Sa kapungut sa nagsidlak nga pagpanglimbong nga sa dugay nga panahon ilang gihalaran sa pagtahod, ilang giusa pagsalikway ang kamatuuran ug kababakan; ug nasayup sa paghunahuna nga ang pagpatuyang maoy kagawasan, ang mga ulipon sa bisyo nanagmaya tungud sa ilang gihanduraw nga kagawasan.

Sa pagsugod sa Rebolusyon, pinaagi sa pagtugot sa hari, ang katawhan gitugutan sa usa ka representasyon labaw pa ka daghan kay sa mga dungganon ug kaparian. Busa ang timbangan sa gahum mituwang ngadto sa ilang mga kamut; apan dili sila andam sa paggamit niini uban sa kaalam ug paghinayhinay. Gusto gayud nga manimalos sa mga kasaypanan nga ilang giantos, nagtinguha sila sa pag-usab sa pamaagi sa katilingban. Ang nasuko nga katawhan, kansang mga hunahuna napuno sa mapait ug dugay na nga gitipigan nga mga kaagi sa kasaypanan, nagkasabut sa pag-usab sa makalooloy nga kahimtang nga dili na maantos, ug sa pagpanimalus sa ilang kaugalingon niadtong ilang giila nga maoy mga hinungdan sa ilang mga pagantos. Ang mga sinakit nagpagawas sa leksyon nga ilang nakaton-an ilalum sa kaulipnan, ug sila na usab ang magdaogdaog sa mga nagdaogdaog kanila kanhi.

Ang walay kalipay nga France nagani sa dugo sa iyang gipugas. Makalilisang ang mga sangputanan sa iyang pagpasakup sa nagamando nga gahum sa Roma. Diin ang France, ilalum sa kabuyohan sa Romanismo, nagpabarog sa unang bitayan sa pagsugod sa Repormasyon, didto ang Rebolusyon nagpabarog sa iyang unang bitayanan. Sa mao gayud nga dapit diin ang unang mga martir sa Protestante nga pagtoo gisunog sa ikanapulo og unum ka siglo,

ang unang mga biktima gipamutlan sa ulo sa ikanapulong-walo ka siglo. Sa pagbabag sa ebanghelyo nga mao untay makahatag kaniya og kaayohan, ang France nagaabli sa iyang mga pultahan ngadto sa pagkawala nay pagtoo sa Dios ug ngadto sa iyang pagkaguba. Sa mga pagpugong sa kasugoan sa Dios, ilang nakita nga ang kasugoan sa tawo dili igo sa pagpugong sa gamhanan nga mga balud sa tawhanon nga pagbati; ug ang nasod nabanlas ngadto sa pag-alsa ug kagubot. Ang pakiggubat batok sa Biblia nag-inagurar sa usa ka panahon nga nailhan sa kasaysayan sa kalibutan ingon nga “*Ang Paghari sa Kalisang*. “Ang kalinaw ug kalipay gipalayas gikan sa mga puluy-anan ug sa mga kasingkasing sa katawhan. Walay usa ka tawo nga adunay panalipod. Siya nga nagmalipayon niining adlaw dudahan nga hukman pagkaugma. Ang panghasi ug kailibgon sa unud dili mapugngan.

Ang hari, kaparian, ug ang mga dungganon napugus sa pagpasakup sa pagpanghasi sa naalsa ug nasuko nga katawhan. Ang ilang kauhaw sa pagpanimalus napalihok pinaagi sa pagpatay sa hari; ug sila nga nagmando sa iyang kamatayon, maoy gisunud dayon ngadto sa bitayan. Usa ka kinatibuk-an nga pagpangihaw sa tanan nga gidudahan nga supak sa Rebolusyon gitinguha. Ang mga bilanggoan nagsugwak, usa ka panahon niana naglakip sa kapin sa duha ka gatus ka libo ang mga bihag. Ang mga dakbayan sa gingharian napuno sa makalilisang nga talan-awon. Usa ka partido sa mga rebolusyonista makiggubat sa laing partido, ug ang France nahimong dakung natad sa nagawayay nga mga panon sa katawhan, nahaylo sa ilang mga pagbati sa kasuko. “Sa Paris nagsunudsunud ang kagubot, ug ang mga tawo nagkabahinbahin sa daghang mga habig, nga daw walay laing tumong kundili ang pagpinatyanay sa usa ug usa.” Ug sa pagdugang sa kinatibuk-an nga kasub-anan, ang nasod nalambigit sa usa ka dugay mahuman ug malaglagon nga gubat batok sa dakung gahum sa Europe. “Ang nasod duul na mabangkaruta, ang kasundalohan nangayo na og dugang nga mga suhol, ang mga tawo sa Paris gigutum, ang mga probinsya gihimong kamingawan sa mga tulisan, ug halos na mawagtang ang sibilisasyon tungud sa kagubot ug pagpatuyang.”

Ang katawhan nakakat-on pag-ayo sa mga leksyon sa pagkamaldito ug pagsakit nga sa makugihon gitudlo sa Roma. Sa katapusan miabut ang adlaw sa pagpanimalus. Dili na niining pana-

hona ang mga tinun-an ni Jesus ang gipanambog sa bilanggoan ug giguyod ngadto sa bitayan. Dugay na nga panahon kini sila nangawala o gipalayas. Ang mapatuyangon nga Roma nakabatyang na sa makamatay nga gahum niadtong iyang gibansay sa pagkalipay diha sa mga binuhatan sa pag-ula og dugo. “Ang sulundan sa pagpanglutos sa kaparian sa France nga gibuhat sa daghang katuigan, gisumbalik na kanila karon sa hilabihan ka kusganon. Ang mga bitayan nagpula sa mga dugo sa kaparian. Ang mga sakayan ug mga prisohan, nga kanhi nagsiot sa mga Huguenot napuno na sa ilang mga manglulutos. Gikadinahan sa mga bangko samtang magbugsay o magremo sa mga sakayan, ang kaparian sa Roma nakasinati niadtong tanang kagulangan nga gipahamtang sa ilang simbahan sa malumo nga mga erehes kanhi.” (Tan- awa ang *Appendix*.)

“Dayon miabut kadtong mga adlaw nga ang labing linoog nga mga pamalaod gipakanaog sa labing loog sa tanan nga mga balao-ranan; nga diin walay tawo ang makapangumusta sa iyang mga silingan, o makapangadye sa iyang mga pagampo... nga walay piligro sa pagbuhat og dakung kasal-anan; diin ang mga espiya maghupo sa matag eskina; sa panahon nga ang putlanan sa ulo dugay ug lisod buhaton matag buntag; sa panahon nga ang mga bilanggoan napuno sa mga binilanggo sama sa kasiot sa masulud sa sakayan sa mga ulipon; samtang ang mga sandayong magbula sa pag-ilig sa mga dugo ngadto sa Seine.... Samtang ang sakayanan magawas sa mga biktima nga hakoton ngadto sa ilang kamatayon subay sa kadalanan sa Paris, ang mga proconsul, nga ipadala sa labing hataas nga komitiba ngadto sa mga departamento, nanagmaya sa ilang pagpatuyang sa pagminaldito nga wala mahibaloi bisan sa kapital. Ang kutsilyo sa makamatay nga makina moisa ug mahulog sa hinayhinay alang sa pag-ihaw. Ang taas nga lumbay sa mga dinakpan mangatumba pinaagi sa mga bala. Mga buho makita sa kamarote sa nagsiot nga mga lansa. Mga siyudad nahimong kamingawan. Didto sa Arras bisan pa ang bangis nga kalooy sa dali nga kamatayon wala itugot ngadto sa mga binilanggo. Ang tanan didto sa Loire, gikan sa Samur ngadto sa dagat, baga nga panon sa mga owak ug mga tulabong nagkombira sa mga patay nga lawas, nga nagsumpaysumpay sa ilang makalolooy nga paggakos. Walay kalooy nga gipakita kang bisan kinsa, bisan unsay edad, lalaki o babaye. Ginatus ang gipangpatay nga mga batang babaye ug mga

[167] dalaga nga tag-17 ang pangidaron. Mga gagmay nga bata nga samaran sa dughan ipanglabay ngadto sa naglaray nga mga tuhogan nga mahait subay sa laray sa mga Jacobin.” (Tan-awa ang *Appendix*.) Sulud sa napulo ka tuig, minilyon ang gipamatay.

Kining tanan maoy gibut-an ni Satanas. Mao kini ang iyang gitinguha nga buhaton sulud sa mga katuigan. Ang iyang pamaagi mao ang paglimbong gikan sa pagsugod ngadto sa katapusan, ug ang iyang kusganon nga tuyo mao ang pagpahamtang og kagulan ug kalaglagan sa katawhan, ug sa pagpanas ug pagdaot sa binuhatan sa Dios, sa paghugaw sa diosnong katuyoan sa pagkamanggihatagon ug gugma, nga maoy nakapasubo sa Langit. Dayon pinaagi sa iyang pagpanglimbong iyang butaan ang hunahuna sa mga tawo, ug magsugo kanila sa pagpasumbalik sa ilang pagbasol ngadto sa Dios, nga daw kining tanang kagulan maoy sangputanan sa plano sa Magbubuhat. Sa maong pagkaagi, sa diha nga ang gipakaulawan ug gidagmalan niining bangis nga gahum nakabaton na sa kagawasan, iyang gisugyutan sila sa pagpatuyang ug pagpangdaogdaog. Dayon kining hulagway sa walay pugong nga pagpatuyang gitumbok sa mga nangulipon ug sa madaogdaogon nga maoy hulagway sa mga sangputanan sa kagawasan.

Sa diha nga ang sayup sa usa ka kupo matatikdan, maskarahan lang kini ni Satanas sa lahi nga pagtakuban, ug ang mga panon nagdawat niini sa mahinamon kaayo sama sa una. Sa pagkamatikod sa mga tawo nga ang Romanismo ingon nga usa ka limbong, ug nga dili si Satanas makahimo pinaagi niini nga ahensya paghatud kanila ngadto sa paglapas sa balaod sa Dios, iyang isugyot kanila sa pag-isip sa tanang rilihiyon ingon nga limbong, ug ang Biblia usa ka tinumotumo nga sugilanon; ug magsalikway sa diosnong kabalaoran, ilang gitugyan ang ilang kaugalingon ngadto sa dili na mapugngan nga kasal-anan.

Ang makamatay nga sayup nga nagdala niadto nga kagulan sa mga lumulupyos sa France mao ang walay pagtagad niining usa ka dakung kamatuuran: ang matuud nga kagawasan anaa sa pagtuman sa balaod sa Dios. “Oo nga ikaw namati lang unta sa akong mga sugo! unya ang imo unta nga pakigdait mahisama sa usa ka suba, ug ang imong pagkamatarung maingon sa mga balud sa dagat.” “Walay pakigdait, nagaingon si Jehova, alang sa mga daotan.” “Apan bisan kinsa nga mamati kanako magapuyo sa kasigurohan, ug magamali-

nawon nga walay kahadlok sa kadautan.” Isaias 48:18, 22; Proverbio 1:33.

Mga ateista, mga dili motoo og Dios, ug ang nanaglapas nag-supak ug nagsalikway sa balaod sa Dios; apan ang sangputanan sa ilang kabuyohan nagpamatuud nga ang pagkamaayog kahimtang sa tawo nalambigit sa iyang pagtuman sa balaan nga mga lagda. Kadtong dili mobasa sa leksyon gikan sa libro sa Dios, gidasig sa pagbasa niini diha sa kasaysayan sa mga nasod.

Sa pagmando ni Satanas pinaagi sa Iglesya Romano sa pagpabulag sa katawhan gikan sa pagtuman, ang iyang sinugo nagtago, ug ang iyang buhat maayo kaayo nga pagkatakuban nga ang kaulawan ug ang kasub-anan nga misangpot tungud niini dili makita ingon nga bunga sa paglapas. Ug ang iyang gahum layo ra kaayo sa pagsumpo sa buhat sa Espiritu sa Dios aron nga ang iyang mga tuyo mababagan sa pagkatuman sa hingpit. Ang mga tawo wala magsubay sa sangputanan sa matuud nga hinungdan, ug nagsusi sa gigikanan sa ilang mga kasub-anan. Apan panahon sa Rebolusyon ang kasugoan sa Dios dayag nga gihiklin sa nasudnon nga konsilyo. Ug sa Paghari sa Kalisang nga nagsunud niini, ang buhat sa hinungdan ug sangputanan makita sa tanan.

Sa diha nga ang France nagpadayag sa pagsalikway sa Biblia, daotan nga mga tawo ug ang mga espiritu sa kangitngit nagmaya sa ilang kalampusan sa tumong nga dugay na nila nga gihandum—usa ka gingharian nga gawason sa tanang pagpugong sa balaod sa Dios. Tungud kay ang paghukum sa daotan nga buhat wala dayon mapahamtang, mao nga ang kasingkasing sa mga anak sa mga tawo “nangahas aron sa pagbuhat ug daotan.” Ecclesiates 8:11. Apan ang paglapas sa matarong nga balaod dili gayug mosipyat sa pagsangko ngadto sa kasub-anan ug kalaglagan. Bisan og dili dayon kini mapahamtangan sa mga paghukum, ang pagkadaotan sa mga tawo sa siguro magpadulong gayud ngadto sa ilang kalaglagan. Ginatus ka katuigan sa paglapas ug sa krimen nagtigum sa kasuko alang sa adlaw sa pagpanimalus; ug sa pagkapuno na sa ilang kasal-anan, ang nanagtamay sa Dios ulahi na kaayo nahibalo nga usa ka makahahadlok nga butang ang pagpaluya sa diosnong pailub. Ang nagpugong nga Espiritu sa Dios, nga maoy nagsumpo sa minaldito nga gahum ni Satanas, wala gayud tagda, ug siya nga ang bugtong kalipay mao ang pagdaogdaog sa katawhan, gitugutan sa pagbuhat sa iyang kabubut-

on. Ang nagpili sa pagalagad sa rebelyon, gipasagdan nga magani sa mga bunga niini, hangtod ang yuta napuno sa pagpakasala nga hilabihan ka makalilisang nga iasoy sa sulat. Gikan sa nalusak nga mga probinsya ug naguba nga mga dakbayan madungog ang makalilisang nga paghilak—usa ka hilak sa labing pait nga kahigwaos. Ang France daw giuyog sa usa ka linog. Ang rilihiyon, balaod, kahusay sa katilingban, ang pamilya, ang Estado, ug ang simbahan—ang tanan gigun-ub sa kamut nga walay rilihiyon nga gibakyaw batok sa balaod sa Dios. Matuud ang gisulti sa maalam nga tawo: “Ang daotan mapukan sa iyang kaugalingon nga pagkadaotan.” “Bisan og ang makasasala nagbuhat ug dautan sa makagatus, ug nagapalugway sa iyang mga adlaw, apan sa pagkatinuod ako nasayod nga maayo kana kanila nga nahadlok sa Dios, nga nahadlok sa iyang atubangan: Apan dili mahitabo nga maayo kana sa dautan, ni pagapalugwayan niya ang iyang mga adlaw, nga ingon sa usa ka anino; tungud kay siya dili mahadlok sa atubangan sa Dios. Proverbio 11:5; Ecclesiastes 8:12, 13. “Ilang gidumtan ang kahibalo, ug wala nila pilia ang pagkahadlok kang Jehova;” “busa sila magakaon sa bunga sa ilang kaugalingong paagi, ug matagbaw sa ilang kaugalingon nga mga binuhatan.” Proverbio 1:29, 31.

Ang matinumanong mga saksi sa Dios nga gipamatay sa mapanamastamason nga gahum nga “misaka gikan sa bung-aw nga walay kinutoban,” dili magpabilin sa kahilum sa dugay nga panahon. “Human sa tulo ka adlaw ug tunga, ang Espiritu sa kinabuhi gikan sa Dios misulud kanila, ug nanagtindog sila sa ilang mga tiil; ug maibut ang dakung kahadlok kanila sa nakakita kanila.” Pinadayag 11:11. Tuig kadto sa 1793 nga ang balaod sa pagdili sa Biblia gipakanaog sa Balaoranan sa France. Tulo ka tuig ug tunga sa ulahi usa ka resolusyon ang gipakanaog pag-usab sa mao nga balaod, nga nagtugot na sa pagbaton sa Biblia giuyunan sa mao ra gihapon nga asembleya. Ang kalibutan nahingangha sa pagkadako sa kasal-anan nga misangpot tungud sa pagsalikway sa Balaan nga mga Pulong, ug ang katawhan nag-ila sa kakinahanglanon sa pagtoo sa Dios ug sa Iyang pulong ingon nga maoy patukuranan sa pagkamaayo ug sa moralidad. Nagaingon si Jehova, “Kinsa man ang imong gitamay ug gipasipalahan? ug batok kang kinsa ikaw mipataas sa imong tingog, ug mipataas sa imong mga mata ngadto sa kahitas-an? bisan batok sa Usa nga Balaan sa Israel.” Isaias 37:23. “Busa, tan-awa, akong

ipahibalo kini sa makausa, ako sila pakitaan sa akong kamot ug sa akong kusog; ug sila makaila nga ang akong ngalan mao si Jehova.” Jeremias 16:21.

Bahin sa duha ka mga saksi ang manalagna sa dugang nag-pasabut: “Ug ilang nadungog ang makusog nga tingog gikan sa langit nga nag-ingon kanila, Saka kamo diri. Ug mingsaka sila ngadto sa langit diha sa usa ka panganod; ug ang ilang mga kaaway nakakita kanila.” Pinadayag 11:12. Sukad nga ang France nakig-gubat sa duha ka mga saksi sa Dios, napasidunggan sila sa dungog nga wala pa mabatonni sukad masukad. Sa 1804 ang *British* ug ang *Foreign Bible Society* giorganisar. Gisundan kini sa makasusama nga mga orgnisasyon, uban sa daghang sanga, sa kontinente sa Uropa. Sa 1816 giugmad ang American Bible Society. Sa pagkaugmad sa *British Society*, ang Biblia gipatik ug gipanagtag sa kalim-an ka mga pinulongan. Sukad sa pagsugod kini gihubad ngadto sa ginatus ka mga pinulongan ug sinultihan. (Tanawa ang *Appendix*.)

Sulud sa kalim-an ka tuig nga nagsunud sa 1792, gamay ra ang pagtagad bahin sa buluhaton sa langyaw nga kaumhan. Walay bag-ong mga kahugpungan nga naugmad, ug dyutay ra nga mga simbahan ang naningkamot sa pagsangyaw sa Cristianidad sa kayutaan nga wala pa motoo sa matuud nga Dios. Apan sa naghinapus na ang ikanapulog-walo ka siglo adunay nahimong dakung kausaban. Galas-ayan na ang mga tawo sa mga sangputanan sa rasyonalismo o pagtoo sa salabutan lamang. ug nakaamgo sa kakinahanglanon sa diosnong pagpadayag ug sininati nga rilihiyon. Gikan niining panahona ang buhat sa langyaw nga kamisyonan hilabihan paglambo. (Tan-awa ang *Appendix*.)

[169]

Ang mga pag-uswag sa pagpamatik nakahatag og kakusog sa buhat sa pagpanagtag sa Biblia, ang nagdugang nga mga kagamitan alang sa komunikasyon tali sa magkalainlaing kanasuran, ang pagkabungkag sa karaan nga mga babag sa paglahilahi sa mga nasod, ang pagkawala sa gahum sa papa sa Roma sa pagpanginlabot sa sibil nga kagamhanan, nakapaabli sa agianan sa pagsulud sa pulong sa Dios. Sulud sa pila ka tuig gibaligya ang Biblia sa walay pugongpugong sa kadalanan sa Roma, ug gidala na kini ngadto sa tanang dapit nga adunay mga tawo sa kalibutan.

Si Voltaire nga walay pagtoo sa Dios nanghambog usa ka panahon niana sa pag-ingon, “Gikapuyan na ako pagpamati sa mga tawo

nga magsublisubli sa paghisgot sa napulog duha ka mga tawo nga nag-ugmad sa Cristohanon nga rilihiyon. Akong pamatud-an nga igo na ang usa ka tawo sa pagbungkag niini.” Daghan na nga mga kaliwatan ang miagi sukad sa pagkamatay ni Voltaire. Minilyon ang miapil sa pakiggubat batok sa Biblia. Apan wala gihapon kini mahugno, nga diin adunay usa ka gatus sa panahon ni Voltaire, adunay napulo na ka libo karon, oo, usa ka gatus ka libo na ka kopya ang Libro sa Dios. Sumala pa sa giingon sa karaang repormador bahin sa Cristohanong iglesya, “Ang Biblia maoy puthaw nga sal-salan nga nakadaot na daghang mga maso.” Matod pa ni Jehova, “Walay hinagiban nga gibuhat batok kanimo nga magmalampuson; ug ang matag dila nga molitok batok kanimo aron sa paghukom imo nga pagahukman.” Isaias 54:17.

“Ang pulong sa atong Dios magpadayon sa walay katapusan.” “Ang tanan niya nga kasugoan kasaligan. Sila magapadayon hangtud sa kahangturan, ug kini gibuhat diha sa kamatuoran ug sa katarung.” Isaias 40:8; Salmo 111:7,8. Bisan unsay tukuron ibabaw sa kagamhanan sa tawo pagagunubon; apan ang natukod ibabaw sa dili mausab nga pulong sa Dios magabarog sa walay katapusan.

16 - Ang Langyaw nga mga Mag-uugmad

Ang mga English nga repormador, samtang ilang gisalikway ang mga Romanismo nga doktrina, nagbilin og daghan sa mga porma niini. Busa bisan og gisalikway ang gahum ug ang pagpanudlo sa Roma, daghan pa sa iyang mga nabatasan ug mga seremonyas ang gisagol ngadto sa pagsimba sa Iglesya sa England. Gitoohan nga kining mga butanga walay kalabutan sa kaisipan; nga bisan og wala kini gimando sa Kasulatan, ug busa dili mahinungdanon, bisan og wala gidili, dili man daotan sa iyang kaugalingon. Ang ilang pagbantay niini nakapagamay sa haw-ang nga maoy nakapahimulag sa repormada nga mga simbahan gikan sa Roma, ug kini giawhag nga makapalambo sa pagdawat sa mga Romanista sa Protestante nga pagtoo.

Alang sa mga makasarangon ug mapauyon-uyunon, kini nga mga pangatarungan daw maayo. Apan adunay lain nga hut-ong nga wala magdesisyon bahin niini. Ang kamatuuran nga kini nga mga nabatasan “malagmit makahimo og taytayan sa panagkabulag sa Roma ug sa Repormasyon” (Martyn, vol. 5, pahina 22), mao ang ilang pagsabut sa bug-os nga pangatarungan batok sa pagpabilin niining mga doktrina. Ila kining gitan-aw ingon nga mga timaan sa pagpangulipon nga gikan niana nahigawas na sila, ug nga wala silay handum nga mobalik pa. Nangatarungan sila nga ang Dios diha sa Iyang pulong nagtukod sa mga tulumanon bahin sa pagsimba Kaniya, ug ang mga tawo dili makabuut sa pagdugang o pagkulang niini. Ang sinugdanan gayud sa dakung paglapas mao ang pagsulay sa pagsalili sa kagamhanan sa Dios pinaagi niana nga iya sa simbahan. Ang Roma nagsugod pinaagi sa pagbuhat sa mga butang nga wala gidili sa Dios, ug gitapos kini pinaagi sa pagdili sa mga butang nga gisugo sa Dios nga buhaton.

Daghan ang naghandum sa pagbalik ngadto sa kaputli ug sa kayano nga maoy naghulagway sa karaan nga iglesya. Ilang giila ang daghan nga mga nabatasan sa Iglesya sa England ingon nga mga bantayog sa pagsimba og dyosdyos, ug dili mahimo sa ilang

[170]

tanlag ang pagduyog sa ilang pagsimba. Apan ang simbahan, inabagan sa sibil nga kagamhanan, dili motugot sa pagsukwahi gikan niini. Gisugo sa balaod ang pagtambong sa iyang mga serbisyo, ug gidili ang walay pagtugot nga mga pagtigum alang sa rilihiyoso nga pagsimba, ubus sa silot sa pagkabilanggo, pagpalayas, ug kamatayon.

Sa pagsugod sa ikanapulo og pito ka siglo ang hari nga bag-o lang nakalingkod sa trono sa England nagpamatuud sa iyang tinguha sa Purtitan sa pagtuman, o...samukon sila paggawas sa nasod, o labaw pa ka grabe ang ilang dangatan.”— George Bancroft, *HISTORY OF THE UNITED STATES OF AMERICA*, pt. 1, ch. 12, par. 6. Gipangita, gilutos, ug gipangbilanggo, dili nila maaninaw sa umalabot ang saad sa maayo nga mga adlaw, ug daghan ang mitahan sa ilang pagtoo nga bisan niana sila moalagad sa Dios sumala sa mando sa ilang kaisipan, “dili na maayong puy-an ang England sa hangtod.”—J. G. Palfrey, *HISTORY OF NEW ENGLAND*, ch. 3, par. 43. Ang uban sa katapusan midangup didto sa Holland. Gisagubang ang kalisdanan, kaparutan, ug pagkabilanggo. Gidaot ang ilang mga katuyoan, ug gibudhian sila ngadto sa kamut sa ilang mga kaaway. Apan ang malig-on nga paglahutay midaog sa katapusan, ug nakakaplag sila og kadangpan sa makighigalaon nga mga baybayon sa Dutch Republic.

Sa ilang pagkalagiw ilang gibiyaan ang ilang mga balay, mga kabtangan, ug ang ilang panginabuhi. Mga langyaw sila sa usa ka langyaw nga yuta, ipon sa mga tawo nga lahi og sinultihan ug mga batasan. Napugus sila sa pagsulay sa bago ug wala pa nila masulayi nga trabaho aron makapalit sila og pagkaon. Ang mga gulanggulang na, nga naanad sa pagpanguma, kinahanglan magkat-on karon sa pagkamekaniko. Apan malipayon nilang gidawat ang mao nga kahimtang, ug wala mag-usik og panahon sa pagtinapol ug pagbagutbut. Bisán og kanunay nga gihamol sa kawalad-on, nagpasalamat sila sa Dios sa mga panalangin nga gihatag gihapon kanila, ug nakakaplag sa ilang kalipay diha sa wala masamok nga espirituhanon nga panagtigum. “Nasayod sila nga sila mga langyaw, ug wala kaayo nila kini igsapayan, kundili mitutok sila sa Langit, ang ilang labing minahal nga nasod, ug naghupay sa ilang mga pagbati.”—Bancroft, pt. 1, ch. 12, par. 15.

Taliwala sa paglayas ug kalisdanan, naganam kalig-on ang ilang gugma ug pagtoo. Ilang gisaligan ang mga saad sa Ginoo, ug wala Niya sila pakyasa sa panahon sa ilang panginahanglan. Ang Iyang mga manulunda diha sa ilang kiliran, sa pagdasig ug pagtabang kanila. Ug sa diha nga ang kamut sa Dios daw nagtultol kanila latas sa dagat, ngadto sa yuta diin ila unyang makaplagaan ang usa ka nasod, ug ibilin ngadto sa ilang mga anak ang bililhon nga panulundon sa rilihiyoso nga kagawasan, nagpadayon sila sa unahan, nga walay pagatras, diha sa dalan sa pagbantay sa Dios.

Gitugutan sa Dios ang mga pagsulay nga modangat sa Iyang katawhan aron maandam sila sa pagbuhat sa Iyang madagayaong katuyoan alang kanila. Ang iglesya gipaibus, aron siya igatuboy. Hapit nang ipakita sa Dios ang Iyang gahum alang kaniya, aron ihatag sa kalibutan ang lain na usab nga pamatuud nga dili Niya biyaan sila nga nagasalig Kaniya. Iyang gigamhan ang mga hitabo aron mogawas ang kasuko ni Satanas ug ang mga lit-ag sa daotan nga mga tawo aron sa pagpalambo sa Iyang himaya, ug sa pagdala sa Iyang katawhan ngadto sa usa ka dapit sa kasigurohan. Ang paglutos ug ang pagpalayas maoy nagaabli sa dalan ngadto sa kagawasan.

Sa una nilang pagkapugus sa pagbulag sa iglesya sa England, naghiusa ang mga Puritan sa ilang kaugalingon pinaagi sa usa ka solemne nga kasabutan, ingon nga gawasnon nga katawhan sa Dios, “aron magdungan paglakaw diha sa tanan Niyang mga dalan nga ilang nahibaloan o ipahibalo kanila.”—J. Brown, *THE PILGRIM FATHERS*, pahina 74. Ania ang matuud nga espiritu sa pagreporma, ang mahinungdanon nga patukuranan sa Protestantismo. Tungud niini nga katuyoan ang mga Langyaw mibiya sa Holland aron mangita og puluy-anan sa Bag-ong Kalibutan. Si John Robinson, ang ilang pastor, nga sa kabubut-on sa Dios wala makakuyog kanila, sa iyang pakigpulong sa pagpagikan sa mga gipalayas nag-ingon:

“Mga igsoon, magkabalag na kita sa dili na madugay, ug ang Ginoo nasayod kon magpabilin pa ba akong buhi aron makita ang inyong mga nawong pag-usab. Apan bisan ang Ginoo nagtakda niini o wala, ako magatugon kaninyo atubangan sa Dios ug sa Iyang bulahan nga mga manulunda sa pagsunud kanako nga dili mosaylo sa paagi sa akong pagsunud kang Cristo. Kon ang Dios magpadayag sa bisan unsang butang kaninyo pinaagi sa bisan unsa sa Iyang mga ginamiton, magandam kamo sa pagdawat niini sama sa inyong

[171]

pagdawat sukad sa bisan unsa nga kamatuuran pinaagi sa akong pagministeryo; kay ako masaligon kaayo nga ang Ginoo adunay daghan pang kamatuuran ug kahayag nga Iyang ipadayag gikan sa Iyang balaang pulong.”—Martyr, *vol. 5, p. 70*.

“Alang kanako, dili kaayo ikaguul ang kahimtang sa mga iglesya nga repormada, nga miabut sa usa ka panahon sa rilihiyon, ug karon dili mosaylo kay sa mga ginamiton sa ilang pagreporma. Ang mga Lutheran dili makapadayon sa unahan kay sa nakita ni Luther;...ug ang mga Calvinist, nakita ninyo, nagpabilin nga lig-on diin sila gibiyaan nianang bantugang tawo sa Dios, nga wala pa makakita sa tanang butang. Sapayan gayud kini nga ikasubo; tungud kay bisan mga suga sila nga nagdilaab ug nagdan-ag sa ilang panahon, wala nila masuhot ang bug-os nga tambag sa Dios, nga kon buhi pa unta sila karon, andam gayud sila sa paggakos sa dugang kahayag ingon sa ilang paggakos niadtong una nilang gidawat.”—D. Neal, *HISTORY OF THE PURITANS, vol. 1, p. 269*.

“Hinumdumi ang inyong pakigsaad sa iglesya, diin kamo nagkauyon sa paglakaw diha sa tanang dalan ni Jehova, nga gi-pahibalo o ipahibalo nganha kaninyo. Hinum-dumi ang inyong panaad ug pakigsaad sa Dios ug sa usag usa, sa pagdawat sa bisan unsa nga kahayag ug kamatuuran nga ipahibalo kaninyo gikan sa nahisulat Niyang pulong; apan sa bisan unsa, patalinghogi ninyo, ako nagahangyo kaninyo, ang inyong gidawat ingon nga kamatuuran, ug itandi kini sa ubang bahin sa kasulatan sa kamatuuran sa dili pa kini ninyo dawaton; kay dili gayud mahitabo nga ang Cristo-hanong kalibutan makagawas nga ulahi na kaayo gikan sa mabaga nga kangitngit sa anticristo, ug nga ang kahingpitan sa kahibalo motungha dayon.”—Martyr, *vol. 5, pp. 70, 71*.

Ang handum alang sa kagawasan sa kaisipan maoy nakadasig sa mga Langyaw nga sagubangon ang mga katalagman sa hataas nga panaw latas sa dagat, sa paglahutay sa kalisdanan ug mga katalagman sa kamingawan, ug uban sa panalangin sa Dios sa pagpahimutang, sa kabaybayonan sa America, sa patukuranan sa usa ka gamhanan nga nasod. Apan bisan matitud-anon ug mahinadlukon sa Dios, wala gihapon masabti sa mga Langyaw ang dakung patukuranan sa rilihiyoso nga kagawasan. Ang kagawasan nga ilang gihagoan pag-ayo alang sa ilang kaugali-ngon, dili sila andam sa paghatag ngadto sa uban. “Dyutay ra kaayo, bisan pa gani sa nag-una nga mga utokan

ug mga moralista sa ikanapulo og pito ka siglo, ang adunay tarong nga pagsabut nianang dakung patukuranan, ang paglambo sa Bag-o nga Tugon, nga nag-ila sa Dios ingon nga bugtong maghuhukum sa tawhanong pagtoo.”— *Ibid.*, vol. 5, p. 297. Ang doktrina, nga gipiyal sa Dios ngadto sa iglesya ang katungud sa paggahum sa tanlag, ug ang pagtino ug pagsilot sa erehiya, maoy usa sa labing lalum nga kasaypanan sa papado. Samtang gisalikway sa mga repormador ang tinoohan sa Roma, dili sila bug-os nga gawasnon gikan sa iyang espiritu sa pagkadili matugtanon. Ang baga nga kangitngit nga pinaagi niini, latas sa hataas nga katuigan sa iyang paggahum, giputos sa papado ang tibuuk Cristianismo, wala pa gayud mahanaw sa hingpit. Matod pa sa usa sa nag-una nga mga ministro sa kolonya sa Massachusetts Bay: “Ang pagkamatugtanon maoy nakahimo sa kalibutan nga anticristohanon; ug ang sim-bahan wala gayud magsapayan sa pagsilot sa mga erehes.”— *Ibid.*, vol. 5, p. 335. Ang pamalaod gisagup sa mga kolonista, nga kinahanglan ang mga sakup lamang sa simbahan maoy mahimo nga maghuput sa tingog sa kagamhanan nga sibil. Usa ka matang sa iglesya sa nasod ang naugmad, diin ang tanan gisugo sa pagtampo aron sa pagtabang sa mga ministro, ug ang mga hari gitugutan sa pagsumpo sa erehiya. Busa ang kalibutanon nga gahum diha na sa mga kamut sa simbahan. Wala magdugay kini nga mga pamaagi naghatud ngadto sa dili malikayan nga sangputanan—ang pagpanglutos.

[172]

Napulo og usa ka tuig human sa pag-uugmad sa labing unang kolonya, si Roger Williams miabut sa Bag-ong Kalibutan. Sama sa una nga mga Langyaw, miabut siya aron magpahimulus sa rilihiyoso nga kagawasan; apan, dili sama kanila, iyang nakita—ang nakita sa pipila lamang sa iyang panahon—nga kini nga kagawasan mao ang dili makuha nga katungud sa tanan, bisan unsa pa ang ilang tinoohan. Matinudanon siya nga nangita sa kamatuuran, nagtoo uban kang Robinson nga dili mahimo nga ang tanang kahayag gikan sa pulong sa Dios nadawat na. Si Williams “maoy labing unang tawo sa Cristianismo nga nagpabarog sa kagamhanan nga sibil pinasikad sa doktrina sa kagawasan sa kaisipan, sa pagkatimbang sa mga hunahuna atubangan sa balaod.”—Bancroft, pt. 1, ch. 15, par. 16. Iyang gipamatuud nga katungdanan sa mga maghuhukum ang pagsumpo sa krimen, ug dili gayud magbuut sa kaisipan. “Ang publiko o ang mga maghuhukum maoy maghukum niini,” matod

niya, “kon unsay angay sa matag usa ka tawo; apan kon mangahas sila sa pagmando sa katungdanan sa tawo ngadto sa Dios, wala sila sa husto nga lugar, ug wala silay kasigurohan; kay tin-aw nga kon ang hukmanan adunay gahum, makapakanaog siya og usa ka lindog sa mga panghunahuna o mga pagtolon-an karon ug lain na usab pagkaugma; sama sa gihimo sa England sa nagkalainlain nga mga hari ug mga rayna, ug sa nagkalainlain nga mga papa ug mga konsilyo sa Iglesya Romana; aron ang pagtolon-an mahimo nga usa ka pundok sa kalibog.”—Martyn, vol. 5, p. 340.

Ang pagtambong sa mga katiguman sa naugmad nga simbahan gimando ubus sa usa ka silot sa multa o pagkabilanggo. “Gisupak ni Williams ang balaod; ang labing ngil-ad nga balaod sa England nga nagpugus sa pagtambong sa simbahan sa parokya. Ang pagpugus sa mga tawo sa pag-ipon niadto nga lahi og pagtolon-an, iyang giisip ingon nga dayag nga paglapas sa ilang mga katungud; ang pagguyod ngadto sa pagsimba nga publiko niadtong walay tinoohan ug walay gusto, daw nagsugo lamang sa pagkasalingkapaw.... ‘Walay usa nga pugson sa pagsimba, o,’ matod niya, ‘magpabilin sa pagsimba, nga supak sa iyang pagtugot.’ ‘Unsa!’ nagkanayon ang iyang mga kaatbang, natingala sa iyang mga baroganan, ‘dili ba ang mamumuo takus man sa iyang suhol?’ ‘Oo,’ mitubag siya, ‘gikan kanila nga nagkuha kaniya aron suhulan.’ “—Bancroft, *pt. 1, ch. 15, par. 2.*

Gitahod ug gimahal si Roger Williams ingon nga usa ka matinu-manon nga ministro, usa ka tawo nga may talagsaon nga mga gasa, tul-id nga kadungganan ug matuud nga pagkamanggihatagon; apan ang iyang lig-on nga pagsalikway sa katungud sa mga maghuhukum sibil aron mogahum sa simbahan, ug ang iyang gipangayo nga kagawasan sa rilihiyon, dili ikatugot. Ang paggamit niining bag-o nga doktrina, sumala sa giawhag, maoy “magapukan sa dugukan nga estado ug pangagamhanan sa nasod.”—*Ibid.*, *pt. 1, ch. 15, par. 10.* Gisilutan siya nga palayason gikan sa mga kolonya, ug sa katapusan aron makaikyias sa pagdakup, napugus siya sa pagkalagiw, taliwala sa katugnaw ug mga bagyo sa tingtugnaw, ngadto sa wala pa masudli nga lasang.

“Sulud sa napulo og upat ka semana,” matod niya, “gikusokuso ako sa hilabihan ka pait nga kahimtang, wala na akoy kalibutan bahin sa akong pagkaon ug higdaanan.” Apan “ang gipakaon ako sa mga owak didto sa kamingawan,” ug ang usa ka may bangag nga punoan

sa kahoy maoy nahimo niyang kapasilungan.—Martyn, *vol. 5, pp.* 249, 350. Busa nagpadayon siya sa iyang pait nga pagkalagiw latas sa yelo ug walay dalan nga lasang, hangtod nakadangup siya sa usa ka tribo nga Indian kansang pagsalig ug gugma iyang nadaog samtang iyang gipaningkamutan ang pagtudlo kanila sa mga kamatuuran sa ebanghelyo.

Sa katapusan, human sa binulan nga kausaban ug paglaroylaroy, ngadto sa kabaybayunan sa Narragansett Bay, iyang gipahimutang didto ang patukuranan sa unang estado sa moderno nga mga panahon nga sa hingpit nga kahulugan nag-ila sa katungud sa kagawasan sa rilihiyon. Ang dugukan nga prinsipyo sa kolonya ni Roger Williams, mao “nga ang matag usa ka tawo kinahanglan adunay katungud sa pagsimba sa Dios sumala sa kahayag sa iyang kaisipan.”— *Ibid., vol. 5, p. 354.* Ang iyang gamay nga estado, ang Rhode Island, nahimong dalangpanan sa mga dinaogdaog, ug kini mitubo ug milambo hangtod nga ang dugukan nga mga prinsipyo niini—ang sibil ug rilihiyoso nga kagawasan—nahimo nga mga bato sa pamag-ang sa Republica sa Amerika.

[173]

Nianang dako nga karaan nga dokumento nga maoy gimugna sa atong mga katigulangan ingon nga ilang pahayag sa mga katungud—ang Deklarasyon sa Kagawasan—ilang gipamatuud: “Atong gihuptan kini nga mga kamatuuran nga may katin-awan, nga ang tanang tawo gibuhay nga managsama; nga sila gihatagan sa Magbubuhay sa dili matakli nga mga katungud; nga ang pipila niini mao ang kinabuhi, kagawasan, ug ang pagpangita sa kalipay.” Ug ang Batakang Balaod nagpasalig, sa labing tin-aw nga pagpasabut, sa pagkadili masupak sa kaisipan: “Walay rilihiyoso nga pagsulay nga kinahanglan alang sa paghuput og bisan unsa nga katungdanan sa pagalagad sa publiko ilalum sa United States.” “Ang Kongreso dili maghimo og balaod nga magpihig og rilihiyon, o magdili sa gawasnon nga pagsunud niini.”

“Giila sa mga panday sa Batakang Balaod ang walay katapusan nga patukuranan nga ang relasyon sa tawo ngadto sa iyang Dios ibabaw sa tanang tawhanong pamalaod, ug nga dili matakli ang iyang katungud sa pagsunud sa kaisipan. Ang pangatarungan wala kinahanglana sa pag-uugmad niini nga kamatuuran; ato kining gibati sa atong kaugalingon. Mao kini nga pagkaamgo, nga ang pagsupil sa tawhanong pamalaod, nakapalig-on sa daghan nga mga martir

diha sa mga pagpaantos ug sa pagsunog. Ilang gibati nga ang ilang katungdanan ngadto sa Dios hataas pa sa mga tawhanong pagpamalaod, ug ang tawo dili makagahum sa ilang mga kaisipan. Mao kini ang duyog sa pagkahimugso nga prinsipyo nga walay bisan unsa ang makakuha.”— *CONGRESSIONAL DOCUMENTS* (U.S.A.), serial No. 200, document No. 271.

Samtang mikaylap ang balita latas sa kanasuran sa Europe, sa yuta diin ang matag usa ka tawo makapahimulus sa bunga sa iyang paghago ug makasunud sa gitooan sa iyang kaisipan, linibo ang mipunsisok ngadto sa kabaybayonan sa Bagong Kalibutan. Dali kaayo nga midaghan ang mga kolonya. “Ang Massachusetts, ubus sa pinasahi nga balaod, mitanyag og kinabubut-on nga pag-abiabi ug panabang, pinaagi sa salapi sa katawhan, ngadto sa mga Cristohanon nga gikan sa bisan unsa nga nasod nga molupad saylo sa Atlantic ‘aron moikyas sa mga gubat o kagutum, o sa pagdaogdaog sa ilang mga manlulutos.’ Busa ang mga layas ug dinaogdaog, pinaagi sa balaod, nahimong mga bisita sa pamunoan sa lungsod.”—Martyr, vol. 5, p. 417. Sa kaluhaan ka tuig sukad sa unang pagdunggo sa Plymouth, mga libohan ka mga Langyaw ang namuyo sa New England.

Aron masiguro ang tumong nga ilang gitinguha, “igo na alang kanila ang pagpanginabuhi bisan sa kanihit diha pagdaginot ug pagpangabudlay. Wala silay laing gipangayo gikan sa yuta kundili ang makatarunganon lamang nga bugti sa ilang pagbuhat. Walay bulawanon nga panglantaw nga naghatag og malimbungon nga himaya palibot sa ilang dalan.... Natagbaw lang sila sa hinay apan kanunay nga kalamboan sa ilang katilingbanon nga pamaagi. Mapailubon nilang gilahunay ang kalisud sa pagpuyo didto sa kamingawan, nagbisibis sa kahoy sa kagawasan pinaagi sa ilang mga luha, ug uban sa mga singut sa ilang mga agtang, hangtod nga migamut kini og lalum sa yuta.”

Ang Biblia gibatnan ingon nga sukaranan sa pagtoo, ang tuburan sa kaalam, ug ang titulo sa kagawasan. Makugihon nga gitudlo ang mga prinsipyo niini diha sa puluy-anan, sa tulunghaan, ug sa simbahan, ug nakita ang mga bunga niini diha sa pagdaginot, pagsabut, kaputli, ug sa pagpugong. Mahimo nga mopuyo ang usa ka tawo sa daghang katuigan diha sa kolonya sa mga Puritan, “ug wala siyay makita nga hubog, ni makadungog og panumpa, ni makasugat og

usa ka makalilimos.”—Bancroft, *pt. 1, ch. 19, par. 25*. Napamatud-an nga ang mga patukuranan sa Biblia maoy labing siguro nga mga panalipod sa nasudnong kabantog. Ang huyang ug hilit nga mga kolonya mitubo ngadto sa nagkahiusa nga gamhanan nga mga estado, ug uban sa katingala nakita sa kalibutan ang kalinaw ug kauswagan sa “usa ka simbahan nga walay papa, ug usa ka nasod nga walay hari.”

[174]

Apan nagpadayon sa pagtubo ang gidaghanon sa nadani ngadto sa mga baybayon sa America, nga naaghat sa katuyoan nga lahi ra kaayo sa katuyoan sa unang mga Langyaw. Bisan og nakita ang halapad ug makahulma nga gahum sa kinaraan nga pagtoo ug kaputli, mikunhod hinoon ang inpluwensya niini samtang mitubo ang kadaghanon niadtong nangita lamang sa kalibutanon nga bintaha.

Ang pamalaod nga gisagup sa unang mga kolonista, nga nagtugot sa mga sakup lamang sa simbahan sa pagboto o pagpangatungdanan sa sibil nga kagamhanan, nakahatud sa labing makadaot nga mga sangputanan. Kini nga pamalaod gidawat aron mahimo nga paagi sa pagtipig sa kaputli sa nasod, apan misangpot kini sa pagkakurakot sa simbahan. Ang pagbaton og rilihiyon ingon nga kinahanglanon sa pagboto ug pagpangatungdanan, daghan, nga naaghat tungud lang sa kalibutanon nga pamalaod, ang nagpasakup sa simbahan nga walay kausaban sa kasingkasing. Busa nahimo nga sakup sa mga simbahan, usa ka mahinuklugon nga kahimtang, ang wala makabig nga katawhan; ug bisan pa diha sa ministryo nakasulud ang wala lamang magbaton og sayup sa doktrina, kundili ignorante usab sa nagabag-o nga gahum sa Balaang Espiritu. Busa nakita na usab ang daotan nga mga sangputanan, nga kanunay nasaksihan sa kasaysayan sa iglesya sukad pa sa panahon ni Constantino hangtod karon, nga misulay sa pagpabarog sa iglesya pinaagi sa panabang sa nasod, sa paghangyo sa kalibutanon nga gahum sa pagtabang sa ebanghelyo Kaniya nga nagpamatuud: “Ang akong pagkahari dili iya niini nga kalibutana.” Juan 18:36. Ang pag-usa sa iglesya ug estado, bisan og dili kaayo ngil-ad, samtang daw danihon niini ang kalibutan paduul sa iglesya, sa labing matuud mao hinoon ang magdala sa iglesya paduul sa kalibutan.

Ang dako nga patukuranan nga gipasiugda ni Robinson ug Roger Williams, nga ang kamatuuran nagalambo, nga ang mga Cristohanon kinahanglan andam sa pagdawat sa tanan nga kahayag nga mosubang

diha sa balaan nga pulong sa Dios, wala na tagda sa ilang mga kaliwatan. Ang Protes-tante nga mga simbahan sa America—ug sa Europe usab—nga nabulahan pag-ayo sa Repormasyon, napakyas sa pagpadayon diha sa dalan sa pagreporma. Bisan og mitunga ang pipila ka matinumanon nga mga tawo, sa matag karon ug unya, aron sa pagsangyaw sa bag-o nga kamatuuran ug sa pagbutyag sa dugay nang gimahal nga mga sayup, ang kadaghanan, sama sa mga Judio sa kaadlawan ni Cristo o sa mga papista sa panahon ni Luther, natagbaw lang sa pagtoo sa gitooan sa ilang mga amahan, ug sa pagkinabuhi sama sa ilang pagkinabuhi. Busa mikunhod na usab ang rilihiyon ngadto sa dagway na lamang; ug nagpabilin ug gimahal ang mga sayup ug patootoo nga unta ihiklin na kon nagpadayon pa ang iglesya sa paglakaw diha sa kahayag sa pulong sa Dios. Busa nagkapidok ang espiritu nga gidasig sa Repormasyon, hangtod mitunga ang halos ingon ka dakung pagkinahanglan sa reporma diha sa Protestante nga mga simbahan sama sa nahitabo sa Iglesya Romana sa panahon ni Luther. Misugmat na usab ang mao rang pagkakalibutanon ug espirituhanon nga kalang-og, ang mao gihapon nga pagtahod sa mga panghunahuna sa katawhan, ug ang paggamit sa tawhanon nga panghunahuna agi og baylo lang sa mga pagtolonan sa pulong sa Dios.

Ang sangkad nga pagpanagtag sa Biblia sa sayo nga bahin sa ikanapulog-siyam ka siglo, ug sa dakung kahayag nga gipadanag niini sa kalibutan, wala masundi sa nagakaigo nga paglambo sa kahibalo sa napadayag nga kamatuuran, o diha sa nagasinati nga rilihiyon. Dili na matago ni Satanas, sama sa nangaging katuigan, ang pulong sa Dios gikan sa katawhan; mabatonan na kini sa tanan; apan aron makahimo gihapon siya sa pagbuhat sa iyang tumong, iyang gimandoan ang katawhan nga dili kaayo tagdon ang bili niini. Gisalikway sa mga tawo ang pagsusi sa Kasulatan, ug busa nagpadayon lang gihapon sa pagdawat sa bakak nga mga hubad, ug sa pagmahal sa mga doktrina nga walay pasikaranan sa Biblia.

[175] Tungud sa kapakyasan sa iyang mga paningkamot aron panason ang kamatuuran pinaagi sa pagpanglutos, gigamit na usab ni Satanas ang plano sa pagpangompromiso nga maoy naghatud ngadto sa dakung paglapas ug pagkaugmad sa Iglesya sa Roma. Iyang gilingla ang mga Cristohanon nga makig-usa karon, dili sa mga pagano, kundili kanila, nga tungud sa ilang paghigugma sa mga

butang niining kalibutana, nagpamatuud nga sila sama usab kanila nga nagsimba sa linilok nga mga larawan. Ug ang mga sangputanan niining panagkausa mao ra gihapon ka daotan sa nangagi nga katugan; ang garbo ug ang pagpatuyang sa paggasto gibuhat ilalum sa pagtakuban sa rilihiyon, ug nahugawan ang mga simbahan. Nagpadayon si Satanas sa pagtuis sa mga doktrina sa Biblia, ug ang mga tradisyon nga maoy makalaglag sa minilyon nakagamut pagayo. Gituboy ug gilabanan sa iglesya kini nga mga tradisyon, inay nga kini makigaway alang “sa pagtoo nga kanhi gihatag ngadto sa mga balaan.” Busa gipahuyang ang mga patukuranan nga gimugna ug gihagoan pag-ayo sa mga Repormador.

17 - Ang mga Magsasangyaw sa Kabuntagon

Usa sa labing solemne apan labing mahimayaon nga mga kamatuuran nga gipadayag sa Biblia mao ang ikaduhang pag-anhi ni Cristo nga magtapos sa dakung buhat sa katubsanan. Alang sa nagpanaw nga katawhan sa Dios, nga dugay nang gipasagdan nga magpanaw sa “dapit ug sa landong sa kamatayon,” usa ka bililhon, makadasig nga paglaum ang gihatag diha sa saad sa Iyang pagpadayag, nga mao ang “pagkabanhaw ug ang kinabuhi,” aron “papaulion ang Iyang mga anak nga mikalagiw.” Ang doktrina sa ikaduha nga pag-anhi mao ang sukaranan nga yawi sa Balaang Kasulatan. Sukad sa masulub-on nga pagtalikod sa unang magtiayon gikan sa Eden, gipaabot sa mga anak sa pagtoo ang pag-abut sa Sinaad aron sa pagpukan sa gahum sa maglalaglag ug sa pagdala kanila balik sa nawala nga Paraiso. Ang mga balaan kanhi naglantaw ngadto sa pag-abut sa Mesias diha sa himaya, ingon nga katumanan sa ilang paglaum. Si Enoc, ang ikapito nga kaliwatan gikan kanila nga nagpuyo sa Eden, siya nga naglakaw uban sa iyang Dios sulud sa tulo ka gatus ka tuig, gitugutan sa pagtan-aw sa pag-anhi sa Manluluwas. “Tan-awa,” matod pa niya, “ang Ginoo nahiabut uban sa iyang balaang mga panon, aron iyang igapatu-man ang paghukom sa tanan.” (Judas 14, 15). Si patriarka Job sa gabii sa iyang kasakitan nakaingon uban sa dili matay-og nga pagsalig: “Nasayud ako nga ang akong Manluluwas buhi man, ug sa kaulahian nga adlaw siya motindog sa ibabaw sa yuta:...makita ko ang Dios; kang kinsa ako, ako gayud, motan-aw dinhi sa akong kilid, ug ang akong mga mata makasud-ong, nga dili ingon sa dumuloong.” Job 19:25-27.

Ang pag-anhi ni Cristo nga maoy magadala sa paghari sa pagkamatarong, nakadasig sa labing taas ug mainiton nga mga pamahayag sa balaan nga mga magsusulat. Ang mga magbabalak ug mga manalagna sa Biblia naghigot niini diha sa mga pulong nga nagasidlak diha sa langitnon nga kalayo. Giawit sa salmista ang gahum ug kahalangdon sa Hari sa Israel: “Gikan sa Sion, ang pagkahingpit sa katahum, nagsidlak ang Dios. Moanhi ang atong Dios, ug dili

magpakahilum.... Nagatawag siya sa mga langit sa kahitas-an, ug sa yuta, aron pagahukman niya ang iyang katawohan.” Salmo 50:2-4. “Papaglipaya ang kalangitan, papagmayaa ang yuta...sa atubangan ni Jehova; kay moabut na siya, kay siya moanhi sa paghukom sa yuta: pagahukman niya ang kalibutan uban sa pagkamatarung, ug ang katawohan uban sa iyang kamatuoran.” Salmo 96:11,13.

Matod ni propeta Isaias: “Pagmata ug pag-awit, kamo nga nagapuyo sa abug; kay ang imong yamog maingon sa yamog sa kabalilihan, ug ang yuta magasalibay sa mga patay.” “Ang imong mga patay mangabuhi; ang akong mga minatay mangabanhaw.” “Gilamoy niya ang kamatayon hangtud sa walay katapusan; ug ang Ginoo nga si Jehova mopahid sa mga luha gikan sa tanang mga nawong; ug ang kaulaw sa iyang katawohan pagakuhaon niya gikan sa halayo sa tibook nga yuta: kay si Jehova maoy nagsulti niini. [176] Ug pagaingnon niadtong adlaw: Ania karon, kini mao ang atong Dios; kita nanaghulat kaniya, ug siya magaluwas kanato: kini mao si Jehova; kita nanaghulat kaniya, mangalipay kita ug managmaya diha sa iyang kaluwasan.” Isaias 26:19; 25:8, 9.

Ug si Habacuc, nga diha sa balaan nga panan-awon, nakakita sa Iyang pagpadayag. “Ang Dios mianhi gikan sa Teman, ug ang Balaan gikan sa bukid sa Paran. Ang Iyang himaya milukup sa kalangitan, ug ang yuta napuno sa pagdayeg kaniya. Ug ang iyang kahayag maingon sa suga.” “Mitindog siya ug gisukod ang yuta; mitanaw siya, ug gibulagbulag ang mga nasod; ug gipanagkatag ang walay-katapusan nga kabukiran; nangaunlod ang mga bungtod nga walay katapusan; ang iyang mga paglakaw maingon man sa kanhing panahon.” “Nagkabayo man ikaw sa imong mga kabayo, sa imong mga carro sa kaluwasan.” “Nanagpakakita kanimo ang kabukiran, ug nangahadlok;... Nagpagula sa iyang tingog ang kahiladman, ug gibayaw ang iyang mga kamut sa itaas. Ang adlaw ug ang bulan ming-urong sa walay paglihok sa ilang pinuy-anan, sa kahayag sa imong mga udyong samtang sila nanagpanaw, sa kasanag sa imong masidlakong bangkaw.” “Mipanaw ka alang sa kaluwasan sa imong katawohan, alang sa kaluwasan sa imong dinihog.” (Habacuc 3:3, 4, 6, 8, 10, 11, 13).

Sa hapit nang mahimulag ang Manluluwas sa Iyang mga tinunan, Iya gilipay ang ilang kagul-anan uban sa pasalig nga moanhi Siya pag-usab: “Kinahanglan dili magkaguol ang inyong kasingkasing....

Sa balay sa akong Amahan anaay daghang puy-anan...moadto ako aron sa pagandam ug luna alang kaninyo. Ug sa mahiadto na ako ug makaandam na akog luna alang kaninyo, moanhi ako pag-usab ug pagadawaton ko kamo nganhi uban kanako.” (Juan 14:1-3). “Ug inig-abut na sa Anak sa Tawo diha sa iyang himaya, ug ang tanang mga manolunda uban kaniya, siya molingkod diha sa iyang mahimayaong trono. Ug sa iyang atubangan pagatapokon ang tanang kanasuran.” Mateo 25:31, 32.

Ang mga manulunda nga nagpabilin pa didto sa Olibo human sa pagkayab ni Critso nagsubli ngadto sa mga tinun-an sa saad sa Iyang pagbalik: “Kining maong Jesus, nga gikuha gikan kaninyo ngadto sa langit, mobalik ra unya sa paagi nga sama sa inyong nakita sa iyang pagsaka sa langit.” Buhat 1:11. Ug si apostol Pablo, nagsulti nga minandoan sa Espiritu, nagpamatuud: “Kay ang Ginoo gayud mao ang manaug unya gikan sa langit inubanan ug singgit sa pagsugo, sa tawag sa punoan sa mga manolunda, ug sa tingog sa trumpeta sa Dios.” (1 Tesalonica 4:16). Matod sa propeta sa Patmos: “Tan-awa, siya umalabut uban sa mga panganud; ug makita siya sa tanang mata.” Pinadayag 1:7.

Nagpalibot sa Iyang pagbalik ang mga himaya nianang “panahon sa pagtuman na sa tanang gisulti sa Dios pinaagi sa baba sa iyang mga balaang profeta sukad pa sa karaang kapanahonan.” Buhat 3:21. Unya pagaputlon ang dugay na nga paghari sa dautan; “ang gingharian sa kalibutan mahimong gingharian sa atong Ginoo ug sa iyang Cristo; ug siya magahari hangtud sa kahangturan.” Pinadayag 11:15. “Ug ang himaya ni Jehova igapadayag, ug ang tanan nga unod sa tingub makakita niini.” “Ang Ginoong Jehova magapaturuk sa pagkamatarung ug pagdayeg atubangan sa tanan nga mga nasud.” Siya “mahimong usa ka purongpurong sa himaya, ug usa ka purongpurong sa kaanyag, alang sa salin sa iyang katawohan.” Isaias 40:5; 61:11; 28:5.

Dinhi na unya nga ang malinawon ug dugay nang gihandum nga gingharian sa Mesias pagatukuron ilalum sa tibuuk langit. “Kay gilipay ni Jehova ang Sion; iya nga gilipay ang tanan niyang mga dapit nga nangagun-ob ug gihimo niya ang iyang kamingawan nga sama sa Eden, ug ang iyang awaaw nga dapit nga sama sa tanaman ni Jehova.” “Ang himaya sa Libano igahatag kaniya, ang katahum sa Carmelo ug Saron.” “Dili na gayud ikaw pagatawgon nga Biniyaan;

ni ang imong yuta pagatawgon pa nga Kamingawan: apan ikaw pagatawgon nga Hephzibah, ug ang imong yuta pagatawgon nga Beulah.” “Ug ingon nga ang pamanhonon magakalipay sa iyang pangasaw-onon, ingon man ang imong Dios magakalipay kanimo.” Isaias 51:3; 35:2; 62:4, 5.

Ang pag-anhi sa Ginoo maoy paglaum sa tanang katuigan sa matuud Niyang mga sumusunod. Ang saad sa Manluluwas sa Iyang paggikan didto sa Olibo, nga mobalik Siya, nakapadan-ag sa kaugmaon sa Iyang mga tinun-an, nga nagpuno sa ilang mga kasingkasing sa kalipay ug paglaum nga dili mapalong sa kasub-anan ug mga pagsulay. Taliwala sa pagantos ug paglutos, ang “pagpadayag sa himaya ni Jesu-Cristo nga atong dakung Dios ug Manluluwas” mao ang “bulahan nga paglaum.” Sa dihang napuno sa kaguul ang mga Cristohanon sa Tesalonica samtang ilang gilubong ang ilang mga hinigugma, nga naglaum nga magpabilin nga buhi aron sa pagsaksi sa pag-abut sa Ginoo, gipunting ni Pablo, nga ilang magtutudlo, ngadto kanila ang pagkabanhaw, nga mahitabo sa pag-abut sa Manluluwas. Dayon ang mga patay kang Cristo mamangon, ug uban sa mga buhi pagasakgawon ngadto sa ibabaw aron sa pagsugat sa Ginoo diha sa kahanginan. “Busa,” matod niya, “kita magapakig-uban na sa Ginoo sa tanang panahon. Busa, paglinipayay kamo ang usa sa usa niining mga pulonga.” 1 Tesalonica 4:16-18.

[177]

Sa mga pangpang sa Patmos ang pinalangga nga tinun-an namati sa saad, “Sa pagkatinuod, ako moabut gayud sa dili madugay,” ug ang iyang mahandumon nga tubag nagpatingog sa pag-ampo sa iglesya sa tanang mga panaw niini, “Amen, Umanhi ka na Ginoong Jesus!” Pinadayag 22:20.

“Gikan sa bilanggoan, sa sunoganan, sa bitayanan, diin ang mga balaan ug mga martir nagsaksi alang sa kamatuuran, nahiabut sa mga kasiglohan ang pagpahayag sa ilang pagtoo ug paglaum. Ingon nga “gipasaligan sa Iyang personal nga pagkabanhaw, ug tungud niini sa ilang pagkabanhaw sa Iyang pag-anhi, tungud ug alang niini,” matod pa sa usa niini nga mga Cristohanon, “ilang gitamay ang kamatayon, ug nakaplagnan nga nahiagum sila niini.”—Daniel Taylor, *THE REIGN OF CHRIST ON EARTH: OR, THE VOICE OF THE CHURCH IN ALL AGES*, pahina 33. Andam sila nga mokanaog ngadto sa lubnganan, aron nga “mobangon sila nga gawasnon.”—*Ibid.*, pahina 54. Nanaglantaw sila “sa Ginoo

nga moabut gikan sa langit diha sa mga panganod uban sa himaya sa Iyang Amahan,” “nga maghatud ngadto sa mga matarung sa kapanahunan sa gingharian.” Gimahal sa mga Waldenses ang ingon nga pagtoo.— *Ibid.*, mga pahina 129-132. Gipaabot ni Wycliffe ang pagpadayag sa Manunubos ingon nga paglaum sa iglesya.— *Ibid.*, mga pahina 132-134.

Si Luther nagpamatuud: “Gipatoo ko gayud ang akong kaugalingon, nga ang adlaw sa paghukom modangat na gayud sa dili pa mabug-os nga tulo ka gatus ka tuig. Ang Dios dili motugot nga magantos pag dugay kining daotan nga kalibutan.” “Ang dakung adlaw nagsingabut na diin pagalumpagon ang gingharian sa mga dulumtanan.”— *Ibid.*, p. 158, 134.

“Kining tigulang na nga kalibutan haduul na sa Iyang katapusan,” matod ni Melanchthon. Nag-awhag si Calvin sa mga Cristohanon nga “dili magduhaduha, nga mainitong maghandum sa adlaw sa pag-anhi ni Cristo ingon nga labing masaaron sa tanang panghitabo;” ug nagpamatuud nga “ang tibuuk panimalay sa mga matinumanon magabantay alang nianang adlaw.” “Kinahanglan kitang magmagutmanon alang kang Cristo, kina-hanglan kitang mangita, mamalandong,” matod niya, “hangtud sa pagbanagbanag nianang dakung adlaw, sa diha nga hingpit nang ipadayag sa atong Ginoo ang himaya sa Iyang gingharian.”— *Ibid.*, mga pahina 158,134.

“Wala ba dad-a ni Ginoong Jesus ang atong unud ngadto sa langit?” matod pa ni Knox, ang Scotch nga repormador, “ug dili ba Siya mobalik? Nahibalo kita nga mobalik Siya, ug kini inubanan sa kahinanali.” Si Ridley ug Latimer, nga mihalad sa ilang kinabuhi alang sa kamatuuran, nagpaabot diha sa pagtoo sa pag-anhi sa Ginoo. Si Ridley nagsulat: “Ang kalibutan sa walay duhaduha—nagatoo ako niini, ug busa ako kining isulti—nagkaduul sa katapusan. Magatuaw kita uban kang Juan, nga sulugoon sa Dios, sa atong mga kasingkasing ngadto sa atong Manluluwas nga si Cristo, Umari, Ginoong Jesus, umari Ka.”— *Ibid.*, mga pahina 151, 145.

“Ang paghunahuna bahin sa pag-anhi sa Ginoo,” matod ni Baxter, “maoy labing tamis ug malipayon alang kanako.”— Richard Baxter, *WORKS*, vol. 17, p. 555. “Ang buhat sa pagtoo ug ang kinaiya sa Iyang mga balaan mao ang paghigugma sa Iyang pagpadayag ug ang pagpaabot niana nga bulahan nga paglaum.” “Kon ang kamatayon maoy katapusang kaaway nga buntugon sa adlaw sa pagkabanhaw,

atong makat-onan kon unsa ka mainiton nga ang mga magtotoo kinahanglan nga maghandum ug magampo alang sa ikaduha nga pag-anhi ni Cristo, kon pagahimoon na kining bug-os ug katapusang pagdaog.”— *Ibid.*, vol. 17, p. 500. “Mao kini ang adlaw nga ang tanang mga magtotoo magahandum, ug magalaum, ug magapaabut, ingon nga mao ang katumanan sa tanang buluhaton sa pagtubus kanila, ug sa tanang handum ug mga paningkamot sa ilang mga kalag.” “Padalia, O Ginoo, kining bulahan nga adlaw!”— *Ibid.*, vol. 17, pp. 182, 183. Mao kini ang paglaum sa iglesya apostolica, sa “iglesya sa kamingawan,” ug sa mga Repormador.

Ang propesiya wala lamang magtagna sa paagi ug tumong sa pag-anhi ni Cristo, kundili naghatag og mga timaan nga magpahibalo sa katawhan nga haduul na kini. Matod ni Jesus: “Ug aduna unyay mga ilhanan diha sa Adlaw, ug sa Bulan ug sa kabitoonan.” Lucas 21:25. “Ang Adlaw mongitngit ug ang Bulan dili na mohatag sa iyang kahayag, ug ang mga bitoon mangatagak gikan sa kahitas-an, ug matay-og ang mga gahum sa kalangitan. Ug unya makita nila ang Anak sa Tawo nga magaabut nga sinapwang sa mga panganud inubanan sa dakung kagahum ug himaya.” Marcos 13:24-26. Busa gihulagway sa tigpadayag ang labing una sa mga ilhanan sa dili pa mahitabo ang ikaduhang pag-anhi: “Ug ania karon miabut ang usa ka dakung linog; ug ang Adlaw nahimong maitom ingog panapton nga hinimog maitom nga balhibo, ang tibuok nga Bulan nahimong daw dugo.” Pinadayag 6:12.

Nasaksihan kini nga timaan sa wala pa magsugod ang ikana-pulog-siyam nga siglo. Agig katumanan niini nga tagna nahitabo, sa tuig 1755, ang labing makalilisang nga linog nga wala sukad matala. Bisan sa yano gitawag kini og Linog sa Lisbon, miabut kini sa dakung bahin sa Europe, Africa, ug America. Nabati kini sa Greenland, sa West Indies, ug sa isla sa Madeira, sa Norway ug Sweden, sa Great Britain ug Ireland. Miabut kini sa dili mokubos sa unum ka milyon ka kilometro kwadrado. Sa Africa ang pagtay-og sama ka kusog didto sa Europe. Nagun-ub ang dakung bahin sa Algiers; ug dili layo sa Morocco, gilamoy ang usa ka dapit nga adunay walo ngadto sa napulo ka libo nga mga tawo. Usa ka dakung balud ang milapdos sa baybayon sa Spain ug Africa nga mibanlas sa mga dakbayan ug maoy hinungdan sa dakung kadaot.

Didto sa Spain ug Portugal hilabihan ka kusog ang pagtay-og. Didto sa Cadiz gikataho nga miabut og 20 metros ang kahabogon sa mihampak nga balud. Ang mga bukid “nga pipila sa labing dagko didto sa Portugal, nangatay-og sa hilabihan, nga daw sukad gayud sa ilang mga patukuranan, ug ang uban nangapikas gikan sa ilang mga pungkay, nga nabuak ug natiphak sa kahibulungan nga paagi, nga ang dagkong mga tinumpag niini midahili ngadto sa sikbit nga mga walog. Gikataho nga dihay mga kalayo nga migula niini nga mga bukira.”—Sir Charles Lyell, *PRINCIPLE OF GEOLOGY*, pahina 495.

Sa Lisbon, “usa ka dahunog sa dalogdog ang nadungog sa ilalum sa yuta, ug dayon ang kusog nga pagkurog mihugno sa dakung bahin sa maong dakbayan. Sulud lang sa unum ka gutlo nalaglag ang kanuman ka libo ka mga tawo. Mihubas kadali ang dagat; dayon mibalik kini, nga misaka og kinse ka metros o labaw pa sa kasarangan nga gihabogon sa tubig.” “Lakip sa labing kahibulungan nga mga hitabo didto sa Lisbon panahon sa maong linog, mao ang pag-unlod sa bag-o nga pantalan, nga gitukod sa lonlon nga marmol, sa usa ka dakung kantidad. Midangup dinhi ang usa ka bagang duut sa katawhan alang sa kaluwasan, ingon nga usa ka dapit diin dili sila mahulugan sa mga tinumpag; apan kalit lang kadtong naunlod uban sa katawhan, ug walay usa ka patay nga milutaw sa ibabaw.”—*Ibid.*, pahina 495.

[179] “Ang pagtay-og” sa linog “gisundan dayon sa pagkahugno sa matag simbahan ug kombento, sa halos tanang dagko ug publiko nga mga gambalay, ug kapin pa sa ikaupat nga bahin sa mga kabalayan. Paglabay sa duha ka takna, misilaub ang mga sunog sa nagkalainlain nga dapit, ug ang kabangis niini milungtad og duul sa tulo ka adlaw nga nakaugdaw sa tibuuk dakbayan. Ang linog naatol sa adlaw sa pagsimba sa kadaghanan, sa dihang napuno ang mga simbahan ug mga kombento sa mga tawo, nga diutay ra kaayo ang nakaikyas.”—*ENCYCLOPEDIA AMERICANA*, art. “Lisbon,” note (ed. 1831). “Dili maasoy ang kalisang sa mga tawo. Walay usa nga mihilak; labaw pa kini sa mga luha. Nanalagan sila nagdto nganhi, nga nakalitan sa kalisang ug kahibulong, nga nanagpamukpok sa ilang mga nawong ug dughan, nanagsinggit, ‘*Misericordia! ang kalibutan matapos na!*’ Nalimtan sa mga inahan ang ilang mga anak, ug nanagan karga ang mga imahen sa mga gipanglansang. Walay

swerte, daghan ang nanalagan ngadto sa mga simbahan aron mapanalipdan; apan kawang lamang ang gitudlo nga mga sakramento; sa kakawangan lamang nga gigakus ang mga altar sa kabus nga mga binuhat; ang mga larawan, mga pari, ug mga tawo natabunan sa usa ka kalaglagan.” Gibanabana nga kasiyaman ka libo ka mga tawo ang nangamatay niadtong adlaw.

Kaluhaan ug lima ka tuig sa ulahi nakita ang sunud nga ilhanan nga gihisgutan sa tagna—ang pagngitngit sa adlaw ug bulan. Ang nakapakurat pag-ayo mao ang piho nga pagpunting sa panahon sa katumanan niini. Sa pakigsulti sa Manluluwas uban sa Iyang mga tinun-an ibabaw sa Olibo, human sa paghulagway sa hataas nga panahon sa pagsulay sa iglesya—ang 1260 ka mga tuig sa paglutos sa papado, nga niini Iyang gisaad nga ang kagul-anan pamub-on—Iyang gihisgutan ang pila ka mga hitabo nga mouna sa Iyang pag-anhi, ug gitakda ang panahon kon kanus-a ang una niini masaksihan: “Apan niadtong mga adlaw, tapos sa maong kasakitan, ang Adlaw mongitngit ug ang Bulan dili na mohatag sa iyang kahayag.” Marcos 13:24. Ang 1260 ka mga adlaw, o katuigan, natapos sa 1798. Mga kaluhaan ug lima ka tuig una niini, ang paglutos hapit na mahunong sa hingpit. Nagsunud niini nga pagpanglutos, sumala sa mga pulong ni Cristo, ang adlaw mongitngit. Sa Mayo 19, 1780, natuman kini nga tagna.

“Halos, kundili mao ra kini, ingon nga labing kahibulungan ug dili masabtan nga panghitabo...mao ang mangitngit nga adlaw sa Mayo 19, 1780—ang usa ka dili masaysay nga pagngitngit sa tibuuk kalangitan ug sa kawanangan sa New England.”—R. M. Devens, *Our First Century*, pahina 89.

Gihulagway sa nakakita niini didto sa Massachusetts ang hitabo ingon sa mosunud: “Sa buntag misubang nga tin-aw ang adlaw, apan wala madugay mingiub. Misugod pagdag-um ang mga panganod, ug gikan niini, naglugitum ug nagmahulgaon, nga mao dayoy gipakita niini, militi, midalogdog, ug miulan og dyutay. Paingon na sa alas 9:00, mianam ka nipis ang mga panganod, ug naingog tumbaga ang kolor niini, ug nausab ang kolor sa yuta, mga bato, mga kahoy, mga gambalay, tubig, ug mga tawo tungud niining katingalahan, dili yutan-on nga kahayag. Mga pipila ka gutio sa ulahi, mikatap ang usa ka dakung itum nga panganod ibabaw sa tibuuk kalangitan gawas sa

usa ka hiktin nga badlis sa masigkatumoy sa baga nga panganod, ug ang kangitngit niini ingon sa alas 9:00 sa kagabhion sa ting-init....

“Ang kalisang, kabalaka, ug katahap hinayhinay mipuno sa mga hunahuna sa katawhan. Nanindog ang mga kababayenan sa pultahan, nga naniid sa mangitngit nga palibot; namauli ang mga kalalakin-an gikan sa ilang mga pangabudlay sa kaumhan; gibiyaan sa karpentero ang iyang mga himan, sa panday ang iyang pandayan, sa negosyante ang iyang tindahan. Giundang ang klase, ug nagkurog nga nanagan ang kabataan ngadto sa ilang mga puluy-anan. Namahulay ang mga nagbiyahe sa labing duul nga mga payag sa kaumhan. ‘Unsa man ang moabut?’ maoy pangutana sa matag ngabil ug kasingkasing. Ilang gibati nga daw usa ka alimpulos ang hapit nang mobadlis latas sa nasod, o daw mao na kadto ang adlaw sa pagpanudya sa tanang mga butang.

“Gigamit ang mga kandila; ug dan-ag nga gipasiga nga mga haling nga ingon sa usa ka walay bulan nga kagabhion sa tingdagdag sa mga dahon.... Namatog ang mga manok sa ilang mga batoganan ug nangatulog, nanulud ang mga baka sa toril ug miinga, naningog ang mga baki, giawit sa mga langgam ang ginabii nilang mga honi, ug nanglupad ang mga kulaknit. Apan nasayod ang mga tawo nga wala pa moabut ang kagabhion....

[180] “Gipahigayon ni Dr. Nathanael Whittaker, ang pastor sa Tabernacle church sa Salem, ang usa ka rilihiyoso nga katiguman sa simbahan, ug nagwali diin iyang gihuptan nga talagsaon ang maong kangitngit. Nanimba ang mga katilingban sa ubang mga dapit. Ang mga teksto alang sa wala maandam nga mga wali mao kadtung daw nagsulti nga ang kangitngit nahasubay sa tagna sa Kasulatan.... Misamut pag-ayo ang kangitngit wala madugay tapos sa alas 11:00 ang takna.”— *THE ESSEX ANTIQUARIAN*, Abril, 1899, *vol.* 3, No.4, *pp.* 53, 54. “Sa halos tanang dapit sa nasod hilabihan gayud kini sa adlawan nga mga takna, nga dili na mabasa sa mga tawo ang ilang mga orasan, ni makakaon, o makaatiman sa ilang mga negosyo, kon dili pinaagi sa kahayag sa mga kandila....

“Dili kasarangan ang pagkahilabihan niini nga kangitngit. Nasinati kini bisan pa sa layo na nga dapit sa Falmouth sa silangan. Ngadto sa kasadpan nakaabut pa kini sa labing tumoy nga bahin sa Connecticut, ug sa Albany. Ngadto sa habagat, nasinati kini sa mga kabaybayunan; ug ngadto sa amihan hangtod pa sa mga pan-

imuyo sa America.”—William Gordon, *HISTORY OF THE RISE, PROGRESS, AND ESTABLISHMENT OF THE INDEPENDENCE OF THE U.S.A.*, vol. 3, p. 57.

Ang hilabihan nga kangitngit sa kabuntagon gisundan, mga usa ngadto sa duha ka takna sa wala pa ang kagabhion, sa usa dili ra kaayo tin-aw nga kalangitan, ug mipakita ang adlaw, bisan og nasalipdan pa gihapon kini sa maitum, mabaga nga dampog. “Human sa pagsalup, misaka na usab ang mga panganod, ug dali kaayo kining miitum.” “Ni milabaw ang katalagsaon ug kamakalilisang sa pagkaadlawan kay sa kangitngit sa kagabhion; bisan og halos takdol ang bulan, wala gayuy bisan unsang butang nga makita kundili pinaagi sa paggamit og artipisyal nga kahayag, nga kon tan-awon gikan sa silingan nga kabalayan ug ubang mga dapit sa halayo, daw milatas kini sa usa ka matang sa Ehiptohanon nga kangitngit nga daw dili malutsan sa mga bidlisiw.”—Isaiah Thomas, *MASSACHUSETTS SPY; OR, AMERICAN ORACLE OF LIBERTY*, vol. 10, No. 472 (May 25, 1780). Matod sa usa ka nakakita sa talan-awon: “Dili nako mahunahuna ang takna, nga kon mataklatan pa sa dili malutsan nga dag-um ang matag nagsiga nga planeta sa uniberso, o kaha mahana, dili unta maingon niadto ka hingpit ang kangitngit.”—Sulat ni Dr. Samuel Tenney, sa Exeter, New Hampshire, December 1785 (sa *MASSACHUSETTS HISTORICAL SOCIETY COLLECTIONS*, 1792, 1st series, vol. 1, p. 97). Bisan og ang bulan pagkaalas 9:00 nianang gabhiona misubang sa kinatibuk-an, “wala kiniy mahimo sa pagtadlas sa mabaga nga daw mga landong sa kamatayon.” Human sa tungang gabii nawala ang kangitngit, ug ang bulan, sa unang paggimaw niini, nakita nga daw dugo.

Mibarog sa kasaysayan ang Mayo 19, 1780 ingon nga “Ang Mangitngit nga Adlaw.” Gikan sa panahon ni Moises wala pay natala sukad nga panahon sa kangitngit nga sama niini ka baga, ka hilabihan, ug ka dugay. Ang paghulagway niini nga hitabo, sa gikasugilon sa mga nakakita niini, mao lamang ang paglanog sa mga pulong sa Ginoo, nga gisulat ni propeta Joel, kaluhaag lima ka gatus ka tuig nga miagi ngadto sa katumanan niini: “Ang adlaw mahimong kangitngitan, ug ang bulan mahimong dugo, sa dili pa moabut ang dako ug makalilisang nga adlaw ni Jehova.” Joel 2:31.

Giawhag ni Cristo ang Iyang katawhan sa pagbantay sa mga ilhanan sa Iyang pagabut ug sa pagmaya samtang ilang makita ang

mga timaan sa ilang umalabot nga Hari. “Inigsugod nag kahitabo niini nga mga butanga,” matod Niya, “iyahat ninyo ang inyong mga mata ug ihangad ninyo ang inyong mga ulo, kay ang inyong kaluwasan nagakahiduol na.” Iyang gitudlo sa Iyang mga tinun-an ang nanalingsing nga mga kahoy sa tingbukhad, ug miingon: “Inigpanalingsing nila, nan, inyong makita ug masayran nga nagakahiduol na ang ting-init. Maingon man usab niana, inigkakita ninyo niini nga mga butanga nga magakahitabo, nan, inyong masayran nga nagakahiduol na ang gingharian sa Dios.” Lucas 21:28, 30,31.

[181] Apan samtang ang espiritu sa pagpaubus ug pagalagad sulud sa iglesya gipulihan sa garbo ug pormalismo, mibugnaw ang gugma kang Cristo ug ang pagtoo sa Iyang pagbalik. Napuno sa pagkakalibutanon ug kahilayan, nabutaan ang nanagangkong katawhan sa Dios sa mga pahimangno sa Manluluwas bahin sa mga timaan sa Iyang pagpadayag. Gipasagdan ang doktrina sa ikaduhang pag-anhi; ang kasulatan bahin niini gilibog pinaagi sa sayup nga pagsabut hangtod nga kini wala na tagda ug nalimtan na gayud. Mao kini ang nahitabo ilabina sa mga iglesya sa America. Ang kagawasan ug kasayon nga natagamtam sa tanang sari sa katilingban, ang mapangahason nga handum alang sa bahandi ug sa mahalong mga butang, nga misangpot sa makasako nga pagmahal sa pagpangita og salapi, sa handum sa dali nga pagkabantugan ug pagkagamhanan, nga daw maabut sa tanan, naghatud sa katawhan sa pagsentro sa ilang mga pagtagad ug mga paglaum sa mga butang niining kinabuhia, ug sa pagbutang sa halayo diha sa umalabot nianang solemne nga adlaw samtang ang kahusay sa mga butang karon molabay na.

Sa dihang gitudlo sa Manluluwas ngadto sa Iyang mga sumusunod ang mga timaan sa Iyang pagbalik, Iyang gitagna ang kahimtang sa paglapas nga motungha sa magkaduul na ang Iyang ikaduhang paganhi. Sama sa kaadlawan ni Noe, adunay moabut unya nga kalihukan ug pagkapuliki sa kalibutanon nga mga patigayon ug pagpangita sa kalipayan—pagpamalit, pagpamaligya, pagtanum, pagpanukod, pagpangasawa, ug pagminyoy—uban ang paghikalimot sa Dios ug sa umalabot nga kinabuhi. Alang niadtong nagpuyo niini nga panahona, ang tambag ni Cristo mao: “Apan kinahanglan magbantay kamo sa inyong kaugalingon, basi sa inyong mga kasingkasing mahiluan ang pagpatuyang ug ang pagkahubog ug ang mga kabalaka tungod niini nga kinabuhia, ug unya kadtong

adlawa moabut kaninyo nga wala dahuma.” “Apan panagtukaw kamo sa tanang panahon, nga manag-ampo nga unta makabaton kamog kalig-on aron sa pagikyay gikan niining tanang mga butanga nga magakahitabo, ug sa pagbarug sa atubangan sa Anak sa tawo.” Lucas 21:34, 36.

Gisulti ang kahimtang sa iglesya niining panahona pinaagi sa mga pulong sa Man-luluwas diha sa Pinadayag: “Ginadahum ikaw nga buhi, apan patay ikaw.” Ug alang niadtong magdumili sa pagbangon gikan sa ilang dinanghag nga kasigurohan, gipahinungod kining solemne nga pasidaan: “Kon dili ka man ugaling magmata, nan, moanha ako ingon sa kawatan, ug dili ka mahibalo unsang taknaa pagaanhaon ko ikaw.” Pinadayag 3:1, 3.

Kinahanglan nga pagapukawon ang katawhan sa ilang katalagman, aron makamata sila sa pagpangandam alang sa solemne nga mga panghitabo nga nadugtong sa pagsira sa kaluwasan. Ang manalagna sa Dios nagpamatuud: “Kay daku sa hilabihan ang adlaw ni Jehova ug makalilisang gayud; ug kinsa ang makapabilin ni-ana?” Kinsa ang makabarug kung Siya mopadayag nga “may labing maputling mga mata kay sa pagtan-aw sa dautan,” ug dili “makatan-aw sa pagkamasupilon”? Joel 2:11; Habacuc 1:13. Ngadto kanila nga nagtuaw, “Dios ko, kami nakaila kanimo,” apan nagalapas sa Iyang pakigsaad, ug nagaagpas sa lain nga dyos, nga nagtipig og sala sa ilang mga kasingkasing, ug naghigugma sa mga dalanon sa pagkadaotan—ngadto kanila ang adlaw ni Jehova maoy “kangitngit ug dili kahayag, hilabihan pa gayud ka ngitngit, ug wala gayuy kahayag.” Oseas 8:2,1; Salmo 16:4; Amos 5:20. “Ug mahitabo niadtong panahona,” nagaingon si Jehova, “nga pagasusihon ko ang Jerusalem uban ang mga lamparahan; ug pagasilotan ko ang mga tawo nga minglugdang diha sa ilang linugdang sa vino, nga ming-ingon diha sa ilang kasingkasing: Si Jehova dili magbuhat ug maayo, ni magbuhat siya og dautan.” Sofonias 1:12. “Ug pagasilutan ko ang kalibutan tungod sa ilang pagkadautan, ug ang mga tawong dautan tungod sa ilang kasal-anan: ug pahunongon ko ang pagkamapahitas-on sa mga palabilabihon, ug pagapaubson ko ang pagkamapahitas-on sa mga tawong makalilisang.” Isaias 13:11. “Ang ilang salapi ug ang ilang bulawan dili makaluwas kanila;” “ang ilang mga bahandi mahimong inagaw, ug ang ilang balay mangalumpag.” Sofonias 1:18, 13.

Si propeta Jeremias, nga naglantaw niining makalilisang nga panahon, nagkanayon: “Gisakitan gayud ako sa akong kasingkasing...dili ko na kapugngan ang kalinaw, tungod kay ikaw nakadungog, Oh kalag ko, sa tingog sa trompeta, ang pagpagubok alang sa gubat. Pagkalumpag ibabaw sa pagkalumpag maoy gisinggit.” Jeremias 4:19, 20.

[182]

“Kanang adlaw mao ang adlaw sa kaligutgut, adlaw sa kasamok ug sa kasakit, adlaw sa kalaglagan ug sa kalumpagan, adlaw sa kangitngit ug sa kadulom, adlaw sa mga panganod ug sa mabagang kangitngitan, adlaw sa trompeta ug sa pagpagubok.” Sofonias 1:15, 16. “Ania karon, ang adlaw ni Jehova nagasingabut na...aron sa paghimo sa yuta nga makamingawan, ug aron sa paglaglag sa mga makasasala nga mapanas gikan niini.” Isaias 13:9.

Tungud nianang dakung adlaw ang pulong sa Dios, diha sa labing solemne ug makalipay nga pagkasulti, nagtawag sa Iyang katawhan sa pagbangon gikan sa ilang espirituhanon nga katapol ug sa pagpangita sa Iyang nawong uban sa paghinulsul ug pagpaubus: “Patingoga ninyo ang trompeta didto sa Sion, ug patungga ang pagpagubok diha sa akong bukid nga balaan; pakuroga ang tanan pumoluyo sa kalibutan: tungod kay ang adlaw ni Jehova moabut, tungod kay kini haduol na moabut.” “Managbalaan kamo sa usa ka pagpuasa, pagtawag ug usa ka maligdong nga pagkatigum. Tiguma ang katawohan, balaana ang pagkatigum, pundoka ang mga tawong tigulang, tiguma ang kabataan:...pagulaa ang kaslonon nga lalaki gikan sa iyang lawak, ug ang pangasaw-onon gikan sa iyang sulod. Pahilaka ang mga sacerdote ug mga ministro ni Jehova, sa kinataliwad-an sa alagianan sa templo ug sa halaran.” “Bumalik kamo kanako uban bug-os ninyong kasingkasing, ug uban ang pagpuasa, ug uban ang paghilak, ug uban ang pagbalata. Ug gision ninyo ang inyong kasingkasing, ug dili ang inyong mga saput, ug bumalik kamo kang Jehova nga inyong Dios; kay siya napuno sa gracia ug maloloy-on, mahinay sa kasuko, ug madagayaon sa mahigugmaong kalolot.” Joel 2:1, 15-17, 12, 13.

Aron sa pagandam og katawhan nga mobarog sa adlaw sa Dios, usa ka dakung buhat sa reporma ang pagabuhaton. Nakita sa Dios nga daghan sa nagangkon Niyang katawhan ang wala magtukod alang sa eternidad, ug tungud sa Iyang kalooy hapit na Niya nga ipadala ang mensahe sa pasidaan aron sa pagpukaw kanila gikan sa

ilang malang-og nga kahintang, ug sa paggiya kanila nga maandam alang sa pag-abut sa ilang Ginoo.

Gipakita kini nga pasidaan diha sa Pinadayag 14. Ania dinhi ang tulo ka mensahe nga girepresentar ingon nga gisangyaw sa langitnon nga mga binuhat ug dayon pagasundan sa pag-anhi sa Anak sa tawo aron sa “pag-ani sa yuta.” Ang nahauna niini nga mga pasidaan nagpahibalo sa nagsingabut nga paghukom. Nakita sa manalagna ang usa ka manulunda nga naglupad “sa taliwala sa kalangitan, ug kini siya may gidala nga walay katapusang Maayong Balita aron imantala ngadto sa mga nanagpuyo sa yuta, sa tanang kanasuran ug kabanayan ug pinulongan ug katawhan. Ug sa makusog nga tingog siya nag-ingon, Kahadloki ang Dios ug kaniya ihatag ninyo ang himaya, kay nahiabut na ang takna sa iyang paghukom; ug simbaha ninyo siya nga maoy nagbuhat sa langit ug sa yuta, sa dagat, ug sa mga tuburan sa tubig.” Pinadayag 14:6, 7.

Kini nga mensahe kabahin sa “walay katapusang maayong balita.” Ang buhat sa pagwali sa ebanghelyo wala itugyan ngadto sa mga manulunda, kondili gipiyal ngadto sa mga tawo. Gisugo ang balaang mga manulunda sa pagdumala niini nga buluhaton, sila ang nagdumala sa dagkong kalihukan alang sa kaluwasan sa katawhan; apan ang akto nga pagsangyaw sa mensahe gibuhat sa mga sulugoon ni Cristo dinhi sa yuta.

Ang matinumnon nga mga tawo, nga nagsunud sa mga awthag sa Espiritu sa Dios ug sa mga pagtolon-an sa Iyang Pulong, maoy magmantala niini nga pasidaan ngadto sa kalibutan. Sila kadtong nagsunud sa “nahimatod-an nga pulong sa profesiya,” ang “suga nga nagasiga sa dapit nga mangitngit, hangtud mobanagbanag ang panahon ug mosubang ang bitoong kabugason.” 2 Pedro 1:19. Ilang gipangita ang kahibalo bahin sa Dios labaw pa kay sa tanang tinago nga mga bahandi, nga nagaisip nga “pagpakabaton niini labi pang maayo kay sa pagmanggad sa salapi, ug ang katuyoan niini labaw pa kay sa fino nga bulawan.” Proverbio 3:14. Ug gipadayag sa Ginoo ngadto kanila ang dagkong mga butang sa gingharian. “Ang pagpakig-abyan ni Jehova anaa kanila nga nahadlok kaniya; ug kanila igapadayag ang iyang tugon.” Salmo 25:14.

Dili ang mga maalam sa teyolohiya ang adunay pagsabut niini nga kamatuuran, ug nahiapil sa pagmantala niini. Kon nagmatinumnon pa unta kini nga mga magbalantay, nga sa makugihon ug

[183] mainampoon nagsusi sa Kasulatan, mahibalo unta sila sa panahon sa kagabhion; masabtan unta nila ang mga tagna bahin sa mga hitabo nga magakatuman. Apan wala sila magbuhat niini nga katungdanan, ug ang mensahe gimantala sa mapainubsanon nga mga tawo. Matod pa ni Jesus, “Panglakaw kamo samtang anaa pa kaninyo ang kahayag, kay tingali unyag hiapsan kamo sa kangitngit.” Juan 12:35. Kadtong motalikod sa kahayag nga gihatag sa Dios, o magdumili sa pagpangita niini samtang ila pa kining maabut, mabiyaan diha sa kangitngit. Apan ang Manluluwas nagpamatuud, “Siya nga magasunod kanako dili gayud maglakaw sa kangitngit, hinonoa magabaton siya sa kahayag nga magahatag ug kinabuhi.” Juan 8:12. Ang bisan kinsa nga adunay usa ka tuyo sa pagbuhat sa kabubut-on sa Dios, nga matinumanong nagsunud sa nahatag na nga kahayag, magadawat sa labaw pa ka dako nga kahayag; alang niana nga kalag ipadala ang pipila ka bitoon nga may langitnong kasilaw aron sa paggiya kaniya ngadto sa tanang kamatuuran.

Sa unang pag-anhi ni Cristo ang mga pari ug mga escriba sa Balaang Siyudad, nga maoy gipiyalan sa balaang mga pulong sa Dios, makasabut unta sa mga ilhanan sa kapanahunan ug magasangyaw sa pagabut sa Usa nga Gisaad. Gitudlo sa tagna ni Miqueas ang Iyang dapit nga matawhan; gitumbok ni Daniel ang panahon sa Iyang pag-abut. Miqueas 5:2; Daniel 9:25. Gitugyan sa Dios kining mga tagna ngadto sa mga pangulong Judio; wala silay ikapangulipas kon dili nila masayran ug ikapamatuud ngadto sa katawhan nga haduul na ang pag-abut sa Mesias. Ang ilang pagkaignorante maoy linugdangan sa makasasala nga pagpasagad. Gitukod sa mga Judio ang mga bantayog sa gipamatay nga mga manalagna sa Dios, samtang pinaagi sa ilang pagnunot sa bantugang mga tawo sa yuta ilang gitahod ang mga sulugoon ni Satanas. Nalingaw sa ilang ambisyoso nga panagbingkil alang sa katungdanan ug gahum taliwala sa mga tawo, nawala kanila ang diosnong kadungganan nga gitanyag kanila sa Hari sa langit.

Uban sa halalum ug balaanon nga kasibot, giton-an unta sa mga anciano sa Israel ang dapit, ang panahon, ang mga kahimtang, sa labing dako nga hitabo sa kasaysayan sa kalibutan—ang pag-anhi sa Anak sa Dios aron sa pagtubus sa tawo. Nagbantay ug nagpaabot unta ang tanang katawhan aron mahiapil sila niadtong labing una sa pagdawat sa Manunubos sa kalibutan. Apan tan-awa, sa Betlehem

dihay duha ka gikapoy nga magpapanaw gikan sa mga bungtod sa Nazaret nga mibaktas sa hataas ug hiktin nga dalan paingon sa sidlakang tumoy sa lungsod, aron lamang sa pagpangita og kapahulayan sa takna sa kagabhion. Walay pultahan nga bukas aron sa pagdawat kanila. Didto sa usa ka guba nga pasilongan sa baka, sa katapusan nakakaplag sila og kadangpan, ug didto nahimugso ang Manluluwas sa kalibutan.

Nakita sa langitnong mga manulunda ang himaya nga giambit sa Anak sa Dios gikan sa Amahan sa wala pa ang kalibutan, ug ilang gilantaw sa unahan uban sa dakung kasibot ang Iyang pagpadayag dinhi sa yuta ingon nga usa ka hitabo nga tugub sa labing dako nga kalipay alang sa tanang katawhan. Gitahasan ang mga manulunda sa pagdala sa malipayong balita ngadto sa andam nga modawat niini ug malipayong magpahibalo niini ngadto sa mga lumulupyos sa yuta. Mikanaog si Cristo aron isul-ub ang tawhanong kinaiya; Iyang pas-anon ang dili masukud nga pagkaalaot samtang Iyang ihalad sa Iyang kalag alang sa sala; apan gihandum sa mga manulunda nga bisan sa Iyang kaulawan, ang Anak sa Labing Hataas mopadayag sa katawhan diha sa kaligdong ug himaya nga tukma sa Iyang kinaiya. Magtigum ba ang dagkong mga tawo sa kalibutan didto sa ulohang dakbayan sa Israel aron sa pagsugat sa Iyang pag-abut? Ipaila ba siya sa linibolibo ka mga manulunda ngadto sa nagpaabot nga pundok sa katawhan?

Giduaw sa usa ka manulunda ang kalibutan aron sutaon kon kinsa ang andam sa pag-abiabi kang Jesus. Apan wala siyay nakita nga mga timaan sa nagpaabot. Wala Siyay nadungog nga tingog sa pagdayeg ug kadaugan nga haduul na gayud ang panahon sa pag-anhi sa Mesias. Gisubay sa manulunda sa pila ka panahon pinili nga siyudad ug ang templo diin gipadayag ang diosnon nga presensya sulud sa mga katuigan; apan bisan niining dapita makita ang mao ra gihapong pagkawalay pagtagad. Ang mga pari, sa ilang pagpatuyang ug garbo, naghalad og nahugawan nga mga halad didto sa templo. Uban sa kusog nga mga tingog, nakigsulti ang mga Pariseo ngadto sa sa katawhan o mapasigarbohong nagampo sa mga likoanan sa kadalanan. Sa mga palasyo sa mga hari, sa mga katiguman sa mga pilosopo, sa mga tulunghaan sa mga Judio nga batid sa balaod, managsama ra ang tanan nga wala magtagad sa kahibulungan nga

[184]

kamatuuran nga nagtugub sa langit sa kalipay ug pagdayeg—nga ang Manunubos sa katawhan hapit nang mopadayag sa kalibutan.

Walay timailhan nga gipaabot si Cristo, ug walay pagpangandam alang sa Prinsipe sa kinabuhi. Sa kahibulong mopauli na sa langit ang langitnon nga pinadala uban sa makauulaw nga mga balita, sa diha nga iyang nakita ang pundok sa mga magbalantay sa karnero nga nagbantay sa ilang panon sa kagabhion, ug sa ilang paghangad ngadto sa mabitoonon nga kalangitan, namalandong sa tagna sa usa ka Mesias nga moanhi sa yuta, ug naghandum sa pag-abut sa Manunubos sa kalibutan. Mao kini ang usa ka pundok nga andam sa pagdawat sa langitnong mensahe. Ug sa kalit lang mitungha ang manulunda sa Ginoo, nga nagpahibalo sa malipayong mga balita sa dakung kalipay. Milukup sa tibuuk kapatagan ang langitnong himaya, nagpakita ang dili maihap nga panon sa mga manulunda, ug nga daw dako ra kaayo aron dad-on ang kalipay alang sa usa ka pinadala gikan sa langit, mitunog ang usa ka panon sa mga tingog diha sa alawiton nga pagaawiton sa tanang kanasuran sa mga linuwas sa umalabot nga adlaw: “Himaya sa Dios sa kalangitan, ug sa yuta panagdait sa mga tawo nga iyang gikahimut-an.” Lucas 2:14.

O, daw unsa nga leksyon kining maanindot nga sugilanon sa Betlehem! Daw giunsa niini pagbadlong ang atong pagkawalay pagtoo, ang atong garbo, ug pagkamasaligon sa kaugalingon. Daw giunsa niini pagpahimatngon kanato, tingali unyag sa atong sala sa pagkawalay pagtagad mapakyas usab kita sa pag-ila sa mga timaan sa kapanahunan, ug dili mahibalo sa adlaw nga kita pagabalikan.

Dili lamang didto sa mga bungtod sa Judea, dili lamang sa yano nga mga mag balantay sa karnero, nga nakaplagaan sa mga manulunda ang mga nagbantay sa pag-abut sa Mesias. Sa kayutaan sa mga Hentil adunay nanagpaabot usab Kaniya; maalam kining mga tawhana, mga dato ug dungganon, ang mga pilosopo sa Silangan. Mga estudyante sa kinaiyahan, nakita sa mga Mago ang Dios pinaagi sa Iyang mga linalang. Gikan sa Kasulatan nga Hebreo ilang nahibaloan ang usa ka Bitoon nga mosubang gikan kang Jacob, ug sa mahinamon nga handum ilang gipaabot ang Iyang pag-anhi, nga dili lamang maoy “paglipay sa Israel,” kundili usa ka “kahayag sa pagbanwag sa mga Gentil,” ug “ang kaluwasan hangtod sa kinatumyan sa yuta.” Lucas 2:25,32; Buhat 13:47. Nangita sila sa kahayag, ug gidanagan ang agianan sa ilang mga tiil sa kahayag nga

gikan sa trono sa Dios. Samtang ang mga pari ug mga Judio nga batid sa balaod sa Jerusalem, ang tinudlo nga mga magbalantay ug tigpasabut sa kamatuuran, nasalipdan sa kangitngit, ang bitoon nga pinadala sa langit maoy migiya niining Hentil nga mga dumuloong ngadto sa dapit nga natawhan sa bag-o nga Hari.

Ngadto “kanila nga sa matinguhaon gayud nagapaabut kaniya,” nga si Cristo “motungha sa ikaduha dili labut sa sala, kondili sa pagluwas hinoon kanila.” Hebreohanon 9:28. Sama sa balita sa pagkahimugso sa Manluluwas, ang mensahe sa ikaduhang pag-anhi wala itugyan sa mga pangulo sa rilihiyon sa katawhan. Napakyas sila sa pagpabilin nga nadugtong sa Dios, ug nagsalikway sa kahayag gikan sa langit; busa wala sila maapil niadtong gihulagway ni apostol Pablo: “Apan mga igsoon, kamo wala diha sa kangitngit nga tungod niana pagahikalitan kamo sa pagabut sa maong adlaw maingon sa kawatan. Kay kamong tanan mga anak sa kahayag, ug mga anak sa adlaw; kita dili iya sa kagabhion o sa kangitngit.” 1 Tesalonica 5:4, 5.

Ang mga magbalantay sa mga paril sa Sion mao unta ang nag-una sa pagdawat sa balita sa pag-anhi sa Manluluwas, ang labing una nga mopatugbaw sa ilang mga tingog sa pagmantala nga haduul na Siya, ang labing una nga mopasidaan sa katawhan sa pagandam alang sa Iyang pag-abut. Apan nagpasayon lang sila, nga nagdamgo alang sa kalinaw ug kasigurohan, samtang ang katawhan nangatulog diha sa ilang mga sala. Nakita ni Jesus ang Iyang iglesya, sama sa walay bunga nga kahoy nga igira, nga nanglabong sa makiaron-ingnon nga mga dahon, apan walay bililhon nga mga bunga. Dihay mapasigarbohon nga pagbantay sa mga dagway sa rilihiyon, samtang kulang ang espiritu sa matuud nga pagpaubus, paghinulsul ug pagtoo—nga mao lamang ang makahimong mahinalangpon sa pagalagad ngadto sa Dios. Inay sa mga grasya sa Espiritu, gipakita ang garbo, pormalismo, kawang nga himaya, kahakog, pagpanglupig. Ang usa ka malapason nga iglesya mipiyong sa iyang mga mata alang sa mga timaan sa kapanahunan. Wala sila biyai sa Dios, ni mapakyas ang Iyang pagkamatinumanon; apan mibulag sila Kaniya, ug nagpalain sila gikan sa Iyang gugma. Sa nagdumili sila sa pagtuman sa mga kasabutan, wala matuman ang Iyang mga saad kanila.

Mao kini ang siguro nga sangputanan sa walay pagtagad sa pagpasalamat ug pagpalambo sa kahayag ug mga kahigayunan nga

ihatag sa Dios. Gawas nga mosunud ang iglesya sa nag-una Niya nga pagmando, nga nagdawat sa matag bidlisiw sa kahayag, nagbuhat sa matag katungdanan nga ipadayag, magkunhod gayud ang rilihiyon ngadto sa pagpakita sa mga dagway lamang, ug ang espiritu sa pagkadiosnon mahanaw. Gisublisubli paghulagway kini nga kamatuuran diha sa kasaysayan sa iglesya. Gikinahanglan sa Dios gikan sa Iyang katawhan ang binuhatan sa pagtoo pinasikad sa gihatag nga mga panalangin ug mga kahigayunan. Ang pagtuman nagkinahanglan og sakripisyo ug nahiapil niini ang krus; ug mao nga daghan sa mga nagangkon nga sumusunod ni Cristo ang nagdumili sa pagdawat sa kahayag nga gikan sa langit, ug, sama sa mga Judio sa karaang pana-hon, wala mahibalo sa panahon sa pagduaw kanila. Lucas 19:44. Tungud sa ilang garbo ug pagkawalay pagtoo, miagi ang Ginoo kanila ug Iyang gipadayag ang kamatuuran niadto kanila nga, sama sa mga magbalantay sa karnero sa Betlehem ug sa mga Mago sa Silangan, mitagad sa tanang kahayag nga ilang nadawat.

18 - Amerikano nga Repormador

Usa ka matul-id, matinud-anon nga mag-uuma, nga nakasinati og pagduhaduha sa diosnon nga awtoridad sa Kasulatan, apan matinud-anon nga naghandum nga masayod sa kamatuuran, mao ang tawo nga sa pinasahi gipili sa Dios aron manguna sa pagmantala sa ikaduha nga pag-anhi ni Cristo. Sama sa ubang mga repormador, si William Millersa iyang pagkabatan-on may kasinatian sa pagpakigbisog sa kakabus ug tungud niini nakakat-on sa dagko nga mga leksyon sa pagkakusgan ug sa pagdumili sa kaugalingon. Ang mga sakup sa pamilya nga iyang gigikanan nailhan sa pagkamaugalingnanon, pagkamahigugmaon sa kagawasan, sa katakus sa paglahutay, ug sa mainiton nga pagkamakinasudnon—mga taras nga maoy dayag sa iyang kinaiya. Ang iyang amahan kapitan sa kasundalohan sa Rebolusyon, ug diha sa mga sakripisyo nga iyang nahimo sa mga pakigbisog ug mga pagantos niadtong bagyohon nga panahon masubay ang hiktin nga mga kahimtang sa sayo nga kinabuhi ni Miller.

Lig-on ang iyang panglawas, ug bisan sa iyang pagkabatan-on nagpakita na siya og dili kasarangan nga kalantip sa kaisipan. Sa nagkahamtong siya, misamut kini ka kusganon. Aktibo ug maayo ang pagkaugmad sa iyang hunahuna, ug anaa kaniya ang matinguhaon nga kauhaw alang sa kahibalo. Bisan og wala niya mapahimusli ang mga bintaha sa edukasyon sa kolehiyo, ang iyang gugma sa pagtoon ug usa ka batasan sa mainampingon nga paghunahuna ug suud nga pagkakutihan nakahimo kaniyang usa ka tawo nga may maayo nga paghukum ug halapad nga pagpanglantaw. Iyang gihuptan ang dili salawayon nga kinaiya moral ug ang usa ka halangdon nga dungog, nga sa kinatibuk-an giila sa iyang kaligdong, pagkamadaginuton, ug pagkamanggihatagon. Sa kanunay nga pagkakusganon ug pagbuhat sayo niyang naangkon ang pagkamasaligan, bisan og nagpadayon pa gihapon ang iyang nabatasan sa pagtoon. Iyang naagian ang daghan nga pangatungdanan sa kagamhanan ug kasundalohan nga may kadunggan, ug

[186]

ang mga agianan sa pagkadato ug kadunganan daw dako kaayo nga pagkaabli alang kaniya.

Ang iyang inahan usa ka babaye nga may lunsay nga pagdiosnon, ug sa iyang pagkabata nailalum siya sa rilihiyoso nga pagbansay. Hinoon, sa bata pa siya, naipon na siya sa katilingban sa mga nagtoo og Dios, kansang mga kabuyohan labaw pa ka kusganon tungud kay kadaghanan kanila maayo usab nga mga tawo sa katilingban ug mga tawo nga manggihatagon ug matinagdanon sa ilang isigkatawo. Sa ilang pagkinabuhi taliwala sa Cristohanon nga mga institusyon, nahulma sa pipila ka paagi ang ilang mga kinaiya sumala sa kahimtang sa ilang palibot. Alang sa ilang pagkalabing maalamon nga nakahimo kanila nga tinamud ug kasaligan sa katilingban ila kini nga utang ngadto sa Biblia; apan kini nga maayo nga mga gasa nasagulan pag-ayo aron makainpluwensya batok sa pulong sa Dios. Pinaagi sa pakiguban niini nga mga tawhana, si Miller nakasagup sa ilang mga pagbati. Ang bag-o nga pagpanabut sa Kasulatan nakahatag og mga kalisdanan nga alang kaniya daw dili malatas; apan ang iyang bag-o nga baroganan, samtang naghiklin sa Biblia, wala makatanyag kaniya og labaw pa ka maayo baylo niini, ug nagpabilin siyang halayo sa katagbawan. Nagpadayon siya niini nga mga panabut sulud sa napulog duha ka tuig. Apan sa pangidaron nga katloan ug upat, gitandog ang iyang kasingkasing sa Balaan nga Espiritu aron mobati sa iyang kahimtang ingon nga usa ka makasasala. Iyang nakita nga sa iyang kanhi nga baroganan walay kasigurohan sa kalipay luyo sa lubnganan. Mangitngit ug dulum ang umalabot. Sa paghisgot sa ulahi bahin sa iyang mga pagbati niini nga panahona, nag-ingon siya:

“Ang hingpit nga pagkalaglag maoy usa ka bugnaw ug maka-pakurog nga panghunahuna, ug ang pagkahusayunon maoy siguro nga kalaglagan alang sa tanan. Ang kalangitan daw tumbaga ibabaw sa akong ulo, ug ang yuta ingon sa puthaw ilalum sa akong mga tiil. Ang eternidad—unsa man kini? Ug ang kamatayon—ngano man kini? Sa naganam ako og pangatarungan naganam ako ka halayo gikan sa pagsabut. Sa nagkadaghan ang akong paghunahuna, naganam og ka katag ang akong mga pagsabut. Misulay ako paghunong sa paghunahuna; apan ang akong mga panghunahuna dili mapugngan. Makalolooy gayud ako, apan wala makasabut sa hinungdan. Nagbagutbut ako ug nagreklamo, apan wala masayod

kon kang kinsa. Nahibalo ako nga diha gayuy sayup, apan wala masayod kon diin o unsaon sa pagpangita sa husto. Nagbangotan ako, apan walay paglaum.”

Nagpadayon siya niini nga kahimtang sulud sa pila ka bulan. “Sa kalit lang,” matod pa niya, “ang kinaiya sa usa ka Manluluwas tin-aw nga napasantup sa akong hunahuna. Tingali aduna gayuy usa ka tawo nga maayo kaayo ug adunay kahingawa nga sa iyang kaugalingon nagpasaylo sa atong mga kalapasan, ug niini nagaluwas kanato gikan sa pagantos sa silot sa sala. Dali nako nga gibati kon unsa katahum ang ingon kaniya, ug naghanduraw nga akong ikatugyan ang akong kaugalingon ngadto sa iyang mga bukton ug mosalig sa Iyang kalooy. Apan mitumaw ang pangutana, Unsaon niini pagpamatuud nga anaa siya? Gawas sa Biblia, akong nakita nga wala akoy makuha nga kamatuuran sa pagkaanaa sa ingon nga usa ka Manluluwas, o bisan sa umalabot nga kahimtang....

“Akong nakita nga ang Biblia nagpakita sa usa ka Manluluwas nga ako gayud nga gikinahanglan; ug naglibog ako kon sa unsa nga paagi nga ang usa ka dili tinuga nga libro makaugmad sa mga patukuranan nga hingpit kaayo nga mihaum sa mga kakulangan sa usa ka nahulog nga kalibutan. Napugus ako sa pagangkon nga ang Kasulatan tinuga gayud gikan sa Dios. Nahimo kining akong kinaham; ug diha kang Jesus akong nakaplagaan ang usa ka higala. Alang kanako ang Manluluwas nahimo nga labing hataas nga pangulo sa napulo ka libo; ug ang Kasulatan, nga sa kanhi mangitngit ug nagkasumpaki, nahimo karon nga suga sa akong mga tiil ug kahayag sa akong alagianan. Nagmalinawon ug natagbaw ang akong hunahuna. Akong nakaplagaan nga si Ginoong Jesus mao ang Bato taliwala sa lawod sa kinabuhi. Ang Biblia nahimo karon nga sentro sa akong pagtoon, ug makaingon gayud ako, ako kining gisusi uban sa dako nga kahinangup. Akong nakaplagaan nga ang katunga wala pa sukad ikasugilon kanako. Nahibulong ako kon ngano nga wala nako kanhi makita ang katahum ug himaya niini, ug natingala kon ngano nga ako kini nga gisalikway. Akong nakaplagaan ang tanan nga gipangandoy sa akong kasingkasing, ug ang tambal alang sa matag balatian sa kalag. Nawad-an ako og gana sa uban nga balasahon, ug akong gipahimutang ang akong kasingkasing sa pagbaton og kaalam gikan sa Dios.”—S. Bliss, *MEMOIRS OF WM. MILLER*, mga pahina 65-67.

[187]

Gisugid ni Miller sa katilingban ang iyang pagtoo sa rilihiyon nga kanhi iyang gitamay. Apan ang iyang kaubanan nga walay pagtoo sa Dios dali kaayo nga nagpaatbang sa ilang mga pakiglalis nga iya mismo nga gipahayag kaniadto batok sa diosnon nga kagamhanan sa Kasulatan. Wala pa siya maandam kaniadto sa pagtubag kanila; apan nangatarungan siya nga kon ang Biblia maoy usa ka pagpadayag gikan sa Dios, wala gayuy kasungian niini; ug nga tungud kay gihatag man kini alang sa pagtudlo sa tawo, kinahanglan mapahaum kini sa iyang pagsabut. Nakahukum siya sa pagtoon sa Biblia sa iyang kaugalingon, ug nagsusi kon ang matag daw nagkasumpaki nga mga bahin mapahiuyon ba sa bug-os.

Naningskamot sa paghiklin sa tanan nga daan nga mga panghunahuna, ug sa paghiklin sa mga komentaryo, iyang gitandi ang matag bahin sa kasulatan pinaagi sa tabang sa mga reperensya ubus sa mga bersikulo ug sa *concordance*. Iyang gipadayon ang pagtoon sa maka-nunayon ug may metodo nga paagi; sugod sa Genesis, ug nagbasa sa matag bersikulo, wala gayud niya dalidalia ang pagbasa hangtod nga masabtan niya ang kahulugan sa daghan nga mga pahayag aron malikay siya sa tanan nga kaulawan. Kon aduna siyay makit-an nga daw lubog; iyang nabatasan ang pagtandi niini sa ubang mga teksto nga adunay kadugtungan sa iyang giton-an. Ang matag pulong gitugutan sa pagbaton sa buut niini nga ipasabut bahin sa gihisgutan sa teksto, ug kon mahiuyon na ang iyang panghunahuna sa kaabay nga pahayag, mahunong ang kalisud niini. Busa kon mahibalag niya ang mga pahayag nga malisud sabton, makakita siya og katin-awan niini sa ubang bahin sa Kasulatan. Samtang magtoon siya uban sa mainiton nga pagampo alang sa diosnong pagbanwag, nahimong matin-aw kadto nga sa kaniadto dulum sa iyang pagsabut. Iyang nasinatian ang kamatuuran sa mga pulong sa salmista, “Ang sinugdan sa imong mga pulong nagahatag ug kahayag; Nagahatag kini ug salabutan alang sa mga walay pagtagad.” Salmo 119:130.

Uban sa mainiton nga kasibot iyang giton-an ang libro ni Daniel ug ang Pinadayag, nga naggamit sa mao gihapon nga mga patukuran sa paghubad sama sa ubang kasulatan, ug sa iyang dakung kalipay, iyang nakaplagnan, nga masabtan ra diay ang hulagwaynon nga mga tagna. Iyang nakita nga ang natuman na nga mga tagna, natuman sa literal; nga ang uban nga nagkalainlain nga mga hulagway, mga sanglitanan, mga samingay, mga pagkasusama, ug

uban pa, napasabut kini sa ilang duul nga mga kadugtungan, o ang mga pulong diin kini gigamit gipatin-aw sa uban nga bahin sa kasulatan, ug sa diha nga masaysay na kini, pagasabton nga literal. “Busa natagbaw ako,” nag-ingon siya, “nga ang Biblia maoy usa ka sistema sa napadayag nga kamatuuran, nga gihatag diha sa labing tin-aw ug kayano aron ang tawo nga nagpanaw, bisan og siya bugo, dili masayup niini.”—Bliss, pahina 70. Ang nagkadugtong nga mga kadena sa kamatuuran nagbalus sa iyang mga paningkamot, samtang sa matag ang-ang iyang gisubay ang dako nga mga tudling sa tagna. Ang mga manulunda sa langit maoy naggiya sa iyang hunahuna ug nagabli sa Kasulatan ngadto sa iyang salabutan.

Nagsubay sa paagi diin ang mga tagna natuman sa miaging mga panahon ingon nga sumbanan sa paghukum sa katumanan niadtong mga umalabot pa, nasiguro nga ang naandan nga pagsabut sa espirituhanon nga paghari ni Cristo—usa ka temporaryo nga milenyo sa dili pa matapos ang kalibutan—wala pamatud-i sa pulong sa Dios. Kini nga doktrina, nga nagtudlo ngadto sa usa ka libo ka tuig sa pagkamatarong ug kalinaw sa dili pa ang personal nga pag-anhi sa Ginoo, nagpalayo sa makalilisang nga mga hitabo sa adlaw sa Dios. Apan bisan og daw makapalipay kini, supak sa mga pagtolon-an ni Cristo ug sa Iyang mga apostoles, nga nagpamatuud nga ang trigo ug ang bunglasyon magtubo pagdungan hangtod sa tingani, nga mao ang katapusan sa kalibutan; nga “mosamut pa sa pagkadautan ang mga tawo nga dautan ug ang mga tigpahisalaag;” nga “sa kaulahian nga mga adlaw managpangabut ang mga panahon nga malisud;” ug nga ang gingharian sa kangitngit magpadayon hangtod sa pag-abut sa Ginoo ug pagapatyon pinaagi sa espiritu sa Iyang baba ug pagalaglagon pinaagi sa kasulaw sa Iyang pag-abut. Mateo 13:30, 38-41; 2 Timoteo 3:13, 1; 2 Tesalonica 2:8.

[188]

Ang doktrina sa pagkakabig sa kalibutan ug ang espirituhanon nga paghari ni Cristo wala itudlo sa iglesya apostolika. Wala kini dawata sa tanan nga mga Cristohanon hangtod sa pagsugod sa ikana-pulo og walo ka siglo. Sama sa ubang sayup, daotan ang gisangputan niini. Nagtudlo kini sa katawhan sa paglantaw og halayo sa umalabot alang sa pag-abut sa Ginoo, ug nagpugong kanila sa pagbantay sa mga timaan nga nagpahibalo sa Iyang pag-abut. Gipadasig niini ang pagbati sa pagsalig ug kasigurohan nga wala kaayoy sukaranan

ug naghatud sa daghan sa pagsalikway sa pangandam nga gikinahanglan alang sa pagsugat sa ilang Ginoo.

Nakaplagan ni Miller ang literal, personal nga pag-anhi ni Cristo nga tin-aw kaayo nga gitudlo sa Kasulatan. Matod ni Pablo: “Ang Ginoo gayud mao ang manaug unya gikan sa langit inubanan og singgit sa pagsugo, ug sa tawag sa punoan sa mga manolunda, ug sa tingog sa trumpeta sa Dios.” 1 Tesalonica 4:16. Ug ang Manluluwas nagpamatuud: “Ilang makita ang Anak sa Tawo nga moabut nga sinapwang sa mga panganud sa langit inubanan sa kagahum ug daku nga himaya.” “Kay maingon nga ang kilat magakilab gikan sa sidlakan ug makita hangtud kasadpan; maingon man usab unya niini ang pag-abut sa Anak sa Tawo.” Mateo 24:30, 27. Ubanan Siya sa tanan nga panon sa langit. Moabut ang “Anak sa Tawo diha sa iyang himaya, ug sa tanan nga mga manolunda uban kaniya.” Mateo 25:31. “Ug pagasugoon niya ang iyang mga manolunda pinaagi sa makusog nga tingog sa trumpeta, ug ilang pagahipuson ang iyang mga pinili.” Mateo 24:31.

Sa Iyang pag-anhi ang matarong nga mga minatay pagabanhawon, ug pagausbong ang buhi nga mga matarong. “Dili kitang tanan mangamatay,” matod ni Pablo, “apan kitang tanan mangausab, sa kalit, sa usa ka pagpamilok, inigtingog na sa katapusang trumpeta. Kay ang trumpeta pagapatunggon, ug ang mga patay pagabanhawon nga may mga lawas nga dili na madunot, ug kita mangausab. Kay kining lawas nga madunot ra pagailisan unyag dili na madunot, ug kining lawas nga mamatay ra pagailisan unyag og dili na mamatay.” 1 Corinto 15: 51-53. Ug sa iyang sulat ngadto sa mga taga-Tesalonica, human mahulagway ang pag-anhi sa Ginoo, nag-ingon siya: “Ang mga nangamatay diha kang Cristo mouna sa pagpamangon; ug kita nga mga buhi pa nga mahabilin, pagasakgawon ngadto sa mga panganud uban kanila sa pagsugat sa Ginoo diha sa kahanginan; ug sa ingon niini kita magapakig-uban na sa Ginoo sa tanang panahon.” 1 Tesalonica 4:16, 17.

Dili hangtod sa pag-anhi ni Cristo nga madawat sa Iyang katawhan ang gingharian. Ang Manluluwas nag-ingon: “Inig-abut na sa Anak sa Tawo diha sa iyang himaya, ug sa tanang mga manolunda uban kaniya, siya molingkod diha sa iyang mahimayaon nga trono. Ug sa iyang atubangan pagatapokon ang tanan nga kanasuran, ug iyang pagalainon ang usa gikan sa usa, maingon sa magbalantay

sa mga hayop nga magalain sa mga mga karnero gikan sa mga kanding, ug ang mga karnero iyang pagapinigon sa iyang too, apan ang mga kanding anha sa iyang wala. Ug ang Hari magaingon kanila diha sa iyang too, ‘Umari kamo, O mga dinayeg sa akong Amahan, panunda ninyo ang gingharian nga gitagana alang kaninyo sukad pa sa pagtukod sa kalibutan.’ Mateo 25:31-34. Atong nakita pinaagi sa mga kasulatan nga kon moanhi na ang Anak sa tawo, ang mga patay banhawon nga dili na madunot, ug ang mga buhi pagausbong. Pinaagi niini nga dakung kausaban andam na sila sa pagdawat sa gingharian; kay nagsulti si Pablo: “Ang unod ug dugo dili magapanunod sa gingharian sa Dios, ug ang madunot ra dili magapanunod sa mga butang nga walay pagkadunot.” 1 Corinto 15:50. Ang tawo sa iyang kasamtangan nga kahimtang may kamatayon, madunoton; apan ang gingharian sa Dios walay pagkadunot, naglungtad sa kahangturan. Busa ang tawo sa iyang kahimtang karon dili makasulud sa gingharian sa Dios. Apan sa pag-anhi ni Jesus, Iyang ihatag ang pagkadili na mamalatyon sa Iyang katawhan; ug Iya silang tawgon sa pagpanunod sa gingharian nga wala nay lain kundili sila lamang ang mga manununod.

[189]

Kini ug ang uban nga mga sinulat tin-aw nga nagpamatuud ngadto sa panghunahuna ni Miller nga ang mga panghitabo nga gi-hulat sa kinatibuk-an nga mahitabo sa dili pa moanhi si Cristo, sama sa paghari sa kalinaw sa uniberso ug ang pagtukod sa gingharian sa Dios dinhi sa yuta, maoy mga hitabo nga mosunud sa ikaduhang pag-anhi. Dugang pa, ang tanang mga timaan sa panahon ug ang kahimtang sa kalibutan mitakdo sa matagnaon nga paghulagway sa katapusan nga mga adlaw. Napugus siya sa pagdawat sa katapusan nga panghunahuna, gikan sa pagtoon lamang sa Kasulatan, nga ang panahon nga gigahin alang sa pagpadayon sa yuta sa kahimtang niini karon hapit nang matapos.

“Lain pa nga kamatuuran nga nakatandog sa akong hunahuna,” matod niya, “mao ang pasunud sa panahon sa Kasulatan.... Akong nakaplagan nga ang gitagna nga mga hitabo, nga natuman na kani-adto, kanunay nga matukma sa gitagal nga panahon. Ang usa ka gatus ug kaluhaan ka tuig ngadto sa lunup (Genesis 6:3); ang pito ka mga adlaw nga magauna niini, uban sa gitagna nga pag-ulan sulud sa kap-atan ka mga adlaw (Genesis 7:4); ang upat ka gatus ka tuig nga pagpanaw sa kaliwat ni Abraham (Genesis 15:13); ang tulo ka

adlaw sa mga damgo sa magtitiing ug sa panadero (Genesis 40:12-20); ang pito ka tuig ni Faraon (Genesis 41:28-54); ang kap-atan ka tuig didto sa kamingawan (Numeros 14:34); ang tulo ka tuig ug tunga nga gutum (1 Hari 17:1) [Tan-awa ang Lucas 4:25;]...ang kapitoan ka tuig sa pagkabinihag (Jeremias 25:11); ang damgo ni Nabucodonosor sa pito ka pilo (Daniel 4:13-16); ug ang pito ka semana, kan-uman ug duha ka semana, ug ang usa ka semana, nga moabut og kapitoan ka semana, nga gitagal alang sa mga Judio (Daniel 9:24- 27)—ang mga panghitabo nga gitakda niining mga panahona mga butang nga natagna, ug natuman sumala sa gitakda sa mga tagna.”—Bliss, mga pahina 74, 75.

Busa, sa dihang iyang nakaplagan sa iyang pagtoon sa Biblia ang nagkalainlain nga pasunud sa mga panahon, nga sumala sa iyang pagsabut niini, moabut ngadto sa ikaduha nga pag-anhi ni Cristo, wala siyay lain nga mahimo kundili dawaton kini ingon nga “mga panahon nga gitakda kaniadto,” nga gipadayag sa Dios ngadto sa Iyang mga alagad. “Ang mga butang nga tinago,” matod pa ni Moises, “iya ni Jehova nga atong Dios; apan ang mga butang nga ginapahayag mao ang ato ug sa atong mga anak nga sa gihapon;” ug si Jehova nagpamatuud pinaagi kang manalagna Amos, nga “siya dili magbuhat sa bisan unsa, gawas kong ang iyang tinago ipadayag niya sa iyang mga alagad, ang mga manalagna.” Deuteronomio 29:29; Amos 3:7. Ang mga nagtoon sa Biblia mahimo, tapos, sa pagkamasaligon nga nagtoo nga makakaplag sa dakung katumanan sa mga panghitabo nga moabut sa tawhanon nga kasaysayan nga tin-aw nga gipadayag diha sa Kasulatan sa kamatuuran.

“Ingon nga bug-os akong nadani,” matod pa ni Miller, “nga ang tibuok Kasulatan gituga sa Dios nga may dakung kapuslanan (2 Timoteo 3:16); nga kini miabut dili sumala sa kabubut-on sa tawo sa bisan unsa lang nga panahon, kundili gisulat sa balaang mga tawo sa Dios nga minandoan sa Balaang Espiritu (2 Pedro 1:21), ug gisulat ‘alang sa atong pagtoon kanato aron nga pinaagi sa pailub ug pinaagi sa paglipay gikan sa mga kasulatan makabaton unta kitag paglaum’ (Roma 15:4), akong gitooan ang bahin sa mga panahon sa Biblia ingon nga kabahin gayud sa pulong sa Dios, ug ingon usab ka takus alang sa atong tinud-anay nga pamalandong, ingon sa ubang bahin sa Kasulatan. Busa akong gibati nga diha sa paningkamot aron masabtan kon unsa, pinaagi sa kalooy sa Dios, ang Iyang nakita nga

angayang ipadayag kanato, wala akoy katungud sa paglabay lang sa matagnaon nga mga panahon.”—Bliss, pahina 75.

Ang tagna nga daw labing tin-aw sa pag-padayag sa *panahon* sa ikaduhang pag-anhi mao ang anaa sa Daniel 8:14: “Hangtud sa duruha ka libo ug totolo ka gatus ka mga gabii ug mga buntag; unya ang balaanong puloy-anan pagalinisan.” Nagsunud sa iyang pamalaod sa paghimo sa Kasulatan nga maoy kaugalingon maghuhubad niini, nakat-onan ni Miller nga ang usa ka adlaw sa matagnaon nga simbolo nagkahulugan og usa ka tuig (Numeros 14:34; Ezequiel 4:6); iyang nakita nga ang panahon sa 2300 usa ka matagnaon nga mga adlaw, o literal nga katuigan, moabut saylo pa sa pagsira sa panahon sa mga Judio, busa dili kini mohaum sa santuaryo sa maong panahon. Gidawat ni Miller ang pagsabut nga gidawat sa kinatibuk-an, nga sa Cristohanon nga katuigan ang yuta mao ang santuaryo, ug busa iyang nasabtan nga ang paghinlo sa santuaryo nga gitagna sa Daniel 8:14 nagrepresentar sa pagputli sa yuta pinaagi sa kalayo sa ikaduhang paganhi ni Cristo. Busa, kon makaplagan ang husto nga sinugdanan alang sa 2300 ka mga adlaw, nagtoo siya nga ang panahon sa ikaduhang pag-anhi sayon ra matakda. Busa mapadayag ang panahon nianang dakung katumanan, ang panahon diin ang kasamtangang kahimtang, uban “sa tanang garbo ug gahum niini, pagpatuyang ug kakawangan, pagkadautan ug pagpanlupig, modangat na sa katapusan;” sa dihang “kuhaon na ang tunglo gikan sa yuta, laglagon na ang kamatayon, ihatag na ang ganti ngadto sa mga alagad sa Dios, sa mga manalagna ug mga balaan, ug kanila nga nahadlok sa Iyang ngalan, ug pagalaglagon kadtong nagaguba sa yuta.”—Bliss, pahina 76. [190]

Uban sa usa ka bag-o ug mas lalum nga pagkamatitud-anon, nagpadayon si Miller sa pagsusi sa mga tagna, sa tibuuk nga mga gabii ug mga adlaw nga may kainiton sa pagtoon sa suheto nga karon daw may dakung pagkamahinungdanon ug makadani sa tumang kasibot. Sa ikawalo nga kapitulo sa Daniel wala siyay makita nga timaan sa sinugdanan nga panahon sa 2300 ka mga adlaw; ang manulunda nga si Gabriel, bisan og gisugo sa pagpasabut kang Daniel sa panan-awon, igo lang naghatag kaniya og tipik nga bahin sa katin-awan. Sa gipadayag na ang makalilisang nga paglutos nga moabut sa iglesya diha sa panan-awon sa manalagna, naluya ang iyang lawasnon nga kusog. Dili na siya makaantos, ug gibiyaaan

una siya sa manulunda nianang panahona. Si Daniel, “naluya ug nagmasakiton sulod sa pipila ka adlaw.” “Ug nahibulong ako sa panan-awon,” matod niya, “apan walay usa nga nakasabut niini.”

Apan gisugo sa Dios ang Iyang mensahero, “Pasabta kining tawhana sa pananawon.” Kinahanglan tumanon ang maong sugo. Sa pagtuman niini, ang manulunda, human niadto, mibalik kang Daniel, nga nag-ingon, “Ania na ako sa paghatag kanimo og kahanas ug pagsabut;” “busa sabta kining butanga, ug pamalandongi ang panan-awon.” Daniel 8:27, 16; 9:22, 23, 25-27. Dihay usa ka mahinungdanong punto sa panan-awon sa kapitulo 8 nga wala isaysay, nga mao ang mahitungud sa panahon—ang panahon sa 2300 ka mga adlaw; busa ang manulunda, sa pagpadayon sa iyang pagpasabut, nagtumong gayud sa suheto sa panahon:

“Kapitoan ka mga semana ang gitagal sa imong katawhan ug ibabaw niining Balaang Siyudad.... Busa hibalo ug sabta, nga gikan sa pagpakanaog sa kamandoan sa pagpahiuli ug sa pagtukod sa Jerusalem ngadto sa Mesias ang Prinsipe adunay pito ka mga semana, ug kan-uman ug duha ka semana: ang mga dalan pagatukoran pagusab, ug ang mga kota, bisan sa masamok nga mga panahon. Ug tapos sa kan-uman ug duha ka semana ang Mesias pagapatyon, apan dili alang sa Iyang kaugali-ngon.... Ug Siya magapamatuod sa tugon uban sa daghan sulod sa usa ka semana: ug sa tungatunga sa semana Iyang pahunongon ang sakripisyo ug halad.” Gipadala ang manulunda ngadto kang Daniel aron ipasabut kaniya ang punto nga wala niya masabti sa panan-awon sa ikawalo nga kapitulo, ang pahayag nga may kalabutan sa panahon—“hangtud sa duruha ka libo ug totolo ka gatus ka mga gabii ug mga buntag; unya ang balaanong puloy-anan pagalinisan.” Human sa pagsugo kang Daniel sa “pagsabut sa maong butang, ug sa pagpamalandong sa pananawon,” ang nahauha nga mga pulong sa manulunda mao: “Kapitoan ka semana ang gitagal alang sa imong katawhan ug sa imong Balaang Siyudad.”

[191] Ang pulong nga gihubad dinhi og “gitagal,” sa literal nagkahulugan ug “giputol.” Ang kapitoan ka semana, nga nagrepresentar og 490 ka mga tuig, gipamatuod sa manulunda nga pagaputlon, ingon nga kini nagpasabut alang sa mga Judio. Apan diin man sila gikan pagaputlon? Maingon nga ang 2300 ka mga adlaw mao ra ang panahon nga gihisgotan sa Daniel 8, mao gayud kining panahona diin ang kapitoan ka semana pagaputlon; busa kabahin sa 2300 ka mga adlaw

ang kapitoan ka semana, ug mao ra ang sinugdanan niining duha ka mga panahon. Ang kapitoan ka semana gipamatuud sa manulunda nga magsugod sa panahon sa pagpakanaog sa kamandoan sa pagtukod pag-usab sa Jerusalem. Kon makaplagaan ang petsa o panahon niining kamandoan, nan matino ang pagsugod alang sa dakung panahon sa 2300 ka mga adlaw.

Sa ikapito nga kapitulo sa Esdras, makaplagaan ang kamandoan. Mga bersikulo 12-26. Sa labing bug-os, gipakanaog kini ni Artaxerxes, ang hari sa Persia sa tuig 457 B.C. Apan sa Esdras 6:14 ang balay ni Jehova sa Jerusalem gikaingon nga natukod “sumala sa kasugoan [“kamandoan,“] ni Cyrus, ug Darius, ug ni Artaxerxes nga hari sa Persia.” Kining tulo ka hari, sa pagmugna, pagpamatuud, ug sa paghuman sa kamandaon, maoy naghingpit niini nga gikinahanglan sa tagna sa pagtimaan sa sinugdanan sa 2300 ka mga tuig. Pinaagi sa tuig 457 B.C., ang panahon diin nabugos ang kamandoan, ingon nga mao ang petsa sa kasugoan, ang matag pahayag sa tagna bahin sa kapitoan ka semana nakita nga natuman.

“Gikan sa pagpakanaog sa kasugoan sa pagpahiuli ug sa pagtukod pag-usab sa Jerusalem ngadto sa Mesias ang Prinsipe moabut og pito ka semana, ug kan-uman ug duha ka semana”—nga mao, ang kanuman ug siyam ka semana, o 483 ka mga tuig. Ang kamandoan ni Artaxerxes gipatuman sa panahon sa *autumn* o tingdagdag sa mga dahon sa 457 B.C. Gikan niining petsaha, ang 483 ka tuig moabut ngadto sa *autumn* sa 27 A.D. (Tan-awa ang *Appendix*.) Nianang panahona ang tagna natuman. Ang pulong “Mesias” nagkahulugan og “ang Usa nga Dinihog.” Sa *autumn* sa 27 A.D. gibautismohan si Cristo ni Juan ug nakadawat sa pagdihog sa Espiritu. Nagpamatuud si apostol Pedro nga “Gidihog sa Dios si Jesus nga taga-Nazareth sa Balaang Espiritu ug sa gahum.” Buhat 10:38. Ug ang Manluluwas mismo nagpamatuud, “Ang Espiritu ni Jehova ania kanako, tungod kay Iya akong gidihog sa pagsangyaw sa maayong balita ngadto sa mga kabus.” (Lucas 4:18). Human sa Iyang bautismo miadto Siya sa Galilea, “nagwali sa maayong balita sa gingharian sa Dios, ug nag-ingon, *Ang panahon* ania na gayud.” Marcos 1:14,15.

“Ug Iyang pamatod-an ang tugon uban sa daghan sulod sa usa ka semana.” Ang “semana” nga gipakita dinhi mao ang katapusang semana sa kapitoan; mao kini ang katapusang pito ka tuig sa panahon nga gitagal, ilabina sa mga Judio. Niining panahona, gikan sa

27 A.D. ngadto sa 34 A.D., gidala ni Cristo, una sa tanan, sa Iyang presensya ug sa ulahi, sa Iyang mga tinun-an, ang pagdapit sa maayong balita ilabina ngadto sa mga Judio. Samtang nanglakaw ang mga apostoles uban ang maayong balita sa gingharian, ang mando sa Manluluwas mao: “Pangadto kamo dili sa agianan sa mga Gentil, ug sumulod kamo dili sa kalungsuran sa mga Samariahanon, kondili pangadto hinoon kamo sa mga nangawalang karnero sa banay ni Israel.” Mateo 10:5, 6.

“Ug sa tungatunga sa semana iyang pahunongon ang mga pagsakripisyo ug ang paghalad og mga pagkaon.” Sa 31 A.D., tulo ug tunga ka tuig human sa Iyang bautismo, gilansang ang atong Ginoo. Pinaagi sa dakung halad didto sa Kalbaryo, natapos kadtong sistema sa mga halad nga sulud sa upat ka libo ka tuig nagapunting ngadto sa Cordero sa Dios. Nagkahibalag ang simbolo sa gisimbolohan, ug ang tanang paghalad ug halad nga mga pagkaon sa seremonyal nga sistema nahunong na didto.

Ang kapitoan ka semana, o 490 ka tuig, nga pinasahing gitagal alang sa mga Judio, natapus, ingon sa atong nakita, sa 34 A.D. Nianang panahona, pinaagi sa gikauyunan sa Judio nga Sanhedrin, gisilyohan sa nasod ang pagsalikway niini sa ebanghelyo pinaagi sa pagkamartir ni Esteban ug sa paglutos sa mga sumusunod ni Cristo. Dayon ang mensahe sa kaluwasan, nga wala na gipalabi sa pinili nga katawhan, gihatag ngadto sa kalibutan. Ang mga tinun-an, nga napugus sa pagkalagiw gikan sa Jerusalem tungud sa paglutos, “nangadto sa bisan diin nga dapit nga nagwali sa pulong.” “Milug-song si Felipe ngadto sa dakbayan sa Samaria, ug nagwali kang Cristo ngadto kanila.” Si Pedro, nga minandoan sa Dios, nagabli sa ebanghelyo ngadto sa centurion sa Cesaria, ang mahinadlukon sa Dios nga si Cornelio; ug ang mainiton nga si Pablo, nga nadaog ngadto sa pagtoo ni Cristo, gipiyalan sa pagdala sa maayong balita “sa halayong dapit ngadto sa mga Gentil.” Buhat 8:4, 5; 22:21.

Niining panahona ang tugon sa tagna natuman gayud sa tukma, ug ang sinugdanan sa kapitoan ka semana natino nga dili ikalalis sa 457 B.C., ug ang pagkatapos niini sa tuig 34 A.D. Gikan niini nga petsa dili na malisud ang pagsubay sa pagkatapos sa 2300 ka mga adlaw. Sa kapitoan ka semana—490 ka mga adlaw—nga gikuha gikan sa 2300, adunay 1810 ka mga adlaw nga nahabilin. Pagkatapos sa 490 ka mga adlaw, ang 1810 ka mga adlaw pagatiwason pa. Gikan

sa 34 AD., ang 1810 ka mga tuig moabut ngadto sa 1844. Busa ang 2300 ka mga adlaw sa Daniel 8:14 matapos sa 1844. Sa pagkatapos niini nga dakung matagnaon nga panahon, pinaagi sa pagpamatuud sa manulunda sa Dios, “ang balaang puloyanan pagalinisan.” Busa ang panahon sa paglinis sa balaang puluy-anan—nga halos gitoohan sa kadaghanan nga mahitabo sa ikaduhang pag-anhi—natumbok na gayud.

Si Miller ug ang iyang mga kauban sa una nagtoo nga ang 2300 ka mga adlaw matapos sa panahon sa tingpugas o *spring* sa 1844, samtang ang tagna nagtudlo ngadto sa *autumn* niana nga tuig. (Tan-awa ang *Appendix*.) Ang sayup nga pagsabut niining puntoha nakasaguyo ug nakapalibog niadtong nagtakda sa una nga petsa ingon nga panahon sa pagbalik sa Ginoo. Apan wala kini makapaluya bisan gamay sa pangatarungan nga ang 2300 ka mga adlaw matapos sa tuig 1844, ug ang dakung hitabo nga girepresentahan sa paghinlo sa santuaryo moabut gayud.

Nagtoon pa gayud sa Kasulatan ingon sa iyang gibuhad, aron mapamatud-an nga kini maoy pinadayag sa Dios, wala gayud magdahum si Miller, sa pagsugod, bisan gamay na lang nga makaabut siya niini nga pagsabut karon. Bisan siya halos dili makatoo sa gisangputan sa iyang pagsusi. Apan tin-aw kaayo ang kamatuuran sa Biblia ug kusganon nga dili gayud ikahiklin.

Naggahin siya og duha ka tuig sa pagtoon sa Biblia, hangtod nga sa tuig 1818, nakaabut siya sa solemne nga pagtoo nga sa umalabot nga kaluhaan ug lima ka tuig mopadayag na si Cristo alang sa katubsan sa Iyang katawhan. “Dili na kinahanglan,” matod ni Miller, “nga isulti nako ang kalipay nga nagpuno sa akong kasingkasing tungud sa malipayon nga paglaum, ni sa mainiton nga mga pangandoy sa akong kalag aron moambit sa kalipay sa mga tinubus. Ang Biblia alang kanako mao na ang usa ka bag-o nga libro. Usa gayud kadto ka kombira sa pangataru-ngan; ang tanan nga mangitngit, tinago, o lubog alang kanako sa mga pagtolon-an niini, nahanaw sa akong panghunahuna atubangan sa tin-aw nga kahayag nga mibanagbanag karon gikan sa balaan niining mga panid; ug, daw unsa ka hayag ug ka mahimayaon nga nagpakita ang kamatuuran! Ang tanang panagsumpaki ug mga dili panagkatukma nga akong nakita kanhi diha sa pulong nangahanaw; ug bisan adunay mga bahin nga wala ako matagbaw sa hingpit nga pagsabut, apan daghan kaayong kahayag

ang nagagikan niini aron madan-agan ang akong kanhi nangitngitan nga hunahuna, nga akong gibati ang kalipay sa pagtoon sa Kasulatan nga wala nako hunahuna kanhi nga akong mabatnan gikan sa mga pagtolon-an niini.”—Bliss, mga pahina 76, 77.

[193] “Uban sa solemne nga pagtoo nga ang ingon ka dagko nga mga panghitabo gitagna sa Biblia matuman sulud lang sa hamubo kaayo nga panahon, mitungha ang pangutana kanako uban sa kusganong gahum labot sa akong katungdanan ngadto sa kalibutan tungud sa kamatuuran nga nakapausab sa akong hunahuna.”—*Ibid.*, pahina 81. Dili siya makapugong sa pagbati nga iyang katungdanan ang pagpahat sa kahayag nga iyang nadawat ngadto sa uban. Nagpaabot siya og mga pagsupak gikan sa mga dili diosnon, apan masaligon nga ang tanan nga Cristohanon malipay diha sa paglaum sa pagsugat sa Manluluwas nga ilang gihigugma. Ang bugtong niyang kahadlok mao nga, sa ila unyang dakung kalipay labot sa paglaum sa mahimayaon nga pagkalinuwas, nga matuman na sa labing madali, daghan ang modawat sa doktrina nga dili na kaayo magsusi sa Kasulatan agig pasundayag sa kamatuuran niini. Busa nanagana siya sa pagtudlo niini, basin masayup siya ug mahimong hinungdan sa pagpasalaag sa uban. Tungud niini naaghat siya sa pagsubli sa mga ebidensya agi og pagsuporta sa mga panghunahuna nga iyang nabatnan, ug sa pagtagad pagayo sa matag punto nga malisud sa iyang pagsabut. Iyang nakita nga ang tanang pagsupak nahanaw atubangan sa kahayag sa pulong sa Dios, ingon sa gabon atubangan sa mga bidlisiw sa adlaw. Ang lima ka tuig nga iyang gigasto sa pagtoon, naghatud kaniya sa hingpit nga pagtoo sa pagkahusto sa iyang gibarugan.

Ug karon ang katungdanan sa pagpahibalo sa uban sa iyang gitoohan nga tinaw kaayong gitudlo sa Kasulatan, nagaghat kaniya sa bag-o nga kusog. “Kon mag-atiman ako sa akong patigayon,” matod niya, “kanunay kining magbagting sa akong mga dalunggan, ‘Lakaw ug sultihi ang kalibutan sa ilang katalagman.’ Kini nga teksto kanunay moabut sa akong panumduman: ‘Sa diha nga ako moingon sa dautan: Oh dautan nga tawo, ikaw sa pagkamatuod mamatay gayud, kon ikaw dili mosulti sa pagpasidaan sa tawong dautan gikan sa iyang dalan, ang maong tawo mamatay diha sa iyang kasal-anan, apan ang iyang dugo pagapaninglon ko diha sa imong kamut. Apan kon ikaw nakapasidaan sa tawong dautan mahitungod sa iyang dalan

aron mobiya niini; kon siya dili motalikod sa iyang dalan; siya mamatay gayud sa iyang kasal-anan; ugaling gipagawas mo ang imong kalag.” Ezequiel 33:8,9. Akong gibati nga kon ang daotan mapasidan-an pag-ayo, daghan kanila ang maghinulsul; ug nga kon dili sila mapasidan-an, tingali paninglon ang ilang dugo dinhi sa akong kamut.”—Bliss, pahina 92.

Iyang gisugdan pagtudlo ang iyang panghunahuna sa pribado kon aduna siyay higayon, nagampo nga unta adunay ministro nga mobati sa pwersa niini ug moalagad aron sa pagsangyaw niini. Apan dili mobiya kaniya ang pagtoo nga aduna siyay personal nga katungdanan sa paghatag og pasidaan. Magbalikbalik ang mga pulong sa iyang hunahuna, “Lakaw ug isulti kini sa kalibutan; ang ilang dugo paninglon ko diha sa imong kamut.” Sulud sa siyam ka tuig nagpaabot siya, ang lulan kanunay nagdat-og sa iyang kalag, hangtod nga sa 1831 sa labing unang higayon iyang gihatag ang pamatuud sa iyang pagtoo atubangan sa publiko.

Maingon nga gitawag si Eliseo gikan sa iyang uma uban sa iyang baka, aron dawaton ang kupo sa pagtugyan ngadto sa buluhaton sa usa ka propeta, mao man usab nga gitawag si William Miller sa pagbiya sa iyang daro ug buksan ngadto sa katawhan ang mga misteryo sa gingharian sa Dios. Uban sa pagkurog nagsugod siya sa iyang buluhaton, nga nangulo sa iyang mga tigpaminaw, sa matag lakang, latas sa matagnaon nga mga panahon ngadto sa ikaduha nga pagpadayag ni Cristo. Pinaagi sa matag paningkamot nabatnan niya ang kusog ug kaisog samtang iyang nakita ang pagkaylap sa dakung kasibot tungud sa iyang mga pulong.

Diha lamang sa hangyo sa iyang kaigsoonan, kansang mga pulong iyang nadungog ang tawag sa Dios, nga si Miller misugut sa pagpahayag sa iyang mga pang-hunahuna sa publiko. Singkwenta na ang iyang edad karon, wala maanad sa pagsulti atubangan sa publiko, ug nabug-atan sa usa ka pagbati nga dili takus sa buluhaton nga iyang giatubang. Apan gikan sa sinugdan napanalanginan pag-ayo ang iyang mga paningkamot diha sa kaluwasan sa mga kalag. Gisundan ang una niyang lektura sa rilihiyoso nga pagpahigmata, diin 13 ka mga pamilya, gawas lang sa duha ka tawo, ang nakabig. Giawhag dayon siya sa pagwali sa ubang mga dapit, ug halos sa matag lugar nga iyang mawalihan mosangpot sa pagpabuhi sa buluhaton sa Dios. Nakabig ang mga makasasala, napukaw ang

[194] mga Cristohanon ngadto sa labing bug-os nga pagtugyan, ug ang mga nagatoo sa Dios ug ang walay tinoohan nagiyahan aron sa pagdawat sa kama-tuuran sa Biblia ug sa Cristohanon nga rilihiyon. Ang pamatuud niadtong iyang gialagaran: “Naabut niya ang usa ka hutong sa mga maalamon nga dili tungud sa kabuyohan sa ubang mga tawo.”— *Ibid.*, pahina 138. Ang iyang pagpangwali gituyo sa pagpukaw sa hunahuna sa katawhan ngadto sa dagkong mga butang sa rilihiyon ug sa pagsumpo sa nagatubo nga pagkakalibutanon ug pagkamailibgon sa unud sa maong panahon.

Halos sa matag lungsod dihay tinagbaynte, sa uban, ginatus, ang nangakabig tungud sa iyang pagwali. Sa daghang mga dapit ang Protestante nga mga simbahan sa halos tanang tinoohan abli alang kaniya; ug ang mga pagdapit alang sa pagbuhat nagagikan sa mga ministro sa daghan nga mga pundok. Maoy iyang dili mausab nga pamaagi nga dili mowali sa mga dapit nga wala siya dapita, apan iyang nakaplagnan nga dili na gani niya maapas ang katunga sa mga hangyo nga miabut kaniya. Daghan niadtong wala modawat sa iyang mga panghunahuna bahin sa tukma nga panahon sa ikaduha nga pag-anhi ang nagtoo sa pagkasiguro ug pagkaduul na lang sa paganhi ni Cristo ug sa kamahinungdanon sa pagpangandam. Sa ubang dagko nga mga dakbayan nabantog pag-ayo ang iyang buhat. Ang mga mamaligyaay og mga bino mibiya sa ilang patigayon, ug gihimong tigumanan ang ilang mga tindahan; nahunong ang mga sugalan, nangausab ang mga walay tinoohan, ang mga motoo og Dios, mga Unibersalista, ug ang labing sinalikway nga mga barombado, ang uban kanila wala na makasulud og simbahan sa daghang katuigan. Gimugna ang mga katiguman sa pagampo sa nagkalainlain nga mga denominasyon, sa lainlain nga mga dapit, sa halos matag takna, magtigum ang mga negosyante pagkaudto alang sa pagampo ug pagdayeg. Walay mapatuyangon nga kadasig, kundili dihay pagkasolemne sa mga panghunahuna sa katawhan halos sa tanang dapit. Ang iyang buhat, sama niadtong unang mga Repormador, mas nakadani sa pagsabut ug nakapukaw sa kaisipan kay sa pagpaukay lamang sa mga pagbati.

Sa 1833 nadawat ni Miller ang lisensya sa pagwali, gikan sa iglesya nga Baptist, diin siya nasakup. Daghang mga ministro sa iyang denominasyon ang nakauyon usab sa iyang buhat, ug dinuyogan kadto sa ilang pormal nga pag-uyon nga nagpadayon siya

sa iyang mga pangabudlay. Walay hunong siyang nagpanaw ug nagwali, bisan og nasentro ang iyang buhat sa New England ug sa mga Middle State. Sulud sa daghan nga katuigan iyang giabaga ang tanan nga kagastohan sa iyang pagbuhat, ug wala gayud siya makadawat og igo nga bayad sa kagastohan sa pagpanaw ngadto sa mga lugar diin siya gidapit. Busa ang iyang pangabudlay alang sa katawhan, nga dili gayud ikapanapi, maoy bug-at nga lulan sa iyang katigayonan, nga naganam og kahurut atul niining panahona sa iyang kinabuhi. Amahan siya sa usa ka dakung pamilya, apan tungud sa ilang pagkamadaginuton ug kakugi, ang iyang uma nakahatag og igo sa ilang panginabuhi ug kaniya usab.

Sa 1833, duha ka tuig human sa pagpamatuud ni Miller sa publiko bahin sa mga pamatuud sa duul na gayud nga paganhi ni Cristo, nagpakita ang katapusan sa mga tilimad-on nga gisaad sa Manlu-luwas ingon nga mga timaan sa Iyang ikaduhang pag-anhi. Nagsulti si Jesus, “Mangatagak ang mga bitoon gikan sa langit.” Mateo 24:29. Ug si Juan diha sa Pinadayag nagpamatuud, samtang iyang nakita sa panan-awon ang mga talan-awon nga magpahibalo sa adlaw sa Dios: “Ang mga bitoon sa langit mangatagak sa yuta maingon sa pagpangatagak sa mga bungang luyat sa kahoyng higera sa diha nga kosokosohon na kini sa makusog nga hangin.” Pinadayag 6:13. Kini nga tagna nakadawat sa usa ka dakung katumanan panahon sa pagpangatagak sa mga bulalakaw nga daw ulan niadtong Nobyembre 13,1833. Mao kadto ang labing halapad ug kahibulungan nga pagpakita sa pagpangahulog sa mga bitoon nga narekord sukad; “ang tanang kawanangan, ibabaw sa tibuuk Estados Unidos, niining panahona, sulud sa pila ka takna, nailalum sa nagsiga nga kaguliyang! Wala pay hitabo sa langit sukad nga nasinati niining nasura, sukad sa unang pagpuyo sa mga tawo dinhi, nga nakita ingon nga usa ka labing matahum nga talan-awon alang sa usa ka pundok sa komunidad, o labing gikalisangan sa laing mga dapit.” “Ang kahalangdon ug makapalisang nga katahum niini nagpabilin gihapon sa daghang mga panumduman.... Wala pay ulan nga nabundak nga milabaw kabaga sa mga bulalakaw nga nangatagak sa yuta; sa silangan, sa kasadpan, sa amihanang, ug sa habagatan, managsama ra gayud kini. Sa usa ka paghulagway, ang tibuuk langit daw nagalihok.... Ang talanawon, sumala sa gihulagway sa *Journal* nga gisulat ni Propesor Silliman, nakita sa tibuuk Amihanang America.... Gikan sa alas 2:00

hangtod sa hayag na kaayo ang kabuntagon, nga linaw kaayo ang kawanangan ug walay mga panganod, nagpadayon ang usa ka walay hunong nga pasundayag sa maanindot kaayo nga mga sidlak diha sa tibuuk kalangitan.”—R. M. Devens, *AMERICAN PROGRESS; or, THE GREAT EVENTS OF THE GREATEST CENTURY*, ch. 28, mga parapo 1-5.

“Walay pinulongan nga makaasoy sa pagkatahum niadtong maanindot kaayo nga talan-awon;...walay usa nga wala makasaksi niini ang sarang makahulma sa husto nga paghanduraw sa himaya niini. Daw nagkatigum ang tibuuk bitoonanon nga kalangitan didto duul sa kinatas-an, ug nagbanusbanus sa pagpangatagak, sama sa kadali sa kidlat, ngadto sa tanang bahin sa kapunawpunawan; apan bisan pa niini wala sila mangahurot—linibo ang dali nga misunud sa giagian sa linibo, nga daw gituyo alang sa maong higayon.”—F. Reed, sa *CHRISTIAN ADVOCATE AND JOURNAL*, Dec. 13, 1833. “Ang usa ka labing husto nga hulagway sa usa ka kahoy nga higera nga nangahulog ang mga bunga niini sa paghuros sa makusog nga hangin, malisud kini nga pagatutokan.”—” *The Old Countryman* ” sa Portland *EVENING ADVERTISER*, Nobyembre 26, 1833.

Sa New York *JOURNAL OF COMMERCE* sa Nobyembre 14, 1833, migula ang usa ka taas nga sinulat bahin niini nga katingalahan nga hitabo, nga nag-ingon: “Walay pilosopo o *scholar* nga nakasugilon o nakarekord og usa ka hitabo, sa akong hunahuna, nga ingon sa nahitabo kagahapon sa buntag. Usa ka propeta sa milabay nga 1800 ka mga tuig ang nagtagna niini sa tukma gayud, kon maglisud kita pagsabut sa mga bitoon nga nangahulog ingon nga nagkahulog og nangatagak nga mga bitoon...diha sa bugtong kahulugan diin mahimo kining literal nga matuud.”

Busa nakita ang katapusan niadtong mga timaan sa Iyang pag-anhi, labot sa gitugon ni Jesus sa Iyang mga tinun-an: “Inigkakita ninyo niining tanang mga butanga, masayran ninyo nga haduol na siya, anaa na gayud sa mga pultahan.” Mateo 24:33. Human niini nga mga timaan, nakita ni Juan, ingon nga dakung umalabot nga mahitabo sunud, diin ang mga langit mapikas ingon sa usa ka linukot, samtang mouyog ang yuta, mangabalhin ang mga bukid ug mga pulo gikan sa ilang mga dapit, ug ang mga dautan sa ilang kalisang mangita og kataguan gikan sa presensya sa Anak sa tawo. Pinadayag 6:12-17.

Daghan sa nakasaksi sa pagpanagak sa mga bitoon, nagtan-aw niini ingon nga usa ka pahibalo sa umalabot nga paghukum, “usa ka makahinuklog nga matang, usa ka siguro nga mag-uuna, usa ka maloloyong timaan, nianang dako ug makalilisang nga adlaw.”—” *The Old Countryman* ,” sa Portland *EVENING ADVERTISER*, Nobyembre 26, 1833. Busa natumong ang pagtagad sa katawhan ngadto sa katumanan sa tagna, ug daghan ang nagiyahan sa pagtuman sa pasidaan sa ikaduha nga pag-anhi.

Sa tuig 1840 adunay laing talagsaong katumanan sa tagna nga nagpukaw og dakung kasibot sa bisan diing dapit. Sa miaging duha ka tuig, si Josiah Litch, usa sa mga nag-unang ministro nga nagawali sa ikaduhang pagbalik ni Cristo, nagpatik og pamahayag sa Pinadayag 9, nagtagna sa pagkahugno sa Ottoman Empire. Sumala pa sa maong pagkwenta, kini nga gahum pagalumpagon sa tuig “1840 A.D., sa bulan sa Agosto;” ug pila lamang ka adlaw sa wala sa kini mahitabo siya nagsulat: “Tugutan nga ang unang hugna sa panahon, 150 ka mga tuig, hingpit matuman sa wala pa si Deacozes mosaka sa trono ubus sa pagtugot sa mga Turko, ug nga ang 391 ka mga tuig, 15 ka mga adlaw, pagatapuson sa pagsira sa unang hugna sa panahon, matapos kini sa Agosto 11, 1840, sa diha nga ang Ottoman nga gahum sa Constantinople gilauman nga mabungkag. Ug nagatoo ako nga kini gayud mahitabo.”—Josiah Litch, *SIGNS OF THE TIMES, AND EXPOSITOR OF PROPHECY*, Agosto 1, 1840.

Sa gitumbok gayud nga panahon, ang Turkey pinaagi sa iyang mga embahador, midawat sa panalipod sa nagkahiusa nga mga gahum sa Europe, ug nagbutang sa iyang kaugalingon ubus sa pagpanalipod sa Cristohanon nga kanasuran. Ang hitabo tukma nga nagtuman sa tagna. (Tan-awa ang *Appendix*.) Sa nahibaloan na kini, ang mga panon sa katawhan nadani sa pagkahusto sa mga patukuranan nga gisagup ni Miller ug sa iyang mga kaubanan sa paghubad sa tagna, ug ang matahum nga pagsantup nahatag ngadto sa kalihukan sa pagpaabot kang Cristo. Maalam nga mga tawo ug dagko og mga pangatungdanan nakighiusa kang Miller, sa pagwali ug sa pagsangyaw sa iyang mga panghunahuna, ug gikan sa 1840 ngadto sa 1844 kusog ang pagkaylap sa buhat.

Kusganon og pangutok si Wiliam Miller, napanton sa panghunahuna ug pagtoon; ug iyang gidugang niini ang kaalam sa Langit,

[196]

pinaagi sa iyang pakigdugtong sa Tuburan sa kaalam. Usa siya ka tawo nga masilakon ang kabililhon, nga matoohon ug makakuha sa pagtahod sa bisan diin ang kadungganan sa kinaiya ug ang pagkahataas sa moralidad gihatagan og bili. Naghiusa sa matuud nga kalooy sa kasingkasing ug sa Cristohanon nga pagpaubus ug gahum sa pagpugong sa kaugalingon, matinagdanon ug mahigugmaon siya sa tanan, andam nga maminaw sa ilang mga panghunahuna, ug pagtulotimbang sa ilang mga pangatarungan. Sa walay dinalidali nga pagbati o pagpaukyab, iyang sutaon ang tanang mga panghunahuna ug mga doktrina pinaagi sa Pulong sa Dios; ug ang iyang malig-on nga pangatarungan, ug bug-os nga kahibalo bahin sa Kasulatan, nakapahimo kaniya sa pagsumpo sa sayup ug pagpadayag sa kabakakan.

Apan wala magpadayon ang iyang bulu-haton nga walay mapait nga pagsupak. Sama sa unang mga repormador, ang mga kamatuuran nga iyang gipahayag wala mauyoni sa nabantog nga mga pangulo sa rilihiyon. Tungud kay kini sila dili man makabarog diha sa Kasulatan, modangup na lang sila sa mga sugilanon ug mga doktrina sa mga tawo, ngadto sa mga tradisyon sa mga Amahan. Apan ang pulong sa Dios mao lamang ang pamatuud nga gidawat sa mga magwawali sa kamatuuran sa Pag-anhi ni Jesus. “Ang Biblia, ug ang Biblia lamang,” maoy ilang giya sa pagpamatuud. Ang kakulang sa ilang mga kaatbang sa pagpangatarungan pinasikad sa Biblia pulihan lang sa pagyagayaga ug pagtamay. Ang panahon, paninapi, ug mga hiyas gigamit sa pagdaot niadtong mga tawo kansang kahimoan mao lamang tungud kay sila nagalantaw man gud sa pagbalik sa ilang Ginoo uban ang kalipay, ug nagapaninguha sa pagkinabuhi sa pagkabalaan, ug sa pagtambag sa uban sa pagpangandam alang sa Iyang pagpadayag.

Matinud-anon ang mga paningkamot sa pagpasalaag sa mga hunahuna sa katawhan gikan sa suheto sa ikaduhang pag-anhi. Gipakita nga usa ka sala, usa ka butang nga ikaulaw sa mga tawo ang pagtoon bahin sa mga tagna nga adunay kalabutan sa pag-anhi ni Cristo ug sa katapusan sa kalibutan. Busa ang naandan nga pagpangalagad nagpaluya sa pagtoo diha sa pulong sa Dios. Ang ilang pagtolon-an nakapahimo sa mga tawo sa dili pagtoo sa Dios, ug daghan ang nagpatuyang sa ilang dili diosnon nga mga pagpangi-

bog. Dayon ang tigpasiugda sa daotan magpahamtang niining tanan sa mga nanagpaabot sa ikaduhang pag-anhi.

Samtang nagadani sa nagsiut nga mga balay sa mga maalam ug matinagdanon nga mga maminaw, ang ngalan ni Miller panagsa ra nga gihisgotan sa mga rilihiyosong pamantalaan gawas kon pinaagi sa pagyagayaga o pagsaway. Ang mga walay pagtagad ug dili diosnon, napaisog sa mga baroganan sa rilihiyoso nga mga magtutudlo, mibalik ngadto sa kanhi nga gana, ngadto sa ubus ug mapasipalahon nga pangatarungan, sa ilang paningkamot sa pagpundok sa ilang pagtamay kaniya ug sa iyang buhat. Ang ubanon nga tawo nga nagbiya sa haruhay nga puluy-anan aron magpanaw sa iyang kaugalingong gasto ngadto sa nagkalainlain nga mga dakbayan, mga kalungsuran, nagabuhat sa walay hunong aron sa pagdala ngadto sa kalibutan sa solemne nga pag-abut sa haduul nga paghukum, gisaway uban sa pagyam-id ingon nga dili katoohan, usa ka bakakon, ingon nga bag-o nga tigbanabana.

Ang pagtamay, kabakakan, ug pangabuso nga gipundok alang kaniya nagtawag og masuk-anon nga pagbadlong, bisan gikan sa kalibutanon nga mga pamantalaan. “Aron sa pagtagad og usa ka suheto nga halangdon kaayo ug adunay makahahadlok nga mga sangputanan,” uban sa pangomedyang ug pagpasipala sa balaanong mga butang, gipahayag sa kalibutanon nga mga tawo ingon nga “dili lang sa pagtiawtiaw sa mga pagbati sa mga tigpasanay ug mga magtutudlo niini,” apan “sa paghimo og pangomedyang bahin sa adlaw sa paghukum, sa pagtamay mismo sa Dios, ug sa pagyagayaga sa mga makalilisang sa atubangan sa Iyang hukmanan.”—Bliss, pahina 183.

[197]

Ang tigpasiugda sa tanang kadaotan naninguha dili lang sa pagsumpo sa sangputan sa mensahe sa Pag-anhi ni Cristo, kundili sa paglaglag usab sa mensahero niini. Si Miller naghimo og praktikal nga kagamitan sa kamatuuran sa Kasulatan ngadto sa mga kasingkasing sa naminaw kaniya, nagbadlong sa ilang mga sala, ug nagtugaw sa ilang pagkatagbaw sa kaugalingon, ug ang iyang yano ug makasakit nga mga pulong nagpukaw sa ilang kasuko. Ang baroganan nga gipakita sa mga sakup sa iglesya sa iyang mensahe, nakapaisog sa ubus nga mga hut-ong sa mga tawo sa pagpadayon pa gayud sa labaw ka dako nga pagpatuyang; ang mga kaaway nagplano sa pagpatay kaniya sa iyang pagbiya sa dapit nga tigumanan.

Apan ang balaan nga mga manulunda diha sa pundok sa katawhan, ug ang usa niini, sa dagway sa usa ka tawo, nagkuput sa bukton sa alagad sa Dios, ug naggiya kaniya ngadto sa siguro nga dapit gikan sa napungut nga panon. Wala pa matapos ang iyang buhat, ug si Satanas ug ang iyang mga sinugo nasaguyo sa ilang katuyoan.

Bisan pa niining tanan nga pagsupak, ang kasibot sa kalihukan sa pagpaabot kang Cristo nagpadayon sa pagtubo. Gikan sa tinagbaynte ug ginatus, ang katilingban nagtubo ngadto sa pila na ka libo. Dagko nga mga pagpasakup nahimo ngadto sa nagkalainlain nga mga iglesya, apan paglabay sa pila ka panahon ang espiritu sa pagsupak gipakita bisan batok na niini nga mga kinabig, ug ang mga iglesya nagsugod na sa pagdisiplina niadtong nagdawat sa mga baroganan ni Miller. Kining buhata nagtawag og pagtubag gikan sa iyang igsusulat, sa pagpahinungud ngadto sa mga Cristohanon sa tanang pundok, nag-awhag nga kon ang iyang mga doktrina bakak kinahanglan pakitaan siya sa iyang sayup gikan sa Kasulatan.

“Unsay among gitooan,” matod niya, “nga wala gisugo kanamo sa pagtoo pinaagi sa pulong sa Dios, nga sa inyong kaugalingon gitugutan nga mao ang sukdanan, ug ang mao lamang nga sukdanan, sa among pagtoo ug pagbuhat? Unsay among nabuhat nga magpatawag sa bangis nga pagsaway batok kanamo gikan sa mga pulpito ug sa mga katawhan, ug maghatag kaninyo sa makatarunganon nga hinungdan sa pagpagawas kanamo [mga nagapaabot sa Ginoo] gikan sa inyong mga simbahan ug pakigkauban?” “Kon nangasayup kami, palihug pakitaa kami kon diin dapit kami nasayup. Ipakita kanamo gikan sa pulong sa Dios nga nangasayup kami; kami adunay igo na kaayo nga pagsaway; nga dili gayud makapatoo kanamo nga ania kami sa kasaypanan; ang pulong lamang sa Dios makausab sa among panghunahuna. Ang among panapos nga hunahuna naporma nga tinuyo ug sa pagampo, samtang among nakita ang kamatuuran diha sa Kasulatan.”— *Ibid.*, mga pahina 250, 252.

Gikan sa usa ka kaliwatan ngadto sa usa ang mga pasidaan sa Dios nga gipadala sa kalibutan pinaagi sa Iyang mga alagad gidawat uban sa managsama ra ka pagduhaduha og pagkawalay pagtoo. Sa diha nga ang kasal-anan sa katawhan sa wala pa ang lunup nagpalihok Kaniya sa pagpadala sa katubigan ibabaw sa yuta, Iya una gipahibalo kanila ang Iyang katuyoan, aron nga aduna pa silay kahi-gayunan sa pagtalikod gikan sa ilang daotan nga mga dalan. Sulud

sa usa ka gatus ug kaluhaan ka tuig gipadungog kanila ang pasidaan sa paghinulsul, basi ang kasuko sa Dios ipadayag diha sa ilang kalaglagaan. Apan ang mensahe daw ingon lang og walay pulus nga sugilanon, ug wala nila toohi. Napaisug sa ilang pagkadaotan, ilang gitamay ang mensahero sa Dios, nagtiawtiaw lang sa Iyang mga paghangyo, ug gani gisumbong siya sa pagpatuyang og patootoo. Unsang pagkaagiha nga ang usa ka tawo mobarog batok sa dagko nga mga maalam sa yuta? Kon matuud ang mensahe ni Noe, ngano nga wala man kini makita sa tibuuk kalibutan ug nagtoo niini? Pagpatootoo sa usa ka tawo batok sa kaalam sa linibo! Wala sila motagad sa pasidaan, ni modangup sa arka.

Ang mga tamayan nagtudlo sa mga butang sa kinaiyahan—nga walay pagkausab sa dalagan sa mga panahon, ngadto sa asul nga kawanangan nga wala pa gayud sukad makapaulan, ngadto sa lunhaw nga kaumahan nga napabugnawan sa mabugnaw nga mga yamog sa kagabhion—ug nanagingon sila, “Wala ba lang siya magsulti og mga sambingay?” Sa kasuko ilang gipaila ang magwawali sa pagkamatarung ingon nga usa ka ihalas nga madasigon; ug nagpadayon sila, nagdugang sa ilang tinguha sa paglipaylipay sa ilang kaugalingon, nagdugang sa ilang pagkadaotan, kay sa kaniadto. Apan ang ilang daotan nga mga dalan wala makababag sa gitagna nga hitabo. Dugay na kaayo ang pagpailub sa Dios sa ilang pagkadaotan, naghatag kanila og daghan nga kahigayunan sa paghinulsul; apan sa natudlo nga panahon ang Iyang mga paghukum nagaduaw sa mga nagsalikway sa Iyang kalooy. [198]

Nagpamatuud si Cristo nga adunay sama gihapon nga pagkadili matinoohon bahin sa Iyang ikaduha nga pag-anhi. Maingon sa katawhan sa kaadlawan ni Noe “wala manghibalo hangtud nga miabut ang lunop, ug nagkuha kanilang tanan; busa,” sumala sa mga pulong sa atong Manluluwas, “maingon man usab ang pag-anhi sa Anak sa tawo.” Mateo 24:39. Kon ang nanagangkon nga katawhan sa Dios makig-usa sa kalibutan, magkinabuhi sumala sa ilang pagkinabuhi, ug mouban kanila sa gidili nga kalingawan; kon ang pagpatuyang sa kalibutan mahimo na nga pagpatuyang sa iglesya; kon ang mga lingganay sa kasal magbagting, ug maglantaw ngadto sa daghang katuigan sa kalibutanong kauswagan—dayon, sa kalit sama sa mga kidlap sa kilat gikan sa mga langit, moabut ang katapusan

sa ilang masanag nga mga pananawon ug malimbungon nga mga paglaum.

Maingon sa pagpadala sa Dios sa Iyang mga alagad sa pagpasidaan sa kalibutan sa umalabot nga lunup, magpadala usab Siya og mga mensahero sa pagpahibalo sa kahaduul sa katapusang paghukum. Ug maingon sa pagkatawa sa mga kadungan ni Noe sa pagyam-id sa mga tagna sa magwawali sa pagkamatarong, masama usab sa kaadlawan ni Noe, daghan, bisan pa sa nanagangkon nga katawhan sa Dios, moyam-id sa mga pulong sa pasidaan.

Ug ngano man nga ang doktrina ug pagwali bahin sa ikaduhang pag-anhi ni Cristo wala gikalipay pagdawat sa mga iglesya? Samtang alang sa mga daotan ang pag-anhi sa Ginoo magdala og kagulangan ug kalaglagan, alang sa mga matarong kini tugub sa kalipay ug paglaum. Kining dakung kamatuuran maoy kalipay sa mga matinumanon nga katawhan sa Dios sa tanang kaliwatan; nganong nahimo man kini nga sama sa Mag-uugmad, nga “usa ka bato nga makapandol” ug “usa ka pangpang sa kasuko” ngadto sa nanagangkon nga Iyang katawhan? Ang atong Ginoo sa Iyang kaugalingon ang nagsaad sa mga tinun-an, “Ug kong ako makaadto na, ug makaandam kaninyo og dapit, moanhi ako pag-usab ug panad-on ko kamo uban gayud kanako; aron nga kong asa ako atua usab kamo.” Juan 14:3. Ang maloloy-on nga Manluluwas, kinsa ang nakalantaw sa kamingaw ug kasub-anan sa Iyang mga sumusunod, nagsugo sa mga manulunda sa paglipay kanila uban sa pasalig nga mobalik Siya diha sa persona, sama sa Iyang pagsaka ngadto sa langit. Samtang nanagtindog ang mga tinun-an nga mainiton nga nagatutok ngadto sa kawanangan aron sa pagtan-aw Kaniya nga ilang gihigugma sa katapusan nga higayon, nadakup ang ilang pagtagad sa mga pulong; “Mga tawong Galileanhon, nganong nagatindog kamo dinhi ug nanagtutok ngadto sa langit? Kining mao nga Jesus nga gikuha gikan kaninyo ngadto sa langit, mobalik ra sama sa inyong nakita nga nagasaka Siya ngadto sa langit.” Buhat 1:11. Nabag-o pag-usab ang ilang paglaum tungud sa mga pulong sa mga manulunda. “Namalik ang mga tinon-an ngadto sa Jerusalem uban sa dakung kalipay, ug nagpadayon sila sa kanunay didto sa templo, sa pagdayeg, ug paghimaya sa Dios.” Lucas 24:52, 53. Wala sila managmaya tungud kay gikuha si Jesus gikan kanila ug sila pagabiyaan nga makigbisog

sa mga pagsulay ug mga tentasyon sa kalibutan, kundili tungud kay nagpasalig ang manulunda nga mobalik si Cristo.

Ang pagmantala sa pag-anhi ni Cristo kinahanglan na karon, sama sa gihimo sa mga manulunda ngadto sa mga magbalantay sa mga karnero sa Betlehem, magmantala sa maayo nga mga balita sa dako nga kalipay. Kadtong nahigugma sa Manluluwas sa tinud-anay dili makapugong kundili magdayeg uban sa kalipay sa pahibalo nga napasukad diha sa pulong sa Dios, nga Siya kang kinsa ang ilang mga paglaum sa walay katapusan nga kinabuhi nasentro, moanhi pag-usab, dili na insultohon, tamayon, ug isalikway, sama sa Iyang unang pag-anhi, kundili diha sa gahum ug himaya, aron sa pagtubus sa Iyang katawhan. Kadto lang ang wala maghigugma sa Manluluwas, nga nangandoy Kaniya sa pagpahawa; ug wala nay lain pa nga malig-on nga kamatuuran nga ang mga iglesya mibulag gikan sa Dios kay sa pagkasuko ug pagdumut niining mensahe nga pinadala gikan sa langit.

[199]

Kadtong nagdawat sa doktrina sa Paganhi ni Cristo napukaw ngadto sa pagkakinahanglanon sa paghinulsul ug pagpaubus atubangan sa Dios. Daghan ang dugay nang naghunonghunong tali kang Cristo ug sa kalibutan; karon ilang gibati nga panahon na nga magbaton og usa ka baroganan. “Ang mga butang eternidad gipakaingon nga talagsaon nga kamatuuran alang kanila. Napaduul ang langit kanila, ug ilang gibati ang ilang pagkamakasasala atubangan sa Dios.”—Bliss, pahina 146. Mga Cristohanon napakusog ngadto sa bag-o nga espirituhanong kinabuhi. Ilang gibati ang pagkahamubo nalang sa panahon, nga kon unsay ilang buhaton alang sa ilang isigkatawo kinahanglan buhaton sa madali. Ang yuta nagkahalayo, ang eternidad daw nagkaabli sa ilang atubangan, ug ang kalag, uban sa tanan nga adunay kalabutan sa dili mamalasyon nga kaayohan o kagulan, gibati nga nakasalipod sa matag umalagi nga butang. Mikunsad ang Espiritu sa Dios diha kanila, ug naghatag kanila og gahum sa ilang mainiton nga mga pakilooy ngadto sa mga kaigsoonan, ug usab sa mga makasasala sa pagpangandam alang sa adlaw sa Dios. Ang hilum nga pagpamatuud sa ilang kinabuhi sa matag adlaw mao ang kanunay nga badlong niadtong mga pormal apan dili matinugyanon nga mga sakup sa iglesya. Kining mga tawhana dili gusto nga samukon diha sa ilang pagpangita sa kaugalingong kalipayan, sa ilang pagtigum og mga salapi, ug sa ilang handum sa

kalibutanong kadungganan. Busa ang panagkaaway ug pagsupak mitumaw batok sa pagtoo bahin sa Pag-anhi ni Cristo ug niadtong nagasangyaw niini.

Sa ilang pagkakaplag sa dili mabuntog nga mga pangatarungan bahin sa matagnaon nga mga panahon, ang mga magsusupak naninguha sa pagpaluya sa pagsusi niini nga suheto, sa pag-ingon nga ang mga tagna sinelyohan. Busa ang mga Protestante misunud sa mga lakang sa mga Romanista. Samtang ang papa nagpugong sa Biblia (Tan-awa ang Appendix) gikan sa katawhan, ang mga iglesya nga Protestante nagtudlo nga ang usa ka mahinungdanon nga bahin sa sagrado nga Pulong—ug ang bahin nga nagpahayag sa mga kamatuuran nga adunay kalabutan sa atong panahon—dili masabut.

Mga ministro ug mga katawhan nagpa-matuud nga ang mga tagna sa Daniel ug Pinadayag mga tinago nga dili masabtan. Apan gimandoan ni Cristo ang Iyang mga tinun-an ngadto sa mga pulong ni propeta Daniel labut sa mga butang nga mahitabo sa ilang panahon, ug nag-ingon, “Bisan kinsa ang magabasa, pasabta siya.” Mateo 24:15. Ug ang pagpatoo nga ang Pinadayag usa ka misteryo o tinago, nga dili kinahanglan sabton, kasupak sa ulohan sa mao nga libro: “Ang pinadayag ni Jesu-Cristo nga gihatag kaniya sa Dios aron igapadayag ngadto sa iyang mga ulipon ang mga butang nga kinahanglan magakahitabo.... Bulahan ang two nga ngadto sa kapunongan magabasa sa mga pulong sa profesiya, ug bulahan ang mga magapatalinghog ug magatuman sa nahisulat niini; kay ang panahon haduol na.” Pinadayag 1:1-3.

Matod sa propeta: “Bulahan siya nga nagabasa”—adunay pipila nga magdumili sa pagbasa; ang mga panalangingin dili alang kanila. “Ug sila nga nagapatalinghug”—adunay uban, usab, nga nagadumili sa pagpaminaw sa bisan unsa nga butang nga adunay kalabutan sa mga tagna; ang mga panalangingin dili alang niining pundoka. “Ug magabantay sa mga butang nga nahisulat dinha niana”—daghan ang midumili sa pagtuman sa mga pasidaan ug mga pahimangno nga nasulud diha sa Pinadayag; walay usa niini kanila nga makaangkon sa gisaad nga panalangingin. Ang tanan nga magyagayaga sa mga suheto niini nga tagna, ug magtamay sa mga simbolo nga sa solemne nahatag dinhi, ang tanan nga magdumili sa pag-usab sa ilang mga

kinabuhi, ug nga mangandam alang sa pag-anhi sa Anak sa tawo, dili mapanalanginan.

Ubus sa pagpamatuud sa Inspirasyon, unsa ka mapangahason ang tawo sa pagtudlo nga ang Pinadayag usa ka tinago, nga dili maabut sa tawhanon nga pagsabut? Usa kini ka tinago nga gipadayag, usa ka libro nga inablihan. Ang pagtoon sa Pinadayag maghatud sa hunahuna ngadto sa mga tagna ni Daniel, ug kini nga duha ka libro nagpadayag sa labing mahinungdanon nga mga pahimangno, nga gihatag sa Dios ngadto sa tawo, labot sa mga butang nga moabut sa pagtapos sa kasaysayan sa kalibutan.

Ngadto kang Juan naablihan ang mga talan-awon nga halalum ug makalipay nga kasibot labot sa kasinatian sa iglesya. Iyang nakita ang kahimtang, mga katalagman, mga kagubot, ug ang katapusan nga pagkaluwas sa katawhan sa Dios. Iyang girekord ang panapus nga mga mensahe nga maoy mopahinog sa alanihon sa yuta, bisan kon kini mga binangan alang sa langitnon nga tipiganan o binugkos nga mga dagami alang sa kalayo sa kalaglagan. Mga suheto nga mahinungdanon kaayo gipadayag kaniya, ilabina alang sa katapusan nga iglesya, aron nga kadtong mobiya sa sayup ngadto sa kamatuuran matudloan bahin sa mga piligro ug sa kagubot sa ilang atubangan. Walay usa nga kinahanglan magpabilin diha sa kangitngit bahin sa mga butang nga umalabot diha sa yuta.

Ngano man kining pagkaylap sa dakung pagkaignorante labot sa usa ka importante nga bahin sa Balaang Tugon? Ngano adunay man kining kinatibuk-an nga pagduhaduha sa pagsusi sa mga pagtolonan niini? Mao kini ang sangputanan sa gitonan nga paningkamot sa prinsipale sa kangitngit sa pagtago gikan sa katawhan nga maoy nagpadayag sa iyang mga limbong. Tungud niini, si Cristo ang Tigpadayag, nga nakakita sa pakiggubat nga awayon batok sa pagtoon sa Pinadayag, naglitok og usa ka panalangin alang sa tanan nga magabasa, magapaminaw, ug magbantay sa mga pulong niini nga tagna.

19 - Kahayag Latas sa Kangitngit

Ang buluhaton sa Dios sa yuta nagpakita, sulud sa mga katugan, og makapahibulong nga panagkasama sa matag usa ka dakung repormasyon o rilihiyosong kalihukan. Ang mga patukuranan sa pagtagad sa Dios sa katawhan managsama ra sukad. Ang mahinungdanon nga mga kalihukan niining panahona adunay pagkaabay niadtong nangagi, ug ang kasinatian sa iglesya sa nangagi nga mga katugan adunay dagko nga mga leksyon og bili alang sa atong panahon karon.

Walay kamatuuran nga molabaw pa ka tin-aw sa pagkatudlo diha sa Biblia kaysa nianang gitudlo sa Dios pinaagi sa Balaang Espiritu nga sa pinasahi nagamando sa Iyang mga alagad sa yuta sa dagko nga mga kalihukan alang sa pagpadayon sa buhat sa kaluwasan. Ang katawhan maoy mga galamiton diha sa kamut sa Dios, nga Iyang gamiton sa pagtuman sa Iyang mga katuyoan sa grasya ug kalooy. Ang matag usa adunay bahin nga iyang buhaton; ngadto sa matag usa nahatag ang usa ka sukud sa kahayag, gipahaum sa mga kinahanglanon sa iyang panahon, ug makabuhat sa iyang buluhaton nga gihatag sa Dios kaniya. Apan walay tawo, bisan unsa siya ka pinasidunggan sa langit, nga nakabaton na sa kahingpitan sa pagsabut sa dakung plano sa pagtubus, o bisan ngadto sa usa ka hingpit nga pagpasalamat sa diosnon nga katuyoan sa buluhaton sa iyang kaugalingon nga panahon. Wala makasabut ang katawhan sa bug-os kon unsay mahimo sa Dios pinaagi sa buluhaton nga Iyang ipabuhat kanila; dili sila makatugkad, diha sa tanang tumong, sa mensahe nga ilang isulti sa Iyang ngalan.

[201] “Makakaplag ka ba sa Dios pinaagi sa pagpangita? Makakab-ot ka ba sa pagkahingpit sa Makagagahum?” “Kay ang akong hunahuna dili mao ang inyong mga hunahuna, ni ang inyong mga dalan, akong mga dalan, nagaingon si Jehova. Kay maingon nga ang langit hataas kay sa yuta, mao man ang akong mga dalan labi pang hataas kay sa inyong mga dalan, ug ang akong mga hunahuna kay sa inyong mga hunahuna.” “Ako mao ang Dios, ug wala nay lain nga sama kanako.

Nga nagpasundayag sa katapusan gikan pa sa sinugdan, ug gikan sa karaang mga panahon mga butang nga wala pa mahimo.” Job 11:7; Isaias 55:8, 9; 46:9, 10.

Bisan ang mga propeta nga hinatagan sa pinasahi nga pagpahayag sa Espiritu, wala makasabut sa bug-os sa tuyo sa pagpadayag nga gitugyan kanila. Ang kahulugan ipadayag pa, gikan sa usa ka panahon ngadto sa laing usa ka panahon, samtang ang katawhan sa Dios nagkinahanglan sa pahimangno nga anaa niini.

Si Pedro, nagsulat bahin sa kaluwasan nagdala sa kahayag pinaagi sa ebanghelyo, nag-ingon: Niini nga kaluwasan “ang mga manalagna masingkamuton nga nagpangita ug nagsusi gayud nga nagpanagna mahatungod sa grasya nga magaabut kaninyo: nagsusi sa unsa, o unsa nga paagi sa panahon nga ginatultol sa Espiritu ni Cristo nga didto kanila, sa nagpamatuod kini sa daan sa mga pag-antus ni Cristo, ug sa mga himaya nga mosunod niini; nga kanila gipadayag kini, dili sa ilang kaugalingon gayud, kondili kaninyo, nag-alagad sila niining mga butanga, nga karon gimantala kaninyo pinaagi kanila nga nagwali sa Maayong Balita kaninyo pinaagi sa Espiritu Santo nga gisugo gikan sa langit; nga ang maong mga butang ginatinguha nga susihon sa mga manulonda.” 1 Pedro 1:10-12.

Apan bisan og wala kini ihatag ngadto sa mga manalagna aron sabton sa hingpit ang mga butang nga gipadayag kanila, ilang gipang-ingkamutan ang pagpangita aron makabaton sa tanan nga kahayag nga gikalipay sa Dios sa pagpakita. Sila “nangutana ug nangita sa makugihon,” “nangita kung unsa, o sa unsa nga kahimtang sa panahon nga ipakita kini kanila sa Espiritu ni Cristo nga diha kanila.” Daw unsa nga leksyon alang sa katawhan sa Dios sa Cristohanong kaliwatan, kinsa maoy tumong sa mga kaayohan niini nga mga tagna nga nahatag ngadto sa Iyang mga alagad! “Kinsa mao ang gipadayagan nga dili alang sa ilang kaugalingon, kondili alang kanato nga sila nagaalagad,” Saksihi kadtong mga balaang tawo sa Dios samtang sila “nangutana ug nangita sa makugihon” labot sa mga pinadayag nga gihatag kanila alang sa mga kaliwatan nga wala pa mangatawo. Itandi ang ilang kakugi uban sa walay pagkabana sa ulahi nga mga kaliwatan nga pinaboran niini nga gasa sa Langit. Daw unsa nga badlong alang niadto nga mahigugmaon sa kasayon, mahigugmaon sa kalibutan nga pagkawalay kaikag nga matagbaw lang sa pag-ingon nga ang mga tagna dili masabtan.

Bisan og ang tawhanon nga mga hunahuna dili sangkap sa pagtagad sa mga tambag sa Dios, ni makasabut sa bug-os sa mga paagi sa Iyang mga katuyoan, apan sagad nga tungud sa mga sayup o walay pagtagad sa ilang bahin, nga sila maglisud pagsabut sa mga mensahe sa Langit. Dili lang usahay ang mga hunahuna sa katawhan, ug bisan pa ang mga alagad sa Dios, nabutahan sa tawhanon nga mga panghunahuna, sa mga tradisyon, ug bakak nga mga pagtolon-an sa mga tawo, nga maoy hinungdan nga bahin lamang ang ilang masabtan sa dagko nga butang nga Iyang napadayag sa Iyang pulong. Busa uban gayud sa mga tinun-an ni Cristo, bisan sa diha nga ang Manluluwas nakiguban kanila sa persona. Ang ilang mga hunahuna natugub pag-ayo sa nabantog nga mga panghunahuna bahin sa Mesias ingon nga usa ka temporaryo nga prinsipe, nga maoy magtuboy sa Israel ngadto sa trono sa empiryo sa uniberso, ug wala sila makasabut sa kahulugan sa Iyang mga pulong sa pagtagna sa Iyang mga pagantos ug kamatayon.

Si Cristo mismo ang nagpadala kanila uban sa mensahe, “Natuman na ang panahon, ug ang gingharian sa Dios nagkahaduol na; maghinulsol kamo, ug tumuo sa maayong balita.” Markos 1:15. Kadto nga mensahe gipasukad sa tagna sa Daniel 9. Ang kan-uman ug siyam ka semana gipamatuud sa manulunda nga moabut ngadto sa panahon “sa Mesias ang Prinsipe,” ug uban sa hataas nga mga paglaum ug malipayon nga pagpaabot nga gilantaw sa mga tinun-an ngadto sa pagtukod sa gingharian sa Mesias sa Jerusalem, nga mohari sa tibuuk nga yuta.

[202] Ilang giwali ang mensahe nga gitugyan ni Cristo kanila, bisan og sayup ang ilang pagsabut sa kahulugan niini. Bisan og ang ilang pahibalo nagsukad sa Daniel 9:25, wala sila makakita sa sunud nga bersikulo sa mao nga kapitulo, nga ang Mesias pagapatayon. Gikan gayud sa ilang pagkahimugso ang ilang mga kasingkasing nahimutang na sa gipaabot nga himaya sa yutan-ong empiryo, ug kini maoy nakapabuta sa ilang pagsabut sa ilang pagpahaigo sa tagna ug sa mga pulong ni Cristo.

Ilang gibuhat ang ilang katungdanan sa pagpahayag ngadto sa nasod sa mga Judio sa pagdapit sa kalooy, ug dayon, sa panahon nga ilang gipaabot gayud ang pagtan-aw sa Ginoo nga mosaka sa trono ni David, ila hinoon nakita Siya nga gidakup ingon nga usa ka sad-an, gibunalan, giyagayagaan, ug gihukman sa silot, ug gituboy

ngadto sa krus sa Kalbaryo. Daw unsa nga kaguul ug kaluya ang mipuno sa mga kasingkasing niadtong mga tinun-an sa mga adlaw nga ang ilang Ginoo natulog sa lubnganan.

Mianhi si Cristo sa tukma nga panahon ug sa paagi nga gisulti nang daan sa tagna. Natuman ang pamatuud sa Kasulatan sa matag bahin sa Iyang ministryo. Iyang giwali ang mensahe sa kaluwasan ug ang “Iyang pulong adunay gahum.” Nasaksihan sa mga kasingkasing sa mga naminaw Kaniya nga kini nagagikan sa langit. Ang Pulong ug ang Espiritu sa Dios nagpamatuud sa diosnon nga sugo sa Iyang Anak.

Ang mga tinun-an nagpabilin gihapon sa walay kamatayon nga paghigugma sa ilang Agalon. Apan ang ilang mga hunahuna nasalipdan sa pagkawalay kasigurohan ug pagduhaduha. Sa ilang kahigwaos wala sila makahinumdom sa mga pulong ni Cristo nga nagpunting ngadto sa Iyang pagantos ug kamatayon. Kon si Jesus nga Nasarenon mao ang matuud nga Mesias, matunlod ba kaha sila diha sa kasub-anan ug pagkasaguyo? Mao kini ang pangutana nga naghasol sa ilang mga kalag, samtang ang Manluluwas naghigda sa Iyang lubnganan niadtong walay paglaum nga mga takna niadtong Adlaw nga Igpapahulay nga nagtaliwala sa Iyang kamatayon ug pagkabanhaw.

Bisan ang gabii sa kasub-anan nagpundok sa kangitngit palibot sa mga sumusunod ni Jesus, sila wala pasagdi. Matod pa sa manalagna: “Sa diha nga ako molingkod sa kangitngitan, si Jehova mao ang kahayag alang kanako...dad-on Niya ako ngadto sa kahayag, ug ako makakita sa Iyang pagkamatarung.” “Bisan ngani ang kangitngit dili makatago gikan kanimo, kondili ang kagabhion mohayag ingon sa kasanag sa adlaw; Kanimo ang kangitngit ug ang kahayag managsama lamang.” Ang Dios nagsulti: “Sa mga matul-id mohayag ang suga taliwala sa kangitngitan.” “Ug ako modala sa mga buta sa usa ka dalan nga wala nila hibalo; Ako magahimo sa kangitngit nga kahayag sa ilang atubangan, ug ang baliko nga mga dapit mamatulid. Kini nga mga butanga maoy akong pagabuhaton ug dili ko sila pagbiyaan.” Miqueas 7:8, 9; Salmo 139:12; 112:4; Isaias 42:16.

Ang pahibalo nga gihimo sa mga tinunan sa ngalan sa Dios husto kaayo, ug ang mga hitabo nga gitudlo niini nangatuman. “Natuman ang panahon, ang gingharian sa Dios haduol na,” maoy ilang mensahe. Sa paglapas na “sa panahon”—ang kan-uman ug siyam ka mga

semana sa Daniel 9, nga moabut ngadto sa pag-abut sa Mesias, “ang Usa nga Dinihog”—nakadawat si Cristo sa pagdihog sa Espiritu, human sa Iyang bawtismo ni Juan didto sa Jordan. Ug “ang gingharian sa Dios” nga ilang gipamatuud nga haduul na, naugmad pinaagi sa kamatayon ni Cristo. Kini nga gingharian dili, sumala sa gipatoo kanila, yutan-on nga empiryo. Ni kanang umalabot nga gingharian, gingharian nga walay katapusan nga pagatukoron sa panahon nga “ang gingharian ug ang paghari, ug ang kadaku sa gingharian ilalum sa tibuok langit, igahatag ngadto sa katawhan sa mga balaan sa Labing Halangdon;” kana nga gingharian nga walay katapusan diin “ang tanang kaharian mag-alagad ug motuman Kaniya.” Daniel 7:27. Sumala sa pagkagamit diha sa Biblia, ang sinultihan nga “gingharian sa Dios” gigamit sa pagpaila sa gingharian sa grasya ug sa gingharian sa himaya. Ang gingharian sa grasya gipakita ni Pablo diha sa Sulat ngadto sa mga Hebreohanon. Human sa pagtudlo ngadto kang Cristo, ang maloloyong Manlalaban kinsa “matandog sa pagbati sa atong mga kaluyahon,” si apostol Pablo nag-ingon: “Busa magaduol

[203] kita sa maisugon ngadto sa trono sa grasya, aron kita makadawat sa kaluoy ug makakaplag og grasya.” Hebreohanon 4:15, 16. Ang trono sa grasya nagrepresentar sa gingharian sa grasya; kay ang pagkaanaa sa usa ka trono nagpasabut sa pagkaanaay usa ka gingharian. Sa daghan Niya nga mga samingay, gigamit ni Cristo ang sinultihan nga, “ang gingharian sa La-ngit,” sa pagpaila sa buluhaton sa diosnon nga grasya diha sa mga kasingkasing sa katawhan.

Busa ang trono sa himaya nagrepresentar sa gingharian sa himaya, ug kini nga gingharian gihisgutan diha sa mga pulong sa Manluluwas: “Kong moanhi na ang Anak sa tawo diha sa iyang himaya, ug ang tanan nga balaan nga mga manulonda uban kaniya, unya molingkod siya sa trono sa iyang himaya; ug sa iyang atubangan pagatigumon ang tanang kanasuran.” Mateo 25:31, 32. Umalabot pa kini nga gingharian. Dili pa kini ipabarog hangtod sa ikaduha nga pag-anhi ni Cristo.

Ang gingharian sa grasya gimugna dayon human mahulog ang tawo sa kasalanan, sa diha nga gihimo ang plano alang sa pagtubus sa makasasala nga kaliwat. Busa gipabarog kini diha sa katuyoan ug pinaagi sa saad sa Dios; ug pinaagi sa pagtoo, ang mga tawo mahimo nga mga sakup niini. Apan wala pa gayud kini mapabarog hangtod sa pagkamatay ni Cristo. Bisan sa human na sa Iyang

pagsulud sa yutanon nga buluhaton, ang Manluluwas, nga gikapuyan sa pagkasukihan ug pagkadili mapasalamaton sa mga tawo, moatras na lang unta gikan sa pagantos didto sa Kalbaryo. Sa Getsemane magakurog ang kopa sa kagul-anan diha sa Iyang kamut. Iya pa gani unta mapahiran ang singot nga dugoon sa Iyang kilay, ug biyaan ang sad-an nga kaliwat ngadto sa kalaglagaan diha sa ilang kasal-anan. Kon Iya pa gihimo kini, wala untay kaluwasan alang sa nahulog nga mga tawo. Apan sa pagtahan sa Manluluwas sa Iyang kinabuhi, ug sa Iyang paghingutas nagatuaw, “Natapos na,” ang katumanan sa plano sa kaluwasan nasiguro. Ang saad sa kaluwasan ngadto sa makasasala nga magtiayon didto sa Eden gimatuud. Ang gingharian sa grasya nga diha nang daan pinaagi sa saad sa Dios, napalig-on.

Busa ang kamatayon ni Cristo—ang mao gayud nga hitabo nga gitan-aw sa mga tinun-an nga maoy katapusan sa ilang paglaum—mao kadtong nagpasiguro niini sa walay katapusan. Bisan og nagdala kini kanila og bangis nga pagkasaguyo, nahimo kini nga panapos sa kamatuuran nga husto ang ilang pagtoo. Ang hitabo nga nagtugub kanila sa pagbangotan ug kasubo, mao ang nagabli sa pultahan sa paglaum ngadto sa matag anak ni Adan, ug niini nasentro ang kinabuhi nga umalabot ug dayon nga kalipay sa tanan nga matinumanon sa Dios sa tanan nga kapanahunan.

Ang mga katuyoan sa dili matugkad nga kalooy midangat sa ilang katumanan, bisan pinaagi sa pagkasaguyo sa mga tinunan. Samtang ang ilang kasingkasing nadaog pinaagi sa diosnon nga grasya ug gahum sa Iyang pagtolon-an, kinsa “nagasulti sama nga wala pay tawo nga nagasulti sa ingon,” apan nagsagol sa putli nga bulawan sa ilang gugma kang Jesus, mao ang ubus nga sagol sa kalibutanon nga garbo ug hakog nga mga handum. Bisan sa lawak sa ilang gikan-an sa katapusan nga panihapon, niadtong solemne nga takna nga ang ilang Agalon nagasulud na sa anino sa Getsemane, adunay “panaglalis sa ilang taliwala, kong kinsa kanila ang ilhon nga labing daku.” Lucas 22:24. Ang ilang panan-awon natugub sa trono, sa korona, ug sa himaya, samtang nga diha lang sa ilang atubangan nahimutang ang kaulawan sa kagul-anan sa tanaman, ang lawak-hukmanan, ang krus sa Kalbaryo. Ang garbo sa ilang kasingkasing, ang ilang kauhaw alang sa kalibutanon nga dungog, maoy naghatud kanila sa paggakos sa kusganon gayud ngadto sa bakak nga pagtolon-an sa ilang panahon, ug pagkawalay pagtagad sa

[204] mga pulong sa Manluluwas sa pagpakita sa matuud nga kinaiyahan sa Iyang gingharian, ug sa pagtudlo ngadto sa Iyang kagul-anan ug kamatayon. Ug kini nga mga sayup misangpot ngadto sa pagsulay—mapait apan kinahanglanon—nga gitugot alang sa pagtarong sa ilang pagsabut. Bisan og sayup ang pagsabut sa mga tinun-an sa kahulugan sa ilang mensahe, ug napakyas sa pagkab-ot sa ilang mga gipaabot, apan ilang giwali ang pasidaan nga gihatag sa Dios kanila, ug ang

Ginoo magaganti sa ilang pagtoo, ug dungog sa ilang pagtuman. Ngadto kanila isalig ang buluhaton sa pagsangyaw ngadto sa tanan nga kanasuran sa mahimayaon nga balita sa ilang nabanhaw nga Ginoo. Mao kadto ang magandam kanila alang niini nga buhata, nga ang mao nga kasinatian nga daw mapait kaayo alang kanila gitugot.

Human sa Iyang pagkabanhaw, mipakita si Jesus kanila sa dalan padulong sa Emaus, ug “nagsugod kang Moises ug sa tanang manalagna, Iyang gipasantup ngadto kanila ang mga butang diha sa Kasulatan mahatungod kaniya.” Lucas 24:27. Naukay ang mga kasingkasing sa mga tinun-an. Napasiga ang pagtoo. “Gipanamkon sila pag-usab ngadto sa usa ka buhi nga paglaum,” bisan sa wala pa magpadayag si Jesus ngadto kanila. Maoy Iyang tuyo ang pagpahayag sa ilang pagsabut, ug sa paghigut sa ilang pagtoo diha sa “kasaligan nga pulong sa tagna.” Naghandum sila nga ang kamatuuran mogamut nga lig-on sa ilang mga hunahuna, dili lamang tungud sa Iyang personal nga pamatuud, kundili tungud sa dili malalis nga kamatuuran nga gipakita pinaagi sa mga simbolo ug mga landong sa kasugoan, ug pinaagi sa mga tagna sa Daang Tugon. Kinahanglanon alang sa mga sumusunod ni Cristo sa pagbaton og usa ka maalamon nga pagtoo, dili lamang alang sa ilang kaugalingon. kundili aron ilang madala ang kahibalo bahin ni Cristo ngadto sa kalibutan. Ug ingon nga unang lakang gayud sa pagpahat niini nga kahibalo, gitudlo ni Jesus ang mga tinun-an ngadto kang “Moises ug sa mga manalagna.” Mao kadto ang pamatuud sa nabanhaw nga Manluluwas bahin sa bili ug kahinungdanon sa Daan nga Tugon nga Kasulatan.

Daw unsa nga kausaban ang nahitabo sa kasingkasing sa mga tinun-an, samtang nagatan-aw sila sa makausa pa sa mahigug-maon nga dagway sa ilang Agalon! Lucas 24:32. Sa labaw pa ka bug-os ug hingpit nga pagbati kay sa kaniadto, ilang “nakaplagan siya, kinsa si Moises diha sa kasugoan, ug sa mga manalagna, nagsulat.” Ang pagkawalay siguro, ang kahigwaos, ang kasubo, mihatag og dapit

sa hingpit nga kasigurohan, ngadto sa wala mahugawi nga pagtoo. Unsa nga kahibulungan nga human sa Iyang pagkayab nagpabilin sila kanunay didto sa templo, nagadayeg ug nagahimaya sa Dios.” Ang katawhan, nga nahibalo lamang sa makauulaw nga kamatayon sa Manluluwas, nagtan-aw sa ilang mga nawong sa timaan sa kasubo, kalibog, ug kapildihan; apan ang ilang nakita mao ang kalipay ug kadaogan. Daw unsa nga pagpangandam nga nadawat niini nga mga tinun-an alang sa ilang giatubang nga bulu-haton! Nakaagi sila sa labing halalum nga pagsulay nga ilang mahimo sa pagsinati, ug nakita kon daw unsa, sa tawhanon nga panan-aw ang tanan nahanaw, ang pulong sa Dios natuman sa labi ka madaugon. Gikan niadto unsa pa man ang makapaluya sa ilang pagtoo, o makapabugnaw sa kainiton sa ilang gugma? Diha sa labing dayag nga kasub-anan nakabaton sila sa “lig-on nga kalipay,” usa ka paglaum nga mao ang “usa ka pundo sa kalag, nga siguro ug malig-on.” Hebreohanon 6:18, 19. Saksi sila sa kaalam ug sa gahum sa Dios, ug sila, “nasayud nga bisan ang kamatayon, bisan ang kinabuhi, bisan ang mga manulonda, bisan ang mga kagamhanan, bisan ang mga butang karon, bisan ang mga butang nga palaabuton, bisan ang mga gahum, bisan ang mga butang sa kahitas-an, bisan ang kahiladman, bisan kinsa sa ubang mga binuhat” sila dili arang makapahamulag kanato gikan “sa gugma sa Dios, nga anaa kang Cristo Jesus nga atong Ginoo.” “Dinhi niining mga butanga,” matod nila, “kita labaw pa nga mga mananaug pinaagi Kaniya nga nahigugma kanamo.” Roma 8:38, 39, 37. “Ang Pulong sa Ginoo nagalungtad sa walay katapusan.” 1 Pedro 1:25. Ug “kinsa ba ang nagahukum sa silot? Si Cristo Jesus nga mao ang nagpakamatay, labi pa gayud, ang gibanhaw gikan sa mga minatay nga atua usab sa too nga kamot sa Dios, nga mao usab ang nagapangamuyo alang kanato.” Roma 8:34.

Nagaingon si Jehova, “Ang akong katawhan dili na gayud pagapakaulan.” Joel 2:26. “Ang paghilak molungtad sa usa ka gabii, apan ang kalipay moabut sa kabuntagon.” Salmo 30:5. Sa adlaw sa Iyang pagkabanhaw gihibalag sa mga tinun-an ang Manluluwas, ug ang ilang mga kasingkasing nagadilaab sa sulud samtang sila naminaw sa Iyang mga pu-long; sa ilang pagtan-aw sa ulo ug sa mga kamut ug sa mga tiil nga nangapangos tungud kanila; sa wala pa Siya mokayab, gidala sila ni Jesus sa halayo hangtod sa Bethany, ug sa gibayaw Niya ang Iyang mga kamut sa pagpanalangin kanila,

Iyang gitugon sila, “Panglakaw kamo ngadto sa tibuok kalibutan, ug iwali ang maayong balita,” ug nagdugang, “Ug ako, magauban kaninyo sa kanunay;” (Marcos 16:15; Mateo 28:20); sa adlaw sa Pentecostes mikunsad ang gisaad nga Maglilipay, ug gihatag ang gahum gikan sa kahitas-an, ug nalipay ang mga magtotoo sa ilang pagkaamgo sa presensya sa ilang mikayab nga Ginoo—dayon, bisan pa og ang ilang agianan naghatud kanila ngadto sa mga pagantos ug pagkasinakit, ila ba kailisan ang ministryo sa maayo nga balita sa Iyang grasya, uban sa “corona sa pagkamatarung” nga pagadawaton sa Iyang paganhi, sa himaya sa usa ka yutan-ong trono, nga maoy gilauman sa ilang unang pagkatinun-an? Siya nga “makahimo sa pagbuhat og labaw pa ka madagayaon ibabaw sa tanan nga atong gipangayo o gihunahuna,” naghatag kanila, uban sa pakighiusa sa Iyang mga pag-antus, ang pakigsayud sa Iyang kalipay—ang kalipay sa “pagdala... sa daghang mga anak ngadto sa himaya,” kalipay nga dili ikaasoy, “usa ka walay katapusang timbang sa himaya,” nga niini si Pablo nagsulti, “ang atong gamay nga kasakitan, nga molungtad sa hamubo nga panahon, dili takus ikatandi.”

Ang kasinatian sa mga tinun-an nga nagwali sa “maayo nga balita sa gingharian” sa unang pag-anhi ni Cristo, adunay katumpang nga kasinatian sa mga nagsangyaw sa maayo nga balita bahin sa Iyang ikaduha nga pag-anhi. Samtang nanglakaw ang mga tinun-an sa pagwali, “Natuman na ang panahon, ang gingharian sa Dios haduol na,” busa si Miller ug ang mga katabang nagsangyaw sa kinatas-an ug katapusan nga matagnaon nga panahon nga gipahayag sa Biblia nga duul na matapos, nga ang Paghukum haduol na, ug ang walay katapusang gingharian pagsudlon na. Ang pagpangwali sa mga tinun-an bahin sa panahon gipasukad diha sa kapitoan ka semana sa Daniel 9. Ang mensahe nga gihatag ni Miller ug sa iyang mga katabang nagpahibalo sa pagtapos sa 2300 ka mga adlaw sa Daniel 8:14, nga ang kapitoan ka semana usa ka bahin niini. Ang pagwali sa matag usa gipasukad sa katumanan sa nagkalainlaing bahin sa mao ra nga dakung matagnaon nga panahon.

Sama sa unang mga tinun-an, si Miller ug ang iyang mga katabang wala makasabut sa bug-os nga kahulugan sa mensahe nga ilang gidala. Mga sayup dugay nang naugmad sulud sa iglesya nga nagbabag kanila gikan sa pagdangat sa husto nga hubad sa usa ka importante nga punto diha sa tagna. Busa bisan og nagsangyaw sila

sa mensahe nga gitugyan sa Dios kanila nga ihatag sa kalibutan, apan tungud sa dili mao nga pagsabut sa kahulugan niini, nagantos sila sa pagkasaguyo.

Sa pagsaysay sa Daniel 8:14, “Ngadto sa duha ka libo ug tulo ka gatus ka mga gabii ug mga adlaw, unya ang balaang puloy-anan pagalinisan,” gikaingon nga si Miller, nagsagup sa kinatibuk-an nga pagtoo nga ang yuta mao ang santuwaryo o balaang puluy-anan, ug nagtoo siya nga ang paghinlo sa santuwaryo nagrepresentar sa pagputli sa yuta pinaagi sa kalayo sa pag-anhi sa atong Ginoo. Sa diha, nga iyang nakaplagan nga ang pagkatapos sa 2300 ka mga adlaw tataw nga gitagna, nakaingon siya nga kini nagpadayag sa panahon sa ikaduhang pag-anhi ni Jesus. Ang iyang sayup nagsumikad sa iyang pagdawat sa kasagaran nga pagtoo kon unsay nagsakup sa santuwaryo.

Sa mga naandan nga sistema, nga mao ang landong sa sakripisyo ug sa serbisyo sa santuwaryo ni Cristo, ang paghinlo sa santuwaryo maoy katapusan nga serbisyo nga buhaton sa hataas nga saserdote sa tinuig nga buluhaton. Mao kini ang katapusan nga buhat sa pagpasaylo—ang pagkuha ug pagsalikway sa sala gikan sa Israel. Naghulagway kini sa panapus nga buhat sa pagalagad sa atong Hataas nga Saserdote sa Langit, diha sa pagkuha o paghinlo sa Iyang katawhan sa ilang mga sala, nga natala sa langitnon nga mga talaan. Kini nga buluhaton naglakip sa pakisusi, usa ka buhat sa paghukum; ug sundan dayon kini sa pag-anhi ni Cristo diha sa mga panganod sa langit uban ang gahum ug dakung himaya; kay kon moanhi na Siya, nahukman na ang tanang kaso. Nagsulti si Jesus, “Ang balus uban kanako, nga ihatag ngadto sa matag usa ka tawo sumala sa iyang binuhatan.” Pinadayag 22:12. Mao kining buhat sa paghukum nga masundan dayon sa ikaduha nga pag-anhi, nga gipahibalo sa una nga mensahe sa manulunda sa Pinadayag 14:7: “Kahadloki ang Dios, ug ihatag kaniya ang paghimaya; kay miabut na ang takna sa Iyang Paghukom.”

[206]

Kadtong nagmantala niini nga pasidaan naghatag sa husto nga mensahe sa husto nga panahon. Apan sama sa ka tin-aw sa pagpamatuud sa mga tinun-an, “Natuman na ang panahon, ug ang gingharian sa Dios haduol na,” nga gipasukad sa tagna sa Daniel 9, samtang napakyas sila sa pagsabut nga ang kamatayon sa Mesias gitagna sa mao ra nga hulagway, busa si Miller ug ang mga katabang

nagwali sa mensahe nga nagsukad sa Daniel 8:14 ug Pinadayag 14:7, ug napakyas sa pagtan-aw nga aduna pay ubang mga mensahe nga gipakita sa Pinadayag 14, nga gihatag usab sa dili pa ang pag-anhi sa Ginoo. Maingon nga nasayup ang mga tinun-an bahin sa tukuron nga gingharian tapos sa kapitoan ka semana, nasayup usab ang mga Adventista bahin sa moabut nga hitabo sa pagkatapos sa 2300 ka mga adlaw. Niini nga duha ka kahimtang adunay pagdawat o kahay pagpabilin ngadto, sa naandan nga mga sayup nga nakabuta sa hunahuna ngadto sa kamatuuran. Ang duha ka hut-ong nagtuman sa kabubut-on sa Dios sa pagwali sa mensahe nga Iyang gihandum nga ihatag, ug sa ilang duha nga pagkasayup sa pagsabut niini nga mensahe, sila nagantos sa kapakyasan.

Apan ang Dios nagabuhat sa Iyang makaayo nga katuyoan sa pagtugot sa paghatag sa pasidaan sa Paghukum nga ihatag sumala sa tumong. Ang dakung adlaw nagkahaduul na, ug sa Iyang pagmando ang katawhan gidala ngadto sa pagsukud sa usa ka tukma nga panahon, aron mapadayag ngadto kanila kon unsay anaa sa ilang mga kasingkasing. Ang mensahe gitumong alang sa pagsukud ug pagputli sa iglesya. Gimandoan sila sa pagsuta kon ang ilang mga pagbati nabutang ba niini nga kalibutan o sa kang Cristo ug sa Langit. Nagangkon sila nga nahigugma sa Manluluwas; karon ilang ipamatuud ang ilang gugma. Andam ba sila sa pagsalikway sa ilang kalibutanon nga mga paglaum ug mga pangandoy, ug dawaton uban sa kalipay ang pag-anhi sa ilang Ginoo? Ang mensahe gitumong sa pagsusi sa ilang matuud nga kahimtang espirituhanon, gipadala kini uban sa kalooy sa pagpukaw kanila sa pagpangita sa Ginoo uban ang paghinulsul ug pagpaubus.

Ang pagkasaguyo usab, bisan og resulta kini sa ilang sayup nga pagsabut sa mensahe nga ilang gihatag, kini sa gihapon daugon alang sa kaayohan. Magsukud kini sa kasingkasing niadtong nagangkon nga nagdawat sa pasidaan. Atubangan sa ilang pagkasaguyo, modali ba lang sila pagsalikway sa ilang kasinatian ug ilabay ang ilang pagsalig sa pulong sa Dios, o sila, pinaagi sa pagampo ug pagpaubus, mangita sa pagsabut kon diin sila napakyas sa pagsabut sa kahulugan sa tagna? Pila ang nagalihok gikan sa kahadlok, o sumala sa pagbati o paukyab? Pila ang dili bug-os sa kasingkasing ug dili matinoohon? Mga panon nga nagangkon sa paghigugma sa pagpadayag sa Ginoo. Kon sila pagatawgon sa pagantos sa mga

pagtamay ug pagsaway sa kalibutan, ug ang pagsukud pinaagi sa pagkalangan ug kasaguyo, nga mobiya sa ilang pagtoo? Tungud kay wala dayon nila masabti ang mga pagtagad sa Dios kanila, ila bang ihiklin ang mga kamatuuran nga gipahayag pinaagi sa labing tin-aw nga pamatuud sa Iyang Pulong?

Ang pagsulay magpadayag sa kusog niadtong adunay tinuud nga pagtoo nga nagtuman sa ilang gitoohan nga mao ang pagtolon-an sa pulong ug ang Espiritu sa Dios. Kini makatudlo kanila, nga ang mao nga kasinatian maoy makatudlo kanila, bahin sa katalagman sa pagdawat sa mga panghunahuna ug mga paghubad sa katawhan, sa baylo sa paghimo sa Biblia nga maoy iyang kaugalingon nga maghuhubad. Ngadto sa mga anak sa pagtoo ang kalibog ug kasubo tungud sa ilang sayup, magbuhat sa kinahanglanon nga pagtarong. Ihatud sila sa labaw pa ka suud nga pagtoon sa matagnaon nga pulong. Tudloan sila sa pagpakisusi sa dugang pa ka mainampingon sa patukuranan sa ilang pagtoo, ug sa pagsalikway sa matag usa ka butang, bisan unsa pa ka halapad ang pagdawat niini sa Cristohanon nga kalibutan, nga wala mapabarog diha sa Kasulatan sa kamatuuran.

Uban niini nga mga magtotoo, sama sa una nga mga tinun-an, nga ang takna sa pagsulay nga daw mangitngit sa ilang salabutan, kini pagatin-awon sa katapusan. Kon ila nang makita ang “tumong sa Ginoo,” ilang mahibaloan nga bisan pa sa pagsulay tungud sa ilang mga sayup, ang Iyang mga katuyoan sa gugma ngadto kanila sa kanunay nangatuman. Ilang mahibaloan pinaagi sa usa ka bu-lahan nga kasinatian nga “mahingawaon kaayo siya, ug malumo sa kalooy;” ug ang tanan Niya nga mga dalan “mao ang kalooy ug kamatuoran ngadto sa tanan nga nagbantay sa Iyang tugon ug sa Iyang mga pamatuod.”

[207]

20 - Usa ka Dako nga Rilihiyosong Pagpamukaw

Ang usa ka dako nga rilihiyosong pagpamukaw ubus sa pagsangyaw sa madali nga Pag-abut ni Cristo, gisulti diha sa tagna sa unang mensahe sa manulunda sa Pinadayag 14. Usa ka manulunda nakita nga nagalupad “taliwala sa kalangitan, ug kini siya may gidalang walay katapusang Maayong Balita aron imantala ngadto sa mga nanagpuyo sa yuta, sa tanang kanasuran ug kabanayan ug pinulongan ug katawhan.” “Ug sa makusog nga tingog siya nag-ingon, ‘Kahadloki ninyo ang Dios ug kaniya ihatag ninyo ang himaya, kay nahiabut na ang takna sa iyang paghukom; ug simbaha ninyo siya nga maoy nagbuhat sa langit ug sa yuta, sa dagat ug sa mga tuburan sa tubig.’” Mga bersikulo 14:6, 7.

Usa ka mahinungdanon nga kamatuuran nga ang manulunda maoy gikaingon nga magsasangyaw niini nga pasidaan. Pinaagi sa kaputli, sa himaya, ug sa gahum sa langitnong nga mensahero, ang diosnong kaalam nahimuut pagrepresentar sa halangdon nga kinaiyahan sa buluhaton nga pagatapuson pinaagi sa mensahe, ug sa gahum ug himaya nga maoy magaabag niini. Ug ang paglupad sa manulunda “sa taliwala sa kalangitan,” ug ang “makusog nga tingog” sa pagpahibalo sa pasidaan, ug sa pagsangyaw niini ngadto sa tanan “nga nanagpuyo sa yuta”—“sa tanang kanasuran ug kabanayan ug pinulongan ug katawhan”—naghatag og kamatuuran sa pagkakusog ug pagkamalukupon sa maong kalihukan.

Ang mensahe mismo naghatag sa kahayag labot sa panahon kon kanus-a moabut kini nga kalihukan. Gipaila kini nga kabahin sa “walay katapusang balita;” ug kini nagpahibalo bahin sa pagsugod sa Paghukum. Ang mensahe sa kaluwasan nawali sa tanang katuigan; apan kini nga mensahe nga kabahin sa ebanghelyo nga iwali lamang sa katapusang mga adlaw, kay niini lamang mamatuud nga kini mao na ang pag-abut sa takna sa Paghukum. Ang mga tagna naghatag sa pasunod nga panghitabo nga naghatud ngadto sa pagsugod sa Paghukum. Matuud kini ilabina sa pahayag sa balasahon ni Daniel. Apan kanang bahina sa tagna mahitungud sa katapusang mga ad-

law, gimandoan si Daniel sa pagsira ug pagsilyo niini “hangtud sa katapusan sa panahon.” Dili hangtod nga kita makaabut niini nga panahon nga ang mensahe bahin sa Paghukum ikamantala, pinasikad sa katumanan niini nga mga tagna. Apan sa panahon sa katapusan, matod sa manalagna, “daghan ang manalagan ngadto nganhi, ug ang kahibalo magauswag.” Daniel 12:4.

Si apostol Pablo nagpasidaan sa iglesya sa dili pagpaabot sa Ginoo sa iyang kaadlawan. “Kadtong adlaw dili pa moabut” matod niya ” hangtud nga mahitabo una ang pagsupil, ug ang pagtungha sa tawo sa kalapasan.” 2 Tesalonica 2:3. Dili pa hangtod moabut ang dakung paglapas, ug ang hataas nga panahon sa paghari sa “tawo sa kalapasan,” nga kita makasaksi sa pagbalik sa Ginoo. Ang “tawo sa kalapasan” nga gitawag usab og “misteryo sa kasal-anan,” ang “anak sa kalaglagan,” ug “ang maong dautan,” nagrepresentar sa papado, nga gitagna, maoy magapadayon sa iyang paggahum sulud sa 1260 ka mga tuig. Kining panahona natapos niadtong 1798. Ang Pag-abut ni Cristo dili mahitabo sa dili pa nianang panahona. Gisakup ni Pablo sa iyang pagpabantay ang tibuuk panahon sa Cristianismo hangtod sa tuig 1798. Mao kining bahina niana nga panahon nga ang mensahe sa ikaduhang Pag-abut ni Cristo igawali.

Walay sama niini nga mensahe nga nasangyaw sa nangaging katuigan. Sumala sa atong nakita, si Pablo, wala magwali niini; iyang gigiyahan ang mga kaigsoonan sa pagtan-aw ngadto sa halayo nga umalabot pa nga panahon alang sa pagbalik sa Ginoo. Wala kini giwali sa mga repormador. Gipahimutang ni Martin Luther ang takna sa paghukum sa ulamabot nga tulo ka gatus ka tuig gikan sa iyang panahon. Apan sukad sa 1798 ang balasahon ni Daniel selyado pa, ang kahibalo bahin sa mga tagna nagadugang, ug daghan ang nagsangyaw sa solemne nga mensahe sa haduul na nga Paghukum.

Sama sa dakung repormasyon sa ikanapulog-unum ka siglo, ang kalihukan sa Pagpaabot kang Cristo makita sa nag-kalainlaing kanasuran sa Cristianismo sa sama nga panahon. Sa Europe ug America, mga tawo sa pagtoo ug pagampo gimandoan sa pagtoon sa mga tagna, pagsubay sa gituga nga kasulatan, ilang nakita ang madanihon nga kamatuuran nga nagkahaduul na ang katapusan sa tanang butang. Sa nagkalainlaing kayutaan adunay nalahi nga mga pundok sa mga Cristohanon, kinsa sa bug-os nga pagtoon sa

[208]

Kasulatan, nakadangat sa pagtoo nga haduul na ang Pag-abut sa Manluluwas.

Sa tuig 1821, tulo ka tuig human maabut si Miller sa iyang pagpahayag sa mga tagna nga nagtudlo ngadto sa panahon sa Paghukum, si Dr. Joseph Wolff, “ang misyonero ngadto sa kalibutan,” nagsugod sa pagsangyaw sa haduul na nga Pag-abut sa Ginoo. Si Wolff natawo sa Germany, sa Judeo nga mga ginikanan, ang iyang amahan usa ka Judeo nga Rabi o magtutudlo. Sa batan-on pa kaayo siya nadani siya sa Cristohanong rilihiyon. Uban sa aktibo nga masusihon nga hunahuna, siya usa ka masibuton nga tigpaminaw sa mga kukabildo nga himoon sa balay sa iyang amahan, ingon nga ang debotado nga mga Judeo magtigum sa matag adlaw sa paghisgot sa mga paglaum ug mga pangandoy sa ilang katawhan, ang himaya sa umalabot nga Mesias, ug ang pagpahiuli sa Israel. Usa niana ka adlaw sa iyang pagkadungog sa ilang paghisgot kang Jesus nga Nasaretnon, nangutana ang bata kon kinsa Siya. “Usa ka tawo nga labing dako og hiyas,” maoy tubag; “apan kay nagpakaaroningnon man Siya nga mao ang Mesias, gihukman Siya sa kamatayon sa Judio nga hukmanan.” “Ngano man,” misukit pagdugang ang bata, “nganong giguba man ang Jerusalem” ug nganong nangabihag man kita?” “Intawon, intawon!” tubag pa sa amahan, “kay gipatay man sa mga Judeo ang mga manalagna.” Nakahunahuna ang bata, “Tingali si Jesus nga Nasaretnon usa usab ka manalagna, ug gipatay siya sa mga Judeo nga walay sala.” Kusganon kaayo ang iyang pagbati, nga bisan og gidid-an siya sa pagsulud sa Cristohanon nga simbahan, magdugay siya sa gawas aron maminaw sa wali.

Sa nag-edad pa siya og pito ka tuig nanghambog na siya sa usa ka tigulang nga Cristohanong silingan bahin sa umalabot nga kadaugan sa Israel pag-abut sa Mesias, sa dayon pag-ingon sa tigulang nga lalaki sa malumong pulong: “Anak ko nga hinigugma, sultihan ko ikaw kon kinsa gayud ang matuud nga Mesias: Siya mao si Jesus nga Nasaretnon, nga gilansang sa imong mga kaapohan, sama sa ilang pagpamatay sa mga manalagna sa karaang panahon. Pauli ug basaha ang Isaias singkwentay-tres, ug makatoo ka nga si Cristo Jesus mao ang Anak sa Dios.”—*Ibid.*, vol. 1, p. 7. Midulut dayon ang maong pagtoo sa iyang hunahuna. Mipauli siya ug nagbasa sa Kasulatan, ug nahibulong siya kon daw unsa ka hingpit ang pagkatuman sa maong pahayag diha kang Jesus nga Nasaretnon. Matuud kaha ang

mga pulong niadto nga Cristohanon? Naghangyo ang bata sa iyang amahan nga pasabton siya bahin sa maong tagna, apan gisugat lang dayon siya sa masuk-anon nga kahilum nga niadto wala na gayud siya mousab sa paghisgot sa maong suheto. Nagdugang lang hinoon kini sa iyang pagkamasibuton sa pagpakisusi bahin sa Cristohanon nga rilihyon.

Ang kahibalo nga iyang gipangita gitago pag-ayo gikan kaniya sa Judio nga puluy-anan; apan sa nag-edad na siya og napulog usa ka tuig, mibiya siya sa iyang amahan ngadto sa kalibutan aron makaangkon sa usa ka edukasyon, aron sa pagpili sa iyang rilihyon ug sa buluhaton sa iyang pagkinabuhi. Nagpuyo siya sa hamubo nga panahon sa iyang mga paryente, apan gipapahawa lang dayon sa ilang puluy-anan ingon nga usa ka hulog sa tinoohan, ug nag-inusara nga walay kwarta nagkinabuhi siya ipon sa mga langyaw. Miadto siya sa lainlaing mga dapit, nagtoon sa makugihon, ug nangita og panginabuhian pinaagi sa pagtudlo og Hebreo. Pinaagi sa kabuyohan sa usa ka Catolico nga magtutudlo, gidani siya sa pagdawat sa Romanista nga tinoohan, ug nagandam sa paghimong misyonero ngadto sa iyang katawhan. Milakaw siya uban niini nga tumong, sa pila ka tuig sa ulahi, aron sa pagpadayon sa iyang pagtoon didto sa College of Propaganda sa Roma. Dinhi ang iyang nabatasan sa pagkinaugalingon sa pagpanghunahuna ug pagkamatitud-anon nga pagpanulti nakapaila sa mga tawo kaniya nga usa ka erehes. Iyang giataki sa dayag ang mga pangabuso sa simabahan, ug nag-awhag sa kakinahanglanon sa reporma. Bisan sa sinugdan gipangga siya sa mga kadagkoan sa papado, sa ulahi gipapahawa siya gikan sa Roma. Uban sa pagpaniid sa simbahan miadto siya sa nagkalainlaing dapit, hangtod nga natataw na gayud nga dili na siya mapabalik sa pagpasakup sa kaulipnan sa Romanismo. Gidiklarar siya nga dili na mabag-o, ug gipasagdan na lang paglakaw sa bisan diin siya gusto moadto. Mipanaw siya ngadto sa England, ug sa nagangkon sa tinoohan nga Protestante, miipon siya sa English Church. Human sa duha ka tuig nga pagtoon mipanaw siya, sa tuig 1821, alang sa iyang buluhaton.

[209]

Samtang si Wolff nagdawat sa dakung kamatuuran sa unang Pag-abut ni Cristo ingon nga “usa ka tawo sa kasub-anan, ug nahinasa sa kagul-anan,” iyang nakita nga ang mga tagna nakapatin-aw sa sama nga pagpahayag sa Iyang ikaduhang Pag-abut uban sa gahum ug

himaya. Ug samtang siya nagagiya sa iyang katawhan ngadto kang Jesus nga Nasareton ingon nga mao ang Gisaad nga Mesias, ug nagtudlo kanila ngadto sa Iyang unang pag-anhi diha sa kaulawan ingon nga usa ka halad alang sa mga sala sa katawhan, iya usab sila gitudloan bahin sa Iyang ikaduhang Pag-abut ingon nga usa ka hari ug Manluluwas.

“Si Jesus nga Nasareton, ang matuud nga Mesias,” matod niya, “kansang mga kamut ug mga tiil gilagbasan, nga gidala sama sa usa ka nating karnero ngadto sa ihawan, kinsa mao ang usa ka tawo sa kasub-anan ug nakasinati sa kagul-anan, kinsa sa human makuha ang setro gikan sa Juda, ug sa gahum sa pagkamagbabalaod gikan sa taliwala sa iyang mga tiil nga mianhi sa unang higayon, moanhi sa ikaduha diha sa mga panganod sa langit, ug uban sa paghuyop sa trumpeta sa ulohang manulonda,” (Joseph Wolff, *Researches and Missionary Labors*, pahina 62) “motindog ibabaw sa Bungtod sa mga Olivo; ug kadtong kagahum nga kanhi natugyan kang Adan ibabaw sa tanang linalang ug nawala pinaagi kaniya (Genesis 1:26; 3:17) igahatag ngadto kang Jesus. Siya mahimong hari ibabaw sa tibuuk yuta. Ang mga pagagulo ug pagminatay sa kabuhatan mohunong, apan madungog ang pagdayeg ug pagpasalamat.... Kon moanhi na si Jesus uban sa himaya sa Iyang Amahan ug sa balaang mga manulunda...ang matarung nga mga minatay mobangon pag-una. 1 Tesalonica 4:16; 1 Corinto 15:23. Mao kining gitawag sa mga Cristohanon og nahaunang pagkabanhaw. Dayon ang gingharian sa mga mananap mausab sa ilang kinaiyahan (Isaias 11:6-9); ug pagadaugon ngadto kang Jesus. Salmo 8. Mohari ang kalinaw sa uniberso.— *JOURNAL OF THE REV. JOSEPH WOLFF*, mga pahina 378, 379. “Ang Ginoo motan-aw pag-usab sa kalibutan, ug moingon, “Ania karon, kini maayo kaayo.”— *Ibid.*, pahina 294.

Nagtoo si Wolff sa haduul nga nga Pagabut sa Ginoo, ang iyang paghubad sa matagnaong mga panahon nga nagbutang sa dakung katumanan sa umalabot nga pila nalang ka tuig sa panahon nga gitudlo ni Miller. Kadtong nagaawhag gikan sa Kasulatan, “Bahin nianang adlaw ug takna walay tawo nga nasayud,” nga ang katawhan nga walay bisan unsa nga mahibaloan bahin sa pagkahaduul sa pag-abut ni Cristo, mitubag si Wolff: “Nagsulti ba ang atong Ginoo nga ang adlaw ug takna kinahanglan dili gayud mahibaloan” Wala ba Siya maghatag kanato og mga timaan sa kapanahunan, aron kita

makahibalo sa kahaduul sa Iyang pag-abut, sama sa usa ka tawo nga mahibalo sa pag-abut sa ting-init pinaagi sa pagpangalarag sa mga dahon sa kahoy nga higuera? Mateo 24:32. Dili ba gayud kita kinahanglan mahibalo nianang panahona, samtang Siya nagtambag kanato sa dili lang pagbasa sa Daniel nga manalagna kundili usab sa pagsabut niini? Ug niana gayud nga Daniel diin giingon nga gitakpan ang mga pulong hangtod sa panahon sa katapusan (sukad sa iyang panahon), ug nga ‘daghan ang modalagan ngadto-nganhi’ (pagpahayag sa Hebreo alang sa pagpaniid ug paghunahuna bahin sa panahon), ug ang ‘kaalam’ (bahin sa panahon) ‘magauswag.’ Daniel 12:4. Gawas pa niini, ang atong Ginoo walay tuyo sa pagsulti pinaagi niini, nga ang pagkahaduul sa panahon dili mahibaloan, kundli ang tukma nga “adlaw ug takna walay tawo nga nasayud.” Apan nagsulti Siya nga igo na mahibaloan ang mga ilhanan diha sa kapanahunan, sa pag-awhag kanato sa pagpangandam alang sa Iyang pag-abut, maingon sa pagandam ni Noe sa arka.”—Wolff, *RESEARCHES AND MISSIONARY LABORS*, mga pahina 404, 405.

[210]

Apan sa paagi sa paghubad, o sa sayup nga paghubad sa Kasulatan, si Wolff nagsulat: “Ang kinadak-an nga bahin sa Cristohanong iglesya mitipas gikan sa tin-aw nga pahayag sa Biblia, ug nagsagup sa mangitngit nga pagtoo sa mga Budhista; sila nagtoo nga ang umalabot nga kalipayan sa tawo nagsakup diha sa paglihok pinaagi sa hangin, ug naghunahuna nga kon magbasa sila og mga Judeo; kinahanglan ila kanang sabton nga mga Hentil; ung kon magbasa sila og Jerusalem, kinahanglan ilang sabton nga iglesya; ug kon giingon kana og yuta, nagkahulugan kana og hawan sa ibabaw; ug alang sa pag-abut sa Ginoo kinahanglan ilang sabton nga kalamboan sa mga sosedad sa misyonero; ug ang pagsaka ngadto sa bungtod sa balay ni Jehova, kini nagkahulugan og usa ka dakung klase nga katiguman sa mga Metodista.”—*JOURNAL OF THE REV. JOSEPH WOLFF*, pahina 96.

Sulud sa kaluhaan ug upat ka mga tuig gikan sa 1821 ngadto sa 1845, daghan kaayo og gipanawan si Wolff: didto sa Africa, nagbisita sa Ehipto ug Abyssinia; sa Asia, latas sa Palestina, Syria, sa Persia, Bokhara, ug India. Mibisita usab siya sa United States, sa panaw alang sa pagwali sa isla sa Santa Helena. Naabut siya sa New York sa Agosto, 1837; ug human sa iyang pagsulti sa dakbayan, nagwali siya didto sa Philadelphia ug Baltimore, ug sa katapusan

nagpadayon siya ngadto sa Washington. Dinhi, matod niya, “sa usa ka mosyon nga gipasupot ni kanhi Presidente, John Quincy Adams, sa usa sa mga balay balaoranan, giusahan pag-uyon sa Congreso sa pagpagamit kanako sa Hawanan sa Congreso alang sa lektura, nga akong gihimo usa niana nga Sabado, gipasidunggan sa pagtambong sa tanang sakup sa Congreso, ug usab sa obispo sa Virginia, ug kaparian ug katawhan sa Washington. Ang sama nga kadunggan gihatag kanako sa mga sakup sa Kagamhanan sa New Jersey ug sa Pennsylvania, nga sa atubangan akong gihatag ang mga lektura sa akong mga tinun-an didto sa Asia, ug usab ang bahin sa personal nga paghari ni Cristo Jesus.”— *Ibid.*, pahina 398, 399.

Nakapanaw si Dr. Wolff didto sa labing luog nga mga nasod, nga walay panalipod sa bisan unsa nga tinugyanan sa Europe, nagantos sa daghang kalisdanan, ug gilibutan sa dili maihap nga mga katalagman. Gikastigo ug gipagutuman siya, gibaligya ingon nga usa ka ulipon, ug sa makatulo ka besis gihukman sa kamatayon. Gihasi siya sa mga tulisan, ug usahay halos mamatay sa kauhaw. Kausa gibawian siya sa tanan niya nga butang, ug gipalakaw sa ginatus ka mga milyas nga walay sapin sa tiil latas sa kabungturan, ang yelo nagalapdos sa iyang nawong, ug ang iyang mga tiil namanhod sa pagtunub sa yelo sa yuta.

Sa gipasidan-an siya sa dili paglakaw nga walay hinagiban agi sa mga luug ug bangis nga mga tribo, nagpahayag siya “inubanan sa hinagiban”—“pagampo, kakugi alang kang Cristo, ug pagsalig sa Iyang panabang.” “Ako usab,” matod niya, “gisangkapan sa gugma sa Dios ug ang akong silingan sa akong kasingkasing, ug ang Biblia sa akong kamut.” Ang Hebreohanon nga Biblia ug English maoy iyang ginadala bisan diin siya moadto. Sa usa sa iyang ulahi nga mga panaw nag-ingon siya, “Akong ablihan kanunay ang Biblia sa akong kamut. Akong gibati nga ang akong gahum diha niini nga libro, ug ang kusog niini maoy nakapalig-on kanako.”— *Ibid.*, pahina 201.

[211] Busa milahutay siya sa iyang mga buluhaton hangtod nasangyaw ang mensahe sa Paghukum ngadto sa dagkong bahin sa kalibutan diin adunay katawhan. Taliwala sa mga Judeo, mga Turko, mga Parsees, mga Hindu, ug daghan pang mga katawhan sa nagkalain-laing kanasuran ug mga rasa, iyang gisabwag ang pulong sa Dios

niining nagkalainlaing mga pinulongan, ug bisan diin gisangyaw ang nagkaduul na nga paghari sa Mesias.

Sa iyang panaw ngadto sa Bokhara iyang nakaplagan ang doktrina sa haduul nga pag-abut sa Ginoo nga gibatonan sa pila ka gagmay nga pundok sa katawhan sa hilit nga mga dapit. Ang mga Arabo sa Yemen matod niya, “nagbaton og usa ka libro nga gitawag og Seera, nga naghatag og pahibalo bahin sa pag-abut ni Cristo ug sa Iyang paghari sa himaya, ug nagpaabot sila sa dagkong panghitabo nga moabut sa tuig 1840.”— *JOURNAL OF THE REV. JOSEPH WOLFF*, pahina 377. “Sa Yemen...nagpuyo ako og unum ka adlaw uban sa mga kaliwatan ni Rechab. Dili sila moinum og bino, dili motanum og kaparrasan, dili mosabod og liso, nagpuyo sa mga tulda, ug naghinumdom sa mga pulong ni Jonadab, ang anak nga lalaki ni Rechab; ug akong nakaplagan diha sa ilang pundok ang mga anak ni Israel, sa kaliwatan ni Dan...nga nagpaabot, uban sa mga anak ni Rechab, sa madali nga pag-abut sa Mesias diha sa mga panganod sa langit.” *Ibid.*, pahina 389.

Usa ka sama nga pagtoo nakaplagan sa usa ka misyonero didto sa Tartary. Usa ka pari nga Tartar nangutana sa misyonero, kon anus-a moabut si Cristo sa ikaduha nga panahon. Sa pagtubag sa misyonero nga wala siya nahibaloan bahin niini, nahibulong pag-ayo ang pari nianang pagkawalay alamag sa usa ka tawo nga nagangkon sa pagkamagtutudlo sa Biblia, ug dayon nagasoy sa iyang kaugalingong pagtoo, pinasikad sa tagna, nga si Cristo moanhi sa 1844.

Sa sayong bahin sa tuig 1826 ang mensahe sa Pag-abut ni Cristo gisugdan sa pagwali didto sa England. Wala kaayo masagup ang sistema sa kalihukan dinhi sama didto sa America, ang tukma nga panahon sa pag-abut ni Cristo wala kaayo ikatudlo sa kinatibuk-an, apan ang dakung kamatuuran bahin sa kahaduul nalang sa pag-abut ni Cristo diha sa gahum ug himaya maayo kaayo nga pagkasangyaw. Ug dili lamang taliwala sa mga magsusupak ug sa dili motoo. Si Mourant Brock, usa ka English nga magsusulat, nag-ingon nga mga pito ka gatus ka mga ministro sa Iglesya sa England nagwali bahin niining “maayong balita sa gingharian.” Ang mensahe nga nagtumbok sa tuig 1844 sa pag-abut sa Ginoo giwali usab didto sa Great Britain. Ang mga pinatik bahin sa Pag-abut sa Ginoo gikan sa United States gisabwag sa daghang dapit. Mga libro ug mga

peryodiko gipatik didto sa England. Ug sa 1842, si Robert Winter, usa ka English nga nakadawat sa mensahe didto sa America, mibalik ngadto sa iyang nasod aron sa pagsangyaw sa pag-abut sa Ginoo. Daghan ang mitabang kaniya sa buluha-ton, ug ang mensahe sa Paghukum nawali sa daghang dapit sa England.

Sa Habagatang America, taliwala sa pagkaluug ug mga kaparian, si Lacunza, usa ka Espanyol ug Jesuita, nakakaplag sa kamatuuran sa Kasulatan, uga nagdawat sa kamatuuran bahin sa madali nga pagbalik ni Cristo. Naaghat sa paghatag sa pasidaan, apan naglikay sa mga pagsaway sa Roma, nagpatik sa iyang mga baroganan ubus sa ngalan nga “Rabbi Ben-Ezra,” nagpaila sa iyang kaugalingon ingon nga usa ka nakabig nga Judio. Nagpuyo si Lacunza sa ikanapulog-walo ka siglo, apan sa tuig 1825 nga ang iyang libro nakaabut didto sa London, gihubad sa pinulongang English. Ang maong pinatik nakadugang sa kasibot nga nahigmata na didto England sa suheto bahin sa ikaduhang pag-abut.

Sa Germany ang doktrina gitudlo sa ikanapulog-walo ka siglo ni Bengel, usa ka ministro sa Simbahan nga Luterano, ug usa ka nabantog nga *Bible scholar* ug magtutudlo. Sa pagkahuman sa iyang edukasyon, si Bengel “matinud-anong mitoon sa teyolohiya, diin ang iyang matinguhaon ug rilihiyosong hunahuna, napalig-on pinaagi sa iyang sayo nga pagkabansay ug pagkapanton, *natural* lang nga nakapadani kaniya. Sama sa ubang batan-ong mga lalaki sa ilang batasan sa pagkalantip sa salabutan, kaniadto ug sukud pa, kinahanglan ang iyang pakigbisog sa mga pagduhaduha ug mga kalisdanan sa rilihiyoso nga kinaiyahan, ug iyang gipanigingon, uban sa mabination kaayo, sama sa ‘daghang pana nga milagbas sa iyang kabus nga kasingkasing, ug maoy nakapabug-at sa iyang pagkabatan-on.’ ” Sa pagkahimong sakup sa katiguman sa Wurttemberg,

[212] siya naglaban alang sa kagawasan sa rilihiyon, nag-awhag nga “ang tanang makatarunganon nga kagawasan ihatag niadtong nagbati nga ginapos sa ilang kaugalingon, sa ilang mga kaisipan, sa paggawas gikan sa dakung simbahan.”— *ENCYCLOPEDIA BRITANNICA*, 9th ed., art. “Bengal.” Ang maayong sangputanan niini nga paagi gipahimuslan gihapon sa iyang natawhan nga probinsya.

Panahon kadto sa iyang pagandam og wali bahin sa Pinadayag 21 alang sa umalabot nga Domingo nga ang kahayag sa ikaduhang pagbalik ni Cristo misubang sa panghunahuna ni Bengel. Ang mga

tagna sa Pinadayag naabli sa iyang pagsabut nga wala pa mahitabo kaniya sukad kaniadto. Hilabihan ang iyang kasibot sa dakung kahinungdanon ug labaw ka mahimayaon sa mga talan-awon nga gipakita sa manalagna, napugus siya sulud sa pila ka panahon sa pagpamalandong niini nga suheto. Sa pulpito gipakita gihapon kaniya kini uban sa tumang ka tin-aw ug sa gahum. Gikan niadto iyang gigahin ang iyang panahon sa pagtoon sa mga tagna, ilabina nianang anaa sa Pinadayag, ug wala madugay nakadangat sa pagtoo nga nagtudlo ngadto sa duul nga pagbalik ni Cristo. Ang petsa nga iyang gitagal nga panahon sa ikaduhang pag-abut pila nalang ka mga tuig nianang pagkatapos sa gitoohan ni Miller.

Ang mga sinulat ni Bengel natagtag sa tibuuk Cristianismo. Ang iyang mga baroganan bahin sa tagna gidawat sa kinatibuk-an sa iyang kaugalingong estado sa Wurtemberg, ug sa ubang bahin sa Germany. Ang kalihukan nagpadayon bisan namatay na siya, ug ang mensahe sa Pag-abut ni Cristo nadunggan sa Germany sa samang panahon nga nakadani kini sa pagtagad sa ubang kayutaan. Sa sayo pa nga petsa nangadto ang pipila ka mga magtotoo sa Russia, ug didto sila namuyo, ug ang pagtoo bahin sa haduul nga pagbalik ni Cristo gibatonan gihapon sa mga simbahan sa Germany niana nga nasod.

Misidlak usab ang maong kahayag sa France ug Switzerland. Didto sa Geneva diin si Farel ug Calvin nagsangyaw sa mga kamatuuran sa Repormasyon, si Gausen nagwali sa mensahe sa ikaduhang paganhi. Sa tinun-an pa siya, gihibalag ni Gausen ang espiritu sa pagpangatarungan o rasyonalismo nga milukup sa tibuuk Europe sa ulahing bahin sa ikanapulogwalo ug sa pagsugod sa ikanapulog-siyam ka siglo; sa pagsulud niya sa ministryo dili lang kay wala siyay alamag sa matuud nga pagtoo, kundili may hilig ngadto sa pagkamadudahon bahin sa Dios. Sa iyang pagkabatan-on nasibut siya sa pagtoon sa tagna. Human niya mabasa ang “*ROLLIN'S ANCIENT HISTORY*,” nasibut ang iyang pagtagad sa Daniel 2, ug nahibulong siya pagayo sa pagkatukma gayud sa katumanan sa tagna sumala sa rekord sa maong *historian*. Aniay pamatuud sa pagkatinuga sa Kasulatan, nga maoy nahimong pundo alang kaniya taliwala sa mga katalagman sa ulahing katuigan. Wala siya matagbaw sa mga pagtolon-an sa rasyonalismo, ug sa iyang pagtoon sa Biblia ug

pagpangita sa dugang pa nga ka tin-aw sa kahayag, nagiyahan siya sa katapusan, ngadto sa positibo nga pagtoo.

Sa iyang pagpadayon sa pakisusi bahin sa mga tagna, nakadangat siya sa pagtoo nga haduul na ang pag-anhi sa Ginoo. Nalipay sa kasolemneng ug kaimportante niining dakung kamatuuran, naghandum siya nga iya kini ipahibalo sa katawhan, apan ang sagad nga gitoohan nga ang mga tagna ni Daniel usa ka misteryo o dili masabtan maoy dakung babag diha sa iyang agianan. Nakahukum siya sa katapusan—sama sa gihimo ni Farel nga nag-una kaniya sa pagwali sa Geneva—nga magsugod diha sa mga kabataan, nga pinaagi kanila, iyang gilauman nga iyang mapasibot ang mga ginikanan.

“Naghandum ako nga masabtan kini,” matod niya sa ulahi, bahin sa iyang tumong niini nga buluhaton, “dili tungud sa kagamay sa kahinungdanon niini, kundili sa pagkadako sa iyang bili, nga akong gihandum ang pagpahat niini sa nasinati nga dagway, ug nga akong ipasabut kini sa kabataan. Naghandum ako nga mapaminawan, apan nahadlok ako nga dili kini paminawan sa mga dagko kon ako sila unahon.” “Busa nakahukum ako sa pag-adto sa mga bata. Akong tigumon ang kabataan; kon modako ang pundok, akong maila nga naminaw sila, nalipay, nasibut, nga ilang nasabtan ug gipasabut ang suheto, naglaum ako nga ang ikaduhang sirkulo matigum sa dili madugay, ug sa ilang higayon, ang hamtong nga mga tawo makakita [213] nga adunay kapuslanan ang ilang paglingkod ug pagtoon. Kon mahimo kini, ang kawsa malinampuson.”—L. Gaussen, *DANIEL THE PROPHET*, vol. 2, Pasiuna.

Ang paningkamot malampuson kaayo. Samtang iyang gipakigsultihan ang kabataan, miduul ang mga dagko sa pagpaminaw. Ang mga lawak niini nga simbahan puno sa mga naminaw. Uban sa maong pundok mao ang mga bantugan ug maalam nga mga tawo, ug mga dumudoong ug mga langyaw nga namisita sa Geneva, ug busa nadala ang mensahe ngadto sa ubang nga dapit.

Nadasig niining kalampusan, nagpatik si Gaussen sa iyang leksyon, uban sa paglaum sa pagpadasig sa pagtoon sa mga libro sa tagna sulud sa mga simbahan nga nagsulti og pinulongan nga French. “Pagpatik og mga pagtolon-an alang sa kabataan,” matod ni Gaussen, “mao ang pagpasabut niini ngadto sa mga hamtong, nga sa kanunay dili magtagad niini nga mga libro ubus sa sayup nga pagpatoo nga dili kini masabtan, ‘Unsaon niini pagkadili masabut,

nga nasabtan man gani kini sa inyong kabataan?’ ” “Dako ako og handum,” matod pa niya, “sa paghatag og kahibalo bahin sa mga tagna nga nabantog kaayo sa atong mga pundok, kon mahimo.” “Walay gayuy pagtoon nga alang kanako daw maoy mga tubag sa mga panginahanglan sa panahon nga labaw pa niini.” “Pinaagi niini kita mangandam alang sa kagulan nga moabut sa dili na madugay, ug magtukaw ug magpaabut alang kang Cristo Jesus.”

Bisan og ang usa ka inila ug hinigugma sa mga magwawali sa pinulongan nga French, nasuspensa si Gausson sulud sa pila ka panahon gikan sa ministryo, ang iyang dakung sala mao nga sa dapit nga maggamit siya sa catesismo sa simbahan sa iyang pagtudlo, ang usa ka naandan ug mapangatarunganon nga manwal, halos walay pagtudlo sa positibo nga pagtoo, iyang gigamit ang Biblia sa paghatag og pahimangno sa mga batan-on. Sa ulahi nahimo siyang magtutudlo sa tulunghaan sa teyolohiya, samtang sa matag Domingo nagpadayon siya sa pagbuhat ingon nga katekista, makigsulti sa kabataan, ug magtudlo kanila sa Biblia. Ang iyang mga buluhaton sa pagtudlo sa mga tagna nakapasibut usab. Gikan sa lingkoranan sa magtutudlo ngadto sa patikanan, ug sa iyang kinaham nga trabaho sa pagkamagtutudlo sa kabataan, nagpadayon siya sa daghang katuigan sa paghatag og dakung kabuyohan, ug nahimong galamiton sa pagtawag sa pagtagad sa daghang katawhan sa pagtoon sa mga tagna nga nagpakita sa ka haduul na sa pag-anhi sa Ginoo.

Sa Scandinavia gisangyaw usab ang mensahe sa pagbalik ni Jesus, ug napasiga ang halapad nga kasibot. Daghan ang napukaw gikan sa ilang linampingasan nga kasigurohan, aron pagsugid ug pagbiya sa ilang mga sala, ug sa pagpangita sa pasaylo pinaagi sa ngalan ni Cristo. Apan ang kaparian sa iglesya sa Estado misupak niini nga kalihukan, ug pinaagi sa ilang kabuyohan ang uban nga nagwali sa maong mensahe gibilanggo. Sa daghang dapit diin ang mga magwawali alang sa pag-abut sa Ginoo gipahilum, ang Dios nahimuut pagpadala og mensahe, uban sa milagro, pinaagi sa gagmay nga kabataan. Tungud sa ilang linghod pa nga pangidaron, dili makapugong kanila ang balaod sa Estado, ug gitugutan sila sa pagsulti nga walay pagsamok.

Ang kalihukan kanhi sa kinadak-an diha sa ubus nga hut-ong sa katawhan, ug didto sa kabus nga mga puluy-anan sa mga mamumuo diin ang katawhan magtigum aron maminaw sa pasidaan. Ang

mga magwawali nga kabataan sagad mga kabus usab. Ang uban kanila nag-edad ubus sa unum o walo ka tuig; ug samtang nagpamatuud ang ilang mga kinabuhi nga nahigugma sila sa Manluluwas, ug naninguha sa pagtuman sa balaang kasu-goan sa Dios, ug sila sagad nagpadayag sa kaalam ug abilidad nga makaplagnan diha sa mga kabataan nianang edara. Sa ilang pag-atubang sa katawhan, nakita nga gipalihok sila ubus sa kabuyohan sa dili kasarangan nga mga gasa. Ang paningog ug panglihok nangausab, ug uban sa solemne nga gahum naghatag sila sa pasidaan bahin sa umalabot nga Paghukum sumala sa mga pulong sa Kasulatan, “Kahadloki ang Dios, ug ihatag Kaniya ang himaya; kay miabut na ang takna sa Iyang Paghukom.” Ilang gibadlong ang katawhan sa ilang mga sala, dili lamang sa pagsaway sa imoralidad ug bisyo, kundili sa pagsaway sa pagkakalibutanon ug pagkamalapason, ug pagpasidaan sa mga naminaw nga mokalagiw sa madali gikan sa umalabot nga kapungut.

[214] Ang katawhan naminaw uban ang pagkurog. Ang nagabadlong nga Espiritu sa Dios nakigsulti sa ilang mga kasingkasing. Daghan ang nagiyahan sa pagsusi sa Kasulatan uban sa bag-o ug halalum nga kasibot, ang mga walay pagpugong ug mga daotan nangausab, ang uban mibiya sa ilang malimbungon nga binuhatan, ug usa ka buluhaton ang nahimo sa hilabihan kadako nga bisan gani ang mga ministro sa iglesya sa estado napugus sa pag-ila nga ang kamut sa Dios maoy nagamando sa kalihukan.

Kabubut-on sa Dios nga ang maayong balita sa pag-anhi sa Manluluwas ikahatag sa mga nasod sa Scandinavia; ug sa dihang nahilum ang mga tingog sa Iyang mga sulugoon, Iyang gibutang ang Iyang Espiritu ibabaw sa kabataan, aron matuman ang buluhaton. Sa nagkahaduul na si Jesus sa Jerusalem nga giubanan sa nagamaya nga duut sa katawhan, nga uban sa mga pagsinggit sa kadaugan ug ilang pagpakawaykaway sa mga dahon sa palma, nagawit sila alang Kaniya nga Anak ni David, ang masinahon nga mga Pariseo nagsugo Kaniya sa pagpahilum kanila; apan si Jesus mitubag nga kining tanan maoy katumanan sa tagna, ug kon maghilum sila, ang mga bato maoy mosinggit. Ang katawhan nga nakuyawan sa panghulga sa kaparian ug mga pangulo, nanghunong sa ilang malipayong pagpasidungog samtang sila misulud sa mga ganghaan sa Jerusalem; apan ang kabataan didto sa mga hawanan sa templo

maoy mipadayon sa pag-awit, ug sa ilang pagpakawaykaway sa ilang mga sanga sa palma, misinggit sila sa pag-ingon, “Hosana sa Anak ni David!” Mateo 21:8-16. Sa hilabihan nga kasuko sa mga Pariseo, miingon sila Kaniya, “Nakadungog ba ikaw sa ilang gisulti?” Mitubag si Jesus, “Oo; wala ba kamo makabasa, Sa mga baba sa kabataan ug sa mga masoso gihingpit mo ang pagdayeg?” Maingon sa pagbuhat sa Dios pinaagi sa kabataan sa unang pag-anhi ni Jesus, magabuhay usab Siya pinaagi kanila sa paghatag sa mensahe sa Iyang ikaduhang pag-anhi. Kinahanglan matuman ang pulong sa Dios, aron ang pagmantala sa pag-anhi sa Manluluwas ikahatag sa tanang katawhan, pinulongan, ug kanasuran.

Ngadto kang William Miller ug sa iyang masigkamagbubuhay nahatag ang buhat sa pagwali sa pasidaan sa America. Kini nga nasod nahimong sentro sa dakung kalihukan sa pagpaabot kang Cristo. Dinhi natuman sa dayag kaayo ang tagna sa mensahe sa unang manulunda. Ang mga sinulat ni Miller ug sa iyang mga katabang nadala ngadto sa layo nga kayutaan. Bisan diin moadto ang mga misyonero sa tibuuk kalibutan, napadala ang malipayong balita sa haduul nga pagbalik ni Cristo. Sa halayo ug halapad nasangyaw ang walay katapusang balita: “Kahadloki ang Dios, ug ihatag Kaniya ang himaya; kay miabut na ang takna sa Iyang Paghukom.”

Ang pamatuud sa mga tagna nga daw nagtudlo sa pag-anhi ni Cristo sa tungatunga sa tingtugnaw ug ting-init sa tuig 1844 nakagamut pag-ayo sa hunahuna sa mga tawo. Samtang nasangyaw ang mensahe ngadto sa nagkalainlaing mga Estado, adunay dako nga pagkapukaw sa kasibot niini sa bisan diin nga dapit. Daghan ang nakatoo nga ang mga katarungan gikan sa mga panahon sa tagna husto, ug sa ilang pagsalikway sa garbo sa ilang kanhing panghunahuna, malipayon sila nga nagdawat sa kamatuuran. Ang ubang mga ministro naghiklin sa ilang mga panghunahuna ug mga pagbati sa ilang tinoohan, namiya sa ilang mga simbahan ug sa ilang sweldo, ug nakighiusa sa pagsangyaw sa pag-anhi ni Jesus. Hinoon diyutay ra ang mga ministro nga nagdawat niini nga mensahe; busa natugyan kini ngadto sa yano nga mga layko. Mga mag-uuma namiya sa ilang kaumahan, mga mekaniko sa ilang mga galamiton, mga negosyante sa ilang mga baligya, mga propesyonal sa ilang mga katungdanan; apan ang kadaghanon sa mga magbubuhay diyutay ra kon itandi sa buluhaton nga atimanon. Ang kahimtang sa dili

diosnon nga iglesya ug sa kalibutan nga naglunang sa kadaotan maoy nakapabug-at sa mga kalag sa matuud nga mga magbalantay, ug andam sila sa paglahutay sa pagbuhat, pagkahimulag sa ilang mga hinigugma, ug magantos, aron lang sa pagtawag sa katawhan sa paghinulsul ngadto sa kaluwasan. Bisan og gisupak ni Satanas, nagpadayon paglambo ang buhat, ug ang kamatuuran sa Pagbalik ni Cristo gidawat sa mga linibo.

[215] Sa bisan diin madungog ang nagasusi nga pamatuud, nagpasidaan sa mga makasasala, mga kalibutanon ug mga sakup sa iglesya, sa pagkalagiw gikan sa umalabot nga kapungut. Sama kang Juan Bautista, ang nagauna kang Cristo, ang mga magwawali nagpahimutang sa atsa sa gamut sa kahoy, ug nag-awhag sa tanan sa pagpamunga sa pagpakita sa paghinulsul. Ang ilang makapadasig nga mga hangyo lahi ra kaayo kon itandi sa mga pasalig sa kalinaw ug kasigurohan nga madungog gikan sa nabantog nga mga pulpito; ug bisan diin ihatag ang mensahe kini nagapalihok sa katawhan. Ang yano, laktod nga pamatuud sa Kasulatan, nga gipasantup sa Balaang Espiritu, nagadala og kabug-aton sa pagbati nga dyutay ra ang makasupak sa bug-os. Ang mga magtutudlo sa rilihiyon napukaw gikan sa ilang bakak nga kasigurohan. Ilang nakita ang ilang mga paglapas, pagkakalibutanon ug pagkadili matinoohon, ang ilang garbo ug pagkahakog. Daghan ang nangita sa Ginoo uban sa paghinulsul ug pagpaubus. Ang mga paghigugma nga sa dugay nga panahon nahigut sa yutanong mga butang ila na karong giugbok diha sa langit. Ang Espiritu sa Dios mikunsad kanila, ug uban sa nahumok nga mga kasingkasing sila miapil sa pagpalanog sa singgit. “Kahadloki ang Dios, ug ihatag Kaniya ang himaya; kay miabut na ang Iyang takna sa Paghukom.”

Mga makasasala nangutana uban sa paghilak, “Unsay akong kinahanglan pagabuhaton aron maluwas?” Kadtong mga kinabuhi nga naanad sa pagpamakak naghandum sa paghimo sa pagpang-uli. Ang tanan nga nakabaton og kalinaw diha kang Cristo nangan-doy sa pagpahat sa panalangin. Ang mga kasingkasing sa mga ginikanan nahigugma sa ilang mga anak, ug ang kasingkasing sa mga anak ngadto sa ilang mga ginikanan. Ang mga babag sa garbo ug pagalang-alang nangahanaw. Gihimo ang kinasingkasing nga mga pagsugid, ug ang mga sakup sa panimalay nagabuhat alang sa kaluwasan niadtong anaa sa labing duul ug labing minahal. Sagad

madungog ang tingog sa mainiton nga pagampo alang sa uban. Sa bisan diin nga dapit adunay mga kalag diha sa halalum nga kahig-waos, nagpakilooy sa Dios. Daghan ang nakiglayog sa tibuuk gabii diha sa pagampo alang sa kasigurohan sa kapasayloan sa ilang mga sala, o alang sa pagkakabig sa ilang mga paryente ug mga silingan.

Ang tanang hut-ong sa katilingban nangadto sa pagtambong sa katiguman sa nagapaabut sa Ginoo. Adunahan ug kabus, dungganon ug ubus, gikan sa nagkalainlaing mga kalihukan, masibuton kaayo sa pagpaminaw sa doktrina sa ikaduhang pag-anhi ni Cristo. Ang Ginoo nagpugong sa espiritu nga masinupakon samtang nagsaysay ang Iyang mga alagad sa mga katarungan sa ilang pagtoo. Usahay huyang ang galamiton; apan ang Espiritu sa Dios naghatag og gahum ngadto sa Iyang kamatuuran. Gibati ang presenya sa mga manulunda niini nga mga katiguman, ug daghan ang nadugang ngadto sa mga magtotoo matag adlaw. Samtang gisubli pagpahayag ang mga kamatuuran sa haduul nga pagbalik ni Cristo, ang baga nga pundok sa katawhan naminaw sa solemne nga mga pulong nga daw dili moginhawa sa kahilum. Ang langit ug yuta daw magkaduul sa usag usa. Ang gahum sa Dios gibati sa mga tigulang ug mga batanon ug sa mga hamtong. Ang mga tawo manag-awit sa pagdayeg samtang mamauli sila sa ilang mga balay ug ang malipayon nga tingog manganaykanay sa mabugnaw nga hangin sa kagabhion. Walay usa nga nakatambong niadto nga mga katiguman mahikalimot niadtong mga talan-awon nga makasibot pag-ayo.

Ang pagpahibalo sa tukma nga panahon alang sa pagbalik ni Cristo nakapatumaw sa dakung pagsupak gikan sa daghang grupo, gikan sa mga ministro sa pulpito ngadto sa labing danghag, mahagiton sa langit nga makasasala. Natuman ang mga pulong sa tagna: “Moabut unya sa katapusang mga adlaw ang mga moyam-id, magalakaw sumala sa ilang kaugalingong mga pangibog, ug managingon, Hain naman kanang saad sa Iyang pag-anhi? kay sukad pa sa pagkatulog sa among mga amahan, nagpadayon man gihapon ang tanang butang sa ilang naandan nga kahimtang sukad pa sa paglalang.” 2 Pedro 3:3, 4. Daghan ang nagangkon sa paghigugma sa Manluluwas, nagpamatuud nga wala silay pagsupak sa doktrina sa ikaduhang pag-anhi; igo lang sila nagsupak sa gitumbok nga panahon. Ang mga mata sa Dios nga makakita sa tanan nagbasa sa ilang mga kasingkasing. Dili sila buut nga makadungog sa pag-anhi

ni Cristo aron sa paghukom sa kalibutan diha sa pagkamatarong. Kanunay silang dili matinumanon nga mga sulugoon, ang ilang mga binuhatan dili makabarog sa pakisusi sa Dios nga makisayod sa kasingkasing, ug nahadlok sila sa pagsugat sa ilang Ginoo. Sama sa mga Judeo panahon sa unang pag-anhi ni Cristo, wala sila maandam sa pagdawat kang Jesus. Wala lang sila magdumili sa pagpatalinghog sa tin-aw nga mga pangatarungan sa Biblia, kundili nagtamay niadtong nagpaabot sa Ginoo. Nagmaya si Satanas ug ang iyang mga manulunda, ug naglabay sa ilang mga yagayaga sa nawong ni Cristo ug sa balaang mga manulunda, nga gamay ra kaayo ang gugma sa Iyang katawhan alang Kaniya nga wala sila maghandum sa Iyang pagpadayag.

“Walay tawo nga nahibalo sa adlaw ni sa takna,” maoy labing sagad nga pangatarungan nga ipadayag sa mga magsusupak sa pagtoo nga Adventista. Ang Kasulatan nagaingon: “Bahin nianang adlaw ug takna walay tawo nga nahibalo, wala, bisan pa ang mga manulonda sa langit, kondili ang Akong Amahan lamang.” Mateo 24:36. Usa ka tin-aw ug nagakauyon nga pagsaysay niini nga teksto gihatag niadtong nagpaabot sa Ginoo, ug ang sayup nga pagkagamit niini sa ilang mga kaatbang gipakita sa ka tin-aw. Gisulti ni Cristo ang mga pulong niadtong halandumon nga pakigsulti uban sa Iyang mga tinun-an didto sa Olibo, ug sa katapusan migikan Siya gikan sa templo. Gipangutana Siya sa mga tinun-an: “Unsa may timaan sa imong pag-anhi, ug sa katapusan sa kalibutan?” Gihatagan sila ni Jesus og mga timaan, ug nag-ingon: “Kong inyo nang makita kining mga butanga, hibalo ninyo nga haduol na kini, bisan anaa na sa mga pultahan.” Bersikulo 3, 33. Ang usa ka pamahayag sa Manluluwas kinahanglan dili magaguba sa lain. Bisang walay tawo nga nahibalo sa adlaw ni sa takna sa Iyang pag-anhi, gitudloan kita ug gisugo sa pagkahibalo kon kini haduul na. Gidugang sa pagtudlo kanato nga ang walay pagtagad sa pasidaan, ug ang pagsalikway sa pagkasayod nga haduul na ang Iyang pag-anhi, makatalagmanon alang kanato sama niadtong mga tawo sa kaadlawan ni Noe sa ilang walay pagkasayod sa nagsingabut nga lunup. Ug ang sambingay sa mao ra nga kapitulo nga nagtandi sa matinumanon ug sa dili matinumanon nga sulugoon, ug naghatag sa kangitngit kaniya nga nag-ingon sa iyang kasingkasing, “Nagalangan ang akong agalon sa iyang pag-abut,” nagpakita kon sa unsa nga kahayag nga ilhon

ni Cristo ug gantihan kadtong Iyang makaplagnan nga nagabantay, ug nagatudlo bahin sa Iyang pag-abut, ug kadtong nagalimud niini. “Busa magbantay kamo,” matod Niya. “Bulahan kanang sulogoon, kinsa sa pag-abut sa iyang Ginoo makaplagnan nga nagbuhat.” Mateo 24:3, 33, 42-51. “Busa kong kamo dili magtukaw, moabut ako sama sa usa ka kawatan, ug dili kamo mahibalo kong sa unsa nga takna ako moabut nganha kaninyo.” Pinadayag 3:3

Naghisgot si Pablo og klase sa mga tawo nga dili makabantay sa pag-abut sa Ginoo. “Kay nanghibalo gayud kamo nga ang adlaw sa Ginoo moabut ingon sa usa ka kawatan sa gabii. Kon mag-ingon sila: Pakigdait ug kalig-onan, unya sa kalit moabut kanila ang pagkalaglag...ug dili gayud sila makalagiw.” Apan iyang gidugang, alang niadtong nagtagad sa pasidaan sa Manluluwas: “Apan kamo mga igsoon, wala kamo sa kangitngitan, aron pagahikalitan kamo niadtong adlawa maingon sa kawatan. Kay ngatanan kamo mga anak sa kahayag, ug mga anak sa adlaw; dili kita mga anak sa gabii, bisan sa kangitngitan.” 1 Tesalonica 5:2-5.

Busa ang Kasulatan wala magtugot sa mga tawo nga magpabilin sa pagkawalay alamag bahin sa pagkahaduul nga pagbalik ni Cristo. Apan kadtong naghandum lamang sa pagdumili sa kamatuuran nagasap-ong sa ilang igdulungog niining pagpasabut; ug ang mga pulong “Walay tawo nga mahibalo sa adlaw ug takna,” nagpadayon nga gipalanog sa mapangahasong mayubiton ug bisan pa sa nagangkon nga ministro ni Cristo. Sa panahon nga mapahigmata ang katawhan, ug magsugod sa pagpangutana sa dalan sa kaluwasan, mopatunga dayon ang mga magtutudlo sa rilhiyon tali kanila ug sa kamatuuran, magpahupay sa ilang mga kahadlok pinaagi sa babak nga pagpasabut sa pulong sa Dios. Ang dili matinumanon nga mga magbalantay makighiusa sa pagbuhat sa dakung limbungan, nga magasinggit, Kalinaw; kali-naw sa diha nga ang Dios wala magsulti og kalinaw Sama sa mga Pariseo sa kaadlawan ni Cristo, daghan ang midumili pagsulud sa gingharian sa langit, ug ilang babagan ang gusto modayon. Singilon ang dugo niining mga tawhana diha sa ilang kamut.

[217]

Ang labing mapainubsanon ug matinu-manon sulud sa mga simbahan sagad maoy unang modawat sa mensahe. Kadtong nagatooon sa Biblia alang sa ilang kaugalingon makakita sa kinaiya sa nabatasan nga pagsabut sa tagna nga dili subay sa Kasulatan; ug

bisan diin nga dapit nga ang katawhan dili magamhan sa kabuyohan sa kaparian, bisan diin sila nga nanagsusi sa pulong sa Dios alang sa ilang kaugalingon, ang doktrina sa pag-anhi ni Cristo nagkinahanglan lamang nga itandi sa Kasulatan alang sa paghimutang sa iyang balaang kagamhanan.

Daghan ang ginalutos sa ilang dili matinoohon nga mga kaigsoonan. Aron sila magpabilin sa baroganan diha sa iglesya, ang uban magpakahilum na lang bahin sa ilang paglaum; apan ang uban nagbati nga ang pag-unong sa Dios nagdili kanila sa pagtago sa mga kamatuuran nga natugyan ngadto kanila. Daghan ang gipangtagak gikan sa ilang pagkasinakup sa simbahan sa walay laing katarungan gawas sa ilang pagpahayag sa pagtoo bahin sa pag-anhi ni Cristo. Mahal kaayo alang niadtong nagantos niini nga pagsulay sa ilang pagtoo ang pulong sa manalagna: “Ang inyong kaigsoonan nga nagadumot kaninyo, nga nagsalikway kaninyo tungod sa akong ngalan, nagaingon, Pagahimayaon ang Ginoo. Apan siya magpakita sa inyong kalipay, ug sila mangaulaw.” Isaias 66:5.

Ang mga manulunda sa Dios nagbantay uban sa dakung kasibot sa sangputanan sa pasidaan. Kon adunay kinatibuk-an nga pagsalikway sa mensahe sa mga simbahan, mopahawa ang mga manulunda uban sa kasubo. Apan aduna pay daghan nga wala pa masulayi bahin sa kamatuuran sa Pag-abut ni Cristo. Daghan ang napahisalaag pinaagi sa mga bana, mga asawa, mga ginikanan, o mga anak, ug gipatoo nga usa ka sala ang pagpaminaw niining mga erehes nga pagtolon-an nga gitudlo sa mga Adventista. Ang mga manulunda gisugo sa pagbantay niini nga mga kalag; kay aduna pay lain nga kahayag nga modan-ag ngadto kanila gikan sa trono sa Dios.

Uban sa dili maasoy nga handum, kadtong nakadawat sa mensahe nagpaabot alang sa pagbalik sa ilang Manluluwas. Ang panahon nga ilang gipaabot sa pagsugat Kaniya haduul na. Ilang gipaabot kini nga takna uban sa malinawon nga kasolemnidad. Nagpahulay sila diha sa matamis nga pakigsulti sa Dios, mahinalangpon alang sa kalinaw nga maila sa masanagon nga kaugmaon. Walay usa nga nakasinati niini nga paglaum ug pagsalig ang makalimut niadtong bililhon nga mga takna sa pagpaabot. Sa pila ka mga semana sa wala pa ang panahon, ang kalibutanong pamatigayon gihiklin sa kadaghanan. Ang matitud-anon nga mga magtotoo mainampingon

nga nagasusi sa matag hunahuna ug pagbati sa ilang mga kasingkasing nga daw diha na sila sa ilang mga higdaanan sa kamatayon ug sa pila nalang ka takna magtak-up sa ilang mga mata sa kalibutanong mga talan-awon. Wala nay pagpanghimo sa “mga bisti sa pagkayab” (tan-awa ang *Appendix*); kundili ang tanan nanagbati sa panginahanglan sa ebidensya sa sulud nga bahin aron nga sila andam alang sa pagsugat sa Manluluwas; ang ilang puti nga mga bisti mao ang pagkaputli sa kalag—mga kinaiya nga nahinloan gikan sa sala pinaagi sa nagapasaylo nga dugo ni Cristo. Maayo unta nga makabaton ang mga nanagangkon nga katawhan sa Dios sa sama nga espiritu sa pagsusi sa ilang mga kasingkasing, sama ka mainiton, matinguhaon nga pagtoo. Kon nagpadayon pa unta sila sa pagpaubus sa ilang kaugalingon atubangan sa Ginoo, ug nagaduul uban sa ilang mga hangyo sa dapit sa kalooy, makabaton unta sila sa labaw pa ka madagayaon nga kasinatian kay sa ilang nabatongan karon. Gamay ra kaayo ang panahon sa pagampo, gamay ra kaayo ang matinud-anon nga pag-ila sa sala, ug ang kakulang sa buhi nga pagtoo nagbiya sa daghan katawhan diha sa kakulang sa grasya nga sa madagayaon gisangkap sa atong Manunubos.

Ang Dios nagtuyo sa pagsuta sa Iyang katawhan. Ang Iyang kamut nagatabon og usa ka sayup diha sa pagsabut sa matagnaon nga mga panahon. Wala mamatikdi sa mga Adventista ang sayup, ni hingkaplagan sa ilang labing maalamon nga mga kaatbang. Nakaingon sila sa ulahi: “Husto ang inyong pag-isip sa matagnaon nga mga panahon. Adunay moabut nga dagkong panghitabo sa dili madugay; apan kini dili mao ang gitagna ni Mr. Miller; ang pagkakabig kini sa kalibutan, ug dili ang ikaduhang pag-anhi ni Cristo.” (Tan-awa ang *Appendix*.)

[218]

Milabay ang gipaabot nga panahon, ug si Cristo wala moabut alang sa pagluwas sa Iyang katawhan. Kadtong maminatud-on sa pagtoo ug sa gugma nagpaabot sa ilang Manluluwas, nakasinati sa usa ka mapait nga pagkasaguyo. Apan natuman ang mga katuyoan sa Dios: nagsulay lang Siya sa mga kasingkasing niadtong nangangkon nga nagpaabot sa Iyang pagpadayag. Adunay uban kanila nga nagpaabot sa dili hataas nga tumong kundili tungud sa kahadlok. Ang ilang pagangkon sa pagtoo wala makapausab sa ilang mga kasingkasing ug mga kinabuhi. Sa pagkapakyas sa maong hitabo, kining mga tawhana nag-pamatuud nga wala sila masaguyo; wala

gayud sila magtoo nga mobalik sa Cristo. Sila ang uban sa unang nanagtamay sa kasub-anan sa matuud nga mga magtotoo.

Apan si Jesus uban sa langitnong mga panon nagatan-aw diha sa gugma ug kahingawa niadtong gisulayan ug mga matinud-anon nga nangasaguyo. Kon matukas pa unta pagbalik ang tabil nga nagbahin sa makita ug sa dili makita nga kalibutan, ang mga manulunda makita unta nga nagpaduul niining maunungon nga mga kalag, ug nanalipod kanila gikan sa mga pana ni Satanas.

21 - Gisalikway nga Pasidaan

Sa pagwali sa doktrina sa ikaduhang pag-anhi ni Jesus, si William Miller ug ang iyang mga katabang nagbuhat sa usa ka bugtong nga tuyo sa pagpamata sa katawhan ngadto sa pagpangandam alang sa Paghukum. Ilang gitinguha ang pagpukaw sa mga nanagangkong og rilihiyon ngadto sa matuud nga paglaum sa iglesya, ug ngadto sa ilang panginahanglan sa labaw pa ka halawum nga Cristohanon nga kasinatian; ug nagbuhat usab sila sa pagpukaw sa wala makabig ngadto sa katungdanan sa madali nga paghinulsul ug pagkakabig ngadto sa Dios. “Wala sila misulay sa pagkabig og katawhan ngadto sa mga sekta o pundok sa rilihiyon. Busa nagbuhat sila taliwala sa tanan nga pundok o mga sekta, sa walay pagpanghil-abut sa ilang organisasyon o disiplina.

“Sa akong tanan nga pagbuhat,” matod ni Miller, “wala gayud akoy handum sa pag-ugmad sa bisan unsa nga lahi nga katuyoan kay sa naugmad na nga mga pundok sa tinoohoan o sa pagpahimulus sa usa ka pundok sa kadaotan sa uban. Naghunahuna ako sa paghatag og kaayohan sa tanan. Pananglitan ang tanang Cristohanon malipay sa kalagmitan sa pag-anhi ni Cristo, ug kadtong dili makakita sama sa akong nakita sama ra nga mahigugma usab kanila nga modawat niini nga doktrina, akong gihunahuna nga wala nay kinahanglan sa lahi nga mga katiguman. Ang akong tibuuk nga tumong mao ang pagkabig og mga kalag ngadto sa Dios, sa pagpahibalo sa kalibutan bahin sa umalabot nga Paghukum, ug sa pagdasig sa akong mga isigkatawo sa paghimo niana nga pangandam sa ilang mga kas-ingkasing aron makahimo kanila sa pagsugat sa ilang Dios diha sa pakigdait. Ang kadaghanan niadtong nangakabig ilalum sa akong mga paningkamot miipon sa nagkalainlaing mga simbahan.”—Bliss, pahina 328.

Maingon nga ang iyang buluhaton malagmit man nga makapatukod og mga simbahan, gitagad kini pag-ayo nga may pag-uyon. Apan sa diha na nga ang mga ministro ug mga pangulo sa rilihiyon nagkasabut sa pagsupak sa doktrina sa Adventista, ug nagtinguha

[219] sa pagsumpo sa tanang pagtudlo sa maong suheto, wala lang kini nila supaka diha sa mga pulpito, kundili nagdili usab sa ilang mga sakup sa pagtambong sa pagwali bahin sa ikaduhang pag-anhi ni Cristo, o bisan pa sa pagsulti sa ilang paglaum panahon sa sosyal nga mga katiguman sa simbahan. Busa ang mga magtotoo nahimutang sa dakung pagsulay ug kasubo. Ilang gihigugma ang ilang mga simbahan, ug naghandum sa pagbulag gikan kanila; apan sa ilang pagkakita sa pagsumpo sa pulong sa Dios, ug sa paghikaw kanila sa pakisusi sa mga tagna, ilang gibati nga ang ilang pagkamaunungon ngadto sa Dios nagdili kanila sa pagpasakup. Kadtong nagtinguha sa pagtabon sa pamatuud sa pulong sa Dios dili nila isipon nga nagsakup sa iglesya ni Cristo, “ang haligi ug sukaranan sa kamaturan.” Gikan dinhi ilang gibati ang ilang kaugalingon nga husto sa ilang pagbulag sa ilang kanhi nga pagkadugtong. Ug sa ting-init sa 1844 mga 50 ka libo namahawa sa ilang mga simbahan.

Niining panahona nakita ang dayag nga kausaban sa kadaghanan sa mga iglesya sa tibuuk United States. Adunay sa daghan nang katuigan anam-anam apan sa kanunay nagtubo nga pakig-uyon sa kalibutanon nga mga binuhatan ug pamatasan, ug ang katumpang nga paglugsong sa matuud nga espirituhanong kinabuhi; apan ni-anang tuiga adunay mga ebidensya sa kalit nga dakung pagkunhod, halos sa tanang simbahan sa nasod. Samtang daw walay usa nga nakasugyot sa hinungdan, ang katinuuran mismo sa halapan gikutlo ug gihisgotan, sa pamantalaan ug sa pulpito.

Sa usa ka tigum nga presbytero sa Phil-adelphia, si Mr. Barnes ang tagsulat sa komentaryo nga gigamit sa daghan kaayo nga dapit, ug pastor sa usa sa mga dagkong simbahan niadtong siyudad, “nagingon nga sa iyang pagalagad sa ministeryo sulud sa kaluhaan ka tuig, ug wala gayud, hangtod sa katapusan nga komunyong nga iyang gidumalahan, siyay nadawat kapin kon kulang ngadto sa iglesya. Apan karon wala nay mga pagpamukaw, walay mga pagkakabig, wala nay makita nga pagtubo diha sa grasya sa mga nanagangkon sa pagtoo, ug walay miduul sa iyang pagtoon nga makighisgot bahin sa kaluwasan sa ilang mga kalag. Tungud sa pag-uswag sa pamati-gayon, ug masanag nga kaugmaon sa negosyo ug sa mga tiggama, adunay pagtubo sa pagkakalibutanon. Matuud kini sa tanang pundok sa mga tinoohan.”— *CON-GREGATIONAL JOURNAL*, May 23, 1844.

Sa bulan sa Pebrero sa maong tuig, si Propesor Finney, sa Oberlin College, nag-ingon, “Kaniadto aduna kitay pagkamatuud sa atong mga hunahuna, nga sa kinatibuk-an, ang Protestante nga mga simbahan sa atong nasod, walay pagtagad o masinupakon halos sa tanang moral nga mga reporma sa maong panahon. Adunay pipila nga walay labut, apan dili igo nga molahi sa pagkamatuud labaw kay sa kinatibuk-an. Aduna usab kitay kaabag nga kamatuuran; ang halos dili na makita nga kabuyohan sa pagpabuhi sa mga iglesya sa tibuuk kalibutan. Ang espirituhanong pagkawalay pagtagad halos makita sa tanang dapit, ug hilabihan na kaayo ka grabe; busa nagpamatuud ang rilihiyoso nga pamantalaan sa nasod. Dako kaayo ang pagsimba sa mga sakup sa iglesya sa urog, nakig-ipon sa mga dili diosnon nga naghudyaka sa kalipayan, diha sa sayawan, diha sa mga fiesta, ug sa uban pa. Apan dili na kinahanglan padaghanon pa ang paghisgot niining masakit nga suheto. Igo na ang kabaga sa kamatuuran ug nagligis sa kabug-at dinhi kanato, nga nagpakita nga *ang mga iglesya sa makasusubo naganam og kadaotan*. Nahilayo na kaayo sila sa Ginoo, ug Siya mikuha sa Iyang presensya gikan kanila.”

Ug ang usa ka magsusulat sa *RELIGIOUS TELESCOPE* nagpamatuud: “Wala pa gayud kita makasaksi sukad nianang kinatibuk-an nga pagkunhod sama karon. Kinahanglan gayud magmata ang iglesya, ug magsusi sa hinungdan niini nga kasakitan; kay ang kasakitan sa matag usa nga nahigugma sa Sion kinahanglan motan-aw niini. Kon atong hinumduman kon daw unsa ka dyutay ug kahalayo ang mga kahimtang sa matuud nga pagkakabig, ug sa halos dili matupngan nga walay paghinulsul ug kagahian sa mga makasasala, makaingon gayud dayon kita, ‘Nalimot na ba kaha ang Dios sa pagkamaloloy-on? o nasirado na ba kaha ang pultahan sa kalooy?’ ”

Kana nga kahimtang dili gayud moabut kon walay hinungdan diha sa sulud sa iglesya gayud. Ang espirituhanong kangitngit nga mihugpa sa kanasuran, sa mga iglesya, ug sa katawhan, dili kini tungud sa pinugos nga pagbiya sa mga pagsangkap sa grasya nga gituyo sa Dios, kundili ang pagsalikway sa katawhan sa balaan nga kahayag. Ang dayag nga paghulagway niini nga kamatuuran mao ang kasaysayan sa mga Hudiyo panahon ni Cristo. Pinaagi sa ilang paghigugma sa kalibutan ug paghikalimot sa Dios ug sa Iyang Pulong, nangitngitan ang ilang salabutan, kalibutanon ug maibogon ang ilang mga kasingkasing. Busa diha sila sa pagkawalay alamag sa

pag-abut sa Mesias, ug sa ilang garbo ug pagkadili matinoohon ilang gisalikway ang Manunubos. Wala man gani putla sa Dios ang nasod nga Judio gikan sa kahibalo, o pagsalmot diha, sa mga panalangin sa kaluwasan. Apan kadtong nagsalikway sa kamatuuran nawad-an sa tanang handum alang sa gasa sa langit. Ilang “gibutang ang kangitngit alang sa kahayag, ug ang kahayag alang sa kangitngit,” hangtod ang kahayag nga diha kanila nahimong kangitngit; ug daw unsa ka hilabihan kana nga kangitngit!

Natukma kini sa pamaagi ni Satanas, nga ang katawhan mag-pabilin diha sa mga dagway sa tinoohan kon ang espiritu sa gikinahanglang pagkadiosnon nakulang. Human sa ilang pagsalikway sa maayong balita, nagpadayon ang mga Hudiyo sa ilang karaang mga tulumanon, sa kusganon ilang gitipigan ang ilang nasudnon nga pagpalahi, samtang sila sa ilang kaugalingon walay mahimo kundili ang pagangkon nga wala na diha kanila ang presensya sa Dios. Ang tagna ni Daniel wala gayud masayup sa pagtumbok sa panahon sa pagabut sa Mesias, ug sa tin-aw nagtagna sa Iyang kamatayon, nga ilang gidumilian ang pagtoon niini, ug sa katapusan ang mga rabi magalitok og tunglo niadtong mosulay sa pag-isip sa panahon. Sa pagkabuta ug pagkawalay pagbasul, ang katawhan nga Judio sulud sa misunud nga mga siglo nagdumili sa pagdawat sa madagayaong tanyag sa kaluwasan, walay pagpakabana sa mga panalangin sa ebanghelyo, usa ka solemne ug makahahadlok nga pasidaan sa katalagman sa pagsalikway sa kahayag gikan sa langit.

Bisan diin ang hinungdan motumaw, ang sama nga sangputanan magasunud. Siya nga magtuyo sa pagpagahi sa iyang mga pagbati sa katungdanan tungud kay kini manginlabut man sa iyang kagustohan, sa katapusan mawad-an sa gahum sa pag-ila sa kalainan sa matuud ug sayup. Mangitngitan ang salabutan, makubalan ang kaisipan, mogahi ang kasingkasing, ug mahimulag ang kalag gikan sa Dios. Diin gani ang kahayag sa balaang kamatuuran tamayon ug tiawtiawan, dinha ang iglesya matabunan sa kangitngit; magkabugnaw ang pagtoo ug gugma, ug ang pagkaihalas ug pagkabahinbahin mosulud. Mga sakup sa iglesya magsentro sa ilang kasibot ug mga kusog sa kalibutanong mga paningkamot, ug ang mga makasasala maganam kagahi sa paghinulsul.

Ang mensahe sa unang manulunda sa Pinadayag 14, nga nagpahibalo sa takna sa Paghukum sa Dios, ug pagtawag sa katawhan

sa pagkahadlok ug pagsimba Kaniya, giandam aron sa paglahi sa nanagangkon nga katawhan sa Dios gikan sa makadunot nga mga kabuyohan sa kalibutan, ug sa pagpukaw kanila sa pagtan-aw sa ilang matuud nga kahimtang sa pagkakalibutanon ug paglapas. Niini nga mensahe, ang Dios nagpadala og pasidaan ngadto sa iglesya, nga kon dawaton, makasaway unta sa daotang binuhatan nga maoy naka-pahilayo kanila gikan Kaniya. Kon ila untang gidawat ang mensahe gikan sa langit, nagpaubus sa ilang mga kasingkasing atubangan sa Ginoo, ug sa matinud-anon nagaandam sa pagtindog sa Iyang presensya, mapadayag unta diha kanila ang Espiritu ug gahum sa Dios. Ang iglesya makadangat na usab unta nianang bulahan nga kahimtang sa panaghiusa, sa pagtoo, ug sa gugma, nga nagpadayag sa kaadlawan sa mga tinun-an, sa diha nga ang mga magtotoo diha sa “pagkausa sa kasingkasing ug sa kalag,” ug “nanagsulti sa pulong sa Dios uban sa kaisug” sa panahon nga “ang Ginoo nagadugang sa matag adlaw ngadto sa iglesya niadtong mangaluwas.” Buhat 4:32, 31; 2:47.

Kon ang katawhan sa Dios magdawat sa kahayag sa pagsidlak niini diha kanila gikan sa Iyang Pulong, makadangat unta sila nianang panaghiusa nga maoy giampo ni Cristo, nga maoy gihulagway sa apostol, “ang panaghiusa sa espiritu diha sa bugkos sa kalinaw.” “Adunay usa ka lawas,” matod niya, “ug usa ka Espiritu, maingon nga kamo gipanagtawag sa usa ka paglaum sa inyong pagkatinawag; usa ka Ginoo, usa ka pagtoo, usa ka bautismo.” Efeso 4:3-5.

Mao kadto ang bulahan nga mga sangputanan nga nasinatian niadtong nagadawat sa mensahe sa ikaduhang pagbalik. Sila nagagikan sa lainlaing mga pundok sa tinoohan, ug ang ilang mga rilihiyosong mga babag gisalibay ngadto sa yuta; ang nagkasumpaki nga mga pagtolon-an gidugmok; ang paglaum nga dili subay sa Kasulatan bahin sa usa ka lumalabay nga milenyo gibiyaaan, ang bakak nga mga pagsabut bahin sa ikaduhang pag-anhi ni Cristo gitarong, ang garbo ug pagpahiuyon sa kalibutan gibanlas; gihusto ang mga sayup; mga kasingkasing nahiusa diha sa labing matamis nga panagkauban, ug ang gugma ug kalipay nagahari nga labing hataas. Kon nahimo kini niini nga doktrina ngadto sa pipila nga nakadawat niini, mahisama ra kini alang sa tanan, kon ang tanan modawat niini.

Apan ang mga iglesya sa kinatibuk-an wala modawat sa pasidaan. Ang ilang mga ministro, kinsa ingon nga “magbalantay sa

[221]

balay sa Israel,” mao unta ang mag-una sa pag-ila sa mga timaan sa pag-anhi ni Jesus, napakyas sa pagkat-on sa kamatuuran, bisan gikan sa pamatuud sa mga manalagna gikan sa mga timaan sa kapanahunan. Sa diha nga ang kalibutanong mga pangandoy ug mga tinguha nagpuno sa kasingkasing, ang gugma ug pagtoo sa Dios maganam kabugnaw, ug sa pagpahayag na sa doktrina sa Pag-anhi ni Cristo, nakapapukaw lang hinoon kini sa ilang dili maayong pagbati ug pagkawalay pagtoo. Tungud kay ang kamatuuran sa kinadakan, giwali sa mga layko, maoy nakadugang sa pagsupak niini. Sama sa karaang panahon, ang tin-aw nga pamatuud sa pulong sa Dios gisugat sa pangutana. “Aduna bay mga pangulo sa mga pariseo nga nanoo?” Ug tungud sa kalisud sa pagsupak sa mga pangatarungan nga gikuha gikan sa matagnaong mga panahon, daghan ang nagpaluya sa pagtoon sa mga tagna, sa pagtudlo nga ang mga libro sa tagna gisilyohan, ug dili kinahanglan sabton. Ang panon sa katawhan, nga sa hingpit nagasalig lang sa ilang mga pastor, nagdumili sa pagpaminaw sa pasidaan; ang uban bisan og nakatoo sa kamatuuran, wala makaako sa pagsugid niini, sa kahadlok nga “pagawason sila sa sinagoga.” Ang mensahe nga gipadala sa Dios aron sa pagsulay ug sa pagputli sa iglesya, nagpadayag sa tanan sa siguro kaayo kon unsa kadaghan ang nagahigugma sa kalibutan kay sa nagahigugma kang Cristo. Ang mga higit nga nagdugtong kanila sa kalibutan labaw pa ka lig-on kay sa ilang mga kasibot sa langitnon. Ilang gipili ang pagpaminaw sa kalibutanong kaalam, ug mitalikod gikan sa mensahe sa kamatuuran nga nagasuta sa kasingkasing.

Sa pagsalikway sa pasidaan sa unang manulunda, ilang gisalikway ang paagi sa langit alang sa pagpahiuli kanila. Ilang gitamay ang maloloy-ong mensahero nga unta makasaway sa ilang mga pagkadaotan nga nakapahimulag kanila sa Dios, ug sa labaw pa kadako nga handum mitalikod sila ngadto sa pagpakighigala sa kalibutan. Mao kini ang hinungdan niadtong makahahadlok nga kahimtang sa pagkakalibutanon, paglapas, ug sa espirituhanong pagkamatay nga diha sa iglesya niadtong 1844.

Sa Pinadayag 14, gisundan ang unang manulunda sa ikaduha, nga nagmantala, “Nagun-ob, nagun-ob na ang bantugang Babilonia, ang babaye nga mao ang nagpainom sa tanang kanasuran sa bino sa iyang mahugawng kaulag.” Pinadayag 14:8. Ang pulong “Babilonia” gikuha sa pulong “Babel,” ug nagkahulugan og kalibog. Gigamit

kini sa Biblia sa pagpaila sa nagkalainlaing dagway sa bakak o nahulog nga rilihiyon. Sa Pinadayag 17, ang Babilonia naglarawan og usa ka babaye—ang hulagway nga gigamit sa Biblia ingon nga simbolo sa iglesya, usa ka bililhong babaye nga nagkahulugan og usa ka putli nga iglesya, usa ka mahugaw nga babaye nga mao ang mibiya sa matuud nga pagtoo nga iglesya.

Sa Biblia ang balaan ug malahutayon nga kinaiya sa kadug-tungan tali kang Cristo ug sa Iyang iglesya gisimbolohan sa panagkauban diha sa kaminyoon. Ang Ginoo naghiusa sa Iyang katawhan ngadto Kaniya pinaagi sa solemne nga pakigsaad, nagsaad Siya nga mahimong Dios ngadto kanila, ug sila nga nanagsaad sa ilang kaugalingon nga mga Iya, ug Iya lamang. Nagpamatuud Siya, “Ug ikaw pangasaw-on ko nga kanako gayud sa walay katapusan: oo, ikaw pangasaw-on ko nga kanako gayud sa pagkamatarung, ug sa justicia, ug sa mahigugmaong-kalolot, ug sa mga kalooy.” Oseas 2:19. Ug usab, “Ako ang imong bana.” Jeremias 3:14. Ug si Pablo nagagamit sa mao gihapon nga hulagway sa Bag-ong Tugon, sa iyang pag-ingon, “sanglit kamo ugod ako na man nga gikasaad nga maasawa sa iyang usa lamang ka bana, nga mao si Cristo, aron ikahatag ko kamo ingon nga birhin nga ulay.” 2 Corinto 11:2. [222]

Ang pagkadili maunungon sa iglesya ngadto kang Cristo diha sa pagtugot sa iyang pagsalig ug paghigugma nga mobiya gikan Kaniya, ug sa pagtugot sa kalibutanong mga butang sa paghari sa kalag, gipakasama sa paglapas sa panaad sa kaminyoon. Ang sala sa Israel sa ilang pagbulag sa Ginoo gihatag ubus niini nga hulagway; ug ang kahibulungang gugma sa Dios nga ilang gitamay gihulagway sa makatandog kaayo nga paagi. “Manumpa ako kanimo, ug mosulod ngadto sa usa ka pakigsaad kanimo, nag-ingon ang Ginoong Jehova, ug ikaw mamaako.” “Ug ikaw matahum uyamot, ug ikaw nakakab-ot sa harianon nga kahimtang. Ug ang imong kabantug nasangyaw ngadto sa mga nasod tungod sa imong katahum; kay kana hingpit man pinaagi lamang sa akong pagkahalangdon nga gisul-ub ko kanimo.... Apan nagsalig ka sa imong katahum, ug nagapakighilawas ikaw tungod sa imong kabantug.” “Ingon nga ang usa ka maluibon nga asawa mobiya sa iyang bana mao man kamo nagaluib kanako, Oh balay sa Israel, nagaingon si Jehova;” “sama sa usa ka asawa nga nanapaw, nga nagadawat sa mga dumuloong nga baylo sa iyang bana.” Ezekiel 16:8, 13-15, 32; Jeremias 3:20.

Sa Bag-ong Tugon, mga pulong nga susama kaayo gipahinungod ngadto sa nagangkon nga mga Cristohanon nga nagpakighigala sa kalibutan labaw sa paghigugma sa Dios. Matod ni apostol Santiago: “Kamo nga mga mananapaw, wala ba kamo mahibalo nga ang pagpakighigala sa kalibutan dulumtanan sa Dios? bisan kinsa ang makighigala sa kalibutan kaaway siya sa Dios.”

Ang babaye (Babilonia) sa Pinadayag 17, gihulagway sama niini, “nadayandayanan sa bulawan, ug mga bato nga hamili ug mga maanindot nga mutya, ug may copa nga bulawan sa iyang kamut, nga puno sa mga kangil-ad, ug mga kahugaw sa iyang pagpakighilawas.... Ug sa iyang agtang nahasulat ang usa ka ngalan: Babilonia nga Bantugan, ang Inahan sa mga Dautan nga Babaye ug sa mga kangil-aran sa Yuta. “Matod pa sa manalagna, “Akong nakita ang babaye nga nahubog sa dugo sa mga balaan, ug sa dugo sa mga sinakit kang Jesus.” Sa dugang pa ang *Babilonia gipamatuud nga “mao ang bantugang siyudad nga nagahari sa mga hari sa yuta.”* Pinadayag 17:18. Ang gahum nga sa daghang mga siglo nagamando ibabaw sa mga hari sa kalibutan nga Cristohanon, mao ang Roma. Ang purpura ug escarlata nga kolor, ang bulawan ug hamili nga mga bato ug ang mga mutya, sa tin-aw naghulagway sa katahum ug labaw pa ka harianon nga kadungganang gihimo sa bangis nga pangulo sa rilihiyon sa Roma. Ug walay laing gahum nga mohaum sa matuud nga paghulagway “nahubog sa dugo sa mga balaan” kay niana nga iglesya nga sa kabangis naglutos sa mga sumusunod kang Cristo. Gisumbong usab ang Babilonia sa sala sa dili makatarunganon nga pakigdugtong sa “mga hari sa yuta.” Ang pagkahimulag gikan sa Ginoo, ug pakigalyado sa mga walay pagtoo og Dios, nga ang Judio nga iglesya nahimong usa ka bigaon; ug ang Roma, nga naghugaw sa iyang kaugalingon sa sama nga pagpangita sa tabang sa kalibutanong mga gahum, nakadawat usab sa sama nga paghukum.

Ang Babilonia gikaingon na nga “*inahan* sa mga bigaon.” Pinaagi sa iyang mga *anak nga mga babaye* gisimbolohan ang mga iglesya nga misagup sa iyang mga doktrina ug mga tradisyon, ug nagsunud sa iyang panig-ingnan sa pagsakripisyo sa kamatuuran ug sa pag-uyon sa Dios, aron sa pag-ugmad og dili makatarunganon nga pakig-alyado sa kalibutan. Ang mensahe sa Pinadayag 14 nga nagpahibalo sa *pagkahulog* sa Babilonia, kinahanglan mapahamtang

sa mga rilihiyoso nga mga pundok nga kanhi putli ug nahimong hugaw. Tungud kay kini nga mensahe nagsunud man sa pasidaan sa paghukum, kinahanglan ighatag kini sa katapusang mga adlaw, busa dili kini mapahamtang sa Iglesya Romano, kay kana nga iglesya dugay nang nahulog gikan sa kamatuuran sulud na sa pila ka siglo. Dugang pa, sa Pinadayag 18, sa mensahe nga umalabot pa, gitawag ang katawhan sa Dios sa paggawas gikan sa Babilonia. Sumala niini nga sulat, daghan pa gayud sa katawhan sa Dios anaa sa Babilonia. Ug sa unsa nga mga pundok rilihiyoso makita ang kinadak-an nga bahin sa katawhan sa Dios karon? Sa walay duhaduha, sa nagkalain-laing mga iglesya nga nagangkon sa Protestante nga pagtoo. Sa panahon sa ilang pagbarog, kini nga mga iglesya adunay halangdon nga baroganan alang sa Dios ug sa kamatuuran, ug naguban kanila ang Iyang panalangin. Bisan ang walay pagtoo nga kalibutan napugus sa pag-ila sa maayo nga mga sangputanan nga nagsunud sa pagdawat sa mga patukuranan sa maayong balita. Sumala sa mga pulong sa mga manalagna ngadto sa Israel, “Ang imong kabantug nasangyaw ngadto sa mga nasod tungod sa imong katahum; kay kana hingpit man tungod lamang sa akong pagkahalangdon, nga akong gisul-ub kanimo, nagaingon ang Ginoong Jehova.” Apan nahulog sila sa mao ra nga handum nga nahimong tunglo ug kalaglagan sa Israel—ang handum sa pag-awat sa mga binuhatan ug sa pakighigala sa dili mga diosnon. “Apan nagasalig ka sa imong katahum, ug nagapakighilawas ka tungod sa imong kabantug.” Ezekiel 16:14, 15.

[223]

Daghan sa mga Protestante nga iglesya nagsunud sa panig-ingnan sa Roma sa makasasala nga pakigdugtong sa “mga hari sa yuta”—ang mga simbahan sa Estado, pinaagi sa ilang relasyon sa kalibutanon nga mga kagamhanan, ug sa ubang rilihiyosong pundok sa pagpatabang sa kalibutan. Ug ang pulong “Babilonia”—kalibog—mahimong ipahamtang niini nga mga pundok, ang tanan nangangkon nga nagkuha sa ilang mga pagtolon-an gikan sa Biblia, apan nagkabahinbahin ngadto sa daghang mga sekta, nga adunay nagkalainlaing mga pagtolon-an ug mga hunahuna.

Gawas pa sa makasasala nga pakig-usa sa kalibutan, ang mga iglesya nga mibulag sa Roma nagpakita sa iyang lahi nga mga kinaiyahan.

Ang usa ka Romanista nga sinulat nakiglantugi nga “kon sadan man gayud ang Iglesya sa Roma sa pagkamasimbahon og mga

dyosdyos bahin sa mga santos, ang iyang mga anak nga babaye, ang Iglesia sa England, sad-an usab sa mao nga kalapasan, nga adunay napulo ka mga simbahan nga nadedikar ngadto kang Maria samtang usa lang ngadto kang Cristo.”—Richard Challoner, *THE CATHOLIC CHRISTIAN InSTRUCTED*, Pasiuna, mga pahina 21, 22.

Ug si Mr Hopkins, sa iyang sinulat nga “*A TREATISE ON THE MILLENNIUM*” nagpamatuud: “Walay katarungan nga ilhon ang espiritu nga anticristiano nga mga binuhatan aron ipahamtang lamang sa gitawag karon og Iglesia sa Roma. Ang mga iglesya nga Protestante daghan usab kaayo niini nga pagka-anticristo sa ilang taliwala, ug layo ra sa hingpit nga pagkareporma gikan sa pagkahugaw ug pagkadaotan.”—Samuel Hopkins, *WORKS*, vol. 2, p. 328.

Bahin sa pagkabulag sa Presbyterian Church gikan sa Roma, si Dr. Guthrie nag-sulat: “Sa tulo ka gatus ka tuig kaniadto, ang atong iglesya, nga adunay inablihan nga Biblia sa iyang bandila, ug adunay *motto* nga nasulat, ‘Susiha ang Kasulatan,’ sa iyang linukot, migawas sa mga ganghaan sa Roma.” Dayon adunay makahuluganon nga pangutana, “Migawas ba siya nga nahinloan gikan sa Babilonia?”—Thomas Guthrie, *THE GOSPEL IN EZEKIEL*, pahina 237.

“Ang Iglesia sa England,” matod pa ni Spurgeon, “daw hingpit nga gikaon pinaagi sa mga sakramento, apan ang walay pakiguyon daw makita nga halos natusaktusak pag-ayo sa pilosopiya sa pagkadili maunungon. Kadtong naghunahuna sa labaw pa ka maayong mga butang mitipas paganamanam gikan sa mahinungdanon nga mga patukuranan sa pagtoo. Sa kinatibuk-an, ako nagtoo, ang kasingkasing gayud sa England napatamisan sa dulumtanan nga pagkadili matinud-anon ug mangahas lang gihapon sa pagsaka sa pulpito ug magpaila nga Cristohanon.”

Unsa may sinugdanan niining dakung pagkahulog? Giunsa man sa iglesya sa una pagkahimulag gikan sa pagkayano sa maayong balita? Pinaagi sa pagsunud sa mga binuhatan sa dili Cristohanon, aron sa pagpadali sa pagdawat sa Cristianidad pinaagi sa paganismo. Nagpamatuud si apostol Pablo, bisan sa iyang panahon, “Kay ang tinagoan sa kalapasan gipalihok na.” 2 Tesalonica 2:7. Panahon sa mga apostoles ang iglesya diha sa kaputli. Apan sa “naghinapus na ang ikaduhang siglo kadaghanan sa mga iglesya aduna nay bag-ong dagway, nawagtang ang unang pagkayano; ug sa

walay pagmatngon, sa diha nga ang tigulang mga apostoles namahulay na sa ilang lubnganan, ang ilang mga anak, uban sa bag-ong mga kinabig...mipasiugda ug naghimo og bag-ong dagway sa bu-luhaton.”—Robert Robinson, *ECCLESIASTICAL RESEARCHES*, ch. 6, *par.* 17, *p.* 51. Aron sa pagpalig-on sa bag-ong mga kinabig, ang hataas nga kalagdaan sa Cristianidad gipaubus, ug ang gisangputan, “paglunup sa paganismo, nagasulud sa iglesya, nagdala sa iyang mga kustombre, mga binuhatan, ug mga dyosdyos.”—Gavazzi, *LECTURES*, pahina 278. Samtang ang Cristohanong rilihiyon nagsalig sa pagdapig ug tabang sa kalibutanong mga pangulo, kini sa ngalan gidawat sa katilingban; apan ang dagway sa pagka-Cristohanon, daghan ang “nagpabilin nga pagano sa pagtolonan, ilabina sa pagsimba sa mga dyosdyos diha sa tago.”—*Ibid.*, pahina 278.

[224]

Wala ba buhata ang sama nga pamaagi sa halos tanan nga nagtawag sa ilang kaugalingon nga Protestante? Samtang ang mga nag-ugmad, kadtong nagbaton sa matuud nga espiritu sa pagre-porma, nangamatay na, ang ilang mga anak nangulo ug “nagbag-o sa kawsa.” Samtang sila nagpakabuta sa pagsunud sa pagtoo sa ilang mga amahan ug nagdumili sa pagdawat sa kamatuuran nga saylo sa ilang nakita, dako kaayo ang pagkatipas sa mga anak sa mga repormador gikan sa ilang panig-ingnan sa pagpaubus, pagdumili sa kaugalingon, ug sa pagbiya sa kalibutan. Busa “ang unang pagkayano nahanaw.” Ang kalibutanong lunup misulud sa iglesya, nagadala “sa iyang mga kustombre, mga binuhatan, ug mga dyosdyos.”

Pagkamakalilisang niana nga pagpakighigala sa kalibutan nga “dulumtanan sa Dios,” nga karon gimahal sa nagangkon nga mga sumusunod ni Cristo! Daw unsa kahalayo ang pagkahimulag gikan sa Biblia ang nabantog nga mga simbahan sa sulundan sa pagpaubus, pagdumili sa kaugalingon, pagkayano, ug pagkadiosnon! Matod ni John Wesley sa iyang pakigpulong bahin sa husto nga paggamit sa salapi: “Ayaw usiki ang bisan unsa nga bahin sa bililhon kaayo nga hiyas, tungud lang sa pagtagbaw sa handum sa mata, pinaagi sa pagpasulabi ug sa mga mahal nga bisti, o sa wala kinahanglana nga mga dayandayan. Ayaw usiki ang bahin niini sa pagsulay sa pagpaanyag sa inyong mga balay; sa mga naghinubra ug mahal nga mga aparador o mga lamisa; mga mahal nga mga retrato, nga

girebitehan og bulawan.... Ayaw paghimo sa bisan unsa nga butang sa pagtagbaw sa garbo sa kinabuhi, aron lang higugmaon ug dayegon sa mga tawo.... ‘Basta magbuhat lang ikaw og maayo sa imong kaugalingon, maayo ang pag-ila kanimo sa mga tawo.’ Basta ‘mabistihan ka lang og purpura ug fino nga lino, ug matagbaw pagayo matag adlaw.’ sa walay duhaduha daghan ang mopakpak sa imong maanindot nga panimpla, ang imong pagkamanggihatagon ug pagkamatinagdanon. Apan ayaw palita ang ilang mahal kaayo nga palakpak. Kundili magtagbaw ka lang hinoon sa kadungganan nga gikan sa Dios.”—Wesley, *WORKS*, Sermon 50, “*The Use of Money*.” Apan sa ka daghan sa atong mga iglesya sa atong panahon ang maong pagtolon-an wala pagtagda.

Ang pagangkon og rilihiyon nabantog karon sa kalibutan. Mga pangulo, mga politiko, mga manlalaban, mga negosyante, nagpasakup sa iglesya aron sila makabaton sa pagtahod ug pagsalig sa katilingban, aron mapalambo ang ilang kalibutanong mga kaayohan. Busa ilang sulayan pagtabon ang ilang dili matarong nga mga kasabutan ilalum sa pagangkon sa pagka-Cristohanon. Ang nagkadaiya nga mga rilihiyosong pundok, nga napaligon sa bahandi ug kabuyohan niining bawtisado nga mga kalibutanon, mangandoy gihapon sa hataas nga pagkabantugan ug pagpanuki. Ang matahum nga mga simbahan, nga nadayandayan sa labing gastoso nga paagi, gitukod sa nabantog nga mga dapit. Ang mga magsisimba nagdayandayan sa mahal nga mga urog nga bisti. Dagko kaayo og sweldo ang maayong laki nga ministro sa paglingaw ug pagdani og mga tawo. Kinahanglan dili magtandog ang iyang mga wali sa nabatasan nga mga sala, kundili himoon kini nga hapsay ug makalingaw sa mga igdulungog. Busa ang mahigugmaon sa urog nga mga sakup ilista sa talaan sa iglesya, ug ang mga sala sa mahigugmaon sa urog tabunan ilalum sa dagway sa pagkadiosnon.

[225] Naghisgot sa presente nga kinaiyahan sa mga Cristohanon sa kalibutan, ang nag-unang balasahon nga kalibutanon nagingon: “Sa walay pagkaamgo ang iglesya nga nagpahiuyon na sa espiritu sa panahon, ug nagsagup sa matang sa pagsimba sa moderno nga panginahanglan. Ang tanang butang gayud, nga makatabang sa pagkamadanihon sa rilihiyon, gigamit na karon sa iglesya.” Ug usa ka magsusulat sa New York Independent nagsulti bahin sa Metodismo: “Ang linya sa paglahi sa diosnon ug sa dili rilihiyoso nahanaw na

ngadto sa usa ka anino, ug ang matinudanon nga mga tawo sa pikas-ug-pikas nagbuhat aron sa pagpanas sa kalainan tali sa ilang mga panlihok ug kalipayan.” “Ang dungog sa rilihiyon nagpadaghan pag-ayo sa kadaghanon niadtong maniguro sa mga kaayohan nga walay matinud-anong pagbuhat sa katungdanan.”

Matod ni Howard Crosby: “Usa ka butang sa dakung pagtagad nga atong makaplagnan sa iglesya ni Cristo nga dyutay kaayog nahimo sa buluhaton nga gilaraw sa Ginoo alang niini. Sama sa karaang mga Judio nga nagtugot pagsandurot uban sa mga diwatan nga mga nasod nagkuha sa ilang pagbati gikan sa Dios...mao usab ang iglesya ni Jesus karon, pinaagi sa iyang sayup nga pakiguban uban sa dili matinoohong kalibutan, mibulag sa diosnong mga paagi sa iyang matuud nga kinabuhi, ug mitugot sa iyang kaugalingon nga mahatud ngadto sa makadaot, bisan kasagaran kini gipasidunggan, mga binuhatan sa walay Cristo nga sosedad, nagagamit sa mga pangatarungan ug nagaabut og panghunahuna nga lain sa gipadayag sa Dios, ug hugut nga nahisupak sa tanang kauswagan sa grasya.”—*THE HEALTHY CHRISTIAN: AN APPEAL TO THE CHURCH*, mga pahina 141, 142.

Niining taub sa pagkakalibutanon ug pagpangita sa kalipayan, ang pagdumili sa kaugalingon ug pagantos alang kang Cristo halos hingpit na nga nawala. “Ang uban sa mga lalaki ug babaye nga karon aktibo sa kalihukan sa iglesya mga edukado, samtang ang kabataan, sa paghimo og mga pagantos aron sila makahatag o makabuhat og usa ka butang alang kang Cristo.” Apan “kon ang pundo sa salapi gikinahanglan na karon...walay bisan kinsa nga tawagon sa paghatag. O, dili! kinahanglan adunay maayo, kalingawan, usa ka mini nga pagbista, usa ka kinaran nga panihapon, o may makaon—bisan unsa nga makapalingaw sa mga tawo.”

Si Gobernador Washburn, sa Wisconsin sa iyang tinuig nga pakigpulong, January 9, 1873, nag-ingon: “Adunay mga balaod nga nagsugo sa pagpahunong sa mga tulunghaan diin ang mga sugal gihimo.” Kini bisan asa makaplagnan. Bisan ang iglesya (sa walay pagkahibalo, sa walay duhaduha) usahay hingkaplagnan nga nagabuhat sa buhat sa panulay. Mga konserto sa gasa, mga pamasin sa gasa ug mga ripa, usahay sa pagtabang sa mga kabus o sa buhat kalooy, apan sa kasagaran alang sa dili maayo nga mga katuyoan, mga loteriya, mga ganting nga pinutos, uban pa, maoy tanan nga

mga paagi sa pagangkon og mga salapi nga walay bili nga nadawat. Wala nay grabi nga ka makalaglag o makadaot, ilabina ngadto sa mga kabataan, kay sa pagangkon og salapi nga wala hagai. Mga tinahud nga mga tawo nga nanginlabut niining sulagma nga mga pangahas, ug nagpagaan sa ilang mga konsyensya sa paghunahuna nga ang salapi mopaadto sa maayong katuyoan, dili ikatingala nga ang mga batan-on sa nasod kanunay mahulog sa mga binuhatan nga ang kalingawan sa mga dula sa piligro maoy siguro nga mosangpot.”

Ang espiritu sa pagpahiuyon sa kalibutan nagasulud na sa mga iglesya sa tibuuk Cristianismo. Si Robert Atkins, sa iyang wali didto sa London, naghulagway og mangitngit nga larawan sa espirituhanong pagkunhod nga midagsang sa England: “Nagkadyutay na lang gayud ang matuud nga mga diosnon sa yuta, ug walay tawo nga nagbutang niini sa kasingkasing. Ang nanagangkon og rilihiyon niining panahona, sa matag iglesya, mga mahigugmaon sa kalibutan, nanagpahiuyon sa kalibutan, mahigugmaon sa kalipayan sa linalang, ug naghandum sa pagbaton sa pagkatinahud. Gipanawag sila sa pagantos alang kang Cristo, apan mitago sila bisan lang sa kaulawan.... *Paglapas, paglapas, paglapas*, nakulit diha sa atubangan sa matag iglesya, ug sila nahibalo niini, ug kini ilang nabatyagan, aduna unta sila paglaum pa; apan naunsa ba! magkanayon sila, ‘Dato kami, ug abunda sa katigayunan, ug wala nay nakulang.’ ” —*SECOND ADVENT LIBRARY*, tract No. 39.

[226] Ang dakung sala nga gisumbong batok sa Babilonia mao nga siya “nagpainom sa tanang kanasuran sa bino sa iyang mahugawng kaulag.” Kini nga kopa nga makahubog nga iyang gipahayag sa kalibutan, nagrepresentar sa mini nga mga pagtolon-an nga iyang nadawat ingon nga sangputanan sa iyang dili makatarunganon nga pakigdugtong sa kadagkoan sa yuta. Ang pakighigala sa kalibutan nakahugaw sa iyang pagtoo, ug sa iyang panahon nagahugaw usab siya pinaagi sa iyang kabuyohan pinaagi sa pagtudlo sa kalibutan sa mga pagtolon-an nga supak sa labing tin-aw nga mga pahayag sa Balaang Tugon.

Gidili sa Roma ang Biblia ngadto sa mga tawo, ug nagmando sa katawhan sa pagdawat sa iyang mga pagtolon-an nga puli niini. Maoy buhat sa Repormasyon sa pagpahiuli ngadto sa mga tawo sa Pulong sa Dios; apan dili ba tinuud nga sa mga iglesya sa atong panahon karon ang mga tawo gitudloan sa pagpasukad sa ilang

pagtoo sa ilang tinoohan ug sa mga pagtolon-an sa ilang simbahan sa baylo nga diha unta sa Kasulatan? Matod ni Charles Beecher, nga nagsulti mahitungud sa mga iglesya nga Protestante: “Mokupos sila sa pasipala nga pulong batok sa mga pagtolon-an sama sa pagkupos niadtong balaan nga mga kaparian sa pasipala nga pulong batok sa pagsaway sa pagsimba sa mga santos ug sa mga martir nga ilang gipakadako.... Ang evangelical nga mga pundok sa Protestante nagapus gayud pagayo sa ilang usag usa ka kamut, ug sa ilang kaugalingon, nga sa tunga kanilang tanan, ang usa ka tawo dili gayud mahimong magwawali, bisan diin, kon dili modawat og ubang mga libro gawas sa Biblia.... Dili mugna lang sa hunahuna ang pamahayag nga ang gahum sa pagtolon-an nagsugod na karon sa pagdili sa Biblia sama gayud sa gihimo sa Roma, bisan og kini sa sekreto lang nga paagi.”—Wali nga “*THE BIBLE A SUFFICIENT CREED*,” gipamulong sa Fort Wayne, Indiana, Pebrero 22, 1846.

Kon magpasabut ang matinumanong mga magtutudlo sa pulong sa Dios, adunay motindog nga mga tawo nga maalamon, mga ministro nga nagangkon nga nakasabut sa Kasulatan, nga nagsalikway sa lig-on nga doktrina ingon nga patootoo, ug busa motalikod gikan sa mga mangutana bahin sa kamatuuran. Kon dili pa unta hilabihan na kaayo ka hubog ang kalibutan nga wala nay paglaum tungud sa bino sa Babilonia, daghang panon unta ang mag-ila ug makabig pinaagi sa tin-aw, mahait nga mga kamatuuran sa pulong sa Dios. Apan ang rilihiyoso nga pagtoo daw naglibog pag-ayo ug nagkayabag, nga ang mga tawo dili na mahibalo kon unsay toohan ingon nga kamatuuran. Ang sala sa kalibutan sa pagkadili mahinulsulon naghay-ad sa pultahan sa iglesya.

Ang mensahe sa ikaduhang manulunda sa Pinadayag 14, giwali sa unang higayon sa ting-init sa tuig 1844, ug adunay laktod nga pagtumbok sa mga iglesya didto sa America, diin ang pasidaan sa Paghukum giwali sa daghan nang dapit ug sa kinatibuk-an wala dawata, ug diin kusog ang pagkunhod sa mga iglesya. Apan ang mensahe sa ikaduhang manulunda wala pa makaabut sa hingpit nga katumanan niadtong 1844. Ang mga iglesya nakasinati sa pagkahulog sa moralidad, ingon nga sangputanan sa ilang pagsalikway sa mensahe sa Pagbalik ni Cristo; apan wala pa mahingpit ang pagkahulog. Samtang nagpadayon sila pagsalikway sa pinasahi nga mga kamatuuran niining panahona, naganam kaubus ang ilang pagkahu-

log. Hinoon dili pa masulti nga “Nahulog na ang Babilonia...tungud sa iyang pagpainom sa tanang kanasuran sa bino sa mahugawng kaulag.” Wala pa niya mabuhati niini ang tanang kanasuran. Ang espiritu sa pagpahiuyon sa kalibutan ug sa walay pagtagad sa nagsukud nga mga kamatuuran sa atong panahon anaa ug naganam og kalig-on sa mga iglesya sa Protestante nga pagtoo sa tanang kanasuran sa Cristianismo; ug kini nga mga iglesya nalakip sa solemne ug makalilisang nga pagsaway sa ikaduhang manulunda. Apan ang buhat sa paglapas wala pa makaabut sa katapusan.

[227] Ang Biblia nagpamatuud nga sa dili pa moanhi ang Ginoo, si Satanas magabuhat “uban sa tanang gahum ug mga timaan ug bakak nga mga kahibulungan, ug sa pagkamalimbungon ug sa pagkadili matarung;” ug sila nga “wala nagadawat sa gugma sa kamatuuran, aron unta sila maluwas,” pasagdan sa pagdawat sa “buhat sa kasaypanan aron managtuo sila sa bakak.” 2 Tesalonica 2:9-11. Dili hangtod nga moabut kini nga kahimtang, ug sa pakig-usa sa iglesya sa kalibutan mahingpit, sa tibuuk Cristianismo, una pa mahingpit ang pagkahulog sa Babilonia. Ang kausaban maganam-anam pagpadayon, ug ang hingpit nga katumanan sa Pinadayag 14:8 umalabot pa.

Bisan pa sa espirituhanong kangitngit, ug sa pagkahimulag gikan sa Dios sa mga iglesya nga nagsakup sa Babilonia, ang dakung pundok sa matinumanong mga sumusunod ni Cristo makaplagnan gihapon sa ilang panagtigum. Adunay daghan niini nga wala gayud makakita sa pinasahi nga mga kamatuuran alang niini nga panahon. Daghan ang wala matagbaw sa ilang presente nga kahimtang, ug nangandoy sa labaw pa ka tin-aw nga kahayag. Kawang ang ilang pagtan-aw sa larawan ni Cristo sa mga simbahan nga ilang nasakupan. Sa naganam na og kalayo ang pagkabulag niini nga mga katilingban gikan sa kamatuuran, ug naganam pagkasuud sa pagpakig-alyado sa kalibutan, magkadako ang kalahian niining duha ka habig, hangtod nga mosangko kini sa panagkabulag. Ang panahon moabut nga kadtong nahigugma sa Dios sa labaw sa tanan dili na makapabilin sa pakighiusa niadtong “mga mahigugmaon sa kalipayan labaw kay sa paghigugma sa Dios; nagbaton sa dagway sa pagkadiosnon, apan nagdumili sa gahum niini.”

Ang Pinadayag 18 nagtudlo ngadto sa panahon nga ang sangputanan sa pagsalikway sa tulo ka pilo nga pasidaan sa Pinadayag

14:6-12, ang iglesya sa hingpit moabut na sa kahimtang nga gitagna sa ikaduhang manulunda, ug ang katawhan sa Dios nga anaa pa sulud sa Babilonia pagatawgon sa pagpabulag gikan sa iyang pundok. Kini maoy katapusan nga mensahe nga ikahatag sa kalibutan; ug magtuman kini sa iyang buluhaton. Sa panahon nga “ang wala motuo sa kamatuoran, kondili nagakalipay sa dili pagkamatarung” (2 Tesalonica 2:12), pasagdan sa pagdawat sa kasaypanan, ug sa pagtoo sa bakak, unya ang kahayag sa kamatu-uran mosidlak ngadto sa tanan kansang mga kasingkasing abli aron sa pagdawat niini, ug ang tanang anak sa Ginoo, nga nagpabilin sa Babilonia, motuman sa tawag, “Gomowa kamo kaniya, mga tawo ko.” (Pinadayag 18:4).

22 - Mga Tagna Natuman

Paglabay sa panahon nga ang pag-anhi sa Ginoo unang gi-lauman—sa panahon nga spring sa 1844—kadtong matinoohon nga nagpaabot sa Iyang pag-anhi nalambigit sa pagduhaduha ug pagkawalay siguro sa hamubong panahon. Samtang giila sila sa kalibutan nga hilabihan nga pagkapildi, ug napamatud-an nga nag-baton sa pagkalibog, ang tuburan sa ilang paglipay mao gihapon ang Pulong sa Dios. Daghan gihapon ang nagtoon sa Kasulatan, nagsusi pag-usab sa dugang nga mga kamatuuran sa ilang pagtoo, ug giton-an nila pag-ayo ang mga tagna alang sa dugang nga kahayag. Ang pamatuud sa Biblia nga nagpalig-on sa ilang baroganan daw tin-aw na ug masaligan. Ang mga timaan dili masayup sa pagtudlo nga haduul na ang pagbalik ni Cristo. Ang pinasahi nga panalangin sa Ginoo, pinaagi sa mga nakabig nga mga makasasala ug ang pagpabuhi sa espirituhanong kinabuhi taliwala sa mga Cristohanon, nagpamatuud nga ang mensahe nagagikan sa langit. Ug bisan dili mapasabut sa mga Cristohanon ang ilang pagkasaguyo, ilang gibati nga ang Ginoo maoy nagmando kanila sa ilang miagi nga kasinatian.

Nalambigit sa mga tagna nga ilang giila nga adunay kalabutan sa panahon sa ikaduhang pag-anhi, mao ang pahimangno nga gi-pahaigo sa pinasahi sa ilang kahimtang sa pagkawalay siguro ug kahibulong, ug sa pagpadasig kanila sa mapailubon nga pagpaabot, diha sa pagtoo nga ang kasamtangan nga kangitngit sa ilang pagsabut mapatin-aw ra ugma damlag.

Uban niini nga mga tagna mao ang anaa sa Habacuc 2:1-4: “Ako motindog sa akong bantayan, ug mopahulana ako ibabaw sa lantawan, ug molantaw ako sa pagtan-aw kong unsa ang iyang igasulti kanako, ug kong unsa ang akong igatubag mahatungod sa akong sumbong. Ug si Jehova mitubag kanako, ug miingon: Isulat ang panan-awon, ug himoang matin-aw diha sa mga sulatanan, aron modalagan kadtong magabasa niini. Kay ang panan-awon alang pa sa natudlong panahon, ug kini nagadali paingon sa katapusan, ug dili magabakak; bisan kini malangan, paabuta kini; kay kini

[228]

moabut gayud, kini dili magalangan. Ania karon ang iyang kalag nagapaburot; kini dili matarung diha kaniya; apan ang matarung mabuhi tungod sa iyang pagtoo.”

Sa sayo nga bahin sa 1842, ang kamandoan nga gihatag niini nga tagna, nga “isulat ang panan-awon, ug himoang matin-aw diha sa mga sulatanan, aron modalagan ang magabasa niini,” nagsugyot kang Charles Fitch sa pagandam ug *chart* sa tagna aron paghulagway sa mga panan-awon sa Daniel ug sa Pinadayag. Ang pagpatik niini nga *chart* maoy giila nga katumanan sa kamandoan nga gihatag ni Habacuc. Walay pay usa nga nakamatikod una niini, nga ang nagpakita nga kalangan sa katu-manan sa panan-awon—usa ka panahon sa paghulat—nahatag diha sa mao ra nga tagna. Human sa kasaguyo, nagpakita kini nga kasulatan sa pagkamahinungdanon: “Ang panan-awon alang pa sa umalabut nga panahon, apan sa katapusan kini magasulti, ug dili magabakak; bisan kini malangan, paabuta kini; kay moabut ra gayud kini ug dili magdugay.... Ang mga matarung magkinabuhi pinaagi sa pagtoo.”

Usa ka bahin sa tagna ni Ezekiel nahimo usab nga sukaranan sa kusog ug kalipay sa mga magtotoo: “Ug ang pulong ni Jehova midangat kanako, nga nagaingon: Anak sa tawo, unsa ba kining sanglitanan ninyo diha sa yuta sa Israel, nga nag-ingon: Ang adlaw ginalugwayan, ug ang panan-awon nangahanap? Busa suginli sila: Mao kining giingon sa Ginoong Jehova.... Ang mga adlaw nagasingabut na, ug ang pagkatuman sa tanang panan-awon.... Ako mosulti, ug ang pulong nga akong isulti pagatumanon; kini dili na gayud igapauswag sa laing panahon.” “Sila nga iya sa balay sa Israel nagaingon: Ang panan-awon nga iyang nakita alang sa daghan nga umalabut nga mga adlaw, ug siya nagapanagna sa mga panahon nga halayo pa kaayo.” Ezekiel 12:21-25, 27, 28.

Nanaglipay ang nagpaabot, sa pagtoo nga Siya nga nahibalo sa katapusan gikan sa sinugdan nagatan-aw latas sa mga katuigan, ug nakakita sa ilang pagkasaguyo, naghatag kanila og mga pulong sa pagpadasig ug paglaum. Kon wala pa kanang mga bahina sa Kasulatan, nga nagtambag kanila sa paghulat uban sa pailub, ug sa pagkuput pag-ayo sa ilang pagsalig sa Pulong sa Dios, mapakyas unta ang ilang pagtoo sa masulayon nga takna.

Ang samingay sa napulo ka babayeng ulay sa Mateo 25, naghulagway usab sa kasinatian sa katawhan nga mga Adventista. Sa

Mateo 24, agi og tubag sa pangutana sa Iyang mga tinun-an bahin sa timaan sa Iyang pagbalik ug sa katapusan sa kalibutan, gitudlo ni Cristo ang pila sa mahinungdanon nga mga hitabo sa kasaysayan sa kalibutan ug sa iglesya gikan sa nahauna hangtod sa ikaduha Niyang pag-anhi; nga mao kining mosunud, ang pagkaguba sa Jerusalem, ang dakung kagul-anan sa iglesya ilalum sa mga paglutos sa pagano ug papado nga Roma, ang pagngitngit sa adlaw ug bulan, ug ang pagpangahulog sa mga bitoon. Human niini nagsulti Siya sa Iyang pag-abut diha sa Iyang gingharian, ug nag-asoy sa sambingay sa duha ka klase nga mga ulipon nga nagpaabot sa Iyang pagpadayag. Ang kapitulo 25 nagsugod niini nga mga pulong, “Unya ang gingharian sa langit mahasama sa napulo ka mga ulay.” Ania ang gipakita nga panan-awon sa kahimtang sa iglesya sa katapusang mga adlaw, sama sa gitudlo sa katapusan sa kapitulo 24. Niini nga sambingay ang ilang kasinatian gihulagway sa mga paagi sa kasal didto sa Silangan.

“Unya ang gingharian sa langit mahasama sa napulo ka mga ulay, nga nanagdala sa ilang mga lamparahan ug nanggula sa pagsugat sa pamanhonon. Ug ang lima kanila mga maalam ug ang lima mga buangbuang. Kay ang mga buangbuang sa nanagdala sa ilang mga lamparahan, wala sila managdala sa lana uban kanila. Apan ang mga maalam nanagdala sa lana sa ilang mga tibod uban ang ilang mga lamparahan. Karon sa nadugay ang pamanhonon, nanagduka silang tanan ug nangatulog. Apan sa tungang gabii may usa ka singgit: Ania karon, ang pamanhonon nagaanhi! Sugata ninyo Siya.”

[229] Ang pag-anhi ni Cristo sumala sa mensahe sa unang manulunda, gisabut nga nagrepresentar sa pag-abut sa pamanhonon. Ang pagkaylap sa repormasyon ubus sa pagsangyaw sa haduul nga mga pagbalik, maoy tubag sa paglakaw sa napulo ka mga ulay. Niini nga sambingay sama nianang anaa sa Mateo 24, duha ka klase ang girepresentahan. Ang tanan nagdala sa ilang mga lamparahan, ang Biblia, ug pinaagi sa kahayag niini nanglakaw aron sa pagsugat sa Pamanhonon. Apan “sila nga mga buangbuang nagdala sa ilang mga lamparahan apan wala magdala og lana,” “ang mga maalam, nagdala og lana sulod sa tibod uban sa ilang mga lamparahan.” Ang ulahi nga klase nakadawat sa grasya sa Dios, ang nagapabag-o, nagapahayag nga gahum sa Balaang Espiritu, nga nagpaila sa Iyang Pulong nga usa ka lamparahan sa mga tiil ug kahayag sa alagianan. Uban sa

kahadlok diha sa Dios nagtoon sila sa Kasulatan aron sa pagkat-on sa kamatuuran, ug sa matinud-anon nangita sa kaputli sa kasingkasing ug kinabuhi. Aduna silay personal nga kasinatian, sa pagtoo sa Dios ug sa Iyang Pulong, nga dili mabuntog sa pagkasaguyo ug sa pagkalangan. Ang uban “nanagdala sa ilang mga lamparahan, apan wala magdala og lana uban kanila.” Milihok sila pinaagi sa dinalidali. Ang ilang mga kahadlok napukaw lang pinaagi sa solemne nga mensahe, apan nagsalig lang sila sa pagtoo sa ilang mga igsoon, natagbaw lang sa nagkipatkipat nga kahayag sa maayong mga pagbati, nga walay bug-os nga pagsabut sa kamatuuran, o tinud-anay nga buhat sa grasya sulud sa kasingkasing. Nanglakaw kini sila aron sa pagsugat sa Ginoo, puno sa paglaum sa pagkadawat sa ganti sa madaling panahon; apan wala sila maandam alang sa pagkalangan ug sa pagkasaguyo. Pag-abut sa mga pagsulay, naluya ang ilang pagtoo, ug nagkaawup ang ilang mga kahayag.

“Samtang nalangan ang pamanhonon, nagduka ug nakatulog silang tanan.” Pinaagi sa pagkalangan sa pamanhonon nagrepresentar sa paglabay sa panahon sa pagpaabot sa Ginoo, ang pagkasaguyo, ug ang daw makita nga pagkalangan. Niining panahon sa pagkawalay siguro, ang kadasig nga mga hapaw sa pagtoo ug dili bug-os nga mahigugmaon sa mensahe nagsugod sa pagduhaduha, ug mihinay ang ilang mga paningkamot; apan kadtong adunay pagtoo nga gipasukad sa personal nga kahibalo sa Biblia nagbarog sa bato ilalum sa ilang mga tiil, nga dili mabanlas sa mga balud sa kasaguyo. “Nanagduka ug nangatulog silang tanan;” ang usa ka klase walay kabalaka ug nagbiya sa ilang pagtoo, ang usa ka klase nagpaabot hangtod ihatag na kanila ang labaw pa ka tin-aw nga kahayag. Apan sa gabii sa pagsulay ang ulahi daw nawad-an, sa pila ka bahin, sa ilang kadasig ug pagkamasimbahon. Ang mga hapaw ug dili bug-os sa kasingkasing dili na makasalig sa pagtoo sa ilang mga kaigsoonan. Ang matag usa kinahanglan mobarog o matumba sa iyang kaugalingon.

Niining panahona, nagsugod pagtumaw ang patootoo. Ang uban nga nagpaila nga madasigon nga mga magtotoo sa mensahe, misalikway sa pulong sa Dios nga mao ra ang dili masayup nga giya, ug nagangkon nga gigiyahan sa Balaang Espiritu, nagtugyan sa ilang kaugalingon nga mandoan pinaagi sa ilang mga pagbati, mga panghunahuna, ug mga handuraw. Adunay pila nga nagpakita sa

ilang buta ug dili na matambagan nga kadasig, magsaway sa tanan nga dili moila sa ilang dalan. Ang ilang panatiko nga mga hunahuna ug mga kalihukan wala makadani sa kalooy sa dakung pundok sa mga Adventista; apan nagpakaulaw lang sila sa kawsa sa kamatuuran.

Niini nga paagi si Satanas naningkamot sa pagsupak ug pagguba sa buluhaton sa Dios. Naukay kaayo sa kadasig ang katawhan pinaagi sa kalihukan nga Adventista, linibo sa mga makasasala nangakabig, ug mga matinumanon nga mga tawo naghatag sa ilang kaugalingon sa buhat sa pagsangyaw sa kamatuuran, bisan sa panahon sa pagpaabot. Ang prinsiphe sa daotan nawad-an sa pila sa iyang mga sakup; ug aron mapakaulawan ang buhat sa Dios, iyang gilimbungan ang uban nga nagbaton sa pagtoo, ug gidala sila ngadto sa nagsobra nga pagtootoo. Dayon sakmiton dayon sila sa iyang mga ahente sa matag sayup, matag kapakyasan, matag dili matarong nga panlihok, ug ilang isumbong atubangan sa mga tawo ug padakoon ang maong kaso, aron mahimong salawayon ang pagtoo sa mga Adventista. Busa sa maganam ka daghan ang iyang mapatoo sa sayup nga pagsabut sa ikadu-hang pag-anhi samtang iyang gamhan ang ilang mga kasingkasing, magkadako ang iyang bintaha sa pagtawag kanila nga mga representante sa bug-os nga pundok sa mga magtootoo.

[230] Si Satanas maoy “tigsumbong sa mga kaigsoonan,” ang iyang espiritu maoy tigpadasig sa mga tawo sa pagbantay sa mga sayup ug pagpildi sa katawhan sa Ginoo, ug iyang padakoon ang ilang mga sayup, ug dili hisgotan ang ilang maayong mga binuhatan. Kanunay siya nga aktibo kon ang Dios nagabuhat alang sa kaluwasan sa mga kalag. Sa diha nga nanuul ang mga anak sa Dios aron pagpakita sa ilang kaugalingon atubangan sa Ginoo, moduul usab si Satanas uban kanila. Sa matag pagpabuhi andam siya kanunay sa pagdala niadtong wala mabalaan nga mga kasingkasing ug dili maayong panghunahuna. Kon sila magdawat na sa pila ka mga puntos sa kamatuuran, ug makabaton og dapit uban sa mga magtootoo, magbuhat siya pinaagi kanila sa pagtudlo og mga hunahuna nga makapalimbong sa walay pagbantay. Walay tawo nga mapatud-an nga matuud nga Cristohanon tungud lang kay miipon siya sa mga anak sa Dios, bisan pa diha sa balay nga alampoanan ug palibot sa lamisa sa Ginoo. Kanunay si Satanas motambong sa labing solemne

nga mga higayon, diha sa dagway niadtong iyang magamit nga iyang mga ahente.

Ang prinsiphe sa daotan makigtigi sa matag pulgada sa yuta nga laktan sa katawhan sa Dios sa ilang panaw padulong sa langitnong siyudad. Sa tibuuk kasaysayan sa iglesya, walay gipadayon nga repormasyon nga wala makahibalag niining grabe nga mga babag. Mao usab sa kaadlawan ni Pablo. Bisan diin magpatindog si Pablo og simbahan, adunay uban nga magangkong nga nagdawat sa pagtoo, apan maoy nagdala sa erehes o bakak nga mga pagtolon-an, ug nga kon kini madawat, maoy makapawagtang sa gugma alang sa kamatuuran. Si Luther nagantos usab sa dako nga kalibog ug kalisud gikan sa dalan sa mga matootohon nga mga tawo, nga nagangkong nga ang Dios nakigsulti kanila, nga tungud niana magpabarog sa ilang mga hunahuna ug mga paghukum ibabaw pa sa gipamatuud sa Kasulatan. Daghan ang kulang pa sa pagtoo ug kasinatian, apan dako og pagkasangkap sa kaugalingon, ug mahigugma sa pagpaminaw ug pagsugilon og bag-ong mga butang, nalingla pinaagi sa pagpakaaron-ingnon sa bag-o nga mga magtutudlo, ug moipon sila sa mga ahente ni Satanas sa ilang buhat sa pagguba sa gipatukod sa Dios kang Luther. Ug ang mga Wesley, ug uban pa nga nagpanalangin sa kalibutan pinaagi sa ilang kabuyohan ug pagtoo, nakigaway sa matag ang-ang sa mga lingla ni Satanas sa pagpalihok sa sobra nga kasibot, dili pagkaangay, ug wala mabalaan nga katawhan ngadto sa pagkapanatiko sa matag usa ka matang.

Walay pagtagad si William Miller niadtong mga kabuyohan nga maghatud ngadto sa pagkapanatiko. Nagpamatuud si Luther, nga ang matag espiritu kinahanglan sutaon pinaagi sa pulong sa Dios. “Ang yawa,” matod ni Miller, “adunay dakung gahum ibabaw sa mga hunahuna sa uban niining panahona. Ug unsaon nato pag-ila kon kang kinsa nga espiritu sila? Ang Biblia nagtubag: ‘Pinaagi sa ilang mga bunga, maila ninyo sila’.... Adunay daghang espiritu nga ania niining kalibutana; ug gimandoan kita sa pagsuta sa mga espiritu. Ang espiritu nga dili makahimo kanato sa pagkinabuhi nga mapailubon, sa pagkamatarung, ug pagkadiosnon, niini nga kalibutan, dili Iya ni Cristo. Nagdugang ang akong pagtoo nga si Satanas maoy dako nga nagpaluyo niining ihalas nga mga kalihukan.... Daghan sa atong taliwala nga nagangkong nga nabalaan sa hingpit, nagsunud sa mga tradisyon sa mga tawo, ug sa dayag walay alamag sa kamatuuran

sama sa uban nga wala maghimo niana nga mga pagpakaaron-in-gnon.”—Bliss, mga pahina 236,237. “Ang espiritu sa limbong maoy magpahimulag kanato gikan sa kamatuuran; ug ang Espiritu sa Dios magamando kanato ngadto sa kamatu-uran. Apan, moingon ikaw, ang usa ka tawo tingali anaa sa sayup, ug naghunahuna nga anaa siya sa kamatuuran. Unsa man kini siya? Atong tubagon, Ang Espiritu ug Pulong magkauyon. Kon ang usa ka tawo maghukum sa iyang kaugalingon pinaagi sa Pulong sa Dios, ug makakaplag og hingpit nga panagkauyon sa tibuuk nga Pulong, kinahanglan motoo siya nga anaa siya sa kamatuuran; apan kon iyang makaplagnan nga ang espiritu nga nagamando kaniya dili magkauyon sa tibuuk baroganan sa balaod o balasahon sa Dios, nan maglakaw siya sa pagmatngon, basi malaangan siya sa lit-ag sa yawa.”— *THE ADVENT HERALD AND SIGNS OF THE TIMES REPORTER*, vol. 8, No. 23 (Enero 15, 1845). “Kanunay ako makabaton og dugang nga kamatuuran sa kinasuluran nga pagkabalaan gikan sa nagadagkot nga mata, usa ka basa nga aping, ug usa ka nadunlan sa pagsulti, kay sa tanang kabanha sa tibuuk Cristianidad.”—Bliss, pahina 282.

Sa panahon sa Repormasyon ang iyang mga kaaway nagpasangil sa tanang kadaotan sa panatisismo ngadto sa mga matinudanon nanagbuhat batok niini. Ang sama nga paagi gihimo sa mga mag-susupak sa kalihukan sa Pagpaabot kang Cristo. Ug sa wala pa matagbaw sa pagdaot sa pagpadako sa mga sayup sa mga nagh-inobra og sa mga panatiko ilang gipanagtag ang dili maayo nga mga taho nga walay bisan usa nga landong sa kamatuuran. Kining mga tawhana gipalihok sa ilang dili maayong pagbati ug pagdumut. Nahadlok sila nga basi matuud apan naglaum nga dili unta. Ug mao kini ang sekreto sa ilang pakigaway batok sa mga Adventista ug sa ilang pagtoo.

Tungud kay ang pipila ka mga panatiko nakasulud sa pundok sa mga Adventista dili maoy katarungan sa paghukum nga ang kalihukan dili Iya sa Dios, kay sa presensya sa mga panatiko ug sa mga limbungan sa iglesya sa kang Pablo o kang Luther nga panahon ingon nga igo na nga pasangil sa pagkondinar sa ilang buhat. Pukawa ang katawhan sa Dios gikan sa pagkatulog, ug pasugda sa matinud-anon nga buhat sa pagpahinulsul ug sa pagreporma, pasusiha sila sa Kasulatan aron pagtoon sa kamatuuran nga anaa kang Jesus, pahimoa sila sa hingpit nga pagtugyan ngadto sa Dios,

ug dili makulang ang kamatuuran nga si Satanas aktibo gihapon ug nagabantay. Uban sa tanang mahimo nga mga limbong iyang ipakita ang iyang gahum, magtawag sa pagtabang kaniya sa tanang nahulog nga mga manulunda sa iyang kamandoan.

Dili ang pagsangyaw sa ikaduhang paganhi nga maoy nakahimo og panatisismo ug kalibog. Mitumaw kini panahon sa ting-init niadtong 1844, sa diha nga ang mga Adventista diha sa kahimtang sa pagduhaduha ug sa kalibog bahin sa ilang matuud nga baroganan. Ang pagsangyaw sa mensahe sa unang manulunda ug sa “singgit sa tungang gabii” nagtumong dayon sa pagsumpo sa panatisismo ug sa pagkabahinbahin. Kadtong niapil sa solemne nga kalihukan diha sa panaghiusa; ang ilang kasingkasing nahigut sa paghigugmaay sa usag usa, ug sa kang Jesus, nga ilang gidawat nga sa dili madugay ilang makita. Ang usa ka pagtoo, ang usa ka bulahan nga paglaum, nagtuboy kanila sa ibabaw sa tanang tawhanong kabuyohan, ug napamatud-an nga panalipod batok sa pagpanghasi ni Satanas.

“Samtang naglangan ang pamanhonon, nanagduka silang tanan ug nangatulog. Ug sa pagkatungang gabii adunay singgit, Ania karon, ania na ang pamanhonon; Sugata ninyo siya. Ug kadtong tanang ulay mibangon ug nagdagkot sa ilang mga lamparahan.” Mateo 25:5-7. Sa tinginit sa 1844, tungatunga sa panahon sa unang panahon nga gitudlo nga ang 2300 ka mga adlaw matapos, ug sa autumn o tingdagdag sa dahon sa mao ra nga tuig, nga sa human kini nakaplagan nga ang ilang gipairog, ang mensahe gisangyaw sumala sa mga pulong gayud sa Kasulatan, “Ania karon, ania na ang pamanhonon!”

Ang naghatud ngadto niini nga kalihukan mao ang pagkakaplag nga ang kamandoan ni Artaherhes alang sa pagtukod pagusab sa Jerusalem, nga maoy sinugdanan sa panahon sa 2300 ka mga adlaw, nga sa natuman sa tungatunga sa autumn sa tuig 457 B.C., ug dili sa pagsugod sa tuig ingon sa gitooohan kaniadto. Ang pag-ihap sugod sa autumn sa 457 ang 2300 ka mga tuig matapos sa autumn sa 1844.” (Tan-awa ang appendix nga nota alang sa pahina 192.)

Ang pangatarungan nga gikuha sa Daang Tugon nga mga simbolo nagtudlo usab ngadto sa autumn ingon nga mao ang panahon nga girepresentahan sa “paghinlo sa sanctuaryo” kinahanglan moabut. Natinaw kini pag-ayo sa diha nga kini gihatagan og pag-

tagad bahin sa mga matang sa pagkatuman sa unang pag-anhi ni Cristo.

[232] Ang pagpatay sa halad nga kordero sa pasko maoy landong sa kamatayon ni Cristo. Si Pablo nag-ingon, “Si Cristo nga atong halad sa pasko gihalad alang kanato.” 1 Corinto 5:7. Ang mga uhay sa unang mga bunga nga sa panahon sa pasko nga giyabyab atubangan ni Jehova, maoy simbolo sa pagkabanhaw ni Cristo. Nag-ingon si Pablo, sa iyang paghisgot sa pagkabanhaw sa Ginoo, ug bahin sa Iyang katawhan, “si Cristo ang inunahang bunga; human niini sila nga anaa kang Cristo sa Iyang pag-anhi.” 1 Corinto 15:23. Sama sa pagyabyab sa binangan, nga mao ang unang hinog nga mga lugas nga kuhaon sa dili pa ang pagani, si Cristo maoy unang bunga nianang walay kamatayon nga ani sa mga tinubus nga sa umalabot nga pagkabanhaw tigumon ngadto sa tipiganan sa Dios.

Kini nga mga simbolo natuman, dili lamang sa maong hitabo, kundili sa panahon usab. Sa ikanapulog-upat ka adlaw sa unang bulan sa Judio, ang maong adlaw ug bulan diin, sulud sa hataas nga napuloglima ka mga siglo, ang halad nga nating karnero gipatay, si Cristo nga nakakaon sa halad sa pasko uban sa iyang mga tinun-an, nag-ugmad sa pista nga maoy magsaulog sa Iyang kamatayon ingon nga “mao ang kordero sa Dios nga nagkuha sa sala sa kalibutan.” Nianang gabhiona gikuha Siya sa daotan nga mga kamut, aron ilansang ug patyon. Ug ingon nga maoy naglandong sa pagyabyab sa binangan, ang atong Ginoo gibanhaw sa ikatulong adlaw, “ang unang bunga kanila nga nangatulog,” ingon nga pananglitan sa tanang binanhaw nga matarung, kansang “dautan nga lawas” ilisan, ug “pagahimoon sama sa Iyang mahimayaong lawas.” Bersikulo 20; Filipos 3:21.

Sa mao nga pagkaagi, ang simbolo nga adunay kadugtungan sa ikaduhang paganhi kinahanglan matuman sa panahon nga gitudlo sa serbisyo sa mga simbolo. Ilalum sa sistema ni Moises, ang paghinlo sa santuwaryo o ang dakung adlaw sa pagpasaylo, mahitabo sa ikanapulo ka adlaw sa ikapitong bulan sa Judio, (Levitico 16:29-34), sa diha nga ang hataas nga saserdote sa nakahimo na paghinlo sa tibuuk Israel, ug nagkuha na sa ilang mga sala gikan sa santuwaryo, mogula ug magpanalangin sa katawhan. Busa gitooan nga si Cristo, ang atong dakung Hataas nga Saserdote, mobalik aron sa pagputli sa yuta pinaagi sa paglaglag sa sala ug sa mga makasasala, ug

sa pagpanalangin sa Iyang katawhan nga nagahulat sa kinabuhi nga wala nay kamatayon. Ang ikanapulo nga adlaw sa ikapitong bulan, ang dakung adlaw sa pagpasaylo, ang panahon sa paghinlo sa santuwaryo, sa tuig 1844 sa Oktubre 22, maoy giila nga panahon sa pagbalik sa Ginoo. Uyon kini sa kamatuuran nga gipahayag na nga ang 2300 ka mga adlaw matapos sa tungatunga sa ting-init ug tingtugnaw, ug ang pagtoo daw dili na malalis.

Sa samingay sa Mateo 25 ang panahon sa paghulat ug pagkatulog gisundan sa pag-abut sa pamanhonon. Nagkatakdo kini sa mga katarungan nga bag-o pa lang gipahayag, gikan sa tagna ug sa mga simbolo. Nagdala kini sa kusganon nga pagtoo ug sa ilang pagkamatuud; ug ang “singgit sa tungang gabii” gimantala sa linibo ka mga magtotoo.

Sama sa dakung balud ang kalihukan mikaylap sa tibuuk yuta. Sa mga siyudad, sa mga lungsod, ug ngadto sa mga hilit nga dapit sa nasod kini nakaabut, hangtod ang nagpaabut nga katawhan sa Dios napukaw sa bug-os. Ang patootoo o panatismo nahanaw sa wala pa kini nga pagmantala, sama sa yamog sa dili pa mosilang ang adlaw. Nakita sa mga magtotoo ang pagkahanaw sa ilang pagduhaduha ug kalibog, ug ang paglaum ug kaisog nagpalihok sa ilang mga kasingkasing. Ang buhat naluwas gikan sa mga naghinubra nga mga pagtoo nga kanunay makita sa matag panahon nga adunay pagpaukyab nga walay paggahum sa kabuyohan sa Pulong ug sa Dios. Sama kini niadtong mga panahon sa pagpaubus ug pagbalik ngadto sa Ginoo nga ang karaang Israel nagtuman sa mga mensahe sa pagbadlong gikan sa Iyang mga alagad. Nagdala kini sa mga kinaiyahan nga nagtimaan sa buhat sa Dios sa matag panahon. Adunay dyutay nga kalipay, apan ang labaw pa ka halalum nga pagsusi sa kasingkasing, pagsugid sa sala, ug sa pagbiya sa kalibutan. Usa ka pangandam sa pagsugat sa Ginoo maoy lulan sa nagagulo nga mga espiritu. Dihay malahutayon nga pagampo, ug dili alangalang nga pagtugyan ngadto sa Dios.

Matod ni Miller sa iyang paghulagway sa buluhaton: “Walay dakung pagpadayag sa kalipay; mao kana, sa ingon kaniadto, gipugnang alang sa umalabot nga higayon, sa panahon nga mag-usa ang langit ug yuta sa pagmaya sa dili maasoy nga kalipay ug puno sa himaya.” “Walay pagsininggitay; kana usab, gitagana alang sa pagsinggit gikan sa langit. Hilum ang mga magalawit; nagpaabut

[233] sila sa pag-apil sa katilingban sa mga manulunda, ang panon sa magalawit gikan sa langit.... Walay pagsangka sa mga pagbati; ang tanan nausa sa kasingkasing ug sa hunahuna.”— Bliss, mga pahina 270, 271.

Ang lain pa nga nag-apil sa kalihukan nagpamatuud: “Nakahimo kini sa bisan diin nga dapit sa labing halalum nga pagsusi sa kasingkasing ug sa pagpaubus sa kalag atubangan sa Dios sa mataas nga langit. Nakahimo kini sa paglutas sa mga paghigugma gikan sa mga butang niining kalibutana, usa ka pag-alim sa mga panagaway ug mga pagbungol, usa ka pagsugid sa mga kasaypanan, usa ka pagyaub atubangan sa Dios, ug ang mahinulsulon, mga pakilooy sa masulub-on nga kasingkasing ngadto Kaniya alang sa pasaylo ug pagdawat. Nakahimo kini sa pagpaubus sa kaugalingon ug pagyaub sa kalag, nga wala pa nato nasaksihi sukad. Maingon nga si Jehova nagsugo ni propeta Joel, kon moabut na ang dakung adlaw sa Dios, kini paghinulsul sa mga kasingkasing ug dili sa mga saput, ug pagduul ngadto kang Jehova uban sa pagpuasa, ug paghilak, ug pagbalata. Sumala sa pagsulti sa Dios kang Zacarias, usa ka espiritu sa grasya ug pagpakilooy gibubu ibabaw sa iyang mga anak; Mitan-aw sila Kaniya nga ilang gidughang, dihay dakung pagbalata sa tibuuk yuta... ug kadtong nagpaabut sa Ginoo nagpasakit sa ilang kalag sa Iyang atubangan.” — Bliss, sa *Advent Shield and Review*, vol. 1 , p. 271 (Enero, 1845).

Sa tanang dagko nga rilihiyoso nga mga kalihukan sukad sa kapanahunan sa mga apostoles, walay lain nga labaw pa ka libre gikan sa tawhanong kakulangon ug sa mga lit-ag sa yawa kay niadtong panahon sa *autumn* sa 1844. Bisan karon sa paglabay sa duul na sa katunga sa siglo, ang tanan nga nakaambit niadto nga kalihukan ug nagbarog nga lig-on sa plataporma sa kamatuuran, nagbati gi-hapon sa balaan nga kabuyohan niadtong bulahan nga buluhaton, ug makasaksi nga Iya kadto sa Dios.

Sa pagtawag, “Ania na ang Pamanhonon; sugata ninyo Siya,” ang nanagpaabot “namangon ug nagdagkot sa ilang mga lamparahan;” Ilang giton-an ang pulong sa Dios sa mainiton nga kasibot nga wala pa mahimo kaniadto. Mga manulunda gipadala gikan sa langit sa pagpamata niadtong nangaluya, ug pagandam kanila sa pagdawat sa mensahe. Ang buhat wala magbarog diha sa kaalam ug kahibalo sa mga tawo, kundili diha sa gahum sa Dios. Dili ang

labing maalamon, kundili ang labing mapainubsanon ug maalagaron, maoy unang naminaw ug nagtuman sa tawag. Gibiyaan sa mga mag-uuma ang ilang mga tanum, gibutang sa mga mekaniko ang ilang mga gamit, ug uban sa mga luha ug pagmaya migawas aron sa pagtabang sa paghatag sa pasidaan. Kadtong sa unang panahon nangulo sa buhat maoy katapusan nga miapil niini nga kalihukan. Ang mga iglesya sa kinatibukan nanira sa ilang mga pultahan batok sa maong mensahe, ug ang baga nga panon sa nagdawat niini mibulag sa ilang pagkasakup. Diha sa pagbulot-an sa Dios, kini nga pagsangyaw nahiusa sa mensahe sa ikaduhang manulunda, ug naghatag og gahum nianang buhata.

Ang mensahe, “Ania karon, ang Pamanhonon umalabot!” dili ingon nga usa ka lalisunon, bisan tin-aw ug kasaligan ang pahayag sa Kasulatan. Adunay naguban niini nga nagaawhag nga gahum nga nagapalihok sa kalag. Walay duhaduha, walay pangutana. Sa panahon sa madaugon nga pagsulud ni Cristo sa Jerusalem, ang katawhan nga nagkatigum gikan sa tanang bahin sa yuta aron sa pagsaulog sa pista, nagpunsisok sa Bukid sa mga Olibo, ug sa ilang pag-apil sa panon nga naguban kang Jesus, ilang nabatonan ang kadasig sa takna ug nakatabang pag-ayo sa pagpalanog sa singgit, “Bulahan Siya nga nahiabut sa ngalan sa Ginoo!” Mateo 21:9. Sa sama nga kaagi ang dili matinoohon nga nanagtambong sa mga katiguman nga Adventista—ang uban tungud sa pagkahibulong, ang uban aron lang sa pagtamay—nagbati sa madanihon nga gahum nga naguban sa mensahe, “Ania karon, ang Pamanhonon nahiabut na!”

Nianang panahona adunay pagtoo nga nagdala og mga tubag sa mga pagampo, pagtoo nga adunay pagtagad sa igahatag nga ganti. Sama sa mga taligsik sa ulan sa ibabaw sa giuhaw nga yuta, ang Espiritu sa grasya mikunsad sa matitud-anon nga mga nangita. Kad-tong nagpaabut sa pagtindog sa dili madugay pag-atubang sa ilang Manunubos nagbati sa solemne nga kalipay nga dili ikaasoy. Ang pagpahumok, makasumpo nga gahum sa Balaang Espiritu nagtu-
naw sa kasingkasing, samtang gihatag sa kadagaya ang Iyang mga panalangin sa mga matinumanon, nga mga buhi.

Sa mainampingon ug sa solemne kadtong nakadawat sa mensahe miabut hangtod nianang panahona sa diha nga sila naglaum sa pag-sugat sa ilang Ginoo. Sa matag buntag magbati sila nga ilang unang katungdanan sa pagsiguro sa kamatuuran sa ilang pagdawat sa Dios.

Nahiusa sa suud ang ilang mga kasingkasing, ug nagampo sila og maayo sa pag-usa ug alang sa usag-usa. Kanunay silang magtigum sa tingub sa hilit nga mga dapit aron sa pakigsulti sa Dios, ug ang tingog sa pagpataliwala misaka sa langit gikan sa kaumahan ug kakahoyan. Ang kasigurohan sa pag-uyon sa Manluluwas labaw pa ka kinahanglan alang kanila kay sa ilang pagkaon sa matag adlaw, ug kon adunay kangitngit nga motabon sa ilang mga hunahuna, dili sila mopahulay hangtod nga kini mawagtang. Samtang sila nagbati sa pagsaksi sa makapasaylo nga grasya, naghandum sila sa pagtan-aw Kaniya nga gihigugma sa ilang mga kalag.

Apan sa nagpadulong sila sa pagkasaguyo. Ang panahon sa pagpaabot milabay na, ug wala mopadayag ang ilang Manlulwas. Uban sa walay pagkaluya nga pagsalig nagpaabut sila sa Iyang umalabot nga pag-anhi, ug karon nagbati sila sama kang Maria sa diha, nga sa iyang pagduul sa lubnganan sa Manluluwas ug iyang nakita nga wala nay sulud, nagkanayon siya uban sa paghilak “ilang gikuha ang akong Ginoo, ug wala ako mahibalo kong diin nila Siya ibutang.” Juan 20:13.

Usa ka pagbati sa ka solemne, usa ka kahadlok nga basi tinuud ang balita, sa pila ka panahon maoy nakababag sa dili matinoohon nga kalibutan. Human sa paglabay sa panahon, wala kini dayon mawala; sa una wala sila mangahas sa pagdaog ibabaw sa mga nangasaguyo; apan samtang walay timaan sa kasuko sa Dios nga nakita, naulian sila sa ilang mga kahadlok, ug nagpadayon sa ilang kaulawan ug pagkatinamay. Usa ka dakung pundok nga nagangkon sa pagtoo sa madali nga pag-anhi sa Ginoo, mibulag sa ilang pagtoo. Ang uban nga masaligon kaayo nalabihan pagkasamad sa ilang garbo nga daw mokalagiw sila gikan sa kalibutan. Sama kang Jonas, nagreklamo sila sa Dios, ug nagpili sa kamatayon sa baylo nga mabuhi. Kadtong nagpasukad sa ilang pagtoo sa mga hunahuna sa uban, ug dili sa Pulong sa Dios, wala pa maandam pagusab sa pag-ilis sa ilang mga panghunahuna. Ang mga tamayan nakadaog sa mga maluyahon ug sa talawan ngadto sa ilang mga pundok, ug kining tanan naghiusa sa pagpamatuud nga wala nay mga kahadlok o mga pagpaabot karon. Milabay na ang panahon, wala moabut ang Ginoo, ug ang kalibutan tingali magpabilin sa mao lang gihapon sulud sa linibo ka mga tuig.

Ang mainiton, matitud-anon nga magtotoo misalikway sa ilang mga pagtuaw, ug nakiglambit sa Iyang presensya labaw pa sa kani-adto. Ilang gihatag sumala sa ilang gitoohan ang katapusang pasidaan ngadto sa kalibutan, ug nagpaabut sa madali nga pagadawaton ngadto sa katilingban sa ilang balaang Agalon ug sa langitnong mga manulunda, sila sa dako nga pagkalahi mibulag sa sosedad niadtong wala modawat sa mensahe. Uban sa mainiton nga handum nagampo sila, “Umari ka, Ginoong Jesus, ug umari ka sa madali.” Apan wala Siya moabut. Ug karon aron sa pagpas-an pag-usab sa mabug-at nga lulan sa kinabuhi, mga kabalaka, ug mga kalibog, ug sa pagantos sa mga pagyagayaga ug sa mga lit-ag sa kalibutan nga nagatamay, maoy makalilisang nga pagsulay sa pagtoo ug pailub.

Apan kini nga pagkasaguyo dili kaayo dako sama sa naagian sa mga tinun-an sa unang pag-anhi ni Cristo. Sa pagsakay ni Jesus sa pagkamadaugon ngadto sa Jerusalem, ang Iyang mga sumusunod nagtoo nga hapit na Siya mosaka sa trono ni David, ug magpahigawas sa Israel gikan sa madaogdaugon. Uban sa hataas nga mga paglaum ug malipayon nga pagpaabot, naglinumbaay sila sa pagpakita og pagpasidungog sa ilang Hari. Daghan ang nagladlad sa ilang mga kupo aron nga mahimong bakbak sa Iyang agianan, o nagpakawaykaway sa dahonon nga mga sanga sa palma. Sa ilang madasigon nga kalipay naghiusa sila sa malipayon nga pagtuaw, “Hosana sa Anak ni David!” Ang mga Pariseo, nga gisamukan ug nasuko niining masaba nga pagmaya, naghandum nga badlungon ni Jesus ang Iyang mga tinunan, mitubag Siya, “Kong sila magpugong sa kalinaw, mosinggit gilayon ang mga bato.” Lukas 19:40. Kinahanglan matuman ang tagna. Ang mga tinun-an nagabuhat sa katuyoan sa Dios; apan sila nangitngitan ngadto sa mapait nga pagkasaguyo. Apan milabay ang pila ka mga adlaw ilang nasaksihan ang masakit nga kamatayon sa Manluluwas, ug ilang gisulud Siya sa lubnganan. Ang ilang pagpaabot wala matuman sa usa ka pagtinuud, ug namatay ang ilang mga paglaum uban kang Jesus. Wala hangtod ang ilang Ginoo mibangon nga madaugon gikan sa lubnganan nga sila nakasabut sa tanang gisulti pag-una sa tagna, ug “nga si Cristo kinahanglan magaantos, ug mabanhaw pag-usab gikan sa mga patay.” Buhat 17:13.

[235]

Lima ka gatus ka tuig kanhi, ang Ginoo nagpamatuud pinaagi kang manalagna Zacarias, “Pagmaya sa hilabihan, o anak nga babaye

sa Sion; Singgit, o anak nga babaye sa Jerusalem; Ania karon, ang imong Hari nagaanhi kanimo; Siya matarung man, ug adunay kaluwasan; mapaubsanon, ug nagkabayo sa asno, bisan sa usa ka nati sa asno.” Zacarias 9:9. Kon nakaamgo pa unta ang mga tinun-an nga si Cristo nagpadulong sa hukmanan ug sa kamatayon, dili unta sila makatuman niini nga tagna.

Sa maong pagkaagi sa pagtuman ni Miller uban sa iyang mga katabang sa tagna, ug paghatag og mensahe kansang pagpadasig nga gisulti pag-una nga ihatag ngadto sa kalibutan, apan dili unta nila ikahatag kon ilang pang nasabtan sa bug-os ang tagna sa pagtumbok sa ilang pagkasaguyo, ug maghatag og laing mensahe nga iwali ngadto sa tanang kanasuran sa dili pa moanhi ang Ginoo. Ang nahauna ug ikaduha nga mensahe sa mga manulunda nahatag sa tukma nga panahon, ug makahimo sa buluhaton nga gipahaigo nga ilang buhaton.

Ang kalibutan nagatan-aw, nagpaabot nga kon nilabay na ang panahon ug wala mipadayag si Cristo, ang tibuuk nga sistema nga Adventismo igasalikway. Apan samtang daghan, nga nailalum sa kusganon nga pagsulay mitahan sa ilang pagtoo, adunay nagpabilin sa pagbarog nga lig-on. Ang mga bunga sa kalihukan sa pagpaabot ni Cristo, ang mapainubsanon nga espiritu ug pagsusi sa kasingkasing, sa pagtalikod sa kalibutan, ug pagkausab sa kinabuhi, nga maoy nag-atiman sa buluhaton, nagpamatuud nga kini nagagikan sa Dios. Wala sila mangahas sa paglimud nga ang gahum sa Balaang Espiritu nagsaksi sa pagwali sa ikaduhang pag-anhi, ug wala silay namatik-dan nga sayup sa pagsubay sa mga panahon nga matagnaon. Ang labing takus sa ilang mga kaatbang wala molampos sa pagguba sa ilang sistema sa matagnaon nga paghubad. Dili sila makatugot, kon walay kamatuuran sa Biblia, sa pagsalikway sa mga baroganan nga naabut pinaagi sa mainiton, mainampoon nga pagtoon sa Biblia, sa mga hunahuna nga nahayagan sa Espiritu sa Dios, ug uban sa mga kasingkasing nga nagdilaab sa buhing gahum; ang mga baroganan nga kanhi nakabarog sa labing masutaon nga mga pagsaway ug labing mapait nga pagsupak sa bantugan nga mga magtutudlo sa rilihiyon ug sa kalibutanon nga mga maalam, ug nakahimo sa pagbarog nga malig-on batok sa nagkahiusa nga mga pwersa sa kahibalo ug sa kalarino, ug sa mga pagyagayaga ug pagtamay sa mga dungganon ug walay dungog.

Matuud, nga dihay kapakyasan bahin sa gipaabut nga hitabo, apan kini dili makatarog sa ilang pagtoo diha sa Pulong sa Dios. Sa pagmantala ni Jonas sa kadalanan sa Nineve nga kap-atan na lang ka adlaw ang siyudad pagalaglagon, gidawat sa Ginoo ang pagpaubus sa taga-Nineve, ug naglugway sa ilang panahon sa kahigayunan; apan ang mensahe nga gidala ni Jonas nagagikan sa Dios, ug ang Nineve gisukud sumala sa Iyang kabubut-on. Ang mga Adventista nagtoo nga sa samang paagi ang Dios nanagiya kanila sa paghatag sa pasidaan sa Paghukum. “Nagsukod kini sa mga kasingkasing sa tanan nga nagpatalinghog niini, ug nakapukaw sa gugma alang sa pagpadayag sa Ginoo; o nakatawag kini og pagdumut, nga daw wala naila, apan nahibaloan sa Dios, bahin sa Iyang pag-anhi. Nakahimo kini pagbahin... aron nga kadtong magsusi sa ilang mga kasingkasing, mahibalo kon diin nga habig niini sila makaplagan, kon miabut pa ang Ginoo; kon makaingon ba sila, Ania karon! kini mao ang among Dios, kami nagpaabut Kaniya, ug Siya magaluwas kanamo o manawag ba sila sa mga pangpang ug kabukiran sa pagkatumpag sa ibabaw nila aron sila makatago gikan sa nawong Niya nga nagalingkod sa trono, ug gikan sa kapungut sa Kordero. Busa ang Dios, sumala sa among pagtoo, nagsukud sa Iyang katawhan, nagsulay sa ilang pagtoo, ug nagsuta kanila, ug nakakita kon maluya ba sila sa takna sa pagsulay, gikan sa baroganan nga Iyang makita nga angayan butangan kanila; o kon motalikod ba sila niining kalibutana ug mosalig sa hingpit sa buhat sa Dios.”— *The Advent Herald and Signs of the Times Reporter*, vol . 8, No. 14 (Nobyembre 13, 1844).

[236]

Ang mga pagbati niadtong nagatoo pa sa Dios nakagiya kanila gikan sa ilang milabay nga kasinatian, gipahayag sa mga pulong ni William Miller: “Kon akong balikon ang pagkinabuhi pag-usab, uban sa sama ra nga kamatuuran nga akong nabatonan kanhi, sa pagkatinuud atubangan sa Dios og sa katawhan ako unta buhaton ang sama sa akong nabuhat” “Akong gilauman nga akong nahinloan ang akong mga bisti gikan sa dugo sa mga kalag; akong gibati, nga kutub sa akong nahimo, nalibre na ako gikan sa tanang kasal-anan sa ilang paghukum.” “Bisan og kaduha na ako masaguyo,” matod sa sinulat niining tawo sa Dios, “wala pa ako maguol ni maluya.” “Ang akong paglaum bahin sa pag-anhi ni Cristo nagpabilin nga lig-on gihapon. Nakabuhat lang ako, human sa katuigan sa malumo nga panghunahuna, sa akong giisip nga akong solemne nga katungdanan

nga buhaton. Kon ako nasayup, kadto nahimo sa habig sa kalooy, sa gugma sa akong isigkatawo, ug sa akong paila sa akong katungdanan ngadto sa Dios.” “Usa ka butang nga akong nahibaloan, wala akoy laing giwali kundili ang akong gitooohan; ug gikuptan ako sa kamut sa Dios, ang Iyang gahum napakita diha sa Iyang buhat, ug daghang kaayohan ang nahimo.” “Linibo, sa tawhanong pagtanaw, napadasig sa pagtoon sa Kasulatan pinaagi sa pagwali sa panahon; ug niana nga paagi, pinaagi sa pagtoo ug pagbisibis sa dugo ni Cristo, napasiguli ngadto sa Dios.”—Bliss, mga pahina 256, 255, 277, 280, 281. “Wala gayud ako maghangyo sa mga pahiyum sa mga garboso, ni mahiubus sa pagyam-id sa kalibutan. Dili pa ako karon mopalit sa ilang pagdapig, ni mosaylo sa kinahanglan buhaton aron sa pagaghat sa ilang pagdumut. Dili gayud ako mangita sa akong kinabuhi diha sa ilang mga kamut, ni maluya, akong lauman, sa pagkawala gikan niini, kon maoy isugo kanako sumala sa kabubut-on sa Dios.”— J. White, *Life of Wm. Miller*, pahina 315.

Wala biyai sa Dios ang Iyang katawhan; nagpabilin gihapon ang Iyang Espiritu uban niadtong wala magdalidali sa paglimud sa kahayag nga ilang nadawat ug misalikway sa kalihukan sa Pag-anhi ni Cristo. Sa sulat ngadto sa mga Hebreohanon adunay mga pulong sa pagdasig ug pasidaan alang sa gisulayan, sa mga nagpaabut niini nga kalisdanan: “Busa ayaw ninyo isalikway ang inyong pagsalig nga may dako nga balos sa katumbasan. Kay nagkinahanglan kamo og pailub, nga sa nabuhat na ninyo ang kabubot-on sa Ginoo, madawat ninyo ang saad. Kay sa usa ka diriyut nga panahon ang umaanhi, moanhi gayud ug dili magalangan. Apan ang matarung magkinabuhi pinaagi sa pagtoo; ug kong mosibog siya, dili malipay ang akong kalag kaniya. Apan dili kita uban kanila nga nanagsibug hangtud sa pagkawala; kondili sa mga may pagtoo ngadto sa pagluwas sa kalag.” Hebreohanon 10:35-39.

Kini nga tambag nga gipahinungud ngadto sa iglesya sa katapusang mga adlaw tin-aw gikan sa mga pulong nga nagtudlo ngadto sa pagkahaduul sa pagbalik sa Ginoo: “Kay hamubo na lang ang panahon, ug siya nga umaanhi moanhi, ug dili magalangan.” Ug tin-aw nga gipasabut nga daw adunay pagkalangan, nga ang Ginoo daw makita nga nagahulat. Ang gihatag nga pahimangno dinhi sa pinasahi gipahaum sa kasinatian sa mga Adventista niining panahona. Ang katawhan nga ginganlan dinhi namiligro nga madaotan sa

ilang pagtoo. Ilang nabuhat ang kabubuton sa Dios sa pagsunud sa mando sa Iyang Espiritu ug sa Iyang Pulong; apan dili sila makasabut sa Iyang katuyoan sa ilang milabay nga kasinatian, ni makaila sa dalan sa ilang atubangan, ug natintal sila sa pagduhaduha kon gimandoan ba gayud sila sa Dios. Niining panahona haum ang mga pulong, “Karon ang matarung magkinabuhi pinaagi sa pagtoo.” Samtang ang masanag nga kahayag sa “singgit sa tungang gabii” nagadan-ag sa ilang agianan, ug ilang nakita ang naablihan nga tagna, ug sa dali nga nagakatuman nga mga timaan nga nagsulti sa haduul nga pagabut ni Cristo, nagalakaw sila, pinaagi sa panan-aw. Apan karon sa nagduko na sila tungud sa napakyas nga mga paglaum, makatindog lang sila pinaagi sa pagtoo sa Dios ug sa Iyang Pulong. Ang nagtamay nga kalibutan nagaingon, “Nalimbungan kamo. Isalikway na kanang inyong pagtoo, ug ingna nga ang kalihukan sa pagpaabot kang Cristo nga iya ni Satanas.” Apan nagpamatuud ang Pulong sa Dios. “Kong aduna may tawo nga mosibug, dili malipay ang akong kalag kaniya.” Ang pagbiya sa ilang pagtoo karon, ug paglimud sa gahum sa Balaang Espiritu nga nagamando sa mensahe, mao ang pagtalikod padulong sa kalaglagan. Gidasig sila ngadto sa pagligon pinaagi sa mga pulong ni Pablo, “Ayaw ninyo isalikway ang inyong pagsalig;” “Nagkinahanglan gayud kamo sa pailub,” “kay hamubo nalang ang panahon, ug Siya nga umaanhi moanhi, ug dili magalangan.” Ang siguro nga ilang mabuhat mao ang pagtipig sa kahayag nga ilang nadawat bahin sa Dios, pagkuput sa Iyang mga saad, ug pagpadayon sa pagsusi sa Kasulatan, ug sa mapailubon magpaabot ug magbantay sa pagdawat sa dugang nga kahayag.

[237]

23 - Unsa ang Santuwaryo?

Ang kasulatan nga labaw sa tanan nahimong patukuranan ug sentro nga haligi bahin sa ikaduhang pag-anhi ni Cristo nga pagtoo mao ang nanghimatuud: “Hangtud sa duruha ka libo ug totolo ka gatus ka mga gabii ug mga buntag; unya ang balaanong puloy-anan pagalinisan.” Daniel 8:14. Kini nga mga pulong nasinati sa tanang magtotoo sa madali nga pag-anhi sa Ginoo. Pinaagi sa linibo ka mga ngabil gisubli kining tagna ingon nga maoy sultihunon sa ilang pagtoo. Ang tanan nagbati nga diha sa mga hitabo nga gipasidaan niini nasandig ang ilang labing mahayag nga mga pagpaabot ug labing hinandum nga mga paglaum. Kining matagnaong mga adlaw gipakita nga matapos sa autumn o tingdagdag sa mga dahon sa 1844. Sa managsama nga pagsabut uban sa Cristohanong kalibutan, gitoohan sa mga Adventista nga ang yuta, o ang uban nga bahin niini, mao ang santuwaryo. Nakasabut sila nga ang paglinis sa santuwaryo mao ang pagputli sa yuta pinaagi sa mga kalayo sa katapusang dakung adlaw, ug mahitabo kini sa ikaduhang pag-anhi. Busa ang panapos nga hunahuna mao nga si Cristo mobalik nganhi sa yuta sa tuig 1844.

Apan milabay ang natudlo nga panahon, ug wala mopadayag ang Ginoo. Nahibalo ang mga magtotoo nga ang Pulong sa Dios dili gayud mapakyas; ang ilang paghubad sa tagna maoy nasayup; apan diin man ang sayup? Daghan ang midali sa pagputol sa higit sa kalisdanan pinaagi sa paglimud nga ang 2300 ka mga adlaw natapos sa 1844. Walay katarungan nga ikahatag alang niini, gawas nga si Cristo wala moabut sa panahon nga Siya gipaabut. Ilang gilalis nga kon ang matagnaong mga adlaw natapos na sa 1844, mibalik na unta si Cristo aron sa paglimpyo sa balaang santuwaryo sa pagputli sa yuta pinaagi sa kalayo; ug tungud kay wala man Siya moabut, ang mga adlaw dili mahimong matapos.

Ang pagdawat niini nga panghunahuna maoy pagsalikway sa unang pag-isip sa matagnaong mga panahon. Nakaplagaan nga ang 2300 ka mga adlaw nagsugod sa pagpakanaog sa kamandoan ni

Artaxerxes alang sa pagpahiuli ug pagtukod sa Jerusalem nga natuman niadtong *autumn* sa 457 B.C. (457 sa wala pa si Cristo). Sa pagdawat niini nga panahon ingon nga maoy sinugdanan, adunay hingpit nga pagkauyon sa pagpahaigo sa tanang panghitabo nga gipasidaan sa pagpasabut nianang panahon sa Daniel 9:25-27. Kanuman ug siyam ka semana, ang nahaunang 483 sa 2300 ka mga adlaw, moabut ngadto sa Mesias, ang Dinihog; ug ang pagbawtismo ni Cristo ug pagdihog pinaagi sa Balaang Espiritu, sa tuig 27 A.D., maoy tukma nga katumanan sa gipasabut. Sa tungatunga sa ika-kapitoan ka semana, pagapatyon ang Mesias. Tulo ug tunga ka tuig human sa Iyang bawtismo, gilansang si Cristo, sa tingbukhad sa tuig 31 A.D. Ang kapitoan ka semana, o 490 ka mga tuig, gitagal kini alang sa mga Hudiyos. Sa pagkatapos niining panahona, giselyohan sa nasod ang pagsalikway kang Cristo pinaagi sa ilang paglutos sa mga tinun-an, ug moadto ang mga apostoles sa mga Hentil, sa tuig 34 A.D. Ang nahaunang 490 ka tuig sa 2300 nga natapos na, magbilin nalang og 1810 ka mga tuig. Gikan sa 34 A.D., ang 1810 ka mga tuig moabut ngadto sa 1844. “Unya,” matod sa manulunda, “pagalinisan ang balaang puloyanan.” Ang tanang nag-una nga mga pasabut sa tagna natuman sa natudlo nga panahon.

[238]

Niini nga pag-ihap, natin-aw ang tanan ug nagkauyon, gawas nga wala lang makita ang bisan unsa nga hitabo nga nagtubag sa paghinlo sa santuwaryo nga nahitabo niadtong 1844. Ang paglimud nga natapos ang mga adlaw nianang panahona maoy paglibog sa tanang bahin, ug pagsibog sa mga baroganan nga naugmad na sa walay sayup nga mga katumanan sa tagna.

Apan gigiyahan sa Dios ang Iyang katawhan sa dakung kalihukan sa Pagpaabot sa Pag-anhi ni Cristo; ang Iyang gahum ug himaya nagaatiman sa Iyang buhat, ug dili kini Niya tugutan nga matapos diha sa kangitngit ug pagkasaguyo, nga pakaulawan ingon nga usa ka bakak ug pagpaukyab sa pagpatootoo. Dili Niya biyaan ang Iyang pulong nga malambigit diha sa pagduda ug pagkawalay siguro. Bisan og daghan ang mibiya sa ilang unang pag-isip sa matagnaong mga panahon, ug milimud sa pagkahusto sa kalihukan nga gipasikad niini, ang uban walay gusto nga motahan sa mga bahin sa pagtoo ug kasinatian nga gipalig-on sa Kasulatan ug pinaagi sa pagsaksi sa Espiritu sa Dios. Nagtoo sila nga ilang gisagup ang kasaligan nga mga patukuranan sa paghubad sa ilang pagtoon sa

mga tagna, ug ilang katungdanan ang pagkuput pag-ayo sa mga kamatuuran nga ilang nang nabatonan, ug sa pagpadayon sa sama nga paagi sa pagsusi sa Biblia. Uban sa mainiton nga pagampo ilang gisubli ang ilang baroganan, ug giton-an ang Biblia sa pagsuta sa ilang sayup. Tungud kay wala man silay nakita nga sayup sa ilang pag-isip sa matagnaong mga panahon, ilang gisusi sa labi pa kasuud ang suheto bahin sa santuwaryo.

Sa ilang pagpakisusi ilang nahibaloan nga walay kamatuuran sa Biblia nga nagpalig-on sa naandan nga pagtoo nga ang kalibutan mao ang santuwaryo; apan ilang nakita sa Biblia ang bug-os nga pagpasabut sa suheto bahin sa santuwaryo, ang kinaiyahan niini, dapit, ug mga serbisyo; ang pamatuud sa sagrado nga mga magsusulat tin-aw kaayo ug igo kaayo nga niana wala nay lalison bahin sa tibuuk suheto. Si apostol Pablo, sa iyang sulat ngadto sa mga Hebreohanon, nagsulti: “Sa pagkatinuod ang nahaunang pakigsaad may kalagdaan usab nga bahin sa pagsimba ug sa yutan-ong dapit nga balaan. Kay diha may giandam nga usa ka tabernaculo, ang pangunahan, diin diha ang tongtonganan sa lamparahan ug ang lamisa ug ang mga tinapay nga gibutang sa atubangan sa Dios; kini gitawag nga Dapit nga Balaan. Sa luyo sa ikaduhang tabil diha ang tabernaculo nga gitawag nga Balaan sa mga Balaan, nga niini diha ang bulawang halaran nga insinsohan ug ang arka sa pakigsaad, nga hinal-upan ug bulawan sa tanang bahin niini, diin gibutang ang tibud nga bulawan nga sa sulud niini diha ang mana, ug ang kang Aaron nga sungkod nga nanalingsing, ug ang mga papan nga gisulatan sa pakigsaad; ug sa ibabaw niini diha ang mga kerubin sa himaya, nga nanaglandong sa Dapit nga pasig-ulian.” Hebreohanon 9:1-5.

Ang santuwaryo nga gihisgotan dinhi ni Pablo mao ang tabernakulo nga gipabuhat kang Moises sumala sa gisugo sa Dios, ingon nga yutan-ong puluy-anan sa Labing Hataas. “Pabuhaton mo sila og usa ka balaang puloy-anan alang kanako aron ako magapuyo sa taliwala nila.” Exodo 25:8. Kini mao ang kamandaon kang Moises samtang didto siya sa bungtod kauban sa Dios. Nagpanaw ang mga Israelhanon latas sa kamingawan, ug gitukod ang tabernakulo sa pagkaagi nga kini mabalhinbalhin sa bisan diin nga dapit; apan usa kini ka maanindot nga tinukod. Ang bongbong sa gawas hinimo sa tul-id nga mga tabla nga sinapawan og бага nga bulawan, ug adunay mga yayunganan nga nga hinimo og salapi, samtang ang kutay sa

mga kurtina mao ang nagporma sa atop, o mga tabon, ang sa gawas niini mga panit, sa sulud pino nga panapton nga lino nga gidibohoan og maanindot nga mga hulagway sa kerubin. Tupad sa nataran sa gawas, nahimutang ang halaran alang sa mga sinunog nga halad, ang tabernakulo adunay duha ka mga lawak nga ginganlan og balaan ug labing balaan nga dapit, nga gibahin sa matahum nga kurtina o tabil; ang susama nga tabil maoy sira sa pultahan sa nahaunang lawak.

Sa balaan dapit nahimutang ang kandelero, sa habagatan, uban sa pito ka mga lamparahan nga maoy naghatag og kahayag sa tabernakulo sa adlaw ug sa gabii; sa amihanan nahimutang ang lamisa sa tinapay; ug atubangan sa tabil nga nagbahin sa balaan ug sa labing balaan nahimutang ang bulawan nga halaran sa insenso, diin magagikan ang alimyon, sa mga pagampo sa Israel, motuybo sa matag adlaw ngadto sa Dios.

Sa labing balaan nga dapit nahimutang ang arka, usa ka kahonkahon o kaban nga binuhat sa hamili nga kahoy nga sinapawan og bulawan, nga maoy gisudlan sa duha ka papan nga bato nga gisulatan sa Dios sa napulo ka sugo. Ibabaw sa maong arka, ug nagporma sa tabon sa sagrado nga kahon, mao ang halaran sa pagpasig-uli, usa ka matahum nga linilok nga giatbangan sa duha ka hulagway sa kerubin, sa matag tumoy niini, ug hinimo kini sa lunsay nga bulawan. Niini nga lawak magpadayag ang balaang presensya diha sa panganod sa himaya taliwala sa kerubin.

Sa pagkahimutang na sa mga Hebreohanon didto sa Canaan, gipulihan na ang maong santuwaryo sa tabernakulo ni Salomon, nga bisan og dako ug permanente nga mga gambalay apan nagsunod gihapon sa sama nagkatakdo nga mga sukud, ug sa sama nga mga butang. Niini nga porma natukod ang maong tabernakulo— gawas lang niadtong naghay-ad nga guba sa panahon ni Daniel—hangtod sa pagkalaglag niini pinaagi sa mga Romano niadtong tuig 70 A.D.

Mao ra kini nga santuwaryo nga natukod dinhi sa yuta, sumala sa kasayuran nga gihatag sa Biblia. Gipamatuud kini ni Pablo nga santuwaryo sa nahaunang tugon. Apan wala na bay santuwaryo ang bag-ong tugon?

Pagpakli pag-usab sa libro sa Hebreohanon, ang mga tigpangita sa kamatuuran nakakaplag nga ang pagkaana sa ikaduha, o ang santuwaryo sa bag-ong tugon, gipasabut diha sa mga pulong ni Pablo nga ato nang nakutlo: “Sa pagkatinuod ang nahaunang pakigsaad

may kalagdaan *usab* (*KJV*) nga bahin sa pagsimba ug sa yutanong dapit nga balaan.” Ug ang paggamit sa pulong *usab* nagpasabut nga si Pablo naghigot na niini nga santuwaryo sa wala pa kini unang gisaysay. Atong balikon ang pagsugod sa nag-una nga kapitulo, kini nagkanayon: “Karon ang lintunganay sa among gisulti mao kini: aduna kita niining maong labaw nga sacerdote, nga nagalingkod sa too sa trono sa Halangdon didto sa mga langit, usa ka mag-aalagad sulod sa dapit nga balaan ug sa tinuod nga tabernaculo nga gipatindog dili sa tawo kondili sa Dios.” Hebreohanon 8:1, 2.

Dinhi gipadayag ang santuwaryo sa bag-ong tugon. Ang santuwaryo sa unang tugon gipatindog sa tawo, gitukod ni Moises; kini gipatindog sa Ginoo, dili sa tawo. Niadto nga santuwaryo ang yutanong mga saserdote ang nagbuhat sa ilang serbisyo; niini, si Cristo, ang atong dakung hataas nga saserdote, nagalagad sa toong kamut sa Dios. Ang usa ka santuwaryo dinhi sa yuta, ang laing usa atua didto sa langit.

Dugang pa, ang tabernakulo gitukod ni Moises sumala sa usa ka sumbanan. Gimandoan siya ni Jehova, “Sumala sa tanan nga akong gipakita kanimo, tukma sa sumbanan sa tabernaculo, ug sumala sa tanang sumbanan sa mga ginamiton niini, imong kining pagbuhaton.” Ug gihatag pag-usab ang tugon, “Ug tan-awa, nga buhaton mo sila sumala sa iyang panig-ingnan, nga gipakita ko kanimo didto sa bukid.” Exodo 25:9, 40. Ug nag-ingon si Pablo nga ang unang tabernakulo “nga, ingon nga sambingay, mao ang kapanahunan karon, sumala niining maong pahimutang, ginahalad ang mga gasa ug mga halad-inihaw;” nga ang iyang mga balaang dapit “nagasunod sa mga butang sa mga langit;” nga ang mga saserdote nga nagahatag og mga gasa sumala sa kasugoan, nagalagad, “ngadto sa sumbanan ug sa landong sa langitnong mga butang,” ug nga “si Cristo wala mosulod sa balaang mga dapit nga ginama sa mga kamut, nga maoy mga hulagway sa matuod, kondili ngadto sa langit gayud, nga karon nagaduol diha sa presensya sa Dios alang kanato.” Hebreohanon 9:9, 23; 8:5; 9:24..

[240]

Ang santuwaryo sa langit, diin si Cristo nagalagad alang kanato, mao ang dakung orihinal, nga ang santuwaryo ni Moises maoy hulad o kopya. Gibutang sa Dios ang Iyang Espiritu sa mga magtutukod sa yutan-ong santuwaryo. Ang kaanindot sa debuho sa pagpatindog niini nagpakita nga kini gimandoan sa diosnong kaalam. Ang mga

bongbong adunay dagway sa mga baga nga bulawan, nagpadayag sa matag bahin sa kahayag sa pito ka mga lamparahan ibabaw sa bulawan nga tangkawan. Ang lamesa sa tinapay ug ang altar sa insenso nagsidlak sama sa inulay nga bulawan. Ang matahum nga kurtina nga maoy gihimong kisame, nga adunay mga hulagway sa manulunda sa kolor nga asul ug lutong pula, nagdugang sa katahum sa talan-awon. Ug sa ikaduhang lawak nahimutang ang *Shekinah*, ang makita nga pagpadayag sa himaya sa Dios, nga niini walay laing makasulud gawas sa labing taas nga saserdote.

Ang dili ikatandi nga katahum sa yutan-ong tabernakulo makapahanduraw sa tawhanong panan-awon sa langitnong templo diin si Cristo ang mag-uuna kanato nagalagad alang kanato atubangan sa trono sa Dios. Ang puluy-anan sa Hari sa mga hari, diin ang kaliboan nanagalagad Kaniya, ug tinagnapulo ka libo nanagtindog sa Iyang atubangan (Daniel 7:10); kana nga templo, nga puno sa himaya sa walay katapusang trono, diin ang mga serapin, ang nagasidlak nga mga bantay niini, nagatabon sa ilang mga nawong sa pagsimba, makita ang labing matahum nga tinukod nga ginama sa tawhanong mga kamut, apan usa lamang ka hanap nga pagpadayag sa pagkadako ug sa himaya niini. Apan ang mahinungdanong mga kamatuuran bahin sa langitnong santuwaryo ug sa dakung buhat nga nagpadayon alang sa kaluwasan sa tawo, ginatudlo sa yutan-ong santuwaryo ug sa mga buluhaton niini.

Ang balaang dapit sa santuwaryo sa langit girepresentahan sa duha ka mga lawak sa santuwaryo dinhi sa yuta. Pinaagi sa panan-awon nga gihatag kang apostol Juan bahin sa templo sa Dios sa langit, iyang nakita didto ang “pito ka mga lamparahan sa kalayo nga nagasiga atubangan sa trono.” Pinadayag 4:5. Iyang nakita ang usa ka manulunda nga “nagbitbit ug incensario nga bulawan; ug gihatagan siyang daghang incenso aron nga diha sa bulawanang halaran atbang sa trono, kini iyang isagol uban sa mga pag-ampo sa mga balaan.” Pinadayag 8:3. Gitugutan ang manalagna sa pagtan-aw sa unang lawak sa santuwaryo didto sa langit; ug iyang nakita didto ang “pito ka mga lamparahan sa kalayo” ug ang “bulawan nga halaran” nga girepresentaran sa bulawan nga tangkawan ug ang halaran sa incenso sa santuwaryo sa yuta. Sa subli “giablihan ang templo sa Dios” (Pinadayag 11:19) ug iyang gitan-aw ang lawak sa sulud, sa dapit nga balaan sa mga balaan. Dinhi iyang nakita “ang

arka sa Iyang tugon,” nga girepresentahan sa sagrado nga kaban nga gihimo ni Moises aron sudlan sa balaod sa Dios.

Busa ang nanagtoon sa suheto nakakaplag sa dili malalis nga kamatuuran sa pagkaanaay santuwaryo didto sa langit. Gibuhat ni Moises ang yutan-ong santuwaryo sumala sa sumbanan nga gipakita kaniya. Gipamatuud ni Pablo nga ang sumbanan maoy matuud nga santuwaryo nga atua sa langit. Ug gipamatuud ni Juan nga iyang nakita kini didto sa langit.

Sa templo didto sa langit, ang puluyanang dapit sa Dios, ang Iyang trono ginatukod diha sa pagkamatarong ug sa paghukum. Sa labing balaang dapit anaa ang Iyang balaod, ang dakung sukdanan sa pagkahusto nga isukud sa tanang tawo. Ang arka nga gisudlan sa mga papan sa balaod gitabunan sa halaran sa pagpasig-uli, nga sa atubangan niini si Cristo magpakilooy bahin sa Iyang dugo alang sa makasasala. Busa kini naghulagway sa pagkausa sa hustisya ug kalooy sa plano sa pagluwas sa tawo. Kini nga pagkausa mahimo lamang sa walay kinutubang diosnong kaalam, ug mabuhat sa walay kinutubang gahum; mao kini nga pagkausa nga nagapuno sa langit sa kahibulong ug pagdayeg. Ang kerubin sa yutan-ong santuwaryo, nga nagtamod uban sa balaan nga pagtahod sa halaran sa pagpasig-uli, naghulagway sa pagtagad sa paghunahuna sa langitnong panon bahin sa buhat sa pagluwas. Mao kini ang tinago sa kalooy nga gihandum sa mga manulunda nga ilang tan-awon—nga ang Dios matarong samtang Iyang pakamatarongon ang mahinulsulon nga makasasala ug nagabag-o sa iyang pakigsandurot sa nahulog nga kaliwatan; nga si Cristo makahimo sa pagduko aron sa pagpabangon sa dili maiisip nga mga panon gikan sa bung-aw sa kalaglagaan, ug magbisti kanila sa walay mansa nga mga bisti sa Iyang kaugalingong pagkamatarong, aron sa pag-usa uban sa mga manulunda nga wala gayud mahulog, ug magpuyo sa kahangturan diha sa presensya sa Dios.

[241]

Ang buhat ni Cristo ingon nga tigpataliwala sa tawo gipahayag dinha sa matahum nga tagna ni Zacarias bahin kaniya “kansang ngalan mao ang Sanga.” Matod pa sa propeta: “Bisan ngani tukoron niya ang templo ni Jehova; ug dad-on niya ang himaya, ug mol-ingkod ug magamando sa iyang trono; ug ang tambag sa pakigdait anha sa taliwala nilang duha.” Zacarias 6:12, 13.

“Bisan pa ngani tukoron niya ang templo ni Jehova.” Pinaagi sa iyang halad ug pagpanglaban, si Cristo mao ang patukuranan ug ang magtutukod sa iglesya sa Dios. Gipaila Siya ni Pablo nga mao ang “pamag-ang bato; nga diha niini ang tanang tinukod nga haum sa pagkausa nga magatubo ngadto sa usa ka balaang templo sa Ginoo; nga niini kamo usab,” matod niya, “ginatukod pag-usa alang sa usa ka puloy-anan sa Dios pinaagi sa Espiritu.” Efeso 2:20-22.

“Ug siya magadala sa himaya.” Ngadto kang Cristo napanag-iya ang himaya sa nahulog nga kaliwatan. Latas sa walay kata-pusang mga katuigan, ang alawiton sa mga linuwas mao, “Kaniya nga nahigugma kanato ug nagtangtang kanato gikan sa atong mga sala pinaagi sa iyang dugo...kaniya ang himaya ug ang panggahum hangtud sa kahangturan.” Pinadayag 1:5, 6.

Siya “magalingkod ug magahari ibabaw sa iyang trono; ug siya mahimong usa ka sacerdote diha sa iyang trono.” Dili pa karon “diha sa trono sa iyang himaya;” ang gingharian sa himaya wala pa moabut. Dili pa hangtod matapos ang iyang buluhaton ingon nga usa ka manlalaban, nga ang Dios “maghatag ngadto Kaniya sa trono sa iyang amahan nga si David,” usa ka gingharian nga “walay katapusan.” Lukas 1:32, 33. Ingon nga saserdote, si Cristo nagalingkod na uban sa Amahan sa Iyang trono. Pinadayag 3:21. Ibabaw sa trono uban sa walay katapusan nga Dios, siya “mao ang nagapas-an sa atong nga kasakitan, ug nagadala sa atong mga kasub-anan,” kinsa nga “gisulayan sa tanang bahin sama kanato, apan wala makasala,” aron nga siya “takus sa pagtabang kanila nga gisulayan.” “Kong aduna may tawo nga makasala, kita adunay usa ka Manlalaban atubangan sa Amahan.” Isaias 53:4; Hebreohanon 4:15; 2:18; 1 Juan 2:1. Ang Iyang pagpanglaban mao ang usa ka nalagbasan ug nabun-og nga lawas, ug usa ka walay dagta nga kinabuhi. Ang nasamdan nga mga kamut, ug gidughang nga kilid, ang iyang nasamdan nga mga tiil, nagpakilooy alang sa nahulog nga tawo, kansang kaluwasan gipalit nianang dili maisip nga bili.

“Ug ang tambag sa pakigdait maanaa sa taliwala nilang duha.” Ang gugma sa Amahan, sama sa Anak, mao ang tuburan sa kaluwasan alang sa nawala nga kaliwat. Miingon si Jesus sa Iyang mga tinun-an, sa wala pa Siya mobiya, “Magaingon ako kaninyo, nga magampo ako sa Amahan alang kaninyo; kay ang Amahan nagahigugma kaninyo.” Juan 16:26, 27. Ang Dios “diha kang Cristo,

nga nagpasig-uli sa kalibutan ngadto kaniya.” 2 Corinto 5:19. Ug sa pagalagad didto sa santuwaryo sa langit, “ang tambag sa pakigdait anaa sa taliwala nilang duha.” “Kay gihigugma gayud sa Dios ang kalibutan, nga iyang gihatag ang Iyang Anak nga bugtong, aron bisan kinsa ang motuo kaniya dili malaglag kondili may kinabuhing walay katapusan.” Juan 3:16.

[242] Ang pangutana mao, Unsa man ang santuwaryo? sa tin-aw gitubag sa Kasulatan. Ang pulong santuwaryo sumala sa paggamit diha sa Biblia, nagpasabut, una, sa tabernakulo nga gitukod ni Moises, ingon nga hulad sa langitnong mga butang, ug ikaduha, sa “matuod nga tabernaculo” sa langit, nga maoy gitudlo sa yutan-ong santuwaryo. Sa pagkamatay ni Cristo gihunong ang mga serbisyo niini. Ang “matuud nga tabernaculo” sa langit mao ang santuwaryo sa bag-ong pakigsaad. Ug sa pagkatuman sa tagna sa Daniel 8:14 niining panahona, ang gipasabut nga santuwaryo walay lain kundili ang santuwaryo sa bag-ong pakigsaad. Sa pagkatapos sa 2300 ka mga adlaw, sa tuig 1844, wala nay santuwaryo sa yuta sulud sa daghang kasiglohan. Busa ang tagna, “Hangtud sa duha ka libo ug tulo ka gatus ka mga adlaw; unya ang balaang dapit pagalinisan,” sa walay lantugi nagpasabut kini sa santuwaryo didto sa langit.

Apan ang labing importante nga pangutana nga kinahanglan tubagon: Unsa man ang paghinlo sa santuwaryo? Nga adunay serbisyo nga sama niana labot sa yutanong santuwaryo nga gisulti sa Kasulatan sa Daang Tugon. Apan aduna bay butang sa langit nga nagkinahanglan hinloan? Sa Hebreohanon 9 ang paghinlo sa yutanon ug langitnon santuwaryo dayag nga gitudlo. “Sa pagkatinuod, ubos sa kasugoan hapit ang tanang butang pagahinloon ug dugo, ug gawas sa pag-ula ug dugo walay mahimong pasaylo sa mga sala. Sa ingon niana gikinahanglan nga ang mga hulad sa mga langitnong butang pagahinloon niining mga butanga, apan ang maong mga langitnong butang pagahinloon sa labi pa ka maayong mga halad-inihaw kay niini” (Hebreohanon 9:22,23), bisan sa bililhon nga dugo ni Cristo.

Ang paghinlo, sa hulad ug sa matuud nga serbisyo, kinahanglan himoon pinaagi sa dugo; kaniadto, sa dugo sa mga mananap; ug sa kaulahian, pinaagi sa dugo ni Cristo. Nagsulti si Pablo, labot sa katarungan ngano nga kining paghinlo buhaton man pinaagi sa dugo, nga kon walay pag-ula sa dugo walay pagpasaylo. Ang

pagpasaylo, o pagkuha sa sala, mao ang buhat nga tumanon. Apan ngano nga aduna may sala labot sa santuwaryo, bisan didto sa langit o dinhi sa yuta? Mahimong makat-onan kini pinaagi sa paghisgot sa hulagwaynon nga buhat; kay ang mga saserdote nga nagaalagad sa yuta, nagalagad sa “hulad ug landong sa langitnong dapit sa balaan.” Hebreohanon 8:5.

Ang pagalagad sa yutan-ong santuwaryo nagsakup sa duha ka bahin; ang mga saserdote nagalagad sa matag adlaw sa balaang dapit, samtang makausa sa matag tuig ang hataas nga saserdote maghimo sa pinasahi nga buluhaton sa labing balaang dapit, sa paghinlo sa santuwaryo. Sa matag adlaw ang makasasala magadala sa iyang halad ngadto sa pultahan sa tabernakulo, magbutang sa iyang kamut ibabaw sa ulo sa biktima o mananap nga ihalad, magsugid sa iyang mga sala, nga magsimbolo sa pagkabalhin niini gikan kaniya ngadto sa walay sala nga halad. Dayon patyon ang mananap. “Kong walay pag-ula og dugo,” matod sa apostol, walay pagpasaylo sa sala. “Ang kinabuhi sa unod anaa sa dugo.” Levitico 17:11. Ang nalapas nga balaod sa Dios nagkinahanglan sa dugo sa nakalapas. Ang dugo, nga nagsimbolo sa gibawi nga kinabuhi sa makasasala, kansang sala gipapas-an sa halad o biktima, dad-on sa saserdote ngadto sa balaang dapit ug isablig sa tabil, nga sa luyo niini nga tabil, nahimutang ang arka sa sugo nga nalapas sa makasasala. Pinaagi niini nga seremonya ang sala, pinaagi sa dugo, nagsimbolo sa pagkabalhin ngadto sa santuwaryo. Sa ubang mga kahimtang ang dugo dili dad-on ngadto sa balaang dapit; apan ang unud kaunon sa saserdote, maingon sa pagsugo ni Moises sa mga anak nga lalaki ni Aaron, sa pag-ingon, “Ang Dios nagahatag kanimo niini sa pagdala sa kasalanan sa katilingban.” Levitico 10:17. Ang duha ka mga seremonyas nagsimbolo sa pagkabalhin sa sala gikan sa mahinulsulon ngadto sa santuwaryo.

Mao kadto ang buluhaton nga nagpadayon, adlaw-adlaw, sa tibuuk tuig. Busa ang sala sa Israel balhinon ngadto sa santuwaryo, ug ang pinasahi nga buluhaton gikinahanglan alang sa pagkuha kanila. Ang Dios nagamando nga ang paghinlo himoon sa matag usa sa balaang mga dapit. “Ug pagabuhaton niya ang pagtabon-sa-sala sa dapit nga balaan, tungod sa mga kahugawan sa mga anak sa Israel, ug tungod sa ilang mga paglapas, ug sa tanan nila nga mga sala: sa maong pagkaagi magabuhat usab siya alang sa balongbalong

nga pagatiguman, nga nagapuyo sa taliwala nila sa kinataliwad-an sa ilang mga kahugawan.” Usa ka pagtabon himoon usab alang sa halaran, aron “magahinlo niini, ug magabalaan niini gikan sa mga kahugawan sa mga anak sa Israel.” Levitico 16:16, 19.

[243]

Makausa matag tuig sa dakung adlaw sa paghinlo, mosulud ang hataas nga saserdote sa labing balaang dapit alang sa paghinlo sa santuwaryo. Ang buhat nga himoon didto maoy motapos sa tinuig nga pagalagad. Sa adlaw sa paghinlo, duha ka nating kanding dad-on ngadto sa pultahan sa tabernakulo, ug ripahon sila, “ang usa niini alang kang Jehova, ug ang usa alang kang Azazel.” Levitico 16:8. Ang kanding nga maripahan alang kang Jehova patyon ingon nga halad alang sa sala sa katawhan. Ug dad-on sa pari ang dugo sulud sa tabil, ug iyang isablig kini atubangan sa halaran sa pagpasig-uli. Ug isablig usab ang dugo ibabaw sa halaran sa incenso, nga nahimutang duul sa tabil.

“Ug igabutang ni Aaron ang duruha ka kamot niya sa ibabaw sa ulo sa kanding nga buhi, ug igasugid niya sa ibabaw niini ang tanang kasal-anan sa mga anak sa Israel, ug ang tanan nilang mga paglapas, bisan pa ang tanan nilang mga sala; ug kini igabutang niya sa ibabaw sa ulo sa kanding, ug ipadala kini ngadto sa kamingawan pinaagi sa kamut sa usa ka tawo nga tinudlo alang niini. Ug kadtong kanding magadala sa ibabaw niya sa ilang tanan nga kasal-anan ngadto sa yuta nga awaaw; ug pagabuhian niya ang kanding ngadto sa kamingawan.” Levitico 16:8, 2, 22. Ang kanding nga gipalayas dili na magabalik sa kampo sa Israel, ug ang tawo nga nagpalayas niini maghugas sa iyang kaugalingon ug maglaba sa iyang bisti sa tubig sa dili pa siya mobalik sa kampo.

Ang tibuuk nga seremonyas gihimo aron sa pagpasantup sa mga Israelhanon sa pagkabalaan sa Dios ug sa Iyang pagdumut sa sala, ug sa dugang pa, sa pagpasabut kanila nga dili mahimo nga dili sila mahugawan kon sila moduul sa sala. Ang matag usa ka tawo gisugo sa pagpasakit sa iyang kalag samtang magpadayon kining buluhaton sa paghinlo o pagtabon. Hunongon ang tanang matang sa buluhaton, ug ang tibuuk katilingban sa Israel magagahin sa maong adlaw diha sa balaang pagpaubus atubangan sa Dios, uban sa pagampo, pagpuasa, ug sa halalum nga pagsusi sa kasingkasing.

Mahinungdanong mga kamatuuran labot sa pagtabon o paghinlo gitudlo sa maong tulumanon. Ang usa ka hulip gidawat sa dapit sa

makasasala; apan ang sala wala mapanas pinaagi sa dugo sa man-anap. Usa ka paagi ang gihimo nga maoy makapabalhin niini ngadto sa santuwaryo. Pinaagi sa paghalad sa dugo, giila sa makasasala ang katungud sa balaod, magsugid sa iyang sala sa paglapas, ug magpahayag sa iyang handum sa pasaylo pinaagi sa pagtoo sa umalabot nga Manunubos; apan wala pa siya sa hingpit makagawas gikan sa pagkahinukman sa kasugoan. Sa adlaw sa pagtabon o paghinlo, ang hataas nga saserdote nga nakakuha og halad gikan sa katilingban, moadto sa labing balaang dapit nga magdala sa dugo niini nga halad, ug magsablig niini ibabaw sa halaran sa pagpasig-uli, nga nahimutang ibabaw sa balaod, aron sa paghingpit sa mga gikinahanglan niini. Unya diha sa kinaiya sa Iyang pagkamanlalaman, iyang pas-anon ang sala sa iyang kaugalingon, ug kuhaon gikan sa santuwaryo. Iyang ibutang ang iyang duha ka kamut ibabaw sa ulo sa kanding nga palayason, isugid sa ibabaw niini ang tanang sala, nga magsimbolo sa pagkabalhin niini gikan kaniya ngadto sa kanding. Ang kanding mao nay magdala niini sa halayo, ug ang sala pagaisipon nga mahimulag na sa kahangturan gikan sa katawhan.

Mao kadto ang serbisyo nga buhaton “sumala sa sumbanan ug landong sa langitnong mga butang.” Ug kon unsay gibuhay pinaagi sa simbolo diha sa pagalagad sa yutan-ong santuwaryo, buhaton sa pagkatinuud na gayud didto sa pagalagad sa langitnong santuwaryo. Human sa Iyang pagkayab, gisugdan sa atong Manluluwas ang Iyang buhat ingon nga atong hataas nga saserdote. Matod ni Pablo, “Kay si Cristo misulod dili ngadto sa usa ka balaang dapit nga hinimog mga kamot, nga hulad lamang sa tinuod, kondili ngadto sa langit gayud, sa pagpangatubang karon alang kanato sa atubangan sa Dios.” Hebreohanon 9:24.

Ang pagalagad sa saserdote sa tibuuk tuig sa unang lawak sa santuwaryo, “sulod sa tabil” nga maoy nahimong pultahan nga naghawa sa balaang dapit gikan sa gawas nga nataran, nagsimbolo sa buluhaton sa pagalagad nga gisudlan ni Cristo gikan sa Iyang pagkayab. Mao kadto ang buluhaton sa saserdote sa matag adlaw nga pagdala ngadto sa atubangan sa Dios sa dugo sa halad sa sala, ug usab sa insyenso nga mosulbong uban sa mga pagampo sa Israel. Busa [244] si Cristo magpakilooy alang sa Iyang dugo atubangan sa Amahan alang sa mga makasasala, ug nagdala usab ngadto Kaniya, uban sa bililhon nga kaalimyon sa Iyang pagkamatarong, ang mga pagampo

sa mahinulsulon nga mga magtotoo. Mao kadto ang buluhaton sa unang lawak sa santuwaryo sa langit.

Didto ang pagtoo sa mga tinun-an nagsunud Kaniya samtang Siya mikayab gikan sa ilang panan-aw. Dinhi nasentro ang ilang paglaum, “gibatonan ta kini,” matod ni Pablo, “ingon nga siguro ug malig-on nga sinipit sa kalag, usa ka paglaum nga nagasulod ngadto sa kinasulorang alampoan sa luyo sa tabil, diin tungod kanato si Jesus nahisulod na ingon nga mag-uuna ug nahimong labawng saserdote hangtud sa kahangturan.” “Siya sa makausa ug sa wala nay pagsubli misulod sa Balaang Dapit, nga nagdala dili sa dugo sa mga kanding ug sa mga nating baka kondili sa iyang kaugalingong dugo, nga sa ingon niana nagkab-ot sa katubsanan nga dayon.” Hebreohanon 6:19, 20; 9:12.

Sulud sa 18 ka siglo nagpadayon kini nga pagalagad didto sa unang lawak sa santuwaryo. Ang dugo ni Cristo, naghangyo alang sa mahinulsulon nga mga magtotoo, nakabaton sa ilang pasaylo ug pagkadinawat sa Amahan, apan ang ilang mga sala nagpabilin gihapon sa mga libro sa listahan. Sama sa simbolo nga serbisyo adunay usa ka buluhaton sa pagtabon sa kasal-anan sa katapusan sa tuig, busa sa wala pa tapusa ni Cristo ang buhat sa pagpanubus sa katawhan, adunay buluhaton sa pagtabon sa pagkuha sa sala gikan sa santuwaryo. Mao kini nga serbisyo nga nagsugod sa pagkatapos sa 2300 ka mga adlaw. Niadtong panahona, sumala sa gipasidaan ni Daniel nga manalagna, ang atong Hataas nga Saserdote misulud sa labing balaang dapit, sa paghimo sa katapusang bahin sa Iyang solemne nga buluhaton—paghinlo sa santuwaryo.

Sama sa karaan ang mga sala sa katawhan pinaagi sa pagtoo gibutang ibabaw sa halad sa sala, ug pinaagi sa dugo niini mabalhin diha sa dagway, ngadto sa yutan-ong santuwaryo, busa sa bag-ong pakigsaad ang mga sala sa mga mahinulsulon pinaagi sa pagtoo mabutang diha kang Cristo, ug mabalhin, sa pagkatinuud, ngadto sa langitnong santuwaryo. Ug sama sa simbolo sa paghinlo sa yutan-on mahimo pinaagi sa pagkuha sa mga sala nga maoy nakahugaw, sa maong pagkaagi ang paghinlo sa langitnon himoon pinaagi sa pagkuha, o pagpapas, sa mga sala nga nasulat didto. Apan sa dili pa kini mahimo, kinahanglan adunay pagsusi sa mga libro nga listahan sa pag-ila kon kinsa, pinaagi sa paghinulsul sa sala ug sa pagtoo kang Cristo ang takus sa mga kaayohan sa Iyang pagtabon. Ang paghinlo

sa santu-waryo naglakip sa buhat sa pagsusi—usa ka buluhaton sa paghukom. Kining buhata kinahanglan himoon sa dili pa ang pag-anhi ni Cristo sa pagtubus sa Iyang katawhan; kay kon moanhi na Siya, Iyang dad-on ang balos nga ihatag ngadto sa matag usa ka tawo sumala sa iyang mga binuhatan. Pinadayag 22:12.

Busa kadtong nagsunud sa kahayag sa pulong sa tagna nakakita, nga, imbis ang pag-abut Niya nganhi sa yuta sa pagkatapos sa 2300 ka mga adlaw sa tuig 1844, si Cristo misulud na sa labing balaang dapit sa langitnong santuwaryo, aron sa paghimo sa katapusang buhat sa paghinlo, ingon nga pagandam sa Iyang pag-abut.

Nakita usab, nga samtang ang halad sa sala nagtudlo ngadto kang Cristo ingon nga usa ka halad, ug ang hataas nga saserdote nagrepresentar kang Cristo ingon nga usa ka tigpataliwala, ang gipalayas nga kanding nagsimbolo kang Satanas, ang mag-uugmad sa sala, nga sa katapusan ibutang na diha kaniya ang mga sala sa matuud nga mahinulsulon nga makasasala. Sa panahon nga ang hataas nga saserdote, tungud sa dugo sa halad sa sala, magkuha sa mga sala gikan sa langitnong santuwaryo sa katapusan sa Iyang pagalagad, Iyang ibutang sila kang Satanas, kinsa sa pagpakanaog sa hukum, kinahanglan maoy magdala sa silot. Ang kanding nga *Azazel* nga nagrepresentar kang Satanas palayason ngadto sa awaaw nga yuta nga walay nagapuyo, nga dili na gayud kini makabalik ngadto sa katilingban sa Israel. Busa si Satanas sa walay katapusan palayason gikan sa presensya sa Dios ug sa Iyang katawhan, ug siya wagtangon gikan sa pagkabuhi sa katapusang paglaglag sa sala ug sa mga makasasala.

24 - Sa Balaan sa mga Balaan

Ang suheto sa santuwaryo maoy yawe nga magaabli sa misteryo sa pagkapakyas sa tuig 1844. Naabli kini sa pagtan-aw sa usa ka hingpit nga sistema sa kamatuuran, nagkadugtong ug nagkauyon, nga nagpakita nga ang kamut sa Dios nagamando sa dakung kalihukan pagpaabot sa pag-anhi ni Cristo, ug nagpadayag sa kasamtangan nga katungdanan samtang nagpahayag kini sa pangatungdanan ug buluhaton sa Iyang katawhan. Samtang ang mga tinunan ni Jesus, paglabay sa makalilisang nga gabii sa ilang kahigwaos ug kasaguyo, “nangalipay sa ilang pagkakita sa Ginoo,” mao usab kad-tong nagmaya karon sa ilang pagpaabot pinaagi sa pagtoo sa Iyang pag-anhi. Nagpaabot sila sa Iyang pagpadayag diha sa himaya aron sa paghatag og ganti sa Iyang mga sulugoon. Sa pagkasaguyo sa ilang mga paglaum, nalimot sila kang Jesus, ug uban kang Maria didto sa lubnganan sila nagatuaw, “Ilang gikuha ang akong Ginoo, ug wala ako mahibalo kong diin Siya nila ibutang.” Karon didto sa balaan sa mga balaan nakita nila Siya pag-usab, ang ilang maloloy-ong hataas nga saserdote, nga sa dili madugay mopadayag ingon nga ilang hari ug manluluwas. Ang kahayag gikan sa santuwaryo nagsuga sa nangagi, sa presente, ug sa umalabot. Nahibalo sila nga ang Dios nagmando kanila pinaagi sa Iyang dili masayup nga kamatuuran. Bisan og sama sa unang mga tinun-an sila napakyas sa pagsabut sa mensahe nga ilang gidala, apan kini sa matag bahin husto. Sa pagmantala niini ilang natuman ang katuyoan sa Dios, ug wala makawang ang ilang pagbuhat diha sa Ginoo. Nahimugso “pagusab ngadto sa madasigon nga paglaum,” nagmaya sila uban sa “kalipay nga dili maasoy ug puno sa himaya.”

Kining duruha, ang tagna sa Daniel 8:14, “Hangtud sa 2300 ka mga adlaw; unya ang balaang dapit pagalinisan,” ug ang mensahe sa unang manulunda, “Kahadloki ang Dios, ug ihatag kaniya ang himaya; kay ang takna sa iyang paghukum miabut na,” nagtudlo ngadto sa pagalagad ni Cristo didto sa labing balaan nga dapit, ngadto sa Hukom sa pagsusi, ug dili sa pag-anhi ni Cristo alang sa

katubsanan sa Iyang katawhan ug sa kalaglagaan sa mga daotan. Ang sayup wala diha sa pagbanabana sa mga panahon sa tagna, kundili diha sa mga panghitabo nga modangat sa katapusan nianang 2300 ka mga adlaw. Pinaagi niini nga sayup nagantos ang mga magtotoo sa pagkasaguyo, apan ang tanan nga gipasidaan nang daan sa tagna, ug sa tanan nga ilang nabatonan nga sinulat nagpasalig sa pagpaabot, natuman. Sa mao gayud nga panahon sa ilang pagkasubo sa kapakyasan sa ilang mga paglaum, miabut ang hitabo nga gipasidaan sa mensahe, ug nga kinahanglan matuman sa dili pa ang pagpadayag sa Ginoo aron sa paghatag og ganti ngadto sa Iyang mga sulugoon.

Mianhi si Cristo, dili nganhi sa kalibutan sumala sa ilang gipaabut, kundili, ingon nga gilandungon sa hulad, ngadto sa labing balaang dapit sa templo sa Dios sa langit. Girepresentahan Siya ni manalagna Daniel ingon nga moabut niining panahona ngadto sa Tigulang sa mga adlaw; “Akong nakita sa panan-awon sa kagabhion, ug, ania karon, Usa nga sama sa Anak sa tawo miabut uban sa mga panganod sa langit, ug mianhi”—dili nganhi sa kalibutan, kundili—“ngadto sa Tigulang sa mga adlaw ug ilang gidala Siya haduol Kaniya.” Daniel 7:13.

Kini nga pag-abut gipasidaan usab ni ma-nalagna Malaquias: “Ang Ginoo, nga inyong gipangita, moanhi sa kalit sa Iyang templo, bisan ang mensahero sa pakigsaad, kinsa kamo nalipay: Ania karon, Siya moanhi, nagsulti si Jehova sa mga panon.” Malaquias 3:1. Ang pag-anhi sa Ginoo sa Iyang templo kalit lang, wala paabuta, ngadto sa Iyang katawhan. Wala sila magpaabot Kaniya didto. Ilang gipaabut Siya sa paganhi sa yuta, “diha sa nagdilaab nga kalayo nga nagdala sa panimalos ibabaw kanila nga wala makaila sa Dios, ug wala magtuman sa ebanghelyo.” 2 Tesalonica 1:8.

Apan ang katawhan wala pa maandam sa pagsugat sa ilang Ginoo. Adunay buhat gihapon alang sa pagpangandam nga ilang himoon. Ang kahayag ihatag, magmando sa ilang mga hunahuna ngadto sa templo sa Dios didto sa langit. Ug samtang sila kinahanglan sa pagtoo magsunud sa ilang hataas nga saserdote sa Iyang pagalagad didto, mapadayag ang bag-ong mga buluhaton. Lain pa nga mensahe sa pasidaan ug pahimangno kinahanglan ihatag ngadto sa iglesya.

Nag-ingon ang manalagna: “Kinsa ba ang magpabilin sa adlaw sa Iyang paganhi? Ug kinsa ba ang makatindog sa Iyang pagpa-

dayag? Kay Siya sama sa kalayo sa mag-uulay ug sama sa sabon sa manlalaba; ug siya magalingkod ingon nga mag-uulay ug tigputli sa salapi, ug Iyang putlion ang mga anak ni Levi, ug ulayon sila sama sa bulawan ug salapi, aron sila makahalad ngadto sa Ginoo og usa ka halad diha sa pagkamatarung.” Malaquias 3:2, 3. Kadtong nanagpuyo sa yuta sa diha nga ang pagpanglaban ni Cristo sa santuwaryo sa langit matapos, mobarog atubangan sa balaan nga Dios nga wala nay manlalaban. Ang ilang mga bisti kinahanglan walay mansa, ang ilang mga kinaiya kinahanglan hingpiton gikan sa sala pinaagi sa dugo nga gisablig. Pinaagi sa grasya sa Dios ug sa ilang makugihon nga paning-kamot, sila kinahanglan modaog sa gubat sa daotan. Samtang ang hukum sa pagsusi magpadayon didto sa langit, samtang ang mga sala sa mahinulsulon nga magtotoo kuhaon gikan sa santuwaryo, adunay pinasahi nga buluhaton sa pagputli sa paghiklin sa sala, taliwala sa katawhan sa Dios dinhi sa yuta. Kini nga buhat labaw pa ka tin-aw nga gipadayag diha sa mga mensahe sa Pinadayag 14.

Kon matapos na kining buhata, maandam na ang sumusunod ni Cristo alang sa Iyang pagpadayag. “Unya ang halad sa Juda ug Jerusalem makapahamuot kang Jehova, maingon sa karaang mga adlaw, ug maingon sa karaang katuigan.” Malaquias 3:4. Unya ang iglesya nga pagadawaton sa atong Ginoo sa Iyang pag-anhi mahimong “usa ka mahimayaong iglesya, nga walay buling, o kunot, o bisan unsa nianang butanga.” Efeso 5:27. Unya siya makita “ingon sa kabuntagon, matahum ingon sa bulan, matin-aw ingon sa adlaw, ug makalilisang ingon sa usa ka panon sa kasundalohan inubanan sa bandila.” Awit ni Solomon 6:10.

Gawas pa ang pag-anhi sa Ginoo sa Iyang templo, gitagna usab ni Malaquias ang Iyang ikaduhang pag-anhi, ang Iyang pag-anhi alang sa pagpakanaog sa hukum, niining mga pulonga: “Ug ako moanha kaninyo aron sa paghukom: ug ako mahimong matulin nga saksi batok sa mga lumayan, ug batok sa mga mananapaw, ug batok sa mga managpanumpa sa bakak, ug batok kanila nga nanaglugpit sa sinuholan pinaagi sa iyang suhol, sa balo nga babaye, ug sa ilo, ug batok sa nanagsalikway sa dumuloong gikan sa iyang too, ug wala mahadlok kanako, nagaingon si Jehova sa mga panon.” Malaquias 3:5. Naghulagway si Judas sa mao gihapon nga talanawon sa iyang pag-ingon, “Tan-awa, ang Ginoo nahiabut uban sa

iyang balaang panon, aron iyang igapatuman ang paghukom sa tanan ug sa pagpadayag sa pagkamasadanon sa tanang mga tawong dili diosnon, diha sa ilang tanang nilang dili diosnong binuhatan nga ilang nahimo sa dili diosnong paagi, ug sa tanang mapait nga mga butang nga batok kaniya gikapamulong sa mga makasasala nga dili diosnon.” Judas 14, 15. Kini nga pag-anhi, ug sa pag-anhi sa Ginoo sa Iyang templo, maoy duha nga managkalahi nga panghitabo.

Ang pag-abut ni Cristo ingon nga atong hataas nga saserdote sa labing balaang dapit, alang sa paghinlo sa santuwaryo, gipakita sa Daniel 8:14; ang pag-abut sa Anak sa tawo ngadto sa Kaaran sa mga adlaw, sumala sa gipahayag sa Daniel 7:13; ug ang pag-abut sa Ginoo sa Iyang templo, nga gitagna ni Malaquias, maoy hulagway sa mao ra nga hitabo; ug gipakita usab kini pinaagi sa pag-abut sa pamanhonon alang sa kasal, nga gihulagway ni Cristo sa sambingay sa napulo ka mga ulay, diha sa Mateo 25.

Panahon autumn sa 1844, ang pagmantala, “Ania karon, miabut na ang Pamanhonon,” gihatag. Ang duha ka habig nga gihulagway sa maalamon ug sa buangbuang nga mga ulay naugmad—ang usa ka habig nga nagpaabut uban sa kalipay sa pagpadayag sa Ginoo, ug nagmakugihon sa pagpangandam sa pagsugat Kaniya; ug ang usa ka habig nga, nadaog sa kahadlok, ug nanglihok ubus sa kakurat, nga nagtagbaw lamang sa pagsabut sa kamatuuran, apan nakulangan sa grasya sa Dios. Sa maong sambingay, sa pag-abut sa pamanhonon, “sila nga andam misulod uban kaniya ngadto sa kombira sa kasal, ug gisirhan ang pultahan.” Ang pag-abut sa pamanhonon, dinhi gisaysay, nahitabo sa wala pa ang kasal. Ang kasal nagsimbolo sa pagdawat kang Cristo sa Iyang gingharian. Ang balaang ciudad, ang Bag-ong Jerusalem, nga mao ang ulohan ug nagrepresentar sa gingharian, gitawag og “ang pangasawonon, ang asawa sa Kordero.” Nagsulti ang manulunda kang Juan, “Umari ka, akong ipakita kanimo sang pangasaw-onon, ang asawa sa Kordero.” “Iya akong gidala diha sa espiritu,” matod sa propeta, “ug gipakitaan niadtong dakung ciudad, ang balaang Jerusalem, nga nanaug gikan sa langit gikan sa Dios.” Pinadayag 21:9, 10. Dayag nalang, nga ang pangasaw-onon naghulagway sa balaang ciudad, ug ang mga ulay nga nagagula aron sa pagsugat sa pamanhonon mao ang nagsimbolo sa iglesya. Sa Pinadayag ang katawhan sa Dios gitawag og mga bisita sa panihapon sa kasal. Pinadayag 19:9. Kon mga bisita, dili sila makarepresentar

[247]

usab ingon nga pangasaw-onon. Si Cristo, sumala sa gipahayag ni manalagna Daniel, magadawat gikan sa Karaan sa mga Adlaw sa langit sa “kagamhanan, ug himaya, ug usa ka gingharian,” Iyang dawaton ang Bag-ong Jerusalem, ang ulohan sa Iyang gingharian “naandam ingon sa usa ka pangasawonon nga gidayandayanan alang sa iyang pamanhonon.” Daniel 7:14; Pinadayag 21:2. Sa pagdawat sa gingharian, Siya moanhi diha sa Iyang himaya, ingon nga Hari sa mga hari, ug Ginoo sa mga ginoo, alang sa pagluwas sa Iyang katawhan, nga mao ang “molingkod uban kang Abraham, ug Isaac, ug Jacob,” sa lamesa sa Iyang gingharian, (Mateo 8:11; Lukas 22:30) aron sa pagambit sa panihapon sa kasal sa Kordero.

Ang pagmantala, “Ania karon, miabut na ang pamanhonon,” sa ting-init sa 1844, naghatud sa linibo nga katawhan aron magpaabot sa madali nga pag-anhi sa Ginoo. Sa natudlo nga panahon miabut ang Pamanhonon, dili dinhi sa yuta, ingon sa gipaabut sa katawhan, kundili ngadto sa Karaan sa mga Adlaw didto sa langit, ngadto sa kasal, sa pagdawat sa Iyang gingharian. “Sila nga andam misulod uban kaniya ngadto sa kasal ug gisirhan ang pul tahan.” Dili sa personal sila motambong sa kasal; kay tua kini sa langit, samtang sila dinhi sa yuta. Ang mga sumusunod ni Cristo “magahulat sa ilang Ginoo, kong Siya mobalik na gikan sa kasal.” Lukas 12:36. Apan kinahanglan sila makasabut sa Iyang buluhaton, ug mosunud Kaniya pinaagi sa pagtoo samtang Siya moadto sa atubangan sa Dios. Mao kini ang kahulugan sa ilang pagtambong sa kasal.

Sa sambingay mao kadto ang adunay lana sa ilang mga sudlanan uban sa ilang mga lamparahan ang miadto sa kasal. Kadtong adunay kahibalo sa Kasulatan, ug adunay Espiritu ug grasya sa Dios, ug kinsa, sa gabii sa ilang mapait nga pagsulay, nagpaabot sa mapailubon, nagsusi sa Kasulatan alang sa labaw pa ka tin-aw nga kahayag—kini sila nakakita sa kamatuuran bahin sa santuwaryo sa langit ug ang pagkausab sa pagalagad sa Manluluwas, ug pinaagi sa pagtoo misunud sila sa Iyang buluhaton sa santuwaryo sa langit. Ug ang tanan nga pinaagi sa pamatuud sa Kasulatan nagdawat sa sama nga mga kamatuuran, nagsunud kang Cristo pinaagi sa pagtoo sa Iyang pagsulud ngadto sa atubangan sa Dios alang sa pagbuhat sa katapusang buluhaton alang sa pagpanglaban, ug sa katapusan sa pagdawat sa Iyang gingharian—kining tanan nagsimbolo sa pagadto sa kasal.

Sa sambingay sa Mateo 22, ang sama nga hulagway sa kasal gipaila, ug ang Hukum inbestigatiba sa hulagway gisimbolo nga nag-una sa wala pa ang kasal. Sa wala pa ang kasal ang hari misulud sa pagtan-aw sa mga bisita, sa pagsusi kon nagbisti ba ang tanan sa bisti sa kasal, ang walay buling nga kupo sa kinaiya nga nalabhan ug napaputi diha sa dugo sa Kordero. Mateo 22:11; Pinadayag 7:14. Siya nga nakita nga nakulangan gitambog sa gawas, apan ang tanan nga nakaplakan nga nagsul-ub sa bisti sa kasal gidawat sa Dios ug giisip nga takus sa usa ka bahin sa Iyang gingharian ug usa ka lingkoranan didto sa Iyang trono. Kining buhat sa pagsusi sa kinaiya, sa pag-ila kon kinsay andam alang sa gingharian sa Dios, mao ang Hukum inbestigatiba, ang hinapus nga buhat diha sa santuwaryo sa itaas.

Kon matapos na ang buhat sa pagsusi, kon ang tanang kaso niadtong sulud sa mga katuigan nagangkon nga mga sumusunod ni Cristo masusi ug mahukman, mao na kana nga panahon nga masira ang kahigayunan, ug sirhan ang pultahan sa kalooy! Busa sa usa ka hamubo nga tudling, “Sila nga mga andam misulud uban kaniya ngadto sa kasal, ug ang pultahan gisirhan,” kita gidala ngadto sa katapusang buhat sa Manluluwas, ngadto sa panahon nga ang dakung buluhaton alang sa kaluwasan sa katawhan pagahumanon.

[248]

Sa serbisyo sa yutan-ong santuwaryo, ingon sa atong nakita nga maoy hulagway sa serbisyo sa langitnon, kon ang hataas nga saserdote sa adlaw sa pagtabon sa sala mosulud sa labing balaang dapit, mahunong ang pagalagad sa nahaunang lawak. Nagsugo ang Dios, “Kinahanglan walay tawo sa tabernaculo sa katilingban kong mosulod siya aron sa paghimo sa pagtabon sa sala sa balaang dapit, hangtud nga mogula na siya.” Levitico 16:17. Busa sa diha nga si Cristo misulud sa balan sa mga balaan aron sa pagtapos sa buhat sa pagtabon, Iyang gihunong ang buhat diha sa unang lawak. Apan sa pagkatapos na sa pagalagad sa unang lawak, nagsugod ang pagalagad sa ikaduhang lawak. Sa serbisyo sa hulad ang hataas nga saserdote mobiya sa balaan nga dapit sa Adlaw sa Pagtabon, mosulud siya ngadto sa atubangan sa Dios aron sa pagdala sa dugo sa halad sa sala alang sa tibuuk Israel nga sa matuud naghinulsul sa ilang mga sala. Busa si Cristo nakatapos lang sa usa ka bahin sa Iyang buluhaton ingon nga atong manlalaban, aron sa pagsulud sa

laing bahin sa buhat, ug nagpakilooy gihapon Siya bahin sa Iyang dugo sa atubangan sa Amahan alang sa mga makasasala.

Kini nga suheto wala masabti sa mga Adventista niadtong 1844. Sa paglabay na sa panahon nga gitooan nga mao ang pag-abut sa Manluluwas, nagtoo gihapon sila nga haduul na ang Iyang pag-abut; ilang gitooan nga nahiabut sila sa usa ka mahinungdanong kalisdanan, ug nga ang buhat ni Cristo ingon nga tigpataliwala sa tawo atubangan sa Dios nahunong. Daw gibati nila nga gitudlo sa Biblia, nga ang pagsira sa kaluwasan o kahigayunan sa tawo mahitabo sa hamubong panahon sa dili pa gayud ang pag-abut sa Ginoo diha sa mga panganod sa langit. Daw tin-aw gikan niadtong mga kasulatan nga nag-tudlo sa usa ka panahon nga ang mga tawo mangita, manuktok, ug magatuaw diha sa pultahan sa kalooy, ug dili na kini ablihan. Ug nahimo kining usa ka pangutana alang kanila kon ang petsa sa ilang pagpaabot kang Cristo dili kaha hinoon mao ang pagsugod niining giingon nga panahon nga mahitabo sa dili pa ang pag-abut sa Ginoo. Sa ilang pagkadawat sa pasidaan sa pagkahaduul na sa Paghukum, ilang gibati nga natapos na ang ilang buluhaton sa kalibutan, ug ilang giwala ang ilang lulan alang sa kalag sa kaluwasan sa mga makasasala, samtang ang mapangahason ug mapasipalahon nga pagtamay sa dili mga diosnon daw alang kanila usa na usab ka timaan nga ang Espiritu sa Dios gikuha na gikan sa mga nagsalikway sa Iyang kalooy. Kining tanan nagpamatuud kanila diha sa pagtoo nga ang kahigayunan natapos na, o, ingon sa ilang gipahayag bahin niini, “ang pultahan sa kalooy gisirhan.”

Apan ang labaw pa ka tin-aw nga kahayag miabut uban sa pagsusi bahin sa santuwaryo. Ilang nakita karon nga husto ang ilang pagtoo nga ang katapusan sa 2300 ka mga adlaw sa 1844 nagtimaan sa usa ka mahinungdanon nga krisis o kalisdanan. Apan bisan matuud nga ang pultahan sa paglaum ug kalooy nga niini sulud sa usa ka libo ug walo ka gatus ka mga tuig ang mga tawo nakakaplag og dalan ngadto sa Dios, natak-upan, adunay laing pultahan ang naablihan, ug ang kapasayloan sa mga sala gitanyag sa katawhan pinaagi sa pagpanglaban ni Cristo didto sa labing balaan o sa ikaduhang lawak sa santuwaryo. Usa ka bahin sa Iyang pagpangalagad nasira, aron maablihan ang ikaduha. Aduna gihapon “inablihan nga pultahan” ngadto sa langitnong santuwaryo diin si Cristo nagalagad alang sa makasasala.

Karon nakita na ang kagamitan niadtong mga pulong ni Cristo sa Pinadayag, nga gitumong sa iglesya niini panahona gayud: “Siya nga balaan, siya nga matuod, siya nga nagakuput sa yawi ni David, siya nga nagaabli ug walay bisan kinsa nga makasira, ug siya nga nagasira ug walay bisan kinsa nga makaabli, siya nagaingon niining mga butanga: Naila ko ang imong mga buhat; ania karon, gibutang sa imong atubangan ang usa ka pultahan nga naablihan, nga dili arang nasirhan ni bisan kinsa.” Pinadayag 3:7, 8.

Kadto sila nga nagsunud kang Cristo pinaagi sa pagtoo sa dakung buhat sa pagtabon ang makadawat sa mga kaayohan sa Iyang pagpanglaban alang kanila, samtang kadtong nagsalikway sa kahayag nga nagpakita niining buhat sa pagpangalagad dili makadawat sa kaayohan niini. Ang mga Judio nga nagsalikway sa kahayag sa unang pag-anhi ni Cristo, ug nagdumili sa pagtoo Kaniya ingon nga Manluluwas sa kalibutan, dili makadawat sa pasaylo pinaagi Kaniya. Sa diha nga si Jesus sa iyang pagkayab misulud sa langitnong santuwaryo pinaagi sa Iyang kaugalingong dugo aron sa pagsabwag ngadto sa Iyang mga tinun-an sa mga panalangin sa Iyang pagpanglaban, ang mga Judio gibiyaan diha sa tumang kangitngit, sa pagpadayon sa ilang walay pulus nga mga paghago ug mga halad. Ang serbisyo nga mga simbolo ug mga landong nahunong. Kadtong pultahan nga kanhi nakaplagnan sa katawhan nga abli ngadto sa Dios, dili na karon bukas. Nagdumili ang mga Judio sa pagpangita Kaniya diha sa usa lang ka paagi diin Siya makaplagnan, pinaagi sa pagalagad didto sa santuwaryo sa langit. Busa wala sila makakaplag sa pakigsulti sa Dios. Alang kanila nasirhan ang pultahan. Wala silay kahibalo kang Cristo ingon nga matuod nga halad ug ang bugtong nga manlalaban atubangan sa Dios; busa dili sila makadawat sa kaayohan sa Iyang pagpanglaban.

Ang kahimtang sa dili matinoohon nga mga Judio naghulagway sa kahimtang sa walay pag-amping ug dili matinoohon taliwala sa nagangkon nga mga Cristohanon, nga nagtuyo sa pagkawalay alamag sa buhat sa atong maloloy-ong Hataas nga Saserdote. Sa serbisyo sa hulad nga santuwaryo, kon ang hataas nga saserdote mosulud sa labing balaan nga dapit, ang tibuuk Israel gisugo sa pagtigum palibot sa santuwaryo, ug sa labing solemne nga kahimtang magpaubos sa ilang mga kalag atubangan sa Dios, aron sila makadawat sa pasaylo sa ilang mga sala, ug dili pagputlon gikan

[249]

sa katilingban. Daw unsa ka labaw pa ka kinahanglanon niining adlaw sa matuud nga pagtabon nga kita makasabut sa buhat sa atong Hataas nga Saserdote, ug pagkahibalo kon unsang mga katungdanan ang gikinahanglan kanato.

Ang katawhan dili makasalikway nga walay silot sa pasidaan nga gipadala uban sa kalooy sa Dios ngadto kanila. Usa ka mensahe ang gipadala sa langit ngadto sa kalibutan sa panahon ni Noe, ug ang ilang kaluwasan nagasalig kon giunsa nila pagtagad ang mensahe. Tungud kay ilang gisalikway ang pasidaan, gikuha ang Espiritu sa Dios gikan sa makasasala nga kaliwatan, ug nangalaglag sila sa tubig sa lunup. Sa panahon ni Abraham, ang kalooy mihunong sa paghangyo sa mga makasasala nga mga tawo sa Sodoma, ug ang tanan gawas kang Lot uban sa iyang asawa ug duha ka mga anak nga babaye, nangalaglag sa kalayo nga nagagikan sa langit. Mao usab ang mahitabo sa kaadlawan ni Cristo. Ang Anak sa Dios nagpamatuud ngadto sa dili matinoohon nga mga Judio sa ilang kaliwatan, “Ania karon ginabilin kaninyo ang inyong balay nga gun-ob.” Mateo 23:38. Magalantaw ngadto sa katapusang mga adlaw, ang mao ra nga walay kinutuban nga gahum nagpamatuud bahin niadtong “nagadawat dili pinaagi sa gugma sa kamatuoran, aron maluwas unta sila”: “Ug tungod niining hinungdan, ang Dios nagapadala sa buhat sa kasaypanan, aron managtuo sila sa bakak; aron mahukman silang tanan nga wala motuo sa kamatuoran, kondili gikahamut-an nila ang pagkadili matarung.” 2 Tesalonica 2:10-12. Sa ilang pagsalikway sa pagtolon-an sa Iyang Pulong, gikuha sa Dios ang Iyang Espiritu, ug gitugyan sila ngadto sa mga limbong nga ilang gihigugma.

Apan sa gihapon si Cristo nagalaban alang sa tawo, ug ang kahayag igahatag niadtong nangita niini. Bisan og wala kini sa una masabti sa mga Adventista, natinaw kini sa ulahi, samtang nagsugod sa pagkaabli sa ilang atubangan ang mga Kasulatan sa ilang matuud nga baroganan.

Ang paglabay sa panahon sa 1844 gisundan sa usa ka panahon sa dakung pagsulay ngadto sa nagakuput gihapon sa pagtoo sa Ikaduhang Pag-anhi ni Cristo. Ang ilang paglaum lamang, kon ang hisgotan mahitungud sa ilang pagpasiguro sa ilang matuud nga baroganan, mao ang kahayag nga nagagiya sa ilang mga hunahuna ngadto sa santuwaryo sa ibabaw. Ang uban mibulag sa ilang pagtoo

sa ilang unang pagsabut sa matagnaong mga panahon, ug nagpahinungud niini ngadto sa tawhanon o mga ahensiya ni Satanas sa gamhanang kabu-yohan sa Balaang Espiritu nga nagauban sa kalihukan sa pagpaabot sa Pag-anhi ni Cristo. Laing pundok kusganon nga nagtoo nga ang Ginoo nagmando sa ilang nangagi nga kasi-natian; ug samtang sila naghulat ug nagbantay ug nagampo aron sa pagkasayod sa kabubut-on sa Dios, ilang nakita nga ang ilang dakung Hataas nga Saserdote misulud sa laing buhat sa pagalagad, ug, nagsunud Kaniya pinaagi sa pagtoo, gigiyahan sila sa pagtan-aw usab sa pagsira sa buluhaton sa iglesya. Nakabaton sila sa labaw pa ka tin-aw nga pagsabut sa mga mensahe sa nahauna ug ikaduha ka manulunda, ug naandam sa pagdawat ug sa paghatag ngadto sa kalibutan sa solemne nga pasidaan sa ikatulo ka manulunda sa Pinadayag 14.

[250]

25 - Ang Balaod sa Dios Dili Mausab

“ug unya naabli ang templo sa Dios didto sa langit, ug sulud sa iyang templo nakita ang arka sa iyang pakigsaad.” Pinadayag 11:19. Ang arka sa tugon sa Dios anaa sa balaan sa mga balaan, ang ikaduhang lawak sa santuwaryo. Sa pagalagad sa yutan-on nga tabernakulo, nga nagalagad “ngadto sa sulundan ug landong sa langitnon nga mga butang,” kini nga lawak abli lamang sa Dako nga Adlaw sa Pagtabon-sa-mga-sala, alang sa paghinlo sa santuwaryo. Busa ang pahibalo nga ang templo sa Dios naablihan sa langit, ug ang arka sa Iyang pamatuud, nagtudlo ngadto sa pagabli sa labing balaan nga dapit sa langitnon nga santuwaryo, sa 1844, sa pagsulud didto ni Cristo aron sa paghimo sa katapusan nga buluhaton sa pagtabon. Kadtong pinaagi sa pagtoo nagsunud sa ilang dako nga Hataas nga Saserdote, sa Iyang pagsulud sa Iyang pagpangalagad sa labing balaan nga dapit, nakakita sa arka sa Iyang tugon. Sumala sa ilang naton-an nga suheto bahin sa santuwaryo, nakadangat sila sa pagsabut sa pagkausab sa pagalagad sa Manluluwas, ug ilang nakita nga nagalagad na Siya atubangan sa arka sa Dios, nagpakilooy bahin sa Iyang dugo alang sa mga makasasala.

Ang arka sa tabernakulo dinhi sa kalibutan may sulud nga duha ka papan nga bato, nga niini nasulat ang mga kalagdaan sa kasugoan sa Dios. Ang arka usa lang ka sudlanan sa mga papan sa kasugoan, ug ang presensya niining balaan nga mga kalagdaan naghimo niini nga bilihon ug balaan. Sa pagkaabli sa templo sa Dios didto sa langit, nakita ang arka sa Iyang tugon. Sulud sa balaan sa mga balaan. didto sa santuwaryo sa langit, ang balaan nga balaod sagrado nga gipabarog—ang balaod nga gisulti sa Dios taliwala sa mga dalogdog didto sa Sinai, ug nasulat pinaagi sa Iyang tudlo diha sa mga papan nga bato.

Ang balaod sa Dios sa santuwaryo sa langit mao ang dako nga orihinal, niini nasulat ang kalagdaan diha sa mga papan nga bato, ug gipatik ni Moises sa nahauna nga lima ka mga libro sa Biblia, maoy dili masayup nga hulad. Kadtong nakadangat sa pagsabut niining

mahinungdanon nga bahin, nagiyahan sa pagtan-aw sa balaan, sa dili mausab nga kinaiya sa diosnong kasugoan. Ilang nakita, sa unang higayon sukad, ang gahum sa mga pulong sa Dios: “Samtang magalungtud pa ang langit ug ang yuta, walay pagasayloan sa kasugoan bisan usa na lang ka kudlit o usa ka tulpok niini hangtud ang tanan matuman.” Mateo 5:18. Ang balaod sa Dios, isip usa ka pinadayag sa Iyang kabubut-on, usa ka hulad sa Iyang kinaiya, kinahanglan molungtud sa walay katapusan, “ingon nga matinumanong saksi sa langit.” Walay nawala bisan usa ka sugo; walay tuldok ni usa ka kudlit ang nailisan. Nagsulti ang salmista: “Sa walay katapusan, O Jehova, ang imong pulong nahamutang sa langit.” “Ang tanan niyang kasugoan siguro. Sila nagapadayon sa kahangturan.” Salmo 119:89; 111:7, 8.

Sa sabakan sa Napulo ka mga Sugo mao ang ikaupat nga sugo, nga unang gimantala: “Hinumduman mo ang adlaw nga Igpapahulay, aron sa pagbalaan niini. Sa unum ka adlaw magbuhat ka, ug buhaton mo ang tanan nga imong bulohaton. Apan ang adlaw nga ikapito maoy usa ka adlaw nga Igpapahulay alang kang Jehova nga imong Dios. Niining adlaw dili ka magbuhat, ikaw, bisan ang imong anak nga lalaki, bisan ang imong anak nga babaye, bisan ang imong sulogoon nga lalake, bisan ang imong sulogoon nga babaye, bisan ang imong kahayupan, bisan ang imong mga dumuloong nga anaa sa sulod sa imong pultahan. Kay sa unum ka adlaw gibuhath ni Jehova ang langit ug ang yuta, ang dagat, ug ang tanan nga anaa niini, ug mipahulay sa ikapito ka adlaw; busa gipanalanginan ni Jehova ang adlaw nga Igpapahulay, ug gibalaan niya kini.” Exodo 20:8-11.

[251]

Ang Espiritu sa Dios nagpukaw sa mga kasingkasing niadtong mga nagtoon sa Iyang Pulong. Gipasantup sa ilang pagbati, nga sa walay kasayuran ilang gilapas kini nga lagda sa walay pagtagad sa Igpapahulay sa Magbubuhath. Ilang gisugdan pagsusi ang mga katarungan sa pagbantay sa nahauna nga adlaw imbis sa adlaw nga gibalaan sa Dios. Wala sila makakaplag ug kamatuuran sa Biblia nga giwala na ang ikaupat nga sugo, o nga giilisan na ang Igpapahulay; ang panalangin nga maoy unang nagbalaan sa ikapito nga adlaw wala gayud walaa. Matinud-anon ang ilang pagtoon ug pagpakigsayod sa kabubut-on sa Dios; karon, samtang ilang nakita ang ilang paglapas sa Iyang kasugoan, natugub ang ilang kasingkasing

sa kasubo, ug ilang gipakita ang ilang pagkamaunungon sa Dios pinaagi sa pagbantay sa Iyang balaan nga Igpapahulay.

Daghan ug mainiton ang mga paningkamot sa paglumpag sa ilang pagtoo. Walay usa nga mosipyat sa pagtan-aw nga kon ang yutan-on nga santuwaryo mao ang usa ka hulad o kopya sa langitnon, ang balaod nga gibutang sa arka sa yuta maoy takdo nga hulad sa balaod sa arka didto sa langit; ug ang pagdawat sa kamatuuran bahin sa langitnon nga santuwaryo maglakip sa pagila sa mga pangangkon sa balaod sa Dios, ug sa katungdanan alang sa Igpapahulay sa ikaupat ka sugo. Mao kini ang sekreto sa mapait ug matinguhaon nga pagsupak batok sa nagkauyon nga pagpahayag sa Kasulatan nga nagpadayag sa pagalagad ni Cristo didto sa langitnon nga santuwaryo. Adunay mga tawo nga naninguha sa pagsira sa pultahan nga giablihan sa Dios, ug sa pagabli sa pultahan nga Iyang gisirhan. Apan “Siya magaabli ug walay bisan kinsa nga makasira, ang magasira ug walay bisan kinsa nga makaabli,” nagpamatuud: “Tanawa, gibutang ko sa imong atubangan ang usa ka pultahan nga inablihan, nga walay bisan kinsa nga makasira.” Pinadayag 3:7, 8. Giablihan ni Cristo ang pultahan, o ang pagalagad, didto sa labing balaan nga dapit, ang kahayag midan-ag gikan niana nga inablihan nga pultahan sa santuwaryo sa langit, ug ang ikaupat ka sugo gipakita nga nalakip sa balaod nga nahimutang didto; ang gipabarog sa Dios, walay tawo nga makalumpag.

Kadtong nagadawat sa kahayag bahin sa pagpataliwala ni Cristo ug sa pagkamapinadayunon sa balaod sa Dios, nakakaplag nga mao kini nga mga kamatuuran nga gipahayag sa Pinadayag 14. Ang mga mensahe niini nga kapitulo naglakip sa tulo ka mga pasidaan (tan-awa ang Appendix), nga magpaandam sa mga katawhan sa yuta alang sa ikaduha nga pag-anhi sa Ginoo. Ang pahibalo, “Ang takna sa Iyang Paghukum miabut na,” nagtudlo sa pagkatapos sa buluhaton ni Cristo alang sa kaluwasan sa mga tawo. Nagmantala kini sa kamatuuran nga kinahanglan atong isangyaw hangtod mohunong ang pagpanglaban sa Manluluwas, ug mobalik na Siya dinhi sa yuta aron sa pagkuha sa katawhan paguban Kaniya. Ang buhat sa paghukum nga nagsugod niadtong 1844, kinahanglan magpadayon hangtod mahukman na ang tanang kaso, sa mga buhi ug sa mga patay; busa kini molungtad hangtod sa pagsira sa tawhanon nga kahigayunan. Aron nga maandam ang katawhan sa pagtindog sa Paghukum, ang

mensahe nagsugo kanila sa “pagkahadlok sa Dios, ug paghatag kaniya sa himaya,” “ug simbaha siya nga maoy nagabuhat sa langit, ug yuta, ug sa dagat, ug sa mga tuburan sa katubigan.” Ang sangputanan sa pagdawat niini nga mga mensahe gihatag niining mga pulonga, “Ania sila nga nagabantay sa kasugoan sa Dios, ug sa tinooan ni Jesus.” Aron maandam alang sa Paghukum, kinahanglan sa katawhan ang pagbantay sa balaod sa Dios. Kana nga balaod maoy sukdanan sa kinaiya panahon sa paghukum. Nagpamatuud si apostol Pablo: “Ang tanan nga nanagpakasala ilalum sa kasugoan pagahukman pinaagi sa kasugoan...sa adlaw nga ang Dios magahukum sa mga tinago sa mga tawo pinaagi kang Jesu-Cristo.” Ug siya nagaingon nga “ang nagatuman sa kasugoan pakamatarungan.” Roma 2:12-16. Kinahanglanon ang pagtoo sa pagtuman sa kasugoan sa Dios; kay “kong walay pagtoo dili gayud mahimo ang pagpahimuot kaniya.” Ug “bisan unsa nga dili pinaagi sa pagtoo sala.” Hebreohanon 11:6; Roma 14:23.

[252]

Pinaagi sa unang manulunda, ang katawhan gipanawagan nga niana “kahadloki ang Dios, ug paghatag ug himaya Kaniya” ug nga simbahan Siya ingon nga Magbubuhat sa mga langit ug sa yuta. Aron mahimo kini, kinahanglan magtuman sila sa Iyang kasugoan. Matod pa sa maalam nga tawo, “Kahadloki ang Dios, ug bantayi ang iyang mga sugo; kay mao kini ang tibook katungdanan sa tawo.” Ecclesiastes 12:13. Kon walay pagtuman sa Iyang kasugoan, walay pagsimba nga makapahimuot sa Dios. “Mao kini ang gugma sa Dios, nga kita magbantay sa iyang mga sugo.” “Siya nga nagpalingoglingog sa iyang igdulungog sa pagpamati sa kasugoan, bisan ang iyang pag-ampo maoy usa ka dulumtanan.” 1 Juan 5:3; Proverbio 28:9.

Ang katungdanan sa pagsimba sa Dios gipasukad sa kamatuuran nga Siya mao ang Magbubuhat, ug ngadto Kaniya ang tanan nga linalang nagsalig sa ilang pagkabuhi. Ug bisan diin sa Biblia ang Iyang pagangkon alang sa pagdawat sa balaanon nga pagtahod ug pagsimba, labaw sa tanan nga mga dyosdyos sa mga pagano, gipahayag, adunay gikutlo nga mga kamatuuran sa Iyang malalangon nga gahum. “Kay ang tanang mga dios sa mga katawohan mga larawan man; apan si Jehova nagbuhat sa kalangitan.” Salmo 96:5. “Nan kang kinsa man diay ako ipanig-ingon ninyo, nga aron ako mahisama kaniya? nagaingon ang Balaan. Ihangad ang inyong mga

mata sa itaas, ug tan-awa kong kinsay nagbuhat niini,” “Kay kini mao ang giingon ni Jehova nga nagbuhat sa mga langit, ang Dios nga nagaumol sa yuta ug naghimo niini:... Ako mao si Jehova; ug wala nay lain.” Isaias 40:25, 26; 45:18. Nag-ingon ang salmista: “Ilhon ninyo nga si Jehova, siya mao ang Dios: Siya mao ang nagbuhat kanato, ug kita mga iya man.” “Umari kamo, simbahon nato ug yukboan ta siya; Managluhod kita sa atubangan ni Jehova nga atong Magbubuhat.” Salmo 100:3; 95:6. Ug ang balaan nga mga linalang sa langit nga nagsimba sa Dios nagpahayag sa katarungan sa ilang pagtahod Kaniya: “Takus ikaw, O among Ginoo ug Dios, sa pagdawat sa himaya ug dungog ug gahum; kay imong gibuhat ang tanang butang.” Pinadayag 4:11.

Sa Pinadayag 14, gitawag ang katawhan sa pagsimba sa Magbubuhat, ug ang tagna nagpakita sa usa ka pundok nga, ingon sa gisangputan sa tulo ka pilo nga mensahe, nagabantay sila sa kasugoan sa Dios. Usa niini nga mga kasugoan nagtudlo ngadto sa Dios ingon nga Magbubuhat. Ang ikaupat nga sugo nag-ingon: “Apan ang adlaw nga ikapito maoy usa ka Adlaw nga Igpapahulay alang kang Jehova nga imong Dios:...kay sa unom ka adlaw gibuhat ni Jehova ang langit ug ang yuta, ang dagat ug ang tanan nga anaa niini, ug mipahulay sa ikapito ka adlaw; busa gipanalanginan ni Jehova ang adlaw nga Igpapahulay, ug gibalaan niya kini.” Exodo 20:10,11. Mahitungud sa Adlaw nga Igpapahulay, si Jehova nagaingon, sa dugang, nga kini maoy “usa ka timaan... aron kamo makaila nga ako mao si Jehova nga inyong Dios.” Ezekiel 20:20. Ug ang katarungan nga gihatag mao: “Kay sa unom ka adlaw gibuhat ni Jehova ang langit ug ang yuta, ug sa ikapito ka adlaw mipahulay siya, ug nahamuot.” Exodo 31:17.

“Ang mahinungdanon sa Igpapahulay ingon nga handumanan sa paglalang mao nga kini sa kanunay magpahinumdom sa matuud nga katarungan ngano nga ang pagsimba ipahinungud ngadto sa Dios”— tungud kay Siya ang Magbubuhat, ug kita Iyang mga binuhat. “Busa ang Igpapahulay anaa gayud mahimutang sa patukuran sa balaan nga pagsimba kay kini nagatudlo niining dako nga kamatuuran sa labing madanihon nga paagi, ug walay lain nga tinukod ang naghimo niini. Ang matuud nga baroganan sa balaan nga pagsimba, dili lamang kay sa ikapito nga adlaw, apan sa tanan nga pagsimba, makaplagan ang kalainan tali sa Magbubuhat ug sa

Iyang mga binuhat. Kini nga dako nga kamatuuran dili madaan, ug nga kinahanglan dili gayud malimtan.” — J. N. Andrews, *History of the Sabbath*, kapitulo 27. Maoy tuyo sa pagpasantup niini nga kamatuuran sa hunahuna sa katawhan, nga ang Dios nagtukod sa Igpapahulay didto sa Eden; ug hangtod nga ang kamatuuran magpabilin nga Siya ang atong Magbubuhat kini maoy magpadayon nga katarungan ngano nga kita kinahanglan mosimba Kaniya, samtang ang Igpapahulay magpabilin ingon nga mao ang timaan ug handumanan niini. Kon gibantayan pa unta ang Igpapahulay sa tibuuk kalibutan, ang panghunahuna ug mga pagbati sa tawo mahatud ngadto sa Magbubuhat ingon nga maoy tumong sa balaan nga pagtahod ug pagsimba, ug wala untay magsimba og mga diosdios, usa ka dili motoo og Dios, o usa ka dili matinoohon sa Dios. Ang pagbantay sa Igpapahulay maoy usa ka timaan sa pagkamaunungon ngadto sa matuud nga Dios, “siya nga nagabuhat sa langit ug yuta, ug sa dagat, ug sa mga tuburan sa katubigan.” Busa masabut nga ang mensahe nga nagsugo sa katawhan sa pagsimba sa Dios ug pagbantay sa Iyang mga sugo, sa pinasahi magtawag kanila sa pagtagad ilabina sa ikaupat nga sugo.

[253]

Lahi niadtong nagbantay sa kasugoan sa Dios ug nagbaton sa tinoohan ni Jesus, ang ikatulong manulunda nagtudlo sa laing pundok, nga tungud sa ilang mga sayup gitumong kining solemne nga pasidaan: “Kong adunay mosimba sa mapintas nga mananap ug sa iyang larawan, ug pamarka sa iyang agtang o sa iyang kamot, siya usab magainom sa bino sa kapungot sa Dios.” Pinadayag 14:9,10. Ang husto nga paghubad sa gigamit nga mga simbolo gikinahanglan sa pagsabut niini nga mensahe. Unsa may gisimbolohan sa mananap nga mapintas, sa larawan, sa timaan o marka?

Ang linya sa tagna nga nahimutangan niini nga mga simbolo, nagsugod sa Pinadayag 12, uban sa dragon nga nagtinguha sa pagpatay kang Cristo sa Iyang pagkatawo. Ang dragon mao si Satanas (Pinadayag 12:9) ; siya mao ang nagpalihok kang Herodes sa paglaglag sa Manluluwas. Ang pangulo nga ahente ni Satanas sa pagpakiggubat batok kang Cristo ug sa Iyang katawhan sa unang mga siglo sa panahong Cristiano, mao ang Empiryo sa Roma, diin ang pagano nga rilihiyon mao ang nagahari. Busa samtang ang dragon, unang gisimbolohan kang Satanas, kini usab sa ikaduha nagsimbolo sa pagano nga Roma.

Sa kapitulo 13 (bersikulo 1-10) gihulagway ang lain nga mananap, “sama sa usa ka leopardo,” nga gihatagan sa dragon “sa iyang gahum, ug sa iyang lingkoranan, ug dakung kagahum.” Kini nga simbolo, ingon sa gitoohan sa mga Protestante, nagrepresentar sa papado, nga maoy manununod sa gahum ug lingkoranan ug kagamhanan nga gibatonan sa karaan nga Romanhon nga Empiryo. Bahin sa mananap nga sama sa leopardo gipamatuud: “Adunay natugyan kaniya nga usa ka baba nga nagasulti sa dagkung mga butang ug mga pasipala.... Ug miabli siya sa iyang baba sa pagpasipala batok sa Dios, sa pagpasipala sa iyang ngalan, ug sa iyang balaang puluy-anan, ug kanila nga nagapuyo sa langit. Ug gikatugyan kaniya ang pakiggubat batok sa mga balaan, ug sa pagbuntog kanila; ug ang gahum gikahatag kaniya ibabaw sa tanang kaliwatan, ug sinultihan, ug kanasuran.” Kini nga tagna, nga halos susama sa paghulagway sa gamay nga sungay sa Daniel 7, sa walay duhaduha nagtumbok sa papado.

“Ang gahum nahatag kaniya sa pagpadayon sulud sa kap-atan ug duha ka mga bulan.” Ug, miingon ang manalagna, “Nakita ko ang usa sa mga ulo nga daw nasamaran ngadto sa kamatayon.” Ug usab: “Siya nga nagahatud ngadto sa pagkabihag mosangko ngadto sa pagkabinihag; siya nga magapatay pinaagi sa espada kinahanglan pagapatyon pinaagi sa espada.” Ang kapatan ug duha ka bulan sama ra sa “panahon ug mga panahon ug katunga sa panahon,” tulo ka tuig ug tunga, o 1260 ka mga days, sa Daniel 7—ang panahon nga ang papado nga gahum magalutos sa katawhan sa Dios. Kini nga panahon, ingon sa gipahayag sa unang mga kapitulo, nagsugod sa pagkatukod sa papado, sa 538 A.D., ug natapos sa 1798. Nianang panahona, sa pagwagtang sa papado ug pagbihag sa papa pinaagi sa kasundalohan sa France, ang gahum sa papado nakadawat sa ikamatay mga samad, ug natuman ang tagna, “Siya nga magagiya ngadto sa pagkabihag mosangko ngadto sa pagkabihag.”

Niining puntoha lain na usab nga simbolo ang gipaila. Matod sa manalagna: “Unya nakita ko ang laing mapintas nga mananap migimaw sa yuta. Kini siya may duha ka buok sungay daw nating karnero.” Bersikulo 11. Ang pagpadayag niini nga mananap ug ang matang sa iyang pagtungaha nagpaila nga ang nasod nga gisimbolohan dili sama sa gipakita sa nag-una nga mga simbolo. Ang dagko nga mga gingharian nga nagahari sa kalibutan gipakita kang Daniel

ingon nga mga mananap nga manunukub, migawas sa diha nga ang “upat ka mga hangin sa langit mingkutaw sa dakung dagat.” Daniel 7:2. Sa Pinadayag 17, usa ka manulunda ang nagpasabut nga ang katubigan nagsimbolo og “mga tawo, ug ang mga panon ug ang mga kanasuran ug ang mga pinulongan.” Pinadayag 17:15. Ang mga hangin nagsimbolo sa kagubot. Ang upat ka hangin sa langit nga mingkutaw sa dako nga dagat, nagsimbolo sa makalilisang nga talan-awon sa pagpangguba ug rebolusyon nga pinaagi niini nakaangkon sa gahum ang mga gingharian.

[254]

Apan ang mananap nga adunay sama sa mga sungay sa usa ka nating karnero nakita nga “mitumaw gikan sa yuta.” Imbis nga kini magabuntog sa uban nga mga gahum aron sa pagpabarog sa iyang kaugalingon, ang nasod nga gisimbolohan niini kinahanglan mogawas sa dapit nga kanhi walay nanagpuyo, ug nagtubo sa anam-anam ug sa kalinaw. Dili kini motumaw gikan sa nagsiot ug naglimbasug nga mga kanasuran sa Karaan nga Kalibutan—kad-tong baluron nga dagat sa “mga tawo, ug ang mga panon ug ang mga kanasuran ug ang mga pinulongan.” Kinahanglan pangitaon kini didto sa Kasadpang Kontinente.

Unsa nga nasod sa Bag-o nga Kalibutan niadtong 1798 ang midangat sa gahum, naghatag sa saad sa kusog ug pagkadako, ug nakapadani sa pagtagad sa kalibutan? Ang pagpahinungud niini nga simbolo dili makadawat sa pagsukit. Usa ka nasod, ug usa lamang, ang makahaum sa mga paghulagaway niini nga tagna; sa walay duhaduha kini nagatumbok sa United States sa America. Sa makadaghan ang panghunahuna, halos ang tukma nga mga pulong, sa sagrado nga magsusulat wala maamgohi nga gigamit sa orador ug istoryador sa paghulagway sa pagsaka ug pagtubo niini nga nasod. Ang mananap nakita nga “mitumaw gikan sa yuta;” ug sumala sa mga maghuhubad, ang pulong nga “mitumaw” nagpasabut nga “nagatubo o mibukhad sama sa usa ka tanum.” Ug sa atong nakita nga kinahanglan motumaw ang nasod sa dapit nga walay namuyo kanhi. Usa ka bantugan nga magsusulat, naghulagway sa pagtubo sa United States, nagsulti bahin “*ang misteryo sa iyang pagtumaw gikan sa usa ka bakante*,” ug nag-ingon siya: “*Sama sa usa ka mahilum nga liso mitubo kita ngadto sa pagkahimong empiryo.*”—G. A. Townsend, ”*The NEW World Compared With the Old,*” p. 462. Usa ka peryodiko sa Europe niadtong 1850 naghulagway sa United States nga usa ka

matahum nga empiryo, nga “nagatubo,” ug “*taliwala sa kahilum sa yuta* nagadugang sa matag adlaw sa iyang gahum ug garbo.”—*The Dublin Nation*. Si Edward Everett, sa iyang diskurso ngadto sa mga Magpapanaw nga tig-ugmad niini nga nasod, nag-ingon: “Nangita ba sila og usa ka mingaw nga dapit, nga dili manghilabut gumikan sa iyang pagkadili inila, ug napanalipdan diha sa iyang pagkahilit, diin ang gamay nga simbahan sa Leyden makapahimulus sa kagawasan sa kaisipan? Ania karon ang gamhanan nga mga rihiyon nga sa ibabaw niini, diha sa malinawon nga pagbuntog... ilang gipas-an ang mga bandila sa krus.!”—Pakigpulong didto sa Plymouth, Massachusetts, Disyembre 22, 1824, pahina 11.

“Ug siya adunay duha ka sungay sama sa nating karnero.” Ang sungay sama sa nating karnero nagsimbolo sa pagkabatan-on, pagkainosente, ug pagkalumo, haum nga naghulagway sa kinaiya sa United Staes nga gipakita sa manalagna ingon nga “mitumaw” niadtong 1798. Ang mga Cristohanon nga gipalayas nga sa una nangalagiw ngadto sa America, nangita og kadangpan gikan sa harianon nga pagdaogdaog ug sa paglutos sa mga pari, ug nagtinguha sila sa pag-ugmad og usa ka kagamhanan ibabaw sa halapad nga patukuranan sa sibil ug rilihiyoso nga kagawasan. Ang ilang mga hunahuna nakakaplag og luna sa Deklarasyon sa Kagawasan, nagpahimutang sa dako nga kamatuuran nga ang “tanang tawo gilalang nga managsama” ug gigasahan sa dili maagaw nga katungud sa “kinabuhi, kagawasan, ug sa pagtinguha sa kalipay.” Ug ang Konstitusyon nagpasalig sa katawhan sa katungud sa kaugalingon nga pangagamhanan, basta nga ang mga representante nga pinili sa katawhan mao ang magdumala sa mga pamalaod. Gitugot usab ang kagawasan sa tinoohan, nga ang matag usa ka tawo tugutan sa pagsimba sa Dios sumala sa diktar sa iyang kaisipan. Ang Republikano ug Protestantismo nahimo nga sukaranan sa mga patukuranan sa nasod. Kini nga mga patukuranan mao ang sekreto sa iyang gahum ug kauswagan. Ang mga dinaogdaog ug linupigan sa tibuuk Cristohanon nga mga dapit modangup niini nga yuta uban sa kasibot ug paglaum. Minilyon ang nangita sa iyang mga baybayon, ug ang United States mitubo ngadto sa usa ka dapit uban sa labing gamhanan nga mga nasod sa yuta.

[255]

Apan ang mananap nga adunay mga sungay sama sa nating karnero “misulti samag dragon. Ang tanang pagbulot-an nga iya sa

nahaunang mapintas nga mananap gihimo niya diha sa atubangan sa nahauna, ug nagasugo siya sa yuta ug sa mga nanagpuyo niini sa pagsimba sa nahaunang mapintas nga mananap kinsang samad nga ikamatay naayo... iyang ginalimbongan ang mga nanagpuyo sa yuta, sa pag-agda kanila sa paghimog larawan alang sa mapintas nga mananap nga nasamad sa espada apan nabuhi ra.” Pinadayag 13:11-14.

Ang mga sungay nga sama sa nating karnero ug ang tingog nga sama sa dragon sa simbolo magatudlo ngadto sa usa ka dako nga pagkasukwahi tali sa mga pagangkon ug binuhatan sa nasod nga gisimbolohan dinhi. Ang “pagsulti” sa nasod mao ang kalihukan sa iyang pandayanan sa pamalaod ug sa mga katungud sa hustisya. Pinaagi niana nga kalihukan kini magahatag sa bakak ngadto niadtong dili higpit ug malinawon nga mga prinsipyo diin gipahimutang ang patukuran sa iyang patakaran. Ang tagna nga kini magasulti sama sa “usa ka dragon,” ug magabuut “sa tanang pagbulot-an sa unang mananap,” tin-aw nga nagtagna sa kalamboan sa espiritu sa pagkadili masinabuton ug paglutos nga gipakita sa dragon ug sa mananap nga sama sa leopardo. Ug ang pamahayag nga ang mananap nga duhay sungay nga “nagmando sa yuta ug sa nanagpuyo niini sa pagsimba sa unang mananap” nagpaila nga ang kagamhanan niini nga nasod magbuut sa pagpatuman sa pila ka mga tulumanon nga mahimong buhat sa pagtahod ngadto sa papado.

Kana nga pagbulut-an kasupak sa mga prinsipyo niini nga kagamhanan, ngadto sa kaalam sa iyang gawason nga mga institusyon, ug ngadto sa laktod ug solemne nga mga pasalig sa Pamahayag sa Kagawasan ug ngadto sa Konstitusyon. Ang mga nanagugmad sa nasod maalamon nga nagtinguha sa pagbantay batok sa paggamit sa kalibutanon nga gahum kabahin sa iglesya, uban sa dili malikayan nga sangputanan—ang pagkadili masinabuton ug pagpanglutos. Ang Konstitusyon nagamando nga ang “kongreso dili maghimo og pamalaod nga magbuut sa pag-ugmad og rilihiyon, o pagpugong sa pagbuhat sa iyang kagawasan,” ug nga “walay pag-agad sa rilihiyon nga pagahimoon ingon nga sukdanan sa bisan unsa nga pangatungdanan nga isalig sa publiko ubus sa Estados Unidos.” Diha lamang sa paghimo og grabe nga paglapas niini nga mga pagpanalipod sa kagawasan sa nasod, nga ang bisan unsa nga rilihiyoso nga kalihukan mapugus sa pagpatuman pinaagi sa sibil

nga panggamhanan. Apan ang pagkasukwahi niana nga kalihukan dili molabaw ka dako kay sa gihulagway diha sa simbolo. Ang mananap nga adunay mga sungay sama sa nating karnero—nga naggangkon nga putli, malumo, ug dili manghilabut—maoy nagasulti sama sa dragon.

“Nga nagaingon kanila nga nagpuyo sa yuta, nga kinahanglan *sila* maghimo og usa ka larawan ngadto sa mananap nga mapintas.” Ania dinhi gipakita ang usa ka matang sa pangagamhanan diin ang pamalaod magagikan sa katawhan; usa ka dako nga kamatuuran nga ang United States maoy nasod nga natungdan niini nga tagna.

Apan unsa man ang “larawan ngadto sa mananap nga mapintas”? ug unsaon kini pagapormahon? Ang larawan gihimo sa mananap nga duhay sungay, ug maoy larawan ngadto sa unang mananap. Gitawag usab kini og larawan sa mananap nga mapintas. Dayon ang pagtoon kon unsay dagway niini nga larawan ug unsaon sa paghulma niini, atong ton-an ang kinaiyahan sa maong mananap—ang papado.

Sa diha nga ang unang iglesya nahimong dunut pinaagi sa pagbulag gikan sa pagkayano sa ebanghelyo, ug sa pagdawat sa mga tulumanon og mga nabatasan sa mga nanagsimba og mga dyosdyos, nawad-an siya sa espiritu ug gahum sa Dios; ug aron sa paggahum sa mga kaisipan sa katawhan, siya nangayo og tabang sa kalibutanon nga gahum. Ang gisangputan mao ang papado, nga usa ka iglesya nga nagamando sa paggahum sa nasod, ug nagagamit niini alang sa pagpalambo sa iyang mga tumong, ilabina sa pagsilot sa “erehes o mga tawo nga misupak sa iyang pagtolon-an.” Aron mahulma sa [256] United States ang larawan sa mananap, ang rilihiyoso nga gahum kina-hanglan magamando sa kagamhanan nga sibil aron nga ang kagamhanan sa estado gamiton usab sa iglesya sa pagkab-ot sa iyang mga tumong.

Sa panahon nga makabaton ang iglesya sa kalibutanon nga gahum, iya kining gamiton sa pagsilot niadtong dili mouyon sa iyang mga pagtolon-an. Ang Protestante nga mga simbahan nga nagasunud sa mga lakang sa Roma pinaagi sa pakig-alyado sa kalibutanon nga mga gahum, nagpakita sa sama nga handum sa pagpiit sa kagawasan sa kaisipan o sa pagpili sa ilang simbahan. Ang pananglit-an mao nga sulud sa hataas nga panahon nagpadayon ang paglutos sa mga nagsupak sa Iglesya sa England. Panahon sa ika-16 ug 17 ka mga siglo, linibo ka mga ministro ang napugus paglayas gikan

sa ilang mga simbahan, ug daghan pa, mga pastor ug mga sakup, napahamtangan sa multa, pagkabilanggo, hilabihang pagsakit, ug kamatayon.

Ang paghimulag sa unang iglesya gikan sa kamatuuran maoy nakahimo kanila sa pagpatabang sa kagamhanan nga sibil, ug mao kini ang nakapaandam sa agianan sa kalamboan sa papado—ang mananap nga mapintas. Matod ni Pablo: “Moabut ang pagkahulog gikan sa pagtoo... ug ang tawo sa kalapasan igapadayag.” 2 Tesalonica 2:3. Busa ang pagkahulog sa iglesya gikan sa pagtoo magandam sa dalan alang sa larawan sa mananap nga mapintas.

Ug ang Biblia nagpamatuud nga sa dili pa moanhi ang Ginoo adunay pagkaluya sa kahimtang sa iglesya nga samang kahimtang niadtong una nga mga siglo. “Apan sabta kini, nga unya sa kaulahiang mga adlaw, managpangabut ang mga panahon nga malisud. Kay ang mga tawo unya *magamahigugmaon sa ilang kaugalingon*, mga hinapi, tigpagawal, hambogiro, tampalasan, masukihon sa mga ginikanan, walay igabalus, dili diosnon, walay pagbati sa paghigugma, dili malokmay, tigbutangbutang, mapatuyangon, mabangis, *dili mahigugmaon sa maayo, mabudhion, madalidalion*, tigpaburot, nga nagahigugma sa kalipayan inay sa Dios unta hinoon, *nga nagabaton sa dagway sa tinoohan* apan nagapanghimakak sa gahum niini. 2 Timoteo 3:1-5. “Ug ang Espiritu sa tinaw nagapahayag nga sa kaulahiang mga panahon adunay managpamiya gikan sa pagtoo tungod sa ilang pagtagad sa mga malimbungon sa espiritu ug sa mga tulooan sa mga yawa.” 1 Timoteo 4:1. Si Satanas magbuhat “pagaubanan sa tanang kagahum ug bakak nga mga ilhanan ug katingalahan, ug uban sa pagkalimbongan sa dili pagkamatarung.” Ug ang tanan “nga wala magdawat sa gugma sa kamatuoran, aron sila maluwas unta,” pasagdan sa pagdawat “sa kusganon panglimbong, nga ilang toohan ang bakak.” 2 Tesalonica 2:9-11. Kon kini nga kahimtang sa dili pagkadiosnon moabut, ang mao ra nga sangputanan magasunod sama niadtong nahauna nga mga siglo.

Ang dakung nga pagkalahilahi sa pagtolon-an sa mga simbahan nga Protestante giila sa kadaghanan ingon nga tataw nga ebidensya nga walay gihimong paningkamot alang sa pagpasiguro sa pinugos nga panag-usa nga mahimo. Apan sulud sa daghang mga katuigan, sa mga simbahan sa Protestante nga pagtoo, adunay kusganon ug

nagatubo nga pagbati nga pabor sa pagkausa pinasikad sa nauyunan nga doktrina sa kadaghanan. Aron mabatonan kini nga pagkausa, ang mga paghisgot og mga suheto nga wala mauyoni sa tanan—bisan unsa kini sila ka importante sumala sa pahayag sa Biblia—kinahanglan biyaan.

Si Charles Beecher, sa iyang wali niadtong 1846, nagpamatuud nga ang ministryo sa “ebanghelyohanon nga Protestante nga mga denominasyon” “wala lamang mahulma sa tanang higayon ubus sa dako nga pagpugus sa tawhanon nga kahadlok lamang, apan sila nagkinabuhi, ug nagalihok, ug nagaginhawa diha sa kahimtang sa mga butang nga daotan, ug nagdani sa matag takna ngadto sa labaw pa ka ubus nga elemento sa ilang kinaiyahan sa pagpahilum sa kamatuuran, ug sa pagpiko sa tuhod ngadto sa gahum sa apostasiya. Dili ba kini mao ang gibuhat sa Roma? Wala ba kita magsunud pag-usab sa iyang kinabuhi? Ug unsa may atong nakita sa unahan lamang? Lain nga kinatibuk-ang konsilyo! Usa ka katiguman sa tibuuk kalibutan! Ebanghelyohanon nga katipunan, ug pagtolon-an sa uniberso!”—“Wali nga *“The Bible a Sufficient Creed,”* gipakigipulong didto sa Fort Wayne, Indiana, Feb. 22, 1846. Kon kini mabatonan, dayon, sa paningkamot sa pagbaton sa panagkausa, usa na lang kini ka lakang ngadto sa paggamit og pwersa.

[257]

Kon ang bantugang mga simbahan sa United States, nagahiusa diha sa mga bahin sa doktrina ingon nga ilang gihuptan sa susama nga pagtoo, makahimo sa pagbuyo sa estado sa pagpahamtang sa ilang mga kamandoan ug sa pagpalig-on sa ilang mga institusyon, nan ang Protestante nga America makahimo na sa larawan sa kapan-gulohan sa Romanhon nga iglesya, ug ang pagpahamtang sa mga silot sibil sa mga nagsupak dili mapakyas nga mahitabo.

Ang mananap nga duhay sungay “naghimo [kamandoan] sa tanan, mga timawa ug ang kadagkoan, mga dato ug mga kabus, mga ulipon ug mga tawong gawas, ang tanan iya usab nga gipamarkahan diha sa too nga kamut o sa agtang, nga tungod niini walay bisan kinsa nga makapamalit o makapamaligya gawas kon anaa kaniya ang maong marka, nga mao ang ngalan sa mapintas nga mananap o ang numero sa iyang ngalan.” Pinadayag 13:16,17. Ang mensahe sa ikatulo nga manulunda mao: “Kong adunay tawo nga mosimba sa larawan sa mananap nga mapintas, ug nagadawat sa timaan sa iyang agtang, o sa iyang kamot, siya usab magainom sa bino sa

kapungot sa Dios,” “Ang mananap nga mapintas” nga gihisgotan niini nga mensahe, kansang pagsimba gipatuman sa mananap nga duhay sungay, mao ang nahauna, o ang mananap nga sama sa leopardo diha sa Pinadayag 13—ang papado. Ang “larawan ngadto sa mananap nga mapintas” nagsimbolo niana nga matang sa nahulog sa kamatuuran nga Protestantismo nga palamboon kon ang mga simbahan nga Protestante magpatabang na sa gahum sibil alang sa pagpatuman sa ilang mga doktrina. Ang “timaan sa mananap nga mapintas” nagpabilin gihapon nga hatagan og saysay.

Human sa pasidaan batok sa pagsimba sa mananap nga mapintas ug sa iyang larawan, ang tagna nagpamatuud: “Ania sila nga nagabantay sa kasugoan sa Dios, ug sa tinoohan ni Jesus.” Tungud kay kadtong nagbantay sa kasugoan sa Dios gibutang man sa pagkalahi kay sa niadtong nagasimba sa mananap nga mapintas ug sa iyang larawan ug nagadawat sa iyang timaan, masabut nga ang pagtuman sa kasugoan sa Dios, sa unang bahin, ug sa paglapas niini sa pikas bahin, maoy magpaila sa kalahian tali sa nagasimba sa Dios ug sa mga nagasimba sa mananap nga mapintas.

Ang pinasahi nga mga kinaiyahan sa ma-nanap nga mapintas, ug sa iyang larawan usab, mao ang paglapas sa kasugoan sa Dios. Nag-ingon si Daniel, bahin sa gamay nga sungay, ang papado: “Ug siya maghunahuna sa pag-usab sa mga panahon, ug sa kasugoan.” Daniel 7:25. Ug si Pablo naghulagway sa mao nga gahum nga “tawo sa kalapasan,” nga buut motuboy sa iyang kaugalingon labaw sa Dios. Usa ka tagna maoy katabang sa ubang propesiya. Pinaagi lamang sa pag-usab sa balaod sa Dios ang papado makahimo sa pagtuboy sa iyang kaugalingon labaw sa Dios; bisan kinsa sa masinabuton magtuman sa kasugoan ingon nga nausab nagahatag og labing hataas nga pagpasidungog ngadto sa gahum nga maoy nag-usab. Kana nga buhat sa pagtuman sa mga balaod sa papado maoy mahimo nga timaan sa pagtahod sa papa sa dapit sa Dios.

Ang papado nangahas sa pag-usab sa balaod sa Dios. Ang ikaduha nga sugo nga nagdili sa pagsimba sa larawan, gitagak gikan sa kasugoan, ug ang ikaupat nga sugo giusab pag-ayo pinaagi sa paghatag sa katungud sa pagbantay sa nahaunang adlaw imbis sa Igpapahulay sa ikapitong adlaw. Apan ang mga papista nangatarungan sa pagtagak sa ikaduha nga sugo nga dili na kinahanglan kay naapil na sa nahauna, ug nga ilang gihimo ang balaod ingon nga

maoy buut ipasabut sa Dios. Dili kini mao nga kausaban ang gitagna sa manalagna. Ang tinuyo, giplano nga pagusab gihatag: “Siya maghunahuna sa pagusab sa mga panahon ug sa kasugoan.” Ang kausaban sa ikaupat ka sugo tukma nga nagtuman sa tagna kay alang niini, ang katungud giangkon sa iglesya. Dinhi ang gahum papado sa dayag nagpaila sa iyang kaugalingon nga labaw sa Dios.

[258] Samtang ang mga nanagsimba sa Dios ilhon sa pinasahi pinaagi sa ilang pagtagad sa ikaupat nga sugo—tungud kay mao kini ang timaan sa Iyang gahum sa paglalang, ug saksi sa Iyang pagangkon sa balaang pagtahod ug pagsimba sa katawhan—ang mga nagasimba sa mananap nga mapintas ilhon pinaagi sa ilang paningkamot sa paglumpag sa handumanan sa Magbubuhay, aron sa pagtuboy sa institusyon sa Roma. Tungud sa pagdapig alang sa pagsimba sa Domingo nga ang papado una nga nagangkon sa iyang mapagarbohon nga mga pagangkon (tan-awa ang *Appendix*); ug sa una niini nga paghangyo sa gahum sa estado nga mao ang pagpugus sa pagpatuman sa Domingo ingon nga adlaw sa Ginoo. “Apan ang Biblia nagtudlo sa ikapito nga adlaw, ug dili sa nahauna, nga mao ang adlaw sa Ginoo.” Matod ni Cristo, “Ang Anak sa tawo mao usab ang Ginoo sa Igpapahulay.” Ang ikaupat nga sugo nagpamatuud, “Ang ikapitong adlaw maoy Igpapahulay sa Ginoo.” Ug pinaagi ni manalagna Isaias si Jehova ang nagtawag niini: “Ang Akong adlaw nga balaan.” Marcos 2:28; Isaias 58:13.

Ang mga pagangkon nga sagad gihimo, nga si Cristo nag-usab sa Adlaw nga Igpapahulay, gisupak sa Iyang mga pulong. Sa Iyang wali didto sa bukid Siya nag-ingon: “Ayaw kamo paghunahuna nga mianhi ako sa pagbungkag sa kasugoan o sa mga profeta; ako mianhi dili sa pagbungkag kondili sa pagtuman niini. Kay sa pagkatinuod, sultihan ko kamo, nga samtang magalungtad pa ang langit ug ang yuta, walay pagasayloan sa kasugoan bisan usa na lang ka kudlit o usa ka tulpok niini hangtod ang tanan matuman. Tungod niini, bisan kinsa nga magapahuyang sa usa sa mga labing diyutay niining mga sugo ug magapanudlo sa mga tawo sa pagbuhay sa ingon, kini siya pagaisipon nga iwit didto sa gingharian sa langit; apan bisan kinsa, nga magatuman ug magapanudlo niini, kini siya pagaisipon nga daku didto sa gingharian sa langit.” Mateo 5:17-19.

Usa kini ka kamatuuran nga gidawat sa kinatibuk-ang Protestante, nga walay gihatag nga pagtugot sa Kasulatan sa pagusab sa

Adlaw nga Igpapahulay. Dayag kini nga gipahayag sa mga pinatik nga gipanagtag sa *American Tract Society* ug sa *American Sunday School Union*. Usa niini nga mga sinulat nag-ila nga dihay “hingpit nga kahilum sa Bag-ong Tugon bahin sa tukma nga kamandoan alang sa igpapahulay [Domingo, ang nahauna nga adlaw sa semana] o tataw nga lagda bahin sa pagbantay niini.”—George Elliott, *The Abiding Sabbath*, pahina 184.

Ang uban nagkanayon: “Hangtod sa takna sa pagkamatay ni Cristo, walay pagusab nga gibuhay sa adlaw;” ug, “sumala sa mapadayag sa talaan, sila [ang mga apostoles] wala... magahatag og tin-aw nga kamandoan nga nagamando sa pagsalikway sa ikapitong adlaw nga Adlaw nga Igpapahulay, ug sa pagpatuman sa nahauna nga adlaw sa semana.”—A. E. Waffle, *The Lord’s Day*, mga pahina 186-188.

Giangkon sa mga Romano Catolico nga ang ilang iglesya maoy nag-usab sa Adlaw nga Igpapahulay, ug nagpamatuud nga ang mga Protestante, pinaagi sa ilang pagbantay sa Domingo, nag-ila sa iyang gahum. Sa sinulat nga *Catholic Catechism of Christian Religion*, agi og tubag sa pangutana kon unsa nga adlaw ang pagabantayan agi og pagtuman sa ikaupat nga sugo, ang Sabado mao ang adlaw nga gibalaan; gihimo kini nga pamatuud: “Sa karaang balaod, ang Sabado maoy adlaw nga gibalaan; apan *ang iglesya*, nga gimandoan ni Jesucristo, ug giniyahan sa Espiritu sa Dios, maoy nagpuli sa Domingo alang sa Sabado; busa ato na karon gibalaan ang nahauna, dili ang ikapito nga adlaw. Ang Domingo nagkahulugan, ug karon mao, ang adlaw sa Ginoo.”

Ingon nga timaan sa kagahum sa Iglesia Catolica, usa ka mag-susulat nga papista nagsulti “ang mao nga buhat gayud sa pagusab sa Igpapahulay ngadto sa Domingo nga gitugutan sa mga Protestante;... tungud kay sa pagbantay sa Domingo sila sa hingpit nag-ila sa gahum sa iglesya sa paggahin og mga fiesta, ug sa pagmando kanila ubus sa kalapasan.”—Henry Tuberville, *An Abridgment of Christian Doctrine*, pahina 58. Unsa man diay ang pag-usab sa Igpapahulay, dili ba kini ang timaan o marka sa kagahum sa Iglesia Romanista—“ang timaan sa mananap nga mapintas”?

Ang Iglesia Romana wala magbiya sa iyang pagangkon sa pagkalabing hataas; ug sa diha nga ang kalibutan ug mga simbahan nga Protestante magadawat sa iyang hinimo nga igpapahulay,

[259] samtang ilang gisalikway ang Igpapahulay sumala sa Biblia, ila gayud giangkong ang maong baroganan. Makahimo sila pagangkong sa katungud sa tradisyon ug sa mga unang magtutukod sa iglesya alang niini nga kausaban; apan sa paghimo niini wala nila tagda ang patukuranan nga maoy naglahi kanila gikan sa Roma—nga “ang Biblia, ug ang Biblia lamang, maoy rilihiyon sa mga Protestante.” Nakita sa mga papista nga ilang gilimbungan ang ilang kaugalingon, nagtuyo sa pagpiyong sa ilang mga mata sa mga kamatuuran niining butanga. Samtang nagkalig-on na ang pagpatuman sa Domingo, nalipay siya, nagbati sa kasigurohan nga maghatud kini sa tibuok Protestante nga kalibutan ngadto sa pagpailalum sa bandila sa Roma.

Ang mga Romanista nagpamatuud nga “ang pagbantay sa Domingo sa mga Protestante maoy usa ka balaang pagtahod nga ilang gipahinungud, bisan pa sa ilang katungud ngadto sa kagahum sa [Catolica] Iglesya.”—Mgr. Segur, *Plain Talk About Protestantism*, pahina 213. Ang pagmando sa pagbantay sa Domingo labot sa mga simbahan nga Protestante maoy kamandoan sa pagsimba sa papado—sa mananap nga mapintas. Kadto nga sa ilang pagsabut sa mga pagangkong sa ikaupat ka sugo, nagpili sa pagbantay sa mini imbis sa matuud nga Igpapahulay, naghatag sa ilang balaan nga pagtahod ngadto niana nga gahum nga mao ang nagsugo niini. Apan sa buhat sa pagpatuman sa usa ka rilihiyoso nga ka-tungdanan sa kalibutanon nga gahum, ang mga simbahan naghimo sa ilang kaugalingon og usa ka larawan ngadto sa mananap nga mapintas; busa ang pagpatuman sa pagbantay sa Domingo sa United States mao ang pagpatuman sa pagsimba sa mananap nga mapintas ug sa iyang larawan.

Apan ang mga Cristohanon sa nangaging kaliwatan nagbantay sa Domingo, naghunahuna nga sa ilang paghimo niini nagbantay sila sa Igpapahulay sa Biblia; ug aduna nay mga Cristohanon karon sa matag iglesya, lakip na ang katilingban nga Romano Catolico, nga matinud-anon sa ilang pagtoo nga ang Domingo mao ang Igpapahulay nga gitudlo sa Dios. Gidawat sa Dios ang ilang pagkamatitud-anon sa katuyoan ug ang ilang kadunggan sa Iyang atubangan. Apan kon ang Domingo paluyohan na sa kamandoan sa balaod, ug ang kalibutan mahayagan na bahin sa katungdanan sa pagtuman sa matuud nga Igpapahulay, nan bisan kinsa nga molapas sa sugo sa Dios, sa pagtuman sa lagda nga gigamham sa Roma, nagpasidun-

gog siya sa papa labaw sa Dios. Nagtahod siya sa Roma, ug sa gahum nga nagpatuman sa institusyon sa Roma. Nagasimba siya sa mananap nga mapintas ug sa iyang larawan. Sa pagsalikway sa katawhan sa tinukod sa Dios nga maoy gihimo nga timaan sa Iyang kagahum, ug pagpasidungog nianang gipili sa Roma nga maoy timaan sa iyang pagkalabing hataas, sila nagdawat pinaagi niini sa timaan sa pagalagad sa Roma—“ang marka sa mananap nga ma-pin-tas.” Ug hangtod nga matin-aw kini nga isyo atubangan sa katawhan, ug sila makahimo sa pagpili tali sa kasugoan sa Dios ug sa kasugoan sa mga tawo, nga kadtong mopadayon sa paglapas makadawat na “sa marka sa mananap nga mapintas.”

Ang labing makahahadlok nga hulga ngadto sa mga katawhan gihatag diha sa mensahe sa ikatulo nga manulunda. Kana maoy usa ka makalilisang nga sala nga maoy makapakanaog sa kasuko sa Dios nga walay simbog sa kalooy. Dili pasagdan ang katawhan diha sa kangitngit bahin niining importante nga butang; ang pasidaan batok niini nga sala igahatag ngadto sa kalibutan sa dili pa moabut ang mga paghukum sa Dios, aron nga ang tanan makahibalo ngano nga sila pahamtangan sa kasakitan, ug makabaton sa kahigayunan sa pag-ikyus kanila. Ang tagna nagpamatuud nga ang una nga manulunda maoy magpahibalo niini ngadto sa “tanang kanasuran, ug kaliwatan, ug sinultihan, ug katawhan.” Ang pasidaan sa ikatulo nga manulunda, nga maoy kabahin sa tulo ka pilo nga mensahe, kinahanglan imantala sa mao gihapon sa tibuuk kalibutan. Girepresentahan kini sa tagna nga gimantala sa makusog nga tingog, sa usa ka manulunda nga nagalupad sa taliwala sa kalangitan, ug kini magtawag sa pagtagad sa kalibutan.

Sa isyo labot sa panagkaaway, ang tibuuk Cristianismo mabahin sa duha ka dagko nga pundok, kadtong nagbantay sa kasugoan sa Dios ug sa tinoohan ni Jesus, ug kadtong nagsimba sa mananap nga mapintas ug sa iyang larawan ug nagdawat sa iyang marka. Bisan ang Iglesia ug estado maghiusa sa ilang gahum sa pagpugos sa “tanang, gagmay ug dagko, dato ug kabus, libre ug piniutan” (Pina-dayag 13:16), sa pagdawat “sa marka sa mananap nga mapintas,” apan ang katawhan sa Dios dili modawat niini. Ang manalagna sa Patmos nakakita “kanila nga nakabaton sa kadaogan batok sa mananap nga mapintas, ug sa iyang larawan, ug sa iyang marka, ug batok sa numero sa iyang ngalan, nagatindog ibabaw sa dagat nga

bildo, nga adunay alpa sa Dios” ug nagaawit sa alawiton ni Moises ug sa Kordero. Pinadayag 15:2, 3.

26 - Usa ka Buhat sa Pagreporma

Ang buhat sa pagreporma sa Igpapahulay nga buhaton sa katapusan nga mga adlaw gitagna diha sa Isaias: “Kini mao ang giingon ni Jehova: Bantayi ninyo ang justicia ug pagbuhat sa pagkamatarung; kay ang akong kaluwasan hapit na moabut, ug ang akong pagkamatarung igapadayag. Bulahan ang tawo nga nagahimo niini, ug ang anak sa tawo nga magapadayon niini; nga nagabantay sa adlaw nga Igpapahulay gikan sa paglapas niini, ug nagapugong sa iyang kamot gikan sa pagbuhat sa bisan unsa nga dautan.” “Ingon man usab ang mga dumuloong nga nakigtipon sa ilang kaugalingon kang Jehova, aron sa pagalagad kaniya, ug aron mahimo nga iyang mga alagad, ang tagsatagsa nga nagabantay sa adlaw nga Igpapahulay gikan sa pagpanamastamas niini, ug nagapadayon sa hugut gayud sa akong tugon; bisan pa sila akong dad-on ngadto sa akong bukid nga balaan, ug himoon ko sila nga mga malipayon sa akong balay nga alampoanan.” Isaias 56:1, 2, 6, 7.

Kini nga mga pulong mahinungdanon sa panahong Cristiano, sumala sa gipakita sa kahulugan niini: “Ang Ginoong Jehova, nga maoy nagtigum sa mga sinalikway sa Israel, nagaingon: Ngani nga pagatigumon ko ang uban ngadto kaniya, gawas sa iyang kaugalingon nga nangatigum na.” Bersikulo 8. Ania dinhi ang gitagna nga pagkatigum sa mga Hentil pinaagi sa ebanghelyo. Ug niadtong nagpasidungog sa Igpapahulay, ang panalangin gihatag. Busa ang katungdanan sa ikaupat ka sugo nagalakip saylo pa sa pagkalansang, pagkabanhaw, ug sa pagkayab ni Cristo, ngadto sa panahon nga ang Iyang mga alagad magawali ngadto sa tanan nga mga kanasuran sa mensahe sa malipayon nga balita.

Ang Ginoo nagasugo pinaagi sa mao gihapon nga manalagna, “Hugpongong mo ang kamatuoran, patiki ang Kasugoan sa taliwala sa akong mga tinon-an.” Isaias 8:16. Ang selyo sa balaod sa Dios makita sa ikaupat nga sugo. Kini lamang, sa napulo, nagapakita sa ngalan ug titulo sa Maghahatag sa balaod. Nagpamatuud kini Kaniya ingon nga Magbubuhay sa mga langit ug yuta, ug nagpakita sa Iyang

pagangkon alang sa balaan nga pagtahod ug sa pagsimba ibabaw sa tanan. Gawas pa niini nga sugo, wala nay lain diha sa napulo ka sugo nga nagpakita kon sa kang kinsa nga awtoridad gihatag ang balaod. Sa pag-usab sa Igpapahulay sa gahum sa papado, ang selyo gikuha gikan sa balaod. Ang mga tinun-an ni Jesus gitawag alang sa pagpahiuli niini, pinaagi sa pagtuboy sa Adlaw nga Igpapahulay sa ikaupat nga sugo ngadto sa iyang makatarunganon nga dapit ingon nga handumanan ug timaan sa Iyang gahum.

“Ngadto sa Kasugoan ug sa pagpamatuod.” Bisan pa daghan ang nagakasumpaki nga mga doktrina ug mga teyoriya, ang balaod sa Dios mao ang usa nga dili masayup nga balaod diin ang tanan nga mga opinyon, doktrina, ug teroriya pagasulayan. Matod pa sa propeta: “Kon sila dili managsulti sumala niining pulonga, sa pagkamatuod walay kabuntagon alang kanila.” Isaias 8:20.

Ang kamandoan gihatag pag-usab: “Suminggit ka sa makusog, ayaw pagpugngi, ipataas ang imong tingog sama sa usa ka trompeta, ug ipahayag sa akong katawhan ang ilang kalapasan, ug sa balay ni Jacob ang ilang kasal-anan.” Dili kay ang daotan nga kalibutan, kondili kadtong giingon sa Ginoo nga “Akong katawhan,” nga kinahanglan sawayon tungud sa ilang kalapasan. Nagpamatuod siya pagdugang: “Ngani ilang gipangita ako sa matag adlaw, nga nahimuot nga moila sa akong mga dalan: ingon sa usa ka nasud nga naghimo sa pagkamatarung ug wala bumiya sa tulomanon sa iyang Dios.” Isaias 58:1, 2. Ania dinhi gipakita ang usa ka pundok nga

[261]

naghunahuna sa ilang kaugalingon nga mga matarong, ug nagpakita sa dako nga kaikag sa buluhaton sa Dios; apan ang maisugon ug solemne nga pagbadlong sa Magsususi sa mga kasingkasing nagpamatuod nga sila nagyatak diay sa mga balaan nga mga kasugoan.

Busa ang manalagna nagtumbok sa tulumanon nga gitalikdan: “Ikaw mopatindog sa mga patukoranan sa daghanan nga mga kaliwatan; ug ikaw pagatawgon: Ang magaayo sa nangatumpag, Ang mag-uuli sa mga alagianan aron pagapuy-an. Kong ilikay mo ang imong tiil gikan sa adlaw nga Igpapahulay, gikan sa pagbuhat sa imong kalipayan sa akong adlaw nga balaan; ug sa pagtawag sa adlaw nga Igpapahulay nga usa ka kahimut-an, ug sa balaan ni Jehova nga halangdon; ug mopasidungog ka niini, nga walay pagbuhat sa imong kaugalingon nga paagi, ni mangita sa imong kaugalingon nga kalipayan, ni magasulti sa imong kaugalingon nga mga pulong:

Unya ikaw magakalipay sa imong kaugalingon kang Jehova.” Isaias 58:12-14. Kini nga panagna usab natuman sa atong kapanahunan. Ang pagkaguba nga gihimo diha sa balaod sa Dios sa pag-usab sa Igpapahulay sa Romanhon gahum. Apan miabut na ang panahon nga ipahiuli ang maong balaan nga tinukod. Ayohon ang giguba, ug ang patukuranan sa daghan nga kaliwatan pabarugon.

Gibalaan pinaagi sa pagpahulay ug pagpanalangin sa Magbubuhay, ang Igpa-pahulay gibantayan ni Adan sa wala pa siya makasala didto sa balaan nga Eden; ni Adan, nahulog apan mahinulsulon, sa pagpagawas kaniya gikan sa iyang malipayon nga kahimtang. Gibantayan kini sa tanan nga mga patriarka, gikan kang Abel ngadto sa matarong nga Noe, ngadto kang Abraham, ngadto kang Jacob. Sa pagkabihag sa pinili nga katawhan didto sa Ehipto, daghan, taliwala sa mga pagsimba og mga dyosdyos, nawad-an sa ilang kahibalo sa balaod sa Dios; apan sa pagpagawas sa Ginoo sa Israel, Iyang gimantala ang Iyang balaod sa dako nga kabalaan sa nagkatigum nga panon, aron nga sila mahibalo sa Iyang kabubut-on, ug mahadlok ug motuman Kaniya sa walay katapusan.

Gikan niadtong adlaw hangtod karon, ang kahibalo bahin sa balaod sa Dios natipigan dinhi sa yuta, ug ang Igpapahulay sa ikauapat nga sugo gibantayan. Bisan ang “tawo sa sala” milampos sa pagyatak sa balaan nga adlaw sa Dios, apan bisan sa panahon sa iyang paggahum may anaa, gitagoan sa hilit nga mga dapit, mga mati-numanon nga kalag nga nagpasidungog niini. Sukad sa Repormasyon, adunay mga tawo sa matag kaliwatan nga nagpadayon sa pagbantay niini. Bisan kanunay anaa sa taliwala sa pagpakaulaw ug sa paglutos, ang makanunayon nga pagpamatuud gihimo sa pagkamadayonon sa balaod sa Dios, ug ang balaang katungdanan sa Adlaw nga Igpapahulay sa paglalang.

Kini nga mga kamatuuran, ingon sa gi-pahayag sa Pinadayag 14 kabahin sa “walay katapusang balita,” timaan sa iglesya ni Cristo sa panahon sa Iyang pagpadayag. Ingon nga gisangputanan sa tulo ka pilo nga mensahe gipahibalo, “Ania sila nga nanagbantay sa kasugoan sa Dios, ug sa tinoohan ni Jesus.” Ug kini nga mensahe maoy katapusang ihatag sa dili pa ang pagbalik sa Ginoo. Dayon human sa pagmantala niini, ang Anak sa tawo nakita sa manalagna, nga moanhi diha sa himaya sa pagani sa anihunon sa yuta.

Kadtong nakadawat sa kahayag bahin sa santuwaryo ug sa walay pagkausab sa balaod sa Dios, napun-an sa kalipay ug kahibulong, sa ilang nakita ang katahum ug panagkauyon sa sistema sa kamatuuran nga naablihan sa ilang pagsabut. Ilang gihandum nga ang kahayag nga napadayag diha kanila sa pagkabilihon kaayo mapahat unta sa tanang Cristohanon; ug sila makatoo usab nga dawaton gayud kini sa malipayon. Apan ang mga kamatuuran nga magpalahi kanila gikan sa kalibutan wala dawata sa kadaghanan nga nagangkon nga mga sumusunod ni Cristo. Ang pagtuman sa ikaupat ka sugo nagkinahanglan sa sakripisyo nga ang kadaghanan mitalikod.

[262] Sa pagpahayag sa mga pagangkon sa Igpapahulay, daghan ang nangatarungan sumala sa kalibutanong baroganan. Matod nila: “Nagbantay kami kanunay sa Domingo, gibantayan kini sa among mga amahan, ug daghan sa mga maayo ug rilihiyoso nga mga tawo nangamatay nga malipayon sa ilang pagbantay niini. Kon husto sila, husto usab kami. Ang pagbantay niining bag-o nga Igpapahulay magpalahi kanato gikan sa pag-uyon sa kalibutan, ug wala kitay kabuyohan ibabaw kanila. Unsa may mahimo sa gamay nga pundok nga nagbantay sa ikapito nga adlaw sa paglaum nga aduna silay mabuhat batok sa tibuuk kalibutan nga nagbantay sa Domingo?” Ang sama nga pangatarungan nga ang mga Judio naningkamot sa panghimatarong sa ilang pagsalikway kang Cristo. Ang ilang mga amahan gidawat sa Dios sa ilang pagdulot sa mga halad nga sinunog, ug ngano nga ang mga anak dili makakaplag og kaluwasan pinaagi sa pagsunud sa maong dalan? Busa, panahon ni Luther, ang mga papista nangatarungan nga ang matuud nga mga Cristohanon nangamatay diha sa Catolico nga pagtoo, busa ang mao nga rilihiyon igo na alang sa kaluwasan. Kana nga pangatarungan mahimo nga epektibo nga babag sa tanan nga pagpalambo sa rilihiyosong pagtoo o binuhatan.

Daghan ang nag-awhag nga ang pagbantay sa Domingo dugay na nga napundar nga doktrina ug gibatasan na sa iglesya sa daghan nga kasiglohan. Batok niini nga pangatarungan gipakita nga ang Sabado ug ang pagbantay niini labaw pa ka karaan ug malukpanon, sama ka karaan sa kalibutan, ug nagapamatuud sa pagkabalaan sa manulunda ug sa Dios. Sa panahon diin ang mga patukuranan sa yuta gikapahimutang, sa panahon diin nag-awit pag-usa ang mga bitoon sa kabuntagon, ug samtang ang tanan nga anak sa Dios nanagsinggit sa

kalipay, sa maong panahon gipahimutang ang patukuranan sa Adlaw nga Igpapahulay. Job 38:6, 7; Genesis 2:1-3. Makatarunganon kaayo nga kini nga tinukod nagapangayo sa atong pagtahod: gimugna kini sa dili tawhanon nga pagbulot-an, ug nagsukad sa dili tawhanon nga tradisyon; gimugna kini sa Karaan sa mga adlaw, ug gisugo sa Iyang walay katapusan nga pulong.

Samtang ang igdulungog sa katawhan giawhag sa pagtagad sa katawhan bahin sa reporma sa Adlaw nga Igpapahulay, ang bantugan nga mga ministro nanagtuis sa Pulong sa Dios, nagpahaluna sa mga paghubad sa pamatuud niini nga labing makapakalma sa masusihon nga mga hunahuna. Ug kadtong wala magsusi sa Kasulatan alang sa ilang kaugalingon natagbaw lang sa pagdawat sa mga panghuhuhuna nga mihaum sa ilang mga handum. Pinaagi sa langtugi, sa dinayandayanang mga pulong, sa mga tradisyon sa mga unang kaparian, ug sa awtoridad sa iglesya, daghan ang naningkamot sa paglumpag sa kamatuuran. Ang mga nagalaban niini gipadangup sa ilang mga Biblia aron sa paglaban sa pagkatinuud sa ikaupat ka sugo. Mapainubsanon nga mga tawo, nga nagagamit lang sa hinagiban sa Pulong sa kamatuuran, nakabarog sa pag-ataki sa mga maalamong mga tawo, kinsa, sa kahibulong ug kasuko, nakaamgo nga ang ilang pagkabansay manulti og hiwi nga pangatarungan, walay gahum batok sa dalisay, laktod nga pangatarungan sa mga tawo nga batid sa Kasulatan baylo sa kaalam sa mga tulunghaan.

Sa walay pamatuud sa Biblia sa paglaban kanila, daghan nga walay kaluya sa pagpadayon nag-awhag—nahikalimot sa mao ra nga pangatarungan nga gigamit batok kang Cristo ug sa Iyang mga apostoles: “Ngano nga wala man makasabut ang atong bantugan nga mga katawhan bahin sa pangutana sa Igpapahulay? Apan dyutay ra man ang nagtoo sama kaninyo. Dili mahimo nga mahusto kamo, ug ang tanan nga maalam sa kalibutan masayup.”

Ang pagsumpo niana nga mga pangatarungan nagkinahanglan lamang og pagpahayag sa mga pagtolon-an sa Kasulatan ug sa kasaysayan sa pagtagad sa Dios sa Iyang katawhan sa tanang katugan. Ang Dios nagabuhat niadtong nagpatalinghog ug nagtuman sa Iyang tingog, kadtong buut, kon kinahanglanon, magsulti sa dili lamian nga mga kamatuuran, kadtong dili mahadlok sa pagbadlong sa nabatasan nga mga sala. Ang katarungan ngano nga dili Siya kanunay nagapili sa maalam nga mga tawo ug nga adunay hatag-as

[263]

nga mga pangatungdanan sa pagpangulo sa mga kalihukan sa pagreporma tungud kay nagsalig man sila sa ilang mga tinoohan, mga teyoriya, ug mga sistema sa teyolohiya, ug wala magkinahanglan sa pagtudlo sa Dios. Kadto lamang ang adunay personal nga kadugtungan sa Tuburan sa kaalam ang makahimo sa pagsabut o makapasabut sa Kasulatan. Mga tawo nga gamay ra og kahibalo gikan sa mga tulunghaan usahay tawgon sa pagpamatuud sa kamatuuran, dili tungud kay sila walay kahibalo, kundili tungud kay wala sila kaayo nagsalig sa ilang kaugalingon aron nga matudloan sa Dios. Ilang nakat-onan sa tulunghaan ni Cristo, ug ang ilang pagpaubus ug pagtuman maoy nakahimo kanila nga bantugan. Sa pagtugyan kanila sa kahibalo bahin sa Iyang kamatuuran, ang Dios maghatag kanila sa pasidungog, nga itandi sa kalibutanon, ang yutan-on malunod ngadto sa pagkawalay pulus.

Ang kadaghanan sa mga Adventista kaniadto nagsalikway sa mga kamatuuran bahin sa santuwaryo ug sa balaod sa Dios, ug daghan usab ang namiya sa ilang pagtoo sa Kalihukan sa Pagpaabot ni Cristo ug nagsagup sa dili makatarunganon ug nagkasumpaki nga mga baroganan bahin sa mga tagna nga napahinungud niadto nga buluhaton. Ang uban nahatud ngadto sa kasaypanan sa sublisubli nga pagtakda sa panahon alang sa pag-anhi ni Cristo. Ang kahayag nga sa pagkakaran nagdan-ag na sa suheto bahin sa santuwaryo makapakita unta kanila nga walay matagnaon nga panahon nga gitagana alang sa pag-anhi ni Cristo; nga ang tukma nga panahon niini nga hitabo wala isulti. Apan, sa pagtalikod gikan sa kahayag, nagpadayon sila sa pagtakda sa lain pa nga mga panahon alang sa pag-anhi sa Ginoo, ug sa makadaghan sila nangasaguyo.

Sa pagkadawat sa iglesya sa Tesalonica sa sayup nga pagtoo bahin sa pag-anhi ni Cristo, si apostol Pablo nagtambag kanila sa pagsuta sa ilang mga paglaum ug mga pagpaabot pinaagi sa Pulong sa Dios. Iyang gipasabut kanila ang mga tagna nga nagpadayag sa mga panghitabo nga mag-una sa pag-anhi ni Cristo, ug nagpasabut kanila nga wala silay mahimo nga kapasikaran nga magpaabut Kaniya sa ilang panahon. “Ayaw kamo pagpalimbong ni bisan kinsa sa bisan unsang paagi” (2 Tesalonica 2:3), maoy iyang mga pulong sa pasidaan. Kon sila magbaton sa mga pagpaabot nga walay pag-uyon sa Kasulatan, ihatud lang sila sa sayup nga dalan sa kalihukan; ang kapakyasan magpadayag kanila sa pagpakaulaw sa

dili mga matinoohon, ug mamiligro sila sa pagkaluya, ug matintal sa pagduhaduha sa mga kamatuuran nga kinahanglanon sa ilang kaluwasan. Ang tambag sa apostol sa taga-Tesalonica adunay importante nga mga leksyon niadtong nagapuyo sa katapusan nga mga adlaw. Daghan sa mga Adventista ang mibati nga gawas kon ilang maugbok ang ilang pagtoo diha sa tukma nga panahon sa pag-anhi sa Ginoo, dili sila masibuton ug makugihon sa buhat sa pagpangandam. Apan samtang napaukyab ang ilang paglaum sa makadaghan nga higayon, nga malumpag na usab, ang ilang pagtoo makadawat niana nga pagkahugno nga hangtod nga dili na sila masibuton bahin sa mahinungdanong kamatuuran sa tagna.

Ang pagwali mahitungud sa tukma nga panahon sa paghukom, sa paghatag sa una nga mensahe, gimando sa Dios. Ang pagbanabana sa matagnaon nga mga panahon diin gipasukad kini nga mensahe, nagpahaluna sa pagkatapos sa 2300 ka mga adlaw sa panahon sa autumn sa 1844, nagbarog nga dili malalis nga kamatuuran. Ang nagsublisubli nga mga paningkamot sa pagpangita og bag-o nga mga petsa alang sa pagsugod ug pagtapos sa matagnaon nga mga panahon, ug ang masalaypon nga pangatarungan nga gikinahanglan sa pagpalig-on niini nga mga baroganan, wala lamang makapabulag sa mga hunahuna gikan sa presente nga kamatuuran, kundili nagbunga sa kasuko alang sa tanan nga paningkamot sa pagsaysay sa mga tagna. Sa mas makanunayon nga pagtakda og panahon alang sa ikaduha nga pag-anhi, ug sa mas halapad nga pagtudlo niini, labi nga nakapahaum kini sa mga katuyoan ni Satanas. Sa nanglabay nga panahon, iyang gidasig ang pagtamay ug kasuko sa matag usa ka dumadapig niini, ug nakahatag og kaulawan sa dako nga Kalihukan sa Pagpaabot ni Cristo niadtong 1843 ug 1844. Kadtong nagpadayon niini nga sayup sa katapusan magpiho og petsa nga layo ra kaayo sa umalabot bahin sa pag-anhi ni Cristo. Busa sila nahatud sa pagsalig sa bakak nga kasigurohan, ug daghan ang malimbungan hangtod nga ulahi na kaayo ang tanan.

Ang kasaysayan sa karaan nga Israel maoy dako nga ilustrasyon sa milabay nga kasinatian sa kahugpungang Adventista. Gigiyahan sa Dios ang Iyang katawhan diha sa Kalihukan sa Pagpaabot kang Cristo, sama sa Iyang paggiya sa mga anak sa Israel gikan sa Ehipto. Sa dako nga kasaguyo gisulayan ang ilang pagtoo sama niadtong mga Hebreohanon didto sa Pulang Dagat. Kon nagsalig pa unta sila

[264]

gihapon sa nagagiya nga kamut, makakita unta sila sa kaluwasan sa Dios. Kon ang tanang naghiusa pagbuhat sa buluhaton sa tuig 1844, nakadawat sa mensahe sa ikatulo nga manulunda, ug ang nagmantala niini diha sa gahum sa Balaang Espiritu, ang Ginoo makahimo unta og dagko nga mga butang sa ilang paningkamot. Usa ka bulog sa kahayag mapadan-ag unta ibabaw sa kalibutan. Sa milabay nga katuigan ang nanagpuyo sa yuta mapasidan-an na unta, ang katapusang bahin sa buluhaton mahuman na, ug mianhi na unta si Cristo alang sa pagtubus sa Iyang katawhan.

Dili kabubut-on sa Dios nga ang Israel maglatagaw sa kap-atan ka mga tuig didto sa kamingawan; Iyang gihandum nga magiyahan sila laktod sa yuta sa Canaan, ug mag-ugmad sa ilang pagpamuyo didto, balaan, malipayon nga katawhan. Apan “wala sila makasulod tungud sa pagkadili matinoohon.” Hebreohanon 3:19. Tungud sa ilang paglapas ug pagbiya sa tinoohan, sila nangawala sa kamingawan, ug laing uban ang gitawag aron sa pagsulud sa yuta nga sinaad. Sa mao nga pagkaagi, dili maoy kabubut-on sa Dios nga ang pag-anhi ni Cristo malangan pag-ayo, ug ang Iyang katawhan magpabilin sa daghan nga mga katuigan niini nga kalibutan sa kasal-anan ug kasub-anan. Apan ang pagkawalay pagtoo nagpahimulag kanila gikan sa Dios. Samtang sila nagdumili sa pagbuhat sa buluhaton nga Iyang gitudlo kanila, ang uban Iyang gipabarog aron sa pagsangyaw sa mensahe. Sa Iyang kalooy sa kalibutan, si Jesus naglangan sa Iyang pag-anhi, aron makahigayon ang mga makasasala sa pagpatalinghog sa pasidaan, ug makakaplag diha Kaniya og katagoan sa dili pa igabubu ang kasuko sa Dios.

Karon, maingon sa nangagi nga katuigan, ang pagpahayag sa mga kamatuuran nga nagabadlong sa mga kasal-anan ug kasaypanan niini nga panahon, mohimo og pagpaukay alang sa pagsupak. “Kay ang tanan nga nagabuhat ug mangil-ad magadumut sa kahayag, ug dili moduul sa kahayag, sa kahadlok nga tingali unya masuta ang ilang mga buhat.” Juan 3:20. Samtang makita sa mga tawo nga dili sila makapadayon sa ilang mga baroganan sumala sa Kasulatan, daghan ang nagtinguha sa pagpadayon niini sa bisan unsa nga katalagman, ug uban sa dili maayo nga espiritu, sila nanagpanaot sa kinaiya ug mga tumong niadtong nagabarog ug naglaban sa dili inila nga kamatuuran. Mao gihapon nga pamaagi nga gisunud sa tanan nga katuigan. Si Elias giila nga magsasamok sa Israel, si Jeremias

usa ka traydor, si Pablo maghuhugaw sa templo. Gikan niadto nga adlaw hangtod karon, ang maunungon sa kamatuuran gisaway nga mga mapasipadanon, matootoohon, o tigbahinbahin sa pundok. Mga panon nga dili gayud matinoohon sa pagdawat sa siguro nga pulong sa tagna modawat sa walay pagsusi nga pagkamatootoohon sa mga sumbong batok niadtong mangahas sa pagbadlong sa nabatasan nga mga kasal-anan. Kini nga espiritu magadugang pa gayud sa pagdagsang. Ug ang Biblia sa dayag nagtudlo nga nagsingabut ang panahon nga ang pamalaod sa estado magsukwahi na pag-ayo sa balaod sa Dios ug nga bisan kinsa ang motuman sa tanan nga balaang kalagdaan magmaisugon sa pagdawat sa pagpakaulaw ug kastigo ingon nga daw mamumuhat og daotan.

Ug tungud niini, unsa may katungdanan sa mensahero sa kamatuuran? Makaingon ba siya nga ang kamatuuran dili kinahanglan ipahayag, tungud kay sagad ang sangputanan niini mao man ang pagpukaw sa katawhan aron mobiya o mosupak sa mga gimando niini? Dili; wala na siyay katarungan sa pagpugong sa pamatuud sa Pulong sa Dios, tungud lang kay kini makapaukay sa pagsupak, kay sa kaagi sa karaan nga mga repormador. Ang pagsugid sa pagtoo nga gihimo sa mga balaan ug mga sinakit gisulat alang sa kaayohan sa nagsunud nga mga kaliwatan. Kadtong nagkinabuhi sa sulundan sa pagkabalaan ug sa lig-on nga kadungganan mitungha aron sa pagdasig sa kaisog niadtong gipanawag karon sa pagtindog ingon nga mga saksi alang sa Dios. Nakadawat sila sa grasya ug kamatuuran, dili lang sa ilang kaugalingon, kundili pinaagi kanila, ang kahibalo sa Dios mapadan-ag sa kalibutan. Naghatag ba ang Dios sa kahayag ngadto sa Iyang mga alagad niining kaliwatan? Nan kinahanglan ila kining ipadan-ag sa kalibutan.

Sa karaan si Jehova nagpahayag ngadto kaniya nga nagapamulong sa Iyang ngalan: “Apan ang balay sa Israel dili mamati kanimo; kay sila dili mamati kanako.” Apan bisan pa niana nag-ingon siya: “Ug ikaw magasulti kanila sa akong mga pulong, kon mamati sila, o kon sila dili mamati.” Ezekiel 3:7; 2:7. Alang sa mga alagad sa Dios niini nga panahona, kini nga kamandoan gihatag: “Ipalanog ang imong tingog sama sa usa ka trumpeta, ug ipakita sa akong katawhan ang ilang kalapasan, ug sa balay ni Jacob ang ilang mga sala.”

[265]

Katub sa maabut sa iyang kahigayunan, ang matag usa nga nakadawat sa kahayag sa kamatuuran nailalum sa susama nga solemne ug makahahadlok nga katungdanan maingon sa propeta sa Israel nga giabutan sa pulong sa Dios nga nagaingon: “Busa ikaw, Oh anak sa tawo, gibutang ko ikaw nga usa ka magbalantay alang sa balay sa Israel; tungud niini patalinghogi ang pulong sa akong baba, ug ihatag kanila ang pasidaan gikan kanako. Sa diha nga ako moingon sa dautan: Oh dautan nga tawo, ikaw sa pagkamatuod mamatay ga-yud, ug ikaw dili mosulti sa pagpasidaan sa tawong dautan gikan sa iyang dalan; kanang tawo nga dautan mamatay gayud diha sa iyang kasal-anan, apan ang iyang dugo panilngon ko diha sa imong kamot. Apan, kong ikaw nakapasidaan sa tawong dautan mahitungod sa iyang dalan sa pagbiya niini, ug siya dili motalikod sa iyang dalan; siya mamatay gayud sa iyang kasal-anan, ugaling ginapagawas mo ang imong kalag.” Ezequiel 33:7-9.

Ang dako nga babag sa pagdawat ug sa pagmantala sa kamatuuran, mao nga kini maglakip og kalisdanan ug kaulawan. Mao ra kini ang pagpangatarungan batok sa kamatuuran diin ang mga magtutudlo dili makatubag. Apan dili kini makababag sa matuud nga mga sumusunod ni Cristo. Dili kini maghulat nga mabuntog ang kamatuuran. Sa pagkasabut sa ilang katungdanan, ilang gituyo ang pagdawat sa krus, uban sa pag-isip ni apostol Pablo nga “kay kining magaan ug lumalabay nga kasakit magaandam alang kanamo sa labihan gayud kadaku ug walay katapusang gibug-aton sa himaya;” uban sa karaan “giisip ang pasipala nga pagaantuson alang kang Cristo ingon nga labi pa ka dakung bahandi kay sa mga bahandi sa Egipto.” 2 Corinto 4:17; Hebreohanon 11:26.

Bisan unsay ilang mga propesyon, kadto lamang ang nagalagad sa kalibutan sa ilang kasingkasing ang nagabuhat pinasikad sa patakaran imbis sa prinsipyo sa mga butang rilihiyoso. Kinahanglan atong pillion ang matarong tungud kay kini maayo, ug itugyan ang sangputanan diha sa Dios. Alang sa mga tawo nga adunay mga baroganan, sa pagtoo, ug mapangahason, ang kalibutan utangan tungud sa ilang mga mahinungdanong reporma. Pinaagi niana nga mga tawhana ang buhat sa reporma niini nga panahona kinahanglan ipadayon.

Mao kini ang giingon ni Jehova: “Patalinghug kanako, kamo nga nanagpanghibalo sa pagkamatarung, ang katawohan sa kang kinsang

kasingkasing anaa ang akong Kasugoan; Ayaw ninyo kahadloki ang pag- tamay sa mga tawo, ni mangaluya kamo tungod sa ilang mga pagbiaybiay. Kay ang tangkob magakutkot kanila nga sama sa usa ka saput, ug ang ulod mokaon kanila nga sama sa balhibo sa carnero; apan ang akong pagkamatarung magadayon sa walay katapusan, ug ang akong kaluwasan ngadto sa tanang mga kaliwatan.” Isaias 51:7, 8.

27 - Moderno nga mga Pagpabuhi sa Pagtoo

Sa bisan diin ang pulong sa Dios nga sa pagkamatinud-anon ginawali, ang mga sangputanan nga mi sunud nagpamatuud sa balaan nga gigikanan niini. Ang Espiritu sa Dios nagauban sa mensahe sa Iyang mga sulugoon, ug ang pulong adunay gahum. Gibati sa mga makasasala nga ang ilang mga kaisipan napalihok. Ang “kahayag nga nagadan-ag sa matag usa ka tawo nga natawo dinhi sa kalibutan” nagaiwag sa mga tinago nga mga lawak sa mga kalag, ug ang mga tinago nga butang diha sa kangitngit napadayag. Halalum nga pagbati magagahum sa ilang mga hunahuna ug mga kasingkasing. Nakaila sila sa ilang sala, ug sa pagkamatarong, ug sa umalabot nga paghukum. Aduna silay pag-ila sa pagkamatarong ni Jehova, ug nagbati sa kalisang sa pagpadayag, diha sa ilang kasal-anan ug kahugawan, atubangan sa Tigsusi sa mga kasingkasing. Diha sa kahigwaos sila magatuaw, “kinsa bay makaluwas kanako gikan niining lawas sa kamatayon?” Maingon nga ang krus sa Kalbaryo uban sa dili matugkad nga pagantos dinhi niini alang sa mga sala sa katawhan, napadayag, ilang nakita nga walay lain kundili ang pagkamatarong ni Cristo ang takus nga makatabon sa ilang mga kalapasan; kini lamang ang bugtong nga makapasig-uli sa tawo ngadto sa Dios. Uban sa pagtoo ug pagpaubus ilang gidawat ang Kordero sa Dios nga nagakuha sa sala sa kalibutan. Pinaagi sa dugo ni Jesus sila, “adunay kapasayloan sa ilang nangagi nga mga sala.”

[266]

Kini nga mga kalag magdala ug bunga nga tugma sa ilang paghinulsul. Sila nanagpanoo ug gibawtismohan, ug nanagpanlakaw sa kabag-o sa kinabuhi—bagong mga linalang kang Cristo Jesus; dili nga magapahiuyon sa ilang kaugalingon sa kanhi nga mga pangibog, kundili diha sa pagtoo sa Anak sa Dios aron sa pagsunud sa Iyang mga lakang, sa pagpakita sa Iyang kinaiya, ug sa pagputli sa ilang mga kaugalingon ingon nga Siya putli. Ang mga butang nga kanhi ilang gidumtan, karon ilang na nga gihigugma, ug ang mga butang sa kanhi ilang gihigugma, ila na nga gidumtan. Ang mga garboso ug mapangahason nahimo nga malumo ug mapainubsanon

sa kasingkasing. Ang mga matiawtiawon ug salingkapaw nahimo na nga mga matinud-anon ug dili mabuutbuuton. Ang mapasipalahon nahimong matinahuron, ang palahubog nagmahunahunaon, ug ang mahugaw naputli. Ang kawang nga mga urog sa kalibutan gihiklin. Ang mga Cristohanon nangita dili sa “dayag nga panagway pinaagi sa pagsalapid sa buhok, sa pagdayandayan ug mga alahas nga bulawan, ug sa pagsul-ob og mga hamiling bisti, kundili... ang natago sulud sa kasingkasing pinaagi sa dili madunot nga alahas sa maaghop ug malinawon nga espiritu, bahandi nga bililhon uyamot sa atubangan sa Dios.” 1 Pedro 3:3, 4.

Ang mga pagpabuhi sa pagtoo nagbunga og halalum nga pagsusi sa kasingkasing ug pagpaubus. Kini may dagway sa balaanon, matinud-anon nga mga pagsampit sa mga makasasala, pinaagi sa mahandumon nga kalooy sa pagpalit sa dugo ni Cristo. Mga lalaki ug mga babaye nagampo ug nakigbisog diha sa Dios alang sa kaluwasan sa mga kalag. Ang mga bunga niana nga mga pagpabuhi sa pagtoo napakita diha sa mga kalag nga wala motalikod sa pagdumili sa kaugalingon ug sa pagantos, kundili nagamaya nga sila ginaisip nga takus nga magantos sa pagpakaulaw ug pagsulay tungud kang Cristo. Ang mga tawo nakakita sa kausaban sa mga kinabuhi niadtong nagaangkon sa ngalan ni Jesus. Ang komunidad nabulahan pinaagi sa ilang inpluwensya. Nanagpamugkos sila uban kang Cristo ug nanagsabwag ngadto sa Espiritu, aron sa pagani sa kinabuhing walay katapusan.

Kini ikaingon alang kanila: “Nanagsubo kamo ngadto sa paghinulsol.” “Kay ang diosnon nga kasubo mosangpot sa paghinulsol nga magaaag ngadto sa kaluwasan ug dili magahambin sa pagbasol, apan ang kasubo nga kalibutanon mosangpot sa kamatayon. Kay tan-awa lang unsa ang pagkamasingskamoton nga misangpot diha kaninyo gumikan niining inyong diosnon nga pagkasubo, unsa ang pagkamaikagon sa pagpanalipod sa inyong kaugalingon, unsa ang kasuko, unsa ang kahadlok, unsa ang pangandoy, unsa ang pagkamaiton, unsa ang kamapig-uton sa pagsilot! Sa tanang butang kamo nakapamatuod nga kamo wala diay ing sala labot sa maong butang.” 2 Corinto 7:9-11.

Mao kini ang bunga sa buhat sa Espiritu sa Dios. Walay kamatuuran ang tinuud nga paghinulsul gawas kon kini magabuhat og pagreporma. Kon iyang ipahiuli ang panaad, ipahatag pagba-

lik kanang iyang nakawat, magsugid sa iyang mga sala, ug magahigugma sa Dios ug sa iyang isigkatawo, ang makasasala makasiguro nga makakaplag siya og kalinaw diha sa Dios. Kadto mao ang mga sangputanan nga sa nangagi nga katuigan nagasunud sa rilihiyoso nga pagbangon. Gihukman pinaagi sa ilang mga bunga, nailhan sila nga napanalanginan sa Dios diha sa kaluwasan sa katawhan ug sa pagtuboy sa tibuuk kabanayan.

[267] Apan daghan sa mga pagpabuhi sa pagtoo sa moderno nga kapanahunan nagpakita og dakung kalahian niadtong pagpadayag sa diosnon nga grasya nga sa una nga mga adlaw nagasunud sa mga paningkamot sa mga sulugoon sa Dios. Matuud nga nahaling ang halapad nga kasibot, daghan ang nagangkon sa pagkakinabig, ug adunay dako nga mga pagpasakup ngadto sa mga simbahan; apan bisan pa niadto ang mga sangputanan wala maggarantiya sa ilang pagtoo nga dihay tugbang nga pagtubo sa matuud nga espirituhanon nga kinabuhi. Ang kahayag nga misidlak sa hamubo nga panahon napalong, nagbiya sa kangitngit nga labaw pa kadagtum kay sa kaniadto.

Ang nabantog nga mga pagpabuhi sa pagtoo sagad nadala lang pinaagi sa paggamit sa mga imahinasyon, pagpaukyab sa mga pagbati, pagtagbaw sa gugma sa mga bag-o ug katingalahan nga butang. Busa ang mga nakabig adunay gamay ra nga handum sa pagsunud sa kamatuuran sa Biblia, gamay nga kasibot sa pamatuud sa mga manalagna ug sa mga apostoles. Gawas kon ang mga katiguman adunay mga pagpaukyab, dili kini makapasibut kanila. Ang mensahe nga nanawagan diha sa dili mapaukyab nga rason wala makapapukaw kanila. Ang yano nga pasidaan sa pulong sa Dios, labot sa ilang dayon nga kaayohan, wala matagad.

Sa kadausa nga matuud nga nakabig nga kalag ang kadugtungan ngadto sa Dios ug sa mga butang nga walay katapusan maoy dako nga topiko sa ilang kinabuhi. Apan diin man, sa nabantog nga mga simbahan karon, makita ang espiritu sa pagtugyan ngadto sa Dios? Ang mga kinabig wala nagabiya sa ilang garbo ug ang paghigugma sa kalibutan. Dili sila mas gusto nga modumili sa ilang kaugalingon, sa pagpas-an sa krus, ug mosunud sa malumo nga Jesus, kay sa wala pa sila makabig. Ang rilihiyon nahimo nga duladulaan sa mga dili motoo og Dios ug sa maduhaduhaon tungud kay daghan ang nagdala niining ngalan mga walay alamag sa mga prinsipyo niini.

Ang gahum sa pagkadiosnon halos na mawala sa daghan nga mga simbahan karon. Mga piknik, mga pasundayag sa simbahan, mga kalingawan sa iglesya, matahum nga mga balay, pagpakitakita sa kaugalingon, nakawagtang sa mga panghunahuna bahin sa Dios. Mga kayutaan ug mga katigayunan ug kalibutanon nga mga panarbaho maoy nagpuno sa hunahuna, ug ang mga butang alang sa kaayohang walay katapusan daw dili na kahatagan og pagtagad.

Bisan pa sa malukpanon nga pagkunhod diha sa pagtoo ug pagkadiosnon, adunay matuud nga mga sumusunod ni Cristo niini nga mga simbahan. Sa dili pa ang katapusan nga mga paghukum sa Dios sa yuta, adunay moabut taliwala sa katawhan sa Ginoo nga pagpabuhi sa pagtoo sa karaan nga pagkadiosnon, nga wala pa masaksihi sukad sa mga panahon sa mga apostoles. Ang Espiritu ug gahum sa Dios igabubu ibabaw sa Iyang mga anak. Niana nga panahona daghan unya ang mobulag gikan nianang mga simbahana nga ang paghigugma sa kalibutan maoy miilog sa paghigugma sa Dios ug sa Iyang Pulong. Daghan, sa mga ministro ug mga sakup, ang malipay sa pagdawat niadtong dagkong mga kamatuuran nga gipamantala sa Dios niining panahona, aron sa pagandam sa katawhan alang sa ikaduhang paganhi sa Ginoo. Ang kaaway sa mga kalag naghandum pagbabag niini nga buhat; ug sa dili pa moabut ang panahon niana nga kalihukan, iyang paningkamutan ang pagsumpo niini, pinaagi sa pagtudlo og limbong. Nianang mga simbahan nga iyang magamhan sa iyang paglimbong, iyang ipakita nga daw gibubu sa Dios ang pinasahi nga panalangin; unya adunay makita nga giisip nga mahinungdanon nga rilihiyosong kalihukan. Mga panon sa ka-tawhan magmaya nga ang Dios nagabuhat og mga kahibulungan alang kanila, nga ang tinuud kini maoy buhat sa lahi nga espiritu. Likud sa dagway sa rilihiyon, si Satanas maningkamot sa pagpakaylap sa iyang inpluwensya sa tibuuk nga ginsakupan sa Kristiyano.

Sa daghan nga mga pagpabuhi sa pagtoo sa espiritu nga mitungha sa katapusan nga katunga niini nga siglo, ang mao gihapon nga mga kabuyohan nga nagalihok na, sa madako o magamay man nga kahimoan, ang magpakita sa labi pa masangkaron sa umalabot. Adunay pagpaukyab sa pagbati, ang pagsagol sa matuud ug sa bakak, nga maayo kaayo nga pagkapahimutang aron sa pagpasalaag. Apan kinahanglan walay usa nga malimbungan. Diha sa kahayag sa pu-

long sa Dios dili malisud ang pag-ila sa kinaiyahan niini nga mga mga kalihukan. Bisan diin ang mga tawo magsalikway sa pamatuud sa Biblia, motalikod gikan niana nga tin-aw, magsulay-sa-kalag nga mga kamatuuran nga nagkinahanglan sa pagdumili sa kaugalingon ug pagbiya sa kalibutan, niana kita makasiguro nga dili gayud ika-hatag ang panalangin sa Dios. Ug pinaagi sa sukaranan nga gihatag ni Cristo, “Maila ninyo sila pinaagi sa ilang mga bunga,” makita nga kini nga mga kalihukan dili buhat sa Espiritu sa Dios.

[268]

Diha sa mga kamatuuran sa Iyang Pulong, gihatag sa Dios sa katawhan ang pagpadayag sa Iyang kaugalingon; ug sa tanan nga magdawat niini sila mahimo nga panagang batok sa mga limbong ni Satanas. Ang pagkawalay pagtagad niini nga mga kamatuuran maoy nagabli sa pultahan alang sa mga daotan nga karon hilabihan nagakaylap sa rilihiyoso nga kalibutan. Ang kinaiyahan ug kahi-nungdanon sa balaod sa Dios, sa kinadak-an nga bahin, nalimtan na. Ang sayup nga pagsabut sa kinaiya, sa pagkamapinadayonon, ug sa katuyoan sa balaan nga kasugoan naghatud ngadto sa mga kasaypanan bahin sa kadugtungan sa pagkakabig ug pagkabalaan, ug misangpot sa pagkunhod sa panig-ingnan sa pagkabalaan diha sa iglesya. Niini mahikaplagan ang tinago sa pagkakulang sa Espiritu ug sa gahum sa Dios diha sa mga pagpabuhi sa pagtoo sa atong kapanahunan.

Sa nagkalainlain nga mga tinohoan, adunay mga tawo nga nabantog sa ilang pagkarilihiyoso, kinsa nagaila niini nga ka-matuuran ug nasubo. Si Propesor Edwards A. Park, sa iyang pagpahayag sa rilihiyoso nga mga katalagman karon, nakaingon: “Usa sa tuburan sa katalagman mao ang pagkawalay pagtagad sa pulpito sa pagpatuman sa diosnon nga balaod. Sa karaan nga mga adlaw ang pulpito maoy lanog sa tingog sa konsyensya.... Ang atong labing bantugan nga mga magwawali naghatag og matahum nga pagkahalangdon sa ilang pagwali pinaagi sa pagsunud sa ehemplo sa ilang Agalon, ug sa paghatag og pasidungog sa kasugoan, sa mga kalagdaan niini, ug sa iyang mga pahimangno. Ilang gisubli ang duha sa dagko nga mga panultihon, nga ang balaod maoy hulad sa balaan nga mga kahingpitan, ug ang tawo nga wala mahigugma sa kasugoan wala mahigugma sa maayong balita; kay ang balaod, ug labot usab ang ebanghelyo, maoy usa ka salamin nga naghulagway sa matuud nga kinaiya sa Dios. Kini nga katalagman nagahatud ngadto sa laing

usa, nga mao ang dili paghatag og matuud nga pag-ila sa kadaotan sa sala, ang pagkadako niini, ug ang pagpaubus sa kangil-aran niini. Agi og kaatbang sa pagkahusto sa kasugoan mao ang pagkasayup sa paglapas niini....

“Nasakup sa mga katalagman nga nahisgotan na mao ang kapiligro sa pagpaubus sa kahinungdanon sa hustisya sa Dios. Ang kalagmitan sa moderno nga pulpito mao ang paghimulag sa balaanong hustisya gikan sa diosnong kalooy, og pagtunlod sa kalooy ngadto sa pagbati baylo sa pagtuboy niini ngadto sa prinsipyo. Ang bag-o nga hulagway sa teyolohiya mao ang pagpabulag sa ginahiusa sa Dios. Maayo ba ang langitnong balaod o daotan? Usa kini ka maayo. Busa maayo ang hustisya; kay mao kini ang paagi sa pagpahamtang sa balaod. Gikan sa nabatasan nga pagpahuyang sa diosnon nga balaod ug hustisya, ang pagkadako sa pagsakup niini ug ang pagpahuyang niini sa tawhanong paglapas, masayon sa mga tawo nga mobatasan sa pagpagamay sa bili sa grasya nga maoy nagahatag og kapasayloan sa sala.” Busa ang ebanghelyo mawad-an sa bili ug kahi-nungdanon sa hunahuna sa mga tawo, ug andam na sila sa pagsalikway sa Biblia.

Daghan nga mga magtutudlo sa rilihiyon nagpatoo nga ang kamatayon ni Cristo nagwagtang sa balaod, ug gikan niadto ang mga tawo nahigawas na sa pagtuman niini. Adunay uban nga nagtudlo niini ingon nga usa ka bug-at nga yugo, ug ingon nga sukwahi sa pagkaulipon diha sa kasugoan, ilang ipahayag ang kagawasan nga pahimuslan ilalum sa ebanghelyo.

Apan dili kini maoy pag-ila sa mga mana-lagna ug mga apostoles sa balaan nga balaod sa Dios. Matod ni David: “Ug magalakaw ako sa kagawasan; Kay gipangita ko ang imong mga lagda.” Salmo 119:45. Si apostol Santiago, kinsa nagsulat human sa pagkamatay ni Cristo, nagpaila sa Napulo ka Sugo ingon nga “harianong kasugoan” ug ang “hingpit nga kasugoan nga nagahatag sa kagawasan.” Santiago 2:8; 1:25. Ug ang rebelador, sa katunga sa siglo human sa paglansang ni Cristo, naglitok og panalangin ibabaw kanila “nga nagatuman sa iyang kasugoan, aron makabaton sila sa katungod sa pagpahimulos sa kahoy nga naghatag sa kinabuhi, ug sa pagsulod sa siyudad agi sa mga pultahan.” Pinadayag 22:14.

Ang pagangkon nga ang kamatayon ni Cristo nagbungkag sa balaod sa Amahan walay basihan. Kon nahimo pa ang pagusab

[269]

sa balaod o pagwagtang niini, dili na lang unta kinahanglan pa mamatay si Cristo aron sa pagluwas sa mga tawo gikan sa silot sa sala. Ang kamatayon ni Cristo, halayo ra kaayo sa pagtoo nga nagwagtang kini sa balaod, kundili naghimo hinoon niini nga dili mausab. Ang Anak sa tawo mianhi aron sa “pagkamatarung sa pagpadaku sa Kasugoan, ug ang pagbuhat niini nga dungganon.” Isaias 42:21. Matod Niya: “Ayaw kamo paghunahuna nga ako mianhi sa pagbungkag sa kasugoan;” “samtang magalungtad pa ang langit ug ang yuta, walay usa ka tulpok ug usa ka kudlit nga pagsayloan gikan sa kasugoan.” Mateo 5:17,18. Ug bahin sa Iyang kaugalingon, Siya nagpamatuud: “Nagakalipay ako sa pagbuhat sa imong kabubut-on, Oh Dios ko; Oo, ang imong Kasugoan ania sa sulod sa akong kasingkasing.” Salmo 40:8.

Ang balaod sa Dios, gikan sa iyang kinaiyahan, dili mausab. Mao kini ang nagpadayag sa kabubut-on ug kinaiya sa Tagsulat niini. Ang Dios gugma ug ang Iyang kasugoan gugma. Ang duha ka mga patukuranan niini mao ang paghigugma sa Dios ug sa tawo. “Ang gugma maoy katumanan sa kasugoan.” Roma 13:10. Ang kinaiya sa Dios mao ang pagkamatarong ug kamatuuran; mao usab kini ang kinaiyahan sa Iyang balaod. Matod sa salmista: “Ug ang imong Kasugoan mao ang kamatuoran;” “Ang tanan mong mga sugo mga matarung man.” Salmo 119:142, 172. Ug si apostol Pablo nagpamatuud: “Ang kasugoan balaan, ug ang sugo balaan, matarung, ug maayo.” Roma 7:12. Kana nga balaod, ingon nga maoy pagpadayag sa hunahuna ug kabubut-on sa Dios, kinahanglan magalungtad sama sa Magmumugna niini.

Maoy buhat sa pagkakabig ug pagkabalaan ang pagpasig-uli sa tawo ngadto sa Dios, pinaagi sa pagdala kanila ngadto sa pagpahiuyon sa mga prinsipyo sa Iyang kasugoan. Sa sinugdan ang tawo gibuhad sumala sa dagway sa Dios. Hingpit ang iyang pagpakig-uyon sa kinaiyahan ug balaod sa Dios; ang mga patukuranan sa pagkamatarong nasulat sa iyang kasingkasing. Apan ang sala nakapahimulag kaniya gikan sa iyang Magbubuhad. Wala na siya magpakita sa diosnon nga dagway. Ang iyang kasingkasing nakigsumpaki na sa mga patukuranan sa balaod sa Dios. “Kay kaaway sa Dios ang panghunahuna nga alang sa unod; kini nagadumili sa pagpailalum sa kasugoan sa Dios, sa pagkatinuod dili kini makahimo sa pagpailalum niini.” Roma 8:7. Apan “ang Dios nahigugma gayud

sa kalibutan, nga Iyang gihatag ang Iyang Anak nga bugtong,” aron mapasig-uli ang tawo ngadto sa Dios. Pinaagi sa mga nahimo ni Cristo ang tawo mapahiuyon sa iyang Magbubuhay. Ang iyang kasingkasing kinahanglan mabag-o sa diosnon nga grasya; kinahanglan aduna siyay bag-o nga kinabuhi gikan sa itaas. Kini nga kausaban mao ang bag-o nga pagkatawo, nga kon wala kini, matod ni Jesus, “dili siya makasulod sa gingharian sa Dios.” Ang unang lakang sa pagpasig-uli ngadto sa Dios, mao ang pag-ila sa sala. “Ang sala mao ang paglapas sa kasugoan.” “Pinaagi sa balaod moabut ang pag-ila sa sala.” 1 Juan 3:4; Roma 3:20. Aron sa pagila sa iyang kasal-anan, ang makasasala kinahanglan magsusi sa iyang kinaiya pinaagi sa dako nga sulundan sa pagkamatarong sa Dios. Usa kini ka salamin nga nagpakita sa pagkahingpit sa usa ka matarong nga kinaiya, ug makahimo kaniya sa pag-ila sa iyang kakulangan.

Ang kasugoan magpaila sa tawo sa iyang mga sala, apan dili kini makahatag og sulbad. Samtang kini nagasaad og kinabuhi ngadto sa mga matinumano, kini nagpamatuud nga ang kamatayon maoy bahin sa malinapason. Ang grasya lamang ni Cristo mao ang makapahigawas kaniya gikan sa pagkahinukman o kahugawan sa sala. Kinahanglan maghinulsul siya ngadto sa Dios, kang kinsang sugo iyang nalapas, ug sa pagtoo kang Cristo, sa Iyang halad nga nagahinlo. Niini makabaton siya sa “kupasayloan sa iyang nangagi nga mga sala” ug mahimo nga umalambit sa diosnon nga kinaiyahan. Anak siya sa Dios nga nakadawat sa espiritu sa pagkasinagup, nga niini siya nagatuaw: “Abba, Amahan!”

Libre na ba siya sa paglapas sa balaod sa Dios? Matod pa ni Pablo: “Giwagtang ba nato ang kasugoan pinaagi sa pagtoo? Pahalayo kana sa Dios; oo, atong gipalig-on ang kasugoan.” “Unsaon nato nga nangamatay na ngadto sa sala sa pagkabuhi pa diha niana?” Ug si Juan nagpamatuud: “Mao kini ang gugma sa Dios, nga atong gituman ang iyang kasugoan; ug ang iyang mga sugo dili mabug-at.” Roma 3:31; 6:2; 1 Juan 5:3. Diha sa bag-o nga pagkatawo ang

[270]

kinabuhi nga napahiuli, pinaagi sa pagtoo ug gugma, nagasugod na. Nan, “ang pagkamatarung sa kasugoan” “matuman na dinhi kanato, kinsa magalakaw dili sumala sa unod, kondili sa pagsunod sa Espiritu.” Roma 8:4. Ug ang sinultihan sa kalag mao: “Oo, daw unsa ang akong paghigugma sa Imong ka-sugoan! mao kini ang akong pamalandong sa tibuok adlaw.” Salmo 119:97.

“Ang kasugoan ni Jehova hingpit, nagakapabag-o sa kalag.” Salmo 19:7. Kon walay kasugoan, ang katawhan walay matarong nga pagsabut sa pagkaputli ug sa kabalaan sa Dios, o sa ilang kasalanan ug pagkahugaw. Wala silay matuud nga pag-ila sa sala, ug walay pagbati nga kinahanglan sa paghinulsul. Walay pagtan-aw sa ilang nawala nga kahimtang ingon nga mga manlalapas sa balaod sa Dios, wala silay pag-ila kon unsa ka kinahanglan ang dugo ni Cristo alang sa pagpasaylo. Ang paglaum sa kaluwasan dawaton nga walay dako nga kausaban sa kasingkasing o pagbag-o sa kinabuhi. Busa nagdagsang ang taphaw nga pagkakabig, ug daghang panon ang nagpasakup sa iglesya nga wala gayud mahiusa kang Cristo.

Ang sayup nga mga panghunahuna sa pagpakabalaan, mitumaw usab, sa walay pagtagad sa balaan nga kasugoan, gihatagan sa halangdon nga dapit sa mga rilihiyosong kalihukan karon nga panahona. Kini nga teyoriya bakak sa doktrina, ug makatalagmanon sa praktikal nga mga sangputanan; ug tungud kay sa kinatibukan naayonan, kini nagpahayag og doble nga pagkinahanglan nga ang tanan adunay tin-aw nga pagsabut kon unsay gitudlo sa Kasulatan bahin niini nga punto.

Ang matuud nga pagkabalaan usa ka doktrina sa Biblia. Si apostol Pablo, sa iyang sulat sa iglesya sa Tesalonica, nagpamatuud: “Kay ang pagbuot sa Dios mao kini, ang inyong pagkabinalaan.” Ug nagampo siya: “Ang Dios sa kalinaw magabalaan unta sa inyong tibuok nga pagkatawo.” 1 Tesalonica 4:3; 5:23. Tin-aw nga gitudlo sa Biblia kon unsa ang pagkabalaan, ug unsaon sa pagkab-ot niini. Nagampo ang Manluluwas alang sa Iyang mga tinun-an: “Balaana sila pinaagi sa imong kamatuoran; ang imong pulong mao ang kamatuoran.” Juan 17:17. Ug si Pablo nagtudlo nga ang mga magtotoo “pagabalaanon pinaagi sa Espiritu Santo.” Roma 15:16. Unsa may buhat sa Espiritu Santo? Gisultihan ni Jesus ang Iyang mga tinun-an: “Inig-abut sa Espiritu sa kamatuoran, kini siya mao ang magatultol kaninyo ngadto sa tibuok nga kamtuoran.” Juan 16:13. Ug nagsulti

ang salmista: “Ang imong kasugoan mao ang kamatuoran.” Pinaagi sa pulong ug sa Espiritu sa Dios naablihan ngadto sa katawhan ang dagko nga mga patukurangan sa pagkamatarong nga napadayag diha sa Iyang kasugoan. Ug tungud kay ang kasugoan sa Dios “balaan, matarung, ug maayo,” usa ka hulad sa diosnon nga pagkahingpit, kini masabut nga ang kinaiya nga nahulma pinaagi sa pagtuman sa kasugoan mahimo nga balaan. Si Cristo mao ang hingpit nga sumbanan niana nga kinaiya. Siya nagaingon: “Gituman ko ang mga sugo sa akong Amahan.” “Sa kanunay akong ginabuhat ang mga butang nga makapahimuot Kaniya.” Juan 15:10; 8:29. Ang mga sumusunod ni Cristo mahisama Kaniya—pinaagi sa grasya sa Dios, aron sa paghulma sa mga kinaiya nga mahiuyon sa mga prinsipyo sa Iyang balaan nga kasugoan. Mao kini ang pagkabalaan nga gitudlo sa Biblia.

Kini mahimo lamang pinaagi sa pagtoo diha kang Cristo, pinaagi sa gahum nga nagapuyo nga Espiritu sa Dios. Nagtambag si Pablo sa mga magtotoo: “Panlimbasugi ninyo ang inyong kaugalingong kaluwasan uban ang kahadlok ug pagkurog. Kay diha sa sulod ninyo ang Dios mao ang nagalihok sa inyong pagtinguha ug pagpan-ingkamot alang sa iyang kaugalingong kahimuot.” Filipos 2:12, 13. Ang Cristohanon magabati sa mga pagpangdani sa sala, apan siya magpabilin sa kanunay nga pakiggubat batok niini. Ania dinhi gikinahanglan ang pagtabang ni Cristo. Ang tawhanon nga kaluyahon mahiusa sa diosnon nga kusog, ug ang pagtoo makaingon: “Salamat sa Dios nga naghatag kanato og kadaugan pinaagi kang Ginoong Jesucristo.” 1 Corinto 15:57.

Tin-aw nga gipahayag sa Kasulatan nga ang buhat sa pagkabalaan usa ka mapinadayonon. Kon sa pagkakabig ang makasasala makakaplag og kalinaw uban sa Dios pinaagi sa dugo nga nagatabon, mao pa lang ang pagsugod sa Cristohanon nga kinabuhi. Kinahanglan siya “magpadayon ngadto sa pagkahingpit;” aron sa pagtubo “ngadto sa sukod sa pagkahamtong diha kang Cristo. Matod ni apostol Pablo: “Usa ka butang nga akong gibuhat mao kini: sa ginakalimtan ko ang nanagpangagi na ug sa nagadasdas ako paingon sa anaa sa unahan, ako nagapadayon paingon sa dauganan, ngadto sa ganti nga mao ang sa langitnong pagtawag kanato sa Dios diha kang Cristo Jesus.” Filipos 3:13, 14. Ug si Pedro naghan-ay alang kanato sa mga lakang nga niini mabatonan ang giingon sa Bibliya

[271]

nga pagkabalaan: “Idugang ninyo ang bug-os nga kakugi, ang inyong pagtoo sangkapa sa hingpit nga batasan, ug ang hingpit nga batasan sangkapa sa kahibalo; ug ang kahibalo sangkapa sa paggahum sa kaugalingon; ug ang paggahum sa kaugalingon sangkapa sa pagpailub; ug ang pagpailub sangkapa sa pagkadiosnon; Ug ang pagkadiosnon sangkapa sa pagpuangod nga minagsoon; ug ang pagpuangod nga minagsoon sangkapa sa gugma.... Kay kong pagabuhaton ninyo kining mga butanga, dili gayud kamo mahipangdol.” 2 Pedro 1:5-10.

Kanila nga nakasinati sa pagpakabalaan sa Biblia magpakita sa espiritu sa pagpaubus. Sama kang Moises, sila makalantaw sa hilabihan nga pagkahalangdon sa pagkabalaan, ug ilang makita ang ilang kaugalingon nga dili takus kon itandi sa kaputli ug sa tinuboy nga pagkahingpit sa Dios.

Si manalagna Daniel maoy usa ka pananglitan sa matuud nga pagkabalaan. Ang iyang hataas nga pagkinabuhi puno sa halangdon nga pagalagad alang sa iyang Agalon. Siya usa ka tawo “nga gihigugma pag-ayo” (Daniel 10:11) sa langit. Apan sa baylo nga moangkon siya sa pagkaputli ug pagkabalaan, kini nga pinasidunggan nga manalagna nagpaila sa iyang kaugalingon nga kauban sa makasasala nga Israel, samtang siya nagpakilooy sa Dios alang sa iyang katawhan: “Wala kami magpahayag sa among pagpakilooy nganha kanimo tungod sa among pagkamatarung, kondili tungod sa imong dagkung mga kalooy.” “Nakasala kami, nakabuhat kami sa pagkadautan.” Siya nagpamatuud: “Ako nagasulti, ug nagaampo, ug nagasugid sa akong sala ug sa sala sa akong katawhan.” Ug sa ulahi nga panahon sa pagpadayag sa Anak sa Dios, sa paghatag kaniya og pahimangno, nagpamatuud siya: “Ang akong katahum nahimong dautan dinhi kanako, ug kanako walay nahabilin nga kusog.” Daniel 9:18, 15, 20; 10:8.

Sa pagkadungog ni Job sa tingog ni Jehova diha sa alimpulos, nakaingon siya: “Gingil-aran ako sa akong kaugalingon, ug ako maghinulsol sa abug ug abo.” Job 42:6. Sa pagkakita ni Isaias sa himaya ni Jehova, ug sa pagkadungog niya sa pagtuaw sa kerubin, “Balaan, balaan, balaan, si Jehova sa mga panon,” nakaingon siya, “Pagkaalaut nako! kay mahugaw ako.” Isaias 6:3, 5. Si Pablo human siya gibayaw sa ikatulo nga langit, ug sa pagkadungog niya bahin sa mga butang nga dili malitok sa tawo, nakaingon sa iyang

kaugalingon ingon nga “ubos kay sa kinaubosan sa tanang balaan.” 2 Corinto 12:2-4; Efeso 3:8. Ang hinigugma nga si Juan, ang nagsandig sa dughan ni Jesus, ug nakakita sa Iyang himaya, mao ang natumba nga daw patay sa tiilan sa manulunda. Pinadayag 1:17.

Walay pagpataas sa kaugalingon, walay hinambog nga paggangkon sa kagawasan gikan sala, niadtong nanaglakaw ilalum sa landong sa krus sa Kalbaryo. Ilang gibati nga ang ilang sala maoy nakapaantos sa nasamaran nga kasingkasing sa Anak sa Dios, ug kining panghunahuna makahatud kanila ngadto sa pagpaubus sa kaugalingon. Kadtong nagkinabuhi nga labing suud kang Jesus labing makasabut sa tin-aw gayud sa kahuyang ug pagkamakasasala sa tawo, ug ang ilang paglaum anaa lamang sa kahimoan sa gilansang ug nabanhaw nga Manluluwas.

Ang pagkabalaan nga nabantog na karon sa kalibutan sa natad sa rilihiyon, nagdala sa espiritu sa pagpataas sa kaugalingon, ug walay pagtagad sa balaod sa Dios, nga nagpadayag nga kini langyaw o dili uyon sa rilihiyon sa Biblia. Ang mga nagpasundayag niini nagtudlo nga ang pagpakabalaan usa ka dihadiha nga buhat, nga pinaagi lamang sa pagtoo, sila makabaton sa hingpit nga pagkabalaan. [272] “Toohi lang,” matod nila, “ug imong maangkon ang panalangin.” Wala nay dugang pa nga pagpaningkamot sa nagatoo niini nga unta gikinahanglan gikan kanila. Sa mao nga panahon ilang gisalikway ang kagamhanan sa balaod sa Dios, nagtudlo nga napahigawas na sila sa katungdanan sa pagbantay sa kasugoan. Apan mahimo ba ang pagkabalaan sa mga tawo, sumala sa kabubut-on ug kinaiya sa Dios, nga walay pagpahiuyon niini nga mga patukuranan nga maoy nagpaila sa Iyang kinaiyahan ug kabubut-on, ug magpakita kon unsay makapahimuut Kaniya?

Ang handum alang sa masayon nga rili-hiyon, nga wala magkinahanglan og panlimbasog, walay pagdumili sa kaugalingon, walay pagbulag gikan sa mga kabuangan sa kalibutan, maoy nagpahimo sa doktrina sa pagtoo, ug sa pagtoo lamang, nga usa ka bantugan nga doktrina; apan unsa may giingon sa pulong sa Dios? Matod ni apostol Santiago: “Unsay kapuslanan, mga igsoon, bisan og moingon ang usa ka tawo nga siya adunay pagtoo, apan walay mga buhat? makaluwas ba kaniya ang pagtoo?... Wala ba ikaw mahibalo o tawong walay pulos, nga ang pagtoo nga walay buhat patay? Wala ba pakamatarunga si Abraham nga atong amahan pinaagi sa mga

buhat, sa diha nga iyang gihalad ang iyang anak ibabaw sa halaran? Nakita ninyo nga ang iyang pagtoo naghimo kuyog sa iyang mga buhat, ug ang pagtoo gihingpit pinaagi sa mga buhat?... Nakita ninyo nga ang tawo gipakamatarung tungod sa mga buhat, ug dili lamang tungod sa iyang pagtoo.” Santiago 2:14-24.

Ang pagpamatuud sa pulong sa Dios kabatok niining malit-agon nga doktrina sa pagtoo nga walay mga buhat. Dili ang pagtoo ang magaangkon sa panalangin sa langit nga walay pagtuman sa mga kondisyon nga pinaagi niini ikahatag ang kalooy, usa lamang kini ka pagpangagpas; kay ang matuud nga pagtoo adunay patukuranaan diha sa mga saad ug mga kalagdaan sa Kasulatan.

Ayaw tuguti nga adunay maglimbong sa inyong kaugalingon nga kamo mabalaan samtang mabuotbuoton nga nagalapas sa kasugoan sa Dios. Ang pagbuhat sa naila na nga mga sala makapahilum sa tingog sa Espiritu, ug makapahimulag sa kalag gikan sa Dios. “Ang sala maoy paglapas sa sugo.” Ug “bisan kinsa ang makasala [maglapas sa kasugoan] wala makakita kaniya, ni makaila kaniya.” 1 Juan 3:6. Bisan si Juan sa iyang mga sulat nagpasantup pag-ayo bahin sa gugma, apan wala siya magalangalang pagpadayag sa kinaiya niana nga pundok nga nagangkon nga nabalaan samtang nagkinabuhi diha sa paglapas sa balaod sa Dios. “Siya nga nagaingon, ako nakaila sa Kaniya, apan wala magbantay sa iyang mga sugo, siya bakakon, ug wala diha kaniya ang kamatuoran. Apan bisan kinsa ang nagabantay sa iyang pulong, sa pagkamatuod nahingpit diha kaniya ang gugma sa Dios.” 1 Juan 2:4. Mao kini ang sukud sa pagangkon sa tawo. Dili kita moila sa pagkabalaan sa kang bisan kinsa kon wala siya mopahaum sa sukdanan sa Dios nga mao ang bugtong nga sukdanan sa pagkabalaan sa langit ug yuta. Kon ang katawhan dili magbati sa kabug-aton sa moral nga balaod, kon ilang tamayon ug tiawtiawan ang mga kalagdaan sa Dios, kon sila maglapas sa labing gamay niini nga mga sugo, ug magtudlo sa mga tawo sa ingon, dili sila ilhon sa langit, ug atong mahibaloan nga ang ilang mga pagangkon walay patukuranaan.

Ug ang pagangkon ingon nga walay sala, usa ka ebidensya nga kini siya nga nagaangkon niini halayo ra gikan sa pagkabalaan. Tungud kay wala siyay matuud nga pagsabut sa walay kinutuban nga pagkahingpit ug pagkabalaan sa Dios, o kon unsa ang igakabuhi nila diin sila mahingpit nga mahiuyon kinaiya sa Dios; tungud kay

wala man siyay matuud nga pagsabut sa kahingpit ug sa tinuboy nga katahum ni Jesus, ug sa kangil-ad ug sa kadaotan sa sala, aron nga ang tawo mag-ila sa iyang kaugalingon ingon nga balaan. Sa magkalayo ang iyang distansya gikan kang Cristo, ug sa magkadako ang iyang kakulang sa pagsabut sa diosnon nga kinaiya ug sa mga kasugoan, maganam usab siya paghunahuna nga matarong ang iyang kaugalingon.

Ang pagkabalaan nga napahayag sa Kasulatan nagsakup sa tibuok nga pagka-tawo—espiritu, kalag, ug lawas. Nagampo si Pablo alang sa taga-Tesalonica nga ang ilang “tibuok nga espiritu ug kalag ug lawas matipigan nga walay ikasaway hangtud sa pag-anhi ni Ginoong Jesuscristo.” 1 Tesalonica 5:23. Ug nagsulat na usab siya sa mga magtotoo: “Nagahangyo ako kaninyo, mga igsoon, tungod sa mga kalooy sa Dios, nga inyong ihatag ang inyong mga lawas ingon nga buhi nga halad, balaan, ug mahimut-an ngadto sa Dios.” Roma 12:1. Panahon sa karaan nga Israel, ang matag halad nga dad-on nga ihalad ngadto sa Dios ginasuta pag-ayo. Kon makaplagaan nga ang mananap adunay depekto sa lawas, dili kini pagadawaton; kay ang Dios nagamando nga ang halad “walay ikasaway.” Busa ang mga Cristohanon ginasugo sa paghatag sa ilang mga lawas, “nga halad nga buhi, balaan, ug mahimut-an ngadto sa Dios.” Aron kini mahimo, ang tanan nilang mga gahum kinahanglan matipigan sa labing maayo nga kondisyon. Ang matag buhat nga makapaluya sa lawasnon ug utuknon nga kusog dili makapatakus sa tawo alang sa pagalagad sa iyang Magbubuhat. Ug malipay ba ang Dios kon maghalad kita sa dili labing maayo? Matod ni Cristo: “Higugmaon mo ang Ginoo nga imong Dios sa tibuok mong kasingkasing.” Kad-tong mahigugma sa Dios sa tibuok kasingkasing, maghatag Kaniya sa labing maayo nga pagalagad sa ilang kinabuhi, ug sa kanunay ilang ipasakup ang matag gahum ngadto sa pagpahiuyon sa mga balaod nga makapalambo sa ilang katakus sa pagbuhat sa Iyang kabubut-on. Dili sila, pinaagi sa pagpatuyang sa ilang gana o kagusto-tohan, magpaluya o maghugaw sa ilang halad nga ilang ihatag sa langitnon nga Amahan.

Nagsulti si Pedro: “Paglikay sa lawasnong mga pangibog nga nagapakigaway batok sa kalag.” 1 Pedro 2:11. Ang matag usa ka sala nga pagtagbaw sa kaugalingon magwala sa pagbati sa mga bahin sa lawas ug makapatay sa utuknon ug espirituhanon nga mga pagsabut,

[273]

ug ang pulong o ang Espiritu sa Dios dili na makapatandog sa kasingkasing. Nagsulat si Pablo ngadto sa taga-Corinto: “Manghinlo kita sa atong kaugalingon gikan sa tanang kahugawan sa unod ug espiritu, maghingpit sa pagkabalaan diha sa pagkahadlok sa Dios.”

2 Corinto 7:1. Ug uban sa mga bunga sa Espiritu—” gugma , kalipay, pakigdait, pagkamapailubon, pagkamanggiangayon, pagkaayo, pagkamatimumanon” — iyang giklase ingon nga “pagpugong sa kaugali-ngon.” Galatia 5:22, 23.

Bisan pa niini nga dinasig nga mga pamatuud, pila ka mga Cristohanon ang nagpahuyang sa ilang mga gahum aron lang sa pagkab-ot sa ganansya o sa pagsimba sa urog; pila ang nagdaot sa ilang diosnong dagway nga katahum pinaagi sa pagpatuyang sa gana sa pagkaon, pinaagi sa pag-inum og bino, pinaagi sa dulum-tanan nga kalingawan. Ug ang iglesya, inay nga mobadlong, sagad modasig hinoon sa daotan pinaagi sa pagpaikag sa gana sa pagkaon, paghandum alang sa ganansya, o paghigugma sa kalingawan, aron sa pagpuno sa iyang tipiganan sa salapi, nga ang gugma kang Cristo kulang kaayo nga gisangkap. Kon mosulud si Cristo karon sa mga iglesya, ug makakita sa mga pista ug sa dili binalaan nga pagpatigayon ubus sa ngalan sa rilihiyon, dili ba kaha Niya abogon ang mga tawo nga nanagbuhat niini sa paggawas, sama sa Iyang pagpagawas sa mga tig-ilis og salapi sulud sa templo?

Nagpamatuud si apostol Santiago nga ang kaalam gikan sa taas “putli una sa tanan.” Kon Iya pa nga nahibalag ang nanaggamit sa mahal nga ngalan ni Cristo pinaagi sa mga ngabil nga nahugawan sa tabako, kansang gininhawa ug ang tawo nataptan sa ngil-ad nga baho, ug nagahugaw sa hangin sa langit, ug nagpugus sa tanan sa iyang palibot sa paghanggap sa hilo—kon nakahibalag pa ang apostol sa binuhatan nga kasupak kaayo sa kaputli sa ebanghelyo, dili ba kaha niya sawayon kini ingon nga “yutan-on, kailibgon sa unod, ug yawan-on”? Ang mga ulipon sa tabako, nagangkon sa panalangin sa tibuuk nga pagpakabalaan, maghisgot sa ilang paglaum sa langit; apan ang pulong sa Dios tin-aw nga nagpamatuud nga “walay bisan unsang mahugaw nga pasudlon.” Pinadayag 21:27.

“Wala ba kamo masayud nga ang inyong lawas mao ang templo sa Balaang Espiritu nga anaa kaninyo, nga inyong nabatonan gikan sa Dios, ug nga dili na kamo inyo sa inyong kaugalingon” kay kamo pinalit sa usa ka bili; busa himayaa ang Dios sa inyong lawas, ug diha

sa inyong espiritu, nga iya sa Dios.” 1 Corinto 6:19, 20. Siya kang kinsang lawas Iya sa Espiritu Santo dili magpaulipon pinaagi niining makadaot nga batasan. Ang iyang mga gahum Iya ni Cristo, nga maoy nagpalit kaniya sa bili sa Iyang dugo. Ang iyang katigayunan Iya sa Ginoo. Unsaon niya pagkadili sad-an tungud sa iyang pagusik-usik niini nga napiyal nga pohonan? Adunay nanagangkon nga mga Cristohanon nagagasto og dagko nga kantidad sa matag tuig alang niining walay pulus ug makadaot nga pagpatuyang, samtang ang mga kalag nangawala sa pulong sa kinabuhi. Ang Dios gikawatan pinaagi sa ikapulo ug mga halad, samtang ilang gihurot kining salapi diha sa halaran sa makalaglag nga pangibog labaw kay sa ilang ikahatag alang sa pagtabang sa mga kabus o sa pagtabang alang sa pagwali sa ebanghelyo. Maayo unta nga ang tanan nga nagangkon nga mga sumusunod kang Cristo mabalaan sa tinud-anay; ang ilang kinitaan, sa baylo nga kini ilang gastohon alang sa wala kinahanglana ug makadaot nga mga binuhatan, ihatag hinoon ngadto sa tipiganan sa Ginoo, ug ang mga Cristohanon maoy magahatag og sulundan alang sa pagpugong, pagdumili sa kaugalingon, ug pagantos. Nan sila mahimo nga kahayag sa kalibutan.

[274]

Ang kalibutan nagpatuyang sa kaugalingon. “Ang kailibgon sa unod, ang kailibgon sa mata, ug ang garbo sa kinabuhi” maoy nagagahum sa pundok sa katawhan. Apan ang mga sumusunod ni Cristo adunay labaw pa ka balaan nga pagkatinawag. “Gumula kamo gikan kanila, ug magpalahi kamo, nagaingon ang Ginoo, ug dili kamo magahikap sa mga mahugaw.” Diha sa kahayag sa pulong sa Dios makatarunganon kita sa pagpamatuud nga ang pagkabalaan dili matuud kon dili hingpit nga mobiya sa daotan nga mga tinguha ug mga katagbawan sa kaugalingon dinhi sa kalibutan.

Kadtong nagatuman niining mga kondisyon, “Busa panggula kamo gikan kanila, ug magpalain kamo gikan kanila... ug ayaw na kamo paghikap ug mahugaw,” ang saad sa Dios mao, “Pagadawaton ko kamo, ug ako mahimong Amahan alang kaninyo, ug kamo mahimong akong mga anak nga mga lalake ug mga babaye, nagaingon ang Ginoo nga Labing Gamhanan.” 2 Corinto 6:17, 18. Kahigayunan ug katungdanan alang sa tanan nga Cristohanon sa pagbaton og bahandianon ug dagaya nga kasinatian diha sa mga butang sa Dios. “Ako mao ang kahayag sa kalibutan,” matod ni Jesus. “Siya nga magasunod kanako dili magalakaw diha sa kangitngit, kondili makabaton

sa kahayag sa kinabuhi.” Juan 8:12. “Ang alagianan sa matarung ingon sa banagbanag sa kahayag, nagakasanag sa kahayag ngadto sa pagka-hingpit sa adlaw.” Proverbio 4:18. Ang matag lakang sa pag-too ug pagtuman magadala sa kalag ngadto sa suud nga kadugtungan sa kahayag sa kalibutan, nga kaniya “wala gayuy kangitngitan.” Ang masanag nga mga silaw sa Adlaw sa Pagkamatarong magasidlak diha sa mga alagad sa Dios, ug sila magapasidlak sa Iyang mga silaw maingon nga ang mga bitoon magabutyag kanato nga adunay dako nga Kahayag sa langit kang kinsang himaya maoy nakapandan-ag kanila, sa maong pagkaagi ang mga Cristohanon magpadayag nga adunay usa ka Dios sa trono sa uniberso kansang kinaiya takus dayegon ug awaton. Ang mga katahum sa Iyang Espiritu, ang kaputli ug kabalaan sa Iyang kinaiya, mapakita diha sa Iyang mga saksi.

Si Pablo, sa iyang sulat sa taga-Colosas, nagpahayag sa kadagaya sa mga panalangin nga ihatag ngadto sa mga anak sa Dios. Siya nagaingon: Kami “dili magaundang sa pagampo alang kaninyo, ug paghandum nga kamo mapuno sa kahibalo sa Iyang kabubot-on diha sa tanang kaalam ug sa espirituhanon nga pagsabut; aron kamo magalakaw nga takus diha sa Ginoo ngadto sa tanang makapahimuot, nga mabungaon sa tanang maayong buhat, ug magauswag diha sa kahibalo sa Dios; mapalig-on diha sa tanang kusog, sumala sa Iyang mahimayaong gahum, ngadto sa tanang pagpailub ug pagkamainantuson uban sa kalipay.” Colosas 1:9-11.

Ug nagasulat siya pag-usab bahin sa iyang handum nga ang mga kaigsoonan sa Efeso makadangat sa pagsabut sa kahabog sa Cristohanon nga pribilihiyo. Iyang gipasabut ngadto kanila, sa labing masabtan nga sinultihan, ang kahibulungan nga gahum ug kahibalo nga ilang maangkon ingon nga mga anak nga mga lalaki ug mga babaye sa Labing Hataas Uyamot. Alang kanila “malinig-onan sa gahum pinaagi sa Iyang Espiritu diha sa kinasuloran sa inyong pagkatawo” aron “kamo, ingon nga mga pinagamut ug pinasukad diha sa gugma,” sa “pagsabut uban sa tanang mga balaan, kon unsa ang gilapdon ug ang gitas-on ug ang kahabugon ug ang giladmon, ug sa pag-ila sa gugma nga nagalabaw sa tanang kinaadman.” Apan ang pagampo sa apostol modangat sa kinaibabwan sa pribilihiyo sa panahon nga siya magampo nga “aron mapuno kamo sa bug-os nga kahupnganan sa Dios.” Efeso 3:16-19.

Ania dinhi naipadayag ang mga kahabogon sa kalab-uton aron kita makakab-ot pinaagi sa pagtoo sa mga saad sa atong la-ngitnon nga Amahan, kon atong tumanon ang Iyang mga kasugoan. Pinaagi sa mga binuhatan ni Cristo, makasulud kita sa trono sa walay kinutuban nga gahum. “Siya nga wala magpagawas sa iyang kaugalingon nga Anak, kondili nagatugyan siya alang kanatong tanan, ngano man nga dili usab niya ihatag kanato sa walay bayad ang tanang mga butang?” Roma 8:32. Ang Amahan nagahatag sa Iyang Espiritu sa walay sukud ngadto sa Iyang Anak, ug makahimo usab kita sa pag-ambit sa pagkapuno niini. Si Jesus nag-ingon: “Kong kamo nga dautan, maantigo man gani mohatag og maayong mga gasa sa inyong mga anak, daw unsa pa ang inyong langitnong Amahan magahatag sa Iyang Balaang Espiritu ngadto kanila nga nangayo kaniya?” Lucas 11:13. “Bisan unsang butanga nga inyong pangayoon pinaagi sa akong ngalan, akong pagabuhaton kini.” “Pangayo kamo, ug kamo makadawat, aron nga magadagaya ang inyong kalipay.” Juan 14:14; 16:24.

Samtang ang Cristohanon nga kinabuhi maila pinaagi sa pagpaubus, kinahanglan himoon kini dili sa pagkasubo ug pagpakubos sa bili sa kaugalingon. Kahigayunan sa matag usa nga mabuhi aron nga ang Dios magtugot ug magpanalangin kaniya. Dili kabubut-on sa atong langitnon nga Amahan nga kita sa kanunay mailalum sa pagkahinukman ug sa kangitngit. Walay kamatuuran sa pagpaubus diha sa pagduko sa ulo samtang ang kasingkasing napuno sa mga paghunahuna sa kaugalingon. Makaduul kita kang Jesus aron mahinloan, ug makabarog atubangan sa balaod nga walay kaulaw ug kahigwaos sa sala. “Wala nay pagkahinukman kanila nga anaa kang Jesuscristo, nga nagalakaw dili subay sa unod, kondili sa Espiritu.” Roma 8:1.

Pinaagi kang Jesus ang mga nahulog nga anak ni Adan mahimo nga “mga anak sa Dios.” “Siya nga nagabalaan ug kadtong mga gibalaan gikan sa usa lamang; tungod niana nga hinungdan siya wala maulaw sa pagtawag kanila nga mga igsoon.” Hebreo-hanon 2:11. Ang Cristohanon nga kinabuhi anaa sa pagtoo, sa kadaugan, ug sa kalipay diha sa Dios. “Bisan kinsa ang natawo diha sa Dios nakadaug sa kalibutan, bisan sa atong pagtoo.” 1 Juan 5:4. Nagsulti sa matuud ang alagad sa Dios nga si Nehemias: “Ang kalipay ni Jehova mao ang imong kusog.” Nehemias 8:10. Ug nag-ingon si

Pablo: “Managkalipay kamo sa Ginoo kanunay.” “Mag-ampo sa walay undang. Sa tanang butang naghatag kamo og mga pasalamat; kay mao kini ang kabubot-on sa Dios diha kang Cristo Jesus bahin kaninyo.” Filipos 4:4; 1 Tesalonica 5:16-18.

Mao kana ang mga bunga sa pagkakabig diha sa Biblia ug sa pagkabalaan; ug tungud sa dako nga mga patukuran sa pagkamatatayon nga nalagda diha sa balaod sa Dios nga wala tagda sa Cristohanon nga kalibutan, busa kining mga bunga panagsa lang gayud kaayo masaksihan. Mao kini ang hinungdan kon ngano nga gamay ra kaayo ang makita niana nga halalum, nagapadayon nga buhat sa Espiritu sa Dios nga maoy natimaan sa mga pagpabuhing pagtoo sa nangaging mga katuigan.

Pinaagi sa pagtutok kita mangausab. Ug samtang kanang bal-aang mga lagda nga niini gipakita sa Dios ngadto sa mga tawo sa pagkahingpit ug kabalaan sa Iyang kinaiya gidumilian, ug ang mga hunahuna sa katawhan nadani ngadto sa tawhanon nga mga pagtolon-an ug mga teyoriya, unsay katingalahan kon dayon mosunud sa pagkunuhod sa pagkabalaan diha sa iglesya. Nag-ingon ang Ginoo: “Sila mingbiya kanako, ang tuburan sa mga tubig nga buhi, ug sila nanagkutkot ug mga atabay, mga atabay nga likian, nga dili kasudlan og tubig.” Jeremias 2:13.

“Bulahan ang tawo nga wala magalakaw sa tambag sa mga dili diosnon.... Kondili ang iyang kalipay anaa sa kasugoan ni Jehova; ug sa iyang kasugoan siya mamalandong niini sa adlaw ug gabii. Ug siya mahisama sa usa ka kahoy nga natanum sa kasapaan sa tubig, nga nagadala og bunga sa iyang panahon; kansang mga dahon dili malaya; ug bisan unsay iyang buhaton kini magmauswagon.” Salmo 1:1-3. Diha lamang, nga ang Kasugoan sa Dios mapasig-uli sa hustong dapit nga makaangkon og pagpabag-o sa karaan nga pagtoo ug pagkadiosnon taliwala sa Iyang katawhan. “Mao kini ang ginaingon ni Jehova, Tumindog kamo sa mga dalan, ug tan-awa, ug pangutana mahitungod sa karaang mga alagianan, kong hain ang maayong dalan, ug lumakaw kamo niana, ug makakaplag kamo sa kapahulayan sa inyong mga kalag.” Jeremias 6:16.

[276]

28 - Pag-atubang sa Talaan sa Kinabuhi

“Ako nagsud-ong” nagaingon si Daniel nga manalagna, “hangtud ang mga trono gibutang, ug ang Usa nga mao ang Tigulang sa mga adlaw milingkod: Ang iyang mga bisti maputi ingon sa nieve, ug ang buhok sa iyang ulo sama sa lonlon nga buhok sa carnero; ug ang iyang trono mao ang nagadilaab nga siga, ug ang ligid niini mao ang nagasiga nga kalayo. Ug ang sapa nga kalayo migula ug mibaha gikan sa iyang atubangan: mga libo ka mga libo nanag-alagad kaniya, ug napulo ka libo ka napulo ka libo nanagtindog sa iyang atu-bangan: ang paghukom gisugdan ug ang mga basahon gibuklad.” Daniel 7:9, 10.

Busa gipakita sa manalagna pinaagi sa panan-awon ang dako ug mahinuklogon nga adlaw diin ang mga kinaiya ug mga kinabuhi sa katawhan moagi sa pagsusi atubangan sa Maghuhukom sa tibuuk yuta, ug ngadto sa matag usa ka tawo kinahanglan ipahamtang ang hukum “sumala sa iyang mga binuhatan.” Ang Tigulang sa mga Adlaw mao ang Dios Amahan. Matod sa salmista: “Sa wala pa patunghaa ang kabukiran, kun ang yuta ug ang kalibutan nga imong gihimo, bisan ikaw sa walay sinugdanan ngadto sa walay katapusan, ikaw mao ang Dios sa gihapon.” Salmo 90:2. Siya ang sinugdanan sa tanan nga mga binuhat, ug ang tuburan sa tanan nga kabalaoran, maoy mangulo sa Paghukum. Ug ang mga balaang mga manulunda, ingon nga mga alagad ug mga saksi, sa kadaghanon sa “napulo ka libo ka napulo ka libo, ug mga linibo ka kaliboan,” magatambong niining dako nga hukmanan.

“Nakita ko diha sa mga panan-awon sa kagabhion, ug, ania karon, may usa nga miabut uban sa mga panganod sa langit nga usa nga sama sa anak sa tawo, ug siya miduul kaniya bisan pa ngadto sa tigulang sa mga adlaw, ug ilang gidala siya haduol sa iyang atubangan. Ug may gihatag kaniya nga dominio, ug himaya, ug gingharian, aron ang tanang mga katawohan, mga nasud, ug mga pinulongan manag-alagad kaniya: ang iyang dominio nga walay katapusan, nga dili umalagi, ug ang iyang gingharian mao kadtong dili mabungkag.”

Daniel 7:13, 14. Ang pag-abut ni Cristo nga gihulagway dinhi dili mao ang Iyang ikaduhang pag-anhi sa yuta. Miduul Siya sa Tigulang sa mga adlaw didto sa langit sa pagdawat sa dominio o kaharian, ug himaya, ug usa ka gingharian, nga igahatag kaniya sa pagkatapos sa Iyang buhat ingon nga manlalaban. Mao kini nga pag-abut, ug dili mao ang Iyang ikaduha nga pag-anhi sa yuta, ang gisulti sa tagna nga mahitabo tapos sa 2300 ka mga adlaw sa tuig 1844. Tinambongan sa langitnon nga mga manulunda, ang atong Hataas nga Saserdote misulud sa balaan sa mga balaan, ug didto miduul sa presensya sa Dios aron sa pagbuhat sa katapusang buhat sa Iyang pagalagad alang sa tawo—aron sa paghimo sa buluhaton sa Hukum Imbestigatiba, ug sa paghimo og pagtabon sa sala alang sa tanan nga makita nga takus alang sa mga kaayohan niini.

Sa hulad nga serbisyo, kadto lamang ang moduul atubangan sa Dios uban sa pagsugid ug paghinulsul, ug kansang mga sala, pinaagi sa dugo sa halad sa sala, gibalhin ngadto sa santuwaryo, ang adunay bahin sa serbisyo sa Adlaw sa Pagtabon sa Sala. Busa sa dako nga adlaw sa katapusan nga pagtabon sa sala ug sa Hukum Imbestigatiba, ang mga kaso nga atimanon mao lamang ang ila sa katawhan sa Dios. Ang paghukom sa mga daotan lahi ug bulag ra nga buluhaton, ug pagabuhaton sa ulahi nga panahon. “Ang paghukom kina-hanglan sugdan sa balay sa Dios; ug kini magasugod dinhi kanato, ug unsa man ang katapusan niadtong wala magatuman sa maayong balita ni Cristo?” 1 Pedro 4:17.

[277] Ang mga balasahon sa langit, diin nahisulat ang mga tawo ug ang ilang mga binuhatan, mao ang sukaranan sa mga desisyon sa Paghukom. Matod ni propeta Daniel: “Ang Hukom ginasugdan, ug ang mga balasahon gibuklad.” Ang rebelador, naghulagway sa mao ra nga talan-awon, nagdugang: “Lain pa nga basahon ang gibuklad, nga mao ang basahon sa kinabuhi; ug ang mga minatay ginahukman sumala sa mga butang nga nahisulat sa mga balasahon, sumala sa ilang mga binuhatan.” Pinadayag 20:12.

Ang basahon sa kinabuhi maoy listahan sa mga ngalan sa tanan nga misalmot sa buluhaton sa Dios. Nagtugon si Jesus sa Iyang mga tinun-an: “Managkalipay kamo, kay ang inyong mga ngalan nahasulat didto sa langit.” Lucas 10:20. Si Pablo naghigot sa iyang matinumanon nga mga isigkamagbubuhay, “kansang mga ngalan anaa sa balasahon sa kinabuhi.” Filipos 4:3. Si Daniel, nga na-

galantaw ngadto “sa panahon sa kagubot, nga wala pa masaksihi sukad,” nagpamatuod nga ang katawhan sa Dios giluwaw, “ang matag usa kansang ngalan nahisulat sa balasahon.” Ug nag-ingon ang rebelador nga ang makasulud sa siyudad sa Dios kadto lamang kansang mga ngalan “nahisulat sa balasahon sa kinabuhi sa Cordero.” Daniel 12:1; Pinadayag 21:27.

“Usa ka balasahon sa handumanan” sa atubangan sa Dios diin nasulat ang mga maayong buhat “kanila nga adunay kahadlok sa Ginoo, ug nagpalandong sa iyang ngalan.” Malaquias 3:16. Ang ilang mga pulong sa pagtoo, ang ilang mga binuhatan sa gugma, nasulat didto sa langit. Naghisgot niini si Nehemias sa iyang pagingon: “Hinumdumi ako, O akong Dios... ug ayaw palaa ang akong maayong mga buhat nga akong nahimo alang sa balay sa akong Dios.” Nehemias 13:14. Sa basahon sa handumanan sa Dios ang matag usa ka buhat sa pagkamatarong magpabilin nga buhi. Didto ang matag pagsulay nga gisuklan, ang matag daotan nga gidaog, matag pulong sa kalooy nga gilitok, nasulat sa matinumanon. Ang matag buhat sa pagsakripisyo, ang matag pagantos ug kasubo nga gilahunay alang kang Cristo, nasulat. Matod pa sa salmista: “Nagaisip ikaw sa akong mga pasuroysuroy: Ibutang mo ang akong mga luha sa imong botelya; wala ba sila diha sa imong balasahon?” Salmo 56:8.

Adunay rekord usab sa mga sala sa katawhan. “Kay pagadadon sa Dios ang tanang mga binuhatan ngadto sa Paghukum, uban sa matag butang nga tinago, bisan kini maayo o bisan kini dautan.” Ecclesiastes 12:14. “Ang matag pulong nga walay kapuslanan nga isulti sa mga tawo, sila magahatag og husay niini sa adlaw sa Paghukom.” Nagaingon ang Manluluwas, “Pinaagi sa inyong mga pulong kamo pagamatarungon, ug pinaagi sa inyong mga pulong kamo pagahukman.” Mateo 12:36, 37. Ang tinago nga mga katuyoan ug mga tumong mapadayag sa dili masayup nga listahan; kay ang Dios “magapadayag sa mga butang nga natago sa kangitngit, ug magpadayag sa mga tuyo sa mga ka-singkasing.” 1 Corinto 4:5. “Ania karon na-hisulat sa Akong atubangan... ang inyong mga kasal-anan, ug ang mga kasal-anan sa inyong mga amahan usab, nagaingon si Jehova.” Isaias 65:6, 7.

Ang matag binuhatan sa tawo moagi sa pagsusi sa atubangan sa Dios, ug igalista alang sa pagkamatinumanon o sa dili pagkamatinumanon. Atbang sa matag ngalan sa mga balasahon sa langit

nasulat sa hilabihan nga pagkahusto, ang matag dili matarong nga pulong, matag usa ka buhat nga hinakog, matag katungdanan nga wala buhata, ug ang matag usa ka tinago nga sala, uban sa mga panglimbong. Ang wala tagda nga mga pasidaan o mga pagbadlong nga gipadala sa langit, giusikan nga mga panahon, ang wala mapalambo nga mga kahigayunan, ang kabuyohan nga nahimo alang sa maayo o alang sa daotan, uban sa iyang halapad nga mga sangputanan niini, kining tanan ginasulat pinaagi sa nanagpanglista nga manulunda.

Ang balaod sa Dios maoy sukdanan nga niini ang mga kinaiya ug mga kinabuhi sa mga atwo pagasukdon sa adlaw sa paghukum. Nagaingon ang maalam nga tawo: “Kahadloki ang Dios, ug bantaye ang Iyang mga sugo; kay mao kini ang tibuok katungdanan sa tawo. Kay pagadad-on sa Dios ang matag buhat ngadto sa paghukom.” Ecclesiastes 12:13, 14. Si apostol Santiago nagtambag sa iyang mga igsoon: “Busa managsulti kamo, ug managbuhat, ingon nga mga tawo nga pagahukman pinaagi sa usa ka balaod sa kagawasan.” Santiago 2:12.

[278] Kadtong sa paghukum maisip nga “mga takus” adunay bahin sa pagkabanhaw sa mga matarong. Matod ni Jesus: “Sila nga pagaisipon nga mga takus sa pagbaton niana nga kalibutan, ug sa pagkabanhaw gikan sa mga patay... mahisama sa mga manulonda; ug mahimong mga anak sa Dios, ingon nga mga anak sa pagkabanhaw.” Lucas 20:35, 36. Ug sa subli siya nagpamatuud nga “sila nga nakahimo og maayo” manggula “sa pagkabanhaw ngadto sa kinabuhi.” Juan 5:29. Ang matarong nga mga patay dili pa banhawon hangtod sa pagkahuman sa paghukum diin sila pagaisipon nga mga takus sa “pagkabanhaw sa kinabuhi.” Busa dili sila presente didto sa hukmanan sa panahon nga susihon ang ilang mga listahan sa mga binuhatan, ug ang ilang mga kaso gihukman.

Si Jesus mopadayag ingon nga ilang Manlalaban, sa pagpakilooy alang kanila atubangan sa Dios. “Kong adunay tawo nga makasala, kita adunay usa ka manlalaban atubangan sa Amahan, nga si Jesu-cristo nga matarung.” 1 Juan 2:1. “Kay si Cristo wala magasulod sa balaang dapit nga binuhat og mga kamot, nga maoy mga landong sa matuod; kondili ngadto sa langitnon, nga karon nangatubang sa presensya sa Dios alang kanato.” “Busa arang usab siya makaluwas kanila ngadto sa labing hataas nga moduol ngadto sa Dios pinaagi

kaniya, sanglit siya buhi sa gihapon aron sa pagpangamuyo alang kanila.” Hebreohanon 9:24; 7:25.

Samtang ang mga libro sa listahan ablihan sa paghukum, ang mga kinabuhi sa tanan nga nagatoo kang Jesus pagasusihon atubangan sa Dios. Magsugod niadtong una nga nanagpuyo sa yuta, ang atong Manlalaban mopahayag sa mga kaso sa matag usa nga nag-sunud nga kaliwatan, ug tapuson sa mga buhi. Tawagon ang matag usa ka ngalan, matag kaso susihon pag-ayo. Mga ngalan dawaton, mga ngalan isalikway. Bisan kinsa nga tawo nga adunay mga sala sa listahan, nga wala mahinulsuli ug wala mapasaylo, ang iyang ngalan papason gikan sa libro sa kinabuhi, ug ang lista sa ilang mga maayo nga buhat papason gikan sa libro sa handumanan sa Dios. Si Jehova nagasulti kang Moises: “Bisan kinsa ang nakasala batok kanako, siya akong papason gikan sa akong balasahon.” Exodo 32:33. Ug miingon si propeta Ezekiel: “Kong ang matarung motalikod gikan sa iyang pagkamatarung, ug magbuhat og kasal-anan... ang tanan niyang pagkamatarung nga nahimo dili na pagahandumon.” Ezekiel 18:24.

Ang tanan nga sa matuud nagahinulsul sa kasal-anan, ug pinaagi sa pagtoo magangkon sa dugo ni Cristo ingon nga ilang halad nga nagatabon, adunay gisulat nga pasaylo atbang sa ilang mga ngalan sa mga libro sa langit; samtang sila nakaambit sa pagkamatarong ni Cristo, ug ang ilang kinaiya nahiuyon sa balaod sa Dios, papason ang ilang mga sala, ug sila pagaisipon nga takus sa kinabuhi nga walay katapusan. Ang Ginoo nagpamatuud pinaagi kang manalagna Isaias: “Ako, bisan ako, mao siya nga nagapala sa imong kalapasan tungod sa akong kaugalingon; ug dili na ako mahinumdom sa imong mga sala.” Isaias 43:25. Matod ni Jesus: “Siya nga makadaog, pagasul-oban sa maputi nga bisti; ug dili nako palaon ang iyang ngalan gikan sa balasahon sa kinabuhi, kondili akong isugid ang iyang ngalan atubangan sa akong Amahan, ug atubangan sa iyang mga manulonda.” “Busa bisan kinsa ang magasugid kanako atubangan sa mga tawo, siya akong igasugid atubangan sa akong Amahan nga atua sa langit. Apan bisan kinsa ang magalimod kanako atubangan sa mga tawo, ako usab siya igalimod atubangan sa akong Amahan nga atua sa langit.” Pinadayag 3:5; Mateo 10:32, 33.

Ang labing halalum nga kasibot nga naipadayag sa mga katawhan sa mga desisyon sa yutan-ong mga hukmanan hanap ra

[279]

nga naghulagway sa kasibot nga makita sa langitnon nga mga hukmanan sa panahon nga ang mga ngalan nga nasulud sa balasahon sa kinabuhi pagasusihon atubangan sa Maghuhukum sa tibuuk yuta. Ang balaan nga Tigpataliwala magpahayag sa pakilooy nga ang tanan nga nakadaog pinaagi sa pagtoo sa Iyang dugo pasayloon sa ilang mga kalapasan, ug ipahiuli sila ngadto sa ilang puluy-anan sa Eden, ug koronahan ingon nga manununod uban gayud Kaniya sa “unang pagdumala.” Miqueas 4:8. Si Satanas, sa iyang paningkamot sa paglimbong ug pagtintal sa atong kaliwat, naghunahuna sa pagpakyas sa balaan nga plano sa paglalang sa tawo; apan si Cristo nagahangyo nga ang mao nga plano mapatuman nga daw ang tawo wala mahulog sa pagpakasala. Iyang pangayoon alang sa Iyang katawhan dili lamang ang kapasayloan ug pagpakamatarong, nga hingpit ug tibuuk, apan ang bahin sa Iyang himaya ug lingkoranan sa Iyang trono.

Samtang si Jesus nagapakilooy alang sa mga sakup sa Iyang grasya, si Satanas mosumbong kanila atubangan sa Dios ingon nga mga malinapason. Ang dako nga limbongan magagiya kanila ngadto sa pagduhaduha, sa pagpaluya sa ilang pagsalig sa Dios, pagpabulag kanila gikan sa Iyang gugma, ug sa paglapas sa Iyang balaod. Karon iyang itudlo ang mga rekord sa ilang kinabuhi, sa mga kadaotan sa ilang kinaiya, sa dili pagkahisama kang Cristo, nga maoy nagpakaulaw sa ilang Manunubos, sa tanan nilang mga sala nga nahimo pinaagi sa iyang pagtintal, ug tungud niini iyang angkonon sila nga iyang mga sakup.

Si Jesus dili mopalingkawas sa ilang mga sala, kundili Siya magpasundayag sa ilang pagkasubo ug pagtoo, ug magdawat alang kanila og pasaylo, Siya magpataas sa Iyang nasamdan nga mga kamut atubangan sa Amahan ug sa balaang mga manulunda, sa pag-ingon: Nailhan ko ang ilang mga ngalan. Ako silang gikulit sa mga palad sa akong mga kamot. “Ang mga halad sa Dios mao ang espiritu nga mahinulsolon: Ang usa ka nadugmok ug usa ka mahinulsolon nga kasingkasing, Oh Dios, dili mo pagatamayon.” Salmo 51:17. Ug ngadto sa tigsumbong sa Iyang katawhan siya mopamatuud: “Si Jehova nagabadlong kanimo, O Satanas; bisan ang Ginoo nga nagapili sa Jerusalem nagabadlong kanimo. Dili ba kini ang agipo nga gikuha gikan sa kalayo?” Zacarias. 3:2. Si Cristo magabisti sa Iyang mga matinumanon sa Iyang kaugalingong nga

pagkamatarong, aron nga Iyang ipaila sila sa Iyang Amahan nga “usa ka mahimayaong iglesya, nga walay buling, o kunot, o bisan unsa nianang butanga.” Efeso 5:27. Ang ilang mga ngalan nalista sa basahon sa kinabuhi, ug bahin kanila nahisulat: “Sila magalakaw uban kanako nga sinul-oban sa bisti nga maputi; kay sila mga takus.” Pinadayag 3:4.

Busa matuman na sa hingpit ang saad sa bag-o nga kasabutan: “Akong pasayloon ang ilang kasal-anan, ug dili ko na pagahinumdu-man ang ilang sala.” “Niadtong mga adlaw, ug nianang panahona, nagaingon si Jehova, ang kasal-anan sa Israel pangitaon, ug wala na; ug ang mga sala sa Juda, ug dili na sila makita.” Jeremias. 31:34; 50:20. “Niadtong adlaw ang sanga ni Jehova mahimong matahum ug mahimayaon, ug ang bunga sa yuta mahimong halangdon uyamot ug madanihon alang kanila nga naluwas gikan sa Israel. Ug mahinabo nga kadtong mabiyaan didto sa Sion, ug kadtong mahabilin didto sa Jerusalem, pagatawgon nga balaan, bisan ang tagsatagsa nga mahasulat uban sa mga buhi didto sa Jerusalem.” Isaias 4:2, 3.

Ang buhat sa hukum imbestigatiba ug ang pagpala sa mga sala humanon sa dili pa ang ikaduha nga pag-anhi sa Ginoo. Tungud kay ang mga patay pagahukman man sumala sa ilang mga binuhatan nga nahasulat sa mga basahon, dili mahimo nga ang mga sala sa katawhan palaon hangtod pa nga matapos na ang paghukum nga diin pagasusihon ang ilang mga kaso. Apan si apostol Pedro tin-aw nga nagpamatuud nga ang mga sala sa mga magtotoo pagapalaon sa “panahon sa kahayahay magaabut gikan sa atubangan sa Ginoo ug aron iyang ipadala si Jesus, ang Cristo nga iyang gitagana alang kaninyo.” Buhat 3:19,20. Pagsira sa hukum imbestigatiba, moanhi si Cristo, ug uban Kaniya ang balos nga ihatag sa matag usa ka tawo sumala sa iyang binuhatan.

Sa hulad nga serbisyo ang labaw nga saserdote, nga nakabuhat na sa pagtabon sa mga sala sa Israel, mogula ug magpanalangin sa katilingban. Busa si Cristo sa pagkahuman sa Iyang buhat ingon nga Manlalaban, mopadayag, “walay sala ngadto sa kaluwasan” (Hebreohanon 9:28), aron sa pagpanalangin sa Iyang katawhan nga nagahulat sa kinabuhi nga dayon. Ingon nga ang saserdote, sa iyang pagkuha sa sala gikan sa santuwaryo, magsugid sa ilang kasal-anan sa ibabaw sa ulo sa kanding nga pagabuhian, busa sa ingon si Cristo magbutang niini nga mga sala diha kang Satanas, ang tigpasiugda ug

[280] tighulhog sa sala. Ang kanding nga pagabuhian nga nagadala sa mga sala sa Israel, ipadala “ngadto sa yuta nga awaaw” (Levitico 16:22) busa si Satanas, nga magadala sa tanan nga sala nga iyang napabuhat sa katawhan sa Dios, sulud sa usa ka libo ka tuig pagabilanggoon dinhi sa yuta, nga mahimo nga awaaw, walay tawo nga magapuyo, ug sa katapusan magaantos sa bug-os nga silot sa sala, diha sa mga kalayo nga magalaglag sa mga daotan. Sa ingon niana ang dako nga plano sa kaluwasan matapos na sa diha nga ang sala mahanaw, ug ang pagluwas sa tanan nga nahigugma sa pagbiya sa daotan.

Sa natudlo nga panahon sa Paghukum —pagkatapos sa 2300 ka mga adlaw, niadtong 1844—nagsugod ang buhat sa pagsusi ug pagpapas sa mga sala. Ang tanan nga nagadawat sa ngalan ni Cristo kinahanglan magaagi sa makuti nga pagsusi. Apan ang mga buhi ug mga patay pagahukman “sumala sa mga butang nga nahasulat sa mga basahon, sumala sa ilang mga buhat.”

Ang mga sala nga wala mahinulsuli ug biyai dili mapasaylo ug mapapas sa mga libro sa listahan, apan maoy mobarog ingon nga saksi batok sa makasasala unya sa adlaw sa Dios. Tingali nakahimo siya sa daotan nga mga binuhatan diha sa kahayag sa adlaw o sa kangitngit sa kagabhion; apan sila dayag sa Iyang atubangan nga dili nato matagoan. Ang mga manulunda sa Dios nakasaksi sa matag sala ug nagalista niini sa dili masayup nga mga sulatanan. Tingali ang mga sala natago, gilimud, gitabunan gikan sa kahibalo sa amahan, inahan, o asawa, mga anak, ug kaubanan. Walay lain gawas sa mga sad-an magatipig sa labing gamay nga pagduda sa sayup; apan kini hubo atubangan sa mga pangisip sa langit. Ang kangitngit sa labing mangiub nga kagabhion, ang pagkatago sa tanang buhat nga limbong, dili takus nga makasalipod sa usa ka hunahuna gikan sa kahibalo sa Dios. Ang Dios adunay tukma nga rekord sa matag usa ka dili matarong nga buhat ug dili makiangayon nga kasabutan. Dili Siya malimbungan sa dagway sa pagpakabalaan. Dili Siya masayup sa pag-ila sa kinaiya. Tingali malimbongan ang mga tawo niadtong mga hugaw og kasingkasing, apan ang Dios magalagbas sa tanang pagtabontabon, ug mobasa sa sulud sa kinabuhi.

Daw unsa ka solemne ang mao nga panghunahuna! Ang matag adlaw, moagi ngadto sa eternidad, magadala sa iyang lulan sa mga listahan alang sa mga basahon sa langit. Ang mga pulong nga nalitok kanhi, mga nangagi nga binuhatan, dili na mabawi. Ang mga

manulunda nagalista sa maayo ug daotan. Ang labing gamhanan nga mananaog sa yuta dili makapapas sa narekord sa matag adlaw. Ang atong mga binuhatan, ang atong mga pulong, bisan ang atong labing natago nga mga tumong, ang tanan adunay timbang alang sa paghukum sa atong dangatan ngadto sa kalipay o pagkaalaot. Bisan og atong makalimtan sila, sila sa gihapon ang mohimo og pagpamatuud sa pagpamatarong o paghukum.

Samtang ang mga porma sa hulagway nahimong hingpit nga pagkatukma ibabaw sa napasinao nga lamina sa maglililok, sa mao nga pagkaagi ang kinaiya matinudanong gihubit sa mga balasahon sa langit. Apan daw unsa ra ka gamay ang pagtagad bahin niana nga rekord nga nakita sa langitnon nga mga binuhat. Kon matukas pa lang ang tabil nga naghawa sa makita ug dili makita nga kalibutan, makita unta sa mga anak sa mga tawo ang manulunda nga nagarekord sa matag pulong ug binuhatan nga ilang ihibalag pag-usab sa Paghukum, pila kaha ka mga pulong nga igsusulti nga wala ikasulti; pila ka mga buhat nga nagpabilin nga wala mabuhat.

Sa adlaw sa Paghukum, ang pagkagamit sa mga talento pagatukion pag-ayo. Giunsa nato paggamit ang matag puhonan nga gipahulam kanato sa langit? Madawat ba sa Ginoo ang Iyang bahin gikan sa tubo niini? Ato bang gipalambo ang mga gahum nga napiyal kanato, diha sa kamut ug kasingkasing ug utok, ngadto sa kahimayaan sa Dios ug pagpanalangin sa kalibutan? Giunsa nato paggamit ang atong panahon, ang atong tingog, ang atong salapi, ang atong kabuyohan? Unsay atong nabuhat alang kang Cristo pinaagi sa mga kabus, sa mga sinakit, sa mga ilo, o mga balo? Gihimo kita sa Dios nga tipiganan sa Iyang balaang Pulong; unsay atong nahimo bahin sa kahayag ug kamatuuran nga nahatag kanato aron sa paghimo sa mga tawo nga manggialamon ngadto sa kaluwasan? Walay bili nga nasab-it sa usa lamang ka pagangkon sa pagtoo kang Cristo; ang gugma lamang nga napakita pinaagi sa mga buhat ang isipon nga dili mini. Busa ang gugma lamang nga giila sa langit ang makahatag og bili sa bisan unsa nga buhat. Bisan unsay nabuhat pinaagi sa gugma, bisan unsa kini ka gamay sa pagtan-aw sa mga tawo, kini dawaton ug gantihan sa Dios.

Ang natago nga kahakog sa mga tawo mapadayag pinaagi sa mga basahon sa langit. Adunay lista sa wala mabuhat nga mga katungdanan ngadto sa ilang isigkatawo, sa paghikalimot sa mga pagangkon

sa Manluluwas. Didto ilang makita kon unsa ka daghan ang panahon, hunahuna, ug kusog nga Iya ni Cristo apan ilang gihatag lang kang Satanas. Masubo ang rekord nga nalista sa mga manulunda didto sa langit. Mga maalamon nga mga binuhat, nagangkon nga mga sumusunod kang Cristo, nalingaw sa pagpangangkon sa kalibutanong mga katigayunan, o yutanon nga mga kalipayan. Salapi, panahon, ug kusog gihalad alang sa pagpakitakita ug pagpatuyang sa kagustohan sa kaugalingon; apan dyutay ra ang mga higayon ang gigugol alang sa pagampo, sa pagtoon sa Biblia, sa pagpaubus sa kalag ug sa pagsugid sa sala.

Si Satanas nagaimbento sa dili maihap nga mga paagi sa pagpuno sa atong mga hunahuna, aron ang pag-isip dili mahasentro sa mga buhat nga maoy atong untang suhitohon pag-ayo. Ang dako nga limbongan nagadumut sa mga dagkong kamatuuran nga magpakita sa halad nga nagapasaylo ug sa gamhanan sa ngatanan nga Manlalaban. Nahibalo Siya nga kaniya nagasandig ang pagpasalaag sa mga hunahuna gikan kang Jesus ug sa Iyang kamatuuran.

Kadtong makaambit sa mga kaayohan sa pagpataliwala sa Manluluwas kinahanglan dili magtugot nga adunay bisan unsa nga makasamok sa ilang buhat sa paghingpit sa pagkabalaan diha sa pagkahadlok sa Dios. Ang bililhon nga mga takna sa baylo nga kini ihatag ngadto sa kalipayan, sa pagpagawal, o sa pagpangita sa ganansya, kinahanglan gamiton sa usa ka mainiton, mainampoon nga pagtoon sa pulong sa kamatuuran. Ang suheto bahin sa santuwaryo ug sa hukum sa pagsusi kinahanglan masabtan sa tin-aw sa katawhan sa Dios. Ang tanan nagkinahanglan og kaalam alang sa ilang kaugalingon mahitungud sa katungdanan ug sa buluhaton sa ilang halangdong Hataas nga Saserdote. Kon dili man, kini imposibli alang kanila ang pagkinabuhi sa pagtoo nga kinahanglan kaayo niining panahona, o mohuput og katungdanan nga giandam sa Dios alang gayud kanila. Ang matag usa adunay kalag nga pagaluwason o pagabuhian. Ang matag usa adunay kaso nga husayon atubangan sa hukmanan sa Dios. Ang matag usa kinahanglan mangatubang sa dako nga Maghuhukum. Daw unsa ka mahinungdanon nga ang matag hunahuna mamalandong kanunay sa solemne nga talan-awon sa panahon nga sugdan na ang paghukum ug buksan na ang mga balasahon, sa panahon, uban kang Daniel, ang matag usa ka tawo

kinahanglan mobarog sa iyang natudlo nga dapit, sa katapusan sa mga adlaw.

Ang tanan nga nakadawat sa kahayag bahin niini nga mga suheto magpamatuud sa dagko nga kamatuuran nga gitugyan sa Dios kanila. Ang santuwaryo sa langit mao gayud ang sentro sa buhat ni Cristo alang sa katawhan. Manginlabot kini sa matag usa ka kalag nga nagkinabuhi sa yuta. Magaabli kini sa talan-awon sa plano sa kaluwasan, nga magadala kanato ngadto sa katapusan sa panahon, ug magpadayag sa madaugon nga isyo sa panagaway tali sa pagkamatarong ug sa kasal-anan. Mahinungdanon kaayo nga ang matag-usa magasusi niini nga mga suheto, ug nga makahimo sa pagtubag sa kadausa nga mangutana sa katarungan sa paglaum nga diha kanila.

Ang pagpataliwala ni Cristo alang sa tawo sa langitnon nga santuwaryo sama ka kinahanglanon sa Iyang kamatayon sa krus. Pinaagi sa Iyang kamatayon Iyang gisugdan kanang buhata nga sa Iyang pagkabanhaw Siya misaka sa langit aron sa paghingpit niana didto sa langit. Kinahanglan kita pinaagi sa pagtoo mosulud sa tabil, “diin tungod kanato si Jesus misulod.” Hebreohanon 6:20. Didto ang kahayag gikan sa krus sa Kalbaryo gipahayag. Didto atong mabatonan ang labaw pa ka tin-aw nga pagsabut sa mga misteryo sa katubsanan. Ang kaluwasan sa tawo nahimo sa dili maisip nga bili sa langit; ang halad nga nahimo tumbas sa labing dako nga sukut sa nalapas nga balaod sa Dios. Giablihan ni Jesus ang dalan ngadto sa trono sa Iyang Amahan, ug pinaagi sa Iyang pagpanglaban ang matinud-anon nga handum sa tanan nga moduul Kaniya pinaagi sa pagtoo mapaila sa atubangan sa Dios.

[282]

“Siya nga nagatabon sa iyang mga sala dili magauswag; apan bisan kinsa ang magasugid niini ug mobiya kanila makadawat og kalooy.” Proverbio 28:13. Kon kadtong magtago ug magpasangil sa ilang mga sayup makakita pa unta kon unsa si Satanas ka mali-payon diha kanila, kon unsa ang pagtamay ni Satanas kang Jesus ug sa Iyang balaan nga mga manulunda sa ilang mga dalan, magdali gayud sila sa pagsugid sa ilang mga sala ug magsalikway niini. Pinaagi sa mga kadaot sa kinaiya, maningkamot si Satanas sa paggahum sa tibuuk hunahuna, ug nahibalo siya nga kon kini nga mga kadaot sa hunahuna mahalon, molampos siya. Busa sa kanunay siya mangita og paagi sa paglimbong sa mga sumusunod ni Cristo sa

iyang makalaglag nga paglingla aron kanila kini imposibling daogon. Apan naghangyo si Jesus alang kanila pinaagi sa Iyang nasamdan nga mga kamut, sa Iyang lawas nga napangos; ug magpamatuud ngadto sa tanan nga magasunod Kaniya: “Ang akong grasya igo alang kaninyo.” 2 Corinto 12:9. “Isangon ninyo ang akong yugo, ug magtuon kanako; kay ako maaghop ug maloloy-on sa kasingkasing; ug makakaplag kamo og pahulay sa inyong mga kalag. Ang akong yugo masayon, ug magaan ang akong lulan.” Mateo 11:29, 30. Busa, kinahanglan walay usa nga maghunahuna, nga ang ilang pagdaot walay pagkaayo. Ang Dios maghatag og pagtoo ug grasya sa pagbuntog kanila.

Nagapuyo na kita karon sa mahinungdanong adlaw sa pagtabon sa sala. Diha sa hulad nga serbisyo, samtang ang saserdote maghimo og pagtabon sa kasal-anan sa Israel, ang tanan gisugo sa pagsakit sa ilang mga kalag pinaagi sa paghinulsul sa ilang kalapasan, sa pagpaubus atubangan sa Ginoo, aron dili sila pagaputlon gikan sa taliwala sa katawhan. Sa sama nga paagi, ang tanan nga nagahandum nga ang ilang mga ngalan magpabilin sa libro sa kinabuhi, kinahanglan karon, sa pila ka mga adlaw nga nahabilin sa ilang kahigayunan, magsakit sa ilang mga kalag atubangan sa Dios pinaagi sa pagsubo alang sa sala ug matuud nga paghinulsul. Kinahanglan adunay halalum nga pagsusi sa kasingkasing. Ang taphaw, matiawtiawon nga espiritu nga gibatasan sa daghan nga nagangkon nga mga Cristohanon kinahanglan isalikway. Adunay mainiton nga gubat nga giatubang sa tanan nga buut mosumpo sa daotan nga mga batasan nga nagtinguha sa paggahum. Ang buhat sa pagpangandam usa ka buluhaton sa matag usa. Dili kita maluwas sa pinundok. Ang kaputli ug pagkamasimbahon sa usa dili makatabon sa gikinahanglanon nga kalidad sa uban. Bisan og ang tanan nga kanasuran moagi sa hukmanan atubangan sa Dios, apan sa gihapon Iyang susihon ang kaso sa matag-usa ka tawo sa mahigpit ug makuti nga pagtuki nga daw wala nay lain pa nga tawo pa sa yuta. Ang matag usa kinahanglan pagasulayan, ug makaplagaan nga walay buling ni kunut o bisan unsa niana nga butanga.

Solemne ang mga talan-awon labot sa pagtapos sa buhat sa pagtabon sa sala. Talandugon ang mga kasibot nga nalambigit niini. Ang Paghukum nagpadayon na karon sa santuwaryo sa langit. Sulud na sa daghan nga katuigan kini nagapadayon. Sa madali—walay

usa nga nahibalo kon unsa kadali—kini buhaton alang sa mga kaso sa mga buhi. Diha sa balaang presensya sa Dios ang atong mga kinabuhi pagasusihon. Niining panahona labaw sa tanan kinahanglan ang matag usa ka tawo magtagad sa tambag sa Manluluwas: “Pagbantay, pagtukaw, kamo; kay wala kamo masayud sa panahon nga magakahitabo kini.” Marcos 13:33. “Kay kon dili ka man ugaling magmata, nan, moanha ako ingon sa kawatan, ug dili ka mahibalo unsang taknaa pagaanhaon ko ikaw.” Pinadayag 3:3.

Kon matapos na ang hukum sa pagsusi, mahukman na ang tanan sa ilang pagapadulngan ngadto ba sa kinabuhi o sa kamatayon. Ang kahigayunan sa kaluwasan masira na sa mubo nga panahon sa dili pa moanhi ang Ginoo diha sa mga panganod sa langit. Si Cristo diha sa Pinadayag, nagalantaw ngadto niana nga panahon, nagpahayag: [283] “Ang mamumuhat ug dautan, pabuhata gihapon siyag dautan; ug ang mahugaw, papadayona gihapon siya sa pagkamahugaw; ug ang matarung, pabuhata gihapon siyag matarung; ug ang balaan, papadayona gihapon siya sa pagkabalaan. Tan-awa, moabut ako sa dili madugay, nga magadala sa akong ipamalus, sa pagbayad ngadto sa matag-usa sumala sa iyang binuhatan.” Pinadayag 22:11, 12.

Ang matarong ug daotan magpabilin gihapon sa pagkinabuhi dinhi sa yuta sa ilang mamalatyon nga kahimtang—ang mga tawo managpananum ug magapanukod, managpangaon ug managpanginum, ang tanan walay kalibutan nga ang katapusan, dili na mausab nga desisyon napakanaog na didto sa santuwaryo sa langit. Sa wala pa ang lunup, sa nakasulud na si Noe sa arka, gisirhan siya sa sulud sa Dios, ug gisirhan sa gawas ang mga daotan; apan sulud sa pito ka adlaw ang ka-tawhan, sa ilang pagkahibalo nga ang ilang kalaglagaan nahukman na, nagpadayon gihapon sa ilang dinanghag, kinabuhi nga mahigugmaon sa kalipayan niining kalibutan, ug nagtamay sa mga pasidaan bahin sa hinanali nga paghukum. “Busa,” matod sa Manluluwas, “Maingon man usab niini ang pag-abut unya sa Anak sa Tawo.” Mateo 24:39. Sa hilum, dili mamatngonan sama sa kawatan sa tungang gabii, moabut ang natakda nga takna nga magtimaan sa destino sa matag usa ka tawo, ug ang katapusang pagkuha sa kalooy nga gitanyag sa sad-an nga mga tawo.

“Busa pagtukaw kamo...kay tingali unyag mokalit lamang siya pag-abut ug makaplagaan niya kamo nga managkatulog.” Marcos 13:35, 36. Makatalagmanon ang kahimtang kanila, kinsa ginaka-

puyan sa ilang pagtukaw, dayon moliso ngadto sa kalingawan sa kalibutan. Samtang ang tawo sa pamatigayon nalinga sa pagangkon og ganansya, samtang ang mahigugmaon sa kalingawan nagtinguha sa pagpatuyang, samtang ang anak nga babaye sa urog nagpahigayon sa iyang mga dayandayan—tingali dihaduha sa usa ka takna ang Maghuhukum sa tibuuk kalibutan magbungat og paghukum: “Ikaw ginatimbang diha sa timbangan, ug nakita nga kulangan.” Daniel 5:27.

29 - Ang Sinugdanan sa Daotan

Sa daghan nga mga hunahuna ang sinugdanan sa sala ug ang katarungan sa pagtumaw niini maoy usa ka tinubdan sa dakung kalibog. Ilang makita ang buhat sa daotan, uban sa mga makalilisang nga mga sangputanan sa kaalaot ug kalaglagaan, ug mangutana sila kon ngano nga mitumaw kining tanan ilalum sa Labing Hataas Uyamut kansang kaalam walay utlanan, sa gahum, ug sa gugma. Aniay usa ka tinago, nga wala silay makaplagaan nga katarungan. Ug diha sa ilang pagkawalay siguro ug katahap, nabutaan sila ngadto sa mga kamatuuran nga tataw kaayong gipadayag sa Pulong sa Dios, ug nga kinahanglanon alang sa kaluwasan. Adunay uban, nga sa ilang mga pangutana bahin sa pagtungha sa sala, naningkamot sa pagtuki niana nga butang nga wala gipadayag sa Dios; busa dili sila makakaplag ug kasulbaran sa ilang mga kalisud; ug kana sila nga gidasig sa taras sa pagduhaduha ug pagbagutbot, mogamit niini ingon nga pagpamalibad sa pagdawat sa mga pulong sa Balaan nga Kasulatan. Ang uban, napakyas pagangkon sa igong pagsabut bahin sa dakung suliran sa kadaotan, tungud kay ang tinuud mao nga ang tradisyon ug ang mabuutbuutong pagsabut nagsalipod sa pagtolon-an sa Biblia bahin sa kinaiya sa Dios, ang kinaiyahan sa Iyang pangagamhanan, ug sa mga prinsipyo sa Iyang pagtagad sa sala.

Imposibli kaayo ang pagsaysay sa sinug-danan sa sala maingon man ang paghatag og katarungan sa pagtungha niini. Apan igo na ang pagsabut bahin sa sinugdanan ug sa katapusan nga pagwagtang sa sala, aron sa pagpadayag sa hingpit nga hustisya ug pagkamaloloy-on sa Dios sa tanan Niya nga pagtagad sa kasal-anan. Walay lain nga mas tin-aw gitudlo sa Kasulatan kay sa ang Dios dili gayud ang hinungdan sa pagsulud sa sala; nga walay dili makatarungan nga pagbiya sa diosnong grasya, walay kakulangon sa diosnon nga pamunoan, nga maghatag og kahigayunan alang sa pagalsa sa rebelyon. Ang sala usa ka mamugusay sa pagsulud, kansang presensya walay masaysay nga pangatarungan. Usa kini ka misteryo, dili

[284]

maasoy; ang paghimo niini nga usa ka pasangil, maoy pagpanalipod alang niini. Kon makaplagaan pa ang pasangil, o hinungdan sa pagtungha niini, dili na kini maisip nga sala. Ang atong pagbatbat sa sala maoy lamang kadtong gihatag sa Pulong sa Dios; usa kini ka “paglapas sa balaod;” maoy kini ang buhat sa usa ka prinsipyo nga nakiggubat sa halangdong balaod sa gugma nga maoy patukuranan sa diosnon nga pangagamhanan.

Sa wala pa mosulud ang daotan, adunay pakigdait ug kalipay sa tibuuk uniberso. Ang tanan nahuyon sa kabubut-on sa Magbubuhat. Ang gugma sa Dios maoy labing hataas, ang gugma sa usag-usa maangayon. Si Cristo ang Pulong, ang bugtong nga Anak sa Dios, kauban sa walay katapusan nga Amahan—usa sa kinaiyahan, sa batasan, ug sa katuyoan—ang bugtong nga persona sa tibuuk uniberso nga makaapil sa tanan nga mga konsilyo ug mga katuyoan sa Dios. Pinaagi kang Cristo, ang Amahan nakahimo diha sa paglalang sa tanan nga langitnong mga binuhat. “Kay pinaagi kaniya gibuhat ang tanang butang, diha sa langit...mga lingkoranan nga harianon o kagahum o pamunoan o pagbulot-an.” Colosas 1:16; ug ngadto kang Cristo, nga sama sa Amahan, ang tibuuk langit naghatag sa pagtahod.

Ang balaod sa gugma ingon nga maoy patukuranan sa kagamhanan sa Dios, ug ang kalipay sa tanan nga linalang nagasandig sa ilang hingpit nga pag-uyon sa mga halangdong prinsipyo sa pagkamatarong. Gihandum sa Dios gikan sa Iyang tanan nga binuhat ang pagalagad pinaagi sa gugma—pagtahod nga nagagikan sa mahunahunaon nga pag-ila sa Iyang kinaiya. Wala Siyay kalipay sa pinugos nga pagtahod, ug ang tanan Iyang gihatagan og kagawasan sa kabubut-on, aron nga sila magaalagad Kaniya sa kinabubut-on.

Apan adunay usa nga mituyo sa pagdaot niini nga kagawasan. Ang sala nagsugod kaniya, kinsa nga sunud kang Cristo, maoy labing pinasidunggan sa Dios, ug nagabarog nga labing hataas sa gahum ug himaya taliwala sa mga nanagpuyo sa langit. Sa wala pa ang iyang pagkahulog, si Lucifer maoy una sa mga nagatabong kerubin, balaan ug wala mahugawi. “Maoy kini ang giingon ni Jehova nga Dios: ikaw nagapatik sa kinatibookan, puno sa kinaadman, ug hingpit sa katahum. Ikaw didto sa Eden, ang tanaman sa Dios; tanang mga mahal nga bato maoy imong tabon,” “Ikaw maoy ang dinihog nga kerubin nga nagatabon: ug ako nagapahimutang kanimo, sa

pagkaagi nga ikaw diha sa balaan nga bukid sa Dios; ikaw nagsaka kanaug sa taliwala sa mga bato nga kalayo. Ikaw hingpit sa imong mga kagawian gikan sa adlaw sa pag-umol kanimo, hangtud nga ang dili pagkamatarung hingkaplagan diha kanimo.” Ezekiel 28:12-15.

Nagapabilin pa unta si Lucifer diha sa kahimuut sa Dios, hinigugma ug pinasidunggan sa tanan nga panon sa mga manulunda, nagabuhat sa ubus sa iyang dungganon nga mga gahum sa pagpanalangin sa uban ug sa paghimaya sa iyang Magbubuhat. Apan matod sa manalagna, “Ang imong kasingkasing gipataas tungod sa imong katahum; gidaut mo ang imong kinaadman tungod sa imong kasilaw.” Bersikulo 17. Sa anam-anam nakahukum si Lucifer sa pagtuboy sa iyang kaugalingon. “Tungod kay ikaw nagpahamutang sa imong kasingkasing ingon sa kasingkasing sa Dios.” “Ikaw nagaingon:... Ituboy ko ang akong trono sa ibabaw sa mga bitoon sa Dios; ug ako magalingkod sa bukid nga tigumanan.” “Mokayab ako sa ibabaw sa mga kahitasan sa mga panganod; himoon ko nga ang akong kaugalingon mahasama sa Hataas Uyamot.” Bersikulo 6; Isaias 14:13, 14. Sa baylo nga mag-ila siya sa Dios nga maoy labing hataas diha sa mga paghigugma ug pagtahod sa Iyang mga binuhat, si Lucifer naningkamot sa pagdani sa ilang pagalagad ug pagtahod ngadto kaniya. Ug, diha sa pagkasina sa kadungganon nga gipahinungud sa Amahan sa Iyang Anak, kini nga prinsipal sa mga manulunda naningkamot sa pagsaka ngadto sa gahum nga bugtong katungud ni Cristo sa pagdumala.

Ang tibuuk langit nanagmaya sa pag-aninag sa himaya sa Magbubuhat ug sa pagpakita sa pagdayeg Kaniya. Ug samtang ang Dios gipasidunggan, ang tanan anaa diha sa pakigdait ug kalipay. Apan ang nota sa pagkayabag niini karon nagsamok sa langitnon nga panaghiusa. Ang pagalagad ug pagtuboy sa kaugalingon, nga kasupak sa plano sa Dios, nakapapukaw sa daotan nga mga hunahuna nga sa kanhi mao ang pag-ila sa labing hataas nga himaya sa Dios. Ang langitnong konsilyo naghangyo kang Lucifer. Ang Anak sa Dios mipahayag kaniya sa pagkadako ug pagkamaayo, ug ang hustisya sa Magbubuhat, ug ang sagrado, dili mausab nga kinaiyahan sa Iyang balaod. Ang Dios gayud maoy nagugmad sa kahusay sa langit; ug sa pagbiya gikan niini, si Lucifer magpakaulaw sa Iyang Magbubuhat, ug magdala sa iyang kaugalingon ngadto sa kalaglagaan. Apan ang pasidaan, nga gihatag diha sa dili matugkad nga gugma ug kalooy,

nakapasilaub hinoon sa espiritu sa pagsupil. Si Lucifer mitugot nga ang kasina ngadto kang Cristo maoy modaog, ug nahimo siya nga mas mapadayunon pa sa iyang laraw.

Ang garbo sa iyang kaugalingong himaya nagpalambo sa handum sa pagkalabaw. Ang hataas nga mga dungog nga gihatag sa Dios kang Lucifer wala niya pasidunggi ingon nga gasa sa Dios kaniya ug wala gayud siya mopahayag og pagpasalamat sa Magbubuhat. Siya naghimaya diha sa iyang kasilaw ug sa pagkahataas, ug naghandum sa pagkasama sa Dios. Gihigugma siya ug gitahod sa langitnon nga panon. Nalipay ang mga manulunda sa pagtuman sa iyang mga kamandoan, ug siya nasuluban sa kaalam ug himaya labaw kanilang tanan. Apan ang Anak sa Dios maoy giila nga labaw nga halangdon sa langit, usa sa gahum ug awtoridad kauban sa Amahan. Sa tanan nga mga plano sa Dios labot si Cristo, samtang si Lucifer wala tuguti sa pag-apil sa diosnon nga mga katuyoan. “Ngano man,” nangutana kining gamhanan nga manulunda, “nga si Cristo labaw ka hataas? Ngano nga gipasidunggan man Siya labaw kay kang Lucifer?”

Mibiya sa iyang dapit duul sa presensya sa Dios, milakaw si Lucifer sa pagpakuyanap sa espiritu sa pagkadili kontento ngadto sa mga manulunda. Nagabuhat ilalum sa mysteryosong pagkatago, ug sa pila ka panahon nagtakuban sa iyang matuud nga tumong nga tinakpan sa pagkamatinahuron ngadto sa Dios, siya naningkamot sa pagpaukyab sa pagsupak ngadto sa mga balaod nga nagagahum sa langitnong mga manulunda, nanagpahayag nga kining sugo nagpahamtang og dili makiangayon o dili makatarunganon nga mga pagdumili sa kagawasan. Tungud kay balaan man ang ilang mga kinaiyahan, siya nagaawhag nga ang mga manulunda mosunud sa mga mando sa ilang kaugalingon nga kabubut-on. Nangita siya og paagi nga makakuha siya og simpatiya gikan sa uban pinaagi sa pagpasangil nga ang Dios wala maghatag kaniya sa matarong nga pagtagad pinaagi sa paghatag og labing hataas nga dungog kang Cristo. Iyang gipatoo nga diha sa iyang tinguha sa pagangkon og labaw pa kadako nga gahum wala siyay tumong nga magtuboy sa iyang kaugalingon, kundili nangita siya og paagi aron maangkon ang kagawasan alang sa tanan nga nanagpuyo sa langit, aron nga pinaagi niini makabaton sila og mas maayo nga kahimtang sa pagkinabuhi.

Ang Dios sa Iyang dako nga kalooy, nagpailub sa dugay nga panahon kang Lucifer. Wala siya dayon pakanaoga sa iyang hataas nga dapit niadtong una niyang pagbaton sa espiritu sa pagkawalay pagtagbaw, bisan pa sa diha nga siya nagsugod sa pagpahayag sa iyang bakak nga mga pagangkon atubangan sa mga maunungong manulunda. Dugay siya nga gipapuyo sa langit. Sa makadaghan nga higayon gitanyagan siya og kapasayloan, ubus sa kondisyon nga siya maghinulsul ug magpasakup. Kana nga mga paningkamot diin ang dili matugkad nga gugma ug kaalam ang makaugmad, gihimo aron pagpasabut sa iyang sayup. Ang espiritu sa pagkawalay pagtagbaw wala gayud maila kanhi sa langit. Si Lucifer wala sa una makakita kon nagkahalayo na ba siya gikan sa Dios; wala siya makasabut sa tinuud nga kinaiyahan sa iyang mga pagbati. Apan sa napamatudan na nga ang iyang pagbagulbul walay igong hinungdan, nakasabut si Lucifer nga nasayup diay siya, nga ang diosnon nga mga pagangkon matarong, ug nga siya kinahanglan nga moila niadtong mga sugo sa ingon atubangan sa tibuuk katilingban sa langit. Kon nahimo pa niya kini, maluwas unta siya ug ang daghan nga mga manulunda. Wala pa gayud siya mosalikway sa hingpit sa iyang pagtahod sa Dios niini nga panahona. Bisin og iyang gibiyahan ang iyang katungdanan ingon nga kerubin nga nagatabon, apan kon gusto pa lang siya mobalik sa Dios, mag-ila sa kaalam sa Magbubuhay, ug matagbaw sa iyang dapit nga gitudlo sumala sa dako nga plano sa Dios kaniya, mapahiuli unta siya sa iyang pangatungdanan. Apan ang garbo nagdili kaniya sa pagpasakup. Siya mapadayunong nangatarungan sa iyang kaugalingon nga baroganan, nagtoo nga wala siya magkinahanglan sa paghinulsul, ug sa hingpit nagtugyan sa iyang kaugalingon alang sa dako nga pakigaway, batok sa iyang Magbubuhay.

[286]

Ang tanan nga gahum sa iyang maalamong hunahuna niini karon determinado na sa buhat sa pagpanglimbong, aron makuha niya ang pagdapig sa mga manulunda ubus sa iyang pagmando. Bisin tuud nga si Cristo nakapasidaan ug nakatambag na kaniya, iya hinoon kining gibaliktag aron magamit ngadto sa iyang mabudhion nga mga plano. Alang kanila kansang mahigugmaong pagsalig nahigut kaniya, si Satanas nagpahayag nga siya gihimoan og sayup nga paghukom, nga ang iyang katungdanan wala pagtagda, ug ang iyang kagawasan gipakubsan. Gikan sa sayup nga pagpasabut sa mga pulong ni Cristo, nakalabay na siya hangtod sa pagpangdaot ug sa klaro

kaayo nga pagpamakak, nagpasangil sa Anak sa Dios mahitungud sa plano sa pagpakaulaw kaniya atubangan sa mga nanagpuyo sa langit. Nangingkamot usab siya sa paghimo og bakak nga mga sumbong tali kaniya ug sa maunungon nga mga manulunda. Ang tanan nga dili niya mapasakup ug dili niya sa hingpit madani ngadto kaniya, iyang gipasanginlan nga walay panumbaling alang sa mga kaayohan sa mga langitnong nilalang. Ang buhat nga siya mismo ang naghimo, iyang ipasangil niadtong nagpabilin nga matinud-anon sa Ginoo. Ug aron sa pagpadayon sa iyang sumbong nga ang Dios walay hustisya ngadto kaniya, midangup siya ngadto sa pagtuis sa mga pulong ug mga kahimoan sa Magbubuhat. Maoy iyang pamaagi ang pagpali-bog sa mga manulunda pinaagi sa limbong nga mga pangatarungan bahin sa mga katuyoan sa Dios. Ang matag-usa ka butang nga yano, iyang himoon nga tinago, ug pinaagi sa iyang malinglahong pag-daot siya mihimo og mga pagduhaduha sa labing tin-aw nga mga pahayag ni Jehova. Ang iyang hataas nga pangatungdanan, diha sa suud nga pagkadugtong sa diosnon nga pagdumala, naghatag og labaw kadako nga kusog sa iyang pagpamahayag, ug daghan ang nadani sa pakig-usa kaniya sa pag-alsa batok sa langitnon nga kagamhanan.

Ang Dios sa Iyang kaalam nagtugot kang Satanas sa pagpadayon sa iyang buhat, hangtod sa pagkahinog sa iyang espiritu sa pagdumut ngadto sa kusganon nga pagrebelde. Kinahanglan kaayo nga ang iyang mga plano mahingpit sa iyang buhat aron nga ang mga kinaiyahan ug kalagmitan niini makita sa tanan. Si Lucifer, ingon nga dinihog nga kerubin, gihatagan sa hataas kaayo nga katungdanan; gihigugma siya pag-ayo sa langitnon nga mga binuhat, ug lig-on kaayo ang iyang kabuyohan kanila. Ang pangagamhanan sa Dios wala lamang maglakip sa mga nanagpuyo sa langit, kundili sa tanan nga mga kalibutan nga Iyang binuhat; ug si Satanas sa iyang paghunahuna nga kon iyang madani ang mga manulunda sa langit sa pagrebelde uban kaniya, iya usab madala ang uban nga mga kalibutan. Iyang gipadayandayanan ang iyang mga pamahayag bahin sa maong isyo, uban sa pagpangilad ug pagpanglimbong aron sa pagpalig-on sa iyang mga tumong. Kusganon kaayo ang iyang gahum sa pagpanglimbong, ug pinaagi sa iyang pagtakuban sa bakak nakabintaha siya. Bisan ang mga maunungon nga mga manulunda

dili makasabut sa hingpit sa iyang kinaiya, o makakita sa padulngan sa iyang buhat.

Si Satanas pinasidunggan pag-ayo, ug ang tanan niyang mga buhat nasul-uban sa misteryo, nga malisud ang pagpadayag niini ngadto sa mga manulunda sa tinuud nga kinaiyahan sa iyang buhat. Hangtod nga kini mahingpit sa paglambo, ang sala dili makita sa iyang pagkadaotan. Gikan pa kaniadto kini walay dapit sa uniberso sa Dios, ug ang balaan nga mga binuhat walay pagsabut sa iyang kinaiyahan ug kadaot. Dili sila makatugkad sa makalilisang nga mga sangputanan gumikan sa pagsalikway sa balaod sa Dios. Gitago una ni Satanas ang iyang buhat, ilalum sa malipaton nga dagway sa pagkamaunungon sa Dios. Nagpakitakita nga nagpalambo siya sa kadunggan sa Dios, sa kalig-unan sa Iyang kagamhanan, ug sa kaayohan alang sa tanan nga nanagpuyo sa langit. Samtang [287] iyang gisilsil ang espiritu sa pagkawalay pagtagbaw ngadto sa mga hunahuna sa mga manulunda nga nailalum kaniya, iyang gipakita nga daw naningkamot siya pagwala sa pagkadili matagbawon nga kinaiya gikan kanila. Sa iyang pag-awhag nga kinahanglan himoon ang mga kausaban sa sistema ug mga balaod sa kagamhanan sa Dios, iyang gipasabut nga kinahanglanon kini aron magpabilin ang kahusay ug panagkauyon sa langit.

Sa Iyang pagtagad sa sala, ang Dios mogamit lamang sa pagkamatatung ug kamatuuran. Si Satanas makagamit sa dili mahimo sa Dios—ang pagulog-ulog ug panglimbong. Iyang gitinguha nga mahimong bakak ang pulong sa Dios, ug nagdaot sa Iyang plano sa pangagamhanan atubangan sa mga manulunda, sa pagpatoo nga ang Dios dili matarong nga siya nag-ugmad pa og mga balaod ug mga sulundan alang sa mga lumulupyong sa langit; nga sa Iyang mando nga magpasakup ug magtuman ang Iyang mga binuhat, Siya nangita lamang og pagtuboy alang sa Iyang kaugalingon. Busa kinahanglan nga kini ipahayag atubangan sa mga namuyo sa langit ug usab sa tanan nga mga kalibutan, nga ang pangagamhanan sa Dios matarong, ang iyang kasugoan hingpit. Gipatoo ni Satanas nga siya gayud naningkamot sa pagpalambo sa kaayohan sa uniberso. Ang tinuud nga kinaiya sa mangingilog, ug ang iyang tinuud nga katuyoan, kinahanglan masabtan sa tanan. Kinahanglan may igo siya nga panahon nga mapadayag ang iyang kaugalingon pinaagi sa iyang mga daotang buhat.

Ang kagubot nga iyang gipasiugdahan sa langit, iyang gipasangil ngadto sa balaod ug pangagamhanan sa Dios. Matod niya ang tanang kadaotan maoy sangputanan sa pagdumala sa Dios. Nagangkon siya nga maoy iyang tuyo ang pagpauswag sa mga kasugoan ni Jehova. Busa gikinahanglan nga iyang ipakita ang kinaiyahan sa iyang mga pagangkon, ug ipakita ang mga sangputanan sa iyang gisugyot nga mga kausaban sa diosnon nga balaod. Ang iyang kaugalingon nga binuhatan maoy maghukum kaniya. Nagpatoo si Satanas sa sinugdanan nga wala siya magrebelde. Ang tibuuk uniberso kinahanglan makakita sa mangingilad nga mahukasan sa iyang maskara.

Bisan sa desisyon nga dili na siya makapabilin sa langit, ang kaalam nga dili matugkad wala maglaglag kang Satanas. Tungud kay ang pagalagad pinaagi sa gugma mao lang ang dawaton sa Dios, ang pagtahod sa Iyang mga linalang kinahanglan magsandig diha sa pagsabut sa Iyang hustisya ug pagkamaloloy-on. Ang mga namuyo sa langit ug sa uban nga kalibutan, nga wala pa maandam sa pagsabut sa kinaiyahan sa mga sangputanan sa sala, dili dayon makakita sa hustisya ug kalooy sa Dios sa paglaglag kang Satanas. Kon giwagtang pa dayon siya, silang tanan magalagad unta sa Dios tungud sa kahadlok, inay sa gugma. Ang kabuyohan sa limbongan dili mahanaw sa hingpit, ni ang espiritu sa pagkarebelde mapapas. Ang daotan kinahanglan nga tugutan nga moabut sa pagkahamtong. Alang sa kaayohan sa tibuuk uniberso sa katuigan nga walay pagkatapus, si Satanas kinahanglan sa hingpit mag-ugmad sa iyang mga prinsipyo, aron nga ang iyang mga sumbong batok sa diosnon nga pangagamhanan makita sa ilang matuud nga kahayag ngadto sa tanan nga mga linalang, nga ang hustisya ug kalooy sa Dios ug ang pagkadili mabungkag sa Iyang balaod mahimutang nga wala nay pagduda.

Ang rebelyon ni Satanas nahimo nga leksyon sa uniberso sa tanan nga umalabot nga kaliwatan, makanunayon nga pamatuud sa kinaiyahan ug sa makalilisang nga mga sangputanan sa sala. Ang pagsunud sa pagmando ni Satanas, ang mga sangputanan niini sa katawhan ug sa mga manulunda, makapakita kon unsa ang mabunga sa pagsalikway sa diosnon nga kagamhanan. Kini magpamatuud nga ang pagkaana sa gobyerno sa Dios ug sa Iyang kasugoan maoy magbugkos alang sa kaayohan sa tanan Niya nga mga linalang. Busa ang kasaysayan niining makalilisang nga eksperimento sa

pagrebelde maoy mahimong walay katapusang nga panalipod sa tanang balaan nga mga binuhat, sa paglikay kanila gikan sa limbong bahin sa kinaiyahan sa paglapas, aron sa pagluwas kanila gikan sa pagbuhat og sala ug pagantos sa silot niini.

Hangtod gayud sa pagkatapos sa away didto sa langit, nagpadayon ang mangingilog sa pagpangatarungan sa iyang kaugalingon. Sa gipahibalo na nga uban sa tanan niyang mga dumadapig siya palayason gikan sa mga puluy-anan sa kalipay, dayon ang pangulo sa rebelyon nanaad sa pagdumut sa balaod sa Magbubuhat. Iyang gisubli ang iyang pagpatootoo nga ang mga manulunda wala magkinahanglan nga gamhan, kundili tugutan sa pagsunud sa ilang kabubut-on, nga mao ang kanunay nga magagiya kanila sa husto. Iyang gisaway ang balaan nga kalagdaan ingon nga babag sa ilang kagawasan, ug nagpamatuud nga maoy iyang tuyo ang pagbungkag sa kasugoan; nga, mahigawas na gikan sa Iyang pagdili, aron ang mga panon sa langit mahisulud na sa mas hataas nga pagkatuboy, mas labaw ka mahimayaon nga kahimtang sa pagkinabuhi.

[288]

Sa usa ka kasabutan, si Satanas ug ang iyang panon nagpahamtang sa hinungdan sa ilang pagrebelde kang Cristo, sa pagpamatuud nga kon wala pa sila badlonga dili gayud unta sila magrebelde. Mao nga, sa kagahian ug sa pagkamahagiton diha sa ilang pagkamabudhion, naningkamot sila sa paglumpag sa pangagamhanan sa Dios, apan sa mapasipalahon nagpatoo nga sila mao ang mga inosenting biktima sa madaogdaogon nga gahum, ang pangulo nga rebelde uban sa tanan niyang mga lumalaban sa katapusan gipapas ra gayud gikan sa langit.

Ang sama nga espiritu nga nagpadasig sa rebelyon sa langit, nagdasig gihapon sa rebelyon dinhi sa yuta. Nagpadayon gihapon si Satanas sa iyang paagi sa paglimbong diha sa katawhan sama sa iyang gihimo sa mga manulunda sa langit. Ang iyang espiritu mao na karon ang naghari sa mga anak nga malapason. Sama kaniya naninguha sila sa paglumpag sa mga pagdili sa balaod sa Dios, ug nagpasalig sa katawhan og kagawasan pinaagi sa paglapas sa mga kalagdaan niini. Ang pagbadlong sa sala nagpabangon gihapon sa espiritu sa pagdumut ug pagsuki. Kon ang mga mensahe sa pasidaan sa Dios mapapuyo sa kaisipan, si Satanas maggiya sa mga tawo aron magpamatarong sa ilang kaugalingon, ug mangita og simpatiya gikan sa uban alang sa ilang buhat sa pagpakasala. Inay nga ilang

tarungon ang ilang mga sayup, magpadasig sila sa kasuko batok sa tigbadlong, nga daw siya mao gayud ang hinungdan sa ilang kalisdanan. Gikan sa kaadlawan sa matarong nga Abel hangtod karon, mao gihapon kanang espirituha nga gipakita batok niadtong mangahas sa pagbadlong sa sala.

Pinaagi sa sama ra nga pagdaot sa kinaiya sa Dios nga iyang gihimo didto sa langit, nga naghimo nga ilhon Siya nga higpit ug madaogdagon, si Satanas naghulhog sa tawo sa pagpakasala. Ug nga nagmalinampuson hangtod karon, siya nagpahayag nga ang dili matarong nga mga pagdili sa Dios maoy hinungdan sa pagkahulog sa tawo, ingon nga kini sila mao usab ang nakaparebelde kaniya.

Apan ang Usa nga Walay Katapusan mismo sa Iyang Kaugalingon nagmantala sa Iyang kinaiya: “Si Jehova, si Jehova, usa ka Dios nga maloloy-on, mapuanguron, mahinay sa pagkasuko, ug daku sa mahigugmaong-kalolot ug kamatuoran, nagatipig sa mahigugmaong-kalolot alang sa linibolibo ug nagapasaylo sa pagkadautan, ug sa pagkamasukihon ug sa sala, ug sa walay bisan unsa nga paagi magapakamatarung sa dautan.” Exodo 34:6, 7.

Diha sa pagwagtag ni Satanas gikan sa langit, gipamatuud sa Dios ang Iyang hustisya, ug nagtipig sa kadunggan sa Iyang trono. Apan sa pagpakasala sa tawo pinaagi sa pagtugot sa mga panglimbong niini nga daotang espiritu, naghatag ang Dios og kamatuuran sa Iyang gugma pinaagi sa paghalad sa Iyang bugtong nga Anak sa pagpakamatay alang sa nahulog nga tawo. Diha sa pagtabon o pagpasaylo sa sala napadayag ang kinaiya sa Dios. Ang kusganon nga pangatarungan sa krus nagpakita sa tibuuk uniberso nga ang dalan sa sala nga gipili ni Lucifer dili gayud maipasangil sa pangagamhanan sa Dios.

Sa away tali ni Cristo ug Satanas, panahon sa unang pagministeryo sa yuta, ang kinaiya sa dako nga limbongan nahukasan sa iyang maskara. Walay labaw ka epektibo kaayong nakapakuha sa paghigugma gikan kang Satanas sa mga manulunda sa langit ug sa tibuuk maunungong uniberso kay sa iyang mabangis nga pakigaway batok sa Manunubos sa kalibutan. Ang iyang mapasipalahon nga mando kang Cristo sa pagsimba kaniya, ang iyang mapangahason nga kaisog sa pagdala Kaniya ngadto sa tumoy sa bungtod ug sa tumoy sa templo, ang iyang binuang nga tumong sa pagpalukso Kaniya gikan sa makalipong nga kahabagon, ang dili makatulog nga

kasilag nga naghhamok kaniya sa nagkalainlain nga mga dapit, nagdasig sa mga kasingkasing sa mga kaparian ug katawhan sa pagsalikway sa Iyang gugma, ug sa katapusan ang pagsinggit, “Ilansang Siya! ilansang Siya!”—kining tanan nakapatingala ug nakapasuko sa tibuuk uniberso.

Si Satanas maoy nagpalihok sa pagsalikway sa kalibutan kang Cristo. Ang prinsiphe sa kadaotan naningkamot kutub sa iyang gahum ug limbong sa paglaglag kang Jesus; kay iyang nakita nga ang kalooy ug gugma sa Manluluwas, ang Iyang kahingawa ug mabination nga kalumo, nagpadayag sa kalibutan mahitungud sa kinaiya sa Dios. Giatbangan ni Satanas ang matag pagangkon nga gipahayag sa Anak sa Dios, ug nagsugo sa mga tawo sa pagpuno sa kinabuhi sa Manluluwas sa pagantos ug kasub-anan. Ang pagtakuban og pagpamakak nga iyang gigamit sa pagbabag sa buhat ni Jesus, ang pagdumut nga gipakita sa mga anak nga malapason, ang iyang minaldito nga sumbong batok Kaniya kansang kinabuhi nahimo nga sumbanan sa pagkamaayo, ang tanan nagagikan sa halalum nga pagpanimalus. Ang mga pinugngan nga kalayo sa kasina ug malisya, pagdumut ug pagpanimalus, mibuto didto sa Kalbaryo batok sa Anak sa Dios, samtang ang tibuuk langit nagtan-aw sa hilum nga kalisang.

Pagkahuman na sa dako nga paghalad, si Cristo misaka sa langit, midumili nga simbahon sa mga manulunda hangtod nga Iyang mahimo ang hangyo: “Buot usab ako, nga sila nga imong gikahatag kanako, makauban kanako bisan asa ako moadto.” Juan 17:24. Dayon uban sa dili malitok nga gugma ug gahum miabut ang tubag gikan sa trono sa Amahan: “Pasimbaha ang tanang manulonda sa Dios kaniya.” Hebreohanon 1:6. Walay buling nga diha kang Jesus. Natapos ang Iyang kaulawan, nahuman na ang Iyang halad, gihatag Kaniya ang usa ka ngalan nga labaw sa tanan nga ngalan.

Karon napadayag na ang sala ni Satanas nga walay nay kapasayloan. Iyang napadayag ang iyang matuud nga kinaiya ingon nga bakakon ug mamumuno. Nakita nga ang mao ra nga espiritu nga iyang gidumala sa katawhan, nga nailalum sa iyang gahum, iya unta nga mapakita kon gitugutan pa siya sa paggahum sa mga namuyo sa langit. Iyang gipatoo nga ang paglapas sa balaod sa Dios magdala og kagawasan ug kadunganan; apan nakita nga kini misangpot ngadto sa pagkaulipon ug pagkaut-ut.

Ang bakak nga mga sumbong ni Satanas batok sa diosnong kinaiya ug pangagamhanan napadayag sa katinuuran. Iyang gisumbong ang Dios nga igo lang magpasidungog sa Iyang kaugalingon sa Iyang pagsugo sa tanan Niyang linalang nga magpasakup ug magtuman Kaniya, ug nagpamatuud nga samtang ang Magbubuhath nagsugo sa tanan nga magdumili sa ilang kaugalingon, Siya wala magdumili sa Iyang kaugalingon, ug wala magantos. Karon nakita nga alang sa kaluwasan sa nahulog ug makasasala nga kaliwatan, ang Hari sa uniberso naghimo sa labing dako nga halad nga mahimo sa gugma; kay “ang Dios diha kang Cristo nga nagpasig-uli sa kalibutan ngadto kaniya.” 2 Corinto 5:19. Nakita usab, nga samtang si Lucifer nagabli sa pultahan sa pagpasulud sa sala, tungud sa iyang handum alang sa dungog ug sa pagkalabing hataas, si Cristo, sa tuyo sa paglaglag sa sala, nagpaubus sa Iyang kaugalingon, ug nagmatinumanon hangtod sa kamatayon.

Gipadayag sa Dios ang Iyang pagsupak sa mga prinsipyo sa rebelyon. Ang tibuuk langit nakakita sa pagpadayag sa Iyang hustisya, diha sa paghukum kang Satanas ug sa pagtubus sa tawo. Nagpamatuud si Satanas nga kon dili pa mausab ang balaod sa Dios, ug nga dili mapasaylo ang silot niini, ang matag usa ka malapason dili na gayud makadawat sa kalooy sa Magbubuhath. Iyang gipatoo nga ang makasasala nga kaliwatan dili na matubus, ug busa sila iyang mga makatarunganong biktima. Apan ang kamatayon ni Cristo maoy lig-ong katarungan alang sa tawo nga dili mabuntog. Ang silot sa balaod napahamtang diha Kaniya kinsa nga sama sa Dios, ug ang tawo libre na sa pagdawat sa pagkamatarong ni Cristo, ug pinaagi sa kinabuhi sa paghinulsul ug pagpaubus aron modaog, maingon nga ang Anak sa Dios nagmadaugon, batok sa gahum ni Satanas. Busa ang Dios matarong, ug gani Siya usab ang magpamatarong sa tanan nga motoo kang Jesus.

[290] Apan dili lamang ang paghingpit sa katubsanan sa tawo nga si Cristo mianhi sa yuta aron magantos ug mamatay. Siya mianhi aron sa “pagpadaku sa balaod” ug “sa paghimo niini nga dungganon.” Dili lamang aron ang mga tawo niining kalibutana moila sa balaod; kundili aron sa pagpakita sa tanan nga mga kalibutan sa uniberso nga ang balaod sa Dios dili mausab. Kon gihiklin pa kini nga pagtoo, nan ang Anak sa Dios wala na magkinahanglan nga magtugyan sa Iyang kinabuhi aron sa pagpasaylo sa ilang mga kalapasan. Ang

kamatayon ni Cristo nagpamatuud nga ang kasugoan malungtaron. Ug ang halad nga niini ang dili matugkad nga gugma sa Amahan ug sa Anak naaghat, aron matubus ang mga makasasala, nagpadayag sa tibuuk uniberso—nga wala nay lain nga ubus niini nga plano sa pagpasaylo ang makahimo sa igo—nga ang hustisya ug kalooy mao ang patukuranan sa balaod ug kagamhanan sa Dios.

Sa katapusan nga pagpakanaog sa hukum makita nga wala nay hinungdan nga ang sala motungha pa. Kon ang Maghuhukum sa tibuuk yuta magsuta na kang Satanas, “Nganong nagsupil ka man batok Kanako, ug Imo akong gitulisan sa mga sakup sa Akong gingharian?” ang nagamugna sa daotan dili na makapangatarungan. Matag baba pahunungon, ug ang tanang panon sa rebelyon wala na unyay ikasulti.

Ang krus sa Kalbaryo, samtang kini nagpamatuud nga ang balaod dili mabungkag, nagmantala usab kini sa uniberso nga ang balos sa sala mao ang kamatayon. Sa himatyon nga pagtuaw sa Manluluwas, “Natapos na,” ang kampana alang sa kamatayon ni Satanas gibagting. Ang dako nga away nga nagpadayon sulud sa hataas na nga panahon nahukman na, ug siguro na ang pagwagtang sa daotan. Ang Anak sa Dios miagi sa mga ganghaan sa lubnganan, aron nga “pinaagi sa kamatayon Iyang laglagon siya nga adunay gahum sa kamatayon, nga mao ang yawa.” Hebreohanon 2:14. Ang handum ni Lucifer sa pagtuboy sa iyang kaugalingon nakahatud kaniya sa pag-ingon: “Akong ituboy ang akong trono ibabaw sa mga bitoon sa Dios.... Ako mahisama sa Labing Hataas.” Isaias 14:13, 14. Ang Dios nagpamatuud: “Pagahimoon ko ikaw nga mga abo ibabaw sa yuta...ug dili na gayud ikaw motungha pa.” Ezekiel 28:18, 19. Kon “ang adlaw moabut nga magasunog ingon sa usa ka hudno sa kalayo,” “ang tanang palabilabihon, oo, ang tanan nga nagabuhat og kadautan, mahisama sa dagami; ug ang adlaw moabut nga magasunog kanila, nagaingon si Jehova sa mga panon, ug kini dili magabilin kanila og gamot ni sanga.” Malaquias 4:1.

Ang tibuuk uniberso unya mahimo nga mga saksi sa kinaiyahan ug mga sangputanan sa sala. Ug ang iyang hingpit nga kalaglagaan, nga sa sinugdan nagdala og kahadlok sa mga manulunda ug pagpasi-pala sa Dios, magbawi na sa dungog sa Iyang gugma ug mag-ugmad sa Iyang kadunggananan atubangan sa uniberso sa mga binuhat nga nahimuut sa pagbuhat sa Iyang kabubut-on, ug kansang kasingkas-

ing anaa ang Iyang kasugoan. Dili na gayud mopadayag pag-usab ang daotan. Matod pa sa pulong sa Dios, “Ang kasakitan dili na motungha sa ikaduhang higayon.” Nahum 1:9. Ang balaod sa Dios, nga gisaway ni Satanas ingon nga yugo sa kaulipnan, pagapasidunggan ingon nga balaod sa kagawasan. Ang nasulayan ug nasukud nga kabuhatan dili na gayud mousab sa pagtalikod gikan sa pagtahod Kaniya kansang kinaiya hingpit napadayag sa ilang atubangan ingon nga dili matugkad nga gugma ug walay kinutuban nga kaalam.

30 - Panagaway Taliwala sa Tawo ug ni Satanas

“Ug ibutang ko ang panagkaaway sa taliwala mo ug sa babaye, ug sa taliwala sa imong kaliwat ug sa iyang kaliwat; siya magasamad sa imong ulo, ug ikaw magasamad sa iyang tikod.” Genesis 3:15. Ang diosnon nga hukum nga gipakanaog batok kang Satanas sa human mahulog ang tawo, usa usab ka tagna, nga nagalakip sa tanan nga kaliwatan hangtod sa pagsira sa panahon, ug magalandong sa dako nga away nga manginlabot sa tanang kaliwatan sa mga tawo nga magapuyo sa yuta.

Nagpamatuud ang Dios: “Akong ibutang ang panagkaaway.” [291] Kini nga panagkaaway wala gayud matagad. Sa paglapas sa tawo sa balaod sa Dios, nahimo nga daotan ang iyang kinaiyahan, ug nakig-uyon siya, ug wala magpalahi kang Satanas. Walay nabatasan nga panagkaaway taliwala sa makasasala nga tawo ug sa tagmugna sa sala. Ang duruha nahimo nga daotan pinaagi sa pagkahulog. Ang usa nga mibiya sa matuud walay pahulay, gawas nga iya nang makuha ang simpatiya ug suporta pinaagi sa paghulhog sa uban sa pagsunud sa iyang panig-ingnan. Tungud niini nga kata-rungan, ang nahulog nga mga manulunda ug ang mga daotan nahiusa sa makata-lagmanon nga panagkauban. Kon wala pa magpatunga ang Dios, si Satanas ug ang tawo magkakumbuya unta sa pakigbatok sa langit; ug sa baylo nga ikahimuut ang pagdumut batok kang Satanas, ang tibuuk tawhanon nga panimalay maghiusa unta sa pagsupak sa Dios.

Gitintal ni Satanas ang tawo sa pagpakasala, sama sa iyang pagdasig sa mga manulunda sa pagrebelde, aron nga iyang makuha ang ilang pagduyog sa pakiggu-bat batok sa langit. Walay panagkabulag taliwala kaniya ug sa nahulog nga mga manulunda bahin sa ilang pagdumut kang Cristo; samtang sa uban nga bahin adunay pagsumpaki, apan sila hugut nga nagkahiusa sa pagsupak sa kagamhanan sa Hari sa uniberso. Apan sa pagkadungog ni Satanas sa pahibalo nga adunay mo-tungha nga panagkaaway taliwala kaniya ug sa babaye, ug taliwala sa iyang kaliwat ug sa kaliwat

sa babaye, siya nahibalo nga mabalda ang iyang paningkamot sa pagdaot sa kinaiyahan sa tawo; nga pinaagi sa ubang pamaagi ang tawo makahimo sa pagsukol sa iyang gahum.

Ang kasuko ni Satanas batok sa tawhanon nga kaliwat nahaling, tungud kay pinaagi kang Cristo, sila nahimo nga tumong sa gugma ug kalooy sa Dios. Siya nagtinguha sa pagsumpo sa plano sa Dios sa pagtubus sa tawo, sa paghimo og pagpakaulaw sa Dios, pinaagi sa pagdaot ug paghugaw sa Iyang linalang; siya mag-ugmad og kagul-anan sa langit, ug iyang pun-on ang yuta sa kagul-anan ug kalaglagan. Ug iyang ipa- sangil kini nga tanan nga kadaotan ngadto sa Dios tungud sa Iyang paglalang sa tawo.

Ang grasya nga gitatum ni Cristo diha sa kalag mao ang makig-away batok kang Satanas. Kon wala kining makakabig nga grasya ug makapabag-ong gahum, ang tawo magapabilin nga binihag ni Satanas, usa ka sulugoon nga andam kanunay sa pagtuman sa iyang mando. Apan ang bag-o nga patukuranan diha sa kalag maghimo sa pakigaway nga sa kanhi adunay pakigdait. Ang gahum nga ihatag ni Cristo, makahimo sa tawo sa pagsukol sa madaogdaogon ug ilogan. Bisan kinsa ang makita nga nagadumut sa sala sa baylo sa paghigugma niini, bisan kinsa ang mosukol ug mobuntog niana nga mga kailibgon nga nagalihok sa sulud, nagpadayag sa paglihok sa prinsipyo nga sa bug-os nagagikan sa itaas.

Ang panagkabingkil taliwala sa espiritu ni Cristo ug sa espiritu ni Satanas, tin-aw kaayo nga naipadayag sa paagi sa pagdawat sa kalibutan kang Jesus. Dili gayud tungud kay Siya mitungha nga walay kalibutanon nga bahandi, dungog, o kaambongan, nga ang mga Judio misalikway Kaniya. Ilang nakita nga Siya nagabaton og gahum nga labaw pang makahulip sa kakulangon sa mga gawasnong bintaha. Apan ang kaputli ug kabalaan ni Cristo maoy nakapadumut sa dili diosnon nga katawhan batok Kaniya. Ang Iyang kinabuhi nga nagadumili sa kaugalingon ug hingpit nga pagalagad mao ang walay hunong nga badlong sa garboso, ug mahilayon nga katawhan. Mao kini ang nakapatungha sa pagdumut batok sa Anak sa Dios. Si Satanas ug ang daotan nga mga manulunda nakig-usa sa daotan nga mga tawo. Ang tanan nga kusog sa apostasiya naglaraw pagdaot batok sa kampiyon sa kamatuuran.

Ang mao gihapon nga pagdumut ang mapakita ngadto sa mga sumusunod ni Cristo ingon nga maoy naipakita ngadto sa ilang Aga-

lon. Bisan kinsa ang makakita sa pagkadulumtanan nga kinaiya sa sala, ug, diha sa kusog sa Dios mohimog pagsukol sa panulay, siguro nga kini mopukaw gayud sa kaligutgut ni Satanas ug sa iyang mga sakup. Ang pagdumut sa putli nga mga patukuranan sa kamatu-uran, ug ang pagpakaulaw ug paglutos sa mga manlalaban niini, magpabilin sa kanunay hangtod nga anaa pa ang sala ug ang mga makasasala. Ang mga sumusunod ni Cristo ug ang mga sulugoon ni Satanas dili magkauyon. Ang kapangdolan tungud sa krus wala pa mahunong. “Ang tanan nga magkinabuhi nga diosnon diha kang Cristo Jesus magaantos sa paglutos.” 2 Timoteo 3:12.

[292]

Ang mga ahente ni Satanas sa kanunay nagabuhat ubus sa iyang pagmando sa pag-ugmad sa iyang kagamhanan ug pagpabarog sa iyang gingharian aron sa pakigatbang sa pangagamhanan sa Dios. Niini nga tumong naglaraw sila sa paglimbong sa mga sumusunod ni Cristo, ug maglingla kanila sa pagbiya sa ilang pag-unong. Sama sa ilang pangulo, ilang sayupon pagsabut ug tuison ang Kasulatan aron matuman ang ilang tumong. Sama kang Satanas nga naningkamot sa pagpakaulaw sa Dios, mao usab ang gihimo sa iyang mga ahente nagtinguha sa pagdaot sa katawhan sa Dios. Ang espiritu nga maoy nagpapatay kang Cristo nagpalihok sa mga daotan sa paglaglag sa Iyang mga sumusunod. Kining tanan gisulti nang daan niadtong una nga tagna, “Akong ibutang ang panagkaaway taliwala kanimo ug sa babaye, ug taliwala sa imong kaliwat ug sa iyang kaliwat.” Ug kini magapadayon hangtod sa katapusan sa panahon.

Tigumon ni Satanas ang tanan niya nga kasundalohan, ug mogamit sa tanan niya nga gahum alang sa gubat. Ngano nga wala man kaayo siya hibalaga sa kusganon nga pagsukol? Ngano man nga ang mga kasundalohan ni Cristo hingatulog kaayo ug walay pagpakabana? Tungud kay wala silay hugut nga relasyon kang Cristo; tungud kay kulang kaayo sila sa Iyang Espiritu. Alang kanila dili kaayo daotan o dulumtanan ang sala, dili sama sa pag-ila niini sa ilang Agalon. Wala nila himamata kini, sama sa gihimo ni Cristo, uban ang matapaton ug kusganon nga pagsukol. Wala sila makaamgo sa hilabihang kadaotan ug pagkamakamatay sa sala, ug sila nabutaan sa kinaiya ug gahum sa prinsipie sa kangitngit. Gamay ra kaayo ang kaligutgut batok kang Satanas ug sa iyang mga buhat, tungud kay hilabihan kaayo ang pagkaburong bahin sa iyang gahum ug sa iyang daotang tuyo, ug sa kapintas sa iyang pakiggubat batok

kang Cristo ug sa Iyang iglesya. Mga panon sa katawhan ang nalimbungan bahin niini. Wala sila mahibalo nga ang ilang kaaway usa ka gamhanan nga heneral, nga nagagahum sa mga hunahuna sa daotan nga mga manulunda, ug uban sa maayo kaayong pagkahinog nga mga plano ug hanas kaayong mga kalihukan, nakiggubat siya batok kang Cristo aron mababagan ang kaluwasan sa katawhan. Taliwala sa nagangkon nga mga Cristohanon, ug bisan sa mga ministro sa ebanghelyo, panagsa lang kaayo madungog ang paghisgot bahin sa binuhatan ni Satanas, gawas lang sa sulagma nga paglitok niini diha sa pulpito. Wala nila panumbalinga ang mga kamatuuran sa iyang nagpadayon nga kalihukan ug kalamputan; wala nila tagda ang daghan nga mga pasidaan mahitungud sa iyang pagkamalinglahon; daw wala lang nila tagda ang pagkaanaa niya.

Samtang ang katawhan walay alamag bahin sa iyang mga pamaagi, kini nga matukawon nga kaaway anaa sa ilang agianan sa matag gutlo. Iyang ipugus ang iyang presensya sa matag departamento sa panimalay, sa matag dalan sa atong mga dakbayan, sa mga simbahan, sa nasudnon nga mga konsilyo o katiguman, sa mga hukmanan, magpalibog, manglimbong, mangdani, sa bisan diin nga magalaglag sa mga kalag ug lawas sa kalalakihan, kababayehan, ug sa mga anak, magguba sa mga pamilya, magpugas sa pagdumut, moawat-awat, mogubot, magbutangbutang, mopatay. Ug ang katilingbang Cristohanon daw nag-ila niining mga butanga nga daw gipahimutang kini sa Dios, ug nga kini sila kinahanglan motungha.

Si Satanas kanunay nangita og paagi sa pagbuntog sa katawhan sa Dios pinaagi sa pagguba sa mga abong nga nagpalahi kanila gikan sa kalibutan. Ang karaan nga Israel nalingla ngadto sa pagpakasala sa diha nga sila misulay sa gidili nga pakigkauban sa mga dili diosnon. Sa mao nga pagkaagi ang moderno nga Israel napasalaag. “Ang dios niining kalibutan nagbuta sa mga hunahuna kanila nga wala managpanoo, basin ang kahayag sa mahimayaong balita ni Cristo, nga mao ang dagway sa Dios, mosidlak ngadto kanila.” 2 Corinto 4:4. Ang tanan nga dili piho nga mga sumusunod kang Cristo pagailhon nga mga sulugoon ni Satanas. Sa wala mabag-o nga kasingkasing anaa ang gugma sa sala, ug ang taras sa pagmahal ug pagpamalibad niini. Sa nabag-o nga kasingkasing anaa ang pagdumut batok sa sala, ug ang tinguha sa pakigbatok niini. Kon ang mga Cristohanon mopili sa pakiguban sa mga dili diosnon ug dili

matinoohon, ilang gipabantang ang ilang kaugalingon sa pagsulay. Si Satanas nagtago nga nagtan-aw, ug sa hinayhinay nagakuha sa iyang malinglahon nga pangtabon ngadto sa ilang mga mata. Dili nila makita nga ang maong pakiguban giandam sa pagdaot kanila; ug samtang sa tanang panahon sila nanagsagup ngadto sa kalibutan sa kinaiya, sa sinultihan, ug binuhatan, sila sa hinayhinay nahimong labaw nga nabutahan.

Ang pagsunud sa kalibutanon nga mga pamatasan magkabig sa iglesya ngadto sa kalibutan; dili gayud kini makakabig sa kalibutan ngadto kang Cristo. Ang pagkasinati sa sala seguro gayud makahimo sa sala nga dili na kaayo daotan nga tanawon. Siya nga mopili sa pakiguban sa mga sulugoon ni Satanas, sa dili madugay wala nay kahadlok sa ilang Agalon. Samtang diha sa agianan sa buluhaton kita taralon ngadto sa hukmanan, ingon kang Daniel didto sa sawang sa hari, masiguro kita nga panalipdan kita sa Dios; apan kon atong ibutang ang atong kaugalingon ilalum sa pagsulay, mahulog gayud kita sa dili madugay o sa sunud nga higayon.

Ang manunulay malampuson kaayo sa pagbuhat pinaagi niadtong wala kaayo madudahi nga sakup iyang pagdumala. Ang nagbaton og hiyas ug edukasyon gidayeg ug gipasidunggan, nga daw kini nga mga kalidad makatabon sa ilang pagkawalay kahadlok sa Dios, o magpahitakus kanila sa kalooy sa Dios. Ang hiyas ug kultura, giila sa kaugalingon mismo, nga mga gasa sa Dios; apan kon sila ihulip sa dapit sa pagkabalaan, nga unta kini magadala kaniya duul sa Dios, magtaral hinoon kini sila kaniya sa pagpahalayo sa Dios, ug dayon mahimo kini nga tunglo ug usa ka lit-ag. Ang panghunahuna nga maoy nihari sa kadaghanan mao nga ang tanan nga nagpadayag sa maayong pamatasan o ligdong nga linihokan, kinahanglan, sa uban nga paagi, nagapahanungud kini kang Cristo. Wala nay mas dako nga sayup. Kini nga mga kalidad kinahanglan magpaanindot sa kinaiya sa matag Cristohanon, kay kini makahimo og usa ka gamhanan nga kabuyohan sa paglaban sa matuud nga rilihiyon; apan kinahanglan kini itugyan gayud ngadto sa Dios, o sila mahimo nga usa ka gahum alang sa daotan. Daghan nga maalamon ug nga makapahimuut og pamatasan nga dili moduko ngadto sa sagad giila nga usa ka daotan nga buhat, apan sa tinud-anay usa diay ka hapsay nga ginamiton diha sa mga kamut ni Satanas. Ang malimbungan nga kinaiya sa iyang kabuyohan ug panig-ingnan maghimo kaniya

nga labi pa ka piligroso nga kaaway sa kawsa ni Cristo kay niadtong walay alamag ug wala mabansay.

Pinaagi sa mainiton nga pagampo ug pagsalig sa Dios, nakabaton si Solomon og kaalam nga nakapaukay sa kahibulong ug pagdayeg sa kalibutan. Apan sa diha nga siya mitalikud gikan sa Tinubdan sa iyang kusog, ug naglakaw diha sa pagsalig sa iyang kaugalingon, nahulog siya ingon nga biktima sa pagsulay. Unya ang mga kahibulungan nga mga gahum nga nahatag ngadto niini nga labing maalamon sa mga hari, nakahimo kaniya nga labaw pa ka epektibo nga ahente sa kaaway sa mga kalag.

Samtang si Satanas sa kanunay mangita og paagi sa pagbuta sa ilang mga hunahuna ngadto sa kamatuuran, kinahanglan pahinum-duman ang mga Cristohanon nga sila “nakiglayog dili batok sa unod ug dugo, kondili batok sa mga patukoranan, batok sa mga gahum, batok sa mga hari sa kangitngit niining kalibutan, batok sa mga espiritu sa hatag-as nga mga dapit.” Efeso 6:12. Ang dinasig nga pasidaan gipatingog gikan pa sa mga kasiglohan hangtod sa atong panahon karon: “Magbuotan kamo, ug managtukaw kamo: ang inyong kaaway, ang yawa ingon sa usa ka nagangulob nga leon, nagalibutlibut sa pagpangita og tukbonon.” 1 Pedro 5:8. “Magsul-ob kamo sa tibuok nga hinagiban sa Dios, aron kamo makaaslang batok sa mga paglimbong sa yawa.” Efeso 6:11.

[294] Gikan sa kapanahunan ni Adan hangtod karon, ang atong dako nga kaaway nagagamit sa iyang gahum sa pagsakit ug paglaglag. Nangandam na siya karon alang sa iyang katapusan nga pakigaway batok sa iglesya. Ang tanan nga magasinud kang Jesus moaslang sa pakigaway niini nga walay kaluya nga kaaway. Kon mas duul ang pag-awat sa Cristohanon sa diosnon nga Panig-ingnan, mas labi pa siya nga mahimong marka alang sa pagpangataki ni Satanas. Ang tanan nga aktibong nagabuhat alang sa Dios, sa pagtukas sa salipod sa mga paglimbong sa daotan ug sa pagpaila kang Cristo atubangan sa katawhan, makasalmot sa pagpamatuud ni Pablo, diin siya nagasulti bahin sa pagalagad ngadto sa Ginoo uban sa tanan nga pagpaubus sa hunahuna, uban sa mga luha ug mga pagsulay.

Gihasi ni Satanas si Cristo uban sa iyang labing bangis ug malinglahon nga mga pagsulay; apan gilupig siya sa matag sangka. Kadto nga mga gubat giaway alang kanato; kadto nga mga kadaugan makapahimo kanato sa pagbuntog sa kaaway. Si Cristo mohatag og

kusog sa tanan nga I nangita niini. Walay tawo nga walay pag-tugot sa iyang kaugalingon nga malupig ni Satanas. Ang manunulay walay gahum sa pagmando sa kabubut-on o pagpugus sa tawo sa pagpakasala. Makahimo siya sa pagpaluya, apan dili siya makapatakod sa sala. Makahimo siya sa pagsakit, apan dili siya makahugaw. Tungud sa pagdaog ni Cristo ang tanang mga sumusunod Niya kinahanglan madasig uban sa kaisog sa pakigaway sa gubat batok sa sala ug kang Satanas.

31 - Ahensya sa mga Espiritu nga Daotan

Ang kadugtungan sa makita ug sa dili makita nga kalibutan, ang pagministeryo sa mga manulunda sa Dios, ug ang ahensya sa mga espiritu nga daotan, gipadayag sa tin-aw diha sa Kasulatan, ug natagik sa hilabihan gayud uban sa kasaysayan sa tawo. Adunay nagatubo nga kalagmitan sa dili pagtoo nga adunay daotan nga mga espiritu, samtang ang balaan nga mga manulunda nga “nagaalgad kanila nga mahimong mga manununod sa kaluwasan” (Hebreohanon 1:14) giila sa kadaghanan ingon nga mga espiritu sa mga minatay. Apan ang Kasulatan wala lamang magtudlo sa pagkaanaa sa mga manulunda, sa maayo ug daotan, apan nagpahayag sa dili malalis nga kamatuuran nga kini dili mga espiritu nga mibulag gikan sa patay nga mga tawo.

Sa wala pa malalang ang tawo, diha nang daan ang mga manulunda; kay sa pagpahimutang sa mga patukuranan sa yuta, “ang mga bitoon sa kabuntagon nagausa sa pag-awit, ug ang tanang anak sa Dios nagasinggit sa kalipay.” Job 38:7. Sa human nakasala ang tawo, adunay mga manulunda nga gipadala aron sa pagbantay sa kahoy sa kinabuhi, ug kini diha na sa wala pa mamatay ang tawo. Ang mga manulunda labaw gayud sa kahimtang kay sa mga tawo, kay ang salmista nagkanayon nga ang tawo gibuhat nga “ubos lang og dyutay kay sa mga manulunda.” Salmo 8:5.

Gisultihan kita sa Kasulatan bahin sa kadaghanan, ug sa gahum ug himaya, sa langitnon nga mga binuhat, sa ilang mga kadugtungan sa kagamhanan sa Dios, ug usab sa ilang kalabutan sa buhat sa pagtubus. “Gitukod ni Jehova ang iyang trono didto sa kalangitan; ug ang iyang gingharian nagagahum sa ibabaw sa tanan.” Ug ang manalagna nag-ingon, “Ug nadungog ko ang tingog sa daghan nga manulonda, nga nagalibut sa trono.” Sa presensya sa lawak sa Hari sa mga hari sila nagahulat—“mga manulonda nga gamhanan sa kaligon,” “kamong mga alagad niya, nga nanagbuhat sa iyang kabubuton,” “nga nagpatalinghog sa tingog sa iyang pulong.” Salmo 103:19-21; Pinadayag 5:11. Napulo ka libo ka napulo ka libo ug linibo ka

kaliboan, nga mga langitnong mga mensahero ang nakita ni propeta Daniel. Si apostol Pablo nagpamatuud bahin kanila ingon “nga usa ka dili maisip nga panon.” Daniel 7:10; Hebreohanon 12:22. Ingon nga mga mensahero sa Dios sila nagangadto, ingon “sa dagway sa usa ka kidlap sa kilat,” (Ezekiel 1:14), nga hilabihan ka dan-ag sa ilang himaya, ug hilabihan ka kusog sa ilang paglupad. Ang manulunda nga mitungha sa lubnganan sa Manluluwas, adunay dagway “ingon sa kilat, ug ang sapot maputi ingon sa nieve,” nga nakapakurog sa kalisang sa mga bantay, ug sila nahimo nga “ingon sa mga patay nga mga tawo.” Mateo 28:3, 4. Samtang si Sennacherib, ang maldito nga hari nga Asiryanhon, nagpakaulaw ug nagpasipala sa Dios, ug nanghulga sa Israel sa kalaglagan, “ug nahitabo niadtong gabhiona nga ang manulonda ni Jehova migula, ug gipamatay sa diha sa kampo sa mga Asiriahanon ang sa usa ka gatus ug kawaloan ug lima ka libo.” Adunay “miputol sa tanang gamhanang mga tawo, sa kaisug ug sa mga pangulo ug mga capitan,” sa kasundalohan ni Sennacherib. “Busa siya mipauli uban sa nawong nga maulawon ngadto sa iyang kaugalingong yuta.” 2 Hari 19:35; 2 Cronicas 32:21.

[295]

Ang mga manulunda gipadala nga adunay mga katuyoan sa kalooy ngadto sa mga anak sa Dios. Ngadto kang Abraham, uban ang mga saad sa panalangin; ngadto sa mga ganghaan sa Sodoma, sa pagluwas kang Lot gikan sa kalayo sa kalaglagan; ngadto kang Elias, sa diha nga halos na siya mamatay tungud sa kaluya ug kagutum didto sa kamingawan; ngadto kang Eliseo uban sa mga karwahi ug mga kabayo nga kalayo nagalibut sa gamay nga lungsod diin siya gitanggong sa iyang mga kaaway; ngadto kang Daniel, samtang siya nangayo sa diosnong kaalam didto sa sawang sa pagano nga hari, o sa gihulog siya sa gahong aron mahimong biktima sa mga leon; ngadto kang Pedro, nga gihukman ngadto sa kamatayon sa bilanggoan ni Herodes; ngadto sa mga binilanggo sa Filipos; ngadto kang Pablo ug sa iyang kaubanan niadtong gabii nga adunay dako nga unus sa dagat; pagabli sa hunahuna ni Cornelio aron makadawat sa maayong balita; sa pagpadala kang Pedro, uban sa mensahe sa kaluwasan ngadto sa Hentil nga dumuloong—busa ang mga manulunda, sa tanang katuigan nagaalagad sa katawhan sa Dios.

Ang magbalantay nga manulunda gitudlo alang sa matag usa ka sumusunod ni Cristo. Kini nga mga langitnong mga magbalantay manalipod sa mga matarong gikan sa gahum sa daotan. Si Satanas

mismo nakasaksi niini sa diha nga siya miingon, “Mahadlok ba lamang si Job sa Dios sa walay hinungdan? Wala ba ikaw mag-alad kaniya, sa libut sa iyang balay, ug libut sa tanan niyang butang, sa tanang kiliran?” Job 1:9, 10. Ang ahensya sa Dios nga manalipod sa Iyang katawhan gihulagway sa salmista niini nga mga pulong, “Ang manolunda ni Jehova magapahaluna sa paglibut sa mga nangahadlok kaniya, ug magaluwas kanila.” Salmo 34:7. Nagsulti ang Manlu-luwas alang niadtong nagatoo Kaniya, “Matngoni ninyo nga walay usa niining mga gagmay nga inyong pagatamayon; kay sultihan ko kamo nga sa langit ang ilang mga manolunda kanunayng nagasud-ong sa nawong sa akong Amahan nga anaa sa langit.” Mateo 18:10. Ang mga manulunda nga gitudlo sa pagalagad sa mga anak sa Dios kanunay makaduul sa Iyang presensya.

Busa ang katawhan sa Dios, nga nabantang sa malimbungon nga gahum ug walay hunong nga daotang tuyo sa prinsiphe sa kangitngit, ug diha sa pakigaway batok sa tanan nga kagamhanan sa mga daotan, gipasaligan sa walay hunong nga pagpanalipod sa langitnon nga mga manulunda. Dili ihatag ang pasalig nga wala kinahanglana. Kon gihatagan sa Dios ang Iyang mga anak sa saad sa grasya ug panalipod, kini tungud kay adunay gamhanan nga mga ahensya sa daotan nga kinahanglan hibalagon—ahensya nga hilabihan ka daghan, determinado, walay pagkaluya, kansang daotang tinguha ug gahum walay usa nga luwas sa kadaot kon walay kasayuran ug walay pagpakabana.

Ang mga daotang espiritu, sa sinugdan gibuhat nga walay sala, managsama sa kinaiyahan, sa gahum, ug himaya sa balaan nga mga manulunda nga karon maoy mga mensahero sa Dios. Apan sa ilang pagkahulog pinaagi sa sala, sila nagsabot sa pag-usa alang sa kaulawan sa Dios ug sa kalaglagan sa mga tawo. Nahiusa kang Satanas sa iyang pagrebelde, ug uban kaniya sila gihulog gikan sa langit, sila, sulud sa tanang nagsunud nga kaliwatan, nagtabang kaniya sa iyang pakiggubat batok sa diosnon nga kagamhanan. Gisultihan kita sa Kasulatan bahin sa ilang panagkumbuya ug pangagamhanan, sa ilang nagkalainlain nga mga kamandoan, sa ilang pagsabut ug pagkamalimbungon, bahin sa ilang daotan nga mga plano batok sa pakigdait ug kalipay sa mga tawo.

Ang kasaysayan sa Daang Tugon adunay panagsa lang nga paghisgot sa ilang presensya ug ahensya; apan niadtong panahon nga

si Cristo dinhi sa yuta ang mga daotang espiritu nagpakita sa ilang gahum sa labing makapaalinggat nga paagi. Si Cristo mianhi aron sa pagtuman sa plano nga gipahigayon alang sa pagtubus sa tawo, ug si Satanas nangusganong miangkong sa iyang katungud sa paggahum sa kalibutan. Milampos siya sa pag-ugmad sa pagpasimba og mga dyosdyos sa tanang bahin sa yuta gawas sa Palestina. Ngadto sa mao na lang nga yuta nga wala magpasakup sa hingpit sa gahum sa panulay, mianhi si Cristo aron sa pagpasidlak sa kahayag sa langit ngadto sa katawhan. Ania ang duha ka nag-indigay nga mga gahum nga nagangkong nga labing gamhanan. Gidupa ni Cristo ang Iyang mga bukton sa gugma, sa pagdapit sa tanan nga modawat aron sa pagkakaplag og pasaylo ug pakigdait diha Kaniya. Nakita sa mga panon sa kangitngit nga wala sila makabaton sa walay kinutuban nga pagmando, ug nakasabut sila nga kon molampos ang buluhaton ni Cristo, sa dili madugay matapos ang ilang paghari. Napungut si Satanas sama sa kinadenahan nga leon, ug masukihong nagpakita sa iyang gahum ibabaw sa mga lawas ug sa kalag sa mga tawo.

[296]

Ang kamatuuran nga ang mga tawo gigamhan sa mga yawa, tinaw nga gisulti sa Bag-ong Tugon. Ang mga tawo nga gisakit dili lang kay nanagantos sa mga balatian gikan sa natural nga mga hinungdan. Hingpit ang pagsabut ni Cristo kon unsay Iyang giatubang, ug Iyang naila ang presensya ug ahensya sa daotan nga mga espiritu.

Ang makatandog nga pananglitan sa ilang gidaghanon, gahum, ug pagkadautan, ug usab sa gahum ug kalooy ni Cristo, gisulti diha sa Kasulatan bahin sa pag-ayo niadtong mga nayawaan didto sa Gadara. Kadto nga mga makalolooy nga buang, nagatamay sa tanan nga pagbadlong, nagkulokulo, nagbula ang baba, bangis, mipuno sa kahanginan sa ilang mga pagtiyabaw, nagdagmal sa ilang mga lawas, ug namiligro sa tanan nga moduul kanila. Ang ilang nagadugo ug nangadaot nga mga lawas ug hilabihan nasamok nila nga mga hunahuna nagpakita og talan-awon nga nakapahimuut pag-ayo sa prinsiphe sa kangitngit. Usa sa mga yawa nga nagagahum sa mga nanagantos nag-ingon, “Ang akong ngalan mao si Legion, kay daghan kami.” Marcos 5:9. Sa kasundalohan sa Roma ang usa ka *legion* adunay tulo ngadto sa lima ka libo ka mga tawo. Ang mga panon ni Satanas gibansay usab matag panon, ug ang usa ka panon nga nasakupon niini nga mga yawaa dili mokubus sa usa ka *legion*.

Sa mando ni Jesus, ang daotan nga mga espiritu mipahawa gikan sa ilang mga biktima, nagbiya kanila nga malinawon na nga naglingkod sa tiilan sa Manluluwas, dili na sabaan, maalamon, ug malumo. Apan ang mga demonyo gitugutan sa pagkahig sa panon sa mga baboy ngadto sa dagat; ug alang sa mga lumulupyong sa Gadara ang ilang alkansi daw labaw pa kay sa mga panalangin nga nahatag ni Cristo, ug gihangyo ang balaan nga Mananambal sa pagbiya. Mao kini ang resulta nga gihandum ni Satanas nga iyang mabatonan. Pinaagi sa pagbasol kang Jesus tungud sa ilang alkansi, iyang gipalihok ang hinakog nga mga kahadlok sa katawhan, ug nagbabag kanila sa pagpatalinghog sa Iyang mga pulong. Si Satanas kanunay nagapasangil sa mga Cristohanon nga maoy hinungdan sa alkansi, dimalas, ug pagantos, sa baylo nga kinahanglan tugutan ang pasangil nga mahulog sa dapit diin siya nahisakup—sa iyang kaugalingon ug sa iyang mga ahente.

Apan wala matuis ang mga katuyoan ni Cristo. Iyang gitugutan ang mga daotan nga espiritu sa paglaglag sa panon sa mga baboy agi og badlong sa mga Judio nga nagbuhi niining dili mahinlo nga mga mananap aron lang sila makaganansya. Kon wala pa pugngi ni Cristo ang mga yawa, manglukso unta sila ngadto sa dagat, dili lamang ang mga baboy, kundili ang nanagbuhi ug ang mga tag-iya usab. Ang pagluwas sa mga nagbuhi ug mga tag-iya niini nahimo lamang tungud sa Iyang gahum, tungud sa Iyang kalooy sa pagluwas kanila. Dugang pa, gitugutan kini nga hitabo aron makasaksi ang mga tinun-an sa minaldito nga gahum ni Satanas ibabaw sa tawo ug mananap. Buut sa Manluluwas nga makabaton og kaalam ang Iyang mga tinun-an bahin sa kaaway nga ilang pagahibalagon, aron dili sila malimbungan ug madaog sa iyang mga paagi. Iya usab kabubut-on nga ang mga tawo sa mao nga dapit makakita sa Iyang gahum sa pagpalingkawas gikan sa pagpang-ulipon ni Satanas ug sa pagbuhi sa iyang mga bihag. Ug bisan mipahawa na si Jesus ang mga tawo nga sa dakung kahibulungan naluwas, nagpadayon sa pangsangyaw sa kalooy sa Dios.

[297] Lain pa nga mga hitabo nga susama niadto nasulat diha sa Kasulatan. Ang anak nga babaye sa taga-Sirofenicia nga inahan gisakit sa hilabihan sa yawa, nga gihinginlan ni Jesus pinaagi sa Iyang pulong. Marcos 7:26-30. Ang “usa ka tawo nga giyawaan, nga buta, ug amang,” (Mateo 12:22); usa ka batan-ong lalaki nga adunay

espiritu sa pagkaamang, nga sa kanunay iyang gilabay “ngadto sa kalayo, ug ngadto sa mga tubig aron sa pagpatay kaniya,” (Marcos 9:17-27) ang buang, nga gisakit sa usa ka “espiritu sa mahugaw nga yawa,” (Lucas 4:33-36), nagsamok sa kahilum sa Igpapahulay didto sa sinagoga sa Capernaum—ang tanan giayo sa mabination nga Manluluwas. Halos sa matag higayon, si Cristo nagatawag sa yawa ingon nga maalamon nga linalang, nagamando kaniya sa pag-gawas gikan sa iyang biktima ug sa dili na pagsakit kaniya pag-usab. Ang mga nanagsimba sa Capernaum, nakakita sa Iyang kusganong gahum, “nahibulong ug nanag-ingon ang usa sa usa, Unsa ba kining pulonga? Kay uban sa pagbulot-an ug sa kagahum siya mosugo sa mga mahugawng espiritu, ug sila manggula.” Lucas 4:36.

Kadtong gisudlan og mga yawa sagad gipakita nga anaa sa dako nga pagantos; apan adunay walay pahagawas niini nga prinsipyo. Aron sa pagbaton og labaw nga gahum, ang uban nag-abiabi sa yawan-on nga kabuyohan. Kini sa tinuud gayud wala mahisupak sa mga demonyo. Kining klaseha mao kadtong gidumalahan sa espiritu sa pagkasalamangkero—si Simon Magus, si Elymas ang diwatahan, ang dalaga nga sige og sunudsunud kang Pablo ug ni Silas didto sa Filipos.

Wala nay lain nga labaw ka matalagmanon gikan sa kabuyohan sa daotan kay sa kanila kinsa, bisan pa sa laktod ug daghan nga pamatuud sa Kasulatan, midumili sa pagtoo sa pagkaana sa ahensiya sa yawa ug sa iyang mga manulunda. Samtang kita magpabilin nga walay alamag bahin sa ilang mga lingla, sila makabintaha pag-ayo kanato nga dili lang mailhan; daghan ang motoo sa ilang mga sugyot samtang nagatoo sila sa ilang kaugali ngon nga nagasunud sa kaugalingon nga kaalam. Mao, nga samtang nagkahaduul na kita sa pagsira sa panahon, samtang si Satanas nagabuhat uban sa kinadak-an nga gahum sa paglimbong ug paglaglag, iyang isabwag sa bisan diin nga dapit ang pagtoo nga dili tinuud nga anaa. Maoy iyang pamaagi ang pagtago sa iyang kaugalingon ug sa matang sa iyang pagbuhat.

Wala nay lain nga gikahadlukan pag-ayo sa dakung maglilimbong kay sa atong pagkahinasa sa iyang mga pamaagi. Ang labaw ka maayo sa pagtakuban sa iyang kinaiya ug mga katuyoan, ang iyang paghimo sa iyang kaugalingon nga dili labaw kaayo makapaukyab sa pagbati kay sa pagtamay o kasuko. Malipay kaayo siya nga ila-

rawan diha sa katawanaan o makapalagot nga butang, dili maayong pagkalalang, katunga mananap ug katunga tawo. Malipay siya nga makadungog nga ang iyang ngalan gigamit sa dula ug sa pagbugalbugal niadtong nagtoo sa ilang mga kaugalingon nga maalamon ug taas og kahibalo.

Kini tungud kay nagmaskara siya sa tumang kahanas nga ang pangutana gipangutana sa kadaghanan: “Anaa ba gayuy Satanas?” Maoy ebidensiya sa iyang kalampusan nga ang mga teyoriya naghimo nga bakak sa labing tin-aw mga pamatuud sa Kasulatan nga sa kinatibuk-an gidawat sa rilihiyoso nga katilingban. Ug kay si Satanas makagahum dayon sa mga hunahuna niadtong walay pagmatngon sa iyang kabuyohan, busa ang Pulong sa Dios naghatag kanato sa daghan kaayo nga pananglitan sa iyang mananakod nga buhat, ug magtukas sa atong atubangan sa iyang tinago nga mga kasundalohan, ug nga magbutang kanato diha sa pagbantay batok sa iyang mga panghasi.

[298] Ang gahum ug ang kadaotan ni Satanas, ug sa iyang panon tingali makapakugang kanato, kon wala pa kita makakaplag og salipdanan ug pagkaluwas pinaagi sa labaw nga gahum sa atong Manunubos. Kita maayo kaayong mipahimutang sa atong mga balay sa mga trangka ug mga kandado aron pagpanalipod sa atong mga butang ug sa atong mga kinabuhi gikan sa daotang mga tawo; apan panangsa lang kaayo kita maghunahuna bahin sa daotang mga manulunda nga sa kanunay mangitag paagi sa pagsulud kanato, ug kansang mga pangataki, sa atong kaugalingon nga kusog, walay paagi sa pagpanalipod. Kon tugutan, sila makahimo pagsamok sa atong mga hunahuna, pagsakit sa atong mga lawas, pagguba sa atong mga katigayunan ug sa atong mga kinabuhi. Ang ila lamang kalipay anaa sa kasub-anan ug kalaglagaan. Makahahadlok ang kahimtang niadtong mosukol sa diosnon nga mga pagangkon, ug mosugut sa mga tentasyon ni Satanas, hangtod nga pasagdan na lang sila sa Dios sa pagpailalum sa paggahum sa daotan nga mga espiritu. Apan kadtong magasunud kang Cristo kanunay siguro ilalum sa Iyang pagbantay. Mga manulunda nga labaw ka kusganon ipadala gikan sa langit aron sa pagpanalipod kanila. Ang daotan dili makalapus sa bantay nga gibutang sa Dios palibot sa Iyang katawhan.

32 - Mga Lit-ag ni Satanas

Ang dakung away taliwala ni Cristo ug ni Satanas, nga nagpa-dayon sulud na sa unum ka libo ka mga tuig, haduul na matapos ug ang daotan nagadoble sa iyang mga paningkamot sa pagbuntog sa buhat ni Cristo alang sa tawo, ug sa pagpanglitag og mga kalag. Ang pagpugong sa mga tawo diha sa kangitngit ug walay paghinulsul hangtod matapos na ang pagpanglaban ni Cristo, ug wala nay halad alang sa sala, maoy tumong nga iyang tapuson.

Kon walay pinasahi nga paningkamot nga buhaton sa pagsukol sa iyang gahum, kon walay pagtagad diha sa iglesya ug sa kalibutan bahin niini, walay kabalak-an si Satanas; kay walay mawala sa iyang gigam- han nga mga bihag. Apan kon tagdon na ang mga butang nga mohangtod sa walay katapusan, ug mangutana ang mga kalag, “Unsay akong buhaton aron maluwas?” anaa siya sa natad, aron makigbatok sa gahum ni Cristo, ug sa pag-atbang sa kabuyohan sa Balaang Espiritu.

Ang Kasulatan nagpamatuud nga sa usa ka higayon, sa diha nga ang mga manulunda sa Dios miduul atubangan ni Jehova, miduul usab si Satanas uban kanila (Job 1:6), dili sa pagduko sa atubangan sa Walay Katapusan nga Hari, kundili sa pagpalambo sa iyang daotan nga mga paagi batok sa mga matarong. Sa sama nga tumong siya motambong kon ang mga tawo magkatigum alang sa pagsimba sa Dios. Bisan og dili makita, makugihon siya sa paggahum sa mga huna-huna sa mga nanagsimba. Sama sa usa ka batid nga heneral, iyang ipahigayon pag-una ang iyang mga plano. Samtang siya magatan-aw sa mensahero sa Dios nga magtoon sa Kasulatan, iyang timan-an ang mga suheto nga iyang ihatag sa mga tawo. Dayon iyang himoon kutub sa iyang katakus sa paggahum sa mga kahimtang sa tuyo nga ang mensahe dili makaabut niadtong iyang limbungan nianang nga puntoha. Ang labing nagkinahanglan sa pasidaan awhagon sa paghimo og kasabutan sa patigayon nga nagkinahanglan sa iyang presensya, o bisan unsang paagi nga mababagan niya sa pagpam-

inaw sa mga pulong nga tingali mahimo nga alimyon sa kinabuhi ngadto sa kinabuhi.

Usab, makita ni Satanas nga nabug-atan ang mga alagad sa Ginoo tungud sa espiri- tuhanon nga kangitngit nga nagtabon sa katawhan. Maminaw siya sa ilang mainiton nga mga pagampo alang sa diosnon nga grasya ug gahum alang sa pagputol sa kusog sa pagkawalay pagtagad, kadanghag, ug katapol. Dayon uban sa gibag-o nga kakugi iyang gamiton ang iyang mga arte. Iyang tintalon ang mga tawo sa pagpatuyang sa ilang gana sa pagkaon o ngadto sa bisan unsa nga matang sa pagtagbaw sa kaugalingon, ug sa ingon niana mabanhod ang ilang mga pagbati, aron nga mapakyas sila sa pagpaminaw sa mga butang nga ila kinahanglan gayud nga makat-onan.

Nahibalo pag-ayo si Satanas nga ang tanan nga iyang madani sa pagbiya sa pagampo ug sa pagtoon sa Kasulatan madaog sa iyang pangataki. Busa iyang himoon ang bisan unsa nga pamaagi sa paglinga sa hunahuna. Kanunay adunay pundok sa katawhan nga magangkon sa pagkadiosnon, kinsa, sa baylo nga ilang susihon pagpadayon ang kamatuuran, nagpunay sila sa pagpamantay sa mga sayup sa kinaiya o sayup nga pagtoo niadtong dili nila mauyunan.

[299] Mao kana ang too nga kamut nga mga katabang ni Satanas. Dili lang dyutay ang tigsumbong batok sa kaigsoonan, ug kanunay sila aktibo sa panahon nga ang Dios nagabuhat ug ang Iyang mga alagad nagahatag Kaniya sa tinuud nga pagtahod. Ilang koloran og bakak ang mga pulong ug binuhatan niadtong nahigugma ug nanagtuman sa kamatuuran. Ilang ipahayag ang labing mainiton, makugihon, madumilion sa kaugalingon nga mga alagad ni Cristo ingon nga mga nalimbungan o mga limbongan. Maoy ilang buhat ang ang pagpangdaot sa mga tumong sa matag usa ka tinuud ug halangdon nga buhat, aron sa pagsabwag sa sayup nga mga pagtoo, ug magpatubo og pagduda diha sa mga hunahuna sa wala pay kasinatian. Sa matag mahunahunaan nga pamaagi sila magatinguha sa pagtagad sa mga putli ug matarong ingon nga mahugaw ug malimbungan.

Apan walay usa nga kinahanglan malimbungan bahin kanila. Mahimo nga dali ra nga mailhan kon kinsa sila nga mga anak, kinsa nga mga sulundan ang ilang gisunud, ug kinsang buhat ilang gibuhat. “Maila ninyo sila pinaagi sa ilang mga bunga.” Mateo 7:16. Ang ilang dalan mahisama sa kang Satanas, ang daotan nga

tigbutangbutang, “ang tigsumbong sa atong mga igsoon.” Pinadayag 12:10.

Ang dako nga limbongan adunay daghan nga mga ahente nga andam sa pagpakita sa bisan unsa nga kasaypanan aron sa pagpanglit-ag sa mga kalag—mga pagtumotumo giandam sa pagpahaum sa nagkalainlaing hilig ug mga katakus alang niadtong iyang laglagon. Maoy iyang plano ang pagpasulud sa iglesya sa mga dili matitudanon, wala mabag-o nga mga sakup nga magpadasig sa pagduhaduha ug sa pagkawalay pagtoo, ug sa pagbabag niadtong naghandum nga makita ang buluhaton sa Dios nga magapadayon, ug nga mapalambo kini. Daghan ang walay matuud nga pagtoo sa Dios o sa Iyang Pulong, mouyon sa pila ka mga prinsipyo sa kamatuuran, ug magpaila ingon nga mga Cristohanon, ug niini makapalusut sila sa ilang mga sayup nga pagtolon-an ingon nga mga doktrina sa Biblia.

Ang baroganan nga walay sangputanan kon unsa ang toohan sa mga tawo, maoy usa sa labing malampuson nga mga paagi sa mga pagpanglimbong ni Satanas. Nahibalo siya nga ang kamatuuran, nga gidawat uban sa paghigugma niini, makapabalaan sa kalag sa nagadawat; busa sa kanunay siya naningkamot sa pagsalili sa bakak nga mga pagtoo, mga sugilanon, ingon nga lain nga maayong balita. Gikan sa sinugdan, ang mga alagad sa Dios nakig-asdang sa bakakon nga mga magtutudlo, dili lang ingon nga mga malinglahon nga mga tawo, kundili mga magtutudlo sa kabakakan nga makalaglag sa kalag. Si Elias, Jeremias, Pablo, sa malig-on, walay kahadlok nagsumpo niadtong nagpabulag sa mga tawo gikan sa pulong sa Dios. Kanang pagpatoo nga nagpaila sa husto nga rilihiyosong pagtoo ingon nga dili mahinungdanon, dili makakaplag og pag-uyon niini nga balaan nga mga manlalaban sa kamatuuran.

Ang dili tin-aw ug mabulakon nga mga paghubad sa Kasulatan ug sa daghan nga nagkasumpaki nga mga teyoriya bahin sa rilihiyoso nga pagtoo, nga makita sa Cris-tohanon nga kalibutan, maoy binuhatan sa atong dako nga kaaway aron sa paglibog sa mga hunahuna aron dili sila makasabut sa kamatuuran. Ug ang panagkabingkil ug pagkabahinbahin sulud sa mga iglesya, sa dako nga sukud kini tungud sa nagpadayon nga batasan sa pagtuis sa Kasulatan aron sa paglaban sa kinaham nga teyoriya. Imbis nga magmainampingon sa pagtoon sa pulong sa Dios uban sa pagpaubus sa kasingkasing aron sa pagbaton sa kahibalo sa Iyang kabubut-on, daghan ang na-

gapangita lang aron makakaplag og usa ka butang nga talagsaon o orihinal.

[300] Aron masuportahan ang sayup nga mga doktrina o dili Cristohanon nga mga binuhatan, ang uban mohawid lang og mga pahayag sa Kasulatan nga bulag sa kahulugan, tingali magkutlo lang og katunga sa usa ka bersikulo sa pagpamatuud sa ilang punto, nga unta ang katunga magpakita sa kahulugan nga lahi ang gipasabut. Uban ang pagkamalinglahon sa serpente, magtago sila sa likod sa dili magkadugtong nga mga pagkasulti gibatbat sa pagpahaum sa ilang unudnon nga mga handum. Busa daghan ang magtuyo sa pagtuis sa pulong sa Dios. Ang uban nga adunay aktibo nga paghanduraw, manakup sa mga hulagway ug mga simbolo sa Balaan nga Tugon, maghubad niini alang sa pagpahaum sa ilang tinguha, nga dili kaayo moila sa pagpamatuud sa Kasulatan ingon nga maoy maghuhubad sa iyang kaugalingon, ug dayon ilang itudlo ang ilang kaugalingon nga mga pagsabut bahin sa mga pagtolonan sa Biblia.

Kon ang pagtoon sa Kasulatan sudlon nga walay pagampo, pagpaubus, matudloan nga espiritu, ang labing tin-aw ug yano ingon man usab sa labing malisud nga pamahayag pagatuison gikan sa ilang matuud nga kahulugan. Ang mga pangulong papado nagapili lang niana nga mga bahin sa Kasulatan nga makapalig-on sa ilang katuyoan, maghubad niini sa pagpahaum sa ilang kaugalingon, ug magtudlo niini ngadto sa katawhan, samtang dumilian sila sa pagtoon sa Biblia, ug pagsabut sa sagrado nga mga kamatuuran niini sa ilang kaugalingon. Ang tibuuk Biblia kinahanglan itudlo sa katawhan sumala sa mabasa niini. Maayo pa nga dili na lang sila magbaton sa pagtolon-an sa Biblia kay sa magbaton sa pagtolon-an niini diha sa sayup nga pagpasabut.

Ang Biblia gituyo alang sa paggiya sa tanan nga naghandum sa paghinasa sa kabubut-on sa ilang Magbubuhat. Ang Dios naghatag sa katawhan sa siguro nga pulong sa tagna; ang mga manulunda ug bisan pa si Cristo mianhi alang sa pagpahibalo kang Daniel ug kang Juan sa mga butang nga kinahanglan manghitabo. Kadtong mahinungdanon nga mga butang nga adunay kalabutan sa atong kaluwasan wala biyai diha sa pagkatinago. Wala sila ipadayag sa tuyo nga makapalibog ug makapasalaag sa matinud-anon nga nangita sa kamatuuran. Matod sa Ginoo pinaagi kang manalagna Habacuc, “Isulat ang panan-awon, ug himoang matin-aw... aron

modalagan kadtong magabasa niini.” Habacuc 2:2. Ang pulong sa Dios tin-aw alang sa tanan nga magatoon niini uban sa mainam-poon nga kasingkasing. Ang matag usa ka matinud-anon nga kalag makaduul sa kahayag sa kamatuuran. “Ang kahayag ginapugas alang sa mga matarung.” Salmo 97:11. Ug walay iglesya nga molambo ngadto sa pagkabalaan gawas kon ang mga sakup niini matinudanon nga mangita sa kamatuuran ingon sa natago nga bahandi.

Pinaagi sa pagtuaw, Pagkagawasnon, ang katawhan nabutaan sa mga paagi sa ilang kaaway, samtang sa tanan nga panahon siya nagabuhat alang sa pagkab-ot sa iyang tuyo. Sa iyang paglampos sa pagsalili sa Biblia pinaagi sa tawhanon nga mga panghunahuna, mapadaplin ang balaod sa Dios, ug ang mga iglesya mailalum sa pagkaulipon sa sala samtang sila magaangkon nga gawasnon.

Sa daghan, ang pakisusi sa syensya nahimong tunglo. Ang Dios nagtugot sa paglunup sa kahayag sa kalibutan diha sa mga nahingkaplagan sa syensya ug sa arte; apan bisan pa ang labing bantugan nga mga hunahuna, kon dili magiyahan sa pulong sa Dios sa ilang mga pakisusi, malibog sa ilang mga pagsulay sa pagsuta sa mga kadugtungan sa syensya ug sa pinadayag.

Ang tawhanon nga kahibalo labot sa materyal ug espirituhanon nga mga butang, tipik lang ug dili hingpit; busa daghan ang dili makapatakdo sa ilang mga hunahuna sa syensya ug sa mga pamahayag sa Kasulatan. Daghan ang modawat sa mga panghunahuna lamang ug mga pagbanabana ingon nga mga kamatuuran sa syensya, ug maoy ilang pagtoo nga ang pulong sa Dios sukdon pinaagi sa “ginaingon apan dili tinood nga kaalam.” 1 Timoteo 6:20. Ang Magbubuhat ug ang Iyang mga binuhatan dili matugkad sa ilang pagsabut; ug tungud kay dili man sila makasaysay niini pinaagi sa mga balaod sa kinaiyahan, ang kasaysayan sa Biblia isipon nga dili kasaligan. Kadtong magduda sa kamatuuran sa mga rekord sa Daan ug Bag-ong Tugon sagad mosaylo og usa pa ka lakang sa pagduda sa pagkaanaa sa Dios, ug magpahinungud sa dili matugkad nga gahum ngadto sa kinaiyahan. Sa ilang pagpamuhi sa ilang pundo, sila mapasagdan nga madakdak diha sa mga pangpang sa pagkawalay pagtoo ngadto sa Dios.

Busa daghan ang masayup gikan sa ilang pagtoo, ug nalingla sa yawa. Nangingkamot ang mga tawo nga magmaalamon pa kay sa ilang Magbubuhat; ang tawhanon nga mga pilosopiya misulay

[301]

sa pagtoon ug pagsaysay sa mga tinago nga dili gayud mapadayag hangtod sa mga katuigan nga walay katapusan. Kon ang mga tawo magsusi ug mosabut kon unsay gipahibalo sa Dios bahin Kaniya ug sa Iyang mga katuyoan, ilang mabatonan kanang himaya, ug kahalangdon, ug gahum ni Jehova, nga makapaila kanila sa ilang pagkaubus, ug matagbaw na nianang mga gipadayag alang kanila ug sa ilang mga anak.

Maoy obra maestra sa mga paglimbong ni Satanas ang pagdasig sa mga tawo sa pagsusi ug pagsabut sa mga butang nga wala ipahibalo sa Dios, ug nga wala Siyay tuyo sa pagpasabut niini kanato. Mao kining bahina nga nakapawala sa dapit ni Lucifer gikan sa langit. Wala siya matagbaw tungud kay ang tanang katuyoan sa mga tinago sa Dios wala gipahibalo kaniya, ug wala niya tagda sa bug-os kadtong mga butang nga gipadayag bahin sa iyang buluhaton diha sa labing hataas nga katungdanan nga gihatag kaniya. Pinaagi sa pagpatakud sa sama nga espiritu sa walay pagkatagbaw taliwala sa mga manulunda nga ilalum sa iyang pagmando, mao usab ang nakapahulog kanila. Karon naningkamot na siya sa pagdani sa katawhan sa pagbaton sa mao gihapon nga espiritu, ug sa paggiya kanila ngadto sa dili na pagtagad sa mga mando sa Dios.

Kadtong dili gusto modawat sa yano, makabadlong nga mga kamatuuran sa Biblia, nagpadayon gihapon sa paglipay sa ilang kaugalingon sa mga tumotumo nga mga sugilanon aron sa pagpahilum sa ilang tanlag. Ang dili kaayo espirituhanon, dili makadumili sa kaugalingon, ug makapakaulaw sa mga doktrina nga gipahayag, maoy ilang magustohan sa pagdawat. Kini nga mga tawhana nagdaot sa ilang utuknon nga mga gahum aron sa pagalagad sa ilang unudnon nga mga handum. Maalamon kaayo sa ilang kaugalingong mga panghunahuna sa pagtoon sa Kasulatan uban sa pagpaubus sa kalag ug mainiton nga pagampo alang sa balaan nga mando, wala silay panalipod batok sa limbong. Andam si Satanas sa pagsangkap sa handum sa kasingkasing, ug iyang ibutang ang mga limbong sa dapit sa kamatuuran. Mao kini nga paagi nga ang papado nakabaton sa iyang paggahum sa mga hunahuna sa katawhan; ug pinaagi sa pagsalikway sa kamatuuran tungud kay naglakip man kini og krus, ang mga Protestante nagsubay sa sama nga dalan. Ang tanan nga walay pagtagad sa pulong sa Dios aron sa pagtoon sa pagpasayon ug sa pamaagi, aron nga dili sila molahi sa kalibutan, pasagdan sa pagdawat

sa dulumtanan nga patootoo alang sa rilihiyoso nga kamatuuran. Ang matag usa ka matang sa sayup pagadawaton niadtong magtuyo sa pagsalikway sa kamatuuran. Siya nga motan-aw sa kalisang sa usa ka limbong andam modawat sa lain. Si apostol Pablo nga nagahisgot, bahin sa usa ka klase nga “wala modawat sa gugma sa kamatuoran, aron unta mangaluwas sila,” nagpamatuud, “Ug tungod niini ang Dios nagapadala kanila ug gahum sa pagkahisalaag aron sila managpanoo sa bakak, aron pagahukman sa silot ang tanang wala motoo sa kamatuoran, hinonoa nahimuot sa pagkadili matarung.” 2 Tesalonica 2:1012. Uban niana nga pasidaan alang kanato, kinahanglan kita magbantay kon unsa nga pagtolon-an ang atong pagadawaton.

Taliwala sa pipila sa labing malampuson nga mga ahensya sa dako nga limbongan mao ang malimbungon nga mga pagtolon-an ug bakak nga kahibulungan sa Espirituwalismo. Nagtakuban ingon og manulunda sa kahayag, iyang iladlad ang iyang pukot diin kini wala kaayo matahapi. Kon ang mga tawo motoon sa Libro sa Dios uban sa mainiton nga pagampo aron sila makasabut niini, dili sila mabiyaan diha sa kangitngit o modawat sa bakak nga mga pagtolon-an. Apan samtang sila mosalikway sa kamatuuran, sila mahulog ingon nga biktima sa paglimbong.

Lain pa nga piligro nga sayup, mao ang doktrina nga naglimud sa pagka-Dios ni Cristo, nga nagangkon nga wala pa Siya motungha sa wala pa ang Iyang pag-anhi niini nga kalibutan. Kini nga teyoriya gidawat sa pag-uyon sa dako nga pundok sa mga tawo nga nagangkon nga nagtoo sa Biblia; apan nagsupak kini sa labing tinaw nga mga pahayag sa Manluluwas bahin sa Iyang relasyon sa Amahan, sa Iyang balaan nga kinaiya, ug sa Iyang pagkadiha na nga daan sa wala pa Siya ipanganak ingon nga tawo. Dili kini madawat nga teyoriya kon walay dako nga pagtuis sa Kasulatan. Dili lamang kini pagpakunhod sa mga panghunahuna sa tawo bahin sa buhat sa pagtubus, kundili nagpahuyang usab kini sa pagtoo sa Biblia ingon nga gipadayag gikan sa Dios. Bisan og nahimo kini nga labi ka piligro, labaw pa usab kini ka malisud hibalagon. Kon isalikway sa mga tawo ang pamatuud sa tinuga nga Kasulatan bahin sa pagka-Dios ni Cristo, kawang lamang ang pagpangatarungan bahin niini ngadto kanila; kay walay pakiglalis, bisan unsa ka matuud, makapadani kanila. “Ang tawo sa daan nga kinabuhi wala magadawat sa mga butang sa Espiritu sa Dios; kay alang kaniya binuang sila; ug siya dili

arang makaila kanila, kay sila gigahin sa paagi nga espirituhanon.” 1 Corinto 2:14. Walay usa nga magbaton niini nga sayup makaangkon sa matuud nga pagsabut sa kinaiya o buluhaton ni Cristo, o sa dako nga plano sa Dios alang sa pagluwas sa tawo.

Sa gihapon adunay malinglahon ug makadaot nga limbong nga kusog kaayong mikaylap nga pagtoo nga si Satanas dili usa ka personal nga nilalang; nga ang ngalan nga gigamit sa Biblia mao lamang ang paghulagway sa daotan nga mga hunahuna sa katawhan ug sa ilang mga handum.

Ang pagtolon-an nga lanog kaayo nga gisangyaw diha sa mga pulpito, nga ang ikaduhang pag-anhi ni Cristo mao ang Iyang pag-abut sa matag usa ka tawo sa pagkamatay, maoy usa ka paagi sa pagpatipas sa mga hunahuna sa katawhan gikan sa Iyang pag-abut diha sa mga panganod sa kalangitan. Sa katuigan si Satanas nagaingon, “Ania karon siya anaa sa tago nga mga lawak.” Mateo 24:23-26; ug daghan nga mga kalag ang nangawala pinaagi sa pagdawat niini nga limbong.

Usab, ang kalibutanon nga kaalam nagatudlo nga ang pagampo dili kinahanglanon. Ang mga tawo sa syensya nagpatoo nga wala gayuy tinuud nga tubag sa pagampo; nga usa kini ka kasupakan sa balaod, usa ka milagro, ug ang mga milagro dili tinuud. Ang uniberso, matod pa nila, gigamhan sa dili mausab nga mga balaod, ug ang Dios mismo dili magabuhat sa bisan unsa nga butang nga supak niini nga mga balaod. Busa sila nagarepresentar sa Dios ingon nga nahigut sa Iyang kaugalingon nga mga balaod—nga daw ang pagbuhat sa diosnong mga balaod magsalikway sa diosnong kagawasan. Kana nga pagtolon-an kasupak sa pamatuud sa Kasulatan. Wala ba magbuhat og mga milagro si Cristo ug ang Iyang mga tinun-an? Ang mao gihapon nga maloloyon nga Manluluwas ania karon, ug andam gihapon Siya sa pagpatalinghog sa pagampo sa pagtoo sama kaniadto sa Iyang paglakaw uban sa mga tawo. Ang natural magatabang sa supernatural. Kabahin sa plano sa Dios ang paghatag kanato, agi og tubag sa pagampo sa pagtoo, ang dili Niya paghatag kon wala pa nato pangayoa.

Dili maisip ang mga sayup nga pagtolon-an ug mga pinanindot nga mga hunahuna nga nabatonan taliwala sa mga Cristohanon nga mga iglesya. Dili mahimo ang pagbanabana sa daotan nga mga sangputanan sa pagkuha sa usa sa mga timaan nga gilagda sa pulong sa

Dios. Pila lamang ang misulay sa paghimo og pagpahunong niining pagsalikway sa usa ka kamatuuran. Ang kadaghanan nagpadayon sa paghiklin sa matag usa sa mga prinsipyo sa pagtoo, hangtod nga wala na gayud silay pagtoo sa Dios.

Ang mga sayup sa nabantog nga teyolohiya nakahatud sa daghan nga mga tawo ngadto sa pagkawalay pagtoo, nga unta mahimo nga mga magtotoo sa Kasulatan. Dili mahimo alang kaniya ang pagdawat sa mga doktrina nga makapapungut sa iyang pag-ila sa hustisya, kalooy, ug pagkamanggihatagon; ug tungud kay sila gipaila ingon nga pagtolon-an sa Biblia, dili siya modawat niini ingon nga pulong sa Dios.

Ug mao kini ang tumong ni Satanas. Walay lain nga iyang gitinguha kundili ang pagguba sa pagsalig diha sa Dios ug sa Iyang pulong. Si Satanas nagabarog ingon nga pangulo sa dako nga kasundalohan sa mga matahapon, ug magbuhat siya kutub sa mahimo sa iyang gahum sa paglingla og mga kalag ngadto sa iyang mga pundok. Nahimo na nga urog karon ang pagduhaduha. Adunay dako nga kati-lingban sa katawhan diin ang pulong sa Dios gisud-ong uban ang pagduhaduha sa sama nga pangatarungan ingon sa Tig-ugmad—tungud kay kini magbadlong ug maghukum man sa sala. Kadtong dili gusto magtuman sa mga kamandoan niini maningkamot sa pagbungkag sa kagamhanan niini. Magbasa sila sa Biblia, o maminaw sa pagtolon-an niini sumala sa gipahayag sa balaan nga pulpito, aron lang sa pagpangita og sayup sa Kasulatan o sa wali. Daghan ang nahimong wala nay pagtoo aron sila makapasangil o makapangatarungan sa ilang kaugalingon sa walay pagtagad sa ilang katungdanan. Ang uban mosagup sa mga pagkawalay pagtoo nga mga prinsipyo tungud sa garbo ug katapulan. Mahigugmaon kaayo sa kasayon sa pagpaila sa ilang kaugalingon sa paghimo sa bisan unsa nga angay sa dungog, nga nagkinahanglan ug paningkamot ug pagdumili sa kaugalingon, maningkamot sila sa pagbaton og yutan-ong dungog sa pagkalabaw sa kaalam pinaagi sa pagsaway sa Biblia. Adunay daghan nga bahin diin ang tawhanon nga hunahuna, nga wala mahayagi sa diosnon nga kaalam, walay gahum sa pagsabut; busa makakaplag sila og kahigayunan sa pagsaway. Adunay daghan nga daw nagbati nga usa ka maayo nga dungog ang pagbarog sa habig sa pagkawalay pagtoo, pagtahap, ug pagkamabudhion. Apan ilalum sa dagway sa pagkaminatudon, makaplagnan nga kanang mga

[303]

tawhana nagalihok ubus sa pagsalig sa kaugalingon ug sa garbo. Daghan ang malipay nga makakaplag diha sa Biblia og makapalibog sa mga hunahuna sa uban. Ang uban manaway una ug mangatarungan sa sayup nga habig, gumikan lang sa gugma sa pakiglantugi. Wala sila makaamgo nga nagtugyan sila sa ilang kaugalingon diha sa lit-ag sa mangangayam, apan sa ilang pagpadayag sa pagkawalay pagtoo, nagbati sila nga kinahanglan magpabilin sila sa ilang baroganan. Busa makighiusa sila sa mga dili diosnon, ug magpasira sa ilang kaugalingon sa gawas sa mga ganghaan sa Paraiso.

Ang Dios nagahatag sa Iyang Pulong sa igo nga kamatuuran sa iyang pagkabalaan sa kinaiya. Ang dagko nga kamatuuran nga nanginlabet sa atong kaluwasan tinaw nga gipasabut. Pinaagi sa tabang sa Balaang Espiritu nga gisaad ngadto sa tanan nga mangita niini sa pagkamainiton, ang matag usa makahimo sa pagsabut sa mga kamatuuran niini. Ang Dios naghatag sa katawhan og lig-on nga patukuranan diin ilang ipasukad ang ilang pagtoo.

Apan ang may kinutuban nga tawo dili makahimo sa pagsabut sa bug-os sa mga plano ug katuyoan sa Dios. Dili gayud kita makahimo pinaagi sa pagpangita, pagkaplag sa Dios. Kinahanglan dili kita mosulay sa pagtukas sa tabil diin Siya natago sa Iyang pagkahalangdon. Nakaingon ang apostol, “Pagkadili matungkad ang iyang mga paghukom, ug pagkadili matukib ang iyang mga paagi!” Roma 11:33. Hangtod dinhi atong masabtan ang Iyang mga pagtagad kanato, ug sa mga tumong diin Siya naaghat, aron makasabut kita sa walay utlanan nga gugma ug kalooy nga nahiusa sa gahum nga walay kinutuban nga gahum. Ang atong Langitnong Amahan nagapahaluna sa tanan nga butang diha sa kaalam ug pagkamatarong, ug dili kita kinahanglan magabati sa pagkawalay pagkatagbaw ug pagkamaduhaduhaon sa pagsalig, kundili sa pagduko uban ang matinahurong pagpasakup. Iyang ipahibalo kanato ang Iyang mga katuyoan nga makaayo lamang kanato, ug sa saylo pa nianang gipadayag kita kinahanglan magasalig sa Kamut nga labaw kagamhanan sa tanan, ang Kasingkasing nga puno sa gugma.

Samtang ang Dios nagahatag sa daghan nga kamatuuran alang sa pagtoo, dili gayud Niya kuhaon ang tanang pasangil sa dili pagtoo. Ang tanan nga mangita og mga kasabitan sa ilang mga pagduhaduha, makakaplag gayud. Ug kadtong modumili sa pagdawat ug pagtuman sa pulong sa Dios hangtod makuha ang tanan nga pagsupak, ug

wala nay kahigayunan sa pagduhaduha, dili gayud makadangat sa kahayag.

Ang pagkawalay pagsalig ngadto sa Dios maoy kinaiyahan sa wala pa mabag-o nga kasingkasing, nga maoy makigaway batok Kaniya. Apan ang pagtoo usa ka dinasig sa Balaang Espiritu, ug kini molambo kon gikahimut-an. Walay tawo nga malig-on diha sa pagtoo kon walay tinudanay nga pagpaninguha. Mamalig-on ang pagkawalay pagtoo kon kini ginadasig; ug kon ang mga tawo, sa baylo nga mosalig sila sa mga kamatuuran nga gihatag sa Dios aron sa pagpalig-on sa ilang pagtoo, magtugot sa ilang kaugalingon sa pagsukitsukit ug pagkabingkil, ilang makaplagaan nga maganam og kalig-on ang ilang mga pagduhaduha.

Apan kadtong magduda sa mga saad sa Dios, ug dili mosalig sa Iyang grasya, magpakaulaw Kaniya; ug ang ilang kabuyohan sa baylo nga kini magdani sa uban ngadto kang Cristo, magpalayo hinoon kanila gikan Kaniya. Mga kahoy sila nga walay mga abut, nga magbukhad sa ilang maitum nga mga sanga sa halayo ug halapad, nga magsalipod sa silaw sa adlaw ibabaw sa ubang nga tanum, ug maghimo kanila nga malawos og mamatay ilalum sa kabugnaw sa landong. Ang binuhatan sa kinabuhi niini nga mga tawhana magpakita ingon nga walay hunong nga saksi batok kanila. Nagpugas sila sa mga binhi sa pagduda ug pagkawalay pagtoo nga mosangpot sa dili mapakyas nga pagani. [304]

Adunay usa lamang ka dalan alang niadtong magtinguha sa pagkab-ot sa handum sa pagkaluwas gikan sa mga pagduhaduha. Sa baylo sa pagsukitsukit ug pagpakiglalis bahin sa dili nila masabtan, ipatuman kanila ang kahayag nga nagadan-ag na diha kanila, aron ilang madawat ang labaw pa ka dako nga kahayag. Ipabuhat kanila ang matag katungdanan nga gipatin-aw sa ilang salabutan, aron makahimo sila pagsabut ug pagbuhat nianang ilang gikadudahan karon.

Si Satanas makahimo sa pagpakita og mini nga kahawig og dagway sa kamatuuran nga makalimbong sa buut magpalimbong, kinsa naghandum sa paglikay sa pagdumili sa kaugalingon ug sa pagantos nga gikinahanglan sa kamatuuran; apan dili siya makapugung sa tawo sa pagpasakup kaniya, nga matinud-anon nga naghandum, bisan sa unsa nga bili, sa pagkasayod sa kamatuuran. Si Cristo mao ang kamatuuran, ug ang “kahayag nga nagadan-ag sa matag usa

ka tawo nga magaabut sa matag usa ka tawo dinhi sa kalibutan.” Juan 1:9. Ang Espiritu sa kamatuuran gipadala, aron sa paggiya sa tanan ngadto sa kamatuuran. Ug ubus sa kagamhanan sa Anak sa Dios gipamatuud, “Pangita ug kamo makakaplag.” “Bisan kinsa ang magabuhat sa Iyang kabubot-on, siya makahibalo sa pagtulon-an.” Mateo 7:7; Juan 7:17.

Ang mga sumusunod ni Cristo dyutay ra og nahibaloan sa mga lit-ag ni Satanas ug sa iyang mga panon nga gipahigayon batok kanila. Apan Siya nga nagalingkod sa kalangitan magabuntog niini nga mga lit-ag aron masunud ang Iyang halalum nga mga plano. Ang Ginoo magtugot sa Iyang katawhan nga makaagi sa mainit nga pagantos sa pagsulay, dili tungud kay malipay Siya magtan-aw sa ilang pagantos ug kasakitan, kundili tungud kay kini nga paagi kinahanglan alang sa ilang katapusang kadaugan. Dili Siya makahimo, subay sa Iyang kaugalingon nga himaya, pagpanalipod kanila gikan sa pagsulay; kay ang tumong sa maong pagsulay mao ang pagandam kanila sa pagsukol sa tanan nga mga pagpaibog sa daotan.

Dili ang mga daotan ni ang mga yawa makahimo sa pagbabag sa buhat sa Dios, o makapagawas sa Iyang presensya gikan sa Iyang katawhan, kon sila, uban sa pagpaubus, mahinulsulon nga mga kasingkasing, magsugid ug magbiya sa ilang mga sala, ug diha sa pagtoo magaangkon sa Iyang mga saad. Ang matag pagsulay, ang matag usa ka masinupakon nga kabuyohan, bisan kini dayag o tago, masuklan, “dili pinaagi sa kusog, ni pinaagi sa gahum, kondili pinaagi sa akong Espiritu, miingon si Jehova sa mga panon.” Zacarias 4:6.

“Kay ang mga mata sa Ginoo nagasudong nga uyon sa mga matarung, ug ang iyang mga dalunggan gipaabong sa ilang mga pangamuyo.... Ug kinsa may makahimog pagdaut kaninyo kon lamang magamainiton kamo sa pagbuhat ug maayo?” 1 Pedro 3:12, 13. Sa diha nga si Balaam, nadani sa dagaya nga mga ganti, nagbuhat og mga salamangka batok sa Israel, ug pinaagi sa mga halad ngadto kang Jehova, nagtinguha sa pagtunglo sa Iyang katawhan, gibadlong sa Dios ang daotan nga tunglo nga iyang buut litokon, ug napugus si Balaam sa pag-ingon, “Unsaon ko sa pagtunglo, nianang wala tungloha sa Dios? o unsaon ko sa pagsupak, kanila nga wala supaka ni Jehova?” “Pakamatya ako sa kamatayon sa matarung, ug himoa

ang akong katapusan sama sa iya!” Sa paghatag na usab sa maong halad, ang dili diosnon nga manalagna nagkanayon: “Ania karon nakadawat ako og sugo sa pagpanalangin; ug siya nagapanalangin; ug ako dili makausab niana. Siya wala makakita og kadautan diha kang Jacob; ni makakaplag siya og pagkamasupilon diha sa Israel; Si Jehova nga iyang Dios nagauban kaniya; Ug ang singgit sa usa ka hari anaa sa taliwala nila.” “Sa pagkamatuod walay pagdiwata uban kang Jacob; ni adunay pagpanagna nga malimbongon uban sa Israel: Unsa ba ang nabuhat sa Dios!” Apan gipatindog ang ikatulong halaran, ug miusab si Balaam sa pagsulay sa pagtunglo. Apan gikan sa walay gusto nga mga ngabil sa manalagna, ang Espiritu sa Dios nagpamatuud sa kauswagan sa Iyang pinili, ug gibadlong ang binuang ug kadaotan sa ilang mga kaaway: “Bulahan siya nga nagapanalangin kanimo, ug tinunglo siya nga nagatunglo kanimo.” Numeros 23:8, 10, 20, 21 23; 24:9.

[305]

Ang katawhan sa Israel maunungon pa niining panahona sa Dios; ug samtang sila nagpadayon sa pagtuman sa Iyang balaod, walay gahum sa yuta o sa impyerno nga makabuntog batok kanila. Apan ang tunglo nga wala itugot kang Balaam sa paglitok batok sa katawhan sa Dios, milampos siya sa katapusan sa sa pagdala kanila ngadto sa pagpakasala. Sa ilang paglapas sa kasugoan sa Dios, mibulag na sila gikan Kaniya, ug gipasagdan sila nga magantos sa gahum sa manglalaglag.

Nahibalo pag-ayo si Satanas nga ang labing maluyahon nga kalag nga magpabilin kang Cristo labaw pa nga makasukol sa mga panon sa kangitngit, ug kon siya magpadayag sa iyang kaugalingon, hibalagon siya ug suklan. Busa iyang gitinguha ang pagpahimulag sa mga kasundalohan sa krus gikan sa ilang malig-on nga salipdanan, samtang siya magtago sa pagpamanhig uban sa iyang kasundalohan, andam sa paglaglag kang bisan kinsa nga masalaag sa iyang natad. Diha lamang sa mapainubsanon nga pagsalig sa Dios, ug sa pagtuman sa Iyang kasugoan, kita mapanalipdan.

Walay tawo nga luwas sulud sa usa ka takna o usa ka adlaw nga walay pagampo. Ilabina, kita mangayo sa Ginoo sa kaalam sa pagsabot sa Iyang pulong. Ania dinhi gipadayag ang mga pangilad sa manunulay, ug ang paagi nga sa malampuson siya masuklan. Hanas si Satanas mangutlo og mga pahayag sa Kasulatan, magbutang sa iyang kaugalingong hubad sa mga pahayag nga iyang gilaumang

makapangdol kanato. Ato nga ton-an ang Biblia sa mapainubsanon nga kasingkasing, dili gayud malimot sa atong pagsalig sa Dios. Samtang sa kanunay kita magabantay batok sa mga lit-ag ni Satanas, magampo kita sa walay hunong diha sa pagtoo: “Ayaw kami itugyan ngadto sa panulay.”

33 - Ang Unang Dako nga Limbong

Sukad sa labing unang kasaysayan sa tawo, nagsugod si Satanas sa paglimbong sa atong kaliwatan. Siya nga nagdasig sa rebelyon didto sa Langit naghandum sa pagdala sa mga lumulupyo sa yuta sa pakighiusa kaniya sa pakiggubat batok sa pangagamhanan sa Dios. Si Adan ug Eva hingpit nga malipayon sa pagtuman sa balaod sa Dios, ug kini nga kamatuuran maoy kanunay nga pamatuud batok sa pagpangankon ni Satanas nga iyang gipanulti didto Langit, nga ang balaod sa Dios madaogdaogon, ug supak sa kaayohan sa Iyang mga linalang. Ug dugang pa, si Satanas nasina sa iyang pagtan-aw sa katahum sa puluy-anan nga giandam alang sa walay sala nga magtiayon. Iyang gipaningkamutan ang ilang pagkahulog, nga sa iyang pagpahimulag kanila gikan sa Dios, ug pagpasakup kanila ilalum sa iyang gahum, iyang mapanag-iyang yuta, ug dinhi iyang tukuron ang iyang gingharian nga kaatbang sa Labing Hataas Uyamot.

Kon nagpakita pa unta si Satanas sa iyang matuud nga kinaiya, nabalda unta siya dayon, kay napasidan-an na man si Adan ug Eva batok niini nga piligro nga kaaway; apan siya nagabuhat ilalum sa kangitngit, nagtago sa iyang katuyoan, aron molampos siya sa pagkab-ot sa iyang tumong. Iyang gigamit ang bitin nga usa ka matahum nga linalang, nakigsulti siya kang Eva: “Diay, nag-ingon ang Dios: Dili kamo makakaon sa tanan nga mga kahoy dinhi sa tanaman?” Genesis 3:1. Kon wala pa unta mosumpay si Eva sa pakiglantugi sa manunulay, mapanalipdan unta siya; apan misulay siya sa pakigkomperensya kaniya, ug nahulog siya sa iyang mga lingla. Mao usab kini nga paagi nga daghan ang mahulog. Magduhaduha sila ug makiglantugi bahin sa mga tulumanon sa Dios, ug sa baylo nga sila motuman sa balaan nga kasugoan, ilang dawaton ang tawhanon nga mga hunahuna, diin mga pagtakuban lang diay sa mga pamaagi ni Satanas. [306]

“Ug ang babaye mitubag sa bitin: Makakaon kami sa bunga sa mga kahoy sa tanaman: Apan sa bunga sa kahoy nga anaa sa

taliwala sa tanaman, miingon ang Dios: Dili kamo magkaon niana, bisan magahikap niana, aron kamo dili mamatay. Ug ang bitin miingon sa babaye: Dili gayud kamo mamatay. Kay hingbaloan sa Dios, nga sa adlaw nga kamo mokaon niini, mangabuka ang inyong mga mata, ug mahimo kamo nga sama sa Dios, nga manghibalo sa maayo ug sa daotan.” Bersikulo 2-5. Nagpamatuud siya nga sila mahimo nga sama sa Dios, makabaton sa labaw pa ka dako nga kaalam kay sa kaniadto, ug makaangkon sa labaw pa ka hataas nga kahimtang sa pagkinabuhi. Misanong si Eva sa pagsulay; ug pinaagi sa iyang pagdani, nadala si Adan ngadto sa pagpakasala. Ilang gitooan ang mga pulong sa bitin nga wala magtagad ang Dios sa Iyang gisulti; wala sila mosalig sa ilang Magbubuhay, naghunahuna nga nagpugong Siya sa ilang kagawasan, ug nga sila makahimo sa pagbaton sa labaw pa ka dako nga kaalam ug pagkatuboy pinaagi sa paglapas sa Iyang kasugoan.

Apan unsa may nakaplakan ni Adan, human sa iyang pagpakasala, sa kahulugan sa mga pulong, “Sa adlaw nga kamo magkaon niini dili gayud kamo mamatay? Natuman ba ang gipatoo ni Satanas kaniya, nga matuboy siya ngadto sa labaw pa ka hataas nga kahimtang sa pagkinabuhi? Kon mabatonan pa unta ang dako nga kaayohan pinaagi sa paglapas, si Satanas mapamatud-an nga maoy makatabang sa tawhanon nga kaliwatan. Apan dili kini maoy nakaplakan ni Adan nga kahulugan sa balaanon nga kamandoan. Ang Dios nagpamatuud nga agi og silot alang sa iyang sala, ang tawo mobalik ngadto sa yuta diin siya gikuha: “Abog ikaw, ug ngadto sa abog ikaw mobalik.” Bersikulo 19. Ang mga pulong ni Satanas, “Mabuka ang inyong mga mata,” napamatud-an nga tinuud niini lamang nga kahimtang: Human sa pagsuki ni Adan ug Eva sa Dios, nabuka ang ilang mga mata sa pagtan-aw sa ilang kabuangan; nakaila sila sa daotan, ug ilang natilawan ang mapait nga bunga sa paglapas.

Taliwala sa Eden nagatubo ang kahoy sa kinabuhi, kansang mga bunga maoy naghatag sa walay katapusan nga pagkinabuhi. Kon nagmatinumanon pa si Adan sa Dios, makapahimulus unta siya sa pagkaon niining kahoya, ug magkinabuhi sa walay katapusan. Apan sa iyang pagpakasala, giputol ang iyang kagawasan sa pagkaon niini nga kahoy sa kinabuhi, ug nahimo siya nga mamalatyon. Ang balaan

nga kamandoan, “Ikaw abog, ug ngadto sa abog ikaw mobalik,” nagtudlo sa paghanaw sa kinabuhi.

Ang pagkawalay kamatayon, nga gisaad ngadto sa tawo ubus sa kondisyon sa pagtuman, gibawi tungud sa paglapas. Dili makahatag si Adan ngadto sa iyang kaliwatan nianang wala kaniya; ug wala na untay paglaum ang nahulog nga kaliwat, kon wala pa ang Dios, pinaagi sa paghalad sa Iyang Anak, nagbutang sa imortalidad sa dapit diin sila makakab-ot. Bisan og “ang kamatayon midangat sa tanang katawhan, tungod kay ang tanan nakasala,” si Cristo “nagdala og kinabuhi ug pagkawalay kamatayon gidala ngadto sa kahayag pinaagi sa ebanghelyo.” Roma 5:12; 2 Timoteo 1:10. Ug pinaagi lamang kang Cristo ang imortalidad mabatonan. Nag-ingon si Jesus: “Ang mosalig sa Anak may kinabuhi nga dayon; apan ang dili mosugot sa Anak dili makatilaw og kinabuhi.” Juan 3:36. Ang matag usa makaangkon niining bililhon nga panalangin kon siya motuman sa mga kasabutan. Ang tanan “pinaagi sa mapailubon nga pagpadayon sa pagbuhay og maayo mangita sa himaya ug dungog ug sa imortalidad,” makadawat sa “kinabuhing dayon.” Roma 2:7.

Ang nagsaad og kinabuhi ngadto kang Adan diha sa paglapas mao ang dako nga maglilimbong. Ug ang pagpamatuud sa bitin ngadto kang Eva didto sa Eden—“Dili gayud kamo mamatay” —maoy unang wali bahin sa imortalidad sa kalag. Apan kini nga pamatuud, nga nagsandig lamang sa kagamhanan ni Satanas, gipalanog gikan sa mga pulpito sa Cristianismo, ug gidawat sa kadaghanan sama sa kasayon sa pagdawat sa atong unang mga ginikanan. Ang balaan nga kamandoan, “Ang kalag nga makasala, kini mamatay” Ezekiel 18:20, gihimo sa pagpasabut: Ang kalag nga makasala, dili kini mamatay, kondili magkinabuhi sa dayon. Mahibulong kita sa lingla nga nakapatoo sa katawhan sa mga pulong ni Satanas, ug sa pagkadili matinoohon ngadto sa mga pulong sa Dios.

[307]

Kon ang tawo sa human siya mahulog, gitugutan pa sa pagkaon sa kahoy sa kinabuhi, magpadayon unta siya sa pagkinabuhi sa walay katapusan, ug ang sala magpadayon nga walay kamatayon. Apan ang kerubin ug ang nagsiga nga espada nag-abong “sa dalan ngadto sa kahoy sa kinabuhi.” Genesis 3:23, ug walay usa ka sakup sa pamilya ni Adan ang gitugutan sa paglusot niadto nga babag ug mokaon sa bunga sa kahoy sa kinabuhi. Busa walay dili mamatay nga makasasala.

Apan sa human mahulog ang tawo, si Satanas nagsugo sa iyang mga manulunda sa paghimo og pinasahi nga paningkamot sa pagtudlo sa pagtolon-an nga kasarangan nga kahimtang sa tawo ang pagkadili mamatay; ug nagdasig sa mga tawo sa pagdawat niini nga sayup, giyahan sila sa pagtoo nga ang makasasala magpuyo sa walay katapusan nga pagantos. Karon ang prinsipe sa kangitngit, nagbuhat pinaagi sa iyang mga ahente, nagpaila sa Dios ingon nga usa ka mapanimaslon, sa pagpamatuud nga Iya dayong ihulog sa impyerno ang tanan nga dili makapahimuut Kaniya, ug magpabatyag kanila sa Iyang kasuko sa kahangturan; ug nga samtang sila magaan sa dili malitok nga kahigwaos, ug maglimbaglimbag diha sa mga siga nga walay pagkapalong, ang ilang Magbubuhat magtan-aw kanila uban sa pagkatagbaw.

Busa ang dako nga kaaway nagpasul-ub sa iyang mga kinaiya ngadto sa Magbubuhat ug Magtatabang sa katawhan. Pagkamaldito sa pagkayawan-on. Ang Dios gugma; ug hingpit ang tanan nga Iyang linalang, balaan ug hiligugmaon, hangtod ang sala misulud pinaagi sa unang dako nga rebelde. Si Satanas mao ang kaaway nga nagtintal sa tawo sa pagpakasala, ug dayon iyang laglagon kon mahimo; ug kon iya na nga masiguro ang iyang biktima, dayon siya magakalipay sa kalaglagan nga iyang nahimo. Kon tugutan, iyang kuhaon ang tanan nga tawo sa iyang pukot. Kon wala pa ang pagbabag sa diosnon nga gahum, walay usa ka anak nga lalaki ug babaye ni Adan ang makaikyas.

Iyang paningkamutan ang pagbuntog sa katawhan karon, sama sa iyang pagbuntog sa atong unang mga ginikanan, pinaagi sa paguyog sa ilang pagsalig sa ilang Magbubuhat, ug paggiya kanila sa pagduda sa kaalam sa Iyang kagamhanan ug sa hustisya sa iyang mga balaod. Si Satanas ug ang iyang mga sinugo nagrepresentar sa Dios ingon nga labaw pa ka daotan kay kanila, aron sa pagpakamatarong sa ilang kaugalingon nga pagkadaotan ug pagrebelde. Ang dako nga limbongan nagtinguha sa pagbalhin sa iyang minaldito nga kinaiya ngadto sa atong langitnon nga Amahan, aron nga iyang ipakita nga nasayup ang Dios sa paghulog kaniya gikan sa langit tungud kay wala siya magpasakup sa dili makiangayon nga magma-mando. Iyang ipakita sa kalibutan ang kagawasan nga ilang ikalipay ilalum sa iyang malumo nga pagdumala, nga lahi sa pagkaulipon nga gipahamtang sa higpit nga mga kamandoan ni Jehova. Busa

nagmalampuson siya sa paglingla sa mga tawo sa pagbulag sa ilang pagtahod sa Dios.

Daw unsa ka ngil-ad alang sa matag usa ka pagbati sa gugma ug kalooy, ug bisan pa sa atong pag-ila sa hustisya, sa pagtolon-an nga ang daotan nga mga patay gipaantos diha sa kalayo ug asupre sa impyerno nga nagadilaab sa walay katapusan; ug tungud sa sala sa hamubong panahon, sa yutan-on nga pagkinabuhi sila magantos hangtod nga aduna pay Dios. Apan gitudlo kini nga doktrina sa kinalapdan, ug gipatoo gihapon sa daghan nga mga pagtolon-an sa Cristianismo. Matod pa sa maalamon nga *doctor of divinity*: “Ang talan-awon sa mga pagsakit diha sa impyerno makapatuboy sa kalipay sa mga balaan sa kahangturan. Kon ilang makita ang uban nga sama sa ilang kinaiyahan ug nahimugso sa sama sa ilang mga kahimtang, nga mahulog niini nga pagkamakalooloy, ug napaila pag-ayo ang ilang kalahian, makapabati kini kanila kon unsa sila ka malipayon.” Ang usa nagagamit niining mga pulong: “Samtang ang kamandoan sa paghukum nga walay katapusan gipahamtang sa mga sudlanan sa kaligutgut, ang aso sa ilang pagsakit motuybo sa walay katapusan atubangan sa mga sudlanan sa kalooy, kinsa, sa baylo nga moambit sila niining makalooloy nga mga tumong, moingon hinoon, Amen, Aleluya! dayega ang Ginoo!”

Diin man, sa mga panid sa pulong sa Dios, kana nga pagtolon-an makita? Mawad-an ba ang mga linuwas didto sa langit sa ilang mga pagbati sa kalooy ug kahingawa, ug bisan pa sa mga pagbati nga kasarangan sa katawhan? Puli ba kini sa pagkawalay kalooy o sa kabangis sa mga luug? Dili, dili; dili kana maoy pagtolon-an sa Libro sa Dios. Kadtong nagtudlo sa mga panghunahuna sumala sa mga kinutlo sa ibabaw tingali mga maalamon ug matinudanon nga mga tawo; apan sila nalimbungan sa mga paglingla ni Satanas. Iyang gigiyahan sila sa sayup nga pagsabut sa maugdang nga mga pahayag sa Biblia, motoo sa mga sinultihan sa pagsaysay sa kapait ug pagdaot mahitungud kaniya, ug dili ngadto sa atong Magbubuhat. “Maingon nga ako buhi, nagaingon ang Ginoong Dios, ako walay kalipay sa kamatayon sa daotan; kondili nga ang daotan motalikod sa iyang dalan ug mabuhi; bumiya kamo, bumiya kamo gikan sa inyong daotan nga mga dalan; kay ngano man nga magpakamatay, kamo Oh balay sa Israel?” Ezekiel 33:11.

[308]

Unsa may makuha sa Dios kon kita motoo nga Siya malipay sa pagsaksi sa walay hunong nga mga pagantos; nga Siya mahimuut sa mga pagagulo ug mga pagsiyagit ug mga panunglo sa nagantos nga mga binuhat nga Iyang gipugngan diha sa mga siga sa impyerno? Mahimo ba kini nga musika sa igdulungog sa Walay Kinutubang Gugma? Gisugyot nga ang pagpahamtang sa walay katapusan nga kasakit sa mga daotan magpaila sa pagdumut sa Dios sa sala ingon nga usa ka daotan nga makalaglag sa pakigdait ug kahusay sa uniberso. O pagkamakalilisang nga pagpasipala! Daw ang pagdumut sa Dios sa sala maoy katarungan ngano nga Iyang kining palungtaron. Kay sumala sa pagpanudlo niini nga mga teyologo, ang nagpadayon nga pagsakit nga walay paglaum sa kalooy, makapasuko sa makalolooy nga mga biktima, ug samtang ilang ibubu ang ilang kasuko pinaagi sa mga pamalikas ug pagpasipala, ilang gidugangan sa dayon ang ilang karga sa kasal-anan. Ang himaya sa Dios dili mapalambo pinaagi sa pagpadayon sa nagkadaghan nga kasal-anan sa mga katuigan nga walay katapusan.

Dili maabut sa gahum sa tawhanon nga pangisip ang paghuhuna sa kadaot nga nahimo pinaagi sa pagtudlo sa sayup nga pagtolon-an bahin sa walay katapusan nga pagpasakit. Ang rilihiyon sa Biblia nga puno sa gugma ug pagkamaayo, ug hupong sa kahingawa, gipangitngitan sa pagpatootoo ug gibistihan sa kahadlok. Kon atong tagdon ang kolor nga gipintal ni Satanas sa kinaiya sa Dios, makapatingala ba kanato nga ang atong maloloy-on nga Magbubuhath nahimong kahadlukan, gikalisangan, ug gidumtan? Ang makasusubo nga mga paglarawan sa Dios nga mikaylap sa kalibutan gikan sa mga pagpanudlo diha sa pulpito nakapatoo sa linibo, o minilyon nga wala nay pagtoo o maduhaduhaon bahin sa Dios.

Ang pagtolon-an sa walay katapusan nga pagpasakit maoy usa sa bakak nga mga doktrina nga nagsakup sa bino sa pagkadulmantan sa Babilonia, nga iyang gipainum sa tanan nga kanasuran. Pina-dayag 14:8; 17:2. Nga ang mga ministro ni Cristo magadawat niini nga patootoo ug magsangyaw niini gikan sa sagrado nga walihan, maoy usa gayud ka misteryo. Ilang nadawat kini gikan sa Roma, ingon sa ilang pagdawat sa mini nga igpapahulay. Matuud nga kini gitudlo sa bantugan ug maayo nga mga tawo; apan ang kahayag niini nga suheto wala moabut kanila sama sa pag-abut niini kanato. Aduna lang silay kaakohan sa kahayag nga midan-ag sa ilang ka-

panahunan; responsabli kita niini nga kahayag sa pagdan-ag niini sa atong panahon. Kon motalikod kita gikan sa pamatuud sa pulong sa Dios, ug modawat sa mini nga mga doktrina tungud kay kini gitudlo sa atong mga amahan, mahulog kita sa hukum nga gipahamtang sa Babilonia; nag-inum kita sa bino sa iyang mga pagkadulumtanan.

Usa ka dako nga pundok kinsa nag-ila sa doktrina sa walay katapusang nga pagsakit ingon nga hilabihan ka ngil-ad, natukmod ngadto sa kaatbang nga sayup. Ilang gitanaw nga ang Kasulatan nagpakita sa Dios ingon nga mahigugmaon ug maloloy-on, ug dili sila makatoo nga Iyang itugyan ang Iyang mga binuhat ngadto sa mga kalayo sa inferno nga walay pagkapalong. Apan, sa ilang pagtoo nga ang kalag walay kamatayon, wala silay lain kapaingnan kondili nga motoo nga sa katapusang adlaw ang tanan mangaluwas. Daghan ang nag-ila nga ang mga pagpanghadlok diha sa Biblia gituyo lamang aron sa paghadlok sa tawo aron magtuman sa kabalaoran, ug dili gayud kini matuman sa literal nga kahulugan. Busa ang makasasala makahimo sa pagkinabuhi sa hinakog nga kalipayan, walay pagtagad sa mga kamandoan sa Dios, ug maglaum gihapon nga sa katapusan sila makadawat sa iyang kalooy. Kana nga doktrina nga nagsalig sa kalooy sa Dios, apan walay pagtagad sa Iyang hustisya, magpahimuut sa unudnon nga kasingkasing, ug magpadasig sa daotan diha sa ilang kasal-anan.

[309]

Sa pagpakita kon giunsa sa mga magtotoo sa unibersong kaluwasan pagtuis ang Biblia aron sa pagpamatuud sa ilang makalaglag sa kalag nga mga pagtolon-an, kinahanglan nga mahisgotan ang ilang gilitok nga mga pamahayag. Sa wali panahon sa paglubong sa usa ka dili diosnon nga tawo, nga namatay sa aksidente, usa ka Unibersalista nga ministro nagpili sa iyang teksto gikan sa Biblia bahin kang David: “Kay siya nahupay na mahitungod kang Amnon sa pagtan-aw nga patay na siya.” 2 Samuel 13:39.

“Kanunay akong gipangutana,” matod pa sa magsusulti, “unsa may dangatan niadtong nagkinabuhi sa kalibutan diha sa sala, mamatay, tingali, diha sa pagkapalahubog, mamatay uban sa mapula nga mga mansa sa kasal-anan nga wala malabhi gikan sa ilang mga bisti, o mamatay sama sa pagkamatay niining batan-on nga lalaki, nga wala gayud magtoo ni makabaton og rilihiyon. Natagbaw kami sa Kasulatan; ang ilang tubag maoy magsulbad sa ilang dako nga suliran. Hilabihan ka makasasala ni Amnon; wala siya maghinulsul,

nahubog siya ug sa iyang kahubog gipatay siya. Si David usa ka manalagna sa Dios; nahibalo gayud siya kon daotan ba o maayo ang kaugmaon ni Amnon sa umalabot nga kalibutan. Unsay mga pagpadayag sa iyang kasingkasing? ‘Ug ang kalag ni David gihidlaw sa pag-adto kang Absalom; kay siya nahupay na mahitungod kang Amnon sa pagtan-aw nga patay na siya.’ Bersikulo 39.

“Ug unsay ipasabut niini nga sinultihan? Dili ba nga ang walay katapusan nga pagantos walay kalabutan sa iyang rilihiyoso nga pagtoo? Busa atong gisabut; ug dinhi atong nakaplagan ang usa ka madaugon nga pangatarungan agi og pagpalig-on sa labaw pa ka makapahimuut, labaw pa ka nalamdagan, labaw pa ka maloloyon nga panghunahuna sa katapusan nga pagkaputli ug pakigdait sa uniberso. Gilipay siya sa pagkamatay sa iyang anak. Ug ngano nga ingon man niini? Tungud kay sa mata sa propesiya makalaum siya sa mahimayaon nga umalabot, sa pagtan-aw niana nga anak nga mahilayo na kaayo gikan sa tanang pagsulay, mahigawas gikan sa pagkaulipon ug maputli gikan sa pagkadunot sa sala, ug human sa pagkabalaan sa hingpit ug sa nalamdagan, dawaton ngadto sa katilingban sa nakasaka ug nagmaya nga mga espiritu. Ang iyang bugtong nga kalipay mao ang pagkahilayo gikan sa kasamtangan nga kahimtang sa sala ug pagantos, ang iyang anak nga lalaki nahiadto didto sa labing hataas nga mga gininhawa sa Balaang Espiritu madan-agan diha sa iyang nangitngitan nga kalag; diin ang iyang hunahuna maablihan ngadto sa kaalam sa langit ug ang matamis nga himaya sa gugma nga walay kamatayon, ug busa maandam uban sa nabalaan nga kinaiyahan aron sa pagpahimulus sa pahulay ug katilingban sa langitnon nga panulundon.

“Niini nga mga hunahuna kita masabtan nga motoo nga ang kaluwasan sa langit wala magsalig sa bisan unsa nga atong mahimo niining kinabuhia; ni sa presente nga pagkausab sa kasingkasing, ni sa presente nga pagtoo, o sa presente nga baroganan sa rilihiyon.”

Busa ang nagangkon nga ministro ni Cristo nagsubli sa bakak nga gipahayag sa bitin didto sa Eden: “Dili gayud kamo mamatay.” “Sa adlaw nga kamo mokaon niini, mangabuka ang inyong mga mata, ug masama kamo Dios.” Nagpamatuud siya nga ang labing daotan sa mga makasasala—ang mga mamumuno, ang kawatan, ug ang mananapaw—human sa kamatayon maandam sa pagsulud sa kalipay nga walay kamatayon.

Diin magkuha sa mga panghunahuna kini nga manunuis sa Kasulatan? Gikan sa usa ka tudling sa pahayag ni David sa iyang pagpasakup sa pagbuut sa Dios. Ang iyang kalag “naghandum sa pag-adto kang Absalom; kay nalipay siya kang Amnon, sa pagkamatay niya.” Ang kasakit sa iyang kagul-anan nga nahumpay lamang pinaagi sa panahon, ang iyang kalag nabalhin gikan sa mga patay ngadto sa buhi niya nga anak nga lalaki, nga mituyo paglayas tungud sa kahadlok sa makatarunganon nga silot sa iyang kasal-anan. Ug mao ra kini ang ebidensya nga ang makihilawason mismo sa iyang banay, palahubog nga Amnon sa iyang kamatayon sa madali gidala ngadto sa puluy-anan sa kalipay, diin siya didto putlion ug andamon alang sa pagpakiguban sa walay sala nga mga manu-lunda! Usa gayud ka makapahimuut nga tumotumo, maayo kaayo nga maglingaw sa unudnon nga kasingkasing! Mao kini ang doktrina nga gipanagiya ni Satanas, ug nagmalampuson sa iyang buluhaton. Mahibulong ba kita nga, niana nga pagtudlo, nagdagsang ang pagkadaotan?

[310]

Ang dalan nga gisubay niining mini nga magtutudlo naghulagway sa daghan pa. Ang pipila ka mga pulong sa Biblia, gibulag gikan sa kahulugan, nga sa daghan nga hitabo, nagpakita sa ilang kahulugan nga sukwahi ra kaayo sa gipasabut niini, ug kanang nagkabulagbulag nga mga pahayag gituis ug gigamit ingon nga pamatuud sa doktrina nga walay sukaranan sa pulong sa Dios. Ang mga pamatuud nga gihisgutan ingon nga kamatuuran nga ang palahubog nga Amnon nga atua sa langit maoy usa lamang ka pagpaila nga sukwahi ra kaayo sa yano ug positibo nga pahayag sa Kasulatan, nga walay palahubog nga makapanunud sa gingharian sa Dios. 1 Corinto 6:10. Ang mga maduhaduhaon, ang dili matinoohon, ug ang wala moila sa Dios, mao nga nagabalhin sa kamatuuran ngadto sa kabakakan. Ug ang panon sa katawhan ilang nalimbungan, ug giduyan ngadto sa pagkatulog diha sa unudnon nga kasigurohan.

Kon matuud pa nga ang mga kalag sa tanang katawhan moadto dayon sa langit human sila mamatay, nan maayo pa nga atong handumon ang kamatayon inay sa kinabuhi. Daghan ang napasalaag niini nga pagtoo sa pagbutang og katapusan sa ilang pagkinabuhi. Kon matugub na sa kagul-anan, kalibog, ug kapakyasan, daw masayon lang buhaton ang pagbugto nianang gabok nga higit sa kinabuhi, ug mosaka ngadto sa kalipay sa kalibutan nga walay katapusan.

Ang Dios naghatag diha sa Iyang pulong sa tin-aw nga kamaturan nga Iyang silutan ang mga naglapas sa Iyang kasugoan. Kad-tong nagalam-alam sa ilang kaugalingon nga maloloy-on ra kaayo Siya nga niana dili mopakanaog og hustisya sa makasasala, kinahanglan nga motutok lamang sa krus sa Kalbaryo. Ang kamatayon sa matarong nga Anak sa Dios nagpamatuud nga “ang bayad sa sala kamatayon,” nga ang matag kalapasan sa kasugoan sa Dios kinahanglan balusan sa tukma nga silot. Si Cristo nga walay sala nahimo nga sala alang sa tawo. Iyang gidala ang kasal-anan sa paglapas, ug ang pagtago sa nawong sa Iyang Amahan, hangtod sa pagpasubo sa Iyang kasingkasing ug sa pagkamatay. Kining tanang pagantos gihimo aron maluwas ang mga makasasala. Walay lain nga paagi nga makalingkawas ang tawo sa silot sa sala. Ug ang matag usa ka tawo nga magdumili sa pag-ambit sa paghinlo nga gihatag pinaagi niana nga bili, kinahanglan magpas-an sa iyang kaugalingon sa sala ug silot sa iyang paglapas.

Atong tagdon kon unsa ang gitudlo pagdugang sa Biblia bahin sa mga dili diosnon ug dili mahinulsulon, kinsa ang Unibersalista nagpahamutang kanila didto sa langit ingon nga mga balaan ug malipayon nga mga manulunda.

“Kaniya nga giuhaw ihatag ko ang tubig nga walay bayad gikan sa tuburan sa tubig sa kinabuhi.” Pinadayag 21:6. Kini nga saad alang lamang kanila nga giuhaw. Walay lain kundili kadtong nagabati sa panginahanglan sa tubig sa kinabuhi, ug nangita niini bisan pa sa pagkawala sa tanan nga butang, ang pagahatagan. “Ang magamadaugon makapanag-iya niining maong panulondon, ug ako mahimong iyang Dios ug siya mahimong akong anak.” Pinadayag 21:7. Dinhi usab, gitinaw ang kasabutan. Aron sa pagpanunud sa tanan nga butang, kinahanglan atong suklan ug buntugon ang sala.

Ang Ginoo nagpamatuud pinaagi kang manalagna Isaias: “Man-agsulti kamo mahitungod sa matarung, nga mamaayo alang kaniya. Alaut sa dautan! kay unsay nabuhat sa kadautan sa iyang mga kamot maoy pagabuhaton kaniya.” Isaias 3:10, 11. “Bisan pa ang makasasala nagbuhat og dautan sa makagatus, ug nagapalugway sa iyang mga adlaw, apan sa pagkatinuod ako nasayud nga maayo kana kanila nga nahadlok sa Dios, nga nahadlok sa iyang atubangan: apan dili mahitabo nga maayo kana sa dautan.” Ecclesiastes 8:12, 13. Ug nagpamatuud si Pablo nga ang makasasala nagbaton sa iyang

kaugalingon “sa kapungot nga tagana alang sa imong kaugalingon alang unya sa adlaw sa kapungot sa diha nga igapadayag na ang matarung nga hukom sa Dios.” “Kay siya magabalus ra sa matag-usa ka tawo sumala sa iyang mga binuhatan.” “Aduna unyay kagulan ug kasakitan alang sa matag-usa ka tawo nga magabuhat ug dautan.” Roma 2:5, 6, 9.

“Bisan kinsang tawhana nga makihilawason, o mahugaw, o tawong dalo (nga sa ato pa, tigsimbag mga diosdios), wala gayud siyay mapanunod sa gingharian ni Cristo ug sa Dios.” Efeso 5:5. “Panglimbasugi ang pagpakigdinaitay uban sa tanang tawo, ug ang pagkabinalaan nga kon wala kini walay bisan kinsa nga makakita sa Ginoo.” Hebreohanon 12:14. “Bulahan sila nga managlaba sa ilang mga bisti aron makabaton sila sa katungod sa pagpahimulos sa kahoy nga naghatag sa kinabuhi, ug sa pagsulod sa siyudad agi sa mga pultahan. Sa gawas anaa ang mga iro, ug ang mga lumayan, ug ang mga mamumuno, ug ang mga magsisimbag mga diosdios, ug ang tanang nagahigugma ug nagabatasan sa pagpamakak.” Pinadayag 22:14, 15.

Ang Dios naghatag sa mga tawo og pamahayag sa Iyang kinaiya, ug ang paagi sa Iyang pagtagad bahin sa sala. “Si Jehova, si Jehova, usa ka Dios nga maloloyon, mapuangoron, mahinay sa pagkasuko, ug daku sa mahigugmaong-kalolot ug kamatuoran; Nagatipig sa mahigugmaon nga kalolot alang sa linibolibo, ug nagapasaylo sa pagkadautan ug sa pagkamasukihon ug sa sala, ug nga sa walay bisan unsa nga paagi magpamatarung sa dautan.” Exodo 34:6, 7. “Ang tanang mga dautan iyang pagalaglagon.” “Apan alang sa mga malapason, sila pagalaglagon ngatanan sa tingub. Ang katapusan sa mga dautan pagalaglagon.” Salmo 145:20; 37:38. Ang gahum ug katungud sa diosnon nga kagamhanan pagagamiton sa pagsumpo sa pagsupil; apan ang mga pagpadayag sa mapanimaslon nga hustisya tukma sa pagkahingpit sa kinaiya sa Dios ingon nga maloloy-on, ug mapuanguron, ug manggihatagon nga Dios.

Ang Dios dili mamugus sa kabubut-on o paghukum sa kang bisan kinsa. Wala Siyay kalipay sa usa ka pagtuman nga sama sa usa ka ulipon. Iyang gihandum nga ang mga linalang sa Iyang mga kamut mahigugma Kaniya tungud kay Siya takus sa gugma. Iya silang patumanon tungud kay sila adunay maalamon nga pagsabot sa Iyang kaalam, hustisya, ug pagkamaloloy-on. Ug ang tanan

nga adunay usa ka matarong nga pagsabut niini nga mga kalidad mahigugma Kaniya tungud kay sila madani ngadto Kaniya diha sa pagdayeg sa Iyang mga kinaiyahan.

Ang mga prinsipyo sa kalooy, kalolot, ug gugma nga gitudlo ug gipakita sa atong Manluluwas, maoy usa ka hulad sa kabubut-on ug kinaiya sa Dios. Si Cristo nagpamatuud nga wala Siya gatudlo gawas niadtong Iyang nadawat gikan sa Iyang Amahan. Ang mga prinsipyo sa diosnon nga pangagamhanan hingpit nag-uyon sa gitudlo nga kalagdaan sa Manluluwas, “Higugmaa ang imong mga kaaway.” Ang Dios magpahamtang og hustisya sa ibabaw sa mga daotan, alang sa kaayohan sa uniberso, ug bisan pa alang sa kaayohan kanila nga gipahamtangan sa Iyang mga paghukum. Iyang pagalipayon sila kon kini Iyang mahimo subay sa kabalaoran sa Iyang pangagamhanan ug sa hustisya sa Iyang kinaiya. Iyang libutan sila sa mga timaan sa Iyang gugma, Iyang hatagan sila og kahibalo bahin sa Iyang balaod, ug tanyagan sa Iyang kalooy; apan ilang gitamay ang Iyang gugma, wala manumbaling sa Iyang kasugoan, ug misalikway sa Iyang kalooy. Samtang sila sa kanunay nagadawat sa Iyang mga gasa, wala nila pasidunggi ang Maghahatag; ilang gidumtan ang Dios tungud kay sila nahibalo nga Iyang gidumtan ang mga sala. Nagpailub ang Ginoo sa dugay nga panahon sa ilang pagkamasukihon; apan sa katapusan moabut ang panahon sa paghukum, nga hukman na ang ilang padulngan. Iya bang kadenahan kini nga mga rebelde diha sa Iyang kiliran? Iya ba sila pugson sa pagpatuman sa Iyang kabubut-on?

[312] Kadtong nagpili kang Satanas nga ilang pangulo, ug gimandoan sa iyang gahum, dili andam sa pagduul sa presensya sa Dios. Ang garbo, panglimbong, pagpatuyang sa kaugalingon, kabangis, nasilsil na diha sa ilang mga kinaiya. Makasulud ba sila sa langit, aron magpuyo sa walay katapusan uban kanila nga ilang gitamay ug gidumtan sa yuta? Ang kamatuuran dili magkauyon sa usa ka bakakon; ang kalumo dili makatagbaw sa pagpataas sa kaugalingon ug sa garbo; dili madawat ang kaputli sa mga mahugaw; ang gugma nga walay pagsapayan sa kaugalingon dili makadani sa mga hangul. Unsa nga kalipay nga ikatanyag sa langit niadtong bug-os nga nahigugma sa yutan-on ug hinakog nga mga tuyo?

Mahimo ba kanila kansang kinabuhi gigasto sa pagpakigbatok sa Dios sa kalit lang mabayaw ngadto sa langit ug makasaksi sa hataas,

ang balaan nga kahimtang sa kahingpitan didto—matag kalag tugub sa gugma, matag panagway nagsidlak sa kalipay, makapalipay nga alawiton mosaka alang sa pagpasidungog sa Dios ug sa Kordero, ug ang walay kinutuban nga mga silaw sa kahayag magatubod ibabaw sa mga tinubus gikan sa nawong sa naglingkod sa trono—makahimo ba kanang mga kasingkasing nga nagdumut sa Dios, sa kamatuuran ug sa kabalaan, pag-ipon sa langitnon nga panon, ug mosabat sa pag-awit sa mga alawiton sa pagdayeg? Makaagwanta ba kaha sila sa pagtutok sa himaya sa Dios ug sa Kordero? Dili, dili gayud; mga katuigan sa paghulat gitanyag kanila aron ilang mahulma ang mga kinaiya alang sa langit; apan wala gayud sila magbansay sa hunahuna sa paghigugma sa kaputli; wala gayud sila magkat-on sa pinulongan sa langit, ug karon ulahi na kaayo ang tanan. Ang kinabuhi sa pagsupil batok sa Dios maoy nakababag kanila alang sa langit. Ang kaputli, kabalaan, ug pakigdait niini maoy usa ka pagsakit kanila; ang himaya sa Dios maoy usa ka kalayo nga nagaut-ut. Gustohon pa nila ang pagkalagiw gikan nianang balaan nga dapit. Mahinangup sila sa kalaglagan, aron nga matagoan sila gikan sa dagway Niya nga nagpakamatay aron unta maluwas sila. Ang kapalaran sa daotan mahukman sumala sa ilang kaugalingon nga pagpili. Ang ilang pagkadili mahilangit maoy ilang kabubuton, ug usa kini ka matarong ug kalooy diha sa bahin sa Dios.

Sama sa mga tubig sa Lunup, ang mga kalayo niana nga dakung adlaw nagapahayag sa paghukum sa Dios nga ang mga daotan dili na matabang. Wala na silay handum sa pagpasakup sa diosnon nga awtoridad. Ang ilang kabubut-on natugyan na sa pagsupil; ug kon matapos na ang kinabuhi, ulahi na kaayo ang pagbalhin sa bul-og sa ilang mga hunahuna sa lain nga dalan, ulahi na kaayo ang pagtalikod gikan sa paglapas ngadto sa pagtuman, gikan sa pagdumut ngadto sa paghigugma.

Sa paglugway sa kinabuhi ni Cain nga mamumuno, ang Dios naghatag sa kalibutan og usa ka pananglitan kon unsay dangatan sa pagtugot sa makasasala sa pagkinabuhi, sa pagpadayon sa walay pagpugong sa pagpakasala. Pinaagi sa kabuyohan sa pagtolon-an ug sumbanan ni Cain, mga panon sa iyang kaliwatan nadaldal ngadto sa pagpakasala, hangtod nga “ang pagkadautan sa tawo sa yuta daku, ug nga ang tanang pagpalandong sa mga hunahuna sa iyang kasingkasing lonlon mga dautan lamang gihapon.” “Ug ang yuta

dunot sa atubangan sa Dios, ug ang yuta napuno sa pagpanglugos.” Genesis 6:5, 11.

Sa kalooy ngadto sa kalibutan, gipapas sa Dios ang pagkadaotan sa namuyo sa panahon ni Noe. Sa kalooy Iyang gilaglag ang daotan nga mga nanagpuyo sa Sodoma. Pinaagi sa malimbungon nga gahum ni Satanas, ang magbubuhat sa kasal-anan nakabaton og paglaban ug pagdayeg, ug nga sa kanunay nagahatud sa uban ngadto sa pagsupil. Mao man usab kini sa panahon ni Cain ug Noe, ug sa panahon ni Abraham ug Lot; mao usab kini sa atong panahon. Agi og kalooy sa tibuuk uniberso ang Dios milaglag sa nanagsalikway sa Iyang grasya.

[313] “Ang bayad sa sala mao ang kamatayon; apan ang gasa sa Dios mao ang kinabuhing dayon pinaagi kang Cristo Jesus nga atong Ginoo.” Roma 6:23. Samtang ang kinabuhi mao ang panulundon sa mga matarong, ang kamatayon mao ang bahin sa mga daotan. Si Moises nagpamatuud sa Israel: “Tan-awa, gibutang ko karon sa atubangan mo ang kinabuhi ug ang kaayohan, ang kamatayon ug ang kadautan.” Deuteronomio 30:15. Ang kamatayon nga gihisgotan niini nga kasulatan wala mamulong ngadto kang Adan, kay ang tanang katawhan nanagantos sa silot sa ilang kalapasan. Kini mao ang “ikaduhang kamatayon” nga gipahimutang nga lahi sa kinabuhing dayon.

Ingon nga sangputanan sa sala ni Adan, miabut ang kamatayon sa tawhanon nga kaliwatan. Ang tanan managsama nga manaog sa lubnganan. Ug pinaagi sa mga tanyag sa plano sa kaluwasan, ang tanan mobangon gikan sa ilang mga lubnganan. “Adunay pagkabanhaw sa mga matarung ug sa mga dili matarung.”; “kay maingon nga tungod kang Adan ang tanan mangamatay, sa mao nga pagkaagi ang tanan diha kang Cristo mabanhaw.” Buhat 24:15; 1 Corinto 15:22. Apan adunay kalahian taliwala niining duha ka klase nga banhawon. “Ang tanan nga anaa sa mga lubong managpakabati sa iyang tingog, ug ang mga nanagbuhat ug maayo managpanggula nga binanhaw ngadto sa pagkahinukman sa silot.” Juan 5:28, 29. Sila nga “giila nga mga takus” sa pagkabanhaw ngadto sa kinabuhi “bulahan ug balaan.” “Ingon niini ang ikaduhang kamatayon walay gahum sa pagbuot.” Pinadayag 20:6. Kadtong walay paghinulsul ug pagtoo aron makabaton sa pasaylo, kinahanglan magdawat sa silot sa paglapas—”ang bayad sa sala.” Magantos sila sa silot sa

magkalainlain ang kadugayon ug kabug-aton, “sumala sa ilang mga buhat,” apan sa katapusan modangat sa ikaduha nga kamatayon. Tungud kay dili man mahimo sa Dios, nga makanunayon sa Iyang hustisya ug kalooy, sa pagluwas sa makasasala diha sa iyang mga sala, Siya midumili na lang pagtugot kaniya nga mabuhi diin ang iyang paglapas maoy nagpahulog kaniya ug niini iyang mapamatud-an ang iyang kaugalingon nga dili takus nianang ganti. Matod pa sa dinasig nga magsusulat: “Kay sa dili madugay ang mga dautan mangawala; Oo pagasusihon mo sa dakung kakugi ang iyang dapit, ug siya mawala diha.” Ang lain pa nagkanayon: “Mahimo nga daw wala sila mangatawo.” Salmo 37:10; Abdias 16. Naputos sa kaulawan, sila malunod ngadto sa pagkawalay paglaum, sa walay katapusang pagkalimot.

Busa mao kini ang pagtapos sa sala, uban sa tanan nga kasub-anan ug pagkaguba nga misangpot gikan niini. Matod sa Salmista: “Gilaglag mo ang mga dautan; Gipala mo ang ilang mga ngalan sa gihapon ug sa walay katapusan. Ang mga kaaway miabut na sa katapusan, gilaglag sila sa dayon.” Salmo 9:5, 6. Si Juan, diha sa Pinadayag, naglantaw ngadto sa walay katapusan nga kahimtang, nakadungog sa malukpanon nga alawiton sa pagdayeg nga wala masagoli og usa ka nota nga yabag. Ang matag usa ka binuhat sa langit ug sa yuta nadunggan nga nagpahinungud sa himaya ngadto sa Dios. Pinadayag 5:13. Walay nay usa ka kalag nga nawala nga magapasipala sa Dios, samtang sila magbalikis sa walay katapusan nga pagsakit; walay makalolooy nga mga tawo diha sa impyerno nga magsagol sa ilang mga pagagulo sa mga alawiton sa mga linuwas.

Diha sa sayup nga pagtolon-an bahin sa pagkawalay kamatayon sa tawo, nagsukad ang doktrina nga ang patay adunay panghuhuna—usa ka doktrina, sama sa walay katapusang pagsakit, nga supak sa pagtolon-an sa Biblia, sa mga dikta sa hunahuna, ug sa atong tawhanong mga pagbati. Sumala sa nabantog nga pagtoo, ang mga linuwas didto sa langit nahibalo sa tanan nga hitabo dinhi sa yuta, ug ilabina sa mga pagkinabuhi sa ilang mga higala nga ilang gibiyaan dinhi. Apan unsaon sa pagkahimo niini nga hinungdan sa kalipay sa mga patay sa ilang pagkahibalo sa mga kalisdanan sa mga buhi, sa pagsaksi sa mga sala nga nabuhat sa ilang mga hinigugma, ug sa pagtan-aw kanila nga nagantos sa tanang kasub-anan, mga kapakyasan, ug mga kahigwaos sa kinabuhi? Unsa ka dako sa langit-

nong kalipay ang mapahimuslan niadtong nagtan-aw sa kahimtang sa ilang mga higala sa yuta? Ug daw unsa ka ngil-ad sa pagpatoo nga sa pagbiya sa gininhawa sa tawo, ang kalag sa dili mahinulsulon itambog dayon ngadto sa mga siga sa inferno! Daw unsa ka halalum ang kahigwaos nga matugpahan niadtong magtan-aw sa ilang mga higala nga mamatay nga dili andam, nga mosulud ngadto sa walay katapusan nga pagkaalaot ug sa sala! Daghan ang nahatud ngadto sa pagkabuang tungud nii-ning makalilisang nga panghunahuna.

[314] Unsa may gisulti sa Kasulatan bahin niining mga butanga? Si David nagsulti nga walay kalibutan ang patay. “Mogula ang iyang gininhawa, sa yuta siya mobalik; Nianang maong adlaw mahanaw ang iyang mga hunahuna.” Salmo 146:4. Si Solomon nagpamatuud sa mao gihapon nga pahayag: “Kay ang mga buhi nasayud nga sila mangamatay; apan ang mga minatay dili mahibalo sa bisan unsa;” “Maingon man ang ilang gugma, mao usab ang ilang pagdumut, ug ang kasina, nawagtang sa kanhing panahon; ni may bahin pa sila sa gihapon sa bisan unsa nga butang nga gibuhat ilalum sa adlaw.” “Kay didto sa Sheol diin ikaw moadto walay bulohaton, ni lalang, ni kahibalo, ni kaalam.” Ecclesiastes 9:5, 6, 10.

Sa diha, ingon nga tubag sa iyang pagampo, nga ang kinabuhi ni Ezechias gilugwayan og napulog lima ka mga tuig, ang mapasalamatong hari naghatag sa pagdayeg ngadto sa Dios tungud sa Iyang dako nga kalooy. Niini nga awit iyang gipahayag ang katarungan sa iyang pagmaya: “Kay ang Sheol dili makadayeg kanimo, ang kamatayon dili makapasidungog kanimo: Sila nga manaug sa gahung dili makalaum sa imong kamatuoran. Ang buhi, ang buhi, siya magadayeg kanimo ingon sa akong ginahimo niining adlaw.” Isa-ias 38:18, 19. Ang nabantog nga teyolohiya nagpahayag sa mga matarong nga mga minatay ingon nga atua na sa langit, misulud sa kalipay nga walay katapusan, ug magdayeg sa Dios uban sa dili mamalasyon nga dila; apan si Ezechias wala makakita niana nga mahimayaon nga kahimtang diha sa kamatayon. Uban sa iyang mga pulong nahiuyon ang pamatuud sa salmista: “Kay diha sa kamatayon walay paghandum mahitungud kanimo; Kinsa ba ang magapasalamat kanimo didto sa Sheol?” “Ang mga minatay dili magadayeg kang Jehova; Ni may mausa niadtong mga nanganaug sa hilum.” Salmo 6:5; 115:17.

Si Pedro sa adlaw sa Pentecostes nag-pamatuud nga si David nga patriarka “namatay ug gilubong, ug ang iyang lubong nagapabilin pa man gani kanato hangtud niining adlaw karon.” “Kay si David dili mao ang misaka sa langit.” Buhat 2:29, 34. Tungud kay si David nagpabilin pa man sa iyang lubnganan hangtod sa pagkabanhaw nagpamatuud nga ang mga matarong dili mosaka sa langit sa pagkamatay. Mahitabo lamang kini sa pagkabanhaw, ug tungud sa pagkabanhaw ni Cristo, nga si David sa katapusan makahimo sa paglingkod sa too nga kamut sa Dios.

Ug si Pablo nagsulti: “Kay kon ang mga nangamatay dili man pagabanhawon, nan, si Cristo wala diay usab banhawa; ug kon si Cristo wala banhawa, nan, ang inyong pagtoo wala lamay kapuslanan ug kamo anaa pa gihapon sa inyong mga kasal-anan. Sila nga mga nangamatay diha kang Cristo nangalaglag lang diay.” 1 Corinto 15:16-18. Kon sa miaging upat na ka libo ka tuig ang mga matarong nga mga minatay tua na sa langit ngano nga moingon pa man si Pablo nga kon walay pagkabanhaw, “sila nga nangamatay diha kang Cristo nangalaglag”? Wala na untay gikinahanglan nga pagkabanhaw.

Ang martir nga si Tyndale, naghisgot mahitungud sa kahimtang sa mga patay, nagpahayag: “Ako nagangkon sa dayag, nga ako wala madani nga sila anaa na sa himaya diin anaa na si Cristo, o ang mga pinili nga mga manulunda sa Dios. Ni kini sila may kalambigitan sa akong pagtoo; kon mao man gyud kaha kini, ako wala nakakita niini apan mahitabo unya ang balita mahitungud sa pagkabanhaw sa unud usa ka butang nga kawang. — William Tyndale, Pasiuna sa Bag-ong Tugon (ed. 1534). Giimprinta pag-usab sa British Reformers— Tindal, Frith, Barnes, pahina 349.

Usa ka dili ikalilong nga kamatuuran nga ang paglaum sa pag-abulahan sa pagkadili mamalatyon diha sa pagkamatay nagbunga og dakung pagsalikway sa doktrina sa Biblia bahin sa pagkabanhaw. Kini nga kalagmitan gihisgotan ni Dr. Adam Clarke, nagsulti: “Ang doktrina sa pagkabanhaw daw gihunahuna lamang pag-ayo niadtong unang mga Cristohanon kay sa pagkakaran! Naunsa na man kini? Ang mga apostoles kanunay nagpasantup niini, ug nagpadasig sa mga sumusunod sa Dios ngadto sa pagkugi, pagtuman, ug pagkalipay pinaagi niini. Ug ang nanagbanus kanila panagsa nalang maghisgot bahin niini karon! Busa giwali kini sa mga apostoles

ug gitoohan sa karaan nga mga Cristohanon; busa kita nagawali, ug nanagpanoo ang mga naminaw kanato. Walay doktrina diha sa ebanghelyo nga gipasantup pag-ayo; ug walay doktrina sa presente nga sistema sa pagwali nga wala na gayud pagtagda!” — *COMMENTRY*, timang sa 1 Corinto 15, parapo 3.

[315] Nagpadayon kini hangtod ang mahimayaon nga kamatuuran sa pagkabanhaw halos mahanap sa hingpit, ug nalimtan na sa Cristohanon nga kalibutan. Busa ang nabantog nga rilihiyoso nga magsusulat, nagkomentaryo sa mga pulong ni Pablo sa 1 Tesalonica 4:13-18, sa pag-ingon: “Kay alang sa tanang katuyoan sa paglipay diha sa doktrina sa bulahan nga imortalidad sa mga matarong mahitabo alang kanato sa bisan unsa nga kaduhaduhaan nga doktrina bahin sa ikaduha nga pag-anhi sa Ginoo. Sa atong pagkamatay moabut ang Ginoo alang kanato. Mao kana ang atong paabuton ug bantayan. Ang mga patay nakalabang na ngadto sa himaya. Dili na sila maghulat sa budyong alang sa ilang hukum ug kabulahanan.”

Apan sa dayon na Niya pagbiya sa mga tinun-an, si Jesus wala magsulti nga sila sa dili madugay modangat ngadto kaniya. “Moadto ako sa pag-andam og dapit alang kaninyo,” matod pa Niya. “Ug kon makaadto na ako ug makaandam na og dapit alang kaninyo, mobalik ako pag-usab, ug pagadawaton ko kamo ngari gayud kanako.” Juan 14:2-3. Ug nagsulti pa si Pablo kanato, nga ang Ginoo gayud sa Iyang kaugalingon mokunsad gikan sa langit uban sa usa ka singgit, uban sa tingog sa dako nga manulunda, uban sa budyong sa Dios; ug ang mga minatay diha kang Cristo mamangon pag-una. Dayon kita nga mga buhi ug nagpabilin pagasakgawon sa ibabaw uban kanila diha sa mga panganod, sa pagsugat sa Ginoo diha sa kahanginan; ug unya kita makig-uban na sa walay katapusan sa Ginoo.” Ug iyang gidugang, nga “Managlipay kamo sa usa ug usa niining mga pulonga.” 1 Tesalonica 4:16-18. Daw unsa ka halapad ang pagkalahi taliwala niining mga pulong sa paglipay ug sa mga pulong nga sa miagi gikutlo sa Universalista nga mga ministro! Samtang ang ulahi naglipay sa nagbangutan nga mga higala uban sa pasalig, nga bisan unsa ka makasasala ang minatay kanhi, kon siya magaginhawa sa iyang kinabuhi dinhi siya pagadawaton taliwala sa mga manulunda. Gitudlo ni Pablo ngadto sa iyang mga kaigsoonan ang umalabot nga pag-anhi sa Ginoo, sa panahon nga ang mga balabag sa mga lubn-

ganan, ug ang “mga nangamatay diha kang Cristo” pagabanhawon ngadto sa kinabuhi nga dayon.

Usa pa makasulud ang bisan kinsa sa mga bulawanong puluyanan sa mga binulahan, ang ilang mga kaso susihon una, ug ang ilang mga batasan ug mga binuhatan moagi sa pagsusi atubangan sa Dios. Ang tanan pagahukman sumala sa butang nga nasulat diha sa mga libro, ug pagabalusan sumala sa ilang mga nabuhat. Kini nga paghukum dili mahitabo sa pagkamatay. Timan-i ang mga pulong ni Pablo: “Kay siya nakatudlo na ug adlaw kanus-a, subay sa katarungan, iyang pagahukman ang kalibutan pinaagi sa usa ka tawo nga iyang gitudlo alang niini, ug kini iyang gipanghimatod-an ngadto sa tanang mga tawo pinaagi sa pagbanhaw kaniya gikan sa mga patay.” Buhat 17:31. Dinhi sa tinaw nagpahayag ang apostol nga sa tukma nga panahon, nga umalabot pa, gitagal na alang sa paghukum sa kalibutan.

Gihisgotan usab kini nga panahon ni Judas: “Ug ang mga manolunda nga wala managpabilin diha sa ilang nahimutangan hinonoa nanagpamiya sa ilang angay nga puloy-anan, kini sila iyang gikapahimutang diha sa mga talikala nga dayon ilalum sa kangitngit alang sa panudya unya sa dakung adlaw.” Ug, sa usab, iyang gikutlo ang mga pulong ni Enoc: “Tan-awa, ang Ginoo nahiabut uban sa iyang balaang mga panon, aron iyang igapatuman ang paghukom sa tanan.” Judas 6, 14, 15. Nagpamatuud si Juan nga “nakita ko ang mga patay, mga dagku ug mga gagmay, nga nanagtindog sa atubangan sa trono, ug dihay mga basahon nga gipamuklad:...ug ang mga minatay ginahukman sumala sa mga butang nga nahisulat sa mga libro.” Pinadayag 20:12.

Apan kon ang mga minatay nagpahimulus na sa kalipay sa langit o naglimbaglimbag na diha sa mga siga sa impyerno, unsa pa may kinahanglan sa umalabot nga paghukum? Ang mga pagtolon-an sa pulong sa Dios bahin niining importante nga mga punto dili hanap ni nagkasumpaki; masabut sila sa yano nga mga hunahuna. Apan unsay makita sa maminatud-on nga hunahuna sa kaalam ug hustisya niini nga presente nga teyoriya? Makadawat ba ang mga matarong sa pagdayeg, kon human na masusi ang ilang mga kaso sa Paghukum, “Maayong pagkabuhat, maayo ug kasaligan nga ulipon: [316] “sumulod ka sa kali-payan sa imong Agalon,” kon nanagpuyo na sila diha sa Iyang presensya, tingali sa daghan nang mga katuigan?

Ipatawag ba ang mga daotan gikan sa dapit sa pagsakit aron sa pagdawat sa hukum gikan sa Maghuhukum sa tibuuk yuta: “Pahawa gikan kanako, kamong mga tinunglo, ngadto sa kalayong walay katapusan?” Mateo 25:21,41. O, solemne kaayo nga pagbiaybiay! makauulaw nga pagpakanaog sa kaalam ug hustisya sa Dios!

Ang teyoriya sa imortalidad sa kalag maoy usa niadtong bakak nga mga pagtolon-an sa Roma, nga gihulaman gikan sa paganismo, giapil ngadto sa rilihiyon sa Cristianismo. Si Martin Luther miisip niini nga uban sa “makalilisang nga mga sulugilanon nga nahimong bahin sa Romanhong dapog sa mga mahugaw sa kasugoang rilihiyoso.”—E. Petavel, *THE PROBLEM OF IMMORTALITY*, pahina 255. Nagkomentaryo sa mga pulong ni Solomon sa Ecclesiastes, nga ang mga minatay walay nahibaloan sa bisan unsa nga butang, ang Repormador nagsulti: “Lain nga kamatuuran nga ang mga minatay walay... pagbati. Diha kanila, matod niya, walay tulumanon, walay syensya, walay kahibalo, walay kaalam didto. Si Solomon naghukum nga ang mga minatay nangatulog, ug walay bisan unsa nga ginahunahuna. Nanghigda sila, walay pag-ihap sa mga adlaw o katuigan, apan kon sila pukawon na, daw magbati sila nga nahikatulog sa ubus pa sa usa ka minuto.”—Martin Luther, *EXPOSITION OF SOLOMON’S BOOKE CALLED ECCLESIASTES*, pahina 152.

Walay gipahayag sa Kasulatan nga ang mga matarong moadto sa pagdawat sa ilang ganti o ang mga daotan ngadto sa ilang silot human sa ilang pagkamatay. Ang mga patriarka ug mga manalagna wala magbilin niana nga pasalig. Si Cristo ug ang Iyang mga tinunan wala maghatag og pasabut bahin niana nga pagtolon-an. Tin-aw ang gitudlo sa Biblia nga ang mga minatay dili dayon moadto sa langit. Gihulagway sila nga daw sa nangatulog lamang hangtod sa pagpamanhaw.” 1 Tesalonica 4:14; Job 14:10-12. Sa dili pa mabugto ang pisi nga salapi, kun sa dili pa mabuak ang bulawan nga panaksan (Ecclesiastes 12:6), mahanaw ang mga hunahuna sa maong tawo. Sila nga manganaog sa lubnganan anaa sa kahilum. Wala na silay nahibaloan sa bisan unsa nga butang ilalum sa adlaw. Job 14:21. Bulahan nga pahulay alang sa gikapuyan nga mga matarong! Ang panahon, bisan kini hataas o hamubo, sama lang og daklit alang kanila. Sila mangatulog, pukawon sa budyong sa Dios ngadto sa mahimayaon nga imortalidad. “Kay ang trumpeta pagapatunggon, ug ang mga patay banhawon ngadto sa dili madunoton.... Busa sa

panahon nga kini nga madunoton pagasul-oban na sa dili madunoton, ug kining mamalasyon pagailisan na sa dili mamalasyon, nan moabut na ang giingon sa nasulat, Ang kamatayon gilamoy diha sa pagdaug.” 1 Corinto 15:52-55. Samtang sila pagatawgon gikan sa ilang halalum nga pagkatulog, maghunahuna sila kon diin sila mi-hunong sa pagkinabuhi. Ang katapusan nga pagbati mao ang kalala sa kamatayon, ang katapusan nga hunahuna mao nga sila mangahulog ilalum sa gahum sa lubnganan. Sa ilang pagbangon gikan sa lubnganan, ang ilang unang malipayon nga hunahuna ipalanog diha sa madaugon nga pagsinggit: “Oh kamatayon, hain na ang imong kalala? O lubnganan, hain na ang imong pagdaug?” Bersikulo 55.

34 - Makahimo ba ang mga Patay sa Pakigsulti Kanato?

[317] Ang pagalagad sa balaan nga mga manulunda, sumala sa gi-pahayag sa Kasulatan, maoy labing makalipay nga kamatuuran ug bililhon alang sa matag sumusunod ni Cristo. Apan ang pagtolonan sa Biblia bahin niini nahimo nga hanap ug natuis sa mga sayup pinaagi sa nabantog nga teyolohiya. Ang doktrina bahin sa natural nga imortalidad, nga sa unsa gihulam gikan sa pilosopiyang pagano, ug sa kangitngit sa dako nga pagkahulog gikan sa kamatuuran nga gisukip sa Cristohanong pagtoo, maoy mipuli sa kamatuuran, nga sa tin-aw kaayo gitudlo sa Kasulatan, nga “ang mga minatay walay nahibaloan sa bisan unsa nga butang.” Mga pundok sa katawhan midangat sa pagtoo nga ang mga espiritu sa mga patay mao ang “mga espiritu nga nagaalagad gipadala aron sa pagalagad alang kanila nga mga manununod sa kaluwasan.” Ug kini bisan pa sa pagpamatuud sa Kasulatan sa pagkaanaa sa langitnon nga mga manulunda, ug sa ilang pagkadugtong sa kasaysayan sa tawo, sa wala pay usa ka tawo nga namatay.

Ang doktrina nga ang tawo may pag-hunahuna samtang siya patay na, ilabina sa pagtoo nga ang mga espiritu sa mga patay mabalik aron sa pagalagad sa mga buhi, maoy nagandam sa dalan alang sa moderno nga espirituwalismo. Kon ang mga minatay dawaton ngadto sa presensya sa Dios ug sa balaan nga mga manulunda, ug hatagan sa kahigayunan sa pagbaton sa kahibalo nga labaw kaayo kay sa ilang nabatonan kanhi, ngano nga dili man sila mabalik dinhi sa yuta aron sa pagpahayag ug sa pagtudlo sa mga buhi? Kon, sumala sa gitudlo sa nabantog nga mga teyolohiya, nga ang espiritu sa mga patay nagatan-aw sa ilang mga higala dinhi sa yuta, ngano nga dili man sila tugutan sa pagpakigsulti kanila, aron sa pagpasidaan kanila batok sa daotan, o sa paglipay kanila taliwala sa kasub-anan? Unsaon man niadtong mga nanagtoo nga adunay kasayuran ang mga minatay pagsalikway sa miabut kanila ingon nga diosnon nga kahayag nga gisulti sa nahimaya nga mga espiritu? Ania kining usa ka

dalan nga giila nga sagrado, nga maoy gigamit ni Satanas sa iyang pagbuhat alang sa kalampusan sa iyang katuyoan. Ang nahulog nga mga espiritu nga nagbuhat sa iyang kamandoan magpakita ingon nga mga mensahero gikan sa kalibutan sa espiritu. Samtang nagaangkon sa pagdala sa mga buhi ngadto sa pagpakigsulti sa mga patay, ang prinsipal sa daotan nagbuhat sa iyang malimbungon nga kabuyohan diha sa mga hunahuna.

Aduna siyay gahum sa pagpakita atubangan sa katawhan sa dagway sa ilang mitaliwan nga mga higala. Hingpit kaayo ang pagkamini; ang naandan nga panagway, ang mga pulong, ang paningog, nakopya sa kahibulungan nga pagkatin-aw. Daghan ang nangalipay sa pasalig nga ang ilang mga hinigugma nagpahimulus sa kalipayan sa langit; ug sa walay pagduda sa katalagman, ilang patalinghugan ang “malinglahon nga mga espiritu, ug mga doktrina sa mga yawa.”

Kon sila madala sa pagpatoo uban sa pasalig nga sa pagkamatuud mobalik ang ilang mga minatay aron sa pagpakigsulti kanila, magpakita si Satanas kanila niadtong nanganaog na sa lubnganan nga wala maandam. Magangkon sila nga malipayon didto sa langit, ug gani adunay tinuboy nga mga katungdanan didto, ug busa mikaylap ang pagpanudlo sa sayup nga pagtolon-an nga walay kalainan taliwala sa matarong ug daotan. Ang nagpakaaron-ingnon nga mga bisita gikan sa kalibutan sa mga espiritu usahay maghatag og mga pasidaan ug mga pahimangno nga husto. Dayon sa makuha na nila ang pagsalig sa katawhan, ilang itudlo ang mga pagtolon-an nga magpaluya sa pagtoo sa Kasulatan. Uban sa dagway sa matitudanon nga tinguha alang sa kaayohan sa ilang mga higala sa yuta, ilang itudlo ang labing piligro nga mga sayup. Tungud kay ilang gitudlo ang pila ka mga kamatuuran, ug nga usahay makahimo pod sila pagtagna sa mga butang nga umalabot, kini makahatag og pagsalig sa ilang mga pahayag; ug ang ilang sayup nga mga pagtolon-an gidawat sa mga panon sa kasayon, ug gitooan sa pagkamatuud, nga sila daw maoy labing balaanon nga mga kamatuuran sa Biblia. Gihiklin ang balaod sa Dios, gitamay ang Espiritu sa kalooy, ang dugo sa pakigsaad giisip nga dili balaan nga butang. Ang mga espiritu naglimud sa pagka-Dios ni Cristo, ug gani nagbutang sa Magbubuhay nga sama lang sa Iyang gibuhay. Busa ilalum sa bag-o nga pagtakuban ang dako nga rebelde magpadayon sa iyang pakig-

gubat batok sa Dios, nga nagsugod sa langit, ug duulan na sa unum ka libo ka mga tuig nagpadayon dinhi sa yuta.

[318] Daghan ang nagtinguha sa pag-asoy sa espirituhanong mga pagpakitakita pinaagi sa hingpit nga pag-ila kanila ingon nga paglimbong ug lipatlipat lamang pinaagi sa kamut sa mga ahente niini. Apan samtang matuud ang mga sangputanan sa mga lingla, sagad gipatootoo ingon nga matuud nga mga pagpasundayag, adunay usab, sa gihapon, mga pagpakita usab sa dili kasarangan nga gahum. Ang katingalahan nga *rappings* o pagtuktuk nga maoy pagsugod sa moderno nga espirituwalismo nagsugod dili sa tawhanong pagpanglimbong o pagpangdani, kundili mao ang laktod nga buhat sa daotan nga mga manulunda, nga maoy nagpaila sa usa sa labing malampuson nga makalaglag sa kalag nga mga pangilad. Daghan unya ang malit-agan sa pagpatoo nga ang espirituwalismo maoy usa lamang ka tawhanon nga pagsuhidsuhid; kon paatubangan sa nawong ug nawong sa mga pagpakita niini wala silay kapilian kundili ang pag-ila niini ingon nga usa ka katingalahang gahum, dayon malimbungan na sila, ug magadawat niini ingon nga dakung gahum sa Dios.

Kining mga tawhana wala magtagad sa pamatuud sa Kasulatan bahin sa mga kahibulungan nga gibuhad ni Satanas ug sa iyang mga ahente. Pinaagi sa yawan-on nga panabang ang mga salamangkiro ni Faraon nakahimo sa pag-awat sa buhat sa Dios. Nagpamatuud si Pablo nga sa dili pa ang ikaduha nga pag-anhi ni Cristo adunay sama nga mga pagpakita sa gahum ni Satanas. Ang pag-anhi sa Ginoo unahan sa “paglihok ni Satanas pagaubanan sa tanang kagahum ug bakak nga mga ilhanan ug katingalahan, ug pagaubanan sa tanang daotan nga paglimbong.” 2 Tesalonica 2:9, 10. Ug si apostol Juan, naghulagway sa gahum nga naghimo og mga kahibulungan nga magpakita sa katapusan nga mga adlaw, nagpamatuud: “Siya nagahimog dagkung mga milagro, hangtud gani sa pagpakanaug ug kalayo sa yuta gikan sa langit sa atubangan sa mga tawo; ug pinaagi sa mga milagro nga gitugot kaniya sa pagpanghimo.” Pinadayag 13:13, 14. Walay mga paglipatlipat nga gitagna dinhi. Ang katawhan malimbungan pinaagi sa mga milagro nga ang mga ahente ni Satanas adunay gahum sa paghimo, dili kay magpakaaron-ingnon nga ila kining mabuhad.

Ang prinsiphe sa kangitngit nga sa dugay na nga panahon nagagamit sa iyang mga gahum nga iyang paluyohan sa pagbuhat sa paglimbong, maayo kaayo nga nagpahaum sa iyang mga pagsulay sa tanan nga pundok sa katawhan ug mga kahimtang. Ngadto sa mga tawo nga maalamon ug dungganon iyang ipakita ang espirituwalismo diha sa maalamon ug talahuron nga mga paagi, ug dayon malampuson siya sa pagdala sa daghan ngadto sa iyang lit-ag. Ang kaalam nga ipaambit sa espirituwalismo gihulagway ni apostol Juan, nga “dili ingon sa kaalam nga nagagikan sa kahitasan, kondili yutan-on, tawhanon, yawanon.” Santiago 3:15. Hinoon, kini gitago sa dako nga limbongan, kon ang pagtago makahatag sa labing maayo alang sa iyang tuyo. Siya nga makapakita nga nagbisti sa kahayag sa langitnon nga mga serapin sa atubangan ni Cristo didto sa kamingawan sa pagsulay, siya moduul sa katawhan sa labi pa ka madanihon nga paagi ingon nga manulunda sa kahayag. Siya moapila sa pangatarungan pinaagi sa pagpahayag sa makapatuboy nga mga tema; malipay siya diha sa mga pagpaanyag uban sa makapahimuut nga mga talan-awon, ug iyang danihon ang mga gana pinaagi sa iyang larino nga mga paglarawan sa gugma ug kalooy. Iyang palihukon ang mga paghanduraw ngadto sa hatag-as nga mga pagbayaw, magdala sa katawhan ngadto sa dako nga pagpagarbo sa ilang kaugalingon nga kaalam nga sa ilang kasingkasing gitamay ang Dios. Kadtong gamhanan nga binuhat nga makadala sa Manunubos ngadto sa hilabihan ka hataas nga bukid, ug makadala sa Iyang atubangan sa tanan nga gingharian sa yuta ug sa ilang himaya, magtintal sa katawhan sa paagi nga madaot ang ilang pagsabut o pagbati niadtong wala mapanalipdi sa balaan nga gahum.

Magalingla si Satanas sa katawhan karon sama sa iyang paglingla ni Eva didto sa Eden pinaagi sa pagulog-ulog, pinaagi sa pagpasilaub sa handum sa pagbaton og kahibalo nga wala itugot, pinaagi sa pagpadasig sa handum alang sa pagtuboy sa kaugalingon. Ang paghandum niini nga mga daotan maoy hinungdan sa iyang kalaglagaan, ug pinaagi kanila siya naghandum sa paghiagum sa katawhan sa ilang kalaglagaan. “Mahimo kamo nga sama sa Dios,” matod pa niya, “mahibalo sa maayo ug daotan.” Genesis 3:5. Ang espirituwalismo nagtudlo “nga ang tawo gibuhath alang sa pag-uswag; nga maoy iyang padulngan gikan sa iyang pagkahimugso ngadto sa kauswagan, bisan hangtod sa eternidad, ngadto sa pagka-Dios.” Ug

[319] usab: “Ang matag usa ka hunahuna maghukum sa kaugalingon ug dili ang uban.” “Mahusto ang paghukum, kay hukum man kini sa kaugalingon.... Ang trono anaa sa sulud nimo.” Matod pa sa usa ka espiritista nga magtutudlo, samtang ang “pagkaamgo sa espirituwal” mahigmata sa sulud niya: “Mga isigkatawo nako, ang tanan mga gagmay nga dyos nga wala mahulog.” Ug matod usab sa lain pa: “Bisan kinsa nga matarung ug hingpit nga nilalang, usa ka Cristo.”

Busa, baylo sa pagkamatarong ug pag-kahingpit sa Dios nga walay kinutuban, ang matuud nga tumong sa pagdayeg sa pagsimba; sa baylo sa pagkahingpit sa Iyang balaod, ang matuud nga sukdanan sa tawhanon nga kahimoan, kini gipulihan ni Satanas sa makasasala, masalaypon nga kinaiya sa tawo ingon nga mao lamang ang tumong sa pagdayeg, ang bugtong nga sukdanan sa paghukum, o sulundan sa kinaiya. Kauswagan kini dili sa pagpataas, kundili padulong sa ubus.

Usa ka balaod sa salabutan ug sa espirituwal nga kinaiyahan, nga pinaagi sa pagsud-ong, kita mangausab. Ang hunahuna maganam pagsagup sa mga butang nga diin iyang gitugutan nga mopahiluna. Magtuhup kini nianang iyang naandan sa paghigugma ug pagbalaan. Dili gayud ang tawo mosaka nga labaw pa ka taas kay sa iyang sukdanan sa pagkahingpit o pagkamaayo o sa kamatuuran. Kon ang kaugalingon maoy iyang kinatas-an nga higugmaon, dili gayud niya mabatonan ang labaw pa sa iyang masakaan. Kundili, maganam pa gayud hinoon siya og pagkaunlod. Ang grasya sa Dios mao lamang ang gahum nga makapatuboy sa tawo. Kon pasagdan ang kaugalingon, ang iyang dalan, dili gayud mapakayas nga kini mopadulong paubus.

Alang sa mapatuyangon sa kaugalingon, ang mahigugmaon sa kalipayan, ang maibogon sa unud, ang espirituwalismo nagpahayag sa iyang kaugalingon nga mas dili kaayo malinglahon kay sa niadtong ligdong ug maalamon nga tawo; ug ang labaw ka daotang dagway niini mohaum sa ilang mga handum. Si Satanas nagtoon sa matag usa ka timaan sa kaluyahon sa tawhanon nga kinaiyahan, iyang hinumduman ang mga sala nga gusto buhaton sa matag usa ka tawo, unya iyang sigurohon nga ang mga kahigayunan makapatagbaw sa kalagmitan sa pagbuhat og daotan.

Iyang tintalon ang mga tawo sa pagpatuyang bisan sa mga butang nga gitugot, nga maghimo kanila pinaagi sa walay pagpugong,

sa pagpaluya sa ilang mga lawas, pangisip, ug sa moral nga gahum. Nakapangdaot na siya ug magapangdaot pa gayud siya sa libohan pinaagi sa pagpatuyang sa kahinam, ug busa magaguba sa tibuuk nga kinaiyahan sa tawo. Ug sa paghingpit sa iyang buhat, nagpahayag siya pinaagi sa mga espiritu, nga “ang matuud nga kahibalo magbutang sa tawo ibabaw sa tanang balaod;” nga “bisan unsa man nga butang, kini husto;” nga “ang Dios dili maghukum;” ug nga ang “tanang sala nga nabuhat dili daotan.” Kon ang mga tawo madala ngadto sa pagtoo nga ang handum mao ang labing hataas nga balaod, nga ang kagawasan maoy pagtugot, ug nga ang tawo responsabli lamang sa iyang kaugalingon, kinsa may mahibulong nga ang pagkadunot ug ang pagkadaotan nagdagsang sa bisan diin? Daghan nga panon nga mahinangup sa pagdawat sa mga pagtolon-an nga mopasagad kanila diha sa kagawasan sa pagsunud sa mando sa makasasalang kasingkasing. Ang renda sa mga pagpugong sa kaugalingon gibutang diha sa liog sa kaulag, ang mga gahum sa hunahuna ug kalag gipailalum sa mga tinguha sa mga mananapon nga kinaiya, ug si Satanas magsadya sa pag-abog sa pagpasulud sa iyang pukot sa mga linibo nga nagangkon nga mga sumusunod ni Cristo.

Apan kinahanglan walay usa nga malimbungan sa mga pagpa-tootoo sa espiritu-walismo. Ang Dios naghatag sa kalibutan og igo nga kahayag aron ilang masakpan ang iyang mga lit-ag. Sumala sa gipakita na, ang teyoriya nga maoy naghulma sa patukuranan sa espirituwalismo nagpakigaway sa labing tin-aw nga mga pahayag sa Biblia. Ang Biblia nagpamatuud nga ang mga patay walay nahibaloan sa bisan unsang butang, nga ang ilang mga hunahuna nawagtang na; wala na silay bahin sa bisan unsang butang nga nabuhat ilalum sa adlaw; wala silay nahibaloan sa mga kalipay o mga kasub-anan niadtong ilang mga minahal dinhi sa yuta.

Dugang pa, ang Dios nagdili gayud sa tanan nga pagkaaron-ingnon nga pakigsulti sa mga espiritu sa mga patay. Sa kaadlawan sa mga Hebreohanon adunay pundok sa katawhan nga nagangkon, nga daw sama sa mga espiritista karon, nga makigsulti sa mga patay. Apan ang “naila nga mga espiritu,” gipaila sa Biblia ingon nga mga “espiritu sa mga yawa” (Itandi sa Numeros 25:1-3; Salmo 106:28; 1 Corinto 10:20; Pinadayag 16:14). Ang buhat sa pakigharong sa mga naila nga mga espiritu gipahayag nga dulumtanan sa Ginoo, ug

[320]

sa kasoleme gidili pag-ayo ubus sa silot sa kamatayon. Levitico 19:31; 20:27. Ang mismo nga ngalan sa pagkaespiritista gidili na karon sa higpit. Ang pagangkon nga ang mga lalaki makahimo sa pakigharong sa daotan nga mga espiritu giila nga mga tumotumo lang niadtong panahon sa Mangitngit nga Katuigan. Apan ang espirituwalismo nga adunay ginatusan ka libo ka mga sakup, Oo, sa minilyon, nga misulud na sa mga talad sa syensya, nga misulong na sa mga simbahan, ug naayonan sa mga hut-ong sa balaoran, ug bisan pa sa mga hukmanan sa mga hari—kini nga dako kaayo nga limbong maoy pagpabuhi, ubus sa bag-o nga pagtakuban, sa pagpakigsulti sa mga espiritu nga gidili ug gidumtan sa karaang panahon.

Kon wala nay lain nga ebidensya sa matuud nga kinaiya sa espirituwalismo, igo na alang sa Cristohanon nga ang mga espiritu walay kalainan taliwala sa pagkamatarong ug sa sala, taliwala sa labing halangdon ug labing putli sa mga tinun-an ni Cristo ug ang labing kurakot nga mga sulugoon ni Satanas. Pinaagi sa pagrepresentar sa labing daotan sa mga katawhan ingon nga tua sa langit, ug nga labing tinuboy didto, miingon si Satanas sa kalibutan: “Bisan unsa ikaw ka daotan; bisan kon motoo ikaw o dili sa Biblia. Pagkinabuhi sumala sa imong kahimut-an; ang langit maoy imong puluy-anan.” Ang mga magtutudlo nga mga espirituwalista sa dayag nagpamatuud: “Ang tagsatagsa nga nagabuhat ug daotan maayo atubangan ni Jehova, ug sila gikahimut-an niya; kun, hain man ang Dios sa justicia?” Malaquias 2:17. Nagsulti ang pulong sa Dios: “Alaut kanila nga nagangalan sa daotan nga maayo, ug sa maayo nga daotan; nga nagabutang sa kangitngit nga ilis sa kahayag, ug sa kahayag nga ilis sa kangitngit.” Isaias 5:20.

Ang mga tinun-an, ingon nga gisoon sa mga bakakon nga mga espiritu, naghimo kanila nga nahisumpaki sa ilang mga sinulat nga ubus sa pagmando sa Balaang Espiritu sa dinhi pa sila sa yuta. Ilang gilimud ang balaan nga sinugdan sa Biblia, ug niini ilang giguba ang patukaranan sa paglaum sa mga Cristohanon, ug ilang gipalong ang kahayag nga nagpadayag sa dalan ngadto sa langit. Si Satanas nagpatoo sa kalibutan nga ang Biblia tinumutumo lang nga sugilanon, o usa ka libro nga gipahaum sa pagkabata sa katawhan, apan karon dili na kaayo tagdon, o isalikway ingon nga kinaraan na. Ug aron mapulihan ang pulong sa Dios, siya maghimo og espirituwal nga mga pasundayag. Mao kini ang agianan nga bug-os nailalum

sa iyang paggahum; niini nga paagi iyang mapatoo ang kalibutan sa bisan unsay iyang gusto. Ang libro nga maoy maghukum kaniya ug sa iyang mga sumusunod iyang ipadaplin, bisan diin sumala sa iyang gusto; ang Manluluwas sa kalibutan isipon nga sama lamang sa yano nga tawo. Ug maingon sa Romanhon nga nagbantay sa lubnganan ni Jesus nagpalakaw sa bakak nga taho nga maoy gitingal kanila sa mga pari ug mga tigulang aron sa paglimud sa iyang pagkabanhaw, mao man usab sa mga tumotoo sa espirtual nga mga pasundayag misulay pagsaysay nga walay milagrosong panghitabo sa mga kaagi sa kinabuhi sa Manluluwas. Human sa pagbutang kang Jesus sa luyo, ilang ipatagad sa katawhan ang ilang mga milagro, sa pagpamatuud nga labaw pa kini kay sa mga buhat ni Cristo.

Matuud nga nag-ilis na karon sa dagway ang espirituwalismo, ug pinaagi sa pagtabon sa mga bahin nga salawayon, nagsul-ub sa Cristohanon nga saput. Apan ang mga pagpamatuud niini diha sa walihanang ug sa pinatik gipadayag atubangan sa katawhan sa daghan na nga mga tuig, ug niini ang matuud nga kinaiya napadayag. Kini nga mga pagtolon-an dili ikalimud ni matago.

Bisan sa iyang presente nga dagway, dili gayud angayan nga ibaliwala, kini karon labaw pa ka delikado, tungud kay labaw pa ka kini ka malimbungon. Bisan pa og kaniadto nagdumili kini kang Cristo ug sa Biblia, sa karon nagdawat na kini niining duha. Apan ang Biblia gisabut sa paagi nga makapahimuut lamang sa kasingkas-ing nga wala mabag-o, samtang ang solemne ug mahinungdanon nga mga kamatuuran gipakawalay pulus. Ang gugma giila nga maoy labing mahinungdanon nga kinaiya sa Dios, apan gipakaulawan kini ngadto sa maluyahon nga mga pagbati nga walay pag-ila kaayo sa kalainan taliwala sa maayo ug daotan. Ang hustisya sa Dios, ang Iyang mga pagsaway sa sala, ang gisugo sa Iyang balaan nga balaod, gisalipdan. Ang mga tawo gitudloan sa dili pagtagad sa napulo ka sugo ingon nga usa ka patay nga sulat. Makapahimuut, makapailad nga mga sugi-lanon, magdani sa mga pagbati, ug makapahimulag sa katawhan sa Biblia ingon nga patukuran sa ilang pagtoo. Si Cristo gidumilian gayud sama kaniadto; apan gibutaan gayud ni Satanas ang mga mata sa katawhan nga dili na makaila sa limbong.

Adunay pipila lamang nga adunay matarong nga pagsabut sa malimbungon nga gahum sa espirituwalismo ug sa pagkapiligro sa pagpasakup ilalum sa kabuyohan niini. Daghan ang nagduladula

niini, ingon nga pagtagbaw lamang sa ilang kahibulong. Wala gayud sila sa tinud-anay nagatoo niini ug nga malisang sa paghunahuna nga magpasakup sa paggahum sa mga espiritu. Apan mosulay lang gihapon sila sa pagtunub sa gidili nga dapit, ug ang gamhanan nga Tigpukan dayon mopalihok sa iyang gahum nga dili uyon sa ilang kabubut-on. Tuguti sila nga sa makausa madaldal sa pagpahisakup sa ilang mga hu-nahuna sa iyang pagdumala, ug siya dayon magbihag kanila. Imposibli kaayo, sa ilang kaugalingong kusog, pag-ikyag gikan sa makabihag, madanihong niya nga lumay. Walay lain kundili ang gahum sa Dios, nga ihatag agi og tubag sa ilang mainitong pagampo sa pagtoo, ang makaluwas niining nalit-agan nga mga kalag.

Ang tanan nga magpatuyang sa daotang mga taras sa kinaiya, o magtuyo sa paglipay sa naila na nga sala, nagdapit sa mga pagtintal ni Satanas. Mibulag sila sa Dios ug sa mga manulunda nga nagbantay kanila; samtang ang daotan magpakita sa iyang mga limbong, wala na silay panalipod, ug sayon na lang sila tukbon. Kadtong magbutang sa ilang kaugalingon diha sa iyang gahum, wala gayud makaamgo kon unsay ilang dangatan. Ug sa ilang pagkasakup, gamiton na sila ingon nga iyang mga sinugo sa paglingla sa uban ngadto sa kalaglagan.

Matod ni manalagna Isaias: “Ug sa diha nga sila manag-ingon kaninyo: Mangadto kamo niadtong mga espiritista ug mga salamangkiro, nga managpiyakpiyak ug managyagubyob: dili ba unta mangadto ang katawhan sa pagpangita sa ilang Dios? alang sa mga buhi nangadto sila sa mga patay? Ngadto sa Kasugoan ug sa pagpamatuod! kong sila dili managsulti sumala niining pulonga, sa pagkamatuod walay kabuntagon alang kanila.” Isaias 8:19, 20. Kon nahigugma pa unta pagdawat ang katawhan sa kamatuuran nga tin-aw kaayong gipahayag sa Kasulatan, mahitungud sa kinaiyahan sa tawo ug kahimtang sa mga patay, ila unta makita ang mga pagpatootoo ug mga pagpakita sa espirituwalismo nga buhat kini ni Satanas uban sa gahum ug mga timaan ug mga bakak nga katingalahan. Apan sa baylo nga magbiya sa kagawasan nga mauyunan kaayo sa unudnon nga kasingkasing, ug magsalikway sa ilang gi-higugma nga mga sala, ang panon sa katawhan nagsira sa ilang mga mata aron dili makakita sa kahayag, ug nagpadayon paglakaw, bisan pa sa mga pasidaan, samtang maglaang si Satanas sa ilang palibot,

hangtod nga sila iyang matukub. “Tungod kay sila nanagdumili man sa paghigugma sa kamatuoran, aron mangaluwas unta sila,” tungod niini “ang Dios nagapadala kanila ug gahum sa pagkahisalaag aron sila managpanoo sa bakak.” 2 Tesalonica 2:10, 11.

Kadtong nagasupak sa mga pagtolonan sa espirituwalismo nagpakigaway dili lamang sa mga tawo, kundili kang Satanas ug sa iyang mga manulunda. Nalambigit sila sa pakigsangka batok sa mga patukuranan ug mga kagamhanan sa daotan nga mga espiritu sa hatag-as nga mga dapit. Dili gayud mosibog si Satanas bisan usa ka tiil sa iyang gibarogan gawas kon siya abugon sa gahum sa langitnon nga mga mensahero. Kinahanglan ang katawhan sa Dios makahimo sa pagsukol kaniya, sama sa gihimo sa atong Manluluwas, uban sa mga pulong: “Nahasulat na.” Makahimo si Satanas karon sa pagkutlo og mga pulong sa Kasulatan sama kaniadto sa kaadlawan ni Cristo, ug iyang dauton ang Iyang pagtolon-an aron mapalig-on ang iyang mga limbong. Kadtong mobarog niini nga panahon sa katalagman kinahanglan mosabut sa pamatuud sa Kasulatan.

Daghan ang atakihon sa mga espiritu sa mga yawa nga magpakitakita sa dagway sa ilang mga paryente o mga higala, ug magpamatuud sa labing delikado nga mga patootoo. Kini nga mga nagapangduaw modangup sa atong talandugon nga mga pagbati sa kalooy, ug magbuhat og mga milagro sa pagpalig-on sa ilang mga pagtakuban. Kinahanglan andam kita sa pagsukol kanila uban sa kamatuuran sa Biblia nga ang mga patay walay nahibaloan sa bisan unsa, ug nga kining nagpakitakita mao ang espiritu sa mga yawa.

Ania na karon sa atong atubangan ang “takna sa pagsulay nga moabut sa tibuok kalibutan, sa pagsulay kanila nga nanagpuyo sa yuta” Pinadayag 3:10. Ang tanan kansang pagtoo wala mapalig-on diha sa pulong sa Dios malimbungan ug mabuntog. Si Satanas “magbuhat uban sa tanang pagkamalimbongan sa dili pagkamatarung” aron sa paggahum sa mga anak sa katawhan, ug ang panglimbong maganam og kadaghan. Apan molampos lamang siya sa iyang tumong kon ang mga tawo motahan sa kinabubut-on sa iyang mga pagsulay. Kadtong mainiton nga nagapangita sa kahibalo sa kamatuuran, ug maningkamot sa pagputli sa ilang mga kalag pinaagi sa pagtuman, ug magabuhat kutub sa ilang mahimo sa pagpangandam alang sa away, makakaplag diha sa Dios sa kamatuuran, sa siguro nga panalipod. “Tungod kay gibantayan mo man ang akong sulti sa

[322]

pagkamainantuson, pagabantayan ko ikaw” (Pinadayag 3:10), mao ang saad sa Manluluwas. Mas madali pa ang Iyang pagpadala sa manulunda sa langit aron sa pagpanalipod sa Iyang katawhan, kay sa pagbiya sa usa ka kalag nga nagsalig Kaniya alang sa pagbuntog kang Satanas.

Si manalagna Isaias nagpakita sa makalilisang nga limbong nga moabut sa mga daotan, nga naghimo kanila nga mobati nga daw siguro sa pag-ikyag gikan sa mga paghukum sa Dios: “Kami nanaghimo og usa ka pagpakigsaad uban sa kamatayon, ug uban sa Sheol kami nanagkauyon; sa diha nga moagi ang mahurosong bunal, kini dili modangat kanamo; kay ang kababakan nahimong nga among dalangpanan, ug ilalum sa kabakakan kami nanagtago sa among kaugalingon.” Isaias 28:15. Dinhi sa gihulagway nga pundok naapil kadtong sa ilang kagahi sa paghinulsul naglipay sa ilang kaugalingon sa kasigurohan nga walay silot alang sa makasasala; nga ang tanang tawo bisan unsa kadaotan, pagabayawon ngadto sa langit, nga mahimo nga mga manulunda sa Dios. Apan ang labaw pa gayud nga pagpasantup mao kadtong nakigsabut sa kamatayon ug sa panag-uyon sa impyerno, nga misalikway sa mga kamatuuran nga gihatag sa langit nga maoy panalipod alang sa mga matarong sa adlaw sa kagubot, ug magdawat sa tagoanan sa mga bakak nga gitanyag ni Satanas—ang malimbungon nga mga pagtakuban sa espirituwalismo.

Kahibulungan nga dili masaysay mao ang pagpakabuta sa katawhan niini nga kaliwatan. Linibo ang nagsalikway sa pulong sa Dios ingon nga dili takus katoohan, ug sa malaumon nga pagsalig nagdawat sa mga limbong ni Satanas. Ang mga dili matinoohon ug ang mga tamayan nagsaway niadtong misupak sa pagtoo sa mga manalagna ug mga tinun-an, ug ilang gitipas ang ilang kaugalingon pinaagi sa pagtuboy sa pagtamay sa solemne nga mga pamatuud sa Kasulatan bahin kang Cristo ug sa plano sa kaluwasan, ug ang pagpanimalus nga ipahamtang sa mga nagsalikway sa kamatuuran. Ilang gipabati ang dakung kalooy alang sa mga hunahuna nga hiktin kaayo, mahuyang, ug matootohon sa pag-ila sa mga pagangkon sa Dios, ug pagtuman sa mga gisugo sa Iyang balaod. Ilang gipakita ang dako nga kasigurohan nga daw, naghimo gayud sila og kasabutan sa kamatayon ug pakig-uyon sa impyerno—nga daw ilang gipabarog ang dili maagian, dili malutsan nga babag taliwala sa kanila ug sa

panimalus sa Dios. Walay bisan unsa nga makapukaw sa ilang mga kahadlok. Hingpit kaayo ang ilang pagtugyan ngadto sa manunulay, suud kaayo ang ilang pagkadugtong kaniya, ug hupong kaayo sila sa iyang espiritu, nga wala silay gahum ug walay hilig sa paggawas gikan sa iyang lit-ag.

Dugay na kaayo si Satanas nangandam alang sa iyang katapusan nga paningkamot sa paglimbong sa kalibutan. Ang patukuranan sa iyang buhat gipabarog pinaagi sa pasalig nga gihatag kang Eva didto sa Eden. “Dili gayud kamo mamatay.” “Sa adlaw nga kamo mokaon niini, mabuka ang inyong mga mata, ug mahimo kamo nga sama sa Dios, nga manghibalo sa maayo ug dautan.” Genesis 3:4, 5. Sa ginagmay iyang giandam ang dalan alang sa iyang kinadakan nga limbong sa pag-ugmad sa espirituwalismo. Wala pa siya makaabut sa tibuuk nga katumanan sa iyang mga pamaagi; apan maabut kini sa katapusan nga nasalin nga panahon. Matod sa manalagna: “Nakita ko ang tulo ka mahugaw nga mga espiritu sama sa mga baki;...sila mao man ang mga espiritu sa mga yawa nga magahimog mga milagro, nga managpangadto sa mga hari sa tibuok kalibutan aron sa pagtigum kanila sa pag-asdang sa gubat sa dakung adlaw sa Dios.” Pinadayag 16:13, 14. Gawas niadtong napanalipdan sa gahum sa Dios, pinaagi sa pagtoo diha sa Iyang pulong, ang tibuok kalibutan mabanlas ngadto niini nga kalibog. Ang katawhan dali kaayo nga gipakatulog ngadto sa makamatay nga kasigurohan, nga mapukaw lamang sa pagbubu sa kaligugut sa Dios.

Matod sa Ginoong Dios: “Ug ang justicia himoon ko nga latid, ug ang pagpakamatarung mao ang pamato; ug ang graniso molaglag sa dalangpanan sa kabakakan, ug ang mga tubig mosalanap sa dapit nga tagoanan. Ug ang inyong pagpakigsaad uban sa kamatayon pagapalaon, ug ang inyong pagpakigsaad uban sa Sheol dili molungtad; sa diha nga ang mahurosong bunal moagi na, nan kamo pagatamakan niini.” Isaias 28:17, 18.

[323]

35 - Ang Kagawasan sa Kaisipan Gihulga

Ang Romanismo gitagad na karon sa mga Protestante nga may mas dakung pag-uyon kay sa miagi nga mga tuig. Sa mga nasod diin ang Catolico wala nagahari, ug ang mga papista nakigsuud aron sila makabaton sa kabuyohan, adunay nagdugang nga pagpasagad bahin sa mga doktrina nga nagpabulag sa mga repormada nga mga iglesya gikan sa pagmando sa papado nga pamunoan; ang opinyon naganam og kalig-on nga, uban sa paghunahuna nga dili man kaayo dako ang atong kalahian sa mahinungdanong mga doktrina kay sa gihunahuna, ug ang pila ka mga pag-uyon sa atong bahin makapahiusa kanato sa labaw pa ka maayo nga pagsabut sa Roma. Mao kadto nga panahona diin ang mga Protestante nagbutang og dako nga bili sa kagawasan sa kaisipan nga gipalit sa dako nga bili. Ilang gitudloan ang ilang mga anak sa pagdumut sa papado, ug nagtoo nga ang pakig-uyon sa Roma maoy pagbudhi sa Dios. Apan daw unsa na ka lahi karon ang mga pagbati nga gipaila.

Ang mga manlalaban sa papa nagpamatuud nga ang iglesya gipasipalahan; ug ang Protestante nga kalibutan daw nagatoo na niini nga pahayag. Daghan ang nagsugyot nga dili makatarunganon nga hukman ang simbahan sa karon pinaagi sa mga dulumtanan ug mga kahiwian nga nagtimaan sa iyang paggahum panahon sa mga kasiglohan sa pagkawalay alamag ug kangitngitan. Ilang gipasaylo ang iyang makalilisang nga pagkabangis ingon nga sangputanan sa pagkaluug niadtong mga panahona, ug naghangyo nga ang kabuyohan sa moderno nga sibilisasyon nakapausab sa iyang mga pagbati.

Nakalimut ba kining mga tawhana sa iyang pagangkon sa pagkadili masayup nga giduso niya sulud sa walo ka gatus ka mga tuig niining malupigon nga gahum? Halayo ra kaayo sa tinuud nga kini gisalikway na, kini nga pagangkon gipalig-on niining ikanapulo-siyam ka siglo uban sa labaw pa kadako nga pagpamatuud kay sa kaniadto. Ingon nga ang Roma nagpamatuud nga “ang iglesya wala masayup; ni sa umalabot, matod pa sa Kasulatan, nga kini masayup” (John L. von Mosheim, INSTITUTES OF ECCLES-

ASTICAL HISTORY, book 3, century 2, part 2 ch. 2, sec. 9, note 17), unsaon niya pagbiya sa mga prinsipyo nga nagagahum sa iyang nabuhat sa nangagi nga mga katuigan?

Ang papado nga iglesya dili gayud mobuhi sa iyang pagangkon sa pagkadili masayup. Ang tanan nga iyang nabuhat sa paglutos niadtong misalikway sa iyang mga pagtolon-an, iyang gipaila nga husto; ug dili ba kini niya usbon nga mga buhat, kon itugot sa higayon? Ihiklin ang mga pagdili nga gibutang sa mga kagamhanan sa kalibutan, ug ipahiuli ang Roma sa iyang kanhi nga gahum, ug mosunud dayon sa madali ang usa ka pagpabuhi sa iyang pagpangulipon ug pagpanglutos.

[324]

Usa ka bantugan nga magsusulat nagasulti bahin sa taras sa kamandoan sa papado mahitungud sa kagawasan sa kaisipan, ug ang mga katalagman nga naghulga ilabina sa United States gikan sa kalampusan sa iyang pamalaod:

“Adunay daghan nga buut nga mopahinungud og bisan unsa nga kahadlok sa Romano Catolisismo didto sa United States tungud sa pagkamapahigon ug sa pagkabinata. Wala kini makakita sa kinaiya ug pamatasan sa Romanismo nga sukwahi kaayo sa atong gawasnon nga mga institusyon, o walay makita nga timaan sa iyang pagtubo. Ato unang tandion, ang pipila ka mga patukuranan nga mga prinsipyo sa atong pangagamhanan ug sa Iglesya Catolica.

“Ang Batakang-Balaod sa United States nagpasalig alang sa *kagawasan sa kaisipan*. Wala nay lain pa nga labaw ka mahal o labaw pa ka kinahanglanon. Si Papa Pius IX, sa iyang Ensiklika nga Sulat niadtong Agosto 15, 1854, nag-ingon: “Ang hiwi ug sayup nga mga doktrina o mga singgit sa paglaban sa kagawasan sa kaisipan, maoy dakung makadaot nga kasaypanan—usa ka peste, sa uban nga tanan, nga pagakalisangan sa usa ka estado.” Ang mao gihapon nga papa, sa iyang Sulat Ensiklika niadtong Disyembre 8, 1864, nagatunglo ‘niadtong magangkon sa ilang kagawasan sa kaisipan o sa rilihiyoso nga pagsimba,’ usab sa ‘tanan nga nagtoo nga ang iglesya kinahanglan dili mogamit sa kusog.’

“Ang malinawon nga tono sa Roma sa United States wala magpasabut sa pagkausab sa iyang kasingkasing. Mouyon lang siya kon wala na siyay mahimo. Matod ni Obispo O’Connor: ‘Ang rilihiyoso nga kagawasan molahutay lamang hangtod nga ang kaatbang magabuhat nga walay mabungang katalagman ngadto sa Catolico

nga kalibutan.’... Ang arsobispo sa St. Louis nagsulti kanhi: ‘Ang patootoo ug ang dili pagtoo giila krimen; ug sa Cristohanon nga mga nasod, maingon man sa Italy ug sa Spain, pananglitan, diin ang tanan nga tawo pulus Catolico, ug diin ang Catolico nga rilihiyon mahinungdanon nga kabahin sa balaod sa nasod, kini sila silutan sama sa uban nga krimen.’...

“Ang matag kardinal, arsobispo, ug obispo sa Iglesia Catolica manumpa sa pagtahod sa papa, uban niini nga mosunud nga mga pulong: ‘Ang mga erehes, mga tigbahinbahin sa pundok, ug ang mga rebelde sa among giila nga ginoo (ang papa), o ang iyang ginaingon nga mga sumusunod, akong paninguhaon kutub sa akong mahimo sa paglutos ug pagsupak.’ ” —Josiah Strong, *OUR COUNTRY*, ch. 5, pars. 2-4.

Matuud nga adunay tinuud nga mga Cristohanon sa Romano Catolico nga pundok. Linibo sa simbahan nanagalagad sa Dios sumala sa labing maayo nga kahayag nga ilang nabatonan. Sila wala tuguti sa pagbaton sa Iyang Pulong, ug busa wala sila makaila sa kamatuuran. [Gipatik niadtong 1888 ug 1911. Tan-awa ang *Appendix*.] Wala gayud sila makakita sukad sa kalahian taliwala sa usa ka buhi nga kinasingkasing nga pagsimba ug usa lamang ka hugna sa mga dagway ug mga seremonyas. Ang Dios nagatan-aw uban sa maloloy-on nga kalumo niini nga mga kalag, namatuto diha sa usa ka pagtoo nga malimbungon ug dili makatagbaw. Iyang pasidlakon ang mga silaw sa kahayag lusut sa baga nga kangitngit nga nagalibut kanila. Iyang ipadayag kanila ang kamatuuran, nga anaa kang Jesus, ug daghan ang mobarog uban sa Iyang katawhan.

Apan ang Romanismo ingon nga sistema wala na nga mas mahi-uyon sa ebanghelyo ni Cristo karon kay sa nangagi nga panahon sa iyang kasaysayan. Ang mga iglesya nga Protestante anaa sa dako nga kangitngit, o kon dili, masabtan unta nila ang mga timaan sa kapanahunan. Ang Iglesia Romana halapad kaayo sa iyang mga plano ug mga pamaagi sa pagbuhat. Iyang gamiton ang tanan nga paagi sa pagpakaylap sa iyang kabuyohan ug magdugang sa iyang gahum sa pagpangandam alang sa usa ka mabangis ug matinguhaon nga away aron sa pagbawi sa iyang paggahum sa kalibutan, aron sa pag-ugmad pag-usab sa paglutos, ug sa pagpanas sa tanan nga nahimo sa Protestantismo. Ang Catolisismo naganam og kagamhanan sa bisan

simbahan ug mga kapilya sa mga nasod nga Protestante. Tan-awa ang kabantog sa iyang mga kolehiyo ug mga seminaryo sa America, nga gipahimuslan sa mga Protestante. Tan-awa ang pagtubo sa rilihiyoso nga mga tulumanon didto sa England, ug kanunay nga pagtabok sa mga Protestante ngadto sa mga pundok nga Catolico. Kining mga butanga kinahanglan magapukaw sa kahigwaos sa tanan nga nahigugma sa putli nga mga prinsipyo sa ebanghelyo.

Ang mga Protestante nanghilabut ug nakig-uyon sa papado; naghimo sila og mga kasabutan ug mga panaghangyoay diin ang papado sa iyang kaugalingon nahibulong sa pagkakita, ug napakyas sila sa pagsabut. Gipiyong sa mga tawo ang ilang mga mata sa pagila sa matuud nga kinaiya sa Romanismo, ug sa mga katalagman nga kabalak-an gikan sa iyang pagkamakagagahum. Kinahanglan pukawon ang katawhan aron sa pagsumpo sa mga pagdasdas niini nga labing piligroso nga kaaway sa sibil ug rilihiyoso nga kagawasan.

Daghan sa mga Protestante ang nagtoo nga ang Catolico nga rilihiyon dili madanihon, ug nga ang pagsimba niini las-ay, walay kahulugan nga pasunud sa seremonya. Ania sila dinhi nasayup. Samtang ang Romanismo nagsukad sa panglimbong, dili kini hagashas ug salikwaut nga postura. Ang matang sa pagsimba sa Romano nga iglesya maoy labing makabibihag nga mga seremonya. Ang iyang matahum nga pagpadayag ug solemne nga buluhaton makapahimuut sa mga pagbati sa katawhan, ug makapahilum sa tingog sa katarungan ug sa kaisipan. Ang mga mata ginalingla. Matahum nga mga simbahan, mga mabulukon nga mga prosesyon, bulawanon nga mga altar, mga inalahasan nga mga alampoanan, pinili nga mga hulagway, ug matahum nga mga linilok nakadani sa paghigugma sa katahum. Bihagon usab ang mga igdulungog. Dili malabwan ang mga awit. Ang maanindot nga mga nota ug mananoy nga tingog sa organo, nga magangay sa mga alawiton sa daghang mga tingog nga mosulbong latas sa iyang mga hatag-as ug dagko nga mga katedral, dili mapakyas pagaghat sa hunahuna sa pagkabalaan ug pagtahod.

Kini nga katahum sa gawas, pagawal, ug mga seremonya, nga igo lamang nagtamay sa mga handum sa masakiton nga kalag, maoy timaan sa pagkadunut sa sulud. Ang rilihiyon ni Cristo wala magkinahanglan niana nga mga pagpasibut aron kini madawat. Sa kahayag nga nagadan-ag gikan sa krus, ang matuud nga Cristianismo napadayag sa hilabihan nga kaputli ug pagkatahum nga walay igong

pagpaanyag sa gawas nga makapadugang sa matuud niini nga bili. Ang katahum sa pagkabalaan, ang malumo ug malinawon nga espiritu, maoy bililhon alang sa Dios.

Ang pagkaanindot sa estilo dili kinahanglan nga maoy magpaila sa kaputli, natuboy nga panghunahuna. Ang hataas nga mga pagsabot sa arte, ang talandugon nga pagkapino sa panimpla, sagad diha sa hunahuna sa mga yutan-on ug mailibgon. Kanunay kining gamiton ni Satanas sa pagpahikalimut sa katawhan sa mga panginahanglan sa kalag, sa pagpawala sa panglantaw sa umalabot, sa kinabuhi nga dayon, sa pagtalikud gikan sa ilang walay kinutuban nga Mananabang, ug sa pagkinabuhi lamang niini nga kalibutana.

Ang rilihiyon sa kadayagan madanihon alang sa wala mabag-o nga kasingkasing. Ang hilabihan nga pagpasundayag sa katahum sa mga pagsimba sa Catolico adunay malinglahon, malimbungon nga gahum, diin daghan kaayo ang nailad niini; ug ilang gitan-aw ang Iglesia Romana nga maoy ganghaan ngadto sa langit. Walay lain kundili kadto lamang ang nagpabarog sa ilang mga tiil diha sa malig-on nga mga patukuranan sa kamatuuran, ug kansang mga kasingkasing nabag-o pinaagi sa Espiritu sa Dios, maoy prweba batok sa iyang kabuyohan. Linibo nga walay kasinatian sa kahibalo kang Cristo mahatud ngadto sa pagdawat sa mga dagway sa pagkadiosnon nga walay gahum. Kana nga rilihiyon mao lamang ang gihandum sa mga panon.

[326] Ang pagangkon sa simbahan sa katungud sa pagpasaylo, nakahatag sa mga Romano sa kagawasan sa pagpakasala; ug ang tumanon sa pagpangumpisal, nga kon wala kini walay kapasayloan, mao usab ang naghatag ug lisensya sa pagbuhat og pagkadaotan. Siya nga moluhud atubangan sa makasasala nga tawo, ug mangumpisal sa mga tinago nga mga hunahuna ug mga panghanduraw sa iyang kasingkasing, nagpakaulaw lamang sa iyang pagkatawo, ug nagpakunhod sa bili sa matag halangdon nga handum sa iyang kalag. Sa pagsugilon sa iyang mga sala ngadto sa usa ka pari—nga usa ka masalaypon, makasasala nga tawong mamalasyon, nga sagad kaayong mahugawan sa bino ug sa pagpatuyang—ang iyang sukaranan sa kinaiya gipakunhod, ug siya nahugawan sa sangputanan niini. Ang iyang panghunahuna bahin sa Dios mikubus ngadto sa kahimtangan sa nahulog nga tawo; kay ang pari nagpaila man nga maoy representante sa Dios. Kining makauulaw nga pagsugid sa tawo ngadto sa

tawo maoy sekreto nga tuburan nga gikan niini nag-agas ang daghan nga kadaotan nga nakapahugaw sa kalibutan, ug nga takus alang sa hingpit nga kalaglagan. Apan alang kaniya nga mapatuyangon sa kaugalingon, labaw pang makapahimuut ang pagsugid ngadto sa isigkatawo kay sa pagabli sa iyang kinabuhi ngadto sa Dios. Labaw pa ka lamian sa tawhanong kinaiya ang paghatag og halad agi og bayad sa sala kay sa pagsalikway sa sala; labaw pa ka sayon ang pagpasakit sa unud pinaagi sa pagsul-ub og sako ug sa paghigut sa pait nga mga kadena kay sa paglansang sa unudnon nga mga kailibgon. Mabug-at ang yugo diin ang unudnon nga kasingkasing buut mopas-an kay sa moyukbo ngadto sa yugo ni Cristo.

Adunay dako nga pagkapareho taliwala sa Iglesya sa Roma ug sa Iglesya sa Judio panahon sa unang pag-anhi ni Cristo. Samtang ang mga Judio sa tago nagyatak sa matag patukuranan sa balaod sa Dios, sa gawas higpit kaayo ang ilang pagtuman sa mga kalagdaan niini, nagpabug-at niini pinaagi sa mga tulumanon ug mga tradisyon nga maoy nakapahimo sa pagtuman nga masakit ug mahasol. Samtang ang mga Judio nagangkon sa pagbalaan sa balaod, mao man usab ang mga Romano sa ilang pagsimba sa krus. Ilang gituboy ang simbolo sa mga pagantos ni Cristo, samtang sa ilang mga kinabuhi ilang gilimud Siya nga maoy girepresentahan niini.

Ang mga papista nagbutang og mga krus sa ilang mga simbahan, sa ilang mga altar ug sa ilang mga bisti. Bisan diin makita ang mga timaan sa krus. Bisan diin kini gipasidunggan ug gituboy. Apan ang mga pagtolon-an ni Cristo gilubong ilalum sa pundok sa walay kahulugan nga mga tradisyon, bakak nga mga paghubad, ug higpit nga mga tulumanon. Ang mga pulong sa Manluluwas bahin sa mga panatiko nga mga Judio, gipahinungud sa labaw pa ka bug-at ngadto sa mga pangulo nga Romano: “Ila kining gibutang diha sa mga abaga sa mga tawo; apan sila gayud dili molihok niini bisan pinaagi nalang sa ilang tudlo.” Mateo 23:4. Ang matinud-anon nga mga kalag kanunay gipiutan sa kalisang, gakahadlok sa kasuko sa Dios, samtang ang mga labaw nga pangulo sa simbahan nagkinabuhi sa mga pagpatuyang ug sa unudnon nga mga kalipayan.

Ang pagsimba sa mga larawan ug mga linilok, ang pagampo ngadto sa mga santos, ug ang pagtuboy sa papa, maoy mga paagi ni Satanas sa pagdani sa mga hunahuna sa katawhan gikan sa Dios ug gikan sa Iyang Anak. Aron sa pagbuhat sa ilang kalaglagan, iyang

gipaningkamutan ang pagpabulag sa ilang pagtagad gikan Kaniya nga maoy lamang ang makahatag kanila og kaluwasan. Iyang giyahan sila ngadto sa bisan unsa nga butang nga makapapuli Kaniya nga nagaingon: “Umari kamong tanan nga gikapoyan ug gibug-atan, ug papahulayon ko kamo.” Mateo 11:28.

Sa kanunay naningkamot si Satanas nga malain pagsabut ang kinaiya sa Dios, ang kinaiyahan sa sala, ug ang matuud nga isyo sa dako nga away. Ang iyang pagpangilad nakapakubus sa katungdanan sa tawo sa balaan nga kasugoan, ug naghatag pagtugot sa katawhan sa pagpakasala. Sa maoy nga paagi iyang gihimo ang katawhan nga moisip og sayup nga mga pagsabut bahin sa Dios, aron nga sila moila Kaniya uban ang kahadlok ug pagdumut, imbis uban sa gugma. Ang pagkamaldito nga maoy iyang kinaiya gipahinungud hinoon sa Manluluwas; kini gisagol sa sistema sa rilihiyon, ug gipadayag diha sa mga paagi sa pagsimba. Busa nabutaan ang hunahuna sa katawhan, ug nakuha sila ni Satanas ingon nga iyang mga ahente sa pagpakiggubat batok sa Dios. Pinaagi sa hiwi nga mga pagsabut sa balaan nga mga kinaiyahan, ang mga nasod nga wala moila sa Dios nahatud ngadto sa pagtoo sa tawhanon nga mga halad nga maoy kina-hanglan sa pagsiguro sa kalooy sa Dios; ug ang makalilisang nga mga kabangis nahimo pinaagi sa nagkalainlain nga mga matang sa pagsimba og mga dyosdyos.

[327]

Ang Iglesia nga Romano, nga naghiusa sa dagway sa paganismo ug Cristianismo, ug, sama sa paganismo, nga nagtuis sa tinuud nga kinaiya sa Dios, midangup sa mga pamaagi nga dili ubus ang kapintas ug kangilngig. Sa mga adlaw sa paghari sa Roma, adunay mga kagamitan sa pagsakit sa katawhan aron sa pagpugus kanila sa pag-uyon sa iyang mga doktrina. Adunay bitayan alang niadtong dili gayud mosugut sa iyang mga pagpatoo. Adunay mga pagpamatay sa tingub nga dili na masubay hangtod kini igapadayag panahon sa Paghukum. Ang labaw nga mga pangulo sa simbahan nagtoon, ubus sa ilang agalon nga si Satanas, aron sa pag-imbento og mga paagi sa labing mabangis nga mga matang sa pagsakit, nga dili dayon patyon ang ilang biktima. Ang paagi sa pagpaantos gisublisubli bisan ngadto sa katapusang hunat sa tawhanon nga paglahutay, hangtod ang lawas motahan nalang sa iyang pakigbisog, ug ang nagantos mosangpit sa kamatayon ingon nga daw kini matamis nga kahimtang.

Mao kadto ang gidangatan sa mga kaaway sa Roma. Alang sa iyang mga sumusunod, lapdos sa mga bunal ang iyang gigamit sa pagdisiplina, o sa hilabihan nga pagpagutum, lawasnon nga kabangis nga kutub sa mahunahunaan, sa matang nga makapaluya sa kasingkasing. Aron sa pagbaton sa kahimuut sa langit, ang mga nagpenitensya naglapas sa kasugoan sa Dios pinaagi sa paglapas sa mga balaod sa kinaiyahan. Gitudloan sila sa pagputol sa matag bugkos nga iyang gihimo aron sa pagpanalangin ug paglipay sa yutan-on nga paglakbay sa tawo. Ang tugkaran sa simbahan napuno sa minilyon ka mga biktima, nga naghago sa ilang kinabuhi aron pagsumpo sa ilang natural nga mga pagbati, sa pagpugong, ingon nga kini daw dulumtanan sa Dios, sa matag pagbati og kahingawa sa ilang mga isigkatawo.

Kon kita naghandum sa pagsabut sa tinguha sa pagminaldito ni Satanas, nga napadayag na sulud sa ginatus ka mga katuigan, dili taliwala niadtong wala gayud makadungog bahin sa Dios, kundili taliwala gayud sa Cristianismo, motan-aw lamang kita sa kasaysayan sa Romanismo. Latas niining hilabihan ka dako nga sistema sa panglimbong ang prinsipe sa daotan molampos sa iyang tuyo sa pagpakaulaw sa Dios ug sa pagdaogdaog sa tawo. Ug sa atong pagpakita kon giunsa niya paglampos sa pagtakuban sa iyang kaugalingon, ug pagbuhat sa iyang katuyoan pinaagi sa mga pangulo sa simbahan, molabaw pa ka tin-aw ang atong pagsabut ngano nga wala siyay pagtagad sa Biblia. Kon basahon kana nga libro, ang kalooy ug gugma sa Dios mapadayag; atong makita nga dili tuyo sa Dios nga pas-anon sa katawhan ang bug-at nga mga lulan. Ang Iya lamang gipangayo mao ang mahinulsulon nga kasingkasing, usa ka mapainubsanon, matinumanon nga espiritu.

Wala maghatag si Cristo og sumbanan sa Iyang kinabuhi nga ang mga lalaki ug mga babaye magmukmuk sa ilang kaugalingon sulud sa mga monasteryo aron sila matakus alang sa langit. Wala gayud Siya magtudlo nga ang gugma ug kahingawa kinahanglan sumpoon. Nagawas sa gugma ang kasingkasing sa Manluluwas. Sa maganam og kaduul ang tawo sa kahingpitan sa moralidad, maganam usab og kaigmat ang iyang mga pag-ila, maganam ka grabe ang iyang pagsabut sa sala, ug maganam usab kalalum ang iyang kahingawa sa mga sinakit. Ang papa nagpaila nga siya maoy puli ni Cristo; apan sa unsang paagi matandi ang iyang kinaiya sa atong

[328]

Manluluwas? Nabantog ba sukad si Cristo ingon nga nagbilanggo og mga tawo tungud kay wala sila motahod Kaniya ingon nga Hari sa Langit? Nadungog ba ang Iyang tingog nga naghukum ngadto sa kamatayon niadtong wala modawat Kaniya? Sa diha nga gitamay Siya sa katawhan sa usa ka barangay sa Samaria, si apostol Juan napuno sa kapungut, ug nangutana: “Ginoo, buot ka ba nga among ingnon ang kalayo sa pagkanaug gikan sa langit ug sa pagut-ut kanila, ingon sa gibuhay usab ni Elias?” Si Jesus mitan-aw uban ang kalooy ngadto sa iyang mga tinun-an, ug mibadlong sa ilang bagis nga espiritu, nga nag-ingon: “Kay ang Anak sa Tawo mianhi dili aron sa paglaglag sa kinabuhi sa mga tawo kundili sa pagluwas kanila.” Lucas 9:54, 55. Daw unsa ka lahi nga espiritu ang gipadayag ni Cristo kaysa nianang nagangkon sa iyang kaugalingon nga puli ni Cristo.

Ang Romano nga Iglesia nagpakita na karon og maanindot nga dagway sa kalibutan, nagtakuban uban sa mga pagpangayo og mga pasaylo sa mga rekord sa iyang makalilisang nga mga kabangis. Iyang gibistihan ang iyang kaugalingon sa mga bisti nga sama kang Cristo; apan wala gihapon siya mausab. Ang matag prinsipyo sa papado sa miagi nga mga katuigan nagpabilin gihapon karon. Ang mga doktrina nga giugmad sa labing mangitngit nga mga katuigan gihuptan gihapon karon. Dili magpalimbong ang bisan kinsa sa ilang mga kaugalingon. Ang papado nga ang mga Protestante andam kaayo sa pagpasidungog karon, mao gihapon kadtong naghari sa kaadlawan sa Repormasyon, sa diha nga mibarog ang katawhan sa Dios batok kaniya, bisan pa sa katalagman sa ilang mga kinabuhi, aron sa pagpadayag sa iyang mga kasal-anan. Iyang gibatonan ang mao gihapon nga garbo ug pagkapalabilabihon sa pagpataas ibabaw sa mga hari ug mga prinsipe, ug nagangkon sa mga katungud nga Iya lamang sa Dios. Wala mokubus ang iyang pagkamaldito ug pagharihari karon kay sa iyang paglusak sa tawhanon nga kagawasan ug nagpatay sa mga balaan sa Labing Hataas sa nangaging panahon.

Ang papado mao gihapon ang gipadayag sa tagna nga siya mahimo sa ingon, ang pagkamalapason sa kaulahian nga panahon. 2 Tesalonica 2:3, 4. Kabahin sa iyang patakaran ang pagbaton sa kinaiya nga labing malinampuson alang sa iyang katuyoan; apan ilalum sa nagkalainlain nga dagway sa usa ka kameleon, iyang gitagoan ang walay pagkausab nga lala sa bitin. “Ang pagtoo kinahanglan dili pagabantayan uban sa mga erehes, bisan sa mga tawo

nga gidudahan nga erehes” (Lenfant, volume 1, pahina 516), siya nagpahayag. Kini ba nga gahum, kansang talaan sa kalibohan ka mga katuigan ginasulatan sa dugo sa mga balaan, ilhon ba karon ingon nga kabahin sa iglesya ni Cristo?

Dili sa walay katuyoan ang pagangkon nga gibutang sa mga kanasurang Protestante nga ang Catolisismo dili na kaayo lahi kay sa Protestantismo sa mga nangagi nga kapanahunan. Aduna nay pagbag-o; apan ang pagkausab dili diha sa papado. Ang Catolisismo nagpakita na gayud karon sa dakung pagkasama bahin sa kinaiya sa Protestantismo karon, tungud kay dako na kaayo ang pagkahuyang sa Protestantismo karon sukad sa kaadlawan sa mga Repormador.

Samtang ang Protestante nga mga simbahan kanunay nangita sa pabor sa kalibutan, ang mini nga mga buhat sa kalooy nakapabuta sa ilang mga mata. Ila lamang nga nakita nga maayong toohan nga adunay maayo sa tanang kadaotan ug sa dili malikayan nga resulta sila sa katapusan nanagpanoo sa kadaotan sa dapit nga ilang gitooan nga may maayo. Imbis nga motindog aron sa pagdapig sa pagtoo nga sa kanhi gitugyan ngadto sa mga balaan, sila karon, sama sa kaniadto, mangayo og pasaylo sa Roma sa ilang dili maloloy-on nga panghunahuna bahin kaniya, naghangyo nga pasayloon sa ilang pagkamapihigon sa ilang rilihiyon.

Usa ka dako nga pundok, bisan niadtong wala makauyon sa Romanismo, nakamatikod lamang og dyutay nga katalagman gikan sa iyang gahum ug kabuyohan. Daghan ang nagsugyot nga ang kangitngit sa kaisipan ug sa moral nga migahum sa mga Katungang Katuigan maoy nagpakaylap sa iyang mga pagtolon-an, patootoo, ug pagpangdaogdaog, ug nga ang labaw ka dako nga pagsabut sa moderno nga kapanahunan, ang kinatibuk-an nga pagpasuhot sa kahibalo, ug ang mga patakaran bahin sa rilihiyoso nga mga butang nga naganam og kaluag, nagpugong sa pagkabuhi sa pagkadili masugtanon ug pagpangulipon. Ang mao gayud nga pang-hunahuna nga kanang kahimtanga sa mga butang moabut niining nalamdagan nga kaliwatan gitamay. Matuud nga ang dako nga kahayag, sa utuknon, moral, ug rilihiyoso, nagadan-ag niini nga kaliwatan. Sa inablihan nga mga panid sa balaan nga Pulong sa Dios, midan-ag sa kalibutan ang kahayag nga gikan sa langit. Apan kinahanglan mahinumduman nga sa maganam kadako ang nahatag nga kahayag,

maganam usab kadako ang kangitngit niadtong nagtuis o nagdumili niini.

[329] Ang mainampoon nga pagtoon sa Biblia magpakita sa mga Protestante sa matuud nga kinaiya sa papado, ug maoy mohaling og kasuko ug pagsalikway niini; apan daghan ang nagpakamaalam sa ilang kaugalingon nga pagsabut nga wala nila batia ang kakinahanglan sa pagpaubus alang sa pagpangita sa Dios aron sila magiyahan ngadto sa kamatuuran. Bisan sa ilang pagpagarbo sa pagkalinamdagan, ignorante gihapon sila bahin sa Kasulatan ug sa gahum sa Dios. Kinahanglan aduna silay pila ka mga paagi sa pagpahilum sa ilang mga tanlag; ug ilang pangitaon kadtong labing ubus nga espirituhanon ug makauulaw. Ang ilang handum mao ang paagi sa paghikalimot sa Dios nga ipadawat ingon nga paagi konohay sa paghinumdum Kaniya. Ang papado maayo kaayong magpaigoigo sa pagsangkap sa mga tinguha niining tanan. Naandam kini alang sa duha ka klase sa katawhan, nga nagalukup halos sa tibuuk kalibutan—niadtong maluwas pinaagi sa ilang mga buhat, ug niadtong maluwas diha sa ilang mga sala. Mao kini ang tinago sa gahum niini.

Ang adlaw sa hilabihan nga kangitngit sa pagpanabut napakita nga tabang ngadto sa kalampusan sa papado. Ikahulagway pa nga ang adlaw sa dakung kahayag sa pagpanabut sama usab ka matin-abangon alang sa kalampusan niini. Sa nangagi nga katuigan, sa diha nga ang katawhan wala magtagad sa Pulong sa Dios, ug walay kahibalo bahin sa kamatuuran, gitaptapan ang ilang mga mata, ug linibo ang nalit-agan, nga wala magtan-aw sa pukot nga giladlad sa ilang mga tiil. Niini nga kaliwatan adunay daghan kansang mga mata nasibot sa kasilaw sa tawhanon nga mga panghunahuna, sa “gitawag og syensya nga bakak;” wala sila makabantay sa giladlad nga pukot, ug daling nahisulud niini ingon nga daw tinaptapan ang ilang mga mata. Gipahigayon sa Dios nga ang mga gahum sa tawo sa pagsabut batonan ingon nga usa ka gasa gikan sa iyang Magbubuhat, ug gamiton alang sa pagalagad sa kamatuuran ug pagkamatarong; apan kon ang garbo ug handum mahalon, ug ituboy sa katawhan ang ilang kaugalingon nga mga panghunahuna labaw kay sa pulong sa Dios, nan ang pangisip makahimo og labaw pa ka dako nga kadaot kay sa pagkawalay alamag. Busa ang mini nga syensya sa ikana-pulog-siyam ka siglo, nga nagpahuyang sa pagtoo diha sa Biblia,

makapamatuud sama ka malampuson sa pagandam sa dalan alang sa pagdawat sa papado, uban sa iyang matahum nga mga dagway, sama sa kaniadto nga pagtago sa kahibalo aron sa pagabli sa dalan alang sa pagpadako sa gahum niini panahon sa Mangitngit nga Katuigan.

Sa mga kalihukan karon nga nagpadayon didto sa United States sa pagkuha sa mga suporta sa nasod alang sa mga institusyon ug kagamitan sa simbahan, ang mga Protestante nagsunud sa mga lakang sa mga papista. Gani, ilang giablihan pa gayud og dugang ang pultahan sa papado sa pagbawi diha sa Protestante nga America sa iyang pagkalabing gamhanan nga nawala kaniya sa Karaang Kalibutan. Ug ang naghatag sa labaw pa kadako nga kahulugan niining kalihukan mao ang kamatuuran nga ang dugukan nga tumong nga gitinguha mao ang pagpatuman sa pagbalaan sa adlaw nga Domingo—ang batasan nga nagasugod sa Roma, ug maoy iyang giangkon nga timaan sa iyang kagamhanan. Ang espiritu sa papado—ang espiritu sa pagpahiuyon sa kalibutanon nga mga batasan, ang paghimaya sa tawhanon nga mga tradisyon labaw kay sa kasugoan sa Dios—nga naglukup sa Protestante nga mga simbahan, ug nagagiya kanila ngadto sa sama nga buhat sa pagtuboy sa Domingo nga maoy gimugna sa papado una kay kanila.

Kon ang nagabasa makasabut bahin sa mga ahensya nga gamiton sa umalabot nga sangka, iya nga subayon ang talaan sa mga paagi nga gigamit sa Roma sa mao gihapon nga tumong sa milabay nga katuigan. Kon mahibalo pa unta siya kon giunsa sa nagkahiusa nga mga papista ug mga Protestante pagtagad kadtong nagdumili sa ilang mga pagtolon-an, pasud-onga siya sa kinaiya sa Roma nga gipakita ngadto sa nanagbantay sa Adlawng Igpapahulay ug sa nanaglaban niini.

Ang harianong mga pamalaod, kinatibuk-ang mga konsilyo, ug mga ordinansa sa simbahan nga gipaluyohan sa kalibutanon nga gahum, maoy mga lakang diin ang pagano nga pangilin nakaangkon sa iyang dungganong pangatungdanan diha sa Cristohanon nga kalibutan. Ang una nga balaod sa pagpatuman sa pagbalaan sa Domingo mao ang gipakanaog ni Constantino (321 A.D.; tan-awa ang *Appendix* alang sa pahina 33). Kini nga kamandoan nagsugo sa mga tawo sa lungsod sa pagpahulay sa “talamdon nga adlaw sa adlaw,” apan nagtugot sa mga tawo sa mga probinsya sa pagpadayon sa ilang mga buluhaton sa pagpanguma. Bisan kini usa ka pagano nga

[330]

kamandoan, gipatuman kini sa emperador human sa iyang pagdawat sa Cristianismo diha sa ngalan lamang.

Ang harianon nga kamandaon nga wala makapamatuud sa ligon nga salili alang sa diosnon nga kagahum, si Eusebius, usa ka obispo nga gusto mapaboran sa mga prinsipe ug usa ka pinasahi nga higala ug tigpalapala alang kang Constantino, maoy nagpasiuna sa pagtudlo nga gibalhin ni Cristo ang Adlawng Igpapahulay gikan sa Sabado ngadto sa Domingo. Walay bisan usa ka pamatuud sa Kasulatan ang makuha sa pagpamatuud niini nga doktrina. Bisan si Eusebius mismo sa wala tuyoa miangkong sa pagkadili tinuud niini ug nagtumbok sa matuud nga mga tigpasiugda sa pag-usab niini. “Ang tanang butang,” matod pa niya, “bisan unsa nga katungdanan nga buhaton diha sa Adlawng Igpapahulay, kining tanan among gibalhin ngadto sa Adlaw sa Ginoo.”—Robert Cox, *Sabbath Laws and Sabbath Duties*, pahina 538. Apan ang baroganan alang sa Domingo bisan og walay katarungan, naghatag sa katawhan og kaisog sa pagyatak sa Adlawng Igpapahulay sa Ginoo. Ang tanan nga naghandum nga pasidunggan sa kalibutan midawat sa naandan nga pangilin.

Samtang nagkalig-on na gayud ang papado, ang pagtuboy sa adlaw nga Domingo nagpadayon. Sulud sa pila ka panahon ang mga mag-uuma nga dili mosimba nagbantay gihapon sa Sabado. Apan gihinayhinay ang pagbalhin sa Adlawng Igpapahulay. Kadtong nagaalagad sa balaan nga pangatungdanan gidumilian sa pagpakanaog og hukum sa bisan unsa nga kaso sibil sa adlaw nga Domingo. Wala magdugay human niadto, ang tanan nga katawhan, bisan unsay pangatungdanan, gidumilian sa pagbuhat sa naandan nga buluhaton, multahan ang mga libre o gawasnon nga mga tawo kon molapas, ug bunalan ang nga ulipon nga molapas. Sa ulahi gimando, nga ang mga adunahan silutan pinaagi sa pag-embargo sa katunga sa ilang katigayunan; ug sa katapusan, kon magpabilin gihapon sila nga dili motuman, himoon na sila nga mga ulipon. Ang ubus og mga kahintang magantos sa pagpalayas nga walay pagbalik.

Ang mga milagro usab gitawag sa pagtabang sa pagpatuman. Uban sa pila ka mga kahibulungan gikataho nga samtang ang usa ka mag-uuma nga andam na sa pagdaro sa iyang uma sa daro nga puthaw sa adlaw nga Domingo, naghinlo sa punta sa iyang daro pinaagi sa pangkiskis nga puthaw, ang puthaw mipilit sa iyang

kamut, ug sulud sa duha ka tuig nagdaladala siya niini bisan asa siya, “uban sa hilabihan nga kasakit ug kaulaw.”—Francis West, *Historical and Practical Discourse on the Lord’s Day*, pahina 174.

Sa ulahi naghatag ang papa og mga pahimangno nga ang mga pari sa parokya kinahanglan motambag sa mga manglalapas sa Domingo, ug naghangyo kanila sa pagsimba ug maghimo sa ilang mga pagampo, basi ang dagko nga mga kalamidad mohampak sa ilang kaugalingon ug sa ilang mga silingan. Ang usa ka konsilyo sa simbahan maoy nagpatumaw sa pangatarungan, sukad nga gigamit kaayo kini, bisan pa gani sa mga Protestante, nga tungud kay may mga tawo nga naigo sa kilat samtang sila nanagbuhat sa Domingo, mao gayud tingali kini ang Adlawng Igpapahulay. “Dayag na lang,” matod sa mga pari, “kon unsa ka dako ang kasuko sa Dios bahin sa dili pagtagad niining adlaw.” Usa ka hangyo ang gihimo nga ang mga pari ug mga ministro, mga hari ug mga prinsipe, ug ang tanan nga mati-numanon nga mga tawo “mogamit sa ilang paningkamot kutub sa mahimo nga ang adlaw ipahiuli ngadto sa kadungganan niini, ug alang sa kaayohan sa Cristianidad, nga bantayan sa labaw pa ka matinoohon sa umalabot nga panahon.”—Thomas Morer, *Discourse in Six Dialogues on the Name, Notion, and Observation of the Lord’s Day*, pahina 271.

Ang mga kamandoan sa mga konsilyo nga nakita nga dili igo, ang mga awtoridad sa gobyerno gihangyo sa pagpakanaog og usa ka balaod nga makapalisang sa kasing-kasing sa katawhan, ug magpugus kanila sa paghunong pagtrabaho sa adlaw nga Domingo. Sa usa ka katiguman sa simbahan didto sa Roma, ang tanan nga naguna nga mga desisyon gipalig-on uban sa labaw pa kakusganon ug pagkasolemne. Adunay gilakip usab sa pamalaod sa simbahan, ug gipatuman sa sibil nga mga awtoridad halos sa tanan nga Cristohanon. (Tan-awa ang Heylyn, *History of the Sabbath*, pt. 2, ch. 5, sec. 7.)

[331]

Mao sa gihapon ang kakulang sa pagmando gikan Kasulatan sa pagbalaan sa Domingo nakahigayon og dili lamang gamay nga kaulawan. Gisukna sa katawhan ang katungud sa ilang mga magtutudlo sa pagsalikway sa positibo nga pamatuud ni Jehova nga, “Ang adlaw nga ikapito mao ang Igpapahulay ni Jehova nga imong Dios,” aron lamang sa pagpasidungog sa adlaw sa adlaw (*day of the sun*). Aron sa pagsangkap sa kakulang sa kamatuuran gikan sa

Biblia, adunay gilakip nga mga kinahanglanon. Usa ka mainiton nga magtutudlo bahin sa pagbantay sa Domingo, kinsa sa duul na sa katapusan sa ikanapulog duha ka gatusan nagduaw sa mga simbahan sa England, gisupak sa matinumanon nga mga saksi alang sa kamatuuran; ug wala gayuy bunga ang iyang mga paningkamot hangtod nga mibiya nalang siya sa maong nasod sa usa ka panahon, ug nagtigum og mga paagi aron sa pagpamugus sa pagtuman sa iyang mga pagtolon-an. Sa iyang pagbalik nasangkapan na ang kakulangon, ug ang agi sa iyang buhat nagbunga sa kalampusan. Nagdala siya og linukot nga iyang gipatoo nga gikan gayud sa Dios, nga nagmando sa pagpatuman sa Domingo, uban ang pagpanghulga aron malisang ang mga masukihon. Kining bililhon nga dokumento—nga sama ka mini sa institusyon nga gilabanan—gipatoo nga nahulog gikan sa langit, ug napunitan didto sa Jerusalem, sa altar ni San Simeon, sa Golgota. Apan ang tinuud mao, kini gikan sa buhatan sa papa didto sa palasyo sa Roma. Mga panikas ug mga bakak nga pagpangangkon nga gihimo aron lamang sa pagpalambo sa gahum ug kauswagan sa simbahan sa tanang katuigan, giila nga makatarunganon sa kapangulohan sa papado.

Ang nasulat sa linukot mao ang sugo sa pagdili pagtrabaho gikan sa ikasiyam nga takna, alas tres sa hapon sa adlaw nga Sabado, hangtod sa pagsilang sa adlaw nga Lunes; ug ang awtoridad niini gipamatudan sa daghan nga mga milagro. Gikataho nga ang mga tawo nga nagtrabaho lang gihapon lapas sa natakda nga oras gitakbuyan og paralisis. Usa nga misulay sa paggaling sa iyang mais, nakakita nga imbis ang moagas sa galingan ang bugas, dugo na hinoon, ug mihunong pagtuyok ang galingan bisan og kusog kaayo ang bul-og sa tubig nga maoy nagpadalagan niini. Usa ka babaye nga mibutang sa minasa nga lutoonon sa tinapay sa hudno, nakakita nga dili maluto ang maong minasa, bisan og init kaayo ang lutoanan. May lain na usab nga nagandam sa iyang minasa nga tinapay aron lutoon unta sa ikasiyam nga takna sa adlaw, apan iyang gihulat ang pagluto niini hangtod sa pagka-Lunes, nakakita nga naluto na hinoon kini tungud sa balaan nga gahum. Usa ka tawo nga nagluto og tinapay paglabay sa ikasiyam nga takna sa Sabado, nakakita nga adunay miagas nga dugo sa pagpikas niya sa iyang tinapay pagkabuntag. Pinaagi niining mga bakak ug matootoohon nga mugna ang mga manlalaban sa

Domingo nanglimbasog sa pagtukod sa pagkabalaan niini. (Tan-awa ang Roger de Hoveden, *Annals*, vol. 2, pp. 528-530.)

Sa Scotland ug sa England, usa ka labaw pa ka dako nga pagtagad alang sa Domingo napasiguro pinaagi sa paglakip sa pila ka bahin sa karaang Adlawng Igpapahulay. Apan nagkalainlain ang takna nga gitakda sa pagbalaan niini. Usa ka kamandoan sa hari sa Scotland nagsugo nga ang Sabado gikan sa alas dose sa udto kinahanglan isipon nga balaan, ug walay tawo gikan sa mao nga takna hangtod sa Lunes sa buntag magbuhat sa kalibutanon nga mga patigayon.— Morer, mga pahina 290, 291.

Apan bisan pa sa paningkamot sa pagpalig-on sa kasugoan sa pagbalaan sa Domingo, ang mga papista nagtug-an sa publiko sa kamatuuran sa diosnon nga kasugoan sa pagbalaan sa Sabado, ug bahin sa tawhanong gigikanan sa institusyon nga pinaagi niini nahimo ang pag-ilis. Sa ika-16 ka siglo usa ka konsilyo sa papado nagpamatuud sa dayag: “Kinahanglan hinumduman sa tanang Cristohanon nga ang ikapito nga adlaw gibalaan sa Dios, ug kini gidawat ug gibantayan, dili lamang sa mga Judio, apan usab sa uban nga nagpakaaron-ingnon nga nagsimba sa Dios; bisan og kita nga mga Cristohanon nagsalili sa ilang Igpapahulay gikan sa Sabado ngadto sa adlaw sa Ginoo.”— *Ibid.*, mga pahina 281, 282. Kadtong magpasipala sa balaan nga kasugoan dili mga ignorante sa kinaiya sa ilang buhat. Ilang gituyo ang pagbutang sa ilang kaugalingon ibabaw sa Dios.

[332]

Usa ka makalilisang nga hulagway sa pa-malaod sa Roma ngadto sa mga mosupak kaniya naipakita diha sa dugay ug dugoon nga pag-panglutos sa mga Waldenses, nga ang uban kanila nagbalaan sa Sabado. Ang uban nagantos sa mao nga paagi tungud sa ilang pag-unong sa ikaupat nga sugo. Ang kasaysayan sa mga simbahan sa Ethiopia ug Abyssinia mahinungdanon kaayo. Taliwala sa kangiub sa Mangitngit nga Katuigan, ang mga Cristohanon sa Central Africa wala makita ug nalimtan sa kalibutan, ug sulud sa daghan nga kasiglohan nagpahimulus sa kagawasan sa pagsunud sa ilang pagtoo. Apan sa katapusan nahibaloan kini sa Roma, ug ang emperador sa Abyssinia sa wala madugay nalingla sa pag-ila sa papa nga maoy puli ni Cristo. Uban pang mga kasabutan ang misunud. Usa ka kamandoan nagdili sa pagbantay sa Sabado ubus sa bug-at nga mga silot kon kini lapason. (Tan-awa ang Michael Geddes, *Church History of Ethiopia*, mga pahina 311, 312.) Apan ang pagpangulipon

sa papa sa wala madugay nahimo nga yugo nga mapait sa pagkaagi nga ang taga-Abyssinia nakahukum nga ila kining balion gikan sa ilang mga liog. Human sa makalilisang nga pakigbisog, gipalayas ang mga Romano gikan sa ilang mga gingharian, ug ang karaan nga pagtoo napahiuli. Nagmaya sa kalipay ang mga simbahan sa ilang kagawasan, ug wala na gayud nila hikalimti ang Ieksyon nga ilang nakat-onan bahin sa paglimbong, sa pagkamatootoohon ug sa hariharion nga gahum sa Roma. Sulud sa ilang nag-inusarang gingharian sila nalipay sa pagpabilin, nga wala mahibaloi sa uban nga mga Cristohanong katilingban.

Ang mga iglesya sa Africa nagbantay sa Adlawng Igpapahulay sama sa pagbantay niini sa papado nga iglesya sa wala pa ang iyang bug-os nga apostasiya o pagbiya sa matuud nga pagtoo. Bisan og ilang gibantayan ang ikapito nga adlaw aron pagtuman sa kasugoan sa Dios, dili usab sila motrabaho sa Domingo aron sa pagpahiuyon sa nabatasan sa iglesya. Sa pagkabaton na sa labing hataas nga gahum, giyatakan sa Roma ang Adlawng Igpapahulay sa Dios aron sa pagtuboy sa iyang kaugalingon; apan ang mga simbahan sa Africa nga natago duulan sa usa ka libo ka tuig, wala makig-ambit niini nga apostasiya. Sa gipailalum na sila sa pagbulut-an sa Roma, sila gipugus sa paghiklin sa matuud ug sa pagtuboy sa mini nga adlawng igpapahulay; apan dili mas madali ang ilang pagangkon pag-usab sa kagawasan kay sa ilang pagbalik sa pagtuman sa ikaupat nga kasugoan. (Tan-awa ang *Appendix*.)

Kini nga mga rekord sa nangaging panahon tin-aw nga nagpa-dayag sa pagdumut sa Roma batok sa matuud nga Adlawng Igpapahulay ug sa mga manlalaban niini, ug sa mga paagi nga iyang gigamit sa Roma sa pagpasidungog sa kasugoan nga iyang giugmad. Ang Pulong sa Dios nagtudlo nga kini nga mga talan-awon masubli sa panahon nga ang mga papista ug mga Protestante maghiusa sa pagtuboy sa Domingo.

Ang tagna sa Pinadayag 13 nagpamatuud nga ang gahum nga girepresentahan sa mananap nga mapintas nga adunay mga sungay sama sa nating karnero maoy magsugo “sa yuta ug sa tanan nga nanagpuyo sulud niini” sa pagsimba sa papado—nga gisimbolohan sa mananap nga “sama sa usa ka leopardo.” Ang mananap nga duhay sungay magasulti usab “ngadto kanila nga nagapuyo sa yuta, nga kinahanglan magsimba sa larawan sa mananap nga mapintas;” ug

dugang pa, kini magsugo sa tanan “gagmay ug dagku, adunahan ug kabus, gawasnon ug piniutan,” sa pagdawat “sa timaan sa mananap nga mapintas.” Pinadayag 13:11-16. Gipakita nga ang United States mao ang girepresentahan sa mananap nga dunay mga sungay sama sa karnero, ug matuman ang tagna bahin kaniya sa panahon nga ang United States mao na ang mopatuman sa pagbantay sa Domingo, [333] nga maoy giangkong sa Roma nga pinasahi nga pag-ila sa iyang ka labing hataas. Apan kini nga pagtahod ngadto sa papado sa United States wala mag-inusara. Ang kabuyohan sa Roma sa mga nasod nga kanhi nag-ila sa iyang paghari nagpabilin gayud gihapon. Ug ang tagna nagtug-an sa pagpahiuli niini nga gahum. “Akong nakita nga ang usa sa iyang mga ulo nga daw nasamdan ngadto sa kamatayon; ug ang iyang makamatay nga samad naayo; ug ang tibuok kalibutan nahibulong niining mananap nga mapintas.” Bersikulo 3. Ang pagpahamtang sa makamatay nga samad nagtudlo sa pagkabungkag sa papado niadtong 1798. Human niini, nagsulti ang manalagna, “Naayo ang iyang samad nga makamatay; ug ang kalibutan nahibulong mahitungod niining mananap.” Nagsulti ni Pablo nga ang tawo sa sala magpadayon hangtod sa ikaduha nga pagpadayag ni Cristo. 2 Tesalonica 2:3-8. Ngadto na gayud sa pagsira sa panahon magpadayon siya sa iyang buhat sa pagpanglimbong. Ug nagpamatuud ang rebelador nga si Juan, bahin gihapon sa papado: “Ang tanang nanagpuyo sa yuta magasimba kaniya, sila kansang mga ngalan wala mahisulat sa balasahon sa kinabuhi. Pina-dayag 13:8. Sa Daan ug sa Bag-o nga Kali-butan, ang papado modawat sa pagsimba diha sa dungog nga gipahinungod sa kasugoan sa Domingo nga institusyon, nga nagsukad lamang sa kinatibuk-an sa awtoridad sa Romano nga Iglesia.

Sukad sa tungatunga sa ika-19 ka siglo, ang mga tinun-an sa tagna didto sa United States nagpadayag niini nga pamatuud ngadto sa kalibutan. Ang mga hitabo karon nagpakita sa kakusog nga pag-uswag ngadto sa katumanan sa mga tagna. Uban sa mga Protestante nga mga magtutudlo adunay sama gihapon nga pagangkong sa diosnon nga kamandoan alang sa pagbantay sa Domingo, ug mao gihapon nga kakulang sa pagpamatuud niini diha sa Kasulatan, ingon sa mga papista nga mga pangulo nga nagpatootoo sa mga milagro aron lamang mapamatud-an ang pagbalhin o pag-usab sa kasugoan sa Dios. Ang pahayag nga ang mga paghukum sa Dios

ipahamtang sa katawhan nga naglapas sa pagbalaan sa Domingo, masubli; nagsugod na ang pagpanudlo niini. Ug ang kalihukan sa pagpatuman sa pagbantay sa Domingo naganam na kakusog.

Kahibulungan ang iyang palusot ug malit-agon kaayo ang Romano nga Iglesya. Masabtan niya kon unsa ang dangatan. Naghulat siya sa iyang panahon, sa hingkit-an nga ang mga iglesya nga Protestante naghatag na sa ilang pagtahod kaniya pinaagi sa ilang pagdawat sa mini nga Adlawng Igpapahulay, ug nga sila nangandam sa pagpamugus sa pagpatuman niini bisan sa mga paagi nga iyang gigamit sa nangaging panahon. Kadtong magsalikway sa kahayag sa kamatuuran magpatabang niining gahum nga nagpatoo nga dili masayup aron sa pagtuboy sa kasugoan nga nagagikan kaniya. Daw unsa kadali siya moduul sa pagtabang sa mga Protestante niini nga buhat, dili kini malisud nga hunahunaon. Kinsa pa may lain nga labaw nga makasabut kay sa mga papadong pangulo kon unsaon sa pagtagad kadtong masinupakon sa iglesya?

Ang Iglesya Romana, uban sa tanan niya nga mga sanga sa tibuuk kalibutan, maghulma og usa ka halapad nga kahugpungan, ubus sa pagdumala, ug gipahaigo alang sa pagsiguro sa mga tumong, sa kagamhanan sa papado. Ang iyang minilyon nga mga tigsangyaw, sa matag nasod sa kalibutan, gipahimangnoan sa pagpahaluna sa ilang kaugalingon ingon nga hinigtan sa pagpakig-unong ngadto sa papa. Bisán unsay ilang pagkanasudnon o pangagamhanan, kinahanglan ilang ilhon ang paggahum sa iglesya nga ibabaw sa tanan. Bisán og sila manaad sa pag-unong sa ilang nasod, apan luyo niini nga mga bakak maoy ilang panaad ang pagtuman sa Roma, maoy makapaabsuwelto kanila gikan sa panaad nga kasupak sa iyang mga tumong.

Ang kasaysayan makapamatuud sa iyang malinglahon ug maka-nunayon nga mga pagpanglimbasog alang sa pagpaila sa iyang kaugalingon ngadto sa mga kalihukan sa mga nasod; ug tungud kay nakaangkon na siya og tumbanan, sa pagpalapnag sa iyang mga katuyoan, bisan pa sa kalaglagan sa mga prinsipe ug mga katawhan. Sa tuig 1204, Papa Innocent III kinutlo gikan kang Peter II, hari sa Arragon, ang mosunud nga mga talagsaon nga panumpa: “Ako,

[334]

Peter, hari sa mga Arragonian, nagaangkon ug nagasaad nga magmatinumanon ug magmasinulundon sa akong ginoo, Papa Innocent, sa iyang Catolico nga mga sumusunod, ug sa Iglesya Romana, ug

magmatinumanon sa pagtipig sa akong gingharian ubus sa iyang pagmando, magalaban sa pagtoo nga Catolico, ug magalutos sa erehison nga pagkadautan.”—John Dowling, *The History of Romanism*, b. 5, ch. 6, sec. 55. Kini nahiuyon sa mga pagangkon mahitungud sa gahum sa Romano nga papa “may katungud siya nga mopapha sa mga em-perador” ug “nga siya makapasaylo sa mga sakup gikan sa ilang pag-unong ngadto sa daotang mga magmamando.”—Mosheim, b. 3, cent. II, pt. 2, ch. 2, sec. 9, note 17. (Tan-awa usab ang *Appendix* alang sa pahina 258.)

Ug ipahinumdom, nga maoy gipahambog sa Roma nga dili gayud siya mausab. Ang mga prinsipyo ni Gregory VII ug ni Innocent III mao gihapon ang mga prinsipyo sa iglesya nga Romano. Ug kon siya mao ang gahum, iya kini pagabuhaton uban sa kakusganon karon sama sa iyang paghimo niini sa nangagi nga mga siglo. Dyutay lang ang nahibaloan sa mga Prostestante kon unsay ilang ginabuhat samtang misulay sila sa pagdawat og tabang gikan sa Roma diha sa buhat sa pagpabayaw sa Domingo. Samtang sila naningkamot alang sa katumanan sa iyang mga tuyo, ang Roman nagaplano sa pagtukod pag-usab sa iyang gahum, aron mahiuli ang iyang nawala nga pagkamakagagahum. Ipabarog sa makausa ang patukuranan sa United States aron nga ang iglesya mogamit o momando sa gahum sa estado; kana nga rilihiyosong pagbantay maipatuman sa mga balaod nga sibil; sa laktod, nga ang kagahum sa iglesya ug estado maoy magagahum sa kaisipan, ug ang kadaugan sa Roma niini nga nasod masiguro.

Ang pulong sa Dios nakahatag og pasidaan sa umalabot nga kata-lagman; ayaw kini panumbalinga, ug ang Protestante nga kalibutan makahibalo kon unsa gayud ang mga katuyoan sa Roma, sa diha nga ulahi na kaayo ang pag-ikyas niini nga lit-ag. Siya hilum nga nagtubo sa iyang gahum. Ang iyang mga doktrina naghimo na og kabuyohan sa mga lawak balaoranan, sa mga simbahan, ug sulud sa mga kasingkasing sa katawhan. Nagpatongpatong ang iyang hatag-as ug dagko nga mga tinukod sa tago nga mga dapit nga niini ang iyang nangagi nga mga paglutos masubli. Sa mahinay ug dili matahapan nga paagi nagpalig-on siya sa iyang mga puwersa aron sa pagpalapad sa iyang mga tumong alang sa panahon sa iyang paghampak. Ang tanan niyang handum mao ang pagbutang sa iyang kabuyohan sa hatag-as nga mga dapit, ug nahatag na kini ngadto

kaniya. Sa dili madugay atong makita ug mabatyagan kon unsa gayud diay ang katuyoan sa Romano nga elemento. Bisan kinsa ang motoo ug motuman sa pulong sa Dios makahibalag og mga pagpakaulaw ug paglutos.

36 - Ang Dili Matukib nga Away

Gikan sa sinugdanan sa dakung away sa langit maoy tuyo na ni Satanas ang paglumpag sa kasugoan sa Dios. Tungud sa iyang plano nga matuman kini siya misulud sa pakigaway batok sa Magbubuhay, ug bisan siya gihulog na gikan sa langit siya sa gihapon nagpadayon sa pakigbatok dinhi sa yuta. Ang paglimbong sa mga tawo, ug nga sila mahatud sa paglapas sa kasugoan sa Dios, maoy tumong nga kanunay niya nga gipangusgan pagkuha. Bisan diin sa duha nga paagi, sa paghiklin ba sa tibuok kasugoan, o pinaagi sa pagsupak sa usa niining mga sugo, ang resulta mao ra gayud sa gihapon. Siya nga nagsupak “sa usa ka bahin” nagpakita og pagtamay sa tibuok kasugoan; ang iyang kabuyohan og ehemplo nahimutang diha sa dapit sa paglapas; siya mahimong “malinapason sa tanan.” Santiago 2:10.

Sa tuyo nga butangan og pagbiaybiay ang diosnon nga mga kasugoan, si Satanas nagatuis sa mga doktrina sa Biblia, ug dayon ang mga bakak nahiusa diha sa pagtoo sa linibo nga nagaangkon nga nagasalig sa Kasulatan. Ang katapusang panagaway taliwala sa matuud ug bakak mao ang hinapos nga panagbugno sa dugay na kaayo nga panagbangi mahitungud sa kasugoan sa Dios. Niini nga gubat karon kita nanagpanulud—gubat taliwala sa mga sugo sa mga tawo ug sa mga balaod ni Jehova, taliwala sa rilihiyon sa Biblia ug sa rilihiyon sa bakak ug tradisyon. [335]

Ang mga ahensiya nga maghiusa batok sa kamatuuran ug pagkamatarong niini nga sangka ania karon aktibo nga nagabuhay. Ang balaan nga pulong sa Dios, nga gitunol dinhi kanato uban ang bili sa pagantos ug dugo, gipakawalay pulus lamang. Ang Biblia nahimutang sa dapit diin ang tanan makaangkon niini, pero pipila lamang ang tinud-anay nga midawat niini ingon nga giya sa kinabuhi. Ang pagkawalay pagtoo nagdagsang sa hilabihan ka malukpanon, dili lamang sa kalibutan, apan usab diha sa iglesya. Daghan ang midumili sa pagtoo sa mga doktrina nga maoy dagkong mga haligi sa Cristohanong pagtolon-an. Ang mahinungdanong kamatuuran bahin

sa paglalang ingon nga gipahayag sa dinasig nga mga magsusulat, ang pagkahulog sa tawo sa kasal-anan, ang pagtabon sa sala, ug ang pagkamapadayunon sa kasugoan, sa tinuud gisalikway gayud, sa tinibuuk o sa tinagsa nga bahin, pinaagi sa dako nga bahin sa nagangkon nga Cristohanon nga katilingban. Linibo ang nagpagarbo sa ilang kaugalingon diha sa ilang kaalam ug sa ilang pagkinaugalingon, nag-ila niini ingon nga usa ka ebidensya sa pagkamaluyahon ang pagbutang sa bug-os nga pagsalig diha sa Biblia; sila naghunahuna nga usa ka kamatuuran sa pagkalabaw sa talento ug kahibalo ang pagpangita og sayup sa Bibliya ug sa paghimo niini nga espirituhanon ug pagwala sa labing mahinungdanong mga kamatuuran. Daghan sa mga ministro ang nagatudlo sa ilang mga myembro, ug daghan ang nagatudlo sa ilang mga estudyante, nga ang kasugoan sa Dios nausab o giwala; ug sila nga nag-ila pa nga ang iyang mga tumanon masangputon pa hangtod karon, aron nga tumanon sa hingpit, giisip nga takus lamang sa pagbiaybiay o pagdumut.

Sa pagsalikway sa kamatuuran, ang mga tawo misalikway sa Tigmugna niini. Sa pagyatak sa kasugoan sa Dios, wala nila ilha ang awtoridad sa Maghahatag sa Kasugoan. Sama ka sayon ang paggama og larawan sa bakak nga doktrina ug teyoriya ikomparar sa pagkulit og larawan nga kahoy o bato. Sa pagrepresentar og sayup sa mga kinaiya sa Dios, gigiyahan ni Satanas ang mga tawo sa paghunahuna og daotan mahitungud kaniya. Diha sa kadaghanan, ang pilosopong mga idolo mao ang nagalingkod sa gahum hulip sa Dios; samtang ang buhi nga Dios, Siya nga gipadayag sa Kasulatan, diha ni Cristo, ug sa buhat sa paglalang, gisimba apan sa pipila lang. Linibo ang nagsalikway sa kinaiyahan, samtang sila nagdumili sa pagila sa Dios sa kinaiyahan. Bisan sa unsang dagway, ang pagsimba og dyosdyos anaa sulud sa Cristohanon nga katilingban karon ingon nga anaa na kini kaniadto sa Israel sa pahanon ni Elias. Ang dyos sa mga nagangkon nga maalam, mga pilosopo, mga magbabalak, mga politiko, mga tigmantala—ang dyos sa hinashasang posturawo nga mga hugpong sa mga tawo, sa daghan nga mga kolehiyo ug sa mga unibersidad, bisan sa uban nga mga teyolohiyang tulunghaan—mas maayo lang ug dyutay kay sa kang Baal, ang dyos-saadlaw sa mga taga-Phoenicia.

Walay bakak nga gidawat sa katilingbang Cristohanon nga mas maisugong mihampak sa awtoridad sa Langit, walay lain nga labaw

nga nagasupak sa mga dikta sa hunahuna, walay lain nga labaw ka makadaot diha sa mga resulta niini, kay sa moderno nga doktrina, hilabihan ka mauswagon, nga ang kasugoan sa Dios wala na mag-sugo sa mga tawo karon. Matag nasod adunay iyang mga balaod, nga nagsugo sa pagtahod ug pagtuman niini; walay pangagamhanan nga mapabarog kon wala kini; ug angay bang hunahunaon nga ang Magbubuhat sa mga langit ug sa yuta walay kasugoan sa paggahum sa Iyang mga sakup nga Iyang gibuhat? Ibutang nato nga adunay ilado nga mga magwawali nga nagtudlo sa publiko nga ang mga kasugoan sa gobyerno nga maoy nagmando sa ilang lungsod ug maoy nagapanalipod sa mga katungud sa matag lumulupyong, moingon nga dili na kinahanglan nga tumanon—nga kini sila nagpugong lamang sa kagawasan sa mga tawo, ug busa dili gayud kini pagatumanon; unsa kaha ka dugay kining maong mga magwawali pasagdan diha sa pulpito? Apan mas daotan ba nga kalapasan ang pagdumili pagtuman sa mga balaod sa mga estado ug sa mga nasod kay sa pagyatak niadtong mga balaan nga kasugoan nga maoy patukuranan sa tanan nga mga pangagamhanan?

[336]

Mas labi pang masayon alang sa mga nasod ang pagwagtang sa ilang mga kasugoan, ug magtugot sa mga katawhan nga maghimo sa bisan unsa nga buut nilang himoon, kay sa Magmamando sa uniberso nga modugmok sa Iyang balaod, ug magbiya sa kalibutan nga wala nay sumbanan sa paghukum sa mga sad-an ug pagmatarong sa mga matinumanon. Mahibaloan ba nato ang sangputanan sa pagpakawalay bili sa kasugoan? Ang usa ka eksperimento nasulayan na. Makalilisang ang nahitabo sa France sa diha nga ang ateismo o pagkawalay Dios maoy nagmado nga gahum. Naipahayag ngadto sa kalibutan nga ang pagsalikway sa mga sugo sa Dios mao ang pag-abiabi sa labing bangis nga malupigon. Sa panahon nga ang sumbanan sa pagkamatarong ihiklin, ang dalan mabuksan alang sa prinsipie sa kadaotan sa pagtukod sa iyang gahum dinhi sa kalibutan.

Sa matag panahon nga ang balaan nga kasugoan dumilian, ang sala makita nga dili na salawayon o ang matarong dili na tilinguhaon. Kadtong dili magpailalum sa panggobyerno sa Dios dili gayud makahimo pagmando sa ilang mga kaugalingon. Pinaagi sa ilang makalaglag nga mga pagtolon-an ang kinaiya sa pagkamasupilon gitanum diha sa mga kasingkasing sa mga kabataan ug batan-on, nga may pagkaputong nga kinaiya; masukihon, malapason

nga kahimtang sa estado ang mga sangputanan. Samtang nanagyubit sa pagkamatinooon niadtong nanagbantay sa mga tulumanon sa Dios, ang panon sa katawhan mapangantihon kaayong modawat sa mga limbong ni Satanas. Ilang gipasagdan ang kaulag ug nagbuhat sa kasal-anan nga nagpakanaog sa hukum niadtong nga pagano.

Kadtong nagatudlo sa katawhan nga dili lang tagdon pag-ayo ang mga kasugoan sa Dios nagpugas og pagsupak nga moani og pag-supak. Sulayi nga ang pagdili nga gibutang sa balaan nga kasugoan sa hingpit isalikway, ug dayon ang tawhanon nga mga kasugoan sa dili madugay dili na usab pagailhon. Tungud ang Dios nagdumut man sa limbong nga mga pamaagi, pangibog, pagpamakak, ug pagpanikas, ang mga katawhan andam kaayo sa pagyatak sa Iyang mga kabalaoran ingon nga babag sa ilang yutan-ong kalampusan; apan ang mga sangputanan sa pagpawagtang niining mga kasugoan maingon sa wala nila dahuma. Kon ang kasugoan wala na karon nagpadayon, nganong mahadlok pa man ang tawo sa paglapas? Ang katigayunan dili na karon mabutang sa siguro. Ang mga tawo dayon lang og panguha sa kabtangan sa ilang silingan pinaagi sa pagpanghasi, ug ang pinakakusgan mao na ang pinakadato. Ang kaminyoon dili na unya mobarog ingon nga sagradong salipdanan sa pagpanalipod sa pamilya. Siya nga may gahum, mohimo, kon buut niya, sa pagkuha sa asawa sa silingan pinaagi sa pagpamugus. Ang ikalima nga sugo ikahiklin uban sa ikaupat. Ang mga kabataan dili moatras sa paglaglag sa kinabuhi sa ilang mga ginikanan kon sa ilang pagbuhat niini ilang maangkon ang tuyo sa ilang daotan nga mga kasingkasing. Ang sibilisado nga kalibutan mahimo unyang dakung panon sa mga tulisan ug mga mamumuno; ug ang kalinaw, kapahulayan, ug kalipay mahanaw unya gikan sa kalibutan.

Ang doktrina nga ang tawo nahigawas sa pagtuman sa mga tulumanon sa Dios naka-himo na sa pagpaluya sa pwera sa moral nga katungdanan ug nagabli sa ganghaan sa kadaotan diha sa kalibutan. Pagkamasinupakon, pagpatuyang sa kahilayan, ug kangil-aran naga-harus na kanato sama sa mapintas nga balud. Diha sa panimalay, si Satanas sa gihapon nagabuhat. Ang iyang bandila nagkapaykapay, bisan diha sa nanagangkon nga mga Cristohanon nga mga puluy-an. Adunay kasina, daotang pagtahap, pagkasalingkapaw, panagbulag, panagbangi, pagbudhi sa balaan nga pagpiyal, pagpatuyang sa kai-bog. Ang tibuuk nga sistema sa rilihiyosong mga prinsipyo ug mga

doktrina, nga mao unta ang magporma sa pondasyon ug bayanan sa sosyal nga kinabuhi, daw nagsarasay nga butang, duul na lang matagak sa kalaglagan. Ang labing banyaga nga mamumuno, kon itambog sa prisohan tungud sa ilang mga paglapas, maoy kanunay nga gihimo nga magdawatan sa mga gasa ug mga pag- tagad in- gon nga daw sila nakaangkon og kaibgan nga dungog. Dakung kabutyagan ang gipahinungud sa ilang batasan ug mga krimen. Ang pamantalaan nagapatik sa mangilngig nga mga detalye sa kahilayan, busa nagduso sa uban ngadto sa binuhatan sa pagpanglaang, pagpan- ulis, pagpatay; ug si Satanas maghugyaw sa kalampusan sa iyang yawan-on nga paagi. Ang pagkabuang sa gugma sa bisyo, ang walay kalooy nga pagkuha sa kinabuhi, ang hilabihan nga pagdagsang sa pagkamapatuyangon ug pagkadaotan sa matag kapunungan ug ang- ang, kinahanglan maoy magpukaw sa tanan nga may kahadlok sa Ginoo, aron makisayod kon unsa man ang mahimo aron mapugngan ang bul-og sa sala.

[337]

Ang mga korte sa katarungan mahugaw. Ang mga pangulo naawhag sa tuyo alang sa ginasya ug gugma sa makilawason nga kalipay. Ang pagkamapatuyangon nagngitngit sa hunahuna sa kadaghanan busa si Satanas duul nang mohingpit sa pagdumala kanila. Ang batid sa balaod natuis, nahiphipan, gilipat. Ang pagka- palahubog ug paghudyaka, unudnong kahinam, pangabugho, pag- panglimbong sa nagkadaiyang paagi, maoy girepresentahan niad- tong nagdumala sa mga kasugoan. “Ug ang justicia gipasibog, ug ang pagkamatarung nagabarug sa halayo; kay ang kamatuoran na- pukan sa dalan, ug ang katul-iran dili makasulod.” Isaias 59:14.

Ang pagkadaotan ug ang espirituhanong kangitngit nga mi- pahiluna ilalum sa pagmando sa Roma mao ang dili malikayan nga resulta sa iyang pagtabon sa mga Kasulatan; apan diin man makit-an ang hinungdan sa pagkaylap sa pagkawalay pagtoo ngadto sa Dios, pagsalikway sa kasugoan sa Dios, ug ang nahisunud nga pagkadunut, ubus sa bug-os nga pagsidlak sa kahayag sa maayong balita sa kapanahunan sa rilihiyosong kagawasan? Karon kay si Satanas dili na man makagahum sa kalibutan pinaagi sa pagtago sa mga Kasu-latan, siya midangup sa laing paagi aron paglampos sa mao gihapon nga katuyoan. Ang pagdaot sa pagtoo ngadto sa Biblia sama ra nga nagaalagad sa iyang katuyoan sa pagdaot mismo sa Biblia. Pinaagi sa pagpaila nga ang kasugoan sa Dios wala na

nagalihok karon, siya sa malinampuson nagagiya sa mga tawo sa pagpakasala ingon nga daw hingpit sila nga walay kabangkaagan sa mga tulumanon niini. Ug karon, sama kaniadtong mga katuigan, siya nagabuhat pinaagi sa iglesya sa pagpauswag sa iyang mga laraw. Ang mga rilihiyosong kapunungan niining mga adlaw midumili sa pagpamati sa wala mabantog nga mga kamatuuran nga tataw nga gipahayag sa mga kasulatan, ug sa ilang pagpakigbatok niini midangup sila sa mga pagsabut ug mihuput sa mga baroganan nga nagpugas sa binhi sa pagkamatahapon ngadto sa Dios. Nagpatalinghog sa papadong bakak sa pag-kawalay kamatayon sa kalag ug pagkaadunay panghunahuna bisan ang usa patay na, sila misalikway sa bugtong nga salipdanan batok sa limbong sa espirituwalismo. Ang doktrina sa walay katapusan nga silot sa infierno naghatud sa uban ngadto sa dili pagtoo sa Biblia. Ug samtang ang pagangkon sa ikaupat nga kasugoan gipasabut pag-ayo ngadto sa katawhan, nahikaplagan nga ang pagbantay sa Ikapito ka adlaw nga Igpapahulay gimando; ug nga mao na lamang nga paagi sa paglingkawas kanila sa katungdanan nga dili nila buut buhaton, daghan sa bantugang mga magtutudlo nagpahayag nga ang kasugoan sa Dios wala na nagapadayon karon. Busa ilang gisalikway ang kasugoan sa Dios ug labot ang Sabado, ang Adlawng Igpapahulay. Samtang ang buhat sa pagreporma alang sa Adlawng Igpapahulay nagpadayon, kining maong pagsalikway sa balaan nga kasugoan sa pagpahilayo sa mga gipangayo nga pagtuman sa ikaupat nga kasugoan molukup unya sa tanang dapit. Ang mga pagtolon-an sa mga rilihiyosong pangulo nagabli sa pultahan sa pagkawalay pagtoo sa Dios, espirituwalismo, ug nga mobatok sa balaang kasugoan sa Dios; ug niining mga panguloha nagasandig ang makahahadlok nga responsibilidad sa mga kasal-anan nga nanghitabo sa Cristohanong kalibutan.

Apan kini nga klase sa mga tawo nagkanayon nga ang hilabihang pagkaylap sa pagkadaotan mas labing ipasangil ngadto sa pagtamastamas sa giingon nga “Cristohanong Adlaw nga Igpapahulay,” ug nga ang pagpatuman niining pagbalaan sa Domingo makapauswag sa mga moral sa sosedad. Kini nga pagangkon pangusgan pag-ayo sa America, diin ang doktrina sa tinuud nga Adlaw nga Igpapahulay giwala pag-ayo. Dinhi ang buhat sa maayong panglawas, usa ka labing dungganon ug mahinungdanon nga pagpabag-o sa moral, kanunay nga giusa uban sa kalihukan sa Domingo, ug ang mga magtutudlo

niini nagangkon sa ilang kaugalingon ingon nga nagapausbaw alang sa labaw gayud nga kaayohan sa mga lumulupyo; ug kadtong mobalibad sa pakigtipon uban kanila gisaway ingon nga mga kaaway sa buhat sa maayong panlawas ug sa pagreporma. Apan ang kamatuuran nga ang kalihukan sa pagtukod sa limbong may kalabutan man sa buhaton nga maayo sa iyang kaugalingon, dili kini igong katarungan sa pagdapig sa limbong. Mahimo nga atong tagoan ang hilo pinaagi sa pagsagol niini uban sa maayong pagkaon, apan wala kita magabag-o sa iyang matang. Sa pikas bahin, kini mohimo og mas labi ka matalagmanon, samtang kini gidala nga dili mamatikdan. Usa sa mga paagi ni Satanas ang pagsagol uban sa bakak sa igoigo lang nga kamatuuran aron makita kita nga daw matuud. Ang mga pangulo sa kalihukan alang sa Domingo magpakaaron-ingnon nga nagaduso sa mga reporma nga gikinahanglan sa katawhan, mga prinsipyo nga nahiuyon sa Biblia; apan hangtod nga diha niining ilang mga tulumanon adunay pagsupak sa kasugoan sa Dios, ang Iyang mga sulugoon dili makakuyog uban kanila. Walay makahimo pagmatarong kanila sa paghiklin sa mga kasugoan sa Dios aron pagpahimutang sa mga balaod sa mga tawo.

Pinaagi sa duha ka mga dagkong limbong, ang pagkadili mamalasyon sa kalag ug pagkabalaan sa Domingo, si Satanas maghatud sa katawhan ngadto sa ilalum sa iyang limbong. Samtang ang unang bakak nagpahimutang sa patukuranan sa espirituwalismo, ang sunud nga bakak naghimog bugkos sa pag-uyon uban sa Roma. Ang Protestante sa United States unya maoy labing motuy-od sa iyang mga bukton tabok dakung panagbulag aron sa pagkuput sa bukton sa espirituwalismo; sila mokab-ot latas sa bung-aw aron sa paggunit sa kamut sa Romanong gahum; ug ubus sa inpluwensya sa tulo ka pilo nga paghiusa, kini nga nasod magasunud sa mga lakang sa Roma sa pagyatak sa mga katungud sa konsyensiya.

Samtang ang espirituwalismo misunud pag-ayo sa Cristohanon sa ngalan lamang, kini may mas dako nga gahum sa paglimbong ug paglit-ag. Si Satanas mismo nagabag-o, subay sa moderno nga paagi sa mga butang. Siya magpakita sa dagway sa manulunda sa kahayag. Pinaagi sa ahensya sa espirituwalismo, mga milagro mahitabo, ang mga masakiton mangaayo, ug ang dili ikapanglimud nga mga katingalahan pagabuhaton. Ug nga samtang ang mga espiritu magpahayag og pagtoo diha sa Biblia, ug magpakita og pagtahod

alang sa institusyon sa iglesya, ang ilang buhat pagadawat on ingon nga pagpasundayag sa diosnon nga gahum.

Ang linya sa kalainan taliwala sa nagangkon nga mga Cristohanon ug sa mga dili diosnon malisud na karon ilhon. Ang mga myembro sa Iglesya nahigugma sa gihigugma sa kalibutan ug andam sa pakighiusa uban kanila, ug si Satanas matinguhaon sa pag-usa kanila ngadto sa usa ka lawas ug busa mapalig-on ang iyang kawasa pinaagi sa pagbanlod sa tanan ngadto sa lumbay sa espirituwalismo. Ang mga dumadapig sa papadong gahum, kinsa nagpahambog sa mga milagro ingon nga ilhanan sa tinuud nga iglesya, dali ra kaayo malingla pinaagi niining makatingalahang paglihok sa gahum; ug ang mga Protestante, nga misalikway sa taming sa kamatuuran, malimbungan usab. Ang mga papista, mga Protestante, ug ang mga kalibutanon parehong modawat sa dagway sa pagkadiosnon nga walay gahum, ug ilang makita niini nga panaghiusa ang dako kaayong kalihukan alang sa pagdani sa tibuuk kalibutan ug sa paggiya kanila ngadto sa dugay nang gihandum nga milenyo.

[339] Pinaagi sa espirituwalismo, si Satanas napakita ingon nga maghahatag sa mga kabanayan, nagaayo sa balatian sa mga tawo, ug nagangkon nga mopasundayag sa bag-o ug labaw nga sistema sa rilihiosong pagtoo; apan sa mao gihapon nga panahon siya nagabuhat ingon nga manlalaglag. Ang iyang mga tentasyon nagyudyud sa mga panon sa katawhan ngadto sa kalaglagaan. Ang pagkamapatuyangon maoy mipuli sa pangatarungan; pagpatuyang sa gibati, panagbingkil, ug pag-ula og dugo nagsunud. Si Satanas mahimuut sa gubat, tungud kay gidasig niini ang labing daotan nga mga pagbati sa kalag ug dayon banlason ngadto sa walay katapusan ang iyang biktima nga nahumud sa kahilayan ug dugo. Maoy iyang tumong ang pagpaukyab sa mga nasod alang sa gubat batok sa uban, kay makahimo siya pagliso sa hunahuna sa mga tawo gikan sa buhat sa pagpangandam sa pagtindog sa adlaw sa Ginoo.

Si Satanas nagabuhat pinaagi sa mga elemento aron usab pagtigum sa iyang alanihon nga dili andam nga mga kalag. Siya usab nagatoon sa mga sekreto sa mga laboratoryo sa kinaiyahan, ug iyang gigamit ang iyang gahum sa paggahum sa mga elemento hangtod sa pagtugot sa Dios. Sa dihang gitugutan siya paghampak kang Job, daw unsa lang kadali sa mga panon sa kahayupan ug mga tanum, mga ulipon, mga balay, mga anak, nahanaw, usa ka katalagman

nagsunudsunud human sa mubo kaayo nga panahon. Ang Dios mao ang nagpanalipod sa Iyang mga binuhat ug nagsalipod kanila gikan sa gahum sa Manlalaglag. Apan ang Cristohanon nga kalibutan nagpakita og pagdumut sa kasugoan ni Jehova; ug ang Ginoo mag-abuhat sumala sa iyang giingon nga pagabuhaton—magakuha sa Iyang panalangin gikan sa kalibutan ug kuhaon ang Iyang maamomang pagbantay gikan niadtong mirebelde batok sa Iyang kasugoan ug nagtudlo sa uban sa paghimo niini. Si Satanas may paggahum niadtong walay pinasahi nga pagbantay sa Dios. Iyang panalanginan ug pauswagon ang uban aron mapadayon ang iyang mga laraw, ug iyang dad-an og kagul-anan ang uban ug giyahan ang mga tawo sa pagtoo nga ang Dios mao ang nagsakit kanila.

Samtang siya nagpakita ngadto sa mga tawo ingon nga dakung mananambal nga makahimo pag-ayo sa tanan nilang mga balatian, siya magahatag og sakit og kalamidad, hangtod nga ang populado nga mga siyudad maut-ut ngadto sa kalaglagaan og pagkagun-ub. Bisan karon siya sa gihapon nagabuhat. Sa mga aksidente ug mga kalamidad sa dagat ug sa yuta, sa dakung mga sunog, sa mabangis nga mga buhawi, makahahadlok nga pag-ulan og yelo, sa mga bagyo, mga baha, sa mga dakung unus, mga dakung balud, mga linog, sa bisan asang dapit, sa nagkadaiyang matang, si Satanas nagalihok sa iyang gahum. Iyang giharus ang nagtalihinog nga alanihon, ug ang gutum ug kasakit nagasunud. Siya magabutang og makamatay nga hugaw sa hangin, ug linibo ang mangamatay tungud sa kamatay. Kini nga mga kahimtangan molabi pa ka masubsub sa pagpangdaot. Ang kalaglagaan maanaa diha sa tawo ug sa mananap. “Ang yuta nagabangutan ug nagakawagtang,” “ang mapahitas-on nga katawohan nagakaniwang gayud. Ang yuta usab nahugawan ubos sa mga pumoluyo niini; tungod kay ilang gilapas ang mga balaod, gipasi-palahan ang kabalaoran, gibungkag ang tugon nga walay katapusan.” Isaias 24:4,5.

Ug dayon ang dakung manlilimbong magpugus sa katawhan nga kadtong nagalagad sa Ginoo maoy hinungdan niining mga kadaotan. Ang pundok sa katawhan nga nagpaaghat sa kaligutgut sa Langit magpasangil unya sa ilang kasub-anan ngadto kanila nga nagabantay sa kasugoan sa Dios maoy usa ka walay katapusang badlong sa mga makasasala. Ila unya ipamulong nga ang mga tawo nakasala sa Dios pinaagi sa paglapas sa adlawng igpapahulay nga Domingo; nga kini

salaa maoy hinungdan niining mga kalamidad nga dili moundang hangtod nga ang pagbantay sa Domingo mapatuman sa hugut gayud; ug kadtong nagpahayag sa mga pagangkon sa ikaupat nga sugo, busa nagaguba sa pagtahod sa Domingo, maoy nagdala og kagubot sa katawhan, nagpugong sa ilang pagpasig-uli ngadto sa diosnon nga kahimut-an ug sa temporaryong kauswagan. Busa ang pasangil nga gipangusgan sa unang panahon batok sa sulugoon sa Dios sublion pag-usab ug sa dapit nga maayo kaayong mapabarog. “Ug nahitabo nga sa pagkakita ni Achab kang Elias nga si Achab miingon kaniya: Ikaw ba ang magsasamok sa Israel? Ug siya mitubag: Ako wala makasamok sa Israel; kondili ikaw, ug ang balay sa imong amahan, tungod kay inyong gisalikway ang mga sugo ni Jehova, ug ikaw nagasunod sa mga Baal.” 1 Hari 18:17, 18. Ug ang kasuko sa katawhan maukay sa bakak nga mga pasangil, sila mohimo og mga buhat ngadto sa pinadala sa Dios sama gayud sa daotan nga Israel nga nagbuhat og daotan ngadto kang Elias.

[340] Ang buhat sa milagroso nga gahum nga naipadayag pinaagi sa espirituwalismo mohimo og inpluwensya batok niadtong mipili sa pagtuman sa Dios kay sa tawo. Ang mga pagpakigsulti gikan sa mga espiritu mopahayag nga ang Dios nagpadala kanila aron sa pagpamatuud sa ilang kasaypanan sa ilang pagdumili sa Domingo, nagpalig-on nga ang mga kasugoan sa yuta kinahanglan pagabantayan ingon sa kasugoan sa Dios. Sila magsubo sa hilabihan sa dakung kadaotan diha sa yuta ug mosegunda sa mga pagpamatuud sa mga rilihiyosong mga magtutudlo nga ang pagkunhod sa kahimtang sa mga moralidad nahitabo gumikan sa pagtamastamas sa Domingo. Dako kaayo ang kaligutgut nga gidasig batok sa tanan nga midumili pagdawat sa ilang pagpamatuud.

Ang pamaagi ni Satanas niining katapusang away diha sa mga katawhan sa Dios susama sa iyang gigamit nga paagi sa sinugdanan sa dakung away sa langit. Siya nagangkon nga siya nangita og paagi sa pagpalig-on sa pangagamhanan sa Dios, samtang mahilumong mipalihok sa iyang kusog aron maseguro ang paglumpag niini. Ug ang mao gayud nga buhat nga iyang gipanguhaan pagtapos iyang gipasangil ngadto sa mga maunungon nga mga manulunda. Ang mao gihapon nga pamaagi sa limbong natimaan diha sa kasaysayan sa Romanong Iglesya. Siya nagangkon ingon nga puli-pangulo sa Langit, samtang nangita og pagbayaw sa kaugalingon labaw pa kay

sa Dios ug sa pag-usab sa Iyang kasugoan. Ilalum sa pagdumala sa Roma, kadtong nagantos tungud sa ilang pagkamatitud-anon sa maayong balita gihukman ingon nga mamumuhat og daotan; sila giila nga kauban ni Satanas; ug matag posibli nga paagi gibuhad aron pagtabon kanila sa pagpakaulaw, aron nga maipadayag sa mga mata sa katawhan ug bisan sa ilang mga kaugalingon ingon nga hilabihan kadaotan nga mga kriminal. Mao usab kini karon. Samtang si Satanas nangita og paagi sa pagdaot niadtong nagatahod sa kasugoan sa Dios, iyang himoon sila nga mapasanginlan nga malapason sa kasugoan, ingon nga mga tawo nga nagpakaulaw sa Dios ug nagadala og paghukum diha sa kalibutan.

Ang Dios dili makagapugus sa kabubuton o sa konsyensya; apan ang kanunay nga paagi ni Satanas—pagangkong og paggahum ngadto kanila nga dili niya matintal—mao ang pagpamugus pinaagi sa pagkabangis. Pinaagi sa pagpanghadlok o sa kusog siya naninguha sa pagdumala sa konsyensya ug pagdawat og pagtahod alang sa iyang kaugalingon. Aron mahimo kini, sila nagabuhad pinaagi sa rilihiyoso ug kalibutanon nga mga awtoridad, pagpalihok kanila alang sa pagpatuman sa mga kasugoan sa tawo sa pagpakigbatok sa kasugoan sa Dios.

Sila nga nagatahod sa Adlawng Igpapahulay sa Biblia igasumbong ingon nga kaaway sa kasugoan ug kahapsay, nagaguba sa mga pangpugong sa sosedad, naghatud og kagubot ug kadaotan, ug nagpanaog sa mga paghukum sa Dios diha sa yuta. Ang ilang matarong nga kaikog pagahinganlan nga pagkagahi sa ulo, pagkabadlongon, ug pagsukol sa awtoridad. Sila pasanginlan nga walay pagbati ngadto sa pangagamhanan. Ang mga ministro nga midumili sa katungdanan alang sa diosnon nga kasugoan magapresentar gikan sa pulpito sa katungdanan sa pagtuman sa sibil nga mga awtoridad ingon nga gitudlo sa Dios. Sa balay-tigumanan sa kabalaoran ug mga korte sa husticia, ang mga nanagtuman sa kabalaoran pagadauton ug pagahukman. Ang bakak nga paghulagway igabutang diha sa ilang mga pulong; ang labing dautan nga pagbalaybalay igabutang diha sa ilang mga tuyo.

Samtang ang Protestante nga mga iglesya misalikway sa tataw ug mapamatud-an sa Kasulatan nga baroganan sa paglaban alang sa kasugoan sa Dios, sila maghandum sa pagpahilum kanila kansang pagtoo dili nila malumpag pinaagi sa Biblia. Bisin ilang gibutaan

ang ilang mga mata sa kamatuuran, sila karon midangup sa paagi nga maghatud ngadto sa pagpanglutos niadtong matinud-anong midumili sa pagbuhat sa gihimo sa uban sa Cristohanong kalibutan, ug sila nanag-ila sa mga pagangkon sa papadong adlawng igpapahulay.

[341] Ang mga tag-as og katungdanan sa simbahan ug estado maghiusa sa pagsoborno, paghulhog, o pagpugus sa tanang mga klase sa katawhan sa pagpasidungog sa Domingo. Ang kakulang sa diosnon nga awtoridad pagatakpan pinaagi sa mapangdaogdaog nga mga balaod. Ang politikal nga kahugawan nagalaglag sa gugma alang sa husticia ug pag-ila alang sa kamatuuran; ug bisan sa gawasnon nga America, mga nangulo ug mga magbabalaod, aron nga maangkon ang pabor sa publiko, magsunud sa nabantog nga tinguha alang sa pagpatuman sa pagbantay sa Domingo. Ang kagawasan sa konsyensya, nga bilihon kaayong isakripisyo, dili na unya pagatahuron. Sa duul na moabut nga away atong makita nga klaro kaayo ang pulong sa propeta; “Unya ang dragon nasuko batok sa babaye, ug miadto siya sa pagpakiggubat batok sa tanan nga uban pang mga kaliwat sa babaye, sa mga nanagbantay sa mga sugo sa Dios ug nagahuput sa panghimatuod mahitungod kang Jesus.” Pinadayag 12:17.

37 - Ang Kasulatan Usa ka Panalipod

“Ngadto sa Kasugoan ug sa pagpamatuod! kong sila dili man-agsulti sumala niining pulonga, sa pagkamatuod walay kabuntagon alang kanila” Isaias 8:20. Ang katawhan sa Dios gigiyahan ngadto sa Kasulatan ingon nga ilang panalipod batok sa kabuyohan sa bakakon nga mga magtutudlo ug sa malinglahon nga gahum sa mga espiritu sa kangitngit. Mogamit si Satanas sa bisan unsa nga paagi sa pagpugong sa katawhan gikan sa pagbaton og kahibalo sa Biblia; kay ang dayag nga mga pagpasundayag niini nagpadayag man sa iyang mga limbong. Sa matag pagpabuhi sa pagtoo diha sa buluhaton sa Dios ang prinsiphe sa kangitngit mosamut sa iyang mainiton nga pagbuhat; iya gibutang na karon ang labing mainiton nga mga paningkamot alang sa katapusan nga pakigbisog batok kang Cristo ug sa Iyang mga sumusunod. Ang katapusan nga labing dako nga paglimbog moabut kanato sa dili madugay. Ang anticristo magbuhat sa iyang kahibulungan nga mga buluhaton sa atong atubangan. Hilabihan ka suud ang panagway sa mini ngadto sa matuud, sa pagkaagi nga malisud ang pagila kanila gawas kon pinaagi na sa Kasulatan. Pinaagi sa ilang mga pagpamatuod ang matag usa ka pamahayag ug milagro kinahanglan masulayan.

Ang tanan nga maningkamot sa pagtuman sa tanan nga mga kasugoan sa Dios supakon ug yagayagaan. Makabarog lamang sila diha sa Dios. Aron sila makalahutay sa pagsulay, kinahanglan sila makasabut sa kabubut-on sa Dios sumala sa gipahayag sa Iyang pulong; makapasidungog lamang sila Kaniya kon sila adunay husto nga pagsabut sa Iyang kinaiya, kagamhanan, katuyoan, ug magabuhat nga uyon niini. Walay lain kundili kadto lamang ang nagpalig-on sa hunahuna uban sa mga kamatuuran sa Biblia ang makabarog latas sa katapusang dako nga away. Ngadto sa matag usa ka kalag moabut ang masusihon nga pagsulay: Ako ba nga tumanon ang Dios kay sa mga tawo? Ang takna sa paghukom haduul na. Nagabarog ba ang atong mga tiil ibabaw sa bato nga dili mausab nga mao ang Pulong

sa Dios? Andam ba kita sa pagbarog nga malig-on sa paglaban sa kasugoan sa Dios ug sa tinoohan ni Jesus?

Sa wala pa Siya gilansang, gipasabut sa Manluluwas ngadto sa Iyang mga tinun-an nga Siya pagapatyon, ug mobangon gikan sa lubnganan; ug ang mga manulunda presente didto aron sa pagpasantup sa Iyang mga pulong sa mga hunahuna ug mga kasingkasing. Apan ang mga apostoles nagpaabot sa ilang temporaryo nga kagawasan gikan sa Romanhon nga yugo; ug dili sila makadawat sa panghuhuna nga Siya nga maoy nahimutangan sa ilang mga paglaum, magantos sa makauulaw nga kamatayon. Ang mga pulong nga kinahanglan ilang hinumduman nangawala sa ilang mga hunahuna; ug sa pag-abut sa panahon sa pagsulay, wala sila maandam. Ang kamatayon ni Jesus nga sa bug-os nagaguba sa ilang mga paglaum nga daw wala lang sila mapasidan-i Niya. Busa diha sa mga tagna ang mga umalabot napadayag sa atong atubangan sama sa ka tin-aw sa pagpadayag niini ngadto sa mga tinun-an pinaagi sa mga pulong ni Cristo. Ang mga hitabo nga nalambigit sa pagsira sa kaluwasan ug sa buhat sa pagpangandam alang sa panahon sa kagubot, gipadayag sa tin-aw. Apan ang mga panon wala nay pagsabut niining mahinungdanon nga mga kamatuuran nga daw wala lang kini mapadayag. Si Satanas nagbantay sa pagagaw dayon sa pagpasabut nga maoy maghimo kanila nga maalamon ngadto sa kaluwasan, ug ang panahon sa kagubot moabut kanila nga dili mga andam.

[342]

Sa panahon nga ang Dios magpadala sa Iyang katawhan og mga pasidaan nga mahinungdanon kaayo nga tungud niana kini gipadayag pinaagi sa balaan nga mga manulunda nga nagalupad taliwala sa kalangitan, iyang gisugo ang tanan nga katawhan nga may gahum sa pangatarungan sa pagtagad niini nga mensahe. Ang makalilisang nga paghukum nga ipahamtang niadtong mosimba sa mananap nga mapintas ug sa iyang larawan, (Pinadayag 14:9-11), kinahanglan magdala unta kanila sa makugihon nga pagtoon sa mga tagna aron sa pagkat-on sa mga timaan sa mananap nga mapintas, ug unsaon nila sa paglikay sa pagdawat niini. Apan ang mga panon sa katawhan nagpakabuta-bungol lamang sa pagpatalinghog sa kamatuuran, ug midawat hinoon sa mga tinumotumo nga mga sugilanon. Nagpahayag si apostol Pablo, samtang naglantaw siya sa katapusan nga mga adlaw, “Kay nagasingabut ang panahon nga ang mga tawo magadumili sa pagpaminaw sa matarung nga pagtolon-an.” 2 Tim-

oteo 4:3. Kana nga panahon hingpit na nga miabut. Ang panon sa katawhan dili modawat sa kamatuuran sa Biblia, kay magbabag man kini sa mga handum sa makasasala, mahigugmaon sa kalibutan nga kasingkasing; ug si Satanas magatanyag sa mga limbong nga ilang gihigugma.

Apan ang Dios adunay mga tawo dinhi sa yuta nga magpadayon sa pagsunud sa Biblia, ug ang Biblia lamang, ingon nga maoy sulundan sa tanan nga pagtolon-an, ug sukaranan sa tanan nga pagreporma. Ang mga panghunahuna sa maalam nga mga tawo, ang pagpatoo sa syensya, ang mga pagtolon-an o mga desisyon sa mga sakup sa mga konsilyo sa simbahan, ingon ka daghan ug pagkalibog sama sa mga iglesya nga ilang gipasakupan, ang tingog sa kadaghanan—walay usa o tanan niini nga kinahanglan tagdon ingon nga kamatuuran alang o batok sa bisan unsa nga punto sa rilihiyoso nga pagtoo. Sa dili pa dawaton ang bisan unsa nga mga pagtolonan o balaod, kinahanglan kita magasukna og dayag nga “Mao kini ang giingon sa Jehovah” ingon nga pasikaranan niini.

Si Satanas sa kanunay nagapanglimbasog sa pagpangalinggat og pagtagad ngadto sa tawo imbis ngadto sa Dios. Siya nagagiya sa mga katawhan sa pagtutok ngadto sa mga obispo, sa mga pastor, sa mga propesor sa teyolohiya, ingon nga ilang magmamando, imbis sa pagpangita sa Kasulatan aron makakat-on sa ilang katungdanan alang sa ilang kaugalingon. Human niana, pinaagi sa pagmando sa mga hunahuna niining mga magtutudlo, siya makahaylo sa daghan nga katawhan sumala sa iyang kabubut-on.

Sa pag-anhi ni Jesus aron sa pagsulti sa mga pulong sa kinabuhi, ang yano nga mga tawo nangalipay sa pagpatalinghog Kaniya; ug daghan, bisan pa ang mga pari ug mga magmamando, mitoo usab Kaniya. Apan ang pangulo sa mga saserdote ug ang mga pangulo sa nasod nagtinguha sa pagsilot Kaniya ug pagsupak sa Iyang mga pagtolon-an. Bisan og nangalibog sila sa pagpangita og ikasumbong batok Kaniya, bisan og dili nila ikalimud ang pagbati sa balaan nga gahum ug kaalam nga naguban sa Iyang mga pulong, apan ilang giputus ang ilang kaugalingon sa pagpangdaot; ilang gisalikway ang labing tin-aw nga kamatuuran sa Iyang pagkaMesias, basin sila mapugus sa pagkahimo nga mga tinun-an Niya. Kini nga mga kaatbang ni Jesus mao ang mga tawo kinsa maoy nagtudlo sa katawhan gikan pa sa ilang pagkabata sa pagtahod o pagbalaan, ngadto kang kansang

kagahum sila gianad sa pagtuman. “Nganon man,” nangutana sila, “nga ang atong mga pangulo ug mga maalam nga mga eskriba wala man motoo kang Jesus? Dili ba unta kining rilihiyoso nga mga tawo magadawat kang Jesus kon matuud man Siya nga Cristo? Ang kabuyohan niadto nga mga magtutudlo maoy nakadala sa nasod sa mga Judio sa pagsalikway sa ilang Manunubos.

[343] Ang espiritu nga nagpalihok niadto nga mga pari ug mga pangulo mao gihapon ang nagapalihok karon sa daghan nga nanagangkong sa hataas nga pagkadiosnon. Ilang gidumilian ang pagsusi sa pamatuud sa Kasulatan bahin sa pinasahi nga mga kamatuuran niini nga panahona. Ilang itudlo ang ilang kadaghanon, bahandi, ug kabantog, ug moyam-id niadtong mga nagtudlo sa kamatuuran ingon nga dyutay ra, dili mga dungganon, nga adunay pagtoo nga nagpalahi kanila sa kalibutan.

Nakita na ni Jesus nga ang dili takus nga pagangkong sa kagahum nga gipatoo sa mga eskriba ug mga Pariseo dili mohunong bisan pa sa pagkatibulaag sa mga Judio. Aduna Siyay matagnaon nga panlantaw sa buhat sa pagtuboy sa tawhanon nga katungud sa paggahum sa kaisipan nga maoy nagatunglo sa iglesya sa hilabihan ka makalilisang sa tanan nga katuigan. Ug ang Iyang makalilisang nga pagbadlong sa mga eskriba ug mga Pariseo, ug ang Iyang mga paghimatngon sa katawhan sa dili pagsunud niini nga mga buta nga mga pangulo, natala sa rekord ingon nga tambag sa umalabot nga mga kaliwatan.

Ang Romanhon nga Iglesya nagagahin alang sa kaparian sa katungud sa paghubad sa Kasulatan. Tungud sa baroganan nga ang simbahan lamang ang takus makapasabut sa pulong sa Dios, kini gihikaw gikan sa mga tawo. Bisan og ang Repormasyon nagtanyag sa Kasulatan ngadto sa tanan, apan sa mao gihapon nga patukuranan nga gipadayon sa Roma nagdili sa panon sa katawhan sa mga simbahan nga Protestante sa pagsusi sa Biblia alang sa ilang kaugalingon. Gitudloan sila sa pagdawat sa mga pagtolon-an sumala sa *pagkahubad sa iglesya*; ug adunay linibo nga nangahas nga walay nadawat, bisan unsa kini ka tin-aw nga gipahayag sa Kasulatan, nga nahisupak sa ilang tinoohan, o sa naugmad nga mga pagtolon-an sa ilang simbahan.

Bisan pa sa pagkapuno sa Biblia sa mga pasidaan batok sa bakakon nga mga mag-tutudlo, daghan gihapon ang magtugyan

sa ilang mga kalag ngadto sa kaparian o pastor. Adunay libolibo karon nga nanagangkong og rilihiyon nga makahatag og wala nay lain pa nga rason alang sa mga bahin sa ilang pagtoo kay sa gitudlo kini sa ilang mga rilihiyosong pangulo. Ilang labyan ang mga pagtolon-an sa Manluluwas nga halos dili mamatikdan, ug magsalig lamang sa hingpit sa mga pulong sa ilang mga ministro. Apan dili ba masayup ang mga ministro? Unsaon nato pagtugyan sa atong mga kalag ngadto kanila gawas kon atong mahibaloan gikan sa Pulong sa Dios nga sila mga tigdala sa kahayag? Ang kakulang sa moral nga kaisog sa pagpadaplin gikan sa nabakbak nga dalan sa kalibutan, nagadala sa daghan sa pagsunud sa mga lakang sa maalam nga mga tawo; ug sa ilang pagalang-alang sa pagsuta sa ilang kaugalingon, nangahigot sila nga wala nay paglaum sa mga kadena sa kasaypanan. Ilang nakita nga ang kamatuuran niini nga panahona napadayag sa ka tin-aw diha sa Biblia, ug ilang gibati ang gahum sa Balaan nga Espiritu nga nagauban sa pagmantala niini; apan ilang gitugutan ang pagsupak sa kaparian sa pagpatalikod kanila gikan sa kahayag. Bisan og nadani na ang pagsabut ug kaisipan, kining nalimbungan nga mga kalag dili mangahas sa pagpalahi sa ilang mga hunahuna gikan sa ilang mga ministro; ug ang ilang matag usa ka paghukom, ang ilang walay katapusan nga mga kaayohan, maamong sa ilang pagkawalay pagtoo, sa garbo, ug pagsaway, sa uban.

Daghan nga mga paagi ang buhaton ni Satanas pinaagi sa tawhanon nga kabuyohan sa paggapos sa iyang mga bihag. Iyang sigurohon ang mga panon alang kaniya sa pagdugtong kanila pinaagi sa sidahon nga mga higit sa paghigugma niadtong mga kaaway sa krus ni Cristo. Bisan unsay ilang mga kalabutan, sa mga ginikanan, kaigsoonan, managtiayon, o katilingbanon, parihas ra ang sangputanan; ang mga magsusupak sa kamatuuran naningkamot sa ilang gahum sa pagmando sa kaisipan, ug ang mga kalag nga naggapos ubus sa ilang pagbuut walay igo nga kaisog o kaugalingnan nga pagtuman sa ilang mga pagbati sa ilang katungdanan.

Ang kamatuuran ug ang himaya sa Dios dili mabulag; imposibli alang kanato, uban sa Biblia nga dali lang natong maabut, sa paghimaya sa Dios pinaagi sa sayup nga mga pagtoo. Daghan ang nagtoo nga walay sapayan kon unsay toohan sa tawo, kon ang iyang kinabuhi matarong lamang. Apan ang kinabuhi mahulma pinaagi sa pagtoo. Kon atong maabut ang kahayag ug ang kamatuuran, ug dili

nato palamboon ang kahigayunan sa pagpatalinghog ug pagtan-aw niini, ato lang gihapon kini gisalikway; atong gipili ang kangitngit inay sa kahayag.

[344] “Adunay usa ka dalan nga daw matarung alang sa tawo, apan ang katapusan niini mao ang mga dalan sa kamatayon.” Proverbio 16:25. Ang pagkawalay-alamag dili ikapangatarungan alang sa sayup o sala, diin adunay kahigayunan sa pagkasayod sa kabubut-on sa Dios. Ang usa ka tawo magapanaw, ug moabut sa usa ka dapit nga adunay daghan nga nagasanga nga mga dalan, ug usa ka karatula nga nagtudlo kon hain padulong ang matag usa ka dalan. Kon dili niya tagdon ang karatula, ug mosubay lang siya sa bisan unsa nga dalan nga iyang gihunahuna nga husto, tingali matinud-anon kaayo siya sa iyang pagtoo, apan sa katapusan mahisubay siya sa sayup nga dalan.

Ang Dios naghatag kanato sa Iyang Pulong aron kita makasinati sa Iyang nga pagtolon-an, ug masayod kita kon unsay Iyang gisugo kanato. Sa pagduul sa usa ka abogado kang Jesus uban sa pangutana, “Unsay akong buhaton aron makapanunod sa kinabuhing dayon?” Gitudloan siya sa Manluluas ngadto sa Kasulatan, sa pagingon, “Unsay nahisulat sa kasugoan? unsa man ang imong nabasahan?” Ang pagkawalay-alamag dili makapasaylo sa batan-on o tigulang, o makapahigawas kanila gikan sa silot tungud sa paglapas sa kasugoan sa Dios, kay anaa sa ilang mga kamut ang usa ka matinumanon nga pagpahayag sa kasugoan ug sa mga patukuranan niini ug sa mga pagangkon niini. Dili igo ang pagbaton sa maayo nga mga tuyo; dili igo ang pagbuhat sa gitooan sa usa ka tawo nga husto, o sa gisulti sa ministro kaniya nga husto. Namiligro ang iyang kaluwasan, ug kinahanglan iyang susihon ang Kasulatan alang sa iyang kaugalingon. Bisan unsa kalig-on ang iyang pagtoo, bisan unsa siya ka masaligon nga ang ministro nakahibalo sa kamatuuran, dili kini mao ang patukuranan. Aduna siyay karatula nga nag-tudlo sa matag dalan sa panaw padulong sa langit, ug kinahanglan dili siya magtagnatagna sa bisan unsa nga butang.

Maoy una ug labing hataas nga katungdanan sa matag makatarunganon nga tawo sa pagtoon sa Biblia kon unsa ang kamatuuran, ug sa paglakaw sa kahayag, ug sa pagdasig sa uban sa pagsunud sa iyang panig-ingnan. Atong kugihan sa pagtoon ang Biblia sa matag adlaw, timbangon ang matag hunahuna, ug magtandi

sa usa ngadto sa usa ka pahayag. Uban sa panabang sa Dios, atong hulmahon ang atong paghunahuna, ingon nga kita manubag sa atong kaugalingon atubangan sa Dios.

Ang mga kamatuuran nga labi ka tin-aw nga gipahayag diha sa Biblia nalambigit sa pagduhaduha ug kangitngit pinaagi sa maalam nga mga tawo, kinsa, nagpagawal nga nagbaton sa dako nga kaalam, nagtudlo nga ang Kasulatan adunay kahibulongan, tinago, espiirituhanon nga kahulugan nga dili madayag sa pinulongan nga gigamit. Kini nga mga tawhana bakakon nga mga magtutudlo. Ngadto niini nga matang sa katawhan si Jesus nag-ingon, “Wala kamo manghibalo sa Kasulatan, ni sa gahum sa Dios.” Marcos 12:24. Ang pinulongan sa Biblia kinahanglan ipasabut sumala sa dayag nga kahulugan, gawas kon adunay simbolo o samingay nga gigamit. Si Cristo naghatag sa saad, “Bisan kinsa nga magabuhat sa Iyang kabubot-on, siya mahibalo sa pagtolon-an.” Juan 7:17. Kon ang mga tawo motoo lamang sa Biblia sumala sa mabasa, kon wala lamang untay mini nga mga magtutudlo nga magpahisalaag ug maglimbong sa ilang mga kaisipan, mahuman unta ang usa ka buluhaton nga makapahimuut sa mga manulunda ug magahatud sulud sa toril ni Cristo sa linibo ka libo nga nangasalaag sa kasaypanan.

Ato nga gamiton ang tanan nga gahum sa kaisipan sa pagtoon sa Kasulatan ug paninguhaon ang salabutan sa pagsabut, sumala sa masabtan sa mga binuhat, ang lalum nga mga butang sa Dios; apan dili nato hikalimtan ang pagkamaaghup ug pagkamatinugyanon nga sama sa bata nga maoy matuud nga espiiritu sa pagtoon. Ang mga malisud nga bahin Kasulatan dili mahimong gamhan sa mga paagi nga gigamit sa pakigdumog sa mga suliran sa pilosopiya. Kinahanglan dili kita magtoon sa Biblia uban nianang pagsalig sa kaugalingon nga maoy gihimo sa uban sa ilang pagsulud sa ganghaan sa syensya, kundili pinaagi sa mainampoon nga pagsalig sa Dios, ug sa matinud-anon nga pagtoon sa Iyang kabubut-on. Moduul kita uban sa mapainubsanon ug matodloan nga espiiritu aron sa pagbaton og kahibalo gikan sa dako nga AKO MAO. Kay kon dili, ang daotan nga mga manulunda maoy magbuta sa atong mga hunahuna ug magpagahi sa atong mga kasingkasing aron nga dili na kita mahigugma pa sa kamatuuran.

Daghan nga bahin sa Kasulatan diin giisip sa mga maalam ingon nga misteryo, o isipon nga dili mahinungdanon, puno sa paglipay

ug pagtudlo kaniya nga namatoto sa tulunghaan ni Cristo. Usa sa katarungan ngano nga daghan sa mga teyologo walay tin-aw nga pagsabut sa pulong sa Dios, kay dili man sila motan-aw sa mga kamatuuran nga kinahanglan ilang kinabuhian. Ang pagsabut sa kamatuuran sa Biblia wala kaayo magsalig sa gahum sa pagpanabut sa pagsusi kay sa pagkausa ray tumong, ang mainiton nga handum alang sa pagkamatarong.

Dili gayud ton-an ang Biblia kon walay pagampo. Ang Espiritu Santo lamang ang makapahimo kanato nga mobati sa kahinungdanon niana nga mga butang nga masayon kaayo sabton, o magsumpo kanato sa pagtuis sa mga kamatuuran nga malisud sabton. Buluhaton sa langitnon nga mga manulunda ang pagandam sa kasingkasing sa pagsabut sa pulong sa Dios nga makadani kanato sa katahum niini, matambagan sa mga pasidaan niini, o mapalihok ug mapalig-on sa mga saad niini. Atong ambiton ang paghangyo sa salmista: “Ablihi ang akong mga mata, aron akong makita ang kahibulongang mga butang gikan sa imong kasugoan.” Salmo 119:18. Ang pagsulay sagad dili masuklan tungud sa atong walay pagtagad sa pagtoon sa Biblia, ang gisulayan dili dayon mahinumdom sa mga saad sa Dios ug makig-asdang kang Satanas uban sa mga Kasulatan nga mga hinagiban. Apan ang mga manulunda nagalibot niadtong buut nga matodloan bahin sa balaan nga mga butang; sa panahon sa dagko nga panginahanglan, ilang ipahinumdom kanila ang mga kamatuuran nga gikinahanglan. Busa “kong ang kaaway moabut sama sa usa ka baha, ang Espiritu sa Ginoo magatuboy og sukdanan batok kaniya.” Isaias 59:19.

Si Jesus nagsaad sa Iyang mga tinun-an: “Apan ang Manlalaban, ang Espiritu Santo, nga sa akong ngalan igapadala sa Amahan, siya mao ang magatudlo kaninyo sa tanang butang, ug magapahinumdom kaninyo sa tanan nga akong gikasulti kaninyo.” Juan 14:26. Apan ang mga pagtolon-an ni Cristo kinahanglan tipigan pag-una sa hunahuna, aron ang Espiritu sa Dios magpahinumdom kanila niini panahon sa katalagman. “Sa akong kasingkasing ginatipigan ko ang imong pulong,” matod ni David “aron dili ako makasala batok kanimo” Salmo 119:11.

Ang tanan nga magmahal sa ilang walay katapusan nga mga handum kinahanglan magbantay batok sa mga panulong sa pagkawalay pagtoo. Uyugon ang mga haligi sa kamatuuran. Dili

mahimo ang pagbantay saylo sa mga pagbiaybiay ug mga patoo, ug sa makamatay ug dangan nga mga pagtolon-an, sa moderno nga pagkawalay pagtoo. Ipahaum ni Satanas ang iyang mga pagsulay sa tanan nga katawhan. Iyang sawayon ang mga walay edukasyon uban sa pagtiawtiaw o sa pagyam-id, samtang iyang atubangon ang mga edukado sa mga pagsupak pinaagi sa paggamit sa syensya ug pinilosopo nga pangatarungan, ang tanan gitumong alang sa pagwala sa pagsalig o kasuko batok sa Kasulatan. Bisan ang mga batan-on nga dyutay pa og kasinatian naghunahuna sa pagsugyot sa mga pagduhaduha bahin sa mga prinsipyo sa Cristianismo. Ug kining binatan-on nga pagkawalay pagtoo, bisan mabaw, apan adunay kabuyohan. Daghang ang madala ngadto sa patiawtiaw sa pagtoo sa ilang mga amahan, ug sa paghimo niini bisan pa sa Espiritu sa grasya. Hebreohanon 10:29. Daghan nga kinabuhi nga adunay saad nga mahimo nga himaya ngadto sa Dios ug panalangin ngadto sa kalibutan, nahugawan tungud sa mabaho nga ginhawa sa pagkawalay pagtoo. Ang tanan nga nagasalig sa hinambog nga mga desisyon sa tawhanon nga pangatarungan, ug naghunahuna nga sila makasaysay sa balaan nga mga tinago, ug makadangat sa kamatuuran nga walay panabang sa kaalam sa Dios, mabitik sa lit-ag ni Satanas.

Nagapuyo kita sa labing solemne nga panahon sa kasaysayan sa yuta. Ang padulngan sa mabaga nga panon sa katawhan hapit na mapahamtang. Ang atong kaugmaon nga kahimtang ug ang kaluwasan usab sa uban, nagsukad sa dalan nga atong gisubay karon. Kinahanglan kita mamandoan sa Espiritu sa kamatuuran. Ang matag sumusunod ni Cristo kinahanglan mangutana sa maminatud-on, “Ginoo, unsa ba ang buut mo nga pagabuhaton ko?” Kinahanglan kita magpaubus sa atubangan sa Ginoo, uban sa pagpuasa ug pagampo, ug sa pagpamalandong pag-ayo sa Iyang Pulong, ilabina sa mga talan-awon sa Paghukum. Kinahanglan mangita na kita karon sa halalum ug buhi nga kasinatian diha sa mga butang sa Dios. Wala kitay mga gutlo nga usikan. Mga hitabo nga mahinungdanon nagakahitabo na sa atong palibot; ania kita sa dapit nga gihamok ni Satanas. Ayaw pagkatulog, mga magbalantay sa Dios; ang kaaway nag-atang sa haduul, andam nga molukso ug motukub kanimo.

Daghan ang nalimbungan labot sa ilang matuud nga kahimtang atubangan sa Dios. Ilang gipahalipayan ang ilang kaugalingon diha sa sayup nga mga buhat sa wala nila mahimo, ug mikalimut sa pag-

[346]

isip sa mga maayo ug dungganon nga mga buhat nga gisugo sa Dios kanila, apan maoy wala nila buhata. Dili igo nga mahimo sila nga mga kahoy lamang sa tanaman sa Dios. Kinahanglan manubag sila sa Iyang gilauman kanila sa pagpamunga. Manubag sila sa ilang kapakyasan sa pagbuhat og mga maayo nga unta ilang mabuhat, pinaagi sa Iyang grasya nga magpalig-on kanila. Sa mga libro sa langit sila nalista ingon nga mga tigusi-usik sa yuta. Apan ang kaso niini nga matang sa katawhan wala pa mahubsi sa paglaum. Kadtong nagpasubo sa kalooy sa Dios ug nag-abuso sa Iyang grasya, ang kasingaksing nga maintuson sa gugma sa dugay na nga panahon nagahangyo pa. ‘Tungod niini ginaingon: Pagmata, ikaw nga nagakatulog, ug bumangon ka gikan sa mga patay, ug pagahayagan ikaw ni Cristo. Busa pagbantay kamo pag-ayo sa inyong paggawi...managpahimulos sa kahigayonan kay ang kapanahonan karon puno sa kalisdanan.’ Efeso 5:14-16.

Kon moabut na ang panahon sa pagsulay, kadtong nagabaton sa pulong sa Dios nga ilang sukdanan sa kinabuhi mapadayag. Sa ting-init walay makita nga kalainan taliwala sa mga kanunay lunhaw nga mga tanum ug sa ubang kahoy; apan kon mohapak na ang tingtugnaw, ang mga tanum nga kanunay lunhaw magapabilin nga dili mausab, samtang ang uban nga kahoy matagakan sa iyang mga dahon. Busa ang bakakon nga mga kasingkasing dili pa tingali karon maila gikan sa matuud nga mga Cristohanon, apan ang panahon ania na sa atong palibot nga ang kalahian mapadayag. Pabaruga ang pagsupak, ang pagihig-ihig ug ang pagkadili maintuson pasagdi pag-usab, padagkuta ang mga pagpanglutos, ug ang mga maduhaduhaon ug mga salingkapaw mangaluya ug motahan sa pagtoo; apan ang matuud nga Cristohanon mobarog nga malig-on sama sa usa ka pangpang, ang iyang pagtoo magdugang sa kalig-on, ang iyang paglaum maganam og kahayag, kay sa mga adlaw sa kauswagan.

Matod sa salmista: “Kay ang imong mga pagpamatuod maoy akong gipalandong.” “Pinaagi sa imong mga lagda nakabaton ako ug salabutan: Tungod niini gidumtan ko ang tagsatagsa ka dalan sa kabakakan.” Salmo 119:99, 104.

“Malipayon ang tawo nga makakaplag sa kaalam.” “Kay siya mahimong sama sa kahoy nga natanum sa daplin sa katubigan, ug magakatag sa iyang mga gamut sa daplin sa suba, ug dili siya

mahadlok kong moabut ang ting-init, hinonoa magmalunhawon ang iyang dahon; ug dili maghingiros sa tuig nga hulaw, ni mohunong kini sa pagpamunga.” Proverbio 3:13; Jeremias 17:8.

38 - Ang Katapusan nga Pasidaan

“Tapos niini, akong nakita nga nanaug gikan sa langit ang laing manolunda nga may dakung pagbulot-an; ug siya misinggit sa makusog nga tingog nga nagingon, Nagun-ob, nagun-ob ang bantugang Babilonia! Nahimo siyang puloy-anan sa mga yawa, tagoanan sa tanang langgam nga mahugaw ug dulomtanan;” “Unya nadungog ko gikan sa langit ang laing tingog nga nag-ingon ‘Gomowa kamo kaniya, mga tawo ko, aron dili kamo makaapil sa iyang kasal-anan, aron dili kamo makaambit sa iyang mga hampak.’ Pinadayag 18:1, 2, 4.

[347] Kini nga pahayag nagatudlo sa usa ka panahon nga ang pahibalo sa pagkagunub sa Babilonia, sumala sa gihimo sa ikaduha nga manulunda sa Pinadayag 14 (bersikulo 8), pagasublion, uban sa tanan nga paghingalan sa mga katampalasan nga naglangkub sa tanan nga kahugpungan nga nagsakup sa Babilonia, sukad sa paghatag sa mensahe niadtong tinginit sa tuig 1844. Usa ka makalilisang nga kahimtang sa rilihiyoso nga kalibutan ang gihulagway niini. Sa matag pagsalikway sa kamatuuran ang mga kaisipan sa mga katawhan mahimo nga mangitngit, ang ilang kasingkasing mahimo nga badlongon, hangtod nga sila malikusan sa walay pagtoo nga pagkagahian. Ingon nga pagsukol sa mga pahimangno nga gihatag sa Dios, sila magpadayon sa pagyatak ibabaw sa usa sa mga balaod sa Napulo ka mga Sugo, hangtod nga sila magiyahan sa pagdagmal kanila nga nagahuput niini ingon nga sagrado. Si Cristo gibaliwala diha sa kasuko nga gibutang sa Iyang pulong ug sa Iyang katawhan. Ingon sa mga pagpanudlo sa espirituwalismo nga gidawat sa mga iglesya, ang napahamtang nga pagpugong sa tawhanon nga kasingkasing natangtang, ug ang buhat sa rilihiyon mahimo nga limbong sa pagtago sa labing ngil-ad nga sala. Ang pagtoo sa mga pagpakitakita sa espirituwalismo nagabli sa ganghaan sa malinglahon nga mga espiritu, ug mga doktrina sa mga yawa, ug busa ang kabuyohan sa daotan nga mga manulunda mabatyagan sulud sa mga iglesya.

Bahin sa Babilonia, sa panahon nga gipakita niini nga tagna, gipamatuud, “Ang iyang mga sala miabut sa langit, ug ang Dios nahinumdom sa iyang mga kalapasan.” Pinadayag 18:5. Iyang gipuno ang taksanan sa iyang mga sala, ug haduul na mahulog ang kalaglagaan sa ibabaw niya. Apan ang Dios aduna pay mga tawo sulud sa Babilonia; ug sa dili pa moabut ang iyang mga paghukom, kining matinumdom nga mga tawo kinahanglan tawgon sa pagpagawas, aron “dili sila makaambit sa iyang mga sala, ug dili makadawat sa iyang mga hampak.” Busa ang kalihukan gisimbolohan sa manulunda nga nagagikan sa langit, nga nagaiwag sa yuta pinaagi sa iyang himaya, ug ang makusog nga singgit, sa pagpahibalo sa mga sala sa Babilonia. Labot sa iyang mensahe ang tawag nadunggan, “Gomowa kamo, katawhan ko.” Kini nga mga pahibalo nga nausa sa mensahe sa ikatulo nga manulunda, maoy nagsakup sa katapusan nga pasidaan nga ihatag sa mga lumulupyo sa yuta.

Makahahadlok ang mga isyo nga atubangon sa kalibutan. Ang mga kagamhanan sa yuta, maghiusa aron sa pagpakiggubat batok sa kasugoan sa Dios, magamando nga ang tanan, “timawa ug kadagkuan, mga dato ug mga kabus, mga ulipon ug mga tawong gawas” (Pinadayag 13:16), mosunud sa mga batasan sa iglesya pinaagi sa pagbantay sa dili tinuud nga Adlawng Igpapahulay. Bisan kinsa nga mosupak pahamtangan sa mga silot sa kagamhanan nga sibil, ug sa katapusan ipamatuud nga sila takus sa kamatayon. Sa pikas nga bahin, ang balaod sa Dios nga nagasugo sa Adlawng Igpapahulay sa Magbubuhat nagsugo nga tumanon, ug naghulga sa kasuko batok sa tanan nga magalapas sa mga lagda niini.

Uban sa natin-aw nga isyo nga gipahayag sa iyang atubangan, bisan kinsa ang magyatak sa kasugoan sa Dios aron motuman sa tawhanon nga kamandoan, makadawat sa timaan sa mananap nga mapintas; iyang gidawat ang timaan sa pagkasakup sa gahum nga iyang gipili baylo sa pagtuman sa Dios. Ang pasidaan gikan sa langit mao: “Kon adunay mosimba sa mapintas nga mananap ug sa iyang larawan, ug pamarka sa iyang agtang o sa iyang kamot, siya usab magainom sa bino sa kapungot sa Dios, nga pagatagayon nga walay sambog ngadto sa kopa sa iyang kasuko.” Pinadayag 14:9,10.

Apan walay usa nga paantuson sa kasuko sa Dios hangtod nga ang kamatuuran mapasabut sa iyang hunahuna ug kaisipan, ug gisalikway. Adunay daghan nga walay kahigayunan sa pagpatalinghog

[348] sa pinasahi nga mga kamatuuran niining panahona. Ang katungdanan sa ikaupat nga sugo wala mapasabut kanila sa tumang ka tin-aw sa kahayag niini. Siya nga nagabasa sa matag usa ka kasingkasing, ug nagasuta sa tanan nga katuyoan, dili magabiya bisan sa usa nga magahandum sa pagkahibalo sa kamatuuran, sa pagkalinimbungan sa mga isyo sa panagaway. Ang kamandoan dili ipamugus sa katawhan sa walay pagsusi. Ang matag usa kinahanglan makabaton sa igo nga kahayag aron sa paghimo og maalamon nga paghukum.

Ang Igpapahulay maoy mahimo unya nga labing dako nga pagsukud sa pagka-maunungon; kay mao kini ang bahin sa kamatuuran nga gilalisan pag-ayo. Kon moabut na ang katapusan nga pagsukud sa mga tawo, ang linya sa pag-ila sa nagaalagad sa Dios ug sa wala mapahimutang na. Samtang ang pagbantay sa mini nga Adlawng Igpapahulay agi og pagtuman sa balaod sa estado, nga supak sa ikaupat nga sugo, maoy pag-uyon sa pagpasakup ngadto sa gahum nga kaaway sa Dios, ang pagbantay sa matuud nga Igpapahulay, agi og pagtuman sa balaod sa Dios, maoy kamatuuran sa pagka-maunungon ngadto sa Magbubuhat. Samtang ang lain nga klase, pinaagi sa pagdawat sa timaan sa pagpasakup sa yutan-on nga mga gahum, nagdawat sa timaan sa mananap nga mapintas, samtang ang uban, nga nagpili sa timaan sa pagpasakup sa balaan nga kagahum, nagdawat sa selyo sa Dios.

Gikan dinhi ang nagmensahe sa mga kamatuuran sa ikatulo nga manulunda sa kanunay giisip nga tigpakurat. Ang ilang mga panagna nga ang rilihiyosong pagpamugus maoy magagahum sa United States, nga ang Iglesya ug panggobyerno maghiusa sa paglutos sa nanagtuman sa kasugoan sa Dios, gipaila nga walay katarungan ug dili katoohan. Kini gipadayag sa masaligon nga kini nga yutaa dili gayud mahimo nga mausab kay sa iyang kahimtang kaniadto—ang manlalaban sa rilihiyoso nga kagawasan. Apan samtang ang pagpatuman sa adlaw nga Domingo ginahisgotan sa bisan diin, ang hitabo nga sa dugay na nga panahon gikaduhaduhaan ug wala toohi nakita nga nagsingabut, ug ang ikatulo nga mensahe mosangko nga dili unta mahimo kaniadto.

Sa matag kaliwatan ang Dios nagpadala sa Iyang mga sulugoon sa pagbadlong sa sala, sa kalibutan ug sa iglesya. Apan ang katawhan gusto nga makadungog og mabugnaw nga mga pagsulti kanila, ug ang putli, ug ang wala mamansahi nga kamatuuran dili nila

madawat. Daghan nga mga repormador sa ilang pagsugod sa trabaho, naningkamot sa pagmatngon gayud sa pag-ataki sa mga sala sa iglesya ug sa nasod. Naglaum sila, nga pinaagi sa sumbanan sa kinabuhi nga Cristohanon, mapabalik ang katawhan ngadto sa mga doktrina sa Biblia. Apan ang Espiritu sa Dios mipuno kanila ingon sa pag-abut kang Eliseo sa pagpalihok kaniya sa pagbadlong sa mga sala sa daotan nga hari ug sa malapason nga katawhan; dili sila makapugong sa pagwali sa yano nga mga pahayag sa Biblia—mga doktrina nga sila nagalang-alang sa pagpahayag. Naaghat sila sa pagpamatuud nga makugihon sa kamatuuran ug sa katalagman nga naghulga sa mga kalag. Ang mga pulong nga gihatag sa Ginoo kanila nga ipamulong, walay kahadlok sa mga sangputanan, ug ang katawhan napugus sa pagtagad sa mga pasidaan.

Busa ang mensahe sa ikatulo nga manu-lunda igamantala. Sa pag-abut sa panahon sa pagsangyaw niini uban sa labing dako nga gahum, ang Ginoo magabuhat pinaagi sa yano nga mga ginamiton, sa paggiya sa mga hunahuna niadtong magtugyan sa ilang kaugalingon alang sa Iyang serbisyo. Ang mga magbubuhat labaw nga matakus pinaagi sa gahum sa Iyang Espiritu kay sa pagbansay sa mga tulongaan sa literaryo. Ang katawhan sa pagtoo ug pagampo mapugus sa paglakaw uban sa balaan nga kadasig, sa pagpamatuud sa mga pulong nga gihatag kanila sa Dios. Ang mga sala sa Babilonia mapadayag. Ang makahahadlok nga mga sangputanan sa pagpatuman sa mga tulumanon sa iglesya pinaagi sa kagamhanan nga sibil, ang pagsulong sa espirituwalismo, ang tinagotago apan kusog nga kauswagan sa papado nga ga-hum—ang tanan maablihan sa ilang tabon. Pinaagi niining solemne nga mga pasidaan maukay ang katawhan. Linibolibo ang maminaw niini nga mga pulong nga wala pa gayud nila madunggi sukad masukad nga sama niini. Sa kahibulong sila makadungog sa pamatuud nga ang Babilonia mao ang iglesya, nga nahulog tungud sa iyang kasaypanan ug mga sala, tungud sa iyang pagsalikway sa kamatuuran nga gipadala kaniya gikan sa langit. Samtang moduul ang katawhan sa ilang kanhi nga mga magtutudlo uban sa mainiton nga pagpangutana, Tinuud ba kining mga butanga? ang mga ministro magpahayag og mga sulugilanon, magtagna og maayo nga mga butang, aron sa pagpuypuy sa ilang mga kahadlok, ug magpahilum sa ilang nahigmata nga kaisipan. Apan tungud kay daghan ang magdumili sa pagtagbaw

sa tawhanon nga kagamhanan, ug mangayo og yano nga “Mao kini ang gisulti ni Jehova,” ang nabantog nga ministryo, sama sa mga Pariseo sa karaan, nga napuno sa kasuko sa diha nga gisukit ang ilang katungud, mag-isip sa mensahe ingon nga iya ni Satanas, ug magpaukay sa panon sa katawhan nga mahigugmaon sa sala sa pagdaot ug paglutos kanila nga nagmantala niini.

Samtang nagkalapad ang panagaway ngadto sa bag-o nga mga kaumahan ug ang mga hunahuna sa katawhan gipanawag ngadto sa pagtagad sa kasugoan sa Dios nga giyatakan, napukaw si Satanas. Ang gahum nga nagauban sa mensahe makapasuko pag-ayo lamang niadtong nagasupak niini. Ang kaparian magbutang sa daw dili na kasarangan nga tawhanon nga paningkamot sa pagtabon sa kahayag, basi kini magadan-ag sa ilang mga panon. Pinaagi sa matag paningkamot ubus sa ilang pagmando ilang sumpoon ang pagsaysay niining mahinungdanon nga mga pangutana. Ang iglesya nagahangyo alang sa kusganon nga bukton sa gahum sibil, ug niini nga buhat, ang mga papista ug mga Protestante magahiusa. Samtang ang kalihukan sa pagpatuman sa pagbantay sa Domingo maganam og kakusog, ang balaod pagahisgotan batok sa mga nanagtuman sa kasugoan. Hulgaon sila nga multahan ug prisohon, ug ang uban tanyagan og mga katungdanan nga hatagas ug uban pa nga ganti ug mga kaayohan ug uban pang mga pasibot, aron lang motahan sila sa ilang pagtoo. Apan ang ilang malig-on nga tubag mao: “Ipakita kanamo gikan sa Pulong sa Dios ang among sayup”—sama sa gi-hangyo ni Luther ubus sa mao nga mga kahimtang. Ang taralon sa mga hukmanan maghimo og kusganon nga paglaban alang sa kamatuuran, ug adunay uban nga makadungog kanila moalagad usab sa pagtuman sa kasugoan sa Dios. Busa ang kahayag modan-ag sa mga linibo nga unta walay kalibutan bahin niini nga mga kamatuuran. Ang mahunahunaon nga pagtuman sa Pulong sa Dios isipon nga masinupakon.

Nabutaan ni Satanas, ang ginikanan magapasundayag og kabangis ug kapintas sa iyang matinoohon nga anak; ang agalon nga lalaki ug babaye modaogdaog sa ilang matinumanon nga sulugoon. Mawala ang gugma; mga anak dili na angkunon ug palayason gikan sa puluy-anan. Ang mga pulong ni Pablo matuman gayud: “Sa pagkatinuod pagalutoson gayud hinoon ang tanan nga nagatinguha sa diosnon nga pagkinabuhi diha kang Cristo Jesus.” 2 Timoteo

3:12. Samtang ang mga manlalaban sa kamatuuran modumili sa pagbantay sa igpapahulay nga Domingo, ang uban kanila ihandos sa bilangoan, ang uban palayason, ang uban isipon nga mga ulipon. Alang sa tawhanon nga kaalam, kining tanan karon daw dili na mahitabo; apan ang nagapugong nga Espiritu sa Dios kuhaon na gikan sa katawhan, ug sila mailalum na sa paggahum ni Satanas, nga nagadumut sa diosnon nga kalagdaan, adunay kahibulungan nga mga kalamboan. Ang mga kasingkasing mahimo nga labaw pa ka bangis kon makuha na gikan niini ang kahadlok ug ang gugma sa Dios.

Samtang nagsingabut ang bagyo, dako nga panon sa katawhan nga nagangkon sa pagtoo sa mensahe sa ikatulo nga manulunda, apan wala mabalaan pinaagi sa pagtuman sa kamatuuran, mobiya sa ilang baroganan, ug moipon sa mga pundok sa mga mosupak. Sa ilang pag-ipon sa kalibutan ug pagkinabuhi sa kalibutanon nga pamatasan, ilang makita ang mga butang sa halos sama ra nga kahayag; ug kon moabut na ang pagsuta, andam sila sa pagpili sa masayon ug nabantog nga baroganan. Mga tawo nga adunay hiyas ug ambungan og mga dungog, nga kanhi nagsunud sa kamatuuran, mogamit sa ilang mga gahum sa paglimbong ug pagpasalaag sa katawhan. Sila mahimo nga mapait nga mga kaaway sa ilang mga kaigsoonan kanhi. Kon taralon na ngadto sa mga hukmanan ang nanagbantay sa Igpapahulay aron manubag sa ilang pagtoo, kining mga mibiya sa tinoohan maoy labing makugihon nga mga ahente ni Satanas sa pagsumbong kanila, ug mohatag sa bakak nga mga taho ug pagbutangbutang aron sa pagpasuko sa mga pangulo batok kanila.

Niini nga panahon sa paglutos sa pagtoo ang mga sulugoon sa Ginoo pagasulayan. Matinumanon nga nagahatag sila og pasidaan, magatan-aw lamang ngadto sa Dios ug sa Iyang Pulong. Ang Espiritu sa Dios nga nagalihok sulud sa ilang mga kasingkasing, magapalig-on kanila sa pagsulti. Napadasig sa balaan nga kakugi, ug kusganon nga pagpalig-on kanila sa Dios, mobuhat sila sa ilang mga katungdanan nga maisugon nga walay pagsapayan sa mga sangputanan sa ilang pagpamatuud ngadto sa katawhan sa Pulong sa Dios. Wala sila magsapayan sa ilang umalagi nga mga kaayohan, ni maningkamot sa pagtipig sa ilang mga dungog o mga kinabuhi. Apan sa paghapak na sa bagyo sa pagsupak ug pagpakaulaw ba-

[350]

tok kanila, ang uban nga nalukpan sa kalisang makaingon: “Kon nahibalaon pa lang namo ang sangputanan sa among mga pulong, nagpakahilum nalang unta kami.” Gilibutan sila sa mga kalisdanan. Gihasi sila ni Satanas sa mabangis nga mga pagsulay. Ang buhat nga ilang giatubang daw labaw ra sa ilang katakus. Gihulga sila sa kalaglagaan. Nawala ang ilang kadasig; apan dili na sila makatalikod. Dayon sa ilang pagbati nga wala nay makatabang kanila, modangup sila sa Gamhanan nga Dios alang sa kusog nga gikinahanglan. Ilang nahinumduman nga ang mga pulong nga ilang nasulti dili ila, kundili Kaniya nga nagsugo kanila sa paghatag sa pasidaan. Ang Dios nagabutang sa kamatuuran sa ilang kasingkasing, ug dili sila makapugong sa pagsangyaw niini.

Ang sama nga mga pagsulay nasinati sa mga katawhan sa Dios sa miagi nga mga katuigan. Si Wycliffe, Huss, Luther, Tyndale, Baxter, Wesley, nag-awhag nga ang tanan nga doktrina kinahanglan dadon ilalum sa pagsuta sa Biblia, ug nagpamatuud nga ilang isalikway ang matag usa ka bahin nga makaplagaan nga sayup. Batok niini nga mga tawhana, nagpadayon ang paglutos uban sa dako nga kabangis; apan wala sila mohunong sa pagsangyaw sa kamatuuran. Ang nagkalainlain nga mga panahon sa kasaysayan sa iglesya gimarkahan pinaagi sa naganam-anam nga kalamboan sa pila ka pinasahi nga kamatuuran, nga gipahaum sa mga kinahanglanon sa katawhan sa Dios niadtong panahona. Ang matag usa ka bag-o nga kamatuuran miabut batok sa pagdumut ug sa pagsupak; ang mga napanalanginan sa kahayag niini gisulayan ug gilutos. Ang Ginoo maghatag og pinasahi nga kamatuuran alang sa Iyang katawhan sa panahon sa kalisdanan. Kinsa may modumili sa pagsangyaw niini? Iyang gisugo ang Iyang mga alagad sa paghatag sa katapusan nga pagdapit sa kalooy ngadto sa kalibutan. Dili sila makapabilin nga magpakahilum, gawas kon sila magpili sa pagkalaglag sa ilang mga kalag. Ang mga ambahador ni Cristo walay pagtagad sa mga sangputanan. Kinahanglan ilang buhaton ang ilang katungdanan, ug itugyan ang sangputanan niini ngadto sa Dios.

Samtang nagatubo ang pagsupak ngadto sa mas mabangis nga kahabogon, nangalibog na usab ang mga sulugoon sa Dios; kay daw ilang gibati nga sila ang nagdala sa krisis o kalisud. Apan ang kaisipan ug ang Pulong sa Dios nagpasalig kanila nga husto ang ilang dalan nga gisubay; ug bisan nagpadayon ang pagsulay, gipalig-on

sila sa pagantos niini. Ang pagtigi naganam kaduul ug kahait, apan ang ilang pagtoo ug kaisog mosaka alang sa kalisdanan. Ang ilang mga pamatuud: “Dili kami makahimo sa pag-usab sa Pulong sa Dios, pagbahin sa Iyang balaan nga balaod, magtawag sa usa ka bahin nga kinahanglan tumanon ug ang usa dili na kinahanglanon, aron lamang magustohan kami sa kalibutan. Ang Dios nga among gialagaran makahimo sa pagluwas kanamo. Si Cristo nakadaog na sa mga gahum sa yuta; ug mahadlok pa ba kami sa usa ka kalibutan nga nabuntog na?”

Ang nagkalainlain nga matang sa paglutos maoy kalamboan sa usa ka prinsipyo nga magpadayon samtang ania pa si Satanas, ug ang Cristohanon adunay mahinungdanon nga gahum. Walay tawo nga makaalagad sa Dios nga dili masakup sa pagpakigbatok sa mga panon sa kangitngit. Ang daotan nga mga manulunda manghagis kaniya, tungud sa ilang kabalaka nga mailog gikan kaniya ang ilang mga tinukub. Ang daotan nga mga tawo, nga gibadlong sa iyang maayong buhat, makighiusa kanila sa pagpabulag kaniya gikan sa Dios pinaagi sa iyang mga paglingla. Kon dili kini molampos, nan gamiton ang gahum sa pagpamugus sa hunahuna.

Apan samtang si Jesus magpabilin ingon nga Manlalaban sa tawo didto sa santuwaryo sa langit, ang nagapugong nga gahum sa Balaan nga Espiritu mabatyagan sa mga pangulo ug sa katawhan. Kini nagamando sa gihapon sa mga balaod sa yuta. Kon dili pa niini nga mga balaod, ang kahimtang sa kalibutan molabaw pa ka ngil-ad kay sa karon. Bisan og daghan sa atong mga pangulo aktibo nga mga ahente ni Satanas, ang Dios usab adunay mga ahente taliwala sa mga pangulo sa nasod. Ang kaaway molihok pinaagi sa iyang mga sulogoon sa pagsugyot og mga balaodnon nga mopalangan og dako sa buhat sa Dios; apan ang mga magbabalaod sa nasod nga adunay kahadlok sa Ginoo dasigon sa balaan nga mga manulunda sa pagsupak niana nga mga sugyot uban sa dili matubag nga mga pangatarungan. Busa adunay pipila ka mga tawo mosumpo sa gamhanan nga bul-og sa daotan. Ang pagsupak sa mga kaaway sa kamatuuran pugngan aron ang mensahe sa ikatulo nga manulunda masangyaw. Kon mahatag na ang katapusan nga pasidaan, magdani kini sa pagtagad sa mga pangulo sa katawhan nga sa pagkakaran gimandoan sa Ginoo, ug ang uban kanila magadawat niini, ug sila mobarog uban sa katawhan sa Dios latas sa panahon sa kagubot.

[351]

Ang manulunda nga nagahiusa sa pagsangyaw sa mensahe sa ikatulo nga manulunda nagbuhat sa pagpadan-ag sa kahayag sa tibuuk yuta sa Iyang himaya. Ang buhat nga nagalukup sa tibuuk kalibutan ug sa dako nga gahum gitagna dinhi. Ang Kalihukan sa Pagpaabot ni Cristo sa 1840-1844 maoy mahimayaon nga pagpadayag sa gahum sa Dios; ang mensahe sa una nga manulunda gidala ngadto sa matag usa ka dapit sa pagmisyon sa kalibutan, ug sa uban nga mga nasod adunay dako nga kasibot sa sa rilihiyon nga nasaksihan sa bisan diin nga dapit sukad sa Repormasyon sa ika-16 ka siglo; apan kini malabwan pa sa kadako sa kalihukan ubus sa katapusan nga pasidaan sa ikatulo nga manulunda.

Ang buhat susama niadtong Adlaw sa Pentecostes. Maingon nga ang “unang ulan” gihatag, sa pagbubu sa Balaan nga Espiritu sa pagbukas sa pagsangyaw sa ebanghelyo, nga maoy nagpagitib sa bililhon nga binhi, sa mao nga pagkaagi ang “ulahing ulan” igahatag sa pagtapos niini, alang sa pagpahinog sa alanihon. “Ug hibaloan nato, ug padayonon nato ang pag-ila kang Jehova: ang iyang paggula matuud gayud ingon sa pagdangat sa kabuntagon; ug siya moanhi kanato maingon sa ulan, maingon sa ulahing ulan nga nagabisibis sa yuta.” Oseas 6:3. “Busa, managkalipay kamo, mga anak sa Sion, ug panagmaya kang Jehova nga inyong Dios; tungod kay siya naghatag kaninyo sa nahaunang ulan sa igo gayud, ug iyang pagapaulanon ang ulan alang kaninyo, ang nahaunang ulan ug ang naulahing ulan sa unang bulan.” Joel 2:23. “Ug mahitabo sa kaulahiang mga adlaw, nagaingon ang Dios, nga pagabuboan ko sa akong Espiritu ang tanang katawhan.” “Ug mahitabo nga bisan kinsa ang magasangpit sa ngalan sa Ginoo, maluwas.” Buhat 2:17, 21.

Ang dako nga buhat sa ebanghelyo dili alang sa pagtapos nga adunay mas dyutay ra nga pagpakita sa gahum sa Dios kay sa timaan sa sinugdan niini. Ang mga tagna nga matuman sa pagbubu sa nahauna nga ulan sa pagsugod sa ebanghelyo mangatuman pag-usab sa ulahi nga ulan sa pagtapos. Ania ang “ang kapanahonan nga maka-pabaskog” diin ang apostoles nga Pedro mitan-aw sa unahan: “Busa, paghinulsol kamo, ug pamalik na kamo kaniya, aron mapala na ang inyong mga sala, aron ang mga panahon sa kahayahay magaabut gikan sa atubangan sa Ginoo, aron iyang ipadala si Jesus.” Buhat 3:19, 20.

Ang mga alagad sa Dios, uban sa ilang mga panagway nga nahayagan ug nagadan-ag nga adunay balaan nga pagtugyan, magadali ngadto sa nagkalainlain nga dapit sa pagsangyaw sa mensahe gikan sa langit. Pinaagi sa linibo nga mga tingog, sa tibuuk yuta, ang pagpasidaan igahatag. Mahimo ang mga milagro, maayo ang mga masakiton, ug ang mga timaan ug mga katingalahan magasunud sa mga mag-totoo. Si Satanas magabuhat usab uban sa bakak nga mga katingalahan, bisan pa sa pagpakanaog og kalayo gikan sa langit atubangan sa mga tawo. Pinadayag 13:13. Busa ang mga lumulupyo sa yuta magpili sa ilang baroganan.

Ang mensahe pagadad-on dili pinaagi sa pakiglalis kundili sa hugut nga pagtoo sa Espiritu sa Dios. Gipahayag na ang mga pangatarungan. Natanum na ang binhi, ug karon motubo na ug magapamunga. Ang mga pinatik nga gipanagtag sa misyonero nga mga magbubuhat adunay dako nga kabuyohan, apan daghan ang nadani nga mga hunahuna gipugngan sa pagsabut sa kamatuuran o sa pagsunud niini. Karon ang mga silaw sa kamatuuran mokaylap sa bisan diin nga dapit, makita ang kamatuuran sa tumang ka tin-aw, ug ang matinud-anon nga mga anak sa Dios magputol sa mga higit nga nagagapos kanila. Ang mga kadugtungan sa pamilya, wala nay gahum sa pagbabag kanila. Ang kamatuuran labaw pa ka bililhon kay sa tanan nga butang. Bisan pa sa nahiusa nga mga ahensya sa pakigbatok sa kamatuuran, dako nga panon sa katawhan ang mobarog alang sa Ginoo. [352]

39 - Ang Panahon sa Kasamok

“Ug niadtong panahona si Michael motindog, ang dakung prinsipe nga nagatindog alang sa mga anak sa imong katawohan; ug moabut ang usa ka panahon sa kasamok, nga ang ingon wala pa gayud mahatabo sukad nga may usa ka nasud bisan hangtud nianang mao nga panahon: ug niadtong panahona pagaluwason ang imong katawhan, ang tanan nga hingkaplagan nga nanghisulat sa basahon.” Daniel 12:1.

Kon mosira na ang mensahe sa ikatulo nga manulunda, wala nay kalooy nga magahangyo alang sa mga sad-an nga tawo sa yuta. Ang katawhan sa Dios nakahuman na sa ilang buluhaton. Nadawat na nila ang “ulahing ulan,” “ang pagpabaskog gikan sa presensya ni Jehova,” ug andam na sila sa takna sa pagsulay nga magsingabut kanila. Ang mga manulunda nagadali sa pagbalik ngadto-nganhi sa langit. Usa ka manulunda nga mibalik gikan sa yuta nagpahibalo nga natapos na ang iyang buhat; ang katapusan nga pagsusi napahamtang na sa kalibutan, ug ang tanan nga napamatud-an nga maunungon sa balaan nga kalagdaan nakadawat na sa “selyo sa buhi nga Dios.” Dayon si Jesus mohunong na sa pagpanglaban didto sa santuwaryo sa langit. Iyang ipataas ang Iyang mga kamut ug uban sa makusog nga tingog moingon, “Natapos na;” ug ang tanan nga panon sa mga manulunda mobutang sa ilang mga korona samtang Siya maghimo sa solemne nga pahibalo: “Ang mamumuhat ug dautan, pabuhata gihapon siyag dautan; ug ang mahugaw, papadayona gihapon siya sa pagkamahugaw; ug ang matarung, pabuhata gihapon siyag matarung; ug ang balaan, papadayona gihapon siya sa pagkabalaan.” Pinadayag 22:11. Ang matag kaso nahukman na alang sa kinabuhi o kamatayon. Si Cristo nakahimo na sa paghinlo alang sa Iyang katawhan, ug nagapala sa ilang kasal-anan. Ang Iyang mga sakup natigum na; “ang gingharian ug paggahum, ug ang kadako sa gingharian ilalum sa tibuuk langit,” hapit na igahatag ngadto sa mga manununod sa kaluwasan, ug si Jesus magagahum ingon nga Hari sa mga hari, ug Ginoo sa mga ginoo.

Kon mobiya na Siya sa santuwaryo, ang kangitngit motabon sa mga nanagpuyo sa yuta. Niana nga makahahadlok nga panahon ang mga matarong magkinabuhi ubus sa pagbantay sa Dios nga walay manlalaban. Ang pagbabag batok sa daotan kuhaon na, ug si Satanas mao na ang bug-os nga magagahum sa tanan nga dili mahinulsulon. Ang hataas nga pagantos sa Dios natapos na. Ang kalibutan nagsalikway sa Iyang kalooy, nagtamay sa Iyang gugma, ug nagyatak sa Iyang balaod. Ang daotan milapas na sa utlanan sa ilang kahigayunan; ang Espiritu sa Dios, nga sa kanunay gidumilian, gikuha na. Wala nay salipod sa diosnon nga grasya, wala na silay panalipod gikan sa mga yawa. Si Satanas magadala sa tanan nga nanagpuyo sa yuta ngadto sa katapusan nga dako nga kasamok. Samtang ang mga manulunda sa Dios mohunong na sa pagsumpo sa mabangis nga mga hangin sa tawhanon nga kasuko, ang tanan nga matang sa kasamok pagabuhian. Ang tibuuk kalibutan malambigit sa pagkaguba nga labaw pa ka makalilisang kay sa nahitabo kaniadto sa karaan nga Jerusalem.

Usa lang ka manulunda ang naglaglag sa tanan nga kamagulangang anak nga lalaki sa mga Ehiptohanon, ug nagpuno sa tibuuk yuta sa pagminatay. Sa pagpasubo ni David batok sa Dios tungud sa iyang pagihap sa katawhan, usa ka manulunda nakahimo niadtong makalilisang nga pagpanglaglag nga maoy silot sa iyang sala. Ang sama nga makalaglag nga gahum sa balaan nga mga manulunda kon sugoon sa Dios, himoon usab sa daotan nga mga manulunda kon Iyang tugutan. Adunay mga gahum karon nga andam, ug nagpaabot lamang sa Diosnon nga pagtugot, sa pagkatag sa kalaglagan sa bisan diin nga dapit.

Kadtong nagpasidungog sa balaod sa Dios gipasanginlan nga maoy nakadala sa mga paghukum sa kalibutan, ug sila isipon nga maoy hinungdan sa makalilisang nga kagubot sa kinaiyahan ug sa panagaway ug pagbaha sa dugo taliwala sa katawhan nga nagpuno sa yuta sa kagul-anan. Ang gahum nga nagpaluyo sa katapusan nga mensahe sa pasidaan nakapasuko sa mga daotan; ang ilang kasuko batok sa tanan nga nanagdawat sa mensahe, ug si Satanas magpadako pa gayud sa espiritu sa pagdumut ug paglutos.

Sa pagkuha sa katapusan sa presensya sa Dios gikan sa nasod nga Judio, ang mga saserdote ug katawhan wala mahibalo niini. Bisan og ubus sa paggahum ni Satanas, ug nadani sa labing makalilisang ug

[353]

mananakod nga mga kaibog, nagangkon gihapon sila nga mga pinili sa Dios. Nagpadayon ang ministeryo didto sa templo, nagpadayon ang mga paghalad sa nahugawan nga mga halaran, ug sa matag adlaw ang diosnon nga panalangin ginalitok ibabaw sa katawhan nga sad-an sa dugo sa minahal nga Anak sa Dios, ug nangita og higayon sa pagpatay sa Iyang mga ministro ug mga apostoles. Busa sa paglitok na sa dili mausab nga paghukum sa santuwaryo, ug ang dangatan sa kalibutan natakda na sa walay katapusan, ang mga nanagpuyo sa yuta dili mahibalo niini. Ang mga dagway sa rilihiyon padayunon gihapon sa mga tawo nga gikuhaan na sa Espiritu sa Dios; ug ang yawan-on nga kaikag uban sa prinsipie sa mga daotan magdasig kanila sa paghimo sa iyang mananakod nga mga pamaagi, magpakita nga kahawig sa kadasig alang sa Dios.

Ingon nga ang Adlawng Igpapahulay nahimo nga pinasahi nga bahin sa panagaway sa tibuuk Cristianismo, ug ang mga pangulo sa rilihiyon ug sa kalibutanon nga pangagamhanan mag-usa sa pagpugus sa pagpabantay sa Domingo, ang nagpadayon nga pagdumili sa minoriya nga pundok sa katawhan sa pagsunud sa nabantog nga mando, maghimo kanila nga mga tinunglo sa tibuuk kalibutan. Isug-yot unya nga ang pipila nga nagasupak sa kamandoan sa kagamhanan sa iglesya ug sa balaod sa estado, dili tugutan nga mabuhi; nga maayo pa alang kanila nga magantos kay sa tibuuk nasod nga matumpawak sa kasamok ug pagkamalapason sa balaod. Ang sama ra nga pangatarungan sa milabay nga usa ka libo ug walo ka gatus ka mga tuig maoy gipahamtang batok kang Cristo sa mga “pangulo sa katawhan.” “Kamo wala gani makasabut nga maoy alang kaninyo,” matod pa sa malinglahon nga Caipas, “nga usa lamang ka tawo ang mamatay alang sa katawhan, ug nga dili ang tibuok nasud maoy pagalaglagon.” Juan 11:50. Kini nga pangatarungan daw natuman; ug sa katapusan ipakanaog ang kamandoan batok sa mga nanagbal-aan sa Adlawng Igpapahulay sa ikaupat nga sugo, nga naghukum kanila ingon nga takus sa labing mapait nga silot, ug maghatag sa katawhan og kagawasan, human sa gitakda nga panahon, sa pagpatay kanila. Ang Romanismo sa Karaan nga Kalibutan, ug ang apostata nga Protestantismo sa Bag-o, maghimo sa sama nga paagi batok niadtong nagatuman sa tanan nga diosnon nga kalagdaan.

Ang katawhan sa Dios dayon mabalhog ngadto sa mga talanawon sa kasakit ug kagul-anan nga gihulagway sa manalagna nga

panahon sa kasamok ni Jacob. “Kay mao kini ang giingon ni Jehova; Nakadungog kami og tingog sa pagkurog, sa kahadlok, ug dili sa pakigdait.... Ang tanang mga nawong nangaluspapad. Ah! pagkadako nianang adlaw sa pagkaagi nga walay mausa nga sama kaniya; ngani may panahon sa kasamok ni Jacob: apan siya maluwas gikan niana.” Jeremias 30:5-7.

Ang kagabhion sa kasakit ni Jacob, sa nakigbisog siya sa pagampo nga maluwas gikan sa kamut ni Esau (Genesis 32:24-30), nagrepresentar sa kasinatian sa katawhan sa Dios sa panahon sa kasamok. Tungud sa paglimbong nga gibuhar aron maangkon ang panalangin sa iyang amahan, nga alang unta kang Esau, mikalagiw si Jacob alang sa iyang kinabuhi, nalisang sa makamatay nga mga hulga sa iyang igsoon. Paglabay sa daghan nga katuigan ingon nga layas, nangandam siya ubus sa kamandoan sa Dios sa pagbalik kauban sa iyang mga asawa ug kabataan, sa iyang panon sa mga hayop, ngadto sa iyang yuta nga natawhan. Sa iyang pag-abut sa mga utlanan sa yuta, napun-an siya sa kalisang tungud sa balita nga nagpadulong na si Esau nga nangulo sa panon sa mga manggugubat, nga sa walay duhaduha alang gayud sa pagpanimalus. Ang mga kaubanan ni Jacob, nga walay mga armas ug walay panalipod, daw mahulog nga walay mahimo nga mga biktima sa pagpanghasi ug pagpamatay. Ug dugang sa kabug-at sa kahigwaos ug kahadlok mao ang makapalusno nga kabug-at sa kaulawan sa kaugalingon; kay ang iyang kaugalingon nga sala maoy nagdala sa iyang katalagman. Ang iya nga paglaum nagasandig sa kalooy sa Dios; ang iyang panalipod kinahanglan mao lamang ang pagampo. Apan wala niya biyai ang tanan nga butang nga kinahanglan niyang buharon aron sa pagpasaylo sa kasaypanan ngadto sa iyang igsoon, ug sa pagsumpo sa paghulga sa katalagman. Mao man usab ang mga sumusunod ni Cristo, samtang magkahaduul na ang panahon sa kasamok, man-inkamot usab sila sa pagpahimutang sa ilang mga kaugalingon nga maanaa sila sa matarong nga dalan atubangan sa katawhan, aron sa pagwagtang sa ilang mga kaligutgut, ug sa pagsumpo sa katalagman nga magahulga sa kagawasan sa kaisipan.

Sa pagpahilayo niya sa iyang pamilya, aron dili sila makakita sa iyang kalisdanan, si Jacob nag-inusara sa pagpalaban sa Dios. Iyang gisugid ang iyang sala ug mapasalamaton sa kalooy sa Dios kaniya samtang sa halalum nga pagpaubus iyang gipakiloy-an ang

[354]

pakigsaad sa iyang mga amahan, ug ang mga saad kaniya nianang gabii sa panan-awon didto sa Bethel ug sa yuta sa iyang paglayas. Miabut na ang kalisdanan sa iyang kinabuhi; ug ang tanang butang namiligro. Diha sa kangitngit ug pag-inusara nagpadayon siya sa pagampo ug sa pagpaubus atubangan sa Dios. Sa kalit lang dihay kamut nga migunit sa iyang abaga. Iyang gihunahuna nga adunay kaaway nga gusto mopatay kaniya, uban sa kusog sa pagkawala nay paglaum siya nakiglayog sa misulong kaniya. Sa pagbanagbanag sa kabuntagon, ang dumuloong nakigbisog ibabaw sa tawhanon nga kusog; sa iyang paghikap ang kusgan nga tawo daw naparalisar, ug natumba, usa ka naluya, naghilak nga nagpakilooy, sa liog sa iyang kahibulungan nga kaaway. Nahibalo na si Jacob niini nga higayona nga usa diay kadto ka Manulunda sa pakigsaad nga iyang gilayog. Bisan og napiang na siya ug nasakitan sa hilabihan gayud, wala niya buhii ang iyang tuyo. Hataas na ang iyang pagantos sa kalibog, kahigwaos, ug kasamok tungud sa iyang sala; karon kinahanglan aduna siyay kasigurohan nga napasaylo na ang iyang kalapasan. Ang balaan nga bisita daw hapit na mobiya; apan mikuput si Jacob kaniya, nagpakilooy alang sa panalangin. Ang Manulunda nagawhag kang Jacob sa pag-ingon, “Buhii na ako; kay hayag na;” apan nagkanayon ang patriyarka, “Dili ko ikaw buhian hangtod nga imo ako panalanginan.” Daw unsa nga pagsalig, unsa ka maligon ug pagkamalahutayon nga napakita dinhi! Kon usa pa kini ka hinambog ug mapangahason nga pagangkon, malaglag lang dayon unta si Jacob; apan ang iya maoy usa ka pagsalig sa pagsugid sa iyang kaluyahon ug pagkadili takus, apan nagasalig sa kalooy sa usa ka Dios nga nagatuman sa iyang pakigsaad.

“Oo, siya may gahum sa ibabaw sa ma-nulonda, ug gibuntog niya.” Oseas 12:4. Pinaagi sa pagpaubus, paghinulsul, ug pagtugyan sa kaugalingon, kining makasasala, masalaypon nga mamalatyon nakadaog sa halangdon sa langit. Iyang gihugtan ang iyang nagkurog nga paggunit sa mga saad sa Dios, ug ang kasingkasing sa Gugma nga Walay kinutuban dili makasalikway sa pakilooy sa makasasala. Ingon nga kamatuuran sa iyang pagdaog, ug usa ka pagpadasig alang sa uban sa pagsunud sa iyang panig-ingnan, ang iyang ngalan giilisan gikan sa usa nga makapahinumdom sa iyang sala ngadto sa

[355]

usa ka paghandum sa iyang pagdaog. Ang kamatuuran nga nabuntog ni Jacob ang Dios maoy kasigurohan nga mabuntog usab niya ang

mga tawo. Wala na siyay kahadlok sa pakighibalag sa kasuko sa iyang igsoon; kay ang Ginoo mao ang iyang panalipod.

Si Satanas nagsumbong kang Jacob atu-bangan sa mga manulunda sa Dios, nagangkon sa katungud sa pagpatay kaniya tungud sa iyang sala; nakigsugat siya kang Esau; ug panahon sa tibuuk gabii nga pakigbisog niining patriarka, gipaningkamutan ni Satanas ang pagpaluya kaniya tungud sa iyang sala, ug pagpabulag kaniya gikan sa Dios. Hapit ihatud si Jacob ngadto sa tumang pagkawala nay paglaum; apan nahibalo siya nga kon walay panabang sa langit malaglag gayud siya. Matinud-anon ang iyang paghinulsul sa iyang dako nga sala, ug nagpakilooy siya sa Dios. Dili siya mapabulag sa iyang tuyo, kundili iyang gikuptan pag-ayo ang Manulunda, ug naghangyo sa mainiton gayud, uban ang hilak sa pagagulo, hangtod nga siya midaog.

Gidasig ni Satanas si Esau sa paglakaw batok kang Jacob, sa mao nga pagkaagi iya usab palihukon ang kasuko sa katawhan sa paglaglag sa katawhan sa Dios panahon sa kasamok. Ug maingon nga iyang gisumbong si Jacob, iya usab ipunting ang iyang mga sumbong batok sa katawhan sa Dios. Iyang giisip ang kalibutan nga iyang ginsakupan; apan ang gamay nga panon nga nagtuman sa kasugoan sa Dios nagasupak sa iyang pagkalabing dako. Kon iyang mapanas gikan sa yuta kining mga tawhana, mahingpit ang iyang pagdaog. Iyang makita nga ang balaan nga mga manulunda nagabantay kanila, ug magpasabut nga napasaylo na ang ilang mga sala; apan wala siya mahibalo nga ang ilang mga kaso nahukman na didto sa santuwaryo sa langit. Aduna siyay hingpit nga kasayuran sa ilang mga sala nga iyang gitintal kanila, ug iya kining ipakita sa Dios sa naghingapin nga pagsumbong, nga nagpamatuud nga kining mga tawhana takus sama kaniya nga dili makadawat sa kahimuut sa Dios. Iyang gipahayag nga ang Dios sa Iyang hustisya dili makahimo sa pagpasaylo sa ilang mga sala, kay siya uban sa iyang mga manulunda laglagon man. Iyang angkunon sila nga iyang mga tukbonon, ug nagsugo nga itugyan sila sa iyang mga kamut aron laglagon.

Samtang si Satanas magasumbong sa katawhan sa Dios tungud sa ilang mga sala, ang Ginoo magtugot kaniya sa pagsulay kanila kutub sa iyang mahimo. Ang ilang pagsalig sa Dios, ang ilang pagtoo ug kalig-on, sulayan sa hilabihan. Samtang sila mamalandong sa nangagi, maluya ang ilang paglaum; sa ilang tibuuk kinabuhi dyutay

ra kaayo ang ilang makita nga maayo. Hingpit ang ilang pagkaamgo sa ilang kaluyahon ug pagkadili takus. Maningkamot si Satanas sa paglisang kanila uban sa paghunahuna nga walay kalauman ang ilang mga kahimtang, nga dili na gayud mahugasan ang kahugawan sa ilang mga sala. Maglaum siya sa paglaglag sa ilang pagtoo aron nga motahan na sila sa iyang mga pagsulay, ug mobulag sa ilang pag-unong sa Dios.

Bisan og libutan sa mga kaaway ang katawhan sa Dios nga maningkamot alang sa ilang kalaglagan, apan ang kahigwaos nga ilang latason dili tungud sa kahadlok sa paglutos alang sa kamatuuran; mahadlok sila nga basi wala nila mahinulsuli ang ilang matag usa ka sala, ug tungud sa kasaypanan sa ilang kaugalingon mapakyas sila sa pag-ila sa katumanan sa saad sa Manluluwas: “Pagabantayan ko ikaw nga mahilikay gikan sa takna sa pagsulay nga hapit na moabut sa tibuok kalibutan.” Pinadayag 3:10. Kon nasiguro lamang nila ang kapasayloan, dili sila mangaluya sa pagsakit sa kamatayon; apan kon dili sila takus, ug mawad-an sa ilang mga kinabuhi tungud sa kahiwian sa ilang kinaiya, ang balaan nga ngalan sa Dios mapakaulawan.

Sa matag dapit ilang madungog ang mga panagkunsabo sa pagbudhi; ug makita ang nagalihok nga ginbuhaton sa pagsupil; ug motumaw diha kanila ang mainiton nga handum, matinud-anon nga tinguha sa kalag, nga unta matapos na kining dako nga paglapas, ug ang pagkadaotan sa mga makasasala matapos na. Apan samtang magpakilooy sila sa Dios sa pagpugong sa buhat sa pagsupil, ilang mabatyagan pagayo ang kaulaw sa ilang kaugalingon nga wala na silay igo nga gahum sa pagsukol ug pagsumpo sa kusganon nga baha sa kadaotan. Magbati sila nga kon gigamit pa unta nila ang ilang tibuok katakus sa pagalagad kang Cristo, nagapadayon niini uban sa nagadugang nga kusog, dili unta makahimo ang gahum ni Satanas sa pagbuntog kanila.

[356] Magsakit sila sa ilang mga kalag atubangan sa Dios, magtudlo sa ilang nangagi nga paghinulsul sa ilang daghan nga sala, ug magahangyo sa katumanan sa saad sa Manluluwas: “Kon sa laing pagkaagi pahawira siya sa akong kusog, aron siya makahimo ug pakigdait kanako; oo, pahimoa siya ug pakigdait uban kanako.” Isaias 27:5. Dili makawang ang ilang pagtoo tungud lang kay wala dayon matubag ang ilang mga pagampo. Bisan magantos sa labing

mapait nga kahigwaos, kalisang, ug kaluya, dili sila mohunong sa ilang mga paghangyo. Mokuput sila sa kusog sa Dios sama sa pagkuput ni Jacob sa Manulunda; ug ang sinultihan sa ilang kalag mao: “Dili ko ikaw buhian, hangtud nga imo ako panalanginan.”

Kon wala pa si Jacob maghinulsul paguna sa iyang sala sa iyang pagpangilog sa katungud sa panganay pinaagi sa limbong, dili unta dunggon sa Dios ang iyang pagampo ug sa kalooy manalipod sa iyang kinabuhi. Busa, sa panahon sa kasamok, kon ang katawhan sa Dios adunay wala mahinulsuli nga mga sala nga magsudya kanila samtang sila hasion sa kahadlok ug kahigwaos, mangaluya sila; ang kagulangan magputol sa ilang pagtoo, ug mawalaan sila sa pagsalig sa pagpakilooy sa Dios alang sa kaluwasan. Apan samtang sila adunay halalum nga pagbati sa pagkadili takus, wala silay gitagoan nga mga sala nga ipadayag. Ang ilang mga sala magauga didto sa Hukmanan, ug kini pagapapason; ug dili na sila makahinumdom niini.

Danihon ni Satanas sa kadaghanan sa pagtoo nga ang Dios dili na magtagad sa ilang kapakyasan sa gagmay nga butang sa kinabuhi; apan gipakita sa Ginoo ang Iyang pagtagad kang Jacob nga dili gayud Niya katugutan ang daotan. Ug bisan kinsa ang maningkamot sa pagpangatarungan o pagtago sa ilang mga sala, ug magtugot niini sa pagpabilin sa mga libro sa langit, nga wala masugid ug wala mapasaylo, sila mabuntog ni Satanas. Kon unsa ka labaw ang ilang pangatungdanan ug pagkadungganon, mao usab ka labaw ka talandugon ang ilang binuhatan sa pagtan-aw sa Dios, ug ka labaw ang ilang ka siguro sa pagdaog sa dako nga kaaway. Kadtong maglangan sa pagpangandam alang sa adlaw sa Dios dili makabaton niini sa panahon sa kasamok, o sa bisan unsa nga sunud nga panahon. Kining tanan nga mga kaso mawad-an sa paglaum.

Ang nagangkong nga sila mga Cristohanon ug mobarog sa katapusan nga hugna sa kasamok nga dili andam, nga sa ilang kasubo, magsugid sa ilang mga sala pinaagi sa mainiton nga mga pulong sa kahigwaos, samtang magmaya ang mga daotan sa ilang kagulan. Kini nga pagsugid sama sa kinaiyahan sa pagsugid ni Esau ug Judas. Sila maguul tungud sa sangputanan sa paglapas, ug dili tungud sa sala niini. Wala sila magbati sa matuud nga pagbasol, walay pagdumut sa daotan. Ilang giila ang ilang sala, pinaagi sa kahadlok sa silot; apan, sama kang Faraon sa karaan, mobalik sila sa pagsupil sa langit, kong kuhaon ang mga paghukom.

Ang kaagi ni Jacob maoy kasigurohan usab nga ang Dios dili magsalikway niadtong nalimbungan, ug gisulayan, ug gibudhian ngadto sa sala, apan modangup sa Dios uban sa matuud nga paghinulsul. Bisan si Satanas mangita og paagi sa paglaglag kanila, ang Dios magpadala sa Iyang mga manulunda sa paglipay ug pagpanalipod kanila sa panahon sa katalagman. Ang panghasi ni Satanas bangis ug matinguhaon, makalilisang ang iyang pagpalibog; apan ang mata sa Ginoo anaa sa Iyang mga tawo, ug Iyang dunggon ang ilang mga pagtuaw. Dako ang ilang kasakitan, ang mga siga sa hudno sa kalayo daw magaut-ut na kanila; apan ang Maghihingpit magpagawas kanila ingon sa bulawan nga inulay sa kalayo. Ang gugma sa Dios sa Iyang mga anak pana-hon sa labing mapait nga pagsulay sama ka lig-on ug kahumok sa mga panahon sa ilang labing masanag nga kauswagan; apan kinahanglanon sila nga ibutang sa hudno sa kalayo; kinahanglan maut-ut ang ilang pagkakalibutanon aron ang dagway ni Cristo mapakita sa hingpit.

[357] Ang panahon sa kalisdanan ug kahigwaos nga atong giatubang nagkinahanglan og pagtoo nga molahutay sa kakapoy, kalangan, ug kagutum—usa ka pagtoo nga dili maluya, bisan og sulayon sa kalisdanan. Ang panahon sa kahigayunan ihatag ngadto sa tanan aron sa pagpangandam alang niana nga panahon. Nakadaog si Jacob tungud kay milahutay ug matinguhaon siya. Ang iyang kadaugan maoy timaan sa gahum sa pagampo nga walay hunong. Ang tanan nga mokuput sa mga saad sa Dios, sama sa iyang gihimo, ug mainiton ug malahutayon sama kaniya molampos sama sa iyang paglampos. Kadtong dili gusto magdumili sa ilang kaugalingon, nga magagulo atubangan sa Dios, sa pagampo og dugay ug mainiton alang sa Iyang panalangin, dili makabaton niini. Pipila lamang ang nahibalo kon unsa kining pakiglayog sa Dios! Pipila lamang ang nagaduul sa Dios uban sa mainiton nga tinguha hangtod nga mabinat ang tanang gahum. Kon ang mga balud sa kasaguyo nga dili ikaasoy sa mga pulong motakyap sa nagahangyo, pipila lamang ang mokuput uban sa mao nga pagtoo sa mga saad sa Dios.

Kadtong gamay lamang og pagtoo karon, anaa sa dako nga katalagman sa pagkahulog ilalum sa gahum sa mga paglimbong ni Satanas ug ang kamandoan sa pagpugus sa kaisipan. Ug bisan molahutay sila sa pagsulay, itambog sila sa labaw pa ka halalum nga kalisdanan ug kahigwaos sa panahon sa kasamok, kay wala man

nila batasana ang pagsalig sa Dios. Ang mga leksyon sa pagtoo nga wala nila tagda, mapugus nila sa pagkat-on ubus sa makalilisang nga kapit-os sa pagkaluya.

Karon mao ang panahon nga makigsandurot kita sa Dios pinaagi sa pagsuta sa Iyang mga saad. Ilista sa mga manulunda ang matag matinud-anon ug mainiton nga pagampo. Maayo pa nga atong ihiklin ang hinakog nga pagtagbaw sa kaugalingon kay sa paghikalimot sa pagpakigsulti sa Dios. Ang labing halalum nga pagkakabus, ang labing dako nga pagdumili sa kaugalingon, uban sa Iyang pag-uyon, labi pa ka maayo kay sa mga bahandi, mga dungog, kaharuhay, ug pagpakighigala nga wala kini. Kinahanglan magagahin kita og takna sa pagampo. Kon atong tugutan ang atong mga hunahuna sa pagpalabi sa paghandum sa kalibutanon nga mga tinguha, ang Ginoo makahatag kanato og panahon sa pagpabulag kanato gikan sa atong mga dyosdyos nga bulawan, mga balay, o tambok nga kayutaan.

Ang mga batan-on dili unta malingla ngadto sa pagpakasala kon sila magdumili sa pagsulud sa bisan unsa nga dalan, gawas niana nga makahangyo sila sa Dios sa pagpanalangin kanila. Kon ang mga mensahero nga nagadala sa katapusang solemne nga pahimangno ngadto sa kalibutan, magampo alang sa panalangin sa Dios, dili sa kabugnaw, walay kadasig nga paagi, kundili sa pagkamainiton ug diha sa pagtoo, sama kang Jacob, makakaplag sila og daghan nga dapit diin sila makaingon: “Nakita ko ang Dios nawong ug nawong, ug naluwas ang akong kinabuhi.” Genesis 32:30. Isipon sila sa langit ingon nga mga prinsipe, nga adunay gahum sa pagdaog uban sa Dios ug sa mga tawo.

Ang “panahon sa kasamok nga wala pa mahitabo sukad,” sa dili madugay moabut kanato; ug nagkinahanglan kita og kasinatian nga wala pa nato mabatoni karon, nga diin daghan ang modumili sa pagsinati niini. Kasagaran, ang kasamok nga gihunahuna labaw pa kadako kay sa unsa gayud ang matuud; apan dili kini tinuud sa kalisdanan nga moabut kanato. Ang labing tin-aw nga panghanduraw dili makatugkad sa kadako sa kalisdanan. Panahon sa pagsulay ang matag usa kinahanglan magabarog atubangan sa Dios. “Bisan pa si Noe, si Daniel, ug si Job anaa niana, ingon nga ako buhi, nagaingon ang Ginoong Jehova, sila dili makaluwas sa mga anak nga lalake ni sa mga anak nga babaye; sila makaluwas lamang sa ilang kau-

galingon nga mga kalag pinaagi sa ilang pagkamatarung.” Ezekiel 14:20.

[358] Karon, samtang ang atong dako nga Hataas nga Saserdote naghimo sa paghinlo alang kanato, atong pangitaon ang pagkahing-pit diha kang Cristo. Dili bisan lamang sa panghunahuna nga ang atong Manluluwas madala sa pagpasakup sa pagsulay. Nakakaplag si Satanas sa mga kasingkasing og pila ka mga dapit diin siya maka-mando; pipila ka makasasala nga mga handum gimahal, nga niini ang iyang pagsulay nagagahum. Apan si Cristo nagpamatuud bahin kaniya: “Kay moabut na ang punoan niining kalibutana. Siya wala hinooy labut kanako.” Juan 14:30. Walay makita si Satanas sa Anak sa Dios nga makahimo kaniya sa pagdaog. Iyang gituman ang kasugoan sa Iyang Amahan, ug walay sala nga nakaplagaan Kaniya nga magamit ni Satanas alang sa iyang bintaha. Mao kini ang kahimtang nga kinahanglan makaplagaan ngadto kanila nga mobarog panahon sa kasamok.

Niining kinabuhia kinahanglan kita maghingilin sa sala, pinaagi sa pagtoo diha sa nagahugas nga dugo ni Cristo. Ang atong mahal nga Manluluwas nagdapit kanato sa pagpasakup ngadto Kaniya, sa pakig-usa sa atong mga kaluyahon ngadto sa Iyang kusog, sa atong pagkawalay alamag ngadto sa Iyang kaalam, sa atong pagkadili takus ngadto sa Iyang pagkamatarong. Ang kabubut-on sa Dios maoy tulunghaan diin kita magtoon sa kaaghup ug kalumo ni Jesus. Ang Ginoo kanunay nagapakita kon unsay atong buhaton, dili kay unsay atong pilion, nga daw masayon og makalipay kanato, kundili alang sa matuud nga mga tumong sa kinabuhi. Ania sa atong pagbuut ang pag-abag sa mga ahensya nga gigamit sa langit alang sa pagpahaum sa atong mga kinaiya ngadto sa diosnon nga hulmahan. Walay makasalikway o makahiklin niini nga buhata nga dili mag-atubang sa labing makahahadlok nga katalagman sa ilang mga kalag.

Si apostol Juan sa iyang panan-awon nakadungog og makusog nga tingog sa langit nga nagaingon: “Apan alaut kamo, O yuta ug dagat, kay diha kaninyo nahilusad ang yawa nga puno sa dakung kapungot sanglit nasayud man siya nga hamubo na lamang ang iyang panahon.” Pinadayag 12:12. Makahahadlok ang mga talan-awon nga nagpahibalo niini gikan sa langitnon nga tingog. Ang kaligutgut ni Satanas nagadugang samtang nagkaduul na lang ang iyang panahon,

ug ang buhat sa panglimbong ug paglaglag moabut na sa katapusan nga panahon sa kasamok.

Makalilisang nga mga talan-awon sa dili kasarangan nga kinaiyahan sa dili madugay ipadayag diha sa kalangitan, ingon nga timaan sa gahum sa mga milagro nga buhaton sa mga yawa. Ang mga espiritu sa mga demonyo moadto sa mga hari sa yuta ug sa tibuuk kalibutan, aron sa pagdani kanila ngadto sa mga limbong, ug mag-awhag kanila sa pagpakig-usa kang Satanas alang sa iyang katapusan nga pakigaway batok sa kagamhanan sa langit. Pinaagi niini nga mga ahensya, ang mga pangulo ug mga sakup malimbungan. Mga tawo mopakita og moangkon nga sila mao si Cristo, ug moangkon sa titulo ug sa pagpasimba nga katungud lamang sa Manunubos sa kalibutan. Magabuhat sila og mga kahibulungan sa pagpangayo, ug magangkon nga sila adunay mga pagpadayag gikan sa langit nga nahisupak sa pamatuud sa Kasulatan.

Ingon nga panapus nga buhat sa dako nga drama sa pagpanglimbong, si Satanas gayud ang mangunay sa pagangkon nga siya mao si Cristo. Dugay na nagpaabot ang iglesya sa pagbalik sa Manunubos nga mao ang katumanan sa iyang mga paglaum. Karon ang dako nga limbongan mopakita ingon nga Cristo nga nagabalik. Sa nagkalainlain nga dapit sa yuta, si Satanas mopakita taliwala sa katawhan ingon nga mahimayaon nga binuhat, nagadan-ag sa kahayag nga magaawat sa gihulagway ni Juan sa pagbalik sa Anak sa Dios diha sa Pinadayag. Pinadayag 1:13-15. Ang himaya nga nagalibot kaniya dili matupngan sa bisan unsa nga nakita sa tawhanon nga mga mata. Ang singgit sa kadaugan mibagting sa kahanginan: “Miabut na si Cristo! Ania na si Cristo!” Mohapa ang katawhan sa iyang atubangan aron sa pagdayeg Kaniya, samtang iyang bakyawon ang iyang mga kamut sa pagpanalangin kanila, sama sa pagpanalangin ni Cristo sa Iyang mga apostoles sa dinhi pa Siya sa yuta. Malumo ang iyang tingog ug mahinay, apan puno sa mananoy nga honi. Sa malumo, ug pahumok nga paningog iyang ipahayag ang pila sa mga maloloyon, langitnon nga mga kamatuuran nga gilitok sa Manluluwas; iyang ayohon ang mga masakiton, ug dayon sa awaton ang kinaiya ni Cristo, iyang angkonon nga siya ang nagbalhin sa Adlawng Igpapahulay gikan sa Sabado ngadto sa Domingo, ug magsugo sa tanan sa pagbantay sa adlaw nga iyang gipanalanginan. Iyang ipamatuud nga kadtong magpadayon gihapon sa pagbantay

[359] sa ikapitong adlaw nagpasipala sa iyang ngalan sa pagdumili sa pagpatalinghog sa iyang mga manulunda nga gipadala kanila uban sa kahayag ug kamatuuran. Mao kini ang malig-on, halos hingpit ug hanas nga paglimbong. Sama sa mga Samariahanon nga nalimbungan ni Simon Magus, ang panon sa mga tawo gikan sa labing gamay ngadto sa labing dako, mitoo sa minaomao nga pagpamatuud, sa ilang pag-ingon: Mao kini “ang dakung gahum sa Dios.” Buhat 8:10.

Apan ang mga tawo sa Dios dili masalaag. Ang mga pagtolonan niini nga mini nga cristo wala magsubay sa Kasulatan. Ang iyang panalangin gilitok ngadto sa mga magsisimba sa mananap nga mapintas ug sa iyang larawan, ang mao gayud nga panon sa katawhan nga gihukman sa Dios nga buboan sa Iyang kasuko nga walay sambog.

Ug dugang pa, dili tugutan si Satanas sa pag-awat sa matang sa pagbalik ni Cristo. Nagpasidaan ang Manluluwas sa Iyang katawhan batok sa limbong niining bahina, ug sa tin-aw nagtagna sa matang sa Iyang pagbalik. “Adunay motindog nga mga mini nga cristo, ug bakakon nga mga manalagna, ug magpakita og dagkung mga timaan ug mga katingalahan; nga kon mahimo, ilang limbongan bisan pa ang mga pinili.... Busa kong sila magaingon kaninyo, Ania karon, atua siya sa kamingawan; ayaw kamo pangadto: ania karon anaa siya sa tago nga mga lawak; dili kamo managpanuo. Kay maingon sa kilat nga mikidlap gikan sa silangan ngadto sa kasadpan; mao man usab ang pag-abut sa Anak sa tawo.” Mateo 24:24-27, 31; 25:31; Pinadayag 1:7; 1 Tesalonica 4:16, 17. Kini nga matang sa pag-anhi, dili mahimong awaton. Mahibaloan kini sa uniberso—masaksihan sa tibuuk kalibutan.

Kadto lamang ang makugihon nga mga estudyante sa Kasulatan, ug nagadawat sa gugma sa kamatuuran, ang mapanalipdan gikan sa makusog nga paglimbong nga magabihag sa kalibutan. Pinaagi sa pamatuud sa Biblia makahimo sila sa pagila sa limbongan ug sa iyang pagtakuban. Moabut sa matag usa ang panahon sa pagsulay. Pinaagi sa pagusab-usab sa matang sa pagsulay, ang matuud nga Cristohanon mapadayag. Malig-on ba ang pagbarog sa katawhan sa Dios diha sa Iyang Pulong nga dili sila mosunud sumala sa pamatuud sa ilang pagbati? Mokuput ba sila sa Biblia, ug sa Biblia lamang panahon sa mga kasamok? Kon mahimo, babagan sila ni Satanas

sa pagkaandam alang niana nga adlaw. Iyang paningkamutan ang paghimo og mga paagi sa pagbabag sa ilang dalan, magdani kanila sa pagbaton sa yutan-on nga mga bahandi, maghimo kanila nga may pas-anon nga mabug-at, makapaluya nga lulan, aron ang ilang mga kasingkasing mahupong sa mga kabalaka niining kinabuhia, ug ang adlaw sa pagsulay moabut kanila ingon og usa ka kawatan.

Sa panahon nga ang balaod ipakanaog sa mga pangulo sa Cristianismo batok sa nanagtuman sa kasugoan sa Dios nga dili na sila labanan sa kagamhanan, ug pasagdan sila ngadto sa gusto molaglag kanila, mokalagiw ang katawhan sa Dios gikan sa mga dakbayan ug mga kabarangayan, ug magtigum, aron magapuyo sa mga hilit ug mingaw nga mga dapit. Daghan ang modangup sa mga taggoanan sa kabungturan. Sama sa mga Cristohanon didto sa mga walog sa Piedmont, ilang himoon ang hatag-as nga mga dapit sa yuta nga ilang mga dalangpanan, ug magpasalamat sa Dios alang sa mga “kalig-on sa kabatoan.” Isaias 33:16. Apan daghan sa tanang kansuran, ug tanan nga mga hutong sa katawhan, hatag-as ug ubus, dato ug kabus, itum ug puti, itambog ngadto sa dili matarong ug bangis nga pagkaulipon. Ang mga hinigugma sa Dios moagi sa makaluya nga mga adlaw, hinigtan sa mga kadena, piutan sa mga bilangoan, hukman nga pamatyon, ang uban pasagdan nga mamatay sa gutom sulud sa mangitngit ug baho nga mga prisohan. Walay tawhanon nga mga dalunggan nga motagad sa ilang mga pagagulo; walay tawhanon nga mga kamut ang mohatag kanila og panabang.

Kalimtan ba sa Dios ang Iyang katawhan sa takna nga sulayon sila? Nalimtan ba Niya si Noe sa pag-abut sa mga paghukum sa kalibutan sa wala pa ang lunup? Nalimtan ba Niya si Lot sa paghulog sa kalayo gikan sa langit aron sa pag-ugdaw sa mga siyudad sa kapatagan? Nalimtan ba Niya si Elias sa paghulga ni Jesebel uban sa dangatan sa mga manalagna ni Baal? Nalimtan ba Niya si Jeremias didto sa ngiub ug makalilisang nga gahong sa iyang balay nga bilangoan? o si Daniel sa langub sa mga lion?

“Apan ang Sion miingon: Gibiyaan ako ni Jehova, ug hingkalimtan ako sa Ginoo. Malimot ba ang usa ka babaye sa iyang masuso nga bata, nga dili siya magabaton ug kalooy sa anak nga lalake sa iyang tagoangkan? oo, kini sila mahikalimot tingali, apan ako dili malimot kanimo. Ania karon, ako na ikaw nga gisilsil sa mga palad sa akong mga kamot.” Isaias 49:14-16. Kay mao kini ang gi-

ingon ni Jehova sa mga panon: “Kay siya nga nagahilabut kaninyo, nagahilabut sa kalimutaw sa iyang mata.” Zacarias 2:8.

Bisan og ang kaaway magbanlod kanila sa bilangoan, apan ang mga bongbong niini dili makabalda sa pakigsulti sa ilang mga kalag ug kang Cristo. Siya nga nakakita gayud sa ilang matag kaluyahon, nga nasinati sa matag pagsulay, labaw sa tanan nga yutan-on nga mga gahum; ug ang mga manulunda moduul kanila sulud sa mingaw nga mga selda, magdala sa kahayag ug kalinaw gikan sa langit. Ang bilangoan daw mahimo nga usa ka palasyo; kay ang mga dato sa pagtoo magapuyo didto, ug ang ngiub nga mga bongbong pagahayagan sa langitnon nga kahayag sama sa diha nga si Pablo ug Silas nagampo ug nag-awit og mga pagdayeg sa tungang gabii sulud sa bilangoan didto sa Filipos.

Moabut ang paghukum sa Dios ibabaw kanila nga naninguha sa paglutos ug pagpatay sa katawhan sa Dios. Ang Iyang pailub sa dugay na nga panahon sa mga daotan magpaisog sa katawhan sa paglapas, apan bisan pa niini, siguro sila makadawat sa ilang silot nga makalilisang tungud sa paglangan niini sa dugay na nga panahon. “Kay si Jehova motindog ingon sa didto sa bukid sa Perasin, siya masuko ingon sa didto sa walog sa Gabaon; aron siya magahimo sa iyang bulohaton, sa iyang katingalahan nga bulohaton, ug sa pagpahinabo sa iyang hilimoon, sa iyang katingalahan nga panlihok.” Isaias 28:21. Alang sa atong maloloy-on nga Dios ang buhat sa pagsilot maoy usa ka katingalahan nga buhat. “Umingon ka kanila: Ingon nga ako buhi, nagaingon ang Ginoong Jehova, ako walay kalipay sa kamatayon sa tawong dautan.” Ezekiel 33:11. Si Jehova “maloloy-on ug mapuanguron, mainantuson, ug puno sa pagkamaayo ug kamatuoran,” nagapasaylo sa kasal-anan ug kalapasan ug sala.” “Si Jehova mahinay sa kasuko, ug daku sa gahum, ug dili gayud mag-isip nga walay sala niadtong mga sad-an.” Exodo 34:6,7; Nahum 1:3. Pinaagi sa makalilisang nga mga butang diha sa pagkamatarong iyang labanan ang katungud sa Iyang balaod nga giyatakan. Ang kadako sa pagpanimalus nga nagpaabot sa malapason mahukman sa pagalang-alang sa Ginoo sa pagpahamtang sa hustisya. Ang nasod nga iyang gipailuban sa hataas nga panahon, ug dili Niya hampakon hangtod nga kini mapuno sa iyang taksanan sa iyang kasal-anan nga giisip sa Dios, sa katapusan magainum sa kopa sa kapungut nga walay sambog sa kalooy.

Kon mohunong na si Cristo sa Iyang pagpanglaban didto sa santuwaryo, ang walay sagol nga kapungut nga naghulga batok sa nanagsimba sa mananap nga mapintas ug sa iyang larawan ug nagadawat sa iyang timaan (Pinadayag 14:9, 10), igabubu. Ang hampak sa Ehipto sa panahon nga hapit na luwasa sa Dios ang Israel, susama og kinaiyahan niadtong labaw pa ka makalilisang ug pagkadako sa mga paghukom nga ipahamtang sa kalibutan sa dili pa ang katapusan nga pagluwas sa katawhan sa Dios. Matod sa rebelador, sa iyang paghulagway niini nga makalilisang nga mga hampak, “Ug unya dihay mangil-ad ug mangotngot nga mga kabahong nga mitakboy sa mga tawong nanagdala sa marka sa mapintas nga mananap ug managsimba sa iyang larawan.” Ang dagat “nahimong sama sa dugo.” Ug “ang mga suba ug mga tuburan sa tubig nahimong dugo.” Bisan sa pagkamakalilisang niini nga pagpasakit, ang Dios giila nga matarong sa Iyang mga buhat. Ang manulunda sa Dios nagpamatuud, “Matarung ikaw, O Jehova... tungod sa imong paghukom niini. Kay ilang ginaula ang dugo sa mga balaan ug mga manalagna, ug ikaw nagpainum og dugo kanila; kay takus sila niini.” Pinadayag 16:2-6. Pinaagi sa paghukom sa katawhan sa Dios ngadto sa kamatayon nakasala gayud sila sa ilang mga dugo, daw sila gayud ang nag-ula sa ilang dugo. Sa maong pagkaagi si Cristo nagpamatuud sa mga Judio sa Iyang kapanahunan nga sad-an sa dugo sa balaan nga mga tawo nga giula sukad pa sa kaadlawan ni Abel; kay nagabaton sila sa sama nga espiritu, ug nangita nga nagabuhat sa sama nga buluhaton, uban niining mga mamumuno sa mga manalagna.

Sa nagasunud nga hampak, ang adlaw gihatagan og gahum “sa pagpaso sa katawhan uban sa kalayo. Ug ang mga tawo nangapaso sa hilabihan nga kainit.” Bersikulo 8, 9. Ang manalagna naghulagway sa kahimtang sa yuta niining makalilisang nga panahon sa kasamok: “Ang yuta nagbangutan;... kay walay ani ang kaumhan.” “Nangalaya ang kakahoyan sa kapatagan; kay ang kalipay nangalaya usab gikan sa kasingkasing sa mga anak nga lalake sa mga tawo.” “Ang mga gamut nangadunot ilalum sa ilang mga tuud, ang mga tipiganan nahimong awaaw.” “Giunsa man sa pagtiyabaw sa mga mananap! nangalibog ang panon sa kamananapan, kay wala na silay kapanibsiban sa kamingawan.” “Ang mga alawiton sa templo nahimong mga pag-usig nianang adlaw nag-ingon si Jehova nga [361]

Dios; adunay daghang patay nga lawas sa matag dapit; isalibay sila diha sa kahilum.” Joel 1:10-12, 17-20; Amos 8:3.

Kini nga mga hampak dili pangtibuuk kalibutan, o ang lumulupyong sa yuta hingpit unya nga mahanaw. Apan mao kini ang labing mangilngig nga mga hampak nga maagian sa katawhan sukad masukad. Ang tanan nga paghukom ibabaw sa katawhan, sa dili pa masira ang kaluwasan, gisagolan og kalooy. Ang nagpakilooy nga dugo ni Cristo maoy manalipod sa makasasala gikan sa pagdawat sa hingpit nga takus sa ilang kasal-anan; apan sa katapusang paghukom, ang kasuko igabubu nga wala nay sambog sa kalooy.

Nianang adlaw, ang mga panon sa katawhan maghandum sa pagpasilong sa kalooy sa Dios nga sa dugay na nga panahon ilang ginatamay. “Ania karon, ang mga adlaw moabut, nagaingon si Jehova nga Dios, nga akong ipadala ang gutom sa yuta, dili kagutom sa tinapay, ni kauhaw sa tubig, kondili alang sa pagpatalinghug sa mga pulong ni Jehova. Ug sila manglaag gikan sa usa ka dagat ngadto sa lain nga dagat, ug gikan sa amihanan ngadto sa silangan, sila manalagan ngadto nganhi aron sa pagpangita sa pulong ni Jehova, apan dili makakaplag niini.” Amos 8:11, 12.

Dili hilwas ang katawhan sa Dios sa mga pagantos; apan samtang sila ginalutos ug nagkalisod, samtang sila magantos sa pagkahimulag, ug magantos sa kakulang sa pagkaon, dili sila pasagdan nga mangamatay. Ang Dios nga nag-atiman kang Elias dili molabay sa usa sa Iyang nagantos nga mga anak. Siya nga nakaisip sa kadaghanon sa mga buhok sa ilang ulo magaatiman kanila, ug sa panahon sa kagutmanan sila pagatagbawon. Samtang ang mga daotan magakamatay tungud sa kagutum ug sa mga sakit, ang mga manulunda manalipod sa mga matarong, ug magsangkap sa ilang mga panginahanglan. Alang kaniya nga “naglakaw sa pagkamatarung” adunay saad nga: “Hatagan siya og tinapay; ang iyang tubig dili mohubas.” “Ang mga kabus ug hangul nagapangita og tubig wala man, ug ang ilang dila namad-an tungod sa kauhaw; ako, si Jehova magatubag kanila, ako ang Dios sa Israel dili mobiya kanila.” Isaias 33:15, 16; 41:17.

“Kay bisan ang kahoyng higuera dili molambo, ni may mga bunga diha sa balagon; Ang buhat sa olivo makawang, ug ang kaumahan dili magahatag sa makaon; ang mga karnero paglaglagon gikan sa mga toril, ug didto walay mga panon sa vaca sulod sa

mga kamalig; Bisan pa niana magamaya ako diha kang Jehova, magamalipayon ako sa Dios sa akong kaluwasan” Habacuc 3:17, 18.

“Si Jehova maoy imong magbalantay: si Jehova maoy imong landong sa imong toong kamut. Ang adlaw dili magapaso kanimo sa adlaw, ni ang bulan sa gabii. Si Jehova ang magatipig kanimo gikan sa tanang kadautan; iyang tipigan ang imong kalag.” “Siya magaluwas kanimo gikan sa lit-ag sa mangangayam, ug gikan sa makamatay nga hampak. Siya magatabon kanimo sa iyang mga balhibo, ug ilalum sa iyang mga pako ikaw magapahulay; ang iyang kamatuuran maoy imong panalipod. Dili ka mahadlok sa kakugmat sa kagabhion; ni sa udyong nga nagalupad sa adlaw; ni sa kamatay nga nagalakaw sa kagabhion; ni sa kalaglagan sa kaudtohon. Ang usa ka libo mangapukan sa imong toong kamut; apan dili kini magpaduul kanimo. Sa imong mga mata imong makita ang balus sa mga dautan. Tungod kay gihimo nimo si Jehova, ang akong dalangpanan, bisan ang Labing Halangdon, nga imong puloy-anan; walay kadautan nga modangat kanimo, ni hampak nga moabut sa imong puloy-anan.” Salmo 121:5-7; 91:3-10.

Apan sa tawhanong pagtan-aw daw makita nga ang katawhan sa Dios magasel- yo sa ilang pagpamatuud uban sa ilang dugo, sama sa gihimo sa mga martir nga nag-una kanila. Sila mismo magbati sa kahadlok sa ilang kaugalingon nga ang Dios nagabiya kanila nga mahulog ngadto sa kamut sa ilang mga kaaway. Usa ka panahon sa makahahadlok nga pagantos. Sa adlaw ug gabii managtuaw sila ngadto sa Dios alang sa kaluwasan. Ang mga dautan mangalipay, ug madungog ang singgit sa pagbiaybiay: “Hain naman ang inyong pagtoo karon? Nganong wala man kamo luwasa sa Dios kon tinuud gayud kamo nga Iyang katawhan?” Apan ang nanagpaabot mahinumdom sa kang Jesus nga naghimatyon didto sa krus sa Kalbaryo, ug ang mga labaw nga saserdote ug mga pangulo naging singgit sa pagbiaybiay: “Na- kaluwas siya sa uban; dili siya makaluwas sa iyang kaugalingon. Kong matuod siya nga Hari sa Israel, pakanauga siya karon gikan sa krus, ug managpanuo kami kaniya.” Mateo 27:42. Sama kang Jacob, ang tanan nakiglayog sa Dios. Ang ilang mga nawong nagpakita sa ilang kahigwaos sa sulud. Nangluspada ang ilang mga nawong. Apan wala sila mohunong sa mainiton nga paghangyo.

[362]

Kon makita pa unta sa katawohan ang langitnon nga pananawon, ilang makita ang panon sa mga manulunda nga nagalabaw sa kusog nga nagabantay palibot kanila nga nagatuman sa pulong sa pagpailub ni Cristo. Uban sa maloloy-on nga kalumo, ang mga manulunda nagasaksi sa ilang kalisdanan, ug nakadungog sa ilang mga pagampo. Nagpaabot sila sa mando sa ilang Pangulo sa pagbira kanila gikan sa ilang katalagman. Apan kinahanglan magpaabot pa sila sa dyutay nga panahon. Ang katawhan sa Dios kinahanglan magainum sa kopa, ug bawtimohan sa bawtismo. Ang maong kalangan, nga masakit kaayo alang kanila, maoy labing maayong tubag sa ilang mga hangyo. Samtang sila magpaabot nga masaligon alang sa pagbuhat sa Ginoo, sila mahatud ngadto sa pagbansay sa ilang pagtoo, paglaum, ug pailub, nga wala kaayo gikinabuhi niadtong panahon sa ilang rilihiyoso nga pagkinabuhi. Apan alang sa mga pinili, ang panahon sa kasamok pagapamuboon. “Dili ba ang Dios magpanimalus alang sa Iyang mga pinili nga nagasinggit kaniya sa adlaw ug sa gabii? Nagaingon ako kaninyo nga siya magapanimalus alang kanila sa madali.” Lucas 18:7, 8. Ang katapusan moabut sa labi pa kadali kay sa gipaabut sa katawhan. Ang trigo pagatigumon ug bugkuson sa binangan alang sa tigumanan sa Dios; ang mga bunglasyon banganon aron sunugon sa kalayo sa kalaglagaan.

Ang langitnong mga magbalantay, nga matinumanon sa gipiyal kanila, nagpadayon sa ilang pagbantay. Bisan ug ang kinatibuk-an nga kamandoan nagtakda sa panahon sa pagpatay sa mga nanagbantay sa kasugoan, ang ilang mga kaaway sa ubang nga kahimtang mag-una sa pagpahamtang sa kamandoan, ug sa dili pa ang panahon nga natakda, mag-una na sa pagpatay kanila. Apan walay makalabang sa gamhanan nga mga bantay nga nagapanalipod sa matag usa ka matinumanon nga kalag. Ang uban hasion sa ilang pagkalagiw gikan sa mga dakbayan ug mga barangay; apan ang espada nga gamiton batok kanila mangaputol ug mangahulog nga walay gahum sama sa uhut. Ang uban labanan sa mga manulunda sa dagway sa mga tawo sa panggubatan.

Sa tanang katuigan ang Dios nagabuhat pinaagi sa mga balaan nga manulunda sa pag-atiman ug pagluwas sa Iyang katawhan. Langitnong mga binuhat aktibo sa pagbuhat alang sa kalihukan sa mga tawo. Nagpakita sila nga nagbisti sa mga saput nga nagasidlak sama sa kilat; miabut ingon sa mga tawo nga nagsul-ub sa mga saput

sa mga maglalakbay. Mga manulunda nagpakita diha sa dagway sa mga tawo ngadto sa katawhan sa Dios. Sila nagpahulay nga daw gikapuyan, ilalum sa kahoy. Ilang gidawat ang pagkamaabiabihon sa tawhanon nga mga panimalay. Sila nagbuhat ingon nga mga giya alang sa mga nagabhian nga mga nanagpanaw. Sa ilang mga kamut, sila naghaling sa mga kalayo sa halaran. Sila nagaabli sa pultahan sa mga bilanggoan, ug nagpagawas sa mga sulugoon sa Ginoo. Nagbisti sa mga saput sa langit, mitungha sila sa pagligid sa mga bato gikan sa lubnganan sa Manluluwas.

Sa dagway sa mga tawo, ang mga manu-lunda kanunay magatambong sa katilingban sa mga matarong, ug sila moduaw sa mga pundok sa mga daotan, sa ilang pag-adto sa Sodoma, aron sa pagrekord sa ilang mga binuhatan, aron sa pagsuta kon nakalapas na ba sila sa utlanan sa pagpailub sa Dios. Ang Ginoo mahimuut diha sa kalooy; ug alang sa pipila ka mga pundok nga nanagalagad gayud Kaniya, Iyang pugngan ang mga kalamidad, ug magpatunhay sa pakigdait sa mga panon sa katawhan. Wala gayud maamgohi sa mga makasasala nga sila nautangan sa ilang mga kinabuhi ngadto sa gamayng panon sa mga matarong nga ilang gikalipayan sa pagtamay ug pagdaogdaog.

[363]

Bisan og ang mga pangulo niining kalibutana wala mahibalo niini, apan sa kanunay sa ilang panagkatigum ang mga manulunda nahimo nga mga tigpamaba. Ang tawhanong mga mata nakasud-ong kanila; tawhanon nga mga igdulogog nakadungog sa ilang mga hangyo; tawhanon nga mga ngabil nagbabag sa ilang mga sugyot ug nagbiaybiay sa ilang mga tambag; tawhanon nga mga kamut nagsumpo kanila uban sa mga insulto ug pangabuso. Sa lawak nga tigumanan ug sa hawanan sa hustisya, kining langitnon nga mga mensahero nagpakita sa hinasa nga kasayuran sa tawhanon nga kasaysayan; ilang gipamatud-an nga labaw pa sila ka takus alang sa pagpakilooy sa mga dinaogdaog kay sa ilang labing takus ug larino nga mga manlalaban. Ilang gibuntog ang mga katuyoan ug gidakup ang mga daotan nga unta makapahinay pag-ayo sa kalamboan sa buhat sa Dios, ug makahimo unta sa dako nga pagantos ngadto niining mga tawhana. Sa takna sa katalagman ug kagulanan, “ang mga manulonda sa Dios magalibut kanila nga adunay kahadlok kani-ya, ug magaluwas kanila.” Salmo 34:7.

Uban sa mainiton nga handum, ang ka-tawhan sa Dios magpaabot sa mga timaan sa pag-anhi sa ilang Hari. Samtang gisuta ang mga bantay, “Unsa man ang sa gabii?” ang tubag gihatag sa walay pagkonokono, ” ‘Ang kabuntagon moabut, ug ang kagabhion usab.’ Isaias 21:11, 12. Ang kahayag nagbanaag diha sa mga panganod sa ibabaw sa bukid. Sa wala madugay adunay pagpadayag sa Iyang himaya. Ang Anak sa Pagkamatarong haduul na mosidlak. Ang kabuntagon ug ang kagabhion haduul na moabut—ang pagbukas sa adlaw nga walay pagkatapos alang sa mga matarong, ang pagkasalup sa gabii nga walay katapusan alang sa mga daotan.”

Samtang ang mga nakiglayog nagpakilooy ngadto sa Dios, ang tabil nga daw nagulang kanila gikan sa dili makita haduul na nga matukas. Ang langit mosidlak sa pagpamanagbanag sa adlaw nga walay katapusan, ug sama sa honi sa mga alawiton sa mga manulunda, ang mga pulong ilang madunggan: “Barog nga malig-on sa inyong pagkasakup. Ang tabang moabut.” Si Cristo ang gamhanan nga mananaog, maghatag ngadto sa Iyang gikapoy nga kasundalohan sa korona sa himaya nga walay kamatayon; ug ang iyang tingog nagagikan lamang sa haduul: “Ania karon, ako magauban kaninyo. Ayaw kahadlok, nasinati ko ang inyong mga kasub-anan; akong gipas-an ang inyong mga kagulangan. Wala kamo makiggubat sa wala masulayi nga mga kaaway. Nagpakiggubat ako alang kaninyo, ug sa akong ngalan labaw pa kamo sa mga mananaog.”

Ang mahal nga Manluluwas magpadala og tabang sumala sa atong pagkinahanglan niini. Ang dalan ngadto sa langit gigahin pinaagi sa mga tunub sa Iyang mga tiil. Ang matag tunok nga nagasamad sa atong mga tiil nagasamad sa Iya. Ang matag krus nga kita gitawag sa pagpas-an, Iyang gidala pag-una kanato. Ang Ginoo magatugot sa mga kagubot, aron sa pagandam sa kalag alang sa kalinaw. Ang panahon sa kasamok maoy makalilisang nga antusunon sa mga katawhan sa Dios; apan panahon na sa matag magtotoo sa paghangad sa ibabaw, ug pinaagi sa pagtoo iyang makita ang balangaw sa saad nga nagalibot kaniya.

“Ug ang mga linukat ni Jehova mamalik, ug moabut nga mag-aawit sa Sion; ug ang malungtaron gihapon sa kalipay mahaanha sa ibabaw sa ilang mga ulo: sila makabaton og kasadya ug kalipay; ug ang kasubo ug ang panghayhay mangalagiw. Ako, bisan ako gayud mao ang nagalipay kaninyo; kinsa ba ikaw nga mahadlok

man ikaw sa tawo nga mamatay, ug sa anak nga lalake sa tawo nga pagahimoon nga ingon sa balili; ug mahikalimot kang Jehova nga imong Magbubuhat...ug nagakahadlok sa kanunay sa tibuok nga adlaw tungod sa kabangis sa malupigon, sa magaandam na siya aron sa paglaglag? ug hain naman ang kabangis sa malupigon? Ang hininginlan nga binihag pagabuhian sa madali; ug siya dili mamatay ug manaug ngadto sa gahong, ni magakulang ang iyang tinapay. Kay ako mao si Jehova nga imong Dios, nga nagakutaw sa dagat aron ang mga balud niini manangglob; si Jehova sa mga panon mao ang iyang ngalan. Ug ginabutang ko ang akong mga pulong sa imong baba, ug natabonan ko ikaw sa landong sa akong kamot.” Isaias 51:11-16.

[364]

“Busa pamatia karon kini, ikaw nga sinakit, ug hubog apan dili sa vino: Kini mao ang giingon sa imong Ginoong Jehova, ug sa imong Dios nga nagapangaliyupo mahatungod sa iyang katawhan: Ania karon nakuha ko na gikan sa imong kamot ang copa sa pagpas-apinday, bisan pa ang panaksan sa copa sa akong kaligutgut; ikaw dili na moinum niini pag-usab: Ug ibutang ko kini sa kamot nila nga nagasakit kanimo, nga nag-ingon sa imong kalag: Duko aron kami makaagi; ug imong gipahamutang ang imong bukobuko nga ingon sa yuta, ug nga ingon sa dalan, kanila nga nanagpanlakaw.” Bersikulo 21-23.

Ang mata sa Dios, nga nagatan-aw sa ka-tuigan, nahimutang sa kalisdanan nga mahibalag sa Iyang katawhan, samtang mangandam na ang yutan-on nga mga gahum batok kanila. Sama sa bihag nga gipalayas, sila mangahadlok sa kamatayon pinaagi sa kagutum o sa pagpanghasi. Apan ang Balaan nga nagapikas sa Pula nga dagat atubangan sa Israel, magpadayag sa Iyang dako nga gahum og magbawi sa ilang pagkabinihag. “Ug sila mamahimong mga ako, nag-ingon si Jehova sa mga panon, bisan akong bahandi nga linain sa adlaw nga akong pagahimoon kini; ug ipagawas ko sila, maingon sa tawo nga nagapagawas sa iyang anak nga lalake nga nagaalagad kaniya.” Malaquias 3:17. Kon ang dugo sa matinumanon nga mga saksi sa Dios igaula niining panahona, dili kini mahimo, sama sa dugo sa mga martir, ug usa ka binhi nga napugas aron kini makahatag og ani alang sa Dios. Ang ilang pagkamaunungon maoy usa ka pamatuud sa pagdani sa uban ngadto sa kamatuuran; kay ang masukihon nga kasingkasing naghampak sa mga balud sa kalooy

hangtod nga dili na sila mobalik. Kon ang mga matarong pasagdan nga mahimo nga tukbonon, kini mahimong kadaugan sa prinsipe sa kangitngit. Matod sa salmista: “Sa adlaw sa kasamok pagatagoan ako niya sa iyang puloy-anan: Diha sa tabil sa iyang balongbalong pagatagoan ako niya.” Salmo 27:5. Nagasulti si Cristo: “Umari kamo, akong katawhan, sumulod ikaw sa imong mga lawak, ug tak-uma ang imong mga ganghaan sa imong libut; tagoi ang imong kaugalingon sa diyutay nga panahon, hangtud nga ang kasuko moagi. Kay ania karon, si Jehova moanhi gikan sa iyang dapit aron sa pagsilot sa mga pumoluyo sa yuta tungod sa ilang kasal-anan.” Isaias 26:20, 21. Mahimayaon ang kaluwasan niadto nga sa mapailubon nagpaabot sa Iyang pag-anhi, ug kansang mga ngalan nahasulat sa balasahon sa kinabuhi.

40 - Katawhan sa Dios Giluwas

Sa panahon nga ang panalipod sa tawhanon nga balaod kuhaon na gikan sa mga nanagpasidungog sa balaod sa Dios, adunay dungan nga kalihukan alang sa ilang kalaglagaan sa nagkalainlain nga dapit. Samtang nagkaduul na ang gitakda nga panahon sa kamandoan, ang mga tawo magkasinabtanay sa pag-ibut sa gidumtan nga pundok. Ilang tinguhaon ang pagpamatay kanila sulud sa usa lang ka gabii, nga maoy mopahilum sa tingog sa mosupak ug magbadlong kanila.

Ang katawhan sa Dios nga ang uban anaa sa mga bilanggoan, ang uban manago sa hilit nga mga dapit sa kalasangan ug kabukiran—nga nagpakilooy gihapon sa balaan nga panalipod, samtang sa matag dapit adunay kompaniya sa mga armado nga tawo, giawhag sa daotan nga mga panon sa manulunda, nangandam na alang sa pagpamatay. Karon, mao na ang takna sa hilabihan nga kalisud, nga ang Dios sa Israel molaban alang sa pagluwas sa Iyang mga pinili. Matod sa Ginoo: “Magabaton kamo ug usa ka alawiton ingon sa pagsaulog sa usa ka balaan nga fiesta; ug kalipay sa kasingkasing, ingon sa usa ka tawo nga magalakaw...aron sa pagadto sa bukid ni Jehova, ngadto sa Bato sa Israel. Ug himoon ni Jehova nga ang Iyang tingog madungog, ug magapakita sa pagpahoyhoy sa iyang bukton, uban ang kapintas sa iyang kasuko ug sa siga sa kalayo nga makaut-ut, uban ang usa ka unos, ug bagyo, ug ulan-nga-yelo.” Isaias 30:29, 30. [365]

Uban sa mga singgit sa pagdaog, pag-yagayaga, ug pagpanunglo, ang panon sa daotang katawhan halos magpaduul na sa ilang mga tukbonon nga sa kalit lang, adunay baga nga kaitum, mangiub pa sa kagabhion, mahulog nganhi sa yuta. Dayon adunay usa ka balangaw, magasidlak sa himaya gikan sa trono sa Dios, magalukup sa kalangitan, ug daw magalibot sa matag pundok nga nanagampo. Ang nasuko nga mga pundok napahunong sa kalit. Ang ilang mga singgit nahilum. Ang mga tumong sa ilang pagpatay nangahanaw lang. Uban sa pagbati sa kahadlok mitutok sila sa simbolo sa pakigsaad sa

Dios, ug naghandum nga unta masalipdan sila gikan sa hilabihang kahayag niini.

Taliwala sa katawhan sa Dios adunay usa ka tingog, tin-aw ug mananoy, madunggan, ug magaingon, “Humangad kamo,” ug sa ilang paghangad sa kalangitan, ilang makita ang balangaw sa saad. Ang maitum, nasuko nga mga panganod nga nagtabon sa kalangitan mapikas, nga sama kang Esteban sila mihangad sa langit, ug nakakita sa himaya sa Dios, ug sa Anak sa tawo nga nagalingkod sa Iyang trono. Sa Iyang balaan nga dagway ilang maila ang mga timaan sa kaulawan; ug gikan sa Iyang mga ngabil ilang madungog ang hangyo, nga gihimo atubangan sa Amahan ug sa balaan nga mga manulunda: “Nagaampo ako nga sila usab, nga imong gihatag kanako, makauban kanako bisan asa ako.” Juan 17:24. Ug usab, adunay usa ka tingog nga mananoy ug madaugon madunggan nga magaingon: “Ania na sila! ania na sila! balaan, malumo ug wala mahugawi. Ilang gibantayan ang pulong sa akong pagpailub, sila magalakaw taliwala sa mga manulonda;” ug ang luspada, nagkurog nga mga ngabil niadtong nagakuput sa makusganon sa ilang pagtoo, magasinggit sa kadaugan.

Panahon sa tungang gabii ang Dios magpakita sa Iyang gahum sa pagluwas a Iyang katawhan. Mosilang ang adlaw, uban sa iyang kusog. Mga timaan ug mga katingalahan magsunudsunud sa madali. Ang mga daotan motan-aw niini uban sa kalisang ug sa kahibulong, samtang ang mga matarong magatan-aw sa mga handumanan sa ilang kaluwasan uban sa balaan nga kalipay. Ang tanang mga butang sa kinaiyahan daw dili na motultul sa ilang mga agianan. Mohunong na ang mga sapa sa pagdagayday. Baga ug itum nga mga panganod mopakita, ug magsingkisingki. Taliwala sa nasuko nga kalangitan adunay usa ka hawan nga dapit nga dili maasoy sa pagkamahimayaon niini, diin magagikan ang tingog sa Dios sama sa tingog sa daghang katubigan nga magaingon: “Natapos na.” Pina-dayag 16:17.

Kadto nga tingog nagauyog sa kalangitan ug yuta. Adunay makusog nga linog, nga “wala pay sama niini sukad nga adunay mga tawo sa yuta, nga hilabihan kadaku ug kakusog.” Bersikulo 17, 18. Ang kahawaan daw moabli-mosira. Ang himaya gikan sa trono sa Dios daw mokidlap latas niini. Ang kabukiran mangatandog sama sa bagakay nga gikusokuso sa hangin, ug nangakatag ang

mga bato sa bisan diin nga dapit. Dihay daguuk sa umalabot nga unus. Ang dagat naukay sa kasuko. Dihay siyaok sa usa ka buhawi, sama sa tingog sa mga yawa sa ilang katuyoan sa paglaglag. Ang tibuuk yuta mobaludbalod ug mobugdo sama sa mga balud sa dagat. Ang ibabaw niini nangabuak. Ang iyang mga sukaranan niini daw nangatumbag. Lumbay sa mga kabukiran nagkaunlod. Nangawala ang mga isla nga adunay namuyo. Ang mga pantalan nahimong daw sama sa Sodoma tungud sa pagkadaotan, gilamoy sa masuk-anon nga katubigan. Ang Dakung Babilonia miduul sa paghinumdum atubangan sa Dios, “aron hatagan siya sa copa sa vino sa kabangis sa iyang kasuko.” Dagkong mga yelo, ang matag usa “nagtimbang og usa ka talanton,” nagbuhat sa pagpanglaglag. Bersikulo 19, 21. Ang labing garboso nga mga dakbayan sa yuta gipaibus. Ang halangdon nga mga palasyo, diin ang bantugan nga mga tawo sa kalibutan nagpatuyang sa ilang mga bahandi aron himayaon ang ilang kaugalingon, nangalukot sa pagkaguba atubangan sa ilang mga mata. Mga bongbong sa mga bilangoan nangabuak, ug ang katawhan sa Dios, nga gipiutan tungud sa ilang pagtoo nakagawas.

[366]

Mga lubnganan nangaabli, ug “daghan kanila nga nangatulog sa abog sa yuta... mamangon, ngadto sa kinabuhing dayon, ug ang uban ngadto sa walay katapusan nga kaulawan.” Daniel 12:2. Ang tanan nga nangamatay sa pagtoo sa mensahe sa ikatulong manulunda mogawas gikan sa ilang mga lubnganan nga nahimaya, aron sa pagpatalinghog sa pakigsaad sa Dios sa pakigdait uban kanila nga nagabantay sa Iyang kasugoan. “Sila usab nga nagdughang Kaniya” (Pinadayag 1:7), kadtong nagbiaybiay ug nagtamay kang Cristo panahon sa Iyang mga pagagulo sa kamatayon, ug ang labing masinupakon sa Iyang kamatuuran ug sa Iyang katawhan, banhawon aron sa pagtan-aw Kaniya diha sa Iyang himaya, sa pagtan-aw sa kadung-ganan nga gihatag sa mga maunungon ug matinumanon.

Baga nga mga panganod nga nagtabon gihapon sa kalangitan; apan ang adlaw nga nagbuak kanila, makita nga sama sa mapanimaslon nga mata ni Jehova. Bangis nga mga siga sa kilat gikan sa kalangitan, nga magalukup sa tibuuk yuta diha sa mga siga. Ibabaw sa makalilisang nga dahunog sa dalogdog, mga tingog, kahibulungan ug makatandog, magpamatuud sa katapusan sa mga daotan. Ang mga pulong nga gisulti wala masabti sa tanan; apan tin-aw kini nga nasabtan sa bakakon nga mga magtutudlo. Kadtong ka-

niadto daw mga lamingasan, hambugero kaayo ug masinupakon, mga malditohan kaayo batok sa mga nanagtuman sa kasugoan sa Dios, nangahilum na karon sa dakung kahibulong ug nanagpangurog sa kahadlok. Madungog ang ilang mga pagminatay labaw kay sa kasaba sa kinaiyahan. Ang mga yawa moila sa pagkaDios ni Cristo, ug magkurog atubangan sa Iyang gahum, samtang ang mga tawo maghangyo sa kalooy, ug malisang sa hilabihan.

Matod pa sa karaan nga mga manalagna samtang sila nagtan-aw sa balaan nga panan-awon bahin sa pagbalik sa Dios: “Managdangoyngoy kamo; kay ang adlaw ni Jehova haduol na; kini moabut ingon nga paglaglag nga gikan sa Makagagahum.” Isaias 13:6. “Sumulod ka sa bato, ug tumago ka diha sa abug, gikan sa kalisang kang Jehova, ug gikan sa himaya sa Iyang pagkahalangdon. Ang mapahitasong panan-aw sa tawo igapaubos, ug ang kagarbo sa katawhan igapaubos, ug si Jehova lamang maoy igatuboy niadtong adlaw. Kay may adlaw ra ni Jehova sa mga panon batok sa tanang palabilabihon ug mapahitas-on, batok sa tanang tinuboy; ug kini pagapaubson.” “Niadtong adlaw igasalikway sa mga tawo ang ilang mga larawan nga salapi, ug ang ilang mga larawan nga bulawan, nga gibuhat aron simbahon nila, igasalibay ngadto sa mga ilaga ug mga kabug: Ug igasulud sa mga langub sa ligating, ug ngadto sa mga gansang-gansangon nga mga bato, gikan sa kalisang kang Jehova, ug gikan sa himaya sa iyang pagkahalangdon, sa diha nga siya motindog aron sa pag-uyog pag-ayo sa yuta.” Isaias 2:10-12, 20, 21.

Lapus sa nabuksan nga mga panganod, adunay mga silaw sa usa ka bitoon kansang kasanag magadugang sa upat ka pilo kon itandi sa kangitngit. Kini magpahayag sa paglaum ug kalipay ngadto sa mga matinumanon, apan usa ka kasuko ug kaligutgut ngadto sa mga malapason sa balaod sa Dios. Kadtong naghalad sa tanan ngadto kang Cristo siguro na karon, natagoan sa puluy-anan ni Jehova. Nasulayan na sila, ug atubangan sa kalibutan ug sa mga nagabiaybiay sa kamatuuran sila nagpadayag sa ilang pagkamaunungon ngadto Kaniya nga nagpakamatay alang kanila. Dakung kahibulungan nga kausaban ang miabut sa kinabuhi niadtong malig-on nga nagkuput sa ilang kadungganon bisan pa atubangan sa kamatayon. Kalit lang sila giluwag gikan sa kangitngit ug sa pagdaogdaog sa mga tawo nga nahimong mga yawan-on. Ang ilang mga dagway, nga bag-

o pa lang nangluspapad, naghigwaos, nanganiwang, karon misidlak uban sa kahibulong, pagtoo, ug gugma. Ang ilang mga tingog misulbong ngadto sa madaugon nga awit: “Ang Dios mao ang atong dalangpanan ug kalig-on, madali nga katabang sa atong kalisdanan. Busa dili kami mahadlok, bisan ang yuta pagaalid-an, ug bisan ang mga bukid pagauyogon ngadto sa kahiladman sa kadagatan; Bisang ang mga tubig niini magangulob ug mangalubog, Bisang ang mga bukid mangurog gumikan sa pagtubo niini.” Salmo 46:1-3.

[367]

Samtang kini nga mga pulong sa balaan nga pagkatugyan mosaka ngadto sa Dios, mopadaplin ang mga panganod, ug ang kalangitan nga puno sa mga bitoon makita, dili maasoy sa pagkamahimayaon kon itandi sa maitum ug masuk-anon nga kahawaan sa isigka daplin. Ang himaya sa langitnong ciudad mibidlisiw sa haduul. Dayon adunay magpakita sa kalangitan nga usa ka kamut nga magkuput sa duha ka papan nga bato nga nag-akub. Matod sa manalagna, “Ang kalangitan magpamatuod sa iyang pagkamatarung; kay ang Dios mao ang maghuhukom sa iyang kaugalingon” Salmo 50:6. Kanang balaan nga balaod, ang pagkamatarong sa Dios nga sa taliwala sa dalogdog ug siga gimantala gikan sa Sinai ingon nga maoy giya sa kinabuhi, napadayag na karon sa katawhan ingon ng sulundan sa paghukom. Ang kamut nagabli sa mga papan, ug makita ang mga lagda sa kasugoan, nasulat sa dagang nga kalayo. Ang mga pulong yano ra kaayo nga ang tanan makabasa kanila. Ang panumduman mapukaw, ang kangitngit sa patootoo ug mga minaomao mapapas gikan sa mga hunahuna, ug ang napulo ka mga sugo sa Dios, hamubo, malukupon, ug gamhanan, ipakita sa tanan nga nanagpuyo sa yuta.

Dili maasoy ang kalisang ug sa pagmahay niadtong nagayatak sa balaan nga kasugoan sa Dios. Gihatag ni Jehova kanila ang Iyang kasugoan; nga unta ilang ikatandi ang ilang kinaiya niini, ug makahibalo sa ilang mga kakulangon samtang aduna pay higayon sa paghinulsul ug sa pag-usab; apan aron ilang mapauyunan ang kalibutan; ilang gihiklin ang mga lagda niini ug nagtudlo sa uban sa paglapas. Naninguha sila sa pagpugus sa katawhan sa Dios sa pagpasipala sa Iyang Adlawng Igpapahulay. Karon gihukman na sila niana nga balaod ang ila kanhing gitamay. Uban sa makatandog nga ka tin-aw ilang makita nga dili sila mapasaylo. Ilang gipili ang ilang gusto alagaron ug simbahon. “Unya kamo mobalik kanako

ug gahinon ninyo ang kalainan sa matarung ug sa dautan, kaniya nga nagaalagad sa Dios ug kaniya nga wala mag-alagad kaniya.” Malaquias 3:18.

Ang mga kaaway sa balaod sa Dios, gikan sa mga ministro hangtod sa labing ubus sa ilang taliwala adunay bag-ong pagsabut sa kamatuuran ug katungdanan. Ulahi na kaayo sila makakita nga ang Igpapahulay sa ikaupat nga sugo mao ang selyo sa buhi ng Dios. Ulahi na kaayo sila makakita nga ang tinuud nga kinaiyahan sa ilang mini nga igpapahulay, ug ang balasahon nga patukuranan nga niini sila nagatukod. Ilang masabtan nga nakigaway sila batok sa Dios. Ang rilihiyoso nga mga magtutudlo nagahatud sa daghan ngadto sa kalaglagaan samtang sila nanagangkon nga nagagiya kanila ngadto sa mga ganghaan sa Paraiso. Hangtod sa adlaw sa katapusang husay kini mahibaloan kon unsa kadako ang katungdanan sa mga tawo nga anaa sa balaang pangatungdanan, ug unsa ka makalilisang nga mga sangputanan sa ilang dili pagtuman. Sa eternidad lamang unya atong masabtan pag-ayo ang bili sa pagkawala sa usa ka kalag. Makalilisang gayud ang dangatan sa usa nga sultihan sa Dios sa pag-ingon, Pahalayo kanako ikaw dautan nga sulogoon.

Ang tingog sa Dios madunggan gikan sa langit, nga magpahibalo sa adlaw ug takna sa Iyang pag-abut, ug magahatud sa walay katapusang pakigsaad ngadto sa Iyang katawhan. Sama sa mga sip-ak sa labing kusog nga dalogdog, ang Iyang mga pulong modahunog sa tibuuk yuta. Ang Israel sa Dios magatindog nga maminaw, uban sa ilang mga mata nga nagatutok sa ibabaw, ang ilang mga dagway nanagsidlak uban sa Iyang himaya, ug magasidlak sama sa dagway ni Moises sa iyang paglugsong gikan sa Sinai. Ang mga daotan dili makatutok kanila. Ug sa paglitok na sa mga panalangan ngadto sa nanagpasidungog sa Dios pinaagi sa pagbalaan sa Iyang Igpapahulay, adunay makusog nga singgit sa kadaugan.

Dayon adunay magpakita sa silangan usa ka maitum nga panganod, nga daw katunga sa kadak-on sa kamut sa tawo. Mao kini nga panganod nga magalibot sa Manluluwas ug daw sa halayo gilibutan sa kangitngit. Ang katawhan sa Dios makaila niini nga timaan sa Anak sa tawo. Sa solemne nga kahilum magatutok sila

[368]

niini samtang kini magkahaduul sa yuta, nga maganam og kahayag ug mahimayaon, hangtod nga kini makita nga usa ka dako ug maputi nga panganod, ang ubus niini daw sa usa ka nagaut-ut nga kalayo,

ug sa ibabaw niini ang balangaw sa pakigsaad. Si Jesus mosakay niini ingon nga usa ka gamhanan nga mananaog. Dili na karon “usa ka tawo sa kasub-anan,” nga magainum sa mapait nga copa sa kaulawan ug kasakitan, moabut Siya nga mananaog sa langit ug yuta, aron maghukom sa mga buhi ug mga minatay. “Matinumanon ug Maminatud-on,” “ug sa pagkamatarung nagahukom ug nagapang-gubat.” Ug “ang mga kasundalohan sa langit” (Pinadayag 19:11, 14) nagasunud kaniya.” Uban sa mga langitnong honi sa balaang mga manulunda, usa ka baga nga panon nga dili maisip, magauban Kaniya sa pag-anhi. Ang mga sukaranan daw puno sa masidlakon nga mga dagway “napulo ka libo ka napulo ka libo ug linibo-libo.” Walay tawhanong pansulat nga makahulagway sa talan-awon; walay tawhanon nga panghunahuna nga makatugkad sa katahum niini. “Ang iyang himaya magatabon sa kalangitan, ug ang yuta napuno sa pagdayeg kaniya. Ug ang Iyang kasilaw sama sa suga.” Habakuk 3:3,

4. Sa maganam pa gayud kahaduul ang buhi nga panganod, ang matag usa ka mata makakita sa Prinsipe sa kahayag. Walay korona sa mga tunok karon nga magdaut sa balaan nga ulo, kondili usa ka korona sa himaya mahimutang sa Iyang balaang nga agtang. Ang Iyang dagway magalabaw sa kasilaw sa kahayag sa adlaw sa udtong tutok. “Diha sa iyang bisti ug diha sa iyang paa siya may ngalan nga nasulat: *Hari sa kaharian ug Ginoo sa kaginoohan.*” Pinadayag 19:16.

Sa Iyang atubangan, ang “tanang mga nawong mangaluspap;” sa mga nanagsalikway sa kalooy sa Dios moabut ang kalisang ug walay katapusang kasubanan. “Ang kasingkasing mahilis, ug ang mga tuhod magsingki-singki,” “ug ang mga nawong nilang tanan magatigum sa kangitngit.” Jeremias 30:6; Nahum 2:10. Ang mga matarong managpanghilak uban sa pagkurog, “Kinsa ba ang arang makabarug?” Mahunong ang pag-awit sa mga manulunda, ug adunay dakung kahilum. Dayon madunggan ang tingog ni Jesus, nga magalingon, “Ang akong grasya igo kaninyo.” Ang mga nawong sa mga matarong magasidlak, ug ang kalipay magpuno sa matag usa ka kasingkasing. Ug ang mga manulunda magtogtog sa labaw pa ka hataas nga mga nota, ug moawit pag-usab, samtang sila magkahaduul sa yuta.

Ang Hari sa mga hari manaog diha sa mga panganod, maputus sa nagadilaab nga kalayo. Ang kalangitan magdungan sa pagkairog sama sa usa ka linukot, ang yuta magakurog sa Iyang atubangan, ug ang mga bukid ug mga pulo mangairog gikan sa ilang dapit. “Moanhi ang atong Dios, ug dili magpakahilum; ang kalayo magaut-ut sa iyang atubangan, ug may dakung bagyo nga nagalibut kaniya. Nagatawag siya sa mga langit sa kahitas-an, ug sa yuta, aron pagahukman niya ang Iyang katawhan.” Salmo 50:3, 4.

“Ug unya ang mga hari sa yuta ug ang mga kadagkuan ug ang mga heneral ug ang mga dato ug ang mga kusgan, ug ang matag-usa, ulipon ug tawong gawas, mitago sa mga langub ug sa mga pangpang sa kabukiran, ug nanag-ingon ngadto sa kabukiran ug kapangpangan, Tumpagi kami ug taboni kami gikan sa nawong sa nagalingkod sa trono, ug gikan sa kapungot sa Cordero; kay nahiabut na ang dakung adlaw sa ilang kapungot, ug kinsa bay arang makabangbang niini?” Pinadayag 6:15-17.

Nahunong ang pagyagayaga. Nahilum ang mga ngabil nga bakakon. Ang singki sa mga hinagiban, ang kagubot sa gubat, “uban sa kalibog sa kasaba, ug ang mga sapot nga gilimisan sa dugo” (Isaias 9:5), napahilum. Wala nay lain pa nga madunggan gawas sa tingog sa pagampo ug ang tingog sa paghilak ug pagminatay. Ang paghilak migawas sa kalit lang gikan sa mga ngabil nga bag-o pa nga nagtamay, “Ang dakung adlaw sa Iyang kasuko niabut na; ug kinsa ba ang makahimo sa pagbarug?” Ang mga dautan nangaliyupo nga magpalubong ilalum sa mga pangpang sa kabukiran, sa baylo nga makakita sila sa Iyang nawong nga ilang gitamay ug gisalikway.

[369] Ang tingog nga mosulud sa mga dalunggan sa mga minatay, ilang nailhan. Makapila ka higayon ang tingog sa pagpakilooy naghangyo kanila sa paghinulsul. Daw unsa ka subsub kini madungog diha sa makatandog nga paghangyo sa usa ka higala, sa usa ka igsoong lalake, sa Manunubos. Alang sa mga nagasalikway sa Iyang grasya, wala nay lain nga matugub sa paghukum, nabug-atan sa pagsaway, sama nianang tingog nga dugay na kaayong nagahangyo, “Bumiya kamo, bumiya kamo gikan sa inyong dautan nga mga dalan; kay ngano man nga magpakamatay kamo?” Ezekiel 33:11. Oo, alang kanila mao kadto ang tingog sa usa ka dumuloong! Matod pa ni Jesus: “Tungod kay ako nagtawag, ug kamo mingbalibad; akong gibayaw ang akong toong kamot, ug walay tawo nga nagatagad;

Apan gisalikway ninyo ang tanan ko nga tambag, ug dili mo buot sa akong pagbadlong.” Proverbio 1:24, 25. Kana nga tingog magpukaw sa mga panumduman nga ilang gituyo sa pagpapas—mga pasidaan nga gitamay, mga pagdapit nga gisalikway, mga kahigayunan nga giyam-iran.

Adunay nagatamay kang Cristo sa Iyang kaulawan. Uban sa kulbahinam nga gahum nga mosantup sa ilang mga hunahuna, ang mga pulong sa Nagaantos sa diha nga gisaway sa hataas nga saserdote, Iyang gipamatuud sa ka solemne, “Sukad karon makita ninyo ang Anak sa tawo nga magalingkod sa too sa Gahum, ug moanhi sa ibabaw sa mga panganod sa langit.” Mateo 26:64. Karon makita nila Siya diha sa Iyang himaya, ug ila pa makita sila nga nagalingkod sa toong kamut sa Makagagahum.

Kadtong nagtamay sa Iyang pagangkon nga Siya Anak sa Dios wala na makatingog karon. Diha ang garboso nga Herodes nga nagpabantog sa iyang harianon nga titulo, ug nagmando sa nagyagayaga nga mga sundalo, nga koronahan siya ingon nga hari, diha ang mga tawo nga uban sa walay batasan nga mga kamut maoy nagbutang sa iyang lawas sa pula nga kupo, sa Iyang balaan nga agtang sa tunokon nga korona, ug sa Iyang walay sagang nga kamut gibutangbutangan sa setro, ug nagdukoduko sa Iyang atubangan diha sa masipalahon nga pagyagayaga. Ang mga tawo nga nagsagpa ug nagluwa sa Prinsipe sa kinabuhi, karon milingiw gikan sa Iyang nagadulot nga tinan-awan, ug nangita og kaikyasan gikan sa hilabihan ka silaw sa himaya sa Iyang presensya. Kadtong nagpadulot sa mga lansang sa Iyang mga kamut ug mga tiil, ang sundalo nga nagdughang sa Iyang kilid, nagtan-aw niini nga mga ulat uban sa kalisang ug kahigwaos.

Uban sa dakung ka tin-aw nakahinumdom ang mga pari ug mga pangulo sa mga hitabo didto sa Kalbaryo. Uban sa makapakurog nga kalisang, ilang nahinumduman kon giunsa nila pagyangoyango ang ilang mga ulo diha sa yawan-on nga paglipay, nakaingon sila, “Sa uban nagluwas siya, sa iyang kaugalingon dili arang makaluwas. Kong siya mao ang hari sa Israel, manaug siya karon sa krus, ug motuo kita kaniya. Nagasalig siya sa Dios; Luwason karon niya siya, kong iyang khamut-an siya.” Mateo 27:42, 43.

Sa ka tin-aw ilang mahinumduman ang sambingay sa Manlu-luwas sa usa ka saup nga nagdumili sa paghatag sa ilang agalon sa ani sa iyang uma, nga nangabuso sa iyang mga sulugoon ug nag-

patay sa iyang anak nga lalaki. Ilang nahinumduman, usab, ang silot nga ilang gipakanaog: Ang Ginoo sa maong parrasan maglaglag sa makahahadlok nga paagi niadtong daotan nga mga tawo. Sa silot sa sala niadtong dili matinumanon nga mga tawo, ang mga pari ug mga anciano nakakita sa ilang mga dalan ug sa ilang kalaglagan nga angay kanila. Ug karon adunay motumaw nga makamatay nga hilak sa pagagulo. Labaw pa ka kusog kay sa singgit, “Ilang siya! ilang siya!” nga mikanawkanaw sa kadalanan sa Jerusalem, nagpakusog sa makahahadlok, makasusubo nga hilak sa pagkasubo, “Siya mao ang Anak sa Dios! Siya ang matuud nga Mesias!” Mangita sila og katagoan gikan sa presensya sa Hari sa mga hari. Sa lalum nga mga lungib sa yuta, nga nangliki tungud sa pagpasidaan sa kinaiyahan, mapakyas sila sa pagtago.

[370] Sa kinabuhi sa tanan nga nanagsalikway sa kamatuuran, adunay mga gutlo nga pukawon ang kaisipan, sa diha nga ang panumduman magpakita sa makapasakit nga paghinumdum sa pagkasalingkapaw sa kinabuhi, ug ang kalag hasion sa walay kapuslanan nga mga pagbasol. Apan sa unsa kini ikatandi sa kahigwaos nianang adlaw sa “pag-abut sa kahadlok sa pagka- alaut,” sa panahon nga “ang kalaglagan moabut ingon sa usa ka alimpulos!” Proverbio 1:27. Kadtong molaglag unta kang Cristo ug sa Iyang matinumanon nga katawhan, karon makasaksi na sa himaya nga miabut kanila. Taliwala sa ilang kalisang ilang madungog ang mga tingog sa mga balaan sa malipayon nga paghugyaw nga nagkanayon, “Ania karon, mao kini ang among Dios; nagapaabut kami kaniya, ug siya magaluwas kanamo.” Isaias 25:9.

Taliwala sa pagsamparay sa yuta, sa kidlap sa kilat, ug sa dahunog sa dalogdog, ang tingog sa Dios magtawag sa mga natulog nga mga balaan. Iyang tan-awon ang mga lubong sa mga matarong, ug dayon mobayaw sa Iyang kamut ngadto sa langit sa pagsinggit, “Pagmata, pagmata, pagmata, kamo nga nangatulog sa abug, ug bumangon!” Latas sa kalayon ug kalapdon sa yuta, ang mga patay makadungog sa maong tingog, ug sila nga makadungog mangabuhi. Ug ang tibuuk yuta magabagting sa tunub sa hilabihan ka dako nga armada gikan sa tanang kanasuran, kaliwatan, pinulongan, ug katawhan. Gikan sa balay-bilanggoan sa kamatayon sila manuol, magabisti sa himaya nga walay katapusan, nga managsinggit, “O kamatayon, hain ang imong kalala? O lubnganan hain na ang imong

pagdaug”? 1 Corinto 15:55. Ug ang buhi nga mga matarong ug ang nabanhaw nga mga balaan maghiusa sa ilang mga tingog diha sa hataas, malipayon nga singgit sa kadaugan.

Ang tanan nga manggula sa ilang lubnganan sama nga pamayhon sa ilang pagsulud sa ilang lubnganan. Si Adan nga maoy kinatasan taliwala sa panon, hataas ug ambungan sa barog, sa kahabugon apan mubo og dyutay kay sa Anak sa Dios. Siya magpakita sa dakung kalainan ngadto sa mga tawo niining ulahi nga mga kaliwatan; niining usa ka bahin mapakita ang dakung pagdaus-us sa kaliwatan. Apan ang tanan mamangon uban sa kalab-as ug kabaskog sa walay katapusang nga pagkabatan-on. Sa sinugdan, gibuhat sa Dios ang tawo sumala sa dagway sa Dios, dili lamang sa kinaiya, kundili sa dagway ug panglawas. Ang kasal-anan nagpapas ug halos nakawagtang sa diosnon nga dagway; apan mianhi si Cristo aron sa pagpahiuli niadtong nawala. Iyang ilisan ang atong mamalatyon nga mga lawas, ug hulmahon kini sa pagkasama sa Iyang mahimayaong lawas. Ang mamalatyon, madunoton nga dagway, nga walay pagkaambongan, sa pagkahugaw na niini sa sala, mahimong hingpit, matahum ug dili na mamalatyon. Ang tanang kahugawan ug kahiwan mahabilin didto sa lubnganan. Mahiuli ngadto sa kahoy sa kinabuhi didto sa dugay nang nawala nga Eden, ang mga linukat “managpanubo” (Malaquias 4:2) ngadto sa hingpit nga gidak-on sa kaliwat sa iyang nahaunang himaya. Ang katapusang nagpabilin nga mga timaan sa tunglo sa sala pagakuhaon, ug ang mga matinumanon kang Cristo mopakita “diha sa katahum sa Ginoo nga atong Dios;” sa hunahuna ug sa kalag ug sa lawas magpakita sa hingpit nga dagway sa ilang Ginoo. O, pagkatingalahan nga katubsanan! dugay nang gihisgotan, gilauman, gipamalandong uban sa mainiton nga pagpaabot, apan dili gayud masabut sa hingpit.

Ang buhi nga mga matarong mangausab “sa kalit, sa pagpamilok sa mata.” Pinaagi sa tingog sa Dios sila mahimaya; mahimo na sila nga dili na mamalatyon, ug uban sa nangabanhaw nga mga balaan pagasakgawon ngadto sa kahitas-an sa pagsugat sa ilang Ginoo diha sa kahanginan. Ang mga manulunda “magatigum sa tanang pinili gikan sa upat ka mga hangin, gikan sa usa ka tumoy sa yuta ngadto sa usa.” Ang gagmayng kabataan kuguson sa mga manulunda ug ihatag ngadto sa mga bukton sa ilang mga inahan. Mga higala nga dugay nang nagkabulag tungud sa kamatayon mahiusa, dili na

gayud magkabalag pag-usab, ug uban sa mga awit sa kalipay mosaka pag-usa ngadto sa siyudad sa Dios.

Sa matag kilid sa mapanganuron nga karwahi dihay mga pako, ug sa ilalum niini mao ang buhi nga mga ligid; ug sa pagsaka sa mga karwahi magatuaw ang mga ligid, “Balaan,” ug ang mga pako sa ilang pagirog, magatuaw, “Balaan,” ug ang lumbay sa mga manulunda magatuaw, “Balaan, balaan, balaan, Dios nga Labing Gamhanan.” Ug ang mga linuwas magasinggit “Aleluya!” samtang ang karwahi magapadayon padulong sa Bag-ong Jerusalem.

[371]

Sa dili pa mosulud sa siyudad sa Dios, ang Manluluwas magahatag sa Iyang mga sumusunod sa mga timaan sa kadaugan, ug maghatag kanila sa mga timaan sa ilang harianon nga kahimtang. Ang nagasidlak nga mga lumbay magaporma og usa ka eskinado nga ang tunga bakante, palibot sa ilang Hari, kansang dagway motaas ngadto sa pagkahalangdon ibabaw sa mga balaan ug mga manulunda, kansang dagway magasidlak kanila nga puno sa maloloyon nga gugma. Sa tibuuk dili maihap nga panon sa mga linuwas, ang tanan mga mata magatutok Kaniya, magatan-aw sa Iyang himaya kansang “dagway labaw kay sa matag usa ka tawo, ug ang Iyang lawas labaw kay sa mga anak sa katawhan. Diha sa mga ulo sa mga mananaog, si Jesus pinaagi sa Iyang toong kamut magabutang sa korona sa himaya. Ang matag usa adunay korona, nga nagdala sa Iyang “bag-ong ngalan,” (Pinadayag 2:17) ug ang sinulat, “Pagkabalaan ngadto sa Ginoo.” Ang matag usa ka kamut nagakuput sa palma sa mananaog ug nagasidlak nga alpa. Dayon sa pagtogtog na sa pangulong manulunda sa nota, ang tanang kamut motogtog sa mga kwerdas uban sa kahanas, nga mopagawas sa maanindot nga honi nga mananoy. Ang hudyaka nga dili ikaasoy magapuno sa tanang kasingkasing, ug ang matag usa ka tingog mopataas ngadto sa mapasalamaton nga pagdayeg: “Ngadto Kaniya nga nahigugma kanato, ug nagahinlo kanato gikan sa atong mga sala pinaagi sa Iyang dugo, ug naghimo kanato nga mga hari ug mga saserdote ngadto sa Dios ug sa Iyang Amahan; ngadto Kaniya ang himaya ug kagahum hangtud sa kahangturan.” Pinadayag 1:5, 6.

Atubangan sa mga linukat mao ang balaang siyudad. Ablihan og dako ni Jesus ang perlason nga mga ganghaan, ug ang mga nasod nga nagbantay sa kamatuuran mosulud. Didto ilang makita ang Paraiso sa Dios, ang puluy-anan ni Adan sa iyang pagkahingpit. Dayon

ang tingog, nga labaw pa kaanindot kay sa bisan unsa nga honi nga nadunggan sa tawhanong dalunggan, nagaingon, “Natapus ang ang inyong pakigbugno.” Umari kamong mga binulahan sa akong Amahan, panunda ninyo ang gingharian nga giandam alang kaninyo sukad pa sa pagtukod sa kalibutan.”

Karon natuman ang pagampo ni Jesus alang sa Iyang mga apostoles, “Buot ko nga sila usab nga gihatag mo kanako makauban kanako bisan asa ako moadto.” “Walay ikasaway atubangan sa presensya sa Iyang himaya uban sa hilabihan nga kalipay” (Judas 24), ihatag ni Jesus ngadto sa Amahan ang pinalit sa Iyang dugo, ug magpamatuud, “Ania ako, ug ang mga anak nga imong gihatag kanako.” “Akong gibantayan ang imong gihatag kanako.” O, ang mga kahibulungan sa gugma nga nagaluwas! ang paghugyaw sa kalipay nianang taknaa sa diha nga ang Amahan magatan-aw sa mga tinubus, nga magatutok sa ilang dagway, ang kangil-ad sa sala mahanaw, ang mga kasakitan niini gikuha na, ug ang tawhanon sa makausa pa mahiusa sa langitnon!

Uban sa dili malitok nga gugma, si Jesus moabiabi sa mga matinumanon ngadto sa “kalipay sa ilang Ginoo.” Ang kalipay sa Manluluwas sa pagtan-aw, didto sa gingharian sa himaya, sa mga kalag nga nangaluwas pinaagi sa Iyang kasakitan ug kaulawan. Ug ang mga tinubus magaambit niini nga kalipay, samtang sila magatan-aw taliwala sa mga binulahan, kadtong nadaog ngadto kang Cristo tungud sa ilang mga pagampo, sa ilang mga pagbuhat, ug sa mahigugmaon nga pagantos. Samtang sila magatigum palibot sa dakung trono nga maputi, ang kalipay nga dili ikaasoy magapuno sa ilang mga kasingkasing, sa ilang pagtan-aw niadtong nangaluwas ngadto kang Cristo pinaagi kanila, ug sa pagtan-aw nga ang usa adunay nadaog nga usa, ug dugang pa gayud, nga ang tanan nadala ngadto sa puluy-anan sa kapahulayan, didto ilang ibutang ang ilang mga korona sa tiilan ni Jesus, ug magadayeg Kaniya sa walay katapusan.

Samtang ang mga tinubus dawaton ngadto sa ciudad sa Dios, adunay madungog diha sa kahanginan nga malipayon nga pagtuaw sa pagdayeg. Ang duha ka mga Adan duul na nga magkahibalag. Ang Anak sa Dios magatindog uban sa natuyod nga mga bukton aron sa pagdawat sa amahan sa atong kaliwatan—nga Iyang gilalang, nga nakasala batok sa iyang Magbubuhay, ug kang kansang sala

[372] ang mga ulat sa pagkalansang makita sa lawas sa Manluluwas. Sa pagkakita ni Adan sa mga timaan sa mga lansang nga milagbas, wala siya modangup sa sabakan sa iyang Ginoo, kundili uban sa kaulaw mihapa siya sa Iyang tiilan, nga nagatuaw, ‘Takus, takus ang Cordero nga gipatay!’ Sa hinayhinay gipatindog siya sa Manluluwas, ug gisugo sa pagtan-aw sa makausa pa sa puluy-anan sa Eden nga gikan didto sa dugay nga panahon siya gipagula.

Human sa pagpagawas kaniya gikan sa Eden, ang kinabuhi ni Adan sa kalibutan puno sa kasub-anan. Ang matag nagkalaya nga dahon, ang matag biktima nga halad, ang matag kangil-ad sa dagway sa kinaiyahan, ang matag mansa sa kaputli sa tawo, maoy lab-as nga pahinumdom sa iyang sala. Makalilisang ang iyang gibati nga kahigwaos samtang siya nagtan-aw sa pagdagsang sa kasal-anan, ug agi og tubag sa iyang mga pasidaan, mao ang pagpakaulaw ngadto kaniya ingon nga maoy hinungdan sa sala. Uban sa mapailubong nga pagpaubus iyang gidala, duul sa usa ka libo ka tuig, ang silot sa paglapas. Matinumanon siya nga naghinulsul sa iyang sala, ug nagsalig sa mga binuhatan sa gisaad nga Manluluwas, ug siya namatay diha sa paglaum sa pagkabanhaw. Ang Anak sa Dios nagtubus sa kapakyasan ug pagkahulog sa tawo, ug karon, pinaagi sa buhat sa paghinlo, si Adan nabalik ngadto sa unang kahimtang sa iyang pagdumala.

Gilalin uban sa kalipay, iyang nakita ang mga kahoy nga kanhi iyang gikalipayan— ang mao gayud nga mga kahoy kansang mga bunga niini iyang ginakuha sa mga adlaw sa iyang pagkawalay sala ug kalipay. Iyang nakita ang kaparrasan nga ang iyang mga kamut maoy nag-atiman, ang kabulakan nga iyang gihigugma sa pag-alima. Misantup sa iyang hunahuna ang katinuuran sa maong talan-awon; iyang nasabtan nga mao gayud kini ang Eden nga napahiuli, labaw na kamaanindot karon kay kaniadto sa wala pa siya palayasa gikan niini. Dad-on siya sa Manluluwas ngadto sa kahoy sa kinabuhi, ug magpupu sa mahimayaong bunga, ug sugoon siya sa pagkaon. Mitan-aw siya sa iyang palibot ug iyang nakita ang panon sa iyang kaliwatan nga nangaluwas, nagatindog sa Paraiso sa Dios. Dayon iyang ibutang ang iyang nagasidalk nga korona sa tiilan ni Jesus, ug mopauraray sa dughan ni Jesus, mogakus sa Manunubos. Iyang kaskason ang mga kwerdas sa bulawan nga alpa, ug ang mga sudlanan sa langit mopalanog sa madaugon nga awit, “Takus, takus,

takus ang Cordero nga gipatay, ug nabuhi pagusab!” Mosabat ang panimalay ni Adan, ug dayon ilang ibutang ang ilang mga korona sa tiilan sa Manluwas samtang sila mangduko sa Iyang atubangan aron sa pagdayeg.

Kini nga panagkatigum saksihan sa mga manulunda nga nanghi-lak sa pagkahulog ni Adan, ug nagmaya sa diha nga si Jesus, sa Iyang pagkabhaw mikayab ngadto sa langit, sa nakaabli na Siya sa mga lubnganan sa tanan nga nagapanoo sa Iyang ngalan. Karon ilang nakita ang buhat sa pagtubus natapos na, ug giusa nila ang ilang mga tingog sa pag-awit sa pagdayeg.

Ibabaw sa dagat nga bildo atubangan sa trono, ang dagat nga daw salamin nasagolan sa kalayo—sa hilabihan kasilaw sa himaya sa Dios—magatigum ang panon nga “nakabuntog batok sa mananap nga mapintas, ug batok sa iyang larawan, ug batok sa iyang timaan, ug batok sa numero sa iyang ngalan.” Uban sa Cordero ibabaw sa Bukid sa Sion, “nga adunay mga alpa sa Dios,” sila magatindog, ang usa ka gatus ug kap-atan ug upat ka libo nga gitubus taliwala sa mga tawo; ug adunay nadungog, nga daw sama sa kasaba sa daghang tubig, ug sama sa lanog sa usa ka dakung dalogdog, “ang tingog sa mga nanagtugtog sa ilang mga alpa.” Ug nanag-awit sila og “usa ka bag-ong alawiton” atubangan sa trono, sa usa ka alawiton nga walay lain nga makakat-on gawas sa usa ka gatus ug kap-atan ug upat ka libo; alawiton kini ni Moises ug sa Cordero— usa ka alawiton sa pagkaluwas. Walay lain kundili ang usa ka gatus ug kap-atan ug upat ka libo ang makakat-on niana nga alawiton; kay usa kini ka awit sa ilang kasinatian—usa ka kasinatian nga walay laing panon nga nakasinati. “Mao kini ang mokuyog sa Cordero bisan diin Siya moadto.” Kini sila gibayaw gikan sa yuta, taliwala sa mga buhi, nga giisip nga “ang unang mga bunga ngadto sa Dios ug sa Cordero.” Pinadayag 15:2, 3; 14:1-5. “Mao kini ang nanggula gikan sa dagkung kasakitan;” nakalabang sila sa panahon sa kasamok nga wala pa mahitabo sukad nga adunay nasod; nakalahutay sila sa kahigwaos sa panahon sa kagul-anan ni Jacob; nakabarog sila nga walay manlalaban latas sa katapusang pagbubu sa mga paghukum sa Dios. Ginaluwas sila, kay ila man “gilabhan ang ilang mga kupo, ug gipaputi pinaagi sa dugo sa Cordero.” “Walay nakaplagnan nga kahugawan sa ilang baba; kay wala silay mga sayup” atubangan sa Dios. “Busa anaa sila atubangan sa trono sa Dios, ug nag-alagad

[373]

Kaniya sa adlaw ug sa gabii sa Iyang templo; ug Siya nga nagalingkod sa trono magapuyo uban kanila.” Ilang nakita ang yuta nga naupaw tungud sa kagutum ug balatian, ang adlaw adunay gahum sa pagpaso sa mga tawo uban sa dakung kainit, ug sila nakalahutay sa pagantos, sa kagutum, ug sa kauhaw. Apan “dili na sila gutomon; ni magasidlak pa ang adlaw ibabaw kanila, ni magainit; kay ang Cordero nga anaa sa ilang taliwala mao ang magpakaon kanila, ug magadala kanila ngadto sa buhi nga mga tuburan sa tubig; ug pagapahiran sa Dios ang ilang mga luha gikan sa ilang mga mata.” Pinadayag 7:14-17.

Sa tanang katuigan ang mga pinili sa Manluluwas gimatutu ug gibansay sa tulunghaan sa pagsulay. Maglakaw sila sa higpit nga mga dalan sa yuta; giputli sila sa hudno sa kasakitan. Alang kang Jesus nakaantos sila sa pagsupak, pagdumut, ug pagpakaulaw. Nag-sunud sila Kaniya latas sa kasakitan nga mapait; nakaantos sila sa pagdumili sa kaugalingon ug nakaagi sa ilang mapait nga mga kapakyasan. Pinaagi sa ilang masakit nga mga kasinatian ilang nahibaloan ang pagkadaotan sa sala, sa iyang gahum, sa iyang pagkasad-an, sa iyang kasub-anan; ug ilang tan-awon kini uban sa pagdumut. Ang pag-ila sa walay kinutuban nga sakripisyo nga gi-himo alang sa pagtambal niini, maghimo kanila nga mapainubsanon sa ilang kaugalingon ug magpuno sa ilang mga kasingkasing sa mga pasalamat ug pagdayeg nga dili mahimo niadtong wala gayud magagi sa pagkahulog. Maghigugma sila pag-ayo tungud kay sila napasaylo og dako. Ingon nga mga nakaambit sa mga pagantos ni Cristo, takus sila nga mahimong umalambit uban Kaniya sa Iyang himaya.

Ang mga manununod sa Dios nagagikan sa mga bilanggoan, sa mga pundok sa mga guba, gikan sa mga bitayanan, gikan sa kabukiran, gikan sa mga lungib sa yuta. Sa yuta sila “makalolooy, sinakit, gipaantos.” Minilyon nga nanganaog sa ilang mga lubnganan puno sa pagpakaulaw, tungud kay sila mibarog sa pagdumili sa pagdawat sa malimbungon nga mga pagangkon ni Satanas. Pinaagi sa tawhanon nga mga hukmanan sila hukman ingon nga labing ngil-ad nga mga kriminal. Apan karon “ang Dios mao na ang maghuhukom.” Salmo 50:6. Karon gibali na ang desisyon dinhi sa yuta. “Ang pagpakaulaw sa Iyang katawhan pagakuhaon.” Isaias 25:8. “Sila magatawag kanila, Ang katawhan nga balaan, ang mga tinubos sa

Ginoo.” Iyang gitudlo “ang paghatag kanila og purongpurong nga puli sa abo, ang lana sa kalipay alang sa pagbalata, ang bisti sa pagdayeg puli sa espiritu sa kasub-anan.” Isaias 62:12; 61:3. Dili na sila maluyahon, sinakit, ug gipatlaag, ug gidaogdaog. Gikan karon sila magauban kanunay sa Ginoo. Magatindog sila atubangan sa trono nga nagbisti sa labi pa ka matahum nga saput kay sa nasul-ub sa labing pinasidunggan nga tawo sa yuta. Koronahan sila og mga diadema nga labaw pa ka mahimayaon kay niadtong nabutang sa mga agtang sa yutan-ong mga hari. Ang mga adlaw sa kasakit ug paghilak matapos na sa hangtod. Ang Hari sa himaya magapahid gikan sa ilang mga nawong; ang matag usa ka hi-nungdan sa kasakit gikuha na. Taliwala sa nagkawaykaway nga mga palwa sa palma sila manag-awit sa pagdayeg, tin-aw ug matahum, ug maayong pagkaangay; ang matag usa ka tingog mosabat, hangtod nga kini mosulbong sa lahos sa mga suuk sa langit: “Ang kaluwasan Iya sa atong Dios nga nagalingkod sa trono, ug ngadto sa Cordero,” ug ang tanang pumuluyo sa langit motubag sa pag-ingon, “Amen: Ang panalangin, ug himaya, ug ang kalooy, ug paghatag sa pasalamat, ug dungog, ug gahum, ug kusog, maadto sa atong Dios sa kahangturan.” Pinadayag 7:10, 12.

Niining kinabuhia igo lang kita makasugod sa pagsabut sa kahibulungan nga tema sa pagtubus. Uban sa atong pagsabut nga may kinutuban makahimo lamang kita sa pagpamalandong sa labing mainiton sa kaulawan ug sa himaya, sa kinabuhi ug sa kamatayon, sa hustisya ug sa kalooy, nga nagtagbo didto sa krus; apan bisan pa sa labing halalum nga pagtugkad sumala sa mga gahum sa atong mga hunahuna mapakyas gihapon kita sa pagtugkad sa bug-os nga kahulugan niini. Ang gitason ug kalapdon, ang kaladmon ug ang kahabugon sa matubsanon nga gugma hanap kaayo sa atong pagsabut. Ang plano sa kaluwasan dili gayud masabtan sa hingpit, bisan pa sa pagtan-aw sa mga linukat sumala sa makita kanila; apan latas sa mga katuigan, bag-ong kamatuuran magpadayon sa pagpadayag sa mga natingala ug nahimuut nga mga hunahuna. Bisan ang kasub-anan ug kasakitan ug mga pagsulay dinhi sa yuta matapos na, ug ang hinungdan niini kuhaon na, ang katawhan sa Dios makabaton sa tin-aw, masinabuton nga kasayuran bahin sa bili sa ilang kaluwasan.

Ang krus ni Cristo mahimong usa ka tolon-anan ug alawiton sa mga tinubus sa kahangturan. Diha kang Cristo nga nahimaya

[374]

ilang makita si Cristo nga nalansang. Dili gayud malimtan nga Siya kansang gahum maoy naglalang ug nagkuput sa dili maihap nga mga kalibutan latas sa halapad nga kawanangan, ang Hinigugma sa Dios, ang Halangdon sa langit, Siya kinsa ang kerubin ug ang nagasidlak nga mga serapines malipay sa pagdayeg—nagpaubus sa Iyang kaugalingon aron sa pagtuboy sa nahulog nga tawo; nga Siya ang nagpasan sa kasal-anan ug kaulawan sa sala, ug ang pagtago sa nawong sa Iyang Amahan, hangtod ang tanang pagkaalaot sa nawala nga kalibutan nakasubo pag-ayo sa Iyang kasingkasing, ug nagdugmok sa Iyang kinabuhi didto sa krus sa Kalbaryo. Nga ang Magbubuhat sa tanang kalibutan, ang Manlalaban sa tanang kapalaran, naghiklin sa Iyang himaya, ug nagpakaulaw sa Iyang kaugalingon alang sa paghigugma sa tawo, hangtod makadani sa kahibulong ug pagdayeg sa uniberso. Samtang ang kanasuran sa mga linuwas magatan-aw sa ilang Manunubos, ilang makita ang himaya nga walay katapusan sa Amahan nga nagasidlak sa Iyang nawong; samtang sila magatan-aw sa Iyang trono, gikan sa kahangturan ngadto sa kahangturan, ug sa pagkasayod nga ang Iyang gingharian walay katapusan, sila managsinggit sa pag-awit, “Takus, takus ang Cordero nga gipatay, ug nagluwas kanato ngadto sa Dios pinaagi sa Iyang kaugalingon ug labing bililhon nga dugo!”

Ang tinago sa krus maoy magsaysay sa tanan nga mga tinago. Diha sa kahayag nga nagasidlak gikan sa Kalbaryo, ang mga kinaiyahan sa Dios nga nagpuno kanato sa kahadlok ug sa kasolemne magpakita nga matahum ug madanihon. Ang kalooy, pagkalumo, ug ginikanhong gugma makita nga nausa sa pagkabalaan, sa hustisya, ug gahum. Samtang kita magatan-aw sa kahalangdon sa Iyang trono, hataas ug natuboy, atong makita ang Iyang kinaiya diha sa maloloy-on nga mga pagpadayag, ug masabtan, sa paagi nga wala pa mahitabo kaniadto, ang kahulugan nianang titulo sa paghigugma, “Amahan namo.”

Makita nga Siya sa Iyang walay kinutuban nga kaalam dili makahimo og lain nga plano alang sa atong kaluwasan gawas sa paghalad sa Iyang Anak. Ang ganti niini nga halad mao ang kalipay sa pagbutang og mga tawo sa yuta nga mga tinubus, balaan, malipayon, ug dili mamalatyon. Ang sangputanan sa pakigaway sa Manluwas sa mga gahum sa kangitngit maoy kalipay sa mga tinubus, maghatag pagbalik sa himaya ngadto sa Dios, sa walay

katapusan. Ug mao kana ang bili sa kalag nga makatagbaw sa Amahan sa bili nga nabayad; ug si Cristo sa Iyang kaugalingon, nga magtan-aw sa mga bunga sa Iyang dakung pagantos, matagbaw.

41 - Pagkaawaaw sa Yuta

[375] “Kay ang iyang kasal-anan nagatipun- og sungko sa langit, ug nahinum- duman sa Dios ang iyang mga dautang binuhatan.... Sa kopa nga iyang gisagulan, pagsagol kamog dobli alang kaniya. Sumala sa iyang pagpagarbo sa iyang kaugalingon ug sa iyang pagkamapatu- yangon, hatagi siya og samang takus sa kasakit ug kasubo. Sanglit sa iyang kasingkasing nagaingon man siya, Nagalingkod ako nga rayna, dili ako balo, ug sa kasubo dili gayud ako makatila, nan, sa usa lamang ka adlaw mangabut ang iyang mga hampak, ang kamatay, kasubo ug gutum, ug siya pagasunugon pinaagig kalayo; kay gamhanan ang Ginoong Dios nga mao ang nagahukom kaniya. Ug ang mga hari sa yuta nga nakapakighilawas kaniya ug nakiguban kaniya sa pagpatuyang, kini sila managpanghilak ug mangbakho tungod kaniya...ug maga- ingon, Alaut! alaut! ikaw nga bantugang siyudad, ikaw nga gamhanang siyudad, O Babilonia! Sulod sa usa lamang ka takna nahiabut ang hukom batok kanimo.” Pinadayag 18:5-10.

“Ug ang magpapatigayon sa yuta,” nga “nangadto pinaagi sa kadagaya sa iyang mga bahandi,” “managtindog nga maga- paantaw, sa kalisang sa iyang pag-antus, managpanghilak ug managminatay nga magaingon, Alaut, alaut ang bantugang siyudad nga binistihan ug manipis nga lino, ug sa purpura ug escarlata, nga dinayan- dayanan ug bulawan, mga batong hamili ug mga mutya! Kay sulod sa usa lamang ka takna nalaglag kining tanang mga bahandia.” Pinadayag 18:11, 3, 15-17.

Mao kana ang mga paghukom nga ipahamtang sa Babilonia sa adlaw sa pag- abut sa kasuko sa Dios. Iyang gipuno ang kadaghanon sa iyang kasal-anan; miabut na ang iyang panahon; hinog na siya alang sa kalaglagan.

Samtang ang tingog sa Dios magaliso sa pagkabihag sa Iyang katawhan, adunay makalilisang nga pagpahigmata niadtong napildi sa dako nga away sa kinabuhi. Samtang nagadayon pa ang kahigayunan, nabutahan sila sa mga limbong ni Satanas, ug ilang gipaka-

matarong ang ilang binuhatan sa sala. Ang mga dato nagpagarbo sa ilang pagkalabaw ngadto sa mga wala mabulahan sa bahandi; apan ilang nabatongan ang ilang bahandi pinaagi sa paglapas sa balaod sa Dios. Wala sila magtagad sa pagpakaon sa mga gigutum, pagpabisti sa mga hubo, sa pagkamaki- angayon, ug paghigugma sa kalooy. Ilang gipataas ang ilang kaugalingon ug naninguha sa pagbaton sa pagtahod sa ilang mga isigkatawo. Karon gihukasan na sila sa tanan nga nakahimo kanila nga bantugan, ug nahimo nga mga alaot ug walay ikapanalipod. Motan-aw sila uban sa kalisang sa kalaglagan sa mga dyosdyos nga ilang gipili una kay sa ilang Magbubuhat. Ilang gibaligya ang ilang mga kalag alang sa yutan-on nga mga bahandi ug kalipayan, ug wala magtagad nga mahimo nga dato ngadto sa Dios. Ang gisangputan mao ang kapakyasan sa ilang kinabuhi; ang ilang kalipayan nahimo nga kapaitan, ang ilang mga bahandi ngadto sa pagkadunot. Ang ilang naganansya sa tibuuk kinabuhi nahanaw lang sa kalit. Ang mga dato nanagpanghilak sa pagkaguba sa ilang nabantog nga mga balay, ang pagsalibay sa ilang mga bulawan ug salapi. Apan ang ilang panagbakho nahilum tungud sa kahadlok nga sila mangahanaw uban sa ilang mga dyosdyos.

Ang mga daotan mapun-an sa pagbasol, dili tungud sa ilang walay pagtagad sa Dios ug sa ilang isigkatawo, kundili tungud sa paglaglag sa Dios. Nagminatay sila sa gisangputan; apan wala sila maghinulsul sa ilang pagkadaotan. Dili nila biyaan ang paagi nga dili masulayan aron nga ilang madaog kini.

Ang kalibutan makakita sa pundok nga ilang gitamay ug gibiyabiay, ug gihandum nga patyon, nga makalabang latas sa kamatay, unus, ug linog. Siya nga kalayo nga nagaut-ut alang sa nanaglapas sa Iyang balaod, nahimo nga kasaligan nga dalangpanan sa Iyang katawhan.

Ang ministro nga nagpawalay bali sa kamatuuran aron lang madaog ang pag-uyon sa katawhan niining higayona makakita na sa kinaiya ug kabuyohan sa iyang mga pagpanudlo. Dayag nga ang nakakita sa tanan nga mata nagasunud kaniya samtang siya nagawali sa iyang pulpito, sa iyang paglakaw sa kadalanan, samtang siya nakigsandurot sa katawhan sa nagkalainlain nga mga kahimtang sa kinabuhi. Ang matag usa ka pagbati sa kalag, matag tudling nga gisulat, matag pulong nga gilitok, ang matag binuhatan nga nakadala sa katawhan sa pagsalig diha sa limbong, nagkatag og mga liso; ug

karon, sa makalolooy, nangawala nga mga kalag sa iyang palibot, iyang makita ang pagaanihon.

[376] Nagaingon si Jehova: “Ug ilang giayo ug diyutay ang samad sa anak nga babaye sa akong katawohan, nga nagaingon: Pakigdait, pakigdait; sa diha nga walay pakigdait.” “Tungod kay pinaagi sa kabakakan ginapasubo ninyo ang kasingkasing sa matarung, nga kaniya wala ako magpasubo, ug nagpalig-on kamo sa mga kamot sa dautan, aron siya dili mobalik gikan sa dautan niyang dalan, ug maluwas nga buhi.” Jeremias 8:11; Ezekiel 13:22.

“Alaut ang mga magbalantay nga nanaglaglag ug nanagpatibulaag sa mga carnero sa akong sibsibanan!... Ania karon, ako moduaw batok kaninyo tungod sa kadautan sa inyong mga buhat.” “Managminatay kamo nga mga magbalantay sa carnero, ug managtuaw; ug managlunang kamo sa mga abo, kamo nga pangulo sa panon: kay ang mga adlaw sa pag-ihaw kaninyo ug sa inyong pagkatibulaag nangatuman na sa hingpit;...ug ang mga magbalantay walay alagian aron makakalagiw, ni makagawas ang pangulo sa panon.” Jeremias 23:1, 2; 25:34, 35.

Ang mga ministro ug katawhan makakita nga wala sila magpadayon sa matarong nga relasyon ngadto sa Dios. Ilang makita nga nagasupak sila batok sa Mag-uugmad sa tanan nga makiangayon ug matarong nga balaod. Ang paghiklin sa balaan nga kasugoan maoy nag-uugmad sa linibo nga mga tuburan sa daotan, panagsumpaki, pagdumut, kasal-anan, hangtod nga ang yuta mahimo nga usa ka halapad nga dapit sa kagubot, nga makapalunod ngadto sa kadunot. Mao kini ang panan-aw nga makaplakan niadtong nagasalikway sa kamatuuran ug nagpili sa paghigugma sa sayup. Walay pulong nga makaasoy sa handum nga gibati sa mga sukihan ug mabudhion ni-anang nawala nila sa hangtod—ang kinabuhi nga dayon. Mga lalaki ug mga babaye nga gisimba sa kalibutan tungud sa ilang mga hiyas ug kalarino makakita niini nga mga butanga sa matuud nga kahayag. Ilang masabtan ang nabawi gikan kanila pinaagi sa pagpakasala, ug sila mohapa sa tiilan kanila nga ilang gitamay ug giyagayagaan, ug magsugid nga ang Dios naghigugma kanila.

Ang katawhan makakita nga sila nalimbungan. Nagbasol sila sa usa ug usa nga maoy nakaingon sa ilang kalaglagan; apan silang tanan mag-usa sa pagpundok sa ilang labing mapait nga paghukom sa ilang mga ministro. Ang dili matinumanon nga mga pastor nanag-

tudlo sa masayon nga mga butang; ilang gidani ang ilang mga sakup sa dili pagtagad sa balaod sa Dios ug sa paglutos kanila nga nagbantay sa pagbalaan niini. Karon sa ilang kasubo, kini nga mga magtutudlo magsugid atubangan sa kalibutan sa ilang buhat sa pagpanglimbong. Napuno sa kapungut ang mga panon sa katawhan. “Nangalaglag kami!” manghilak sila, “ug kamo maoy hinungdan sa among kalaglagan;” ug ilang atubangon ang bakakon nga mga magbalantay. Sila gayud nga ilang labing gikahimut-an, maoy molitok sa labing makalilisang nga mga tunglo ngadto kanila. Ang mga kamut nga kanhi maoy misang-at og mga kulentas sa mga bulak bakyawon alang sa ilang kamatayon. Ang mga hinagiban nga mao unta ang ipatay sa katawhan sa Dios gamiton niini nga panahona sa pagpatay sa ilang mga kaaway. Sa bisan diin nga dapit adunay kagubot ug pagpaagas og dugo.

“Ang usa ka dinahunog modangat bisan pa ngadto sa kinatumyan sa yuta; kay si Jehova adunay pakiglalis batok sa mga nasud: siya maghukom sa tanang unod: ug mahitungod sa mga daotan, igahatag sila ngadto sa espada, nagaingon si Jehova.” Jeremias 25:31. Sulud na sa unum ka libo ka tuig nagpadayon ang dako nga away; ang Anak sa Dios ug ang Iyang langitnon nga mga mensahero nagpakigaway sa gahum sa daotan, sa pagpasidaan, sa pagpadan-ag, ug sa pagluwas sa mga anak sa katawhan. Karon ang tanan nakahimo na sa pagpili; ang mga daotan nakighiusa na sa hingpit kang Satanas sa iyang pakiggubat batok sa katawhan sa Dios. Miabut na ang panahon nga ang Dios molaban sa kagamhanan sa Iyang balaod nga giyatakan. Karon ang pakigaway dili lang batok kang Satanas, kundili, sa mga tawo usab. “Si Jehova adunay pakigaway sa kanasuran,” “Iyang ihatag sila nga mga daotan ngadto sa espada.”

Ang timaan sa pagkaluwas napahimutang “niadtong nanghayhay ug nagahilak alang sa pagtapos sa tanang dulumtanan.” Karon ang manulunda sa kamatay molakaw, girepresentahan sa panan-awon ni Ezekiel sa mga tawo nga adunay mga igpapatay nga hinagiban, nga gihatagan sa kamandoan: “Patya gayud pagtibawas ang tawong tigulang, ang lalake nga batan-on ug ang ulay, ug ang mga bata ug ang mga babaye; apan ayaw pagpaduol kamo sa bisan kinsang tawo nga kaniya anaa ang timaan: ug sumugod kamo diha sa akong balaan nga puloy-anan.” Matod sa propeta: “Unya gisugdan nila ang mga tigulang tawo nga diha sa atubangan sa balay.” Ezekiel 9:1-6.

[377]

Ang buhat sa paglaglag magsugod sa taliwala niadtong nagangkon nga mga magbalantay sa katawhan. Ang mini nga mga magbalantay maoy unang mamatay. Kinahanglan walay kaloy-an ni may ibilin. Mga lalaki, mga babaye, mga dalaga, ug mga gagmay nga kabataan magdungan sa pagkalaglag.

“Si Jehova mogula sa iyang dapit aron sa pagsilot sa mga nanag-puyo sa yuta tungod sa ilang kadautan; ang yuta usab modayag sa iyang dugo, ug dili na motabon sa iyang mga patay.” Isaias 26:21. “Ug mao kini ang hampak nga isamad ni Jehova sa tanang mga katawhan nga nakiggubat batok sa Jerusalem: ug ang ilang mga unod mangaut-ut samtang magabarog pa sa ilang mga tiil, ug ang ilang mga mata mangadunot diha sa ilang mga buho, ug ang ilang mga dila mangadunot sulod sa ilang baba. Ug mahitabo nianang adlaw ang dakung kagubot gikan kang Jehova moabut sa ilang taliwala; ug ang matag usa kanila magakuptanay pinaagi sa ilang mga kamot sa iyang silingan, ug ang iyang kamot bakyawon batok sa iyang silingan.” Zacarias 14:12, 13. Diha sa mapintas nga kagubot sa ilang kaugalingon nga kabangis nga pagbati, ug sa makapakuyaw nga pagbubu sa Dios sa Iyang kasuko nga walay sambog, mangapukan ang mga daotang lumulupyos sa yuta—mga pari, mga pangulo, ug katawhan, dato ug kabus, hataas ug ubus. “Ug ang mga pinatay ni Jehova nianang adlaw magagikan sa usa ka tumoy sa yuta ngadto sa laing tumoy sa yuta; ug dili na sila pagahilakan, ni pundokon, ni ilubong.” Jeremias 25:33.

Sa pagbalik ni Cristo ang mga daotan mahanaw gikan sa nawong sa tibuok yuta—maut-ut pinaagi sa espiritu sa Iyang baba ug mangalaglag pinaagi sa kasilaw sa Iyang himaya. Dad-on ni Cristo ang Iyang katawhan ngadto sa siyudad sa Dios, ug ang yuta himoon nga basiyo sa mga lumulupyos. “Ania karon, ang yuta himoon nga walay sulod ni Jehova, ug himoon kini nga kamingawan, ug bali-taron kini, ug pagatibulaagon ang mga pumoluyo niini.” “Ang yuta pagahimoon nga walay sulod gayud ug pagalaglagon gayud; kay si Jehova maoy nagsulti niining pulonga.” “Ang yuta usab mahugawan ubos sa mga pumoluyo niini: tungod kay ilang gilapas ang mga balaod, gipasipalahan ang kabalaoran, gibungkag ang tugon nga walay katapusan.” “Tungod niini ang tunglo maoy naglamoy sa yuta, ug silang nanagpuyo sulod niana hingkaplagan nga sad-an: busa

ang mga pumoluyo sa yuta nangasunog, ug diyutay lamang ang nanghibilin.” Isaias 24:1, 3, 5, 6.

Ang tibuuk yuta mahimo nga sama sa awaaw nga kamingawan. Ang mga guba sa mga siyudad ug mga balangay tungud sa mga linog, ang nangalukat nga mga kahoy, nangabuak nga mga bato nga gilabay ngadto sa kadagatan o gibuak mismo sa yuta, makatag sa ibabaw sa niini, samtang ang halapad kaayo nga mga lungib magtimaan sa nahimutangan diin ang kabukiran napikas gikan sa ilang mga sukaranan.

Karon moabut kini nga mga hitabo, nga gilarawan sa katapusang solemne nga serbisyo sa Adlaw sa Paghinlo. Sa panahon nga matapos na ang pagalagad didto sa balaan sa mga balaan, ug nakuha na ang mga sala sa Israel gikan sa santuwaryo tungud sa halad nga dugo, nan ang kanding sa kamingawan dad-on nga buhi sa atubangan ni Jehova; ug atuba-ngan sa katilingban isugid sa hataas nga saserdote ibabaw niini “ug igasugid niya sa ibabaw niini ang tanan nga kasalanan sa nga anak sa Israel, ug ang tanan nila nga mga paglapas, ug kini igabutang niya sa ibabaw sa ulo sa kanding.” Levitico 16:21. Sa sama nga paagi, kon matapos na ang buhat sa paghinlo didto sa santuwaryo sa langit, dayon sa presensya sa Dios ug sa langitnon nga mga manulunda, ug sa panon sa mga tinubus, ang mga sala sa katawhan sa Dios ibutang kang Satanas; siya pagahukman nga sad-an sa tanan nga kadaotan nga iyang gipabuhat kanila. Maingon sa pagpalayas sa napasanginlan nga kanding ngadto sa awaaw nga yuta, si Satanas palayason ngadto sa awaaw nga yuta, walay namuyo ug malaay nga kamingawan.

[378]

Gitagna sa Rebelador ang pagpalayas kang Satanas, ug ang kahimtang sa pagkaguba ug kaawaaw nga dangatan sa yuta; kini magpadayon sulud sa usa ka libo ka tuig. Human sa pagpahayag sa mga talan-awon sa ikaduha nga pag-anhi sa Ginoo, ug sa pagkalaglag sa mga daotan, nagpadayon ang tagna: “Ug unya akong nakita nga gikan sa langit nanaug ang usa ka manolunda nga sa iyang kamut diha ang yawi sa bung-aw sa kahiladman nga walay kinotuban, ug ang usa ka dakung talikala. Ug iyang gidakup ang dragon, ang karaang sirpinti, nga mao ang Yawa ug si Satanas, ug iyang gigapos siya sulod sa usa ka libo ka tuig, ug iyang gitambog siya ngadto sa bung-aw, ug iyang gitabunan kini ug kitimrihan kini sa ibabaw niya, aron dili na siya makapahisalaag sa kanasuran, hangtud matapos

ang usa ka libo ka tuig. Tapus niana siya kinahanglan buhian sa makadiyot.” Pinadayag 20:1-3.

Ang giingon nga, “walay kinutoban nga bung-aw” naghulagway sa yuta sa mangitngit ug gubot nga kahimtang, masabut diha sa uban nga bahin sa Kasulatan. Bahin sa kahimtang sa yuta “sa sinugdan” ang Biblia nagpahayag nga kini “awaaw ug walay sulod; ug ang kangitngit diha sa ibabaw sa nawong sa kahiladman.” Genesis 1:2. Ang Tagna nagtudlo nga kini ibalik, sa bahin lamang, nga kahimtang. Naglantaw sa unahan ngadto sa dako nga adlaw sa Dios, ang manalagna nga si Jeremias nagpamatuud: “Gitan-aw ko ang yuta, ug, ania karon, kini awaaw, ug walay sulod; ug ang kalangitan, wala silay kahayag. Gitan-aw ko ang kabukiran, ug ania karon, sila minglinog, ug ang tanang kabungturan ming-irog ngadto ug nganhi. Gitan-aw ko, ug, ania karon, walay tawo ug ang tanang mga kalanggaman sa kalangitan nangalagiw. Gitan-aw ko, ug, ania karon, ang mabungaon nga dapit nahimong kamingawan, ug ang tanang mga ciudad didto nangalumpag sa presencia ni Jehova.” Jeremias 4:23-26.

Mao kini ang mahimo nga puluy-anan ni Satanas uban sa iyang daotan nga mga manulunda sulud sa usa ka libo ka tuig. Ania ra dinhi sa yuta, dili na siya makaadto sa uban nga mga kalibutan, aron manintal ug magsamok niadtong wala gayud mahulog. Tungud niini nga katarungan siya pagagapuson; walay nay buhi nga nahabilin, nga iyang magamhan. Hingpit siya nga giputol gikan sa buhat sa pagpanglimbong ug pagpangguba sulud sa daghan nga mga kasiglohan nga maoy iyang dako nga kalipay.

Ang manalagna nga si Isaias, nga naglantaw sa pagkabuntog ni Satanas, nakaingon: “Naunsa ang pagkahulog mo gikan sa langit, Oh kabugason, anak sa kabuntagon! naunsa ang pagkalumpag mo ngadto sa yuta, nga ikaw man unta ang nagalumpag sa mga nasud; Ug ikaw miingon diha sa imong kasingkasing: Ako mokayab ngadto sa langit, ituboy ko ang akong trono sa ibabaw sa mga bitoon sa Dios: Himoon ko nga ang akong kaugalingon mahasama sa Hataas Uyamot. Silabon ikaw pagadad-on ngadto sa Seol, sa kinahiladman nga mga dapit sa langub. Sila nga managpakakita kanimo managtu-tok kanimo ug managsusi kanimo kanimo nga manag-ingon: Kini ba ang tawo nga nakapakurog sa yuta, nga nagauyog sa mga gingharian; nga maoy naghimo sa kalibutan nga ingon sa usa ka kamingawan,

ug nakalaglag sa mga ciudad niini; nga *wala magpapauli sa iyang mga binilanggo?*” Isaias 14:12-17.

Sulud sa unum ka libo ka mga tuig, ang buhat ni Satanas sa pagsupil “nakapakurog sa yuta.” Siya “nakapahimo sa kalibutan nga usa ka kamingawan, ug naglaglag sa mga ciudad niini.” Ug “wala niya ablihi ang balay sa mga binilanggo.” Sulud sa unum ka libo ka tuig ang iyang balay-bilanggoan nakadawat sa katawhan sa Dios, ug gusto niya nga sila piutan ingon nga mga bihag sa kahangturan, apan si Cristo nagputol sa iyang mga higit ug nagpagawas sa mga binilanggo.

Bisan ang mga daotan karon gibutang sa dapit nga dili na maabut sa gahum ni Satanas; ug siya uban sa iyang daotan nga mga manulunda magapabilin siya nga makaamgo sa sangputanan sa tunglo tungud sa sala. “Ang tanang mga hari sa mga nasud, silang tanan, nanagkatulog sa himaya, ang tagsatagsa sa iyang kaugalingong balay [lubnganan]. Apan ikaw ginasalibay ngadto sa gawas sa imong lubnganan sama sa usa ka sanga.... Ikaw dili igaipon kanila sa paglubong, tungod kay imong gilalag ang imong yuta, imong gipamatay ang imong katawohan.” Isaias 14:18-20.

[379]

Sulud sa usa ka libo ka tuig, si Satanas maglibud-suroy niining naawaaw nga yuta, aron motan-aw sa mga gisangputan sa iyang pagsupil batok sa balaod sa Dios. Hilabihan nga kasakit niining panahona ang iyang mga pagantos. Sukad sa iyang pagkahulog, ang iyang kinabuhi sa walay pahulay nga kalihukan nakapahanaw sa pagpamalandong; apan gihikawan na siya karon sa iyang gahum, ug gipasagdan sa pagpamalandong sa iyang nabuhat sukad sa una niyang pagrebelde batok sa kagamhanan sa langit, ug sa paglantaw sa unahan uban sa pagkurog ug kalisang ngadto sa makahahadlok nga umalabot, sa panahon nga kinahanglan siya magantos alang sa tanan nga daotan nga iyang nabuhat, ug silutan alang sa mga sala nga iyang gipabuhat sa uban.

Alang sa katawhan sa Dios, ang pagkabihag ni Satanas magdala og kalipay ug pagmaya. Matod sa manalagna: “Ug mahitabo sa adlaw nga si Jehova mohatag kanimo ug pahulay gikan sa imong kasubo, ug gikan sa imong kaguol, ug gikan sa mabug-at nga pagalagad diin ikaw gipaalagad nga imong gamiton kining samingay batok sa hari sa Babilonia [dinhin nagsimbolo kang Satanas], ug moingon, Giunsa sa paghunong sa malupigon! ang bulawanong

ciudad mihunong!... Gibali ni Jehova ang sungkod sa daotan, ang baras sa mga punoan; nga sa kaligutgut maoy gihampak sa mga katawhan sa pagbunal nga makanunayon, nga sa kasuko nagdumala sa mga nasud, uban ang paglutos nga walay makapugong.” Mga bersikulo 3-6.

Panahon sa usa ka libo ka tuig taliwala sa una ug sa ikaduha nga pagkabanhaw, ang paghukom sa mga daotan mahitabo. Gitumbok ni apostol Pablo kini nga paghukom ingon nga hitabo mosunud sa ikaduhang pag-anhi. “Busa, ayaw ipakanaug ang hukom sa dili pa panahon, sa dili pa moabut ang Ginoo, nga mao ang magapadayag sa mga butang nga karon natago diha sa kangitngit ug magapadayag sa mga katuyoan sa kasingkasing.” 1 Corinto 4:5. Si Daniel nagpamatuud nga sa pag-anhi sa Tigulang sa mga Adlaw, “ang hukom gihatag sa mga balaan sa Halangdon Uyamot.” Daniel 7:22. Niining panahona ang mga matarong magagahum ingon nga mga hari ug mga pari sa Dios. Si Juan sa Pinadayag nagaingon: “Ug nakita ko ang mga trono ug sila nanglingkod niini, ug gihatag kanila ang paghukom.” “Sila mahimong mga sacerdote sa Dios ug ni Cristo, ug magahari sila uban kaniya sulod sa usa ka libo ka tuig.” Pinadayag 20:4, 6. Niining panahona sumala sa gitagna ni Pablo, “Ang mga balaan magahukom sa kalibutan.” 1 Corinto 6:2. Sa paghiusa uban kang Cristo sila magahukom sa mga daotan, magatandi sa ilang mga binuhatan sa libro sa kasugoan, ang Biblia, ug magahukom sa matag kaso sumala sa mga binuhatan nga nahimo diha sa lawas. Dayon ang bahin nga kinahanglan antuson sa mga daotan ipahamtang, sumala sa ilang mga buhat; ug gilista kini atubangan sa ilang mga ngalan sa libro sa kamatayon.

Si Satanas usab ug ang daotan nga mga manulunda hukman ni Cristo ug sa Iyang katawhan. Matod ni Pablo: “Wala ba kamo masayud nga kita man unya ang magahukom sa mga manulonda?” Bersikulo 3. Ug si Judas nagpamatuud nga “ang mga manulonda nga wala managpabilin diha sa ilang nahimutangan hinonoa nanagpamiya sa ilang angay nga puloy-anan, kini sila iyang gikapahimutang diha sa mga talikala nga dayon ilalum sa kangitngit alang sa panudya unya sa dakung adlaw.” Judas 6.

Sa pagsira sa usa ka libo ka tuig ang ikaduha nga pagkabanhaw mahitabo. Dayon ang mga makasasala pagabanhawon, ug mopadayag atubangan sa Dios aron ipakanaog ang “nasulat nga hukom.”

Busa ang rebelador, human sa paghulagway sa pagbanhaw sa mga matarong, nagaingon: “Ug bahin sa uban pa sa mga nangamatay, kini sila dili pa mabuhi pagusab hangtud matapos una ang usa ka libo ka tuig.” Pinadayag 20:5. Ug si Isaias nagpamatuud, bahin sa mga daotan: “Ug sila pagatigumon pagtingub, ingon sa mga bini-langgo nga ginatigum sa sulod sa gahong, ug pagagakotan didto sa bilanggoan; ug *sa tapus ang daghang mga adlaw sila pagaduawon.*” Isaias 24:22.

42 - Ang Away Natapos

Pagkatapos sa usa ka libo ka tuig, si Cristo mobalik nganhi sa yuta. Kuyogan Siya sa panon sa mga tinubus, ug ubanan sa kasundalohan sa mga manulunda. Samtang Siya manaog sa hilabihan nga kahalangdon, Iyang tawagon ang mga patay nga daotan sa pagbangon ug pagdawat sa ilang kalaglagaan. Mamangon sila, usa ka gamhanan nga panon, dili maisip ang kadaghanon sama sa balas sa kadagatan. Unsa ka lahi sa una nga mga gibanhaw! Ang mga matarong nabistihan sa walay kamatayon nga katahum ug sa pagkabatan-on. Ang mga daotan makita uban sa mga timaan sa balatian ug kamatayon.

Ang mga mata niana nga baga nga panon motan-aw sa himaya sa Anak sa Dios. Sa usa ka tingog ang mga panon sa mga daotan makaingon, “Bulahan Siya nga nagaanhi sa ngalan sa Ginoo!” Dili ang paghigugma kang Jesus maoy nakapaaghat niini nga pamatuud. Ang gahum sa kamatuuran maoy nakapugus kanila sa paglitok niini nga mga pulong. Sama sa pagkamatay sa mga daotan, sila mobangon, uban sa mao ra gihapon nga pagbati sa pakigaway kang Cristo, ug sa espiritu sa pagsupil. Wala na silay lain pa nga higayon, aron ilang masulbad ang kadaotan sa nangagi nga panahon sa ilang kinabuhi. Wala silay makuha nga kaayohan gikan niini. Ang ilang pagkamalapason sa ilang tibuuk kinabuhi wala makapahumok sa ilang mga kasingkasing. Ang ikaduha nga higayon, kon hatagan man sila, gamiton lamang gihapon sa sama nga kinaiya sa paglikay sa kasugoan sa Dios ug pagdasig sa pagrebelde batok Kaniya.

Monaog si Cristo ibabaw sa Bukid sa mga Olibo, diin Siya nanukad sa Iyang pagkayab human sa Iyang pagkabanhaw, ug diin Iyang gisubli ang saad sa pagbalik nganhi sa yuta. Matod sa manalagna: “Si Jehova nga akong Dios moanhi, ug ang tanan nga balaan magauban kanimo.” Ug ang Iyang mga tiil magatindog niana nga adlaw ibabaw sa Bukid sa mga Olivo, atbang sa Jerusalem sa silangang bahin, ug ang Bukid sa mga Olivo magapabilin sa taliwala niini...ug adunay dako nga walog.” “Ug si Jehova mao ang hari

ibabaw sa tibuok nga yuta: niana nga adlaw adunay usa lamang ka Ginoo, ug usa ang Iyang ngalan.” Zacarias 14:5, 4, 9. Samtang ang Bag-ong Jerusalem sa iyang kasidlak, manaog gikan sa langit, mahimutang kini sa dapit nga naputli ug naandam sa pagdawat niini, ug si Cristo uban sa Iyang katawhan ug mga manulunda, mosulud sa balaan nga siyudad.

Niining higayona si Satanas mangandam alang sa katapusan nga gamhanan nga pakigbisog alang sa paghari. Samtang kuhaan sa iyang gahum, ug putlon gikan sa iyang buhat sa panglimbong, ang prinsiphe sa daotan anaa sa makalolooy nga kahimtang ug masub-anon; apan sa pagbanhaw na sa mga daotan, iyang makita ang hilabihan kadako nga panon sa iyang habig, mabuhi ang iyang mga paglaum, ug maningkamot siya sa dili pagkapildi niining dakung away. Iyang andamon ang tanan nga kasundalohan sa nangawala ilalum sa ilang bandila, ug pinaagi kanila maningkamot sa pagpalusot sa iyang mga plano. Ang mga daotan mahimo nga mga bihag ni Satanas. Sa ilang pagsalikway kang Cristo ilang gidawat ang kapangulohan sa ilang rebelde nga pangulo. Andam sila modawat sa iyang mga sugyot ug mobuhat sa iyang kamandoan. Apan, ingon sa iyang karaan nga pamaagi dili siya moangkon nga siya mao si Satanas. Magpaila siya nga maoy prinsiphe nga adunay katungud sa pagpanag-iyahon sa kalibutan, ug kansang panulundon giilog gikan kaniya. Iyang ipaila ang iyang kaugalingon ngadto sa iyang mga sakup ingon nga nalimbungan ingon nga maoy manunubos, nagpatoo kanila nga ang iyang gahum maoy nakabanhaw kanila gikan sa ilang mga lubnganan, ug nga iyang luwason sila gikan sa labing bangis nga pagpangulipon. Tungud kay wala na ang presensya ni Cristo, si Satanas magbuhat og mga katingalahan sa tuyo nga mapamatud-an ang iyang mga pagangkon. Iyang palig-onon ang mga maluya, ug dasigon ang tanan uban sa iyang kaugalingon nga espiritu ug kusog. Iyang isugyot nga siya ang mangulo sa pagsulong sa kampo sa mga balaan aron panag-iyahon ang balaan nga siyudad sa Dios. Uban sa yawan-on nga pagmaya siya magatudlo ngadto sa dili maihap nga gidaghanon nga nabanhaw gikan sa mga lubnganan, ug nagpamatuud nga ingon nga ilang pangulo siya takus kaayo nga makabuntog sa siyudad, ug sa pagbawi sa iyang trono ug sa iyang gingharian.

Niana nga baga nga panon apil ang mga kabanayan sa hatag-as og kinabuhi nga kaliwatan nga nagkinabuhi sa wala pa ang Lunup; mga katawhan nga tag-as og barog ug gamhanan sa pangisip, kinsa nagpasakup sa pagmando sa gihulog nga mga manulunda, naggamit sa ilang mga kahanas ug kahibalo sa pagtuboy sa ilang kaugalingon; mga tawo kansang katingalahan nga mga buhat sa arte nagdani sa kalibutan sa pagsimba sa kalantip sa ilang salabutan, apan kansang mabangis ug daotan nga mga imbento, nagahugaw sa kalibutan ug nagpanas sa dagway sa Dios, maoy nakaaghat sa Dios sa pagpapas kanila gikan sa nawong sa Iyang kabuhatan. Adunay mga hari ug mga heneral nga nakabuntog sa kanasuran, gamhanan nga mga tawo nga wala makaagi og kaparutan sa panggubatan, garboso, mapangahason nga mga mangangaway sa gubat kansang mga pamaagi nakapakurog sa mga gingharian. Sa kamatayon wala mausab ang ilang kasinatian. Sa ilang pagbangon gikan sa lubnganan, ilang gipadayon ang ilang mga panghunahuna sama kaniadto sa wala pa kini mahunong. Gipalihok sila sa mao ra gihapon nga handum sa pagpanglupig nga maoy nagmando kanila sa ilang pagkapukan.

Si Satanas makigsabot sa iyang mga manulunda, dayon uban niining mga hari ug mga manggugubat ug gamhanan nga mga tawo. Ilang gitan-aw ang gahum sa ilang kadaghanon, ug magpamatuud nga ang kasundalohan sulud sa siyudad gamay ra kaayo kay sa ilang ginsakupan, ug ilang mabuntog kini. Magpanday sila og mga plano sa pagpanag-iyas sa mga bahandi ug sa himaya sa Bag-ong Jerusalem. Ang tanan magdali sa pagpangandam alang sa gubat. Ang mga imbentor manghimo og mga hinagiban sa gubat. Ang bantugan nga mga pangulo militar, nga kanhi malampuson sa panggubatan, nagbansay sa mga panon sa manggugubat ug nagbahinbahin niini ngadto sa mga kompaniya ug dibisyon sa mga kasundalohan.

Dayon ang katapusan nga mando sa pagsulong gipakanaog, ug ang dili maihap nga panon misulong—ang armada sa kasundalohan nga wala pa mapatawag sa mga yutan-ong manggugubat, sa nagkahiusa nga gahum nga walay makatupong sukad nga adunay gubat sa kalibutan. Si Satanas ang labing gamhanan sa mga manggugubat, maoy nangulo sa panon, ug naghiusa ang iyang mga manulunda sa ilang gahum alang sa katapusan nga pakigbisog. Nagsunud kaniya ang mga hari ug ang mga manggugubat, gisundan sa baga nga kasundalohan ubus sa mga pangulo. Uban sa takdo nga lini-

hokan sa militar, ang nagsunud nga mga hut-ong sa kasundalohan misulud sa guba ug bungturon nga yuta padulong sa Siyudad sa Dios. Pinaagi sa kamandoan ni Jesus, gisirhan ang mga ganghaan sa Bag-ong Jerusalem, ug gilibutan kini sa kasundalohan ni Satanas, ug nangandam sila alang sa pagsugod sa gubat.

Niining higayona si Cristo mopakita pag-usab sa Iyang mga kaaway. Halayo sa ibabaw sa siyudad, diha sa patukuranan nga liniminan og bulawan, mao ang trono, hataas ug natuboy sa ibabaw. Niini nga trono nagalingkod ang Anak sa Dios, ug sa Iyang palibot ang mga ginsakupan sa Iyang gingharian. Ang gahum ug kahalangdon ni Cristo dili maasoy sa mga pulong, ni mahulagway sa pansulat. Ang himaya sa Walay Katapusan nga Amahan nagapandong sa Iyang Anak. Ang kahayag sa Iyang presensya nagapuno sa Siyudad sa Dios, ug miawas sa gawas sa mga ganghaan, nga naglunup sa tibuuk yuta sa iyang kasilaw.

Labing duul sa trono nahimutang kadtong mga tawo nga kanhi makugihon sa kawsa ni Satanas, apan gibira sama sa mga agipogikan sa nagdilaab nga kalayo, misunud sa ilang Manluluwas uban sa halalum nga gugma sa pagalagad. Ang sunud mao ang mga Cristohanon nga nahingpit sa ilang mga kinaiya taliwala sa kabakakan ug sa dili pagkamaunungon, kadtong nagpasidungog sa balaod sa Dios bisan ang Cristohanon nga kalibutan nagpamatuud nga wala na kini kinahanglana, ug ang minilyon, sulud sa mga katuigan, nga gisakit tungud sa ilang pagtoo. Ug sa unahan mao ang “dako nga panon sa katawhan, nga walay tawo nga makaihap sa kadaghanon, sa tanan nga kanasuran; ug kaliwatan, ug katawhan, ug sinultihan... atubangan sa trono, ug atubangan sa Cordero nga nagbisti sa maputi nga mga saput, ug adunay mga palma sa ilang mga kamot.” Pinadayag 7:9. Ang ilang pakiggubat natapos, nakadaog sila. Ilang gidalagan ang lumba ug nakaangkon sa ganti. Ang mga sanga sa palma sa ilang mga kamot maoy simbolo sa ilang pagdaog, ang puti nga bisti maoy timaan sa walay buling nga pagkamatarong ni Cristo nga ilang naangkon karon.

[382]

Ang mga tinubus nanag-awit sa alawiton sa pagdayeg nga nagalanog ngadto sa mga ganghaan sa langit, “Ang kaluwasan ngadto sa Dios nga nagalingkod sa trono, ug ngadto sa Cordero.” Bersikulo 10. Ug ang mga manulunda ug mga serapin naghiusa sa ilang mga tingog sa pagdayeg. Samtang ang mga tinubus nagatan-aw sa gahum

ug pagkadaotan ni Satanas, ilang nakita, nga walay sama sukad masukad, nga walay gahum kundili kang Cristo lamang ang makahimo kanila nga madaugon. Sa tibuuk nianang nagasidlak nga panon walay usa nga nagaangkon sa kaluwasan nga ila sa ilang kaugalingon, nga daw sila sa ilang kaugalingon ang nakadaog pinaagi sa ilang gahum ug pagkamaayo. Walay nasulti bahin sa ilang nabuhat o giantos; apan ang luwan sa matag alawiton, ang ulohan nga nota sa matag honi, mao, ang Kaluwasan Iya sa atong Dios, ug sa Cordero.

Atubangan sa nagkapundok nga mga nanagpuyo sa yuta ug sa langit gihimo ang katapusang pagkorona sa Anak sa Dios. Ug karon, gihatagan sa labing hataas nga harianong gahum, ang Hari sa mga hari magpakanaog sa hukum ibabaw sa mga rebelde batok sa Iyang kagamhanan, ug ipahamtang ang hustisya alang niadtong naglapas sa Iyang balaod ug nagdaogdaog sa Iyang katawhan. Matod pa sa manalagna sa Dios: “Ug nakita ko ang usa ka dakung trono nga maputi, ug ang nagalingkod niini, nga gikan sa iyang nawong, nagpangalagiw ang yuta ug ang langit, ug walay hingkit-an nga dapit alang kanila. Ug nakita ko ang mga minatay, mga dagku ug mga gagmay, nga nagatindog sa atubangan sa trono. Ug gipamuklad ang mga basahon; ug may laing basahon nga gibuklad nga mao ang basahon sa kinabuhi; ug ang mga minatay gipanghukman, ingon sa mga butang nga nahasulat sa mga basahon sumala sa ilang mga buhat.” Pinadayag 20:11, 12.

Sa nabuklad na ang mga basahon sa mga listahan, ug si Jesus nagtan-aw sa mga daotan, nakaamgo sila sa tanang sala nga ilang nabuhat. Ilang nakita kon diin mitipas ang ilang mga tiil gikan sa dalan sa pagkaputli ug kabalaan, kon daw unsa ka halayo sila nadala sa garbo ug pagsupil nga maoy paglapas sa balaod sa Dios. Ang malinglahon nga mga pagsulay nga ilang gidawat pinaagi sa pagbuhat og sala, mga panalangin gidaot, mga mensahero sa Dios gitamay, mga pasidaan gisalikway, ang mga balud sa kalooy gibunalan sa pagpabalik sa ilang kagahian, dili mahinulsulon nga kasingkasing—tanang makita nga daw gisulat sa mga letra nga kalayo.

Ibabaw sa trono ipadayag ang krus; ug sama sa usa ka mabulukon nga pananawon mopakita ang mga talan-awon sa pagsulay ug pagkahulog ni Adan, ug ang nagsunudsunud nga mga lakang sa plano sa pagtubus. Ang kabus nga pagkahimugso sa Manlu-luwas; ang pagkayano ug pagkamatinumanon sa Iyang sayo nga

pagkinabuhi; ang pagbawtismo Kaniya sa Jordan; ang pagpuasa ug pagsulay didto sa kamingawan; ang Iyang pagalagad sa publiko, nagpadayag sa katawhan sa labing bililhon nga mga panalangin sa langit; ang mga adlaw nga napuno sa buhat sa gugma ug kalooy, mga gabii sa pagampo ug pagpamalandong nga nag-inusara didto sa kabukiran; ang mga tinago nga laraw sa kasina, pagdumut, ug malisya nga maoy gibalos sa Iyang mga kaayohan; ang dako nga mysteryo sa pagagulo didto sa Getsemane, ilalum sa makapigsat nga kabug-aton sa mga sala sa kalibutan; ang pagbudhi kaniya ngadto sa mga kamut sa mga mamumuno nga katawhan; ang makahahadlok nga mga hitabo nianang gabii nga makapalisang—ang walay pagsuki nga binilanggo, gibiyaaan sa Iyang labing hinigugma nga mga tinun-an nga sa walay pamatasan midali sa paglakaw sa kadalanan sa Jerusalem; ang Anak sa Dios nga sa naghudyaka gidala sa atubangan ni Annas, gitaral didto sa palasyo sa hataas nga saserdote, sa lawak-hukmanan ni Pilato, atubangan sa talawan ug malditohan nga Herodes, gibiyabiay, giinsulto, gisakit, ug gihukman sa kamatayon—ang tanan gihulagway sa tumang ka tin-aw.

[383]

Ug karon atubangan sa natabyog nga katawhan gipadayag ang katapusang mga talan-awon—mapailubon nga Nagantos nga naglakaw sa dalan padulong sa Kalbaryo; ang Prinsipe sa langit nga nagbitay sa krus; ang bastos nga mga pari ug ang mayagayagaon nga duut sa katawhan nagtamay sa Iyang pagagulo sa pagkahimatyon; ang dili kasarangan nga kangitngit; ang nagalihok nga yuta, ang nangabuak nga mga pangpang, ang naabli nga mga lubnganan, nagtimaan sa mga gutlo nga ang Manunubos sa kalibutan motugyan na sa Iyang kinabuhi.

Ang makatandog nga mga talan-awon makita sumala sa nanggaging mga hitabo. Si Satanas, ug ang iyang mga manulunda ug mga sakup walay gahum sa pagsalipod sa larawan sa ilang mga nabuhat. Ang matag aktor makita sa iyang gibuhat. Si Herodes nga nagpatay sa gagmay nga inosente nga mga bata sa Betlehem aron lang iyang mapatay ang Hari sa Israel; ang bastos nga Herodias, sa kansang sad-an nga kalag naamong ang kinabuhi ni Juan Bautista; ang mahuyang, nag-agad lamang sa panahon nga si Pilato; ang yagayagaon nga mga sundalo; ang mga pari ug mga pangulo ug ang nasuko nga panon sa katawhan nga nagasinggit, “Ikarga kanamo ang Iyang dugo, ug sa among mga anak!”—ang tanan nagtan-aw

sa kadako sa ilang sala. Wala silay katagoan gikan sa pagtutok sa pagkaharianon sa Iyang dagway, nga labaw pa kasilaw sa adlaw, samtang ang mga tinubus nagbutang sa ilang mga korona sa tiilan sa Manluluwas, nga nagkanayon: “Namatay Siya alang kanako!”

Taliwala sa linukat nga panon anaa ang mga tinun-an ni Cristo, ang bayanihon nga Pablo, ang maisugon nga Pedro, ang hinigugma ug mahigugmaon nga Juan, ug ang ilang mga igsoon nga matitudanon og mga kasingkasing, ug uban kanila ang baga nga panon sa mga martir; samtang sa gawas sa paril, uban sa matag usa ka daotan ug dulumtanan nga butang, mao kadtong nanaglutos, nagbilanggo, ug nagpatay kanila. Anaa si Nero, kadtong dakung mananapon sa kabangis ug sa bisyo, nagtan-aw sa kalipay ug pagmaya niadtong iyang gipangsakit, ug sa iyang hilabihan nga pagbasol iyang nakita ang yawan-on nga kalipayan. Ang iyang inahan nagtanaw usab sa sangputanan sa iyang gibuhat; sa pagtan-aw kon sa unsa nga paagi ang iyang daotang kinaiya napatakod ngadto sa iyang anak nga lalaki, ang mga pagbati nga maoy nagdasig ug nagpalambo sa iyang kabuyohan ug sulundan, nagbunga ngadto sa mga salaod nga nakapakurog sa kalibutan.

Anaa ang mga papista nga kaparian ug mga pangabaga sa simbahan, nga nagangkon nga mga embahador ni Cristo, apan nagagamit sa gapusanan, bilanggoan, ug bitayanan aron lang sa paggahum sa mga kaisipan sa Iyang katawhan. Anaa ang garboso nga mga papa nga nagtuboy sa ilang kaugalingon ibabaw sa Dios, ug nanagangkon nga adunay gahum pagusab sa balaod sa Labing Halangdon. Kadtong nagpakaaron-ingnon nga mga mag-uugmad sa iglesya adunay husayunon ngadto sa Dios nga diin ikalipay nila pag-ayo kon sila ipahigawas. Ulahi na kaayo nga ilang nakita ang Nahibalo sa Tanan nga abughoan sa Iyang balaod, ug kinsa niining higayona dili na magpasaylo sa mga malapason. Ilang nasayran karon nga si Cristo napakita sa Iyang paglaban sa Iyang mga tawo nga nanagantos; ug ilang gibatyag ang gahum sa Iyang mga pulong, “Tungod kay inyo kining gibuhat ngadto sa labing kabus sa akong mga igsoon, inyo usab kini gibuhat nganhi kanako” Mateo 25:40.

Ang tibuuk daotan nga kalibutan moatubang sa hukmanan sa Dios, sa sumbong sa dako nga pagbudhi batok sa kagamhanan sa langit. Wala silay ikapakilooy sa ilang sala; dili na sila mapasaylo; ug ang hukum sa kamatayon nga dayon ipahamtang na batok kanila.

Tataw na sa tanan nga ang bayad sa sala dili dungganon nga kaugalingnan ug kinabuhi nga dayon, kundili ang pagkaulipon, kalaglagaan, ug kamatayon. Makita sa mga daotan nga ilang giusikan ang ilang kinabuhi tungud sa ilang pagsupil. Ang labaw ka hataas ug ug dang nga timbang sa himaya ilang gitamay sa gihatag kini kanila; apan daw unsa ka makapasibot kini karon alang kanila. “Kining tanan,” nagtuaw ang kalag nga nawala, “Ako unta kini maangkon; apan ako lang hinoon gipalayo kining mga butanga kanako. O pagkadako nga limbong! Akong gibugti ang kalinaw, kalipay ug dungog, alang sa pagkaalaot, kaulawan, ug kasub-anan.” Ang tanan kanila makakita nga ang ilang pagkadili makasulud sa langit makatarunganon. Apan ang ilang kinabuhi nagpamatuud, “Dili kami magpasakup niining Tawhana [Jesus] sa paghari kanamo.”

[384]

Daw nabihag, ang mga daotan nga nagtan-aw sa koronasyon sa Anak sa Dios. Ilang nakita sa Iyang mga kamut ang mga papan nga gisulatan sa balaan nga kasugoan, ang kabalaoran nga ilang gitamay ug gilapas. Ilang masaksihan ang pagbutho sa dako nga katingalahan, paghugyaw sa kalipay, ug pagdayeg gikan sa mga linuwas; ug samtang ang balud sa honi mikuyanap sa mga panon sa katawhan sa gawas sa siyudad, ang tanan nakaingon, “Daku ug kahibulongan ang imong mga buhat, Ginoong Dios nga Labing Gamhanan; matarung ug matuod ang imong mga dalan, ikaw nga Hari sa mga balaan” (Pinadayag 15:3); ug, sa ilang paghapa, nagsimba sila sa Prinsipe sa kinabuhi.

Daw naparalisar si Satanas samtang siya nagatan-aw sa himaya ug kahalangdon ni Cristo. Siya nga sa kanhi maoy kerubin nga nagatabon mahinumdom kon diin siya nahulog. Ingon nga nagasidlak nga serapin, “anak sa kabuntagon;” daw unsa nga pagkausab, daw unsa nga pagkamakauulaw! Gikan sa katiguman diin siya pinasidunggan, karon wala na siyay labot. Iya na nga nakita karon ang lain nga nagatindog duul sa Amahan, nagatabon sa Iyang himaya. Iyang nakita ang korona nga gibutang sa ulo ni Cristo sa usa ka manulunda nga hataas ug harianon ang barog, ug siya nahibalo nga iya unta kining hataas nga pangatungdanan niini nga manulunda.

Ang panumduman mahinumdom sa puluy-anan sa iyang pagkahingpit ug kaputli, ang kalinaw ug katagbawan nga iyang gibatonan hangtod sa panahon nga nagbagutbut siya batok sa Dios ug nasina kang Cristo. Ang iyang sumbong, ang iyang pagrebelde,

ang iyang mga limbong aron lang sa pagkuha sa kahingawa ug paglaban sa mga manulunda, ang iyang pagpadayon sa pagsuki wala makapasig-uli sa iyang kaugalingon sa tuyo nga mapasaylo pa unta siya sa Dios—ang tanan sa tumang ka tin-aw gipadayag sa iyang atubangan. Iyang gisubli ang iyang nabuhat taliwala sa katawhan ug ang mga sangputanan niini—ang pakigaway sa tawo batok sa iyang isigkatawo, ang makalilisang nga kalaglagan sa kinabuhi, ang pagbarog ug pagkapukan sa mga gingharian, ang pagkahugno sa mga trono, ang hataas nga pasunud sa mga kagubot, panagbingkil, ug mga gubat. Iyang masubli sa panumduman ang iyang paningkamot sa pagsupak sa buluhaton ni Cristo ug sa paglunod sa tawo ngadto sa halalum pa gayud. Iyang makita nga ang iyang daotan nga mga paagi wala nay gahum sa paglaglag niadtong nagasalig kang Jesus. Samtang si Satanas motan-aw sa iyang gingharian, ang bunga sa iyang paningkamot, ang iyang makita mao lamang ang kapakyasan ug kalaglagan. Iyang gipatoohan sa mga tawo nga ang siyudad sa Dios sayon ra kaayo buntugon; apan nahibalo siya nga bakak kini. Sa sublisubli, sa dalagan sa dako nga away, naparot siya, ug napugus sa pagtahan sa iyang kaugalingon. Nahibalo siya pag-ayo sa gahum ug kahalangdon sa Usa nga Walay Katapusan.

Ang tumong sa dako nga rebelde mao kanunay ang pagpamatarong sa iyang kaugalingon, ug sa pagpamatuud nga ang kagamhanan sa Dios maoy hinungdan sa rebelyon. Ngadto niini nga tuyo iyang gigamit ang tanan niya nga gahum ug kalantip sa salabutan. Nagabuhat siya sa tinud-anay ug sa sistema, ug uban sa katingalahang kalampusan, nagagiya sa dako nga panon sa katawhan sa pagdawat sa iyang baroganan sa dako nga away nga nagpadayon sa dugay na nga panahon. Sulud sa linibo na ka mga tuig kini nga pangulo sa panagsabotsabot nagmaneho sa limbong puli sa kamatuuran. Apan miabut na ang panahon nga ang pagsupil kinahanglan buntogon, ug ang kasaysayan ug kinaiya ni Satanas mapadayag.

[385] Sa iyang katapusan nga paglimbasog sa pagpakanaog ni Cristo sa trono, paglaglag sa Iyang katawhan, ug sa pagpanag-iy sa siyudad sa Dios, ang dako nga limbongan gihukasan sa iyang maskara. Kadtong nakighiusa kaniya makakita sa tibuuk nga kapakyasan sa iyang kawsa. Ang mga sumusunod ni Cristo ug ang maunungon nga mga manulunda makakita sa iyang tibuuk nga pamaagi batok

sa kagamhanan sa Dios. Siya maoy tumong sa pagdumut sa tibuuk uniberso.

Nakita ni Satanas nga ang iyang tinuyo nga pagsupil maoy nakapadili takus kaniya alang sa langit. Iyang gibansay ang iyang gahum sa pakiggubat batok sa Dios; ang kaputli, kalinaw, ug pakig-uyon sa langit alang kaniya maoy labing hataas nga matang sa pagsakit. Ang iyang mga sumbong batok sa kalooy ug hustisya sa Dios nahilum na niining higayona. Ang pagsaway nga iyang gilimbasugan pagtumong kang Jehova misumbalik ngadto kaniya. Ug karon si Satanas moduko na ug magsugid sa hustisya sa iyang hukum.

“Kinsa bay dili mahadlok kanimo, O Jehova, O Ginoo, ug maghimaya sa Imong ngalan? kay ikaw lamang ang balaan; kay ang tanang kanasuran moduol aron mosimba sa imong atubangan; kay ang imong mga paghukom gipadayag na.” Bersikulo 4. Ang matag pangutana bahin sa kamatuuran ug sayup sa dugay na nga panagkaway napatina na. Ang mga sangputanan sa pagsupil, ang mga bunga sa paghiklin sa balaang kalagdaan, napadayag sa tanang linalang. Ang pamaagi sa pagmando ni Satanas agi og pagtandi sa kagamhanan sa Dios, napadayag ngadto sa tibuuk uniberso. Ang mga buhat ni Satanas maoy naghukum kaniya. Ang Dios sa Iyang kaalam, hustisya, ug pagkamaayo napamatud-an nga matarong. Nakita nga sa Iyang pamaagi sa dako nga away gihimo alang sa walay katapusan nga kaayohan sa katawhan, ug sa kaayohan alang sa tanan nga kalibutan nga Iyang gilalang. “Ang tanan mong mga buhat managpasalamat kanimo, Oh Jehova; ug ang imong mga balaan managdayeg kanimo.” Salmo 145:10. Ang kasaysayan sa sala magpabilin sa walay katapusan ingon nga usa ka saksi nga uban sa pagkaanaa sa balaod sa Dios, nadugtong ang kalipay sa tanang binuhat nga Iyang gilalang. Uban sa tanang kama-tuuran bahin sa nakita nga dakung away, ang tibuuk uniberso, labot sa maunungon ug malapason, mag-usa sa pag-ingon. “Matarong ug matuod ang imong mga paagi, ikaw nga Hari sa mga balaan.”

Atubangan sa tibuuk uniberso ang dako nga pagantos sa tataw gipadayag sa dakung paghalad nga gihimo sa Amahan ug sa Anak alang sa tawo. Ang takna miabut na nga si Cristo magaangkon sa matuod Niya nga katungdanan, ug himayaon ibabaw sa tanang pamunoan ug kagamhanan ug sa matag usa ka ngalan nga ginganlan. Alang sa kalipay nga nabutang sa Iyang atubangan—nga Siya

makahimo pagdala sa daghan mga anak ngadto sa himaya—nga Iyang giantos ang krus ug ang pagtamay sa kaulawan. Ug sama sa dili matugkad nga kadako sa kasub-anan ug sa kaulawan, apan labaw pa kadako ang kalipay ug ang himaya. Nagtan-aw Siya sa mga tinubus, nabag-o diha sa Iyang dagway, ang matag usa ka kasingkasing nagadala sa hingpit nga timaan sa pagkabalaan, ang matag usa ka nawong nagpakita sa pagkasama sa ilang Hari. Iyang nakita diha kanila ang gisangputan sa pagagulo sa Iyang kalag, ug natagbaw Siya. Dayon, sa usa ka tingog nga miabut ngadto sa nagkatigum nga panon sa mga matarong ug mga daotan, Iyang gipamatuud, “Ania ang pinalit sa akong dugo! Kay mao kini ang akong giantosan; alang niini ako nagpakamatay; aron sila makapuyo sa akong presensya sa mga katuigan nga walay katapusan.” Ug ang awit sa pagdayeg mikayab gikan sa nanagbisti og maputi palibot sa trono. “Takus ang Cordero nga gipatay sa pagdawat sa gahum ug mga bahandi, ug kaalam, ug kusog, ug dungog, ug himaya, ug panalangin.” Pinadayag 5:12.

[386] Bisan pa sa pag-awhag kang Satanas sa pag-ila sa hustisya sa Dios, ug sa pagduko ngadto sa pagkalabing Hataas ni Cristo, nagpabilin gihapon ang iyang kinaiya nga walay kausaban. Ang espiritu sa pagkarebelde, sama sa makusog nga baha, mibulog na usab. Puno sa kasuko, naningkamot siya sa dili pagpapildi sa dako nga away. Ang panahon miabut alang sa katapusan nga walay paglaum nga pakigbisog batok sa Hari sa langit. Midalagan siya sa taliwala sa iyang gisakupan, ug naningkamot sa pagpadasig kanila uban sa iyang nagoaso nga kasuko, ug nagmando kanila sa pakiggubat sa madali. Apan ang tanan nga dili maisip nga minilyon nga iyang nalingla ngadto sa pagrebelde, wala nay usa kanila niining higayona nga nag-ila sa iyang pagkalabing hataas. Natapos na ang iyang gahum. Ang mga daotan napuno sa sama nga pagdumut batok sa Dios nga maoy nakadasig kang Satanas; apan ilang nakita ang kaparutan sa ilang kawsa, nga dili sila makabuntog batok kang Jehova. Ang ilang kasuko nahaling batok kang Satanas ug sa iyang mga sinugo sa paglimbong, ug uban sa mabangis nga kapungut sila miatubang batok kanila.

Matod ni Jehova: “Busa mao kini ang ginaingon ni Ginoong Jehova: “Tungod kay ikaw nagpahamutang sa imong kasingkasing ingon sa kasingkasing sa Dios; tungod niini, ania karon, ako magdala

og mga dumuloong diha kanimo, ang mabangis nga mga nasud; ug ibton nila ang ilang mga pinuti batok sa katahum sa imong kinaadman, ug ilang bulingan ang imong kasilaw. Ikaw dad-on nila ngadto sa gahong.” “Laglagon ko ikaw, Oh nagatabon nga querubin, gikan sa taliwala sa mga bato nga kalayo.... Pukanon ko ikaw ngadto sa yuta; gipahamutang ko ikaw sa atubangan sa mga hari, aron sila makasudong kanimo.... Ikaw gihimo ko nga abo diha sa yuta sa atubangan kanilang tanan nga nanagsud-ong kanimo.... Ikaw mahimong kalisangan, ug dili na gayud ikaw molungtad.” Ezekiel 28:6-8, 16-19.

“Ang matag gubat sa manggugubat inubanan sa kalibog nga kagubot, ug mga bisti nga gilimisan sa dugo; apan kini inubanan sa nagdilaab ug sugnod sa kalayo.” “Ang kasuko ni Jehova anaa ibabaw sa tanang kanasuran, ug ang iyang kapungot anaa ibabaw sa ilang mga kasundalohan: Iyang gilaglag sila sa hingpit, iyang gidala sila sa ihawan.” “Ibabaw sa mga daotan siya magpaulan sa madali og nagasiga nga mga baga, kalayo ug asupre, ug usa ka makalilisang nga unos: mao kini ang bahin sa ilang copa.” Isaias 9:5; 34:2; Salmo 11:6. Ang mga kalayo mangahulog gikan sa Dios sa langit. Ang yuta nadugmok. Ang mga hinagiban nga gitagoan sa iyang mga kahiladman ipagawas. Magalamoy nga siga manggawas sa mga bung-aw. Ang mga pangpang gayud mangasunog. Ang adlaw moabut nga magasunog ingon sa hudno. Ang mga sukaranan magsunog sa hilabihang kainit, ug ang yuta usab, ug ang tanang buhat nga ania niini mangaugdaw. Malaquias 4:1; 2 Pedro 3:10. Ang ibabaw sa yuta daw sama sa nagbukal nga lana—usa ka halapad, nagabukal nga linaw sa kalayo. Panahon kini sa paghukum ug sa kalaglagaan sa mga tawo nga dili diosnon—“ang adlaw sa pagpanimalus ni Jehova, ug ang tuig sa mga pagbalus alang sa pakig-away sa Sion.” Isaias 34:8.

Ang mga daotan magadawat sa ilang mga balos dinhi sa yuta. Proverbio 11:31. Sila “mahimong mga dagami; ug ang adlaw nga moabut magasunog kanila, nagaingon si Jehova sa mga panon.” Malaquias 4:1. Ang uban mangalaglag sa daklit lamang, samtang ang uban magantos sa daghan nga mga adlaw. Ang tanan silutan “sumala sa ilang mga binuhatan.” Ang mga sala sa mga matarong nga nabalhin ngadto kang Satanas, siya ang paantuson dili lamang sa iyang kaugalingon nga pagsupil, kundili alang sa tanan nga sala nga iyang gitintal sa katawhan sa Dios sa pagpabuhat. Ang iyang silot

dako ra kaayo sa kadako kay niadtong iyang gilimbungan. Human sa pagkalaglag sa tanan nga nangapukan sa iyang mga limbong, magpabilin pa siya nga buhi ug magpadayon sa pagantos. Diha sa mga siga nga nagahinlo, ang mga daotan sa katapusan mangalaglag, uban ang gamut ug sanga—si Satanas ang ga-mut, ang iyang mga sumusunod mao ang mga sanga. Ang hingpit nga silot sa balaod napahamtang na; ang mga gikinahanglan sa hustisya nasangkap na; ug ang langit ug yuta, nga nagatan-aw, magpamatuud sa pagkamtarong ni Jehova.

[387] Ang buhat ni Satanas sa pagpanglaglag matapos na. Sulud sa unum ka libo ka tuig iyang gipatuman ang iyang kabubut-on, nagpuno sa yuta sa mga kagul-anan, ug na-kahimo og kasub-anan sa tibuuk uniberso. Ang tibuuk kabuhatan nagaagulo ug nag-usa sa pagminatay tungud sa kasakit. Karon ang mga linalang sa Dios maluwas sa hangtod gikan sa iyang presensya ug mga pagsulay. “Ang tibuok yuta nagapahulay, ug nahilum; sila [mga matarung] minghugyaw sa pag-awit.” Isaias 14:7. Ug ang usa ka singgit sa pagdaog misulbong gikan sa tanang maunungon nga mga uniberso. “Ang tingog sa usa ka dakung panon,” “ingon sa tingog sa daghang katubigan, ug ingon sa tingog sa makusog nga mga dalogdog,” nadungog, nga nagaingon, “Alleluia; ang Dios nga Gamhanan sa tanan nagahari.” Pinadayag 19:6.

Samtang ang yuta naputos sa kalayo sa kalaglagaan, ang mga matarong magapuyo sa siguro sulud sa balaang siyudad. Ibabaw niadtong nakaambit sa nahaunang pagkabanhaw, ang ikaduhang kamatayon wala nay gahum. Pinadayag 20:6; Salmo 84:11.

“Ug nakita ko ang usa ka bag-ong langit ug usa ka bag-ong yuta; kay ang unang langit ug ang unang yuta nangahanaw na.” Pinadayag 21:1. Ang kalayo nga nagalaglag sa mga daotan maoy magaputli sa yuta. Ang matag timaan sa tunglo mahanaw. Walay kalayo sa impyerno nga magasiga sa kahangturan atubangan sa mga linukat sa makahahadlok nga mga sangputanan sa sala.

Usa lamang ka pahinumdom ang magapabilin: Ang atong Manunubos magadala sa kahangturan sa mga ulat sa Iyang pagkalansang. Sa Iyang nasamdan nga ulo, sa Iyang kilid, ang iyang mga kamut ug mga tiil, mao lamang ang mga timaan sa kabangis sa binuhatan sa sala. Matod sa manalagna, nga nagtan-aw kang Cristo diha sa Iyang himaya, “Siya adunay kasilaw nga nagagikan

sa iyang kilid; Ug didto gitagoan ang iyang kagahum.” Habacuc 3:4. Kadtong gilagbasan nga kilid diin miagay ang mapula nga dugo nga maoy nakapasig-uli sa tawo ngadto sa Dios—diha ang himaya sa Manluluwas, didto “nagatago ang iyang gahum.” “Gamhanan sa pagluwas,” pinaagi sa pagantos sa katubsanan, busa Siya kusganon sa pagpahamtang sa hustisya ibabaw kanila nga nagatamay sa kalooy sa Dios. Ug ang mga handumanan sa Iyang kaulawan maoy Iyang labing hataas nga kadungganan; pinaagi sa walay katapusan nga mga katuigan ang mga samad sa Kalbaryo magpadayag sa Iyang pagdayeg, ug magpamatuud sa Iyang gahum.

“O Torre sa panon, ang gamhanan nga salipdanan sa anak nga babaye sa Sion, nganha kanimo magaabut, bisan ang unang pag-gahum.” Miqueas 4:8. Ang panahon miabut nga gipaabot sa mga balaang tawo uban sa kahinangup sukad sa nagasiga nga espada nagababag sa unang magtiayon gikan sa Eden, ang panahon “alang sa pagtubos sa napalit nga kabtangan.” Efeso 1:14. Ang yuta nga sa orihinal gihatag ngadto sa tawo ingon nga iyang gingharian, iyang gibudhian ngadto sa mga kamut ni Satanas, nga dugay na nga gikup-tan sa gamhanan nga kaaway, gidala pagbalik ngadto sa dakung plano sa pagtubus. Ang tanan nga nawala pinaagi sa sala napahiuli. “Kay mao kini ang giingon ni Jehova...nga nag-umol sa yuta ug nagbuhat niini nga walay nakawang, nga nagumol niini aron paga-puy-an.” Isaias 45:18. Ang orihinal nga tuyo sa Dios sa pagbuhat sa yuta natuman sumala sa pagkahimo niini nga puluy-anan sa mga tinubus. “Ang mga matarong makapanunod sa yuta, ug magapuyo niini sa walay katapusan.” Salmo 37:29.

Ang kahadlok sa paghimo sa umalabot nga panulundon ingon nga materyal ra kaayo nakadala sa daghan sa dili na pagtagad sa espirituhanon nga mga kahulugan sa mga kamatuuran sa pagdala kanato ngadto sa pag-ila niini nga maoy atong puluy-anan. Gipasali-gan ni Cristo ang Iyang mga tinun-an nga moadto Siya didto aron sa pagandam og mga puluy-anan alang kanila sa balay sa Iyang Amahan. Ang nanagdawat sa mga pagtolon-an sa Pulong sa Dios dili maignorante sa bug-os bahin sa langitnong puluy-anan. Apan, “wala pa kini makita sa mga mata, ni madungog sa mga dalunggan, ni masulod sa kasingkasing sa tawo, ang mga butang nga giandam sa Dios alang kanila nga nahigugma kaniya.” 1 Corinto 2:9. Ang tawhanon nga mga pulong dili igo nga makahulagway sa ganti sa

mga matarong. Mahibaloan lamang kini sa mga makakita niini. Walay tawhanong hunahuna nga makahimo sa pagsabot sa himaya sa Paraiso sa Dios.

[388] Sa Biblia ang panulundon sa mga linuwas gitawag og “yutanong puloy-anan.” Hebreohanon 11:14-16. Didto ang langitnon nga Magbalantay magagiya sa Iyang panon ngadto sa mga tuburan sa buhi nga mga tubig. Ang kahoy sa kinabuhi magapamunga sa matag bulan, ug ang mga dahon sa maong kahoy alang sa pagalagad sa kanasuran. Adunay nagadagayday nga mga sapa, kansang tubig tin-aw sama sa salamin, ug sa daplin niini mao ang mga nagtuyatuya nga mga kahoy nga nagalandong sa mga agianan sa mga linuwas sa Ginoo. Adunay halapad nga kapatagan nga moabut ngadto sa mga bakilid sa katahum, ug ang kabukiran sa Dios magpaluyo sa ilang hatag-as nga mga dapit. Nianang malinaw nga mga patag, daplin sa buhi nga mga sapa, ang katawhan sa Dios, nga sa dugay na nga panahon mga dumuloong ug nagasuroysuroy, makakaplag sa ilang puluy-anan.

“Ang akong katawhan magapuyo sa usa ka makigdaiton nga puloy-anan, ug sa mga puloy-anan nga gawas sa katalagman, sa mga pahulayanan nga malinawon.” “Ang pagpanlupig dili na madungog sa imong yuta, ang kasub-anan ni ang pagkalaglag sa sulod sa imong mga utlanan; apan pagatawgon mo ang imong mga kuta nga Kaluwasan, ug ang imong mga ganghaan nga Pagdayeg.” “Ug sila magatukod og mga balay ug magapuyo niini; ug sila magatanum og mga kaparrasan, ug makakaon sa ilang mga bunga. Sila dili magatukod, ug unya lain ang magapuyo; sila dili magatanum, ug unya lain ang magakaon: kay ingon sa mga adlaw sa usa ka kahoy mao man ang mga adlaw sa akong katawhan, ug ang akong mga pinili magapahimulos pag-ayo sa buhat sa ilang mga kamot.” Isaias 32:18; 60:18; 65:21, 22.

Didto, “ang kamingawan ug ang mamala nga yuta magmasadya; ug ang kamingawan magakalipay, ug mamulak sama sa rosas.” “Sa dapit sa tunok motubo ang haya; ug sa dapit sa sampinit motubo ang arayan: ug kini mamahimong usa ka ngalan kang Jehova, alang sa usa ka walay katapusang timaan nga dili pagaputlon.” “Ug ang lobo mopuyo uban sa nating carnero;...ug ang usa ka bata nga gamay maoy magamando kanila.” “Dili nila pagadauton ni pagagubon ang

tibuok ko nga bukid nga balaan,” matod sa Dios. Isaias 35:1; 55:13; 11:6, 9.

Ang kasakitan dili makapuyo sa langit. Wala nay mga luha, walay mga prosesyon sa paglubong sa mga minatay, walay mga timaan sa pagbalata. “Wala nay kamatayon, ni kasub-anan, ni paghila-lak:...kay ang nangaging mga butang mangahanaw na.” Ang mga magpuyo dili na moingon, nagmasakiton ako; ang mga tawo nga magapuyo sa sulod pagapasayloon sa ilang kasalanan.” Pinadayag 21:4; Isaias 33:24.

Didto ang Bag-ong Jerusalem, ang ulohang siyudad sa nahimaya nga yuta, “usa ka corona sa himaya diha sa kamot ni Jehova, ug usa ka harianon nga diadema diha sa kamot sa Dios.” “Ang iyang kahayag sama sa usa ka hamili gayud nga bato, ingon sa bato nga jaspe, nga matin-aw ingon sa salamin.” “Kay ang mga kanasuran managpanlakaw sa taliwala sa kahayag niini; ug ang mga hari sa yuta magadala ngadto sa sulod niini sa ilang himaya ug magatahod niini.” Nag-ingon si Jehova: “Ug ako magamaya diha sa Jerusalem, ug magakalipay diha sa akong katawhan.” “Ang tabernaculo sa Dios uban sa mga tawo, ug Siya magapuyo uban kanila, ug mahimo nga ilang Dios.” Isaias 62:3; Pinadayag 21:11, 24; Isaias 65:19; Pinadayag 21:3.

Sa siyudad sa Dios “walay kagabhion.” Walay usa nga mang-inahanglan o maghandum og pahulay. Walay pagbati og kakapoy sa pagbuhat sa kabubut-on sa Dios ug sa pagdayeg sa Iyang ngalan. Magabati kita kanunay sa kalab-as sa kabuntagon, ug sa walay katapusan dili kita mahaduul niini. “Ug wala sila magkinahanglan og kandila, ni kahayag sa adlaw; kay ang Ginoong Dios maghatag kanila og kahayag.” Pinadayag 22:5. Ang kahayag sa adlaw malabwan sa kasilaw nga dili masakit sa pagtan-aw, apan sa dili masukud nga kadan-ag nga molabaw sa hayag sa kaudtohon. Ang himaya sa Dios ug sa Cordero magalukup sa balaang siyudad sa walay pagkaawup nga kahayag. Ang mga tinubus magalakaw sa walay kahayag sa adlaw nga himaya sa walay katapusan nga adlaw.

“Wala akoy nakita nga templo didto; kay ang Ginoong Dios nga Gamhanan sa tanan ug ang Cordero maoy templo niini.” Pinadayag 21:22. Ang katawhan sa Dios makahigayon sa dayag nga pakigsulti sa Amahan ug Anak. Kay karon kita “nagatan-aw sa kangitngit sa usa ka salamin.” 1 Corinto 13:12. Atong makita ang dagway sa Dios

[389]

nga napasihag, ingon diha sa usa ka salamin, diha sa mga binuhatan sa kinaiyahan ug sa Iyang pagtagad sa mga tawo; apan unya atong makita siya nawong ug nawong, nga walay nagaabong nga tabil sa taliwala. Kita magatindog sa Iyang atubangan, ug makakita sa himaya sa Iyang dagway.

Didto ang mga tinubus makaila, maingon nga sila nailhan. Ang mga gugma ug mga kahingawa nga gitinum sa Dios diha sa kalag, didto makakaplag sa labing matuud ug labing matamis nga pagpa-dayag. Ang putli nga pakigsulti sa balaan nga mga binuhat, ang nagkauyonay nga katilingbanon nga kinabuhi uban sa binulahan nga mga manulunda ug sa mga matinumnon sa tanang katuigan, nga nagalaba sa ilang mga bisti ug nagpaputi niini diha sa dugo sa Cordero, ang balaan nga mga higit nga nagabugkos pag-usa “sa tibuuk panimalay sa langit ug yuta,” (Efeso 3:15) — mao kini ang makatabang sa kalipay sa mga tinubus.

Didto, ang mga hunahuna nga dili na mamalatyon makapamalandong sa walay kapakyas nga kalipay sa katingalahang gahum sa paglalang, ang mga tinago sa gugma nga nagaluwas. Wala nay bangis, limbongan nga kaaway nga motintal sa paghikalimot sa Dios. Ang matag bahin sa lawas mapalambo, ang matag usa ka katakus magadugang. Ang pagbaton sa kahibalo dili makapaluya sa hunahuna ni makapakapoy sa mga kusog. Didto ang labing dako nga pagpangahas magpadayon, ang labing hataas nga mga handum makab-ot, ug ang labing hataas nga mga tinguha matuman; ug aduna pay bag-ong mga gitason nga sakaon, bag-o nga mga kahibulungan nga higugmaon, bag-o nga mga kamatuuran nga sabton, lab-as nga mga butang nga magapukaw sa gahum sa hunahuna ug kalag ug lawas.

Ang tanang bahandi sa uniberso maablihan alang sa pagtoon sa mga linuwas sa Dios. Wala nay gapus sa pagkamamalatyon, manglupad sila nga walay pagkakapoy ngadto sa halayo nga mga kalibutan—mga kalibutan nga may kulbahinam nga kasubo diha sa pagsud-ong sa tawhanong kasakitan ug nagbagting sa mga awit sa kalipay sa pagkahibalo sa balita sa pagkaluwas sa mga kalag. Ilang ipahat ang mga bahandi sa kahibalo ug pagsabut nga nabatonan sulud sa mga katuigan diha sa pagpamalandong sa mga buhat sa kamut sa Dios. Uban sa dili lubog nga panan-aw magatutok sila sa himaya sa mga linalang—mga adlaw ug mga bitoon ug sa mga

sistema, ang tanan nagasubay sa ilang natudlo nga agianan nga nagalibot sa trono sa Dios. Ibabaw sa tanang butang, gikan sa labing gamay ngadto sa kinadakan, ang ngalan nga Maglalang nasulat, ug sa tanan, ang mga kadato sa Iyang gahum gipadayag.

Ug samtang nagaligid ang katuigan sa eternidad, kini magadala og labaw pa ka buhong ug labaw ka mahimayaon nga mga pagpadayag sa Dios ug ni Cristo. Maingon nga ang kahibalo nagapadayon sa paglambo, mao man usab ang gugma, ug diosnong pagtahod, ug kalipay makatubo. Sa maganam ka daghan ang kahibalo sa katawhan mahitungud sa Dios, maganam ka dako ang ilang paghigugma sa Iyang kinaiya. Samtang ablihan ni Jesus sa ilang atubangan ang mga bahandi sa pagtubus, ug sa kahibulungan nga kalampusan diha sa dako nga away batok kang Satanas, ang mga kasingkasing sa mga tinubus mangalipay sa nagadugang nga pagalagad, ug magadugang ang hugyaw sa kalipay nga ilang kaskason diha sa bulawan nga alpa; ug napulo ka libo ka pilo ug napulo ka libo ug linibo-libo nga mga tingog ang mag-usa sa pagpalanog sa gamhanang alawiton sa pagdayeg.

“Ug ang tanang binuhat sa langit, ug sa yuta, ug sa ilawum sa yuta, ug usab niadtong anaa sa dagat, ug ang tanan nga anaa kanila, makadungog kanako nga magaingon, Panalangin, ug kadungganan, ug himaya, ug gahum, maanaa Kaniya nga nagalingkod ibabaw sa trono, ug ngadto sa Cordero hangtud sa kahangturan.” Pinadayag 5:13.

Ang dako nga away matapos. Ang sala ug ang mga makasasala mahanaw na. Ang tibuuk uniberso mahinloan. Usa ka pulso sa pagkahiusa ug kalipay magapitik latas sa halapad nga kabuhatan. Gikan Kaniya nga maoy naglalang sa tanan, nagaagay ang kinabuhi ug kahayag ug kalipay, sa tanan nga mga hawan nga walay utlanan sa kawanangan. Gikan sa labing gamay nga *atom*ngadto sa labing dako nga kalibutan, ang tanan nga butang, molihok ug dili molihok, sa ilang wala matago nga katahum ug sa hingpit nga kalipay, magpamatuud nga ang Dios gugma.